

Fortællinger

af

Fædrelandets Historie

ved

Frederik Barfod.

„Hver Daad, som udsprang af en elskelig Grund,
Skal Hjertet forplante fra Mund og til Mund."
Grundtvigs Saxo I, 124.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandlings Forlag.

Thieles Bogtrykkeri.

1853.

Kong

Frederik den Syvende,

Lovgiveren og Seierherren,

tilegnet.

Kong Fredrik gjør ei mange Ord,
Han hykler ei og praler,
Men hvad der i hans Hjerte boer,
Derom hans Gjerning taler;
Og den skal tale høit og seent,
— Mens Daneskoven løves,
Og tale Dansk saa puurt og reent,
Som Danmarks Drot det høves.

„Jeg har ei Ret" — saa lød hans Ord,
„At flytte Grændseskjellet,
Og see jeg vil ei Mænd fra Nord
Af Tydsken overvældet!"
Saa drog han Sværdet kjækt fra Lænd
Og hug med Hænder begge,
Saa det blev kjendt af tydske Mænd:
Hans Sværd har Od og Egge.

„Jeg vil" — saa lød hans andet Ord,
„At, kjækt som Havets Bølge,
Det Folk, der mellem Bølger boer,
Sit Væsen frit skal følge!"
Saa gav han Loven høit paa Thing,
— Vort Adelsbrev, I Bønder! —
Om den vi slaae en Kæmpering,
Vi selv og vore Sønner!

Kong Fredrik gjør ei mange Ord,
Han hykler ei og praler,
Men hvad der i hans Hjerte boer,
Derom hans Gjerning taler;
Og den skal høit, og den skal seent
— Saalænge Fugl har Tunge —,
Og den skal klart, og den skal reent
Kong Fredriks Drapa sjunge.

Festen paa Leire, 25 Juli 1851.

Frederik Barfod.

Forord.

Eieren af den **Gyldendalske Boghandel**, Hr. Boghandler **F. Hegel**, bad mig besørge en ny Udgave af Mallings „Store og gode Handlinger," der skulde fortsættes indtil Nutiden, men i hvilken Holstenerne bleve at udelade. Forøvrigt gav han mig aldeles frie Hænder og bad mig kun rette, hvad urigtigt jeg maatte forefinde, samt lempe og ændre paa Sprog og Fortælling, som jeg fandt det tjenligst. — Jeg gik gjerne ind paa denne hans Anmodning, men forinden jeg gik til Udførelsen, raadførte jeg mig med forskjellige Skolemænd, der samtlige vare enige med mig i, at Mallings Fordeling af Stoffet, hvor fortjenstligt end hans Arbeide ellers var, medførte navnlig tvende Ulemper: den gav intet historisk Overblik hverken over Tider eller Personer, og brugt som Skolebog frembød den kun da den ønskelige Afvexling, naar man idelig gjorde Brud paa dens Orden. Andre mindre væsentlige Ulemper forbigaaer jeg, og skal ikke engang opholde mig ved det *Umulige* i at omskrive de vistnok for sin Tid fortrinlige (Guldbergske) Indledninger til Bogens forskjellige Afsnit, *omskrive* dem saaledes, at *vor* Tid vilde kunne kjendes ved dem. Jeg besluttede altsaa at opgive Mallings Inddelinger og fik hertil min Forlæggers Minde. — En Orden skulde der imidlertid være i Bogen. Jeg indsaae da snart, at, naar jeg ikke, som min Forgænger, samlede de beslægtede Charaktertræk i de af ham opstillede Grupper, kunde jeg ikke let finde nogen anden hensigtsmæssig Anordning end Tidsfølgens. Ogsaa heri fandt jeg baade Skolemænd og Historikere enige med mig. Jeg gik da til Arbeidet. Jeg ordnede, hvad Malling havde, og blev herved opmærksom paa, hvor høist ulige han havde hentet sit Stof fra de forskjellige Tidsrum. At han saa godt som ganske havde oversprunget Sagntiden, var vel aldrig undgaaet min Opmærksomhed; men det kan vel være, at selv Fleertallet iblandt dem, der have benyttet ham langt mere end jeg, aldrig have lagt Mærke til, at han — for at jeg skal tage et eneste Exempel — egentlig kun har otte eller ni Fortællinger fra Tidsrummet 1184-1534. Den valgte Tidsorden medførte saaledes med Nødvendighed en Hovedforandring i Stoffets Valg, og jo længer jeg arbeidede, desto klarere blev det mig, at min Bog vilde blive meget væsentlig forskjellig fra den, der var givet mig som Grundlag. — Da blev jeg bekjendt med et Ønske, som nærtedes af Mallings Arvinger, fremkaldt ved Forlæggerens Bebudelse af mit Arbeide: de ønskede nemlig, at *enten* maatte deres Faders Bog udkomme aldeles uforandret, med min Fortsættelse som et særskilt Bind, *eller* ogsaa maatte min Bog ikke betegnes som en Omarbeidelse af hiin. Min Forlægger valgte det sidste Kaar, og det sidste Baand, som bandt mig til mit Forbillede, var brustet. Man vilde vel endog neppe have beskyldt mig for et ulovligt Brug af den ofte omhandlede Bog, om jeg end ikke her med rene Ord havde opgivet den som mit første og oprindelige Grundlag, samt heelt igjennem havde betegnet med en Stjerne enhver enkelt Fortælling, til hvilken jeg har laant nok saa lidet fra Malling.

Da det var blevet min Opgave at skrive en ny Bog, og ikke at omstøbe en gammel; da jeg ikke længer skulde udville „Store og gode Handlinger" (med Forbigaaelse af de mindre gode), men skrive „Fortællinger af Fædrelandets Hi-

storie;" foranledigede jeg et lille Møde med nogle Skolemænd. Jeg sagde: Som mit Fædreland i indskrænket Betydning kan jeg kun anerkjende Danmark; i udvidet Forstand er det hele Norden; eet af to: skal jeg udelukkende meddele Fortællinger om Danmark og danske Folk? eller skal jeg tage hele Norden for mig? Man erklærede sig eenstemmig for hverken af to: jeg skulde holde mig til Danmark, indtil det indgik sin Forbindelse med Norge (og Island); fra den Tid og indtil 1814 skulde jeg tillige medtage Norge, men heller ikke længer. Jeg anførte en Mængde Grunde herimod, men blev staaende ene med mine Grunde. Min Forlægger holdt desuden afgjort med mine Modparter. Forskjellige Historikere (dog ikke alle), til hvilke jeg enkeltviis henvendte mig, stode paa samme Side; jeg maatte give efter, men uden at finde mig overbeviist. — Ikke, at jeg har havt Noget imod at behandle enten Kjeld Stub eller Anna Kolbjørnsdatter eller Snese andre Normænd; men Danske ere de dog lige saa lidet som Hakon Adelsteensfostre eller Snorre Sturleson, og de tilhøre lige saa lidet (eller lige saa meget) mit „Fædreland" som Birger Brosa og Engelbrekt Engelbrektsson, som Gustav Vasa og Gustav Adolf.

Mange Bøger har jeg ikke brugt til mit Arbeide, og dog vilde det have medtaget altfor megen Plads, hvis jeg skulde have anført mine Kilder under hver enkelt Fortælling. Jeg kan heller ikke her opregne enhver enkelt Bog, af hvilken jeg har hentet større eller mindre Stene til min Mosaik. Jeg skal ansee det for tilstrækkeligt at navngive følgende af mine Hjemmelsmænd, med det Tilføiende, at jeg vistnok har laant meget mere af de fleste af dem, end jeg ligefrem har antydet ved Gaaseøine (i Almindelighed uden at nævne Vedkommende), samt at det ikke altid er Tilfældet, at de hossatte Gaaseøine kunne sige god for, at det saaledes betegnede er ordret udskrevet.

Afzelius, A. A., Svenska Folkets Sago-Häfder I–V; Sthlm 1839–43.
Allen, C. F., Haandbog i Fædrelandets Historie, 2den Udg.; Kbhvn 1842.
Bardenfleth, F. L., Stormen paa Stralsund; Kbhvn 1846.
Bjowulfs Drape. Et Gothisk Helte-Digt fra forrige Aar-Tusinde af Angel-Saxisk paa Danske Riim ved N. F. S. Grundtvig; Kbhvn 1820.
Brandt, C. J., Rim og Sange til Fædrelandets Historie I–II; Kbvn 1848–49.
Erslew, Th. H., Almindeligt Forfatter-Lexicon for Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande, fra 1814 til 1840, I–III; Kbhvn 1841–53.
Fibiger, A., Historisk Læsebog for Bondestanden; Kbhvn 1839.
Fryxell, A., Berättelser ur Svenska Historien I–XVIII; Sthlm 1826–52.
Garde, H. G., Den dansk-norske Sømagts Historie 1700–1814; Kbhvn 1852.
Geijer, E. G., Svenska Folkets Historia I–III; Örebro 1832–36.
Grundtvig, N. F. S., Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog; Kbhvn 1832.
Grundtvig, N. F. S., Græsk og Nordisk Mythologi for Ungdommen; Kbhvn 1847.
Hammerich, Fr., Danmark i Valdemarernes Tid I–II; Kbhvn 1847–48.
Hammerich, Fr., Danmark under de nordiske Rigers Forening I; Kbhvn 1849.
Holberg, L., Danmarks Riges Historie udg. ved K. L. Rahbek, I–VIII (IX); Kbhvn 1808–14.
Malling, O., Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere; 6te Opl. ved M. H. Hohlenberg; Kbhvn 1834.
Meinert, A. E., Fortællinger om Kjøbenhavn; Kbhvn 1851.
Molbech, C., Fortællinger og Skildringer af den danske Historie I–II; Kbhvn 1837–40.
Molbech, C., Historiske Aarbøger, til Oplysning og Veiledning i Nordens, særdeles Danmarks Historie I; Kbhvn 1845.
Møller, J., Cimbria Literata I–III &c.; Havniæ 1744.
Munch, P. A., Norges, Sveriges og Danmarks Historie til Skolebrug; Christiania 1838.
Munthe, E., De vigtigste indenlandske Tildragelser og de mærkeligste danske og norske Personers Levnetsbeskrivelse, fra de ældste Tider til vore Dage; 7de Opl. ved E. C. Werlauff; Kbhvn 1843.
Müller, L. C., Danmarks Historie I–IV,1; Kbhvn 1835–42.

Müller, L. C., Danmarks Sagnhistorie; Kbhvn 1850.
N[issen], J., De Danskes Felttog i Aaret 1813 og i Begyndelsen af Aaret 1814; Kbhvn 1851.
Nyerup, R., og Kraft, J. E., Almindeligt Litteraturlexicon for Danmark, Norge og Island; Kbhvn 1820.
Petersen, N. M., Danmarks Historie i Hedenold I-III; Kbhvn 1834-37.
Pontoppidan, E., Gesta et Vestigia Danorum extra Daniam I-III; Lipsiæ et Havniæ 1740-41.
Pontoppidan, E., Annales Ecclesiæ Danicæ oder Kirchen-Historie des Reichs Dännemarck, I-IV; Kbhvn 1741-52.
Rahbek, K. L., Bidrag til den danske Skuepladses Historie i dens første Aarhundrede osv.; Kbhvn 1822.
Ramshart, P., Efterretning om det bekjendte af den danske Flaades Tjeneste, fra Aar 1752 og til 1807; Kbhvn 1808.
Rimkrønike (Den Danske) efter Gotfrid af Ghemens Udgave af Aaret 1495, udg. af C. Molbech; Kbhvn 1825.
Rimbert, Ansgars Levnet oversat ved C. S. Ley; Kbhvn 1837.
Rosenstand-Goiske, P., Kritiske Efterretninger om den Kongelige danske Skueplads osv., udg. af C. Molbech; Kbhvn 1839.
Rothe, C. P., Brave danske Mænds og Qvinders Eftermæle I-II; Kbhvn 1753-54.
Saxo Grammaticus, Danmarks Krønike, fordansket ved N. F. S. Grundtvig I-III; Kbhvn 1818-22.
Thiele, J. M., Danmarks Folkesagn I-II; Kbhvn 1843.
Thiele, J. M., „Thorvaldsens Ungdomshistorie" og „Thorvaldsen i Rom I."; Kbhvn 1851-52.
Thortsen, C. A., Historisk Udsigt over den danske Litteratur indtil Aar 1814; Kbhvn 1851.
Weinwich, N. H., Dansk, Norsk og Svensk Kunstner-Lexicon; Kbhvn 1829.
With, J. P., Danske og Norske Sø-Heltes Bedrifter for Aar 1797 til 1813; Kbhvn 1819.
Worm, J., Forsøg til et Lexicon over danske, norske og islandske lærde Mænd osv. I-III; Helsingør 1771-Kbhvn 1773-84.
Aagesen, Svend, Danmarks Krønike, oversat og oplyst af N. Th. Fenger; Kbhvn 1842.

Jeg kunde nu vistnok hertil føie forskjellige Arbeider, som jeg har benyttet, lige fra Snorre Sturlesøns norske Kongekrønike (Grundtvigs Oversættelse) og Hvitfelds Bispekrønike indtil J. Aalls Erindringer, ja indtil selve Brockhaus' Conversationslexicon. Men at nævne Resten af Bogtitler — for ikke at tale om Blade og Tidsskrifter samt hist og her en enkelt skriftlig eller mundtlig Meddelelse — vilde dog kun være lidet veiledende for den, der kunde attraae at vide, hvorfra jeg vel nærmest maatte have hentet en eller anden bestemt Efterretning. Kun skal jeg tilføie, at jeg naturligviis med en vis Forkjærlighed, om man saa vil, har benyttet forskjellige af mine egne tidligere Arbeider: i Brage og Idun, i Skandinavisk Folkecalender osv., saavelsom Anmærkningerne til mine „Fædrelandshistoriske Digte," Levnetsbeskrivelserne i min „Poetisk Læsebog" osv. Paa de nysnævnte Steder vil man ellers finde Kilder anførte, som man her maatte savne. — En enkelt Bog skal jeg dog endnu nævne, eftersom kun de Færreste ville kjende den. Ved et Tilfælde blev jeg (jeg var dengang naaet til Knud Valdemarsens Historie) opmærksom paa: P J B Neugaret: „Beautés de l'histoire du Danemarck et de la Norvège" (Paris 1817). Hvad man kunde kalde Nyt, har jeg vel ingenlunde fundet i den nævnte Bog, men man vil dog et Par Steder finde Spor af dens Benyttelse.

Jeg har, som sagt, ikke brugt mange Bøger, men min Bog skulde heller ingenlunde være nogen lærd Bog. Jeg selv er ingen lærd Mand. Min Opgave var: i en Række af underholdende Fortællinger at give en nogenlunde paalidelig Skildring af Tider, Begivenheder og Personer, som kunde tiltale den Unge og lade sig læse af den Gamle, og samtidig, idet den oplyste dem begge, bidrage til

at nære den Kjærlighed til Fædrelandet, som gjør selv de smaae Folk stærke og lykkelige, mens uden den de store Folk maae gaae under. Er der kun Sandhed og Fædrelandskjærlighed i min Bog, og er der saa meget af Liv i den, at man kun ikke fortrinsviis vælger den, naar man vil berede sig sin Middagssøvn, da ville, haaber jeg, mine Læsere ikke synderlig savne Lærdommen, og jeg vil da selv mene, at jeg ikke har skrevet en Bog, som bedst vilde været uskrevet.

Mine Omstændigheder have medført, at jeg sjelden eller aldrig har kunnet faae et Stykke Manuskript tørt, inden det maatte i Trykkeriet. Dette er jo vistnok en daarlig Undskyldning i en Kritikers Øine, thi enten skal man møde fuldrustet paa Kamppladsen eller blive hjemme; men jeg maa dog hidsætte den som en væsentlig Grund til, at min Bog er bleven meget, meget større, end den skulde været. Naar man ikke kan have hele sit Manuskript færdigt, inden Trykningen begynder, forregner man sig let, og imidlertid har man bundet sig ved en allerede deelviis gjennemført Plan, som man ikke atter kan opgive, naar man vil have Begyndelse og Ende til at ligne hinanden.

Endnu skal jeg kun tillade mig at minde om to Ting:

Først: Jeg troer, at der godt kan findes tusinde Feil i en meget god Bog; det kommer kun an paa Feilenes Natur; og den hele Bog maatte nødig være een eneste stor Feil.

Dernæst: Jeg har slet ikke skrevet nogen Fædrelandshistore, men kun „Fortællinger af Fædrelandets Historie," hvad efter min Opfattelse er noget heelt Andet. Desuagtet anerkjender jeg ligefuldt, at det ikke engang lader sig undskylde ved det Hastværk, hvorunder jeg har maattet arbeide, og den politiske Tummel, af hvilken mit Arbeide jævnlig har været afbrudt, naar jeg har været skjødesløs nok til at glemme at omtale Personligheder som den flittige og dygtige Niels Hellevad (1564-1634), den lærde og aandrige Georg Calixt fra Melby (1586-1656) og sagtens endnu flere Andre. Disse maae vente paa Plads i en ny Udgave, hvis en saadan nogensinde skulde udkomme.

Hr. **C. J. Brandt** har viist mig den Velvillie at gjennemløbe 2den Correctur af ethvert enkelt Ark. Hans grundige Kjendskab til vort Modersmaal, hans Smag og Sprogtakt, har jeg ikke lidet at takke. Derfor roser jeg dog ikke Dansken i min Bog, som desuagtet kan være daarlig nok, men anerkjender kun, at alle Pletterne i den, ikke alle Fortrinene, komme paa min egen Regning. — Candidat **J. M. L. Hjort** har havt Hals og Haand over Retskrivningen, med hvilken jeg kun for saa vidt har befattet mig, som jeg har holdt paa Formen „Stævn" for den af samtlige Sømænd ukjendte „Stavn," samt ikke allevegne har villet lade Formerne „hærje" og „stroife" fortrænge af Formerne „hærge" og „streife," da jeg anseer dem alle for berettigede. Ogsaa paa Brugen af Skilletegn har Hr. Hjort udøvet en temmelig afgjørende Indflydelse.

Og hermed Gud befalet! — Guds evige Naade være over vort elskede Fædreland, dets folkelige Konge og kongelige Folk!

Mosedal, d. 21. Febr. 1853.

Frederik Barfod.

Fortællinger

af

Fædrelandets Historie.

1ste og 2den Bog.

„Vaagner, vaagner, danske Helte!
Springer op og spænder Belte!
Dag og Daad er Kæmperiim.“

Grundtvig.

Danmark, vor Moder!
Voret af Bølger,
Venlige Blomst paa
Havfruens Bryst!
Undrende maa selv
Sydboens Øie
Følge Din rige;
Smilende Kyst.

Danmark, vor Moder!
— Venlige Norner
Sang om Din Vugge:
„Evig Du staae!"
Tiderne rulle, —
Bølgerne rulle, —
Blomstre Du skal, mens
Bølgen er blaa.

Danmark, vor Moder!
— Voldsmandens Haand skal
Visne, saa tidt han
Rører Din Fod!
Let er af Grønsvær
Bygget Din Throne;
Trodse den skal dog
Tidernes Flod!

Festen paa Moens Klint, 6te Juli 1852.

Frederik Barfod.

Nordens Sindbilledsprog*).

1. Saa er der sagt af Fædrene, at den ældste og ypperste af alle Guderne er **Alfader**. I det gamle **Asgaard** havde han tolv Navne, af hvilke dog Alfader var det første, men et af de andre var **Himbultyr**, eller den store Gud. Han ikke blot lever evindelig og styrer Alt, baade Stort og Smaat, men han har ogsaa skabt den hele Verden, baade Himmel og Jord med Sol og Maane. Sit Mesterstykke gjorde han i Mennesket, som han gav en Aand, der aldrig skal forgaae, skjøndt Legemet smuldrer i Støv eller falder i Aske; Forskjellen i Kaar er kun den, at de Dydige skulle evig være hos ham selv i **Gimle** og **Vingolf**, men de Vrangvillige fare til **Hel** og derfra til **Niflhjem** i den niende Verden. Fra den dunkle Baggrund, hvorhen Faae kun skue, styrer han med de høie Skjebnedronninger Gudekampen, og som Kampmaalets Udsigt i det Fjerne staaer derfor en evig Seiersfest. Thi i **Ragnarøke** (Gudemørket) skulle jo vel samtlige Aser falde, og Asalivet gaae under; men bagefter kommer Fornyelsen, som der er meget at sige om, men endnu mere at glæde sig til.

2. **Nornerne** (Nødvendighedens Diser) vare Døttre af **Ødur** (Ødet, Skjebnen), som igjen var **Nats** ældste Søn, men en Heelbroder til den lyse **Dag**. Disse hemmelighedsfulde Skjebnedronninger, for hvis evigviise Forsyn selve **Odins** Villie maatte bøie sig, vare tre i Tallet: **Urd** (ɔ: Spaadommens), **Verdan** (Forbindringens) og **Skuld** (Afgjørelsens Norne), og selve deres Navne

*) Samtlige Fortællinger i denne Indledning ere laante af N. F. S. Grundtvig, „Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog" (Kbhvn 1832). I de faa Tilføininger og Ændringer har Forfatteren erklæret sig enig.

ere da de allerbeqvemmeste til at oplive og udtrykke den gjennemgribende historiske Sandhed, at i ethvert Storværk saavel som i den udmærkede Enkeltmands, i Hovedfolkenes og hele Slægtens Levnetsløb kunne vi skjelne et bestemt Anlæg, en indviklet Knude og en til Anlæget svarende Opløsning. De havde en prægtig Sal under Ygdrasils Ask, bygget i Himlen og gyngende paa Spydsodder, samt godt omgjerdet ved Urds Væld; men **Ygdrasil** (Menneskeslægtens Stamtræ, Sindbilledet ikke blot paa hele Slægtens, men paa hvert enkelt Folks Levnetsløb) er det høieste og ypperste af alle Træer; dens Grene udbrede sig over al Verden og strække sig op over Himlen, og i dens Skygge have Aserne deres daglige Thingsted. Trende Rødder har den, som ligge vidt fra hinanden; den ene hos Aserne, den anden hos Rimturserne, hvor **Ginnunggab** (Ødet, Tomheden) fordum var, og den tredie over **Niflhjem**; men Erfaringen lærer os jo da ogsaa, at der egentlig kun er tre Slags Folk i Verden: Nogle, som virke kraftig for et ædelt og evigt Øiemed (Gudernes Børn), Nogle, som ogsaa virke kraftig, men for et uædelt og blot timeligt Øiemed (Jættebørnene), og Mange, som kun udmærke sig ved Dorskhed og Afmagt (Hels Frænder). Under Himmelroden er **Urdavældet**, hvoraf Nornerne daglig øse Vand og Dynd over Asken, for at dens Grene ikke skulle visne eller frønne, skjøndt Dragen **Nidhøg** gnaver den ved Roden og har flere Orme hos sig i **Hvergelmer** (under Helvedroden), end nogen Tunge kan nævne, og skjøndt fire brunstige Hjorte (de vilde Lidenskaber, som fortære Livskraften) springe om imellem dens Grene og afbide Knopperne. Under Jætteroden er **Mimers** (Erfaringens) Brønd, efter hvilken Asken ogsaa stundom kaldes Mimerstræet; men til alle Tider har man da ogsaa vidst, at, skal Nogen i Sandhed blive klog, maa det være af Erfaring, ikke af Enkeltmandens knappe Erfaring, men af alle de forbigangne Slægters, sammensmeltede med Ens egen. Da vore Fædre dybt og levende følte dette, lagde deres historiske Retning og Tankegang ved Siden af Spaadommens Væld Erfaringens. — Og saaledes have vi her det ophøiede Billede paa den store Kamp imellem Liv og Død, som fortsættes fra Slægt til Slægt, ei uden Virkning fra Dødens Side, men dog i det Hele til Livets Fordeel; thi Træet staaer jo immergrønt endnu, i os og over os, skjermet ved Nornernes Omhu. Men Urds Kilde er Spaadomskilden, er Begeistringens dybe Væld, hvoraf unægtelig al sand Spaadom op=

stiger, og i hvis levende Ordstrøm al Aabenbaring af Himlens og Jordens Hemmeligheder udgik til Menneskeslægten, idet den vakte og meddeelte, hvad den baade udtrykte og vidnede om: Liv og Aand. Hvad Urd i sin Naade spaaer ved Barnevuggen, det søger dog Verdan modvillig og avindsyg at forhindre, og derfor synes Lykken saa vægelsindet: men den høie Skuld træder til, mildere end Søsteren, og ved hendes Afgjørelse gaaer Spaadommen i Opfyldelse, naar først de mellemtraadte Forhindringer ere bortryddede.

---

3. Over Gudekampen svævede altsaa Alfader med Nornerne, men den øverste af de timelige Guder var **Aldafader** (ɔ: Tidens Fader) eller, som han sædvanlig kaldes, **Odin**, Seierfaderen, Udtrykket for det levende Seiershaab, der besjælede Nordens Helte, og hvoraf alle deres Bedrifter udsprang, som Aserne af Odin. Hans Navn peger efter sin Oprindelse paa Poesi og Veltalenhed, men han selv var Aanden, der igjennem Aarhundreder begeistrede Nordens Folkefærd til al deres Bedrift. Tidligere boede han med de øvrige Aser ved Asøv (As-Ov ɔ: Asernes Land), men forlængst slog han Bo i **Gladhjem**, i det høie **Valhal** ɔ: den levende Historie, Ærens og Ihukommelsens vældige Tempel, Udtrykket for den jordiske Udødelighed, det priselige Eftermæle, ønsket af alle Folk med Aand og Hjerte, men en inderlig Trang og et levende Haab hos vore Kæmpefædre. Der bænker han ogsaa alle dem, som han hjembyder, og **Brage** hilser dem da velkommen med Sang og Harpeklang. Paa Valhal er der 540 Døre, som staae vidt aabne, men hver af dem er saa bred, at 800 Kæmper kunne gaae jævnsides ind ad den. Huset er skjoldtakt, og Panelet af Spydskafter: trindt om Hallen gaae Bænke til de brynjeklædte Kæmper (**Enherierne** ɔ: Medbeilerne), men alt dens Lys er Sværdenes Lyn, ligesom det jo da ogsaa ene er Bedrifterne, der lyse i Historien. Ovenpaa Valhal staaer Geden **Heidrun**, som bider Knop af Qvist paa det navnkundige Træ **Lerad**, og af hvis Yver der daglig løber et Kar fuldt af Mjød, saa stort, at det rækker til alle Enherierne, iskjenket dem af Kampens prude Møer, Valkyrierne (**Skulde**, **Gude** og **Rote**, eller **Hilde**, **Gøndel** og **Skøgel**), der som Kæmpelysten og Kæmpelykken paa Jord dreve Kæmperne i Slaget og enten beskjermede dem der, eller løftede dem med sig op til Valhal; men af Galten **Særimner** vorer Flæsket daglig ud, saa paa det skorter det heller aldrig ved Odins Bord. Kjedsomt var dog Livet i evig

Daadløshed; derfor brynjeklæde Kæmperne sig hver Morgen og slaaes, indtil de seire eller falde; men mod Davrestunden staae de atter op og ride glade hjem til Valhal; thi „ved Kamp forliges de Kjække bedst," og kun ved den daglige Kamp kunne de værdig forberede sig til den afgjørende Kamp i Ragnaroke. Forøvrigt er Odins Høisæde **Lidskjalf** (Lyttehøien) i det sølvtakte **Valaskjalf** (Gyngestolen, Spaasædet), og derfra overskuer han den hele Verden. I den aarle Morgen gjennemfare hans Ravne, **Hugin** og **Munin** (Formodningen og Hukommelsen), baade den tilkommende Tid og den forbigangne og indhente ham Kundskab om al Verdens Begivenheder. Hans Hest var **Sleipner** (Aandens Ganger, Verset); den havde otte Been (det sædvanlige oldnordiske Vers var otteleddet), paa hvilke den ikke blot løb glat over det vildene Hav, men satte lukt selv over Helgitteret. Af hans Ring, **Drypner** (den historiske Kjæde eller Sammenhænget imellem Tider og Begivenheder), dryppede der hver niende Nat otte nye Ringe, saa den som en Guldkjæde forbandt Fortid med Nutid og rækker lige indtil os og til de ufødte Slægter. Hans Spyd, **Gungner**, havde Runer paa Odden, som Sleipner paa Tænderne, og det er da hiin Poesiens Spydighed, den bidende Satire, der, som den sande Digters Nødværge, trænger til Marv og Been, hvorsomhelst den rammer. Men skulde det opregnes alt, hvad Odin tog Deel i, da maatte hartad enhver mærkelig Begivenhed henføres under hans Navn, thi han nævnes ved dem alle. Og det er da ogsaa klart nok, at aldrig blev nogen stor Bedrift udført, uden at Aanden var dens Mester. Mærkelig iblandt hans mange Gjerninger er imidlertid den bleven, da han med stor Flid og Møie skaffede sig Adgang til Knudebjerget (**Hnitbjørg**), hvor Jætten **Suttung** havde gjemt den Mjød (Digtekonsten), som var brygget af den dræbte Viismand **Kvasers** Blod med en Tilsætning af Honning, og som var saa stærk, at man behøvede kun at drikke af den for at vorde Skjald eller Sagamand. Jættedatteren **Gunløde** (den skjønne Videnskab) forvarede den i Bjerget, men Odin tilvandt sig den og bragte den paa Ørnevinger til Valhal, hvorfra han siden gavmild udskifter den til samtlige Aserne og til de rette Skjalde, medens en ringere Saft af et andet Haande frit kan øses af alskens Versemagere.

---

4. Odins Hustru hedder **Frigge** (Asadronningen, Moderligheden), der i Grunden staaer som eneste Qvinde paa Asalivets Side.

Hun var Udtrykket for den dybe Længsel i Menneskebarmen efter evig Fred og varig Glæde. Denne Længsel kan imidlertid umulig blive saa stærk, at hele Tiden lægges som et Kæmpeoffer paa Evighedens Alter, med mindre den uopløselig knytter sig til Seiershaabet (Odin), og saaledes var Ægteskabet imellem Gudefaderen og Baldersmoderen i sin Orden. Hendes Borg hed **Fensal**, skjøndt **Vingolf** (Vennesædet) ogsaa nævnes som Asyniernes fælles Fruerbuur, finder man det end stundom forverlet baade med Valhal og det straalende Gimle. Om hendes Sorg for Balder skulle vi strax nærmere tale; om hende selv hedder det saa dybt som deilig, at hun kjender alle Ting, men hun tier.

5. Ved **Hlodyne** eller **Fjørgyne** blev Odin Fader til **Thor** (Aandskæmpen, Gjernings-Sandheden, den sande Virkelighed), der for saavidt ogsaa med Rette kaldes „den Gud for Krige," som det fra Evighed til Evighed er Aandskæmpens Hverv, i Sandhedens Tjeneste at gaae fremmest i Kampen imod Løgnens Jættekuld. Og Thor forsømte ikke dette sit Hverv; i stadig Kamp mod Jætter og Turser fortjente han fuldelig det stolte Kjendingsnavn af **Asgaards Værge**, ligesom ogsaa det andet, der er givet ham: **Jotunbane** (Jætternes Ødelægger), om det end er let at slutte, at han tidt maatte forløbe sig i sin stedse djærve og ærlige, men lidt vel raske Fremfærd, samt at Fjendernes mangehaande Koglerier stundom kunde blinde hans Syn og døve hans Hug. Saa tidt der end kæmpes, tilsidst maa dog Sandhedens bolde Lyn stedse knusende nedslaae alt Løgnens Djævlekram. Utallige ere da ogsaa Thors Bedrifter, skjøndt vi her kun skulle pege paa hans Reiser til Geirrødsgaard, Udgaard og Hymersgaard; men det var aldrig til det Bedste for ham, at han saa tidt lod den lunefulde og ustadige, den stedse vaklende, men stedse rænkefulde **Loke** („Hinkeren imellem Aser og Jætter," Spidsfindigheden), age med sig paa sine Eventyr; thi Spidsfindigheden er altid Sandhedens naturlige Fjende, og dobbelt farlig, fordi Sandheden er for troskyldig til at ane dens Rænker. — Thors Rige hedder **Trudvang** (Sandhedens Rige), og hans Hofgaard **Bilskirner**, den største, som man veed af at sige. Den har 540 Stokværk, netop lige saa mange, som der er Døre paa Valhal; thi da hele Tiden er Thors Løbebane, maa den naturligviis have lige saa mange Tidsrum, som Kæmpernes Pantheon har Indgange, da enhver ny Begivenhed, som gjør Epoke,

naturligviis ogsaa sender et nyt Hold Kæmper til Valhal. Hans Hammer hedder **Mjølner** (eller **Trudhammeren**, det begeistrede mundtlige Ord), og med den er det, at han slaaer alle de Sandhedens Tordenslag, med hvilke han i Tidens Løb forstyrrer Jætteplanerne og gjør lyst paa Heltebanen; men med den er det ogsaa, at han indvier (f. Ex. Balder paa Baalet) til Opstandelse. Bedst rammer dog hans Mjølner, naar han spænder sit Styrkebelte (Heltebegeistringen) og iforer sig Staalhandskerne (Koldsindigheden); og vist er det, at der skal Rolighed til Varmen, naar Ordet ret skal gjøre Besked. Vi træffe ham aldrig til Hest som de øvrige Guder; han vader hellere gjennem Havets Dybder; oftest finde vi ham dog agende (Agethor), og det er klart nok, at den Karm, i hvilken han færdes, afbilder Tidens Løb paa Kæmpebanen, ligesom ogsaa, at, hvad der driver til Daaden og drager Kæmpen, det er Følelsen af egen Kraft og Trangen til Virksomhed; men hvorfor netop to Bukke — thi med saadanne er Karmen forspændt — skulle være Udtrykket for denne Erkjendelse, er det vanskeligt at sige. Torsdag har sit Navn af ham, ligesom Onsdag af Odin, Tirsdag af Tyr og Fredag af Frei, og ligeledes ere Torsmaaned (Marts) og Torsdøn (Torden) kaldte efter ham; og Ingen skal vel heller nægte, at Aandskæmpens Gang igjennem Tidernes Løb er som Tordenens Rullen over den bølgende Himmel, og at hans Storværk slaae som Lyn i de slubsende Sjæle. — Endnu maae vi, hvad Thors huuslige Stilling angaaer, tilføie, at hans Huus synes at have været en Hemmelighed, som han havde sig selv forbeholden. Dog fortæller Sagnet os, at Thor i Nørreleden fandt en Spaaqvinde af ubekjendt Herkomst, som han ægtede. Hun hed Sif, og hun er den nordiske Natur, Fædrelandet, med hvilket den historiske Aandskæmpe, Udlændingen, naturligviis indgik Ægteskab, saasnart han her havde nedsat sig. Han blev ved hende Stedfader til et Kæmpekuld, samt Fader til Datteren **Drude** (Sandheden, den nordiske Ærlighed). Om Sif selv er endnu kun dette mærkeligt, at Loke stjal sig engang til at afrage hendes deilige Hovedhaar og maatte da til Straf skaffe hende et Guldhaar fra Dværgene, som var saa konstig gjort, at det groede fast til Issen. Siden kaldtes hun den haarfagre Dise, og Guldet kaldtes Sifs Haar. — Men saaledes er det jo ogsaa det nordiske Haab, at „deiligst Vang og Vænge" skal altid herligt fremblomstre til nyfødt Skjønhed ved folkelig Udvikling og Oplysning, om det endog en Stund kan have mistet sin Glands.

---

6. Odins og Frigges Søn, den milde **Balder**, havde det bedste Lov blandt Guderne for sin Livsalighed og Blidhed, og var Alles Lyst. Hans Ansigt var saa deiligt, og hans Hud saa skær, at den hvideste Lillie, som paa Jord er til, kaldes Baldersbryn; men hans vise Domme lode sig aldrig dreie. I **Breidablik** (Straaleglandsen) hvælvede sig hans Høieloftssal: „i Landet der findes knap List og Svig." Men Balder hiin gode havde stærke Drømme, som varslede ilde for hans Liv; da lagde Aserne deres Hoveder sammen, og **Frigge** tog alle Ting i Ed, baade Ild og Vand, baade Dyr og Træer og Malme, baade Ædder og Gift og Sygdomme, at de ikke vilde skade Balder. Nu havde alle Aserne Morskab af at hugge ind paa ham og skyde til Maals efter ham; for Intet kunde længer saare ham. Men den onde **Loke** fik udspurgt, at en Vaand, som hed **Mistelteen**, havde ikke svoret, fordi Frigge tyktes, at den var for spæd og ubetydelig; den tog han da, lagde den paa den blinde **Hoders** (Haders) Bue, sigtede for ham og lod ham skyde; og for sin Broders Skud sank Balder gjennemboret i Dødens Favn. „Trædskheden gav Troen Banesaar ved at vække Tvivl hos Troskyldigheden." Nu lagde Aserne hans Liig paa hans Skib **Hringhorne**, det største Skib, man veed af at sige, men da hans Hustru, **Nanna** Nepsdatter, saae dette, da brast hendes Hjerte af Sorg, og hun kom med paa Baalet, som opbrændte hendes Husbonde. Men Frigge spurgte Aserne, hvem der vilde ride Helveien for atter at udløse Balder fra Hel. Da satte **Hermod** Snarensvend sig paa Odins Sleipner, og efter ni Nætters Ridt naaede han Gjallarbroen. Møen **Modgude** (Sindsuro) holdt Vagt her og udbrød: „Der red igaar tolv og en halv Snees Dødninger over Broen og gjorde dog ikke mere Støi end Du; men Du har da heller ikke Dødningfarven." Endelig naaede han **Hel** (Døden, den aandelige Magtesløshed), Lokes Datter. Hun var god at kjende: kjødfarvet paa den ene Side og sorteblaa paa den anden, bister og skulende. I **Niflhjem** (ɔ: Skyggeriget, **Helvede**) har hun ni Riger at herske over og en anseelig Bopæl med høie Volde og store Borgeledde; men hendes Sal hedder Misundelse, hendes Fad Mistmod, hendes Kniv Sult, hendes Tjener Trøssevind, hendes Terne Slæbehæl og hendes Seng Helsot. Her sad nu Balder i Høisædet. Efter at have overnattet fremkom Hermod med sin Bøn, og Hel svarede, at, hvis Alt i Verden, baade Levende og Dødt, vilde græde for Balder, da skulde han komme tilbage til Aserne; ellers maatte han

blive, hvor han var. Hermod red tilbage, og ikke blot Mennesker og Dyr græd for Balder, men Jord og Stene og Træer og alskens Malme; kun i en Jættestue sad der en Hex, som kaldte sig **Tøkke** (Selvklogskab), skjøndt Folk ville sige, at det var den forklædte Loke selv. Hun svarede: „For Balder paa Baalet med Øinene tørre Tøkke vil græde;" og hun føiede til: „Hela, som har ham, beholde ham kun!" Og det maatte da ogsaa blive saa, ifølge det givne Kaar. — Men med Nanna (Yndigheden) efterlod Balder Sønnen **Forsete** (Forligeren), der vel lige saa lidt erstatter os Faderen, hvis Gjenskin han kun er, som hans Borg, den sølvtakte **Glitner**, erstatter os Breidabliks Straaleglands, om hvilken den dog altid venlig minder os; men det Ord har han dog paa sig, at Alle, som komme usaattes til ham, blive venlig og vel forligte, saa en bedre Domstol end hans gives der hverken i Himlen eller paa Jorden.

---

7. Thor har en Stedsøn, som hedder **Uller**. Han er saa dygtig en Bueskytte og Skiløber, at i disse Konster kan Ingen maale sig med ham; han er desuden smuk, har et krigersk Udseende og er god at kalde paa i Tvekamp. Men, hvis dette var al hans Udmærkelse, maatte han vel siges at have sovet sig til sin Gudeære, og videre kjende vi dog ikke til ham. Og dog jo — vi kjende ham vistnok saare vel, da det upaatvivlelig er ham, der har skjult sig under et andet Navn og saaledes udøvet den Bedrift, vi nu skulle fortælle. **Fenrisulven** (Odinsslugeren, Aandsfornægteren) var en Søn af **Loke** med Heren **Angerbode** (Ulykkesfuglen), og som Lokes Barn blev han efter Allfaders Villie opdraget i Valhal, skjøndt Guderne vel vidste, at han vilde blive Odins Bane. **Tyr** (Uller?) var den eneste af alle Guderne, som havde Mod til at fodre ham; men da nu Guderne bleve vaer, hvordan han voxede i Dagetal, og alle Spaadomme løb derpaa ud, at han vilde give dem deres Rest, saa lode de en dygtig stærk Lænke gjøre, som de kaldte **Lægne**, og bade Ulven prøve Kræfterne paa den. Deri føiede han dem ogsaa, men gav blot et Ryk, saa sprang den. Derpaa lode de gjøre en anden Lænke, dobbelt saa stærk, som de kaldte **Tromme**, og sagde til ham, at da først vilde de prise hans Styrke, naar han fik Bugt med det Bindsel. Han saae nok, der vilde Kræfter til, men dem vidste han og, at han havde, og saa lod han sig binde, men boltrede sig saaledes med Lænken, at Stumperne fløi dem om Ørerne. Nu frygtede Aserne, at de fik ham aldrig bunden, men saa skikkede

Alfader Freis Løber, Skirner, til nogle Dværge i Svartalfhjem, og lod dem gjøre Lænken Klove, og den var sat sammen af sex Dele: af Kattefods Døn og Qvindesfjæg, af Bjergerødder og Bjørnegræs, af Fiskeaande og Fuglemelk. Den var gjort saa glat og blød som en Silkesnor, men at den dog var seig, fik man siden at see, og saasnart Aserne fik Fingre i den, toge de med Ulven ud til Lyngholm i Sortesø, og bade ham prøve Silkesnoren, der ikke var saa skjør, som den var tynd, saa de kunde med al deres Styrke ikke faae den over; men han maatte dog vel kunne. Nei, svarede han, den Ære, jeg skulde vinde ved at rykke saadan en Sytraad over, vilde aabenbar kun være fiin, og er den Lidse derimod gjort med Skjelmeri, da kommer den aldrig paa mig. Aserne bleve imidlertid ved at sige, at, havde han sprængt stærke Jernlænker, maatte vel sagtens et Silkebaand briste for ham; og desuden, sagde de, om det blev Dig for stærkt, behøver Du slet ikke at være bange; vi skulle nok løse Dig. Ja, sagde han, fik I mig først saaledes bundet, at jeg ikke kunde løse mig selv, da loe I mig nok ud, og jeg kom vist længe til at vente paa Eders Naade; men for at I dog ikke skulle kalde mig en Kryster, saa velan! hvem af Eder vil putte sin Haand i min Mund til et Pant paa, at det skal gaae ærlig til? Aserne saae paa hverandre, og fandt, at her vare gode Raad dyre; men ikke desmindre kom dog Tyr frem med sin høire Haand og stak den i Ulvens Mund. Nu blev den da bundet, og jo meer den sprættede, des fastere snæredes Baandet, saa ingen af Aserne kunde bare sig for Latter, undtagen han, der fik Haanden bidt af. Aserne trak nu Klanken paa Lænken igjennem Hullet paa en bred Qvadersteen, og sænkede ikke alene denne dybt ned i Jorden, men dreve den tillige ved en stor Steenpille gjennem Hullet endnu dybere ned. Der ligger nu Fenrisulven bunden indtil Ragnarøke; thi Guderne vilde ikke dræbe ham, fordi deres Hjem er dem altfor helligt og dyrebart, til at det skulde saaledes besmittes. — Altsaa, kun af dette ene Træk kjende vi Tyr; men hans Navn hedder udlagt: Ære, og i Sandhed, han var Ærens helde Guddom, kjæk i sin Beslutning, hvor selve Kæmpeaanden vaklede, og urokkelig, freidig i dens Udførelse. Valhal vilde han redde, trods Venners Frygt og Formaninger, og han hengav uden Øienblink sin Høire. Laae der bag hiint Maal endnu et andet: et berømmeligt og udødeligt Navn, — nu vel, saa fortjente han det, og han fik det.

8. Den sidskjæggede As kalder man Skjalden i Valhal. Han er Odins Søn, og hans Navn er **Brage** (ɔ: Hjerne), men selv er han Udtrykket for den historisk-poetiske Indbildningskraft. Han byder alle Valhals Kæmper velkommen, thi i sin Haand har han en Harpe og paa Tungen Runer. Fremfor alle Andre kaldes han en herlig Taler, berømt for sit smukke Sprog og sin flydende Tunge, og der siges om ham, at han er saadan en Mester i Versekonsten, at Skjaldskab efter ham kaldes Bragemaal og dens Dyrkere Bragesmedde; men de af begge Kjøn, som ere mere veltalende, end Folk ere flest, kaldes ligeledes efter ham. Han giver Heltene deres Eftermæle; men i Bragebægeret drak vore Forfædre ei blot Arveøllet efter gjæve Fædre, men inddrak tillige Forpligtelsen til med Storværk at ære dem i Graven. — Hans Viv er **Idun** (Middelalderens Muse, Kæmpevisen, Folkesangen). Hun var den gamle **Ivalds** yngste Datter og som saadan af Alfeslægt. Fra Ygdrasil faldt hun ned ved Mimersbrønden og blev paa en Maade den fjerde Norne. Odin ventede at høre Nyt af hende om Tidens Løb og Verdens Ende, og sendte derfor Heimdal, Brage og Loke til hende. Alle tre vilde de beile til den Skjønne, men Brage vandt Prisen. Med sin Æbleskaal forynger hun Guderne og skjenker dem den timelige Udødelighed, da de med Balder have tabt Evigheden og ikke længer kunne undgaae at ældes, men kun ved Iduns Æbler kunne undgaae Døden og immer blive nogle Aar yngre paa ny. Mig tykkes, siger **Gangler**, at det er vel meget, som af Guderne er betroet Idun i Gjemme; og **Har** svarer med et Smiil, at det havde ogsaa nær gaaet galt engang. Thi ved Lokes Argelist kom Jætten **Thjasse** engang i Besiddelse af Æblerne. Guderne ældedes nu daglig, og ved svære Trudsler maatte de tvinge Loke til atter at hjemskaffe, hvad der ene kunde bevare dem Livet.

---

9. **Heimdal** eller den hvide As (Forstanden paa Asernes Side, ligesom Loke paa Jætternes), ogsaa, og vel sagtens med større Ret, henregnet til de vise Vaner, er høi og hellig og en Søn af ni Jomfruer, Søstre alle, samt født paa Jordens yderste Pynt. Han er Gudernes Skjoldvagt og boer paa Himmelbjerget ved Gyngebroen (**Bifrost**), for der paa Grændserne at forsvare Broen mod Bjergtroldene. Han behøver mindre Søvn end en Fugl og seer lige saa godt ved Natten som ved Dagen, i hundrede Miles Afstand. Han kan høre Græs groe i Enge og Uld paa Faar, end

sige hvad høiere lyder, og han har en Luur, som hedder Gjenlyds-hornet (Gjallarhorn), og som kan høres over hele Verden. Hans Fader var for øvrigt **Mimer**, ligesom da ogsaa Erfaringen betinger Forstanden, og Faderens Hoved var hans Sværd, med hvilket han i Kampen slog Loke af Marken; dog gottede han sig ogsaa gjerne med Odins Mjød. Hans Navn er udlagt: Jorddeleren, Landmaaleren, hvilket passer godt paa ham, ei alene fordi han skal værne om de himmelske Landemærker, men ogsaa fordi det i det Hele er Forstandens Sag at gjøre kjendelig Reen og ret Skjel allevegne. Men Bifrost, som han vogter, er Gudernes Alfarvei, og det med Rette; thi den (Billedsproget) vil dog, indtil den brister, blive Broen imellem Himlen og Jorden, imellem Aandens og Legemets Verden, og dens Forsvar vil være Opgaven for al den Vidskab og Forstand, der ikke spotter, bestrider og forraader Aanden, men er den tro og huld.

---

10. Igjennem Aarhundreder gjenlød Norden af Qvadet om den store Trætte imellem Aser og **Vaner**, de nordiske Idealer for Kraften og Kjærligheden, i hvilke Gother og Daner speile sig. Den lange Feide endtes dog med oprigtig Fred og Forbund paa fælles ærefulde Vilkaar, stiftede til at forevige Venskabet; og **Njord**, som ved Forliget kom som Gidsel fra **Vanehjem** til Asgaard (medens **Heimdal** blev udbyttet imod ham), optoges med sine Børn iblandt Aserne, med hvilke de saaledes sammensmeltede, at det næsten er umuligt nøie at skjelne mellem Aser og Vaner, da selve Njord synes at henregnes til dem begge. Njord fra Noatun er det sindbilledlige Navn for Offerguden, altsaa Udtrykket for Gudsdyrkelsen, og naar det hedder, at han raader for Medbør, stiller Søgang, dysser Ild og er rig nok til at skjenke baade Land og Løsøre til alle dem, som ham paakalde, da passer dette godt paa de milde Guders Ypperstepræst, især naar han tages indvortes som Gudsfrygten, der selv har avlet dem med sin Søster Fromheden: thi paa Vaners Viis skal han have havt sin ubekjendte Søster tilægte, efter at først det ulykkelige Ægteskab var hævet, som han for Gudernes Freds Skyld havde maattet indgaae med Thjasse Jotuns Datter, den vilde Skiløberske Skade (Forfængeligheden), som helst laae tilfjelds i Trymshjem, hvor Ulvene glammed, medens Fuglenes Sang bandt Njord til Skovene ved Søen.

---

11. Njords Søn **Frei** (Frø, Fro) er ret aabenbar en Forgudelse af Naaden, Mildheden. Han er baade deilig og vældig og en Perle blandt Aserne. Han raader for Regn og Solskin, for Aarets Grøde og Folks Velfærd, og han er god at paakalde for Fred og Frugtbarhed. Hans Skib, **Skibladner** (Lykkeskibet, Hjertesproget), hvilket Lysalferne byggede ham, har altid Medbør, og kan det end, sammenlukt, bæres i en Vestelomme, er det dog, udfoldet, stærkt nok til at bære alle Guderne i deres fulde Rustning. Hans Trynehjelm er den berømte **Gyldenbørste**. Om ham selv synger Tyr:

Frei er den bedste blandt Fyrsterne alle,
Som Purpur mon arle i Asgaards Sal;
Han gjør ingen Mø eller Moder Fortræd,
Hans Lyst er at løse de Lænkebundne.

Hvad endelig Freis Navn angaaer, da betyder det Husbonde, hvorfor ogsaa Husbondens Hustru efter ham hedder Frue; men Yngvefrei — hvem Svenskerne senere have gjort til Drot i Upsala, efter hvem de kalde Freis Fred, hvad vi kalde Frodefreden, og hvis Død man i tre Aar dulgte — er et fælles kongeligt Hædersnavn for Hirdens Husbonde. — Freis Hustru var Jættemøen **Gerde**, hvis blændende Deilighed havde henrevet ham, og som nok spiller paa den higende Ærgjerrighed. **Skirner** friede for ham, men han maatte betale sin Brud med sit gode Sværd, der var saa konstig gjort, at det selv fløi af Balgen, naar det lugtede Jætteblod.

---

12. En yndigere Modsætning til den stærke Thor kan der vel neppe tænkes end den deilige, den livsalige **Freia**, Vanedisen (den ægte Qvindelighed), fra hvem al reen og hellig Kjærlighed udspringer, og til hvem den vender tilbage. Til hende kommer „hver trofast Beiler, dertil hver trofast Mø." — Aftenstjernen var Freias Stjerne. Hendes Borg hed **Solkvang** (Folkenes Vang), men hendes Sal **Sesrymner** (Storstuen) eller **Sesvarne** (Dronningestolen). Hendes Halssmykke hed **Brysing**, og det er den mageløse Glands, der omstraaler hendes Ynde. Berømt er endnu hendes Fjærham, der ligesom Brysing var en Gave af Ivalds Sønner, og i hvilken hun med Lethed gjennemfoer Himmelrummet, men som hun med Glæde laante Loke, da han skulde gjenfinde den tabte Mjølner. „Var den af Guld," udbrød hun, „jeg gav den dog; var den af Sølv, jeg spared den ikke." For sin Karm spændte hun Bjørnene (Kæmperne), men paa Valen deelte hun halvt med Seier-

fader. Ogsaa om Poesien var hun halvt med Odin, og hun turde derfor letteligt være Brages Moder. Hendes Husbonde var **Odder**, til hvem hun lod Trynehjelmen smedde hos Dværgene Dain og Nabbe. Odder gjorde siden en lang Udenlandsreise, hvorover Freia græd sine modige Taarer, som bleve til røden Guld, og hun gjennemreiste mange Lande for at lede efter ham. Siden den Tid kaldes hun med Rette den graadsagre Dise, og Guldet kaldes hendes Dines Regn. Naar forøvrigt Loke beskylder hende for det værste Slags Hexeri, der kan nævnes, Seid nemlig, hvorved Folk bleve stilte ved Liv og Sundhed, eller dog ved Sands og Samling, da gjør den kaadmundede Skjelm hende aabenbar Uret; thi det er ingenlunde ved sine sorte Konster, det er ved sin egen Elskværdighed, at hun i al Uskyldighed vækker Kjærlighed hos Mand og Kvinde. — Hendes Datter **Hnos** var saa deilig, at man endnu kjærtegner Smaaborn med hendes Navn (Nus), og at Alt, hvad der paa Jord er skjønt, kaldes efter hende nysseligt.

---

13. Gladhjem havde endnu flere Diser. **Saga**, Historiens, Fortællingens Dis, sidder i **Synkebæk** paa Gyngebænken, hvorover svale Bølger gaae lust med Lyd og Glam; der sidder Odin til daglig Vane ved Drikkebord med hende, og da gjøres der Besked i gyldne Skaaler. Hun er formodentlig den **Drude** Thorsdatter, som vi ellers Intet høre om; thi at Saga ikke blot fødes med Thors første Bedrift, men udspringer deraf, seer man letteligt. Ei heller forarges man over Odins daglige Besøg hos hende, men man fatte heller, at Saga umulig kan leve paa Gyngebænken (Læberne) eller andenstedes, naar ikke Odin (Aanden) sidder hos. — Om **Gefion** (Glæden, Folkeglæden) fortæller et forholdsviis yngre Sagn, at hun var af Asaæt, og at hun, udsendt af Odin, kom reisende til Kong **Gylfe** i Sverrig, hvem hun fornøiede saa meget, at han skjenkede hende en Dags Pløieland af sit Rige. Hun spændte nu sine fire Sønner for Ploven, der blev trukket saa godt og skar saa dybt, at hun derfra, hvor Mælaren nu bruser, trak et deiligt Stykke Land vester ud i Søen, og det kaldte hun Selund. Senere skal hun have ægtet Odins Søn, Kong **Skjold**, og vist er det, at ingenstedes fandt Folkedrotten sig en mere passende Qvinde at dele sin Throne med end Folkeglæden; men vist synes det ogsaa, at det er Jylland og Fyen (Fion, Gefion), som med forenede Kræfter have revet Sjælland fra Sverrig og gjort Leire til Stolkongesædet i Danmark.

---

14. **Æger** betyder ligefrem det brusende Hav. Han var den eneste Jætte, med hvem Aserne pleiede Venskab, hvem de endog gjestmildt modtoge hos sig: et Udtryk for det venlige Forhold imellem Havet og den nordiske Kæmpeaand. Men han maa da ogsaa forholde sig stille og rolig, og skal der endelig skee Ulykker paa Søen, maa han overlade det til sin Kone, den stygge Fru **Ran**, med hendes ni grimme Døttre at volde dem. Han hedder iøvrigt ogsaa **Hler**, og paa Hlersei (Læsø) staaer hans Throne. I Hallen lyser Guldet som Blus, og Øllet bærer sig selv frem, skjøndt det derfor dog ikke skorter paa raske Opvartere. Her besøge Guderne ham stundom, og her stod det berømte Ægersgilde, hvor næsten samtlige Aser og Alfer vare forsamlede, men hvis Glæde Loke forstyrrede med sine ublue Smædeord.

---

15. Man regner endnu een til Aserne, men han kaldes af Andre deres Bagvasker, Falskmyntnernes Oldermand og en Vederstyggelighed for Gud og Alverden. Det er den saakaldte **Loke** eller **Lopter**, Søn af Jætten Alvedom (**Farbaute**) med Naal eller Bladøie (**Laufeia**). Han seer overmaade godt ud, men han har altid Skjelmen bag Øre, er meget vægelsindet, er Alles Mester i den Klogt, man kalder Trædskhed, og gaaer altid paa Rævekløer. Tidt bragte han derfor Aserne i stor Ulempe, men tidt reddede han dem ogsaa med sin List. Med sin Kone **Sigyn** (Nedfald) havde han Sønnen **Narve** (Trængsel). Men han havde ogsaa et andet Kuld Børn med Heren **Angerbode**, nemlig Fenrisulven (**Freke**), Midgaardsormen (**Jormungand**) og **Hel**. Den første og sidste af disse tre have vi allerede omtalt; **Midgaardsormen** (Falskheden) kastede Alfader ud i Verdenshavet, hvor den voxede saa stor, at, skjøndt den ligger midtstrøms, naaer den dog om alle Lande og bider endda sig selv i Halen. Ei heller fik Thor Magt med den i Udgaard, saa lidt som da han vilde mede den paa Reisen til Hymersgaard. — Om Loke selv skulle vi endnu kun fortælle dette: Da han havde gjort Aserne det altfor broget, løb han bort, byggede sig et Huus imellem Fjeldene med Døre til alle fire Verdenshjørner, skabte sig tidt om til en Lax og skjulte sig i Franangerfos. Det var ham imidlertid en Trang at udgrunde Veien til hans egen Undergang, ret ligesom Trædskheden altid hildes i sin egen Snare; og derfor sad han engang og grublede paa, hvad Kneb vel Aserne kunde bruge for at fange ham. Han tog da Traad og

Gjern, slog Masker op og bandt et Vod. Men Odin havde fra Lidskjalf opdaget ham, og da han nu saae Aserne nærme sig, smed han Voddet paa Ilden og sprang i Vandet. Kvaser var dog klog nok til at see paa Asken, at det havde været en Indretning til at fange Fisk med, og Aserne gjorde sig derfor et Vod efter samme Monster. Med dette trak de i Fossen, og Thor holdt i den ene Ende, men de øvrige Aser i den anden. Første Gang forstak Loke sig dog paa Bunden, imellem to Stene, saa Voddet gik over ham, og da der anden Gang var hængt Lodder ved det, sprang han lukt over det. Men tredie Gang lod Thor de andre trække, og vadede selv midtstrøms, og da saa Loke atter sprang tilveirs, greb han Skalken om Halen. Saa bandt da Aserne ham til tre Qvaderstene, og der ligger han bunden indtil videre (indtil Ragnarøke?), skjøndt somme ville vide, at han atter er løsladt. Men den onde **Skade** hængte en Hugorm over ham, for at dens Edder skulde dryppe ham i Ansigtet. Sigyn staaer dog hos ham med et Bækken, hvori hun opfanger Edderen. Men naar Bækkenet er fuldt, og hun vender sig for at slaae det ud, da krymper Balders trædske Banemand sig under Giftens Brand, og Jorden ryster i Jordskjælv.

---

16. Men udenfor Asgaard var der ogsaa Liv, var det end stundom nærmest et Uliv. Talen er ikke her om Menneskene. Mod Norden og Østen, i **Jotunhjem**, boede Asernes svorne Fjender, de aandløse og hjerteløse **Jætter** eller **Rimturser**. Deres Stamfader var **Ymer**. Han var til i Tidens Fødsel, da der hverken var Himmel eller Jord eller svale Bølger, men kun **Ginnunggab**; og om hans Fødsel hedder det, at fra **Elivaage** (Ridvaagen) kom der Edderdraaber, som frøs til Riim, men toedes af vilde Gnister fra Sønderleden (**Muspelhjem**); og deraf fremsprang Jætten. Han blev siden dræbt af Guderne og udkastet i Afgrundsdybet; af hans Kjød blev Jorden skabt, Havet af hans Blod, Bjergene af hans Been og Skovene af hans Haar, men Himlen af hans Hovedskal og Skyerne af hans Hjerne. I hans Blod druknede hele hans Afkom, paa **Bergelmer** nær, som undkom paa et Skib med sine Huusfolk og blev Tursernes anden Stamfader. Imellem Guders og Jætters Grund stiller Floden **Ifing** (Splid), hvis Vand aldrig lægger til i Tidernes Løb; og stadig see vi da ogsaa Thor i Kamp med **Hrungner** og **Hymer** og med det hele Jættekuld. — En Modsætning til Turserne dannede **Alferne**, det gamle Nordens Engle.

De vare smaae, ligesom vi jo ogsaa helst give Englene Barneskikkelse, men Tusindkonstnere vare de tilhobe. **Lysalferne** have en herlig Bopæl i Alfhjem ved Urds Kilde, i den tredie Himmel; de have en Glands, som fordunkler Solens, og sidde stundom tilbords med Aserne, med hvem de ofte nævnes i samme Aandedræt. **Svartalferne** derimod ere sortere end Kul; de boe nede i Jorden, og ere i Sind og Skind som Nat mod Dag i Sammenligning med de venlige Lysalfer. — Et Mellemslags imellem Lysalfer og Mørkalfer, et Slags Skumringsalfer, vare de nævenyttige **Dværge**, de smaae Bjergpuslinger, som smeddede mangehaande konstige Vaaben og Smykker, af hvilke ikke saa faae gik til Asgaard, som Freias Fjærham og Odders Trynehjelm. — I **Vølund** Vingesmed (Vaulunder, Velent), der forholder sig til de kloge Dværge som den naturlige Konst til den overnaturlige, synes det, som man har stræbt at sammensmelte alle Puslingerne, fra dem i Alfhjem til dem i Nifihjem; han tilhører dog ikke egentlig Asatiden, men Heltetiden.

---

17. Men de timelige Guder og den timelige Verden skulle gaae under. Der skal komme tre Vintre, da Verden er fuld af store Krige, da Brødre slaaes af Nærighed og Blodets Baand briste, selv imellem Forældre og Børn. Der skal komme „Feidetid og Rovtid med røde Skjolde, Vindtid og Ulvetid foruden Skaansel." Derpaa følge andre tre Vintre uden nogen Sommer imellem, som derfor kaldes **Fimbulvinter** (den strenge Vinter), med et Sneefog, saa Jord og Himmel staae i Eet, med klingrende Frost og skarpe Vinde, saa Solen kan ikke hjelpe; og den sluges desuden snart, til al Ulykke, af **Fenrisulven**, hvorpaa Maanen gaaer samme Vei, og Stjernerne forsvinde af Himlen. Herpaa følger et stort Jordskred, saa Træer oprykkes med Rode, Bjerge drøne, og alle Baand sønderrives, hvorved da ogsaa Fenrisulven slipper løs. Det brusende Hav oversvømmer nu ogsaa Jorden, fordi **Midgaardsormen** farer i Harnist og søger Land, og derved bliver det Skib flot, som hedder **Naglfar**, fordi det er bygget af døde Mænds Negle, og hvis Styrmand hedder **Hrymer**. Fenrisulven slaaer nu et Gab op saa stort, at Overkjæben er ved Himlen, mens Underkjæben er ved Jorden, og han vilde gabe endnu høiere, hvis der var Rum, og Ild kan man slaae af hans Øine. Ved Siden har han Midgaardsormen, som spyer Edder og Forgift baade i Luft og Hav og er ganske frygtelig. Ved dette Bulder revner Himlen, og **Muspels** Søn-

ner komme ridende fra Sønderleden, med **Surter** (den Sorte) i Spidsen. Han har Ild baade for og bag samt et ypperligt Sværd, hvis Glands fordunkler Solskin, og naar de ride over Bifrost, da brister den. Endelig samles de alle paa Thingmarken, som hedder **Vigrid** (Kampplads), og som er hundrede Mile paa hver Led: baade Fenrisulven, Midgaardsormen, Muspelsønnerne, hvilke udgjøre en egen glimrende Slagorden, samt **Hrymer** med alle Rimturserne, hvortil endnu kommer **Loke** med hele **Hels** Slægt (Dødbiderne). Naar dette begynder at skee, da staaer **Heimdal** op og blæser saa ivrig i Gjallarhornet, at alle Guderne vaagne og samles paa Thinge, hvornæst **Odin** rider til Mimers Kilde og henter Raad hos **Mimer** for sig og sine. Men nu skjælver Asken Ygdrasil, og der hersker Forfærdelse baade i Himlen og paa Jorden. Aserne væbne sig imidlertid med alle Enherierne og møde paa Vigrid med Odin i Spidsen. Under Guldhjelmen, med Brynjen luesorgyldt og med Gungner i Haand, rider han mod Fenrisulven. **Thor** gaaer ved hans Side, men kan ikke hjelpe ham, da han selv har sit Læs med Midgaardsormen. **Frei** gaaer i Kreds med Surter, og det holder haardt, før han bukker under; men nu koster det ham dog hans Liv, at han gav Skirner sit Sværd. Hunden **Garm**, som staaer bunden ved Gnypahulen, er nu ogsaa sluppen løs, og med ham maa **Tyr** drages, indtil de begge falde. Thor giver vel Midgaardsormen dens Livsbrød, men saasnart han er traadt ni Skridt tilbage, falder han død til Jorden, af Edderen, som Uhyret har spyet paa ham. Ulven sluger Odin, og det bliver hans Død, men strax styrter **Vider** frem, den tause As (Gudefjendernes sovende Samvittighed), Odins Søn med Heren **Gryde** (Bisterheden); og han sætter sin ene Fod paa Ulvens Underkjæbe, og tager saaledes hold i Overkjæben, at Svælget flækkes, og Ulven styrter. Loke kæmper med Heimdal, indtil de falde begge, og nu slynger Surter Ild over Jorden, saa hele Verden gaaer op i Luer. — Men det, som her er skildret, det er Gudemørket, Gudeslætten (**Ragnaroke**), det er Asalivets Undergang, da Fædrenes Forestillinger om det Himmelske og Aandelige, som i Folkets Alderdom daglig blive mattere, hæve sig for sidste Gang til Kamp mod Jætteanskuelsen af Livet som et Rov, man saalænge som mulig maa forholde Eiermanden; da de Guder, vi selv have skabt, forgaae med vor levende Ihukommelse af dem, vor levende Tro paa dem.

18. Naar Surterbranden er slukket, kommer **Fornyelsen.** Da løfter atter den immergrønne Jord sig af Havet; Bølgerne dale, og Ørnen stiger, som nys fangede Fiske paa Fjeldtoppen. Da mødes Aserne atter paa Idasletten og tale sammen om de gamle Sager, de svundne Tider, de torneströede Baner og Fortidens Runer samt Fimbultyr. Da dages atter de gyldne Tavl i Græsset, som Asadrotten og Odinsætten trak med Gammen i de gamle Dage. Den upløiede Mark pranger med gyldne Ax; alt Ondt forsvinder, thi Balder fik Bod for Bane, og atter throner han med Høder i Valgudens Sal. Da tager **Hæner** (den bange Anelse, som gik i Opfyldelse; den hellige Sky) Arv efter begge sine Brødre: Odin og **Løder** (Haabet og Egenkjærligheden), og han har hele Verden for sig. Solen fordunkles af **Gimleborgens** Gyldentag mod Syd, men i denne skulle dannis Drotter bygge og leve deilig de lange Dage. Da staaer ene for Styret den store **Han-Selv, Alfader,** den fødte Hersker fra det Høie. Vældig nedsteg han til Gudernes Skarer. Han fælder Dom og gjør Fred, og hans gyldne Love gjelde evindelig. Men Meenedere og Blodhunde og Hoerkarle vade i **Nastronds** (ɔ: Ligstrandens) Edderstrømme, hvor en Sal staaer langt borte fra Solen, snoet af Slangerygge, med Døren imod Nord, og med Gift, som flyder ind ad hver en Glug.

Første Bog. Oldtiden.

---

19. Danmarks Krønike begynder med **Humbles** Sønner, **Dan** og **Angel**, som baade vare de første navnkundige Høvdinger her i Riget, og bleve opkaldte i Folket. Ihvorvel nu disse Brødre for deres Mods og mandelige Gjerningers Skyld bleve af menige Landsens Indbyggere udvalgte til Høvdinger og Fyrster, saa kaldtes de dog ikke Konger, thi det Navn var dengang hertillands ikke kommet i Brug. — Fra Angel skal det engelske Folk have sin Oprindelse, hvad Beda, som selv var en Engelskmand, fortæller; thi det Landskab, han raadede over, kaldte han Angeln, og slap derved paa en nem Maade til et udødeligt Navn, thi da hans Efterkommere siden indtoge Brittanien, skifte de tillige Den ved dens gamle Navn og satte deres eget Fædrelands, Angelns, isteden. — Det var nu Angel; men fra Dan nedstammer efter Fædrenes Vidnesbyrd vort gamle Kongehuus, saa Kongeblodet er fra ham som et Kildespring rundet igjennem Slægten lige indtil denne Dag. — Ellers skal Brødrenes Fader, Humble, have været Høvding i **Videslet** (den hvide, lyse Slette, Vanehjem), thi saa kaldtes i de gamle Dage: Sjælland, Lolland, Langeland, Falster og Møen med øvrige Smaalande. Men saa brød Tydsken ind i Jylland og slog da først paa Sønderjyden, hvis Land han havde tænkt at faae. Og Sønderjyden anlagde forgjeves Kovirke, hvor siden Dannevirke blev reist; han sendte da Bud til Dan, fordi han var en tapper Kæmpe, der heller ikke svigtede Forventningen. Med Jyderne drog han imod Tydskerne og slog dem ned for Fode, hvorfor Jyderne paa Stand valgte ham til deres Drot. Saa forenede han da nu baade Sønder- og Nørrejylland, baade Frisland og Fyen med Videslet, med Skaane og Halland; og det hele samlede Rige gav han, som sagt, sit Navn. „Mit Land behager mig: hvad skulle vi kalde det?" spurgte han Landets Ypperste. „Kongen leve evindelig!" svarede de; „Til

Land hedde Danmark, et Navn, som i Evighed aldrig skal udslettes!" Men lige saa lidt skal det glemmes, at Danmarks Rige blev netop stiftet, da Tydskerne gik løs paa Sønderjyderne, og disse derfor kaldte Øboerne til Hjelp. — Forøvrigt kaldtes Dan fra den Tid med Tilnavnet Mikillate (ɔ: den Rige, den Stolte), og er endnu dette mærkværdigt om ham, at han lod gjøre en Høi for sig og befalede, at man efter hans Død skulde bære ham did i al hans kongelige Pragt og i fuld Rustning. Hans opsadlede Hest og meget andet af hans Gods skulde man ligeledes begrave med ham. Og hermed begyndte Høialderen i Danmark, thi mange af hans Slægtninger fulgte hans Exempel, medens man tidligere, i Brændalderen, havde opbrændt de Døde.

---

*20. Danmark var kommet i Trang for en Konge, saa de Gode maatte græde, og kun de Onde loe; thi Tornene skyde allesteds i Veiret, hvor der er Ingen, som freder og hegner. Men da kom der en Snekke hidstævnende for fulde Seil, og den var udmærket ikke blot med Lovehoved, men med Hjertespeil. Guld og Vaaben var der ombord i stor Mængde, men der var ikke en Sjæl hverken ved Mast eller Roer. Kun en lille Dreng laae der i det store Skib, og han hvilede sit Hoved paa en Kornneg, medens der vaiede et Kongeflag høit over ham. Somme ville sige, at det var en Søn af den bolde Dans ugudelige Søn, Kong Lotter, der var gaaet bort i et Oprør, ligesom han havde tilrevet sig Kronen i et Oprør; Andre, at det var en Søn af Noas fjerde Søn, Skef, om hvem de ville fortælle, at han blev født i Arken; atter Andre, og det er vel det rimeligste, at det var Odins egen Søn. Saa meente og troede ogsaa Fædrene; det tyktes dem alle, at det var et stort Jærtegn med det deilige Barn, og derom vare de enige, at Odin havde i Løn skikket dem sin Søn til Drot. Saa toge de da Negen og satte den paa dens Rod, paa det samme Sted, hvor ellers Dannerkongen pleiede at staae, naar hans Mænd sloge Kreds omkring ham. I Axetoppen stillede de Gudesønnen, som de kaldte Danmarks **Skjold**, og under Vaabengny keisede de ham til Konge. Om hans Manddom var der da ogsaa meget at berette. Ikke blot bandt han som Dreng, skjøndt han var vaabenløs, Mandbjørnen ved sit Belte, men i sit sextende Aar var han saa stærk, at man havde ondt ved at finde hans Mage. I ærlig Kamp gjorde han derfor alt som Yngling det hele Ale-

manien skatskyldigt og vandt sig derhos den deilige Jomfru Alvilde til Brud. Hans Naboer vovede ingenlunde at kny e imod ham, „men vidt over Bølge, med Hylding i Følge, kom Guld til hans Gaard.“ Dog var det ikke blot i Vaabengny, at Skjold havde Hjertet paa det rette Sted, thi hvor det gjaldt om Livsaligheden, stod han og forrest i Rækken og vandt ved sin Gjevhed hele Folkets Kjærlighed. Han afskaffede ubillige Love og satte gode isteden, og al hans Digten og Tragten gik derpaa ud, hvorledes han bedst kunde hjelpe sit Rige paa Fode; thi det var hans rette Mening, som det var hans Ord, at en Konge er sat til at sørge for Landet og glemme sig selv. I Naade og Gavmildhed, saavelsom i Mod og Manddom, gjorde han al Verdens Konger Rangen stridig; thi af sit Skatkammer betalte han sine Undersaatters Gjeld, husvalede de Syge og hjalp de Betrængte til Rette, og sine Kæmper gav han ikke blot Kost og Løn som den Bedste, men lod dem ogsaa i Krig beholde hele Byttet; thi han pleiede gjerne at sige: Prisen er Kongens og Pengene Kæmpens! Fordi han nu saaledes paa alle Maader viste, at der var en herlig Aand i ham, saa lovede Folket ham heilig og løftede ham med Skjaldesang i Sky; desligeste have alle Danmarks følgende Konger beholdt hans Navn og ladet sig kalde Skjoldunger efter ham. — Da endelig Skjold blev ældgammel, syntes han, det var bedre, at han deelte Kronens Byrde med sin Arving, end at han vedblev ene at bære den paa Gravsens Bred. Og det gjorde han da. Men mærkelig som hans Hidkomst er endnu hans Hjemfart: Som han selv havde befalet, toge hans Venner hans Kongesnekke, som laae fortøiet i Havnen, klar til at lette. Med Omhed udbare de ham og satte ham ved Masten, omgjerdet af Skatte i skinnende Kreds. Aldrig kom Skib paa Bølge med rigere Fragt: af Klæder, skaarne til Gilde i Høienloftssal, af Brynjer, som Hilde arler paa Valen, af Spyd og Sværde og alleslags Vaaben; det skulde da være det Skib, hvorpaa han selv som Barn var stævnet hid over Voven. Da nu Alt var gjort vel tilrette, blev det deiligste Flag heiset heit over Kongens Hoved, og Snekken seilede saa sagtelig ud over de blaae Bølger, mens Dannemænd stode sørgende paa Klinten. Men hvorhen Skibet gik med sin Skat, det har aldrig endnu noget Menneske erfaret.

---

21. Kong **Gram** behøvede ingenlunde at lyve sig Fader til; thi han var i alle Maader Skjold op ad Dage. Baade til Sjæl og

Legeme havde han alle de Egenskaber, man helst maatte ønske sig, og brugte dem saa vel, at han vandt sig udødelig Ære; ja, hvor høit han stod anskrevet hos Efterkommerne, seer man deraf, at i de ældste danske Viser er det en stor Æresbeviisning, naar en Konge kaldes Gram. Særdeles var han berømt for sin Haardførhed og store Færdighed i alle Slags Legemsøvelser, og han var især en Fegtemester, som forstod sin Konst, enten det saa kom an paa at hugge til eller bøde af. Mærkeligst om ham er dog følgende Fortælling: Han hørte engang berette om **Gro**, en svensk Prindsesse, at hendes Fader, Kong **Sigtryg**, havde lovet hende bort til en Jætte, og han blev da saa harmfuld over, at en Kongedatter skulde have saa tynd en Lykke, at han strax skikkede sig til Kamp og gik til Sverrig. Jætten nedlagde han, men maatte bagefter kæmpe med Sigtryg. Nu havde han spurgt om denne, at Guderne havde hørt hans Bøn, saa at „Intet uden Guldets Magt Sigtrygs Liv var underlagt." Altsaa lod han sig gjøre en Guldkølle, og med den gik han uden Skjold og Sværd sin Fjende imod, og blev da ganske rigtig hans Bane. Men ikke alene Gro vandt han; ogsaa hele Sverrig underlagde han sig og forsvarede det siden som en Mand, ja betænkte sig end ikke paa at gaae i Tvekamp først med Kong **Svarin** af Gothland, som eftertragtede Sverrigs Throne, og dernæst med samtlige hans sexten Brødre; og han nedlagde dem ogsaa alle sytten, den ene efter den anden.

---

22. **Kong Hadding**, Grams Søn, men Brages Fostersøn, bekrigede Kong **Handvan** af Hellespont og beleirede hans Hovedstad Dunaborg; men den var saa fast og havde saa høie Mure, at Hadding fornam, at det nyttede slet ikke at storme den. Han hittede da paa det Puds at late fange en heel Hob Fugle, som havde deres Reder under Tagene i Byen, og dem bandt han Svampe, som der var Ild i, under Vingerne. Da de nu fløi tilbage, stak de allevegne Ild i Staden. Medens saa Bymændene løb at slukke, maatte Portene passe sig selv, og Hadding saae da sit Snit, brød ind og fangede Handvan, hvis Liv han dog ikke vilde tage, men lod ham opveie det med det røde Guld. — Der var endnu meget at fortælle om Haddings Bedrifter, thi Odin havde ham særdeles kjær, hvad han igjennem sit hele Liv maatte erfare. Alt som Yngling bragte han ham i Forbund med den navnkundige Søhane **Liser**, og da denne var falden imod **Loke**, Kureternes Konge, tog Odin sin

Yndling under sin Kappe og bragte ham paa sin rapfodede Ganger i Sikkerhed over de rullende Bølger. Senere forudsagde han ham i sanddrue Sange hans Fremtids Skjebne; og endelig lærte Seierfader ham i Krigen mod Bjarmerne ei blot at opstille Hæren i Svinefylke, men tilsikkrede ham yderligere Seieren med sin egen Bue. Det Øvrige overspringe vi; thi mærkeligst af Alt var det, hvoraf kun Faae kunne rose sig, men som det forundtes Hadding at skue. Medens han nemlig holdt Bryllup med **Ragnhild**, Kong Hakons Datter i Ritterdalen, hvem han havde friet for Ægteskab med en styg Jætte, men som var ligesaa kjær ad den vilde Strand og de høie Fjelde som fordum Fru Skade, da derimod Skoven ved Søen huede Hadding, — saae man en Aftenstund, som de sad over Borde, en Kvinde stikke Hovedet op af Gulvet, i Arnekrogen. Hun drog en Urtekost frem af sin Barm, som vilde hun spørge, hvor i al Verden de vel meente, at der var saa deiligt et Grønt ved Vintertid. Da Hadding ogsaa virkelig fik Lyst til at gjeste dette Land, tog Qvinden ham under sin Kaabe, og de sank den samme Vei i Jorden, hvorfra hun var kommen. De maatte først arbeide sig frem igjennem en tyk og giftig Taage, og kom saa paa en meget betraadt og forslidt Sti, som førte til en Hob stadselig klædte Kongebørn; men først, da de kom dem forbi, naaede de hen, hvor Solen skinnede, og hvor det Slags Urter voxede, som Kvinden havde viist ham. Videre gik de, og kom til en Aa med sorteblaae Vande, hvor Strømmen gik strid, mens den rullede allehaande Vaaben med sig i rivende Fart. Over den Strøm var der lagt en Bro, og over denne gik de hen til et Sted, hvor to Krigshære prøvede Styrke. „Hvordan," sagde Hadding, „hænger den Ting sammen!" Det er Kæmper, sagde Qvinden, som faldt i Slag, og de vise nu daglig i en Lignelse, hvordan det gik til, idet de gjentage deres forrige Bedrifter. Videre kom de, og saae da en Muur, som ikke var nem at komme nær, end sige at komme over, og omsonst var al Qvindens Umage baade for at springe over og for at smutte igjennem ved at gjøre sig lille. Hun maatte da nøies med at vride Hovedet om paa en Hane, som hun just havde hos sig, og det kastede hun over Muren; men strax hørte de Hanegal fra den anden Side, til et Vidnesbyrd om, at Fuglen var kommen tillive paany. Og saaledes naaede den anden Njord — thi dette er Hadding, i hvem en folkehistorisk Mythe synes sammensmeltet med Tempelmythen, — saaledes naaede Indstifteren af Freis Festen

(Julelegen), idet han med Hjertet (Qvinden) som Veiviser skred baade Helhjem og Valhal forbi og først standsede ved den uoverstigelige Muur, — den Forvisning, at der er Liv bag Død. — Ellers er der om hans egen Død dette at fortælle, at der til Kong **Hunding** af Sverrig, med hvem han havde indgaaet Fostbroderskab, kom det falske Rygte, at han var død. Hunding anrettede da et stadseligt Gjestebud for at drikke hans Æresøl: et stort Mjødkar blev sat midt paa Gulvet, og for at det skulde gaae ret høitidelig til, besørgede han selv som Tjener Skjenken. Da han havde gjort Gjesterne tilgode, ihukom Hunding sin Fostbrodereed: at den Ene af dem ikke skulde overleve den Anden, styrtede sig i Mjødkarret og druknede. Men da Hadding det hørte, glemte han heller ikke sin Eed, sammenkaldte alt sit Folk og hængte sig i dets Paasyn.

---

23. **Frode Haddingsøn** fik Navn af hiin Gavmilde, men er ellers meest bekjendt for sin Tapperhed og Snildhed. Da saaledes Kong **Daarne** af Kurland havde trukket sig ind i sin uovervindelige Hovedstad, efter først at have udplyndret Landet, samt ødelagt, hvad han mistvivlede om at kunne forsvare med andet Sværd end Hungerens, som sikkerlig skulde tvinge hans Fjende til at vende hjem igjen; da fandt Frode, som saae, at han ikke kunde storme Fæstningen, paa det Raad, at han lod sin Leir gjennemskjære med dybe Grøfter. Jorden lod han hemmelig udbære og kaste i Floden, som løb tæt forbi, og Grønsværet lod han lægge pænt over Grøfterne igjen. Derpaa lod han, som han flygtede, og Bymændene, som saae dette, fore ud efter ham, men traadte immer feil og faldt i de skjulte Grøfter, hvor den tilbagevendende Frodes Kastespyd gjorde dem Pinen kort og ham Seiren let. Da han en anden Gang laae for Byen Paltisk, lod han det Rygte udsprede, at han var død. For at gjøre Alt desmere troværdigt, holdt man hans Ligbegjængelse og opkastede ham en Gravhøi, ved hvilken Leilighed hans Kæmper ikke glemte at bære deres forstilte Kongesorg til Skue. Kong **Vespasius** af Paltisk, som nu meente, at han havde Seiren vundet, sørgede da kun maadelig for Byens Sikkerhed og holdt en stor Leg og Lystighed, men vaagnede snart i sin Forskrækkelse, da den gjenopstandne Frode brød ind og tog hans Stad. Saa tænkte Frode at spille Mester i Østerleden og gik mod den samme Kong **Handvans** Hovedstad, som Hadding saa snildt havde stukket i Brand. For at Ingen tiere skulde spille ham det samme

Puds, havde dog Handvan ladet alle de Fugle udrydde, som byggede under Tagene; men Frode klædte sig ud som en Skjoldmø og gik selvanden ind i Staden, som om han var rømt fra de Danske, men i Virkeligheden for at undersøge Stadens Leilighed. Næste Dag lod han sin Følgesvend gaae ud for at sige hans Krigsfolk, at de skulde holde sig rede; men selv narrede han Vagten, lukkede hemmelig Stadsporten op og Krigerne ind, og tog saaledes Byen, mens dens Forsvarere laae i den sødeste Søvn. Men heller ikke Vesten maatte være blindt for hans lysende Heltefærd. Saa gik han da mod Frisland og mødte Vikingen **Vitte**, der bar hidsig paa ham med en Regn af Pile. Men Frode havde befalet sine Folk at tage taalmodig imod Alt, indtil de mærkede, at Pileregnen høstede. Saa begyndte Frode, og nu gik det saa lystig, saa det susede og brusede om Frisernes Øren, og de maatte tage til Flugten. Nu hjemsøgte Frode Landene langs Rhinen og indtog England, hvorpaa han vendte sig mod Skotland, efter at have vundet sig uhyre Rigdomme. Men da den engelske Konge mærkede, at Frode havde en mægtig Hær af Skotter foran sig, drog han op for at falde ham i Ryggen. Frode skjøttede ikke om den dobbelte Ild og udsaaede derfor alle de vundne Kostbarheder paa Marken. Med at opsamle disse opholdt nu Englænderne sig saa længe, indtil Frode havde jaget de skræmmede Skotter paa Flugt, hvorpaa han vendte sig mod Englænderne og tog med skarpe Sværd det gyldne Laan fra dem, som han undte dem saa kort en Stund til at fryde sig ved.

---

24. I Jylland ligger Byen Hothersnæs, Horsens, og den har sit Navn af Kong Hodbrods Søn, Kong **Hother** (Høder). Han var baade haardfør og smidig, en dygtig Svømmer og en fortræffelig Bueskytte samt en Tusindkonstner i alslags Strengeleg; ogsaa var han baade tapper og veltalende, og vidt og bredt var hans Navn bekjendt. Af en heel tvetydig Natur var dog hans navnkundigste Bedrift: det var en Kamp mod alle Guderne. Da han hos sin Fosterfader, Kong Gevar, beilede til sin Pleiesøster, **Nanna** Gevarsdatter, da erfoer han, at Halvguden **Balder**, Odins Søn, var kommen ham i Forkjøbet med sin Begjering, uden dog derfor at have stukket ham ud hos Prindsessen. Høit i Nørreleden, hvor der herskede en dræbende Kulde, hentede han sig derpaa det eneste Sværd, som kunde saare Balder; og det blev ikke ubrugt, thi det kom snart til et Slag imellem Guder og Mennesker, hvori baade

Odin og Thor og hele den hellige Gudeskare kæmpede for Balder. Hother, hvis Kofte kunde trodse baade Jern og Staal, brød ind paa Guderne, hvor de stode tykkest, og bestormede dem saa godt, som Jorden kan bestorme Himlen; men Thor var frygtelig, og hans Kølle knuste Alt, hvad den ramte. Der hjalp hverken Hjelm eller Skjold eller noget Slags Rustning, thi det sprang alt som Glas, og den, som hans Kølle først slog til Gulvs, stod aldrig op igjen. Med Magt var der da Intet at udrette mod Guderne, og de havde sikkert vundet Seier, da Hothers Slagorden allerede bugnede, hvis ikke Hother selv var fløiet til i rette Tid og havde hugget Skaftet paa Køllen over, saa den blev ubrugelig. Da toge alle Guderne til Flugten. Men det Slag stod ved Baldersbrønd, nær Roskilde. — Nu ægtede Hother Nanna; men dermed var Kampen ikke forbi, thi de to Medbeilere beilede ogsaa begge til Danmarks Krone. I tvende Slag maatte Hother ligge under, men det tredie Slag var overmaade blodigt. Det varede til den sorte Nat, uden endda at være afgjort, da der noget saa nær var faldet lige-mange Folk paa begge Sider. Men om Natten besøgte Hother de tre Møer, som afgiøre Kampens Skjebne. Han vilde havt noget af den Spise, hvormed de styrkede Balder, men den ældste af de tre forbød det strengelig, og han fik kun et skinnende Bælte, som kunde hjelpe godt til Seieren. Paa Tilbageveien mødte han Balder, hvem han rørte i den ene Side, saa han faldt halvdød omkuld, og tredie Dagen efter gjorde den ulidelige Smerte Ende paa hans Dage. Men af **Rosthjof** Finske, som var spaaklog, erfoer Odin, at en Søn af Rutenernes Kongedatter, **Rinde**, skulde hævne Balders Drab. Saa avlede da Odin med Rinde Sønnen **Bue**, som tidlig drog i Viking, indtil Faderen paamindede ham om, hvad Pligt der paahvilede ham. Og derpaa holdt Bue nu et stort Slag med Hother, hvori denne faldt. Men Bue maatte dyrt betale sin Seier, thi han blev dødelig saaret, saa hans Folk maatte skiftes til at bære ham paa Skjolde fra Valen, og næste Dag opgav han Aanden.

---

25. Gervendel havde været Underkonge i Jylland, og Kong Rorik satte hans Sønner **Horvendel** og **Fenge** til hans Eftermænd. Horvendel vandt sig Guld og Ære ved berømmelige Seiervindinger paa en Mængde Vikingstog, og tilsidst vandt han sig endog Kong Roriks Datter **Gerud** til Hustru. Men Fenge tog hemmelig sin Broder af Dage, for at vinde hans Rigdomme, og ægtede saa hans

Enke. Horvendels Søn Hamlet (ↄ: Tosſen) var dog gammel nok, skjøndt Dreng, til at gjennemskue Faren, hvori han svævede. Han stillede sig derfor saa taabelig an, som om han reent var gaaet fra Sands og Samling. Hver Dag sølede han sig i Skarnet og oversmurte sit Ansigt med Sod og Snavs, og hvad han sagde, og hvad han gjorde, var altid splittergalt, saa man maatte baade lee og græde ved at see ham og høre paa ham. Paa Hesten satte han sig baglænds og bandt Bidslet om Halen, og da han saae en Ulv springe ud af Lunden, klagede han over, at af det Slags Rytterheste var der altfor faae i Fenges Fold. Ja, han havde for Skik at sætte sig daglig i Skorstenen, rage den gloende Aske sammen med de bare Næver og bage tvehagede Trækroge i Emmerne. Og naar saa Nogen spurgte ham, hvad han der bestilte, svarede han altid, at han hærdede Spyd til at hævne sin Fader med. Det Svar havde man nu sine store Loier af, for det var der jo slet ingen Mening i, skjøndt der var Enkelte, som meente, at han dog nok ikke var saa gal, som han løb aved om til; thi der stak altid et vist Overlæg igjennem i det Pindeværk, han nøslede med, og alle sine Kroge gjemte han meget omhyggelig. Den onde Samvittighed gav ogsaa Fenge Mistanke, og han satte Hamlets Taabelighed paa flere Prøver, som han dog alle bestod med en sjelden Kløgt; ja ved en af dem fandt han endog Leilighed til at gjennemryste sin letsindige Moders sovende Samvittighed. Tilsidst sendte Fenge ham til sin Ven, Kongen af England, og medgav ham trende Følgesvende, som havde Bud og Begjering med til den engelske Konge, at han vilde tage Hamlet af Dage; thi selv turde Fenge ikke gjøre det af Frygt for Morfaderen. Inden han reiste, fik Hamlet paalagt sin Moder, at hun Aarsdagen efter hans Afreise skulde lade hans Gravøl drikke, som om han var død, og underveis fik han fat i Runebrevene, som han omskrev saaledes, at de kom til at indeholde en Anmodning til Kongen af England om at give Hamlet hans Datter til ægte, men ihjelslaae begge Følgesvendene. I England naaede Hamlet, hvad han vilde, og tilvandt sig oven i Kjøbet den største Beundring for sin Viisdom og Sindrighed. Aarsdagen efter sin Bortreise vendte han tilbage og fandt Slottet fuldt af Gjester, som vare samlede til hans Gravøl. Man forskrækkedes over hans Ankomst, men brast snart i Latter over hans Narrestreger, og saa ivrig betjente han Skjenken, at det varede ikke længe, før Fenges Venner faldt under Bordet. Saa hentede han

da en Favnfuld af de Kroge, han fordum beredte, skar Baandene over paa de Omhæng, hvormed Væggene vare forsynede, og sammenfiltrede dem ved Hjelp af Krogene saaledes, at de sovende Gjester, som laae strøede paa Gulvet, ikke atter kunde udrede sig. Derpaa stak han Salen i Brand og indebrændte den hele Øgleyngel. Men Fenge var ikke i Salen; ham opsøgte han da i hans Sengkammer, og gav ham Livsbrødet med hans eget Sværd. Men alt dette gik for sig ved Viborg i Jylland, thi der laae Kongsgaarden. Saa samlede han sin Faders Mænd, rørte dem til Taarer ved sin deilige Tale og blev eenstemmig udraabt til Konge. Kort efter gjorde han sig rede til at besøge sin Hustru og Svigerfader, og han tog da et Skjold med sig, hvorpaa med Billedskrift alle hans mærkelige Hændelser vare aftegnede. Men Brittekongen var Fenges Fostbroder og maatte nu hævne hans Død paa sin Svigersøn. Han vilde dog ikke gjøre dette aabenlyst og fandt derfor paa følgende Udvei: Han var Enkemand og bad nu sin Svigersøn frie for ham til Skotternes Dronning **Hærmdrude**, der havde for Vane at ihjelslaae enhver Frier. Hamlet drog afsted, men Hærmdrude fik hemmelig fat i hans Skjold, hvorover hun optændtes af en saadan Kjærlighed til dets Eiermand, at hun hemmelig lod Brittekongens Brev saaledes omskrive, at det blev til en Anmodning om at ægte Hamlet. Til Overflod friede hun endnu selv til ham, og med stor Pragt og Herlighed blev deres Bryllup holdt. Med sin nye Dronning drog derpaa Hamlet tilbage til England, men lod for en Sikkerheds Skyld en skotsk Krigshær følge bagefter. Dette var heller ingenlunde af Veien; thi i Nærheden af Brittekongens Slot advarede hans første Dronning ham for sin Fader, som kom anrykkende med en mægtig Hær, men havde i Sinde at snigmyrde ham under Venskabs Maske. Denne Fare undgik nu ogsaa Hamlet ved sin Klogskab og Rasthed, men Brittekongen forfulgte ham med sine Folk og anrettede i et blodigt Slag et stort Nederlag paa Hamlets Skotter. Natten afbrød Slaget, men Hamlet saae, at der ikke var andet for end at vove et nyt Slag næste Dag. Da hans fleste Folk vare faldne, tiltroede han sig dog ikke Styrke hertil, og hittede derfor paa det Raad at opvække de Døde, saa godt han kunde. Han stillede dem op ved Stivere i deres fulde Rustninger, deels til Fods ved Hjelp af en Hob Stene, deels til Hest, i det han bandt dem til Ryggene. Det kom da virkelig til at see ud, som om han havde modtaget en stor Forstærkning, thi der var

netop ligesaa mange staaet op i Dag, som der faldt igaar, og Pudset var ikke nemt at opdage paa Afstand. Da nu Solen stod op, og hele Hæren stod i Straaleskæret, bleve Britterne slagne med Rædsel over det græsselige Syn, og holdt det for raadeligst at flye, saa at de, som i levende Live vare slagne til Jorden, sloge efter Døden deres Banemænd paa Flugt. Brittekongen faldt i Flugten, og Hamlet drog med et uskatteerligt Bytte og med begge sine Hustruer hjem til sit Fædreland. Siden faldt han i Jylland i et Slag mod Leirekongen **Viglet**, som var fornærmet over, at han paa egen Haand havde antaget Kongenavnet, og længe viste man endnu der hans Gravhøi paa en Mark, som bar hans Navn.

---

*26. Viglets Søn, Kong **Vermund den Vise** eller Vitre, holdt Hof paa Jellinggaard, men **Frovin** var hans Statholder i Slesvig. Nu var der paa samme Tid i Sverrig en Konge, som hed **Adils**, en herlig Kæmpe, men saare stridbar. Han drog til Danmark og udæskede Frovin, hvorpaa der ved Slesvig stod et stort Slag, som kostede meget Blod paa begge Sider, indtil endelig Høvdingerne mødtes for at afgjøre Trætten ved en Tvekamp. En saadan var ret i de Herrers Smag, thi i den gaves der dem Leilighed til at lægge deres personlige Mod og Dygtighed for Dagen; og dette gjorde de ogsaa med drøie Sværdhug. Men tilsidst maatte dog Frovin ligge under, og det var nu en let Sag at slaae den høvdingløse Danehær. Derpaa vendte Adils tilbage til Sverrig, hvor han gjorde urimelig store Ord af sin stolte Seier. Imidlertid lod Vermund, som billigt var, Frovins Sønner, **Kette** og **Vig**, nyde godt af Faderens Fortjenester, som var falden for Fædrelandet, og ophøiede dem til hans efterladte Værdighed. Men det ansaae Adils som en Krigserklæring og kom da igjen med hele Sverrigs forenede Magt. Han steg atter i Land i Slesvig, og Kette sendte da sin Bannermester **Folke** til Jellinggaard, for at underrette Kongen om, hvad der var paafærde. Folke fandt Vermund siddende tilbords med hans gode Mænd, og det skulde Ingen sige, at han satte Skræk i Nogen ved at rygte sit Ærinde. „Jeg kommer her med en glædelig Tidende," sagde han; „thi nu er det kommet af sig selv, som Du saa længe har ønsket, Kong Vermund: en herlig Leilighed til en hurtig Seier, som man kan have Ære af. Er han nu ikke kommet, Kong Adils fra Sverrig, med saa mange Folk, saa de myldre, og det kan man sikkert stole paa, at han

holder Stand, til han bratter." Det kaldte Vermund at bringe Feidebud som en Dannemand, og han bad Folke skikke sig til Sæde, for at faae en Bid at vederqvæge sig paa. Men Folke havde ingen Stunder. „Saa tag Dig dog en Taar at lædske Dig paa," sagde Kongen, „og stik kun Guldbægeret til Dig! Man bliver gjerne torstig, naar man rider sig hed, og Haanden maa være saa reen, som den vil, saa bærer Bægeret dog Prisen som Øse." Disse livsalige Ord gjorde Gaven dobbelt dyrebar for Ungersvenden, og med inderlig Glæde udbrød han: „Før jeg vender Ryggen i Slaget, skal jeg have tømt et saadant Bæger fuldt af mit eget Blod!" „Det var et Løfte," svarede Kongen, „som jeg kalder fuld Betaling for min Skjenk; og hvor Gaver stedes saa, er det sikkert glædeligere at give end at tage." Men Haand og Mund fulgtes ad hos Folke. Han trængte vældig frem i Slaget, og midt i Fjendeflokken mødte han Adils, med hvem han sloges saa længe, at Kongen gav tabt og flygtede saaret til sine Skibe med samt sin Hær, som vendte Ryg, saa snart han veg. Folke forfulgte dem, til han sank om, udmattet af Arbeide, Hede og Tørst; og nu betalte han med Æren sin Konge Lædskedrikken, idet han opsamlede sit eget Blod i sin Hjelm og drak det til Vederqvægelse. I det samme kom Vermund forbi, og da han saae ham med Blodbollen for Munden, udbrød han i de høieste Lovtaler over hans Heltemod og Trofasthed; men Folke afbrød ham: „Dannemænd maae holde Tro og Love, og hvad djærvelig man lover, maa ærlig man holde."

---

27. Kong Vermund sad i mange Aar tryg paa sin Throne, medens Landet kunde rose sig af den dybeste Rolighed, og en Søn havde han, **Uffe**, som snart i Størrelse og Førlighed overgik alle sine Jævnaldrende. Men med hans Indvortes syntes det saa slet bevendt, at man antog ham for et Kjødhoved, som der aldrig kunde blive en fornuftig Mand, end sige Konge af; thi han tog aldrig Deel i nogen Leg eller Munterhed og fandt slet ingen Fornøielse i Tale eller Smiil, som dog ere de lysteligste Udtryk af Menneskelivet. Saaledes hensled han taus og mørk sine Ungdomsaar, og hans Trægbed og Dumhed vare blevne til Ordsprog. Selv sagde han siden, at han havde tiet, fordi hans Faders Viisdom gjorde hans Tale overflødig; men der er dem, som ville vide, at hans Taushed og Sørgmodighed havde sin Hovedgrund i den uhyre Skjændsel, som var overgaaet det hele Folk og hans egen Slægt.

Thi Vermund havde giftet Uffe med Frovins Datter, og hendes Brødre, Kette og Vig, vare efter Slaget ved Slesvig gangne til Sverrig for at dræbe Adils, deres Faders Banemand, i Tvekamp. Adils satte Kette i Knæ, og Vig forglemte da sig selv saaledes, at han imod Kæmpeloven ilede sin Broder til Hjelp og ihjelslog Adils. Men nu sagde Spotteordet siden den Tid, for dog at stille To imod To, at „de tappre Danske havde i Tvekamp nedlagt Kong Adils og — den gamle Gaardsøret;" men dette græmmede Uffe: thi større Skam kunde Ingen overgaae, end naar de gik To imod Een. Imedens henrandt Tiden, og Uffe var bleven tredive Aar, men Vermund havde mistet Synet af Ælde. Da ansaae Kongen af Sachsen (ↄ: Holsteen) Danmark for et hovedløst Rige, og skikkede derfor Vermund Bud: „om han ikke nok nu, da han havde overlevet sig selv, vilde oplade ham Riget, for at Fædrelandet ikke under en herskesyg Konge, som gik i Barndom, skulde ødelægges baade ved Lovbrud og Sværdslag." Vilde han ikke dette med det Gode, vilde Holsterkongen see, om han ikke nok med det Onde kunde formaae ham dertil. Vermund vilde naturligviis ikke afstaae sit Rige; langt hellere vilde han selv gaae i Kreds med Holsteren, ligesom han jo da ogsaa fandt, at det egentlig var ham, det tilkom at kæmpe for Rigets Forsvar, helst da Sønnen ikke kunde. Men Afsendingerne fandt, at det var en Spot, at deres Herre skulde kæmpe med en blind Mand; og der var stor Raadvildhed paa Jellinggaard. Men da brast Uffes Tungebaand, underligt for Alle og utroligt for den nedbøiede Fader, som næsten havde glemt, at hans Søn nogensinde havde mælet. Han maatte dog troe tilsidst, at det virkelig var hans dvaske Søn, som med hævet Rest og stolt Stemme gav Sendebuddene den Hilsen til deres Konge, at „han havde gjort Regning uden Vert, da han spidsede sin Næse efter et Rige, som endnu har baade Styrmand ved Roret og Folk paa Herreskandsen, der hverken fattes Kjækhed, Kraft eller Viisdom. Og forresten maa han vide, at Danmarks Konge er ikke sønneløs, men har en retmæssig Arving, som her tilbyder sig at gaae i Kreds med Eders Kongesøn selvanden, saa han maa tage med sig den bedste Kæmpe af sit Land, som han kan udfinde." Thi en simpel Seier var ikke Uffe nok; han maatte ogsaa afvætte Skjændselen paa det danske Navn fra Svogrenes usømmelige Færd. Vermund vilde ikke troe sin Hirds Forsikkring, at den stolte Taler var hans Søn; han befølte da alle hans Lemmer: Skuldre, Arme, Laar, Lægge og Skinnebeen,

og udbrød derpaa: „Ja, netop saaledes var ogsaa jeg i min blomstrende Ungdom!" Med Møie fandt man en Rustning til den høibaarne Uffe, thi selv sin Faders Rustning sprængte han, saa man maatte sammennitte den i den venstre Side; og heller intet andet Sværd var ham stærkt nok, end Faderens Skræp, som denne længst havde nedgravet i Jorden, fordi han frygtede for, at den, som var nærmest til Arven, aldrig vilde blive værd at tage den. Ethvert andet Sværd sprang som Glas, saasnart han blot svang det i Luften, og det rustne Skræp maatte da atter frem for Dagens Lys. Saa mødtes da Kæmperne paa en Holm i Eiderstrømmen, hvor siden Rendsborg blev bygget, og begge Strømmens Bredder vare skjulte af Høvdingernes Hære. Men yderst paa en Skrænt sad gamle Vermund for at ende sit Liv i Strømmen, hvis Kampen gik Søn og Fædreland imod. Uffes Bryst svulmede som Løvens, og med høie Ord udfordrede han begge sine Modstandere. I Skeden ved Lænden havde han Skræp, men et andet Sværd bar han draget i Haanden. Først hug han med dette til Stridsmandens Hjelm, saa det sprang. Tydskerne opløftede et høit Frydeskrig, og Vermund flyttede sig længere ud paa Skrænten. Det havde dog ingen Nød. Uffe fik i en Fart sit Skræp af Skeden, og dette bed, saa begge Holsterne bede i Græsset. Først skilte han Hovedet fra Skulderen paa Stridsmanden, og nu jublede Danskerne, medens Vermund flyttede sit Sæde længere ind. Saa flygtede Holsterprindsen, men Skræp indhentede ham og flakte ham fra Isse til Belte. Med Skam og Skjændsel maatte Tydskerne vende hjem; af det danske Skjold var den gamle Plet med Hæder afvasket; den Enes Seier over de To havde herlig oprettet, hvad de Tvendes Seier over den Ene havde nedbrudt. Danmark bestod og dets Ære, og „Danmark vil staae, mens Bølgerne rulle!" — Da gamle Vermund kort efter hensov, greb Uffe med Æren hans Spir. For sin Beskedenheds Skyld fik han Tilnavnet den Spage, men sin Krone forsvarede han som en Mand, saa den udeelt gik i Sønnearv. Nornerne have svoret det, og deres Eed skal visselig aldrig beskæmmes:

„Saalænge danske Mænd ei Blodet ændse, —
Hvor Uffe slog og vandt er Danmarks Grændse!"

---

28. Kong **Fridlev hiin Raske** var længe i Forbund med Kong **Hvirvel** i Halland, men denne blev ham tilsidst utro og indgik ikke alene Stalbroderskab med fem berømte Høvdinger: Brodde

og Bilde, Bugge, Fanning og Gunholm, men angreb i Forening med dem uden foregaaende Uenighed Danmark. Det kom til et Slag i Hvirvelshavn ved Holsteinborg, og her blev der den første Dag stridt paa Liv og Død, som imellem to Beilere til samme Brud. Der var kun Faae, som ikke hellere faldt, end de vendte Ryg, saa begge Hære bleve slemt medtagne, og Ingen kunde prale af Seieren, da de begge havde tabt omtrent lige meget. Men om Natten flygtede Brodde og Bilde for at hytte Skindet, om de ogsaa tabte Æren. Næste Dag besluttede Fridlev, for ikke atter at sætte Hæren paa Spil, at gaae ene i Kreds med de tilbageblevne fire fiendtlige Hovdinger. Vel saae dette ud som et Vovestykke, men deels var saadant ham i Kjødet baaret, og tillige var det ham i Klæderne skaaret, da han ei alene af Naturen var uforsagt, men havde derhos en Kjortel paa, der skjød Staal som Vand. Det gik da ogsaa, som det var smurt, og først faldt Hvirvel, saa Bugge, saa Fanning. Gunholm derimod forgjorde Fridlevs Sværd med sine Trylleværs; men da han mærkede dette, vendte han Kloden til og hamrede med denne med saadant Eftertryk paa Heremesterens Pande, at den tabte al sin Viisdom. Fridlev havde imidlertid vendt sit Sværd med for megen Rasthed, saa han havde overskaaret Senerne inden i den venstre Haand, og deraf beholdt han krogede Fingre til sin Dødsdag. — Endnu fortælles der, at han engang indtog Dublin ved samme Krigspuds, som Hadding havde brugt mod Dunaborg, samt at han i Bretland bragte sine Modstandere til at søge Flugten, ved at gjentage den Gjenopvækkelse af de Faldne, som Hamlet allerede tidligere med saa meget Held havde anvendt. Dog havde Fridlev ogsaa Tanker for andet end Kampen, og det er saaledes sagt os, at han indførte Julefesten, som helligholdtes trindt i Landet med alskens Lystighed og Skjemt.

---

29. Fridlev efterlod sig ved sin Død kun en syvaarig Søn, men saa dyrebar var hans Ihukommelse for alle Dannemænd, at selv et Barn af hans Blod syntes dem Kronen værdigst. Barnet hed **Frode**, og han fik en Formynder Tylst, der dog bedre forstod at misbruge Magten end at bruge den. Navnlig lode hans Fosterfædre, **Roll** og **Vestmar**, deres mange Sønner den frieste Tøile, og saa fræk og ugudelig var disses udsvævende og voldsomme Færd, at Danmarks Drot og hans Folk vare vidt og bredt til Spot for

alle Naboerne. Men Kong Gothar af Norge havde i sin Tjeneste tvende Bondesønner: **Erik**, hvem hans Herre gav Navn af **den Veltalende** (Ordkrænge), og **Roller**, begge Sønner af Regner Kappe paa Renneso. Dem kom det i Hu at gjeste Frodes Hof og vinde Gang og Sæde blandt hans Kæmper. Forinden de droge herned, besøgte de imidlertid endnu engang deres Forældre og fik da ikke alene Guld i Gave af Faderen, men fik en kraftig Spise af **Krake**, Moderen, af hvilken dog Erik, skjøndt Stifsøn, ved sin Snildhed tilvendte sig den bedste Deel. Han fik derved ligesom Kraften og Kjernen af al menneskelig Vidskab, saa han ikke alene grandt forstod alle menneskelige Ting og Begivenheder, men endog alle de forskjellige Lyde, som de Umælende give fra sig; tilmed en saa behagelig Røst og flydende Tunge, at det var en Lyst at høre, hvorledes han om Alt, hvad han vilde, kunde udtrykke sig baade fiint og smukt i fyndige Ordsprog. — Forinden Brødrene naaede Leire, havde de ved Snildhed nedsænket til Havsens Bund den **Odd**, som paa Kongens Vegne raadede for Danmarks Riges Strømme, og i en Ordkamp havde Erik bundet Munden paa Vestmarsønnen **Grep**, den meest fremsagte af tolv Brødre, samt døvet hans Trolddom. De to Brødre vare da ikke velkomne Gjester til Hove, hvor de ogsaa modtoges med de vanartige Kæmpers Hylen og Tuden, og hvor de sankede sig endnu større Had, da Erik, efter at have listet Strikken om Rolls Hals, aabenbarede Dronning Hanundes Skjændsel, som Grep, hendes Boler, maatte betale med sit Liv. Alle Greps Brødre bøde paa Stedet Erik selvellevte ud til Tvekamp, men de snublede paa Isen, hvor Holmgangen stod, saa de aldrig mere reiste sig, medens Erik og hans Medkæmpere stode fast paa Saalerne, som de havde oversmurt med Tjære og Sand. Ogsaa for alt det øvrige Ustyr, som skæmmede Dankongens Hof, fik Erik det renset i en Fart; og imidlertid vandt han ikke alene Kongesøsterens Haand — hun kaldtes den væne **Gunvar** —, men vandt tillige hendes Hjerte. Som de sad ved Bordet, rakte hun ham det store Bæger, men han greb fat baade om Haand og Bæger. „Livsaligste Konge," udbrød han, „er dette en Gave, som Din Godhed under mig, og lover Du mig, at jeg altid maa beholde, hvad jeg nu har i min Haand?" Kongen saae kun paa Bægeret og sagde derfor ja, men da han blev bedre underrettet, maatte han til sin store Fortrydelse lade baade Haand og Pige gaae i Kjøb med Bægeret. Kjed af al den Modgang kastede Frode tilsidst sin

Kniv efter Erik, men Gunvar advarede sin Ven, og Kniven foer ind i Væggen. „En ganske antagelig Foræring," sagde Erik med Sagtmodighed, „naar blot Skeden var fulgt med; skjøndt man kaster rigtignok til Hunde og rækker til Venner." Frode maatte da atter skjule sin Harme og paa Stand række ham Skeden. Men næste Nat vækkede Gunvar Erik og bad ham flygte. Han gik da ned til sit Skib og lagde kun et lille Stykke fra Land, men havde forinden løsnet en Planke i hvert af Kongens Skibe, uden at det dog kunde kjendes. Da saa Kongen satte efter ham, sank han med alle sine Skibe og Folk, men Erik og Roller trak ham atter op af den vaade Grav. Da Frode atter kom til Besindelse, bad han Erik om Døden: „Tog Du Æren, da tag Livet med! men vil ikke Du skille mig ved Livet, da vil jeg selv, aldenstund jeg har Hænder paa Skaftet." Men Erik trøstede ham: „Himlen forbyde, at Du skulde forfalde til en saadan Daarlighed, at Du med Skjændsel skulde gjøre Ende paa et berømmeligt Liv! Have ikke Guderne selv udtrykkelig forbudet os Selvmord? Fristet, ikke fældet Dig har Nornen; hun vilde blot forsøge, hvordan Du kunde skikke Dig i Modgang. Kun ved Modgang vinder man de stærke Been, der høre til at bære gode Dage; man skjønner heller aldrig paa Lykken, før man har prøvet at miste den, og det er ene efter overstanden Kummer, vi smage Glædens fulde Sødme. Din Ulykke, er den vel større, end at Folk i Tusindtal vilde skatte sig lykkelige ved at naae den! Du er en regjerende Konge, staaer med usvækket Livskraft i den blomstrende Alder og er ung nok til at turde haabe, at Du ved endmere glimrende Bedrifter kan fordunkle selv Din forrige Roes. Lad dog aldrig Nogen see Dig saa blødsøden, at Du af Gru for Modgang skulde henslænge Dit unge Liv, thi mere qvindagtig er ingen Mand end den, der af Gru for Gjenvordighed taber Modet til at leve, og vanvittigere er Ingen end den, der med Livet vil kjøbe sig løs fra Ulykken, som om ikke Døden selv var den største Ulykke. Hidtil har Du været Lykkens Kjæledægge, som ikke en Vind maatte blæse paa; hidtil har Du dandset paa Roser: og nu, saasnart der kommer et Gran i Veien, er Du utrøstelig og vender Sværdet mod Dit eget Bryst. Men saaledes er det: kun i Modgangs Skole lære Folk Forstand, kun paa Bunden af Lidelsernes Kalk finder man de Vises Steen. Du er knap begyndt at leve og er dog allerede træt af Dage! Hvem af Dine Fædre gav Dig dette Exempel? Saa viis da, at paa Dig hviler end Dine Fædres herlige Aand! Vor Fjende

er Du ikke, vor Fange ikke heller. See her! Midler, Skatte, Alt, hvad Du har mistet, giver jeg Dig tilbage. Var det af Vanvare, Du lovede mig Din Søster, velan! her er hun, reen og ubesmittet Jomfru endnu! Din Hirdmand vil jeg være, om Dig saa behager; beslut om os Alle, som Du vil, saa frit, som om vi stode for Dig i Din Hal; og see, vi skulle lyde Dig!" — Ved denne Tale forsonedes Kongen baade med de Fremmede og med sig selv, og Alt blev vel og venlig forligt. Erik ægtede Gunvar, og Frode udnævnte ham til sin Marsk. Han blev dernæst Sjælen i en lang Række af Frodes glimrende Bedrifter, og tilsidst satte denne ham til Konge i Sverrig. Han styrede længe dette Land og fik med Æren Tilnavnet den Vise; men han var Sverrigs første Erik.

---

30. Den Frode, hvem Erik godtgjorde, at kun i Modgangs Skole lære Folk Forstand, var den navnkundige **Frode Fredegod,** navnkundigere næsten end nogen anden af vore gamle Drotter. Til sit Kjendingsnavn erhvervede han sig just ikke synderlig Ret i den første Snees af sine Regjeringsaar, da han gjennemfoer den vide Verden med sine seirende Hære. Først underkuede han Slaverne, og da var det, at Erik bragte ham Seiersbuddet med de Ord: „Hil være Dig, Kong Fredegod! som skaber gylden Fred." Dernæst undertvang han Ungern, hvis Konge, Hune, var opbragt over, at han havde forskudt hans Datter, den utroe Hanunde. Alle Kongerne i Østerleden, fra Rusland lige ned til Grækenland og derfra indtil Rhinstrømmen, maatte bøie sig under hans Scepter, og med dem det hele Vesterleden (England og Irland); i Sverrig og Norge vare alle Kongerne ham skatskyldige, ja selv i det høieste Norden, ved Verdens Ende, maatte Finnernes og Bjarmernes Konger ydmyge sig for ham. Over et Par hundrede Konger anerkjendte ham saaledes som Overkonge og Lehnsherre. Hartad over den hele Verden var da de Danskes Navn og Tapperhed berømt, og i sine sidste tredive Regjeringsaar lod Frode Sværdet hvile. Hans Hu stod til at skaffe hans Krone en varig Glands og Thronen Fasthed, og han stræbte desaarsag først og fremmest, efter Lovens Strenghed at rense Riget fra dets indvortes Fjender, fra Tyve og Voldsmænd nemlig. Ingen maatte under to Mark Gulds Bøde have Laas eller Lukke for Dør eller Kiste, men hvad der ulaaset blev stjaalet, betalte Kongen trefold igjen. Den grebne Tyv skulde med Jernspiger nagles fast til Galgen, med en Ulv ved sin Side, til

et Tegn paa, at Rovdyr vare de begge og skulde som Brødre nyde samme Ret. Var en Tyv sine Koster til en anden Mands Huus, da skulde Husbonden agtes for Hæler, hvis han lukkede Døren efter ham, have sin Boeslod forbrudt og offentlig kagpidskes. Endnu mange andre Love gav han imod alskens Uvæsen, imod Hærværk, Løsagtighed og Trættesyge, og hans Mening var det i det Hele at skaffe Folkene Fred og Ro, saa Kræft ei skulde fortære, hvad Sværd havde levnet, Ondskab ikke hæmme Fredens velsignede Strøm i dens Løb, og hjemmefødte Skarn ei forlænge Krigens Ulykker. Tilsidst, for at give et ieinefaldende Beviis paa, hvilken Ustraffelighed han havde indført, lod han et stort Guldarmbaand henlægge paa alfar Vei, ved Jelling i Jylland, desligeste to Guldsmykker, det ene paa Frodebjerg i Norge, det andet i Vigen. Armbaandet ansaaes for Rigets Hovedsmykke, og man kan da nok vide, at Guldet stak Skarnsfolk i Øinene, og at alle lange Fingre kløede: men Frygten for den uundgaaelige Straf beholdt dog Overhaand, og Guldet laae lige saa sikkert paa Landeveien, ikkun bevogtet af den dybe Ærefrygt for Kong Frode, som i Skrin og Kiste under Laas og Lukke. Som Stifter af saa mageløs en Landefred blev Frode overordentlig berømt, og med Beundring talte man om ham, som, efter saa vide i Verden under Blodsudgydelse at have omvundet sin Tinding med straalende Seierskrandse, vendte sin Hu til at skabe en saa almindelig Rolighed, at Fredens yndige Blomst kunde opvore over Krigens blodige Furer, og Nederlaget endes med en lykkelig Opreisning. Men i de samme Dage, der Krigens Lue var dæmpet, og Fredens Sol med sine livsalige Straaler bestinnede Landene, da behagede det den Frelsens og Saliggiørelsens Første, Jesus Christus, at komme til Verden og til de Dødeliges Redning at paatage sig deres Skikkelse. Derfor har man troet, at hiin forunderlig dybe og livsalige Fred, som herskede allevegne uden at forstyrres ved det mindste Vaabengny, at den ei maa tilskrives Verdens Herrer, men Guds besynderlige Forsyn, som magede det saa, at Tiden selv maatte iføre sig en saa usædvanlig og velsignet Dragt, for at bevidne Hans Nærværelse, hvis Gjerning Tiderne ere. — Imidlertid opstod der en Hex, som i Tillid til den sorte Konst, hvori hun var vel forfaren, vovede at trodse Kongens Vrede og at opægge sin Søn til at stjæle det store Liggendefæ. Det lykkedes hende ogsaa at fordrive Sønnens Frygt, saa han adlød hendes onde Raad. Da drog den

gamle Konge ud med sine Tjenere for at afstraffe den formastelige Trods, men Heren skabte ved Koglerier sig selv til en Havko (Marmendil) og sine Børn til Havkalve, der gik og græssede paa Strandbredden. Kongen, hvem dette Syn undrede, stod af Vognen og satte sig paa Jorden for at betragte det sælsomme Optog; men Heren, i Hammen af det store Sødyr, løb nu lige ind paa Kongen og jog Hornene saa haardt i hans ene Side, at han fik sit Banesaar og døde. Hans afsjælede Legeme balsameredes, og i tre Aar skjultes hans Død, medens hans Lig af Danmarks Høvdinger førtes i en kongelig Bærestol Landet rundt. Endelig, da det gik i Forraadnelse, stedtes det til Jorde ved Værebro i Sjælland, efter den afsjælede Herres eget tidligere Ønske; men med Danmarks Krone betalte Danmarks Almue Skjalden **Hjarne** (ɔ: Hjerne = Brage), som sang det bedste Mindeqvad over Frodefredens Skaber. — Ellers er der dem, som ville sige, at en Jætte engang forærede Kong Frode en Haandqværn, som kaldtes **Grotte**, og som havde den Egenskab, at den malede Alt, hvad man nævnede, naar man dreiede den; men Stenene vare saa svære, at der var Ingen, som mægtede at svinge den. Men saa var Frode engang til Gilde hos Kong Fjølner i Sverrig, og ved denne Leilighed kjøbte han to meget store og stærke Trælqvinder af Jætteæt, **Fenje** og **Menje**. Dem satte han til Qværnen og bød dem male Guld og grønne Skove, Fred og Lykke til Land og Folk. Derfor kaldes Guldet Frodes Meel. Men aldrig fik Qvinderne Lov at hvile eller at sove længer, end Gjøgen en Sommeraften hviler imellem sine Kuk. Endelig, siger man, sang de med Trællefolkets harmfulde Snedighed den Vise, som kaldes Grottesangen, og før den var ude, havde de ikke alene malet Søvn paa Frode og hans Hird, men malet dem en heel Krigshær paa Halsen, saa i den samme Nat kom Søkongen **Mysing** over Frode og dræbte ham, og gjorde dermed Ende paa Frodefreden. Foruden meget andet Bytte tog Mysing ogsaa Grotte samt Fenje og Menje med sig og satte dem nu til at male Salt. Men ogsaa heraf bleve de kjede og spurgte ved Midnatstid Mysing, om han ikke snart havde Salt nok. Han bad dem blive ved lidt endnu, men det varede kun et Øieblik, før Skibet sank, og Østersøen (som fordum var en Indsø) blev salt af dets Ladning. Grotte gaaer endnu paa Havsens Bund, men hvor Vandet falder i Øiet paa Qværnstenen, fremstaaer der en Malstrøm.

---

31. Frode Fredegod havde en Datter, som hed Eivor (Ofure). En Kæmpe i Sverrig, ved Navn **Arngrim**, beilede til hende, og han troede nok, at han turde stile saa hoit, siden han i Kreds havde fældet den tappre Skalk Skaaning. Han fik dog Kurven og tyede saa til Erik den Veltalende om Raad. Denne raadede ham at befeide Kongerne i Finmarken og Bjarmeland, de eneste Hovdinger vidt og bredt, som endnu ikke boiede sig under det danske Spir; og efter fuldendt Bedrift at gjentage sin Anmodning. Som sagt saa gjort, og baade Finnerne og Bjarmerne overvandt han til Trods for deres utrolige Koglerier. Nu fandt han villigt Ore hos Frode, og Eivor blev hans. De avlede tolv Sonner sammen, som fra Barnsbeen af lagde sig med Liv og Sjæl efter Vikingsværk; men **Angantyr** var den stærkeste af dem, saa stærk som to af de Andre. Paa deres Togter gik de Alle paa samme Skib, og havde ellers ingen Mand ombord, hvor mange Snekker de saa end havde i Folge. Saa kom de engang til Samso, hvor de fandt to Snekker liggende. Bærsærkegangen kom over dem, og hujende fore de ser paa hver af Snekkerne, som de rømmede til sidste Mand, idet de hug ned for Fode. Men Styrmændene havde ikke været ombord, hverken Hjalmar den Hugprude eller **Orvarod** den Vidtbereiste („Asamaalets Stærkodder"). De vare oppe i Skoven for at hugge sig et nyt Roer af en mægtig Kjevle, og kom netop slæbende med det, som Arngrimssonnerne forlode de hærjede Snekker. En ny Kamp begyndte. Hjalmar gik imod Angantyr, og de faldt begge. Orvarod gik imod de elleve Brodre og nedlagde dem Alle. Hans Hjelm og Brynje vare sonderhuggede, men Skjorten holdt, og han var usaaret, skjondt gruelig træt. „Blev han end ene om Glæden, saa var han det ogsaa om Æren." Over de faldne Helte reiste han med Samsingernes Bistand en mægtig Hoi, og gik saa atter ombord. Men saaledes endte den berømte Holmgang paa Samso. — Angantyr fik sit Sværd **Tyrfing** i Hoien med sig. Dette („Sindbilledet paa den dyriske Tapperhed hos Kæmpefolket") var smeddet af Dværgene Durin og Dvalin til Kong Svafurlame af Rusland; det bed Steen og Jern saa godt som Klæde; det fældte sin Mand, hvergang det droges; men det Kaar hæftede der ved det, at tre store Nidingsværker skulde der oves med det. Det fik nu heller ikke Lov til at hvile i Hoien, thi Angantyrs Hustru Svave var svanger med **Hervor** (Bærsærkernes Valkyrie), da hendes Husbonde faldt, og Hervor manede ved Nattetid sin Fader ud af

Høien og undte ham hverken Rist eller Ro, før han rakte hende Sværdet, skjøndt de gnistrende Luer spillede omkring hende. I hendes Haand og i hendes Afkoms blev da Tyrfing ogsaa virkelig Redskabet for de skrækkelige Gjerninger, det skulde fuldkomme, hvorom Hervararsaga fortæller os. — Vidt forskjellig fra Hervor er en noget ældre Qvinde, som dog ofte forblandes med hende: Kong **Høgnes** Datter af Jylland, den skjønne **Hilde**. Hun er den Kjærlighed til Aandens Verden, som lykkeligviis altid kan vedblive at opvække Helte, der med stedse nye Vaaben, efter Tidens Tarv, men i den samme Aand, kunne fortsætte den store og seierrige Kamp indtil Ragnarøke. Den kjække Kong **Hedin** af Norge, der kom Frode Fredegod til Hjelp i den store Hunekrig, gav hun sin Tro; men der kom Strid imellem Svigerfader og Svigersøn, og under Hedinsø nedlagde de hinanden. Af kjærlig Forlængsel efter sin Brudgom vedblev Hilde nu hver Morgen paany at gjenopvække de slagne Kæmper (Hjadningerne), saa de stode op, naar det dagedes, og med skinnende Vaaben fortsatte Kampen. — Ved det første Hanegal flye Gjengangerne tilbage til Gravene, men da først ombelte sig Nordens Helte; om Natten hvile de i Fred. Det er saaledes let at fatte, hvorfor netop Hildurslegen, og ikke Hervorslegen, blev vore Skjalde det kjæreste Navn for den heltelige Kamp.

---

*32. Den Tid den gamle **Snee** (Snø, Snjor) **Sigvaldsøn** var Konge i Danmark, indfaldt der ved utimeligt Veirlig en stor Misvært og Dyrtid. For at forebygge Hungersnød bød Kongen, at alt Ølsmaal skulde være afskaffet, saa Ingen maatte bruge Sæd til Drik; thi han havde mærket, at det fornemmelig var det meget Øl, der gjorde dyr Tid paa Kornet. Men der var en tørstig Herremand, som paa ingen Maade kunde tage Afsked med sin kjære Flaske, og han fandt da paa det Raad at søbe ind med Skeer, hvad han ikke maatte drikke. Kongen drog ham til Ansvar, men han svarede, at Søbemad var jo dog slet ikke forbudt. Nu blev Ølsøbningen ligesaa strengelig forbudt som Øldrikken, men Træringen fandt endda paa Raad: han blødte Brødskorper ud i Øllet, og aad sig saaledes Rusen til, om det end gik langsomt. Da ogsaa dette blev ham forbudt under Livsstraf, og han dog hellere vilde døe for Drik end leve med tør Mund, saa trodsede han aabenlyst ethvert Forbud, bryggede, skjenkede og drak, som han bedst lystede. Han blev nu atter tiltalt for sin Frækhed, men han svarede: „Jeg elsker

min Konge som den bedste; jeg veed, at der skal godt Øl til en kongelig Ligbegjængelse, og døde Du nu, o Konge, i Dag eller i Morgen, vilde det dog være saare tungt, om man ikke kunde faae et ærligt Glas Øl at drikke Din Skaal i. Derfor vedbliver jeg at brygge af en priselig Forsynlighed." Kongen glemte sin Vrede og var svag nok til at tilbagekalde en Forordning, som han havde givet for det almene Bedstes Skyld. — Men Hungersnøden vedblev at vare, thi Jorden savnede betimelig Regn. Mangensteds stod Sæden og visnede paa Marken, og hvad Høsten bragte, var kun lidet. Da blev det Forslag gjort paa Thinge, at man skulde ihjelslaae alle Børn og gamle Folk og Krøblinger, for at der kunde blive nok til de Vaabenføre og til dem, som dyrkede Jorden. Almuen gav dette Raad Bifald. Men i Vensyssel boede der en Qvinde, **Gunborg** (Garabaruk) hed hun, og hun fandt Raadet skammeligt. Hun sagde: „Hvad end Thinget tør mene, er der dog en Kjærlighedslov, som Neden aldrig maa bryde. Til en oprørende Umenneskelighed have I givet Eders Stemmer, og de, som I ville lade beholde Livet, skulle først gjøre Vold paa Blodets hellige Baand. Hvor kan man dog tale om Kjærlighed til Fædrenes Land, naar man af Selvkjærlighed bryder Staven baade over sine Fædre og sine Børn! Nei, lad Tærningen rulle, og lad dem, hvem Loddet træffer, udvandre af Fædrelandet for at give de Andre Plads; dog saaledes, at de Unge og Stærke kunne af kjærlig Selvopoffrelse frivillig vandre i Landflygtighed for de Gamle og Svage, hvem Udvandringen vilde falde altfor tung, og hvem de unde det godt!" Gunborgs Ord vandt Bifald; Dannegvindens velsignede Kjærlighed seirede over Mændenes hjerteløse Haardhed, og Thinget gjorde hendes Villie til Lov. Loddet kastedes, og Lykken fik Lov til at raade. Men Ebbe og Aage, „de Helte saa froe" — Gunborgs Sønner —, lode deres Faner flyve og satte sig i Spidsen for de bortdragende Vendelboer. Med ikke mindre end 70 Snekker skulle de have lagt ud fra Skagen. Først droge de ad Skaane til, og herfra, ligesom fra Halland og Bleking, skulle tætte Skarer have flokket sig til dem. Over Gulland droge de saa fremad, og som Sneeboldten, der ruller ned ad Fjeldsiden, voxede de i Tagetal. De bleve Kjernen til den Folkestrøm, som senere tog Navn af Longobarder, man veed ikke ret hvorfor, og om hvis Manddom og Lykke det lombardiske Rige i Øvreitalien efter tretten Hundredaars Forløb endnu er et talende Vidnesbyrd.

33. **Fridlev Frodeson** var paa Tog i Rusland, da hans Fader døde, og man ansaae ham selv for død; men han sørgede ved sine Bedrifter for, at Rygtet snart maatte bringe Budskab om hans Liv. Kong Halfdan i Sverrig blev plaget af tolv norske Brødre, som havde opført sig et Vikingeboel paa Øen Valdisholm i Vingulmark, der var adskilt fra det faste Land ved saa rivende en Strøm, at selv Dyr, som ellers godt kunde svømme, maatte gaae under i den. Ved Mod og Snildhed banede Fridlev sig dog Vei til Borgen, hvor han nedlagde alle Kæmperne paa Bjørn nær, med hvem han indgik Fostbroderskab. Da nu Danskerne hørte Rygtet fortælle om Fridlevs store Manddom, ønskede de ham til Konge isteden for Hjarne, og sendte ham derfor Bud. Han kom, og Hjarne mødte ham med væbnet Haand, men maatte flygte til den Ø ved Jylland, der endnu bærer hans Navn, og hvor Fridlev siden nedlagde ham i Tvekamp og reiste ham en Høi. Saa friede Fridlev ved Mellembud til Kong Asmunds Datter af Norge, den milde **Frogerte**. Pigen vilde ogsaa gjerne række den berømte Helt sin Haand, men Faderen gav ham dog ligefuldt Afslag. Fridlev beilede atter, men dennegang gav Asmund endog Sendebuddene i Bødlens Haand. Saa drog han da selv derop blandt Fjeldene. Underveis slog han Jætten Hydin og udfriede med det samme Kongedatteren af Thelemarken, som den grumme Jætte havde røvet; og saameget høiere steg han i Frogertes Yndest. Næste Dag kæmpede han med hendes Fader baade tilvands og tillands, og Asmund faldt. I dette Slag gjorde Bjørn ham forøvrigt god Tjeneste, men næsten endnu mere gjorde dog Bjørns Hund, som forhen havde været Jætten Offotes Kjælebægge, og som var saa bister, at den gjerne paa engang gjorde det af med en heel Tylft haarde Halse. I dette Slag artede den sig saaledes, at det med Rette kunde hedde, at „Staal glipper, før Tand slipper;" og Normændene maatte da flygte. Saa ægtede Fridlev Frogerte. Men paa Hjemveien saae han en Orm, som steg op af Bølgerne. Han angreb den, men alle hans Kastespyd tørnede af paa de tykke Skæl. Med sine Krøller paa Halen rykkede den Træer op med Rode, og Jorden rodede den saaledes op, at den tilsidst laae som i en Dal imellem to Høie. Da nu Fridlev saae, at den havde altfor stærk en Ryg til sin arrige Mund, passede han sit Snit og stak den med Sværdet under Bugen. Det hjalp, og Udyret fik sin Bekomst, medens Edderen væltede ud. Dens Gjemme i Jorden tømte Fridlev for de mange

gyldne Dynger, og glad vendte han hjem. — Hans øvrige Bedrifter overspringe vi for at vende os til Sønnerne.

---

34. **Frode Fiegod,** Fridlevs Søn med Frogerte, var lige fra Vuggen og Gangvognen alle Dannemænds Kjæledægge, saa han fik ikke Lov at sætte en Fod til Jord, men gik fra Favn til Favn og ammedes med Kys. Hans Opdragers Navn kan derfor Ingen nævne, men man maa ret egentlig sige, at han var hele Danmarks Fostersøn. — Han var kun tolv Aar gammel, da hans Fader døde, og maatte dog strax rykke i Marken mod de sachsiske Næssekonger Sverting og Hanev, som satte sig op imod ham, men dog tilsidst maatte paany falde tilføie. Under hans senere Regjering udøvede den berømte Stærkodder den første Række af sine Bedrifter, og Frodes Hær var derfor altid seiersalig. Selv faldt han tilsidst imod sin første Fjende, Sverting, der vilde indebrænde ham efter at have budt ham til Gjest; men Frode mærkede Svigen og bød ham ud til en Enekamp, fra hvilken Ingen af dem gik bort med Livet. Mærkeligst er imidlertid Frode for den Gavmildhed og Fiegodhed, som gav ham hans Tilnavn. Han fordoblede alle sine Tjeneres Løn, skjøndt den forud var engang for alle bestemt. Han gav, før man bad, og det med begge Hænder, og mod Alle udviste han den mest forekommende Menneskekjærlighed; ja han stræbte bestandig, hvad der er det allervanskeligste, at bringe selve Misundelsen til Taushed ved sin Godhed. Derfor steg hans Berømmelse saa høit iblandt alle Folk, at han allerede som Ungersvend blev lovpriist som sine Fædres Jævning.

---

35. Fridlev Frodesøn havde en Søn med Juride Grubbesdatter, som hed Alle eller **Olav den Frække** (Ole Bravkarl eller Snarensvend). Efter en høitidelig Gudstjeneste gik Faderen ydmygelig til Gudernes Huus for at udforske sin Søns Skjebne. I Helligdommen sad de trende Diser, Nornerne, hver paa sin Stol. Den Øverste af dem var kjærlig og forjættede Barnet en deilig Skikkelse og usædvanlig Yndest blandt Folk; den Mellemste føiede dertil en overvættes Gavmildhed, thi hun var ogsaa godhjertig: men den Nederste, som var af et misundeligt Sindelag, tillagde ham Nærighed for saaledes at vanhelde Gavmildhedens og Godhjertighedens klare Stempel. Drengen voxede til, og allerede i sit femtende Aar besad han utrolige baade Sjæls- og Legemsgaver, men især er

det mærkværdigt, som man fortæller om hans hvasse Blik; thi naar han saae vredt paa Nogen, var det, som der var jaget en Kniv igjennem dem, og selv den kjækkeste Kæmpe gos for hans rullende og gnistrende Øine. Hans første Bedrift var forøvrigt den at dræbe Herserne Gunder og Grim fra Thelemarken, som i Edeskov dreve Stimandsværk, og hvis Borg stod paa en Ø, omgiven af rivende Strømme, af Moser og Kjær. Dernæst gik han til Værmeland, hvor Kong Olufs Datter, Jomfru Æse, stod Fare for at blive Frille for Brødene Skate og Hjalle, hvis vilde Uvæsen Ingen kunde dæmpe eller hæmme. Olav traadte forklædt ind i Slottet og fik Lovning paa Jomfruen, hvis han kunde frelse hende for Røvernes Favntag. Men Æse havde den Skik at see de fremmede Gjester stivt i Øinene, for af dette Sjælens Speil at udforske deres Aand og Sindelag, Byrd og Blod. Tre Gange forsøgte hun det samme med Olav, men hver Gang daanede hun, naar hun ramtes af hans Blik; det forsikkrede hun dog, at han var en Kongesøn, og bedre Mand vilde hun aldrig ønske sig. Man bad ham da lægge Masken, og det gjorde han, idet han tillukkede Øinene, hvorpaa Alle faldt i Forundring over hans deilige Aasyn samt hans lange gule Haar, der skinnede som et Guld. Kort efter kom Hjalle og Skate farende og hujende med ti Trælle bagefter sig, og de forlangte høit, at man paa Timen skulde flye dem Prindsessen. Men Olav tog Svaret op, og derpaa nedlagde han hele Tylften paa en Ø i Nærheden af Gaarden Hjælleskata, som har sit Navn efter de To. Og nu blev Æse hans Hustru. Men saa spurgte han, at en vis Kong Thore feidede paa hans Fædreland, og paa denne Ufred vilde han gjøre Ende. Han gik da selvanden til Thores Kongsgaard. Forklædt som han var, med Sværdet skjult i sin hule Stok, udgav han sig for en fordreven Stodderkonge, og Hoffolkene hilste ham paa Spot med Kongenavn, idet de knælede for ham og paa Skrømt hyldede ham. Pludselig blottede han Sværdet og tog Skjemten som Alvor. Nogle af Hoffolkene fandt sig bundne ved Eden, medens andre betragtede den som Mundsveir. Salen blev en Valplads, og Olav gik med Æren af Kampen, medens Thore faldt; men en af dennes Stalbrødre, Loter Blotmand, spaaede segnende Olav et lignende Endeligt for sine Egnes Haand. — Tiden svandt, efterhaanden maatte endnu 70 Søkonger bukke sig for Olav, og tilsidst finde vi ham kæmpende i Braavallaslaget, som Fører for Rings Hovedbanner.

Efter dette satte Ring ham til Høvding i Skaane, medens **Hede** blev det øvrige Danmarks Dronning. Men Sjællandsfarerne bluedes ved at adlyde en Qvinde, og de indkaldte Olav. Uden Sværdslag rømmede Hede ham Riget paa Jylland nær, hvor hun byggede Hedeby og gav den sit Navn. Snart fortrøde dog Sjællandsfarerne deres Færd, thi de fandt Olav saa haard og grusom, at det var utaalelig. Tolv Høvdinger, som hvis Hovedmand Lenne nævnes, indgik da en Sammensværgelse, men Ingen af dem tiltroede sig Kraft eller Mod til at myrde Olav, hvorfor de leiede Stærkodder dertil mod 120 Mark Guld. Han gik ogsaa ind til Kongen i Badstuen, men stivnede af Skræk for hans skarpe Blik og lynende Øiekast. Olav, som kjendte det gjennemborende i sit Blik og ikke anede nogen Fjende i sin gamle prøvede Ven og Stalbroder, holdt Haanden for Øinene og bød ham frit træde nærmere. Dette gjorde Stærkodder, og med sit dragne Sværd gjennemborede han den værgeløse Konge, der som en djærv Helt gik l e e n d e til Odin.

---

36. Vi have et Par Gange, men kun i Forbigaaende, nævnet „det nordiske Sindbillede paa den m e n n e s k e l i g e Tapperhed hos Kæmpefolket," hele Nordens Fælleseiendom, „Tyrs mythiske Statholder." Vi skulle nu nærmere betragte den Gamle, navnkundig baade som Skjald og Kæmpe. Saa fortælles der: I Frode Giegods Dage led en vis **Stærkodder, Storværks** Søn, Skibbrud paa de danske Kyster. Alle hans Stalbrødre omkom, og han alene blev reddet. Formedelst sine store Sjæls- og Legemsgaver blev han en velkommen Gjest hos Frode, og jo længer han var i Kongens Gaard, des høiere blev han anskrevet, thi hans Legemsskikkelse udtrykte al den høie Kraft, som laae i hans Sjæl, og neppe Nogen bar Prisen for ham i Mandighed. Desaarsag blev han saa vidt og bredt berømt, at man end den Dag i Dag veed at tale om hans Bedrifter: ja, ikke blot hos vore Fædre straalede hans Navn i Mindet af store Heltegjerninger, men ogsaa udenlands tiltededes ham velforskyldt et glimrende og sjeldent Eftermæle. Hjemme havde han, ifølge troværdige Efterretninger, i Østerleden, skjøndt Andre ville vide, at han var fra Thelemarken. Her, sige de, boede hans Bedstefader, som ogsaa hed Stærkodder, ved Ulefos, og han var en Jotun, men avlede med den deilige Alfhilde fra Alfhjem Sønnen Storværk, som lignede begge de Slægter, fra hvilke han var udsprungen. Men Storværk forbandt sig med en tredie Slægt:

han bortførte Jarl Frekes Datter Unne fra Helgeland, og med hende avlede han den feirede Helt, som han gav sin Faders Navn, og som skal være født med tre Par Arme, af hvilke dog Thor udrykkede de to Par. Med sin Hustru indebrændtes Storværk af sine Svogre, der paa Tilbageveien omkom udenfor Forbjerget Stat, hvorfor Stærkodder opfostredes hos **Kong Harald** paa Agde, men bortførtes i sit tredie Aar tilligemed dennes Søn **Viger** (Vikar) af Kong Herthjof paa Hordeland, og kom til dennes Hovding **Grane** (Roshaarsgrane) paa Ask, hvor han tilbragte ni Aar. — En Morgen gik Viger til Ask, hvor han traf Stærkodder stor, stærkbygget og sværlemmet, med Haar paa Hagen, men forfrossen og uglesovende ligge ved Ilden. Saaledes voxede den legemlige Styrke, mens den indre slumrede. Han var dengang tolv Aar. Viger kjendte ham, vakte ham og gav ham Klæder og Vaaben. De gik ombord i et Skib og anfaldt med elleve andre Kæmper Herthjofs Borg, der forsvaredes af 70 Mand. Viger underlagde sig Agde og Jæderen samt Hordeland og Hardanger. Hver Sommer droge de i Viking, og Vigen og Gotheland, Thelemarken og Oplandene vare især Skuepladsen for deres Bedrifter; men iblandt alle Kæmperne var Stærkodder den meest ansete. Engang da Viger seilede fra Agde til Hordeland, maatte han længe blive liggende i en Havn for Modvind. Man fældte da Spaa (udspurgte Skjebnen) til Bør, og den faldt saaledes, at Odin krævede en Mand til Offer. Der kastedes Lod, og Loddet traf Viger. Alle forstummede, og næste Dag vilde man holde Raad paany. Men henad Midnat vakte Grane sin slumrende Fosterson og bød ham følge sig. De roede til en Ø, gik op i Skoven, hvor en Mængde Mennesker vare samlede paa en aaben Plads, og de saae, at der sattes Thing. Elleve Sæder vare optagne, men det tolvte var ledigt. Paa dette satte Grane sig, og alle de Andre hilste ham som Odin. Det var Stærkodders Skjebne, som skulde afgjøres. Thor udbrød: „Hans Moder foretrak en Jotun for Asathor; aldrig faae han derfor Søn eller Datter, men være den sidste af sin Slægt!“ Odin tillagde: „Han leve tre Menneskealdre!“ „Men i hver af dem øve han et Nidingsværk!“ tilføiede Thor. Odin skjenkede ham de bedste Vaaben og Klæder; „men hverken eie han Land eller Vand!“ sagde Thor. Odin: „Da skal han dog stedse have Overflødighed af Gods!“ Thor: „Men dog aldrig mene at have nok!“ Odin: „Seier og Snille følge ham i hver hans Kamp!“ Thor: „Men ingen for-

lade han uden Skrammer og Saar!" Odin: „Skjaldskab giver jeg ham, saa han skal tale og sjunge med samme Lethed." Thor: „Men Intet huske deraf." Odin: „Han nyde den heieste Ære og Anseelse hos de ypperste Hovdinger!" „Men være hadet af Menigmand!" tillagde Thor. Og de øvrige Dommere stadfæstede Odins og Thors Domme. Thinget opløste sig. Paa Tilbagevejen bød Grane Stærkodder at sende ham Kong Viger til Gjengjeld for de mange Gaver, og han gav ham et Spyd i Haanden, der saae ud som en Qvist. Næste Morgen holdt Hæren Raad om det krævede Offer. En hosstaaende Fyrr beiede en svag Green ned mod en Træstub. Madsvendene slagtede just en Kalv, og Stærkodder tog Tarmene, steg op paa Stubben og kastede dem over Grenen. Han sagde: „Galgen er bygget, Konge! stig op, at jeg kan lægge Snoren om Din Hals!" „Neppe skader mig dette Baand," udbrød Viger, „men Skjebnen raader i Alt." Han steg op, Stærkodder lagde Tarmene om hans Hals, stak ham Qvisten i Legemet og sagde: „Nu giver jeg Dig til Odin." I det Samme blev Qvisten til et Spyd, Stubben gled bort under Kongens Fødder, Tarmene bleve til jernhaarde Vidier, og Grenen svang sig heit iveiret. Saaledes udaandede Viger paa Vigersholm. — Dette var Stærkodders første Nidingsværk, øvet paa Odins Bud. Skam og Anger fortærede ham: han forlod sit Fædreland og drog til Kamp i fjerne Lande; aldrig skal han have gjenseet Norge.

---

*37. Med Vigers Skib gav **Stærkodder** sig som Fribytter i Ledtog med Bemund, Mesteren for alle de danske Vikinger, og er det mærkværdigt, hvad man fortæller om disse to Hovdinger, at de aldrig smagte stærk Drik, deels for at undgaae Drukkenskab, deels fordi Tarvelighed i deres Dine var Tapperhedens Vogter, men Overdaadighed dens Banemand. Med denne Bemund gav Stærkodder sig, som sagt, i Frode Fiegods Tjeneste. Saa hjemsøgte de Rusland med Ild og Sværd. Floke, Rutenernes Hovding, turde ikke stole paa sine Vaaben og Mure; han lagde derfor Fodangler for Danskerne, der vare saa snildt indrettede, at, hvordan man saa traadte paa dem, vendte de Piggene imod. Men Danskerne lugtede Lunten; de toge Træsko paa, og nu kunde de prægtig stampe imod den Braad, som de traadte under Fødder. Flokes Smuthul blev taget, og hans Guldbunker tømte. Nu blev Stærkodder sogt af Bjarmerne og udførte med dem mærkværdige Bedrifter, men drog

saa til Freis Ætmænd i Sverrig, hvor han i syv Aar lod Hvile falde paa sig. Kjed ad Gjoglerkjasen i Upsal gik han derpaa med den danske Hake til Irland, for at man ikke ved selve Verdens Ende skulde være ubekjendt med de danske Vaaben. Irernes Konge, Huglet, var en Pjaltekræmmer, og han faldt; men hans Kæmper Gegad og Svipdag gjorde de Danske megen Besvær, og det Slag, Gegad gav Stærkodder i Hovedet, var det værste, der nogensinde ramte ham, thi, skjøndt Huden groede sammen igjen, vedblev der dog at sidde et slemt Buldenskab inde i Saaret. Dog seirede han og Hake, indtoge Dublin og gjorde Skatkammerets Mynt til Gribsgods. Dernæst gik Stærkodder mod Slavefyrsten Vind, at tugte de frafaldne Folk i Østerleden, og vidt blev dette Tog berømt ved glimrende Seire over Kureter, Sember, Semgaller og, kort sagt, over alle de Folkehære, som fandtes i Østen. I Rusland levede paa Klippen Anefjeld en slem Voldsmand ved Navn Vising, som havde onde Øine, saa hvad Staal, han kastede dem paa, det sløvedes. Men Stærkodder gik trøstig did, trak en tynd Hinde over sit Sværd, saa Staalet skjultes for Koglerens Øine, og dræbte ham saa. Nu drog han ad Maglegaard, hvorfra han bortjog Jætten Tanne, overvandt saa i Polen Kæmpen Vaske, og da Sachserne vilde falde fra Kong Frode, hvem de vare skatskyldige, slakte Stærkodder deres bedste Kæmpe, Hame, midtad, saa de paany maatte falde tilføie og aarlig, til Beviis paa at de vare Trælle, give en Penge i Skat af hvert Ledemod paa deres Legeme, som var en Alen langt. — Men Frode døde, fulgt af sin Søn Ingild Vendemod, Stærkodders Fostre, der imidlertid vanslægtede baade fra sine høilovlige Fædres og sin heltelige Fosterfaders Fodspor. Stærkodder drog derfor paany til Sverrig. Men her hørte han, at Ingilds Søster Helga havde bortgivet sit Hjerte til en letfærdig Guldsmed, Fenge, ja stod ifærd med at række ham Haanden. Han drog da tilbage, og med Harme saae han den opblæste Guldsmed hvile sit Hoved i Jomfruens Skjød. Den opskræmmede Smed viste Stærkodder snart Vinterveien, og derpaa tiltalede han Prindsessen i saa eftertrykkelige Vers, at hun fra den Stund af blev selv den bedste Vogter for sin Hovisthed og Ære. Derpaa vendte han atter tilbage til Sverrig og turede bestandig om i Krig og Orlog, for ikke at komme ud af en god gammel Vane og ikke fordærve sig selv ved Ørkesløshed og Kjælenskab. Men det varede ikke længe, før man atter trængte til ham i Leire, hvor Jomfru Helga havde

givet sin Haand til den norske Prinds Helge, medens ni sjællandske Jarlesønner, af hvilke **Angantyr** var den ældste, meente at have bedre Ret til hende og derfor udæskede hendes Brudgom. Han kaldte altsaa Stærkodder til Hjelp, og denne kom. Helge sov over sig hos sin Brud, og Stærkodder maatte ene kæmpe Kampen paa Rolyng. Han sad en Stund paa Skrænten af en Bakke, medens han ventede paa sine Modstandere; og skjøndt han havde Vinden i Ansigtet, skjøndt det sneede og haglede, hængte han ei blot sin Purpurkaabe paa en Tjernebusk, men knappede Brystdugen op for det aabne Bryst. Han sad i Snee lige til Skulderen, da Brødrene kom. De sex nedlagde han uden Saar, men inden de sidste tre vare nedlagte, havde han sytten Saar, saa at Indvoldene væltede ham ud af Livet. Sin brændende Tørst kunde han ikke slukke ved den forbirindende Kilde, fordi den var opfyldt med Blod, og paa en Steen maatte han hvile sit Legeme. En Sagfører kom kjørende forbi og tilbød ham sin Hjelp, men han vilde ikke lade sig hjelpe af En, der især glædede sig, naar det gik Andre ilde. Da kom der en Mand, som havde ægtet en Herres Frille og nu trællede hos ham for saaledes at afgjøre Kjøbesummen; men af saa æreløse Hænder vilde han heller ikke lade sig hjelpe. En Qvinde kom, som trællede ved Qværnen, men han viste hende hjem til hendes Patteglut og vilde ingen Hjelp modtage af hende. Nu kom en Ungersvend, en Bondesøn, som selv var Bonde. „Det er en ædel Herkomst og en ærlig Haandtering," sagde Stærkodder, „og de Folk maa jeg lide, som æde deres Brød i deres Ansigts Sved." Ham gav han Purpurkaaben i Skjenk, lod ham stoppe Tarmene ind igjen og sammenbinde Maven med stærke Vidier, kjørte ogsaa med ham til Kongsgaarden. Her gav Helge ham Sværdet midt imellem Øinene og slakte med det næste Hug hans Skjold, og da han saaledes havde godtgjort, at det ikke var af Feighed, han havde holdt sig tilbage fra Kampen, vandt han baade Tilgivelse og Agtelse hos Kæmpen. — Atter gik Stærkodder til Sverrig for at befæste Kronen om Sigvord Halfdansøns Tinding, men tredie Gang maatte han tilbage til Ingilds Gaard. Denne uværdige Skjoldung havde ikke alene giftet sig med Svertings Datter, men hendes Brødre, Sønner af Faderens Banemand, vare hans fortroligste Venner. For første Gang saae man i Leire baade Kokke, Spillemænd og pyntede Opvartere, og Bordet bugnede under lækkre Retter: Røer,

Høns, Kramsfugle, Østers, Muslinger og Kager; man drak Viin og Mjød af Kander, samt spiste af Fade og malede Brikker. Det var altsammen paa Tydsk; „thi fra den store Sump derude har der altid gaaet en slem og overflødig Rende herind til os i Østersøen." Med en Sæk Kul paa Nakken gik altsaa Stærkodder tilbage for at udbrænde Kong Ingilds Sløvhed og Vellyst. Fra Høibordsenden blev han bortviist af Dronningen, som ikke kjendte ham, og satte sig da nederst ved Indgangen. Nu kom Ingild hjem fra Jagten og gjenkjendte tilsidst sin Fosterfader, hvem fra det Øieblik af baade Kongen og Dronningen gjorde alt for at formilde. Men han vilde ikke spise deres lækkre Retter, han nød kun røget og harsk Flæsk; Dronningens Haarbaand, hvilket hun rakte ham, smed han hende tilbage igjen; Fløitespillerens vellystige Toner kunde heller ikke blødgjøre ham; men tilsidst samlede al hans Harme sig i en kraftig og ildfuld Skjaldren. Han bebreidede Fostersønnen hans bløde og skammelige Liv, hans unaturlige Venskab med Faderens Mordere, hans Giftermaal med en ublu Qvinde samt de derved indførte tydske og umandige Sæder. Ingild opmandede sig da tilsidst, hans Fader blev hevnet, og Hoffet renset for dets Vanære; men i et nyt og prægtigt Qvad udsang Stærkodder hele sin Glæde.

---

38. Der gik i Oldtiden trende store Folkestrømninger fra Norden, fra „Folkenes Vugge," henover den øvrige beboede Verden; men hver af dem udgik nærmest fra sit Led i den Trehed, som tilsammen danner den nordiske Folkeenhed. Den første i Tiden var **Gothernes**, og den udgik fra Sverrig, omtrent ved Christi Fødsel, eftersom man pleier at regne. Gotherne landede efter en kort Søreise sydfor Østersøen, hvor de havde Frænder boende af det samme Navn, og banede sig gjennem Polen og Rusland Vei til det sorte og asovske Hav, hvorfra de senere bragte det romerske Rige til at ryste; stiftede ogsaa selv Riger baade i Sydfrankrig, Norditalien og Spanien, allevegne efterladende sig mægtige og varige Spor. Den næste var **Angelsachsernes**, udgaaet fra Danmark, hvorfor vi her skulle nærmere betragte den. Den tredie og sidste var **Normannernes**, nærmest udgaaet fra Norge, og det er bekjendt nok, hvordan disse dristige Søhaner droge mod Vest til Island og Grønland (Vinland) samt mod Øst til Garderige, igjennem hvilket de trængte frem indtil Byzants; droge mod Syd og gjennemsøgte alle Landene trindt om Middelhavet, sloges baade med Saracener og Blaamænd og bare

mere end eengang Korsfanen til den hellige Grav. Fornemmelig sloge de sig dog fast i Frankrig, hvor de endnu ere kjendelige nok i Normandiet, og hvorfra de senere indtoge England med Staal og Stang. — Her er det imidlertid den danske Folkestrøm, vi skulle følge, og hedder det da, at Britterne bleve saaledes hjemsøgte af deres nordlige Naboer, Pikter og Skotter, at de slet ikke kunde staae sig imod dem. Britterkongen Vortiger henvendte sig derfor med Bøn om Bistand til Jyder og Angler i Nørre- og Sønderjylland (Angeln) samt til disses sydlige Naboer, Sachserne i Holsteen. I den Tid var der en stolt og mægtig Høvding i Angeln, som hed **Hengest.** Han havde allerede tidligere kæmpet en berømt Kamp paa Frisvold med Jættekongen Find, der havde maattet afstaae ham sit halve Rige, og hvis Svig mod hans Stalbroder Hnæf han dernæst havde hevnet med den Trædskes Nederlag. Hengest var ikke blot Anglernes og Frisernes Herre, skjøndt under Kong Halfdans Heihed, men han var i femte Led en Æsmand af Odin. Han lod sig heller ikke forgjeves opfordre af Vortiger, og tog ikke alene **Hors** med sig (Hengest og Hors = Hingst og Hoppe ɔ: Havhestene, Snekkernes poetiske Navn fra Hedenold), men sin Søn **Æske** (Askmand ɔ: Orlogsmand), Jydernes Høvding, glemte han naturligviis allermindst. Det skal have været ved Aar 449, at disse bolde Vikinger paa trende Snekker stævnede første Gang over til Bretland, den samme Vei, som deres Fædre før dem saa ofte vare dragne. De forjoge ogsaa virkelig Pikterne og Skotterne, og satte sig saa paa Vagthold i det nordlige Bretland, hvor der var indrømmet Hengest saa meget Land, som han kunde omspænde med en Oxehud. Dette blev nu ikke saa ganske lidet et Stykke, da han sørgede vel for at skjære den i fine Strimler, inden han begyndte at maale med den; og paa en stor og velbeleilig Klippe byggede han sig en uovervindelig Fæstning, som de kaldte Daneborg (Lancastre). Men Britterne fandt snart, at Danskerne grebe for vidt om sig, og sagtens holdt de sig heller ikke altfor strengt inden de afstukne Grændser; thi deres talrige Brødre vedbleve uafladelig at strømme ind i det rige og frugtbare Land, navnlig efterat Vortiger havde ægtet Hengests Datter, den deilige Ronven. Saa kom det da til Krig imellem Befrierne og de Befriede, hvilke sidste efter lange og blodige Kampe maatte trække sig tilbage til de vilde Bjergkløfter i Landets sydvestlige Hjørne, ja vel endog flygte over til Bretagne i det nordvestlige Frankrig. Hors skal være falden og mange flere Høvdinger

med ham; men Angelsachserne — thi saa kaldtes Erobrerne med et fælles Navn — oprettede syv Riger i Bretland, som vare indbyrdes forbundne, og som tilsidst sammensmeltede til et eneste Rige, der efter Anglerne fik Navn af England, og hvis Konger i mange Led vare Ætlinger af Hengest. Derfor hed det ogsaa i deres Love, at, naar Jyderne kom til England, skulde de behandles som Frænder og Brødre, ja som Indfødte, fordi Jyder og Angler vare udrundne af det samme ædle Blod og havde altid udgjort eet Folk og eet Folke; og derfor afspeiler Norden sig endnu bestandig paa den stolte Brittes Pande, paa hans Haand og i hans Mund.

---

39. Kong Halfdan blev ihjelslaaet af sin Broder **Frode**, og hans Mænd maatte sværge Nidingen Troskab, men forgjeves søgte man efter hans Sønner: **Ro** (Hroar, Hrodgar) og **Helge**, for at lade dem drikke den samme Skaal som Faderen; thi Kong Halfdan havde havt to Venner, hvem det var meget om at gjøre, at de kunde redde Drengenes Liv. Den ene hed **Regin**, og han var deres Fosterfader. Han bragte dem ud til den anden, **Vifil**, som boede paa en Ø, der var halvt bevoxet med Skov. Her sad de om Natten skjulte i en Jordhytte, men sprang om Dagen omkring i Lunden. Kong Frode kunde dog ingenlunde give sig tilfreds, før han fik fat paa Drengene; han lovede deres Opdagere Gods og Guld, men deres Hælere Pinsler og Død. Ligemeget hjalp det, thi de Mænd vare snart talte, som godvillig gik ham tilhaande. Saa lod han alle Troldfolk og Spaaqvinder kalde og randsagede med dem det hele Land, men uden Udbytte. Nu faldt Mistanken paa Vifils Ø, som Troldfolkene sagde, laae skjult i Taage og Mørke for deres Øine. To Gange lod Frode den gjennemsøge, og den tredie gik han selv med. Men Vifil havde forudseet dette og havde befalet Drengene, at de skulde skynde sig til Jordhuset, saasnart han raabte Hop og Ho. Frode landede, greb Vifil og spurgte ham om Drengene. „Hil være Eder, Herre!" svarede Vifil; „men slip mig, for Ulven er efter mine Faar. — Hei, Hop og Ho! pas paa Faarene!" „Paa hvem raaber Du?" spurgte Frode. „Paa mine Hunde." Men Frode fandt Intet og drog da atter hjem med uforrettet Sag. Nu sendte Vifil Kongesønnerne til Sævar Jarl, som var gift med deres Søster Signe. Her vare de paa tredie Aar formummede som Trællebørn i Kofte og Hætte, og hverken Søster eller Svoger kjendte dem. Men Jarlen og hans Hustru skulde til Julegilde hos

Kongen og droge afsted med et talrigt Følge. Ynglingerne fulgte efter, skjøndt Sævar havde forbudt dem det, men deres Heste gjorde sig gale, og Hætten faldt af Ro. Da gjenkjendte Signe dem. „Sævars Svende sidde strunkt i Sadlerne, men mine Brødre ride paa de bare Øg," hviskede hun til sin Husbonde. „Lad det blive hos Dig selv," svarede han, og jog dem atter hjem. De kom dog tilbage og vovede sig endogsaa ind i Kongehallen. En Troldqvinde var allerede ifærd med at røbe dem, da Signe kastede hende en Guldring i Skjødet. Forskrækkede sprang Drengene op og søgte Skoven. Kongen bød sine Mænd sætte efter dem; men de holdtes tilbage af Halfdans Venner, da Regin strax havde slukket Lysene i Hallen. Forbittret svor Kongen at hevne sig, men den Aften vilde han dog drikke i Fred, og Regin sørgede ogsaa for, at der blev skjenket saa godt, at den ene Kæmpe laae snorkende over den anden. Saa søgte Regin sine Fostersønner i Skoven. Han sagde Intet, men de forstode ham alligevel og fulgte ham ad Borgen til. Om Borgen gik en Lund, og da de havde naaet denne, sagde Regin ved sig selv: „Vilde jeg gjøre Kongen en stor Ulykke, saa stak jeg Ild paa denne Lund." Helge forstod en halvqvæden Vise, Sævar Jarl kom desuden til med sine Mænd, og snart blussede Luen høit. Imidlertid hjalp Regin alle sine Venner og Frænder ud af den brændende Kongsgaard, men Frode indebrændte i Hallen med alle sine Mænd.

---

40. Brødrene Ro og Helge forligedes saaledes om Magten, at Ro skulde være Konge paa Landet og Helge paa Vandet. Helge var temmelig høi, Ro derimod kun lav og smal. Helge slog først Kong Skalk i Venden og lagde hans Rige under Danmark; derpaa flakkede han længe omkring paa Havet, saa hist, saa her, og vandt sig baade Ære og Seire. Siden gik han i Land ved Stade, hvor han gik i Kreds med Kong Hunding af Sachsen, nedlagde ham og fik deraf Hædersnavnet: Hundings Bane; hvorpaa han atter skilte det danske Jylland fra det tydske Sachsen, og i Jylland indsatte han Høvdinger. Endnu mødte han i aaben Sø Kong Hødbrod af Sverrig, som havde hærjet Danmark; slog og ødelagde ham og hans Flaade og vandt sig derved det nye Kjendingsnavn: Hødbrods Overmand. Men hermed ender Rækken af Helges Bedrifter. Han forlod Hjem og Rige og endte sine Dage i Østerleden; Somme ville sige, at han kastede sig paa sit eget Sværd. Paa Thore havde den vilde Viking voldtaget Jomfru Thora og med hende avlet Dat-

teren Yrsa. Siden havde den forbittrede Moder sendt denne hans Datter til ham, uden at han vidste, hvem hun var; og af Datteren blev Sønnen Rolf ham født; men da dette unaturlige Forhold blev ham kundbart, bespændtes han saaledes af Skamfuldhed, at han flyede sit eget Fædreland. — Kong Ro skal ogsaa i sin Ungdom have været en vældig Kæmpe, saa Seier og Lykke fulgte ham, og ingen Fiende holdt ham Stand, imedens Danskerne elskede ham af Hjertet. Siden byggede han Roskilde, som har sit Navn efter ham, og tætved reiste han Hjorteborgen; men „Mage til den Borg i Glands seent man fik at skue; Straaler fra den gik i Dands under Himmelbue." Han lagde dog ikke derfor Skat eller Tyngde paa Menigmand; thi med sine vellønnede Svende byggede han selv Borgen, skjøndt Folket vilde hjulpet til med Glæde og Lyst. For dens Eier oprandt imidlertid de mørke Dage. Han var bleven gammel og hvid som en Due, men endnu lød Skjaldesangen lydt fra Borgen, medens Kæmperne glædede sig ved den klare Mjød. Da vrededes Jætten **Grændel** (Gervendel?) over den megen Glæde. Han boede med sin Moder i Troldekjæret, og han var uhyre stærk og saare gridsk paa Menneskeblod. Han kastede Søvn paa Kongens Kæmper, og saa listede Uhyret sig hver Midnat ind paa Borgen, hvor han slugte dem i sneseviis. Paa Modværge var der ikke at tænke, og sled en enkelt Kæmpe sig end løs fra Trolden, da var det kun for at forøge den almindelige Gru for ham; thi den Undvegne glødede af Troldeluer, ihvor han saa gik og stod. Gudernes Paakaldelse og rigelige Offringer hjalp heller ikke. Men Vægmundingen **Bjovulf**, Egthjofs Søn, var stærk som tredive Andre; han havde desuden allerede bestaaet mangen en Dyst med Jætter og andre Utydsker. Han tjente hos Kong Higelak (Hugleik) af Gothland, men neppe hørte han de Danskes Qvide, før han trods Venners Advarsler stævnede herover for at forsøge sin Lykke. Allerede den første Nat efter hans Ankomst til Borgen stod Kampen med Grændel. Bjovulf tog fat med de bare Næver, da han ret godt vidste, at Jernet ikke bed paa den Lede. Huset rystede, og Bænkene styrtede om under den haarde Kamp, men da Trolden endelig undløb, beholdt Bjovulf hans høire Arm, som var revet af i Skulderen; og det blev Grændels Død, dog først efterat han havde vundet hjem til sin Hule. Der var nu Fryd paa Borgen, men næste Nat kom Grændels Moder for at hevne sin Søn, hvis onde Gjerning hun gjentog. Bjovulf gik da til Troldekjær, hvor Nisser

og alskens Udyr sprang i Vandet. Klædt i Jern fra Top til Taa gik han tilbunds i Søen, hvor Grændels Moder knugede ham saaledes, at, havde det ikke været for den gode Brynje, var Veiret forgaaet ham. Sværdet bed netop ligesaa lidt paa hende som paa Sønnen, og anden Gang maatte Helten brydes med Troldepakket. Heren havde allerede faaet ham under sig, men Brynjen dækkede ham for hendes Dolk, og han fik ikke alene Held til at løsrive sig af hendes Favnetag, men han fik tillige Øie paa et gammelt Jættesværd, der hang paa Væggen. Dette greb han, og det bed, og ved det første Slag sank Heren død til Jorden; men Sværdet smeltede indtil Hjaltet af det hede Hereblod. Med Hjaltet som Seiersminde og Grændels Hoved, der var saa svært, at fire Kæmper maatte hjelpes om at bære det, steg Bjovulf atter op af Dybet; og der blev varig Glæde paa Hjorteborg og Fred og Ro i det hele Land. Med kostelige Gaver lønnede Kong Ro og Dronning Væltove den bolde Kæmpe, som efter fuldført Gjerning atter begav sig hjem, for — Aar randt dog hen forinden — at vorde den unge Higelaks Eftermand; og i halvtredsindstyve seiersæle Aar var han Gothernes lykkelige Styrer, indtil i Kampen mod Edderdragen Stærkhjort, der havde hjemsøgt og ødet Gothland, som Grændel Danmark, begge de Kæmpende: den gamle Kong Bjovulf og Dragen, bleve hinandens Bane.

---

*41. Blandt alle Hedenolds Konger var **Rolf Krage**, Helges Søn, den livsaligste og kæmpeligste, og Ingen vandt sig derfor den mageløse Kjærlighed og Navnkundighed som han. „Hans Legeme var det en Lyst at see, og hans Hjerte en Glæde at kjende, thi der laae med Dyd og Ære al den Høihed og Skjønhed, som man i hans Udvortes maatte agte og elske." Han var endnu kun ung, da han steg op i sin Faders Thronsæde. Af hans Seiervindinger er den berømt, som han vandt over den gjerrige Kong Rerik Bøkesøn af Angeln, der var rig paa Guld, men arm paa Hjerte, og hvis gyldne Bunker Rolf med rund Haand uddeelte blandt sine Kæmper. Ogsaa mod Sachserne kæmpede han seierrig, men hans berømmeligste Heltegjerning er dog følgende: Uden Leide drog han til Upsal med sine tolv Bærsærker, for at besøge den Kong **Adils**, Hødbrods Søn og Heders Broder, som var gift med Yrsa, og altsaa paa eengang hans Stedfader og Svoger, men med hvem han desuagtet stod paa en spændt Fod. Hans Moder tog med

Glæde imod ham og fulgte ham til et Herberge, ikke til Kongens Hal. Der var anrettet store Ilde for ham og Kæmperne, og Drik blev fremsat. Da kom Adils' Mænd ind, kastede endnu mere Ved paa Ilden og gjorde den tilsidst saa stor, at Klæderne brændte paa Rolf og hans Mænd; thi de vilde prøve, om det Ord ogsaa var sandt, at hiint Kæmpekuld skyede hverken Ild eller Jern. Længe holdt de Heden ud med kæmpelig Taalmodighed; da sprang Rolf og de Andre op, og han sagde: „Øge vi Ilden i Adils' Huse!" Sit Skjold kastede han paa Baalet og sprang saa over dette, mens Skjoldet brændte, med de Ord: „Den flyer ei for Ild, som over den springer!" Saa gjorde hans Kæmper, den ene efter den anden, og hiinsides Baalet nedlagde de i ærlig Kamp de Nidinger, som skulde indebrændt dem. Men nu kom Yrsa ind. Hun gav Rolf et Dyrehorn fuldt af Guld, og i Dyngen blinkede Sviagris, den kostelige Guldring, som havde tilhort Adils' Ætmænd i mange Led, men som den gjerrige Adils troløs havde forholdt ham med flere andre Kostbarheder, da Rolfs Helte paa den tilfrosne Vænersø havde nedlagt den norske Kong Ale, som med Sværdet beilede til Ynglingernes Krone. Yrsa advarede sin Søn for Adils, som vilde overfalde ham og hans lille Kæmpeflok, og bad dem ride bort. De sprang sig paa Hestene og rede hen over Fyrisvold, men Adils satte efter dem med hele sin væbnede Hær. Rolf tog da Guldet af Hornet og udsaaede det langs Veien (Rolfs Udsæd, Sæden paa Fyrisvold), men Svenskerne sprang af Hestene for at opsamle det, skjøndt Adils befalede dem at ride til, og selv sporede han sin vælige Løber, det bedste han kunde. Nu udkastede Rolf ogsaa Sviagris, og Adils kunde ikke modstaae Fristelsen, men bøiede sig ned mod Jorden for at optage Ringen med Spydet. „Svinebøiet har jeg nu den mægtigste Svensker!" raabte Rolf leende; og saaledes skiltes de. Dog maatte Rolfs Kæmper endnu engang aflægge et Besøg hos den troløse Adils, der ei blot tabte Slaget, men maatte selv bide i Græsset. — Ellers er endnu det at mærke, at, da Rolf med sine Kæmper vendte tilbage fra Badstuen i Upsal, fornærmede de, uden at vide det, Odin hiin Gamle, der havde forklædt sig som en Bonde, hed Rane, og som tilbød Rolf en heel Deel Vaaben, hvilke han dog ikke vilde modtage, da han fandt noget uhyggeligt ved dem. Men det er nok troligt, at denne Odins Harme gav sig senere Luft i Hevn; thi ustraffet fornærmer man ikke Guderne.

42. Som **Rolf** var kjæk, var han venlig og ydmyg, og gavmild, vennesæl og ædelmodig var han imod alle sine Mænd. Man sagde om ham, at han aldrig lod sig bede to Gange om Noget, men strax var ved Haanden, saasnart Bønnen laae paa Læben, fordi — sagde han — den giver dobbelt, som giver med begge Hænder, og den giver Intet, som betænksom holder igjen. Derfor strømmede ogsaa Nordens Kæmper til hans Gaard, og Dansk, Svensk og Norsk sadde venlig bænkede hos ham; men Alle havde de svoret at følge ham i Døden, som de fulgte ham i Livet. Iblandt disse Kæmper vare de svenske Brødre Svipdag, Beigad og Hvitsærk den Raske, som havde Sæde ved Kongens venstre Haand; iblandt dem vare ogsaa Bøtt den Stærke og Vidsete, Romund den Haarde og Rolf den Haandsnare, Haklang, Hardrefil, Hake den Frække, Starolf, Brodd og Hervé samt mange Flere; men først og fremmest var der dog to, ved hvilke vi her skulle dvæle. Den ene var Normanden Bødvar fra Opdalene, hvem Rolf gav Tilnavnet **Bjarke** (ɔ: den Egestærke); den anden var Sjællandsfaren Hett, af Rolf kaldet **Hjalte** den Hugprude. Hett var en Søn af en fattig Bonde, der havde viist Bødvar Gjestfrihed, og hvis Søn han derfor knæsatte, efter at han havde seet, hvordan Rolfs Hal fængslede ham, uagtet de vilde Kæmper havde deres Spøg af at kaste de afpillede Knokler efter ham. Bødvar tog ham ud af Beendyngen, vaskede ham og satte ham tilbords ved sin Side. Kæmperne gjentoge deres utidige Spøg, men da en af dem drev en stor Knokkel med ond Hu imod ham, hvilken sikkerlig var bleven hans Bane, hvis den havde ramt ham, da opfangede Bødvar den, og gav Eiermanden den saa eftertrykkelig tilbage, at han fik „Nakke for og Næse bag," saa han sank død til Gulvet. Rolf maatte nu strax hære Gildet, hvilket han havde foranstaltet, fordi hans Søster Rude (Rote) just samme Aften havde Bryllup med Agnar Ingildsen. Agnar blev vred, fordi Laget var brudt og Glæden spildt, og udfordrede Bødvar. I det første Slag kløvede han ogsaa dennes Hjelm, saa han ridsede Issen, men i det næste slar Bødvar ham midt over med sin Snyrter, skjøndt han „smiilte ad Hugget og loe kun ad Døden." Da dette Værk var øvet, og Bødvar med Hott gik hjem gjennem Skoven, da mødte dem en stor Bjørn, som strax maatte bløde for Bødvars Sværd. Han bød da Hett at holde Munden under Saaret og drikke Blodet, fordi „Bjørnesaft gi'er Bjørnekraft," og vidunderligt var det, som Drengens

Kræfter voxede, altsom han drak. Mange Bedrifter øvede dernæst de to i Fællesskab, men iblandt dem er denne mærkelig: Rolf havde tolv Bærsærker, som overgik Alle i Manddom, men som ogsaa havde for Skik, naar de kom hjem, at gaae Hallen rundt og spørge, om Nogen turde maale sig med dem. Den første Julequæld efter Bjarkes Ankomst til Leire traadte de ogsaa ind i Hallen, graa af Jern, men skinnende som en Iisflage. De gik atter udfordrende omkring i Hallen, men da deres Formand kom til Bødvar, greb denne ham under Armene og kastede ham saaledes til Jorden, at han glemte at reise sig; og den selvsamme Leg drev Hott imidlertid med en Anden af dem. Derpaa reiste Rolf sig i Hoisædet, bød Stilhed i Hallen og forligte de Stridende saaledes, at de ti Bærsærker, som vare tilbage, maatte kjende Bødvar og Hott for deres Overmænd, men al indbyrdes Strid skulde under Livsstraf ophøre; thi: „ville I indlægge Eder Ære, saa vinder den i Kamp mod vore Fjender!" Bødvar fik nu sin Plads ved Rolfs høire Side, og næst ham sad Hjalte, men efter dem de øvrige Bærsærker. Neppe behøve vi at tilføie, at Bjarke og Hjalte vedligeholdt den Plads, de med Æren havde indtaget. Ogsaa paa Upsalatoget gik de nærmest deres Drot, og siden var det fornemmelig Bødvar Bjarke den Vidhvasse, som gav Adils hans Livsbrod. Intet Under derfor, at Rolf gav ham til Ægte sin Søster Rude, helst da hun var bleven Enke, inden hun endnu ret var bleven Viv.

---

*43. **Rolf** havde en Halvsøster, som hed **Skulde**, Kong Helges Datter med en Havfrue, ond, vild og vægelsindet som Moderen. Hende giftede Rolf med sin Fætter **Hjartvar** **Hjørgarsøn**, en smuk og kløgtig Ungersvend, hvem Leiredrotten satte til sin Skattekonge i Sverrig, efterat Adils var falden. Skulde holdt det imidlertid for en Skam at have en Skattekonge til Mand, men for en Ære at udruge djævelske Planer i Mørket. Altsaa begyndte hun med at lade Hjartvar høre, at han med al sin Stads dog i Grunden var en usſel Træl; opmuntrede ham derpaa til at afryste Lænkerne, lokkede ham til at gaae paa Rævekløer og kom endelig frem med sit onde Raad. I tre Aar skulde han faae Henstand med Skatten og imidlertid ruste sig paa det Bedste; derpaa skulde han seile til Danmark og lade, som havde han Skatten i Lasten, hvor der dog kun var alle Slags Krigstoi. Som sagt, saa gjort. Propfulde af Falskhed kom da Skibene til Leire, og Rolf gjorde et

stort Gjestebud for sin kjære Svoger. Rolf og alle hans Kæmper drak sig en usædvanlig Ruus, men det lod paa Hjartvar og hans, som vare de bange for at brænde sig paa Bægrene. Medens derfor Danskerne faldt i Søvn, rustede Svenskerne sig, og dræbte saa de sovende Kæmper, medens de i et uhyre Blodbad overmandede de Vaagne. Men om Blodnatten paa Leire er dette berettet os: **Hjalte** sov den Nat i Byen, men vaagnede i Dagbrækningen ved Larmen, saae ud ad Gluggen og saae Borgen omringet af væbnede Fylker med flyvende Bannere. Han søgte strax til Hallen for at vække **Kæmperne**:

„Op, ei til lystigt Gilde,
Ei Jomfrusnak hiin milde!
Til Hildurs Leg hiin haarde! —
Hver skal mod Fjenden baarde!"

Snart stode de der ogsaa med Skjold paa Ryg og Sværd i Haand, og den blodige Leg begyndte. Kun **Bjarke** savnedes; hans Træl kunde ikke puste Gnistén i Lue, og selv kunde han ikke faae de valne Fingre varme; men „Haand uden Varme er intet bevendt." Han blev da liggende. Hjalte vedblev imidlertid at opmuntre Kæmperne, og Rolf mindede dem for sidste Gang om, at Livet kun har Værd, som det leves for Eftermælet. Han gik da selv vældig frem bag sit Mærke, hans Kæmper gik paa begge Sider af ham, og en utallig Skare Hirdmænd fulgte, alle kæmpende for Drot og Arne. Men under hele Kampen saae Hjartvar og hans Mænd, at en stor Bjørn gik fremmest foran Rolfs Kæmper, og altid nærmest ved Kongens Mærke. Han knuste flere Fjender under sine Labber, end fem Kæmper havde kunnet: hverken Hug eller Skud bede paa ham, men han omstyrtede baade Mænd og Heste, ihvad der saa end kom ham nær. Endnu stedse udeblev Bjarke. Hjalte gik da anden og tredie Gang hen for at vække ham af Dvalen:

„Dvæler endnu Du, daadfulde Bjarke!
Drotten han trænges af Tryllevaaben!"

Thi i sit sorte Telt sad Skulde paa sit Seidhjald og galdrede. Men Bjarke laae livløs henstrakt, som om Aanden havde forladt hans Legeme. Da bød Hjalte sine Svende at stikke Ild i hans Huus, thi „Bjørnen sidder paa Hug i Rævegraven, saa det er nødvendigt, at vi ryge ham ud!" Med en Stønnen vaagnede Bjarke, da Ilden knitrede om hans Øren, men Bjørnen, som havde gaaet nærmest Kongens Mærke, forsvandt i det Samme; thi det var hans

Følgje, som havde stridt for ham, medens hans Legeme syntes at slumre. Som Stormen foer nu Bjarke selv i Kampen med Hjalte, men Slaget begyndte allerede at tynges for Rolfs Mænd. Ved Skuldes Galdren omskiftedes den klare Dag til mørk Nat, og forgjeves strede Leirekæmperne; thi stedse flere strømmede Fjenderne frem, hvor mange der end fældtes. Hjalte meiede Fjender af, som man lægger Rug paa Skaar, og Bjarke stynede dem, saa det var en sand Høitid for Valguden. Der kjendtes dog ingen Formindskelse i deres Tal, hvorimod de danske Rækker bleve stedse tyndere og tyndere.

„Der bliver Stads, naar de komme der Alle!
Der bliver trangt nu for Rum i Valhalla!"

qvad Bjarke, medens han saae de prude Stridsmænd segne. Endelig faldt ogsaa Rolf. „Hvor er Du, som forhen kaldte mig feig!" raabte Bjarke til Hjalte, da han ingensteds kunde øine ham; men igjennem Kampens Bulder svarede Hjalte, omgivet af Lig som af en Vognborg: „Høit staaer jeg her, men høiere hvælve sig Valens Lig, og snart gjeste vi Odin!" Da sloge Luerne ud af Borgen, thi Hjartvar havde ladet den antænde fra alle Sider, og under Luernes Bragen raabte Bjarke:

„Nu synke maa jeg for de skarpe Sværde,
Nu tælles Oieblikkene, jeg døer;
Men kom kun, Død! jeg ligger, som jeg bør:
Ved min hensovne Høvdings Hovedgjærde!"

og med venlige Ord opfordrede han Hjalte til at bane sig Vei til Kongens Fødder. Ogsaa dette lykkedes Hjalte, og med Sværdet banede han sig den Vei, som hans Hjerte viste ham. Men da hver af de to havde indtaget sin Plads, sank de glade i Dødens Arme:

„Thi Helteløn det er, i Heltedød
En Drot saa majestætisk at omfavne!
Det siges skal og kommes vel i Hu,
At vi forenedes med Kongen nu!"

De to navnkundigste af Rolfs Kæmper vare ogsaa de to sidste, som sank for Staalet, og Gotherne seirede ikke, før hele Rolfs Kæmpeflok var nedlagt. Den havde været ham tro i Livet, den blev ham ogsaa tro i Døden. — Men Rolf var Nordens Kongespeil, et uforligneligt, men et saadant, som stod for Nordboens Seerblik, naar han i sine gladeste Oieblikke drømte sig den Drot, ved hvem hans hele Hjerte kunde hænge, ved hvis Tab det maatte

briste. Og selv for Nordens Drotter stod han som et saadant ophøiet Forbillede; hans Minde blev drukket ved deres Gilder, selv ved Hellig-Olavs, og for de bedste af dem stod det som det høieste Maal for deres Ønsker at vorde Rolf lige, at vorde saa elskede og navnkundige som han.

---

*44. Hjartvar blev ikke Danmarks Konge længer, end „fra Morgenen randt, og til Klokken slog ti." — Da Dysten var endt, befoel han sine Folk at gjøre sig lystige, og han lod dække et stort Bord for ved et prægtigt Gilde og en god Ruus at forherlige Seiren. Han kunde nu ikke noksom udtrykke sin Beundring for Rolfs Tjenerskab, i hvilket der ikke fandtes Een, som vilde flye eller lade sig fange for at frelse Livet. „Høilig maa jeg beklage det Vanheld, der ikke levnede mig en eneste af saa herligt et Følge, som jeg kunde tage i min Tjeneste." Da bragte man ham Vegg den Svenske eller **Vigge**, den eneste Ungersvend, som havde overlevet Blodbadet; men om samme Vigge er der een morsom og een heltelig Historie. Han var nemlig som en fattig Svend draget til Leire som saa mange Andre, men da han første Gang saae Kong Rolf, faldt han reent i Staver over hans Vært og Skabning, og da han saa havde staaet allerlængst og maalt ham med Øinene, spurgte han ganske pudsig, hvad det dog var for en Krage, som havde havt den særegne Lykke at blive Trappe til sligt et Høieloft. Ordspillet var ganske vittigt i Betragtning af Kongens usædvanlige Høide og Storhed; thi Krage betyder en stynet Træstamme, der bruges som Stige, og hvorpaa man ganske magelig kan komme i Heiden, da Tvegerne ere som Trin. Det Indfald syntes Rolf Guld værd, og han tog med begge Hænder mod saa hæderligt et Binavn, betalte det ogsaa med en stor Guldring, som han gav Vigge at sætte om Haandleddet. Vigge smykkede strax sin høire Haand med den og løftede den høit i Veiret, men stak Keiten bag Ryggen, og saaledes gik han om i Hallen. Da nu Folk loe og spurgte ham om Grunden, svarede han, at de kunde jo nok begribe, at den venstre Haand maatte være baade rød og bleg af Skamfuldhed over sin Armod; men dette Indfald betalte sig ikke daarligere end det forrige, thi Rolf sørgede strax ved en ny Ring for, at den undselige Haand ogsaa kunde komme for Dagens Lys. Saa gjorde Vigge af sin egen gode Villie et Løvte, som om ogsaa han havde været af Herreæt, og han svor høit og dyrt paa, at, timedes der Kong Rolf en brad

Død, da maatte hans Banemand vide, at Vigge var Blodhevner. — Nu var da Timen kommen, da han skulde ryste Barnet af Ærmet og indløse sit Ord. Og dette gjorde han. Hjartvar spurgte ham, om han vilde være hans Stridsmand, og han nikkede. Hjartvar var da strax tilrede med et draget Sværd, at han maatte sværge ham Troskab, men bød ham Spidsen. Vigge forlangte Hjaltet, thi saaledes pleiede Rolf at række Stridsmænd Sværd; men aldrig saasnart fik han Haand i Hanken, før han gav Hjartvar Spidsen i Livet, og indfriede saaledes den Eed, han fordum havde svoret. Men sjæleglad blev han staaende og blottede selv sit Bryst for Hjartvars Tjenere, som strax stormede ind paa ham. Han døde med de Ord: „Naar man har taget saadan en Niding af Dage, da smager Gravøllet sødt, ihvor bedst det saa brygges!" Men Svenskerne, som nys saae Dannemænd over Hovedet, kunde nu ikke længer holde deres eget Hoved opreist; de sank alle under Sjællandsfarernes Sværd, som et Skyldoffer for Drotten, hvem de saa skjændig forraadte; og Skulde, som dog et Øieblik skal have bemægtiget sig Leire, blev strax efter fældet af Kong Hake Hamundsøn i Skaane, hvem vi i det Følgende nærmere skulle omtale. — Saaledes endte Blodnatten paa Leire, saaledes fandt de anelsesfulde Spaadomme om Folkevuggen sin Udtydning og Opfyldelse i Folkelivet; thi „Leiregaardsbranden er det historiske Ragnaroke i Danmark med Rolf som Odin, Bjarke som Thor, Hjalte som Frei og, hvad der er det besynderligste, Vigge som Vider, saa man hører lige saa lidt til Vigge under hele Slaget som til Vider i Asgaard, før Kongen er falden, og Hevnens Time slaaer." Men i Braavallaslaget have vi jo ogsaa det gothiske Ragnaroke, i Hakon Adelsteens Fald paa Fidje det norske og i Njals Saga det islandske; thi den nordiske Skjald, der vilde besynge Guldalderens Undergang hos sin Stamme, maatte nødvendig, vitterlig eller uvitterlig, afbilde det mythiske Ragnaroke i en Begivenhed, som naturligviis maa have havt en paafaldende Lighed med Folkets Anelse.

---

45. **Halfdan Bjerggram** var berømt i tre Henseender: som ypperlig Skjald i Modersmaalet, som vældig Kæmpe og stormægtig Konge; thi baade over Danmark og Sverrig strakte sig hans Spir. Han og hans Broder Harald vare Sønner af den gjæve Kong Harald Olufsen, som blev ihjelslaaet af sin onde Broder, Kong Frode; men efter en Ungdom fuld af Farer og Besværligheder —

skildrede os i Ro's og Helges Ungdomsskjebne*) — hevnede de med Ild og Sværd deres Fader paa Brodermorderen. Dernæst feidede Halfdan mod **Erik** Frodesøn og udøvede mærkelige Bedrifter, skjøndt han ikke altid var lige heldig. I en Dal imellem bratte Fjelde bugnede allerede atter hans Fylking, da han med sin Stalbroder Thore foer op paa Klippen, løsrev store Klippestykker og nedrullede dem over Fjenden, som forskrækket tog Flugten. Af dette Paafund hentede Halfdan sig sit Binavn, men det var derfor dog ikke hans navnkundigste Kamp. En høibaaren Svensker ved Navn **Sigvald** vilde befrie sit Fædreland fra Danskernes Herredømme. Han havde syv Sønner, som ei alene alle vare udlærte i den sorte Konst, men som, saa tidt Bærsærkegangen kom over dem, havde Bjørnekræfter, fordreiede Øinene, bujede i vilden Sky, bed i Skjoldene, aad gloende Kul og løb lukt igjennem luende Baal. Sigvald lod nu, som han vilde forebygge en Borgerkrig, og skikkede derfor Halfdan Bud, at, hvis han var saa mageløs en Helt, som Ordet gik, saa skulde han nu gaae i Kreds med ham og hans Sønner. Halfdan svarede med Føie, at Kredsgang var Tvekamp og kom ikke Trediemand ved; men Sigvald udbrød, at „det kan man vel mærke, at han er en gammel Pebersvend, som selv ingen Børn har, thi kun en saadan Jistap kunde glemme, at Fader og Børn høre sammen, saa at jeg og mine Sønner udgjøre ikkun eet Menneske og maae da ogsaa betragtes som eet Legeme.“ Den Pille kunde Halfdan ikke døie, men tog imod Udfordringen. Hans Vei til Kredsen gik tilfældigviis gjennem en tyk Skov, og her saae han en Eg, der stod og hældede. Den traf han op med Rod og samt, strøg Grenene af den og fandt da, at her havde han en god Kølle, som ikke slei af Skaftet. Syngende gik han videre med Egen paa Skulderen. „Trods over Trods!“ qvad han: „paa uvane Dyr lægger man Klods, og trods Od og Ægge skal jeg lægge Klods paa Svenskerne, saa de faae Skam.“ Ogsaa nedlagde han lykkelig Sigvald med samtlige Sønnerne, thi paa hans Kølle var baade deres Galdren og Rasen spildt. Senere udfordrede **Hartbeen** ham, en berygtet Rise, der var ni Alen lang, og som altid fulgtes af tolv rasende Bærsærker. Halfdan modtog hans Udfordring med Spot, hvor-

*) Saxo kalder Ro og Helge for Halfdan og Harald, eller har dog en Fortælling om et Par saadanne Kongesønner, der, efter at deres Fader Harald var ihjelslaaet af sin Broder Frode, deelte Skjebne med Ro og Helge (see Grundtvigs Saxo II, S. 84-87, under „Frode og Harald“).

over Hartbeen i sit Raseri slog de ser af sine Stalbrødre ihjel, men paa Resten og deres Fører gjorde Halfdan Kaal med sin gamle Kølle. Dog, det var en underlig Skjebne, der var bleven Halfdan til Deel; thi hvormange Prøver han end aflagde paa sin Manddom, var Skjebnen endnu lige lidet tilfreds, men tvang ham altid ved nye Hændelser til nye Kampe. Vi kunne her ikke opregne alle hans Bedrifter, men een er der dog endnu, som vi ikke kunne overspringe. I Norge var der nemlig en vældig Kæmpe ved Navn Grim, som med Sværdet over Hovedet vilde fravriste Kong Hader hans Datter **Thorilde**. Hader lod nu kundgjøre, at den, som kunde frie ham for Grim, skulde faae Datteren, og skjøndt Halfdan var en gammel Pebersvend, kunde han umulig undlade at tage Dysten op for Jomfruen. Han var da saa snild, at først traf han et Sværd, hvis Æg han vidste vilde blive dovet af Grims onde Øine, men smed det strax og greb til et andet Sværd, med hvilket han ganske rigtig gav Kæmpen hans Rest, lod han end ædelmodig den værgeløse Krobling beholde Livet. Derpaa giftede Halfdan sig med Thorilde og blev ved hende Fader til **Asmund**, som blev Stamfader til Norges senere Konger, hvilke alle satte en stor Ære i at kunne ætlede sig fra den navnkundige Halfdan, der dog tilsidst fandt en Kæmpe — „Helsot hed han" —, som var ham for stærk, og som „tog ham slet bort" fra denne Verden.

---

46. Kong **Reider** af Sjælland havde Sønnen Here og Datteren Ringje, i hvem Kong **Hjørlev** den Qvindekjære af Hordeland forelskede sig, mens Kongerne engang traf sammen i Konghelle. Hjørlev havde vel allerede to Hustruer: Asa den Lyse fra Valders og Hilde den Smækkre fra Njardø, men paa Heres Bøn blev nu ogsaa den Tredie givet ham, og i Medgift fik han et fuldbemandet og velladet Skib, paa hvilket han vendte hjem. Paa Jyllands Kyst maatte han ligge for Vindstille, og ved Solopgang hævede en Menneskeskikkelse som et Fjeld sig varslende foran Skibet med de Ord: „Høi for Ringje, Spyd for Here, Strikker for Hjørlev og Galge for Reider!" Kort efter blev Ringje syg og døde. Man lagde Liget i en Kiste og skjød det overbord, men det drev iland ved Reiders Skibsnøst, og Here gjenkjendte sin Søster i det, som han troede dræbt af Hjørlev, der imidlertid var hjemvendt. Reider ilede med en Hær efter Hjørlev, som maatte flygte fra sin Gaard, men sendte flyende sin Fjende et Spyd, for hvilket Here faldt. Fra

Skoven saae han sin Gaard i lys Lue og saae Reider seile bort med begge sine Hustruer og meget Bytte. Saa seilede han da om Høsten til Danmark og gik om Natten til Reiders Gaard, hvor han traf Asa ene i Sovekærelset; men hun forraadte ham. Han blev fangen og efter Asas Tilskyndelse ophængt i Kongehallen ved sin Skotvinge imellem tvende Ilde. Imedens sad Reider i Høisædet med Asa paa sit Knæ; Hornet gik rundt og han indslumrede. Da dæmpede Hilde Ilden med Øllet og overhug Skotvingen med et Sværd, saa Hjørlev blev atter fri. Han kaldte sine Folk til og lod Reider hænge i hans egen Galge. Derpaa bemægtigede han sig Reiders Rige, hvor han satte Hildes Broder **Sølve** til sin Jarl, og seilede tilbage til Hordeland. Men Sølve, som ogsaa havde et Rige i Jylland, indtog tillige Sverrig efter et blodigt Slag, som varede i elleve samfulde Dage, og regjerede i lang Tid over dette Rige, indtil han sluttelig blev ombragt ved Forræderi af sine modvillige svenske Undersaatter.

---

47. Kong Sigvald i Leire havde en Datter, som hed **Sigrid** (Syride), der var saa ærbar, at af alle de Beilere, som omsværmede hende, var der Ingen, som kunde formaae hende til saameget som at see paa ham, og med Slør gik hun stedse tildækket. **Odder** (Othar) **Ebbesøn** vilde imidlertid ikke give tabt, skjøndt alle hans Forsøg paa at faae de deilige Øienlaage lettet vare strandede. En Jætte var der ogsaa, som beilede til Prindsessen, men da al hans Beilen var forgjeves, kjøbte han en forslagen Qvinde til at lokke hende langt fra Kongens Gaard paa en Spadseregang, hvor Jætten strax opsnappede hende og indelukkede hende i sin Klintestue. Aldrig saasnart hørte Odder dette, før han opsøgte Sigrid, ihjelslog Reveren og befriede hende. Endnu vare dog alle hans Bønner frugtesløse, og den flygtende Jomfru, som ikke turde hjemvende til sine Forældre af Frygt for Spotternes Tunge, vandrede længe omkring, indtil en hæslig Ellegvinde satte hende til at vogte sin Gedebjord. Odder opsøgte hende atter, men hans ildfulde Ord kunde endnu ikke bringe hende til at løfte Sløret, og med skuffet Forventning søgte han atter sine Skibe. Flygtende for Ellegvinden vedblev Sigrid at vanke om i Mørket og stødte da tilfældig paa Ebbes Gaard. Hun udgav sig for en Stodderpige, men Ebbes Hustru dømte strax af den ædle Bært, at hun trods Pjalterne

var rundet af ædlere Rod, og Odder gjenkjendte hende øieblikkelig. Strax lod han, som han holdt Bryllup idag, og lod Sigrid lyse sig til Brudekammeret. Her stod hun da, Vægen brændte ned, og Luen spillede hende om Fingerspidserne; men hun rørte ikke et Lem, thi indvortes havde hun det for hedt til at ændse Lysets Lue. „Staa dog ikke der, Sigrid, og brænd Dine Fingre!" udbrød endelig Odder; og da løftede Prindsessen rødmende sine Øine. Dermed var altsaa Skuespillet endt, og Sigrid blev Odders Brud. — Men Odder var ogsaa Mand for at løfte Sværdet; thi noget efter stod der et Slag i Sjælland mellem Kong Sigvald og den svenske Kong Regnald. De udsøgteste Mænd kæmpede paa begge Sider, og uden Afgjørelse, men med stor Blodsudgydelse, havde Slaget allerede varet i trende Dage tilende. Da trængte Odder frem, hvor Fjenden stod tykkest, brød ind i selve Kong Regnalds Skjoldborg og slog ham midt i Kredsen af hans stolteste Kæmper. I et Øieblik var Sagen afgjort, og Danskerne vandt, men over Svenskerne kom der en saadan Skræk, at over fyrretyve af de allertappreste Herrer vendte Ryggen til Flugt, og iblandt dem Stærkodder, som aldrig forhen havde vidst af at sige, hvad Frygt var.

---

48. Sigvalds Søn, Kong **Siger**, havde tre Sønner og een Datter, men **Alf** var den ypperste af dem, var mandig som deilig og havde et langt Hovedhaar, der skinnede som Sølv. Paa samme Tid var der en gothisk Konge, Sigvard, hvis Datter **Alvilde** fra Barnsbeen var saa bly, at hun gik med Slør baade tidlig og silde. Af sin Fader sattes hun i stærk Forvaring, og en Øgle og en Hugorm, hvilke hun fødrede, laae paa Vagt for hendes Jomfrubuur. Alf Sigersøn ønskede at vinde hende. For at gjøre de grumme Dyr des gridskere, arlede han et blodigt Skind og gik saaledes frem for Borgeleddet, hvor han med et gloende Jern dræbte Øglen og gav dernæst Hugormen Spydet i Kjæften, skjøndt den snoede sig som en Aal. Men Alvildes Moder formaaede sin Datter til at give den djærve Beiler Afslag, og saa forandret blev den blye Jomfru, at hun lod sig skjære Mandsklæder, samlede en Deel andre Skjoldmøer omkring sig og gik med dem i Viking. Imidlertid kæmpede Alf ogsaa mangen en dristig Kamp, og tilsidst naaede han Finland, hvor et Par Skibe angrebe ham med skarpe Vaaben. Danskerne kunde ikke nøksom undre sig over, hvilke deilige og vimse Fjender de idag havde faaet, men Alf sprang med sin Ven Borker

over i det ene af Skibene og gjorde det reent fra Forstavn til Lyfting. Da kom Borker til at slaae Hjelmen af et Hoved, og strax saae han, at det ikke var Kinder, som skulde klappes med Staalhandsker. Men Alf gjenkjendte Alvilde, og paa det blodige Dække vandt han sin Fæsteme, som han saa længe havde søgt efter, og ved hvem han senere blev Fader til Gyride Skjoldungmoder.

---

49. Næste Vaar fulgtes Alf og hans Broder Alger i Viking, og traf de da paa tre af den norske Kong Hamunds Sønner, med hvilke de sloges den hele udslagne Dag, til de paa begge Sider bleve trætte, og et venligt Forlig blev indgaaet. Alf tog de Tre med sig til Faderens Kongsgaard i Sigersted ved Ringsted; men den ene af dem hed **Hagbard**. Hagbard blev strax saa indtaget i Kong Sigers Datter, den væne **Signe**, at han friede til hende og fik i Løndom hendes Haand og Mund. Men paa samme Tid var der en tydsk Prinds, som hed Hildegisel, der ligeledes friede til Signe, skjøndt han havde Intet at pukke paa uden sin Skjønhed og en urimelig Hob Aner. Han huede dog ikke Signe, som aabent bekjendte, at „kjøn er Mand, som han er kjæk;" og Tydskeren, som nok anede Grunden, gik da strax paa Rævekleer. Siger havde to Venner, der vel vare Brødre, men hinanden i Sind og Skind ulige, thi medens **Bilvise** (ɔ: Retviis) fandt sin Lyst i at bilægge Tvist og Uenighed, var **Bolvise** (ɔ: Ildraade) aldrig saa glad, som naar han kunde gjøre Venner usaattes. Hildegisel gik til Bolvise og bad ham sætte Splid imellem Sigers og Hamunds Sønner, og det lykkedes saa godt, at Alf og Alger sloge de to af de fremmede Ungersvende ihjel, men maatte saa siden selv drikke den samme Skaal, da Hagbard, som i det Fjerne havde hørt sine Brødres Nederlag, kom til med friske Folk og tog Hevn over dem. Ved samme Leilighed fik Hildegisel et Saar paa Flugten, men Stedet, hvor han fik det, fortier man bedst. — Nu tog Hagbard Qvindeklæder paa og vovede sig ene til Kong Sigers Gaard, givende sig ud for en Skjoldmø. Vel undrede det Tærnerne, som toæde hans Fødder, at hans Been vare saa laadne; men han svarede dem: „Harver først, hvad jeg har pleiet, da I veed, hvad jeg har døiet!" og Signe, som strax gjenkjendte ham, tilføiede: „Husker, at Haanden, saa barket og haard, spinder Bedrifter, som vi spinde Blaar!" Men en af Signes Tærner var hende utro, og neppe havde han modtaget det Løfte, at hans Brud vilde følge ham i Liv og Død, før Sigers

Drabanter sprængte Døren. Hagbard værgede sig mandelig, men tilsidst blev han overvældet. Paa Thinge var der Mange, som holdt med Bilvise, at man hellere maatte tage Nytte af en saadan Helts Mandemod, end styre sin Hevngjerrighed ved at opoffre ham; men Bolvises Mening fik dog det meste Bifald, at de maatte skamme sig, der vilde tilraade Kongen at krænke Retfærdigheden ved Naade. Saa dømtes Hagbard til Galgen, der siden kaldes Hagbards Hest. Men Signe spurgte sine Jomfruer, om de alle vilde være hende troe; thi sin Beslutning havde hun fattet. De svarede alle ja. Da nu Hagbard havde naaet Galgen, bad han Bødlerne først at hænge hans Kaabe, for at han kunde see, hvordan dette tog sig ud. Men i det Samme stak Signe og hendes Tærner Ild paa Huset, hængte sig i Slørene under Loftets Bjælker og bortstøde Skamlerne fra Fødderne. Hagbard kjendte strax, at det var fra Jomfruburet, Ilden slog ud, og glad over sin Bruds Troskab skyndte han nu selv paa Bødlerne; thi eensom skulde han ikke ende sit Kæmpeliv, men Valhals Guder skulde han gjeste „med en Fylgje som den bedste." — Da Siger saae sin Datters Buur staae i Brand, da bød han sine Mænd at skynde sig for at redde baade hende og Hagbard;

„Men der de komme til Signes Buur,
Da laae hun der i Gløb;
Og der de komme, hvor Galgen stod,
Da var alt Hagbard død;"

og alt, hvad de endnu kunde gjøre, var at jorde dem med Ære ved hinandens Side. — Imidlertid var **Hake**, Hagbards Broder og Skuldes Banemand, i Irland. Da han hørte sin Broders Endeligt, gjorde han sig strax rede til at hevne ham. Han landede ved Hærvig (maaskee ved Karrebæk?) og lod sin Flaade lægge op ad Susaa. Selv gik han med Hæren gjennem Skovene ad Sigersted til, og saasnart han kom paa fri Mark, befalede han sine Mænd at dække sig med Træernes afhuggede Grene. Han var allerede kommen nær til Borgen, da Vægteren meldte Kongen, at der kom en grøn Skov vandrende over Marken. „Hvor langt er den borte?" spurgte Siger. „Strax herved!" svarede Vægteren. Men Siger, som nok anede, hvad det var, skyndte sig ud af Byen, for ikke at indeklemmes mellem Gyderne, og paa en Slette tog han imod Fjenden med væbnet Haand. Han tabte imidlertid Slaget og faldt selv ved den saakaldte Valbrønd.

50. Hake misbrugte sin Seier som den arrigste Blodhund, og hverken Qvinder sparede han eller Børnene i Buggen. Under denne Jammer vaagnede endelig Kong Sigers tredie Søn, **Sigvald Sigerson**, som hidtil havde siddet i Askekrogen og ladet fire og fem være lige. Nu foer han op af den Dvale, hvori han havde ligget, og Hjertet brændte ham som en Gled i Livet. Til en retfærdig Hevn sankede han da alle de Sjællændere, han kunde overkomme, og sandt er det, at alle som een grebe til Vaaben, ja selv Dannegvinderne stode op med deres Mænd og stillede sig under de røde Bannere. Men Hake blev ræd, da han mærkede dette, og flygtede ad Hærvig til, for atter at indskibe sig. Den større Deel af hans Hær blev dog tilbage og slog Leir ved Alsted, hvor den forgjeves ventede paa Flaadens Ankomst gjennem den bugtede Susaa. Men ved næste Solopgang kom Sigvald, og der begyndte et Slag, som varede baade den Dag ud og den næste, thi der blev fra begge Sider stridt af Hjertens Grund. Sigvald faldt og med ham enhver Helt, som i Danmark var født af Kongeblod; men Danskerne beholdt Marken. Næste Dag ankom Hakes Flaade, som endelig med megen Møie havde staget sig frem igjennem Aaen, men der var nu ingen anden Gjerning for dens Besætning end at stede Stalbrødrene hæderlig til Jorde under Hakehøien. Mens de vare hermed beskjeftigede, kom **Borker** hidfarende paa Lynets Vinger med alle de skaanske Ryttere, og han lukkede i en Fart ethvert levende Fjendeøie, bemandede derpaa over Hals og Hoved de tomme Skibe og eftersatte Hake, som kun med Nød og neppe undkom til Skotland med to af sine Snekker.

---

*51. Da Kong **Rorik** (Hrærek, Nerek) — han var en Søn af Hother — havde besteget Thronen, negtede Slaverne at betale ham Skat, og han gik derfor imod dem med sin Flaade. Nu var der i Slavernes Hær en jættehøi og bomstærk Karl, som desuden var Troldmand, og han udfordrede En af Danehæren til Tvekamp, for saaledes at forebygge den almindelige Mandslæt. „Falder jeg plat, saa yde vi Skat; vinder jeg Seier, os selv vi eier!" Dette gik Kongen ind paa, og en Dannemand bød sig trøstig til Kampen. Men Jætten fældede ham. De Danske harmedes, og Slaverne jublede, men deres overmodige Kæmpe gjentog sin Udfordring; thi han meente, at der nu var Ingen, som turde møde ham. Imidlertid stod dog **Ubbe** frem for at afvende Fædrelandets Skjændsel. Han spurgte

om Kamplønnen, og Rorik viste ham et kostbart Armbaand, som han til ydermere Sikkerhed vilde kaste fra sin egen Snekke over til Ubbes. Deraf fik Kongen siden det Tilnavn Slyngebaand. Men han kastede feil, og Baandet sank til Havsens Bund. Ubbe gik dog ligefuldt i Kampen: det var ikke af Guldets Glands, men af sit svulmende Hjerte, han øste sit Heltemod. Saa blev da Kredsen skrevet, og trindt stode Skarerne i Klynge, men med ulige Ønsker larmede Tilskuernes Mængde. Kæmperne mødtes, og Sværdene goel, og saa tidt og saalænge gave de hinanden „Raat for Usødet," at Kampen kostede dem begge Livet. Men Slaverne toge Flugten, da deres fiirskaarne Helt var falden; Oprøret opgave de strax og betalte paany Skat til de Danske.

---

52. Somme ville sige, at den **Borker,** som hjalp Alf til at opdage Alvilde, fik sig ved samme Leilighed en Brud i en af de andre Skjoldmøer, som hed Gro, og at han ved hende blev Fader til den navnkundige Harald Hildetan; men dette er mindre troligt. Troligere er, hvad Andre ville vide, at Borker var gift med den norske Kong Regnalds Datter **Drotte,** hvem han havde udfriet af den svenske Jætte Gunners Favntag, og at han med hende avlede **Halfdan den Stærke,** om hvem vi nu skulle fortælle. — Den danske Kongeslægt var, som sagt, udrybdet paa Sværdsiden, og **Gyride,** Alf Sigersøns Datter, var det sidste Skjoldungeskud. Da brast det gamle Rige atter sønder. Folket kunde ingenlunde leve uden Høvding, men „de havde ei Store, saa satte de Smaae," og Ostmar blev Konge i Skaane, Hunding i Sjælland, Hane i Fyen og Rørik og Hader hver i sin Deel af Jylland. Gyride, som saae, at der fandtes ingen Beiler i hele Riget, som var hende lige i Byrd, gjorde det høitidelige Løfte, at hellere vilde hun døe som Jomfru end gifte sig under sin Stand, thi det kongelige Blod vilde hun ikke spæde. Halfdan friede til hende; han havde neppe traadt sine Børneskoe, inden han havde gjort Karlestykke ved at veie en mægtig Kæmpe, som smækkede ham paa Øret; han havde senere hjulpet sin Fader at overvinde en ond rutenisk Viking, som hed Rodd, og som med Grumhed ødelagde Landet; han meente da nok, at han kunde byde en høibaaren Jomfru sin Haand, men han fik dog Nei, deels for sin dunkle Herkomst, deels for det fæle Hareskaar, som han med mange andre Skrammer havde modtaget i Slaget mod Rodd. Dog har Gyride neppe været ham meget gram;

thi medens han lovede at bøde paa sin Herkomst med Bedrifter, lovede hun at „sidde ufæstet," indtil hun spurgte visse Tidender om hans Død. Strax ved sin Bortgang mødte han de tolv Kæmper, som skulde passe paa hende; han havde hverken Vaaben eller Værge hos sig, „thi rykked han op med Roden en Eg," og den svang han saaledes, at Ingen af dem reiste sig tiere. Derpaa gik han i russisk Tjeneste imod Kong Alver af Sverrig, og utrolige vare de Bedrifter, han i denne Krig udøvede. Men pludselig hørte han, at man ikke alene havde løiet ham død i Danmark, men at Gyride i den Anledning havde seet sig nødt til at love sin Haand til Hertug Sigvard af Sachsen, der underkjøbte Voldgiftsmænd til at dømme, at han havde opfyldt det ham forelagte Vilkaar: atter at forbinde det sønderlemmede Danmark til et levende Hele. Halfdan ilede da flux hjem og kom tidsnok til at nedlægge Brudgommen ved selve Brudebordet samt rydde Gjestestuen for de indtrængende og vaatrængende Sachsere, der vilde hevne deres Hertugs lidt vel bratte Død. Derpaa holdt han Bryllup med Gyride, og skjøndt det varede længe, fødte hun ham tilsidst Sønnen Harald, efter at Odin i Upsal havde lært ham, at han maatte raade Bod paa sin Barnløshed, idet han ved en ærefuld Ligbegængelse forsonede sin Halvbroder Hildigers blodige Skygge, hvilken Broder han uafvidende havde fældet i Krigen mod Alver. I sin Søns Navn krævede han nu Høvdingerne til Regnskab for Rigets ulovlige Sønderlemmelse, men i Feiden desangaaende faldt han i Sjælland for **Veset**, en navnkundig Bærsærk.

---

53. Ellers er der endnu Andre, som ville vide dette om Harald Hildetans Herkomst: Leirekongerne **Rørik Slyngebaand** og **Helge den Hvasse** vare, skjøndt Brødre, heel ulige af Sind: thi Rørik var en Fredens Mand, medens Helge var en djærv Viking. Den Sidste friede til **Ode** (Unne) **den Dybsindige**, eneste Barn af den berømte **Iver Vidfadme**, som fra Skaane af havde udvidet sit Herredømme ikke alene over hele Sverrig, men tillige over en stor Deel af Sachsland, Kurland, Estland og Østersølandene, ja selv over Northumberland. Hun var da vistnok den rigeste Brud i Norden paa sin Tid, og hun havde ogsaa gjerne givet Helge sin Haand; men netop derfor vilde den onde Fader ikke tillade det, skjøndt han indbildte Beileren, at det var Datteren, der var knibsk, og at han forgjeves havde bestræbt sig for at overtale hende. Helge

drog da bort, men nu blev Rørik af sine Venner overtalt til at forsøge sin Lykke, hvad han dog først indvilligede i, efterat Broderen havde lovet at ville være hans Bud. Ode ønskede ingenlunde at ægte Rørik, men netop derfor skulde hun, skjøndt Faderen forsikkrede Helge, at det var ham ubegribeligt, at hun kunde foretrække den mindre berømte Broder for den berømtere. „Er min Broder mindre berømt end jeg," svarede Helge, „da er det kun, fordi han sidder hjemme i Fred og styrer sit Rige som en Fader." Dermed tog han Ode og førte hende som sin Broders Brud til Danmark, og begge vedbleve de at være Rørik troe, skjøndt de under Nedreisen aabenbarede hinanden Ivers Trædskhed og den deraf fostrede Vanskjebne for dem begge. Rørik holdt Bryllup med Ode, og de avlede med hinanden Sønnen Harald (Hildetan), der var den deiligste Dreng, som Nogen vilde see, og saa trivelig, at han i sit tredie Aar var saa stor som andre Drenge i det tiende. Saa drog Iver en Sommer til Reidgothland (Jylland), men lagde underveis ind i Sjælland, og sendte da Bud efter sin Svigersøn. Ode var ængstelig og redte paa Gulvet en ny Seng med nye Klæder, hvori hun bad sin Husbonde hvile og vel mærke sig sin Drøm, for at hun af den kunde raade hans Skjebne. Han drømte, at han saae en Hjort staae paa en jævn og frodig Mark; da kom en Leopard løbende fra Skoven med en Manke som Guld, men Hjorten stak sine Horn under dens Bov, saa den døde. En stor Drage kom derpaa flyvende, greb Hjorten i sine Kløer og sønderrev den. En Hunbjørn stod hos med sin Unge, hvilken Dragen ligeledes vilde sønderrive, men Moderen værgede den heltelig. „Det er Kongers Fylgjer, som kæmpe med hinanden," sagde Ode; „vogt Dig for min Fader!" Rørik drog afsted for at byde sin Svigerfader til Gjest, men forgjeves; derimod fortalte Iver ham med forstilt Harme, at Ode var ham utro, at Harald var ikke hans men Helges Søn osv., og raadede ham til at forskyde hende, samt, da han ikke vilde dette, til at hevne sig paa hendes Boler. Derpaa drog Iver videre, men Røriks Hjerte var som slangebidt. Helge kom hjem fra et Togt, og Ode anrettede et Gilde. Helge bad sin tungsindige Broder lege med, men han vilde ikke. Saa foreslog Helge et Tvistridt, og dette gik han ind paa; men imens Helge red imod ham med et but Spær, drev Rørik sit skarpe Spyd med et saadant Raseri i Broderens Bryst, at han sank død af Hesten. Neppe fik Iver at vide, hvor godt hans onde Plan var lykkedes, før han

forestillede sine Mænd, hvilket Nidingsværk Rorik havde bedrevet, og bad dem hjelpe sig at hevne Helge. De fulgte ham, og Rorik blev nedlagt i Kampen, men Ode drev sin Fader paa Flugt. Derpaa samlede hun om Vinteren alle sine Skatte og flygtede saa med sin Søn først til Ogothland og derfra til Garderige, hvor hun uden Faderens Samtykke, men efter Sønnens Raad, ægtede Kong Radbard. Men Iver bemægtigede sig hele Danmark, hvilket fra Begyndelsen af havde ligget i hans djævelske Plan, og derpaa drog han mod Radbard for at opsøge sin Dattersøn. I Kirjalebugten kom han op at skjendes med sin Fosterfader Hord, som sammenlignede ham med Midgaardsormen. Hord stod paa en Klippe ovenfor Enden af Bryggen, Iver stod derimod i Lyftingen. Harmslagne sprang de imod hinanden, men styrtede begge i Søen, som slugte dem, og Ingen af dem kom atter for Dagens Lys.

---

54. Da Halfdan den Stærke faldt, vare Gyride og **Harald** med, og den femtenaarige Dreng vedblev endnu at kæmpe efter Faderens Fald og Hærens Flugt. Da tog Moderen ham paa sin Ryg og bar ham ud af Slaget til den nærmeste Skov. Siden vorte han op til en Kæmpe af Væxt og Styrke, saa ingen af hans Jævnaldrende kunde maale sig med ham, og Odin, paa hvis Ord han var født og baaren, var ham desuden saa gunstig at hærde ham med Jern og Staal, saa de Vaaben, der gave andre Folk Banesaar, bede ikke paa ham. Intet Under derfor, at han fik Tilnavnet **Hildetan** (= Hildurs Tan ɔ: Kampens Høvding), skjøndt Andre paastaae, at man kaldte ham Hylletand enten for et Par store gule Hugtænder, han havde, eller for hele hans ypperlige Tandrad. Først hevnede han sin Faders Død, blev Vesets Bane og indtog Skaane, saa slog han Hader i Jylland, hvor nu Haderslev ligger, og derpaa Rorik og Hunding i Sjælland, hvorved han blev Mester af Leiregaard og atter sankede det lemlæstede Danmark til eet Rige. Saa gik han uden Hjelm og Brynje, i den blotte Purpurkaabe, i Kamp for Kong Asmund af Vigen og slog hans Fjender, men vilde ingen anden Løn modtage end den ærlig fortjente Ære. Oplært af selve Odin i den Konst at stille sin Hær i Svinefylke, slog han nu Oluf og Yngve af Sverrig, og tugtede Ingild, som havde ranet hans Søster. Drog saa til Trøndelagen og gik i sin bare Brystdug i Kreds med Skjoldmøerne Stikla og Rusla, der vilde fordrive den trøndske Kong Olaf, og nedlagde

dem begge. Nu tvang han Friserne, hvis Kæmpe, Ubbe, fik hans Søster tilægte og blev dermed hans Mand, skjøndt han tidligere havde hiemsøgt de jydske Grændser med Ran og Mord; saa tvang han Tydskerne ved Rhinen, saa Slaverne, indtog Aqvitanien, gik herfra til Brittanien, fældede Kongen af Northumberland og tog Skotland med Herreskjold. Havde dernæst de „alsombedste Æventyr" i Frankrig, og glemte ikke i Valland at indtage Rom, saa „hvert Land og Rige ved Middelhav" maatte i 50 Aar skatte til ham. Vide om Land gik der saaledes Ry af hans Bedrifter, og trindt omkring var hans Navn nok til at dæmpe Folkenes Bulder. Derfor kunde han ogsaa tilbringe 50 Aar i uforstyrret Rolighed, men for at hans orkesløse Krigsfolk ikke skulde nedsynke i Blødhed, lod han dem bestandig af udlærte Fegtemestere øve i at haandtere baade Sværd og Skjold. Nogle af disse Fegtemestere havde en saa besynderlig Færdighed, at de i hvert eneste Hug kunde ramme Oienbrynene paa en Prik, og dermed prøvede man Gemytterne; thi hvilken Karl der blinkede ved Hugget, han mistede sin Tjeneste i Kongens Gaard og blev uden videre jaget paa Porten. — Imidlertid var hans Svoger Kong Ingild død, og Harald havde som Formynder styret Sverrig for sin Søstersøn, den lille Kong **Ring** (Sigurd Ring), indtil denne vorte saaledes til, at han selv kunde tage ved Styret. Men paa samme Tid var der en vis **Bruno**, som var Potte og Pande hos Harald, thi de havde fra Barnsbeen været gode Venner og Stalbrødre. Bruno vidste alle Kongens Hemmeligheder og blev immer brugt som Mellemmand, naar Harald og hans Søstersøn havde Noget at meddele hinanden, som ingen Anden maatte vide. Men da Bruno døde paa en Reise, paatog Odin sig hans Skikkelse, og reiste imellem Kongerne under hans Navn for at strøe Tvedragtens Sæd imellem dem, et Arbeide, der lykkedes ham saa vel, at Kongerne glemte baade Venskab og Frændskab, ja fattede et saadant Had, som intet uden Blod kunde kjøle. Tilsidst brød Hadet ud i lys Lue, de forkyndte hinanden aaben Feide og rustede sig i syv Aar til Striden. Der er imidlertid to Fortællinger om den Sag, thi Somme ville sige, at Harald kun erklærede Ring Krig for at komme ud af Verden paa en skikkelig Maade, da han nu var ældgammel og dog hellere vilde falde for Sværd paa Valen end seigpines paa Sottesengen; ønskede ogsaa i det Hele et Endeligt, der svarede til hans daadfulde Levnetsløb. For altsaa at døe paa Ærens Seng og gjeste Valhal

med saa talrigt et Følge som muligt, stod hans Hu til Kampen, og indrettede han alting saaledes, at Styrken omtrent blev lige paa begge Sider, men dog størst paa Rings; og desuagtet vare Haralds Snekker saa mange, at

„Ei Bølgerne blaane i Sundet man saae
Fra Sjælland til Skaane, hvor Snekkerne laae;
Man saae kun for Øie en gyngende Skov
Af Master og Fløie, med Takkel og Tov."

Thi fra Kjøge til Skanør kunde man vandre over Skibsdækker. Derimod vilde Islænderne vide, at Rigets Høvdinger vare blevne kjede ad Harald, der allerede var bleven halvandethundrede Aar gammel og derfor ikke kunde naae længere end fra Sengen til Badekarret og tilbage igjen. De vilde da qvalt ham engang i Badekarret, men gave efter for hans Ønske om en mere kongelig Død; og derpaa var det, at han udæskede sin Søstersøn til den store Kamp paa Rigsgrændsen.

---

55. Saa mødtes da Kongerne til Folkeslaget paa Braavallahede. Med **Harald Hildetan** fulgte Danskere, Friser, Sachser, Vender, Liver samt nogle Engelskmænd og Normænd, og da hans Flaade nærmede sig Kalmar til Landstigning, var hele Havet vidt og bredt dækket af den, medens Himlen skjuledes af Seil og Raer. Hos **Sigurd Ring** stode Svenskere og Normænd, Kvæner, Kurer, Ester og Russer, saa at det hele Norden i Sandhed havde grebet til Vaaben. Sigurd kom først, thi han havde havt Medbør, men vilde dog ikke begynde Slaget, før ogsaa Haralds Hær var fylket. Begge Hære vare svinefylkede. Skjoldmøen **Hede** fra Sønderjylland førte Haralds høire Fløi, **Hake Huggenkind** den venstre, og Skjoldmøen **Visne** fra Venden bar Hovedbanneret, men om dette gik ni Skjalde, rede baade til Kamp og Sang. Begge Kongerne tiltalte hver sin Hær; Sigurd mindede sin om, at den stred for Fribed og Fædreland mod en blind Gubbe, hvem nogle Fods bred Jord til en Grav burde være nok, og tilføiede: „Det er kun en Haandfuld Danske, Harald fører i Marken, men desto flere Sachsere og andre qvindagtige Folkefærd, af hvilke to Mænd ikke kunne gjøre Fyldest for een; saa mindes da, I Svenskere og Normænd, hvor høit I bestandig stode over Tydskere og Slaver, og agter aldrig hiin Sværm, der seer ligere ud som en sammenløben Hob end en ordentlig Hær!" Harald omtalte Sigurds Utaknemme-

lighed og vedblev: „Glemmer ikke, I Danske, den Hædersfrands, som vi med Sværd have vundet os i fremmede Lande: at byde over Nabofolk er vor gamle Vane, men at lyde dem have vi ikke lært endnu; saa taaler da heller ikke idag, at undertvungne Folk fordunkle Jert gamle Heltervgte!" Og dermed klang Lurerne, og Slaget begyndte. Støvskyer formørkede Himlen, Pile, Spyd og Stene hvinede igjennem Luften og skyggede for Solen, Bulder og Brag døvede Krigernes Raaben, og det varme Blod dampede, saa det slog mod Himlen som en Sky. Det var, som om Himlen skulde falde ned og Jorden revne og Elementerne opløses; som om Loke var løst af sine Baand og Ragnaroke forhaanden; men dette var endda kun en Begyndelse, thi først da begyndte Blodbadet ret, da Kastespydene vare opbrugte, saa Sværdene og de jernpiggede Køller kom igang, og da Mand stod tæt imod Mand. **Ubbe Friser** foer ind i Trynen paa Sigurds Slagorden, og den ene Kæmpe faldt for ham efter den anden. Han havde allerede nedlagt 25 af de mest udvalgte Kæmper foruden de elleve, han havde saaret; da toge Theleboerne, „som havde mindst af Munden, men vare de tappreste igrunden," Sigte paa ham, og han sank afmægtig om, med Brystet gjennemboret af tolv Tylfter Pile; „thi Pilene var det, som den Dag gjorde vore Landsmænds Ulykke." Ogsaa Skjoldmøen **Veborg** fra Jylland sank for Torkel Thelebos Pile, efter at hun havde fældet Kæmpen Sote og gjort Underværker af Tapperhed, men nu forløb Blodet hende, og hun faldt med stor Manddom. **Visne** raabte til Stærkodder: „Er Du kjed ad Dit Liv, Din Trold! for nu skal Du doe!" „Ikke for Du har tabt Kong Haralds Banner!" svarede han og afhug i det Samme hendes Haand, hvorpaa ogsaa Hake maatte synke for hans Klinge. Kampen vaklede dog, og snart havde den ene snart den anden Overhaand, men mere og mere vendte altid Lykken sig imod de Danske, og det var fornemmelig Tronderne og Dalekarlene, der gjorde Udslaget. Imidlertid sad den gamle Harald blind paa sin Stridsvogn, men døv var han ei, og da han af Slagets Tummel forstod, at Lykken var paa Fjendens Side, da spurgte han **Bruno**, som paa Skjelmeri var hans Kjøresvend, hvorledes vel Sigurd havde ordnet sin Krigshær idag. Smilende svarede Bruno: „I hornet Skikkelse gik Striden frem." Da gøs det i Kongen, og høilig forundret spurgte han: „Hvem i Alverden lærte Ring den Konst, som Ingen forstod uden Odin selv, og som han Ingen lærte uden mig, der annammede

den som en Kampens Hemmelighed?" Bruno taug. Da slog det Kongen, at han var Odin, og at denne hans gamle Skytsaand, det være nu for hans Bedste eller Værste, var her tilstede i forblommet Skikkelse. Han kjørte da frem paa sin Stridsvogn og bug, som blind Mand kunde bugge, med to korte Sværd til begge Sider, idet han indstændig benfaldt Odin endnu engang om Seier og paany viede ham hele Valen. Men Bruno kastede ham hovedkulds ned af Vognen, rev ham Kollen af Haanden og ibjelslog ham med hans eget Vaaben; og dette var hans sidste Vennestykke mod den graanede Helt, der altid i en besynderlig Grad havde været hans Yndling. — Saasnart Ring erfoer hans Drab, lod han Luren standse sine Krigere, og Slaget ophørte. Saa befalede han at ransage Valen, til Haralds Legeme var fundet, at det ikke skulde savne en sømmelig Jordefærd. Med Gridskhed kastede Almuen sig over Ligdyngerne, men fandt først Kongeliget efter en halv Dags Søgen; og det var intet Under: thi høit over Stangen og op over Hjulene paa Haralds Vogn laae der fuldt med døde Kroppe: ja saa stor var Mandslætten, at paa Rings Side vare tolv- og paa Haralds tredivetusinde Herremænd faldne, menige Mænd ikke at regne, som man hverken vidste Navn eller Tal paa; desuden femten Konger. Men dette Slag var jo da ogsaa det sidste, i hvilket Odin personlig tog Deel, havde han end formummet sig. Da nu endelig Haralds Lig var fundet med samt hans Kølle, da spændte Ring sin egen Hest, klædt i Gyldenstykke, for hans Vogn og holdt en gribende Ligtale, hvori han skjenkede Harald Hesten, bad ham ride rav paa den til Valhal og som første Mand af Slaget bestille godt Herberg hos Odin til Venner og Fjender. Tændt blev nu Baalet. Paa Rings Bud satte Danskerne Haralds forgyldte Snekke paa det, og mens Baalet fortærede Liget, bød Ring sine Høvdinger gange stareviis Baalet rundt med Klagemaal, ja formanede dem rørende til med gavmild Haand at offre Vaaben, Guld og Kostbarheder paa det, at det desto længer kunde bluse høit til Ære for den store, den vældige, Alle dyrebare Konge. Af det brændte Lig opsamledes Asken i en Urne og sendtes paa Rings Befaling til Leire, hvor den paa kongelig Viis begroves med Hest og Rustning. Men dette mærkværdige Slag skal have staaet 730 Aar efter Christi Fødsel, og Valpladsen viser man endnu ved Landsbyen Skatelev, ligesom man viser Haralds Høi ved Leire. — „Kæmpe- og Skjoldmøtiden fik ogsaa sit Ragnarøk, og

det er Braavallaslaget, hvormed Stærkodder lige saavel ender sine Bedrifter, som Skjoldmøerne Visne og Veborg deres, saa det er intet Under, at det buldrer i Bjarkemaalets Efterklang, Stærkoddersviisen, som om Verden skulde forgaae."

---

56. Endnu er den Gamle dog ikke død, thi endnu er det tredie Hundredaar ikke udrundet for ham. I Braavallaslaget, som han saaledes besang, at hans Qvad igiennem et halvt Tusindaar levede paa Folkets Læber, — i dette tog han selv en afgjørende Deel, hvilken vi her skulle udsondre og beskrive. **Stærkodder** havde, som vi mindes, for første og sidste Gang i sit Liv, vendt Ryggen for Odder Ebbesøn; til Slaget ved Sigersted vilde han ikke ledsage Hake Hamundsøn, fordi han saa ofte havde modtaget Gjestevenskab hos den gamle Kong Siger, at han ingenlunde vilde føre Vaaben imod ham for ikke at betale Godt med Ondt; men i Braavallaslaget deeltog han af Hjertens Grund. Da Ubbe Friser meiede Mænd som Korn, da sagde Ring til Stærkodder, at han, som alle Dage havde vundet Seier i ethvert Slag, maatte nu ogsaa her gaae Ubbe imøde. „Ja Herre!" svarede Stærkodder, „vel har jeg begge Hænder fulde alligevel; men det er det samme, og jeg skal gjøre, hvad jeg kan." Dermed gik han mod Ubbe, og der stod nu en Tvekamp, som var ægte, fordi Mandemod havde begge Kæmperne. Stærkodder gav ogsaa Ubbe en vældig Skramme, men han fik sex igjen, og aldrig kunde han mindes, at nogen enkelt Mand havde taget saaledes imod ham. Store Skarer brøde nu ind imellem de to Kæmper, saa de skubbedes hver til sin Side, og Stærkodder kom i Kast med Veborg, der gav ham et saadant Hug, at Kjævebenet slaktes og Hagen dinglede; men han bed i Skjæget og holdt den saaledes fast. Saa faldt Hune for hans Haand, og Ella, som vilde hevne Hune, og Borger maatte samme Vei, ihvor kjækt han end slog fra sig, ligesom ogsaa Sjællænderen Hjort. Stærkodder vedblev at gjennemfare Rækkerne med draget Sværd og hugge ned for Føde, og nu havde han det Sammenstød med Visne, som vi alt have omtalt. Braa vilde hevne hende, men fik Sværdet gjennem Livet, og ikke bedre gik det Gnep og Ro samt Skjalden Gard fra Stange. Hake med Kindskrammen eller Hake Huggenkind gik samme Vei, skjøndt han forinden mærkede sin Banemand saaledes, at han ikke alene afhuggede ham en Finger paa den høire Haand, men huggede ham desuden saa tæt paa langs og tværs, at Lun-

gen krøb ud gjennem Brynjen, og Halsen var ved Skulderen halvt overskaaren. „Det kalder man ikke at slippe heelskindet, og længe varede det, før de Saar vilde lukke sig, endsige læges." Men alle disse Sagn ere visse, siger den syngende Helt, thi jeg selv var med, og i Fylkingens Spidse gik jeg frem uden at ræddes; men, føier han til, nu fryder Mindet mig, og nu fryder min Viise mig, som den synges paa Modersmaalet!

---

57. Olav Snarensvends Søn, Kong **Omund**, gav ikke sin Fader det mindste efter i Manddom, og mange vare derfor hans Heltegjerninger. Vi forbigaae dem dog alle for at vende os til den mærkeligste Begivenhed under hans Regjering: **Stærkodders** Død. Han havde neppe myrdet Kong Olav, før hans Samvittighed vaagnede, og han var nærved at synke i Jorden af Anger og Skamfuldhed. Altid svævede denne Nidingsdaad ham levende for Øine, og han brast i Graad, naar han hørte den nævne; i sin billige Harme ihjelslog han endog Nogle af dem, som havde skyndet ham til den. Endnu en Deel Aar, og Heltenes Helt ansaaes for udygtig til at gaae i Kamp og Kreds, og da han derved stod Fare for at tabe den Navnkundighed, han fordum vandt, vidste han intet bedre Raad end selv at fremskynde sit Endeligt. At døe Straadød syntes ham under hans Værdighed, da hans Bane bugnede af Kæmpeværker, og hellere vilde han falde for en ærlig Kæmpe, sig selv til ydermere Priis og Ihukommelse, end han vilde oppebie lønligt Banesaar paa Bænkehalm, den største Ulykke, der kunde times en graahærdet Kriger. Afmægtig og næsten stokblind gik han da ud i den vide Verden med Blodpengene for Olavs Mord om Halsen; thi med dem vilde han kjøbe sig en Banemand: han vilde kjøbe sig Døden ligesaa dyrt, som han havde solgt sin Konges Liv. Som han nu krøb hen ad Veien ved to Kjeppe, omgjordet med trende Sværd, mødte han en Almuesmand, som fandt, at de to Sværd vare det ene for meget for saadan en Stakkel, og spurgte ham i Kaadhed, om han ikke vilde give ham det ene. Kom nærmere, svarede Stærkodder, og da han kom, fik han rigtignok det ene, men i Livet. I det Samme kom **Hader**, som var paa Jagt med sine Hunde, og hvis Fader, Lenne, var en af dem, som Stærkodder havde ihjelslaaet, da han angrede sin Misgjerning. Hader lod Harerne løbe og befoel to af sine Svende at fare ind paa den Gamle for at see, om de kunde skræmme ham. Men da

de havde gjort deres Krumspring, gav Stærkodder dem hver en Lussing, saa de glemte at staae op igjen. Da Hader saae dette, blev han hed om Ørerne, gav sin Hest af Sporerne og fløi ind paa den Gamle, som han strax kjendte, og spurgte, om han ikke vilde bytte Sværd mod Vogn. Stærkodder var saa dumøiet, at han ikke kunde gjenkjende Hader, og svarede, at i gamle Dage skulde ingen Spottefugl have budt ham det uden at faae sin Umage betalt, saa han huskede det; og, Barde som han var, istemte han en harmfuld Sang, der gav Anledning til Svar og Gjensvar. Imidlertid opdagede han, at han havde Lennes Søn for sig, rakte saa Halsen frem og bad Hader hevne sin Fader. Han bød ham derhos Guldet for end yderligere at friste ham, ja opæggede ham paany ved en djærv Sang; thi

„For Døden ei ryster den Gamle i Nord,
Som længer ei lyster at færdes paa Jord;
Men skulde for Ælde en Usling mig fælde,
Det var mig en Gru!"

Saa løste han for Pungen og rystede Guldet ud paa Marken, rakte ogsaa Hader sit Sværd, bøiede sit Hoved, bad ham svinge Sværdet kjækt og ikke bæve, men kun hugge dristelig til. Hader hug da ogsaa hans Hoved fra i en Fart, men saa bister var endnu Gubben i sin Dødsstund, at, da Hovedet faldt til Jorden, bed det ordentlig i Græsset. Den store Kæmpes Lig kom ikke til at savne en hæderlig Gravhøi, thi Hader stedte det til Jorde paa den Mark ved Vællingbro i Skaane, som endnu kaldes Raalyng, og reiste en Steendysse over ham. — Barnløs skulde han døe, sagde Thor; men Storværks Søn har Bedrifter til Børn, og alle hedde de atter Storværk. Han har et skjønne Kuld af dem, thi han selv er aabenbar den nordiske Gothe, Nordboen. Han var født med tre Par Arme, men Thor ruskede de to Par af ham; og at han en Stund var stynet, er vitterligt nok, men at han dog endnu har alle sine tre Par Arme, alle færdige til nye Storværker, det burde ogsaa være vitterligt for enhver, der atter saae alle Kæmpens Arme venlig forenede, og atter saae det trefoldige Norden at „slaae med tre Par Arme som Stærkodder."

---

58. **Gorm Løkedyrker** var Søn og Eftermand af en Kong Harald, som vi ellers Intet kjende til. „I ham brød den gamle nordiske Kæmpeaand sig en ny Bane, thi han lod Sværdet hvile og stræbte

at udforske Naturens skjulteste Hemmeligheder." Han glædede ikke, som hans Fædre, især af Mod paa Kamp, men han brændte af Begjerlighed efter Kundskab saavel om de vitterlige Vidundere, som om dem, der uden videre Stadfæstelse havde flagret om paa Ryg tets Vinger. Der var dog Intet, der i den Grad pirrede hans Nysgjerrighed som de fjerne Frasagn om Geirrodsgaard i Jotun hjem, hvor store Skatte skulde ligge opdyngede. Vel hed det, at Reisen derhen var saa farlig, at den næsten oversteg et Menneskes Kræfter, thi over det store Verdenshav skulde man stævne did, hvor man fik baade Sol og Maane paa Ryggen, hvor alle Himmellys vare slukte, og et evigt Mørke rugede; men dette skræmmede ham ikke, hvorimod den store Berømmelse stod ham for Øie, han kunde vente sig af en Idræt, som ikkun Faae turde vove. Da nu desuden 300 Svende lovede at følge ham, naar ikkun Sagamanden **Torkel Adelfare**, som selv havde været der og vidste Veien, vilde føre an, saa stod Intet ham længer i Veien for hans Ønskes Opfyldelse; thi Torkel var strax villig, naar man blot vilde tømre og rede Snekkerne efter hans Anviisning. De bolde Æventyrere droge altsaa afsted, og efter utrolige Kampe og Farer naaede de Kong Geirrods (Geruds) Gaard, hvor dog de største Farer endnu biede dem i alle de mangehaande Fristelser og Tillokkelser, hvormed Troldfolket søgte at fange og øde dem; og sandt er det ogsaa, at, da Kong Gorm omsider hjemvendte, efterat Loke paa hans mange Bønner og Offringer havde givet ham Medbør og Magsveir, havde han knap en Snees af sin Skare med sig; thi Resten vare enten dræbte eller saaledes forgjorte, at de havde forglemt baade Sands og Samling og vare blevne hos Troldene. — Saa slog da Gorm sig til Ro, og i lange Tider grundede han over, hvormangen oprørt Sø han dog havde pleiet, og hvormangen Gjenvordighed han seierrig havde fristet. Men da han allerede vandrede paa Gravsens Bred, vaagnede han atter til Uro ved nogle stærke Beviser paa Sjælens Udødelighed, som han havde erfaret; og han gjorde sig mange Betænkninger om, hvor han vel skulde hen, naar Aanden forlod ham. Saa sendte han da Torkel til Udgaardsloke, hvem han altid med Iver havde dyrket, for at han af ham skulde faae den Gaade løst, som dog ene en Gud kunde raade. Torkel redede sig da atter til Reisen, og den var ikke lettere end den forrige. Tilsidst fandt han ogsaa Loke i en fæl og sort Klippehule, hvor

han sad med svære Jernlænker om Haand og Fod, og med et Haar, der stod som Børster, ja som Horn, om hans Isse og Hage. Han fik imidlertid Intet at vide af den Fæle, der sad saa stille som en Muus, og han begav sig atter paa Hjemveien, medtagende eet af Lokes Skjæggehaar, fra hvilket der gik saa ulidelig en Stank, at Ingen kunde trække Veiret for den. Forfulgt af flyvende Slanger, som spyede Gift, naaede han endelig ombord, men Uhyrerne vedbleve at forfølge ham, og Skibet vilde slet ikke gaae. Forgjeves kaldte enhver af Folkene paa sin Skytsgud, men tilsidst raabte Torkel paa Alfader og offrede til ham. Da spredte Mørket sig pludselig, Dagens Lys skinnede atter, Børen blæste mildt, og under klar Himmel foer Snekken let igjennem Bølgerne. Det var for Torkels Øine, som var han kommen i en ganske anden Verden, hvor Alting klarede sig, og hvor man saae selve Døren til Mandhjem i Lys. Men Børen drev Torkel ad Tydskland til, hvor Christendommen allerede dengang var forkyndt, og med et Glimt af dette himmelske Lys, med „Daab og Christendom," drog han atter hjem til Fædrelandet, dog kun selvtredie, eftersom alle hans andre Følgesvende vare døde underveis. Men da Torkel fortalte Gorm om Udgaardlokes Vederstyggelighed, da skar det Kongen saaledes i Hjertet, at han sprak af Harme.

---

59. Medens **Sigurd Ring** var Konge i Ødanmark samt Skaane og Halland, regjerede hans Fætter **Ring** over „begge Jyllandene." De Fremmede gjorde Nar ad det saaledes flakte Rige og vare det immer paa Nakken, men Sigurd vendte som en ærlig Dannemand sine Vaaben imod dem. Imedens greb Ring Leiligheden til at angribe Sjælland med en mægtig Hær og truede Enhver, som ikke vilde overgive sig, med at lade ham springe over Klingen. Sjællandsfarerne turde ikke byde ham Spidsen, da han var saa mandstærk; de vilde ogsaa nødig være deres Konge utroe, men næsten endnu nødigere vilde de lade sig slagte. De udbade sig Betænkningstid, men da denne var moren udrunden, vare de endnu lige kloge. Da traadte den lille **Regner**, Sigurds Søn, frem i Raadet: „Naar jeg, som kun er et Barn, vil give de Gamle Raad, da kunne I vel svare mig og sige, om Pilen gaaer længst fra den korteste Bue; men fører jeg Snak, saa bærer over med mig, og duer mit Raad, saa er det Guld værd, om det saa var Rakkeren, der gav det; man skal jo da ogsaa lære, saa længe

man lever! Min Mening er da den: man har Skam af at ræddes, saa man sviger sin Drot, men man har heller ingen Ære af at forsprænge sig. Saa bør man da gaae en Middelvei: paa Skrømt underkaste sig Fjenden, naar det gjelder Halsen, og reise sig for Alvor, naar Leilighed gives; thi med Ræv skal man Ræv fange!" Saa gjorde Sjællænderne og kunde ikke noksom undre sig over Drengens Snildhed og Veltalenhed, hvorved han gjorde de raadvilde Oldinger tilskamme. Med Skjelmen bag Øret overgave de sig, men den lille Raadgiver turde de dog ikke sætte i Vove, og de sendte ham derfor til Norge at opfostres. Imedens kom Sigurd hjem og holdt et Slag med sin troløse Slægtning. Faldt han end selv i dette, saa faldt dog Ring med, og Regner indtog begges Høisæde i det atter samlede Rige.

---

60. Men til den samme **Regner Sigurdsøns** Navn have en Mængde af de æventyrligste Sagn knyttet sig; thi „snart svæver Helten som et Forbillede for senere Helte, hævet ved Qvindekjærlighed og mageløse Sønner, i Tidens fjerne Baggrund; snart træder han frem som Høvding og Konge, tapper og stor, omgivet af bekjendte historiske Navne og efterladende et berømt Navn til Sønner, der udbrede det til Europas fjerneste Egne." — Vi kunne paa dette Sted ikke forbigaae de vigtigste af hans Elskovsæventyr. I den Krig, han førte med Kong Frø af Sverrig for at hevne den norske Kong Sigurd, flokkede en Mængde Skjoldmøer sig om hans Banner. Fremst iblandt dem, og imellem Slagets djærveste Kæmper, gik **Ladgerde**, til stort Vidunder for Alle; thi at hun var en Qvinde, viste det lange deilige Haar, som hun lod flagre løst om Skuldrene. Da Frø var nedlagt, lod Regner beile for sig til den fyrstelige Jomfrue, og hun bad Kongen frit besøge sig, men bandt i sin Forstue en Hund og en Bjørn. Over begge disse glubske Vogtere maatte han bane sig en blodig Vei til hendes Buur og hendes Haand, men levede saa i trende Aar i Gammen med sin unge Brud, og lod i den Tid Sværdet hvile. — Siden hørte han, at Kong Herod af Sverrig havde lovet sin Datter, den fagre **Thora Borgehjort**, til den, der kunde skaffe ham Fred for et Par slemme Slanger, som med deres giftige Aande forpestede Luften i den hele Egn. Han lod sig da gjøre en Lammeskindspelts og et Par laadne Buxer, thi det var en Dragt, som gav Ormene Noget at bide paa, og som dertil var god at snoe sig i. Saa seilede han til

Sverrig. Imidlertid var det blevet Frost, og før han gik iland, dukkede han engang under for at faae et Iispandser udenpaa, hvornæst han bød Stalbrødrene Farvel og gik ene til Kongsgaarden. Her mødte han Slangerne, og en Gru var det, hvor de kappedes om at gjøre ham Hovedet hedt, snart ved at smække til ham med Stjerten og snart ved at overspye ham med Edder. Hoffolkene krøb hver i sit Musehul, og Kongen selv var saa betuttet, at han lukkede sig inde i det mindste Kammer, han havde. Men Regner med Iispandsret var uforsagt, satte Skjold imod Tand og haard Hud imod hed Forgift, saa han stod urokkelig som en Muur midt i Edderstrømmen, til han saae sit Ram, og jog da med sikker Haand sit Spyd saa eftertrykkelig gjennem begge Slangerne paa eengang, at de bleve spiddede som Fluer; og han stod ene paa Pletten. Nu kom Kong Herod frem og gav sig god Tid til at skaade Regner. Især fandt han Buxerne latterlige og kaldte ham derfor **Lodbrog** (Lodbrog = laadne Buxer; kan imidlertid ogsaa godt betyde Folkeskræk). Men dette Navn beholdt Regner, og Thora vandt han sig. Nu gjorde Skaaninger og Jyder Opstand, og da viste det sig ikke alene, at gammel Kjærlighed ruster ikke, men det viste sig tillige, hvilken uforlignelig Helteaand der kan besjæle en spærlemmet Qvinde; thi den forskudte Ladgerde fløi som et Lyn til hans Bistand og bidrog atter væsentlig til at fravriste Oprørerne Seieren. — Nogle Aar senere døde Thora, og Regner drog paa nye Krigstog for at dæmpe sin Sorg. I Nærheden af Lindesnæs stødte hans Folk paa en Gedevogterske, som hed Krake. Hun tjente en ond Bonde, som hed Aage, og hans endnu værre Qvinde Grima; men Madsvendene forbrændte Brødet af Forundring over hendes Deilighed, og de forsikkrede Regner, at hun overgik selve Thora i Skjønhed. Han sendte da Bud efter hende, og for at prøve hendes Kløgt bød han hende, at hun ikke maatte være paaklædt og dog heller ikke uden Klæder, Intet have spiist og dog ikke være fastende, ikke komme ene og dog ikke følges af Nogen. Hun kom; hun havde viklet et Fiskenæt om sig, over hvilket hendes tætte, lange Haar rullede ned som en Flod; i et Løg havde hun bidt, men ikke nydt det, og sin Hund lod hun ledsage sig. Regner fortrylledes af hendes Skjønhed og Vid, men hun vilde dog først give ham sit Ja, hvis han endnu var af samme Tanker, naar han vendte hjem fra sin Leding. Han var hende tro, og nu fulgte hun ham, aabenbarede ham desuden, hvad han da nok kunde skjønne, at hun

ikke var født til Trællekaar, men var en Datter af den berømte Sigurd Fofnersbane; var stjaalet som Barn af det onde Ægtepar, hun nu tjente, og havde maattet ombytte sit eget Navn **Aslog** (Svanloge) med Trællenavnet Krake. Hun var i mange Aar Regners Hustru og var ham venlig og tro; ogsaa vidste hun, advaret af Fuglenes Sang, at bevare sin Mands Troskab, da Kong Eisten af Sverrig bød ham sin Datter Ingeborg tilægte.

---

61. De fagre Qvinder vare hulde mod den seiersæle Helt, men ogsaa paa hans Heltegang maae vi følge **Regner Lodbrog**. Vi have seet, hvorledes han tugtede Frø og frelste Herod; de oprørske Jyder og Skaaninger maatte han tre Gange lære Lydighed; i Brittanien nedlagde han Kong Hama, vandt derpaa hele Skotland med Herreskjold og udstrakte ligeledes sit Spiir over Norge. Saa styrede han sin Hevn paa Sachsen, thi her ydede Kong Carl af Frankrig de oprørske Jyder et Tilhold, hvorfra de kunde vedblive at stemple mod Fædrelandet; og denne Seierherre, der havde undertvunget hartad hele Europa, der uden Ophør var draget fra Land til Land og fra Seier til Seier, han maatte nu see sine Tropper vende Ryg for en Haandfuld Daner! Imedens vare Regners Sønner udjagne af Svenskerne, og dem maatte han da nu tugte, hvorpaa ogsaa Rutener og Skyther fik hans vældige Arm at føle. Ikkun Bjarmer og Finner gjorde endnu Modstand, og snart fremgaldrede de en forfærdelig Storm med en bidende Kulde, og derpaa en Hede, saa en Ravn maatte gabe; og af den pludselige Overgang døde Regners Folk som Fluer. Tilsidst maatte han altsaa „øge Løvehuden med Rævebælgen:“ som en Tyv om Natten maatte han liste sig paa den snedige Fjende. Men det hjalp, skjøndt han senere selv sagde, at han hellere vilde staae for de tungeste vælske Sværd end for de letteste Finlappervile. Endnu fjerde Gang maatte Regner neddæmpe et Opror i Hjemmet, og denne Gang var det fremkaldt af hans egen Søn Ubbe, født ved en Frille, men knæsat. Han overvandt dog Sønnen og tilgav ham gjerne hans Uforstand. Saa hjemsøgte han paany baade Rusland og Sverrig, England, Irland og Flandern, ja gik lukt ind i Middelhavet, lige til Hellesponten, og i ethvert Land, som han drog forbi, betegnede han sit Spor med glimrende Seire. „Femten mine Sønner, som jeg havde kjær, dem gav jeg et Rige hver især,“ synger den seirende Helt. Men for femte Gang maatte han ved Hjemkomsten med Sværdet

bane sig Veien til sin egen Throne, da Kong Carl af Frankrig paany havde understøttet en vis Harald (Klag?), imod at han skulde antænde Christendommens Lys i Danmark. Men Regner kom over ham, og Harald maatte flygte; dog forgreb Regner sig i sin Seier paa Helligdommene, fortrængte atter den sande Gudsdyrkelse og indførte Hedenskabet paany. Og denne Grumhed var hans Nederlag, thi snart „maatte han føle den Almægtiges retfærdige Vrede og ret øiensynlig bøde for sin Kamp imod Sandhed." Den tappre Ella, Kong Hamas Søn, havde han vel fordum tugtet, men han reiste atter Hovedet, og med 500 Mand paa to Knarrer drog Regner til Northumberland. Ella samlede en stor Hær imod ham, og Aar 794 kom det til Regners sidste Kamp. I denne bar han intet andet Dækvaaben end en Hjelm, thi en hvidgraa Silkebrynje, som Aslog havde medgivet ham, beskjermede ham for alle Saar; men i Haanden bar han det samme Spyd, hvormed han fordum tilkæmpede sig Thora. Fire Gange gik han frem og tilbage en blodig Vei igjennem Fjendernes Slagorden; men endelig bleve hans Folk overmandede, og han selv blev indeklemt mellem Skjolde. Man bragte ham til Ella, men han vilde ikke røbe, hvem han var. Han blev da nedkastet i en Ormegaard, men saa bange var Ella for hans Sønner, at han befoel sine Mænd, at de strax skulde optage Fangen, hvis han maatte vise sig at være Regner. Ingen Orm vilde hefte sig paa Kongen, før Silkebrynjen blev afdragen, men da hang de sig fast paa alle Sider. Frygtelige vare hans Piinsler, men der gik kun heltelige Draper fra hans Læber, og sit Navn vedblev han at fortie. Først da en Orm bed sig fast ved hans Hjerte, raabte han overlydt: „Grynte vilde Grisene, kjendte de Galtens Kaar!" Nu vidste man, hvem han var, og vilde frelse ham; men det var forsilde. Han var alt stundet hjem til Odins Gaard, at bænkes med de gamle Enherier.

---

62. Regner tog heller ikke Feil ad sine Sønner. Flere af dem havde vel forhen fristet Heltedøden, men han havde Hevnere nok tilbage. Hvitsærk var ved Forræderi taget til Fange af sin Gjest, Kong Daron af Rusland, skjøndt først efter at der laae høie Ligbunker omkring ham. Han havde kunnet frelse sit Liv, men vilde ikke modtage det som en Almisse, og kaarede Døden paa de spillende Luer. Rognvald skulde engang ved Hviteby bevogte Skibene, men kunde ikke dæmpe den tidlig vaagnede Kamplyst og faldt i Slaget.

Dunvad og **Radbard** vare faldne imod Kong Murial af Skotland, dog havde de forinden viist de gyldigste Prøver paa Mod og Manddom. **Agner** var falden imod Kong Eisten af Sverrig, og i samme Slag var **Erik** taget tilfange. Eisten bød ham Fred, ja bød ham sin Datter, men han vilde ikke overleve sin Broder. Han foretrak at løftes paa Spyd og betragtede med heltelig Ro sit sidste Leie, det dyrebareste, paa hvilket en Høvding kunde døe. Sin Stifmoder Aslog sendte han en Ring til Foræring og lod sig derpaa lægge paa Spydsoddene. I det Samme fløi en Ravn hen over hans Hoved, og han raabte: „Den skrigende Ravn kræver mit Blod, og snart vil den udhugge mine Dienstene; ilde lønner den mig for de mange Slag, i hvilke jeg lædskede dens Tørst!" Saaledes vare disse hans Sønner døde; — vi skulle nu betragte de mærkeligste af dem, han efterlod. **Iver** var født med Brusk for Been og kaldtes derfor **Beenløs**. Han vorede til og blev meget stor, men beholdt dog denne Vanførhed. Imidlertid var han kun syv Aar, da han i Slaget paa Uldmarken, mod Skaaningerne, rystede Barnet af Ærmet. I Kampen blev han altid baaren paa Skjold, fordi han ikke kunde gaae, men hans Pile feilede aldrig, og ved Hviteby i Northumberland skød han saaledes to Troldkvier, som Borgens Indvaanere dyrkede, hvorved han afgjorde Kampens Udfald. Da senere Aslog under Navnet Randalin drog som Skjoldmø imod Kong Eisten for at hevne sine Stifsønner, da skød Iver ligeledes en Piil i hvert af Dinene paa Troldkoen Sibylja, til hvilken Eisten fornemmelig satte sin Lid. **Sigurd** var ogsaa med paa Uldmarken, hvor han gik Fjenden rask paa Livet, men snublede og blev ved den Leilighed saaret i Nakken, hvad nær havde bragt Hæren paa Flugt. En Feltskjær gav ham uden Virkning det ene Omslag efter det andet, og opgav ham saa; men da traadte pludselig en taarnhøi Mand for hans Seng, der kaldte sig Roster, men var Odin, og han lovede at gjøre ham karsk i et Dieblik, naar han vilde indvie ham sin hele Høst paa Valen. Han holdt Ord, men kastede dog først Sigurd noget Støv i Dinene, der bleve at see til, som vare de fyldte med en Mængde smaae Orme; og deraf fik han Ogenavnet **Snogøie**. Endnu var der Sønnen **Bjørn**. Han havde navnlig viist sit Mandemod, da Regner med tre af sine Sønner gik i Kreds mod Svea-kæmpen Skared med hans syv Sønner; og i denne Kamp havde han dog ikke faaet saameget som en Riist i Huden, hvilket gav Anledning til, at man fra den Dag

af kaldte ham **Jernside**, et Navn, som han siden vedblev at gjøre sig fortjent til. Men disse tre af Regners Sønner overlevede ham. — Da nu Efterretningen kom herover om Faderens Fald, stod Iver Beenløs just og saae til ved en Folkeleg, men han forandrede ikke en Mine, inden Legen var tilende; thi han vilde ikke berygtes som den, der for sine egne huuslige Sorgers Skyld afbrød Folkets Glæde. Sigurd Snogøie blev derimod ved Efterretningen saa betaget af Sorg, at han jog det Spyd, som han stod med, igjennem sin Fod uden at mærke det; og Bjørn Jernside, som sad ved Tavlebordet, da Buddet kom til ham, klemte Tærningen, han drog, saa fast, at Blodet sprang i Straaler af hans Fingerender. Ella dømte, saasnart han hørte dette, at Iver maatte Pokker troe, siden han saaledes kunde bekæmpe sin Sorg; og Iver var ogsaa den Første, som med sin Flaade ankom til England for at udkræve Blodhevnen. Men Sigurd og Bjørn forsinkede sig heller ikke, og saasnart de vare ankomne, blev der givet Ella en Dag, paa hvilken Kampen skulde staade. Ella toges til Fange i Slaget, og haardt blev Regner hevnet paa ham. Seierherrerne udskare hans Ryg i en Ørnelignelse og bestrøede denne med Salt, saa han under gruelige Smerter maatte opgive Aanden. Saa valgtes Iver til Englands Konge, medens Bjørn vendte tilbage til Norge, over hvilket Rige han alt i Faderens Tid havde hersket; men Sigurd Snogøie blev paa et almindeligt Landsthing eenstemmig valgt til sin Faders Eftermand paa den danske Throne; dog først efter at han i en sex Maaneders Krig, som endtes i det store Slag ved Slesvig, havde overvundet et Par Oprørere, der havde benyttet Brødrenes Fraværelse til at famle efter Kronen. Han havde da faaet nok af Kampen og lod derfor Sværdet hvile; fra den vildeste Viking omskabtes han til den fredeligste Høvding, og sig selv og sit Folk gav han kronede Dage. Men fra ham nedstammer baade i Danmark og Norge en stor og herlig Æt, blandt Andre den berømte Harald Haarfager igjennem hans Datter Aslog.

---

63. Medens Sigurd Snogøie var Konge i Leire, var der en Underkonge i Jylland, som hed **Gorm**, og som baade kaldtes den Heimske (Eenfoldige) og den Barnløse. Heel barnløs var han dog ikke, thi da han engang sendte nogle Trælle til Holseteland (Holsteen) at kjøbe Viin, og disse paa Tilbageveien overnattede i den store Merkved (Düsterholt) Skov, da hørte de et Barn græde,

som de opsøgte i Dagningen, og fandt da et deiligt Drengebarn, indsvøbt i Silke. Om Barnet var der bundet et Linklæde, der var knyttet foran paa Brystet, og hvori der laae tre Guldringe. De bragte Kong Gorm Barnet og fortalte ham, hvorledes det var fundet. Han øste da Vand paa det og gav det Navnet Knud efter den Knude, hvori det var knyttet. **Fundne-Knud** opfødtes ved Kongens Hird og udmærkede sig alt som Dreng i alle Idrætter, ja den barnløse Gorm vandt ham saa kjær, at han antog ham i Barns Sted, saa han blev hans Riges rette Arving. Men saa snart Knud havde besteget sin Faders Throne, stævnede han alle Mænd til Thinge og lovede dem en stor Belønning, der kunde give ham nogen Oplysning om hans fædrene Æt. Da indfandt der sig to sachsiske Trælle, som aabenbarede ham, at han af dem var udsat i Skoven paa Faderens Bud, fordi han var en Søn af Arnfin Jarl i Holseteland og dennes egen Søster. Knud belønnede Trællene kongelig og fik nu ogsaa Tilnavnet Trælle-Knud, skjøndt der tillige er dem, der kalde ham Knud den Første. — Ellers ville Andre vide, at, da Kong Ellas Datter af England, Bleia, Sigurd Snogøies Hustru, følte sig svanger, spurgte hun sin Husbonde, hvad hun skulde kalde Barnet, og Kongen svarede, at, naar hun havde født, skulde hun tænke paa sit Belte. Da nu hendes Tid var kommen, og hun havde født sin Dreng, da kaldte hun ham Knud efter Beltets Knude, og han var den første danske Konge af dette Navn; kaldtes ellers ogsaa **Horde-Knud**, fordi han var født i Hardesyssel i Jylland. Han var endnu kun et Barn, da Faderen døde, saa baade han og Riget trængte til en Formynder, men der var Ingen, som frivillig turde overtage sig denne vanskelige Post. Saa kastede man da Lod, og Loddet traf **Enne Gnup** (eller Knob), en sjællandsk Bonde, en ædel og oprigtig Dannemand. Den svære Byrde, hvormed Nornerne havde belæsset hans Skuldre, stræbte han ogsaa at bære som en Mand, og kraftig vaagede han saavel for det almene Bedste som for Kongesønnens Vel. Men neppe var den unge Konge bleven myndig, før den brave Rigsforstander nedlagde Rigets Spir i de rette Hænder.

---

*64. Understøttede af Danskerne modstode de krigerske Sachser i en Menneskealder (772-804) den erobresyge Kong Carl den Store af Frankrig (fra Aar 800 romersk Keiser). Den jydske Kong **Sigfred** (Sigurd Snogøie?) havde hertil en særlig Opfordring, idet den

tappre Sachserhertug Videkind var hans Svigersøn; men et langt berømtere Navn erhvervede sig dog hans Broder **Gøtrik** (Godefred), kaldet **den Gavmilde.** Sachserne vare ham hidtil underdanige, og paa Grund af hans Lehnshøihed havde de maattet indgaae, at ved hvert Kongeskifte i Danmark og hvert Hertugskifte i Sachsen skulde de som Hyldingstegn tilstille de danske Konger eet hundrede sneehvide Heste. Intet Under derfor, at han af al sin Magt modsatte sig Keiser Carls Fremtrængen. Frankerne, sagde han desuden, vare vanslægtede; de havde svigtet Fædrenes Tro og Sæder og taget ved fremmede Skikke; de burde derfor bortjages fra Nordtydskland, og deres Herredømme forstyrres. Han var indbudt til et Møde med Keiseren, men svarede med Stolthed: „Ikke de Danske maae komme til Frankerne, hvis de ville dem Noget, men Frankerne til de Danske." Men netop i samme Aar lod Keiseren titusinde sachsiske Familier bortslæbe fra deres gamle Boliger, og lod i deres Sted sine Venner, de slaviske Obotritter, indflytte, hvorved han dannede en Skillemuur mellem Sachserne og de Danske. En Fred blev desuagtet afsluttet mellem Gøtrik og Carl, men den var ikke af Varighed. Imidlertid lod Gøtrik 808 foranstalte en ny Befæstning af Rigets Sydgrændse: fra Østersøen til Vesterhavet lod han langs den nordlige Eiderbred anlægge en Vold, Kovirke eller Kurgraven, hvorpaa kun en eneste Port skulde anbringes, igjennem hvilken man kunde fare med Heste og Vogne. Næste Aar afholdtes der et Møde paa Rigsgrændsen, der dog kun bidrog til at ophidse Gemytterne, hvorfor det oploftes, og Krigen fortsattes. For at holde Sachserne i Ave anlagde Keiseren Fæstningen Itzehoe, hvorhen Nybyggere, Vaaben, Korn og andre Fornødenheder i stor Mængde affendtes over Frisland. Men harmfuld udrustede Gøtrik nu en mægtig Flaade, med hvilken han drog mod Friserne, som allerede tidligere havde ægget ham til Vrede. I tre Slag bleve Friserne slagne, og en svær Skat af hundrede Pund Sølv blev dem paalagt, desuden en vanærende Hylding. I Vestfrisland blev et Huus bygget paa tolv Værelser, hvert af ti Alens Længde. I det inderste Værelse sad Gøtriks Skattefoged, i det yderste var ophængt et huult Metalskjold. I dette maatte Friserne nedkaste Skatten, Penge for Penge; hørte den fjerne Foged Klangen af Pengene, var det godt, ellers maatte Skatteyderen kaste nok en Mynt i Klangskjoldet. Desuden maatte Friserne som Tegn paa Trældom bære Halsbaand af Vidier og med bøiede Rygge gaae igjennem

en lav Dør paa Husets Nordside. Frislands Undertvingelse var dog kun Begyndelsen til endnu større Foretagender, der ogsaa med Held bleve paabegyndte. Gotrik betragtede allerede Frisland, Sachsland og Vindland som sine, ja det var hans Beslutning, som det var hans Trudsel, at gjeste Keiseren i Aachen, hvor han dengang holdt Hof, en Trudsel, som selve Eginhard, Carls fortrolige Ven og ivrige Beundrer, ligefrem fortæller os, at han slet ikke fandt saa urimelig. Da faldt Gotrik paa Jagten for Snigmorderhaand (810), og det er troligt nok, at Keiser Carl skal have udbrudt, da han modtog Efterretningen om Mordet, at han havde altid havt Lykken med sig, men aldrig havde den dog været ham saa gunstig som ved dette betimelige Dødsfald. Gotriks fredeligsindede Brodersøn og Eftermand, Kong **Hemming**, afsluttede næste Foraar en Fred med Keiseren, ved hvilken Eideren vedblev at være Grændsen mellem Danmark og Sachsland.

---

65. Forøvrigt skal Kong Gotrik have havt en Søn med Dronning Danemunda, der vel ikke fulgte ham paa Thronen, men hvis blotte Navn er en Saga som Stærkodders. Det er den usynlige Landeværnsaand, som til Verdens Ende „skyder Skjold og skifter Hug og holder Stand for gamle Danmark, dets Navn og Ære, dets Folk og Fyrster, Minder og Modersmaal." Hans Navn er **Holger Danske.** Medens han laae i Vuggen, kom der sex Jomfruvætter ind, som spaaede ham hans Skjebne. Han skulde vorde en seierrig Kæmpe og dertil yndet af alle Qvinder, hvortil endnu Morgane føiede, at han skulde blive udødelig hos hende paa Slottet Avalon. I sin Barndom blev han Gidsel hos Keiser Carl og øvede siden mageløse Bedrifter baade med og imod ham, men helst dog mod Christenhedens Fjender, f. Ex. Kong Burmand af Ægypten. Efter sin Faders Død vendte han tilbage til Danmark, for atter at bringe i Skik, hvad der var kommet af Lave, men vendte strax tilbage til Keiseren, for som een af hans tolv „Jævninger" (ɔ: ypperste Kæmper) at bruge sit Glavind imod Tyrker og Hedninger. Han var da ikke blot Konge i Danmark, men tillige i England og Palæstina, og var allerede bleven over hundrede Aar gammel. Men da han saa vilde følge sin gode Ven, Kong Karvel, til Indien, blev han forslaaet af Stormen og led Skibbrud ved Seilesteensklipperne (ɔ: Magnetbjergene), men reddedes ved en Engels Hjelp og bragtes til Morganes fortryllede Ø, hvor der

blev sat en Guldkrands paa hans Hoved, som gjorde, at han glemte al Verdens Forfængelighed og drømte sig i Paradiis; hvor han derfor ogsaa tilbragte to hundrede Aar i Selskab med den berømte Kong Artus af Brittanien. Men efter den Tids Forløb tabte han en Dag sin Guldkrands og fik saa Lyst til Verden paany. Det var dog kun for at redde Frankrig og hele Christenheden fra Tyrker og Hedninger, men da dette var udrettet, og han just stod ifærd med at blive viet til Frankrigs Dronning, da blev han atter henrykket til Avalon. En deilig Jomfru i hvide Klæder tog ham i sin Favn og førte ham bort i en Sky, og Ingen kunde see eller vide, hvor han blev af. Der er nu dem, som ville vide, at han siden har siddet hos Jomfru Morgane, hvorfra han skal komme igjen til Dommedag og kæmpe mod Antichristen med Sværd og Spyd; „men det," siger Christen Pedersen, og deri har han Ret, „bør det os ikke at troe; thi det findes ikke i den hellige Skrift." Troligere er, hvad Dannemænd vide at fortælle, at han rigtignok lever endnu, men sidder under Kronborg Slot, eller maaskee et Sted i Nørrejylland, med sine staalklædte Kæmper, for, naar Faren for Alvor er paafærde, at komme igjen som Danmarks Skytsaand. Naar der ikke er flere Mænd i Danmark, end der kan sidde om et Tøndebaand, eller naar alle de Voxne ere faldne, da skal han samle alle tolvaars Drengene under sit Banner. I Spidsen for dem skal han gaae Fjenden imode, slaae ham af Marken ved Brandetrup Aa og frelse Fædrelandet. — Endnu skulle vi kun tilføie, at en Deel af Dannevirke efter Holger hed Holgersdiget, og at han har sit Navn af et angelsachsisk Ord, der betyder at værge, forsvare. Han er vor sidste store Sagnfigur. Stærkodder (Gothen) er paa en Maade baade Bjarke (Norge), Hjalte (Danmark) og Vigge (Sverrig) i een Person; Holger (Normannen) er derimod den forklarede og forherligede Hjalte, det deilige billedlige Udtryk for den danske Folkeaand.

---

66. I Sjælland havde Svafar Svenske kjøbt sig Jordegods og nedslaaet sin Bopæl. Hans Søn **Gardar** vilde (omtr. 860) seile til Syderøerne, men blev nordenfor Skotland overfaldet af Stormen, som drev ham høit op i Havet, hvor han kom til et fremmed og ubekjendt Land. Han landede østerpaa ved et Forbjerg (siden kaldet Østerhorn), hvor der var en god Havn, og ved at omseile Landet opdagede han, at det var en Ø. Paa Nordsiden

byggede han ved Fjorden Skjalfande nogle Huse for at overvintre, og dette Sted kaldte han Husevig. Næste Aar seilede han til Norge, hvor han meget roste det nyopdagede Land, der fra nu af kaldtes Gardarsholm. Kort efter blev ogsaa Nadod Viking fra Norge af Stormen drevet fra Færøerne derover, men han kaldte Landet Sneeland. Men dette Land, som de tvende ved et Tilfælde havde fundet, det gik faae Aar senere (omtr. 868) Vikingen Floke Vilgerdeson (**Ravnefloke**) ud fra Hordeland for at opsøge. Han fandt det ogsaa, veiviist af sine Ravne, og kaldte det Island, et Navn, som det alt siden har bevaret. Det blev i en Fart optaget og bebygget af en Mængde djærve Vikinger fra Norden i det Hele, men fra Norge i Særdeleshed, hvis stolte Stræben først og fremmest var efter Frihed og Uafhængighed. Og saa alvorlig var denne deres Stræben, at, da Gardars Søn, Une den Danske, havde troet at kunne lade sig gjøre til Jarl over Øen af Harald Haarfager, som over sin Faders Hittegods, da maatte han ikke alene flygte fra Sted til andet for de fribaarne Mænd, til han tilsidst blev nedlagt; men Fædrenes Frihed og Uafhængighed af alle Jordens Fyrster vidste Sønnerne ubeskaaret at vedligeholde i henved fire Hundredaar.

---

67. Hordeknuds Søn, Kong **Gorm**, som siden erhvervede sig Tilnavnet **den Gamle**, var i sin Opvært den smukkeste Mand paa sin Tid; han var stor og stærk og færdig i allehaande Idrætter, men holdtes dog ikke for vittig i Sammenligning med sine Fædres Slægt. Kan være; imidlertid udførte han saa mærkelig en Bedrift, at hans Navn fortjener vel at mindes fremfor mange vittigere Kongers. Det var omtrent 860, at han atter paabegyndte Danmarks Gjenforening til et Rigshele — omtrent til samme Tid, som **Erik Edmundsøn** samlede Sverrigs Rige, og nogle faae Aar forinden **Harald Haarfager** ogsaa samlede det hele Norge under sit Scepter —; og Leiredrotten hvilede heller ikke, før han havde fuldkommet sin Gjerning. Siden har Danmark altid udgjort et udeelt Hele, men der er kun opbevaret os faae Efterretninger om de Bedrifter, ved hvilke Gorm gjennemførte Foreningen. Han skal med en mægtig Hær være draget til Reidgothland (Jylland) og have holdt adskillige Slag med Kong **Gnupa** (Enne Gnup?), som han endelig fældte. Dernæst skal han have ført en langvarig Krig med Kong **Solverskalle**, der herskede over en anden Deel af Jyl-

land, og hvem han ligeledes omsider fældte; hvorpaa han forenede begges Riger med sit eget. Han foer da med Hærskjold endnu længere ned i Jylland og udryddede alle Smaakonger lige til Slien og til den gamle Landegrændse. Efter saaledes at have gjenforenet det danske Rige, skal han endnu have kriget med Sachserne og have erobret en Deel af Venden, ligesom ogsaa Frisland blev hjemsøgt af hans Flaader. Men baade ad Nordsøen og Østersøen kom han saaledes i Berørelse med de tydske Konger, hvem han endnu i en anden Henseende maatte være en Torn i Øiet. Thi Gorm var en saare ivrig Hedning, og „alle dem, som troede paa Christ, dem vilde han altid forhæde." En christen Kirke, som allerede var bygget i Slesvig By, lod han derfor i Bund og Grund ødelægge, saa der blev ikke Spor tilbage af det hellige Sted, hvilket i hans Øine var en gudsbespottelig Røverkule. Men dette kom ham altsammen dyrt at staae; thi da han var bleven gammel og svag (omtr. 930), benyttede den tydske Konge Henrik Fuglefænger sig af Omstændighederne, deels til at beskytte Christendommen i Danmark, deels til at hevne sig for Angrebene paa Tydskland. Han drog da imod Danmark og slog Danskerne; ja senere Tydskere have endog udfundet, at han indsatte en tydsk Markgreve i Slesvig, til hvem Samtiden imidlertid Intet mærkede, saa han først Hundrede Aar senere kom fra Tanken paa Papiret, men aldrig ind i Virkeligheden.

---

68. Under sine Krige for at samle Danmark skal **Gorm den Gamle** have gjort Bekjendtskab med en Datter af en sønderjydsk Næssekonge, ved Navn Harald (maaskee en Søn af Klagharald?). Hun hed **Tyre** og var en Qvinde af den fortræffeligste Art, hvem Naturen ret syntes at have umaget sig for at udstyre paa det Herligste, baade hvad Sjæl og Legeme angik. Hendes Ansigt var deiligt: „Rosen syntes at have forenet sig med Lilien om at udbrede det yndigste Purpurskjær over hendes Kinder;" dertil var hun blufærdig, kydsk, vittig og i sit hele Væsen yndig, hvorhos den guddommelige Naade havde oplyst hende med en klar Forstand; endog hendes Fader hørte gjerne hendes Raad og fulgte dem. „Havde hun blot været tvættet i Daabens hellige Væld, havde hun blot været rettroende, saa kunde man godt have stillet hende ved Siden ad Dronningen af Saba." Imidlertid er der dog dem, som ville vide, at Tyre var Christinde, og det er sagtens det rimeligste. — Til denne Tyre drog Gorm at beile, og han agtede, hvis Faderen

gav ham Afslag, at tage hende med Vaabenmagt. Men Hensigten af hans Reise blev Ingen af dem skjult, og de sendte ham Mænd imøde, som skulde indbyde ham til et Gjestebud. Ved dette frembar han sit Ærinde, men henvistes af Faderen til Datteren. Hun svarede, at for denne Sinde kunde Sagen ikke afgjøres; han maatte først drage hjem og bygge sig et Huus paa et Sted, hvor der aldrig før havde staaet noget: i dette skulde han begive sig til Hvile den første Vinternat, sove der tre Nætter i Rad og vel lægge Mærke til sine Drømme. Drømte han Intet, maatte han slaae Frieriet af Hovedet. Gorm adlød hende; men den første Nat drømte han, at han skuede hen over sit Rige, saae Havet vige saaledes bort fra Landet, at det neppe kunde øines, men baade Fjorde og Sunde bleve til tørt Land; derefter stege tre hvide Øxne af Havet op paa Landet, og hvor de kom frem, afaade de Græsset til det sidste Straa. Næste Nat drømte han det Samme, kun vare Øxnene røde og hornede og vendte efter nogen Stund tilbage til Havet. Den tredie Nat drømte han atter det Samme, men da vare Øxnene sorte og havde endnu større Horn, og da de vare vendte tilbage til Havet, og Havet atter vendte tilbage til Landet, da hørte man saa stærkt et Bulder, at det maatte gjenlyde over hele Danmark. De tre hvide Øxne, sagde Tyre, betegne tre haarde Vintre med saa megen Snee, at de gode Aaringer ville aftage over hele Danmark; de tre røde betegne tre andre særdeles strenge Vintre uden synderlig Snee; de tre sorte betegne endelig tre saa haarde Aar, at Ingen vil kunne mindes Magen til dem, og der vil derfor herske Nød over det hele Land. At Øxnene vendte tilbage til Havet, tyder paa, at Uaarene atter ville vige: men det store Bulder er et Varsel om Strid imellem Landets Mægtige, der ville føre store Krige og holde blodige Feldtslag. Dine nære Slægtninger ville formodentlig deeltage i denne Ufred; og havde Du første Nat drømt Slutningen af Dine Drømme, vilde jeg aldrig blevet Din, thi da vilde Ufreden været indtruffen i Dine egne Dage; men nu er der Intet i Veien, thi jeg kan vel raade Bod paa de Uaar, som Drømmene spaae. Saa holdt da Gorm og Tyre Bryllup, men da han Brudenatten var falden i Søvn, drømte han atter: Der fløi to Falke op af Tyres Skjød, den ene større end den anden, og svang sig med susende Vinger høit i Sky. Første og anden Gang vendte de tilbage og satte sig hver paa sin Side ad ham, men da de tredie Gang fløi bort, kom kun den mindste igjen, og

det med blodige Vinger. Hvorledes denne Drøm fandt sin Udtydning, skulle vi om lidet see. Gorm og Tyre reiste derpaa hjem, men forinden lode de mange Skibe lade med Korn og andet Forraad, saa de bragte Overflødighed med til Danmark. Hver følgende Høst bleve de saaledes ved, indtil de forudsagte Uaar indtraf; men da havde de føiet saa gode Foranstaltninger, at hverken de selv eller Undersaatterne lede nogen Mangel; thi af den indsamlede Overflødighed meddeelte de gavmildt til alle Landets Indvaanere. Man indsaae da, at Tyre var den bedste og forstandigste Qvinde, som nogensinde var kommet til Danmark, og gav hende af Taknemmelighed Tilnavnet **Dannebod** ɔ: Danmarks Prydelse eller Danmarks Trøst, fordi det var hendes Forsorg, som havde frelst Fædrelandet fra Hungersnød; fordi hun desuden ofte ved sin Fromhed og Besindighed formildede sin Husbondes haarde Sind.

---

69. Der steg tvende Falke af Dronning Tyres Skjød: det var hendes to Sønner. **Knud** var sin Faders Øiesteen, thi han overgik alle sine Jævnaldrende i Skjønhed og Dygtighed; han var deilig og hvidhaaret, venlig og omgjængelig, hændig, stærk og forstandig, og han var derfor saa elsket af hvert Barn i Landet, at han fik Tilnavnet **Daneast** ɔ: de Danskes Kjærlighed, Danekjær. Ogsaa gjorde hans Morfader meget ad ham, og hos ham blev han opfostret, ja han overlod ham endog siden sit Land at styre. Derpaa drog Knud i Viking og antog efter Tidens Sædvane Kongenavnet. **Harald Blaatand** derimod — saa kaldet af sine sorte Tænder — var nok saa elsket af sin Moder, skjøndt han var ilde lidt i sin Opvært, fordi man fandt ham arrig, opbrusende og i Omgang vanskelig, meente heller ikke, at han var saa klog som Broderen. Han opfostredes ved Faderens Hird, og da han blev voxen, gav denne ham Skibe, hvormed han ligeledes drog i Viking, vendte han end hver Vinter tilbage. Vide hærgede da Brødrene i Tydskland, Irland og England, men fra det sidste Tog kom kun den ene af dem tilbage. Gorm var allerede dengang blind af Alderdom og gik paa Gravens Bred; sit eget Liv brød han sig ikke meget om, thi han var omtrent saa gammel, som et Menneske kan blive, men desmere var han bekymret for sine Sønners Liv, navnlig for Knuds, og han havde svoret høit paa, at den, som meldte ham dennes Død, skulde have sit Liv forbrudt. Imidlertid blev Knud den Falk, som ikke mere vendte hjem. Der er tre For-

tællinger om hans Død. Nogle Islændere ville vide — men de ere meget hadske mod Harald —, at den yngre Broder var forbittret over, at han maatte nøies med Skibe, mens den ældre havde baade Skibe og Land, og derfor en Juleaften opsøgte Knud i Limfjorden med en tredobbelt Styrke, og voldte der hans Bane efter et blodigt Sammenstød. Denne Beretning er dog kun lidet trolig. Troligere er Saxos Beretning, at, medens Knud og Harald beleirede Dublin, stod Knud en Nat og saae paa de unge Karles Leg. Men Kongen af Dublin havde med nogle udlærte Bueskytter sneget sig ind i en hosliggende Skov, og herfra gjennemborede en Piil Kong Knuds Bryst. Han mærkede strax, at det var Døden, men Fjenderne maatte ikke mærke det, og derfor bød han Karlene fortsætte Legen og saaledes skjule hans Død, indtil Byen var taget; hvilket ogsaa blev efterkommet, saa den danske Hær maatte takke sin døende Høvdings Klogskab for Seieren. Bedst afhjemlet synes imidlertid den tredie Beretning, skjøndt den ogsaa stammer fra Island: De to Kongebrødre hjemsøgte Northumberland, og forskjellige Slag havde de allerede leveret Kong Adelbrikt. Da droge de ned mod York og ventede sig ingen flere Fjendtligheder, thi Alt underkastede sig. Men paa en varm Dag gik flere af de Danske ud at bade sig mellem Skibene; iblandt dem Knud. Nu samlede Indbyggerne sig paa Strandbredden og beskøde de værgeløse Svømmere. En af deres Pile blev Knuds Bane, og med hans Lig maatte Danskerne hjemvende. — Gorm opholdt sig dengang paa Jellingegaard, hans Yndlingssæde. Ingen turde bringe ham Budskabet. Men Harald underrettede sin Moder om den sørgelige Hændelse, og hun lod da Hallen tjelde med blaat Vadmel, medens hun selv klædte sig i Sort. Kong Gorm gik til Bords, men Alle taug. „Hvad Nyt er der paafærde, medens alle Mænd tie?“ spurgte Kongen. „Herre!“ svarede Tyre, „I havde tvende Falke, den ene hvid, den anden graa. Den Hvide fløi langt bort til øde Skove, og mens d'n sad i et Træ, kom der mange Krager, som afplukkede alle dens Fjær, saa nu duer den til Intet længer; men den Graae er hjemvendt og vil vedblive at fange Fugle til Eders Bord.“ Og Gorm udbrød: „Saavist er min Søn Knud død, som hele Danmark sørger!“ „Det siger I, Herre, og ikke jeg,“ svarede Tyre, „men sand er denne Tidende.“ Samme Dag blev Gorm syg, og den næste døde han (omtr. 935).

70. **Tyre Dannebod** skal have overlevet sin Husbonde i omtrent fire Aar. I dem indfalder hendes mærkeligste Bedrift. — Om hun nogensinde svarede Keiserens Affsendinger: „Hele Riget vogter paa mit Vink, og aldrig er der noget Spørgsmaal eller nogen Tvist, som afgjøres uden min Mellemkomst, saa I kunne see, at jeg æres baade som Konge og Dronning paa eengang," — er vel mere end tvivlsomt; men vist synes det ligefuldt, at hun baade i Slutningen af sin Mands Regjering og i Begyndelsen af Sønnens deelte Styret med dem. Vist synes det atter, at det fornemmelig er hende, hvem vi skylde Opførelsen af det Dannevirke, der uvilkaarlig minder os om den anelsesrige Heimdalsmythe fra vor Folkeligheds tidligste Morgen. Danmarks Led var af Lave; thi vel hegnede den stolte Sø det allevegne — og „Dansken fra Lodbrogs Tid huusvant pladsker tilsøes" —, kun ikke imod Syd, hvorfra den i Massen saa overlegne Tydskhed oversvømmede os. Fuglefængeren havde fornys gjort Brud paa Vangen, og hans Søn og Eftermand, Keiser Otto den Første, vilde neppe aflade fra den arvede Vane. Gotriks Kurgrav var forfalden, og Tyre lod da fra Slien til Eider bygge en ny Vold, der skulde værge os for de fremmede Løbeskytter. Den var høi og stærk, bygget af Stene, Jord og Tømmer, med en ti Favne bred og ni Favne dyb Grav paa Sydsiden, med Borgtinder paa hver hundrede Favne, men kun med een eneste Gjennemkjørsel (Jernporten). For at bygge den lod hun ikke alene alle Danmarks Gaardeiere samle sig ved Slesvig, men alle dem, som kunde løfte Spade. Kun Børn og Gamle fritoges, og de Fattige forsynedes med Fødemidler og Penge. Arbeidet varede i tre Aar og fordeeltes ved Lodkastning. Skaaningerne fik Strækningen fra Kalegat til Hollingsted at opføre, Sjællændere og Fyenboere Strækningen fra Kalegat til Sli; Jyderne i Nord og Syd toge derimod kun for saavidt Deel i Arbeidet, som de ved idelige Tilførsler af Levnetsmidler maatte forsyne og forsørge de talløse Arbeidere. Men Tyre, som stadig holdt Øie med sit Værk, fortjente sig herved paany sit Dannebods-Tilnavn, som den, hvem Danmark nærmest skyldte sin Friheds Bevarelse og sin fortsatte Opkomst, „og æres skal hun høilig i sin Grav som Fædrelandets Skytsaand." — Er det Digt, dette deilige Sagn, eller Historie? Historien siger, at ogsaa Tyres Vold forfaldt, og at Valdemar den Store lod en Steenmuur opføre; og vore Oldkyndige tilføie, at Levninger af Volden endnu kunne spores, ja vore Krigere meente

jo forleden, at de kunde føle paa sig selv, at de holdt Vagt paa det gamle Dannevirke; saa man maa vel antage, at Volden ogsaa er historisk. Men dette forbyder os ingenlunde at lægge den dybeste Betydning i den, den kan bære; og hvor deilig Alt slaaer til, seer da ogsaa Enhver, der mindes, at, blev Tyres Værk nogensinde fortsat, blev der nogensinde bygget fort i hendes Aand, da skete det sidste Gang i Valdemarernes Dage, og efter dem ingensinde før i vore, da et aandeligt Dannevirke atter begyndte at reise sig, bygget tæt ved Grændsen af levende Hjerter og spydmærkede Helte, et Dannevirke, hvorover de sildigste Slægter skulle glæde sig. — Tyre døde, da hun havde naaet de syv Gange ti, og vi skulle da nu betragte hendes Grav. Gorm boede gjerne paa sin Kongsgaard i Jellinge, hvor Vermund Vitre havde boet før ham. Der hæver sig nu Landsbykirken mellem to store Tvillinghøie; den nordenfor Kirken, som forhen havde en stor og dyb Brønd, er Dronning Tyres; den søndenfor er Kong Gorms. Paa Dronning Tyres stod fordum en Runesteen, halvsjette Alen høi; nu staaer den ved Kirken. Den har en Drage paa sin ene Side og et Christusbillede paa den anden, men paa de tre Sider staaer omtrent følgende Indskrift: „Kong Harald bød gjøre disse Høie efter sin Fader **Gorm** og sin Moder **Tyre**; den Harald, som vandt sig hele Danmark og Norge og antog Christendommen." En mindre Steen staaer ligeledes foran Jellinge Kirkedør, men har naturligviis ikke altid havt denne Plads, og den fortæller os, at „Gorm gjorde denne Høi efter sin Kone Tyre Dannebod," saa hendes Mindesteen har han havt færdig, inden Nogen af dem døde. Paa en Steen ved den nærliggende Bække By staaer der endvidere: „Rafnunge-Tove og Fudin (Godin?) og Knuble, disse tre gjorde Tyres Høi." Og endelig fortæller en Steen ved Læborg os: „Rafnunge-Tove hug disse Runer efter sin Dronning Tyre." Ved Lauderup-Gaard er der derhos endnu en Steen, af hvis udslidte Runer man ikke har kunnet stave sig til mere end Tyres og Harald Gormsens Navne. — Vi træde paa en historisk Jordbund, hvad enten den saa er „klassisk" eller ikke; de sjunkne Jordvolde og Gravenes Stene maae vidne for os om vort Folk og dets Bedrifter og vort urgamle Modersmaal.

---

*71. Det er forhen omtalt, at det nærmest var fra Norge, at Normannerne uddroge, og det var da ogsaa til en norsk Høvding, den landsflygtige Rolf Ganger, Regnvald Jarls Søn paa

Møre, at den svage Kong Carl den Eenfoldige af Frankrig 911 afstod Landskabet Neustrien, som siden den Tid kaldtes Normandiet. Ikke, som om Nordens andre Stammer vare udenfor al Deeltagelse i Normannernes djærve Vikingetog, i hvilke de tvertimod hyppig deelte baade Faren og Æren. Saaledes berettes det os, at Gange-Rolfs feige Søn, Hertug Vilhelm, havde i den Grad ladet sig skræmme af sine oprørske Vasaller, at han havde fuldt og fast besluttet at tye til Frankerne om Bistand; men da fremstod **Bjørn** (Bernhard) **den Danske**: „Til Frankerne ville vi ikke følge Dig, Hertug Vilhelm, men har Du besluttet, at Du hellere vil leve i Vanære paa fremmed Grund end styre og værge Dit eget Rige, da have ogsaa vi besluttet i vort gamle Hjem at søge os en Anfører, der er værd at beherske os, og som ikke er for feig til at føre os mod Fjenden og Døden!" Det hjalp; Hertugen glemte sin Qvindagtighed, beklagede sig med milde Ord over Bjørns haarde Tiltale og lovede selv at gaae foran til Striden. Men da Bjørn saae dette, bad han sin Herre ikke at vredes; „og lad os saa forsøge, hvormange der ville følge os!" Der fandtes 300, som paa Bjørns Forespørgsel vare villige til at stride og døe. De traadte frem, og som Troskabstegn sloge de paa dansk Viis med Spyd paa Skjoldene. Medens de Øvrige indesluttede sig inden Hovedstadens Mure, gik disse 300 med Vilhelm og med Bjørn, og Oprørerne bleve fuldstændig slagne. — Da Vilhelm senere blev snigmyrdet, og hans Søn Richard var et Barn, da stod atter Bjørn i Spidsen for Regentskabet og vidste med Snildhed at sætte Splid imellem Kongen af Frankrig, Greven af Paris og Greven af Flandern, der alle havde forenet sig om at dele Barnets Arv. Imidlertid havde han skikket Bud til Danmark om Undsætning, og en dansk Flaade landede ogsaa 944, anført af den unge Kong Harald (formodentlig Guldharald, Knud Daneasts Søn). Frankerkongen toges til Fange, hans Tropper sloges, og Bjørns Snildhed og Troskab frelste i Forening med Haralds Tapperhed endnu denne Gang Normannernes Selvstændighed.

---

72. Imidlertid havde **Harald Blaatand** besteget sin Faders Throne, og Dannevirke var blevet bygget; men det Meste af hans øvrige Historie maatte man for hans egen Skyld ønske at kunne fortie. Hans Vikingstoge, hans Krige mod Sachserne og Erobringer i Venden havde ikke stort at betyde; mærkeligere er derimod hans Forhold til Norge. — Her var Harald Haarfager død, Enerigets

Stifter, og hans ældste Søn, den grusomme Erik Blodøre, havde maattet vige for sin milde og livsalige Broder, Hakon Adelsteensfostre. Men Harald Blaatand tog sig af den fordrevne Kong Eriks Sønner, knæsatte endog den ene af dem, **Harald Graafel**, og kom derved i idelige Krige med Norge. Endelig sank Hakon Adelsteen paa Fitje, som Seierherre gjennemboret af en Flygtnings Piil, og Harald Graafel besteg Norges Throne (950). Det var dog kun Midten af Norge, hvorover han herskede, thi baade i Syd og Nord sadde andre Styresmænd. Ved en Række af feige Mord, til hvilke Gunild, hans onde Moder, skyndede ham, blev han dog ogsaa det sydlige Norges Hersker og fordrev fra Trøndelagen den mægtige **Hakon Hladejarl**, som tog sin Tilflugt til Danmark. Men paa samme Tid var Knud Daneasts Søn, den rige **Guldharald**, bleven kjed ad de evige Vikingstog, hvorfor han fik Lyst til at gjøre Fordring paa en Deel af Danmarks Rige. Den trædske Jarl bestyrkede ham i hans Forsæt, og i mange ansete Mænds Nærværelse begjerede Guldharald det halve Rige af sin Farbroder. Men denne svarede harmfuldt, at Sligt havde Ingen krævet enten af hans Fader Gorm, eller af Hordeknud, Sigurd Snogøie eller Regner Lodbrog; han selv vilde heller ikke være Halvkonge i Danmark. Ingen vovede at svare ham noget paa denne Erklæring, men Guldharald opgav ikke derfor sit Ønske; meget mere betroede han Jarlen, at sin Villie vilde han sætte igjennem, om det saa kun kunde skee ved at lægge Haand paa selve Kongen, som forholdt ham hans gode Ret. Jarlen pustede i Løn til Ilden, men tilraadede den yderste Klogskab og Forsigtighed. Ogsaa Kongen gik til Jarlen, og efter lang Grublen forestillede denne ham, at hans Brodersøn lod sig aldrig afspise med tomme Løfter. Sit eget Rige skulde dog Kongen beholde, men skaffe sin Brodersøn et andet, og dette skulde være Norge. „Norge er stort og mægtigt," indvendte Kongen, „og Folket stridbart." Det havde han noksom erfaret i Krigene med Hakon Adelsteen, da han mistede mange Folk og vandt dog ingen Seier. „Og desuden — Harald Graafel er min knæsatte Fostersøn." Jarlen vidste dog at gjendrive alle Indvendinger: Harald skulde kun indbyde sin Fostersøn til at overtage de Lehn, han havde i Danmark, og da skulde Guldharald overfalde og dræbe ham. „Det vil man kalde en ond Gjerning, at svige sin Fostersøn!" svarede den svage Konge overrasket. „I de Danskes Øine," bemærkede Jarlen, „vil det altid synes bedre at dræbe en norsk Vi-

king end en dansk Kongesøn, som tillige er Din Brodersøn;" og Aftalen var fuldkommet. Guldharald var snart vundet, og Harald Graafel gik i Fælden, navnlig fordi hans Høvdinger vilde, at han i Danmark skulde hente Korn til sit af Hungersnød hjemsøgte Folk. Med tre Skibe lagde han ind i Limfjorden, hvor Guldharald strax æskede ham til Strid med ni Skibe, og i den ulige Kamp bukkede han efter tappert Modværge under for Overmagten. Men Nidingsplanen var endnu kun halvt fuldført. Inden den norske Harald endnu var falden, gik Jarlen til den danske Harald og sagde: „Medens Din Brodersøn endnu kun var Herre over en Flok Vikingeskibe, krævede han Halvdelen af Dit Rige; mener Du, at han vil nedstemme sine Fordringer, naar han bliver Norges Konge? Min Flaade er udrustet, og mine Mænd vente paa Kampen; hvad andet behøver jeg end Dit Samtykke for at overfalde og dræbe den Ærgjerrige, der tørster efter Dit Blod? Arbeidet skal være mit og Lønnen Din, thi som Norges Jarl vil jeg sværge Dig Troskab og yde Dig Skat!" Og han fik Samtykket, drog med tolv store og velbemandede Skibe mod Guldharald, der netop var bleven færdig med Normændene, fangede ham levende, men gjorde i Galgen Ende paa hans Liv (963). For et Syns Skyld gav han Kongen Bøder for hans Frændes Drab, og med en veludrustet Hær paa 600 Skibe blev Norge vundet. Andre ville endnu sige, at Harald Blaatand tillige paa Jarlens Raad friede til den onde Gunild Kongemoder, og at hun virkelig tog herned for at holde Bryllup; men for en Brudeseng fik hun en Mosebund til Leie. Ja der er endog dem, der ville mene, at man for en Snees Aar siden gjenfandt hendes nedtøirede Lig i Haraldskjær Mose ved Veile. Men Harald fik ikke stort Andet end det norske Kongenavn; thi i Virkeligheden var det den trædske Jarl, som i de følgende tredive Aar styrede Norges Rige, den stolte, blodige Hedning, hvis Magt ingen Anden kunde bryde end hans egen Voldsomhed. Ringe var derfor Harald Blaatands Glæde af det tredobbelte Nidingsværk.

---

73. Imellem Keiser Otto den Første af Tydskland og **Harald Blaatand** synes der ofte at have fundet Stridigheder Sted, fremkaldte ved det Tilhold, som de oprørske Sachserhøvdinger fandt i Danmark; men det blev aldrig til nogen ordentlig Krig, fordi Keiseren under hele sin Regjering havde nok af Krig andenstedes. Derfor tillod Harald ogsaa uden videre, at keiserlige Affendinger

prædikede Christendommen herinde; han havde desuden af sin Moder arvet et forsonligt Sindelag mod den nye Lære. Først senere (ved 964) skulle dog Haralds egne Dine have aabnet sig, og dette skal være gaaet saaledes til: Ved et Gjestebud, hvori Kongen deeltog, kom det til en Ordstrid om Troen. Mange tilstode vel, at Christus var ogsaa en Gud, men paastode, at der var andre og mægtigere Guder, som gave Menneskene Beviser nok paa deres overnaturlige Magt. Tilstede var ogsaa Klærken **Poppo**, som allerede havde døbt mange Danske i Jydebækken (siden kaldet Helligbæk) syd for Flensborg, og han sagde, at der var kun een Gud i tre Personer: Fader, Søn og Helligaand; men Afgudsbillederne vare Djævleværk og ikke Guder. Harald, der altid var hurtig til at høre men langsom til at troe, spurgte Klærken, om han vilde stadfæste sin Tro ved Ildprøven, og han svarede frimodig Ja. Han sattes da i Forvaring til næste Dag, men saa tog han det svære, gloende Jern i sin Haand, bar det den af Kongen bestemte Vei, nedlagde det for hans Fødder og viste alle de Tilstedeværende, at hans Haand var uskadt. Dette tyktes Alle et stort Under, og fra nu af viste Harald aabenbar de Christne al Ære og Gunst, opfordrede ogsaa sine Undersaatter til at tage ved Christendommen, skjøndt selv lod han sig endnu ikke døbe. Stemningen mellem Kongen og Keiseren blev dog ikke derved fredeligere, og Otto døde 973 under Forberedelserne til et stort Tog mod Danmark. Hans Søn, **Otto den Anden**, arvede sin Faders Krigsplaner. Kong Harald mærkede dette, lod Dannevirke vel vedligeholde og udrustede sine Skibe; sendte ogsaa Bud til sine Lehnsmænd, navnlig til **Hakon Jarl** i Norge, at de skulde komme ham til Hjelp med al deres Styrke. Men Otto samlede ogsaa paa sin Side en stor og anseelig Hær fra Sachsland, Frakland, Frisland og Vindland, og i Efterhøsten 975 rykkede han frem igjennem Holsteteland, allevegne forstærkende sin Hær. Paa Dannevirke stod Hakon Jarl, og han lod alle Borgportene vel besætte, forsømte ei heller den øvrige Vold. I tvende Slag, som hvert varede en heel Dag, drev han Keiseren tilbage, og denne maatte tilsidst flygte, hvorpaa Jarlen gik ombord paa sine Skibe og overvintrede i Limfjorden. Otto kom dog næste Vaar igjen, men fandt atter Dannevirke forsvaret, kunde ei heller indtage det, før den unge **Olav Trygvesøn**, Norges tilkommende Konge, gav ham det Raad, at han skulde lade hver Mand bære Ved og Grene til Volden, og lade alt dette antænde ved Tønder, fyldte med Spaaner

og Tjære. En skarp Søndenvind drev Luen ind paa Volden, som næsten ganske blev ødelagt. Efter en haard Kamp gik Keiseren saa mod Slesvig, samlede sine Skibe og gik over Fjorden. Danehæren blev atter slaaet i et svært Slag, og Harald flygtede op til Øen Mors i Limfjorden. Keiseren drog efter ham, men der indledes Underhandlinger. En Sammenkomst skal have fundet Sted paa Mors, og til Fredens Besegling antog Harald høitidelig Christendommen. Da skal Keiseren tillige have staaet Fadder til Kong Haralds Søn Svend, som derfor i Daaben fik Navnet **Svend-Otto.** Ogsaa den gamle Jarl Hakon lod sig døbe, og fik en heel Føring Præster ombord paa sine Skibe for med dem at christne Norge; men neppe blæste Børen, før han atter skyndte sig at landsætte Præsterne ved Hals og paany blotede til sine gamle Guder. Heller ikke ved den unge Svend kunde Christendommen blive hængende. Derimod døde Kong Harald i Troen, og han var den første Leirekonge — skjøndt boende i Jellinge —, som tog ved den.

---

74. Noget tidligere levede i Fyen en mægtig Mand, som hed **Toke,** der med sin Hustru Torver havde tre Sønner: **Aage, Palne** og **Sjølner.** Begge Forældrene døde i en høi Alder, og Sønnerne skiftede Arven. Men den yngste, Fjølner (Nogle mene, at han var en Frillesøn), blev meget misfornøiet over, at han ikke fik lige Arv med de ældre, og drog til Kong Harald. Han blev dennes Hirdmand og fortrolige Raadgiver, og han sparede ikke Leilighed til at ophidse ham mod sine Brødre. „Du er ikke Enekonge i Danmark," sagde han, „saalænge Aage hersker i Fyen, og kun ved hans Død kan Du sikkre Din egen Magt." Han fandt heller ikke døve Øren. Aage, som ellers aarlig gik i Viking, seilede en Sommer til Gothland for at beile til Ottar Jarls Datter Ingeborg. Han havde kun to Skibe med sig. Paa Tilbagereisen gik han i Land paa Sjælland, slog Telt og tænkte paa ingen Fare. Men Kongen havde udsendt nogle Skibe, som skulde holde Øie med ham, og af dem blev han overrumplet og fældet, hvorpaa hans Skibe og Gods bragtes til Kongen. Palne blev saare bedrøvet over sin Broders Død, og især græmmede det ham, at ikke kunde hevne den, fordi det var Kongen selv, som var Banemanden. Efter at være vendt tilbage fra Sorgen til Livets Sysler friede derpaa Palne til sin Broders Brud, og med stor Pragt blev Brylluppet holdt. I Brudenatten drømte Ingeborg, at hun sad ved sin Væv

og væpede graat Linned, men een af Rendegarnsstenene faldt ned. Hun vilde tage den op, men saae da, at alle Stenene vare Menneskehoveder, og som hun nøiere betragtede det affaldne Hoved, da kjendte hun tydelig, at det var Harald Gormsøns. „Den Drøm var ikke saa ilde," sagde Palne. „Det synes jeg selv med," svarede hans Hustru. Hevnen luede i begges Bryst, og de nærede ved Dag og Nat dens Flamme.

---

75. Palne og Ingeborg havde Sønnen Toke, sædvanlig kaldet Palnes Toke, **Palnetoke**. Han vorte op hos sine Forældre, blev forstandig og vennesæl, men var endnu ikke fuldvoxen, da Faderen døde. Saasnart hans Alder tillod det, gik han hver Sommer paa Hærtog. Saaledes gik han engang med tolv Skibe til Bretland, og var det hans Agt at hærge paa Wales; men isteden ægtede han Jarl Stefners Datter Olof sammesteds, og fik i Medgift det halve Jarledømme samt Jarlenavn. Ikke lidet var da hans Magt voxet og Anseelse forøget; men Hadet imellem hans Slægt og Kongen var ingenlunde formindsket. Nu traf det sig engang, at de vare samlede ved et godt Lag. Toke roste sig af sin Skydekonst: de maatte tage det mindste Æble, sagde han, og lægge det paa Hovedet af en Pog, og paa almindeligt Maal skulde han med sin Piil skyde det bort i første Skud. Ordet var tvetydigt, thi Pog betød dengang baade Kjep og Dreng, men Kongen tog ham paa det, og befalede ham, hvis han ikke vilde kaldes en Pralhans, at skyde Æblet af sin egen Søns Hoved. Æren gik Toke over Alt, og for dens Skyld gik han ind paa en Gjerning, som ingensinde var rundet ham i Tanke. „Hold nu bare Tungen lige i Munden," sagde han til sin Søn, „og vend Nakken til mig, for at Du ikke skal faae ondt i Øinene af at see paa Pilen; lad Dig heller ikke skræmme af dens Susen!" Saa tog han tre Pile af Koggeret, lagde den første den bedste paa Buen, og bortskød Æblet uden at skade Sønnen. Alle studsede. Men Kongen spurgte, hvorfor han havde taget tre Pile, da han dog ikke havde havt Lov til at prøve sin Skyttelykke med mere end den ene. Toke svarede: „Havde jeg skudt Feil af Æblet med den første Piil, saa skulde dog vel den anden eller tredie des sikkrere have ramt Dig." Kongen kunde ikke hevne sig strax: dertil var Stemningen ham altfor ugunstig; men den djærve Skytte hed fra den Dag af Toke Trylle (ɔ: Skytten). — Aarene gik, og Kongen og Toke traf atter sammen ved et Gilde. Kongen pralede

af sin Færdighed i at løbe paa Skier, hvori han vilde være Alles Mester. Toke meente, at han dog nok turde maale sig med ham. Da bød Kongen ham løbe ned ad Kullen, hvad han dog neppe selv havde dristet sig til; thi det Løb havde endnu ingen Vovehals forsøgt. Man kunde blive svimmel af at see fra Bjergtoppen i den vaade Afgrund nedenunder, men Toke spændte ganske rolig de glatte Skier under Fødderne, tog en lille Stok i sin Haand og foer saa afsted som et Lyn. Endelig brast Skierne mod en Klippepynt — han havde vel saaledes beregnet det i Forveien —, og dette var hans Frelse. Ellers var han uundgaaelig styrtet hovedkulds i Havet, men nu tørnede han med Staven mod Klipperne, holdt sig i de fremspringende Stene og Buske, og gled ved Hjelp af dem langsomt ned igjennem Klipperifterne. Nedenfor havde han ladet et Skib henlægge. I dette gik han ombord og seilede hurtig tilbage til Fyen, eller til Svend, mens man troede ham begravet i Bølgerne. Men det gamle Had havde faaet ny Næring.

---

76. Dog var Hadet ikke udelukkende af personlig Oprindelse. Thi imidlertid havde Harald ladet sig døbe og paa alle Maader begunstiget Christendommens Indførelse; men Toke var en ivrig Tilhænger af den gamle Asalære, som hidtil havde hævet Brystet og styrket Armen hos hans Slægt og Folk. Han kunde ingenlunde rolig see Fædrenes Tro gaae under. Nu havde Harald to Sønner, og den ældste, Hagen, var hans Kjæledægge, ligesom han ogsaa var udrustet med de mest glimrende Egenskaber og iblandt Andet ved sit Tog til Samland havde givet lysende Prøver paa sit stolte Heltemod. Men den anden Søn, **Svend**, var Faderen imod, hvad enten han nu var frillefødt, som Nogle ville mene, og hans Anerkjendelse først senere aftvunget Faderen af Palnetoke, eller hvad Grunden ellers kan have været. Nok er det, at Svend blev opfostret af Toke, med hvis Søn Aage han var eens i Alder, og indsugede hos sin Fosterfader hele dennes Kjærlighed til Asatroen, hvorved Spændingen imellem Fader og Søn maatte blive saa meget større. Vel blev Svend døbt med sin Fader, saaledes som forhen er fortalt, men Vandet var neppe tørredes paa ham, inden han vendte tibage til Hedenskabet; og de kraftigste Mænd flokkedes om den vilde Yngling, der ene syntes dem istand til at opretholde de gamle Guder. Saasnart han vel var voxen, gik han paa Tokes Raad til sin Fader og krævede Skibe og Folk af ham som en ret

Kongesøn. Han maatte her tiltrodse sig, hvad han forlangte, men hans Fosterfader var mindre modvillig: ogsaa af ham fik han Folk og Skibe og gik nu lystig paa Viking. Han hærgede da trindt omkring paa Kysterne, selv paa sit Fædrelands, siges der; og længe varede det ikke, før det kom til aabenbar Krig mellem Fader og Søn. Vi kjende lidet til Krigens Begivenheder, kun saameget er klart, at snart maatte den fordrevne Søn tumle sig omkring paa fremmede Kyster, snart spillede han atter Mester, og Faderen maatte flygte. Men sluttelig landede Svend med Palnetoke paa Sjælland, hvor han paa Isøre Thing udraabtes til Danmarks Konge. Dengang var Harald i Jylland og ventede ingen Feide; han var ifærd med at lade en stor Steen føre fra Stranden til sin Moders Gravhøi, og havde baade ladet Mennesker og Stude spænde for den. En veifarende Mand kom til, og Kongen spurgte ham med forfængelig Glæde, om han nogensinde havde seet en større Byrde draget af Menneskehænder. „Ja, Herre, jeg saae igaar, at Din Søn trak hele Danmarks Rige fra Dig; døm nu selv, hvilken Byrde der var sværest." Harald blev forfærdet, lod Stenen ligge paa Bække Mark og samlede Folk og Skibe i en Fart, skjøndt han mangensteds fik til Svar af de vrede Bønder, at de ingenlunde vilde vove Livet for den, „der lader os drage som andre Øg." Endelig havde han samlet 50 Skibe, og med dem stredes han en heel Dag under Bornholm med sin Søn. Da Natten brød ind, vare ti af Faderens og tolv af Sønnens Skibe ryddede, og Harald lod sine Skibe lægge Stævn ved Stævn tværs over Vigens Munding, saa Svend var aldeles indesluttet og havde kun lidet Haab om Seier. Men endnu samme Nat kom Palnetoke til med 24 Skibe. Det var dog ikke disses Tal, der skulde afgjøre Kampens Udfald. Harald var gaaet i Land med Fjølner og nogle andre af sine Mænd, og i Skoven havde de tændt en Ild for at varme sig. Palnetoke nærmede sig tilfældigviis det samme Sted; han kunde ved Ildens Blus gjenkjende de fjendtlige Høvdinger og stod nær nok til at kunne høre deres Tale. Da bøiede Harald sig hen over Ilden for at gjennemvarme Bryst og Skuldre; han laae paa Knæ og støttede sig paa sine Albuer. I denne krybende Stilling vendte han Ryggen til Toke. Det var Kongen; det var Tokes personlige Fjende, som baade havde efterstræbt hans eget Liv og Sønnens; det var hans Fostersøns unaturlige Fader og uforsonlige Fjende; det var Overløberen fra Fædrenes Tro, som med Vold beskyttede en fremmed Lære.

der maatte nedsænke Folket i Blodhed og ødelægge det; men det var dog Kongen; det var en svag og affældig Olding, som i 50 Aar havde baaret Kronens Vægt; det var en forsvarsløs Olding. Og Toke tog en Piil af sit Kogger; den gik fra hans stærke Bue bagfra igjennem Kongen, saa den kom frem i hans Mund, og han faldt død om paa Stedet. Men Ingeborgs Drøm var gaaet i Opfyldelse. — Kongens Død lettede Kongesønnens Seier den næste Dag, og Mange vare strax villige til at hylde ham. Men Fjølner gjemte Pilen, som havde dræbt Harald; den var omvunden med Guld, og dens Eiermand let at kjende. Det var Allehelgensdag 985, at Harald faldt; hans Lig blev ført til Roskilde og blev der begravet i Hellig-Trefoldigheds Kirke, som han selv havde ladet bygge. I hans levende Live havde man forfulgt ham; nu gjemte man hans Aske som en Helligdom, „og han havde tidligere kunnet være godt tjent med det Halve af den Hylding, man nu ødslede paa hans Lig." — Senere malede man hans Billede paa en af den ombyggede Kirkes Piller: Krone paa Hovedet, lysebruunt Haar og Skjæg, brandguult Skulderskjærf, kastaniebruun Kjole, himmelblaat Belte, bruunrøde Strømper. Nedenunder har, saa mener man, Biskop Lave Urne i latinske Vers skrevet en historisk Lovtale over Danmarks første christne Konge.

---

77. Efter Haralds Død droge **Svend Tveskjæg** — det Tilnavn fik han — og Toke, som Sædvane var, omkring paa Thingene, og Svend hyldedes som Konge. Inden den tredie Juul skulde han holde sin Faders Gravøl. Han indbød første Gang **Palnetoke** til dette, men denne undskyldte sig paa Grund af sin Svigerfaders Død og drog til Bretland. Anden Gang sendte Svend Bud til Bretland, men Toke laae nu syg, sagde han, og kunde heller ikke denne Gang modtage Indbydelsen. Svend sendte tredie Gang Bud, at Toke nu maatte komme, hvis deres Venskab skulde vedvare. Saa lovede han da at komme, og han kom virkelig med tre Skibe og hundrede Mand, men Skibene lagde han i Havnen, hvor den var dybest, vendte Forstavnene fra Land og lagde Aarerne mellem Roertolderne. Gildet var allerede begyndt, men Svend havde ladet en Hædersplads staae aaben til Toke og hans Kæmper. Svend modtog dem med stor Venlighed, og de skikkede sig til Sæde. Man havde allerede drukket en Stund, og Alle vare glade, da Fjølner gik til Kongen og tilhviskede ham Noget. Svend blev blodrød i Ansigtet.

Saa fremtog Fjølner den Piil, som han havde uddraget af Harald Blaatands Lig, og den gik Bordet rundt, for om Nogen maatte vedkjende sig den. Tilsidst naaede den Toke, og paa Spørgsmaalet, om han kjendte den, svarede han: „Hvorfor skulde jeg ikke kjende min egen Piil? Giv mig den kun, for den hører mig til!“ Alle Mænd sprang op, og Kongen spurgte Jarlen, hvor han vel sidst skiltes fra den. Toke svarede: „Tidt har jeg føiet Dig i Dine Ønsker, min Fosterson, og skal saa endnu. Vil Du hellere høre det her i en stor Forsamling end i Eenrum, saa skiltes jeg ved den paa Buestrengen, da den gav Din Fader Bane!“ „Staaer op, alle Mand, og griber ham,“ raabte Svend; „thi nu er det ude med vort Venskab.“ Men Toke drog sit Sværd, kløvede Fjølner fra Hoved til Skulder, og banede sig med sit flinke Vaaben en Vei gjennem Kongens Hird uden at miste mere end een Mand; thi der var Faae, som havde Lyst til at løfte Sværd imod ham. I en Fart kom han ud i rum Sø og vendte tilbage til Bretland.

---

78. Næste Sommer døde Olof i Bretland, hvorpaa Toke blev kjed ad Livet der, stak i Søen med 30 Skibe og overlod sit Jarledømme til en af sine Venner. Til Danmark hverken kunde eller vilde han gaae. Han gik da til Venden, hvor han i Jomsborg anlagde en stor og stærk Søborg, der skulde være en Planteskole for nordiske Helte, som kunde standse Christendommens Gift fra Syden. I den kostelige Havn kunde 300 Skibe ligge indelukkede inden Borgens stærke Mure, som kun Jernporte aabnede Adgangen til, og over Steenhvælvingerne laae der Valslynger. Da Borgen var færdig, holdt han Raad med sine klogeste Mænd, og **Palnetoke** gav nu det nye Samfund Love (omtr. 988): Ingen maatte optages i det, som var over halvtreds, Ingen, som var under atten Aar; Ingen, der veg et Skridt for sin Jævning i Strid. Ingen maatte udbrede Rygter, men enhver ny Tidende skulde først bringes Høvdingen; hvo der handlede herimod, skulde udstødes. Alle skulde de hevne hinanden som Brødre, men om en Jomsviking erfoer, at en anden Jomsviking, inden de traadte i Samfund, havde dræbt, var det end hans Fader eller Broder, skulde han lade Høvdingen dømme dem imellem. Alt Bytte, hvor lidet det end var, skulde bæres til Stangen at deles, men tog Nogen noget deraf, stort eller lidet, joges han paa Porten, enten han var høi eller ringe. Ingen maatte tale noget Frygtens Ord, ei heller skræmmes for Noget,

det være, hvad det vilde. Ingen maatte have nogen Qvinde hos sig, og Ingen forlade Borgen paa mere end tre Dage uden Hovdingens Tilladelse. — Saa var Jomsvikingernes Lov. Paa Borgen sad de i Fred, men hver Sommer droge i Viking, hærgede fjernt og nær og holdtes allevegne for de ypperste Vikinger, hvem moren Ingen kunde staae ved Siden. Toke var deres Sjæl og deres Hovding, men iblandt de Øvrige vare tvende Helteslægter de navnkundigste. I Sjælland eller i Skaane, hvor det nu var, boede der nemlig en overmaade rig og mægtig Jarl, som kaldtes **Strud-Harald**, fordi han paa sin Hat bar en vaiende Guldstrud. Paa Bornholm herskede derimod en Hovding, som hed **Veset**, og som i Intet stod tilbage for den skaanske Jarl. Mellem disses Sønner havde der længe hersket Strid, og de havde afvexlende hærget Fædrenes Gaarde. Tilsidst fik Kong Svend dem dog forligte, og de bleve endog besvogrede. Som Jomsvikinger indgik de dernæst Fostbroderskab, efter at de først hæderlig havde bestaaet de haarde Prøver, som ene aabnede Adgangen til Samfundet. De vare Alle mærkelige Mænd. Strudharalds Sønner vare: **Sigvald**, en stærk og snild, en hoi og velvoxen Mand med et langagtigt, blegt Ansigt, krum Næse, smukke Øine; og **Torkel den Høie**, saaledes kaldet efter sin usædvanlige Længde, smuk og stærk som Broderen. Det var disse to, som havde yppet Kiven med Vesets Sønner, fordi, da de første Gang droge i Viking og bade Faderen om Levnetsmidler til Reisen, da svarede han dem, at enten fik de blive hjemme, eller selv skaffe sig, hvad de behovede; de vare da vel nødte til at ove Strandhug paa Bornholm. Vesets Sønner vare: **Bue den Digre**, hoi og tyk og overordentlig stærk, men ingenlunde smuk, samt heftig og uregjerlig, skjondt ordknap og hoimodig; og **Sigurd Kappe**, der havde et smukt Ansigt, var saare stille og taus, men fast af Tænkemaade. Foruden disse stadselige Kæmper var der endnu en femte, som vi ikke kunne forbigaae; det var Palnetokes Sønnesøn. Tokes Søn Aage sad nemlig hjemme i Fyen. Han var stille og fredsærdig, brød heller ikke for sin Faders Skyld med sin Fosterbroder Kong Svend. Men han var gift med Vesets Datter Torgunne, og havde med hende Sønnen **Vagn Aagesøn**, der var den deiligste Dreng, man kunde tænke sig, men saa uregjerlig, at Ingen kunde tæmme ham uden hans Morbroder Bue. Man vil sige, at han allerede havde fældet tre Mænd, da han var ni Aar gammel, og han blev slet ikke frommere med Aarene. Da

han var tolv Aar gammel, fik han et Langskib med 50 Mand af sin Fader, og det Samme fik han af sin Morfader, men ingen af Mændene var yngre end atten eller ældre end tyve Aar. Med dem gik han nu paa Tog, og endelig havnede han ved Jomsborg. Toke spurgte, hvem han var. „Jeg er Din Sønnesøn og vil nok være med i Laget her, for hjemme synes Folk, jeg har været saa slem, at Alle saae de hellere min Hæl end min Taa." Toke fandt, at det var kun en daarlig Anbefaling, og Bue med de Andre raadede meget til at lade ham blive udenfor Porten. „Hvor gammel er Du vel, Frænde!" spurgte Toke. „Tolv Aar," svarede Vagn. „Saa er Du for ung efter Loven til at være hos os." „Men naar Ingen paa atten Aar er stærkere end jeg, hvad saa?" Det hjalp Intet, at Toke bød ham Halvten af sit Rige i Bretland, og tilsidst bød han Sigvald ud med hundrede Mand: „Vinder han, saa seiler jeg; taber han, saa tager I mod os!" Dette gik man ind paa, og saaledes tiltrodsede Vildbassen sig Adgang til den navnkundige Vikingerede. Men underligt var det, som han med det Samme forandrede sig, thi vel skulde Ingen tage Luven fra ham i Slag, men i Borgen var der heller Ingen, som kunde overgaae ham i Klogt og Hoviskhed. — Tre Aar efter blev Toke syg og døde i Troen paa Fædrenes Guder (omtr. 992). Forinden indsatte han Sigvald til sin Eftermand som Jomborgs Hovding, men det varede ikke længe, før man kunde mærke, at Toke var borte. Lovene overholdtes ikke længer saa strengt som før: Qvinder og Qvindagtighed fik Indpas i Borgen: Mændene vare længer ude, end de maatte: for ikke at tale om Slagsmaal, om Saar, som i dem bleve givne, og Liv, som bleve spildte.

---

79. **Svend Tveskjæg** havde fristet mangt et Uheld i den unaturlige Kamp imod hans Fader. Senere forfulgte den samme Vanskjebne ham i Krigen med Erik Seiersæl af Sverrig, der forjog ham af hans Rige og satte sig selv i Besiddelse af det. Uheldigst var han dog i sit Forhold til Jomsborg. De tidligere Saar, som Skjebnen havde slaaet ham, vare allerede helede, da han blev Jomsvikingernes Fange. Somme ville nu sige, at han blev det tre Gange, Andre to Gange, atter Andre ville lade ham nøies med eet Fangenskab. Men med det sidste Fangenskab gik det omtrent saaledes til: Kong Burislav af Venden havde iblandt flere Søstre en, som hed Astrid, og hun var baade saare smuk og klog.

Til hende friede Jarl **Sigvald**. Vel havde Broderen tiltænkt hende et fornemmere Giftermaal, og Astrid selv bar ingenlunde Elskov til ham; imidlertid, sagde hun, fik det være det Samme, naar han kunde frie os for Skatten, vi maae betale til Danmark. Der var altsaa den Knude givet Sigvald, som han skulde løse. Han gjorde sig da rede og seilede med tre Skibe ad Sjælland til. I Grønsund lagde han sine Skibe ved et Næs, ikke langt fra den Gaard, hvor Svend just var paa Gjesteri; Forstavnene lod han vende fra Land og Aarerne ligge rede. Saa sendte han tyve Mand til Kongen med det Bud, at deres Høvding laae dødssyg paa sit Skib, men havde meget vigtige Ting at betroe ham. Svend gjorde sig strax rede og gik ned til Stranden med 600 Mand; men kun tredive af dem kom ombord paa det nærmeste Skib. Saa trak man Bryggen op, idet man sagde, at Skibene ikke kunde bære Flere. Paa det næste fik kun tyve Lov at følge Kongen, og til Sigvalds eget Skib, som var det yderste, fik han kun ti med sig. Sigvald var meget svag, men kunde dog tale, og Svend nærmede sig hans Leie, men maatte bøie sig over ham for at høre hans Hvisken. Da slog Skjelmen begge sine Arme om hans Skuldre, og nu var han ikke syg længer. „Hvad nu, Sigvald! vil Du svige mig?" udbrød den overraskede Konge; men Sigvald bød sine Mænd at roe af alle Kræfter. Fra Kysten kunde Ingen komme Kongen til Hjelp, og fangen førtes han til Jomsborg, hvor han blev narret til at ægte Gunild, der i alle Henseender skulde overgaae sin Søster Astrid, skjøndt netop det Modsatte var Tilfældet, og hvor han til Venskabets yderligere Beseglíng maatte love sin Svoger at give ham sin Søster Tyre tilægte. Desuden maatte han frigive Venderne for den aarlige Skat, samt gjøre sin Eed paa aldrig at ville hevne sig. Dette, kunde man nu synes, var god Betaling for en Slaveførstes Venskab, der hidtil havde været hans Skattekonge; men det blev dog ikke derved, og — Danmarks Qvinder maae vel lykønske sig til, at det ikke blev derved. Vi maae imidlertid gaae noget tilbage i Historien. Da han første Gang var fangen, maatte han for sin Frigivelse betale lige saameget Guld og dobbelt saameget Sølv, som han selv veiede i sit fulde Harnisk. Denne Sum betalte hans Undersaatter villig for ham. Anden Gang satte Vikingerne samme Priis for hans Frigivelse, og de danske Adelsmænd satte ikke alene deres Sønner til Gidsler for Løsepengene, men da han umulig kunde betale en saadan Sum af sin egen Lomme, affjøbte de ham

bagefter saa mange Skove og Overdrev, at han blev istand til at udløse Gidslerne. Da man nu tredie Gang veiede ham ov i Guld og Sølv, syntes det hartad umuligt at sammenskrabe saameget i det forarmede Land, som hans Frihed skulde koste. Men da viste Dannequinderne ret deres mageløse Kjærlighed til Land og Konge, thi de kappedes om at rive Ringene af deres Øren og Smykkerne af deres Hals, at give Armbaand, Kjæder, ja Fæstensringe bort, for at frikjøbe ham, saa at hans Frelse laae dem langt mere paa Hjerte end al deres egen Pynt og Deilighed. Og saaledes kunde Svend midt i Ulykken rose sig af, at der kun var eet Hjerte i hele Danmarks Folk: det samme Hjerte baade hos Qvinde og Mand, naar det gjaldt om hans Redning; thi Mændene havde forhen givet meget og givet to Gange, men nu vidner Sagnet, at det var ikke med Suk, men med Hjertens Glæde, at Qvinderne plyndrede sig selv for at offre deres Prydelser paa Fædrelandets Alter.

---

80. Da Svend kom hjem af sit Fangenskab, sige Somme, at han vilde drikke Arveøl efter sin Fader; men det gjør man ikke to Gange. Dog gjorde han et stort Gilde, og det er rimeligt nok, at det skulde kaldes et Gravøl efter Strudharald og Veset, som begge vare døde; thi saaledes var han sikkrest paa at faae Jomsvikingerne til at gjeste sig. De kom nødig, thi de vare bange for Kongen, men de kom dog, alle deres ypperste Mænd, med 40 Skibe fra Venden og 20 fra Skaane. Den første Gildesdag drak **Svend Tveskjæg** sin Faders Mindebæger og føiede dertil det Løfte, at han inden tre Aar vilde dræbe eller udjage Kong Ædelred af England. Derefter var det Skik at drikke et Bæger for Jesus Christus og nok et for den hellige Michael. For Jomsvikingerne skjenkedes der bestandig i de største Horn, af den stærkeste Drik: thi Svend maatte jo vel ikke selv hevne sig paa dem, men han havde Intet imod, om Mjøden gjorde det. De bleve da ogsaa baade varme og øre i Hovedet, og Svend udbrød: „I Jomsvikinger ere jo de anseeligste Helte i Norden: derfor skulde ogsaa I see Jer om efter eet eller andet berømmeligt Løfte!" Da stod **Sigvald** op og drak sin Faders Minde; han lovede inden tre Aar at dræbe eller udjage Hakon Jarl af Norge. Nu var Veien viist, og Ingen vilde staae tilbage: **Torkel den Høie** lovede at følge sin Broder og ikke flye tilsøes, før han saae Bagstævnen af hans Skib, ikke tillands, saa-

længe han kunde øine hans Banner foran sig; **Bue Digre** vilde ingensinde vende Jarl Hakon Ryggen, og **Sigurd Kappe** vilde staaes saa længe som største Delen af de Andre; men **Vagn Aagesøn** vilde ikke vende hjem igjen, før han havde dræbt Torkel Leira fra Vigen og vundet hans Datter. Mange flere Hovdinger aflagde lignende Løfter, men da Rusen næste Morgen var udsovet, indsaae de alle, at det er et sandt Ord, at, naar Øllet gaaer ind, gaaer Viddet ud. Løfterne fortrøde de, men holde dem maatte de. De fandt, at det var klogest at skynde sig, og med 60 veludrustede Skibe begave de sig 994 ad Norge til. De lagde an ved Agde og vedblere at hærje hele Kysten, indtil de naaede Hjørungevaag, som en listig Bonde lokkede dem ind i, og hvor de uforvarende traf Hakon Jarl med tre Gange saamange Skibe. Trække sig tilbage kunde de nu ikke, og paa begge Sider fylkede man til Angreb. Det var den sidste store Hedningekamp i Norden, og Ingen skal sige Andet, end at vore sidste Hedninger — de fleste af dem — lukkede Øinene saaledes, at de vel kunde fortjene at leve i Mindet endnu. — I Midten af Jomsvikingernes Slagorden vaiede Sigvald Jarls Banner over tyve Skibe, og ligeover for ham laae Jarl Hakon med tresindstyve; paa den ene Fløi laae Bue og Sigurd med andre tyve Skibe mod Hakon Jarls Søn, den gjæve Erik, men paa den anden Fløi Vagn Aagesøn imod Svend, Jarlens ældste Søn. Først anfaldt Kæmperne hinanden med Stene og Pilestud, og Jomsvikingerne skøde lukt igjennem Normændenes Skjolde, som om de slet ingen havde havt. Jarl Hakon selv fik saa mange Skud, at hans Brynje hang om ham i Laser, men han smed den kjækt ned paa Tofte og blev staaende. Saa fulgte Sværdelegen. I denne udmærkede især Bue Digre sig med begge sine Stavnboer, Havard Hugger og Aslak Holmskalle, Bues Fosterfader. Svend Hakonsøn maatte vige for Vagn, men blev undsat af sin Broder; nu veg dennes Fløi for Bue, men Erik vendte tilbage og bragte paany Orden i sine Rækker. Da reiste der sig saa svært et Uveir med Storm og Ilinger, at ethvert Hagelkorn veiede en Øre; thi da Slaget begyndte at vakle, gik Hakon Jarl iland paa Øen Primsignd, og i Skovens Udhugning vendte han sig mod Nord, faldt paa Knæ og gjorde store Løfter til sine Skytsgudinder, Thorgerde Helgebrud og Irpa. Han bød dem mangt et Offer, men de vilde ikke tage det, saa han mærkede nok, at det stod sig slet med hans Sag. Han bød dem Menneskeliv, men

heller ikke dem vilde de modtage, for han bød dem vælge, hvem de vilde, undtagen ham selv og hans Sønner Erik og Svend. For nu valgte de hans yngste Søn Erling, en smuk, haabefuld Dreng paa syv Aar, og da han var offret dem, vendte Slaget sig. Hakon gik atter ombord og halede dristig ind paa Sigvald. Jomsvikingerne havde baade Hagl og Lyn i Ansigtet, og for Stormen havde de ondt ved at staae; de saae ogsaa tydelig en Qvinde fare frem i Uveiret: en Piil foer ud fra hver af hendes Fingre, og hver Piil blev en Mands Bane. Men den grumme Qvinde var Thorgerde. Jomsborgerne holdt dog kjækt ud endnu, men saa kom ogsaa Irpa til, og nu vilde Sigvald ikke ligge der længer, men kappede Tougene for at flye. Vagn bad ham bie, men han vilde ikke høre, og forbittret kastede Vagn sit Spyd efter den, der stod til Roers: men denne var ikke den feige Høvding, thi han havde grebet en af Aarerne og roede skyndsomt væk med 35 Skibe, saa der blev kun 25 igjen. Nu vendte ogsaa Hakon Jarl sig mod Bue, saa det regnede ned over hans Kæmper med Hug og Stød. Aslak Holmskalle fik en Ambolt i Hovedet, saa at Næbet sank heelt ned i Hjernen. Torsten Midlang gav derpaa Bue et Hug over Ansigtet, saa Tænderne røg ud, og Læbe med Hage faldt ned paa Dækket. „Lidet ville nu de bornholmske Møer ynde at kysse mig, om jeg nogensinde kommer did!" raabte Bue og kløvede sin Modstander midtover. Han rasede endnu længe frem, men tilsidst hug Sigmund Bresteson begge Hænder af ham. Da stak Bue begge Armstumperne i Hankene paa sine Guldkister: „Overbord, alle Bues Kæmper!" raabte han overlydt og gik tilbunds med sine Skatte, over hvilke man siden i lange Tider saae en vældig Orm at ruge; men mange af hans Mænd fulgte ham, og de øvrige bleve nedhugne, thi bede om Fred vilde Ingen. Torkel den Høie var flygtet med Sigvald; nu seilede ogsaa Sigurd bort, da hans Broder var borte; og af Jomsvikingernes Høvdinger var endnu kun Vagn tilbage. Om ham samlede alle de sig, som ikke vilde flye, men Erik Hakonsen overmandede dem tilsidst, ryddede Skibene og tog Vagn selvtredivte tilfange. — Næste Dag blev Valen undersøgt, Bytte deelt og de fangne Vikinger henrettede; men Torkel Leira var Bøddel. Vikingerne vare lænkede til hinanden med bundne Fødder, men Hænderne havde de frie, og meget er der fortalt om den Mandighed, hvormed de gik Døden imøde. En af dem havde en Tællekniv i Haanden: „Hug hurtig til!" sagde han; „vi Vikinger have

ofte drøftet den Sag, om et Menneske endnu kan være sig Noget bevidst, naar det har mistet Hovedet. Hvis saa er, vil jeg række Kniven frem, som jeg har i Haanden; ellers falder den til Jorden." Hovedet gik, og Kniven faldt. Atten Mand vare henrettede, men den nittende var en deilig ung Mand med et meget smukt Haar. „Tag Jer bare iagt, at I ikke skæmme mit Haar med Blod!" sagde han og rakte Hovedet frem. En Normand tog da fat i Haaret, og Torkel hug til, men Vikingen gav i det Samme et saadant Ryk, at Øxen gik igjennem begge Normandens Hænder og ned i Jorden. Sin Hals havde han altsaa sparet dengang, og Erik Jarl kom til. „Hvo er Du?" spurgte han. „Jeg hedder Sigurd," svarede Vikingen, „og Folk ville sige, at jeg er Bues Søn." „Vist er Du Bues Søn," udbrød Erik, „men har Du ikke Lyst til at beholde Dit Liv?" „Det kommer an paa, hvem der byder mig det." „Den byder, som har Magten; jeg er Erik Jarl." „Saa er det godt!" svarede Sigurd og fik Fred. Men Torkel Leira blev bange: „Om Du ogsaa, Jarl! skjenker dem alle Livet, saa skal dog aldrig Vagn komme levende herfra!" og han løb ind paa Vagn med hævet Øxe. Men Skarde Viking smed sig for Benene af ham, saa han styrtede og tabte Øxen. Den greb da Vagn og gav ham Banehug. Derpaa spurgte Erik Jarl ogsaa Vagn, om han vilde have Fred. „Ja vel," svarede han, „hvis vi alle maae leve; ellers ikke!" „Løs dem!" bød Jarlen, skjøndt hans Fader blev siden vred derover; og de tolv Vikinger undgik det almindelige Blodbad. Men for at Vagn til Punkt og Prikke kunde holde sit Løfte fra Gildesbordet, fulgte han Jarl Erik til Oplandene, og ved Jarlens Mægling blev Torkel Leiras Datter Ingeborg hans Hustru. Jarlen gav ham endnu dertil et udrustet Langskib, og med sin Brud vendte han hjem til Fyen, hvor han blev en ypperlig Mand samt Stamfader til en stor og berømmelig Slægt. Ogsaa Sigurd Kappe levede længe i Ro med sin Hustru paa Bornholm. Torkel den Høie komme vi atter tilbage til. Sigvald Jarl levede og døde i Vanære, til Spot for selve sin Hustru. Da han kom hjem, tilredede hun ham et Bad; thi han kunde vel trænge dertil, meente hun, for at rense de Saar, han havde modtaget i Norge. Hun betjente ham selv i Badet, betragtede ham længe og sagde: „Nogle af Jomsvikingerne, tænker jeg, have dog bragt en mere skrammet Bælg af Slaget end Du; thi Din er jo saa fiin som en Hvedemeelspose!" — Men i Hjørungevig var dog Kjernen af Jomsvikingerne falden, og den sidste

Dæmning var bortskyllet for Christendommens Indførelse i Norden, den sidste Dæmning mellem den svundne Tid og den gryende.

---

81. Oldtiden nærmer sig sin Ende. En ny Tid har allerede oftere skinnet igjennem; før den ret kom til Gjennembrud, have vi dog endnu et Par Fortællinger. — Ogsaa **Svend Tveskjæg** skulde opfylde sit Ord fra Gildesbordet. Dette gjaldt, som vi mindes, England. Ofte havde hans Vikinger (Askmannerne) med Seier hjemsøgt Sachsland og Frisland; endnu oftere vare de dog dragne til Bretland, af hvis svage Styrere de endog havde udpresset den haanlige aarlige Danegjeld, for at de skulde holde Fred. Svend havde selv været der flere Gange som Prinds. Nu drog han i Sommeren 994 atter derover og viste sig i Høsten tilligemed **Olaf Trygvesøn** for Londons Porte. Ved Guds og den hellige Jomfrues Bistand bleve de her med stort Tab tilbagedrevne, og hærjede saa England med Ild og Sværd. Men den christnede Olaf sluttede Fred med Brittekongen, der endog antog ham som sin Søn; og Svend stod ene. Danskerne forbleve dog i England; deres Hær forstærkedes idelig af tilstrømmende Vikinger, og i alle de følgende Aaringer vedbleve de ustraffet at plyndre fra Kyst til Kyst, gjennemstreife Landet i alle Retninger og udsuge det ulykkelige Folk, indtil endelig Kong Ædelred 1002 sluttede en Fred med dem, imod at udbetale dem en Danegjeld af 24000 Pund og fremdeles love dem fri Underholdning i Landet. — Imidlertid var Olaf Trygvesøn 995 taget til Konge af Normændene, efter at Hakon Jarl var fordreven og dræbt; men det var den samme Olaf, som Aaret forud havde ladet Svend i Stikken, og som nu lod sig hylde der, hvor Svend meente at have en arvet Lehnsheihed. Umulig kunde da Freden mellem dem vedvare. Knuden strammedes ogsaa bestandig, thi næste Aar ægtede Svend den stolte **Sigrid Storraade**, Erik Seiersæls Enke, til hvem Olaf først havde friet, men siden haanlig forskudt hende, og hos hvem Hevnen derfor sydede. Endnu gav Svend sin Datter Gyde til den gjæve **Erik Jarl** fra Hjørungafjord, og med sin Stifsøn, **Oluf Skjødkonge** af Sverrig, indgik han et nøie Venskab. Saaledes stode Sagerne, da Svend endelig sendte Burislav af Venden sin Søster Tyre, som dog øieblikkelig rømte fra sin Mand og drog til Norge, hvor hun rakte Olaf Trygvesøn Haanden; og den stolte Qvinde hvilede ikke, før hun fik sin nye Mand til med Vaaben i Hænde at kræve hendes Med-

gift i Venden. Olaf drog nødig afsted, men gav dog efter og gik med 60 Langskibe til Venden. Selv førte han Ormen den Lange, det største Skib, som var bygget i Norge, bemandet med Kjernen af Norges Krigere. Med Burislav underhandlede han med Held; men endelig var dog Tiden kommen, da Sigrid Storraades Hevn kunde løfte sine Vinger. Paa hendes Anstiftelse forenede Svend Tveskjæg, Oluf Skjødkonge og Erik Hakonsøn sig. Med deres samlede Flaade gik de til Øen Svold (imellem Rygen og Pommern), hvorhen den trædske Sigvald Jarl fra Jomsborg under Venskabs Maske havde lokket Kong Olaf, og hvor de i Høsten Aar 1000 leverede ham det berømte Slag. I dette skal Erik Jarl med sine Normænd have gjort Udslaget, og da En af disse med sin Piil traf Midten af Einer Tambeskjælvers Bue, saa den brast i Stykker, just som den skulde have sendt Jarlen hans Bane, „da brast Norges Rige ud af Olaf Trygvesøns Haand." Tilsidst kastede den ædle Drot sig i Havet, efterat samtlige hans Skibe vare ryddede. Det tunge Harnisk trak ham hurtig ned i Dybet, saa der blev hans sidste Leie redt, om end Nogle sige, at han undslap og drog til det hellige Land; men de tre Seierherrer deelte Norges Rige.

---

82. Den engelske Fred var kun af kort Varighed. Efter Raadførsel med den onde Huna og den nedrige **Edrik Strjon** (ɔ: Erhververen, fordi han fra ringe Herkomst efterhaanden svang sig op til Rigdom og Jarledømme) befoel den svage Kong Ædelred sine Undersaatter, at de St. Bricii Nat 1002 — just samme Aar som Freden var sluttet — skulde med Guds og hans Helgenes Bistand dræbe alle de Danske, som boede iblandt dem, uden Hensyn til Stand, Alder eller Kjøn. Efter den nys sluttede Fred kunde de Danske intet Ondt ane, og Tiden var ogsaa af andre Grunde valgt med klog Beregning; men Villien til at udføre en saadan Daad kunde sikkert forudsættes hos enhver Englænder, hos hvem Hevnen gjaldt mere end Æren. I Ostangeln, Northumberland og Mercia vare Danskerne dog for mægtige, og der kunde Blodbommen ikke udføres, men alle andre Vegne myrdede man for Føde i Nattens Mørke, ja sparede end ikke dem, som toge deres Tilflugt til den viede Kirke og det signede Alter. Selv Svend Tveskjægs Søster Gunild blev dræbt med sin Mand, Jarl Paling, og deres unge Søn; og det var den nedrige Edrik, for hvis Spyd de maatte segne, om end Kongesøsteren med Regners Rolighed for-

udsagde, hvad Sæd der vilde spire af hendes Blod. Ikkun tolv raske Ungersvende skulle have frelst sig i en Baad paa Themsen; de kom ud paa Havet, tilbyttede sig et Skib, satte for fulde Seil ad Danmark til og bragte Kong Svend Efterretning om den uhørte Forbrydelse. **Svend Tveskjæg** gik da ogsaa næste Sommer til England, og han foer frem paa Hevnstormens Vinger, thi alle de forvovneste og blodigste Vikinger fulgte ham. I fem Aar gjennemplyndrede han ustandset det ulykkelige Land, og kun en Eneste havde ret Mod til at møde ham i Marken: den tappre **Ulfketel Snilling,** Oldermand i Østangeln, dansk af Herkomst, men en Svigersøn af Kong Ædelred. Endelig tilkjøbte Ædelred sig 1007 Freden imod en Danegjeld af 30000 Pund samt Løfte om de Danskes fri Underholdning i England. Men dermed var der dog endnu ingen Ende paa Britternes Elendighed, thi **Torkel den Høie** havde ogsaa en Broder at hevne og gik derfor i Sommeren 1009 til England med en Flaade paa 40 Skibe, ja hans Broder Hemming kom efter med en endnu større. Foruden Londons Borgere, som afsloge Vikingernes Stormløb, var Ulfketel atter den Eneste, som vovede at byde dem Spidsen; og i tre Somre blev England paany plyndret, dets Mænd myrdede og Qvinder skjændede. Selv Skotland hjemsøgte de grumme Vikinger, skjøndt med mindre Held, og her vandt Kongesønnen **Knud,** Svends Søn, sig sine første Sporer. I Vaaren 1012 kjøbte Ædelred sig ogsaa Fred af disse Hærskarer imod en Danegjeld af 48000 Pund, og Torkel traadte med sine 45 Skibe i hans Tjeneste. Imod Forlebning med en Deel (af Østangeln?) forpligtede han og hans Folk sig til at forsvare England mod dets Fjender, og saaledes blev Tingmændenes staaende Hær (Tingmannalid) til. Disse Vilkaar kunde nu visnok kaldes saare gunstige for Torkel Jarl og hans Hær; Andre opfordrede de kun til nye Anstrengelser med Haab om lignende Løn. Thi England var i Bund og Grund ødelagt: styret af en jammerlig Konge, hærjet af Vikinger, udsuget af hjemmefødte Voldsmænd, hjemsøgt af Hungersnød og Pest. Fader solgte Søn og Sønnen sin Moder for Brød og for — Vellyst; de hellige Steder ødelagdes, plyndredes, vanhelligedes eller stode tomme; Røvere og Stimænd opfyldte Landet, og saa feigt var Folket i sin dybe Fornedrelse, at — som Englands egne samtidige Krønikeskrivere forsikkre os — en eneste Dansk jog ofte ti Engelskmænd paa Flugt, og et Par Vikinger dreve ofte hele Skokke foran sig fra Hav til Hav. England var

dengang netop lige saa fornedret og ydmyget, som Frankrig halvandet Hundredaar tidligere, da det hjemsøgtes af Asker og Hasting, Sigtryg og Bjørn, Veland og Gangerolf, og hvad ellers alle hine vilde Normannehøvdinger hed, for hvis Skarer samtlige dets Floder vare lige saa mange Landeveie; da neppe nogen Franskmand vovede sig ud af de faste Stæder, og Ingen selv i disse nogen Nat slumrede rolig paa sit Leie; da man i Frankrig indsatte den bekjendte Bøn i Litaniet: „Fri os, Herre Gud, fra Normannernes Raseri!" — Under disse Omstændigheder besluttede Svend Tveskjæg at fornye Kampen og ikke at hvile, før hele England var vundet. Efter Midsommer 1013 drog han atter derover med sin Søn Knud. Gruelig var hans Gang igjennem Landet, og Alt underkastede sig paa hans Vink, med Undtagelse af London, som Torkel den Høie forsvarede. Tilsidst underkastede dog ogsaa denne ædle Stad sig, da Ædelred flygtede til Normandiet; og Svend hyldedes høitidelig til Englands Konge. Han udskrev derpaa en almindelig Skat til Hærens og Flaadens Underholdning, og selve Edmundsbury blev denne Skat paalagt, endskjøndt den hidtil havde været fri for alle Afgifter for den hellige Edmunds Skyld. Munkene gjorde altsaa Modforestillinger, men det hjalp Intet; de fik kun forstærkede Trudsler til Svar. Saa holdt Svend en Dag Thing i Gainsborough; han sad til Hest, omringet af sine Høvdinger, og gjentog sine Trudsler. Men med Eet blev han anfaldt af saa heftig en Sygdom, at han styrtede af Hesten og maatte bæres bort; næste Dag, Kyndelmissedag 1014, opgav han Aanden under mange Smerter. Men Legenden fortalte, at, som han stod paa Thinget, kom Helgenen bevæbnet imod ham; „Hjelper mig, mine Kæmper!" udbrød han forskrækket; „thi den hellige Edmund vil myrde mig;" og i det Samme gjennemboredes han af Helgenens Landse. — Knud blev vel af Hæren og de Danske udraabt til hans Eftermand, men Englænderne indkaldte atter Ædelred, og Knud maatte flygte. Torkel modtog en ny Danegjeld af 30000 Pund for at beskytte Landet, og det syntes forbi med Englands Erobring. Selve Kong Svends Lig svævede i Fare. Det var blevet bisat i York, og Ædelred eftersøgte det for at kunne stille sin Hevn paa det. Men en engelsk Qvinde havde taget det til sig, nedlagt det i Krydderier og medtaget det til Danmark, hvorhen flere engelske Qvinder ledsagede det. Det blev da begravet i Roskilde Domkirke.

---

83. „**Svend Tveskjæg** havde sig en Mand, som Torvald hed." Det er den berømte **Torvald Vidførle** (ɔ: den Vidtbereiste), om hvem der her er Tale. Han var en Islænder, en Søn af Kodran paa Gilaa, og havde tidlig reist udenlands for end mere at udvikle sine store Evner. Fra Danmark var han gaaet i Viking med Svend og havde senere i Sachsland modtaget Daaben af Biskop Frederik, hvem han overtalte til at drage med til sin fjerne Fædernee for der at udbrede Troen (982). Deres Reise var heller ikke forgjeves, men fire Aar senere maatte de atter forlade Den for Drabs Skyld, som Torvald havde begaaet paa et Par Mænd, der sang Nidviser om ham og Bispen. Torvald begyndte da atter de Reiser, ved hvilke han vandt sig sit Kjendingsnavn, og han besøgte saaledes baade Jerusalem og Miklegaard. Tilsidst døde han i det Torvaldskloster, som han havde anlagt i Nærheden af Paltisk (Polotzk) i Rusland. — Den nærmeste Grund til, at vi her omtale ham, er imidlertid følgende Historie: Torvald tilbragte, som sagt, nogle Sommere paa Vikingstog i Vesterleden med Svend, og han blev snart dennes Yndling; thi han var ikke alene stærk, modig og tapper, men han overgik Alle i Gavmildhed, Heimod og Ædelsind. Hvad Bytte han erhvervede sig, gav han til de Fattige, eller han anvendte det til at løskjøbe Fanger, men dem, som ved Lodkastning vare blevne ham selv til Deel, frigav han altid. Af Beundring for hans Retsindighed enedes man derfor om at tilstaae ham det Kostbareste af alt Byttet, hvorved han endnu mere sattes i Stand til at følge sin Sjæls Trang, at gjøre godt. Men engang hærgede Svend i Bretland; Seier og Bytte lokkede ham dybt ind i Landet. Paa eengang omringedes han af en overlegen Magt, og med Torvald og mange andre af sine Mænd blev han overmandet og kastet i Fængsel. Faae Dage tidligere vare imidlertid den brittiske Hærførers Sønner vendte tilbage til Faderen, udløste af Torvald. Neppe erfoer han altsaa, hvem han nu havde i sin Vold, før han gik til Fængslet for at aabne det for Ædlingen. Men Torvald svor, at han aldrig levende forlod sit Fængsel, hvis Svend ikke ligeledes frigaves med alle sine Mænd: og for den Enes Skyld fik de alle Friheden. Mindet om denne Daad levede længe i Svends Sjæl. Han blev Konge, og sad engang med to andre Konger i et anseeligt Gjestebud. Troften udbrød: „Aldrig vil der ved dette Bord findes hæderligere Forsamling end nu, da tre mægtige Konger spise af Fad sammen!" Da sagde Svend: „Jeg kunde dog nævne

en Bondesøn, hvem der tilkommer ligesaa megen Berømmelse som os Konger tilsammen, naar ellers Mands Daad rettelig skal bedømmes efter sit Værd." Alle Øren lyttede, og leende spurgte Gjesterne, hvem vel den Mand monne være. „Den Mand, jeg taler om," sagde Svend, „er saa viis, som en Konge bør være, saa modig som den tappreste Bærsærk, retsindig og sædelig som den dydigste Viismand;" og derpaa fortalte han til Alles Under, hvad vi nys have hørt om den vennesæle og trofaste Torvald.

---

84. Endnu er dette at mærke om Svend Tveskjæg, at han paa Daneholmen, hvor de tre nordiske Riger stødte sammen, skal have holdt et Møde med den svenske Kong Anund og den norske (Kong?) Hakon. Lignende Møder vare oftere holdne i Fortiden, for at Kongerne i al Venlighed kunde enes om tvivlsomme Sager, skjøndt det jo vel neppe lader sig antage, at de regelmæssig holdtes hver tredie Sommer; men paa dette Møde skulle de med tolv Høvdinger fra hver Side have fastsat Grændserne imellem Landene og ladet Skjellet betegne ved nedrammede Stene. Ikkun Daneholmen skulde være fælles for dem alle tre, fordi den „laae der saa tilmaade." Da de nu havde skiftet i Fred og Glæde og atter skulde skilles, da lader vor danske Riimkronike Kong Svend synge:

„Konningen af Norge mit Bidsel holdt,
Og Sveriges Konning mit Istæde" —

imedens den svenske Riimkronike lader den danske Konge holde Bidslet og den norske Stigbøilen for Kong Anund. Dette være nu, som det vil! Man kan vel ogsaa trøstig paastaae, at, havde vi havt en norsk Riimkronike, havde den ganske sikkert sat Norges Konge paa den høie Hest og ladet de andre to betjene ham. Sandheden er den — og den burde aldrig været undfalden os, burde mindst være skjult for os nu —, at snart stod den ene af Nordens Stammer ved Roret, snart den anden, men alt skifteviis og med Mellemrum, for at ingen af dem aldeles skulde glemme Grebet paa Styret. Og Sandheden er atter den, at snart var det den ene og snart den anden af Stammerne, der trængte til Hjelp fra begge Broderfolkene for at sidde fast og stivt i Sadelen; fik den ogsaa ofte, naar Nøden var der, og kunde da altid modtage den med Glæde, uden Ydmygelse. — I denne Erkjendelse levede og døde vor Oldtid.

Middeltidens Billedsprog*).

5. Naar vore hedenske Fædre droge i Viking, førte de en Ravn i Banneret. Det var Odins hellige Fugl, der fløi frem paa Valen for at varsle Seier eller Nederlag; thi i den staaende Strid naaede Kæmpen sit Livsmaal: Ære og Bytte eller — Sæde i Valhal. Naar deres christnede Sønner droge i Kampen, bare de derimod Dannebrog foran sig, det røde Banner med det hvide Kors. Det skulde vidne for dem, at de ikke længer søgte Kampen for dens egen Skyld, men at de vare traadte i en høiere Magts Tjeneste. Mærket var blevet et andet, thi Heltene vare blevne andre. Korset var det synlige Tegn for den nye Magt, der var indtraadt paa Verdens-Skuepladsen og havde der forandret Alt. Men denne nye Magt var Christendommen, og Tiden, den fremkaldte, nævne vi Middelalderen, Middeltiden (Mellemtiden). Thi ethvert Folk, ligesom hele Menneskeslægten, har havt sin Middelalder saa godt som enhver Enkeltmand, har havt den med de samme Grundtræk. Ungdommen (Oldtiden; Phantasitiden) afløstes ogsaa hos Folkeslagene af Manddommen (Middeltiden; Følelsestiden), der atter hos ethvert Folk, hvis Levnetsløb ikke afbrødes i Utide, maatte give Plads for Alderdommen (den nye Tid; Eftertankens Tid). — Ungdommen kan vel i Drømmesyner ane sin Fremtid, men den lever dog nærmest i Øieblikket og finder i dette sin Virksomheds Maal. Hvad Indbildningskraften malede for Ynglingen i levende Billeder, føler først Manden Drift til at gjøre gjeldende i Livet, og jo mere Kraft og Dygtighed han eier, desmindre skræmmes han, fordi Maalet staaer fjernt, og Krandsen hænger høit. Sit Valg har han gjort, og for dette sætter han sit Liv ind i sin Manddoms

*) Grundlaget for nærværende Indledning er meddeelt mig af C. J. Brandt.

Bedrift. — Da Menneskeslægten traadte fra Ungdommen over i Manddommen, var dens Livsopgave stillet den i Christendommen. Her havde den sit Maal, og Spørgsmaalet gjaldt kun: for eller imod? Det samme Spørgsmaal forelægges naturligviis Enkeltmanden for hans eget Vedkommende, men historisk forelaae det Middeltiden, og derom dreier sig derfor i Hovedsagen al dens Idræt. Modsætningerne staae altid kampfærdige: Christenheden for Kirken, de Vantroe imod den, og Korstogene ere Blomsten af Middeltidens Kampe. Intet Folk havde i sit Sindbilledsprog klarere forud afbildet denne Kamp imellem Lyset og Mørket end vore Fædre; med andre Ord: intet Folk havde i sin Ungdom klarere anet denne Kamp end Nordboen, hvis gamle Sindbilledsprog stadig skildrer os Striden imellem Jætter og Aser, mellem Naturens raae Magter og Aanden, som kan og skal gjøre sig den underdanig. Intet Folk havde heller forberedet sig bedre til Kampen paa Liv og Død imellem Liv og Død. Derfor bleve ogsaa Nordboerne kaldede til at spille Hovedrollen i Middeltidens store Skuespil. Da den saakaldte „klassiske" Oldtid havde udtømt sig og var sunken sammen i sin egen Trøske, da skøde de saakaldte nordiske „Barbarer" frem som kraftige grønne Skud; og hos disse nye Stammer, der efterhaanden toge ved den christne Tro, udviklede den nye Tid sig. Sin Natur fornegtede de fribaarne Nordboer ikke; fødte og baarne til Kamp skiftede de kun Maalet for Kampen: af hedenske Vikinger bleve de christne Riddere.

---

86. Forskjellen imellem disse to Sæt Kæmper: Oldtidens Vikinger og Middeltidens Riddere, var alt antydet i vort gamle Sindbilledsprog: Freia deelte jo halvt paa Valen med Odin. Man kan ikke tvivle om, at Middeltidens Ridderskare var den Hælft, som Kjærlighedens Asynie havde udvalgt sig, aldenstund Kjærligheden var Sjælen i Ridderens Kamp, hvad enten det var en jordisk Qvinde, han havde kaaret til sit Hjertes Dronning, eller det var den hellige Kirke selv; thi ogsaa denne svævede for hans Øine i en Qvindes Skikkelse, som Herrens Moder, den hellige Jomfru. Ved hendes Hjelp kæmpede han, til hendes Ære seirede han; det var, som om Tidsalderen i hende havde forgudet sit eget Hjertes Følelse. Det var da heller ikke blot i sin historiske Orden, det var ligefrem en Naturnødvendighed, at i „Følelsestiden" maatte det navnlig være Qvindeligheden og Moderligheden, der forgudedes.

— Men om nu ogsaa denne nye Tid var forudanet i Oldtidens Myther, saa maatte den dog efterhaanden, som den udviklede sig, skabe sig et nyt Billedsprog til sin egen Forklaring. Dette maatte være opvoxet paa dens egen Jordbund, næret af dens egen Duft, for at det poetisk kunde udtale, hvad der levede og aandede i Tiden, og hvad Tiden levede og aandede for. Man har med et fremmed Ord kaldt dette nye Sindbilledsprog Legenden: den Kreds af Kirkesagn, der havde sin Rod i de første christne Tider og siden stadig fortsattes igjennem hele Middeltiden, og som i Billeder og Lignelser afspeilede Tidens Digten og Tragten. Man kan føre Legenden tilbage til de saakaldte apokryphiske Evangelier, der som en Ramme, udskaaren ved kjærlig Konstnerhaand, slynger sig om det bibelske Billede, og hvis Fremstillinger tidt maae kaldes vilde og phantastiske, men lige saa tidt poetisk sande og skjønne Tankelege; Billedværk, hvis Grundtanke blev laant af det hellige Maleri, det omslutter. Men dernæst omfatter den ældste og egentlige Legende, endnu stedse støttet paa historisk Grundvold, Fortællinger om Blodvidnernes Liv og Død, om disse Helte ikke fra Valen og Bølgen, men fra Pinebænk og Baal, iførte „Retfærdigheds Pantser og Saliggjørelsens Hjelm, med Troens Skjold og Aandens Sværd," som gik syngende gjennem Døden, sikkre paa Seieren. Disse Sagn var det, som Tidsaanden bemægtigede sig og poetisk udsmykkede, saa der lidt efter lidt uddannede sig en heel ny Mythologi, der saa ligefrem traadte i den gamles Sted, at f. Ex. den berømte Hymnedigter Prudentius (ved Aar 400) allerede anraaber Martyrerne om at beaande hans Sang, ligesom de „klassiske" Digtere havde anraabt Muserne derom. Den hellige Treenighed glemtes vel ingenlunde, men ligesom Asalæren Tid efter anden skabte sine „timelige Guder," der som Midlere traadte imellem Alfader og Menneskene, saaledes befolkede Middeltiden de ni Himle med en Skare af Helgener, der hver havde sin Gjerning, saa at ethvert Folkefærd, enhver Stand og Stilling i Livet, enhver Sysle og Bedrift, ja enhver Nød og Sygdom havde sin egen Helgen, hvem det især var godt at anraabe.

---

87. Øverst og ved sin høilovede Søns Side throner den velsignede blandt Qvinder, Guds hellige Moder, **Jomfru Maria**; og hun har 72 Navne, som udtrykke hendes Værdighed, ret ligesom Jordens eneste Tungemaal spaltedes i 72 ved Babeltaarnets Forstyrrelse. Der er ikke Tal paa de Velgjerninger, hun øver mod

Menneskens Børn, og der blev heller ikke Tal paa de Bønner og Sange, der opsendtes til hende fra Mark og Bølge, fra Skov og Orken, fra Borg og Hytte, fra Skarer i Chor som fra den Eenliges Celle. Thi hvilken god Bøn skulde vel Marie, „den milde Mø" og „Miskundhedens Moder," ikke have Hjertelag til at høre? og hvilken god Bøn skulde „Himmerigs Dronning" ved sin almægtige Søns Side ikke have Magt til at opfylde? Hun frelste gjerne den betrængte Stad, som Fjendernes Grumhed truede; Stormen taug paa hendes Bud, og de oprørte Bølger lagde sig, saa den lette Kjøl gik trygt igjennem dem; de Unges Elskov bragte hun Bønhørelse eller dog Husvalelse; og den Fattiges Sved lønnede hun med Markens rige Grøde. — Næstefter den hellige Jomfru i Værdighed følge **de ni Englechor**, og efter dem Skarer af Helgener og Helgeninder, i hvis Spidse staae **Herrens tolv Apostle.** Men hvo kan tælle denne Skare! Skjøndt Middelalderen varede over tusinde Aar, blev den idetmindste ikke færdig med at tælle den; og den Dag idag forøges Listen jo stadig i Rom, hvor endnu Fortidens Gjenfærd spøger.

---

88. Gjennemgaaer man hele den Helgenliste, som optoges i Litanierne, da er den vistnok nærmest dannet af Navne paa historiske Personer, men den røber dog selv sin sindbilledlige Natur, naar den i Rækken optager Helgeninder som S.ta Tro, S.ta Haab og S.ta Kjærlighed, eller Helgener som St. Seierrig, St. Uskyldig, St. Trofast (for ikke at tale om St. Fadervor), og hvad de ellers hedde, de 6666 Hjelpere, der hver igjen have 1110 under sig, som lyde deres Bud. Og betragter man Legenderne selv, Sagnene om samtlige disse Helgener, da er det klart nok ved en Mængde af dem, at der ligger noget Historisk til Grund, som Digtningen bemægtigede sig og udmyntede med sit Præg; men om en stor Deel er det ligesaa klart, at de oprindelig vare mythiske Oldsagn, som Folkene primsignede, hvorpaa de med christelige Navne uhindret fortsatte deres Vandring mellem Stammerne. Det er saaledes ikke umuligt, at der kan have været en Kananit, berømt for sin Størrelse og Styrke, som blev Christen og Martyr; men naar vi møde ham i **Christopher-Legenden**, tolv Alen høi, og see ham først tjene hans Fædrelands Konge, siden Djævelen og tilsidst den Herre Christ, da er han ligesaa vist en mythisk Skikkelse som f. Ex. vor Oldtids Stærkodder, og Sagnet om ham en billedlig Tale,

hvori der vel kan speile sig Mangt og Meget, eftersom Beskueren har Die til, men som i det Hele taget dog vel nærmest giver et Afrids af Folkevandringen: fortæller om de stærke Hedningefolk, der vare dragne ud fra Hjemmet og havde tjent Djævelen for hvert Kloster, de havde skjændt, hver Kirke, de havde brændt, til de fik høre om den stærkere Konge, ved hvis Kors hans Vidner trodsede baade Djævelen og Døden, saa Folkene valgte at tjene ham. Og hvem kan vel høre Legenden fortælle om den stærke Christopher, der bar den Herre Christus over Havet, uden at tænke paa Anglerne, det store og mærkelige Missionsfolk, som bar Evangeliets Lys over Havet baade til Tydskland og til samtlige de nordiske Riger og Stammer. Eller, for at tage et andet Exempel, saa vilde det vel neppe være vanskeligt i den østerlandske Folkekreds at finde Sagnet, der omdøbtes til Legende om **St. Jørgen**, som i Herrens Navn ved sit mægtige Spær frelste Kongedatteren, der truedes med at vorde offret for den grumme ildsprudende Drage. Det er nu ligegyldigt, om det er groet paa persisk eller arabisk Grund; dersom det blev fundet af Korstogenes Tidsalder, denne Ridderskabets og Legendedigtningens Blomstertid, maatte den jo gjenkjende sit Billede deri, maatte see sine ædle Helte i Ridder Jørgens Skikkelse drage i Kamp for Kirken som den betrængte Kongedatter, didhen, hvor hendes Vugge havde gaaet: ved Jordans Kilde og den hellige Grav. Det er hermed naturligviis ikke Meningen, saalidt som naar der ellers er Tale om et Folks Digtning eller Billedsprog, at de, som dannede eller omdannede Sagnene, som gjemte og overleverede dem, skulde være sig en saadan Udtydning bevidste: meget mere er saavel Digtningen som Daaden sædvanlig desto dygtigere og fyldigere, jo mindre den er beregnet, og først paa et senere Trin træder den rolige Overveielse og den koldere Betragtning til.

---

89. At Legendedigtningen ogsaa fik dette sit tredie Afsnit, sit „Kragemaal," mærke vi bedst, saasnart Korstogene og deres nærmeste Eftervirkninger vare forbi: thi da udtømte den sig i en Mængde meer eller mindre sindrige Fortællinger (Jertegn) med bestemt belærende og tidt meget indskrænkede Diemed, hvori Moralen, om den ikke udtrykkelig tilføiedes, ialfald sled paa Overfladen. Hæver Synet og Tonen sig stundom lidt høiere, da er det gjerne i nogle af de talrige Digtninger om den hellige Jomfru, der danne som et eget Afsnit af den hele Kreds (Mariologien): og i en enkelt kan

derfor Tidsalderens Tænkemaade være malet os i et klart og anskueligt Billede: „En mandhaftig Ridder, som altid gjerne tjente Vor Frue, red engang til Turnering; men paa Veien hørte han Messer i et Kloster, der var bygget og viet Vor Frue til Ære. Ridderen lystede at høre alle Messerne og ingen at lade; derfor dvælede han der saalænge, at Turneringen længst var endt, og Folk allerede begyndt at ride hjem, da han endelig forlod Klosteret. Og dog mødte han Mange, som sagde, at de vare hans Fanger, og Alle erklærede de, at saaledes havde han redet om Dagen og gjort saa godt Riddeværk, at Ingen havde kunnet maale sig med ham, men han alene fik Dagens Priis. Da forstod han, at det var Vor Frues Dyd og Tjeneste, og at det var hende, som havde vundet ham al denne Hæder ved en af sin Søns Engle, mens han selv dvælede i hendes Tjeneste." Saavidt er det Ridderens, saavidt er det den folkelige Tankegang, og næsten umiddelbar paatrænger sig os Mindet om Bødvar Bjarke, for hvem hans Fylgje kæmpede saa godt som fem andre af de Bedste, medens han selv slumrede. Men til Slutning stikker Kutten frem, naar det hedder, at Ridderen vendte om igjen til Klosteret og gav sig til at være Munk. — Til disse gjennemsigtige Legender fra Slutningen af Middeltiden hører da den Masse af Jertegn, som i et Slags digterisk Indklædning, men ofte med prosaisk Tørhed, indskærper os Theologernes Yndlingsmeninger om et strengt Levnet, navnlig om Munke- og Nonnelivets Fortrin, om Eremitlivets Fortjeneste, om Verdens Rigdom og Forfængelighed, om Faster og Selvpinelser, om Skriftemaal, om at høre Messe, om at yde rettelig Tiende og rigeligt Offer, om Syndernes Aflad for Kjøb og Almisse; og endelig en heel Klasse Lærdomme, der brugtes som Lokkemad eller Skræmsel, navnlig alle Skjærsildslegenderne.

---

90. Er Betragtningen nu rigtig i det Hele, saa maa den ogsaa kunne slaae til i det Enkelte, og man maa saaledes, naar man tager tilbørligt Hensyn til Omstændighederne, kunne overføre paa vor egen Middeltid, hvad der er sagt om Vesterland i Almindelighed; maa kunne paavise eller dog antyde de samme tre Trin i Udviklingen. Dog maa det stadig mindes, at, medens de udvandrede Nordboer i Middeltiden spillede en Hovedrolle og havde saa væsentlig en Deel i hele det nye og eiendommelige Liv, der da kom til Frembrud, sad deres hjemmeblivende Slægtninger saa langt fra den

egentlige Skueplads, at der hos dem kun sporedes som Efterdøninger af dette Livs Yttringer baade i Daad og Digt, medens denne Afsidesbed dog samtidig bidrog til Bevarelsen af det bestemte folkelige Præg. Og maae vi da her i Særdeleshed vel lægge Mærke til vore Kæmpeviser, en hjertelig og folkelig Digtart, en Skat, til hvilken intet andet Folk har Magen, der ikke nedstammer fra vort Norden, men som aabenbar har draget alle de bedste poetiske Kræfter til sig, saa at vor kirkelige Digtning derved blev forholdsviis fattig, uden for saavidt som Legenden blev inddraget i Kæmpevisen. — Man vil saaledes i den nordiske Middeltids Historie ikke savne det Tilsvarende til Martyrtiden, naar man ikke vil anlægge for streng en christelig Maalestok. Vi møde i Tidsrummet fra Evangeliets første Forkyndelse ikke blot Apostelen **Ansgars** og Dronning **Tyres** ublodige Martyrdom, for ei at tale om **Hakon Adelsteens** i Trøndelagen, samt mange andre: men efter Tidens Opfattelse møde vi ogsaa Blodvidnerne for Kirken og Troen i Nordens hellige tre Konger: **Olaf, Knud** og **Erik**. Da det dyre Kongeblod maatte flyde, da tjente den stærke Christopher endnu Djævelen, men snart lagde han sine brede Skuldre til for at bære den Herre Christus over Havet: og vor Riddertid udsprang da af Martyrtiden, som Haraldstedkilden af hellig **Knud Hertugs** Blod, med hans navnkundige Søn, den store **Valdemar**. Thi derom kan der ingen Tvivl være, at det var paa **Axel Hvides** og **Anders Sunesøns** Snekker, at St. Jørgen hos os red til Dyst mod Dragen: med andre Ord, at hos os bar Riddertiden sine Blomster under Valdemarerne, paa vore østersøiske Korstog, hvor Dannebrog dalede venlig ned fra Himlen, paa samme Tid som Folkesangen forherligede Qvinden paa Thronen i **Dronning Dagmar**, der vel ikke ligefrem nævnes som Helgeninde, men var sig dog ingen anden Synd bevidst, end at hun en Søndag havde snøret sine Silkeærmer smaae, og derfor vel kunde længes didov, hvor hun hørte Himmerigs Klokker kime, og hvor Englene fast efter hende bied: — forherligede atter Qvinden i den fromme **Fru Marthe** paa Karisegaard, der, som Middelalderens Sanger i vor Tid har fortalt os, mættede den Hungrige, husvalede den Syge, løste den Fangne og bad for Synderen. Thi Middeltiden er Følelsens, er Qvindens Tidsalder, og navnlig er dette Tilfældet med dens midterste, dens Hjerte-Afsnit. — Middeltidens Efteraar melder tidlig og tydelig nok sit

komme ved den bestandige Kiv imellem Kirkemagt og Kongemagt; thi her som andensteds have de tre Tidsafsnit det Mærke, at Martyriet fremkaldtes derved, at den verdslige Magt vilde tilbagetrænge og underkue den aandelige, hvad enten denne, som i de første christne Tider, kun forlangte Magt og Myndighed, hvor den var fuldt berettiget dertil, eller den, som hos vore nordiske Martyrkonger, fordrede det verdslige Herredømme tillige. I Riddertiden havde den aandelige Magt naaet sit Maal, selv om Forholdet, som hos os — af Grunde, der maaskee laae hos Personerne eller hos Folket —, fik saa venlig en Skikkelse som fordum mellem **„Vilhelmus Bisp** og **Konning Svend,“** og nu imellem Valdemarerne og deres Vennebisper. Men i Slutningen af Middeltiden, hvor intet stærkere Baand holdt de to Kræfter sammen, brød Striden løs og undergravede den hele Bygning, der allerede var sunken sammen, da Nyaarstiden hævede sig af dens Ruiner. Den nordiske Middelalders Aftenstjerne er **den hellige Birgitte**, men da droges Aanden alt med Døden, og hun blev egentlig hans Enke, der med mandig Kraft og qvindelig Kjærlighed værnede om hans Efterladenskab og sørgede for at faae idetmindste Testamentet skrevet og bevaret. Derfor vil man ogsaa finde, at største Delen af, hvad der paa Svensk, tildeels ogsaa paa Dansk, er levnet os af vor Middelalders kirkelige Literatur, stammer fra Vadstena eller fra de Planteskoler, som af St. Birgittes Orden udgik derfra. Da den verdenskloge **Dronning Margrethe** førte Nordens Trillingspir, da holdt med hende Middelalderens Forstandstid sit Indtog; og da Havfruen meldte Valdemar Atterdag hendes Tilkomst samt den Magt og Ære, som biede hende, har hun sagtens ogsaa herom hvisket et Ord til ham, der brød sig kun lidt om Himmerig, naar han blot maatte beholde sit Jagtslot.

---

91. Og hvad nu Folkedigtningen angaaer, forsaavidt den billedlig var Udtrykket for den fælles Tankegang, da maa det atter erindres, at den romerske Kirke, som gav Middeltiden dens Fællessprog, ogsaa af den Grund gjorde Fordring paa at kaldes „katholsk,“ fordi den med sit latinske Fællessprog vilde som den almindelige Kirke omslutte alle Folkene uden Hensyn til deres Modersmaals Forskjellighed, og at den altsaa igjennem dette Sprog ogsaa meddeelte dem hele sin Mythologi. Det kunde lykkes for Romersproget, dette Voldsværk, fordi det allevegne er et Særkjende for Middeltiden, at Folkelighedens Begreb er blevet uklart, idet

Folket er faldet fra hinanden i Stænder, i Gilder, i eneſtaaende Individer. Med den levende Folkelighed faldt ogſaa Modersmaalet af ſin Dronningeſtol, og det kan førſt atter indtage ſit rette og retmæsſige Heiſæde, naar hele Middelalderens Barbari har endelig ophørt at gaae igjen i dens Overtro paa de fremmede, og da helſt de døde, Tungemaals vidunderlige Værd og ubegribelige Virkſomhed. Men ſom det gik andenſteds, gik det ogſaa her, at baade blev Folketroen, ſom fandtes her, før de chriſtne Prædikanter kom, i mange Dele ſnarere overkalket end udryddet, og dernæſt maatte der ved Siden af alt det Indførte, og naturligviis under Paavirkning af dette, danne ſig Eet og Andet, ſom kun havde hjemme i dette Land og hos dette Folk. Saaledes have vi da, ligefra Rimberts herlige Bog om Ansgar og de dertil knyttede Legender, en Deel ret mærkelige Fortællinger om vore egne Helgener og andre, ſom fortrinsviis her bleve dyrkede, baade om **St. Lucius** i Roskilde, **St. Laurentius** i Lund, **St. Søren** i Ry, **St. Clemens** i Aarhuus, **St. Kjeld** i Viborg, **St. Lambert** i Ribe og mange flere, navnlig dog om Kong **St. Knud**, Hertug **St. Knud** ſamt **St. Anders** i Slagelſe; men mere eiendommelige Træk af det kirkelige Billedſprog ville dog uden Tvivl være at ſøge i vore Kæmpeviſer; thi det Meſte af vor egentlige kirkelige Digtning fra Middelalderen er forlængſt tilintetgjort af en vandalſk Proteſtantisme. Men ogſaa i Kæmpeviſen ſlaaer Legenden ſaa tidt ſit Øie op, og minder ved ſit Blik paa eengang om danſk Folketro og den almindelige veſterlandſke Middeltids Sindbilledſprog. — En danſk Legende fra Danmarks Riddertid er allerede nævnet, den deilige om Dannebrog, der beſeglede Valdemar Seiers liflandſke Tog ſom en Kamp for den hellige almindelige Kirke; og omtrent fra ſamme Tid hidrører Legenden om Hellig-Anders's berømte Pilegrimsreiſe, paa hvilken han indſlumrede i Joppe, forladt af ſine verdsligſindede Fæller, fordi han ikke havde kunnet løsrive ſig fra Bønnen ved den Korsfæſtedes Grav, men vaagnede ſamme Dag paa Hvilehøien udenfor Slagelſe. Hvorledes Middeltidens Efterhøſt fortſatte Legendedigtningen i nyttige ſædelige Opfordringer, og hvorledes denne ſidſte, mangen Gang temmelig proſaiſke Digtning omplantedes paa danſk Grund, har man god Leilighed til at blive bekjendt med i **Chriſten Pederſens** ſaakaldte Jertegnspoſtil; thi dette Navn fik den netop af Folket, fordi den til hver Søndagslæsning knytter een af disſe billedlige Fortællinger, der i en Sum

skulde gjengive den forudgaaende Prædiken samt bevare denne i Tilhørernes Hukommelse.

---

92. At det iøvrigt gik Middeltiden og Oldtiden eens med deres Mythologier, at den ene som den anden af disse fra et aandeligt og aandrigt Billedsprog sank ned til at blive Gjenstand for en overtroisk og aandløs Forgudelse af disse Billeder, forvandlede til Steen og Træ, — er noksom bekjendt. Ligesom det derfor blev Middeltidens Kald at holde Dom over Oldtiden, saaledes fik en nyere Tid det Kald at dømme hiin. Men, som det gjerne gaaer, saaledes ogsaa her: den unge Dommers Nidkjærhed og hans Overbeviisning om egen Ufeilbarhed var saa stor, at han uden Naade fordømte saagodt som Alt hos sin Forgjænger. En saadan uhistorisk Fordømmelse vil altid snart eller seent hevne sig paa Dommeren selv. Oldtiden har allerede tildeels faaet sin Opreisning; man skammer sig ikke længer ved at elske dens høie Kraft og dristige Flugt; man fornegter den ikke længer. Det er paa høi Tid, at Middelalderen ogsaa faaer sin Opreisning, saa vi ikke længer bedømme den efter dens Vrængebillede, men opfatte den i dens rette historiske Betydning som et stort og indholdsrigt Led i Menneskeslægtens Udvikling. Hertil skulde, som vi ville haabe, den ved Danmarks Riges Grundlov os tilsikkrede Troesfrihed forhjelpe os, i Pagt med det fornyede friske, frie og folkelige Liv, som er den samme Grundlovs naturlige Aarsag og Virkning.

Anden Bog. Middeltiden.

93. Allerede ved Aar 595 blev Christendommen forkyndt Angelsachserne i England af **den hellige Augustin**, og inden endnu et Hundredaar var omme, var den udbredt over de syv angelsachsiske Riger. Her skulle ogsaa danske Mænd første Gang have ladet sig christne; thi da Canterbury 637 blev beleiret af dem og var nær ved at overgive sig, da steg **den hellige Vulgan** op paa Murene og tiltalte de Danske saa kraftig, at de lode sig døbe og forlode Landet. Fra England udgik ogsaa de ældste og betydeligste Forsøg paa at christne Folkene paa denne Side Vesterhavet, først og fornemmelig dog Friserne. Omtr. 690 begave saaledes tolv Benedictinere sig til Frisland, hvor de vel omvendte en Deel, men selve Kongen blev ubevægelig. Da drog den berømteste af de Tolv, Hengests Ætling **Villebrord**, endnu dybere ind i Landet, ja drog lige til de vilde Danske, og blev saaledes, saavidt man hidtil veed, den første, der prædikede Ordet blandt vore Fædre. Den nærmeste danske Konge hed Ungvendus (Hogne?), og han tog gjestfrit mod Villebrord, men var iøvrigt „grummere end et vildt Dyr og haardere end Steen." Villebrord kunde da Intet udrette, men gik til Frankerne; dog medtog han tredive Børn, som han døbte i Havet, før han gik ombord. Iblandt disse Børn skal der ogsaa have været en Sigvald, en fornem Mands Søn, der siden studerede i Paris og vandt sig stor Berømmelse for sin Tarvelighed, Kydskhed og øvrige christelige Dyder. Han tilbragte saaledes femten Aar i en Ørken under Bøn og Faste. Tilsidst døde han (750) ved Nyrnberg, under Troens Forkyndelse, men for sin Hellighed blev han kanoniseret af Pave Martin den Femte, under Navn af **den hellige Sebaldus**; og han skal have været den ældste danskfødte Helgen.

94. Igjennem Angelsachserne vedbleve Nordens Vikinger at paavirkes af Christendommen; det egentlige Omvendelsesværk skulde dog udgaae fra Frankerne. Keiser Carl den Store havde prædiket Kjærlighedens Lære for Sachserne med Sværdet over Hovedet, og tilsidst havde de taget ved den. Han havde naaet til Nordens Grændser: til Ditmarsken, ja til Helgoland (Forseteslatid), men selve Norden havde endnu ikke aabnet sig for hans Præster. Dette lykkedes først hans Søn, Keiser **Ludvig den Fromme.** Under ham var hans Pleiebroder, Sachseren **Ebbe,** Erkebiskop i Rheims. Ebbe havde ofte havt Leilighed til at ynkes over de danske Hedninger; efter Freden med deres Smaakonger (820) fik han Leilighed til at forsøge deres Omvendelse. Paa Rigsdagen i Thionville (821) besluttedes det, at han i Rom skulde hente sig Pavens Fuldmagt og, naar denne var lagt til Keiserens, vorde Nordens Apostel. I Slutningen af 822 drog han da til Danmark, men der er kun Lidet bekjendt om hans Virksomhed, skjøndt den neppe kan have været ganske ringe ifølge den Roes, der tillægges ham af hans Efterfølgere, for hans „dybe Tro og luende Haab," for den stærke Ild, der brændte i hans Indre, og som vedblev at meddele sig i tillidsfulde og bevingede Ord gjennem de skiftende Tider. Ogsaa døbte han adskillige Danske paa Grændsen, iblandt hvilke den **Ansfred,** som senere blev en af Sverrigs første Præster; og ved Itzehoe anlagde han Welnau Kloster (Münsterdorf), hvorfra han vedblev at gjøre hyppige Reiser herind.

---

95. Erkebiskop Ebbes betydningsfuldeste Virksomhed var dog maaskee den, at han forberedede **Harald Klag** til Daaben. Denne sønderjydske Underkonge havde i en lang Aarrække kæmpet med forskjellige andre Konger om Magten, men havde altid maattet trække det korteste Straa, naar ikke de frankiske Keisere havde støttet ham. Til dem havde han hvert Øieblik maattet tage Flugten. Nu anbefalede Ebbe ham Daaben, men han svarede, at han vilde først forsøge, om Christus eller de gamle Guder ydede ham mest Bistand. Han vilde derfor gjøre en Reise til Keiseren; saalænge skulde det Gamle bestaae, men fandt han, at Christus virkelig var den Stærkeste, da vilde han tilintetgjøre sine Afguder. Det trak dog ud et Par Aar endnu. Men i Vaaren 826 holdt Keiser Ludvig en stor Rigsdag i Ingelheim ved Mainz. Der kom Sendebud fra Gøtriks Sønner, med hvem Klagharald nu stred, for at begjere Fred og Forbund.

Harald (Herield) kom selv med sin Dronning, sin Søn Gotrik, sin Brodersøn Rorik (eller Erik?) og et mægtigt Følge af begge Kjøn. Hundrede Skibe med hvide Seil stævnede op ad Rhinen; Harald selv var paa det forreste. Prægtig modtaget paa Slottet tilkjendegav han Keiseren, hvorledes Ebbe havde lært ham, at hans egne Guder vare Intet; at kun een Gud havde skabt Himmel og Jord og skjenket Verden Naade ved sin Søn; til ham indviedes man i den hellige Treenigheds Navn, men hvo der ikke vilde troe paa ham, kom til Helvede. Keiseren forestillede ham, at, naar de vare enige i Troen, vilde deres Venskab blive inderligere, og de Christne vilde med større Villighed yde ham Hjelp. Saa foregik da Haralds høitidelige Daab i St. Albani prægtige Kirke, som var prydet med mange christelige Malerier og Marmorstøtter. Keiseren forærede og iførte selv Harald de hvide Daabsklæder, stod ogsaa Fadder til ham og antog ham som sin Søn; Keiserinde Judith stod Fadder til hans Dronning og Keisersønnen Lothar (Luther) til hans Søn. Efter Daaben gik Harald i Daabsklæderne tilbage til Slottet, hvor Keiseren forærede ham en Purpurkaabe besat med Guldbræmmer og Ædelstene, bandt sit eget kostbare Sværd om hans Lænd, prydede hans Hoved med en Guldkrone og hans Fødder med Bjældesko. Keiserinden gav Dronningen en guldvirket Kaabe, en fuldstændig Dragt med Diadem, Guldkjæder, Armbaand og Ringe; og lignende Gaver uddeeltes blandt Folket. Derpaa holdtes en høitidelig Messe; under Klokkernes Lyd gik Toget til Kirken, ledet af Præster i ordnet Række, og en Herold gjorde Plads med sin Stav. Forrest gik Keiserens unge Søn Carl; saa kom Slottets øverste Dørvogter med sin Stav; saa Keiseren selv, straalende af Guld og Ædelstene, med Guldkronen paa Hovedet; paa den høire Side havde han sin Kapellan, paa den venstre sin Kantsler; efter ham gik Prinds Lothar med Kong Harald; Keiserinden ledsagedes af to Grever, alle tre med Kroner paa Hovedet; saa kom Dronningen; efter hende en Abbed med sine Lærlinger, alle hvidklædte; det danske Kongefølge sluttede Toget. Basuner modtoge dem ved Indgangen i Kirken, Kleresiet sang, og Røgelser duftede; men Forundring henrev baade Harald og hans Følge. Senere underholdt Keiserhoffet sine danske Gjester snart med Bordets prægtige Glæder, snart med Jagtens vilde Adspredelser, med Trillelag og Kirkesang osv. Ja tilsidst fik de ved Afskeden nye Foræringer, endog hellige Kar osv., for ei at tale om forskjellige Lehn, af hvilke endog det

ene for Vinens Skyld berørte saavel Rhin som Mosel. — Desværre gives der dem, som ville vide, at Harald Klag atter „faldt fra i Fristelsens Tid," at han, „som med Æren reiste Troens Banner i Fædrelandet, han kastede det igjen og rømte Marken med Skjændsel;" men det er da heller ikke saa forunderligt, at den Tro, som man har kjøbt sig til, den sælger man igjen, naar man troer at kunne gjøre det med Fordeel.

---

96. Keiseren turde ikke lade Harald reise hjem uden at medgive ham en Præst, der kunde værne om hans svage Tro og føre Ordet videre til hans vilde Landsmænd. Men ingen Præst havde Mod paa denne Reise; „til Ring og Stav, til Borg og Lehn var Beilere vel ti for een; til Martyrkronen Ingen." Endelig sagde Abbed **Vale** i Korvei, Keiserens Slægtning, at der var en lærd og sædelig Munk i hans Kloster, som havde en levende Iver for Troen og brændte af Begjerlighed efter at lide for Herrens Skyld; han vilde i alle Maader være særdeles duelig til dette Hverv, hvis han blot vilde paatage sig det. Han meente den fromme **Ansgar** (Asgeir, Esger, Eske ɔ: Gudespydet), Nordens høitbetroede og velsignede Apostel. — Ansgar var født i det nordlige Frankrig Mariæ Fødselsdag 801. I sit femte Aar mistede han sin gudfrygtige Moder og blev strax efter af sin Fader sat i Korvei Klosterskole i Pikardiet. Alt som Barn havde han stærke Drømme og høie Syner, i hvilke hans afdøde Moder og den hellige Jomfru fremstillede sig for ham og droge den livlige Dreng fra Leg og Tant til Læsning og Tænkning. I sit trettende Aar blev han saa Munk, og nogen Lunkenhed havde atter begyndt at indsnige sig hos ham, da han paany blev henrykket i et Syn: Apostelen Peder og Johannes den Døber førte ham igjennem Skjærsilden til Guds Naades Lyshav, og fra Herligheden lød en liflig Stemme til ham: „Gaa bort, og kom igjen som kronet Martyr!" Et Par Aar senere — han var imidlertid blevet Lærer ved St. Peders Skole og bad hver Morgen og Aften sin Bøn i Døberens Capel — aabenbarede selve Frelseren sig for ham i et Syn og tilsagde ham Syndernes Forladelse, ligesom ogsaa Buddet udgik til ham: „Gaa hen, og forkynd Hedningerne Guds Ord!" Og mange lignende Syner havde han i sit bevægede Indre: „men alle disse Aabenbarelser herovenfra vare Aandens Arbeide paa at gjøre den Guds Mand aandelig." Senere forflyttedes han til Skolemester og Prædikant i Ny-Korvei i West-

vhalen, men vendte efter to Aars Forløb tilbage til det gamle Korvei: og herfra var det, at han kaldtes til Keiseren. Han skulde besvare det Spørgsmaal, om han vilde gaae den farefulde Gang, og han svarede, at han var rede til at tjene Gud i Alt, hvad der blev ham paalagt. Man betydede ham, at det var ingen Befaling, men kun en Anmodning; han blev dog fast i sin Beslutning: „det var hans eget frie Valg, og han skulde i alle Maader udføre det." Men de fleste af hans Klosterbrødre undrede sig over hans Beslutning, ja de misbilligede med Ord og Lader, at han vilde forlade en Kreds og en Virksomhed, som var ham kjendt og kjær, for at „omgaaes med hedensk Fæ." De vilde have ham til at bryde det givne Ord, men de rokkede ikke hans faste Villie en Haarsbred. Han trak sig tilbage i den eensomme Viingaard for under idelig Bøn og Læsning at dygtiggjøre sig til sit Hverv. Her opsøgte **Odbert** (Autbert) ham, en Klosterbroder af fornem, adelig Slægt: og saa sælsomt træffer det sig, at Odbert paa Dansk betyder Skjebneklareren, Afgjørelsens Lys eller Norne. Ansgar havde Mistro til hans Spørgen, i hvilken han kun saae Nysgjerrighed og Spot; men det var dog Odberts ærlige Villie at ledsage ham, naar kun Abbeden vilde give sit Minde dertil; og dette var ikke vanskeligt at erhverve. „Saa gav de i den Urtegaard hinanden Tro og Love!" Keiseren gav dem Telte, Kirkekar og deslige, men intet Tyende kunde de faae med; thi Ingen vilde frivillig følge, og man vilde Ingen tvinge, da det ansaaes for syndigt at tvinge Nogen imod hans Villie til at leve imellem Hedninger. De to droge imidlertid afsted med Harald.

---

97. **Ansgar** og **Odbert** reiste ned ad Rhinen til Dorstad, hvorfra de tillands fortsatte Reisen til Danmark. Her prædikede de med Nidkjærhed Evangeliet, og oprettede tillige en Skole i Slesvig, til hvilken de deels udsøgte og kjøbte Drengene, deels fik dem betroede af Kong Harald. To Aar efter blev imidlertid Broder Odbert syg og bukkede under for Mathed og Smerter, men Ansgar havde endnu i det næste Aar (829) Mod og Lykke til med Vidmar i Følge at bringe Evangeliet ogsaa til Sverrig, skjøndt Skibet, der skulde føre dem did, blev plyndret underveis, og de selv berøvede deres hele Eiendom. Hjemvendt herfra modtog han 831 den Erkebispestol, som Keiser Ludvig havde oprettet for ham i Hamborg, og hvorunder hele Norden blev henlagt: blev ogsaa viet til Biskop i Overværelse af sin fromme Forgænger, Erkebiskop Ebbe af Rheims,

hvorpaa han hentede sig sit Pallium hos Pave Gregor i Rom. Men det varede ikke længe, inden Hamborg (837) blev brændt af danske Vikinger, saa Ansgar maatte nøgen, med sine Reliqvier, forlade sit Bispesæde. I flere Aar led han nu Trængsel og Nød; dog skjenkede tilsidst en Qvinde ved Navn Ikia ham et Tilflugtssted i Ramelslo Skov. Men da blev Bremen (847) givet ham til Erkesæde. Han fortsatte nu med ny Kraft sit Arbeide for Nordens Omvendelse, og Kong **Erik** af Jylland vandt han saa ganske, at han fik Lov til at bygge den første danske Kirke i Hedeby eller Slesvig, indviet Guds Moder til Ære. Hans Flid og Iver var heller ikke uden Frugt, og „saaledes voxede Herrens Miskundhed der paa Stedet, at vi kjende ikke Tal paa den store Skare, som fattede Tro paa ham.“ Derpaa drog Ansgar atter (861) til Birka i det høie Sverrig, og det Vidnesbyrd gav Erik ham med til den svenske Kong Oluf, at han kjendte ham tilbunds, men havde aldrig i sine Dage seet saa god en Mand eller truffet saa grundærligt et Menneske. Ansgar drog did med Tanken om Martyrkronen; han blev ogsaa modtaget af det forbittrede Folks forstyrrede Larmen og Brusen; men Gud var med ham og gav ham den Fred og Frimodighed, som er den Helligaands Gave; da han vendte hjem til Danmark, havde Christendommen faaet Borgerret baade i Svea- og Gotharige. Men Kong Erik den Første faldt i et Slag mod sin Brodersøn Guttorm (862), og Erik den Unge (**Erik Barn**) forfulgte Christendommen, ihjelslog og forjog dens Bekjendere, lukkede ogsaa Kirken i Slesvig. Ogsaa ham lykkedes det imidlertid Ansgar at vinde, og ikke alene blev Slesvig Kirke gjenaabnet, men en ny Kirke blev bygget i Ribe; og sin øvrige Tid virkede Ansgar i Fred. — Men Danmark kan heller aldrig fuldtakke Gud for den Apostel, han gav det. Mild og venlig var han i al sin Omgængelse, hvor ikke Syndernes Haardhed gjorde Krav paa hans Strenghed, og hans Prædiken var ved sin Alvor og Mildhed ligesom „et Billede paa Dommedagens kraftige Nærværelse, naar Herren skal aabenbares, gruelig for Syndere, men mild for de Retfærdige.“ Den hellige Martin var navnlig hans Forbillede; derfor bar han Dag og Nat en Haarsæk paa sit bare Legeme. Sit Brød veiede han sig til, og Vandet maalte han sig til, og først da han blev ældre, blandede han det med lidt Viin. Han sang daglig Psalmer, og alt som han sang, arbeidede han tillige paa Fiskergarn. I sit Belte havde han altid en Pung for at kunne have Gaven paa

rede Haand til den Trængende; de Fattige lod han ofte spise med sig, og i Bremen indrettede han et Fattighuus, hvortil han lagde Tienden af flere Byer. Men selv ydede han aarlig Tiende af al sin Eiendom og al sin Indtægt, og hvert femte Aar gav han endnu en Tillægstiende. Enker, Faderløse og Eremitter bar han den største Omsorg for og besøgte dem hyppig, thi han vilde gjerne være „den Blindes Øie, den Haltes Fod og overhovedet de Fattiges Fader." Fanger løskjøbte og frigav han, eller han satte dem i Skole og opdrog dem til Gud. Og dog svarede han dem, der talte om hans vidunderlige Kraft: „Formaaede jeg Noget hos Vor Herre, da var der eet Jertegn, jeg vilde bede ham om: men det skulde være, at han ved sin Naade vilde gjøre et godt Menneske af mig!" Sin Fritid anvendte han til at afskrive de hellige Bøger, samlede desuden rørende Steder af Skriften, og gjorde deraf et Hjertesuk til hver Psalme, som han immer sagde sagte ved sig selv, naar Psalmen var sjungen; men aldrig kom det ham her eller andensteds an paa kloegtige Ord, kun paa Hjertets Rørelse. Aldrig tog han nogen overilet Beslutning, men biede, til han blev oplyst ved Guds Naade, saa han følte i sit Hjerte, hvad der var det Bedste; og naar han da havde faaet et Besøg herovenfra, saa var han vis i sin Sag og handlede uden Ophold og med Fasthed. Derfor kunde han godt tilegne sig, hvad hans Forgænger Ebbe tilraabte ham i et bekymret Øieblik: „Du skal forlade Dig paa, at den Gjerning for Christi Navn, vi have begyndt, den er Herrens egen frugtbare Sæd; thi det er min Tro, ja jeg veed det i Sandhed, at trods alle Forhindringer skal den Spire, vi have nedlagt i Nordboen, aldrig ganske udslettes, men den skal give Grøde i Guds Naade med Velsignelse, indtil Herrens Navn naaer til Verdens Ende!"

---

98. Paa ni og tredivte Aar havde **Ansgar** virket i Norden, „under Fare og Nød hos Hedningerne og Fare og Nød i sit eget Stift, under Barbarernes Indfald og Plyndringer og de Uvilliges Trods; aldrig havde han skaanet sit eget Legeme, men lige til det Sidste korsfæstet Kjødet for Christi Kjærligheds Skyld." Da blev han overvældet af en svær Sygdom, en uophørlig Blodgang. Taalmodig bar han sit Kors, og idelig gjentog han Jobs Ord: Vi toge jo det Gode af Gud og kunne da vel ogsaa taale det Onde. Kun Eet nedtrykkede ham: at han ikke skulde naae den Martyrdom, han havde haabet at vinde; og i dette Stykke kunde

ikke engang hans kjæreste Disciple trøste ham. Men han fik Trøsten fra Gud; thi engang han var i Messen, henrykkedes han i Aanden, og vaagen hørte han Guds Røst, som irettesatte ham for hans Tvivl og Mismod. Nu var han rolig og vedblev med største Omhu at ordne Alt i sit Stift. Det var hans sidste Ønske, at det maatte forundes ham at bortvandre paa Marias Renselsesdag. Til denne Dag lod han ogsaa anrette et Maaltid for Klærkerne og de Fattige. Et stort Vorlys lod han tænde foran den hellige Jomfru Maries Alter, et andet foran den hellige Peders og et tredie foran Johannes den Døbers, med det inderlige Ønske, at disse Hellige, som igjennem Syner havde været hans Førere, nu ogsaa vilde tage imod ham, naar han forlod Legemet. Han var forøvrigt saa udmattet og hentæret af Sygdommen, at der næsten ikke var andet end Skind og Been tilbage; men Herrens Lov var dog hele Tiden levende paa hans Læber. Saasnart det gryede ad Hoitidsdagen, læste de tilstedeværende Præster Messe for ham, som de pleiede, men han vilde Intet smage, før Hoimessen var ude. Først da drak han en Smule og tilbragte saa Dagen i ivrig og uforglemmelig Samtale med alle sine Kjære; med inderligst Ømhed var dog hans Hjerte hos Hedningerne i Nord. Han blev saaledes ved den hele Nat, og da Brødrene sang Litaniet for ham, mindede han dem om, at de ogsaa skulde synge Lovsangen. Tidlig næste Morgen nød han Herrens Legeme og Blod, bad for dem, der havde forseet sig imod ham, og for sig selv; men da han ikke længer kunde synge eller bede med lydelig Røst, fordi Aandedrættet blev stakket, da bad han en af Brødrene blive ved i hans Sted, og med sine Øine mod Himlen befalede han sig Guds Naade i Vold. Saaledes opgav han sin Aand, men det var Dagen efter Mariæ Renselsesdag, Dagen efter Kyndelmisse 865, at Herren bortkaldte sin fromme og trofaste Tjener. „Vi saae paa hans Skuldre Tvillingvingerne, som hedde: virksom Kraft og stille Kjærlighed. Hele sit Liv, som var gjennemglødet af Længselens Smerte, offrede han Herren, offrede ham sit piinte Legeme og sin brændende Aand; er han alligevel ingen Martyr, saa maa jo Livets Kamp være mindre værd end Dødens Pine.“ — Han blev begravet i St. Peders Kirke i Bremen, men hans Hoved bevaredes i Hamborg, og andre Reliqvier af ham bevaredes paa andre Steder, f. Ex. i Korvei og Roskilde. I Hamborg Domkirke findes der et gammelt Maleri af ham; om dets Lighed kan der vistnok være

grundet Tvivl; det blide, barnlige Aasyn tyder imidlertid paa høi Forstand, mild Alvor og sværmerisk Begeistring.

---

*99. Ansgar besøgte engang Turholt i Flandern, som Keiseren havde givet ham, og hvor han havde en Klosterskole. Her saae han nogle Drenge, som under Leg og Spøg gik til Kirke, men den mindste af dem udmærkede sig ved sit satte Væsen, forrettede med Andagt sin Bøn, korsede sig paa Panden, idet han stod op, og udviste i det Hele en Alvor, der langt overgik hans Alder. Drengen hed **Rimbert**, hvilket paa Dansk kan betyde Nordlyset eller noget Lignende. Ansgar lod hans Forældre kalde til sig, formaaede dem til at bestemme ham til den geistlige Stand, lod ham optage i Klosteret og anbefalede ham paa det Bedste til Munkene. Drengen modnedes mærkelig Aar for Aar, og efterat have gjennemgaaet Skolen kom han endnu ganske ung til Hamborg, hvor han blev den stadige Medarbeider i Ansgars Missionsvirksomhed. Han var sin Velgjørers fortroligste Ven og Discipel, hvad tydelig nok fremgaaer af den herlige Bog, hvori han har beskrevet os hans Levnet, skjøndt han ingensteds navngiver sig selv. Senere blev han udentvivl den første Præst i Ribe, men vi finde ham atter ved hans Lærers Dødsseng. Man talte til Ansgar om, at Rimbert burde være hans Eftermand, men Ansgar svarede, at han kunde Intet anordne desangaaende, „skjøndt Rimbert er ganske vist værdigere til et Erkebispedømme end jeg selv til et Degneembede; og jeg kjender ingen værdigere end ham." Dagen efter sin Lærers Død blev han da ogsaa eenstemmig af Præsteskabet og Folket valgt til Erkebiskop, hvorpaa hans Valg stadfæstedes baade af Konge og Pave. Hans Liv var en Gjentagelse af Ansgars: i Faste, Bønner, Goddædighed og Virksomhed fulgte han sin Velgjørers Fodspor. Engang saae han ved Slesvig, hvorledes Hedningerne bortførte en Deel Christne som Trælle. Iblandt dem var en Nonne, som sang sine Psalmer. Han bad da til Gud for hende, hvorved Lænken — siger Legenden — sprang af hendes Hals. Derpaa bød han Hedningerne baade Penge og allehaande Kostbarheder for hendes Løsladelse. De afsloge dog alle hans Tilbud, hvis han ikke vilde give dem sin opsadlede Hest. Flux sprang han af denne og gjengav Nonnen hendes Frihed. Men andre Fanger løskjøbte han for Guld, ja selv for de hellige Kirkekar, naar Guldet ikke slog til, og da man bebreidede ham dette, svarede han med den hellige Am-

brosius: „Det er bedre at bevare Sjæle for Herren end Guld for Alteret!" Han gjorde hyppige Reiser til Danmark, og selv til Sverrig vovede han sig over den oprørte Sø; da skal han, som Legenden fortæller, ved sin Bøn have stillet Uveirets Storm. Men da Normannerne 880 hjemsøgte Ostfrisland, da finde vi ham trøstende det christne Folk og opmuntrende det til Tapperhed. Endnu længe efter viste man ved Nordvide den immer grønne Høi, paa hvilken han bad under Striden og ved sin Bøn lænkede Seiren til de Christnes Banner. Han lod det heller ikke beroe ved selv at bereise Norden, men endnu er Navnet opbevaret os paa forskjellige Munke, som han drog fra Ny-Korvei og sendte vore Fædre til deres Troes Bestyrkelse. I sin fremrykkede Alder led han af Podagra, og hans Kræfter aftoge saaledes, at han maatte see sig om efter en Medhjelper. 888 blev han syg ved sin Ankomst til Bremen, forberedte sig ogsaa daglig til Døden ved fromme Bønner, ned den hellige Nadvere og døde efter tolv Dages Sygdom paa St. Barnabæ Dag. — Efter hans Død havde Christendommen i henved et halvt Hundredaar ikkun ringe Udbredelse i Danmark, men de Christne havde tunge og trange Kaar. Kunne vi troe Bisкop Adam af Bremen, da har Gorm den Gamle raset med en romersk Keisers Grusomhed mod de Christne. Kirkerne ødelagdes, Korset blev en Vederstyggelighed, og hvor det var opreist, blev det med Haan og Harme nedhugget; paa Præsterne som paa Christi Bekjendere i Almindelighed udstak man Øinene, hug Hænder og Fødder af dem og mishandlede dem paa endnu andre og værre Maader. Men ogsaa deri viste Guds Ord sin Kraft, at dets Tilhængere kunde dog ikke ganske udryddes; Ebbes, Ansgars og Rimberts Værk blev ei heller bortskyllet i denne Blodstrøm, men der blev altid dem tilbage, som ikke vilde slippe den hvide Christ, og da vissselig heller ikke bleve slupne af ham.

---

*100. Henrik Fuglefængers Vaaben banede endelig Erkebiskop **Unne** Veien til Danmark, og han drog herind i Slutningen af 934. Hos den gamle Gorm kunde han Intet udrette, men Harald Blaatand var allerede af sin Moder gjort bekjendt med den nye Lære. Han vilde vel ikke selv lade sig døbe, men han hørte villig paa Bispens Prædiken og beskyttede ham paa hans Reise igjennem Landet. Derimod skal en jydsk Underkonge, **Frode**, som skulde være en Søn af Hundne-Knud, og som af sine Seiervindinger kald-

tes **den Frisiske**, have ladet sig døbe af Unne med en stor Deel af sin Almue, skjøndt Andre ville vide, at han havde ladet sig døbe i England, „hvor Christendommen allerede var gammel i Gaarde." Nu bleve ikke alene de ødelagte Kirker i Slesvig og Ribe gjenopbyggede, men en ny Kirke blev bygget i Aarhuus. Og da Frode som en ret Konge ikke bar mindre Omsorg for sit Folks end for sin egen Salighedssag, saa skrev han til Pave Agapet i Rom og bad ham om Præster, som kunde oplyse de Danske om Sandhedens Vei. „Vel naaede han ikke at see sit Ønske opfyldt, thi han var allerede død, da hans Bud hjemvendte fra Rom, men derfor var hans Hensigt lige god, og sikkert har Vor Herre ogsaa her seet paa Hjertet og taget Villien i Gjerningens Sted." — Imidlertid var Unne gaaet til Birka i Sverrig, og havde ogsaa der plantet Christendommen paany, men var saa død i Høsten 936; saa det var hans Eftermand, Erkebiskop **Adeldag**, der 948 med Pavens Tilladelse indviede de tre første Bisper i Danmark: Hored eller Hered (Harald?) i Slesvig, Livdag i Ribe og Rimbrand i Aarhuus. Under dem skulde baade Øerne og Sverrig høre. Men paa Øerne saae det trist ud med Christendommen, og selv i Jylland vare Udsigterne daarlige nok. De fleste af de tre første Bisper og deres nærmeste Eftermænd bleve nok Martyrer. I Jylland, som laae nærmere baade ved England og Tydskland, havde Christendommen dog tidligere fundet Indgang, og indfødte Lærere bidroge allerede til dens Udbredelse. Som saadanne nævnes især tvende mærkelige Mænd af den berømte Slægt **Hvide**: den ældre og den yngre **Odingeir**. Den ældre, en Søn af Ture Jarl i Vensyssel, var en from Mand, som var vel oplært i Guds Ord. Hans Fædernearv udgjorde omtrent Trediedelen af Vensyssel, men den skjenkede han største Delen af til gudeligt Brug. Han viedes af Adeldag til Biskop i Sverrig, men prædikede ogsaa trindt i Fyen, Sjælland og Skaane. Efter Harald Blaatands Daab vandt Christendommen noget mere Indgang, og nu fik Fyen sin første Kirke i Odense, ved hvilken Nogle endog ville vide, at den ældre Odingeir var den første Biskop; og senere lod Harald Treeenighedskirken bygge i Roskilde. Der fulgte dog mangen haard Kamp. Ei alene Kongen og hans Arving, Harald og Svend, stode til Døden mod hinanden: det hele Folk var splittet i tvende store Leire, og mod de mægtige Hvider i Jylland stod den mægtige Tokeslægt i Fyen. Mange Steder maatte de Christne atter vige, og Odins blodige Altre reiste sig

vaanv af Grujet; „Martyrernes Tal var allerede saa stort, at èn Bog kunde ikke rumme deres Navne."

---

101. Svends engelske Tog afvendte imidlertid hans Opmærksomhed fra Christendommens Forfølgelse. Dens Lærere vedbleve at drage omkring i Landet, og saaledes gik Englænderen Bernhard til Skaane, hvor han prædikede. Især var dog den yngre **Odingeir** virksom for Christendommen. Han var en Søstersøn og Lærling af den Ældre, og en Søn af Toke Jarl i Vensyssel. I Bremen havde han gaaet i Skole og var der bleven døbt af Adeldag; nu prædikede han baade i Danmark, Sverrig og Norge, hvorpaa han (omtr. 1012) blev Biskop i Ribe, og lagde til dette Bispedømme en stor Deel af sin Fædernearv. Men for hvert Tog, Svend Tveskjæg gjorde til England, blev han gunstigere og gunstigere stemt mod Christendommen, ligesom flere af hans Folk bleve enten døbte eller primsignede. Navnlig havde den fromme Erkebiskop Ælfeg af Canterbury en stor og velsignet Indflydelse paa de vilde Vikinger. Han vovede sig hyppig midt ind i Torkel den Høies Hær for at forkynde det saliggjørende Ord, for at løskjøbe Fanger og bespise de Hungrige. Mange Danske lode sig døbe af ham, og saa stor var hans Magt, at man baade var bange for, at han skulde aflede Hærens Hu fra Kampen, og bange for, at den christne Deel af Hæren skulde overvælde Resten. Da dernæst Torkel stormede Canterbury, og hans Jomsvikinger kappedes med de frafaldne Englændere om at opfylde den erobrede By med de grueligste Rædsler, da rev Ælfeg sig løs fra sine Munke, som grædende omringede ham i Vor Frelsers Kirke, og styrtede sig midt i Uhyrernes tætteste Hobe: „Skaaner dog Qvinder og Børn, hvis I ville gjelde for Mænd! men er det Ære, I søge, efter dèn vundne Seier, da have I her mig, som Vor Herre gjorde til den ypperste af os Alle, mig, som berøvede Jer Eders Stalbrødre til Guds Riges Udbredelse, som fordømte Eders Misgjerninger og løskjøbte Eders Fanger!" Han blev da ogsaa grebet, ynkelig mishandlet og kastet i et langvarigt, afskyeligt Fængsel. Men ogsaa dette skulde tjene til Guds Riges Udbredelse; thi der kom Blodgang i Fjendens Hær, og fra Fængslet gik Præsten som Læge for at udrive sine Bødler af Sygdommen og Døden. Og da han saa sluttelig blev myrdet, Løverdagen efter Paaske 1011, fordi han ikke vilde kjøbe sig sit Liv med Kirkens Eiendomme, og Torkel ikke kunde dæmpe sine engelske

Stridsmænds Raseri eller tilfredsstille deres Graadighed, da maatte selve hans Død forherlige hans Liv og hans Lære. Thi saaledes fortæller Legenden, at en tør Qvist, som var besprængt med nogle Draaber af hans Blod, og som blev nedstukket i Jorden, den havde Dagen efter spiret og skudt Løv; hvorfor endnu en stor Mængde Hedninger lode sig omvende og døbe. Men Svend blev lige saa lidet upaavirket af Christendommen som hans Kæmper; han undertvang England, men blev selv undertvunget af den Herre Christ. Han sendte endog Præster fra England til Danmark, og skal saaledes have sendt Englænderen Gotebald til Skaane, hvor man desuden vil vide, at han opførte Kraftkirken i Lund. Ligeledes skal han have gjenopbygget og udvidet Kirken i Roskilde, hvor han skal have ansat den i England indviede Gerbrand til Sjællands første Biskop. Ogsaa fortælles det, at han hist og her i sit Rige skal have ladet forskjellige Kirker, Capeller og Klostre opføre, og Sagnet vil vide, at det var ham, som reiste Jellinge Kirke imellem hans Bedsteforældres Høie. Han, som forhen var Christendommens bittreste Fjende, anbefalede den paa sit Dødsleie til sin Søn Knud; og det skulde ikke vare længe, inden den var herskende Kirke i Danmark.

---

102. Vi have et Par Gange i Forbigaaende omtalt Svend Tveskjægs Søn **Knud**. Han var en saare smuk og høi Mand, rask og hurtig i Vaabenfærd, lys af Ansigt, med klare, skarpe Øine, en smal, noget bøiet Næse, et langt og fagert Haar. Samtiden kaldte ham den Rige, den Mægtige og (i Forhold til hans Søn) den Gamle; Eftertiden har kaldt ham **den Store**; og han fortjente alle disse Navne. — Han forlod England kort efter sin Faders Død og havde da den Grusomhed at stamskjænde sine Gidsler til Gjengjeld for al den Voldsomhed, hvormed den hjemvendende Ædelred foer frem imod Danskerne; men han flygtede ikke. Han forlod England med 60 Skibe, men efter at have samlet nye Kræfter i Danmark, vendte han næste Sommer tilbage med 300 Skibe. **Torkel den Høie** fra Jomsborg og **Erik Jarl** fra Norge ledsagede ham. Skibene vare udrustede paa det Prægtigste, og hvad Folkene angik, da vare de alle høibaarne Adelsmænd og raske Karle i deres kraftigste Alder. Knud gik i Land ved Sandwich og hærgede Landet rundt, men forbød dog tilsidst al Plyndring, da han yntes, at det ikke var værd at øde det Land, han vilde vinde. Ogsaa blev

der kæmpet mangt et Slag, men kun Londons ædle Borgere gjorde ham nogen virksom og heldig Modstand. Den sidste Gang han beleirede London, var Edelred selv i Byen, „men endelig var Gud saa naadig at stille Folk og Rige ved denne jammerlige Konge;" og endelig overgave Borgerne Byen. Dog var en Mand forinden sluppet ud med sit Følge, og det var **Edmund**, Edelreds stolte og ridderlige Søn, der af sin Kjækhed fik Tilnavnet **Jernside**. Han samlede atter Englands Styrke, og i et halvt Aar holdt han Erobreren Stangen. Knud maatte igjen forlade London, og en Stund syntes det, som om hans Sager stode slet. Flere Slag bleve atter leverede, og paa begge Sider var der allerede faldet over 20000 Mand, uden at Noget endnu var afgjort. Da stod 1016 det sidste og største Slag, ved Esfedun (Ashdown). Begge Kongerne anførte selv, og der blev paa begge Sider kæmpet med den største Tapperhed. „Seer til Ravnen, Karle! hvor den flagrer idag," raabte Torkel, „saa med os har det ingen Nød, naar vi kun kæmpe som Mænd;" og med Lyst fulgte de Banneret i det blodige Stævne. Dog var Striden endnu ikke ret til deres Fordeel, og deres ene Fløi havde allerede begyndt at vige. Da sænkede den nedrige **Edrik Strjon** atter det Banner, som den godmodige, ridderlige Edmund havde betroet ham, uagtet alle hans tidligere Forræderier. „Det gjelder vor Hals," raabte Nidingen, „lader os flye og redde Livet!" og derpaa vendte han Ryg med alle dem, der fulgte hans Banner. „Godt!" raabte Edmund, saasnart han saae dette; „nu ere vi frie for de Kryster; fremad for Frihed og Fædreland!" Og dermed stormede han en blodig Vei gjennem de danske Rækker. Maanen hang allerede paa Himlen, og han kæmpede lige kjækt, skjøndt Slaget var begyndt i Morgenstunden; men endelig flygtede hans Angelsachsere, og han selv blev revet med i Flugten. Den tappre Ulfketel var falden og med ham den største og bedste Deel af Anglernes Adel: „Blomsten af Fædrelandets Magt og Herlighed var falmet;" men saa medtagen var ogsaa den danske Hær, at den først den næste Dag turde stole paa Seieren. — Tolv Dage senere sluttede Kongerne Fred paa Edriks Mægling, og Knud beholdt den nordlige, Edmund den sydlige Halvdeel af Riget; men en Maaned senere, St. Andreasdag 1016, døde Edmund Jernside pludselig, med Rette begrædt af sine Landsmænd. Sagnet vil, at Edrik gav ham en voldsom Død, for end yderligere at sikkre sig Knuds Yndest; men samme Vei stal hans Broder, Edvy Bonde-

konge, være gaaet, samt de Fleste af den gamle Kongeslægt. Og Knud var Englands Enekonge. — Men Edrik nød ikke længe Glæden af sine Forbrydelser. Knud gjorde ham til Hertug i Mercia, men dermed var han ikke fornøiet. En Dag pukkede han atter paa sine Fortjenester, og tilsidst udbrød Knud forbittret: „Du forraadte Din Herre, hvor skulde Du da være mig tro? Men Din Løn skal Du faae!" Og Knud raabte til Erik Jarl: „Betal ham, hvad vi skylde ham!" men for Jarlens Øre fløi Nidingens Hoved. Det blev heller ikke ved denne Dom alene; flere haarde Halse maatte springe, hvis de vare for stive til at bøies; thi Knud vilde have Ro og Lovlighed i Landet. Ogsaa gjorde han en Ende paa alle Vikingernes Hjemsøgelser, hvorved han i en Fart gjorde sig saa elsket af sine nye Undersaatter, at han allerede 1018 kunde udskrive en ny Danegjeld paa 81000 Pund og dog samtidig hjemsende næsten hele sin Flaade og Stridsmagt, medens han selv blev tilbage mellem de Fremmede. Det er sagt med Sandhed, at den Agtelse, han viste mod Englændernes Love og Indretninger, deres hele folkelige, borgerlige og religiøse Forfatning: den Upartiskhed, han stedse lagde for Dagen i Forhold mellem Danske og Englændere: den Ro, han vidste at tilveiebringe og vedligeholde under hele sin Regjering; de Bygninger, han opførte, de Indretninger, han fremkaldte, og den Statsklogskab, hvormed han i det Hele styrede; vi kunne endnu tillægge: hans velberegnede Ægteskab med Kong Ædelreds Enke, den smukke og kloge **Emma** fra Normandiet: — alt dette gjorde Knud i en saadan Grad yndet og elsket af det engelske Folk, som sjelden eller aldrig nogen anden Erobrer er blevet. Heller ikke findes der nogensteds hos de gamle engelske Historieskrivere en eneste Klage eller Bebreidelse imod ham. Derimod turde det vel neppe negtes, at Danmark blev ham et Biland til det store og rige England, i hvilket sidste han stadig opholdt sig: han blev igrunden fremmed for Danmark.

---

*103. Et enkelt Træk er opbevaret os fra Englands Erobring, som vi ingenlunde her kunne overspringe. Det var i et af de mange haardnakkede Slag, vi vide ikke hvilket, at det danske Banner blev nedhugget midt i Kampens Hede. Der kom Uorden i Rækkerne, og man begyndte allerede at flygte, men **Tymme Sjællandsfar**, en forhen ukjendt Mand af dunkel Herkomst, var En af det Slags Folk, som med Føie sige: Hellere død end raadvild! Han snappede derfor den første den bedste Green med Mai

paa, stak den paa et Spyd, bar den høit og kaldte Danskerne tilbage under Bogebanneret med det Feltskrig, som var brugeligt iblandt Knuds Mænd. Hans Bedrift lykkedes; thi det faldne Heltemod hævede sig blomstrende ikke blot i ham, men ved ham ogsaa i hans Landsmænds Bryst; Folkene fulgte, mindre hvad han som Banner bar i Haanden end Heltemærket i hans mandige Ord samt det lysende Exempel, hvormed han i Krigernes Spidse førte dem fra Flugt til Seier; og ærlig fortjente han den Roes at have gjenopreist det segnede Banner. Held derfor Danskerne, at de, hvor en høiadelig Mærkesmand fattedes dem, ikke bluedes ved at følge Adelbonden, hvis Byrd vel var dunkel, men hvis Daad og Fodspor straalede med ægte Helteglands! Følgen var Frimodighed, og Frugten var ærefuld Redning, hvorfor Kongen høitidelig udnævnte Tymme til sin Bannermester, medens Folket gav ham Tilnavnet **Banner**, som bevarede hans Heltegjerning i et frisk og priseligt Minde til de kommende Slægter.

---

*104. **Knud den Store** fandt det raadeligst, baade til sit eget og Landets Forsvar, altid at have en større væbnet og lønnet Styrke paa rede Haand. Det var Torkel den Høies Tingmænd (ɔ: Mænd, som vare tingede for Sold) eller, om man saa vil, Svend Tveskjægs Huuskarle, hvis Antal han forøgede indtil 6000, som han udsøgte med Omhu, væbnede med Pragt og lønnede med Gavmildhed, fordi Guld jo, som man siger, trækker Staal. Denne Livvagt holdt om Sommeren bestandig Søen til Rigernes Forsvar, om Vinteren var den derimod fordeelt i visse Borgeleier paa Kongens Kost. Men Helten paa Val var ei altid høvisk i Sal, og i Fredens Tid havde Knud stor Møie med at holde Tømme paa de brydske Karle, der altid havde Noget at klamres om. Saa gav han da sin Gaardsret (V i d e r l a g s r e t t e n) til en Bom for al deres Ustyr, og det var Sjællandsfaren **Oppe Snjalle**, en Mand, som tilvisse var „Hovedet" høiere end alle de Andre, der med sin Søn Æskil var ham behjelpelig ved dette ypperlige Værk. Ifølge Gaardsretten havde Enhver sin bestemte Plads ved Bordet, eftersom han var gammel i Gaarde, og vilde Nogen forholde ham den, havde han sin egen forbrudt og maatte rømme af Gaarde. Dog kunde Kongen tre Gange benaade en saadan. Samme Straf paadrog man sig, naar man skjeldte en Anden ud eller spyttede ham i Ansigtet; naar man foriennte sin Stalbroders Hest, medens han var paa Tog, eller

brugte den til Upligt; naar man sov paa sin Post eller begik lignende Forseelser. Den derimod, der slog sin Medtjener med Næve, Staal eller Stav, rykkede ham Haar af Hovedet eller lignende, han havde sin Hovedlod forbrudt med sin Tjeneste; ligeledes den, der stemplede mod Kongen. Som der nu saaledes var sat Straf for enhver Forbrydelse, saaledes var ogsaa Rettergangen nøie bestemt: men under hele Sagførelsen var Kongen blot Tilhører, og først naar Dommen var fældet, spurgte han Forsamlingen, om saa var Alles Mening. Lød Dommen paa Landsforviisning, og den Dømte valgte at rømme tilsøes, da fulgte hans tidligere Stalbrødre ham til Stranden, gave ham der en Seilsbaad med Aarer, Øxe og Levnetsmidler, og bleve staaende ved Bredden, til de ikke længer kunde øine hans Raanok; da gjentoge de hans Forviisningsdom med Nidingsord: men kastede Stormen ham atter iland, var han dødsens. Valgte han Flugten tillands, fulgte de ham til den nærmeste Skov, og naar han var kommen et godt Stykke ind i denne, opløftede de tre Gange et høit Skrig med Bulder og Vaabengny, for at han ikke af en Feiltagelse skulde vende tilbage igjen; thi da var han ligeledes dødsens. Vi skulle endnu kun tilføie dette Ene om Gaardsretten, at „den hvilede paa Alteret saavelsom paa Thronen:" thi med Domfældelsen fulgte en høitidelig Bansættelse af alle Rigets Biskopper. — Man kan da vel forstaae, at Lovens stærke Trudsel dæmpede Kiv og qvalte Stempling i Fødselen, at den skaffede Kongen Fred i hans Gaard. Men mærkeligt er det desuagtet, at under hele Knuds Regjering var der kun een eneste, som forsaae sig mod Loven: og denne ene var Kong Knud selv. Engang ihjelslog han i Fuldskab en af sine Tjenere. Saasnart han kom til Besindelse, angrede han dog bitterlig det grove Brud, lod sin Hird sammenkalde, nedsteg af Thronen og satte sig ydmygt paa Jorden: befoel ogsaa Retten at have sin Gang. Men som man vel kan tænke, fandt hans Tjenere sig herved i en piinlig Forlegenhed. De indsaae, at de ikke kunde dømme Kongen efter Lovens Strenghed, thi, naar Høvdingen var borte, var Hæren et afsjælet Legeme, og fældte man ham, saa faldt det Hele. De vare bange baade for at dømme for mildt og for strengt, og efter moden Overveielse gjorde de da Kongen til Sattedommer i hans egen Sag. De reiste ham op, satte ham atter i Thronsædet og bade ham selv afsige Dommen. Dette gjorde Knud og fastsatte med det samme Straffen for lignende Brøder i Fremtiden, idet han be-

stemte nidobbelt Mandebod for den Skyldige i saadan Gjerning, nemlig 360 Mark Sølv og ni Mark Guld i Gjørsum, til lige Deling mellem Kongen, Tingmændene og den Dræbtes Frænder. Ved denne særegne Leilighed deelte han imidlertid sin Trediepart af Boden mellem Kirken og de Fattige, for ikke som Konge at tilbagetage med den ene Haand, hvad han som Skyldig betalte med den anden. — Dette var, som sagt, det eneste Brud paa Viderlagsretten i Knuds Tid; senere gik de ikke saa sjelden paa, men bleve heller ikke saa alvorlig revsede.

---

*105. Ifølge et gammelt Løfte gjorde **Knud den Store** en Reise til Rom, mest for den Sags Skyld, at han havde hørt af Folk, som vel maatte vide det, at St. Peder havde Noglerne til Himmerig, med stor Magt af Herren til at løse og binde. Han vilde nemlig bede om sine Synders Forladelse og for sine Rigers Vel. Med megen Pragt reiste han gjennem Flandern og Frankrig til Italien, og allevegne efterlod han mærkelige Spor af sin Gavmildhed. Baade Paven og Keiseren gjorde stor Ære ad ham, og verdslige Fordele opnaaede han ogsaa for sine Undersaatter; men det Mærkeligste fra Reisen er dog hans eget Kongebrev fra Rom: „Det være vitterligt for Alle, at jeg i Ydmyghed har lovet Gud at forbedre mit Levnet, at styre Folk og Riger med Fromhed og Retfærdighed og i alle Maader at gjøre Ret og Skjel, saa hvad jeg hidtil har forbrudt eller forsømt i Ungdoms Ubesindighed, det vil jeg nu med Guds Hjelp raade Bod paa og rette. Altsaa byder jeg paa det Alvorligste mit Raad, hvem jeg betroede mit Rige, at det paa ingen Maade seer igjennem Fingre med nogen Uret; men mine Statholdere og al min Øvrighed befaler jeg, saa kjær de have min Naade og deres egen Salighed, at de ikke forurette Nogen, hverken Rig eller Fattig, men lade enhver nyde Retten, baade Høi og Lav; thi den maae de ingenlunde bryde, hverken for Kongegunst eller Stormands Venskab, saalidt som for at samle Penge til mig; thi jeg trænger ikke til uretfærdig Mammon." — Men dette Ord var intet Mundsveir, og han holdt, hvad han lovede. Thi vel var Knud den Store ingen Helgen, men den christelige Følelse, som havde drevet ham til Rom, den kundgjorde sig dog hyppigere i hans Vandel. Der var vistnok for meget af Hedningen i ham, til at han aldrig skulde give den vilde Hevn Luft; men han var Christen nok til at angre, hvad han havde forbrudt, naar først Skællene vare faldne

ham fra Dinene. Ogsaa kæmpede i ham, som i de Bedre af os Andre, det naturlige Menneskes Hovmod med den gjenfødte Christens Ydmyghed. Vi have Prøver af begge Stemninger: Thoraren Lovtunge, en islandsk Skjald, digtede engang en Flok til ham, der var berømmende nok, men han blev dog bister og udbrød: „Aldrig har nogen Anden vovet at gjøre Stumpviser om mig, og vide skal Du, at, kommer Du ikke imorgen ved Davretid med en ordentlig Drape, saa lader jeg Dig hænge!" Thoraren fik travlt med at strække Flokken til en Drape, som han gav det Omqvæd, at Knud regjerer Jorden som Gud Himlen; og nu var Knud ikke længer vred, men lønnede Skjalden med 50 Mark Sølv. — Derimod gik Kongen en anden Gang ved Stranden med sine Mænd. Flaaden laae seilfærdig, og de mange Skibe vare et stolt Syn. Knud saae tankefuld ud over Havet, men hans Hofmænd toge Ordet, den ene efter den anden: „Længe skal man lede, før man finder en saadan Samling af store og prægtige Skibe." „Den Flaade, Kongens Fader førte til England, var Intet imod denne." „Og til hvilke herlige Bedrifter har ikke Kongen ført den og de Danske!" „Ja, Kongens Magt er stor; han hersker over flere Lande end Nogen før ham, og ved sin Flaade er han Havets Herre; Knud den Rige byder over Land og Hav!" Da sagde Kongen til de rullende Bølger: „Jeg byder Eder, Bølger, at I agte Jer vel for at væde Knud den Riges Fødder!" Men Bølgerne adløde ham ikke; de bruste op paa Stranden og overstænkede ham. Og Knud udbrød: „Vide skulle alle Mænd, at kun Gud den Almægtige byder over Vandene, men Kongernes Magt er Skrøbelighed!" Saa tog han da sin Krone, satte den paa den Korsfæstedes Billede og bar den aldrig siden. — Ogsaa bar han altid den største Omhu for Kirkens Bedste og sparede ingen Udgift, naar han derved kunde gavne Helligdommen. Det var ikke blot i Kongens Gaard, det var ogsaa i Herrens Huus, at han fordoblede Tjenerskaren, og nye Kirker og Klostre lod han paa mange Steder bygge. Da Kirken først nylig var grundlagt i Danmark, førte han ogsaa mange Bisper og Præster herover fra England, af hvilke han lod nogle blive her, men sendte andre til Gothland, Sverrig, Norge, ja til Island. Mange Sjæle bleve saaledes vundne for Herren. Af Bisper nævner man os disse: Bernhard i Skaane, Gerbrand i Sjælland, Regner i Fyen og Rudolf i Slesvig, skjøndt Andre ville vide, at nogle af dem allerede vare hidsendte af Svend Tveskjæg. Men

at Norden havde godt af at faae disse sine Kirkefædre fra et Land, hvis Geistlighed i lang Tid havde baaret Prisen for hele Europas, er let at begribe; et Beviis herpaa skulle vi i det Følgende erholde af den Vilhelm, som var Knuds Skriver og Hofpræst, men senere blev hans Søstersøns Bisp.

---

*106. Under Edelreds Banner havde der kæmpet en norsk Kongesøn, af sin Førlighed kaldet **Olaf den Digre**. Han var derpaa hjemvendt til Norge, og medens Erik Jarl var hos Knud i England, havde han, understøttet af samtlige Smaakongerne af Harald Haarfagers Æt, opkastet sig til sit Fædrelands Overkonge. **Knud den Store** var endnu for beskæftiget til at kunne straffe denne Anmasselse, og den glimrende Budsending, som paa hans Vegne skulde tilbyde Olaf Norge som Lehn, fik af denne det stolte Svar: „Før skal Knud ene blive færdig med at æde al Englands Kaal, før jeg lader mig mit Odelsrige skræmme af Hænderne eller gjør ham min Opvartning. Norge vil jeg værge med Sværd og Spyd, mens jeg lever, og til Ingen i Verden betaler jeg Skat." Knud maatte tie og tøve. Men Olaf Digre gjorde sig snart forhadt af sit Folk; thi deels gik han frem med Vold for at paanøde Normændene Christendommen, deels vilde han forbyde dem baade Viking og al anden Plyndring, og endelig, hvad der var det Værste, vilde han slet ingen Forskjel gjøre paa Store og Smaae, Rige og Fattige, men holdt dem Alle lige for Kronen og Loven. Det fandt nu Normændene, var en Uforskammethed, og i store Sværme droge de til Knud, baade Jarlerne og de øvrige kalkunske Bønder. Men Knud pustede af alle Kræfter til deres Misfornøielse, øste ogsaa Guld ud til dem med begge Hænder og gav dem Poser fulde hjem med, for at de med dem kunde vedblive at kjøbe Had og Oprør mod Olaf. Men denne fandt, at saaledes kunde det ikke vedblive at gaae, og derfor forbandt han sig med sin Svoger, den svenske Kong Anund (Ønund), baade til Selvforsvar og til Angreb paa Danmark i beleilig Stund. Denne Leilighed tilbød sig, syntes man, under Knuds Romerreise, og vilde da heller ikke lade den ubenyttet. Men nu maa man vide, at nogle Aar tidligere var der kommet en Svensker til Danmark, **Ulf Jarl** kaldet, en smuk og forslagen Mand, som Nogle vilde vide, nedstammede i fjerde Led fra en af de Bjørne, der er Konge i Nordens Skove, men som med større Rimelighed var en Ætling af den tappre Prinds Styrbjørn af Sverrig, der i nogen Tid havde

styret Jomsborg under Harald Blaatand, med hvis Datter Tyre han var gift, og som siden faldt i det berømte Slag paa Fyrisvold imod den seiersæle Erik. Denne Ulf Sprakelæg (ↄ: Tyndbeen) havde snakket saa godt og saa længe for Knuds Søster **Æstrid**, at hun gav sig hen til ham og blev hans Hustru uden Broderens Vidende og imod hans Villie; men dernæst snakkede Ulf saa længe for sin kongelige Svoger, at han ikke alene fik hans Tilgivelse, men Knud betroede ham endog sin Søn **Haardeknud** at opdrage, ja lod denne blive tilbage hos ham i Danmark. Mens nu Olaf Tigre plyndrede Sjælland, drev Anund det samme Spil i Skaane, og det gjorde de vitterligt for Alle, at de hævede ingenlunde, før de havde indtaget hele Danmark og der vare hyldede af den menige Almue. Om det nu var Rævestreger af Ulf Jarl, som vilde styde til, mens Vognen hældede, eller om han havde et bedre og ædlere Maal, kunne vi ikke sige; men vist er det, at han fremlagde et falsk Brev for Jyderne, ifølge hvilket Knud skulde have befalet ham at lade Haardeknud hylde som Danmarks Konge. Haardeknud hyldedes da ogsaa gjerne baade af det menige Folk og Høvdingerne, thi de havde ofte tilforn ført Klage over, at de nu maatte sidde uden Konge, medens de forrige Konger, hvorvidt de saa foer, aldrig havde glemt Hjemmets Arne over de fremmede Erobringer. Det syntes da saaledes, som om hele Danmark var uigjenkaldelig tabt for Knud. Men Knud havde en fuldtro Ven: Bonden **Haagen fra Stangeby** i Skaane. Neppe saae han de Fremmede bryde ind, før han reiste ved Nat og Dag, indtil han fik opsøgt sin Konge og bragt ham Feidebuddet. Knud lønnede hans Troskab med tvende Jordlodder og ilede strax til Danmark, saasnart han havde samlet en Hær og Flaade. Han lagde ind i Limfjorden, hvor allerede en Mængde Jyder havde samlet sig. Sin Søn tilgav han strax, thi „han er jo kun et Barn;" men Ulf gav han intet bestemt Svar, skjøndt ei alene Æstrid bad for ham, men tillige Dronning Emma, der nok ikke var uden al Skyld i Barnehyldingen. Han bød kun Jarlen at samle Skibe og Folk; om Forliget kunde de saa siden tales ved. Sjælland gjenvandt Knud uden Sværdslag og gik derpaa efter om Skaane til Helgeaa, hvor begge de fjendtlige Konger havde lagt sig. Her stod et haardt og blodigt Søslag (1027), hvor Olaf ved et Krigspuds bragte Uorden i Knuds Flaade og nær havde tilvristet sig Seieren; men det vare nu, som det vil — enten, som Nogle paastaae, Ulf kom sin Svoger til Hjelp netop

i det afgjørende Øieblik, eller, som Andre ville vide, det netop var Ulf, der var ham den haardeste Hals —, efter et stort Mandetab seirede Knud, og hans Fjender maatte trække sig østerpaa, saa hans danske Krone var atter reddet.

---

107. **Knud den Store** drog tilbage til Øresund, hvor han lod Flaaden ligge. Mikkelsaften red han saa med et stort Følge til Roskilde, hvor **Ulf Jarl** ventede ham med et prægtigt Gilde, der skulde udsone tidligere Forbrydelser. Men Knud var taus og but, skjøndt Jarlen gjorde Alt for at opmuntre ham. Det var Alt omsonst. Endelig bød Ulf ham et Spil Skak, og dette tog han imod. En Stund gik det saare godt, men saa gjorde Kongen et Feiltræk, saa Jarlen slog en af hans Springere. Knud vilde gjøre Trækket om, men Ulf afslog det, og det kom til Skjenderi; thi sagtens havde de begge vel meget i Hovedet. Hidsig sprang Ulf op, slog Skakbrættet sammen og vilde gaae sin Vei. „Flyer Du nu, Du rædde Ulf!" raabte Knud efter ham. „Ikke kaldte Du mig ræd i Helgeaa, da Svenskerne sloge Jer som Hunde," gav Ulf til Gjensvar og gik sin Vei. Begge gik nu til Ro, men ingen af dem glemte om Natten, hvad der var sagt om Aftenen. Ulf flygtede til St. Lucii (eller Trefoldighedens) Kirke, saa snart han vel var staaet op, og Knud var endnu ikke paaklædt, da han bød sin Skosvend at ihjelslaae Jarlen. Svenden gik, men vendte tilbage med uforrettet Sag, da han ikke turde besmitte Kirkegulvet med Blod. Saa gav Knud en af sine Hirdmænd det samme Ærende, Normanden Iver Hvid, Hakon Hladejarls Dattersøn. Denne gyste ingenlunde tilbage for Helligdommen, og i Kirkens Chor maatte den stolte Jarl bløde for hans Sværd. Men det var Faderen til Danmarks følgende Konger, som saaledes maatte udaande, Morbroderen til Harald Godvinsøn, som senere blev Englands Konge. — Knud blev glad, da han hørte sit onde Bud udført, men Præsterne lode Kirkens Døre lukke. Deri vilde den mægtige Konge dog ikke finde sig. Han bød dem atter lukke op og læse Mikkelsmessen; og de adlede. Men Knud var neppe traadt ind i Kirken, før han lagde et stort Herred under den som Sonoffer, saa den blev rig med det Samme; og sin Søster skjenkede han hele to Herreder i Mandebod. Om Angeren ligesaa sikkert laae i Hjertedybet, som Gaverne i Haanden, staaer det ikke til Mennesker at afgjøre.

---

108. Vinteren gik ikke unyttet hen, og mange vare de rige og mægtige Normænd, som for rede Penge solgte sig selv og deres Tro til **Knud den Store.** Hans Speidere snege sig stadig omkring paa Olafs Skibe, og hans fulde Pengekister vandrede næsten aabenlyst gjennem Norges Land, hvor der altid var nok, som fordybede sig i dem: Torer Hund, Erling Skjalgson, Kalf Arneson, Einer Tambeskjælver og mange Flere bleve Nidinger mod Drot og Land. Da derfor Knud drog med 1200 Skibe mod Norge (1028), hyldedes han uden Modstand lige fra Oslo til Trondhjem, og Olaf maatte med hele sit Huus gaae til Garderige. Herfra vendte han vel to Aar senere tilbage med en lille Hær, tildeels indkaldt af de Samme, der tidligere havde sveget ham, men hvis Graadighed ikke havde fundet fuld Tilfredsstillelse hos Knud; og den Digre faldt mod sine egne Bønder paa Stiklestad (1030). Men til Konge i Norge satte Knud sin Søn Svend, og lod ham tage sin Moder med, den engelske Jarledatter Ælvive, samt sin Fosterfader, Harald Jarl fra Jomsborg, en Søn af Torkel den Høie. Ælvive var imidlertid ond, og Harald var haard; Uaar sloge sig til, og Alt sammensvor sig saaledes om at gjøre Knytlingernes Herredømme forhadt i Norge. Da nu desuden Kalf Arneson, Einer Tambeskjælver, og hvad de Alle hed, ingenlunde fik al den Løn for deres Forræderi, som de havde ventet, saa blev det let for disse Stormænd at skifte baade Sind og Herre; de vare saa dog vante til at dreie og vende, som Nytten bød. Men dertil kom, at hele Norge blev slaget af Olaf Digres Hellighed. Hans Lig drog man frem af Sandbakken ved Nidaros, hvor det i Aar og Dag havde ligget begravet, og det var ikke alene ufortæret, men Haar og Negle vare voxede. Neppe spurgtes dette Under, før hele Folket angrede sin Synd imod ham, og **Hellig-Olaf** — saa kaldtes nu den faldne Drot — blev mægtigere i sin Død end i sit Liv. Kalf og Einer behøvede kun at gaae til Holmgaard for at hjemhente Magnus Olafsen, og han blev strax paa Ørething hyldet til Norges Stolkonge, saa at Knytlingerne uden Sværdslag maatte gaae den Vei, de vare komne; og Danskernes langvarige Herredømme over Norge ophørte med det Samme. — Men dette Vanheld var baade det første og sidste i Knuds Herskerliv. „Er nu den Digres Søn kommen til Norge, faaer jeg ingen Ro til at sidde hjemme!“ udbrød han ved Efterretningen; men han faldt i en langvarig Sygdom og led den hele Sommer af Guulsot. Om Efteraaret døde han i Shaftesbury,

Natten til St. Arcadii Dag 1035, ikkun 40 Aar gammel. Han tog den Roes i Graven med sig, at Mage til Konge havde der aldrig været i England; „om Natten holdt han Raad, om Dagen kæmpede han; aldrig var han orkesløs." I Levnet og Sæder var han maadelig og afholden, og skjøndt gavmild til Ødselhed, hvor det gjaldt, var han en god Huusholder og efterlod derfor en betydelig Skat. Men med ham sank hans Magt til Jorden, og der var Ingen af hans Slægt, som arvede hans Vælde. — Forøvrigt blev Knud begravet i Winchester, ligesom senere Dronning Emma og Kong Haardeknud; men „skammelig hans Kongemuld strøet blev som Sand paa Gulv." Thi under Borgerkrigene, 600 Aar efter, opbrød en af Parlamentets vilde Hærførere, Wm. Waller, de kongelige Grave og spredte Been og Støv for de vilde Vinde.

---

*109. Inden syv Aar vare henrundne fra Knuds Død, vare ogsaa samtlige hans tre Sønner døde: Ælvivesønnerne Svend og Harald, samt Emmas Søn Haardeknud. Denne sidste herskede efter sin Halvbroder Harald Harefods Død i tre Aar baade over Danmark og England; men med ham var det ogsaa forbi med Danskernes Magt histovre. Det hjalp kun lidet, at der blev Folk siddende tilbage i England som **Sigvard Digre**, om hvem det ei alene er fortalt os, at, da han modtog Efterretningen om sin Søns Død, spurgte han ene, om han havde faaet sit Banesaar fortil, „for intet Andet vilde somme enten ham eller mig;" men om hvem det tillige hedder, at det græmmede ham, at han i hundrede Slag aldrig havde kunnet finde Døden, og derfor, da den endelig nærmede sig, vilde møde den staaende, ifort sin fulde Rustning, og ikke henstrakt paa Sottesengen. Thi baade hans og de Andres Manddom tilhørte ikke længer Danmark og dets Drotter, men deres nye Hjemstavn. — Selv Haardeknuds Magt over England havde ikke meget at betyde, og vi skulde ikke her have nævnet hans Navn, om det ikke havde været for følgende Historie: Kort efter Gamle-Knuds Død havde nemlig **Haardeknud** og **Magnus Olafsøn** udbudt Leding i deres Lande, saa nu gik Rygtet, at de vilde mødes ved Gøthelven og prøve Styrke. Men som Flaaderne nærmede sig, sendte Høvdingerne fra hver Side Bud til Venner og Frænder i Fjendehæren, at de skulde see at faae Kongerne vel forligte. Det blev da ogsaa aftalt, at Kongerne skulde mødes for selv at tales ved, og Mødet endtes dermed, at de svore sig i Fost-

broderlag og sluttede Fred med hinanden, saalænge de levede; men døde nogen af dem sønneløs, skulde den længstlevende arve hans Land og Rige. Alt dette besvore tillige tolv af de ypperste Mænd i begge Riger, hvorpaa hver drog hjem til Sit. Men Eden holdt de.

---

110. Selv danske Mænd maatte vidne, at **Magnus Olafsøn** fortjente Tilnavnet **den Gode,** som af Alle er givet ham: ogsaa var han ung og stærk, venlig og gavmild, lyshaaret og smuk, tapper og uforfærdet. Han behøvede derfor, da Haardeknud var død, kun at minde om Forliget i Gøthelven, og strax blev han paa Viborg Thing taget til hele Danmarks Konge. Paa Hjemveien til Norge blev han en Stund liggende i Gøthelven, og der kom **Svend Ulfsøn** til ham, en Søn af Ulf Jarl med Kongesøsteren Æstrid. Svend var baade stor og smuk, stærk og smidig, forstandig og livsalig, saa derom vare Alle enige, at han havde Alt, hvad der sømmede en Høvding, om han end var en Smule halt paa den ene Fod. Magnus tog ogsaa kjærlig imod ham, ja tog ham i sin Tjeneste, og en Dag han sad i sit Høisæde, men Svend paa Fodskammelen, udbrød den elskelige Drot i disse Ord: „Nu vil jeg lade Høvdinger og Menige kjende min Beslutning! Svend Ulfsøn er hidkommen, en ypperlig Høvding af Adelsbyrd, som har svoret mig Troskab. Nu have alle Danske hyldet mig i Sommer, men Landet er uden Styrer, naar jeg tager bort, skjøndt det er Alle vitterligt, at det er meget udsat for Angreb af Vender, Kurer, Sachser og andre Folkefærd. Derfor vil jeg give Danmark en Høvding, som kan værge det mod Fienden, og Ingen passer bedre hertil end Svend Ulfsøn. Altsaa vil jeg gjøre ham til min Jarl i Danmark, at styre det, naar jeg er i Norge." Forgjeves udbrød Einer Tambeskjælver: „For stor Jarl, for stor Jarl, Fostersøn!" Magnus blev dog ved sin Beslutning, gav Jarl Svend sin guldvirkede Kappe, bandt et Sværd ved hans Side, hængte et Skjold om hans Skulder, satte en Hjelm paa hans Hoved, gjorde ham til hele Danmarks Jarl, modtog ogsaa hans Troskabseed over et Skrin med Helgenlevninger og satte ham saa ved Siden ad sig i Høisædet. Saa er der sunget:

„Ulvens Søn til Elven drog; Olafs Søn hans Eed modtog
Svend med Haand paa Helgenskrin loved Tro med Tale sin.
Men Foreningen bestod kortere, end skjønt det lød."

---

111. **Svend Estridsøn** — saaledes kaldte man ham, fordi hans Moders Byrd var bedre end Faderens — fæstede sig strax mange Hirdmænd og gjorde sig alle de Store til Venner. Næste Vinter lod han sig endog udraabe til Konge med mange Høvdingers Samtykke. Saa tog da **Magnus den Gode** herned med en stor Flaade, og strax flygtede Svend til sin Frænde, Kong Anund i Sverrig. Men da han hørte, at Magnus stod i Sønderjylland, drog han gjennem Skaane, Sjælland og Fyen og lod sig allevegne hylde. Magnus drog dog ingenlunde strax imod sin oprørske Jarl, thi det var ham sagt, at Venderne agtede at hjemsøge Danmark for at fiske i rørte Vande. Han vendte sig derfor som en ret Konge mod Folkets Fjender og lod sin egen i Fred, skjøndt Normændene fraraadede ham dette paa det Alvorligste. „Sandelig, det var en stor Beslutning af en udlændisk Høvding, at lade sin Medbeiler gaae, og vove sit Liv for et Land, hvis Krone vaklede endnu paa hans Hoved!" Magnus havde Normænd og Jyder med sig, men de vare kun som en Haandfuld imod Hedningernes utallige Mængde, der stod leiret paa Leirskov Hede (mellem Isted og Hedeby). Speiderne og mange Høvdinger raadede til Flugt, men denne havde Magnus aldrig før forsøgt og vilde heller ikke gjøre det nu. Det var just Natten før Mikkelsaften 1043, og det Meste af den tilbragte Kongen med Sang og Bøn; men mod Daggry faldt der et Blund paa ham, og i Drømme hørte han sin Fader, Hellig-Olaf, tale til sig: „Frygt aldrig for Hedningerne, ihvor mange de end ere! Jeg skal følge Dig i Slaget, og naar Du hører min Luur, saa gaa kun trøstig paa!" Men i Dagningen hørte alle Folk det ringe i Luften, som om det kunde været Glod, Hellig-Olafs Kirkeklokke i Nidaros. Magnus lod da støde i Luren, og strax begyndte Kampen. Kongen kastede sin Ringbrynje og gik frem i sin røde Silkekjortel; med Hel, sin Faders Stridsøxe, i begge Hænder, stormede han dristig frem og hug ned for Føde. Hans Mænd fulgte ham, og snart laae Hedningernes Lig i store Dynger. Tilsidst toge Venderne Flugten, efterladende 15000 døde Kroppe paa Marken, og det er baade sagt og troet, at siden Christendommens Indførelse er der aldrig flydt saa meget Blod i Norden. — Nu først gik Magnus mod sin egen Medbeiler, der laae ved Ærø, og efter en haard Kamp maatte ogsaa Svend tage Flugten. Men neppe var Magnus borte, før Svend vendte tilbage fra Sverrig, overfoer alle Øerne og gjennemfoer ved Vintertid Jylland fra Limfjorden til Aar-

huus. Her kom Magnus atter over ham — det var Søndagen før Juul 1043, — „og hvem der loe, det var Ravnen." Svends eget Skib blev ryddet med syv andre, og den herskesyge Jarl, der blev forfulgt lige indtil Havn (ↄ: Kjøbenhavn), og atter her blev jaget, maatte paany søge Sverrig, hvorfra han dog igjen vendte tilbage, saa snart han hørte, at Magnus var borte. Men atter stævnede han hid, Drotten saa djærv som god, og i et blodigt Slag ved Helgenæs, 1044, gjorde han endnu engang reent Bord paa Svends Skibe, saa „Skjald fik Tømmer til Seierssang, saa tidt som Ørne fik Drikkegilde." Det sidste store Slag imellem Medbeilerne stod Laurentii Aften 1046. Det var haardere end noget af de foregaaende, men det gik atter Svend imod, skjøndt Magnus gav ham det Vidnesbyrd, at, „dersom han blot fik en Hær, der var ham selv lig, vilde han tiere seire end flye." Imidlertid kom Svend ingensinde til Magten, saalænge Magnus levede; men nu kommer Dagen, om hvilken der med Sandhed er sungen:

„Fuldmangen en Kæmpe, om Kinderne vaad,
Ei mægted at dæmpe sin hulkende Graad" —

thi som Kongen efter det sidste Slag vilde forfølge Jarlen, der atter flyede ad Sverrig til, sprang der en Hare op, som fes Hesten, idet han red forbi Alsted. Hesten slog ham af, og han faldt paa et Jordstød med skarpe Splinter, hvilket øieblikkelig blev hans Død. Dog er der dem, som ville vide, at der gik et Aar forinden, og at han i dette under megen Svaghed endnu førte Spiret som en Mand. Da han endelig maatte døe, anbefalede han, men forgjeves, sin Broder Harald at holde Fred med Danmark, hvilket Rige han frit oplod sin ulykkelige Medbeiler. Ogsaa talede han venlig med alle sine Mænd og belønnede deres Troskab med store Gaver. Det var St. Crispini Dag 1047, at han døde, enten i Søderup ved Urnehoved eller paa sit Skib i Øresund, neppe 24 Aar gammel. Hans Lig blev ført til Trondhjem og bensat ved Faderens Side.

---

*112. **Svend Estridsøn** stod iſærd med at opgive baade Danmark og Kongenavn, da han fik Budskabet om Magnus den Godes Død. „Det skulle alle Mænd vide," udbrød han da, „og derpaa kræver jeg Gud til Vidne, at aldrig skal jeg tiere flygte fra Danmark, men hellere lade mit Liv!" **Harald Haarderaade** vilde dog heller ikke uden videre opgive sine Fordringer, og hans Hu stod til Viborg Thing. Men Einer Tambeskjælver vilde hellere,

sagde han, følge Magnus død end Harald levende; han drog derfor strax med sin Fostersøns Lig til Nidaros, og baade Trønderne og mange andre Normænd fulgte ham. Denne Gang fik Harald altsaa ikke Hyldingen, men Svend forsømte sig ingenlunde, før han modtog den. Harald opgav dog ikke derfor sin Tanke, og i sierten Aar vedblev han at feide paa Danmark, hvis samtlige Kyster han hjemsøgte med Mord og Rov. Svend gjorde jo vel nu og da Gjengjeld i Norge, skjøndt med mindre Klem. At opregne alle disse Røvertog og deres Hændelser er dog ikke her vor Hensigt; kun ved to Begivenheder skulle vi dvæle: Kongerne havde 1051 sat hinanden Stævne ved Gothelven, for paa Rigernes Grændse enten at indgaae Fred eller kæmpe til det Yderste med hinanden. Harald mødte med al sin Styrke til fastsat Tid, men Svend havde ikke endnu faaet sine modvillige Høvdinger samlede og maatte derfor udeblive. Altsaa hjemsendte Harald en Deel af sine Folk og overfoer med 60 Skibe Jylland fra Ende til anden. Rigt ladet med Rov var han allerede paa Tilbageveien, men havde for Modvind maattet lægge ind under Læsø. Da Taagen hævede sig, saae han Svend komme sig imøde med en langt større Flaade. Han vilde da flygte, men kunde ikke komme hurtig nok afsted. Saa kastede han en Deel Tømmerstokke ud med Klæder og andre røvede Kostbarheder paa. Da Danskerne saae disse Herligheder komme drivende med Strømmen, stoppede de forreste for at opfiske dem, og Forfølgelsen standsede, indtil Svend kom til og med strenge Bud fik sine byttelystne Bønder til atter at gribe Aarerne. Nu lod Harald kaste Korn og Malt samt Flesk og andre Levnetsmidler overbord, og Øllet lod han løbe i Søen for at lette paa Skibene. Men heller ikke dette hjalp stort, for Svend blev ved at hale ind paa ham. Da tog Harald sine mange Fanger, for hvilke han havde ventet sig dyre Løsepenge, bandt dem til de tomme Tønder og Fade, og kastede dem saa overbord. Men det Syn kunde Svend ikke udholde; for sine Undersaatters Liv bortgav han den visse Seier; thi mens han bjergede de svømmende Fanger, undslap Harald. Imidlertid laae der endnu syv norske Krigsskibe ved Læsø, hvis Mandskab bestod af Bønder fra Vigen. De bade om godt Veir og bøde Løsepenge for Livet. Mange var der i den danske Hær, som ingen Naade vilde vide af, men vilde have de norske Bønder nedhuggede tilhobe. „Nei!" svarede Svend; „tidt er jeg selv slaaet af Marken, men derved vilde jeg ingen Silke spinde og ingen Ære vinde, om jeg begik Nidingsværk mod dem, som

betroede sig til min Raade." De slap Alle bort med Livet, og det kan vel være, at Svends Ædelmod fandt endnu en anden Belønning end den, han havde i sin egen Bevidsthed.

---

*113. Kongerne satte 1062 atter hinanden Stævne ved Gethaelven, men det gik denne Gang som sidst: mens **Svend Æstridson** stræbte at faae Samling paa sine Mænd og Skibe, var den aftalte Tid udrunden, og **Harald Haarderaade** havde atter maattet lade en Deel af sin Styrke faae Hjemlov, hvorpaa han med 150 Skibe plyndrede Halland og lagde tilsidst ind i Nisaa. Her kom Svend over ham, og Laurentii Dags Aften begyndte der en haardnakket Kamp, som varede hele Sommernatten. I dette Slag kæmpede iblandt andre mægtige Herremænd ogsaa **Skjalm Hvide**, som, saa at sige, havde hele Sjælland i sin Lomme. Han værgede sig som den Bedste, men blev aarelandt saa længe, at Kræfterne endelig forgik ham, og tilsidst blev han taget tilfange af Fjenderne, der stimlede om ham i Hobetal. Endnu mere udmærkede sig dog **Aslak**, hans Styrmand, der samme Dag havde hugget sig en Eeg til et Roer, og brugte den nu saaledes mod Normændenes Sværd og Landser, at han med Rette „bar Prisen for Alle." Uden Hjelm og Brynje ryddede han et fjendtligt Skib fra Ende til anden, saa at Fjenderne vare nær ved at glemme Slaget for at see paa dette Underværk, og Skjalden sang om ham:

„Han saaret var fra Top til Taa, men ingensteds til Døden,
Saa purpurklædt han syntes staae med Glands i Aftenrøden."

Al denne Manddom og mere til kunde alligevel ikke afgjøre Slagets Udfald; thi nu kom Normanden **Hakon Iverson** — en Søn af Hladejarlens Dattersøn og selv Jarl — sin Konge til Undsætning, og i Nattens Mørke toge Skaaningerne Flugten. Imod Dagbrækningen kom endelig Harald og hans Mænd op paa Svends Skib, og her stod endnu en haard Kamp. Tilsidst blev der dog gjort reent Bord, og hele Besætningen faldt for Sværdet paa de Faae nær, som sprang i Søen. Iblandt dem var ogsaa Svend, om hvem det imidlertid hedder, at „han flygted kun af Folketrang og svigted kun de Døde;" thi: „da Jyders Ben fra Borde sprang, var Kongeskibet øde." Men da Kongebanneret var nedhugget, flygtede Alt, hvad flygte kunde, og Danskernes Nederlag blev almindeligt, skjøndt kort efter fandt Harald til sin Harme, at alle

Flygtningerne havde i Sjælland paany samlet sig om Svend, der havde trukket friske Tropper til sig og saaledes atter stod i Spidsen for en vældig Hær. — Men vi vende tilbage til Nisaaslaget. De store norske Herrer vare slet ikke paalideligere end de danske, og mindst var dette Tilfældet med Hakon Iverson, skjøndt han under Slaget skal have gjort Underværker af Raskhed og Tapperhed, og væsentlig havde afgjort dets Skjebne. For ni Aar siden havde han i Vrede forladt Haarderaade og var da gaaet i Svends Tjeneste, hvis Landeværnsmand han i syv Aar havde været, indtil han ogsaa blev neens med ham og gik tilbage til Harald. Nu laae han mellem ryddede og forladte Skibe, da en Baad lagde til ved Bagstævnen af hans Skib. I Baaden var kun en eneste Mand, høi og stor, med en sid Hat paa Hovedet. Han spurgte efter Jarlen, som netop forbandt en af sine Saarede, men kom strax til, bøiede sig ud over Rælingen og spurgte saaledes Hættemanden, hvem han var. „Jeg hedder **Vanraad**, og Dig vil jeg takke for mit Liv, hvis Du vil unde mig det." Da befoel Jarlen to af sine Mænd, at de skulde roe Vanraad iland og følge ham til **Carl Bonde**; „og sig saa til Carl, at han laaner Vanraad den Hest, jeg gav ham forleden, og lader sin Søn følge ham paa Vei." Som sagt saa gjort, og efter en farlig Roning gjennem de tæt omsværmende norske Skibe naaede de Maalet, just som Carl Bonde var vel kommen i Klæderne. De sagde ham deres Ærinde, og Carl var strax villig til at efterkomme Ordren, men lod dog først dække Bord for dem og Vaskevand fremsætte. „Det har da været en farlig Nat med Skraal og Bulder," sagde Bondens Kone, „saa vi neppe have kunnet lukke et Øie." „Ja, Kongerne have atter holdt et Slag inat," svarede Carl. „Hvem vandt da?" „Normændene." „Saa er vor Konge vel atter flygtet?" „Det veed Ingen, om han er falden eller flygtet." „Gud naade os, for Konge vi have," vedblev Qvinden; „han er baade halt og ræd." Længer kunde Vanraad ikke dye sig: „Ræd er dog Dannerkongen ikke, skjøndt han ikke er seiersæl!" og sandt var vel dette Vidnesbyrd, thi selv ved hans Fjendes Hof sang Skjaldene høilydt, ikke alene:

„Sjelden før man saae om Lande
Kæmper to, saa lige kjække, tales ved med Od og Ægge;" —

men de føiede til:

„Dannerkongen ei med Rette Nogen skal den Roes aftrætte:
Vid i Vande, Mod i Bringe har Kong Svend, som Staal i Klinge."

Saa gik Vanraad hen at vaske sig, tog derpaa Haandklædet og tørrede sig midt paa det: men den arrige Qvinde rev det fra ham: „Lidt Godt maa Du have lært i Verden, siden Du ikke veed, at man ikke skal svine hele Haandklædet til paa eengang!" „Den Stund kan vel endnu komme," svarede Vanraad, „at jeg faaer Lov at tørre mig midt paa et Haandklæde." Men da de havde spiist, fulgte Bondens Søn Vanraad ad Skoven til paa de opsadlede Heste, medens Hakons Mænd roede tilbage til Flaaden, hvor Harald forgjeves havde ladet Valen ransage efter Svends Lig, skjøndt der laae fuldt op af Døde paa hans Skib. — Næste Vinter lod Svend Carl Bonde hente over fra Halland til Sjælland. „Har Du seet mig før?" spurgte Kongen, „og kjender Du mig?" „Jo, Herre, jeg kjender Jer godt nu og kjendte Jer ogsaa strax i Sommer: jeg takker Gud, om jeg har gjort Jer en Tjeneste." „Min hele Livstid bliver jeg Din Skyldner," sagde Kongen; „Du kan nu selv vælge, hvilkensomhelst af mine Gaarde her i Sjælland Du vil, og duer Du dertil, vil jeg siden ophøie Dig endmere." Carl takkede: „men maa jeg tage min Hustru med mig?" „Nei, det faaer Du ikke Lov til! Lad hende kun blive i det gamle Hul; det er godt nok til hende; men her skal jeg give Dig en anden Kone, som er baade bedre og fornuftigere." Dette gik Carl ind paa, fik en prægtig Herregaard og et godt Giftermaal; blev ogsaa en mægtig og anseet Mand. Men vidt berømmede man Kong Svends Ædelmod, selv i Norge. — Ogsaa roste man meget Jarl Hakon i Norge; det var ham, sagde man, der havde vundet Slaget, og det spurgtes snart, at det ogsaa var ham, der havde reddet Kong Svend. Saa meget som nu alle Andre berømmede denne Gjerning, kunde Kong Harald dog ingenlunde rose den, og han havde gjerne dræbt Jarlen, hvis denne ikke itide var flygtet til Kong Steenkil i Sverrig, hvorfra han i to Aar feidede mod sin Konge. Det er vel rimeligt, at denne nye Feide kan have stemt Harald fredeligere mod Svend, og 1064 sluttede Kongerne endelig Fred ved Gøthaelven efter langvarig Mægling af deres gode Mænd. Der skulde være Fred, saalænge begge Kongerne levede; ethvert Rige skulde beholde sine gamle Grændser; ogsaa skulde Enhver beholde det Bytte, han havde gjort, og de Hug, han havde faaet.

*114. Der er en gammel Fortælling, som giver et godt Bidrag til Kjendskab til de to Konger. En Sommer kom en fattig

Islænder, **Audun**, til Oslo med en tam grønlandsk Bjørn. **Harald Haarderaade** sendte Bud til ham og spurgte, om han vilde sælge ham den for Kjøbesummen, men Audun svarede nei. „For det Dobbelte?“ Nei. „Vil Du da give mig den?“ „Nei heller ikke.“ „Hvad vil Du da gjøre med den?“ „Jeg vil gjøre, hvad jeg har foresat mig: tage til Danmark med den og give Kong Svend den.“ „Har Du da ikke hørt, at der er Krig imellem Landene? eller mener Du, at Du skulde faae Lov til at fare med Gaver, hvor Ingen faaer Lov til at gaae i vigtige Ærinder!“ „Derfor raader I, Herre, men jeg gjør kun, som jeg har foresat mig.“ „Saa følg da Dit eget Hoved, men naar Du reiser hjem, skal Du sige mig, hvad Svend gav Dig for Bjørnen.“ „Det lover jeg.“ Og Audun reiste. Men hver eneste Skilling var allerede gaaet op for ham, saa han maatte tigge sig gjennem Danmark. Han kom til en Foged, som hed Aage, og bad om Noget til sig og sin Bjørn. „Ja, har Du Penge, saa har jeg Mad,“ svarede Aage. Men det var nu netop dermed, det kneb, og Audun maatte sælge Aage den halve Bjørn for Levemaade til den og sig selv, indtil de naaede Kongen. Aage og Audun fulgtes ad, og **Svend Estridsøn** tog meget venlig imod dem, men spurgte, hvem den Fremmede var. Audun fortalte, hvem han var, hvad hans Ærinde var, samt hvorledes han sad i det med Aage. „Er det sandt, hvad han siger?“ Aage kunde ikke nægte det. „Saa skam Dig, for Foged Du er, at lægge saadanne Hindringer iveien for en Udlænding, der vil bringe mig en kostbar Gave, som han kjøbte for sin hele Eiendom! Du havde fortjent at miste Liv og Gods, men pak Dig, og kom aldrig meer for mine Øine! Men hvad Dig angaaer, Islænder, vil jeg regne hele Dyret for Dit; og bliv her saa!“ — Audun vilde dog kort efter reise videre, og Svend blev noget stødt, indtil han hørte, at han vilde vandre som Pilegrim til Rom; thi nu blev Svend god igjen, kaldte det et priseligt Forsæt, gav ham Reisepenge, skaffede ham i Ledtog med andre Pilegrimme og bad ham besøge sig paa Hjemveien. Audun besøgte da Rom, men paa Hjemveien blev han meget syg. Hans Reisefæller forlode ham, og alle hans Penge slap op under det lange Liggende. Da han atter kom paa Benene, maatte han paany tigge sig frem, og ved Paasketid naaede han Svends Kongsgaard, afkræftet, indfalden og næsten nøgen. Paaskeløverdag stillede han sig i en Krog i Kirken for at tiltale Kongen, naar denne gik i Aftensang; men han skammede sig for den prægtige

Hird. Kongen gik tilbords, og ved Væggen i Hallen stod et Bord, som Pilegrimmene pleiede at søge, før de havde kastet Stav og Pose. Did gik ogsaa Audun, og nu tænkte han at fremstille sig for Kongen, naar han efter Maaltidet paany gik i Kirke. Han turde dog heller ikke nu, men krøb i Skjul. Svend syntes imidlertid, han havde seet et Glimt af ham, og da han kom hjem fra Kirken, og Hirden havde skikket sig til Sæde, gik han hen i Døren og sagde: „Er der, som jeg mener, Nogen i Nærheden, som gjerne vil tale med mig, men tør ikke ret, da komme han frem!“ Audun kom frem og faldt Kongen til Føde, men Svend tog ham i Haanden og bød ham velkommen, skjøndt „det var knap, jeg kjendte Dig, saadan har Du forandret Dig.“ Dermed førte han ham ind i Stuen; men Hirdmændene lo. „I behøve ikke at le ad ham, fordi han seer ynkelig ud,“ sagde Svend; „han har bedre sørget for sin Sjæl end I, at han maatte synes pyntet i Guds Øine.“ Saa lod han rede et Bad for Audun, opvartede ham selv, gav ham gode Klæder og sørgede saaledes for ham i alle Maader, at han snart gjenvandt sit Huld. Audun blev hos Kongen og var vel lidt af ham og Alle, thi han var en from og sagtmodig Mand. — Næste Vaar vilde Kongen gjøre ham til sin Mundskjenk; det var et hæderligt Embede. „Gud lønne Jer, Herre, for Jert gode Tilbud og for al beviist Ære,“ svarede Audun: „men jeg maa hjem.“ Dette tyktes Kongen underligt. „Jeg kan ikke,“ vedblev Audun, „sidde her i Pragt og Herlighed, og lade min Moder gaae med Tiggerposen paa Island. Hvad jeg gav hende, da jeg tog bort, maa vel nu være forbrugt.“ „Den Tale er der Mening i,“ svarede Kongen, „og det er den eneste Grund til Din Reise, som jeg ikke kan fortryde paa.“ Da det lakkede ad Sommer, gik Kongen med ham til Bryggen. De kom til en smuk, stor Knor, som man var ifærd med at lade. „Hvad synes Du om dette Skib, Audun?“ „Meget godt, Herre!“ „Jeg skulde dog nu betale Dig Bjørnen, og vil da give Dig det Skib med en Ladning, som kan gavne Dig paa Island.“ Audun takkede paa det Bedste. Da nu Skibet var seilfærdigt, fulgte Kongen ham til Stranden. „Ved Jert Land er der en slem Kyst med Brændinger,“ sagde Svend, „saa Du kunde let sætte Skib og Ladning til; derfor har Du her en Skindpose med Sølvpenge, og mens Du har den, er Du heller ikke bar. Ogsaa den kunde Du dog miste med Skibet; derfor har Du her en Ring, et herligt Klenodie“ — han trak den af sin egen Haand —, „og

skulde Du miste alt det Øvrige ved Skibbrud, er Du dog endnu ikke fattig, naar Du kun bjerger den, saa man kan endda see, at Du har besøgt Svend Ulfsøn. Men aldrig maa Du skille Dig ved den, uden Du skulde have en Høvding saa meget at takke, at Du kunde synes, han fortjente den; thi den er en Fyrste værdig." — Audun reiste, kom lykkelig til Norge, opsøgte Kong Harald og blev venlig modtaget af ham. „Hvad gav saa Svend Dig for Bjørnen?" „Han modtog den af mig." „Men hvad gav han Dig mere?" „Penge til en Romerreise." „Det har han givet saa Mange, der ingen Gaver bragte ham; men hvad gav han Dig mere?" „Han vilde gjøre mig til sin Mundskjenk og bevise mig stor Ære." „Det var smukt; men han gav Dig vel mere endnu." „Den store Knor med dens Ladning." „Det var ædelmodigt, men det vilde jeg ogsaa have gjort; gav han Dig saa mere?" „En Skindpose med Sølvpenge, for om jeg skulde tilsætte Skibet." „Det var velbetænkt, og det var mere, end jeg vilde gjort; fik Du saa mere endnu?" „Ja vel, Herre, denne Ring, som jeg kunde have godt af, om jeg ogsaa mistede alt Andet; og han bad mig aldrig skilles ved den, medmindre der var en Høvding, jeg skyldte saameget, at jeg vilde give ham den. En saadan har jeg fundet i Jer, thi I havde Magt til at tage baade mit Dyr og mit Liv, men lod mig fare i Fred, mens ingen Anden fik Lov til at fare." Harald tog venlig mod Ringen og gav ham gode Gaver for den, inden de skiltes; men da Audun samme Sommer kom til Island, fandt de Alle, at han kunde rose sin Lykke.

---

*115. **Svend Estridsøn** var selv en boglærd Herre og holdt derfor nok af Lærdom hos sine Præster, skjøndt han saae mere paa, hvad Levnet de førte; thi i hans Øine var det mere værd at leve vel end at læse godt. Saaledes var der en Normand, han holdt meget af, som efter sin Byrd kaldtes **Svend Norbagge**, men som var langt fra at være saa stiv i Papirerne, som han var dygtig i Dyd og gode Sæder. Han havde været Landsdommer, før han blev Præst, og var meget veltalende paa Modersmaalet, men en stor Stymper i Latinen, og dette benyttede de andre Klærke sig af til at gjøre ham latterlig; thi de misundte ham Kongens Gunst. Det var da engang, at de i Alterbogen skrabede et Par Bogstaver ud af den latinske Bøn, og Norbaggen, som ikke kunde saameget Latin, at han lugtede Lunten engang, læste glatvæk Bønnen, som

den nu stod, saa han bad for Kongen som Guds Asel (mulum), isteden for Guds Tjener (famulum). Lurendreierne gave sig først til at fnise og siden til at skoggerlee, som om Kirken havde været en Fjællebod; kun Kongen beholdt den sømmelige Alvor, men greb strax Bogen, saasnart Tjenesten var ude, og fik derved at see, at der nys var kradset i den for at faae Bønnen læst galt. Han sagde da til Klærkene, at de havde meget mere Skam af deres Fingre end Svend af sin Mund, og var saa langt fra at berøve denne sin Gunst, at han endog lod ham reise udenlands paa sin Bekostning. Norbaggen indhentede snart med sit opvakte Hoved, hvad han hidtil havde forsømt. Han lærte at tale Latin trods den Bedste, og efter en kort Fraværelse kom han tilbage som en saadan Mester i boglig Konst, at de, der forhen beloe hans Vankundighed, maatte nu beundre hans Lærdom. Ogsaa blev han siden Bisp i Roskilde, og vandt som saadan baade Folkets store Yndest og ualmindelige Ærbødighed, thi han var et sandt Veltalenhedens Mønster og en ret Menighedens Patriark. Han var ogsaa bekjendt for at mene det vel baade med Gud og Mennesker, tog sig ivrig af sit hellige Embede, prædikede med Aand og Salvelse, talte, som han tænkte, og levede, som han lærte, saa hans Levnet var ikke mindre opbyggeligt end hans Ord. Trefoldighedskirken blev ved ham fuldendt under den hellige Kong Knud, og neppe var dette skeet, før han lagde Haand paa Vor Frue Kirke i Roskilde, Vor Frue Kirke i Ringsted og St. Mikkels i Slagelse. Endelig begyndte han i sin høie Alderdom paa en Pilegrimsreise til Jerusalem og sendte fra Constantinopel adskillige Prydelser og Helgenlevninger hjem til Domkirken, men maatte lægge sine Been paa Rhodus.

---

116. Ellers var Svend Norbagges nærmeste Formand paa Roskilde Bispestol en ikke mindre udmærket Mand. Han var en Engelskmand og hed **Vilhelm** (Villum). Tidligere havde han været Capellan og Haandskriver hos Knud den Store, dernæst blev han det hos Erkebiskop Adelbert i Hamborg, hvorfra **Svend Estridsøn** 1048 kaldte ham til Bispedømmet. Men disse to, Kongen og Bispen, ere blevne udødelige ved deres indbyrdes Kjærlighed, skjøndt Bispen tidt maatte straffe, hvem han havde kjær, og „det kalder Verden Daarefærd." — Svend var først gift med Gunild, Enke efter den svenske Kong Anund, men hun døde efter at have født ham en eneste Søn. Saa ægtede han hendes Stifdatter **Gyde** (Jutta),

men det ansaae den Tids Kirkelovgivere for Blodskam, og man trængte haardt ind paa dem begge om Skilsmisse. Erkebispen truede ham endog med Banstraalen, men Svend svarede ganske kort, om han vilde have sin Mund stoppet med Staal; og Erkebispen tog deraf Anledning til at flytte sit Sæde fra Hamborg til Bremen. Endelig vandt dog Vilhelm Seier over de Gjenstridige, skjøndt deres Hjerter blødte; og Gyde gik i Kloster i Sverrig, hvor hun sysselsatte sig selv og sine Jomfruer med at somme kirkelige Smykker, og sendte saaledes en kostbar og konstig Messehagel til Biskop Vilhelms Domkirke. Heller ikke Svend blev Bispen gram. Dog de to kom atter til at tales ved. — Det hændte sig nemlig en Nyaarsaften, at Svend gjorde et stort Gjestebud. Et Par Herremænd lode over Borde falde nogle Uqvemsord om Kongen, og denne blev saa opbragt, at han bød sine Tjenere dræbe dem næste Morgen. De dræbte dem ogsaa under deres Morgenbøn i Trefoldighedskirken.

„Der var en Plet paa Chorets Gulv; den var saa rød at skue;
Den kom, da Knud lod myrde Ulf alt i den Kirkestue.
Nu lavet var der rundtomkring af Ulvens Søn saa rød en Ring" —

og vel maatte Bisp Vilhelm sørge. Da Gudstjenesten skulde begynde, gik Svend til Kirken, men Bispen mødte ham i Kirkedøren med Hyrdestaven i Haand. Han kaldte Kongen en Morder, stødte ham med Staven for Brystet, formeente ham Adgangen til den Kirke, han havde besudlet, ja satte ham høitidelig i Kirkens Ban. Vennen maatte tie, mens Præsten talte, hvis han ikke vilde gjøre Forskjel paa Syndere, hvis han ikke vilde være bedre Hofmand end Biskop. Kongens Huuskarle trængte frem med de skarpe Sværd, og allerede blinkede de over Bispens Isse; men han stod fast i Aandens Kraft. Samvittigheden var ogsaa vaagnet i Kongens Bryst: „Fred med hans Liv!" raabte han; „han staaer med Gud." Og Svend hørte taalig paa Straffetalen af hellig Nidkjærhed, gik hjem, aflagde sin Kongedragt og drog grove og simple Klæder paa. Saa gik han barfodet tilbage til Vaabenhuset, faldt paa sit Ansigt over Tærskelen og kyssede Gulvet med Andagt. Bispen havde just messet Kyriet og skulde istemme Lovsangen, da dette Budskab blev ham bragt; men han holdt strax inde og gik ned til sin bodfærdige Konge. „Hvem er Du," spurgte han, „som knæler her ved Kirkens Dør?" „Jeg er Svend Æstridsøn, en Morder, forkastet af Gud." „Hvorfor knæler Du i Støvet, Svend Æstridsøn?" „Jeg beder Gud tilgive mig min Misgjerning og gjøre mig deelagtig i sin forbarmende Naade."

Da saa Svend havde skriftet hele sin Brøde og lovet Kirkebod, løste Vilhelm ham strax af Bannet, løftede ham i sine Arme, bød ham aftørre Taarerne og lægge Sørgedragten. Da dette var skeet, bød han Sangerne møde Kongen i høitideligt Optog, modtog ham ogsaa selv med dyb Ærbødighed og førte ham gjennem Choret op til Alteret; sang saa Jubelsangen med saadan en Fryd, at Glæden tindrede ham af Øinene. De to næste Dage holdt Svend sig hjemme, men den tredie gik han under Messen i sin Kongedragt op i Choret, lod Herolden paabyde Stilhed, skriftede aabenbarlig sin store Synd for Menigheden, berømmede Bispens Djærvhed og Mildhed og lagde som Mandebod det Halve af Sokkelunds Herred under Kirken. — Men langt fra at synke steg netop Bispen ved sin hellige Nidkjærhed i Kongens Gunst. De elskede og omgikkes hinanden som Ligemænd, „de kappedes af al Magt om at tækkes og føie, tjene og ære hinanden, og det var deres Hjerters daglige Bøn, at hverken Liv eller Død maatte skille dem ad." Vi komme tilbage til deres Kjærlighedsforhold; her skulle vi derfor kun tilføie, at, ligesom Vilhelm var den Første, der bragte en ordnet Kirkeforfatning istand i Sjælland, saaledes skylde vi ham ogsaa for en stor Deel, at hele vort Fædrelands ældste Kirkeforfatning indrettedes nærmest efter engelsk og ikke efter tydsk Mønster. Var han saa end tillige den, der lagde den første Grund til et dansk Hierarchi, saa er det allerede ved nærværende Fortælling godtgjort, at et saadant kunde have sin Berettigelse.

---

*117. Der er endnu tvende andre samtidige Kirketjenere, hvis Navne bør bevares og æres. I Byen Slesvig boede en tapper Ridder, som hed Osvald, med sin Hustru Agnete. **Ansver**, deres Søn, helligede sig ganske de gudelige Studier, skjøndt alle Folk syntes, og hans Forældre ikke mindst, at de vare hans Stand uværdige, og at han gjorde bedre i at overtage sin rige Arv. Men Biskop Rudolf bestyrkede ham i hans Beslutning og raadede ham i den Anledning, at han skulde drage til St. Jørgens Kloster i Ratzeborg. Dette gjorde Ansver, og saae Aar efter indtraadte han i Benedictinernes Orden, blev ogsaa et fromt og helligt Lys for alle Brødrene. I Guds Ord var han vel forfaren, og paa Bøn og Faste lagde han megen Vind. Da Abbeden døde, valgte Brødrene ham eenstemmig til hans Eftermand, men ved at vandre den gyldne Middelvei mellem altfor stor Strenghed og Mildhed,

holdt han sit Kloster i Agt og Ære. Iblandt de hedenske Vender færdedes han meget for at bringe dem Guds Ord, men endelig (1066) bragte de ham Døden til Tak. De brøde ind i hans Kloster og bortslæbte ham og alle Munkene for at stene dem, den ene efter den anden. Men det var Ansvers eneste Frygt, at nogen af hans Munke skulde afsværge Frelseren for derved selv at frelse Livet. Derfor udbad han sig den Gunst, at han maatte være den sidste, som stenedes, og dette indrømmedes ham. Han vedblev da at trøste og styrke sin Brødre, indtil de Alle havde udaandet, befoel saa sin egen Sjæl i Guds Haand og gik med Glæde sin Martyrdom imøde. — **Egin** (Agn?) blev 1065 den første Biskop i Skaane og skildres os i alle Maader som en høiærværdig og høilærd Mand. Han understøttede ivrig Biskop Vilhelms Bestræbelser for at hæve Ægteskabet mellem Svend og Gyde; men mere fortjent gjorde han sig ved sin store Iver for Christendommens Udbredelse og Befæstelse. Den fromme Biskop lod sig ikke nøie med sit eget Stift, men vandrede som en frivillig Apostel navnlig om i Bleking og paa Bornholm, prædikede den Korsfæstede, omvendte ogsaa Mange ved sin Tale og gav dem Daabens Indvielse. Ja Egin gik endog ind i Gøthland og op i det høie Sverrig, formanede de Troende til Standhaftighed under Hedningernes Forfølgelse, vandt ogsaa flere af Hedningerne for Christi Rige. Saa stor var hans Nidkjærhed, at han ikke alene vovede sig til Skara (1068) i Selskab med den gothiske Biskop Adelvard, men vovede der at nedhugge Freis Billede, som Beboerne i deres mørke Overtro tilbade. Ogsaa andenstebs sank Afgudsbillederne for hans levende Ord, naar dette havde viist de Forblindede deres Vildfarelse; og i et saadant Øieblik var det ikke sjeldent, at de Omvendte lagde deres Gods og Guld for Egins Fødder. Men han var ingen Leiesvend og vilde Intet modtage af de gyldne Skatte; han gav ikkun Eierne det Raad, at, hvad de havde tilovers, skulde de i Kjærlighed anvende til Kirkers Opbyggelse, de Fattiges Forsørgelse og Fangers Løskjøbelse. Men selv anvendte Egin megen Bekostning paa at opføre den deilige Laurentii Kirke i Lund, hvortil Hellig-Knud af al Magt var ham behjelpelig. I sin høie Alderdom gjorde han endnu en Romerreise til sin Sjæls Frelse; strax efter sin Hjemkomst døde han (1085).

---

118. Neppe to Aar efter Freden mellem Danmark og Norge besteg Harald Godvinsen Englands Throne. Hans Broder **Toste**

vilde dog ikke anerkjende ham, men drog til sin Fætter **Svend Estridson** for at formaae ham til at gjøre hans Fordringer paa England gjeldende med Vaaben. Her naaede han dog ikke sin Hensigt og reiste derfor til Norge, hvor den stridbare Harald Haarderaade gik i Fælden. Han drog til England for at falde ved Standfordbridge. Men tre Uger senere faldt Harald Godvinson selv mod Vilhelm Erobrer af Normandiet, og England skiftede i samme Aar ikke alene to Gange Konge, men det blev endnu desuden et sørgeligt Bytte for de graadige Normanner. Svend var nu nær kommen i Krig med Norge, men paa et Møde i Konghel (1067) fornyedes Freden. Næste Aar gjorde Angelsachserne et Forsøg paa at afkaste det normanniske Aag, og Forholdene derovre bragte et Par Gange Svend Estridson til at lade sin Flaade gaae den vante Vei ad Bretland til. Herved skulle vi imidlertid ligesaa lidet opholde os som ved Svends øvrige Krige. Selv hvad hans Omsorg for Kirken angaaer, maae vi lade det være nok at fortælle, at han ikke alene oprettede Bispestolen i Lund, men deelte Nørrejylland i fire Bispedømmer, samt at der allerede i hans Dage i Skaane, Sjælland og Fyen alene taltes 350 Kirker. Vi have endnu kun Fortællingen tilbage om hans Endeligt. — Kongefaderen — saa kaldte man Faderen til femten Sønner og fire Døttre — var henved 60 Aar gammel. Han stævnede da til Thing paa Urnehoved, hvor han talte saaledes: „Gud lønne Jer, Danske, for den Kjærlighed og Lydighed, I stedse have viist mig! Hidtil har jeg styret efter Arildsloven, men nu vilde jeg gjerne tage mig en Frihed udenfor den. Mange og dygtige Sønner har jeg, men for at de ikke skulle kjævles om Arven, vilde jeg gjerne selv vælge min Eftermand." Dette fandt Alle, at der var Mening i, og med Vaabentag gave de hans Ønske Lovskraft. Altsaa sagde Svend: „Af Aar er Harald ældst, men Knud er baade djærvest og dygtigst, efter hvad jeg kan dømme. Derfor vælger jeg ham til min Eftermand." Thinget hævedes, og Svend drog tilbage til Kongsgaarden i Søderup, blev syg og døde paa St. Peder Martyrs Dag 1076, efter at have taget det Løfte af sine Mænd, at de vilde begrave ham i Roskilde Domkirke. De førte ham da did, men hans Lig stod allerede i Sjælland, inden **Biskop Vilhelm** erfoer hans Død. Vilhelm gik strax til Kirken og befoel Graverkarlene at kaste to Grave, den ene til Kongen, den anden til ham selv. De kunde imidlertid ikke forstaae ham, thi „at følges ad i Død og Grav, det kalder Verden

Galenskab." De meente, at han var jo frisk nok endnu, og svarede, at det var kun de Døde, ikke de Levende, som havde Grave behov. Han gjentog imidlertid sit Bud med Bestemthed, forsikkrede, at de skulde jorde ham før Kongen; og de maatte lystre. Han foer da afsted, sin Kongevens Lig imøde; men da han kom til Topshøi-Ore ved Sorø og mærkede, at Ligtoget var i Nærheden, bød han Kjøresvenden holde, bredte sin Kappe ud paa Jorden, kastede sig paa sit Ansigt, løftede sine Hænder mod Himlen og bad til Gud. Og Gud hørte hans Bøn, thi da hans Tjenere gik hen for at reise ham op, var han blidelig henslumret. Biskoppens Lig blev kjørt til Roskilde, men Kongens blev sagte baaret, „og man kan saaledes paa en Maade sige, at han kjørte for sin kjære Konges Lig til Graven." Saa stedtes de begge høitidelig til Jorde, i Grav ved Grav, men Bispen først. „Hvor fast og stærkt et Venskab var dog ikke dette, som hverken Livet, Døden eller Graven kunde adskille!"

---

*119. **Knud Svendsøn** havde deeltaget i begge Faderens Tog til England, og det var ikke ved hans Skyld, de mislykkedes, men ved Forræderi af hans bestukne Farbroder **Asbjørn**. Siden havde han vundet herlige Seire over Sember, Esther og de øvrige hedenske Folkefærd i Østerleden, paa hvis Vikingefærd han gjorde Ende. Alle syntes, at hans Navne, den store Knud, var lyslevende gjenopstanden i ham, hvad enten man saa betragtede hans Aand eller Mod, hans Ry eller Lykke. Paa Urnehoved havde man vedtaget, at han skulde være sin Faders Eftermand; men det var kun paa eet Thing. Asbjørn Jarl var desuden Knud imod: der var Nag imellem dem fra de engelske Tog, og da Jarlens Datter Margrethe var gift med Prinds Harald, var det en følgelig Sag, at han helst vilde have sin Svigersøn til Konge. Der blev nu stævnet Thing ved Isøre. De to første Dage blev Intet afgjort, skjøndt en jydsk Bonde gav Knud saa varm en Anbefaling, at han nær var bleven valgt. Men **Eivind Bæver** var en stormægtig Mand, og han var meget igaaet med Asbjørn Jarl. Han fik Valget udsat til den næste Dag, og vidste da saaledes at holde Knud med Snak, at, inden denne kom til Thinge, havde Asbjørn sat sin Krig igjennem. **Harald** (Svendsøn) **Hein** blev Danmarks Konge. Da Knud hørte dette, gik han strax ombord og satte sig paa Høisædeskisten. Han sad længe taus, han var i Ansigtet som et dryppende Blod, og Ingen turde tale til ham. Imedens havde Eivind

aftalt det Fornødne med Kong Harald og Høvdingerne, og med deres Minde gik han til Knud, for om han kunde forebygge en Borgerkrig. Han bød ham Sjælland som Jarledømme og dertil Eed af alle danske Høvdinger, at Danmarks Krone skulde være ham vis, saafremt han overlevede sin Broder. Knud sad først taus en Stund, men derpaa svarede han: „Lad være, at jeg kun daarlig staaer paa min Ære, men hellere afstaaer jeg fra Kongenavnet, end jeg fører Krig med min Broder. Altjaa dømme os Gud imellem!" Han gik dog ikke til sin Broders Hof, ei heller til sit Jarledømme, men drog atter i Leding mod Hedningerne, der boede Østen og Syd for Østersøen. — Ei engang fulde fire Aar fik han imidlertid vente paa Kronen. Saa døde Harald Hein (1080), og det Vidnesbyrd tog han med sig i Graven, at „Kirkegang var hans eneste Bedrift." Dog afskaffede han Jernbyrd og Tvekamp som Beviis for Retten, samt tillod den Anklagede at frie sig med Eed; og denne Ret var siden i den Grad de Danskes Øiesteen, at de hellere lode sig ihjelslaae, end de taalte, at den krænkedes.

---

120. Strax da **Knud Svendson** var bleven Konge, holdt han Møde med sine Bønder, men vilde ingenlunde lade sig spille paa Næsen af dem som hans Broder. „Har I spottet min Broder," sagde han, „og kaldt ham en blød Steen (Hein), saa skal jeg være Jer en Steen, der er baade tung og haard!" Og han holdt Ord. Bønderne i Halland vilde ikke yde ham Heste til hans Reise igjennem Landet, thi de vilde kun bære de Byrder, som Arildsloven paabød dem. „Nu vel," svarede Knud, „saa vil jeg ogsaa raade frit for, hvad mit er, og Jeres Sviin vil jeg ikke taale i mine Skove!" Det fandt Hallandsfarerne, at de ingenlunde kunde staae sig ved, og lode strax spænde for. Saa stævnede han Skaaningerne til Thing. De fandt ogsaa hans Fordringer for svære, og saaledes bulrede de, at han neppe kunde faae Ørenlyd. Han fik dog Ordet og roste deres Snildhed, men „saa maa ogsaa jeg gjøre ved min Eiendom, hvad jeg vil! Øresund hører mig til, og der maae I ikke længer fiske." Sildefangsten i Øresund vilde Skaaningerne imidlertid ikke miste, og saa lode de Kongen faae hans Villie. — Det var dog ikke menige Bønder alene, som maatte bøie sig for den myndige Drot. Han lod Ingen ustraffet, der forbrød sig mod Loven, og paa Land og Hav holdt han lige strengt Regimente. Enhver, som overbevistes om Tyveri, Manddrab eller

Hærværk, maatte bøde med Livet; lemlæstede Nogen en Anden, maatte han selv lide samme Skade; gik Nogen fra sit Huus og lod Dør staae aaben eller Hest staae løs, og der blev stjaalet fra ham, fik han sin Skade betalt af Kongen, men denne vilde saa ogsaa selv dømme Tyven, og Straffen blev den samme, hvad enten han var Høi eller Lav. Men dette toge de Herrer meget fortrydelig op, hvis høibaarne Frænder maatte række Hals og dertil betragtedes som Ubodesmænd, skjøndt Ingen kunde negte, at de jo laae paa deres Gjerninger. Christendommen var endnu ikke gammel nok hos os, til at Folk skulde kunne begribe, at det var ulovligt at tage sig selv til Rette; at hverken Drabsmand eller Voldsmand maatte kunne affinde sig med den Fornærmede alene, hans Slægt og Frænder; men at det var baade Ret og Pligt for Kongen at forsvare den Uskyldige, revse den Skyldige og hemme og hevne Forbrydelsen. Og det var dog en af Knuds stadige Bestræbelser, at bringe Lovene i Overeensstemmelse med de christelige Anskuelser, til Trods for Sæder og Sædvaner. — En Historie er der, som er ret betegnende, og som godt kan gaae for ti: Eigil Regnersøn var Kongens Lehnsmand paa Bornholm. Med dristigt Mod bekæmpede han de vendiske Sørøvere, men drev derhos selv Sørøveri paa værgeløse Kjøbmænd. Man kunde dog ikke overbevise ham herom og altsaa heller ikke dømme ham; dog vedgik han, at han engang efter en Træfning, for at slukke sin brændende Tørst, havde drukket af det, som flød i Lasten, og hvoraf det Meste var Menneskeblod, — deraf hans Navn **Blod-Eigil.** Han vilde ikke skrifte denne sin Synd for nogen Præst, skjøndt Knud ofte mindede ham derom og sagde, at han kunde lige saa godt ædt Menneskekjød. Da han nu fortsatte sit vilde Levnet og dertil trodsig svarede Kongen: „Saa tidt I end minder mig, Herre, saa mener jeg dog, at jeg sørger selv bedst for, hvad der vedkommer mig selv!" saa afsatte Knud ham fra hans Lehn. Han blev imidlertid boende paa Bornholm, blev ogsaa ved, som han havde begyndt, og holdt lige saamange Tjenere og lige saamegen Pragt, som da han raadede over Kongens ni Gaarde. Men tilsidst blev et norsk Kjøbmandsskib borte. Kongen drog med sine Mænd til Bornholm, tog Eigil tilfange og aftvang ham ogsaa den Tilstaaelse, at han havde plyndret Ladningen, myrdet Besætningen samt brændt Skibet for at tilintetgjøre ethvert Spor af sin Udaad. Der var Mange tilstede, som vare i Slægt med Eigil og bøde Penge for hans Liv, men Knud svarede: „Aldrig skal det

spørges, at jeg bøier Retten for Penge! Havde han blot myrdet een Mand, var det halsløs Gjerning, hvad da nu, da han har myrdet saamange?" Dertil kunde Ingen svare, saa man førte ham til Skoven og klyngede ham der op. Derpaa blev der ogsaa holdt Ret over hans Folk, og Ingen af dem gik Ram forbi, men den hele Bande blev ødelagt. De mange og mægtige Høvdinger, som vare i Slægt med Eigil, fandt det dog haardt, og de bleve fra den Stund fjendske mod Kongen.

---

121. Angelsachserne kunde ingenlunde komme til Ro under Normannernes blodige Herredømme. Derfor sendte de Bud paa Bud til **Knud Svendsøn**, at han maatte komme dem til Hjelp og paany indtage England, som havde fundet sig lykkeligt under hans Navne, hans Farmoders Broder. Knud havde allerede ved Vaabenmagt kuet de ydre Fjender, ligesom ved Love de indre, og talte da først med sin troløse Broder, **Oluf Svendsøn**, hvem han havde gjort til Jarl i Sønderjylland og havde med det Samme begaaet det store Misgreb, som de fleste af hans Eftermænd nøiagtigen gjentoge: at betroe det vigtige Grændseland til en Høvding, der havde Mod som Magt til at tænke paa Selvstændighed og Oprør. Oluf opmuntrede af alle Kræfter sin Broder til det vovelige Foretagende, men han havde en Skjelm bag hvert Øre. Saa samledes Knud ved Gøthaelven med sin Søster Ingerids Mand, den fredelskende Kong **Olaf Kyrre** i Norge, og fik af ham Løfte paa 60 gode Langskibe med udsøgt Mandskab ombord. Ligesaa fik han fra sin Svigerfader, Grev **Robert** af Flandern, de sikkreste Løfter om virksom Hjelp af Mænd og Skibe. Nu bød han Leding ud over hele sit Rige og satte Skibene Stævne ved Humlehavn i Limfjorden. Der mødte da ogsaa (1085), Normændene iberegnede, ved 1000 Skibe, men Oluf Jarl udeblev trods gjentagne Bud. Man ventede længe forgjeves, og Folket knurrede, fordi hele dets Mundforraad medgik, forinden Krigen blev begyndt. Saa ilede Kongen til Slesvig, til sin Broder. Dette havde Oluf ikke ventet og kunde da heller ingen Rede gjøre for, at han endnu ikke havde rustet. Knud saae Forræderiet og bød sine Mænd at binde Forræderen, men de vilde ikke „saa skammelig" forgribe sig paa kongeligt Blod; de vilde nok slaae ham ihjel, men ikke binde ham, thi Døden er fælles for Alle, men Lænker kun for Trælle, og derfor maae de ikke bydes den fribaarne Mand. Endelig gik **Erik Svendsøn** hen og efterkom sin

Broders Bud, ihukommende, at mellem Dyd og Last er der intet Broderskab, men naar man har brudt med Gud, har man forbrudt sin Hoihed, og Kongeblodet maa være raadnet, før Kongesønnen faaer Trællesind. Oluf blev da bragt i god Forvaring til Flandern, og Knud begav sig tilbage til sin Flaade. Men Rygtet var kommet der, før han selv kom, og Olufs Stalbrødre raadede hele Hæren til at tage sig Hjemlov: „for Kongen kom ikke, men syltede kun Valle i Slesvig, og nu havde de jo næsten fortæret den Kost, de havde medbragt, men Tiden, de vare forpligtede til at vente, var moren udløben; det var ogsaa bedst, at hele Toget gik overstyr." Saaledes skete det, at Menigmand raabte paa Høvdingernes Opfordring, at den skulde faae en Ulykke, der blev liggende længer; og det danske Folk, som altid var berømt for sin Troskab, paadrog sig den Vanære, at det i saa vigtigt et Øieblik svigtede sin Herre og Konge og skiltes ad. Da Knud kom, var hele Flaaden forsvundet paa Normændene nær; dem maatte han da takke og hjemsende, og Toget blev der Intet af. — Men Knud var forbittret. I Sjælland samlede han Folk og drog med dem til Fyen, hvor han stævnede Almuen til Thinge. Med kraftige Ord mindede han den om, at Hæren har Høvdingens Ære i sin Haand, men at det kun er Fjas at byde, hvor Ingen vil lyde. Der var nu mødt ham, hvad der aldrig før var mødt en Dannerkonge, og ved deres Svig havde de dræbt en stor Bedrift i Fødselen. Det hjalp kun lidet, at Erik Jarl søgte at tysse paa sin Broder og undskylde Bønderne, hvem Høvdingerne havde snakket for. De maatte vedgaae deres Brøde og lade Kongen være Dommer; og han idømte dem svære Bøder: enhver Styresmand 40 Mark Sølv, enhver Menig tre Mark. Fra Fyen gik han til Sønderjylland og derfra til Nørrejylland, og i hvert Herred holdt han Thing. Allevegne maatte Folket falde til Føie, og allevegne maatte de indgaae paa de svære Bøder, der trykkede dem haardt, ligesom ogsaa Bekostningerne ved Kongens Gjesteri; thi han var meget mandstærk. Men endnu mere trykkedes de af Kongens Fogder, der skulde indkræve Bøderne, af hvilke Navnene ere os opbevarede paa Toste Snyder og hans Stalbroder Hjort. Thi de overskrede langt Kongens Fuldmagt, uden at han anede det: veiede Sølvet paa falske Vægter, toge Daleren for Skillingen, og hvor der ingen Penge var, udpantede de Qvæg og Bohave til Spotpriis. Saaledes fore de Skjelmer frem, at en Steen maatte sig forbarme.

---

*122. **Knud Svendson** var allerede paa sin Straffereise gjennem Jylland kommen til Kongsgaarden i Sjering ved Thisted. Da var der et Par Syssélmænd i Vensyssel, hvor baade Asbjorn Jarl og Eivind Bæver boede, — men de hed Thord Sprække og Tolar Tønde. Disse samlede Almuen til Thinge, og Thord tog til Orde: „I have vel hørt om denne Konge, hvor han farer Landet om og rover og plyndrer, saa han burde snarere kaldes en Viking end en Konge. Mange Høvdinger har han slaaet ihjel og dømt dem ugilde, men os Alle træder han paa Nakken som Trælle, og det Aag blive vi aldrig frie for, saa længe han lever." Thord talte endnu meget mere, og Tolar skyndede til, og Alle fulgte dem i aaben Opstand mod Kongen. Fra Aggersborg Kongsgaard sendte Knud dem fornemme Folk, som skulde tale dem tilrette, men baade Bisp og Høvdinger haanede de, og somme ihjelsloge de. De plyndrede Kongens Eie, hvor de kom frem, og hans brændende Gaarde maatte lyse for dem paa Veien. Saa flygtede han til Viborg, og til Slesvig, men fandt allevegne Stemningen imod sig, og gik da til Odense, hvor Fyenboerne ikke vare ham mere hengivne. Den rasende Bondehær styrtede efter ham og voxede underveis som et Sneeskred. Allerede havde **Asbjorn Jarl** og **Eivind Bæver** stillet sig i Spidsen for den, og hvem af disse, man helst under det, kan man gjerne med Saxo kalde Blakke (Falske-Blakke). Fra Randers gik Asbjorn til Kongen i Odense, stillede sig an som hans Ven, lovede at stille Bønderne tilfreds, og bad ham kun bie, hvor han var, for ikke at øge Bøndernes Mod ved Flugt. Knud selv vilde nødig flygte paany, og **Bent** (Benedict) **Svendson**, hans ridderlige Broder, meente heller ikke, at det behøvedes, skjøndt han bar megen Mistro til Jarlen. Forgjeves raadede altsaa **Erik Svendson** at søge Sjælland, hvor han som Jarl indestod for Folkets Stemning. Efter at have gjort Kongen tryg og speidet, som han vilde, vendte Asbjorn tilbage til Bondehæren, der allerede stod ved Meilfarsund. „Kjør til, mens I har Svøben!" raabte han, „og lad os skyde den Fugl i Flugten; thi det er aldrig Synd, hvad man gjør i en god Mening, og Last bliver til Dyd, naar det skeer for det almene Bedste!" Saa fulgte de da Jarlen til Odense. Kongen hørte just dengang Messe i St. Albani Kirke. „Hvad Raad give I os nu?" spurgte han sine Brødre; „vi have været vel snare til at gribe Sværdet, men nu er det klart, at det skal bruges mod os

selv." „Det skulde være mit Raad," svarede Erik, „at I kaster Eder paa en Hest; thi om Gud vil, kan I vel endnu undkomme, og naar blot I er frelst, er Alt frelst." „Det være langt fra mig," svarede Knud; „thi frelser jeg mit Liv, fare de ilde frem mod mine Folk; men faae de Lov til at tage mit Liv, ville de vel spare mit Folge." „Nei!" raabte Bent, „før skulle alle danske Piger høre, at vi kunne røre vore Sværd og slaae for vor Konge, før vi skulle kjøbe vort Liv ved at forraade Dig! Heller aldrig har jeg hørt, at feige Nidinger ere nærmere til Guds Naade end mandige Kæmper." Saa besluttede de da Alle at blive: Knud, Erik og Bent, Thorgunnesønnerne **Svend** og **Astrad** (Vagn Aagesøns Datterbørn), Dronningens Pleiebrødre **Palmer** og **Blakmer** samt nogle faae andre brave Karle; de opmuntrede hinanden til Kamp som ærlige Mænd for en god Konge. — Knud knælede ned i Choret, foran Alteret, gjorde sin Bøn med Taarer, gav Præsten sin Skarlagenskjortel, for at han skulde holde Sjælemesser for alle dem, der faldt i Striden, det være Venner eller Fjender; gjorde derpaa sit Skriftemaal og modtog den hellige Nadvere. Satte sig saa ved Høialteret, uden Harnisk, kun iført en Silketrøie, med Skarlagenskappe over Skuldrene. Svend Thorgunnesøn gav han sit kostbare Belte med Daggerten i, gav ogsaa Guld- og Sølvkar til Kirkens Brug; tog saa en Davids Psalter og sang af den. Imidtid stormede Bønderne mod Kirken, men de fleste af dem havde kun ringe Lyst til at øve Vold paa Helligdommen, før Eivind gjorde et Hug i Kirkedøren. Her bleve de modtagne af Kongebrødrene med deres Mænd, og der gik en rum Tid af Dagen, inden de fældte Nogen af disse; men selv faldt de som Fluer. Nu ledte Asbjørn og Eivind dem bag om Kirken, at de skulde stikke Ild i den, thi den var heelt af Træ; men Ilden slukkedes af en Skylregn. Saa hug de gjennem Vinduerne med Stene og Spyd, og mange af Kongens Mænd bleve fældede eller saarede. Da trak Bent og Erik sig tilbage til Chorsdøren; men Bønderne fulgte efter. Saa skarp var Striden, at man vadede i Blod paa Kirkegulvet til op paa Anklerne. I den hedeste Strid kom en Steen gjennem Vinduet og ramte Knud over Øiet; han tog en Skaal fra Alteret og lod Blodet løbe deri for ei at besudle sine Klæder, og vedblev at synge sine Psalmer. Der blev et kort Ophold i Striden, thi begge de kæmpende Parter vare matte; men saa fløi et Kastespyd ind ad Vinduet, og det kan nok være, at det kom fra Eivind.

Det saarede Kongen i Siden og bragte ham Døden. Endnu engang favnede og kyssede han sin Broder Bent, lagde sig med korslagte Arme foran Alteret og blev saaledes liggende ubevægelig under Frelserens Paakaldelse, indtil Blodet forløb ham. Saaledes skete det, „at Danskerne, der fordum holdtes for de troeste af alle Folkefærd, begik den værste Troløshed og det største Forræderi, som kan udøves, idet de skjændig i en Kirke ihjelsloge den Konge, de havde svoret Troskab.“ Det er kun en ringe Undskyldning, at de gjorde dette, „fordi de ikke vilde taale noget Skaar i deres Frihed.“ — Da Kongen var falden, banede Erik Jarl og Thorgunnesønnerne sig en blodig Vei gjennem den søndre Kirkedør og undkom lykkelig med deres Flok; thi de, som kjendte Prindsen, vilde ikke skade ham, da han var saare elsket. Han raabte til Bent, at han skulde gjøre det Samme, men fik til Svar: „Her følge hver sit eget Hoved: den frelse sig, som vil, og den kæmpe, som vil! Far da vel, min Broder, gid vi samles i Himmerig!“ Og Bent kastede Skjoldet, greb Sværdet med begge Hænder, huggede sig en bred Vei til Kirkens Dør, men overvældedes her af Mængden. Han faldt med Palmer og Blakmer og hvem der ellers fulgte ham, men hans Ry levede efter ham i en uforgængelig Straalekrands.

---

123. Det var 1086, at **Knud Svendsøn** faldt, paa den Dag (10. Juli), som siden fik Navn efter ham; thi han var en hellig Mand, og snart kundgjorde sig hans Hellighed. I hele sit Liv havde han været Kirken saare hengiven. Af sine Midler havde han bygget en Mængde Gudshuse trindt i Landet, og han fuldførte baade Roskilde og Lunde Domkirker, samt udstyrede dem kongelig med Gaver og Benaadninger. Præsterne ærede han altid høit, og Bisperne gav han til Thinge og i Raadet Plads imellem Jarlerne og Landets ypperste Mænd; men i alle Kirkesager fritog han Geistligheden for at svare under Landets almindelige Domstole, saa de kun dømtes Enhver af sit Domkapitel. Af christen Kjærlighed gav han ogsaa Love til at sikkre Trællene deres Frihed, ligesom til at sikkre enhver Fremmed samme Ret som Indfødte, saalænge han opholdt sig her i Riget. Endnu bød han alle danske Mænd, Rige og Fattige, „at de skulde tage ved den samme Ret, som den hellige Kirke haver skjellig sat,“ ɔ: svare Tiende af al deres Eiendom; men dette Værk kunde han ikke gjennemføre, thi de svarede Alle, at, skulle vi give Tiende, saa ere vi som Trælle, der immer maae betale og

dog aldrig blive gjeldfrie. De vilde ingenlunde betragte Tienden som Noget, der gaves for Guds Skyld, men som et aarligt Landgilde, de skulde narres til at yde og siden have Skam af; men Friheden vilde de bevare for sig selv og Børn. Saa med dette Bud havde han slet ingen Lykke. Selv var Kongen gavmild og velgjørende mod alle Fattige og Nødlidende, enten de vare Danske eller Udlændiske, og Ingen var saa ringe eller saa fortrykt, at han jo forsvarede ham mod de Stores Vold og Overmod. Religionens hellige Skikke overholdt han med stor Strenghed og rettede sig nøie efter Kirkens Forskrifter om Helligdage og Faste, ja fastede ovenikjøbet hver eneste Fredag, havde altsaa ogsaa fastet den Dag, paa hvilken hans Blod maatte rinde. Ja, som Bod for sine Synder lod han sig i sit Lønkammer ikke sjelden hudflette af sine to Hofcapellaner, Gerold og Arnold; og er han den eneste danske Konge, om hvem det er berettet os, at han saaledes ydmygede sig for Herren. Da han derfor maatte sige denne Verden Farvel, fordømt af Mennesker, men frikjendt af Gud, gik han visselig ogsaa did, hvor der er meget bedre. Og Jorden kunde heller ikke ret længe skjule de stærke Glimt af hans Himmelglands. Thi hans Lig, paa hvilket ingen af de oprørske Bønder vovede at forgribe sig, bragte Præsterne strax i Sikkerhed, saasnart Opløbet var forbi. Baade han og Bent bleve da begravne i St. Albani Kirkechor. Men Dronning **Edle** vilde føre sin Husbondes Lig med sig til Flandern, og kom altsaa til Odense for at afhente det. Da hun imidlertid saae, at der ved Nattetid brændte skinnende Lys over Kongegraven, opgav hun sit Forsæt. Efter den Tid rygtedes der altid flere Jertegn ved Graven, og den lille By kunde ikke rumme Glandsen af hans Hellighed; den bredte sig ustandselig over hele Landet, ja til Verdens Ender, uagtet Kong Oluf truede med at knække Halsen paa den, der foer med saadanne Løgne. Men da tunge Tider hjemsøgte Fædrelandet, blev det betydet Mange ved Syner og Aabenbaringer, at man skulde optage den myrdede Konges Lig og ære det som en Helgens. Altsaa gav Oluf tilsidst efter, og 1095 bleve hans Been optagne af Albani Kirke, nedlagte i en Steenkiste og hensatte i Knudskirken, der har sit Navn efter ham. Der skete da det Under, at en øsende Regn, som havde vedvaret paa tredie Døgn, den standsede, saasnart Graven var fundet og Helligdommen aabnet; ja Skyerne skilte sig, og det blev det deiligste Solskin. Og da man med Ild vilde prøve, om det var de rette Been, saa slukkedes Ilden

fire Gange, saasnart den blot berørte dem. Jertegnene vedbleve, og der var Ingen, som af Hjertens Grund paakaldte Kong Knuds Navn, uden at han jo hastig blev hjulpen af Nøden. Thi fik da ogsaa Kong Erik udrettet, at **Knud den Hellige** Aar 1100 af Pave Paskal den Anden blev optaget blandt Kirkens Helgener og Martyrer. 1101 optog man derfor anden Gang Kongeliget. Der var forfærdiget et prægtigt, firkantet Egeskrin, rigt belagt med forgyldte Kobber- og Messingplader, hvori Blomster og Billeder vare udgravede, og som vare tæt besatte med kostelige Ædelstene. I dette Skrin nedlagdes Helgenens Been, indsvøbte i blaat og rødt Silke, hvilende paa bløde Puder. Tilstede vare alle Danmarks Bisper, en stor Mængde Præster og en utallig Skare af Lægmænd. Tilsidst blev Skrinet tillukket og under Lovsange hensat paa Høialteret, med en Indskrift om den hellige Konge, der ligesom Herren selv blev forraadt af sin egen Svend og skammelig myrdet for sin Retfærdigheds Skyld. Dronning Ædle sendte kostelige Gaver til Gravstedets Prydelse, og flere Gaver strømmede ind fra de bodfærdige Pilegrimme, der ilede til Kirken fra fjerne Steder; thi ved den Skrinlagtes hellige Gjemme hentede i lange Tider den Blinde sit Syn, den Døve sin Hørelse og den Stumme sit Mæle. Kirker indviedes trindtomkring til Helligknud, og Gilder dannede sig paa mange Steder, der antoge ham som deres Beskytter. Og dog er det vist, at Almuen endnu længe blev mistroisk; den paastod, at Knud var falden paa sin Gjerning, og at Himlen umulig med Jertegn kunde bevidne en Misdæders Uskyldighed. Ja, da den endelig fik Troen i Hænderne, vedblev den dog i over hundrede Aar at paastaae, at det var hans Anger og ikke hans Død, der havde gjort ham til Helgen; at han kom i Himmerig, ikke for det Gode, han gjorde, men for de Taarer, han fældte. Saa indgroet var endnu det gamle Nag hos Kongemordernes Børn.

---

124. Ved Kong Knuds Død var hans Søn Carl — der senere som Flanderns ridderlige og retelskende Greve bar Tilnavnet den Danske — endnu kun et Barn. Saameget mere valgte man paa Viborg Thing en tredie af Estridsønnerne til Konge: den **Oluf**, der for sit Forræderi var sendt i Lænker til Flandern, hvor han endnu sad, og som efter ni Aars Forløb gik fra Thronen i Graven med Kjendingsnavnet **Hunger**. Man valgte ham, fordi man vidste, at han ikke vilde hevne sin Broders Mord, og da han var

valgt, var hans Broder Niels skikkelig nok til at gaae som Gidsel for Løsesummen. Det Samme gjorde Thorgunnesønnerne, og Oluf svor, at han ikke skulde have siddet tre Dage paa Danmarks Throne, inden Løsesummen var tilveiebragt. Niels blev ogsaa udløst, men begge de andre Dannemænd maatte blive siddende, saa tidt man end mindede Oluf — de havde det ikke værre, end de havde fortjent, meente han —; og tilsidst maatte de udløse sig selv med Venners Hjelp. Dog var Grev Robert ædelmodig nok til ikke at ville plyndre dem for de 30 Mark Guld, de saaledes havde skaffet tilveie. — Ellers er det Mærkeligste ved Olufs Regjering den niaarige Hungersnød, hvormed Gud i sin Vrede straffede Land og Rige for Mordet paa den fromme Konge, og derved ret aabenbar lagde hans Hellighed for Dagen. Den store Hevner, hvis Arm rækker længere end alle Sværd i Menneskehænder, lod utimeligt Veirlig rase under hele Olufs Regjeringstid. Den kolde Mai gjør det varme Loguld, men nu fik man i Vaar og Skjærsommer Agrene svedne af Hede og Tørke, saa der blev hartad hverken Ax eller Straa undtagen i side og sure Huller; og naar saa Høsten kom, og Enhver helst havde Sit paa det Tørre, fik man øsende Regn og styrtende Vande. Det er Uaar, naar der pløies i Støv og meies i Dynd, men her saae man Bønder i Ege og Truge med Seglen at sanke de enkelte Ax, som pippede op over Vandet; og naar det halvraadne Korn var tørret i Ovnen, kom det til Mølle, ikke for at males til Meel, thi det var umuligt, men for at grøves (gruttes) til Grød for Brød. I denne Hungersnød forarmedes de Rige, og de Fattige omkom; ingen Guldring var saa rød, at den jo maatte brydes for Brød; Adelen maatte sælge sine Herregaarde og Kongen sine Godser, blot for at opholde Livet. De mindre Samvittighedsfulde toge til forbudne Spiser, baade til Hunde og Heste, og Folk ihjelsloge hinanden for Urter og Rødder. Qvæget døde, Skovene bar ingen Olden, ja selv Fiskeriet slog feil; og til al denne Ulykke kom endnu alskens Sot og Pest. Ja, saavidt gik det, at den sidste Juleaften, Oluf levede, „da havde han ei uden Leve tre.“ Da blev hans Hjerte sygt, og af Skamfuldhed over saa dyb en Armod holdt han Hænderne for Ansigtet, badede dem i salte Taarer og sukkede i sin Sjæleangst over at have maattet opleve saa tung en Tid, da han paa saa høihellig en Dag maatte lade sine Gjester gaae sultne fra Bords. Han bad ydmygelig sin Gud og Skaber, at han i Folkets Sted maatte bære al hans Vrede; og Herren hørte hans

Bøn. Han faldt i Svaghed og Sygelighed, og næste Sommer (St. Agapeti Dag 1095) fik han en pludselig Udgang af Verden. Med hans Lig udbares Hungersnøden, og paa hans Grav gjenfødtes Frugtbarheden; men kort forinden vare jo ogsaa hans Broders Been optagne af Albani Kirke.

---

125. Faae danske Konger have vundet større Navnkundighed baade inden- og udenlands end **Erik Svendsøn**, som nu besteg Thronen, og som fik Tilnavnet **Eiegod** (ɔ: Evigggod). Han var en Mand af store Evner til Sjæl og Legeme. Han var saa høi, at kun faae Mænd naaede ham til Skuldrene, saa velskabt, at det var en Lyst at see ham, saa smidig, at Ingen overgik ham i Legemsøvelser, og saa stærk, at han siddende kunde magte med to af de stærkeste Karle, som angreb ham. Ja, naar han sad ned, kunde han kaste længere med Steen eller Spyd end Andre, naar de stod op; og tog han eet Toug i den høire Haand og et andet i den venstre, og lod to Karle tage fat i hvert af dem, saa kunde de dog ikke rokke ham af Stedet, men snart traf han det ene Par ned til sig og snart det andet. Han var boglærd og talte mange Sprog med Færdighed; han havde en ypperlig Fatteevne og en stærk Hukommelse; dertil var han saare veltalende og havde saa klar og reen en Stemme, at paa de største Thing kunde selv de Fjerneste forstaae ham. Men hertil kom endnu hans store Livsalighed, saa han gjerne sluttede sine Taler omtrent saaledes: „Endelig byder jeg alle nærværende Husbonder at hilse deres Koner, Børn og Tyende kjærligst fra mig. Jeg skal stedse, som min Skyldighed er, vaage over, at Enhver beholder Sit, samt at Alle faae Ret, Enhver lige." Eiheller var dette et Mundsveir; thi havde han Honning paa Læberne, saa havde han Haar paa Tænderne, og det bekom Ingen vel, Høi eller Lav, naar han vilde bøie Retten eller trodse Lovene. Han var baade mild og streng i rette Tid, og glemte aldrig, at Galgen er den bedste Bismer at veie Skurke paa. Derfor var der Fred og Ro i Landet, Almuens Friheder og Rettigheder bleve beskjermede mod de ætstore Høvdinger, og Kjøbstæderne udviklede sig til en forhen ukjendt Velstand. Hertil hjalp ogsaa de gode Aaringer, i hvilke Jorden gav Grøde i stor Overflødighed. Alt bidrog saaledes til at gjøre Folket lykkeligt og Kongen elsket, skjøndt han skæmmede sig ved samme Feil som Faderen: en slem Løsagtighed. — Forøvrigt vandt Erik Eiegod sig ikke stor Krigeræ re, thi kun med

Venderne havde han Ufred; men dem tugtede han ogsaa, hvergang han traf Sværdet, indtog og ødelagde deres Byer og gjengjeldte de vilde Søroveres Grusomhed med samme Mynt. Grunden til den første Krig med dem var ellers sjelden nok: En Broder til den mægtige **Skjalm Hvide** var paa en Overreise fra Sjælland til Falster bleven overfaldet, plyndret og dræbt af Venderne, og nu hvilede Skjalm ikke, men drog Landet rundt fra Thing til Thing, til han fik hele Folket til at beslutte, at det med Krig vilde hevne den dræbte Høvding; hvori saa Kong Erik samstemmede. Og Vindland blev atter statskyldigt til Danmark. — Endnu er dette mærkværdigt ved Eriks Regjering, at han 1098 vandrede paa sin Fod som Pilegrim til Rom med et udvalgt Følge. Baade i Tydskland og Italien fandt han allevegne den bedste Modtagelse, og overalt gjorde hans kongelige Gavmildhed og indtagende Personlighed et stort Indtryk. Kirker og Klostre begavede han rigelig, og saavel i Lucca som i Piacenza oprettede han Hospitaler eller Herberger, i hvilke alle dansktalende Pilegrimme skulde have Huusly, Viin og Beværtning frit. To Formaal havde hans Reise dog fornemmelig, og med begge dem havde han Held: med Pave Paskal indledede han Underhandlinger baade om at faae sin Broder Knud erklæret for en Helgen, hvilket jo skete to Aar senere, samt om Nordens kirkelige Uafhængighed af den bremiske Erkebisp. Ogsaa dette naaede han efter fortsatte Underhandlinger, og 1104 blev Svend Thorgunnesøns Søn, Kongens høitbetroede Ven, Biskop **Asker** (Adser) i Lund, ophøiet til Nordens første selvstændige Erkebisp; saa Danmark blev ikke alene selv befriet for det tydske Kirkeaag, men fik endog i denne Henseende baade Sverrig og Norge under sig. Med sine Naboer, Kongerne i disse Broderriger, levede Erik forøvrigt paa den bedste Fod, og ved et nyt Møde i Konghel (1101) enedes de tre Konger i venlig Frotrolighed om at stadfæste de gamle Landegrændser.

---

*126. En dansk Prinds **Svend** (formodentlig en Brodersøn af Kong Erik) gjorde 1097 med 1500 Dannemænd et Korstog til det hellige Land, men blev ved Ferna i Lilleasien overrumplet af Sultan Soliman. Efter et tappert Modværge blev den lille Helteklynge nedhugget indtil sidste Mand, men dens Bedrift forevigedes i Sang af Digteren Tasso. — **Erik Eiegod** selv gjorde kun et fredeligt Korstog, thi dengang hans Hu drev ham til Jordans Vande og til Golgatha, var Jerusalem allerede for fire Aar siden i en christen

Konges Værge. Med denne Eriks Reise gik det saaledes til: Ved et Gjestebud havde en Harpespiller grebet i sine Strenge, men der var en saadan Trolddom i hans Spil, at det gjorde alle Folk rasende. Heller ikke Erik kunde modstaae dets Virkning, og i sit Raseri dræbte han fire af sine Mænd. Vel betalte han Bøder for Drabene, men hans Anger drev ham til en strengere Bod, og han besluttede at vandre som Pilegrim til det hellige Land. Tilsidst kundgjorde han denne sin Beslutning paa Thinge, og allevegne blev Folket saare bedrøvet ved at erfare den. Især paa Viborg Thing. Hans Tale fulgtes her af en langvarig Taushed og et dybt Suk. Endelig raabte Almuen som med een, klagende Stemme, at, naar han reiste bort, var det ude med Fædrelandet og dets Lykke. Tilsidst saae man det hulkende Folk i Klynger knæle ned omkring ham, og hørte det saa mindelig bede ham, at han dog ikke for et Løftes Skyld vilde saaledes opoffre hele Landets Vel; han kunde være forvisset om, at en saadan Reise var ikke Gud halv saa velbehagelig som et ærligt og godt Regimente. Skjøndt nu Kongen forestillede Almuen, hvor umulig han kunde give efter for dens Bønner, da han var bunden ved et helligt og ubrødeligt Løfte, saa blev den dog ved at bede; ja den tilbød endog, at den vilde give Trediedelen af al sin Formue til de Fattige for saaledes at løskjøbe ham fra hans Løfte. Han blev dog standhaftig i sit gudelige Forsæt og lagde derhos Folket paa Sinde, at, hvis han modtog dets Tilbud, blev han ikke alene selv meensvoren, men Landet blev tillige forarmet. Han tilkjendegav endvidere, at han vilde gjøre Reisen paa sin egen Bekostning, for ikke at trykke Landet; og spurgte tilsidst, hvordan man vilde have dette styret i hans Fraværelse. Men hertil svarede Alle, at han immer havde styret saa vel, at han nok ogsaa her vilde ramme det Bedste. Altsaa indsatte han et Rigsforstanderskab og gik i Vaaren 1103 tilsøes til Garderige. Han tog et Følge med sig af de smukkeste og anseeligste Mænd, og hans Dronning lod sig ligeledes tegne med Korset for at følge ham. Hun hed **Bodil**, var en Datter af den danske Jarl Thergod den Fagre, og „var ret en Rosensblomme og et Dydens Speil.“ Igjennem Rusland drog Kongen og hans Følge til Constantinopel. Her tog Keiser Alexius Comnenus vel med Hoflighed imod ham, men vilde dog ingenlunde tillade ham at komme ind i Byen: thi hans Livvagt, Væringerne, vare alle Folk af nordisk Herkomst, og han var ængstlig for, at de maaskee kunde blive ham utroe, naar

den nordiske Drot stod høit imellem dem. Erik maatte altsaa slaae Leir udenfor Byen. Nu bade Væringerne Keiseren, at de maatte hilse paa deres Konge, og de fik Lov dertil, dog ikkun Faae ad Gangen; men for Speidere havde Keiseren sørget. Da det første Hold kom til Erik, tog han venlig imod dem og talede meget til dem. Saa mindede han dem da om, hvilken Hæderspladš de indtoge som Keiserens høitbetroede Livvagt; men denne Ære skyldte de deres Forgængere, ved hvis Tapperhed og Troskab det nordiske Navn havde naaet en saadan Anseelse paa disse fjerne Kyster. De maatte da ogsaa vogte den som betroet Gods, at de kunde overgive den uformindsket til deres Efterkommere; de maatte være agtsomme og ærbare i Freden, trofaste og uforfærdede i Kampen. Saaledes endte han: „Naar Luren gjalder og Fanen flyver, da sørger mere for Æren end for Livet! Lader haant om at flygte for Døden og skulke for Sværdet! Men vender Nogen af Eder tilbage til Danmark med Æren, da skal jeg lønne hans Daad med Guld og Lehn; og udgyder Nogen her sit Blod som Helt, skal jeg hædre ham i hans Venner og Frænder!" Da denne Tale blev Keiseren forebragt, da slog det ham strax, at saa ærligt et Folk kunde aldrig have en ærelös Drot; og han lod nu ikke alene Kongen komme ind i Staden med hele hans Følge, men han bestræbte sig ret for at overvælde ham med de udsøgteste Æresbeviisninger. Ogsaa bad han Erik vælge de Gaver, han helst kunde ønske sig, men den fromme Pilegrim vilde Intet modtage uden Helgenlevninger, hvilke han strax hjemskikkede til Deling imellem Lund og Roskilde samt hans Fødeby Slangerup. Efter at have gjengjeldt disse Gaver forlod han den glimrende Keiserstad, hvor imidlertid hans Billede blev tilbage, udført ved Malerens Konst, og hvor Mindet om ham først seent hendøde; men han kom ikke længere end til Cypern. Her faldt han i en hidsig Feber, som blev hans Helsot, og han døde paa den syttende Aarsdag efter Helligknud (1103). Dronning Bodil begrov med Sorg sin elskede Husbonde og fortsatte Reisen. Hun havde saagodtsom naaet Jerusalem, da hun døde paa Oliebjerget og blev begravet i Josaphats Dal.

---

127. Af Svend Estridsøns Sønner vare allerede de fire døde som Konger; hvorledes en femte, Bent, havde fundet Heltedøden, er ovenfor fortalt. En sjette, **Bjørn Svendsøn**, fortjener ogsaa at mindes. Han havde undertvunget Holsteen og Ditmarsken,

og for at holde disses Indbyggere i Ave vilde han befæste den Ø i Eiderstrømmen, paa hvilken Uffe Vermundsøn fordum holdt sin berømmelige Tvekamp. Men just som han var ifærd med dette Arbeide og stod paa Thinget og talede til Almuen, fik han sit Banesaar ved en fjendtlig Bondes Kastespyd. — Ogsaa de øvrige Astridsønner vare døde paa tre nær, da endelig Sorgebuddet hidkom fra Cypern. Den ældste af disse tre, **Svend Svendsøn**, den eneste ægtefødte af det hele Børnekuld, blev saare glad over, at nu endelig hans Tour var kommen, og red i fuldt Fürspring ad Viborg til, for at lade sig kaare og hylde paa Thinget. Men han blev syg underveis og satte sig derfor op at age. Man raadede ham at tøve, til han kom sig, men saa forhippet var han, at han erklærede, at han med største Fornøielse vilde døe, naar han blot i tre Dage maatte bære Kongenavn. Da han heller ikke kunde taale Kjørslen, satte han sig i en Bærestol og bad sine Tjenere skynde sig, thi han vilde gjerne opgive Aanden midt paa Thinget, naar han kun først havde hørt sig udraabe til Danmarks Konge. For Kronens Skyld løb han altsaa omkap med Døden, men denne kom først og lagde hans iilsomme Kongehaab i Graven. Saa samledes da Herredagen ved Isøre, og der faldt Valget paa den næste i Alder, **Ubbe Svendsøn**, men han undskyldte sig paa Grund af Svaghed for en Byrde, der var ham overlegen; meente heller ikke, at han var livlig og fyrig nok. Og saaledes blev den sidste og yngste af Brødrene, **Niels Svendsøn**, paa sin Broders Anbefaling taget til Danmarks Konge; men det var Synd at sige, enten at hans Lykke gjorde ham hoffærdig, eller at hans Embede gav ham Forstand. Han blev som Konge ved sin tidligere jævne Adfærd, saa han rettede sig ikke efter sin nye Stand, men lempede sig kun saa smaat efter den. Han holdt kun et ringe Tjenerskab, kun syv, otte Huuskarle, og førte en Stads derefter; men hans Aandsevner vare heller ikke en mægtig Høvdings, og man kaldte ham gjerne den Eenfoldige. Om ham selv og hans Regjering er derfor ikke meget at fortælle, og slet intet Godt. — Under ham skete saaledes det første Brud paa Viderlagsretten, idet Christian Svendsen — ligesom Erkebiskop Asker en Søn af Svend Thorgunnesøn — hug til en af Brødrene og derfor med Rette burde være jaget paa Døren med Nidingsnavn. Men han slap med en Bøde, og der var da heller ikke langt til det næste Brud paa Gaardsfreden. Det Næste, vi have at fortælle, er dette, at den gjerrige Konge forholdt sin Søstersøn Hen-

rik, der var Slavernes Konge, hans Moderneary. Derfor hjemsøgte den krigerske Henrik Danmark med Rov og Mord, indtil Niels 1113 fik en Flaade i Søen, som gjorde Landgang ved Ljutka i Vagerland, hvor Henrik strar gik den imøde. Niels's Statholder i Slesvig, den troløse Eilif (Oluf), skulde stødt til med Rytteriet, men udeblev, og saaledes trængtes da den danske Hær, at den efter to Dages Kamp — siden det netop var Aftenen før Larsmesse — lovede den hellige Laurentius, at den herefter vilde faste hver Laurentii Aften, hver Allehelgens-Dag og hver Langfredag, hvis han vilde yde den sin Bistand, ikke til Seier, men blot til Flugt. Denne Bøn blev hørt, og Resten af Danehæren undslap virkelig, efter at den største Deel var skammelig nedhugget. Nu blev Eilif vel strar afsat som Jarl i Slesvig, men derved blev det ulykkelige Land slet ikke lykkeligere; thi Henrik havde faaet Blod paa Tand, og hele Slesvig blev plyndret Aar ud, Aar ind, ved Dag og ved Nat. Holster, Frisere og Ditmarskere gjorde Selskab med Slaverne, og Ingen var sikker paa Liv eller Lemmer, men Hvermand saae daglig sine Eiendele bortslæbte af de graadige Røvere, hvem Ingen lagde et Straa i Veien paa deres Hærjetog.

---

*128. Endelig fremstod der en dansk Mand, som havde Evne og Villie til at værne om de Danskes Arne. Det var Erik Eiegods eneste ægtefødte Søn, den ædle **Knud Erikson,** siden med Rette kaldet **Lavard** (ɔ: Lovværge, Lord, Herre). Han var født i Roskilde St. Gregorii Dag 1091, fik Skjalm Hvide til Fosterfader, da hans egne Forældre droge til det hellige Land, men toges strar efter Niels's Thronbestigelse til Kongens Hof for der at opdrages. Hans Venner fandt det dog raadeligst for hans Sikkerhed, at han atter forlod Dankongens Hof, og 1107 drog han til Hertug Lothar af Sachsen, hvor han skal have tilbragt de næste otte Aar, og hvor han fik den Kjærlighed til tydske Sæder og Skikke, tydsk Pragt og Dragt, tydsk Sprog osv., som siden var det Eneste, der skæmmede ham i hans Landsmænds Øine. 1113 deeltog han i Slaget ved Ljutka, var da saa afkræftet af de mange Saar, han havde faaet, at han neppe kunde staae paa Benene, og blev ene frelst ved en af sine Tjeneres Troskab og Snildhed. Denne bad de Øvrige flygte og blev selv tilbage, som om han ikke kunde magte videre. Da saa en Slaver kom ridende for at tage ham tilfange, rakte han begge Hænder frem, som for at lade sig binde,

men greb isteden Hesten i Toilen og fastholdt den saalænge, indtil hans Stalbrødre kom til. Den tagne Hest overgave de da til deres Herre, og han undkom. — Det næste Aar skulde et Skib føre nogle af Knuds Penge fra Sjælland til Fyen, men blev i Beltet eftersat af nogle Vender, og man maatte kaste Pengene overbord for at undflye. Kong Niels havde selv seet dette, thi han havde selv været paa Beltet uden dog at kunne komme Knuds Skib til Hjelp; men den gjerrige Konge blev meget vred paa sin Brodersøn, da denne var lige lystig, efter at han havde modtaget Underretningen om sit Tab. Niels skjendte, men Knud forsikkrede, at det Tab skulde aldrig sætte ham graae Haar i Hovedet, men kun lære ham at være mere rundhaandet i Fremtiden, da han nu tydelig saae, hvor lidt det dog hjalp at samle og spare. — Da der Ingen var, som turde overtage Statholderskabet i Slesvig, af Frygt for Vendernes Hjemsøgelser, bød saa Knud sig til, men maatte sælge sine Fædernegodser for at kjøbe det (1115); thi da Niels mærkede, hvor løst Pengene laae ham i Pungen, vilde han drage den største mulige Fordeel af denne Opdagelse. Knud blev da Sønderjyllands Hertug; thi denne tydske Titel antog han. Og nu fik Piben en anden Lyd. Først rensede han med kraftig Haand sit Hertugdømme for indfødte Voldsmænd og tog derved intet Hensyn til Personen. Da han saaledes engang havde fanget en Deel Røvere i en Skov mellem Sli og Eider, og de samtlige vare dømte til Strikken, raabte den ene af dem for at frelse sig, at han var i Slægt med Hertugen og nedstammede fra de gamle Konger. „Er Du saa høi af Byrd, Frænde, bør jeg vel ogsaa holde Dig høiere i Ære end hine Almuesfolk," svarede Knud; „flyng ham derfor op i Toppen af en Skibsmast!" Men da saaledes indre Fred var tilveiebragt, sendte Knud Bud til sin Fætter, Slavekongen Henrik, og tilbød ham Fred, hvis han vilde tilbagegive sit Bytte og godtgjøre den Skade, han havde gjort; men Henrik, som tidligere havde sammenlignet Kongen med en stærk Hest, som det var en smal Sag at ride tilvands, fordi han ikke kjendte sin egen Styrke, han kaldte nu Hertugen en balstyrig Hest, som gjerne vilde slaae bagud, men som han nok skulde lægge baade Tømme og Bidsel paa. Sin Mødernearv vilde han ikke opgive, ei heller holde Fred med Danmark. Knud havde nok forudseet dette og derfor rustet sig; brød ogsaa strax ved Nattetid ind i Vagrien og stod næste Morgen udenfor Henriks Fæstning. Han kom uventet, og Henrik var glad ved at kunne til Hest flygte over Floden, som

løb under Fæstningsværkerne. „Blev Du vaad, Fætter!" spurgte Knud, da han saae ham paa den anden Side af Floden. „Javist," svarede Henrik, „men hvad havde Du ogsaa her at gjøre?" „Jeg vilde hente Bidslet, Du lovede mig." „Men Du slaaer jo bagud, saa man kan hverken røre eller holde Dig!" Og det er vist nok, at Slavekongen kunde hverken holde eller tæmme Hertugen. Meget mere vedblev Knud aarlig at hjemsøge Henrik saaledes, at han tilsidst blev fuldkommen ydmyget; men da ihukom den ædle Herre ogsaa Frændskabet. Med tyve Ryttere red han midt igjennem Landet til Borgen, hvor Henrik opholdt sig. To af dem sendte han op til denne og bød dem venlig hilse ham. Henrik meente, at denne Hilsen var nok ikke synderlig ærlig, og spurgte dernæst, hvor Knud var. „Hernede i Porten!" Forskrækket foer Henrik op fra Middagsbordet og havde nær smidt det omkuld. Buddene forsikkrede imidlertid, at Knud kom som Ven, og rørt udbrød Henrik: „Naar den Mand døer, er Danmark ulykkeligt!" Saa kom Knud ind, og Frænderne omfavnede hinanden med Taarer, indgik ogsaa Fred og Venskab. Ja, saa rørt blev Henrik tilsidst ved sin Frændes Høimod, at han vilde gjøre ham til sit Riges Arving, skjøndt han havde to Sønner ilive. Henrik Godskalksøn døde 1125, men først da begge Sønnerne vare døde (1129), tog Knud hans Rige i Arv; tog det ogsaa høitidelig til Lehn af sin Ungdomsven, Keiser Lothar (forhen Hertug i Sachsen), som selv paasatte ham den gyldne Krone og gav ham Titel af Obotriternes Konge.

---

*129. Endnu et Par Træk af **Knud Lavard** maae vi her meddele. Hans ældste Broder **Harald Kesia** (ɔ: Spydet) havde deeltaget i Danmarks Styrelse under Faderens Reise til det hellige Land, men havde allerede dengang gjort sig forhadt ved sin Haardhed og Voldsomhed samt sit ryggesløse Liv. Som han havde begyndt, saaledes fortsatte han, og fra sin Borg, Haraldsborg ved Roskilde, plyndrede og udsugede han baade Borger og Bonde. Ogsaa forholdt han sin Halvbroder, **Erik Eriksøn,** hele hans Arv, og lagde Spot til sit Afslag. Det varede da ikke længe, før Brødrene hjemsøgte hinanden med aaben Feide. De plyndrede gjensidig hinanden ved Nat og Dag, og der laae et Huus i Sjælland som blandt hedenske Røvere. Ingen var sikker enten paa Liv eller Eiendom, mindst de Smaae, som altid nedtrampes i de Stores Feider; og Kong Niels sad stille og saae til, hvor han som Konge burde paabudt Lande-

fred. Endelig stævnede Knud dem for sig i Slesvig, skjeldte dem Huden fuld for deres ugudelige Færd, deelte Arven lige imellem dem og bød dem fremtidig skikke sig bedre. De maatte adlyde hans mægtige Bud. — Nogle Aar efter fik Kong Niels sin Søn Maagens gift med en Datter af den polske Kong Bugislav og kom derved i Krig med Vartislav, som var Konge over en Deel af Slavenland. Vartislav led flere Nederlag og blev tilsidst kjed ad Krigen. I Strela (Stralsund) indgik han derfor Stilstand med Niels, hvis Indbydelse han endog modtog, og gik mod sikkert Leide ombord i hans Skib. Men den svage Konge lod sig af nogle æreløse Hofmænd forlede til at bryde sit Ord; han holdt sin Gjest tilbage, vilde endog ladet ham smedde i Lænker. Men da reiste Knud Lavard sig i Raadet og indskærpede ham med en eftertrykkelig Tale, at han ved at bryde sit Ord vel indtil videre kunde berøve sin Fjende Friheden, dog kun saaledes, at han med det Samme tabte i Evighed al sin egen Ære; „og Din Skam," lagde han til, „bliver Folkets Skam, hvis Konge Du er." Dette hjalp; Vartislav blev reddet fra Baandene, der ventede ham, og Niels fra Skjændsel; men Knuds seirende Ord foregede hans Fjenders Antal ved Hoffet.

---

130. Thi **Knud Lavard** havde allerede mange og bittre Avindsmænd; og de værste af dem vare hans egne Fættere: **Maagens Nielsøn**, Kongens eneste Søn, og **Henrik Skadelaar** (Halte Henrik), en Søn af den Svend Svendsen, der satte Livet til paa sin Jagt efter Ivernes Hylding. De misundte ham hans Magt som Sønderjyllands Hertug, hans Ære som Obotriternes Konge, hans Anseelse som Danmarks kjækkeste og bedste Mand. Hans Ærlighed, Oprigtighed, Rasthed og Mandighed, hans Venlighed, Gavmildhed, Retfærd og Heimod havde i den Grad vundet ham alle ærlige Dannemænds Hjerter, at de sprang, som han fleitede, og adlede ethvert hans Vink. At han var pragtsyg og forfængelig, tilgav man ham gjerne; hans tydske Væsen smilede man i det Høieste ad, da man altid fandt det parret med dansk Jævnhed og Djærvhed; og for hans Ærgjerrighed ængstede igrunden ikke engang Kongen sig, da der ikke var den fjerneste Grund til at tvivle om hans Troskab. Men det var Thronfølgen, det gjaldt om, thi det var aabenbart, at, naar Niels engang gik bort, kunde Maagens skyde en hvid Pind efter den, da hele Folkets Valg vilde samle sig om Knud. Altsaa gjorde man den svage Konge bange, som om Knud

ikke skulde ville oppebie hans Død, men allerede nu famlede efter Kronen. Saa stævnede da Niels Thing og bød Knud at møde. Knud var ogsaa i god Tid paa Pletten, ja kastede endog, som Brug var i Tydskland, sin Kappe, saasnart Kongen kom, løb ham imøde og holdt Stigbøilen for ham, alt for at vise ham Ære. Paa Thinget fremførte Niels da sin Klage og kunde navnlig ikke finde sig i, at Knud lod sig kalde Obotriternes Konge. Knud stod en Stund taus, men tog endelig til Orde. Han beklagede den gamle Konge, hvis Ro forstyrredes af Bagvaskere, der bragte ham til at troe, hvad han aldrig selv var faldet paa. „Saa har jeg svunget mit Glavind for Dig, at Dine Fjender, som før hjemsøgte Dig med Sværd, nu gjeste Dig i Underdanighed med det røde Guld. I standende Strid vandt jeg Saar for Din Skyld, og det ikke paa min Bag, saa nu burde Bagvaskelsen heller ikke være Løn for min Idræt og Sold for min Kamp. Kalde Slaverne mig Konge, saa kalde jo Gotherne Din Søn Magens ligesaa, hvem de kaarede og keisede paa Thinge; og det kan jo da ikke være Dig nogen Vanære, at der sidder to Konger under Dine Vinger." Og saaledes sluttede han: „Længe leve Du som Landets Fader, til Lykke og Held med Navn og med Spir! Han vorde Din Arving, som fødtes dertil! Og hvad mig angaaer, — Lykken stige, Lykken dale, som den vil, men min Troskab mod Kongen, min Ærbødighed for Majestæten skulle aldrig vakle!" Da Kongen havde hørt denne varme og veltalende Erklæring, blev han pludselig omstemt, erklærede sin Mistanke for ugrundet og ønskede Bagvaskerne al Landsens Ulykke. Det gik ogsaa nogenlunde, saalænge Dronningen levede. Hun hed **Margrethe**, var en Datter af Kong Inge Steenkilsøn i Sverrig, vandt sig Navnet **Fredkulla**, da hun beseglede Freden imellem Sverrig og Norge ved sit Ægteskab med den norske Kong Magnus Barfod, og fortjente sig nu atter sit Fredkullanavn, da hun som Niels's Dronning ved Klogskab og Kjærlighed søgte at dæmpe Hadet mellem de kongelige Prindser. Men da hun døde (St. Ottos Dag 1130), var det ude med Freden. Det hjalp kun lidet, at hun paa sin Dødsseng besvor Hertug Knud, at han af al sin Evne vilde bestræbe sig for at vedligeholde Enighed i sin Slægt og Fred i Landet; det hjalp kun lidet, at Knud kaldte Gud til Vidne paa: „Jeg skal, saalænge jeg lever, holde mig ærlig og reen, lide Ondt hellere end gjøre det, og betale Had med Kjærlighed!" Det beroligede kun den ædle Dronning,

saa hun kunde lukke sine Dine med de Ord: „Nu døer jeg rolig, i Tillid til Din Trofasthed!" thi det var ikke fra den Side, der var Ufred at befrygte. Den kom desuagtet snart og sikkert. Maagens Nielsøn og Henrik Skadelaar sammensvore sig med deres Farbroder **Ubbe Svendsøn** og Flere, ja selv med Ubbes Søn **Hagen Jyde**, som dog var gift med Knuds Søster. Liggende paa Gulvet holdt Forræderne Samraad, for siden frit at kunne sværge, at de hverken „siddende eller staaende" havde lagt Raad op mod Hertugens Liv. Saasnart Hagen mærkede, at det gik paa Livet løs, trak han sig dog ud af Sammensværgelsen, men turde desuagtet ikke røbe den, for ikke at blive meensvoren. For at Ingen skulde fatte Mistanke, tog Maagens sig saa for at slutte det nøieste Venskab med den Mand, hvis Blod han vilde udøse; bekjendtgjorde ogsaa paa et Møde med Sjællands Adel, at han havde foresat sig at gjøre en Pilegrimsreise og vilde da indsætte Knud til Værge for sin Hustru og sine Børn. Dernæst indbød han denne til Julegildet i Roskilde, og den ædle Herre drog did, fordi han ingen Lid vilde sætte til sin Hustrues bange Anelser. I fire Dage varede Gildet i Roskilde, men der havde ingen Leilighed været til at myrde Knud, og denne drog nu til sin Frænke Cæcilie, der var gift med Erik Falstring paa Haraldstedgaard ved Ringsted. Her tilbragte han Resten af Julen. Men Maagens vilde fuldføre sit Nidingsværk, tog derfor en ny Eed af de Sammensvorne og drog med dem ad Haraldsted til for at indebrænde sin Fjende. De kom dog først derhen i Morgenstunden og maatte derfor opgive Planen. Saa forbleve de i Skoven, og Maagens sendte **Sigvard Sanger** fra Sachsland til Knud for at bede ham komme ned i Skoven, hvor han havde vigtige Ting at tale med ham om forinden Reisen. Uden Hjelm og Harnisk satte Knud sig strax paa Hesten og tog kun to Hofmænd og to Staldrenge med sig; ja hans Tjener maatte nøde ham et Sværd paa, thi „jeg gaaer jo ikke med Livet i min Haand." Sangeren, som var en af de Sammensvorne, turde „hverken bryde med Gud eller Fanden," og turde derfor heller ikke ligefrem fortælle Knud, hvad der biede ham, men for at advare ham, sang han underveis Visen om den grumme Fru Grimhilds Troløshed mod hendes Brødre. Han vakte dog hverken herved Knuds Mistanke eller ved at lade Kappen flagre tilside for at vise ham Harnisket, han bar under den. Endelig naaede de Skovbrynen, hvor Maagens sad paa et

Vindfælde, men tog strax mod Knud med Kys og Kjærtegn. Under Omfavnelsen mærkede Knud, at han var jernklædt, og spurgte, hvad vel dette skulde sige. „Der er en Bonde her i Nærheden, hvis Gaard jeg har i Sinde at rydde." „Gjør dog ikke noget Saadant i denne hellige Hoitid!" „Hevn vil jeg have, og det faaer Ingen mig fra!" „Da vil jeg sige god for Manden, at han skal bøde, som vedbør." I det Samme hørte Knud Vaabengny af de skjulte Mordere, som sprang frem. „Hvad skulle disse Tropper, Frænde!" „Jeg vil dog engang have det afgjort, hvem af os der skal være Konge efter min Fader!" „Er det nu Tid at tale om Sligt? Gid Din Fader leve længe og lykkelig!" Ved disse Ord sprang Maagens op, greb Knud i Hætteslaget og kløvede hans Hoved fra det venstre Øre til det høire Øie, hvorpaa Henrik Skadelaar løb til med de Andre, og Alle rendte de ham Spydene gjennem Livet. „Saa myrded de den Herre from; det Gud tilstede vilde!" Men til Vidne om hans Helligdom udsprang der en Lægedomskilde paa det Sted, som han havde farvet med sit uskyldige Blod. Ei heller var dette det eneste Jertegn, som vidnede til hans Ære; men i hele Danmark var der en Sorg, saa Mænd græd som Qvinder og Qvinder som Børn, og det blev skrevet med Taarer i Menigmands Ansigt, hvor inderlig elsket han havde været. Kong Niels vilde imidlertid ikke tillade Skjalm Hvides Sønner at begrave deres Fosterbroder blandt Kongerne i Roskilde Domkirke, og de maatte derfor give ham en mindre prægtig Jordefærd i Ringsted, men „Gud glemte dem heller ikke her med Vederqvægelse fra det Høie;" thi hvor man under den tunge Vandring satte Baaren ned for at hvile, udsprang der paa Stedet en rislende Kilde. Intet Under derfor, at Folket optog Knud Lavard blandt sine Helgener, og at det gav den Dag, paa hvilken han blev myrdet (7. Januar 1131), Navn efter **Hellig-Knud Hertug**.

---

131. Efter Knud Lavards Død fulgte der en syvogtyve-aarig Borgerkrig. Med Skjalm Hvides Sønner forenede sig **Hagen Jyde**, **Peder Bodilsøn** og mange Flere, og de reiste fra Thing til Thing og ophidsede Folket ved at vise det Knuds gjennemborede Kjortel. Niels maatte stille den vrede Almue tilfreds ved at forvise Morderen, sin eneste Søn og Arving; men ham maatte høre ilde af sine Øretudere, fordi han saaledes havde givet efter for Bøndernes Trudsler, og hjemkaldte ham da atter. Nu brød Oprøret ud

i lys Lue, og Knuds yngste Broder, **Erik Erikson**, gav man Kongenavnet. Paa fjerde Aar førte denne Herre en blodig Krig med sin Morbroder, men var for det Meste uheldig i den: her skulle vi dog kun dvæle ved det Slag, der afgjorde Kampens Skjebne og tillige gav Erik Tilnavnet **Emun** (ɔ: den Mindeværdige). — Det var anden Pintsedag 1134, som det Aar faldt paa St. Optati Dag, at Kong Niels steg iland ved Fodvig i Nærheden af Skanør. Han havde 20000 Mand med sig, alle Fodfolk, og foruden Maagens Nielson fulgte Halte-Henrik, Harald Kesia og ser Bisper hans Banner. Saasnart de saae Støvskyen, som meldte dem Eriks Ryttere, fik Folkene imidlertid Bisselæder i Saalerne, saa de søgte Skibene, og Erik, „eller rettere: Blodhevneren hiſtoppe," fik i en Skynding vundet Slaget. „Dette skal nu være mit Skriftemaal," raabte Erkebiskop Asker til Skaaningerne, som fulgte Sønnen af hans Hjertensven, „at jeg byder Jer i Guds Navn slaae til som brave Karle, for eengang skulle vi alligevel doe;" og Erik selv mindede dem om Alt, hvad de havde at hevne. De gik da ogsaa paa af Hjertens Lyst, skjøndt Maagens og hans Nærmeste vare de eneste, der sømmelig holdt Stand. Kongen flygtede strax, da han blev let saaret, og Harald Kesia fulgte ham uden Saar. Tilsidst blev ogsaa **Maagens Nielson** revet med i Flugten, men ved Stranden blev han staaende og fældedes først her efter en ny Dyst. Islænderne saae strax baade ham og hans Selskab flyve som en Flok Ravne gjennem Hekla lukt ned i Helvede. Med ham faldt baade **Henrik Skadelaar** og alle de ser Bisper: Peder af Roskilde, Kjeld af Vestervig eller Børglum (Viborg Bispestol var dengang ledig), Ulfketil af Aarhuus, Ture af Ribe, Henrik af Sigtun og Adelbert af Slesvig (som dog først senere døde af sine Saar), samt 60 Præster; men de nærmeste Skibe bleve saa overfyldte med Flygtninger, at deels sank de, deels huggede man uden Barmhjertighed Hænderne af de Stakler, som endnu forsøgte at svinge sig op i dem, saa de ynkelig omkom i Vandet efterat have reddet sig fra Landet. — Niels flygtede igjennem Sjælland til Slesvig, hvor Geistligheden var ham hengiven, men Borgerne hadede ham, thi for deres Gilde, kaldet Hedslag, havde Hertug Knud været Oldermand, og det havde den Lov, at aldrig maatte nogen Broder blive liggende uhevnet. Man advarede Niels, men han svarede: „Skulde vi vel være bange for de Garvere og Skomagere!" Han hørte desuden Klokkerne kime og ventede sig i sin Taabelighed en festlig Modtagelse. Portene

stode vidaabne, og han havde let ved at komme ind i Byen, men han var ikke kommen langt, inden han mærkede Uraad. Hans Mænd bade ham flygte til St. Peders Kirke, men han svarede, at han kunde døe lige saa rolig i Slottet; og did ilede han. Hans Mænd forsvarede ham tappert, og først over deres Lig fik Skomagerne Rum til Kongen. Det var St. Prospers Dag 1134, at **Niels Svendsøn** døde, den sidste af de kronede Estridsønner, og hans Alder var vel henved de Firs. — Under ham maatte de gifte Præster i Danmark forlade deres Sogne eller bortjage deres Ægtehustruer; men Hovedmændene for denne Forfølgelse vare Sjællands Herremænd med Peder Bodilsøn i Spidsen.

---

132. Det er et slet Skudsmaal, som blev givet **Erik Eriksøn,** der saa let omskiftede sit tidligere Tilnavn Harefod med det herlige **Emun,** at han var „en stolt og myndig Mand og mægtig i sin Ondskab; han foer frem i sin Vrede som Lynet og rev gjerne fra de Grædende for at udøse til de Grinende.“ Værre er det, at der ikke er stor Usandhed i Skudsmaalet. Det var allerede slemt nok, at han belønnede sin Forgængers Mordere, som om han havde kjøbt dem til deres blodige Daad. Værre var det, at han paa en Mistanke om Utroskab, hvis Grundløshed dog var ham godtgjort, lod nedsænke tvende af sine Brodersønner i Slien, skjøndt han allerede havde svoret dem Fred, og skjøndt den ene af dem, **Bjørn Jernside** kaldet, to Aar tidligere havde frelst hans Liv ved at vove sit eget. Men endnu værre var det, at han lumskelig lokkede sin Broder **Harald Kesia** til sig i Skibet By for strax at give ham Øxen i Hovedet, og dernæst fangede, hvem han kunde, af hans efterladte Sønner, de smaae med de store — syv eller ni i Tallet —, for at lade dem alle halshugge (paa Seierø?) og saa henslænge deres Aadsler paa Marken for Skovens Dyr og Himmelens Fugle. — Naar vi have meddeelt disse Blóddomme, have vi nævnt de mærkeligste Begivenheder under denne Blodhund, der i dobbelt Forstand var en Slegfredsøn af den eiegode Erik. Thi at han indtog Arkona, tugtede Rygboerne og tvang dem til Christendommen, som de strax igjen forlode, det blev altsammen uden Betydning, skjøndt det nok kan fortjene at mindes, at dette var det første Søtog, paa hvilket Danskerne førte Heste med sig, fire paa hvert Skib. Sit Tog til Norge høstede han kun Latter og Skjændsel af, saa det var Alles Mening, at aldrig havde saa stor en dansk Hær høstet

saa stor en Skam paa fremmede Kyster. Tilsidst forenede da ogsaa **Biskop Eskil** af Roskilde (den forhen omtalte Christian Svendsons Søn) sig med **Peder Bodilsøn** om at reise Oprørsfanen i Sjælland, hvor kun Skjalm Hvides Sønner bleve Kongen troe. Han blev da ogsaa udjaget af Øen, men kom tilbage ved Jydernes Hjelp, og nu kunde det seet slemt nok ud med Oprørerne, hvis Kongen ikke strax efter var gaaet bort (Titus's Dag 1137). Hermed gik det saaledes til: Der var en fornem Mand ved Ribe, som engang talte imod Erik paa Thinget, og som denne derfor lod ihjelslaae uden at ville give Bøder for Mordet. Men den Myrdede havde en Søn, som hed Plov, der var lille og styg og gjerne kaldtes **Sorteplov**, fordi han var mørk i Huden; han var ikke tilsinds at tie og taale. Han tiltvang sig Nadveren af en Præst, men vilde ikke skrifte, og gik saa lige til Urnehoved (Hvidding?) Thing. Som Kongen slog til Lyd med Hænderne, jog Plov ham Spydet igjennem Livet, saa han faldt død om paa Stedet, og det Hele gik for sig i en saadan Haandevending, at der var Ingen, som vidste, hvem Gjerningsmanden var, før Plov raabte til Bønderne: „Slaaer I nu Kongens Karle, som jeg slog ham selv!" Hoffolkene flygtede, og **Erik Hagensøn**, Kongens Svoger, var den eneste, som vilde dække Liget. Da lagde Plov endnu Ordspil til sin Bloddaad: „Ikke saa hidsig!" raabte han; „stik kun Sværdet ind, Erik Lam! Der faldt sedt Flesk i Din Kjedel, hvis Du ellers forstaaer at sæbe det!" Og Kongemorderen slap ikke alene lykkelig bort fra Thinget, men levede endnu femten Aar i Jylland som en stor og anseet Mand. Erik Emun begroves i Ribe Domkirke.

---

133. Erik Hagensøn var en Søn af Hagen Jyde og Erik Emuns Søster Ragnhild. Han var uforfærdet indtil Dumdristighed, naar han gik mod Fjenden, men han tænkte kun lidet og talte kun daarlig. Værdigheden kunde han ikke holde paa, og ustadig var han i al sin Færd, men paa Grund af sin Mildhed og Eftergivenhed kaldtes han Erik den Spage eller **Erik Lam**. Han blev nu Danmarks Sættekonge, fordi Erik Emuns Søn Svend, Knud Lavards Søn Valdemar og Maagens Nielsøns Søn Knud vare alle smaae og umyndige, men Harald Kesias Søn Oluf — den eneste af en heel Tylft Sønner, som var ilive — maatte bære paa sin forhadte Faders Uguust. Med denne **Oluf Haraldsøn** maatte nu Erik kæmpe den første Tid af sin Regjering; men om det er den

fulde Sandhed, naar han synger: „Tretten Sinde et eneste Aar sloges jeg med ham og Seier hjembar" — turde vistnok være et stort Spørgsmaal; thi det Skudsmaal, som han giver Oluf: „til Strid var han ei en Bønne værd," er idetmindste høist ubilligt. Vel laae Oluf, som havde sit meste Tilhold Øst for Øresund, under i de fleste Slag mod Kongen, men han var neppe slaaet, før han atter var paa Benene. Selv efterat Paven havde sat ham i Ban for hans Mord paa Biskop Rig i Roskilde, og paalagt alle Europas Bisper at udelukke ham af den christne Kirke, holdt han endnu i to Aar Stand, saa man nok kunde ligne ham ved „et Uhyre med mange Hoveder," der var lige levende, fordi man afhuggede et Par af dem. Endelig faldt han (1141) med sit meste Tilhæng ved Tjutaa i Skaane. — Mod Venderne var Erik derimod uheldig; fra sit Tog mod dem vendte han hjem med Skam, fordi han lod Folket raade; ja han maatte endog finde sig i at hjemsøges af dem i sit eget Rige, saa de engang imellem Sjælland og Fyen joge ham baade fra Skib og Rustning. — Endelig blev Erik kjed ad Kronen, som han nærmest havde baaret for sine smaae Fættere, til de bleve vorne, og til Folket da selv kunde vælge den af dem, der huede det bedst. Han blev ogsaa syg og sammenkaldte da sine Huuskarle for at nedlægge Regjeringen og give sig i Kloster i Odense; thi han indsaae, at Munkelivet var baade den bedste Bod for begaaet Brøde og den gjenneste Vei til Livsens Krone. Altsaa frasagde han sig høitidelig Kongedømmet og lod sig kronrage, men Verden kunde han dog derfor ikke slet glemme. Thi da faae Dage senere (Gebhardi Dag 1147) Jarl Eilif fra Vissinge sad ved hans Leie med flere af Rigets Store, og meente, at man vel maatte tænke paa at vælge sig en ny Konge, da rystede dette Kongemunken saa stærkt, at han, efterat have erklæret sig for Svend Eriksøn, paa Timen opgav sin Aand.

---

134. Neppe var Thronen ledig, før **Svend Eriksøn** stævnede Sjællandsfarerne til Thinge og talte med Varme sin Sag for dem. Men en hæderlig Bonde, den sidste paa gammel Regning, som tog Ordet paa Thinge — han kaldtes **Ole Stam** af en Skade ved Mælet —, reiste sig og lyste Forbandelse over Enhver, der gav Svend Kongenavn, og over ham selv, hvis han modtog det; „thi vel er det i Sjælland, at Kongen skal kaares, men kun af det hele danske Folk, og aldrig giver jeg min Stemme til Valg paa anden

Maade." Almuen blev da tans og tvivlraadig, men en vis Steen hilste desuagtet, efter hemmelig Aftale, Svend med Kongenavn, og Hoben fulgte ham. Ved Svig fik man dernæst Skaaningerne lokket samme Vei; og saaledes var Svend Eriksen Konge i Østdanmark med samtlige Derne. Herover bleve Iyderne fortrydelige, som billigt var, og paa Timen valgte de **Knud Magensen** til deres Konge, saa nu var Riget atter flakt. Borgerkrigen tændtes da ogsaa paany, og begge Halvkongernes Historie indeholdes kortelig i denne Linie: „Saa længe vi levede, holdt vi Strid." For Ørne og Ravne blev der godt sørget i Marken, men Landet ødelagdes under den blodige Feide. Hvor saa Slaget stod, og ihvem der saa seirede, var det Broderblod, der flød. Den eneste blandt Landsmænd, der vandt, var Lunde Erkebisp, den forhen omtalte **ESkil**, thi han stiftede Banner, som Nytten bød, og melede immer sin Kage. Lod Svend ham end engang hænge op at dingle under hans egen Domkirkes Hvælving, saa tog han ham dog strax ned igjen af Frygt for Banstraalen, og lukkede Munden paa ham med Aahuus By og Slot, samt et heelt Herred i Skaane og det Meste af Bornholm. Det var Tider, da baade Troskab og Forræderi kunde betale sig godt for en klog Bisket, og det Sidste næsten bedre end den første. — Vi ville dog ikke gjennemvade Slagmarkerne, veiviste af de rygende Byer og den mishandlede Almues Jammerskrig. Det maa være nok for os at fortælle, at snart laae den ene af Halvkongerne under og snart den anden; snart flygtede den ene af dem til Tydstland og snart den anden, men immer vendte de tilbage med hvervede tydske Spyd for at gjennembore dem, de kaldte Undersaatter; ja saa dybt sank de begge i Vanære, i deres æreløse Higen efter Drottens Ære, at ingen af dem betænkte sig paa, hvad aldrig nogen anden dansk Konge formastede sig til: at tage Danmarks Rige til Lehn af den tydske Keiser! Værst handlede dog Svend Eriksen. Han var maaskee mild og lemfældig af Naturen; der siges saa, og det synes næsten saa; men han fulgte stadig sit ustadige Lunes første Indskydelser, ogsaa naar de vare onde. Derfor var han gjerne den voldsomste til Angreb og Forfølgelse, men den skyndsomste til Flugt. Han fulgte ogsaa gjerne onde Raadgivere, og saadanne havde han i Riber Ulf samt Holsteneren Ditlev Edlersen. Man kaldte ham derfor Svend Svie, og det Ord havde han, at alt det Onde, hans Fader havde truet med, det fuldkommede han. Det var derfor et godt Indfald af den pavelige

Legat, der viede Norge en egen Erkebisp i Trondhjem, at sammenligne Svend med en Edderkop, som med Livsfare udspinder sin egen Indvold til en Væv, hvori den dog kun fanger Fluer. Hvad der endnu mere forøgede Misfornøielsen med Svend, var hans tydske Væsen. Han slog Vrag paa de danske Sædvaner, fordi de ikke vare ham noksom fine; han klædte sig selv paa tydsk og nødte sine Hofmænd til det Samme, saa Kongens Gaard blev nu heel befolket med pæne Straajunkere; paa Bordet maatte ogsaa tydske Lækkerier prange, og med Bordskik saavel som med Opvartning skulde det gaae tydsk og fornemt til. Kongens gamle Stade paa Thinge var ham ogsaa for lavt: han kunde jo dog ikke staae jævnsides med sine Mænd, men maatte tilveirs og have Folket under Fødderne, inden han kunde tiltale det. Det var derfor en ganske mærkværdig dansk Troskab, hvormed igjennem ti lange Aar en stor Deel af dette Folk hang ved den samme Svend, medens en anden hang lige saa fast ved Knud, det hele Rige til ubodelig Skade.

---

135. Mærkværdigt var det ogsaa, at, da i et af deres første Regjeringsaar Paven bød alle christne Folk at gaae i Kamp mod Christenhedens Fjender, ethvert imod dem, der laae nærmest; da vilde ogsaa Danskerne tage Korset imod Venderne, og Kongerne maatte være dem følgagtige, saa den indbyrdes Krig maatte hvile, saalænge Korstoget varede. De hentede dog ingen Laurbær paa dette Tog, da Seieren slap dem af Hænderne ved den roskildske Biskop Æsgers Feighed og Sachsernes Forræderi; men Venderne æggede de til ny Vrede. De rørte Vande herhjemme vare desuden altfor indbydende, til at Danmarks Fjender skulde have undladt at fiske i dem. Hvorledes Sørøverne spillede Mester under Borgerkrigene kan man da ogsaa skjønne deraf, at paa Jyllands Østkyst stode alle Byerne tomme og laae Markerne øde lige fra det yderste Vensyssel indtil Eideren; i det sydlige og østlige Sjælland saaes der heller Intet uden golde Agre, og de fattige Bønder tyede alle ind under Herremændenes Vinger, der for en Sikkerheds Skyld begyndte hver at befæste sin egen Borg; Fyen var mere end halvveis ødelagt, og paa Smaaøerne fandtes der knap et levende Øie. Kun Falster og Lolland gjorde saa temmelig en Undtagelse; thi Lollikerne kjøbte sig Fred af Sørøverne ved en aarlig Afgift, og Falstringerne, som dog vare færre, havde saavel Mod som en underlig Lykke til at holde dem borte med Staalet;

naturligviis var Falster heller ikke saaledes ødelagt af Borgerkrigene som de større Landsdele. Under disse sørgelige Omstændigheder dannede der sig til Sørøvernes Tugtelse et Søhanelag i Roskilde, som dengang maatte regnes for Danmarks Hovedstad, og i Spidsen for Roskildebrødrene stillede sig den tappre **Vedmand.** Laget havde sine egne Love: Hvilke Skibe, de fandt bedst brugelige, toge de, enten saa Eiermanden vidste det eller ei, men han fik derfor en Ottende deel af Byttet. Aldrig løb de ud uden i Forveien høitidelig at have beredet sig til Døden ved Skriftemaal og Nadverens Nydelse, fordi de vidste, at kun den er Lykken vis, som har Guds Naade med sig. Af Mad og Rustning toge de kun det Nødvendigste med for ikke at tynge Skibene. De holdt streng Vagt og skarpt Udkig, sov kun med Aaren i Haand, løb aldrig iland uden omhyggelig at have undersøgt Kysten, og lagde aldrig nogen Ø fra sig, hvor Vinden bar paa, uden først at have undersøgt Læsiden. Byttet deelte de lige, saa Styrmand og Roknegt fik eens meget. Christne Fanger behandlede de med Kjærlighed, klædte dem op og sendte enhver hjem til Sit. Sold fik Ingen, men Roskilde Indvaanere bestrede ved Sammenskud alle Udgifterne og fik derfor Hælvten af Byttet. — Saadant var dette Søhanelag, der i Førstningen indskrænkede sig til Roskilde, men senere bredte sig over hele Sjælland. Ved den mindste Ufred var det paafærde, og mange vare dets Seire. Skjøndt det selv aldrig talte mere end 22 Skibe, tog det Tid efter anden 82 fra Venderne og indjog de feige Nidinger Skræk, der igrunden kun havde Mod til at plyndre den Værgeløse. Men ved saadanne private Foreninger maatte det ulykkelige danske Folk søge at sikkre sig baade nu og gjennem hele Trekongetiden, der var saa godt som en kongeløs Tid. Ogsaa efterat en lykkeligere Tid var oprundet over Land og Rige, finde vi de utrættelige Roskildebrødres djærve Hevidsmand blandt Dankongens bedste Kæmper.

---

*136. Thi der oprandt dog endelig en bedre Tid. Ugedagen efter Knud Lavards Mord havde hans Hustru Ingeborg (i Rusland?) født en Søn, som hun efter sin Bedstefader (Vladimir) kaldte Valdemar. Men **Valdemar Knudsøns** Fødselsdag var helliget St. Felix (ɔ: den Lykkelige), og selv havde han altid Lykken med sig gjennem hele sit Liv. Ved Erik Emuns Død vilde den mægtige Christian Svendsen have hævet den syvaarige Dreng paa Thronen; men Moderen vilde ikke tillade det og overgav ham først til

Christian, da denne havde gjort hende sin Eed paa ikke at ville lade ham udraabe til Konge. Ni Aar senere (1146) var Valdemar med Svend Eriksen i Ringsted, da Knud Lavards Lig optoges af Graven og som en Helgens henstilledes paa Alteret, skjøndt Paven først 23 Aar senere (1169) erklærede ham for en af Kirkens Helgener. Saasnart han blev vaabenfør, traadte Valdemar ogsaa i Svends Tjeneste, af hvem han forlehnedes med Sønderjylland, og baadede ham meget ved sin Klogskab og Manddom. Han var saaledes Mesteren for den snilde Slagorden, ved hvilken Seieren ved Viborg vandtes (1151), og som nødte Knud til at forlade Landet. Om samme Slag er der iøvrigt endnu en Fortælling, som vi ikke kunne forbigaae. Paa Svends Side udmærkede **Barke** sig ved en beundringsværdig Tapperhed; han holdt ene Stand mod Fjender i Skokketal, smed Skjoldet paa Ryggen, tog Hellebarden i begge Hænder og huggede saaledes løs paa Fjenden, at han selv tilsidst ikke længer kunde see for Sved. Da Valdemar saaledes saae sin Fosterbroder omringet af den mylrende Mængde, gav han Hesten Sporerne og fløi ham til Hjelp. Barke tog ham for en Fjende og hug efter ham med Øxen, men Valdemar dreiede sig saa behændig, at han kun fik en dygtig Rap af Skaftet over Skulderen. Kun med megen Møie lykkedes det ham imidlertid at overvælde den vilde Kæmpe og føre ham uskadt af Fjendevold. — Senere var det væsentlig Valdemar, som vandt Slaget ved Gedsted Aa. Svends Ryttere kunde ikke finde Vadestedet, men sank i med Hestene, naar de forsøgte at sætte over. Kampen blev altsaa ført med Stene og Kastespyd. Tilsidst kunde dog Knuds Sachsere ikke dye sig længer, men begyndte at ride over, hvor Vandet var grundt. Neppe havde de saaledes viist Valdemar Veien, inden han søgte at gjøre dem den stridig. Som en ægte Ridder aabnede han Kampen med at bryde sin Landse paa en Fjendes Harnisk, men fik saa grovt et Svar af fire Landser paa eengang, at Hesten maatte sætte sig paa Bagen, skjøndt han selv som en ypperlig Rytter blev siddende fast i Sadlen. Men nu satte den femte Landse sig fast i hans Hjelm. Den brød han imidlertid af, og saaledes kæmpede han, at han med nogle faae Venner tilsidst banede sig Vei over Vadestedet, og holdt nu Fjenden saalænge Stangen, til hele Svends Hær var lykkelig sluppen over. Da maatte Sachserne søge Flugten, og paa denne bleve de uden Naade slagtede som Qvæg. — Saadan var Valdemar som Kæmpe; vi behøve neppe at følge ham gjennem

flere Slag; men en saadan Tillid havde baade Ven og Fjende til hans Ord, at, da Frederik Rødskjæg, Tydsklands Keiser, til en Forligsprøve udskiftede Danmark mellem Svend og Knud, og det saaledes, at Svend blev Overkonge med Lehnspligt mod Tydskland, og Knud fik Sjælland til Lehn af Vasallen; da vilde Knud kun gaae ind paa denne Ordning, naar Valdemar gik i Borgen for Svends Ord; hvori han ogsaa paa Svends Bøn indvilligede, dog kun saaledes, at, hvis Svend ligefuldt brød sit Ord, skulde baade Knud og Valdemar være løste fra deres Forhold til ham.

---

137. Men til Valdemar sluttede et ædelt Heltepar sig tæt og trofast. Skjalm Hvide have vi forhen oftere omtalt. Den yngste af hans fire Sønner, **Asker Ryg**, boede paa sin Gaard i Fjenneslev. Han var en from og rig Mand, der anlagde Klosteret i Sorø, til hvis Fred han selv tyede i sin Alderdom, og i hvis Kirke hans Been endnu hvile hos hans Frues. Men i sin Ungdom drog han ofte i Leding. Som han nu saaledes engang maatte følge Hærbuddet, men just havde besluttet at opbygge Fjenneslevlille Kirke, da befoel han — siger Sagnet — sin Hustru, Fru Inge, som paa samme Tid var velsignet med Livsfrugt, at, om hun fødte ham en Søn, skulde hun lade sætte et Taarn paa Kirken, men fødte hun en Datter, skulde hun lade den være kullet. Christ signe den ædle Dannequinde: „hun satte tvende mægtige Taarn paa Danemarks Dannevirke!" Da Hr. Asker vendte hjem fra sin Leding, da saae han to Taarne kneise paa sin Kirke, og i Vuggen fandt han det bedste Tvillingkuld, som smilede ad nogen hjemvendende Fader.

„Den første af de Sønner to, ham kaldte han Asbjørn Snare;
Han blev saa stærk som den vilde Vas og mere snel end en Hare.
Den anden kaldte han Axel; han blev en Biskop from.
Han brugte sit gode danske Sværd, som Paven sin Stav i Rom."

Men **Asbjørn** (Esbern) **Snare** og **Axel Hvide** (senere i Almindelighed med et hebraisk Navn kaldet **Absalon**) vare neppe tre Aar ældre end Valdemar; de voxede op med ham som Pleiebrødre ved den samme Arne, og de tre voxede sammen som Tanke, Villie og Følelse i den samme Menneskeaand. De vare hinanden troe i Liv og Død, og hvor de saa end vare satte, og hvorledes de end vare stillede, de fremhjalp dog gjensidig hinanden

„Til dansk og stor og til herlig Id,
Til Danmarks Frelse i Nødens Tid."

Begge Riddersønnerne opfostredes efter Tidens Brug til Vaabendygtighed, men Axel tillige til Lærdom og boglig Konst. Norden havde imidlertid endnu dengang ingen høiere Lærdomsskole: „den maatte kjøbe Reisestøe, hvis Hu stod til Latinen," eller til de saakaldte syv frie Konster, den geistlige eller kanoniske Ret, samt hvad der ellers hørte til Datidens theologiske Dannelse. Axel drog derfor til Paris, hvor han blev „en lærd og velstuderet Klærk." Ogsaa øvede han flittig sin sjeldne naturlige Veltalenhed, skjøndt han derfor lige lidt blev talesyg. Hertil kom endnu en høi og anseelig Vært, et stærkt, smidigt og haardført Legeme, som han styrkede ved idelig Øvelse. Han kunde tumle den væligste Hingst og svømme i fuld Rustning, men naar han intet andet Arbeide havde, fordi Vaabnene hvilede, fældede han Træer, kløvede Ved eller øvede paa anden Maade sine Kræfter. — Men kun i Lærdom og Veltalenhed stod Asbjørn tilbage for sin Broder.

---

*138. Svend holdt ikke det Ord, for hvilket Valdemar var gaaet i Borgen, og da Knud lempede sig efter ham mod Valdemars fornyede Borgen, brød han det paany, hvorfor Knud og Valdemar lode sig høitidelig hylde paa Viborg Thing (1154). Endelig tumlede de tre Konger saalænge, at de paa Lolland i Sommeren 1157 enedes om at dele Danmark saaledes: **Valdemar Knudsøn** fik begge Jyllandene, **Knud Maagensøn** Sjælland og Fyen med samtlige Smaaøer og **Svend Eriksøn** Skaane, Halland og Bleking med Bornholm. Denne Pagt blev bekræftet med de dyreste Eder; enhver af dem nedbad endnu desuden Himlens Hevn over den, der maatte vorde Meeneder, og Bisperne erklærede en Saadan for udelukket af Kirkens Samfund. Knud tog strax med Valdemar tilbage til Roskilde, hvor Svend lovede at gjeste ham. Næste Dag erfoer han ogsaa, at Svend var ankommen til Ringsted, og tog ham med Tillid imøde; men da han underveis hørte, at Svend havde en heel Krigstrop med sig, fandt han det raadeligst at bøie af. Valdemar derimod blev sin Bestemmelse tro, skjøndt det var ham vitterligt, at Svend ofte forhen havde smeddet forræderske Planer mod sine Medkongers Frihed og Liv. Det være nu, som det vil: enten man dennegang har gjort Svend Uret, eller han har betænkt sig, siden han dog ikke kunde slaae dem begge med det samme Slag; nok er det, at Svend tog meget venlig imod sin Fætter, fulgte ham ogsaa til Roskilde, hvor man fordrev den Nat med Lystighed.

Næste Morgen tog Svend ud til Thorbjørn Sunesen, for at see til sin Datter, og her vil man sige, at hans onde Plan først fuldmodnedes, da Thorbjørns Kone udbrød: „Aldrig havde jeg troet, at Du saadan kunde vore nedad, at Du nu nøies med Tredieparten af Riget, efterat have raadet det Hele!" — Da han seent kom tilbage til Roskilde, indtog han som den ældste Hæderspladsen mellem begge sine Medkonger. Det var Laurentii Aften 1157. Efterat Maaltidet var endt, og man allerede havde tændt Lys, traadte **Ditlev Edlersøn** paany ind og saae sig speidende om. Knud bredte sin Kappe ud og bad ham tage Plads, men Ditlev takkede for Æren og gik igjen. Han kom dog strar tilbage, vinkede ad Svend, og de to lagde Hovederne sammen med deres Venner, uden at Nogen kunde høre, hvad de forhandlede. Men den mistænksomme Knud mærkede Uraad, faldt pludselig Valdemar om Halsen og kyssede ham. I det Samme lod Svend sig lyse til sit Sovekammer, og nu styrtede hans Mordere med dragne Sværd mod Knud og Valdemar. Denne sidste sprang imidlertid op og slukkede alle Lysene, svøbte ogsaa sin Kappe om den venstre Arm, og bødede dermed af mod de krydsende Sværd. Vel saarede Ditlev ham i det ene Laar, men blev i det Samme kastet baglænds overende af ham; og nu banede Valdemar sig en Vei gjennem Mørket. I Døren var der vel En, som greb ham fat i Beltet, men beholdt kun Dusserne, og den ædle Herre undkom. Imidlertid slakte Ditlev Hovedet paa Knud, som sank døende om i **Axel Hvides** Favn, der holdt det blodige Hoved med begge Hænder og meente fuldt og fast, at det var Valdemar. Da han opdagede sin Vildfarelse, lagde han det afsjælede Lig tilside og gik taus med faste Skridt igjennem Morderskaren uden at blive kjendt. Paa Gaden og siden paa Kirkegaarden kom han derimod virkelig i Fare, men Gud var dog saa naadig i denne Blodnat at vaage over dem, der skulde vorde Fædrelandets Piller.

---

139. Næste Morgen lod Svend Borgerne sammenkalde, fremviste sin Kappe, som han selv havde gjennemstukket paa Kryds og Qvær, skjeldte Valdemar og Knud for Gjestenidinger, Meenedere og Ildgjerningsmænd; men der var Ingen, som vilde troe ham. Imens vare endnu ved Nattetid først Axel og siden Valdemar ankomne til Fjenneslev, hvor de forbleve den Nat; men da Svend strar sendte Bud over hele Sjælland, samt befoel at udhugge en Planke paa alle Dens Baade og Skibe, for at Ingen skulde und-

komme; lod ogsaa gjøre Jagt i alle Ødeskove og Uforer; saa maatte Valdemar flakke snart hist snart her omkring, og havde kun tre af sine Svende med sig. Men fjernt fra Drotten viste **Asbjørn Snare** sig med en Trop i aaben Mark, for at Svends Folk skulde troe, det var Valdemar. Ogsaa viste han sig snart ved eet Færgested, snart ved et andet, for at Ingen skulde gjette, hvor Overfarten skulde gaae for sig. Tilsidst gik han til en Tømmermand, som var hans gode Ven, og bad ham flye det Skib, de vilde bruge; men Tømmermanden svarede luunt, at han gjorde det ikke, uden han nødtes dertil. For et Syns Skyld nødte han ham altsaa i mange Dannemænds Overværelse, og ved Nattetid gik Valdemar ombord med sit Følge. Men strax kom der en flyvende Storm med Regnskyl, Torden og Lynild. Raaen knak og gik overbord, Seilene kunde Ingen raadse, og Roret maatte Styrmanden slippe, saa Skibet fik gaae for Storm og Strøm; men Valdemar naaede dog lykkelig til Jylland, skjøndt samme Nat forgik den hele vendiske Flaade paa 1500 Skibe under Halland. Valdemar søgte lige til Viborg, førte høie Klagemaal paa Thinge over Svends Forræderi, og rørte selv de haardeste Hjerter til Medfølelse, saa Jyderne flokkede sig mandstærke under hans Banner. — Da Svend hørte, at Valdemar var undkommen, fik han atter travlt med at rede Skibene for at sætte efter ham; men da spillede **Fru Inge** og hendes Datter Jomfru **Ingefred** ham „med Mands Mod og Hjerte" det Puds, at de ved Nattetid lode de istandsatte Skibe forhugge. Det tog da Tid, inden de atter bleve bødede, og den Tid kom Valdemar vel tilpas. Endelig stod dog Kong Svend paa Grade- (ɔ: den graa) Hede sønden for Viborg, men Valdemar stod med Hevnersværdet ligeoverfor ham. Det var den hellige Sørens Dag (1157), at den blodige Tærning kastedes. Valdemars Hær var saa stor, at ikke Tiendeparten kunde øine hans Banner, og der var derfor Mange, som raadede Svend, at han ikke skulde binde an med saa øiensynlig en Overmagt, men forhale Slaget, til der kom Svinding i den. Han var ogsaa tilbøielig til at lytte til dette Raad, men Aage Christiansøn var bange, at maaskee Svends egne Folk kunde løbe; mindede ham ogsaa om, hvormangen herlig Seier han havde vundet med ringe Styrke, samt at man aldrig skulde tælle, men kun veie Styrken. Dette Raad fik Magt, og Slaget begyndte, men igjennem Valdemars Hær red en Sanger, som med sin Vise om Svends Troløshed i Blodgildet opflammede Folket til Mod i Kam-

ren, medens Ravnene svævede saa tæt over Hovederne, at man kunde række dem med Spydstagerne. Det varede heller ikke længe, før Svends Tilhængere toge Flugten; det hjalp kun lidet, at **Riber=Ulf**, Bannerføreren, kaldte dem med høi Røst tilbage, at han med utrolig Tapperhed holdt Bannerstagen med den venstre Haand og kæmpede med den høire. Folket vedblev at flygte, og han selv blev tilsidst overvældet af de myldrende Fjender. Svend kom paa sin Flugt ud i en Mose, hvor han for Hængedyndets Skyld maatte lade Hesten fare, og see at bjerge sig tilfods. Ogsaa Rustningen maatte han kaste, for Gyngerne vilde bære, og der er dem, som ville sige, at han gav en Klærk baade Hest og Vaaben for at kunne skjule sig i hans Kutte. Saa træt, at han neppe kunde flytte en Fod, maatte han tilsidst sætte sig under et eenligt Træ, og aftakke sit hele Følge, der ogsaa forlod ham paa en enkelt Tjener nær, som vilde dele Livet og Døden med ham. Her blev han fundet af nogle Bønder, der søgte efter Bytte. Han udgav sig for Kongens Haandskriver, men de saae godt, hvem han var, og satte ham derfor ærbødig til Hest. Da besvor han dem at blive ført frem for Valdemar, hvis Ædelmod han kjendte; men i det samme gav en af Bønderne (Gvenmar Kjeldsøn Falstring?) ham Øren i Hovedet. Af Stedet, hvor han faldt, fik han siden Navnet **Svend Grade**, men hans Lig, som først var puttet ned i Mosen, blev siden bragt til St. Kjelds Capel i Viborg. Han var den sidste Frillesøn paa Danmarks Throne. — Og hermed endtes de borgerlige Feider; en ny Dag randt op over Danmark; **Valdemar** blev dets Enekonge, eenstemmig kaaret i Jylland af Landets mægtige Høvdinger (men ikke hyldet af menige Almue) og siden kronet i Roskilde af Erkebiskop Eskil; og han fortjente sig snart i Raadet som paa Marken det Tilnavn, der gaves ham: **den Store**.

---

140. Der er endnu et Kløverblad, som vi paa dette Sted skulle medtage. I Venning By, Aalum Sogn, sprang der ved nærværende Hundredaars Begyndelse et friskt Skud af den gamle, ædle **Kanneslægt**. Han hed **Kjeld**. Fra Ungdommen af viede han sig den geistlige Stand og blev vel oplært baade hjemme og ude; indtraadte ogsaa i Augustinerordenen, hvorpaa han blev Kannik i Viborg og Læsemester ved Domkirkens Skole. Her anvendte han i mange Aar sine ledige Timer til at forfatte og afskrive gudelige Bøger, og valgtes 1147 til Capitlets Provst. Saa sendte Knud

Maagenson ham det næste Aar til Skaane, at han skulde mægle Fred med Svend Erikson. Den lærde og redelige Mand havde god Lykke med sine Bestræbelser og reiste glad tilbage med sømmelige Fredstilbud. Kong Svend og Erkebiskop Eskil gave ham desuden ved Hjemreisen kostbare Gaver, men dem bortskjenkede han underveis til de Fattige tilligemed en Deel af sine egne Klæder. Herover bleve Viborg Kanniker vrede; de fandt, at han hellere burde have betænkt deres Domkirke end de Fattige, og de afsatte og bortjoge ham for Ødselhed. Nu hedder det, at han tyede til Aalborg, hvor han blev Præst ved Frue Kirke, og reiste derfra til Rom for at faae Fuldmagt til at prædike Christendommen for de hedenske Vender; men Paven bød Kannikerne at tilbagekalde deres Provst, til hvem de derfor paany maatte henvende sig med ydmyge Bønner. Men Legenden siger os, at Kannikerne en Dag sendte deres Dreng til en Kilde udenfor Byen at øse reent Vand. Paa Hjemveien mødte han den forviste Domprovst, som fik Lov til at drikke af Dunken og med det Samme forvandlede Vandet til deilig Viin. Dette Jertegn slog Brødrene, og de hjemkaldte atter den fromme Mand. Dette være nu, som det vil, men vist er det, at Kjeld vendte med Æren tilbage til det Embede, man med Skjændsel havde taget fra ham. Kort efter døde han dog (Cosmi Dag 1150), men hans Navn døde ikke med Legemet. Mange vare de Jertegn, som talede høit for ham: Blinde og Døve, Lamme og Værkbrudne havde han gjengivet deres Sundhed; og 1188 erklærede endelig Pave Clemens den Tredie ham for en af Kirkens Helgener. I et forgyldt Kobberskrin bisattes han da i et eget Capel i Viborg Domkirke, og langveis fra valfartede man i de følgende Tider til **St. Kjelds** Levninger. — Den Anden er Islænderen, den gamle **Arnold Sanger**, Thorvalds Søn. Han roste sig ikke af sin Lærdom: „Skolestøv og Klostergloser smiler han i Skjæget ad;" men godt vidste han Besked om de fremfarne Tider, og af Skjaldenes Qvad kunde han deilig fortælle om de svundne Dages Idrætter; var ogsaa begavet med en sælsom Seeraand, der indgav ham stærke Formodninger om det Tilkommende, saa han ligesom kunde ane, hvad der skulde times ham selv og hans Venner. Sagtens var det ham, der sang for Kæmperne paa Gradeheden, men sikkert er det, at han i mange Aar sad til Huse hos Axel Hvide, fulgte ham og Valdemar paa deres Tog, styrkede ogsaa altid og forfriskede deres Sjæl med sine Drapers dybe Toner. — Saa var der **Lucas Engelskmand**. Det

var en Klærk, som ingenlunde var stiv i Papirerne, men Kroniken kunde han udenad paa sine Fingre, og godt var han skaaret for Tungebaand. Aldrig saasnart begyndte han med høi Røst at opregne Fædrenes Bedrifter, før Alles Ansigter opklaredes, og alle Hjerter brændte af Kamplyst. — Men det hører nu vistnok til den gode Nornedom over Norden i Almindelighed og Danmark i Særdeleshed, at der kom saadanne Sendebud som disse To til os fra Frænderne paa Island og i England, fra den poetiske Histories og den historiske Poesies Hjemstavn; at de kom, medens Troen endnu var barnlig og stærk, saa den fostrede Helgen paa Helgen, fordi man var mindre bange for at troe formeget end forlidet; at de kom just i det Øieblik, da vor Middeltids Helte ombeltede sig til deres herlige Ridderspil; i det Øieblik, da de samme Helte „anede den sorte Døds Komme" og derfor stode ifærd med at faae Mindernes Arvegods nedgravet der, „hvor de trøstede sig til, at det vel skulde gjenfindes som Dannefæ."

---

141. Skjøndt **Valdemar den Store** „udførte mange Ting, som nok ere værd at mindes, er det dog især ved trende Gjerninger, at hans Minde lyser iblandt os: først tvang han vældigen de haardnakkede Rygboer til at lade sig gjenføde i den hellige Daabs Bølger; dernæst var han den Første, som reiste et Taarn af brændte Teglsteen paa Sprogø; endelig opførte han en Teglsteens-muur paa Dannevirkes Vold, skjøndt han døde, inden dette Arbeide var rigtig færdigt." Saaledes Svend Aagesen. — Det er en lykkelig Angrebskrig og et kraftigt Selvforsvar, han spiller paa. Heller ikke hos andre Forfattere er der opbevaret os stort Andet af Valdemars Historie end hans krigerske Bedrifter. Al hans fredelige Daad er saagodtsom bleven os skjult; vi vide kun, at, da han overtog Regjeringen, laae omtrent Tredieparten øde af det forhen dyrkede og beboede Land i Danmark, paa Grund af Borgerkrigene og Vendernes Plyndringer; da han nedlagde Scepteret, var Riget atter kommet til Kræfter: agtet og anseet af Naboer, roligt og lykkeligt i sit eget Indre, hvor nye Byer vare opbyggede i de nedbrændtes Sted, hvor Kornet atter bølgede paa Markerne, som Græsset i Engene, medens Velstand allevegne udbredte sig. Desværre havde denne glimrende Storhed dog ogsaa sine Skyggesider: de ætstore Høvdinger begyndte at hæve sig over det menige Folk;

Adelens Magt begyndte at gribe om sig, mens Almuens samtidig dalede. Thi Almuen havde allerede under Borgerkrigene, der opammede de Stores Selvraadighed, tabt Tilliden til sin egen Kraft; nu tabte den tillige sin Stemmeret og dermed sin Indflydelse paa Fædrelandets Skjebne; og saaledes gik det bestandig fremad i de følgende Tider, indtil det endelig kom saavidt, at Adelen var al Danmarks rette Herskab, Kongen dens Tjener, men Borger, Bonde og Embedsmand dens Trælle. Dog — vi vende os til Valdemars og hans Heltes Bedrifter, idet vi overspringe dem, som øvedes paa norsk Grund, først for at understøtte Jarl Erling, kaldet Skakke, og hans Søn Kong Magnus, siden for at bekæmpe dem begge. Det var hverken i Norge, vore Korsriddere havde deres Gjerning, ei heller var det der, deres Kamproser udfoldede sig i Seirenes Ly.

---

142. Ogsaa fra Norden droge jo vel enkelte Skarer til det hellige Land, at kæmpe for Christi Grav mod de Vantroe — og Norge havde saaledes sendt een af sine Konger did: **Sigurd Magnussøn**, senere kaldet **Jorsalafar** —; men Nordboerne havde dog en langt nærmere Opfordring til at bekæmpe Hedningefolkene ved Østersøens Kyster, navnlig da Paven gjentagne Gange opfordrede dertil og lagde den samme Priis paa disse Korstog som paa dem til Herrens Grav. De politiske Øiemed sammensmeltede desuden her med de kirkelige. Derfor blev ogsaa den hellige **Erik Jedvarsøn** af Sverrig baade Finlands Erobrer og Finnernes Apostel, til han (Eriks Dag 1160) maatte bløde for den danske Prinds Maagens Henriksøn, Halte-Henriks Søn. Derfor hvilede heller ikke Valdemar og hans Eftermand, før Vindland var underkuet og Venderne christnede. Forinden vi følge dem paa disse deres Tog, have vi dog tvende Begivenheder at fortælle. — Biskop Æsger i Roskilde døde (1158), og Præsterne kunde ikke enes med Borgerne om Valget af hans Efterfølger. Der flød Blod i Gaderne, ja selve Kongens Myntmester angreb man samt nedrev og plyndrede hans Huus. Forbittret rykkede **Valdemar den Store** mod Byen med en Bondehær, men lod sig dog formilde. Præsteskabet hævdede han den mest uindskrænkede Frihed i Valget, men vilde dog selv overvære dette; og Præsterne vare da heller ikke sene med at gjøre Kongen til Villie, thi eenstemmig valgte de **Axel Hvide** til Sjællands Biskop. Dog blev Bispen ikke derfor en trægere Søhane, „thi i hans Øine havde Kirken ingen Fred, saalænge den endnu svævede i Fare for

udvortes Fjender; og derfor regnede han det lige saavel til sit hellige Embede at bekæmpe de Vantroe, som at holde Kirketjenesten i Hævd." Ogsaa holdt han Palmeløverdag 1159 sit første Slag med Slaverne og indviede da sin Bispestav med et glimrende Skridt paa Heltebanen, idet han med atten af sine Hofmænd og nogle faae Bender forjog eller nedhuggede Mandskabet af 24 Slavesnekker, som havde gjort Landgang ved Boslunde. — Men nær havde hans næste Slag ramt Landsmænd. Falstringerne vare nemlig udlagte for Kongen som dem, der for Freds Skyld hælede med Venderne, og han vilde straffe denne Udaad. Medens Kongen derfor bød Axel reise den ene Halvdeel af Sjællænderne til Falstringernes Tugtelse, reiste han selv den anden, men overraskedes pludselig i Ringsted af en haard Sygdom, hvorfor han sendte Axel Bud, at han skulde give Folket Hjemlov og skynde sig til ham, hvilket han da ogsaa gjorde. Det blev værre og værre med Kongen, skjøndt Bispen vaagede over ham og bad saa inderlig for hans Liv; alt Haab om Lægehjelp var allerede opgivet. Da iførte Axel sig sin Bispedragt, gjorde sin Bøn med inderlig Andagt og rakte Kongen den hellige Nadvere. Døden spillede ham allerede paa Læberne, men nu tog Sygdommen en anden Retning. Som Kongen bedredes Dag for Dag, følte Bispen imidlertid sine Kræfter svinde af den megen Angst og Vaagen, men han forbød Enhver at ymte derom, for at den Syge ikke skulde tage sig det saa nær, at han faldt tilbage igjen. Da Kongen var uden Fare, svævede altsaa Bispen i Livsfare, men ogsaa han kom sig dog, saa Vennerne i Forening kunde takke Gud for hans Naade og med det Samme opgive det blodige Forsæt. Med Sygdommens Riis havde Gud slaaet dem Sværdet af Haanden, inden det endnu var besudlet med Landsmænds Blod; og Falstringerne slap fri for den fortjente Revselse.

---

143. Det første Tog, der var paatænkt mod Venden (1158), gik forøvrigt overstyr. **Valdemar den Store** laae allerede med sin Flaade ved Masned, men Høvdingerne vilde ikke afsted. Iblandt mange andre Grunde anførte de ogsaa den, at det var dumdristigt at vove hele Landets Kjerne, siden Fjenden havde faaet Nys om Angrebet; thi tabte man saa, var Riget uden Redning i Fjendevold. Menigmand gav deres Ord Magt, og Valdemar maatte mod sin Villie give dem Hjemlov. Men saasnart **Axel Hvide** hørte dette, udbrød han: „Saa veed jeg ikke bedre, end at Du gjør Toget

med lutter Krystere! Da vover Du Intet; men gaaer det godt, har Du Seieren til Givende, og taber Du, er Skaden ikke stor." Valdemar maatte svælge denne Pille og harmedes ikke anderledes, end at han strax efter fik sin Ven kaaret til Biskop. — Næste Vaar, saasnart han nogenledes var kommen sig af sin Sygdom, stod Valdemar paa Lunde Thing, for at bede Skaaningerne følge sig til Venden. Erkebisp **Eskil** gjorde mange Indvendinger, men det hjalp strax, da Kongen sagde: „Hvem der vil have min Vrede, kan blive hjemme, men hvem der vil have min Naade, maa følge med; thi Toget vil jeg fuldføre, om jeg saa kun faaer et eneste Skib med mig!" Saa gav Eskil ikke blot sit Minde, men lyste alle de overhorige i Ban, „og da det formedelst Søtogs Usædvanlighed var længe siden, at Dannerkongen havde sig et eget Skib, tog Eskil ham ombord paa sit og holdt ham frit paa hele Toget." Saaledes stod det til med den danske Sømagt! — Ogsaa de andre Danske bleve udbudne, men Lolliker og Falstringer tilsidst, for at de ikke skulde sladdre af Skole. 360 Skibe vare saaledes samlede, men til at ove de Ikkesøvante lidet medgik der hele fjorten Dage, og i dem det Meste af Levnetsmidlerne. Endelig seilede man afsted i ypperligt Magsveir, men besluttede kun at bruge Aarerne, for ikke at opdages for tidlig. **Axel Hvide** skulde med syv Skibe roe forud for at bespeide Rygens Kyst. Foruden ham var ikke blot **Asbjørn Snare** med, men tillige deres Svoger, den gamle **Peder Torstensøn**, samt deres Søskendebarn **Sune Ebbesøn**; og disse fire Hovdinger vare fremfor Alle dem, som mest havde Kongens Fortrolighed. Axel var allerede tæt inde under Rygen, da han blev vaer, at de andre Skibe havde reist deres Master og hidset deres Seil; han mærkede ogsaa snart, at hele Flaaden gik over Stag, saa nu maatte han til sin store Ærgrelse søge Havn under Moen med de Øvrige. De Fire fik strax Befaling at indfinde sig hos Kongen, der sagde dem, at derfor var han løbet ind under Øen, fordi han syntes, at det ikke var Tid om Natten at sidde ved Aarerne; men i Dagningen vilde de lette paany for at bruge Dagen til Arbeide, som den er skabt til. Det var klart, at Dankongen endnu ikke var søvant; og alle Vennerne taug. Endelig tog Axel Ordet paa Kongens Bud: „Herre skal man være, eller Herre tjene, men Dine Tjenere beherske Dig!" udbrød han med Varme. „Det er nu det andet Tog, Du begynder som Enekonge, men det kommer sagtens til at ligne det første. Er det Bedrifterne,

hvormed Du agter at værne om Fædrelandet!" Valdemar blev vred, og det hjalp kun lidet, at Axel mindede ham om, at man ti Gange hellere maa høre Venners frimodige Erindringer, end man i Smug maa lade sig bagtale. Han gik bort i Vrede. Men om Natten blev det en flyvende Storm, som raste uophørlig i fire Døgn: og Kongen fortrød sin Leien. Endelig bedagede Veiret sig dog noget, og efterat have forrettet sin Andagt underrettede Axel Kongen om, at nu var det ikke aldeles umuligt at roe op imod Veiret. „Velan! saa afsted jo før, jo hellere," raabte Kongen. „Men komme vi saa atter til at vende om paa Halvveien, have vi baaret os net ad," bemærkede Bispen. Dennegang blev Kongen imidlertid ikke vred, men svarede skjemtsomt: „Skulde ogsaa jeg vende om, vil Du dog altid kunne fortælle mig, hvordan Venderne have det." — Man roede nu afsted i sluttet Linie, „thi Side om Side er Sømands Lyst," som gamle Peder havde sagt. Men da man kom ud paa Dybet, fik man Kjærligheden at finde: det var næsten en formastelig Leg imod Storm og Bølger. Paa Eskils Skib brøde Bølgerne saa haardt, at Plankerne begyndte at gabe, og det var færdigt at splittes ad. Kongen vilde imidlertid ikke vende om, men raabte til Ingemar Skaaning, at han skulde lægge bi, hvorpaa han gjorde et halsbrækkende Spring over paa Ingemars Skib med Kongebanneret i den venstre og Sværdet i den høire Haand. Det gik dog godt, og nu maatte Erkebispen paa Kongens udtrykkelige Befaling vende hjem. Men dette saae forskjellige feige Styrmænd og toge deraf Anledning til at gjøre det Samme, idet de lode, som om de troede, at det var Kongen, der vendte. Andre maatte ligeledes vende om, fordi Skibene ikke længer kunde brydes med Bølgerne; og da Flaaden endelig efter uhyre Anstrengelser naaede Hydinsø, var det kun Sjetteparten af Skibene. Efter Omstændighederne voldte de imidlertid Fjenden megen Ødelæggelse og gjorde selv et rigt Bytte; kom ogsaa lykkelig hjem igjen, skjøndt Slaverne summede som Myg om de bagerste syv Skibe, iblandt hvilke Kongens og Bispens. Men vi kunne hverken opholde os yderligere ved dette Tog, eller ved det næste i samme Aar, eller ved den Snees og derover, som fulgte paa de to første; vi kunne kun dvæle ved enkelte mærkeligere Træk.

---

144. Skaden af de to første Tog havde Rygboerne endnu ikke forvundet, da de næste Aar (1160) hørte, at Danskerne rustede paany. De sendte altsaa **Dumbor** derover, for at han skulde under-

handle om Fred. Han mærkede, at Sjællandsfarerne og Skaaningerne nok vilde dele med Jyderne, hvis Levnetsmidler vare slupne op, fordi Rustningen atter var trukken i Langdrag, men Fyenboerne ikke; og maaskee var dette en ny Grund til hans Brøsighed. **Axel Hvide**, med hvem han underhandlede, forlangte Gidsler, men dem vilde Dumbor ikkun give, naar han selv fik andre isteden. „Nei," svarede Axel, „Rygboerne have før maattet give os Gidsler, ja Skat og Skibe dertil; men aldrig kan Nogen mindes, at Danskerne gjorde dem Gjengjeld." „En Daare," svarede Dumbor, „kalder jeg den, der glemmer Øieblikket over den Snee, der faldt ifjor, eller den Høst, han venter adaare; som griber efter Fugl i Luften, men taber, hvad han har i Haanden. Du har en Rem af Huden, tykkes mig, thi Du stirrer paa Skyggebilleder fra Hedenold og grubler over Fremtidens Muligheder, men overseer, hvad der ligger Dig lige for Næsen. Jeg indrømmer gjerne, at fordum vare Danerne os overlegne, men nu har Bladet vendt sig; nu har Lykken hævet os til den samme Høide, paa hvilken man før saae Eder bramme. Opblæst af Oldtidens Vind og omgjøglet af Fremtidens Lykkedrømme, men blind for Nuets friske og levende Farver, vil Du foreskrive os, hvad vi med større Sømmelighed kunde æske end yde. Eders Marker ligge øde, de have hverken Folk eller Fæ; saaledes ere de overfarne af os med Herreskjold og nedtrampede af vore Stridsmænd; men vort Land er dyrket som en Have og kan dog neppe føde den Folkemængde, som vrimler paa det, og som det selv frembragte. I alle Henseender bære nu vi Prisen, og nu at ville kræve Skat af os er en Taabelighed. Bier dog dermed, til I have naaet vort Held: til vi ere hjemsøgte af al den Ulykke, under hvilken I nu sukke!" — Det kogte i Axel ved denne Tale, men han besvarede den dog ganske koldsindig med et Par Ord. Fred blev der ikke indgaaet, men for dette Aar blev dog Freden heller ikke afbrudt; thi Havets vedholdende frygtelige Oprør forbød Flaaden at løbe ud, og Toget gik overstyr.

---

*145. Krigene med Venderne fortsattes, og **Valdemar den Store**, som forbandt sig med Sachserhertugen Henrik Løve, høstede Ære nok i dem, om end Fordelen kun var ringe. Dog maatte Dumbor atter gaae som Fredsbud for sine Landsmænd, og nu tilbød han Underkastelse. Axel Hvide var haard at underhandle med, men tilsidst gav han efter. „Jo flere af os I ødelægge," sagde Dumbor,

„des færre have I til Jer Tjeneste, saa I fortære Eders egen Kraft ved at ødelægge os." Axel gik ind herpaa, og Rygboerne fik Fred paa det Vilkaar, at de stillede Gidsler og lovede Hjelp mod de øvrige Vender. — Men fra en anden Side trak der et truende Uveir sammen. Tvende Klærke stredes om Pavesædet, og Kongen holdt med den ene af dem, Erkebiskop **Eskil** med den anden. Anden Uenighed kom til, og Erkebispen kaldte sin Lydbiskop, **Axel Hvide**, til sig for at kræve hans Bistand til Kamp imod Kongen. „Saa høi en Sø har jeg for seilet, og hos de forrige Konger var jeg ikke vant til at lystre, men vel til at raade!" udbrød den vrede Erkebisp. Axels Forestillinger fandt kun døve Øren, og hans Tilbud om Forligsmægling fandt dem ikke villigere; tilsidst maatte han erklære: „Vrangt udtolker Du min Troskabseed til Dig, hvis Du mener, at den forpligter mig til Opsætsighed mod min kjære Landsherre; ei heller vil jeg fortjene den Bebreidelse, at jeg som Niding sønderriver Venskabets Baand." Axel forblev sin Konge tro, men Feidebuddet maatte han bringe ham paa sin Erkebiskops Bud. Forbittret udbrød da Valdemar: „Eskil er i gammel Vane med at drikke Kongeblod, saa det er intet Under, at han ogsaa tørster efter mit!" — samlede flux sine Folk og drog mod Bispen, der nu stod ene i den ulige Kamp og maatte skynde sig at rømme Marken (1161). Et Forlig blev imidlertid sluttet, der naturligviis ikke var til Kronens Skade, og den *skaanske Kirkeret* — den ældste nedskrevne danske Lov — blev med Kongens og Erkebispens Samtykke samlet og vedtaget efter Almuens Begjering, som fandt den gamle altfor haard. Men Erkebiskop Eskil drog som Pilegrim over Frankrig til Jerusalem og hjemvendte først efter syv Aars Fraværelse.

---

*146. Pavetvisten havde endnu andre Følger. En engelsk Skriver, Radulf, som **Valdemar den Store** sendte til Keiser Frederik og den Pave, han beskyttede, kunde ved sin Hjemkomst ikke noksom berømme den Modtagelse, han havde fundet ved Keiserhoffet, og medbragte derhos de venligste Indbydelser, at Kongen dog endelig maatte besøge det Kirkemøde, Keiseren havde berammet for at faae dømt imellem Paverne; ved hvilket ogsaa Kongerne af Frankrig, Bøhmen og Ungern vilde indfinde sig, men hvor „Kongen af Helgenbyrd" mindst maatte savnes. Valdemar gik i Fælden og bad **Axel Hvide** ledsage sig. „Nei," svarede denne, „Keiseren er en Ræv, der sikkert gaaer med en Skjelm bag Øret, saa Pokker

troe hans Ord og Løfter; desuden holder han med den gale Pave, saa han er en af Kjætteriets ivrigste Tilhængere, og altsaa kan Ingen med god Samvittighed pleie Venskab med ham." Kongen vedblev at bede og truede tilsidst med sin Unaade. Da gav Axel efter: „Naar jeg vover min Sjæl i den øiensynligste Fare, da maa Du vide, at det kun skeer i Haab om at redde Din Sjæl fra Vildfarelsernes Afgrund." Og de droge afsted med Rigets ædleste og ypperste Mænd. Men underveis fik ogsaa **Asbjørn Snare** Betænkeligheder, thi de havde intet Leide; den ridderlige og ærlige Valdemar kunde ligesaa lidt nu frygte nogen Fare, som da han fordum saa ofte trodsede Svend Grades Svig. Asbjørn betroede ham sin Frygt. „Ogsaa med een Kryster mindre vover jeg at fortsætte Reisen," svarede Kongen ham kort; thi han var aldrig saa ordknap, som naar han blev vred. De fortsatte altsaa Reisen. Mange sachsiske Herrer sluttede sig til dem, og de bleve tilsidst som en heel Hær. Da flygtede de menige Folk, hvor de droge frem, fordi man antog dem for Fjender, indtil Valdemar skikkede Forbud for sig, som kunde oplyse enhver om hans Reises fredelige Hensigt. Og nu kom han i saadant Ry for Fromhed og Retsindighed, at de tydske Mødre lode deres Børn bære til ham, for at han ved sin Berørelse maatte bringe dem Velsignelse, og Bønderne bade ham mangensteds, at han dog blot maatte saae en Haandfuld Korn for dem til sikker Borgen for en velsignet Høst. Endelig naaede de St. Jean de Laune, hvor Kirkemødet holdtes, skjøndt det senere forlagdes til Besançon. — Keiseren tog strax stort paa: det var en Uforskammethed, meente han, at Valdemar havde biet saalænge, det var en Fornærmelse mod hans Lehnsherre! Axel meente, at Danmarks fribaarne Konge kunde ingenlunde tilsiges til noget Møde, og at det allenfalds havde været bedre, om Keiseren havde udtalt sig saaledes i sin Indbydelse; men dengang lokkede han ligesaa meget, som han nu buldrede. Keiseren fragik dog alle sine Løfter i Indbydelsen, og da saa Axel forlangte Leide til Hjemreisen, svarede han, at han havde ikke sendt Bud efter dem og brød sig heller ikke om deres Hjemfart. Forgjeves pleiede Axel daglige Underhandlinger med Keiseren, saa nu angrede Valdemar sin Uforsigtighed; men det var bagefter. Da Keiseren imidlertid saae, at Kongen ikke døde af Trudsler, tog han Skeen i en anden Haand. Han lovede Kongen Herredømmet over hele Slavenland, og forpligtede samtlige tydske Fyrster edelig til at forhjelpe ham til Besiddelsen af det, naar han saa vilde være hans Mand.

Valdemar saae ingen bedre Udvei af Fælden: han gav da Keiseren sin Haand som hans Lehnsmand for det Venden, der først skulde erobres, dog uden at binde sig til nogen Lehnspligt og kun for sin egen Person. Det var altsaa en Ydmygelse, skjøndt den var kun personlig og forbigaaende, havde heller ikke noget haandgribeligt Indhold; men det var dog en Ydmygelse. Derimod afholdt baade Valdemar og Axel sig klogelig fra „den ugudelige Forhandling," ved hvilken den saakaldte Pave Victor banlyste sin Modpave; og saasnart de kunde, droge de atter hjem. Men eet Vidnesbyrd tog Dankongen med sig, som han var ene om blandt alle Fyrsterne. Det skortede nemlig paa Havre til de mange Heste, hvorfor han bad Keiseren skaffe sig noget Foder tilkjøbs. „Hele Egnen," svarede denne, „er Keiserindens Medgift, saa Du kan selv tage, hvor Du lyster!" „Nei," svarede Valdemar, „jeg er Konge og ikke Røver; Selvtægt er afskaffet hos os, og hvad jeg hjemme straffer, kan jeg ikke ude tillade mig." De andre Fyrster udbrøde i Lovtaler over den samvittighedsfulde Konge: „Lykkeligt det Folk, hvis Throne hviler paa en saadan Retfærdighed!" men selv vedbleve de ligefuldt at plyndre Bendernes Huse og Stakke, at skjænde og brænde.

---

*147. Til den stadige Krig mod Slaverne kom den norske Krig, og Danmarks Stilling blev meget betænkelig, da det ogsaa truedes fra Sachsen. Saa aftalte en vis **Godskalk** med Axel Hvide, hvordan man kunde sætte Splid mellem Sachser og Slaver og derved skaffe Danmark Luft. Han paatog sig selv Ærindet, thi han var godt kjendt blandt Slaverne og havde levet flere Aar imellem dem. Nu gik han atter til dem og gjorde dem det klart, at af Danmark havde de kun Undertvingelse at befrygte, men af Sachserne Udryddelse; og saa godt sloge hans Ord an, at han bragte dem i Harnisk mod hinanden, der allerede havde forbundet sig til fælles Angreb paa Danmark; ja hos den sachsiske Løve opstod der atter en inderlig Attraa efter Forbund med Dankongen. Imens nu Slaver og Sachsere tumlede sig med hinanden, kunde da **Valdemar den Store** udføre et nyt norsk Tog, under hvilket imidlertid Rygboerne paany løsreve sig fra hans Scepter. Og nu (1168) begyndte det mærkeligste af samtlige hans rygiske Tog. Han vendte sig dennegang mod Dens Hovedstad, Arkona, som laae høit paa en Klippe i Havet, aldeles utilgængelig fra de tre Sider og mod Vest befæstet med en Vold, der var 25 Alen høi, til Midten opført af

Jord, derover af Planker, tættede med Græstørv. Over Voldporten kneisede et høit Taarn, fra hvilket iblandt mange andre Faner ogsaa den store og hellige Stanitsa vaiede. Midt i Byen, paa en aaben Plads, stod et prægtigt Tempel, viet Svantevit, Vendernes Overgud. Han stod i Templets Allerhelligste, en uhyre Træcolos, som paa fire Halse havde fire Hoveder, der hvert vendte mod sit Himmelhjørne. Paa en sneehvid Hest, som var ham helliget, troede man, han jævnlig drog i Strid mod sin Helligdoms Fjender; og ikke blot Viin og Qvæg, men Trælle og Fanger maatte bløde paa hans Alter. Med store Anstrengelser beleirede man nu Arkona, men saa traf det sig St. Viti Dag, at en gjæv Ungersvend af Mængden — hans Navn er os ubekjendt — lagde Mærke til, at Jorden, hvormed man havde fyldt Borgeleddet, var sunken sammen, saa der under det ubevogtede Taarn var blevet en Aabning. Det slog ham, at her kunde en rask Karl være paa sin Hylde, og han fik de andre Ungersvende til at stikke Spydene i Volden. Ad dem klattrede han saa op som ad en Stige, Staal og Steen havde han hos sig, og et Læs Halm, som just kom forbi, rakte man ham Knippe for Knippe ved Hjelp af Spydene. Han gjorde nu et lystigt Baal og lod sig derpaa dumpe ned; men strax stod Taarnet i lys Lue. Venderne havde kun Mælk at slukke med, saa det varede ikke længe, før Taarnet sank, og med det Stanitsa; og Luen bredte sig til hele Volden, medens Danskerne rykkede frem til Storm. Venderne vare ilde farne: de vidste ikke, om de helst skulde værge sig mod Staalet eller Baalet; men en anden dansk Ungersvend maa man ingenlunde glemme, skjøndt ogsaa han er navnløs. Han brændte af Begjerlighed efter at blive den første Mand paa Volden og fik derved sit Banesaar; men da han mærkede sin Død, havde han endnu Rolighed nok til at lade sig synke fra sin Hædersplads med en saadan Værdighed, at det saae ud, som om han ingenlunde faldt, men kun sprang ned med Villie. Endelig bade de Beleirede, da de saae **Axel Hvide** mellem de Stormende, at de maatte faae ham i Tale, og med Kongens Samtykke tog han dem til Naade paa følgende Vilkaar: Svantevit skulde de udlevere med alle hans Skatte; løslade alle christne Fanger uden Betaling; indføre Christendommen og indrømme den sande Kirke alle de Eiendomme, som havde tilhørt Afguderne; forpligte sig til at følge Danmarks Konge i Leding, saa tidt han tilsagde dem; samt i aarlig Skat betale ham 40 Sølvpenge af hver Plov Jord. —

Freden var allerede sluttet og de 40 Gidsler udleverede, da der kom Larm i Leiren over denne Forhandling. „Nu havde vi Seieren i Hænderne, og saa tager man os Byttet bort ligefor Næsen; vi skulle da ikke have andet end Skrup og Skrammer for al vor Slid! Men vil Kongen ikke lade os tage Byen, og kaster han selv Vrag paa sin Lykke, saa gid den faae en Ulykke, der bliver een Dag længer hos ham!" Kongen raadslog med Hovdingerne, men Axel erklærede, at sit Ord maatte man holde eller hjemsende Gidslerne; Byen var heller ikke taget endnu, men kunde blive svær nok at tage; endelig maatte man betænke, at, hvis man nu drev Arkonenserne til det Yderste, vilde ogsaa de andre Byer forsvare sig med Haardnakkethed, hvorimod de uden Tvivl vilde følge Arkonas Kjølvande, hvis man holdt Ord. „Skal Almuen byde og Hovdingerne lyde!" raabte dernæst den gamle Erkebiskop Eskil, som just var hjemvendt fra sin lange Reise; og med ham gave ogsaa de andre Hovdinger Axels Ord Magt, saa Hæren maatte falde tilføie. Men det varede heller ikke længe, før hele det øvrige Rygen gav sig uden Sværdslag i Dankongens Vold. — Næste Dag gik Asbjørn og Sune med deres Haandlangere ind i Svantevits Tempel, men Arkonenserne bleve staaende udenfor, visse paa, at deres Gud skulde nok lære Voldsmændene sin Styrke at kjende. De befoel desuagtet deres Tjenere at bruge Øxen, men tage sig vel i Agt, naar Blokken styrtede, for at man ikke skulde kunne sige, at Afguden havde hevnet sig paa dem. Han blev da ogsaa hugget ned og slæbt ud, og i Kvæld maatte han hede de danske Suppegryder. Samme Skjebne havde i Karents baade Rygevit og Porevit og Porenut, og hvad de øvrige Guder hed; men da Rygens Undertvingelse var fuldendt, havde Axel ikke sovet i tre Nætter og tre Dage. Foruden andet Arbeide havde han selv og Biskop Svend af Aarhuus samt de øvrige Klærke havt travlt om Dagen med at døbe Hedninger (ved 1300 paa een Dag), indvie Kirkegaarde, lægge Grundvolden til forskjellige Kirker paa Tomterne af Afgudernes Templer osv.; men aldrig saasnart var han hjemvendt til Danmark og havde der kastet Brynjen af Bispeskrudet, før han sendte fromme Præster i Mængde til Øen. Han gav dem ogsaa Levnetsmidler med, for at de ikke skulde trykke det Folk, som de underviste; med mange Jertegn stadfæstedes Sandheden af det Budskab, de bragte; og Rygen var ikke alene vundet for Sjællands Bispestol, men for Christi Kirke.

---

*148. For nys nævnede vi atter **Asbjørn Snare.** Axels høie Stand og Værdighed gave ham Fortrinnet for hans ældre Broder, der saaledes maatte træde i Skygge. Ogsaa hans Manddom skulle vi dog lære at kjende noget nærmere, end hidtil er skeet. Da Svend Eriksen og hans Sachsere myldrede op i Jylland (1156), og Knud Magnusen betænkte sig paa at sætte over fra Sjælland, Valdemar til Undsætning, fordi denne allerede skulde have bøiet sig for sin Fjende, da var det den rappe Asbjørn, som ingenlunde vilde troe dette Rygte, og som i sin lette Baad gik frem og tilbage, den tolv Miles Vei over det oprørte Kattegat, for at indhente sikker Tidende om Valdemars Stilling. — Da Svend efter Roskilde Blodgilde paany stod i Jylland for at maale sig med Valdemar paa Grade-heden, da var det atter Asbjørn, som paa sin piilsnare Ganger maatte udspeide hans Stilling og Styrke. Han vovede sig da denne saa nær, at han vippede flere af de fjendtlige Riddere af Sadlen, lod sine faae Følgesvende medtage deres Heste, og forsvandt atter lig et Lyn, som han var kommen, for strax efter at komme tilsyne paa et andet Sted. Ved sin rastløse Omsværmen drillede han saaledes Svends Krigere, at man allevegne troede, han nødvendig maatte have Valdemars hele Hær i Ryggen, da han dog gjækkede dem paa fri Haand, gjørende Fyldest for sit Tilnavn. — Siden træffe vi ham ved mangfoldige Leiligheder, altid den Samme, men et Par af hans mange Heltegjerninger maa tale for hele Resten: Det var 1170, da Asbjørn atter laae i Søen efter Vikinger, at han traf en Mængde af dem, Esther og Kurer, under Øland. Han havde dengang Kongens Slegfredsøn Christopher med sig, der havde lagt sig saaledes, at han fik sit Skib overøst med Stene fra Fjenden. Neppe saae Asbjørn dette, før han lagde sit Skib imellem de Kæmpende, og frelste rigtignok derved Kongesønnen, men fik selv Fjenden paa Livet, der saarede alle dem, han havde i Stævnen, og halede hans Skib paa Grund. Asbjørn sendte dem tre Spyd fra Slyngebuen, men da dette ikke hjalp, slog han i sin Vrede Buen i Stykker og sprang selv frem i Stævnen. Ene holdt han nu Fjendesværmen Stand i en stiv Time, men var da saa forslaaet og forhugget, at han neppe kunde vinde tilbage til Lyftingen. Imedens var hele hans Mandskab paa Een nær sprunget overbord, og Fjenden havde med sine Øxer banet sig Vei op paa Skibet; men Asbjørn tog atter fat og sendte dem Spydene saa eftertrykkelig tilbage, at de endnu tre Gange maatte vende ham Ryg. Da traf han

sig nogle Skridt tilbage, overvældet af Mathed, men fik i det Samme en stor Steen i Hovedet, saa han styrtede sandjesløs ned i Forrummet. Fjenderne myldrede atter op paa Skibet, men hans troe Stalbroder løftede ham i Veiret, og neppe saae Ridingerne Heltens Aasyn, før de paany toge Flugten. De kom dog igjen, men ogsaa Asbjørn samlede endnu engang sine Kræfter og gjorde endnu engang reent Bord fra Lyfting indtil Stævn. Men da han saa vilde vende tilbage til Masten, daanede han anden Gang af Mathed, og var nu sikkerlig bleven dræbt, hvis ikke Christophers Folk endelig vare komne ham til Hjelp. Natten derpaa styrkede Lucas Engelskmand Folket med sine livlige Frasagn, og den næste Morgen bragte en let og hurtig Seier i sit Følge. — Kort efter blev Asbjørn sendt op til Norge for at underhandle om Fred. Da han med sin eenlige Snekke gik tilbage og naaede Sjællands Odde, spurgte han Udliggerne, om der var Vikinger i Farvandet. Nys, svarede man, var der løbet 40 Skibe op under Seiere, men om det var Vikinger eller Kjøbmænd, vidste man ikke. Asbjørn tænkte nok, at det var Vikinger, men meente, at han sagtens i Mørket kunde liste sig forbi, naar han holdt ud fra Landet. Da nu Maanen imidlertid stod op, havde Slaverne nemt ved at see hans Skib, og de spærrede paa Timen Løbet for ham. Han blev dog ikke forknyt, men lod Roerkarlene stille sig i fuld Rustning, hver i sit Rum, samlede det øvrige Mandskab i Stævnen og befoel at skyde uophørlig paa Fjenden fra begge Sider af Skibet. „Lykkes det os saa," sagde han til Skytterne, „at bryde igjennem, da forføie vi os strax til Lyftingen og gjøre der ligedan Besked; men Ingen af Jer maa tale et Ord, for at jeg ikke skal savne Ørenlyd, naar jeg har Noget at sige. Falder jeg, er Tue Jer Høvedsmand; falder ogsaa han, skal Asger raade; men skulde ogsaa han falde, vil Striden vel forinden saagodtsom være endt." Idet han nu vilde trække Brynjen paa, klagede Styrmanden, at han maatte bruge begge sine Hænder ved Roret, uden at have Haand til at værge sig med eller Brynje til at dække sig i, og Asbjørn overlod ham da sin Brynje; men derved forøgede han kun Folkets Mod. Saaledes hilsede han nu paa Slaverne, at de to Gange vege tilbage, men immer kom de dog igjen og spurgte tilsidst, hvem vel den Mand monne være, der med et eenligt Skib kunde gjøre dem Kampen saa haard. „Navnet gjør Intet til Sagen," svarede Asbjørn; „fang os først, saa kunne I siden lære at kjende os!" „Jo vist, om I fanger Asbjørn!"

raabte en dansk Fange blandt Venderne; men neppe hørte de dette, før de forbandede sig paa, at tage ham vilde de; og fra begge Sider roede de atter Stævn ved Stævn ind paa hans Skib. De mistede en Mængde Folk, men imidlertid faldt Vinden af, som hidtil havde hjulpet Asbjørn, og hans Folk spurgte, om de ikke skulde gribe til Aarerne. Dette forbød han dog, for at man ikke skulde synes bange. Men da Fjenden blev mere og mere næsviis, og „den Snare" frygtede, at dette Selskab dog i Længden kunde falde ham besværligt, hittede han paa et andet Raad. Han lod en af sine Folk gaae til Tops for der at slaae Ild med Staal og Steen; og dermed narrede han Slaverne, thi de tænkte, at han havde en Flaade i Baghold, som han saaledes gav Tegn. De turde da ikke længer forfølge ham, men holdt af, og Asbjørn naaede lykkelig sin Hjemstavn. Helten kunde baade kjøre og vende: Der var Ingen i Danmark, der slog som han, men hvor Modet ikke gjorde Sagen klar, vidste han altid at snoe sig med sømmelig Snildhed.

---

*149. Slaverne vare endnu langtfra tilstrækkelig tugtede. Deres Røverskibe vedbleve at hjemsøge de danske Sunde, „at mætte, ja at fede sig ved Byttet paa de rige danske Øer." Saaledes blev hele Als ødelagt ved en frygtelig Plyndring, og flere Øer med den; paa een Dag, fortælles der, bragtes der 700 danske Fanger paa Markedet i Meklenborg. Togene mod Venden maatte altsaa vedblive. Paa et af disse — det var 1170, og i dette Aar gik Bisp Axel paa Vikingejagt i ni Maaneder — indtoges baade Julin og Kamin; ja selve Stettin maatte overgive sig, skjøndt denne By var saa stærk ved sin Beliggenhed og sine Mure, at det var blevet til et Mundheld om En, der følte sig rigtig tryg: han drømmer, at han sidder i Stettin. Ogsaa joges paa St. Nicolai Dag den vendiske Flaade i Grønsund, da den havde tænkt at hjemsøge Møen, og Stormen kom saaledes Danskerne tilhjelp ved samme Leilighed, at det varede paa den tredie Menneskealder, inden atter nogen slavisk Flaade vovede at angribe Danmark. — En enkelt Begivenhed fra dette Tog skulle vi dog særlig fremhæve. Da Wollin var udplyndret, og den danske Flaade atter vilde forlade det pommerske Hav, havde man størst Lyst til at gaae ad det østlige Sundløb ved Kamin, som var det korteste. **Axel Hvide** blev sendt derhen med tre Skibe for at undersøge Løbet, men fandt, at der var altfor smult Vande. Inden han endnu havde bragt denne Besked, havde imidlertid hele

Flaaden lettet og fulgt ham, og var saaledes selv gaaet i Fælden; thi Hertug Kasimir spærrede dem Tilbagegangen med over 50 Skibe, medens Hertug Bugislav med sine Ryttere tog Stilling ved Julin. Forgjeves forsøgte man ved Rytteriets Hjelp at slæbe Skibene paa Ruller over Grundene ud i Havet; og Angst og Misfornøielse betog den danske Stridsmagt. Man stimlede hobeviis om Axel og overfusede ham med Grovheder, som om det var ham, der havdeført dem alle i denne Ulykke; men han lod sig ikke anfegte af deres Bebreidelser, forandrede ei engang saa meget som en Mine. Ja selve Kongen svarede man, da han spurgte sine Høvdinger tilraads, at nu fik han høre sig for hos de samme Grenskollinger og Narre, hvis Raad han ellers pleiede at følge, og som bedst maatte kunne vise ham Hjemveien, siden det var dem, der havde ført ham hid. Da bad Axel Kongen gaae iland med alt Rytteriet, samt opstille sig ved Indløbet: „saa lade vi nogle Skibe med pandsret Mandskab, eet for eet, roe op ad Renden, og saasnart de ere samlede, bryde vi den fjendtlige Flaade." Men Høvdingerne sloge en Skoggerlatter op og spurgte Axel, om han vilde selv gaae i Spidsen. „Kun Kjellinger give et dristigt Raad, som de ikke selv tør følge!" svarede han kjækt, udvalgte sig syv Skibe, som han alle bemandede med pandserklædte Roersvende, satte sig selv i Stavnen paa det forreste Skib, men lod de sex andre føre af **Asbjørn Snare, Sune Ebbesøn, Thorbjørn Sunesøn, Peder Torstensøn** samt deres Lige blandt hans øvrige Slægtninger. Saasnart de nærmede sig Gabet, foer der som en Hvirvelvind gjennem den slaviske Flaade, og den splittedes som Avner for Vinden. Men hvad man nys havde hudflettet Axel, saa løftede man ham nu til Skyerne, og der var slet ingen Ende paa Taksigelse eller Berømmelse. Helten blev dog ogsaa nu sig selv lig: han viste den selvsamme Rolighed mod Smigeren som før mod Dadelen, og brød sig kun lidt om en Stemning, der dreiede sig med Blæsten, men forfulgte uden Ophør sin Seier. Imens havde **Valdemar den Store** selv, i Spidsen for sit Rytteri, sat i fuldt Fiirspring ind paa Bugislav; men Synet gav Hertugen nok af det. Nys havde han kaldt Julinerne Krystere, fordi de ikke anderledes havde staaet Dankongen imod; nu glemte han i sin Forskyppelse sine store Ord, og han indhentede dem heller ikke paa Flugten. Den danske Hær og Flaade var reddet, og saa skræmmede vare Venderne, at en eenlig Snekke, som blev liggende efter for at bødes, vovede de ikke engang at nærme sig.

150. **Valdemar den Store** „var slem med det, at hvem han først eengang havde faaet Nag til, var ham altid siden en Torn i Oiet," siger Saxo; og Svend Aagesøn føier til: „mod sin egen Slægt var han mere haard, end han skulde været." Det er vanskeligt at underkjende hans egne Venners og Beundreres Dom, men som den er kommen til os, støtter den sig dog egentlig kun paa følgende Kjendsgjerninger: Under et af de vendiske Tog (1166), medens de danske Høvdinger vare samlede ved Strela, paakom der dem en Angst for, at de i disse vanskelige Krigstider skulde miste deres Konge; og de besluttede derfor at hylde hans treaarige Søn Knud som Medregent og Eftermand. Valdemar billigede høilig dette Beviis paa Forsynlighed og Hengivenhed, hvorfor Sagen blev foredraget Krigsfolket, og Alle gave deres Stemme dertil med Undtagelse af Een. Men denne Ene var Valdemars Frænde, Prinds **Buris Henriksøn**, en Søn af Halte-Henrik. Maaskee mishagede et saadant nyt og usædvanligt Paafund ham, thi noget Lignende var aldrig før hørt i Danmark; maaskee han ogsaa selv havde Oie paa Kronen. Valdemar blev vred, men Buris undskyldte sig; han havde aldrig meent, sagde han, at det saaledes var Kongens Onske; han troede meget mere, at Høvdingerne havde handlet paa deres egen Haand. Da de kom hjem, samlede Kongen alle Rigets Store i Roskilde, hvor de høitidelig skulde sværge Knud Kongesøn Huldskab og Mandskab, og Buris var da atter den Eneste, der holdt sig tilbage. „Jeg kan ikke tjene to Herrer," sagde han nu, „og saalænge den Drot er ilive, til hvis Banner jeg har svoret, saalænge hylder jeg ikke nogen Anden." Han slog ogsaa paa Folkets Valgret, men med den Tale havde det dog ingen ret Art i hans Mund, thi for at formilde Kongen, som atter blev vred, lovede han at føie ham i hans Begjering, naar han blot selv maatte faae sit Lehn udvidet og gjort arveligt. „Og naar Du arbeider paa at gjøre Danmark til et Arverige i Din Æt, er det da heller ikke mere end billigt, at Du giver Dine Frænders Børn Arveret til deres Lehn." Valdemar gjorde dette, lod ham faae en god Deel af Jylland, og saa hyldede Buris Knud; men Grundvenner bleve de dog aldrig mere. Der gik da heller ikke meer end et Aar, før Valdemar i Vordingborg lod Buris anklage som den, der stod i forræderst Forbindelse med Landets Fjende, den norske Jarl Erling, hvorfor han strax lod ham hensætte paa (Søborg?) Slot og siden, da man antog hans Brøde for beviist, lod ham baade

blinde og grusomt stamskjænde. — Det varede ikke mange Aar, før det (1176) opdagedes, at en anden af Valdemars Frænder, **Maagens Erikson**, en Frillesøn af Erik Lam, der ligesom Buris havde kæmpet kjækt i Kongens Rækker, — havde ei blot indladt sig i en Sammensværgelse med et Par af Erkebiskop Æskils Dattersønner, men ved flere Leiligheder stræbt Kongen efter Livet, skjøndt de aldrig havde faaet Held til deres onde Forsæt. Alle de Sammensvorne flygtede, saasnart deres Plan, som ved et Under, var røbet, men Maagens vendte tilbage igjen med frit Leide. Paa Huusthinget i Viby ved Aarhuus vilde han først fragaae sin Brøde, men tilstod den siden med stor Uforbeholdenhed og tryglede som en Qvinde om Naade for sin Konges Fødder. Han fik ogsaa Naade, naar han fremtidig vilde være tro, men ellers skulde Straffen være ham vis. Og herpaa satte han sit Liv i Pant. Allerede næste Aar tog han dog Traaden op af sit gamle Forræderi, blev fængslet og overbeviist, og maatte da tilbringe Resten af sine Dage i sikker Forvaring (paa Søborg Slot?). To Aar senere (1179) gjorde Erkebispens Dattersønner et væbnet Indfald i Halland, hvor den ene af dem, Carl Carlson, fik sit Banesaar, men den anden, Knud, blev haardt saaret taget tilfange og maatte paa Livstid gjøre Maagens, sin Ven og Slægtning, Selskab. — Saadan var Valdemars Haardhed mod hans Slægtninger; den, som finder den altfor stor, maa dog mindes, at den udøvedes paa en Tid, da Landet myldrede med ægte og uægte Prindser, af hvilke enhver troede sig Thronen nærmest, nærmere næsten end han, der sad paa den, skjøndt dog kun een kunde klæde den, og kun een være æmnet til den, hvis ikke Borgerkrigenes Rædsler skulde fornyes.

*151. Imidlertid var det naturligt, at Sorgen over alle disse Begivenheder maatte nedtynge den gamle **Erkebiskop Æskil**, som allerede var bøiet af Aar og Svaghed. Han var nu henved de Fiirs, og vi maae kaste et hurtigt Blik paa denne mærkværdige Mand, inden vi sige ham det sidste Farvel. Hans Fader sendte ham i hans tolvte Aar til den navnkundige Skole i Hildesheim, hvorfra han senere drog til Clairvaux, som i den fortræffelige Bernhard havde en Abbed, der vandt sig udødelig Berømmelse ved sin Lærdom og Hellighed. Æskil drog atter hjem, men igjennem en Menneskealder stod han i Venskabsforhold til sin Lærer, og Klo-

steret glemte han ligesaa lidt. Efter sin Hjemkomst giftede han sig, men 1134 sattes han af Erik Emun til Biskop i Roskilde, og fulgte 1137 sin Farbroder Asker paa Lunde Erkebispestol. Skaaningerne hang med en begeistret Kjærlighed ved Asker; denne gik i Arv til Æskil, og han bevarede den til sin Dødsdag. Thi han var bedre Biskop end Statsmand: „han var mere hjemme i Kirken, Capitlet og Klostret end i Leiren og Raadsforsamlingen." Hans Urolighed og politiske Upaalidelighed have vi tidligere omtalt, men derhos var han ikke alene en ivrig Befordrer af den geistlige Myndighed: han kæmpede og vaagede som en ret Præst for den endnu ikke allevegne befæstede Christendom, og trindt i sine Stifter byggede han Klostre, som han forsynede med fromme Munke. Saaledes stiftede han Æskilsø og Esrom Klostre i Sjælland, Herisvad, Tommerup og Bæ i Skaane, samt Aas i Halland. For sin Tid og i sit Kald var han en udmærket Mand, og langt udenfor Fædrelandets Grændser strakte sig hans Navnkundighed, sank ei heller sammen, da han lukkede sine Øine. Men nu, som sagt, var han nedbøiet af Aar og Sorger; Forholdet til Kong Valdemar havde aldrig været venskabeligt og kunde mindst ventes at ville blive det i Fremtiden; kan ogsaa nok være, at Lunde Erkebisp følte sig trykket ved at maatte staae i Skyggen for sin kraftige og seierkronede Lydbisp i Roskilde. Han var just vendt hjem fra et treaarigt Ophold i Clairvaux, da han i Ribe modtog Efterretningen om sine Dattersønners opdagede Sammensværgelse (1176). Hans Tunge lammedes ved dette Budskab, og kom han sig end nogenlunde igjen, saa varede det dog ikke længe, inden han udførte den Beslutning, han allerede under sin sidste Reise havde fattet og forberedet. Ved Knud Kongesons Bryllup betroede han i Hemmelighed Kongen, at han havde i Sinde at nedstige fra Høiheden og iføre sig Munkekappen, samt at han ikke alene havde opnaaet Pavens Tilladelse hertil, men endog til at udnævne sin Eftermand paa Erkestolen; en Gunst, der var saa uhørt, at den bedre end noget Andet viser os, hvor høit den Gamle stod anskrevet hos Kirkens Overhoved. Kongen var dog ikke saa meget glad ved denne Efterretning, da han frygtede for, at Æskil til sin Eftermand skulde udvælge sin Søstersøn, Domprovst Æsger Svendsøn, som havde været Medvider i den sidste Sammensværgelse. — Strax efter berammede Æskil et Bondething i sit Stift, takkede her sine Undersaatter for deres Troskab og Kjærlighed, tilkjendegav dem

dernæst sit Forsæt og løste dem Alle fra deres Troskabseed, medens Forsamlingen henflød i Taarer. Da saa Kongen var ankommen med sine Høvdinger, samt alle Bisperne, samlede Erkebispen dem i Laurentii Kirke, fremtog Kirketøiet for at vise dem, at han ingenlunde havde forringet, men størlig forbedret dette; holdt derpaa en Tale om sin Embedsførelse og sine udstandne Gjenvordigheder og endte med, at han nu af Alderdomssvaghed maatte nedlægge sit Embede. Valdemar beklagede dette, bevidnede, at, skjøndt han stadig havde ligget i Strid med Kongerne, havde han dog priselig forestaaet sit hellige Kald; spurgte ogsaa, om han nu frivillig traadte tilbage, eller tvungen af Kongen? samt om den verdslige Arm nogensinde havde skaanet, hvem Kirken havde banlyst? Erkebispen gav hervaa Kongen det mest tilfredsstillende Svar og det hæderligste Vidnesbyrd, hvorpaa han oplæste Pavens Brev, henlagde sine ypperste Værdighedstegn, Ringen og Staven, paa Høialteret og frasagde sig høitidelig sit Embede. Men igjennem Kirken gik der et dybt Suk, og over Alles Kinder randt Graaden. Valdemar bad nu Eskil udvege sin Eftermand, men han erklærede, at han hellere vilde bortgive sin egen Ret end krænke Andres, og vilde derfor overlade Valget til dem, det ellers tilkom. Saa bade Kannikerne Kongen udtale sig, og Kongen krævede som Almuens Fuldmægtig, at Eskil skulde efterkomme Pavebrevet og udnævne sin Eftermand. „Jeg vil saare den Dygtigste ved at nævne ham," sagde saa Eskil, „da en saadan Ophøielse vil være ham høist ubehagelig, men jeg vilde fortørne min Gud ved ikke at nævne ham; altsaa udnævner jeg min Ven og Frænde **Axel Hvide,** Eder Alle med Æren bekjendt som Sjællands Biskop!" Men Axel kaldte Byrden for tung for sine Skuldre, vilde heller ingenlunde forlade den Kirke, han i Trængselens Tid var kaldet til, men som nu var i en blomstrende Tilstand. Han blev dog ligefuldt udraabt af Forsamlingen, hvorvaa først Eskil og siden de Andre lagde Hænder vaa ham for med Magt at sætte ham i Thronstolen. Geistligheden istemmede den sædvanlige Lovsang, og selve Almuen fandt det for tungt at tie, „saa den stemmede ogsaa op med en gudelig Sang paa Modersmaalet og qvad paa sin Viis i Chor med Klærkene!" Vel maa man kalde dette et eenstemmigt Valg, hvorom Læg og Lærd vare fuldkommen enige! Men Axel stred imod af alle Kræfter, saa han fik Kappen sønderrevet, skjøndt visnok Adskillige maatte dandse til Gulvs for ham, inden man fik ham slæbt hen til Erkesædet; men

bestige det vilde han paa ingen Maade, uagtet Eskil og Valdemar bade ham lige indstændig derom. Endelig indskød han Sagen under Pavens Kjendelse, til hvem den ældste af hans Kanniker ligeledes vilde klage formedelst den Vold, der var øvet mod hans Biskop. Eskil svarede imidlertid, at Axel skulde nok faae at see, hvem af dem der gjaldt mest i Rom. Det hjalp Intet, hvormeget man fristede og truede; Axel blev haardnakket ved sin Vægring, selv da Eskil i hans Sengkammer bestormede ham med Taarer og Knæfald. De erkebiskoppelige Drabanter, en talrig Trop deilige Karle, vilde aflægge ham deres Troskabseed, men han sendte dem tilbage uden at modtage Eden. De store Rigdomme bleve viste ham, som Eskil agtede at efterlade Kirken; men Guldet drog ham ligesaa lidet som de staalklædte Mænd. — Aldrig har denne Begivenhed fundet sin Mage i Nordens Kirke, og Kongen med Erkecapitlet troede ikke anderledes at kunne bryde den vedholdende Vægring, end ved at skikke sikkre Bud til Rom, hvor ogsaa Eskil efter Løfte paa det Bedste anbefalede Sagen. Men Axel og Roskilde Capitel sendte andre Bud, som skulde afværge hans Forflyttelse. Da greb Pave Alexander en Beslutning, som maatte fyldestgjøre begge Parter, men som var næsten uhørt i Kirken og igrunden stred imod dens Love: han paalagde Axel under Bans Trudsel at overtage Lunde Erkestift, men tillige at beholde Roskilde Stift. Aldrig blev saa stor en Myndighed nogen anden dansk Prælat til Deel, men hertil kom endnu den synderlige Udmærkelse, at Paven sendte ham Palliet til Foræring ved en egen Legat, som 1178 indsatte ham i hans nye Værdighed. — Imedens forlod Eskil Danmark. I Slesvig toge saavel Kongen som Axel og hans mange Venner en rørende Afsked med den Gamle, som Ingen af dem oftere skulde see; og han drog atter til sit kjære Clairvaux, hvor han henlevede endnu fire Aar som Munk og døde St. Magni Dag 1182.

---

152. Samme Aar, men fire Maaneder tidligere, havde ogsaa **Valdemar den Store** maattet lukke sine Øine, midt i sin Mandboms fulde Kraft. Han laae med sin Flaade i Grønsund for endnu engang at hjemsøge Venderne, men han var ikke frisk, og Høvdingerne fik ham med Møie overtalt til at vende om til Vordingborg, da de nok skulde gjøre deres Bedste, som om han selv var med. Fødevarerne vare imidlertid gaaet med for Jyderne, og da nu en flyvende Storm slog sig til, raabte de paa Hjemmet, det Bedste de

havde lært. Forgjeves vilde den veltalende Biskop Orm (Homer) af Ribe tale dem tilrette; Opreret greb saaledes om sig, at man uvilkaarlig maatte mindes det Ledingsbrud, som fandt Sted under Helligknud, og fandt det derfor raadeligere at give Folkene Hjemlov strax, end udsætte sig for, at en Deel af dem brød op paa egen Haand. Altsaa gav Knud Kongesøn Mandskabet Hjemlov, og med Axel, Asbjørn og Sune vendte han tilbage til Vordingborg, for der at oppebie Udfaldet af sin Faders Sygdom. Valdemar, som laae for aabne Vinduer ud til Stranden, kjendte strax Seilene. Han undredes, som billigt var, over den bratte Hjemkomst, og Græmmelsen bidrog ikke lidet til at forværre hans Sygdom, skjøndt han stræbte at skjule den. Han sagde ogsaa, at han følte kun ringe Smerte, men gav dog Halvparten af sit Arvegods til Klostrene, og gjorde sit andægtige Skriftemaal for Axel, for ikke at opsætte det til det sidste Aandedræt; dog var der Ingen uden Sune, som meente, at hans Sygdom var til Døden. Fra Ovidskloster hentede man Abbed Hans, der havde et stort Ry som Læge og lovede paa det Bestemteste at helbrede Kongen. Han gav ham et stærkt Svedemiddel, hyllede ham vel til med Klæder og paabød den strengeste Ro, for at Kongen kunde sove. Næste Morgen tidlig (Pankratii Dag 1182), da Kongens Venner traadte ind i Kammeret, fandt de ham død i Sengen, men varm endnu og saa rødmusset, at der var ikke ringeste Forandring i hans Ansigt. Først mod Aften viste Blegheden sig, og da lagdes Liget paa Løibænk; siden bares det til Ringsted, hvor han skulde begraves hos sin Fader. Men Marken gjenlød af Klage; thi det var ikke Qvinderne alene, som mødte Toget med udslagne Haar, med Hulken og Sukken; hvor Bønderne fik Øie paa det, lode de Ploven staae for at skyde Skuldren under Baaren og saaledes bevise Folkets Væn den sidste Ære. Derfor er der ogsaa sunget: „Hans Bønder ham bar;“ ja bare ham som Frode „med Taare klar,“ fordi hans Død kaldte de Rigets Undergang; og derfor er Valdemar ret egentlig Middeltidens Repræsentant, som Frode er Oldtidens. Ogsaa Axels Stemme blev brudt, da han læste Sjælemessen over sin Kongeven, og Alteret vædede han med sine stride Taarer; thi den sande Helt er først og fremmest Menneske. Nær havde han fulgt sin Valdemar, som Villum fulgte Svend; „men Gud skee Lov! det skulde dog ikke saaledes være! der maatte ikke endnu fattes Danmark en saadan Helt, og Folket skulde ikke lades værgeløst paa den Høide, det havde besteget!“

---

153. **Knud Valdemarsøn** var, som vi have fortalt, forlængst udraabt til sin Faders Medregent og Arving; og ikke det alene: den Dag Erkebiskop Eskil (1170) i St. Bents Kirke kronede hans Farfader som Helgen, kronede han tillige den otteaarige Sønnesøn som Danmarks Konge. Desuden havde hans Fader i de sidste Aar ladet ham raade over Skaane og Halland. — Desuagtet havde man ingen ret Tillid, hverken til Arveretten, de Stores Kaaring eller Kroningen, men saasnart Faderen var begravet, fandt man det raadeligst, at Knud agtede Arildsloven og lod sig høitidelig hylde paa Landsthingene. Om Sjælland var der ingen Tale: der havde Almuen deeltaget i Kaaringen og Kroningen; der vare desuden Hviderne overmægtige. Ogsaa paa Danelyngen ved Viborg modtog man ham strax med stor Hengivenhed; paa Urnehoved var der derimod Enkelte, som knurrede, skjøndt de strax overdøvedes af Mængdens Bifald; og i Vestdanmark kan man gjerne sige, at Knud tog Kronen i Arv med hele Folkets Minde. Anderledes i Østdanmark; men for at forklare dette maae vi gaae et Par Aar tilbage i Tiden. — Allerede 1180 gjorde Skaaningerne Oprør mod **Axel Hvide**: han havde ansat forskjellige af sine sjællandske Slægtninger i Skaane, hvorved Provindsfølelsen fandt sig saaret; han vilde endelig have Tienden indført; og ved Bygningen af de mange Kirker fandt Bønderne sig altfor utaalelig overlæssede med Hovarbeide. Oprøret blev heller ikke stillet det Aar, ja da Erkebispen vilde lande ved Helsingborg, overdængede man hans Skib med en Steenregn, medens man med sømmelig Ærbødighed modtog Kong Valdemar, som fulgte ham. Axel maatte vende tilbage, men Valdemar kom heller ikke til nogen Endelighed med Skaaningerne, fordi Jyderne, som fulgte ham, pustede aabenbar til Ilden, da ogsaa de vare saare misfornøiede med den Overvægt i Riget, som daglig mere og mere blev Sjælland til Deel. I Begyndelsen af næste Aar befoel saa Axel samtlige Skaanes Præster, at de skulde lukke Kirkerne og holde inde med Gudstjenesten; men dette gjorde kun Ondt værre. Skaaningerne lode Præsterne vide, at det var Folket og ikke Bispen, der fødte dem; enten skulde de derfor holde Gudstjeneste eller romme Landet; Bispen kunde de godt undvære, Tiende vilde de ikke yde, de Fremmede vilde de af med, og Præsterne vilde de have gifte. Da de nu desuden plyndrede og brændte baade Kongens og Erkebispens Gaarde, saa drog **Valdemar den Store** atter derover i Fasten 1181, ene fulgt af Sjællændere, mest dog

for at Erkebispen i Ro kunde indvie Salven. Men Budstikken gik rundt imellem Nordskaaninger og Hallandsfarere, og mandstærke ryckede de mod Kongen, som derfor ogsaa maatte møde dem i Marken, hvor han naaede dem paa Dysiebro ved Annelov. Slaget var staaende en Stund, thi paa begge Sider kæmpede de som Karle; men Bispens Ryttere klarede dog tilsidst Sagen, og saa stort var Bondernes Nederlag, at Mindet om „Dysiefaldet“ forplantedes hos dem med Gru fra Slægt til Slægt. Kort efter faldt Østskaaningerne uden Sværdslag tilfoie ved Getingebro, skjøndt de havde stærkt forskandset sig mod de Kongelige; og da Valdemar dernæst drog Landet rundt, var den ydre Rolighed allevegne tilveiebragt. Derpaa stod Almuen dog haardt, at Tiende vilde den slet ikke give, hvorfor Kongen sagde til Bispen: „Jeg maa vel mindes Kong Knuds Skjebne i Odense!“ Saavidt gav Axel ogsaa efter, at han opsatte Tiendens Inddrivelse, men opgive den vilde han ikke; her vilde, meente han, Eftergivenhed være ligesaa forbrydersk som ydmygende, thi den vilde aabenbar være et Kirkerov. Han forbeholdt sig altsaa sin lovlige Ret og vilde heller ikke modtage den Godtgjørelse for Tienden, som hans Formænd havde oppebaaret. — Saaledes blev der ydre Ro, men det var en tvivlsom Ro, og i Sindene vedvarede Gjæringen. Neppe hørte derfor Skaaningerne, at Valdemar var død, før de heri saae en glædelig Anledning til at afryste ethvert Baand. Medens Kong Knud var i Jylland for at hyldes, brugte **Aage Tovesøn** sin Tunge, som han bedst kunde, og Gnisten, der ulmede under Asken, brød strax ud i lys Lue. Forgjeves skyndte Axel sig til Skaane at holde Thing med Almuen; hans Tale traf kun døve Øren, og tilsidst stod han ene paa Thinget. Budstikken løb atter rundt, og fra Sverrig indkaldte man **Harald Skræng**, en sjollet Søn af Erik Lams Medbeiler Oluf Haraldsøn, hvem man gav Kongenavn, og som fandt Understøttelse hos den svenske Konge Knud Eriksøn og hans mægtige Jarl Birger Brosa. Medens derfor Axel Hvide drog tilbage til Sjælland at hente Mænd, som kunde give hans Stemme Vægt, løb Brandfaklen fra Kongsgaard til Bispegaard, Skaane rundt. Men saa var der en Deel Herremænd, som frygtede, at Raden snart kunde komme til dem, hvorfor den ene satte Mod i den anden, til de ved Lommaaa med løse Teiler jagede Bønderne fra hinanden, og Harald Døgnkonge med samt Aage, hans Kronesmed, maatte prise den lige Landerei til Sverrig, hvor de for Fremtiden forholdt sig rolige. Men Skaanes Almue, som

var „blind for de store Slægters glimrende Skjoldmærker," reiste sig endnu engang for Friheden og holdt atter et Thing, hvor den svor Adelens Ødelæggelse. Den var endnu samlet, da Axel Hvide kom til og holdt med flyvende Faner sit Indtog paa Thingstedet. Den overraskede Almue faldt da strax og fuldkommen tilføie, selv med Hensyn til Tienden, „og siden har den aldrig vovet at trodse Rigsraadet." — Det var ogsaa sidste Gang, at de enkelte Landskabers eensidige Selvstændighedsdrift gjorde sig kraftig gjeldende i Danmark; thi „de Store" ligne jo allevegne hinanden og ere allesteds hjemme, og deres tætte Sammenslutning dannede fra nu af alt mere og mere en Magt, som Menigmand ikke gjerne stampede imod, før han to Gange fik betænkt sig. — Forøvrigt var Roligheden neppe bragt tilveie, inden Kong Knud kom hidilende fra Jylland, og var det da hans Agt at holde streng Dom over Oprørerne; men paa Axels Bøn lod han Naade gaae for Ret, saa de slap med Bøder, „og vel maa man prise hans Ædelmodighed, at han for een Vens Skyld tilgav mange tusinde Fjender."

---

*154. Næste Aar (1183) sendte Keiser Frederik **Knud Valdemarsøn** venligt Bud, om han ikke nok vilde komme og „indtage sin Plads mellem Keiserens Venner." Men han var bleven klog af sin Faders Skjebne og tænkte viselig, at en saadan Reise gjør man ikke om igjen; ogsaa harmedes han over Keiserens gjentagne fjendtlige Færd mod hans Svigerfader Henrik Løve, som altid havde villet være sin egen Mand. Paa sine Venners Raad undskyldte han sig derfor i et meget artigt Brev: „Han havde saa meget at tage vare ved sin Regjerings Begyndelse," sagde han. Saa kom der et Tordenbrev fra Keiser Rodskjæg, der truede med at fratage ham Riget og give det til en Anden, hvis han ikke indfandt sig. Keiseren havde endnu ikke lært den gamle Klogskabsregel, at:

„Ingen Mand skulde jætte bort
Den Fugl, som flyver, han veed ei hvort;
Thi han er ond at finde."

Men Knud svarede ogsaa kort og godt, at han blev dog vel med at tage Riget, til han fandt sig en Dankonge, der gad være hans Lehnsmand. Fingrene vedbleve ligefuldt at kløe paa „Rigets bestandige Formerer," og nu sendte han Knuds Svoger herind, Grev Sigfred af Thyringen, der mundtlig skulde udrette det samme Ærinde. — Da Greven stedtes for Kongen, vare kun **Axel Hvide,**

Asbjørn Snare og **Sune Ebbesøn** tilstede, og til disse henvendte han da den Formaning, at de vel maatte agte, hvad de skyldte deres kongelige Myndling, saa de ikke indviklede ham i en Krig, der var langt over hans Kræfter. „Jeg vil hjertensgjerne," svarede Axel, „give Kong Knud de bedste Raad, jeg veed, og derfor raader jeg ham fra alt Venskab med Keiseren, hos hvem Valdemar fandt lutter Falskhed. Men Dig vil jeg dog minde om, at Kong Knud er lige saa fri en Herre i Danmarks Rige som Keiser Frederik i det romerske." Sigfred snyste og truede med Keiserens Vrede, men som han raabte i Skoven, fik han Svar: „Du maaler Kong Knud med Din egen Alen," svarede Axel, „men den er for stakket; eller mener Du, at Keiseren tager Danmark som Thyringen, saasnart han faaer Indfald? Keiserens Unaade blæse vi ad, og al den Underdanighed, som Danmarks Konge vil vise ham, kalde vi paa Dansk for Ingenting." — Keiseren fik altsaa ingen Hylding, og sin Harme maatte han æde i sig til bedre Tider, som aldrig kom, ihvor ivrigt han end søgte dem.

---

*155. Allerede næste Aar pudsede Keiseren Hertug Bugislav af Pommern paa Danmark. Denne havde vidst at skuffe Knuds Aarvaagenhed, og han var desuden atter i Jylland for at opbyde Folket til et Korstog mod de røverske Esther. Ved Naboernes Hjelp havde Bugislav saaledes i al Hemmelighed samlet en Flaade paa over 500 Skibe, med hvilke han først vilde hjemsøge Rygen og saa underkue Danmark. Men Fyrst **Jærmer** (Jarimar) af Rygen var Danmark tro. Ikke blot var han Kong Knuds Svoger, men han var en ivrig Christen, der som saadan følte sig bunden til det Folk, fra hvilket Sandhedens Lys var kommet til ham. Altsaa sendte han et Ilbud til Sjælland, til **Axel Hvide**, for at underrette ham om det truende Uveir, der trak sammen. Axel kunde hverken oppebie Kongen eller hans Ordre, men samlede i en Fart fra Sjælland og Smaaøerne Alt, hvad flyde kunde, baade Snekker og Skuder, Stort og Smaat; bød ogsaa alt vaabenført Mandskab, Adel og Bonde, at møde; men Fyenboer og Skaaninger lod han vide, at, hvem der ikke sjette Dagen efter kunde møde i den bestemte Havn, maatte ligesaa gjerne blive hjemme, da man ikke kunde bie dem længer. Fra Sjælland og Smaaøerne var der da heller Ingen, som kom bagefter, men fra Fyen kom der kun sex Skibe og fra Skaane kun fjorten. Det var en Fredag (1184),

at Axel løb fra Sjælland over under Hydinsø, hvor Jærmer bad ham ankre, til man fik ret Spor paa Fjenden og hans Planer. De næste Dage skuffedes man ved forskjellige Efterretninger om Fjendens Bevægelser, men om Mandagen — det var anden Pintsedag, som det Aar faldt paa St. Helenæ Dag — affendte Axel først en ny Speider og gik derpaa i Land for at holde Gudstjeneste. I det Samme kom en Rygbo farende og meldte, at Bugislavs Flaade var i Opseiling, skjult af den tætte Taage. Strax kaldte Axel dem tilbage, som gik foran med Alterkarrene, „thi nu vil jeg lade Sværdet sjunge Messe til Herrens Lov!" trak saa Brynjen over Chorkaaben og skyndte paa Flaaden, at den fik lettet. Da Pommerinkerne bleve den danske Flaade vaer, meente de først, at det var Meklenborgerne, der kom dem tilhjelp; dernæst, at det var Rygboerne, som man i en Fart maatte kunne gjøre Ende paa; at det var Danskerne, faldt dem nu aldrig ind, thi hvordan skulde disse være komne hid i en saadan Haandevending! Taagen begyndte nu at lægge sig, og Axel formanede Folket til at holde sig tappert, men selv lagde han sig frem i Spidsen. Vel bad Sune Ebbesøn, der i Taagen tog en Deel store Madskibe for tydske Langskibe, ham ikke forhaste sig; men han saae klarlig, at, som Fjenden laae, kunde han hartad hverken komme frem eller tilbage, og vedblev derfor at roe fremad, mens Taagen endnu stadig skjulte hans Bevægelser. Endelig kunde Ungdommen ikke længer bare sig: den tonede Flag og istemte den danske Kampsang, saa det skingrede. Men Slaverne saae neppe Axels kjendte Banner, før de sloges med Skræk. De havde jo immer vendt Ryg for dette, og nu vidste de heller intet andet Raad, men lettede over Hals og Hoved. Dog bleve de største Skibe forsinkede, saa Besætningen i sin Rædsel sprang over Bord, skjøndt den forgjeves ventede at redde sig ved Svømning, men fandt sin Grav i Bølgerne. Deels bortrev Strømmen Svømmerne, deels var der ikke mindre end atten Skibe, som revnede og sank, overlæssede med Flygtninger fra de andre Skibe. Men een Pommerinke var der, som paa en egen Maade godtgjorde Sandheden af det gamle Ord, at „den drukner ikke, som hænges skal;" thi da han var lige bange for den vaade Grav, som slugte hans Kammerater, og for Staalet, som ventede ham, tog han en Ende Toug og hængte sig i. — Seieren var saaledes vunden, inden man ret saae sig for, og med Iverighed kastede Danskerne sig over det kjære Bytte. Vel raabte Axel, at det var Fjenden og ikke

Byttet, man skulde stræbe at naae, men kun med Jærmers, sit eget og fem andre Skibe kunde han forfølge Flygtningerne. Han gjorde det dog trøstig, thi han var gammel vant til at tage Fjenden i Nakken, vidste ogsaa godt, at den, der vender Ryg, spørger ikke hvormange, men kun hvor modige Folk han har i Kjølvandet. Saa saae man da Mandskabet af henved hundrede Skibe springe vaabenløst og modløst iland og fortsætte Flugten igjennem Skov og Krat; ja selv de 35 Skibe, som havde Slavernes Adel ombord, flyede af alle Kræfter, og standsede de end et Par Gange, som vilde de oppebie Fjenden, saa toge de dog atter Aarerne, saasnart de syv danske Skibe kom dem nærmere paa Livet; ja for at det ret skulde gaae fort med Roeningen, smede de baade Harnisker og Heste overbord og standsede først Flugten, da de fandt et sikkert Smuthul i Peneminde. Af alle de 500 Skibe undkom kun disse 35; Resten toge Danskerne med Undtagelse af de atten, som sank; og dog kostede Seieren ikke een dansk Blodsdraabe, thi paa vor Side faldt der kun fire Rygboer, medens Slaverne sank som Fluer. Aldrig vandt nogen dansk Flaade en lettere og fuldstændigere Seier. — Om Aftenen vendte Axel tilbage til sin Flaade, og dens Mandskab lod han beholde alt Byttet, kun at de maatte dele det med atten skaanske Skibe, der ankom Dagen efter Slaget, og hvis Villie han ædelmodig tog i Gjerningens Sted. For sig selv beholdt han kun Æren, medens han lod Hæren dele Rovet, og Bugislavs prægtige Telt sendte han til Kongen i Jylland, for at han kunde have Syn for Sagn om Seieren.

---

156. Frederik Rødskjægs Anslag var altsaa tilintetgjort. **Knud Valdemarson** gjorde endnu i det samme Aar to forskjellige Tog til Pommern og glemte naturligviis hverken at tage Axel, Asbjørn eller Sune med sig. Ogsaa øvedes der mangen Heltedaad paa disse Tog; men vi vende os dog fra dem til det Tog, som i det følgende Aar (1185) fuldendte Slavenlands Erobring. Vidt og bredt var Landet allerede plyndret, og mange Byer vare indtagne, da Kongen fik Lyst til at overrumple Kamin, og derfor drog bid ad vildsomme Skovveie. Kun en ringe Deel af Hæren naaede i rette Tid Maalet, og saasnart Hertug Bugislav mærkede, hvor Faae han havde for sig, gjorde han et stærkt Udfald. Men **Asbjørn Snare** førte de Faae, og han var gammel vant til at snoe sig ved saadanne Leiligheder: han tog Flugten paa Skrømt for at

lokke Fjenderne ret ud af Byen, og da dette var naaet, vendte han paa Timen Kløerne mod dem. Slaverne maatte flygte, ja Bugislav selv sprang af Hesten for at skyde Gjenvei til Fods, og saadan rappede Flygtningerne sig, at de glemte at lukke Byporten; hvorfor **Alexander Pederson**, Asbjørns Søsterson, plantede sit Banner i den, uden at en Hund gjøede ad ham. Dog vare Danskerne for faae til at kunne forfølge Seieren, hvorfor de maatte nøies med Æren. Nu kom Kongen til med den øvrige Hær, og strax lod han undersøge, hvordan man bedst kunde storme Byen. Neppe havde han dog omringet denne, før alle Kannikerne gik i Optog ud til ham, barfodede og med Helgenskrin foran sig. De faldt ham til Fode og besvore ham ved hans hellige Farfader, at han dog ikke maatte brænde Kirkerne og saaledes forgribe sig paa Helligdommen. Knud svarede, at han aldrig havde draget Sværdet mod Gud og Kirken, men kun mod sine Fjender, hvorpaa de bemærkede, at, hvis han stak Ild paa Husene, vilde Kirkerne nødvendig gaae med. For Herrens Huses Skyld lovede han da at spare Fjendens. Nu meldte de, at ogsaa Bugislav vilde gjøre sin Opvartning, naar han fik sikker Leide; og med høirøstet Glædessang vendte de tilbage til Byen. — Bugislav fik Leiden og gik næste Dag til **Axel Hvide** og **Jærmer**, der skulde lægge et godt Ord ind for ham hos Kongen. De førte ham selv til denne, og han fik Fred, men maatte strax betale den med en stor Pengesum, maatte desuden tage sit Hertugdømme til Lehn af Kongen og forpligte sig til en aarlig Skat. Næste Dag kom han igjen ombord paa Kongens Skib „med de glimrende, gyldne Snabler." Det laae i Nærheden af det minderige Jomsborg. Han havde Kone og Børn med sig og var omringet af sit Lands Adel. Han faldt Kongen til Fode, bad om Forladelse for sit langvarige Oprør, underkastede sig ganske og stillede Gidsler for sin fremtidige Troskab; og det maa man lade ham, at i de to Aar, han endnu levede, holdt han ubrødelig sit Ord. „Saaledes naaede Knud med ringe Møie, hvad Valdemar med stor Besvær havde kæmpet for i mange Aar, saa i Lykken overgik han vidt sin Fader." Men neppe var Forliget sluttet og Sagen klaret, før Himlen blev overtrukken med et stærkt Uveir. Til Forskrækkelse for begge Folkefærd rullede Tordenen Skrald i Skrald, som om Verden skulde forgaae; „men dog udlagde kløgtige Folk det saaledes, at det kun betød det slaviske Riges Undergang." Det var imidlertid nærved, at baade Hertug Bugislav og Prinds

Valdemar, Kongens Broder, vare kuldseilede i den voldsomme Stormbyge og Hvirvelvind. — Da nu desuden baade Niklot og Burvin, de meklenborgske Fyrster, underkastede sig Kongen, herskede han over det hele Venden fra Preussens Grændser indtil Holsteens, hvorfor han (1187?) antog Titel af Slavernes Konge.

---

157. Med Vindlands Erobring og Bugislavs Død nedlægge ikke blot Saxo og Svend Aagesen Pennen, men Knytlingesaga slutter, saa det Lys, det Liv, som ved dem indblæstes i vor ældre Historie, afløses af et sørgeligt Mørke, en farveløs Tørhed. Men da Kampen for Venden var endt, vare ogsaa Mændene, som havde ført den, blevne gamle, og den ene af dem efter den anden traadte bort fra Skuepladsen. **Sune Ebbesøn** til Knardrup døde allerede 1186. **Axel Hvide** overlevede ham vel i femten Aar, men han var træt af 30 Aars Kampe, og vi finde ham ikke oftere ridende Bølgehesten, paa hvilken han samtidig havde frelst sit Fædreland og vundet sig selv den Berømmelse, at „han var noget nær den største Krigsmand i Norden." Vel vedblev han at virke i Kong Knuds Raad, hvor vi endnu længe kunne spore hans Kraft og Klogskab; men hans Virksomhed tilhørte dog stedse mere udelukkende Kirken. Og selv paa dette Omraade indskrænkede han sig, idet han 1192 fratraadte Roskilde Bispestol og beholdt kun Erkesædet tilbage. Ei heller midt under Krigens Tummel havde han dog nogensinde tabt Kirken af Sigte, saalidt som han paa sit Skib havde glemt Bønnen og Messen. Sorø Kloster, hans Faders og Frænders Stiftelse, rensede og udvidede han, berigede det ogsaa fyrstelig af sit eget Fædernegods. Fra Esrom flyttede han Cistercienserмunke did allerede 1161, forsynede dem rigelig med hvad de behøvede, og gjorde dem det, som der siges, og som det synes, til Pligt flittig at optegne af Danmarks Riges Krønike. Hans udødelige Fortjenester af denne komme vi strax tilbage til. Ligeledes rensede han Æbelholt Kloster, hvor et ugudeligt Liv havde indsneget sig, og mange andre Klostre saae han til Bedste, disse ædle Planteskoler for Nordens aandelige og materielle Udvikling, disse Gangvogne for Troens og Videnskabens dygtigste Tjenere. Lad være, at han maa synes vor Tid for myndig en Præst; at den vil kalde det Hovmod, naar han lod Bugislav, som kaldte ham, vide, at en Erkebisp var mere end en Hertug; at den vil kalde det Herskesyge, naar han hvert Øieblik opfordrede Paven til at hævde ham Myndigheden over Lydbisperne i Sverrig;

at den vil kalde det Gjerrighed, naar han med Strenghed søgte at inddrive Tienden; at den vil kalde det Overtro, naar han bestræbte sig for at faae St. Kjeld kanoniseret, eller naar han beviste sin Frænke, Fru Margrethe Herløvs, Helgenære; han var fra Tidens Standpunkt dog hverken overmodig eller herskesyg, hverken gjerrig eller overtroisk; han var med alt dette, hvad han neppe kunde været uden dette: en Biskop, som Tiden kunde bruge ham. Han var ogsaa Eskil behjelpelig med den skaanske Kirkerets Udarbeidelse, og siden (1171) gav han selv den sjællandske Kirkeret i Overeensstemmelse med hiin, „fordi at Retten var førre for meget haard." Ligeledes fik han sammenkaldt et Møde af alle Danmarks Bisper og lærdeste Geistlige, hvorpaa de Farebøger bleve affattede, som alle Præster havde at rette sig efter, saa der nu blev eens Sang og Gudstjeneste overalt i Danmark, istedenfor at Enhver hidtil havde fulgt sin egen Skik. Endnu tog han sig i sine sidste Dage af den norske Kirke, af dens Bisper og Præster, som Kong Sverre havde forjaget; betænkte ogsaa dem med saa mange andre Fattige i sit Testament. — Endelig blev han syg i Sorø, og mæt af Dage og Hæder døde han her Natten til St. Bents Dag 1201; „men al Danmark sørgede ikke lidet over hans Død og befalede ham Jesus Christus, al Freds Stifter, i Vold, eftersom han i sin Tid havde forligt mange, der vare uenige." Han blev begravet foran Marias Høialter i Sorø, ved Siden ad sin Fader. -- **Asbjørn Snare** overlevede ham ikke længe. Endnu 1188 opfordrede han paa Herredagen i Odense med ungdommelig Varme og brændende Troesiver de danske Ungersvende til at gribe Korsbanneret, for at den hellige Stad atter maatte udrives af Sultan Saladins Hænder; og virkelig var der Enkelte af hans egen og de andre store Ætter, som tegnede sig med Korset, skjøndt Virkningen just ikke blev stor. 1204 styrtede han ned ad Trappen paa Sæbygaard og brækkede sin Hals.

---

158. Allerede i Niels Svendsøns Dage havde den gjæve **Ælnod**, en engelsk Munk fra Canterbury, beskrevet den hellige Kong Knuds Levnet, ved hvis Alter i Odense han tjente. Endnu tidligere havde Biskop **Adam af Bremen** optegnet Alt, hvad han fra Svend Estridsøns Mund og af andre Kilder havde erfaret om det danske Folk og dets Skjebne. Ogsaa forskjellige Islændere og Normænd skylde vi en Mængde Efterretninger om vor Fortid, og ved Siden ad dem er det naturligviis kun Smaat, hvad frem-

mede Forfattere leilighedsviis meddele os, naar deres eget Folks Historie traadte i et eller andet Forhold til vor. Men ogsaa dette var **Axel Hvides** udødelige Fortjeneste, at han af sine Venner og Tjenere opvakte et Par — Svend Aagesøn og Saxo — til at samle og beskrive os Fædrenes Bedrifter. Vi skylde begge disse To, at vi nærmere betragte dem. — Palnetokes Ætling, den gjæve **Svend Thorgunnesøn**, omtalte vi sidst, dengang han maatte udløse sig selv fra Greven af Flandern, da Oluf Hunger ikke vilde holde sit Ord. Af hans Sønner er **Erkebiskop Asker** os noksom bekjendt. En anden, **Eskil Svendsøn**, var en blodig og ugudelig Krigsmand, som dog endelig blev omvendt af sin Broder, den fromme Biskop **Svend** af Viborg, hvorpaa de begge droge til det hellige Land og hensov der i Fred, efterat have badet sig i Jordans Vande. **Christian Svendsøn**, hvem vi oftere have omtalt, var den fjerde Søn. Han var en tapper Kæmpe og Erik Emuns bedste Mand blandt Jyderne, dengang Opstanden reistes til Hevn for den hellige Knud Lavard. Christian havde to Sønner, af hvilke den ene var **Eskil**, Lunds berømte Erkebiskop; men den anden, **Aage Christiansøn**, fortjener ogsaa at mindes. Da Erik Emun maatte flygte ved Onsild Bro, da var det Aage, som med den tappre Bjørn Jernside stillede sig midt paa Broen, og reiste her den kraftigste Modstand mod den stormende Fjende, skjøndt de vare ene to. De stode stive som Stetter, mens det regnede ned over dem med Kastespyd, og saa djærvt forsvarede de Overgangen, at tilsidst dannede de Slagnes Lig som en ny Bro, ad hvilken man tørskoet kunde gaae over Aaen. Men da var Kongen lykkelig kommen ombord — thi før vilde de ikke vige; og da lykkedes det ogsaa dem selv at bane sig Veien til Frelse, trods Mængden af Saar. En Søn af denne Aage, en Ætling af dette Heltekuld, var den **Svend Aagesøn**, der heller ikke selv var sky for Skrald, vandt han sig end sin Navnkundighed ad en fredeligere Vei. Han var Kannik i Lund og Erkebiskop Axels Haandskriver, fulgte ham ogsaa som saadan paa hans Tog, og var da baade Vidne til, at Jomsborgs Mure jævnedes med Jorden, og Vidne til, at Bugislav hyldede Dankongen. Efter sin Herres Opfordring affattede han den første sammenhængende Danmarks-Historie, vi kjende. Den gaaer fra Skjold til Knud den Sjette og indeholder mangt et kosteligt Guldkorn, ihvor kort den end er; men som Grund til dens Korthed anfører han selv, at han vidste, hans yngre Medbroder var beskæftiget med en udførligere Fremstilling af det samme

Emne. Ogsaa skylde vi ham Bevarelsen af den berømte Viderlagsret, hvad enten han nu selv eller hans Biskop samlede den; thi i hans latinske Oversættelse trodsede den kjækt den sorte Død, hvad den aldrig havde kunnet paa Modersmaalet. — Den yngre Broder, paa hvem Svend Aagesøn stolede, var ham, som paa Latin kaldtes Grammaticus for sin Lærdom og Poeta for sit Digtersnille, hvem vi derfor godt paa Dansk kunne kalde for **Saxo Sagamand** eller Skjaldre-Saxo. Om hans Herkomst vide vi kun lidet; vi vide kun tilfældigviis fra ham selv, at han var af en hæderlig Slægt, saa baade hans Fader og Farfader, „den synderlig trofaste Mand," havde med Æren tjent den store Valdemar i hans Gaard, „og kæmpet mandelig under hans Banner." Eet Sagn kalder ham en Sjællandsfar, et andet en Jyde, og dem forliger man vistnok bedst, naar man antager ham født i Sjælland af jydske Forældre. Et tredie kunde jeg — men paa min egen Fare — have Lyst til at lade spille paa ham, og da blev sagtens hans Farfader en indvandret Angelsachse, der fra Verdens-Øen histovre var vendt tilbage til sine Fædres Hjem paa Jyllands Vestside. (Maaskee staaer Saxo i et nærmere Forhold til Lucas Engelskmand, end Nogen aner.) Sandsynligviis var ogsaa han baade Kannik i Lund og Haandskriver hos Erkebiskop Axel, men sikkert er det, at det var paa dennes vedholdende Opfordring, under hans Bistand og Tilsyn, at han udarbeidede sin Krønike. Med denne synes han dog først at være bleven færdig en Snees Aar efter sin Herres Død, og da overrakte han den til Valdemar Seier og Anders Sunesøn. At han tilsidst blev Domprovst i Roskilde, er netop lige saa usikkert et Sagn, som at han i sin Ungdom skal have været gift, og Erkebiskop Peder Saxesøn have været hans Søn. Om det var ham eller en anden Saxo, der døde i Roskilde St. Olafs Dag 1226, er meget uvist, og skjøndt det er rimeligt nok, at den Grav, man fremviser sammestebs, ogsaa virkelig gjemmer ham, er dog ikke engang dette sikkert. Samtiden var ikke nær saa omhyggelig for at bevare hans Minde, som han for at bevare den fjerne Fortids. Thi kun lidet havde vi vidst om vore Fædre, selv de bedste iblandt dem, hvis Saxo ikke havde efterkommet sin ædle Herres Opfordring, med kjærlig Omhu havde samlet og ordnet alle de Sagn og Sange fra Hedenold, han kunde overkomme, og saa fremdeles opskrevet hele den senere Krønike. Med en righoldig Digteraare forbandt han en sjelden Dygtighed som Sagamand, og hvad han i sin stille Klostercelle havde

skrinlagt, det laae troligen gjemt der under de vilde og aandløse Tider, som snart efter indbrøde; laae gjemt, indtil Opstandelsens Morgen grydede. Vel kunde man fristes til at beklage, at han skrev sin Krønike paa Latin, saa at selv Skjaldenes Sange maatte iklæde sig det fremmede Maal; men man glemmer let sin Klage, eller vender den dog allenfalds ikke mod Saxo, naar man mindes, at det ene var den Lethed og Pyntelighed, hvormed han behandlede det haarde Romersprog — en Konstfærdighed, der var saa stor, at man ene deraf har troet at kunne slutte, at han maa have tilbragt nogle Aar i Paris —; det var ene den, sige vi, der reddede hans Bog fra den Undergang, som sagtens ellers havde været den vis. Man beundrede dens classiske Sprog, mens man i sin Aandløshed lod haant om dens dumme Indhold. I trende Hundredaar bevaredes den saaledes i Haandskrift, men var da ogsaa bleven saa sjelden, at, da endelig, skjøndt forholdsviis tidlig, den fortjente Christ. Pedersen, paa den danske Kong Christian den Andens Opfordring, lod den trykke i Paris (1514), da maatte han ret egentlig redde den som en Brand af Ilden; thi han havde Møie med at faae fat i en eneste fuldstændig Afskrift. Ingen verdslig Bog er dog saaledes dansk Almuelæsning, som nu Saxos Krønike i Grundtvigs Oversættelse, og ingen fortjener heller at være det.

---

159. Ved Hundredaars-Skiftet gik endnu trende bort af den hendøende Slægts Prydelser. Det var et Par Munke. — Paa Æbelholt i Isefjorden førte Munkene et ugudeligt Liv med Drik og anden Udsvævelse. Dette skar Biskop Axel i Hjertet, og han sendte sikkert Bud til Paris for at hidkalde en Mand, hvis Ærlighed, Fromhed og Forstand han i sin Ungdom havde lært at skatte. Franskmanden drog hid (1165), trods sine fyldte 60 Aar, og **Abbed Vilhelm** satte snart Æbelholt i en anden Skik. De tre Brødre, der havde fulgt ham, droge vel hjem igjen, da de fandt det for koldt i det fattige Kloster; Brødrene, som han her skulde styre, stræbte ham efter Livet, forbi han var dem for streng: „han æder Intet og drikker Intet, men sætter os paa Sultekuur, ja giver os Græs og Blade (ɔ: Grønsager) isteden for Mad;" men Vilhelm blev tro ved den Gjerning, til hvilken han var kaldet. Han var utrættelig i Faste og Bønner, i Formaninger og Ordets Prædiken, i Kjærlighed og Omhu for de Fattige, saa man skulde hartad troet,

at den hellige Ansgar i ham var levet op paany; derhos var han mandig og klog i al sin Færd, virksom og arbeidsom, navnlig for Markernes Dyrkning og for Opelskningen af Frugttræer og Kjøkkenurter; ogsaa var han en lærd Mand, der gav mange Prøver paa sin Aand og Flid. „Hvor ofte han blev fortalt og forurettet, faldt dog bestandig hans Tale kun om Fred og Ydmyghed, saa han fornedrede sig selv for at omvende de Gjenstridige." Ogsaa er det mærkværdigt, at han havde Mod og Selvstændighed nok til at advare Kong Knud mod Roms Gjerrighed. Klostret paa Eskilsø — senere i Æbelholt ved Hillerød, hvorhen det flyttedes 1178 — kom snart i stor Anseelse, og dets Abbed var æret og elsket baade af det danske Folk og Hof og berømt over hele Europa. Han stod i Brevverling med lærde og mægtige Herrer i mange fremmede Lande, og fra sit eenlige Skovkloster havde han Indflydelse paa Danmarks vigtigste Anliggender. Ogsaa bevarede han en mærkværdig Aands- og Legemskraft til det Sidste, og endnu i sit halvfemsindstyvende Aar kunde han gaae baade til Rom og Paris i kongeligt Ærinde, uden at nedbøies af det Fængsel, hvori Frankrigs voldsomme Konge nedkastede den fredelige Olding. 98 Aar gammel døde han Paaskenat, St. Sirti Dag 1202, henstrakt paa Aske og Haarsæk i Æbelholt Kirke. Til hans Grav strømmede Pilegrimme allevegne fra, og 22 Aar senere gjorde Paven ham til en Helgen for de underlige Gjerningers Skyld, han alt i levende Live skulde have udrettet. — Ikke mindre berømt var **Hellig-Anders**, Præst ved Pederskirken i Slagelse, hvem vi allerede tidligere have nævnet. Han døde 1205, men ham kan Slagelse takke for sine mange Jorder, da Kong Valdemar skjenkede Byen alt, hvad Anders kunde omride paa et nattegammelt Føl, medens Kongen var i Badet. Han var saa hellig, fortælles der, at han kunde hænge sin Hætte paa Solens Straaler, og da man lod Korset paa Hvilehøien forfalde, udbrød der strax en Qvægsyge, som ikke vilde standse, før Korset var istandgjort. Han blev begravet i Antvorskov Kloster, stiftet af den store Valdemar, thi i sin Alderdom søgte han der sin Hvile. Folket kanoniserede ham, men Paven ikke.

---

160. Imellem Mændene fra hans Faders Tidsalder gik ogsaa **Knud Valdemarsøn** til Ro, endnu neppe 40 Aar gammel. Der var nu vistnok mange flere Hændelser og Bedrifter fra hans Regjeringstid at antegne; thi „Venders Rige og Holseteland med

Herreskjold jeg overvandt;" men dem ville vi gjemme, til vi komme til Broderen. Her derfor endnu kun dette: „Deels efter pavelig Opfordring, deels fordi Sjællændere og Skaaninger klagede over, at de glemte Vaabenfærdigheden, hvis den ikke øvedes," gjorde Knud et Korstog mod det hedenske Esthlands vilde Sørøvere. En stor Flaade blev udbudt, til hvilken Rigets Stifter bidroge i følgende Forhold: Skaane 150 Skibe, Slesvig 130, Ribe 120, Sjællands 120, Fyens 100, Viborg 100, Aarhuus 90 og Børglum 50. Det gik godt med det første Tog ligesom ogsaa med de følgende; en stor Deel af Esthland erobredes, og selv de troldkyndige Finner maatte føle Vægten af Sværdet i Korsriddernes Haand. Ogsaa omvendte mange Esther sig paa Skromt, og Kirker bleve opførte; neppe havde dog den danske Hær forladt Landet, før de vendte tilbage til Hedenskabet, nedreve Kirkerne, myrdede Præsterne og begyndte det gamle Liv paany. Thi de paafølgende Begivenheder paa Danmarks Sydgrændse droge Knuds Blik fra Østen. — Da nu ogsaa Holsteen var kuet, da den danske Magt havde naaet sit Høidepunkt i Middelalderen, døde altsaa Knud Valdemarsøn paa St. Torkels Dag 1202 og blev begravet hos sin Fader i Ringsted. Men vil man vide, hvordan hans Samtid skildrede ham, da var han smuk og velvoren, en drabelig Krigsmand, der slægtede sin Fader paa i Mod og Tapperhed, derhos gudfrygtig og sædelig; selv i sin Ungdom var han gammel af Forstand og vendte al Letfærdighed Ryggen; i Messen deeltog han med Andagt, udstyrede baade Klostre og Hospitaler rigelig, og endte sit priisværdige Liv som en ivrig Bekjender af den christne Tro. Og om hans Folk striver Arnold Lybekker: „Danskerne klædte sig forhen som Sømænd, men af lang Omgang med Tydskerne have de nu lært at følge deres Sæder og skikke sig efter dem i Dragt og Rustning. Derfor klæde de sig nu i Graaværk med Bræmmer af Skarlagen, ja i Purpur og kosteligt Linned. Thi de have fuldtop af Rigdomme formedelst Fiskeriet i Øresund, da Naboernes Kjøbmænd give dem baade Guld og Sølv og alleslags Kostbarheder for de Sild, som Gud giver dem for Ingenting. Ogsaa have de gode Græsgange og ypperlige Heste; indlægge sig derfor stor Ære i Krigen baade tilhest og tilskibs. Ligeledes have de gjort god Fremgang i Videnskaberne, eftersom Adelsmændene gjerne sende deres Sønner til Paris for at uddanne sig baade i den geistlige og den verdslige Viisdom."

161. Medens de gamle Helte gik til Hvile, fik den nye Tid ogsaa sine Mænd. De dannedes i den tydske Skole. Den fornemste af disse var **Valdemar Valdemarson**, Kongens Broder og Sønderjyllands Hertug, stor og smuk, mandig og ærgjerrig, planrig, vittig og snild; født St. Eleonoræ Dag 1171, opfostret i Axel Hvides Seiersskole, hædret med Ridderslaget 1187. Ved Siden ad ham stode fornemmelig tvende af Sune Ebbesøns mange Sønner: **Peder Sunesøn**, en dygtig Pariserklærk og dernæst Kongens Kantsler, men siden 1192 sin Frændes Eftermand paa Roskilde Bispestol samt paa en Maade hans Eftermand i Spidsen for Danehæren; og **Anders Sunesøn**, der var saa berømt for sin Lærdom, at han som Klærk i Paris havde holdt offentlige Forelæsninger over Theologien. Han var en from Mand, hvis Liv var strengt og reent, han var begeistret for Kirken og Korstogene, men derhos kyndig i verdslige Forhandlinger, og han forstod godt at forlige det Jordiske med det Himmelske. Han var Kongens Kantsler samt Provst i Roskilde, men 1202 fulgte han sin Frænde paa Lunde Erkestol. — Hvad der drev dette Kløverblad mod Tydskland, var nærmest følgende Begivenhed. Strax efter Knud Maagensøns Mord havde hans Frille født en Søn, **Valdemar Knudsøn**, der blev opdraget ved den store Valdemars Hof, men gik saa til Paris, hvor han med Lethed tilegnede sig Frankernes finere Dannelse. Da han var hjemkommen, blev han Bisskop i Slesvig. Efter sin Fader havde han arvet store Godser, og hans Rigdom og Snildhed i Forening med hans Stilling gave ham stor Magt og Myndighed. Han gik dog svanger med endnu større Planer, thi hans Ærgjerrighed havde stillet sig Danmarks Krone som Maal, og han fnyste, da Hertug Valdemar 1188 overtog Sønderjyllands Forvaltning, som hidtil havde været ham selv betroet. Bremens Erkesæde, som han 1192 forenede med Slesvigs Bispestol, kunde ingenlunde stille ham tilfreds; han kunde desuden ikke ret komme i Besiddelse af det. Altsaa forbandt han sig med de tilstødende tydske Grever og Hertuger, søgte ogsaa Understøttelse baade i Sverrig og Norge, ja landede 1193 med tredive norske og svenske Langskibe paa Sønderjyllands Kyst, hvor han strax antog Kongenavnet. Tankeløse eller troløse Venner raadede ham imidlertid til at forsøge sin Lykke ved Underhandlinger; paa den Leide, der var givet ham, reiste han til Kong Knud i Aabenraa, men Forræderi straffede her Forræderen. Hertug Valdemar greb ham fat, gav ham Lænker om

Hænder og Fødder og satte ham paa Nordborg Slot, som han fem Aar senere ombyttede med Søborg Fangetaarn.

---

162. Blandt Bispens Venner var ogsaa Grev **Adolf af Holsteen.** Han var allerede gaaet over Eideren, men hørte, hvad der var hændet Bispen, trak sig iilsomt tilbage og kjøbte Fred for 1400 Mark Penge, skjøndt Spændingen vedblev ligefuldt mellem Danmark og Tydskland. Mens **Peder Suneson**, Bispen, vilde jage Brandenborgerne ud af Pommern, men toges tilfange, stode de to Hære rustede, hver paa sin Side Eideren, ventende paa det beleilige Øieblik. Det kom, og i ustandselig Flugt gjennemfoer **Valdemar Valdemarson** baade Holsteen, Lauenborg og Schwerin. Kun Lauenborgs og Segebergs Fæstninger stode imod, men Hamborg maatte Grev Adolf selv overgive (anden Juledag 1201), dog at man indrømmede ham Friheden, imod at han formaaede Lauenborg til Overgivelse. Denne Betingelse kunde han imidlertid ikke opfylde, thi det stolte Lauenborg forblev koldt ved alle hans Bønner; og ogsaa ham maatte da Søborgs Taarne gjemme. Men næste Sommer besøgte Kong Knud de nyvundne Lande, under vaiende Helgenfaner holdt han sit Indtog i Lybek, modtog Hyldingen af alle Nordalbingiens Fogder og Lehnsmænd: alt Landet norden for Elben og Elden havde bøiet sig under hans Scepter. Han reiste tilbage, men reiste til sin Død. Forinden havde dog Slottet paa Segeberg Kalkklippe maattet overgive sig.

---

163. Ingen kunde tvivle om, hvem der maatte være Kong Knuds Arving. Sønderjyllands seierrige Hertug stod i sin blomstrende Manddomskraft, og sit Navn havde han allerede indskrevet i Kroniken med uforgængelige Træk. Danmarks Høvdinger valgte da ogsaa strax **Valdemar Valdemarson** til Rigets Konge, og Almuen gav sit Bifald med Glæde, men Juledag 1202 kronede Anders Suneson ham i Lunde Domkirke. Derpaa reiste han Landskaberne rundt efter gammel Skik, ledsaget af Landets Ypperste, allevegne ordnende Forvaltningen og allevegne hilset med Jubel. I Sommeren 1203 kom han til Lybek, hvor ogsaa de undertvungne Landes Høvdinger bragte ham deres høitidelige Hylding som Slavernes Konge og Nordalbingiens Herre, hvorpaa han endnu engang hilsede det stolte Lauenborg med Blidekast. Men endelig gav Besætningen efter og kjøbte sig Grev Adolfs Frihed med sin egen

Underkastelse; dog maatte Greven ved Eed og med Gidsler frasværge sig alle sine Lande paa denne Side Elben. Dem fik da Valdemars Søstersøn, den ædle Grev **Albert af Orlaminde**, til Lehn, og hans trofaste Sværd var en lysøiet Vogter af Rigets Sydgrændse. Men Tydskland var desuden flakt imellem tvende Keisere, der begge beilede til Dankongens Gunst. I Syd havde Danmark altsaa Ro — indtil en Tid; der var Havblik.

---

164. Næste Aar gjorde **Valdemar** — hvem vi nok allerede nu kunne give Tilnavnet **Seier**, som blev hans første Kjendingsnavn — et Tog til Norge, hvor han indsatte en vis Erling Steenvæg til Konge søndenfjelds og modtog hans Hyldingseed som Lehnsherre. Men herved skulle vi ikke videre opholde os, da de fribaarne Normænd nok passede paa, at den hele Sag blev uden Betydning. Vi drages atter mod Syd. — Efter tretten Aars Fængsel løslodes **Valdemar Knudsøn** 1206 af Søborg Taarn, og det nærmest paa Dronning Dagmars Bøn, skjøndt ogsaa den mægtige Pave Innocens havde indlagt mangt et godt Ord for ham. Han maatte gjøre sin Eed paa, at han aldrig skulde lade sig finde i Danmarks Nabolag, eller hvor hans Ophold kunde falde Kongen mistænkeligt; brød han Eden, eller stemplede han mod Danmark, var han forfalden i Ban. Med kongelige Reisepenge maatte han gaae til Rom, hvor Paven skulde passe paa ham; men et Aars Tid efter valgtes han paany til Erkebiskop i Bremen. Til Trods for sin Eed unddrog han sig altsaa den pavelige Opsigt, og drog til Bremen med Banstraalen i sine Hæle, men kraftig understøttet af Philip, den ene af de stridende Keisere. Da begyndte en ny tydsk Krig, i hvilken Kong Valdemar og **Albert af Orlaminde** atter gik frem med Seier. Bispen maatte flygte; Banstraalen havde han trodset som sin Eed; Hevnersværdet i Kongens Haand skikkede han sig ogsaa til at trodse; men hans Keiser sank for Morderens Staal, og da gik Modet fra ham. Derfor fik Danmark dog ikke Fred. Otto, den anden Keiser, Valdemars Svoger og hidtil hans Ven, blev overmodig af sin Lykke, og med Venskabet var det ude. Men han fik snart en Modkeiser, Frederik den Anden, med hvem Valdemar nu forbandt sig, og som 1214 paa Rigsdagen i Metz sluttede et ubrødeligt Venskab med „de Danskes allerchristeligste Konge" og „efter Rigsfyrsternes Raad og Samtykke" indlemmede i Danmark alle Landene nordfor Elben og Elden, samt alle Knuds og Valde-

mars Erobringer i Slavenland. Det var ikke sært, at Keiser Otto ingenlunde vilde finde sig heri, men hellere lod Ørnebanneret stævne nordpaa. Valdemar mødte ham i Holsteen, men det kom ikke til noget Slag; kun trende Frisere, Svend Stærke og Broder Gamling, fik i en Tvekamp Ram til et Par af de stolteste tydske Riddere; og Keiseren traf sig skyndsomst tilbage. Den øvrige Krig lade vi ligge, men ved Slutningen af den stod Biskop Valdemar ene, forladt af samtlige sine tydske Venner. Da kastede hans urolige Higen sig over Kampen for en Helgens Rygte: han gik (1218) i Lockum Cistercienserkloster ved Bremen, og hudflettede sig Dag og Nat med Svøben, indtil han endelig (1236) lukkede sine Øine, henved de Fiirs.

---

165. I Mellemtiden havde endnu en krigersk Begivenhed fundet Sted, der var langt mindre heldig for de danske Vaaben, men ikke mindre mærkelig. Den svenske Kong **Sverker Carlsøn** blev fordrevet af sin Formands Søn, Erik Knudsen, hvis trende Brødre han havde ladet myrde. Sverker var gift med Bente, en Datter af **Ebbe Sunesøn** til Knardrup, og søgte altsaa herned om Bistand. Han lovede Kong Valdemar Guld og grønne Skove, og naaede tilsidst sit Ønske, saa Kongen gav ham 16000 Mand med, deels Danskere, deels Behmere. Kong Sverker førte selv denne Hær over Øresund, og en Søndagmorgen legede den barske Vintervind med hans gule og blaae Banner, der vaiede kjækt fra 77 Snekker; men hans Svigerfader gik med og af Sunesønnerne endnu desuden Biskop Peder og Erkebiskop Anders samt deres Brødre Lars og Jacob. Ogsaa fulgte Upsala Erkebiskop hans Banner. De stormede frem over Hallandsaas, forbi Varbjerg, ind i Vestergøthland, og „hverken Døre eller Laase" holdt dem, „hverken Porte eller Bomme," forinden de kom til Lena. Her stod det blodige Slag paa St. Vigilii Dag 1208. Danskerne anfaldt med stort Gny og med megen Manddom, men med endnu mere Overmod, da Svenskehæren tyktes dem kun liden og ringe; de maatte dog erfare, at en ærlig Sag er stærk i trofaste Hænder. Striden var haard, og Svensken stod fast, men ogsaa Danskerne vare sene til at flye. Endelig tog Sverker selv Flugten, den første i sin Hær; og saaledes sporede han sin Ganger, at „han red over hundrede Mile, forinden han saae sig tilbage." Forinden vare dog baade Ebbe og Lars faldne med mange andre drabelige Riddere, og heit prisede selve Fienden de Slagnes Tapperhed. Ogsaa synger Visen:

„De danske Fruer staae i Høienloft og vente, deres Herrer skal komme,
Men Hestene de kom blodige hjem, og Sadlerne vare tomme."

Ja, Sagnet vil endog, at af alle de 16000 Mænd var der kun 55, som hjemvendte fra den blodige Leg. Men Sagnet fortæller os endnu, at **As-Odin** var med ved Lena. Paa Fyrisvold var det ham, som havde fældet Styrbjørn, men siden havde han holdt sig fjernt fra Slagenes Tummel. Fra det høie Norge var han nu atter ilet hid for at styrke Svearne i Kampen mod Danerne, men efter Slaget forsvandt han paany, og siden har Ingen kunnet spore hans Veie. — Var Slaget ved Lena vundet, er det rimeligt nok, at Danmarks Konge var blevet Sverrigs Lehnsherre, som han alt var Norges — af Navn. Men selv saa løs en Forbindelse mellem Nordens trende Stammer var kommen meget for tidlig; et fredeligt Forhold var Alt, hvad der skikkede sig for Tiden, og dette blev tilveiebragt, da Erik Knudsøn efter Sverker Carlsøns Død tog Kong Valdemars Søster Rigisse tilægte.

---

166. Og herved mindes vi om Kong Valdemars egne huuslige Forholde. Dem skulle vi da nu betragte, inden vi atter følge hans Banner. **Valdemar Seiers** første Brud, Jomfru Ingeborg, en Broderdatter af Keiser Otto, døde allerede som Barn. Saa sendte han 1205 Strange Ebbesøn med Biskop Peder Sunesøn til Bøhmen, for at beile til Kong Premislavs yndige Datter. De fik hendes Ja, og hun fulgte strax tilbage med dem. Ved Manø landede hun, og der tog Kongen imod hende; paa Riberhuus blev deres Bryllup drukket „udi saa god en Stund:"

„Der glædtes ved baade Store og Smaae, den Fattige med den Rige;
Der glædtes Borger og Bonde mest, af Hjertens Grund tillige.
Hun kom uden Tynge, hun kom med Fred, hun kom goden Bonde til Lise;
Havde Dannemark altid saadanne Blommer, man skulde dem ære og prise!"

Frei har sin Fornyelse i Frode Fredegod, og Tyre Dannebod har sin i Dagmar, omstraalet, som de Danskes Lyst, af en mythisk Straaleglands som ingen anden af vore Dronninger. Hele hendes Historie er hartad gaaet op i denne Straaleglands, og man veed knap mere om hende at sige, end at Folket hængte ved hende med den inderligste Kjærlighed og Begeistring. Sandsynligviis hed hun Margrethe, thi ikke engang dette veed man tilvisse; men helst

kaldte man hende med den Morgenrødes Navn (**Dagmor**), af hvis Glands hun omstraaledes. Kun i syv Aar glædede Folket sig ved sin milde Dronning, der skjenkede Riget en Arving i den unge Valdemar. Da blev hun syg, og der blev sendt Ilbud efter Kongen. Han opholdt sig just paa Skanderborg Slot, men slog strax sit Tavlebord sammen, saa Tærningerne raslede.

„Der han drog af Skanderborg, da fulgte ham hundrede Svende;
Der han kom over Riber Bro, da red den Herre alene."

Just som Kongen kom, var Dronningen daanet; Alle troede hende død. Da bad han Fruer og Jomfruer bede med sig, at han endnu engang maatte tale med hende. Og hun reiste sig atter fra sit Leie: „Hvi kalder I paa mig, kjære Herre Konge! Der maa Ingen ræddes for mig; jeg gjorde ikke andet Ondt, end jeg snørte mine Silkeærmer smaae om Søndagen." Hun talte endnu mere med ham, men pludselig udbrød hun: „Guds Engle vente efter mig!"

„Nu er det Tid, jeg farer herfra, jeg maa ikke længer dvæle!
Himmerigs Klokker ringe efter mig; mig længes hen til de Sjæle!"

Og saaledes henslumrede hun paa den hellige Esthers Dag 1212. I Ringsted Kirke dækker en simpel Steen hendes Støv, men i ethvert dansk Hjerte har hun et levende Mindeblad i Kjærlighed. — Kun i to Aar sad Valdemar Enkemand, da ægtede han den portugisiske Prindsesse **Bengerd** (Berengaria), Kong Sansios Datter. Havde hun end sit Hjem under et andet Himmelhjørne, kunde man gjerne kalde hende vor Middeltids Fru Skade, og hendes Husbonde er jo da heller ikke Njord saa ulig. Dog er ogsaa hendes Historie for største Delen gaaet op i Kæmpevisens Myther. Smuk var hun, modig og dristig, det tilstaae Alle, men derhos gjerrig, stolt og haard, saa en Skjelm skulde rose hendes Hjertelag. Hun kom ikke uden Told og Tynge; aarle om Morgen, længe før Dag, forlangte hun sin Morgengave: „Kjære Herre, I give mig Samsø og en Guldkrone af hver en Mø!" „Lidt mindre maae I bede," svarede Kongen; „der er saamangen en ærlig Mø, som har neppe det tørre Brød!" „De danske Fruer," vedblev den stolte Bengerd, „bør ikke bære Skarlagen, og en god Hest er for meget for en Bondesøn;" ja hun tilføiede:

„En Bonde bør ikke mere ved end Vændrebøre og Flagreled!
Og hvad skal Bonden med meer i Bo end tvende Orne og saa en Ko!"

Dankongen blev træt af hendes mange Fordringer, men slet afvise dem alle kunde han dog heller ikke; det er derfor ogsaa sagt, at nær havde den onde Dronning skilt ham ved hans Folks Kjærlighed. Dertil kom det dog ikke: „Herre Gud signe Dankongen!" vedblev det trofaste Folk at sukke, hvergang det sang Visens Omqvæd: „Vee da vorde hende Bengerd!" Efter at have født sin Husbonde de trende Ulykkessønner, Erik, Abel og Christopher, gik hun pludselig bort (St. Castors Dag 1220), men Folket kunde ikke engang unde hende en rolig Bortgang. Sandsynligviis døde hun i Barselseng som Dagmar, men Folkesangen lod hende udaande i Krigens vilde Tummel. Saa synger den:

„Den første Piil, der i Leding blev skudt, af den blev Bengerds Hjerte brudt;
Man hørte Ingen paa nogen Sted, for Bengerd sørged eller græd.
Nu ligger hun Bengerd i sorten Jord, endnu haver Bonden Oxe i Gaard;
Nu ligger hun Bengerd i sorten Muld, men Dannemænd er deres Konge huld.
Og nu ligger Bengerd i evig Uro; endnu haver Bonden Hest og Ko;
Men ilde er hørt Fru Bengerds Navn, for hun var ikke paa Menigmands Gavn."

---

167. Nordtydskland var ydmyget og undertvunget; **Valdemar Seier** kunde altsaa trøstig optage de afbrudte Korstog. Og Opfordringen laae nær. Blandt Liver og Letter havde Christendommen begyndt at slaae Rod, men ikke blandt de vilde Esther. De røvede og plyndrede fjernt og nær, og stor var den Grusomhed, de udøvede mod deres christne Fanger. Valdemar havde allerede gjort eet Tog derover (1206), men Virkningen af det var ikke stor. Ti Aar senere lod **Albert af Orlaminde** sig korse, og megen Hæder indlagde han sig i Kampen mod Hedningerne, baade mod Esther og Russer, men kunde dog nok see, at de i Længden vilde være ham for stærke. Altsaa seilede han tilbage til Danmark, og tre Biskopper havde han med fra Lifland, Esthland og Semgallen. De klagede deres Nød for Kong Valdemar, og han besluttede paany at tegne sig med Korset, „Jomfru Maria til Ære og til sine Synders Forladelse." Guds Statholder stadfæstede ham desuden i Besiddelsen af alle de Lande, han maatte kunne fratage Hedningerne, og tog ham selv og hans Folk under sin hellige Beskyttelse, forbydende

Alle og Enhver at angribe hans Rige, saalænge han var beskæftiget med „det gudelige Værk" at paatvinge Vantroe Daab og Christendom. Han greb da Sagen an med fordoblet Kraft, og i Forsommeren 1219 stævnede han over Østersøen med en fast utallig Flaade. Aldrig havde man seet en dansk Konge fare i Leding med en anseeligere Styrke: den bestod idetmindste af 500 Langskibe, med 120 Mand paa hvert, og 500 Skuder, som hver havde tolv Roerkarle, en Brynjemand og en Skytte. Under Kongen havde Erkebiskop **Anders Suneson** Anførslen, men samtlige Landets ypperste Høvdinger vare med, og iblandt dem Biskopperne Niels af Slesvig og Ebbe af Aarhuus. Man vil dog sige, at der kom Skræk i Folket, da det saae Hedningernes talløse Mængde paa Strandkanten, men at Biskop Ebbe talede Mod i dem, saa de faldt Alle paa Knæ i Bøn til Gud, og stege styrkede iland. Først gave de imidlertid paa Erkebispens Opfordring Vor Herre det Løfte, at, hvis de seirede, skulde hver dansk Mand paa tolv Aar og derover holde Faste og Bøn hver Laurentii-Aften, saalænge Verden stod. — Neppe var Kongen landet ved Lyndanis, før Hedningerne skromtviis underkastede sig og bade om Fred. De fik den; og Præsterne begyndte allerede at døbe for Føde, medens Valdemar lagde Grunden til en ny Fæstning. Men han havde været for godtroende. I tre Dage summede og samlede Esthberne sig, men den tredie Dag var St. Viti Dag, forhen mærket i vor Krønike ved Arkonas Indtagelse. De Danske laae rolige i Leiren, Vesper var allerede sunget, og Sommernatten begyndte at mørkne. Med Eet stormede Esthberne frem af Skovene, trængte fra fem Sider ind i Leiren og nedhuggede Alt, hvad der mødte dem. De overraskede Danskere vege, men **Vitislav Jærmerson**, Fyrsten af Rygen, stod bagerst i en Dal mellem Strandbakkerne, og han fik Tid til at ordne sine Vender. Danskernes Sværd var heller ikke sløvet, og atter vendte de sig kjækt mod Fjendens Hærskarer. Som fordum Moses gik Anders Sunesøn op paa en Høi med de hellige Brødre, for at lægge Bønnens Sværd i Kampens Vægtskaal; men hans Arme sank af Mathed, og hans Folk begyndte atter at flye. Da understøttede Brødrene den Gamles Hænder, og Danskerne seirede, saalænge hans Hænder holdtes oppe. Og som han bad, skete endnu dette Vidunder: det danske Hovedbanner var tabt i Forvirringen, men et rødt Banner med det hellige Kors i Hvidt dalede sagte ned fra Skyerne, og der hørtes en Røst, som sagde: „Naar dette Tegn

bæres høit, skulle I seire!" Da vendte Bladet sig ganske: den christne Hær samlede sig under det himmelfaldne Korsbanner, og vis paa Seieren stormede den dristig frem; men Hedningerne sloges med Rædsel og flyede. Dynger af Hedningelig dækkede Marken om Lyndanis, før Danehæren vendte om, træt af at forfølge; den knælede da fromt ned paa Valpladsen og priste Gud, men Kong Valdemar drog sit Sværd, og — første Gang under Dannebrog — slog han 35 af de ypperste Helte til Riddere. I „Volmerslaget" var al Esthland vundet for Danmarks Krone; det varede heller ikke meget længe, før Aandens Sværd slog igjennem hos Estherne, saa de Alle bleve vundne for Christi Kirke.

---

168. „Lykken hun er et underligt Trold, hun leger med Folk saa mangefold." — Fra Hallands Klipper og Blekings Skove til Vestjyllands Klitter og den gjenvundne Eiderbro boede der et lykkeligt og mægtigt Folk, agtet hjemme, frygtet ude. Aldrig var Skjoldungstolen ombølget af større Glands, thi fra Eidermundingen til den finske Bugt dannede alle Landene om Østersøen en straalerig Glorie om **Valdemar Seiers** Scepter. Der var dog noget Usandt i denne Storhed: det herskende Folk var stærkere end ethvert af de undertvungne, men langt svagere end dem alle i Forening; man adlød det, fordi man maatte, og saalænge man maatte, men kun med Uvillie; til Trællens Harme og Had sluttede sig Trællens Snedighed — thi den lehnspligtige Fyrste er ogsaa Træl —, og i en eneste Nat sank den stolte Bygning i Gruus, som var fremtryllet ved tresindstyveaarige Seire. Det var 1223, paa den Dag, som var helliget Johannes ante Portam. Kongen havde jaget paa sin Vildbane paa Lyø; foruden sin Søn, den unge Valdemar, havde han kun et lidet Følge med sig. I dette befandt sig den sortsmudsede Grev Henrik af Schwerin, en snild og dristig Mand, der kunde hade, tie og bie. Han fandt sig forurettet af Kongen, og maaskee med Grund; thi medens han var fraværende paa sin Jorsalafart havde Valdemar skjenket Halvparten af hans Lande til en af sine (uægte) Sønnesønner, der tillige var en Dattersøn af Grev Henriks afdøde Broder. Greven svor sin Lehnsherre Had og Hevn, men fremstillede sig dog for ham efter sin Hjemkomst med det mildeste Ansigt af Verden, forærede ham endog hjembragte Helgenlevninger og fulgte ham trolig paa Jagt. Den nævnte Dag jagede han dog ikke med; han havde fundet et Paaskud; men hemmelig gjorde han sit eget

Skib seilklart, gav sine Svende den fornødne Besked, listede sig ogsaa til at bore Huller i Kongens Skibe. Den hjemvendende Konge gik han ydmygt imøde, og da man om Aftenen slog Gjekken løs, var han lystig som den bedste, men drak kun lidet og var derfor lige ædru. Derimod fik Kongen og hans Mænd sig en dygtig Ruus, og gik saa til Hvile. Greven stikkede da i Stilhed Bud efter sine Svende, brød ind i Kongens Telt, som han laae i den første, dybe Søvn med sin Søn ved Siden, greb dem begge i Struben, satte dem Kneblen i Munden, bandt Hænder og Fødder paa dem, skjøndt den Gamle forsvarede sig, saa han saaredes, rev i Hui og Hast til sig, hvad han fandt af Sølv og Guld og Klenodier i Teltet, og ilede med sit Rov og sine Fanger til Skibet. Af Kongens Mænd var der Ingen, som havde mærket, hvad der foregik; og med raske Aaretag førte den troløse Lehnsmand sin forraadte Herre til det Tydskland, der længe havde sukket efter den Stoltes Fald.

---

169. I Bolt og Jern slæbtes begge Valdemarerne fra den ene tydske Fæstning til den anden. Keiser Frederik truede rigtignok Greven, men det var kun paa Skrømt, thi det var langt mere hans Ønske at faae det kostelige Bytte i sin egen Haand, end at aabne dets Fængselsdøre. Den sorte Henrik lod sig da heller ikke skræmme af saadanne Trudsler. Alvorligere meente Pave Honorius det. Han truede Greven baade med den geistlige og verdslige Arm, hvis han fortsatte sin „forbandede Misgjerning" eller vedblev at holde Kongen fængslet; ja han befalede Erkebispen af Køln og Bisperne af Lybek og Verden hver Søndag og Festdag at lyse det strengeste og høitideligste Ban over Misgjerningsmanden. Men Jorsalafareren havde saa grundig afvasket alle sine Synder paa sin Pilegrimsreise, at han nu smidskede i Skjægget ad St. Peders Efterfølger med Magten til at løse og binde. Valdemar Seier blev siddende. — Det danske Staal skulde visselig udløst ham, men Danmarks Magt var lammet, eftersom dets Hoved var faldet. Modløsheden greb Mængden, og den voxede i Dagetal, altsom hver Dag bragte nye Efterretninger om de undertvungne Folks Frafald. Kun een Mand tabte ikke Modet: det var Dankongens Søstersøn, Grev **Albert af Orlaminde**. Tilsidst fik han ogsaa en Hær samlet, og med den bortjog han ikke alene Valdemar Knudsøn, Bispoppen, som atter havde bortlagt Munkekutten for at iføre sig Brynjen; han gjorde, hvad der var endnu bedre: sønderrev med sit Sværd

det Brev, der skulde gjengivet Danmarks Konge Friheden, imod at han tog Danmarks Rige til Lehn af Keiseren! — Albert forenede sig med en anden af Kong Valdemars Søstersønner, den unge Grev **Otto af Lyneborg**, og ved Mølln mødte de (Jan. 1225) Danrigets Fjender. I Spidsen for disse stod Grev Henrik selv, men ham fulgte den unge Grev Adolf af Holsteen med mange andre Herrer. Der blev kæmpet fra Morgen til Aften, men Lykken var atter de danske Vaaben uhuld; da Solen dalede, var Grev Albert fangen og hans Hær opløst; i Schwerins Fangetaarn skulde han gjensee sin Morbroder, ikke for at udfrie ham, men for at dele hans Skjebne. I Fasten overgav Hamborg sig til Grev Adolf; i Vaaren frigjorde Lybek sig; Ditmarskerne lode heller ikke vente paa sig; og Eideren var atter Rigets Grændse, som den altid burde været. — St. Aniani Dag 1225 undertegnede Kong Valdemar endelig et Forlig med Greven: han gav Afkald paa alle tydske og slaviske Lande undtagen Rygen, ja selve Rendsborg skulde han overgive til Grev Adolf; i Løsepenge skulde han give: 45000 Mark Sølv; alle Dronning Bengerds Klenodier; tusind Alen flandersk Skarlagen samt 250 Timmer Graaværk til nye Dragter for hundrede Riddere; 50 Stridsheste til ti Mark Stykket og 50 Travere til fem Mark. Ved sin egen Løsladelse skulde han stille to af sine Sønner og fyrretyve Herremænd som Gidsler, og naar den unge Valdemar frigaves til Paaske, skulde endnu den tredie af Bengerdsønnerne med ni Adelsmænd gaae som Gidsler for ham. Paa Guds værdige Legeme skulde han sværge aldrig at ville hevne sig paa Greven, og hans Sønner maatte tilligemed ham, samt Rigets Biskopper og Høvdinger, besværge Forliget. — Det var haarde Vilkaar, men Nøden var tvingende, og han maatte gaae ind paa dem. Efter fulde halvtredie Aars Fangenskab sattes han igjen i Frihed paa St. Thomæ Dag, og Juleaften 1225 stod han atter i sit Rige.

„Saa glade var alle danske Mænd, deres Konge var løst af Møde,
Som Englene var den Paaskedag, vor Herre stod op af Døde."

Og gjerne troe vi, hvad Visen beretter, at, da Stevne og Thing blev sæt, da gave Dannemænd 6000 Mark Sølv til deres Herres Udfrielse, samt „hundrede Heste beladte;" men for Valdemars Skyld sparede ei heller Fruerne og de ædle Møer deres Kjæder og Ringe saalidt som deres Hovedguld. Oldtiden maatte jo dog gjentage sig i Middeltiden: den var gaaet igjen i fremmed Svig, den maatte ogsaa fornyes i hjemlig Troskab.

---

170. Næste Aar ved Midsommer svarede Pave Gregor paa Kongens Ansøgning: Da Din Eed er Dig paatvungen ved Frygt og aabenbar Vold, og Du følgelig ikke kan være forpligtet til at holde den, eftersom man ikke skylder Forrædere nogen Troskab; og „da en prophetisk Røst paaminder os om at løse Syndens Baand og Lænker samt udlede de Sønderknuste i Frihed og bryde hvert et Aag: saa løse vi Dig fra den Dig aftvungne Eed og Alt, hvad deraf følger; thi Eden bør være et retfærdigt Baand og ingenlunde en ubillig Lænke." Det var nu den Tids Sædelære. — **Valdemar Seier** var altsaa løst fra sin Eed, og atter krystede han Sværdhjaltet for at hevne den lidte Overlast og udfrie sine Sønner. Endnu samme Sommer førte han sin Hær i Marken, tvang Ditmarskerne, slog Mikkelsdag baade Grev Henrik og Grev Adolf udenfor Rendsborg, som han dernæst tog med Storm, indtog ogsaa Itzehoe, saa det syntes Alle klart, at Seieren holdt sig endnu tæt til hans Banner. I Vintertiden hvilede Vaabnene. Men i Lybek samlede sig hele Nordtydsklands Magt: ei alene Grev Henrik og Grev Adolf, hans Fienders Hoveder, men Hertug Albert af Sachsen, af hvem hine toge deres Lande til Lehn for at vinde hans Bistand, samt Meklenborgs Fyrster, Bremens Erkebiisp og de frie lybske Borgere; ja selve Keiseren sendte dem 300 udsøgte Karle og vel endnu anden Undsætning. Kun **Otto af Lyneborg**, Valdemars Søstersøn, blev ham tro. Endelig mødtes Hærene ved Bornhøved. I to Dage laae de stille, men paa den tredie, Mariæ Magdalenæ Dag 1227, rykkede de begge ud for at afgjøre Sagen med eet Slag. Valdemar havde stillet sin Hær saaledes, at han selv stod i Midten mod Grev Adolf af Holsteen, der havde taget Plads under det keiserlige Ørnebanner; paa høire Fløi stod Otto af Lyneborg mod Albert af Sachsen; paa venstre den unge Kong Valdemar mod Henrik af Schwerin med Lybekkerne. Bremerne og de meklenborgske Slavefyrster dækkede Tydskernes Ryg, Ditmarskerne Kongens. I flere Timer var Striden staaende; Lykken vilde endnu ikke tage Parti. Da begyndte Holstenerne at trække sig tilbage, thi de havde Solen lige i Øinene, og der kom Uorden i deres Rækker; Høvdingerne maatte jage dem frem igjen med tætte Prygl. Grev Adolf gik selv i Spidsen, løftede sine Vaaben mod Himlen og raabte til den almægtige Gud: „Hvis Du under mig Seieren, skal jeg bygge Kirker til Minde om Din Naade, men selv vil jeg frasige mig alle verdslige Tanker og herefter ganske hengive mig

til Din Tjeneste!" Da saae man i Skyerne Marie Magdalene, hvem Lybekkerne havde lovet at hellige et Kloster; med sin høire Haand velsignede hun Adolfs Skarer; opfangede ogsaa Solstraalerne og sendte dem i Øinene paa de Danske. Ditmarskerne faldt desuden pludselig med høit Bulder Danehæren i Ryggen; og den tog Flugten. Kongen selv mistede et Øie og var rimeligviis atter faldet i Fjendevold, afmægtig og forstødt som han var, havde ikke en tydsk Ridder i hans Hær taget ham op paa sin Hest og ført ham ad lønlige Stier til Kiel. 4000 Danskere dækkede Valpladsen, og Hertug Otto toges tilfange samt Bisp Tue af Ribe. — Der var ikke Tanke for Kongen om at reise sig af dette Nederlag; Hertug Albert brugte desuden Tiden godt og smeddede trolig, mens Jernet var varmt. Lauenborg var den sidste af Kongens Fæstninger, og den overgav sig tilsidst med hans Bifald, imod at Albert af Orlaminde kom paa fri Fod. Hertug Otto løskjøbte sig selv for 10000 Mark lybsk, og — for at blive færdige med Lyøjagten — 1230 bleve de kongelige Prindser løskjøbte. Danmark havde atter Fred med samtlige sine Naboer, men dets Erobringer vare tabte.

---

171. Dybt var **Valdemar Seier** bøiet og ydmyget, men Smerternes Bæger var endnu ikke udtømt. Den unge Valdemar, Dagmars Søn, Arvingen til Folkets Kjærlighed, var allerede 1215 hyldet paa Samsø af Rigets Herrer og dernæst paa Viborg Thing af menige Almue. St. Hansdag 1218 kronedes han i Slesvig Domkirke i en glimrende Forsamling af femten Bisper, tre Hertuger, tre Grever, en Mængde Abbeder samt hele Danmarks Adel. 1229 hjemførte han Prindsesse Leonore af Portugal, men hun døde allerede 1231 i Barselseng, tilligemed sin nyfødte Søn. Inden Aaret var omme, sank den unge Ædling selv for et Vaadeskud i Refsnæs Skov. Hele Danmark sørgede, men hans Fader mest. Dog — Dankongen reiste sig af sin Sorg; den gamle Kæmpe reiste sig til nye og herlige Seire, bedre end de forrige og ikke plettede med Blod. Vel værgede han ogsaa fremtidig om Rigets Grændser, og den esthlandske Erobring fastholdt han, men Valdemar Seier blev til **Valdemar Lovfører**. Som Guldet var han luttret i Ilden, og han var større i sin Ydmygelse end i al sin Herlighed. — Medens Romerretten mere eller mindre er bleven paatvungen de fleste andre europæiske Folkefærd, hvis gamle Skikke og Vedtægter maatte vige for den fremmede Erobrer, har aldrig noget Saadant været

Tilfældet med vort Norden. Vel var der Enkelte, som havde gjort Bekjendtskab med den ved fremmede Universiteter, og som i stærke Ord anbefalede den her hjemme; men de kunde Intet udrette mod Folkets Kjærlighed til det Nedarvede. Ikke at der gaves nogen almindelig Landslov; tvertimod havde de tre Hovedprovindser, hvori Landet faldt (ɔ: Skaane med Halland og Bleking, — Sjælland med de hosliggende Smaaøer, — Sønder- og Nørrejylland med Fyen), hver sin egen Lov, indrettet efter Provindsens særegne Eiendommelighed. Ei heller vare i Regelen disse Love Kongernes Værk; de vare Vedtægter, som længe havde forplantet sig gjennem mundtlig Overlevering, som lidt efter lidt bleve samlede, fik saa almindelig Gyldighed paa et Folkething og bekræftedes af Kongerne. „Loven havde hidtil gjort sig selv;" men Valdemar Seier følte sig stærk nok til at tage Lovarbeidet i sin Haand, og i hans Tid fik derfor ethvert af de tre Landskaber sin egen Lovbog; thi „med Lov skal man Land bygge." — Skaanske Lov er den ældste, og den synes at være nedskrevet i Begyndelsen af hans Regjering. Den Sjællandske Lov er formodentlig noget yngre, skjøndt den hyppig tillægges den store Valdemar; men den afløstes efter en Deel Aars Forløb af den nye sjællandske Lov, der ogsaa er kaldet Kong Eriks, fordi man urigtig antog, at den var givet af Erik Glipping (eller Menved), da det dog er klart, at ogsaa den tilhører Valdemar Seiers Tidsalder. Bedst kjende vi imidlertid den Jydske Lovs Historie, ligesom den er den vigtigste af dem alle. Den stod ved Magt i halvsemte Hundredaar, skaffede sig endog Anerkjendelse udenfor den Provinds, for hvilken den var givet, og den gjelder endnu i Sønderjylland. Nærmest er den ordnet og affattet af Biskop **Gunner** i Viborg, men sit Grundlag hentede den fra ældre jydske Lovbestemmelser, og paa et Danehof i Vordingborg, hvor alle Kongesønnerne vare samlede med alle Danmarks Bisper og ypperste Adelsmænd (Marts 1241), blev den forelagt Folket til Antagelse. Dette tog ved den „som en ærlig Lov, taalig efter Landsens Vane, beqvem og aabenbar, saa Alle kunne vide, hvad den siger:" og Kongen stadfæstede den. — Det var en „taalig" Lov, og dens fleste Straffebestemmelser ere saare milde; den anvender meget sjelden Livsstraf, hyppigere Fredløshed, men som oftest Bøder, der kom den Fornærmede tilgode; dog ere store Tyverier, Snigmord, Mordbrand, Landsforræderi osv. Ubødemaal, hvilke den straffer med Død eller

Trældom, Fredløshed eller Lemlæstelse. Nærmere kunne vi ikke her gjøre Rede for den, men skulle dog tilføie dette, at endnu i hine Dage havde den frie Selveierbonde saamegen Indflydelse paa Thingene, at uden hans Samtykke kunde ingen Skat paalægges og ingen Lov gives. Derfor staaer der i Jydske Lov, at „ingen Mand skal dømme imod den Lov, som Kongen giver og Landet tager ved; men efter den Lov skal Landet dømmes og rettes. Den Lov, som Kongen giver og alt Landet tager ved, den maa han ei ophæve eller forandre uden Landets Villie, medmindre den er aabenbar imod Gud."

---

*172. Ved fire mærkelige Mænd maae vi særlig dvæle, skjøndt de to af dem have vi allerede nævnet. Den første er **Anders Suneson**, hvem vi sidste Gang saae bedende under Volmerslaget. Han tog sig Kongens Fangenskab saa nær, at han nedlagde sit høie Embede og trak sig tilbage fra Verden. Paa Ivø tilbragte han sine sidste kummerfulde Dage, plaget af Spedalskhed, og der døde han i en høi Alder, St. Optati Dag 1228. Klog i Raadet og tapper i Marken var han en from og lærd Herre, hvis Virksomhed var stor til Troens Udbredelse og Bestyrkelse mellem Liver og Esther. Sin Bogsamling, en uvurdeerlig Skat for hiin Tid (glossérede Bibler, Allegorier og Moraler over det Gamle og Nye Testament, et Corpus af Canones, et Missale, Lombardi skolastiske Historie og Sententser, Huicionis Summa samt syv Lovbøger), skjenkede han til Lunde Kanniker; men berømt er han endnu for sin latinske Oversættelse af Skaanske Lov, for sine latinske Mariaviser og for sit Hexaemeron, i hvilket han paa Latin besang det hele Skabelsens Værk. Mange ere Legenderne om hans hellige Liv og Undergjerninger, dog optog Kirken ham aldrig mellem sine Helgener. — Den anden er **Biskop Gunner**. Han var Abbed for Cistercienserklosteret paa Øm, og var allerede de Halvfjerds, da Viborg Bispestol blev ledig. Der var just dengang (1222) en Cardinal herinde, som paa et Kirkemøde i Slesvig vilde formaae Præsterne til, at de dog endelig maatte opgive deres Koner; men saasnart han hørte, at Viborg Bisp var død, reiste han strax derop for at faae Kannikerne til at vælge Gunner, hvem han kjendte fra Paris af som en lærd og forstandig Mand. Kannikerne efterkom hans Anmodning, og den danske Kirke fik i Gunner en af sine ædleste Prydelser, „der blev helligere og fuldkomnere, jo længere han

levede." Sin Munkestik vedblev han strengt at holde over, prædikede tidt og glemte da hverken Lov eller Evangelium, var ogsaa en nidkjær og alvorlig Tilsynsmand, men ellers venlig og gjestfri, vittig og spøgefuld. Med unge Mennesker gad han gjerne omgaaes, holdt ogsaa et Slags Skole for vordende Klærker, og Bispop Hans i Børglum sagde tidt og ofte, at man lærte mere Godt i Gunners Huus end ved Høiskolen i Paris. Ja alle Danmarks Bisper, selv Uffe, Lunde Erkebisp, ærede Gunner som Sønner en Fader. Ogsaa Kong Valdemar kaldte ham altid sin Fader, hvad enten han talede om ham eller skrev til ham, og det Samme gjorde den unge Valdemar samt Dronning Leonore, hvem han selv havde hentet hid. Der var Ingen, hvis Raad Kongen hellere hørte og villigere fulgte, men hans Fortjenester af Jydske Lov have vi allerede fremhævet; vi kunne aldrig fuldtakke ham for dens Danskhed. Sine Kræfter beholdt han til det Sidste, baade Aandens og Legemets, og han var vel fuldt de hundrede Aar, da han Irenæi Dag 1251 sagtelig henslumrede paa Asmildkloster. Klærker og Adelsmænd bare ham til hans Hvilested i St. Kjelds Capel, men det hele Præsteskab samt Viborgs Borgere fulgte Baaren med Kors og Faner. — Den tredie er **Henrik Harpestreng**, en Kannik i Roskilde, som døde Theodosiæ Dag 1244. Hans Liv er meget mindre bekjendt, og vi vide kun dette om ham, at han var en ivrig og anseet Læge, der rostes for sin store Gavmildhed; men i sin Lægebog, Urtebog og Steenbog gjorde han det første videnskabelige Forsøg paa Dansk, som gjennem de henrundne Tider er kommet ned til os. — Den fjerde er endelig Islænderen **Olaf Hviteskjald**, Forfatteren til saamangen konstigslynget Drape, som var kjættersk nok til slet ikke at ville bukke for Latinerne. Han meente nemlig, at de havde al deres Lærdom fra Grækerne og vare altsaa slet ikke saa dygtige, som man gjerne vilde give dem ud for. Desuagtet stod han paa en fortrolig Fod med Valdemar, der skal have lært ham en egen Maade at ordne Runerne paa. Men som hans Navn antyder, var han nærmest Skjald, og forsaavidt tilhørte Valdemar den gamle Tid, at han elskede Skjaldenes Sang. Endnu et Par andre Skjalde nævnes iblandt dem, han gjerne saae omkring sig, men for det Slags Hofsinder havde man efter hans Tid ingen Brug.

---

173. Den jydske Lov var **Valdemar Seiers** sidste Bedrift. Faae Dage efter at han havde stadfæstet den, døde han i Vording-

borg, Natten til St. Eustachii Dag, Skærtorsdag 1241. Han havde altid viist Kjærlighed til Troen og Gavmildhed mod Kirken, om han end „som Slægtning" havde troet sig berettiget til at dele Offer med Hellig-Niels i Aarhuus, indtil Biskop Ebbe fik ham bedre underviist før Landgangen ved Lyndanis. Før sin Død betænkte han enhver af Cathedralkirkerne med dyrebare Frihedsbreve samt kostelige Chorkaaber for at være saameget desto sikkrere paa en glædelig Hjemgang. I Ringsted St. Bents Kirke stedtes han til Hvile mellem Dagmar og Bengerd, men gjennem hele Folket gik der et Ængstelsens Suk ved hans Baare. „Nu faldt Kronen af danske Mænds Hoved!" lød det i Sukket. — Og der var Sandhed i denne Forudfølelse. Valdemar var kjæk som Seierherre og stor som Overvunden; i Oldingalderen forbandt han Ynglingens Dristighed med Mandens kraftige Virksomhed; men han var svag som Fader. Aaret efter sin ældste Søns Død fik han den næste, Erik, valgt og kronet som Danmarks Konge. Derved var altsaa Arvetvisten afgjort. Men saa gav han sine andre Sønner mægtige Forlehninger, og dermed var Oprørsfaklen tændt. Abel fik Sønderjylland og besvogrede sig endnu i Faderens Levetid, imod dennes Ønske, med Seierherren fra Bornhøved, den holsteenske Grev Adolf. Christopher fik Lolland og Falster. Ja selve Slegfredbørnene bleve ikke glemte: Junker Knud blev Hertug i Bleking, og den Nikolai, der havde været den uskyldige Anledning til sorte Grev Henriks Harme, fik det nordlige Halland som Grevskab. Ogsaa Kongens Fædernegodser skiftedes mellem Børnene. Vi skulle dog ikke yderligere gaae i Rette med den Gamle, der fulgte Samtidens Sædvane, og hvis Navn bør altid ihukommes af alle Dannemænd med Kjærlighed og Berømmelse; sagtens har han meent, at den, der ukrævet fik saa meget, maatte dog vel ogsaa slaae sig tiltaals; han har glemt at „mere vil altid mere." Lidt hjalp det derfor, at han før sin Død formanede Sønnerne til at holde Venskab som Brødre.

---

174. **Erik Valdemarsøn**, kaldet **Plovpenge** af en stor Plovskat, han maatte udskrive, var en velstuderet Pariserklærk, lystig, letsindig og ødsel, men smuk, anseelig og nedladende. Han vilde gjenvinde sin Faders tabte Lande, og derfor begynde med Holsteen, men kom herved strax i Strid med sin Broder: „Abel af Navn, men Kain i Gjerning." Abel — den første bevidste Slesvigholstener — bestyrede nemlig Holsteen med Slesvig, medens hans Svogre,

de unge Grever, laae ved Paris's Heistole. Hertil kom endnu, at Kong Erik fordrede Lehnseed af sine Brodre, men de negtede en saadan, idet de paastode at have arvet deres Hertugdommer af Faderen med fuld Herreret og med fuld Arveret for deres Born. Paa begge Sider rustede man sig, styrket ved tydske Leietropper, men det maa her være nok at fortælle, at baade Kongen og Hertugerne fore frem som Mordbrændere, ikke som Danfolkets bedste Mænd. Tid efter anden gik saaledes Odense, Svendborg, Randers, Veile, Kolding, Aabenraa, Haderslev, Flensborg og endnu flere af Landets Kjobstæder op i Luer, for ikke at tale om det aabne Land; men snart var det Kongen, snart en af Hertugerne, som antændte Brandfaklen. Ja Lybekkernes Borgemester, den tappre og forvovne Alexander v. Soltwedel, stak mere end eengang i Seen for at hjemsoge de værgelose danske Oer, plyndrede Stege og plyndrede Kjobenhavn, som han til Afsked overgav til Luerne. En saadan var nu atter det Danmarks Skjebne, som under de tre foregaaende Konger havde indgydt alle Naboerne Angst og Rædsel! — Endelig vendte dog Freden tilbage efter en syvaarig Borgerkrig, og den ene af Brodrene havde efter den anden maattet hylde Kong Erik. Et Korstog mod Esthland, som denne dernæst paatog sig, leb heel fredelig af; men pludselig belagde Holstenerne Rendsborg. Erik vilde ikke give slip paa sin Grændsefæstning, og ilede den til Hjelp. Han stod allerede paa Dannevirke, da han modtog Hertug Abels venlige Indbydelse. Godtroende ilede han til Slesvig, hvor han bad sin Broder om at mægle Fred med Holstenerne, „thi jeg er kjed af at udgyde christent Blod." Efter Maaltidet legede han Skak med Henrik van Kerkwerder. Abel traadte til, blodig i Hu, og det var hans onde Hensigt at yppe Skjendsmaal. „Husker Du," sagde han, „da Du plyndrede denne By forgangen Aar, og min Datter maatte barfodet og nogen lobe efter Skjul imellem andre fattige Qvinder?" „Slaa Dig tiltaals, kjære Broder! jeg har Gudsfrygt endnu saameget, at jeg kan give hende til et Par Skoe." „Nei!" snyste Abel, „det skal Du ikke tiere gjore!" hvorpaa han tog sin Broder og Konge tilfange og overgav ham i Bevogtning til sin Kammermester Tyge Bust. „Hvad skal jeg gjore med Eders Broder?" spurgte denne. „Hvad Du selv vil!" lod Svaret. Kong Erik blev da fort lænket til Skibsbroen og i en Baad roet hen imod Missunde Snævring. Underveis horte han Aareslag og Menneskestemmer bag sig. „Hvem monne det være?"

„Paa Rosten tykkes os, at det er Lave Gudmundsøn," svarede Baadsfolkene. „Saa henter mig en Præst, at jeg kan skrifte, før jeg døer!" udbrød Erik; thi han kjendte Laves fjendske Sindelag fra gammel Tid. Strax efter lagde Lave til med sin Baad. „Du maa vide, Kong Erik, at ret nu skal Du døe!" Neppe vilde man tillade ham at sørge for hans Sjæl, og Præsten maatte fatte sig kort. Derpaa spurgte man ham, hvor vel hans Skatte laae gjemte. „Hos Roskilde Graabrødre," svarede han og rakte dem Nøglen til den jernbeslagne Kiste. Det var Laurentii Morgen 1250. Maaskee har den gryende Dag forskrækket Morderne, thi der var nu ingen af dem, som havde Mod til at halshugge den Salvede; men med Penge kjøbtes dog Kerkwerder dertil, og i to Hug skilte han næsten Hovedet fra Kroppen, hvorpaa man sænkede begge Dele ned i Fjorden, betyngede med svære Stene. Men to Maaneder efter kom Liget dog frem; den høire Haand ragede op over Vandfladen, som vilde den anraabe Himlen om Hevn. Fiskerne førte ham til Sortebrødrenes Kirke i Slesvig, hvor han blev hæderlig begravet, men syv Aar senere førtes han til St. Bents Kirke i Ringsted. — Abel gik til Graabrødrene i Roskilde at aabne den hemmelighedsfulde Kiste; den indeholdt hverken Guld eller Sølv, thi al Kong Eriks Efterladenskab af denne Art var 40 Mark Penge og tvende Guldmynter; men den indeholdt en Munkekutte med tilhørende Gjord samt et Brev, udfærdiget i den samme Sommer, i hvilken han tiltraadte Regjeringen, og hvori han erklærede, at han vilde døe i Graabrødrenes Dragt og begraves i deres Kloster. Skjøndt han ingenlunde havde staaet paa den bedste Fod med Præsterne under sin Regjering, gik dog nu Fortællingen om hans Fromhed fra Mund til Mund. Sine Synder havde han sonet med sin Død, og i Folkets Øine var han en Martyr. Over hans Leie i Fjorden saae Fiskerne Blaalys brænde; ved hans Grav skete der hyppige Underværker; alle hans Mordere forfulgtes af Guds Straffedomme. Altsaa gjorde Folket ham til en Helgen, skjøndt han aldrig blev kanoniseret, og flere Gilder oprettedes til hans Ære.

---

175. Erik efterlod kun Døttre, og det var ikke forgjeves, at **Abel Valdemarsøn** beilede til den danske Throne, han ved Brodermord havde gjort ledig. Allehelgensdag kaaredes han paa Danehoffet i Roskilde, fordi han atter skulde hjemføre Sønderjylland til Danmark. Saa gjorde han sin Eed paa, at han var uskyldig i sin

Broders Mord, og iblandt sine Adelsmænd havde han fireogtyve, der vare tjenstfærdige nok til at være hans Medeedsmænd. Ellers er ved dette Danehof endnu at mærke, at her mødte Kjøbstædernes Fuldmægtige første Gang som egen Stand. — Omstændighederne nødte ogsaa Kong Abel til at udskrive en stor Skat, men den vilde Strandfriserne ikke betale. Ved Vintertid drog Kongen altsaa imod dem, men Friserne førte St. Christians Billede med sig, og lovede denne deres Helgen, at, hvis de kun maatte seire, skulde de visselig forgylde ham. Pludselig afløstes Frosten af Plaskregn, saa hele Marsken blev et Ufore. Kongen maatte trække sig tilbage, men St. Christian blev forgyldt. Den næste Sommer, 1252, kom dog Kongen igjen, leirede sig ved Oldensvort, inddrev Skatten og lod de gjenstridige Byer afbrænde. Da samlede alle Friserne sig, Mand for Mand. Der stod et blodigt Slag paa Peders og Pouls Dag, men Kongen trykkedes mere og mere tilbage. Han red just over en Bro ved Milderdam, da styrtede Vessel Hummer (eller Henner Friser?), en Hjulmand fra Pelvorm, frem fra Broen, under hvilken han havde skjult sig, og kløvede Kongens Hoved bagfra. Af hans Hær flygtede, hvad flygte kunde, og hans Lig blev i længere Tid liggende som et Bytte for Himmelens Fugle. — Saaledes døde Brodermorderen midt i sin Synd, den meest begavede af Valdemar Seiers Sønner, forbandet af alle Danske, ikkun forsvaret af Holstenere. Han indrømmede dem da ogsaa villig Rendsborg, fordi det var ham Hip som Hap, hvor den gik hen, naar han kun selv, som han haabede, maatte forene Holsteen med Sønderjylland og begge Dele med det Danmark, som han saa hjerteløst havde lemlæstet. — Endelig førte Slesvigs Borgere ham til deres Domkirke, men han kunde endnu ikke forholde sig rolig. Der blev strax et saadant Ustyr i Kirken, at det ved Nattetid var umuligt for Munkene at synge deres Psalmer. Saa tog man da atter Liget op og begrov det i Pølekjær ved Gottorp; til ydermere Sikkerhed nedrammede man det med Pæle i Mosen. Der blev nu ogsaa roligt i Kirken, men desmere spøgede det i Pølen, og til den seneste Tid, da Folk tabte Troen paa Spøgelser, vidste Gottorp Vægtere at fortælle om Kong Abels vilde Jagt, hvorlunde han hver Nat paa en lille hvid Hest, selv kulsort, jog igjennem Skoven op ad Missunde til, ledsaget af Deeltagerne i hans Brøde samt af trende gloende Jagthunde. Hvem Herrerne lønnede med Thronen, vedblev den ubestukne Folkeaand i Hundredaar at dømme og straffe.

176. Erkebiskop Eskil og Biskop Valdemar af Slesvig havde givet de forrige Konger en Deel at bestille; men det var altsammen med Sværdet. Erik Plovpenge kom ogsaa i Strid med Biskop Niels Stisøn i Roskilde, men han løb af Landet som en Kjeltring, fordi han som Kongens Kantsler havde forvansket Rigens Midler. Ligeledes havde samme Kong Erik Strid med hele Geistligheden, fordi han med Pavens Tilladelse havde beskattet dens Tiender til Korstoget mod Estherne. Saaledes havde Danmarks Konger allerede paa mange Maader følt Svien af Præsteskabets voxende Vælde; men **Christopher Valdemarsøn** var dog den første Dankonge, der ret egentlig fik med Krumstaven at gjøre. Hermed gik det saaledes til: De holsteenske Grever vilde tvinge ham til at give Sønderjylland i Lehn til Abels Sønner, og efter en Krig, hvori atter forskjellige Byer vare svedne af over Borgernes Hoveder, gav han tilsidst efter. Ogsaa havde han Stridigheder med Norge, der nødte ham til at dele sin Styrke. Men imens sad der en Slægtning af Axel Hvide paa Lunde Bispethrone; det var **Jakob Erlandsøn**, der som Domprovst i Lund havde deeltaget i Kirkemødet i Lyon, hvor Paven med sine Bisper afsatte Keiser Frederik den Anden. Jakob havde her seet, hvordan Kirkemagten spillede Bold med en Keiserkrone, og endnu desuden var hans Forfængelighed bleven stærkt paavirket ved den megen Roes, som de samlede Bisper fra alle Verdenshjørner havde lagt paa hans Lærdom og Klogskab. Da Niels Stisøn var rømt, blev han imod Kong Eriks Villie valgt til Biskop i Roskilde, og efter Erkebiskop Uffes Død steg han 1254 op i Erkesædet til Trods for Kong Christophers Anstrengelser, til Trods ogsaa for hans mindelige Anmodning til Paven om ikke at stadfæste Valget. Kongen havde nemlig ikke kunnet glemme, at Bispen ikke vilde indlade ham i Kjøbenhavn, dengang han, efter Nederlaget ved Skjelskør (1252), maatte flygte for den trodsige Henrik Emeltorp. Der var endnu meget mere imellem Konge og Erkebisp, men dette kan være nok til at forklare det Følgende; kun maae vi tilføie, at, var Bispen end herskesyg, trodsig og snedig, vil man neppe heller kunne negte, at Kongen var egenraadig, paaholdende og upaalidelig. — Bispen svor Kongen Troskab over Christi Legeme og Blod og de Helliges Been, men desuagtet indviede han uden Kongens Vidende Bisköpper baade i Slesvig og Roskilde, og i Domkirken lod han Kongens og Dronningens Sæder nedbryde. Den gamle Kirkeskraa vilde han heller ikke overholde, thi „der var Ting i den, som vare

Djævelens Værk;" og desuagtet vilde han ikke give Afkald paa Tienden, thi „den havde han ikke ifølge Skraaen, men ifølge den almindelige christne Kirkeret." Bønderne gjorde Oprør; deres Forbittrelse vendte sig baade mod Adel og Geistlighed; i et Par Aar gjennemstreifede de Landet i alle Retninger, og mangen Borg sank i Gruus for deres vilde Harme; men Kongen og Erkebispen beskyldte gjensidig hinanden for at have reist dem, mens de maatte enes om at jage og sprænge dem. Endelig berammede Kongen samtidig et Danehof i Nyborg og Bispen et Landemode i Veile; det var naturligviis paa Trods. Skjøndt de jydske Bisper stode imod, vedtog Veile Landemode St. Gotfreds Dag 1256, „ifølge nærværende Forsamlings Myndighed," at: „saasnart nogen Biskop paa Kongens Befaling, eller med Samtykke af ham eller nogen Adelsmand, gribes, lemlæstes eller grovelig fornærmes, skal Gudstjenesten øieblikkelig være forbudt i hele Landet, hvis der er rimelig Grund til at antage, at det er skeet efter Kongens Villie, og der ingen Tvivl er om, at han havde kunnet raade Bod derpaa; men den Præst, som holder Gudstjeneste, mens Forbudet varer, maa vide, at ogsaa han er bansat." Efter denne Bedrift toge Bisperne til Danehoffet, hvor Erkebispen tog Hatten af for Kongen, men fik til Gjenhilsen en latinsk Verselinie med den Mening: Langt om længe kom dog Studedriverne! Ogsaa indgav Kongen en Klage over ham til Danehoffet. For et Øieblik jævnedes Striden, men den blussede op igjen. Freden kunde umulig vare ved mellem en Biskop, der jagde med Paver for ham, at „Kirkens Lov gaaer fremfor Landets Lov, fordi Sjælen, til hvis Frelse Kirken er indsat, gaaer foran Legemet;" og „den verdslige Magt laaner sin Berettigelse fra den aandelige, som Maanen sit Lys fra Solen," — og en Konge, der paa Grund af Bispens Ulydighed meente at kunne fratage ham og hans Klærker de Friheder og Lehn, med hvilke de tidligere vare bebrevede af Kronen. — Endelig naaede Striden sit Høidepunkt. Stænderne havde valgt Erik Christophersen til sin Faders Eftermand, og det var Kongens Hensigt at lade ham krone paa Danehoffet i Odense 1258. Erkebispen havde iovet at forrette Kroningen, men isteden satte han hver den i Ban, som vovede at gjøre det. Det Samme gjorde Biskop Peder Bang af Roskilde og Biskop Jens Bang af Odense, ogsaa et Par Skud af Hvideslægten; og skjøndt fire af de jydske Bisper, alle velvillige mod Kongen, vare tilstede, vovede ingen af dem at trodse Banbullen. Der fandt

ingen Kroning Sted, men Kongen rasede, saameget mere som Ordet gik, at Erkebispen havde anmodet Paven om at afsætte Kongen og give hans Krone til en af Abels Sønner. Ofte søgte Kongen, men forgjeves, at faae Erkebispen i sine Hænder; endelig bød Niels Erlandsøn, hans egen Broder, Lehnsmand i Lund, samt en anden Lehnsmand sig til at gribe ham; og Vor Frue Nat 1259 udførte de den dumdristige Beslutning. De toge ham paa Gisleborg ved Landskrona, satte ham i verdslig Dragt paa en Hest, bandt Benene under Hestebugen, gave ham en Hue med Qvaster af Rævehaler paa Hovedet, joge afsted med ham til Hagenskov Slot ved Assens, og sluttede ham der i Bolt og Lænker. Ogsaa Erkedegnen og Provsten i Lund bleve fængslede, men Roskilde og Fyens Bisper vare undslupne, den første til sin Slægtning, Fyrst Jærmer paa Rygen, den anden til sin faste Borg paa Als. Nu kom deres Banstraaler: ingen Gudstjeneste maatte holdes i det hele Rige, ingen Klokker lyde, ingen Nadvere uddeles, ingen Død gives christelig Begravelse; kun Børnene maatte døbes i Stilhed, og paa Kirkegaardene maatte Ægteskaberne indvies. Kongen truede de Præster med Afsættelse, som adløde, men „Vi Peder, af Guds Naade Biskop i Roskilde," gjorde det Samme ved dem, som ikke adløde, og Paven stod hos ham med Trudsel om Ban og Interdict. Desuden ophidsede han Jærmer mod Danmark, ligesom hans Broder Jens de holsteenske Grever. Medens hiin, higende efter Uafhængighed og med Ærbødighed bøiende sig for det apostoliske Hoisæde, gjennemfoer Sjælland med sine Vender, trængte gjennem „Jærmers Gab" ind i Kjøbenhavn og afbrød dets Slot, — hærgede Holstenerne trindt i Jylland af Hjertens Lyst; og Kong Christopher maatte tye til Sverrig og Norge om Hjelp. Inden denne kunde ankomme, opholdt Kongen sig hos den trofaste Bistop Æsger i Ribe, for at raadføre sig med ham. Her døde han pludselig, Marimins Dag 1259, ikkun 40 Aar gammel. Ifølge en samtidig Efterretning blev han forgivet, og som hans Morder nævnede man Abbed Arnfast i Ry. Der har endog været dem, som vilde vide, at Giften blev indgivet ham i Herrens Nadvere, men det er dog troligt, at man i den senere Tid har tillagt dette, for at gjøre Forbrydelsen saa gruelig som muligt. Vist er det kun, at heller ikke den sidste af Valdemar Seiers fire Sønner døde en naturlig Død. — Af Naade begrov man den Bansatte i Ribe Domkirke, fordi han havde henstudt sin Sag til Paven.

---

177. **Erik Christopherson** var kun ti Aar gammel, da hans Fader forgaves, og Danmarks Scepter faldt saaledes i en Barnehaand. Han havde imidlertid en mandig Moder. Enkedronning **Margrethe,** efter sin Fader kaldet Sambiria (ɔ: Hertug Sambirs Datter af Pommern), hyppigere dog **Sprængheſt** af sit dristige Ridt, eller Sorte Grethe formedelst sin mørke Ansigtsfarve, — var en klog og ufortrøden Qvinde. Og en saadan var fornøden. Erkebispen fnyste i sit Fængsel og havde et Par villige Redskaber i sine Brødre Hans og Anders, der begge løftede Avindskjold mod Fædrelandet i de bidkaldte Fjenders Rækker; thi Roskilde og Odense Bisper havde kun altfor godt et Held med sig til paany at reise troløse Lehnsmænd og fjendtlige Naboer mod Fædrelandet. Først kom Peder Bang atter hid med den lehnspligtige Fyrst **Jærmer** af Rygen og hans vilde Vender. De hjemsøgte Sjælland med Mord og Brand, og lidet hjalp det, at Margrethe sendte Bønderne imod dem. St. Rufini Dag 1259 skulle 10000 af disse være slagtede ved Næstved, og skjøndt de faldt for Fædrelandet, dømte deres egen Biskop dem dog uværdige til at hvile i christen Jord. Imidlertid flygtede Jærmer fra det Sjælland, han havde plyndret og skjændet, saasnart han hørte, at den ædle **Hakon Hakonson,** Norges Konge, ihukommende sit Ord til Kong Christopher, havde med sin Flaade lagt ind under Kjøbenhavn. Men saa gik det ud over Bornholm og dernæst over Skaane, og Hærgningen standsede først, da en skaansk Bondekone gav Blodhunden sin Kniv i Livet (1260). Saa afskyet var hans Minde her i Landet, at, naar man senere rakte en Tigger en Almisse som Sjælegave for Fyrst Jærmer, vendte han sig bort uden at tage den. Og en dansk Biskop havde dog kaldt ham hid, og danske Mærkesmænd fulgte ham! — Saa rykkede Jens Bang frem med Sønderjyllands lehnspligtige Hertug, **Erik Abelson,** samt Holsteens Grever. Den danske Hær mødte dem paa Lohede ved Dannevirke St. Aurelii Dag 1261, anført af Peder Finsen, Rigets Marsk, og Iver Tagesen. Striden blev haard, og Erik veg allerede med sine Tydskere for det danske Fodfolk. Men pludselig toge begge Hovidsmændene Flugten med deres Ryttere. Det var et aabenlyst Forræderi, hvorfor de ogsaa to Aar senere bleve hængte udenfor Nyborg; men deres Maal havde de naaet, thi det danske Fodfolk fulgte Rytteriet i Hælene, og Hertugen vandt en fuldstændig Seier. „Det var Slesvigholstenernes første betydelige Fordeel i aaben Mark." Stort var Mandefaldet paa

danſk Side, og Mange bleve fangne, baade Adel og Bonde, ogſaa Biſkop Niels i Slesvig; ja baade Kongen og Dronningen, ſom opholdt ſig i en Bondeby i Nærheden, bleve overrumplede og fangne, inden de fik Tidende om Slagets Udfald. I ni Maaneder ſad Dronningen i Forvaring i Hamborg hos Grev Geert, Kongen i tre Aar, førſt paa Nordborg hos Hertug Erik, ſiden i Brandenborg hos Markgrev Otto; men ſelv i Fængslet vidſte Dronningen at lede Begivenhedernes Gang; ogſaa fik hun baade ſig og ſin Søn udløſte uden ſynderlig Opoffrelſe. — Imens var Erkebiſkop **Jakob Erlandſøn** givet fri, men uden i mindſte Maade at falde tilføie; meget mere indſatte han Kongemorderen Arnfaſt til Biſkop i Aarhuus, og en anden af ſamme Suurdeig, Ole Glob, til Biſkop i Børglum; ja Biſkop Kjeld i Viborg banſatte han, fordi han havde vovet at krone Kongen. Striden fortſattes altſaa imellem Kronen og Erkeſtolen, og nær havde den taget en uventet Vending; thi ſaa mange og haarde bleve Klagerne over den frække Prælat, at ſelve Pave Urban fandt ſig nødt til at opgive ham. Han ſatte ham endog i Ban og tilſkrev ham 1264 et Brev, ſom vel næſten er mageløſt i Kirkehiſtorien: „Ved Rygtet, ſom bærer Din Skjændſel trindt om Land, er det kommet Os for Øre, at Lunde Kirke, ſom altid fordum havde fuldt op af aandelige og timelige Goder, er ved Din Ondſkab og Hovmod kommen i ſaa elendig en Forfatning, at den neppe kan hæve ſig igjen." Dernæſt gjennemgaaer han hele Erkebiſpens offentlige Liv, og forglemmer ikke Arnfaſt; ſigter ham for Vranglære og revſer ham for, at han til Trods for Banſættelſen ikke undſaae ſig for med Frækhed at indtrænge ſig i præſtelige Forretninger, „til Skade for Din Sjæl, til Forargelſe for Mangfoldige og til Spot for Kirketugten." Vilde han blive ved at plage Kirken og ringeagte Paven, ſaa kunde hans Hellighed ikke længer ſee igjennem Fingre med ham uden at blive medſkyldig i hans Misgjerninger, men maatte da gribe til ſaadanne Forholdsregler, ſom Forholdene tilſagde. Jakob Erlandſøn lod ſig dog ingenlunde ſkræmme, ikke engang af Paven. Denne døde desuden kort efter, og hans Eftermand ſaae Sagerne i det heel modſatte Lys. En ny Banlysning blev udſlynget mod Kongen og Dronningen ſamt alle deres Tilhængere, ja imod ſamtlige de Biſper og Præſter, der ikke havde villet overholde Interdiktet. Vel indtalte Kongen ſin Sag for den nye Pave, men Jakob Erlandſøn gik ſelv did og opholdt ſig i ſyv Aar i Rom, indtil endelig et Forlig

blev tilveiebragt mellem ham og Kongen, som skulde holde Bispen „nogenlunde skadesløs“ med 15000 Mark ledigt Sølv. Jakob Erlandsen ilede da hjem for atter at tiltræde sit Embede, men han skulde ikke gjensee det Fædreland, over hvilket han havde bragt saa grændseløse Ulykker; han døde paa Rygen St. Concordiæ Dag 1274. Næste Aar blev Forbudet høitidelig hævet af en hidsendt pavelig Legat; det havde varet paa sytten de Aar, skjøndt med Afbrydelser, og navnlig i Jylland var det aldrig med Strenghed blevet overholdt, fordi mange af Prælaterne misbilligede det, og Folket vilde ingenlunde taale det.

---

178. Der er Folk, som ydmyge sig i Modgangens Skole for atter at reise sig, men dette var ingenlunde Tilfældet med **Erik Christophersen**. Han argedes, som han ældedes. Han „kunde ei Fred udvortes faae, og indvortes endnu mindre.“ En ond Samvittighed forbød ham at see Folk lige i Øinene, saa han glippede ieetvæk, og fik deraf Tilnavnet **Glipping**. Sine Ord holdt han ikke, og han maatte selv vedgaae sin Uordholdenhed, thi paa Danehoffet i Nyborg (1282) maatte han udstede den første skriftlige Haandfæstning, en dansk Konge har afgivet, og deri forpligte sig til at rette sig bedre efter Lands Lov og Ret, end han hidtil havde gjort, skjøndt han havde stadfæstet flere Byretter og Birkeretter end nogen anden dansk Konge, f. Ex. den berømte Ribe Ret. — Hans øvrige Handeler skulle vi ikke indlade os paa; vi overspringe Krigene baade med Sverrig og Norge; vi vende os til den Straffedom, som lovløse Herremænd i vild Selvtægt udøvede over den vellystige Konge. — Hans Fader var myrdet af Præsterne; han selv maatte bløde for sin høie Adel, den sidste danske Konge, hvem Folket gav Døden. Hermed gik det saaledes til: Rigets Grændselande i Nord og Syd vare i Hænderne paa utroe Lehnsmænd. Grev Jakob af Halland, en Søn af Nikolai, fandt sig forurettet for Indtægterne af sit Grevskab, gik derfor i Ledtog med Normændene, med hvem hans Konge laae i Krig, ja lod sig endog give Ridderslaget af Norges Konge. Samme Vei vilde Valdemar Eriksen, Hertugen af Sønderjylland, ja han formastede sig vel endog til at gjøre Fordring paa Danmarks Krone. Paa sin Norgesreise toges han imidlertid til Fange, og paa Søborg Slot fik han Lov at betænke sig saa godt, at han aflagde Kongen sin Lehnseed. Naar disse to havde været Kong Eriks eneste Fjender, havde han vel endda

kunnet sidde rolig paa sin Throne, men Adelen vilde ikke give Præsteskabet noget efter i Trods og Toilesløshed; Erik havde desuden stort Held til immer at vække sig nye Fjender ved sin Ubesindighed og Upaalidelighed, sin Voldsomhed og sine Udsvævelser. I Spidsen for Præsterne havde trende Hvider ført Kampen imod ham; i Spidsen for Adelen skulde ogsaa en Hvide kræve hans Hjerteblod, thi han gav selv den blodige Kriger Dolken ihænde. Mens den kjække **Stig Andersøn** til Møllerup som Rigens Marsk førte Danehæren mod Sverrig, blev hans Hustru, Fru Ingeborg, her hjemme krænket af Kongen. Hun krævede Hevn af sin hjemvendte Husbonde, og Stig Hvide var ikke seen til at love den; undsagde ogsaa Kongen paa Viborg Thing og vilde ikke modtage den tilbudne Bod. Af Penge havde han nok, og med dem betalte man ham ikke hans Hustrues Ære. Han forenede sig baade med Grev Jakob og Hertug Valdemar, og i Sammensværgelsen indgik en Mængde Adelsmænd, der hver havde Sit at hevne, eller dog troede at maatte forhjelpe deres Venner til Hevn. Der var Fru Ingeborgs Fader, den gamle Palle Litle; der var Peder Porse og Ove Dyre, som begge tidligere vare flygtede til Sverrig og havde derfra ført Vaaben mod Fædrelandet, skjøndt Peder bagefter havde taget sin Gjest, den svenske Konge, tilfange, for saaledes at afpresse ham sit Tilgodehavende; der var Peder Jacobsøn, Niels Knudsøn, Klaus Hallandsfar, Arved Bentsøn, Aage Kagge, Jakob Blaafod og vel endnu mange Flere; der var endelig det værste Vanskud paa Skjalm Hvides herlige Stamme, den nedrige Rane Jonsøn. Han var Kongens Kammersvend og som saadan deelagtig i alle hans Hemmeligheder; hans Konges Ære og Liv vare ham altid betroede, men han forraadte begge Dele, blev de Sammensvornes Speider, gav dem Vink om Alt og anviste dem ogsaa Stedet, hvor de kunde fuldføre deres gruelige Gjerning. Det var St. Cæciliæ Nat 1286. Hele den foregaaende Dag havde Kongen med Rane og nogle Kammerdrenge været paa Jagt i Nærheden af Viborg. Han blev træt, og Natten faldt paa, men Hjemveien kunde man ikke finde. Saa førte Rane Kongen til Finderup Kirkelade. „Har Du vel lukket Døren?“ spurgte den ængstlige Konge; „Kom Marsk Stigs Ord ihu!“ „Saa vel har jeg lukket den med Stang og Slaa, at ingen Mand skal oprykke den;“ svarede Kammersvenden. Men:

„Det var saa magelig Pind og Stang, han satte for Dør tillige:
Det var ikke uden to Halmestraa; det kan jeg for Sanding sige.

Det var ikke anden Bjælke tyk, hvormed han Døren faste,
End som en Neg af Halmen bled, der faldt, som Vinden blæste."
Kongen og hans Drenge laae i dyb Søvn, da kom Morderne ridende, syv i Tallet og svøbte i Graamunkes Kapper. De tøvede ikke længe, inden de fandt Laden: „De vidste, hvor Kongen laae." De stødte da Døren op med skarpe Spyd. „Stat op, Kong Erik, og kom ud til os!" raabte de. „Det tør Ingen troe, at Kongen er herinde," svarede Rane.
„Saa kasted over sin Herre han med Hast baade Hø og Straa,
Men veged saa gjørligen til den Sted, alt som Kong Erik laae."
Palle Litle var den første, som hug; han havde sin Datters Skjændsel at hevne; og hans Stridsøxe gik Kongen baade i Hoved og Haand. Efter ham kastede de Andre sig over den Værgeløse, og saa vild var deres Rasen, at de bibragte ham 56 dødelige Saar over Beltestedet, og reve ham Indvoldene ud af Livet. Men der de havde veiet „den ædle Herre" — saaledes kalder Kæmpevisen ham —, søgte enhver strax sin Hest. Ingen vidste, hvem der havde udøvet den gruelige Daad i Nattens Mørke, men længe behøvede man dog hverken at lede eller gjette.

---

179. Erik Glipping blev 37 Aar og nedsattes i Viborg Domkirke. **Erik Erikson**, hans ældste Søn, var dengang kun tolv Aar gammel, og anden Gang i disse vanskelige Tider klædtes Thronen af et Barn. Han havde ovenikjøbet kun faae trofaste og paalidelige Mænd, thi næsten hele Adelen var jo besvogret med hans Faders Mordere. Vel nævnes os Drosten Peder Hessel (eller Hoseel) til Harrestrup og hans Eftermand Aage Jonsen samt Asbjørn Snares Ætling, den bolde Jon Litle til Tommerup; og det er let at kjende, at de have været ærlige Dannemænd, gjæve i Raadet og kjække i Faren; men om de have været de vanskelige Tider voxne, er desuagtet et Spørgsmaal, som Krøniken lader os ubesvaret. Kongemoderen, Dronning Agnes af Brandenborg, var ogsaa en forstandig Frue, og hun blev sin Søns Formynderske, men det kunde ikke undgaaes, at Hertug Valdemar af Sønderjylland maatte stilles hende ved Siden som den fornemste af Rigets Herrer, uagtet Mistanken hvilede paa ham for Deelagtighed i Mordet. Ja han fik endog Als, Ærø og Femern lagt til sit Lehn, medens hans Broder, Erik Langbeen, fik Langeland i Forlehning. Og dog var det netop Mordernes Afstraffelse, der optog

den større Halvdeel af Kong Eriks Regjering; men dette fik da ogsaa hele Landet at føle, at

„De store Ege, i Skoven staae, naar de i Stormen nedfalde,
Da slaae de ned baade Hassel og Birk og andre smaae Ymper med alle."

— Omringet af 77 jernklædte Hofmænd, siger Visen, mødte **Marsk Stig** udenfor Skanderborg Slot, hvor han aabent vedgik sin Daad. Da raabte den unge Konge: „Forvist skal han flye af Landet, hvis ellers jeg skal bære Kronen!" Men Marsken svarede:

„Og skal jeg ud af Landet flye og ligge paa Bølger kolde,
Saamangen Enke da gjør mit Sværd, og allermest af de bolde!
Og skal jeg bygge i Skov og Skjul, I maae ikke Andet vente,
End at til Midsommer og til Juul jeg kræver i Danmark Rente!"

Aldrig er et Løfte blevet ærligere holdt. Da en Ret, bestaaende af Markgrev Otto af Brandenborg, Fyrst Vitislav af Rygen, de holsteenske Grever samt 27 danske Adelsmænd havde dømt Marsken, Grev Jakob og syv af de andre Mordere til Fredløshed; da Keiser Rudolf havde stadfæstet denne Dom, og alle danske Bisper lyst de Fredløse i Kirkens Ban; da flygtede de til Kong Erik Præstehader i Norge, som allerede i de foregaaende Aaringer havde hærget Danmark, fordi hans Moderneary endnu ikke var ham udbetalt. De fandt her et sikkert Tilhold, og i Forbund med ham bare de Sommer og Vinter Avindskjold mod deres Fædreland. Som med et Næt af Røverborge omspændte de Landets Kyster, og intet Skib løb sikkert paa Søen, ingen Bonde pløiede tryg ved Stranden; ja selv Indlandet vovede de at gjennemfare paa langs og tværs, formummede som Graamunke, som Messedrenge osv., men med Sværd og Dolk under de side Kapper. I Øst befæstede Grev Jakob baade Hunehals og Varbjerg; i Vest forvandlede Marsk Stig de høie Banker paa Helgenæs til en eneste uhyre Fæstning; paa Hjelm, paa Sams og paa Sprogø murede han sig kæmpemæssige Borge; og Bonden, som saae det, sukkede: „Nu hjelpe os Gud i Himmerig, for nu har Hjelm faaet Horn!" Vi skulle imidlertid hverken følge Normændene eller de Fredløse paa deres Hærgningstog, som aarlig gjentoges med en Grusomhed, der søgte sin Lige i Vendernes Røvertog under Borgerkrigene. Forgjeves underhandlede Danmarks Konge med Norges, og de værgeløse Kyster fandt ligesaa lidt Fred, da Marsken døde paa Hjelm (1293), som da Kammersvenden steiledes udenfor Roskilde. Først 1309 gik

Norge ind paa Fred, men Danmark maatte afstaae det Nordhallands fire Herreder, de to for den krævede Moderneарv, de to som arveligt Fanelehn; de ni Herrer, der vare dømte som Kongemordere, maatte, forsaavidt de endnu levede, aldrig mere vise sig i Danmark, men deres Slægt tog sin Modernearv, og deres Hjelpere skulde baade tages til Naade og gjenindsættes i samtlige deres Eiendomme. Desuden forpligtede Danmark sig til at vedblive sin Krig mod Sverrig. — Thi ogsaa med dette Rige var Kong Erik kommet i Krig paa Grund af hans dobbelte Svogerskab med den svage og onde Kong Birger, der laae i stadig Feide med begge sine Brødre; og den vedvarede virkelig med korte Afbrydelser lige indtil Eriks Død. Men en Krig, ihvor lang den end var, som for Danmarks Vedkommende intet Andet har at fremvise end gjensidige Hærgninger og Plyndringer samt Adelens oprørske Trods, stundom endog dens aabenbare Forræderi, — skal ikke her lægge Beslag hverken paa Fortællerens Tid eller Læserens Opmærksomhed.

---

180. Man gav Kong **Erik** Tilnavnet **Menved**. Sagtens er der herved sigtet til et Mundheld, han havde, og det vidnes almindelig om den ordbryderske Erik Glippings ordholdne Søn, at, naar han sagde sit „ja saamænd!" da agtedes det af Alle, der kjendte ham, saa gyldigt som den mest bindende Eed. Ogsaa var hans Retfærdighed almindelig anerkjendt, og „Kongens Retterthing," i hvilket han gjerne selv førte Forsædet, vandt sig i hans Dage en hidtil ukjendt Agtelse. Ja selv fremmede Fyrster valgte ham ofte og gjerne til Voldgiftsmand i deres Stridigheder. Det har da maaskee ligesaa meget været den krænkede Retsfølelse, som Hevnfølelse, der ledede hans Færd i Kampen for at forsone sin myrdede Faders Skygge. Men denne Kamp blev ingenlunde ført med Staalet alene. — Mester **Jens Grand**, en Sjællandsfar, der baade igjennem sin Fader Thorbjorn og sin Moder Cæcilia tilhørte Hvidernes Stamme, var saa bekjendt for sin Lovkyndighed, at han fast blev anseet for en Sortekonstner. Han havde tidligere sluttet sig nær til sine Frænder, Erkebispen Jakob Erlandsen og Bisperne Peder og Jens Bang; ogsaa var det almindelig antaget, at Rane Kammersvends Morbroder, skjøndt Domprovst i Roskilde, havde havt en Finger med i Finderup. Han havde dog renset sig saaledes for denne Beskyldning, at man maatte love ham Fred; men

senere havde han sagt, at det var Skade, at Kong Glipping ikke var dræbt en sferten Aar tidligere, medens han endnu ingen Børn havde. Imod Enkedronningens Indsigelse valgtes han 1289 til Erkebisp i Lund, og over Herrens Legeme og Evangeliebogen lovede han Kongen Troskab. Han blev dog ikke derfor en lydigere Undersaat. „Kongen er jeg ingen Underdanighed skyldig," erklærede han i en Prædiken i Lund; ja i mange Stormænds Nærværelse yttrede han: „Jeg bryder mig ikke om, enten Hertug Valdemar, en Jøde, en Tyrk, en Hedning eller selve Satan bliver Konge i Danmark, naar kun hverken Kong Erik eller hans Broder er det!" Det var da ikke saa sært, at han fuldkommen billigede, hvad hans Frænde, Domprovsten Jakob Lange, prædikede i Ribe Domkirke: „Det bliver aldrig godt i Danmark, saalænge nogen af Christophers Blod sidder paa Thronen." De Fredløse vilde han ikke lyse i Ban; Kongen vilde han ikke yde Lehnsfølge, men angreb endog hans Mænd med Staal og Stang; troe Mænds Lig lod han opgrave og kaste i Havet, men selv holdt han 1293 Møde med Marsken og hans Tilhængere i Viborg, ja lod sig ledsage af dem til Middelfart, og splittede saa Danehoffet ved at banlyse Rigets Drost. Fredagen før Palmesøndag 1294 tog nu Kongens Broder, Junker Christopher, med fræk Underfundighed denne trodsige og troløse Prælat med samt hans ligesindede Provst tilfange i Lund, og førte Bispen til Søborg, men Provsten til Kallundborg. Den sidste slap ud efter et halvt Aars Forløb; Bispen maatte derimod sidde i syv Fjerdingaar, vilde ingen Underhandling indlade sig paa for at frie sig af det umenneskelige Fængsel, men gjorde selv tilsidst Ende paa det med ligesaa megen Snildhed og Kjækhed, som han havde trodset det med Udholdenhed. Fuglen var fløiet, og al Kongens Vinding af den hele Sag var en Banstraale. 1296 kom endnu en pavelig Legat herind, men hans lange Reise var forgjeves. Derpaa drog Erkebispen til Rom, og Pave Bonifacius fremstillede ham for sine Cardinaler med de Ord: „Der er mange Helgener i Himlen, som ikke have døiet halvt saa meget for Guds Ords Skyld som han." Kongen og Erkebispen underkastede sig begge Pavens Dom, og en Ret af Cardinaler blev nedsat. Kongen overgav sin Sag til sin Kantsler, Roskilde-Kanniken Morten Maagensøn (Martinus de Dacia, ved Siden ad Petrus de Dacia den berømteste af samtlige vore datidige Theologer og Philosopher); men skjøndt denne gamle Mester i alskens Metaphysik og Sophismer

gjorde sit Yderste og Bedste, dømte Paven dog Kongen og hans Hjelpere ved Fængslingen i Ban og hele Riget i Forbud, indtil Bispen havde faaet Bod med 49000 løbste Mark Sølv. St. Gereons Dag 1298 maatte Kongen i Nestved høre paa, at den pavelige Legat løste Bannet over ham, og det med den Tilføining, at det samme Ban skulde ramme „Alle og Enhver, Mand og Qvinde, Ven og Nabo, Tyende og Slægtning, der havde nogetsomhelst Samqvem med ham i Mad eller Drikke, i Tale, Kjøb eller Salg, i Kogning eller Malning, i Ild eller Vand eller paa anden Maade." Bansættelsen skulde hver Helligdag under Messen forkyndes i alle Landets Kirker med Klokkeklang og tændte Lys. — Erik Menved var nu altsaa netop ligesaa vidt som hans Fader før ham; og det varede i fulde fire Aar, men endelig maatte han bøie sig for den stolte Pave. 1302 tilskrev han denne et Brev, der endte saaledes: „Jeg beder derfor Eders Hellighed paa det Allerydmygeligste, at Peders Sværd maa atter stikkes i Balgen, at Christi Statholder, eller rettere: Christus selv, vil læge sin Tjeners Øre, saa han igjen maa stedes til Kirkens Naadegaver og frit høre Guds Ord; men hvad Eders høiærværdige Hellighed videre vil paalægge mig, og som mine Skuldre kunne mægte at bære, skal jeg ingenlunde vægre mig ved, ihvor haardt det end maatte falde. Hvad skal jeg da mere sige! Tal, Herre! Din Tjener hører Dig!" — Aldrig sendte nogen dansk Konge et underdanigere Brev til Rom, men aldrig havde han heller mødt saa bydende en Herre som den stolte Bonifacius. Brevet hjalp ogsaa, skjøndt Betingelserne vedbleve at være haarde. Ban og Forbud hævedes, men Kongen maatte sætte Lunde Kirke i fuld Besiddelse af alle dens tidligere Rettigheder, Friheder og Godser; erstatte hvad Skade der iøvrigt kunde være skeet; desuden anvise Kirken faste Eiendomme, som efter gode Mænds Skjøn vare 10000 Mark Sølv værd. — Saaledes endte Bispetvisten; den fik netop ligesaa sørgeligt et Udfald som Kampen mod de Fredløse; baade Kirken og Herregaarden vare voxede saaledes iveiret, at ingen Konge kunde naae deres Tinder fra sit Thronsæde, men kun mattede og ydmygede sig desto mere, jo ivrigere han bestræbte sig derfor. Dog naaede Kongen dette Gode i Kirkekampen, at Paven fjernede Jens Grand fra Lunde Erkesæde og hensatte ham til Bremens. Her djævledes den trodsige Prælat endnu i 24 Aar med allehaande Magter og Myndigheder, indtil han Maximini Dag 1327 lukkede sine Øine under

et Ophold i Avignon. — I ham havde Kirken og Borgen slaaet sig sammen, men den kullede Kirke stod lavest.

---

181. **Erik Menveds** værste Feil var hans altfor store Hang til det Ridderlige og Æventyrlige. Alle hans øvrige Foretagender overspringe vi, selv dem, ved hvilke han hævdede sig Lehnshoiheden over Slavernes Lande, og ville endnu kun betragte det Skuespil, der bragte den tydske Henrik Frauenlob til at synge om „Kong Erik den Ærerige, hvis Ord vare som smilende Blomsterkrandse, hvis Roes foresvævede Fyrsterne som en Ørn." — Det var ved Midsommer 1311, at Kong Erik og Markgrev Valdemar af Brandenborg holdt en Turnering udenfor Rostok, den prægtigste, som omtales i Danmarks Historie. I Alt havde en Snees Fyrster, tre Erkebisper, ti Bisper, en Mængde Grever og 948 Riddere givet Møde, for ikke at omtale den Pragt af Fruer og Jomfruer, der ledsagede dem. I den saakaldte Rosengaard opreistes Teltene, men iblandt dem udmærkede sig fornemmelig Kongens og Markgrevens Skarlagenstelte, der skinnede af Guld. Her vare Skrankerne satte; her tonede Giger, Sækkepiber og Hakkebræt; her løde ogsaa Minnesangernes Qvad. Men til Riddernes Moro vare 640 Klopfægtere forskrevne, foruden Springere, Brydere og Kapløbere, Hofnarre og Gjøglere. Markgreven og Hertug Otto af Lyneborg havde anlagt tvende Brønde, der Nat og Dag sprang med Viin og Øl, mens andre sprang med Mjød; og Kongen og Markgreven havde opkastet et heelt Havrebjerg paa Marken, af hvilket Enhver kunde tage til sine Heste, som han lystede. Dagen før Spillet begyndte, sendte Kongen prægtige Gaver til samtlige Fyrsterne, og enhver af de 80 Væbnere, som skulde slaaes til Riddere, sendte han en dansk Hest samt Sværd og Skjold, desuden en Skarlagenskappe og en Kjortel, foret med russisk Graaværk. Selve Turneringsdagen, efter Messen, red Erik ud i sin kongelige Dragt, ledsaget af Hertug Valdemar, der fulgte ham med 300 Heste, samt sex Grever og Herrer, enhver under sit eget Banner. Han besteg sin Throne, og med blottet Sværd slog han Markgreven af Brandenborg, sin Broder Christopher og forskjellige Andre til Riddere; men disse sloge dernæst andre Riddere, og i det Hele var der hundrede Herrer, som paa denne Dag fik Ridderslaget. Nu deelte Skaren sig i tvende Hære under Kongen og Markgreven; med lukket Visir, kun kjendelige paa Skjoldmærkerne, hilsede de hinanden med Landserne, og Kamp-

legen begyndte. Først bredes Landserne under Trompeternes Skingren, dernæst huggede man med Sværdene, men Enhver, som udmærkede sig, fik baade sit Navn og sin Bedrift nedskrevet. Saa gik man til det kostelige Maaltid, ved hvilket pragtfuldt klædte Herrer opvartede tilhest, og efter Bordets Glæder fulgte Dandsens. Saaledes blev man ved i samfulde fire Uger, og ved Festens Ende stedtes alle Herrerne atter for Kongen, hvem de knælende takkede, men fik blomstersmykket Venlighed til Gjengjeld. „Saadant var aldrig før seet," udbrøde de undrende Tydskere; „thi den Herlighed kunde man ikke tilfulde beskrive i noget menneskeligt Tungemaal." Skade kun, at Folket hjemme var samtidig færdigt at døe af Sult.

---

182. **Erik Menved** døde i Ringsted St. Briccii Dag 1319, og hans Been hvile hos hans Dronnings, bag Høialteret i St. Bents Kirke. Endnu samme Sommer havde han i Meklenborg modtaget de nordtydske Fyrsters Hylding. Fjorten Sønner, som han havde havt med Dronning Ingeborg af Sverrig, vare alle vandrede forud, og han gik barnløs i Graven. De stadige Krige og den store Glimmerlyst havde ødelagt hans Finantser, saa han havde maattet paalægge svære Skatter og endda oftere maattet love Pengemændene, at han vilde „gaae ind i Søborg," hvis han ikke tilbagebetalte deres Laan i rette Tid. Ved hans Død havde Dronningens Arvinger Lolland og Falster i Pant for 12000 Mark fiint Sølv, og Fyen var paa tre Aar pantsat til de holsteenske Grever, Møen til Markgreven af Brandenborg, Skaane for største Delen til Rigens Marsk, Ludvig Albertsøn, en Mængde kongelige Slotte og Krongodser til forskjellige Andre. Men hvad det ikke var galt, saa blev det galt, da Kronen ved Eriks Død kom i Hænderne paa hans Broder **Christopher Erikson**, „den største Pantsætter, Norden har kjendt." Erik havde inden sin Død advaret Stænderne for denne Niding, hvis Troløshed og Ondskab dog allerede vare tilstrækkelig bekjendte, inden han i svensk og tydsk Sold førte Avindskjold mod sit Fædreland og hærjede dets Kyster. Han havde aabenlyst forbundet sig med sin Faders Mordere, vakt Adel og Bonde til Oprør, ja trodset sin Herres og Broders gjentagne Overbærelse og Ædelmod ved at indgaae i en Sammensværgelse mod hans Liv. Sidst havde han villet forhjelpe den nye Erkebiskop, Esger Juel, til at spille Jakob Erlandsøns og Jens Grands Rolle, og da Forsøget mislykkedes, idet Kongen gik med Seiren af Kampen, stod

han nu atter i Fjendeleir, i Sverrig eller maaskee i Pommern. Og herfra kaldte dog Rigets Stænder ham til Danmarks Throne! — Sagtens meente Herrerne at kunne herske i hans Navn, siden hans Ære forlængst var i deres Hænder; som om den, der har skilt sig ved Æren, skulde lade sig binde af noget Hensyn til den! — Da han Pauli Omvendelsesdag 1320 havde underskrevet og beediget en Haandfæstning, det første egentlige Kronekjøb i Danmark, var han altsaa Konge. I sin Haandfæstning maatte han bekræfte alle Geistlighedens tidligere Rettigheder og udvide dem saa anseelig, at han igrunden tabte al Myndighed baade over den og dens Eiendomme med samt disses Besætning af Bønder. Ligeledes bekræftedes og udvidedes Adelens Rettigheder, og dog fritoges den for Krigstjeneste udenfor Riget, men hvilke Adelsmænd der toges tilfange, indenlands eller udenlands, dem forpligtede Kongen sig til at udløse af sine egne Midler inden eet Aar; saa at Betingelsen for dens uhyre Privilegier faldt bort til selvsamme Tid, som disse baade i den ene og anden Retning bleve udvidede. Desuden gaves der Prælater og Adel en hidtil ukjendt Indflydelse paa hele Lovgivningen, om end den Bestemmelse vedblev, at Love kun kunde gives, ændres eller afskaffes paa det aarlige Danehof „med hele Rigets Samtykke." Endelig skulde alle de Skatter ophæves, som vare paalagte siden Valdemar Seiers Dage, og dog skulde Christopher betale hele sin afdøde Broders Gjeld, men Panthaverne beholde Panterne, indtil dette skete. Mangfoldige andre Bestemmelser forbigaae vi, thi det er vel allerede klart, at kun den kunde underskrive en saadan Haandfæstning, der iforveien var besluttet paa at bryde den, og maaskee endda fandt, at han fik Kronen for saare godt Kjøb, naar den kun kostede en Meeneed, siden han havde været fattet paa at betale den med et Brodermord. Kun maa det undre Enhver, at der kunde gives en Herredag, der var kortsynet nok til at mene, at Haandfæstningen lod sig overholde, eller ond nok til at forelægge sin udvalgte Konge den til Underskrift, skjøndt den indsaae det Modsatte.

---

183. **Christopher Eriksøn** brød naturligviis sin Haandfæstning i det første Aar, og brød den i alle dens Punkter; men det gik ham da naturligviis ogsaa efter det gamle Ord: „han hænder, altsom han trænder." Endnu vare ikke hundrede Aar henrundne, siden Valdemar Seier sad som en Keiser i Norden, omstraalet af Magt, Lykke og Glands, og allerede var hans Rige hensunket i

en Afmagt og Elendighed, som skulde det strax forgaae. Den ene Slægt var sunket dybere end den anden, „saa det hørte nu til Dagens Orden, at Riddernavn og Reversjæl boede sammen hos de Ypperste af Byrd, der vendte det Vaaben og Værge, de havde arvet fra berømte Forfædre, mod det Fædreland, til hvis Værn de havde faaet det, og traadte Folket paa Nakke omkaps med de holsteenske Grever, Rigets Arvefjender." Først gjorde Niels Olufsen Oprør, en forhenværende Marsk, der hverken kunde komme til sine Penge eller sit Fædreland, som Kongen forholdt ham. Med ham forenede sig alle Kongens Venner fra hans tidligere Dage: den tydske Ludvig Albertsen, som ogsaa havde været Marsk, Esger Juel, Erkebispen, Knud Porse, en Søn af den Peder Porse, der var en af Kongemorderne, Laurits Jonsen, Rigets Drost, og mange Flere. De toge Slaverne og Holstenerne tilhjelp, og skjændte og brændte trindt i Skaane. Her fik imidlertid Rigens Marsk, **Peder Vendelboe**, Ram til dem, saa det sved til deres Hjelpere, slap de end selv heelskindede fra Legen; og det stærke Hammershuus paa Bornholm maatte Ludvig Albertsen efter halvandet Aars Beleiring overgive. Det syntes endog i nogle Aar, som skulde Alt gaae godt for Kongen, ja sin ældste Søn, Erik, fik han 1322 i Vordingborg kronet til sin Medregent og Eftermand. Men saa døde 1325 Hertug Erik af Sønderjylland, og om Formynderskabet for hans Sønner kom Christopher i Strid med de holsteenske Grever, der meente, at de nok saa godt som han kunde være deres Søsterbørns Værger. Iblandt disse var den kullede **Grev Geert** (Gerhard Henriksen), af Tydskerne kaldet den Store. Fra den yderligste Armod, i hvilken et Par Jagthunde vare hans eneste Eiendom, mens han selv, som en anden fattig Klærk, maatte boe paa et Kornloft, havde han ved Klogskab, **Mod** og Udholdenhed, ved hverken at agte Maal eller Midler for nøie, svunget sig op til en Magt og Betydning, som ingen anden holsteensk Greve før eller efter ham. Nu herskede han over Holsteen og Stormarn, medens hans Fætter, Grev **Johan Geertsen**, Kong Christophers Halvbroder paa Mødernesiden, herskede over Vagrien. — Det kom til Krig, og paa Hesterbjerget ved Gottorp led Kongen et fuldstændigt Nederlag, der gav hans oprørske Stormænd Mod til at opsige ham Huldskab og Troskab og forbyde Menigmand at adlyde ham. Da nu desuden den unge Kong Erik blev taget tilfange paa Taarnborg ved Korsør, samlede hans Fader alle Rigets Kostbarheder og

gik med dem og sine to yngre Sønner ad Tydskland til. Men næste Aar (i Mai 1326) kaarede de Store Grev Geert til „Danmarks Riges Hovidsmand," og i Juni kaarede de Sønderjyllands Hertug, den tolvaarige **Valdemar Erikson**, til Danmarks Konge. Han gjorde endnu drabelige Tillæg til Christophers Haandfæstning, og ved sin Morbroders Haand reiste han derpaa Riget rundt for at hyldes. Paa Danehoffet i Nyborg, Vor Frue Himmelfartsdag 1326, bortforlehnede han „efter modent Overlæg" Hertugdømmet Sønderjylland med alle kongelige Rettigheder til sin „berømmelige" Morbroder; fornyede Laurits Jonsøns Lehnsbrev for Ærø og lagde Langeland til i Kjøbet; gav Grev Johan baade Lolland og Falster i Lehn foruden det Femern, som han havde et Krav paa fra Kong Christophers Valg af; og stadfæstede Knud Porse i Forlehningen af Sønderhalland, Samsø og Kallundborg Grevskab. At Ludvig Albertsøn Intet fik, kom deraf, at han allerede inden Danehoffet havde faaet Almind og Jelling Sysler, Malt og Gjern Herreder samt Byerne Ribe, Kolding og Viborg som Arvelehn med alle kongelige Rettigheder. Kort efter fik han paany Skaane som Pantelehn. Saaledes ranede hjemmefødte Nidinger og udlændiske Grever til sig, det Bedste de formaaede. — Imidlertid vare de danske Stormænd ikke fornøiede med Rovet; Tydskerne havde faaet Broderparten; og de indkaldte Christopher, der vendte tilbage baade med Meklenborgere og Vagrere, thi „den milde" Grev Johan havde nu forbundet sig med ham imod at faae Lolland som Arvelehn. Det gik over al Forventning heldigt, saa Johan fik i Sold endnu det Meste af Sjælland som Arvelehn samt Skaane som Pantelehn, medens Marsk Ludvigs Arvinger beholdt Bleking. Nu holdt Kong Christopher Hof i Skanderborg, hvor han morede sig med at plyndre Klostrene, medens Kong Erik holdt Hof i Nyborg og Kong Valdemar i Grevens Leir. Der var Herrer nok i Danmark, baade Konger, Hertuger, Grever og mange Flere, Enhver regjerende i sin Landsdeel; men der var intet Rige. „Kun da Grev Geert 1330 paa Kongens Vegne fangede Biskop Tyge af Børglum, og Pavens Forbud som Følge heraf i syv Aar hvilede over Landet, blev det med Smerte fornummet, at Fremmede endnu agtede Danmark for et Rige." — Men Holsteens Grever vare kjede ad Kongebrengen, toge 1330 Kronen fra ham med samme Lethed, som de havde givet ham den, og gave ham Sønderjylland tilbage, hvorimod Geert fik Fyen som Arvelehn og det Meste af Nørrejylland som

Pantelehn. Da kom der Strid mellem Reverne, og Grev Johan rykkede med begge Kongerne mod Grev Geert. St. Andreas' Dag stod Slaget paa Lohede. Begge Kongerne maatte flygte, men Erik fik sin Helsot ved et Fald paa Flugten, og Junker Otto, hans Broder, faldt i Fangenskab. Ved Freden i Kiel, afsluttet mellem de to Grever (Poul Eremits Dag 1332), forhøiedes Grev Geerts Pantesum fra 40000 til 100000 Mark Sølv, sine Lehn beholdt han og fik endnu desuden Kongens Frisland samt Skanderborg og Æro, saasnart Grev Johan fik Langeland af Laurits Jonsen; Hertug Albert af Sachsen, deres Hjelper, fik Taasinge; mod Kongen skulde de staae hinanden bi til det Yderste. Danmark var da igrunden deelt i et Østrige under Grev Johan og et Vestrige under Grev Geert, med Storebelt som Grændse:

„Ræven i Skove og Ulven paa Hede!
Herrer vi havde af Himmelens Vrede,
Mens Tydskerne reves om Danmark" —

og uvist er det, hvem der foer umildest frem, enten Ræven i Østdanmarks Skove eller Ulven paa Jyllands Heder. Men Skaaningerne reiste sig mod Johan, trods det evige Smiil, der spillede om hans Mund, og Kræmmer som han var, solgte han (i Juni 1332), hvad han mistvivlede om at kunne holde, til Sverrigs Konge. For 70000 Mark Sølv kjøbte Magnus Smæk sig Skaane, og Bleking og Halland gik med i Kjøbet. — Imens sad Christopher til Huse hos sin Halvbroder paa Lolland; han eiede saa godt som ikke en Fodbred af Danmarks Rige. Da tog han en Dag ind hos Peder Hvitfeldt, i hans rørtakte Huus i Sarkjøbing. Henrik Bryde og Hans Ellemose, et Par simple Adelsmænd, troede at gjøre et godt Greb, naar de fangede ham. De stak da Ild paa Huset, og idet han sprang ud af Vinduet, toge de ham til Fange og førte ham til Grev Johan paa Aalholm. Men han var ikke længer fire Skilling værd imellem Brødre, og Johan lod ham strax løbe. Kort efter døde han i Nykjøbing paa Falster (Hannibals Dag 1332), næsten 56 Aar gammel, og blev med sin Dronning jordet bag Høialteret i Sorø. „Han var den sletteste og ulykkeligste Konge, som har siddet paa Danmarks Throne; men hans Ulykker vare selvforskyldte, thi de vare en bitter Frugt af den Sæd, han selv havde udstrøet under sine Oprør mod sin Broder." — **Otto Christophersen** drømte endnu, at han kunde hevne sin Fader og vinde Riget; med Tydskere, Friser og Lolliker rykkede

han op i Jylland, hvor ogsaa Jyderne flokkede sig om hans Banner; men Amalie Dag 1334 slog Grev Geert ham ligefuldt paa Taphede ved Viborg, og i et mangeaarigt Fangenskab maatte han i Segeberg Borgtaarn udsone sin Tillid til sin egen og sit Folks Lykke. Imens maatte Valdemar Christopherson prise den tydske Keisers og de tydske Herrers Gjestfrihed.

---

*184. Det var umuligt, at et Land kunde synke dybere, end Danmark allerede var sunket, uden at forgaae. Rovfuglene havde længst flokket sig og huggede nu i det, som om det allerede var et Aadsel; indvendig var der Strid og Splid imellem Stænder og Klasser; Kongen var død, hans ældste levende Søn var en Fange og den anden landflygtig. Skaaningerne havde reist sig, men for at give sig Sverrig i Vold; Sjællænderne havde endnu tidligere forsøgt en Reisning, men paa den havde Grev Geerts Ryttere og Bueskytter gjort en brad Ende ved Tyslunde Bro, Korsmissedag (i Høst) 1328. Endelig reiste ogsaa Jyderne sig. — Greven kunde nok see, at han aldrig kom ret til Magt, uden han fik Folkeligheden udryddet, og derfor skulde nu Alt fortydskes, baade Sprog og Rettergang, medens tydske Skatter inddreves af tydske Bødler til en forhadt, tydsk Regjering. De Store vilde han vinde ved Bestikkelser, og med dem vilde han kue de Smaae, og saa skulde Alting skikke sig. Det vilde dog ikke gaae efter Ønske, og kjed ad Nørrejylland mageskiftede han det med Hertugen imod Sønderjylland; saaledes fik han ogsaa bedst „sit Rige" samlet. Men stærkere og stærkere blev Gjæringen i Jylland. Da hvervede Greven sig 11000 rhinske Røvere, som han lovede en uhyre Sold, og med dem skulde han vel lænkebinde enhver Frihedsfølelse. De øvrige Tropper fordeeltes rundt paa Halvøen, men med 4000 Mand kastede han sig selv ind i Randers. Da var det, at Danmarks ædleste Kæmpe reiste sig, den unge **Niels Ebbeson** til Nørreriis, hvis Navn skal være helligt og uforkrænkeligt, saalænge der endnu slaaer eet dansk Hjerte. Det gaaer med Niels som med Asatyr: man kjender dem begge kun af eet enkelt Træk, men det er ogsaa stort nok til at vidne for dem, at den Ære, som vore Fædre forgudede, det var Tyr, og den, i hvem Tyr, saaledes som aldrig før eller senere, iklædte sig en menneskelig Personlighed, det var Niels Ebbeson. Man har spurgt om Niels's Bevæggrunde, men det skulde man kjønt lade være; thi blandt alle de tusinde mere eller mindre ædle Bevæggrunde griber Menneskeøiet

iblinde, da der kun er Een, som kan ransage Hjerter og Nyrer. Fortjente Danmark at frelses, behøvede man ogsaa aabenbar kun den allerædleste Beræggrund til dets Frelse, som til Valhals, og kunde rimeligviis ingen anden bruge. Man har tvivlet om Handlingens Lovlighed, dens Ridderlighed osv., kort sagt: om den var en Heltedaad eller en Nidingsdaad, men ogsaa det kunde man smukt lade være, saalænge man tilstaaer, at samme Handling frelste Danmark, og tilstaaer, at dette Danmark fortjente at frelses. Ved en Nidingsdaad frelser man ikke: det er en historisk Umulighed, thi som Aarsagen er, maa ogsaa Virkningen blive. Derfor kunde Rom ikke frelses af Brutus, men Sverrig af Vasa. Eller hvem var vel den, som gik i Rette med Asatyr? skjøndt, ærlig talt, baade Tyr og alle Guderne stillede sig langt anderledes blot for en smaalig Kritik end den bolde Niels, der aldrig indbildte Geert, at han kun spøgte med ham, men paa Riddervüs undsagde sin og sit Folks bittreste Fjende, den Fenrisulv, om hvilken han saae for sine Øine, at han ellers vilde og maatte ødelægge Asgaard. — Niels Ebbesøn var en Væbner af fornem Æt, men af ringe Kaar. Man har tidligere antaget, at han tilhørte Familien Galt, hvad endnu kan være muligt, skjøndt der er tilveiebragt et Slags Vished for, at ogsaa han var beslægtet (eller besvogret?) med Hviderne. I en Arvetvist var han bleven forurettet af Greven, der nu tilsagde ham Fred og Fællig, for at han skulde møde ham i Randers. Niels kom, og Greven tog med venligt Haandslag og Velkommen imod ham, anstrengte sig ogsaa baade for at vinde ham og igjennem ham den rige **Niels Bugge** paa Hald, af hvem han tidligere var undsagt, saavelsom Poul Glob, Anders Frost og forskjellige Andre. „Vil Du ride mit Ærinde, Niels? og hvormange Svende har Du hos Dig, som Du tør lide paa?" De Svar, han fik, kunde imidlertid ikke tilfredsstille ham, og harmfuld udbrød han:

„Hør Du, Hr. Niels Ebbesøn, Du snakker mig altfor længe;
Enten saa skal Du af Danmark romme, eller og jeg lader Dig hænge!"

Men Niels svarede ham med Stolthed:

„De Tyve i Galgen hænge I kan baade for Ravn og for Tin!
Saa lettelig ei af Dannemark jeg rommer fra Hustru og Børn."

Det ene Ord tog det andet, og Greven truede med at bryde Brynjen paa ham, men Niels bad ham vogte sig selv; og:

„Bort red Hr. Niels Ebbesøn, slog op med hviden Hand:
„„Grev Geert, I lade Jer minde vel, jeg kommer igjen forsand!""

Med denne Undsigelse kastede han ham sin Handske, red tilbage til Norreriis og spurgte sin Hustru om Raad:

„To Kaar lagde Greven mig for uden Skjemt, den tredie var ikke god:
Jeg skulde ham sværge, eller rømme af Land, eller hænges, — saa lød hans Ord."

Men Fru (Kirstine?) svarede ham:

„De værste Raad ere nu de bedste, hvis I dem ellers kan finde:
Enten den Greve ihjel at slaae eller Huset over ham brænde!"

Niels samlede da sine Hofmænd, og alle svore de ham en dyr Eed, at de vilde opsætte Livet. De vare 63 i Tallet, da de droge til Randers at gjeste den kullede Greve; deres Heste bandt de i Fruerlund og gik tilfods ind i Byen, men Niels lod Svend Trøst, sin Søstersøn, blive udenfor, for at gjøre Broen rede til Afbrydning. Det var Natten til St. Hugos Dag, en Søndag, henimod Morgengry. For at forvirre Tydskerne lod Niels stikke Ild paa flere Huse og klemte med Klokkerne; selv ilede han til Grevens Bopæl. Denne havde allerede sunget Morgentiderne med sin Capellan, thi gjennem hele sit Mordbrænderliv dyrkede han de Hellige med Andagt; men han havde atter lagt sig. Da sprang Døren op, og Niels Ebbesøn stod i hans Sovekammer. Greven gjorde ham gode Forligstilbud, men Niels vilde Intet høre om alt Saadant:

„Saa toge de den Bovehals, tog Hold i hans gule Lok;
Saa hug de ham hans Hoved fra alt over den Sengestok."

Ligeledes bleve hans Capellan, tre Væbnere og en Ridder dræbte, som sprang deres Herre tilhjelp, vakte af Tumlen. — Niels lod nu Trommerne røre for at vedgaae sin Daad. Det var allerede blevet lyst, thi Gæssene kægede, „og Hanen goel paa Halde." Ove Hals vilde formene ham at komme ud af Byen, men skjøndt denne danske Herre havde faaet en god Deel af Tydskerne paa Benene, gav Niels dem dog „saa gode Hug," mens han trak sig ud af Byen, over Broen, som han kastede af efter sig, at Mange glemte at staae op igjen, og selv mistede han kun en eneste Mand. Og nu tilføier Visen:

„Niels Ebbesøn gjested en Kjærling god; hun havde ikkun to Leve;
Den ene gav hun Niels Ebbesøn, — han slog den kullede Greve."

Men det er denne Daad og denne Helt, om hvilke man i Aaret 1840 ikke vidste, hvorvidt man kunde være bekjendt at reise dem en Mindesteen! — Nu indkaldte man **Valdemar Christophersøn,** der allerede i Spandau enedes med Tydskerne om det Fornødne,

og St. Hans Dag 1340 modtog han Hyldingseden paa Danehoffet i Viborg. Men i Spandau havde Valdemar forpligtet sig til, at han ingenlunde vilde tage Grev Geerts Banemænd og deres Hjelpere i sin Beskyttelse. De maatte altsaa staae paa deres egne Been, og Niels's Værk var dog langtfra fuldkommet. Største Delen af Nørrejylland var endnu i Holstenernes Vold, men Jyderne vare inderlig kjede ad dem og samlede sig under Niels Ebbesøn for at udjage dem. I to Aar fortsatte han da Kampen for Fædrelandets Uafhængighed, og havde nys jaget Tydskerne fra Lundenæs ved Skjern Aa, da han rykkede mod Skanderborg, som han beleirede. Den heltemodige Grev Henrik, sin Faders jernhaarde Søn og derfor kaldet Jern-Henrik, hørte dette i Fyen og ilede sit Slot til Undsætning. De Beleirede, underrettede herom, gjorde et Udfald, og paa Manbjerget, ved Foden af Himmelbjerget, stod der en haard og langvarig Kamp, Alle-Sjæles Dag 1342. Midt under Slaget kom Grev Henrik til med sine 600 Mand, og hvad Striden ikke før havde været hed, saa blev den det nu. Endelig begyndte Bønderne at vige, og da Herremændene saae dette, vendte de ogsaa Ryg; men iblandt 2200 danske Lig laae ogsaa Niels Ebbesøns og trende af hans Brødres. Han var falden — uden Seier, men med Ære, og „hans Minde lægges aldrig i Mulde."

„Gud glæde Din Sjæl, Niels Ebbesøn! Du var en dansker Helt!
Saa gjerne Du havde Dit Fædernesland ved fremmede Gjester fri!" —

synger Dansken endnu med den gamle Vise, der blev gjort paa Folkets Mund, som den sprang ud af dets Hjerte; og han føier til:

„Forgangen er siden femhundred Aar i Lyst og Nød;
End Dannebrog vaier, og Danmark staaer i Aften rød. —
Kappes kun, alle Smaafugle i Lunden!
Nu er til Sang om Niels Ebbesøn Stunden!
— Lad Tydskerne græde for Danmark!"

---

*185. **Valdemar Christophersøn** havde ikke ladet sig kalde to Gange, men var strax ilet herind fra Ludvig Baierers Keiserhof. I Sønderborg ægtede han Hertug Valdemars Søster Helvig og fik med hende den nordlige Fjerdepart af Nørrejylland i Brudegave. Saaledes begyndte han det Værk, hvormed han holdt ud indtil Enden, og hvorfor han lønnedes med Tilnavnet **Atterdag**: af de Stumper og Brokker, hvori det var opløst, sammensankede han atter Danmarks gamle Rige. Men Fortællingen om denne Bedrift er vist

nok forsaavidt glædeligere, men ikke synderlig hyggeligere, end Fortællingen om Rigets Opløsning. Ikke en eneste stor og herlig Daad udmærker det hele Tidsrum; det var med List, der kæmpedes mod List, med Aager mod Aager, med Vold mod Vold, med Troloshed mod Troloshed; og Valdemar Atterdag seirede, fordi ingen anden var saa gjennemtrængt af den Sandhed, at Skilling lagt til Skilling gjør tilsidst en Daler; fordi ingen anden var saa seig i Brugen af alle mulige Gjenveie og Omveie, hvor den lige Vei var lukket, saa han trøstede sig altid let over den Erkjendelse, at en Ting ikke kunde lykkes ham idag, med den Vished, at „imorgen er der atter en Dag." Ingen har bedre end han tilegnet sig det gamle Ord, at „alle Kneb gjelde, naar de blot blive brugte," og gjort dette Ord til sit igjennem hele sit Liv. Men Billigheden byder da ogsaa at tilføie, at der var næsten ingen anden Vei, der stod ham aaben, saa sandt som han ellers faldt ind i en Tid, hvis mærkeligste Særkjende her og andensteds var den lovløseste Selviskhed. Det var ikke blot Landet, der var udstykket imellem Snese større og mindre Panthavere; det var hele Folket, der var opløst i lutter hjerteløse Jeger. Enhver Husbonde vilde gjøre en uafhængig Stat af sin egen jammerlige Arne, og var der Noget, der nogensinde samlede de eneståaende Individer, da var det ingenlunde Kjærligheden til Land og Folk, men det var Laugsvæsen og Standsfordele og Had til Undertrykkerne. — Det er betegnende baade for Mand og Tidsalder, at Kong Valdemar neppe havde en eneste Ven eller Fortrolig i Verden, det skulde da være den tydske Hertug Erik af Lauenborg. Det er atter betegnende, at den fornemste af alle Kongens Mænd, Rigets Drost, var den samme **Klaus Limbek** til Tørning, som tidligere havde været Grev Geerts Mand, og som senere ikke turde gjeste sin Konge, skjøndt der var givet ham Brev paa frit Leide, men som derimod turde lade sig beleire af ham paa sin faste Borg, efter at have indgaaet et Forbund med de tydske Grever, hvem han dog atter vendte Ryggen for at indtage sin gamle Plads i Kongens Raad; og at den, som stod Limbek nærmest hos Kongen, var **Stig Andersøn** til Bjørnholm, en Sønnesøn af den gamle Marsk Stig, tidligere Grev Geerts Marsk, forsøgt som Limbek i forskjellige Oprør mod sin Herre og Konge. — En Fortælling fra denne Tid blev Gjenstand for Digterens Sang, og den kan tale for mange lignende. Valdemar betroede 1359 den vigtige Grændsefæstning Riberhuus til **Erland Kalv**, der lønnede Tilliden

saa godt, at han endnu samme Aar gik med sin Fæstning over til den slesvigske Hertug Klaus, som i sin Glæde betroede ham baade Gram og Møgeltønder. Men inden et halvt Aar var udløbet, gik han med samtlige Slottene tilbage til Valdemar, der modtog ham med den bekjendte letsindige Vittighed: „Atterdag! det sværger jeg, at den Kalv er vel værd at lægge til; ifjor gik den af Baasen som Kalv, men vender iaar tilbage som Ko med to stærke Kalve!" For at blive sin Rolle tro, lod Erland dog ikke mange Aar gaae hen, før han gik tilbage til Slesvigerne, og da Holstenerne 1368 indtoge baade Ribe og Aalborg, tog han begge Dele til Pant af dem og var endnu 1372 de holsteenske Grevers Lehnsmand paa Riberhuus, et Slot, som han altsaa havde holdt i tre forskjellige Regjeringers Tjeneste. Det var nu saaledes Tidens Skik at tjene syv Herrer i det samme Par Sko. — Det gjør godt i saadanne Tider at træffe paa en Mand som den rige **Niels Bugge** til Hald, hvis aarlige Indtægter vare omtrent 14000 Tønder Byg. Af Fædrelandskjærlighed mærker man vel Intet hos ham, men det var dog allerede Noget, at han i sin trodsige Uafhængighed heller ikke solgte sig til den ene Herre efter den anden. Han havde aldrig bukket sig for Grev Geert, bukkede sig heller ikke dybere for Kong Valdemar end nødvendigt, men stillede sig hellere i Spidsen for de stridige Jyder. Efter et saadant Oprør, og efter at man forgjeves havde søgt Forlig i Slagelse, blev han paa Hjemveien dræbt i Middelfart (Januar 1359) tilligemed et Par andre jydske Herremænd; men det kan dog gjerne være, at man har gjort Kongen Uret, naar man har villet lægge deres Blod paa hans Samvittighed, fordi deres Død kom ham saa yderst beleilig. — Den ærligste Snildhed fra hine Dage øvedes af **Vigge Moltke.** Han var Høvidsmand paa Vordingborg, som beleiredes af Hansestædernes Hær. Fjenderne uafvidende havde han faaet en Undsætning, hvorpaa han gjorde et Udfald og tog en Mængde Fanger. Hanserne enedes da med ham om, at han skulde frigive Fangerne, imod at de hævede Beleiringen. Fangerne fik de, men fik samtidig friske Folk og brød derfor den trufne Aftale. Efterat Beleiringen var fortsat endnu en Stund, lod da Moltke dem vide, at han nu vilde overlevere deres Høvidsmænd Slottets Nøgler, naar de vilde komme at hente dem. De kom paa hans Indbydelse for at enes med ham om Vilkaarene, og han rakte dem Nøglerne, idet han sagde: „Nu har jeg holdt mit Ord, men I have ikke holdt Eders!" hvor-

paa han lod dem gribe og fængsle. De kom heller ikke frie, før de havde fundet sig saa godt, at de gave Ordre til at hæve Beleiringen. Da slap han dem løs, men sit Slot beholdt han.

---

186. Hvorledes **Valdemar Atterdag** smaalig sammensamlede de adsplittede Landsdele til et Hele, skulle vi ikke her gaae ind paa at skildre i det Enkelte. Han laante Penge baade hist og her for med dem at indløse Panterne; han udlaante igjen Penge til Andre, paa kort Tid, mod gode Renter og haandfaaet Pant; han solgte det fjerne Esthland til de tydske Riddere for 19000 Mark, og viste sig ved enhver Leilighed som en Mand, der havde et ganske mærkværdigt Greb paa at handle med Penge. Hvor gamle Papirer kunde støtte hans Paastand, forsmaaede han heller ikke at benytte disse; og hvor staalklædte Mænd klarede Sagen nok saa let som raptungede Lovlærde, gav han Fjenderne Staalet og beholdt selv Guldet. Han kunde dog Intet udrette, som battede, uden forøgede Paalæg, og han udskrev svære Skatter. Vel samlede han 1349 et Danehof i Ringsted og gjorde her saa fyldestgjørende et Regnskab for sin Anvendelse af Rigens Midler, at man endog gik ind paa et nyt Skattepaalæg; men hans Strenghed piinte dog saaledes Folkets Lommer, at det var ikke at undres over, at Folk uden folkelig Følelse kunde finde, at de havde det slet ikke bedre nu end under Tydskevælden, men Hælvten værre, saa de vare igrunden komne „fra Regnen i Tagdryppet." Heller ikke huede hans hensynsløse Retfærdighed de Store, naar han tog Smaafolks Parti imod dem og holdt haardt paa den gamle Kong Valdemars Lov. De kaldte ham Valdemar den Onde, og han maatte kæmpe mod idelige Oprør, navnlig af Jyderne, medens han fuldbyrdede sit Foreningsværk. Han var dog hartad færdig med dette i Løbet af 20 Aar; da var Gorms Danmark atter bragt under det ene og samme Scepter, der strakte sig fra Konghelle til Eiderbroen, var end Sønderjylland endnu bestandig bortforlehnet. Men det Sidste, han gjenforenede med det øvrige Danmark, var Landene hiinsides Øresundet; og hvorledes dette gik til, skulle vi fortælle med et Par Ord. — Magnus Smæk havde ikke den fuldeste Tillid til sin Adkomst til disse Landsdele, og var derfor saa glad, da Valdemar allerede Enochs Dag 1341 stadfæstede ham i Besiddelsen af Skaane og Bleking, at han til Gjengjeld overgav ham sin Panteret til Kjøbenhavns Slot samt udbetalte ham 8000 Mark. I Freden til Varbjerg,

Heivchii Dag 1343, indflettedes endog den Betingelse, at aldrig skulde Nogen kaares til Danmarks Konge uden først at have gjort sin Eed paa at ville hævde Løftet om Skaanes Overdragelse til Sverrig. Men Valdemar saae Tiden an og den kommende Dag. Svenskerne bleve kjede ad den eenfoldige Kong Magnus, og hans ældste Søn Erik gjorde aabenbart Oprør imod ham. Da gik han 1359 til Kjøbenhavn med sin anden Søn Hakon, Norges Konge, at besøge Valdemar, og her forlovede han ikke alene Hakon med den seraarige Frøken Margrethe, men lovede endog Dankongen Skaane, naar han vilde hjelpe ham mod Erik. Dette gjorde Valdemar, men kort Tid efter døde Erik med Kone og Børn, forgivet, paastod man, af sine egne Forældre. Valdemar fik dog Skaanes Borge i Haand med samt Papirerne, som angik de tidligere Afstaaelser. Men Svenskerne, som efter Eriks Død havde vendt sig til Hakon, vare forbittrede over det paatænkte Svogerskab med den, der havde plyndret dem for Skaane, og de tvang Hakon til at forlove sig med Grev Geerts Datter Elisabeth af Holsteen. Strax gik Valdemar til Øland, som han indtog, og derfra til Gulland (Gothland). Her blev der stridt skrapt med Bønderne i trende Dage, hvorpaa det rige Visby aabnede sine Porte, St. Aurelii Dag 1361. Umaadeligt var det Bytte, han her gjorde, og tre store Øltønder, proppede med Sølvpenge, vare kun den mindste Deel af det; men umaadelig var ogsaa den Forbittrelse, han fremkaldte. Det var efter Gothlands Erobring, at han antog Titlen af de Gothers Konge, bibeholdt af alle hans Eftermænd; men Hansestæderne, dette Forbund af Kjøbmænd med Lybek som Hoved, der havde begyndt at danne sig, mens Danmarks Stjerne dalede efter Valdemar Seiers Bortgang, og som nu omfattede de fleste og bedste Kjøbstæder langs Østersøens Kyster ned ad Rhinen indtil Sydersøens Kyster, — skummede af Harme over den Medfart, der var bleven deres gode Stavelstad til Deel, og vakte en truende Uveirsstorm mod den frække Dankonge. De forbandt sig med Sverrig og Norge samt med Holsteens Grever, og sendte Kongen et Feidebrev; men han svarede dem i deres eget Sprog med et Ordspil, der neppe lader sig oversætte:

„Seven und seventig hensen hefft seven und seventig gensen;
Wo mi de gensen nich biten, na den hensen vrage ich nich en schiten."

Med en mægtig Flaade paa 28 Kogger og 24 Snekker viste de sig strax i Sundet, anførte af Grev Henrik og den lybske Borgemester

Joh. Wittenborg. Kjøbenhavn plyndredes, og i et haardt Søslag, St. Kjelds Dag 1362, saaredes Thronarvingen dødelig; men da de dernæst lagde sig for Helsingborg, hvor endnu hverken Svenske eller Normænd vare ankomne, tilføiede Kongen dem allerede St. Arnolfi Dag et saa føleligt Nederlag, at Forbundet splittedes, og Stilstand blev indgaaet. — Under denne seilede Frøken Elisabeth over til Sverrig, at holde Bryllup med Kong Hakon. Hun kastedes af Vinterstormen ind paa de danske Kyster, hvor hun modtoges med en saadan Gjestfrihed af Valdemar, at han ingenlunde vilde tillade hende at reise bort igjen, før den haarde Aarstid var tilende. Men hemmelig sendte han Bud efter den svage Magnus Smæk og hans næsten ligesaa svage Søn, og saa godt snakkede han for dem begge, at Hakon glemte Elisabeth, og St. Prokopii Dag 1363 holdt han i Kjøbenhavn sit Bryllup med den tiaarige Margrethe. Af Forbittrelse herover afsatte Svenskerne baade Fader og Søn, samt udvalgte Hertug Albert af Meklenborg til Konge; og Meklenborg tiltraadte Krigsforbundet mod Danmark. Valdemar gjorde en hurtig Reise gjennem Polen, Bøhmen og Flandern til Paven i Avignon, hvor han hentede sig kostelige Helgenlevninger og knælede med Andagt ved de Hellige Tre Kongers Grav i Køln; men saa snildt havde han skikket Alt inden sin Afreise, at der var sluttet en treaarig Stilstand med Hanserne inden hans Hjemkomst, hvorpaa han selv bilagde Striden med Holsteen og med Vaaben tiltvang sig yderligere Afstaaelser af Kong Albert. — Saaledes stode Sagerne hen, indtil alle Hanserne paa den hellige Elisabeths Dag 1367 atter, i Køln, indgik et truende Krigsforbund mod Danmark og Norge. De jydske Herremænd sluttede sig til dem med Klaus Limbek og Stig Andersøn i Spidsen; Holsteens Grever og Sønderjyllands Hertug samt Sverrigs Konge og Meklenborgs Hertuger kom til; og det var svoret i Raadet, at Danmarks Rige skulde deles imellem Seierherrerne. Skærtorsdag 1368 drog saa Valdemar atter bort med alle sine Skatte, og var fraværende i fire Aar. Rygboen **Henning Podebusk** (Puttbus), Rigets Marsk, havde han i sin Fraværelse sat i Spidsen for Regjeringen; men selv var han ikke paa samme Maade fraværende som hans Fader, thi i sin Udlændighed slap han ikke Begivenhedernes Traade af sin Haand; sine Fjender vakte han desuden Fjender i Ryggen. Vel hærjede Stæderne i det første Aar paa Dernes og Skaanes Kyster, medens Svenskerne heller ikke vare orkesløse, og mangen af Danmarks fremblomstrende Byer gik op

i Neg; men allerede det næste Aar fandt Kræmmerne, at det var dog en dyr Fornøielse at føre Krig, og en Fred blev saaledes afsluttet i Stralsund, ved hvilken Indtægterne af Skaane indrømmedes dem for femten Aar. Netop herved vare imidlertid de skaanske Landskaber paa en Maade blevne Kongen sikkrede, og skjøndt det varede længe, inden Valdemar vilde underskrive en Fred, ved hvilken ogsaa „Rigens Raad“ havde tiltaget sig en hidtil ukjendt Magt og Myndighed, gik han dog tilsidst ind paa den (Sems Dag 1371), og i Sommeren 1372 vendte han atter hjem til sit Rige, besluttet paa at vinde alt det Indrømmede tilbage, og vis paa, at dette vel skulde lykkes ham. Men Skaane, Halland og Bleking beholdt han. — Endnu skulle vi kun tilføie, at, da Abels Stamme uddøde med Henrik Valdemarsen (1375), havde denne forinden indrømmet ham Løsningsret til Gottorp Slot med Tilliggende, som var bortpantet til Holsteens Grever, medens Hertuginden endnu tidligere havde givet sig selv og sin Livgeding under hans Beskyttelse. Han var da heller ikke seen til at besætte de sønderjydske Slotte, hvorpaa endnu de trodsige Frisere maatte ydmyge sig for hans Vaaben. Dermed var dog ogsaa hans Dagsgjerning tilende. Prokli Dag 1375 indslumrede han efter længere Tids Svagelighed paa sit Jagtslot Gurre, henved 60 Aar gammel. Han blev først begravet i Vordingborg, men hans Datter flyttede siden hans jordiske Levninger til Sorø.

---

187. „Danmark har havt faae Konger, hvis Fortjenester af Fædrelandet kunne lignes med **Valdemar Atterdags**. Uagtet han saa at sige maatte skabe Staten paany, og skjøndt han uafladelig maatte kæmpe med oprørske Undersaatter og udenlandske Fjender, fandt han dog Tid til at sørge for Rigets indre Udvikling. Han lod Landeveie anlægge, Canaler grave, øde Jorder optage til Dyrkning, Aaer opdæmme, Vandmøller anlægge, og opførte en stor Mængde Slotte og Fæstninger. Selv reiste han idelig omkring i Riget, pleiede Retten paa Thinge og vaagede over Lovenes Efterlevelse. Den danske Flaade hævede han atter af dens Intet og underholdt til dens Tjeneste et vist Antal faste Søfolk, for hvilke han lod Boliger indrette i og omkring Vordingborg.“ — En ødelæggende Smitsot, kaldet den sorte Død eller Digerdøden, rasede med en saadan Heftighed under flere Aar af hans Regjering (1348—50), at man har villet paastaae, at den i hele Riget neppe levnede to Mennesker af tre, og mangensteds knap eet af hundrede. Den samme

Sygdom havde i de foregaaende Aar hjemsøgt hele vor Verdensdeel. Man skulde synes, at den maatte have lammet baade Regjeringens Virksomhed og Oprørene og Krigene, men man mærker dog Intet til noget Saadant; derimod er det rimeligt, at selve den har maattet tjene Kongen, til at bryde de Stores Modstand f. Ex., og det Pant var hurtig indløst, fra hvilket baade Panthaveren var død og hans hele Slægt. — To Ting skulle vi endnu bemærke om Valdemar: hans Ugudelighed og hans ustyrlige Jagtlyst. Det lyder underligt at beskylde En for Ugudelighed, som, saa synes det, efterkom med stor Iver og Andagt alle de Skikke, hans Tro paalagde ham; som rigelig udstyrede Kirker og Capeller med de mange Helgenlevninger, han allevegne fra havde sammenskrabet; som ikke alene gjorde en Reise til Guds Statholder i Avignon, men allerede tidligere (1346) havde gjort en Pilegrimsreise til Jerusalem i Følge med sin Ven, Hertug Erik af Lauenborg, samt en Mængde Adelsmænd, og paa Herrens Grav havde modtaget Ridderslaget. Men det er dog Tilfældet, at Folket aldrig ret vilde troe paa hans Gudsfrygt; det havde jo ogsaa saa ofte seet, hvorledes de Store og Kloge kunde reise sig fra Bønnerne til deres Helgener for at snigmyrde deres Fjender eller bryde deres Eed, saa det maatte næsten troe, at hos dem lod en brændende Andagt sig godt forene med et Liv uden Gud. Derfor var det Folketro, at Valdemar engang skulde kort og godt have svaret Paven, der formanede ham til større Mildhed mod hans Undersaatter, med følgende Ord: „Kong Valdemar hilser den romerske Pave: Livet have vi af Gud, Riget af vore Undersaatter, vore Midler af vore Fædre, vor Tro af Dine Formænd; men denne sende vi Dig herved tilbage, hvis Du ikke lader os i Ro. Lev vel!" — Ja, Folketroen lod ham endog erklære, at han ikke vilde misunde Vor Herre Himmerig, naar han kun selv for sin Part maatte jage paa Gurre og Vordingborg evindelig. Og her er da hans Skjødelyst angivet; thi han var en vældig Jæger, og med sit vilde Jagtfølge ændsede han hverken Skovenes Hegn eller Bondens Korn. Derfor maa „den vilde Jæger" endnu hver Nat jage baade om Gurre og Vordingborg, og paa en hvid Hest farer han rastløs afsted gjennem Luften, fulgt af sorte Hunde med gloende Tunger. Travle Jomfruer brede ham da Dugen og rede ham Leiet i Gaasetaarnets Ruiner, for at han kan styrke og udhvile sig til den følgende Nats Ridt.

*188. Af den adelige Slægt **Degn** (Tjekn) levede paa Valdemar Atterdags Tid den bekjendte **Thord Iverson**, kaldet den Lille. Han var Landsthingshører i Jylland og forresten Eier af Bjerregaard samt nogle andre Gaarde i Hov; hans Been hvile i Mariager Kirke, til hvilken han skal have givet en Deel Gods, og hvorhen de skulle være flyttede fra Glenstrup Kloster. „Thord Degns Artikler," et Tillæg til Jydske Lov eller, som de ogsaa kaldes, en „Forklaring" af den, vedtoges af Folket og gaves Lovskraft af Valdemar Atterdag paa Danehoffet i Nyborg 1354, hvorpaa de gjennem ti Menneskealdre vare et væsentligt Led af Fyens og hele Jyllands gjeldende Ret. Men deres Forfatters Levnetsomstændigheder ere os iøvrigt ubekjendte, ja synes endog at have været det for dem, der 1504 overgave hans Lovarbeide til Pressen. Den Kameel, han havde i sit Vaaben, og de to Bjelker have ikke kunnet bære Andet igjennem Tidens Vover end et ædelt Navn, knyttet til en hæderlig Bedrift. — Endnu mindre kjende vi til en anden, maaskee samtidig, Lovkyndig: den berømte **Peder Laale**, ja vi vide ikke engang, om han ikke maaskee har levet et Hundredaar tidligere eller, som Nogle ville, henved et Hundredaar senere (1444). Han skal have været af en gammel hallandsk Adelsslægt, der endnu synes at have blomstret i Asjens i Slutningen af det sextende Aarhundrede. De Fleste tillægge ham en Landsdommerstol, men Nogle give ham den i Halland, Andre i Sjælland, atter Andre i Lolland. Nogle ville vide ham begravet i Halmstad Kirke, Andre i Roskilde gamle Latinskoles nederste Klasse; og det kan godt passe sig, at Peblingerne trampede paa hans muldne Been. Thi den Samling af kjernefulde danske Ordsprog, som er den gyldne Arv, han lod efter sig, den havde han ledsaget med en Oversættelse af ethvert af Ordsprogene i knudrede latinske Vers, under hvis Tillæring de stakkels danske Skoledrenge maatte puste og svede, helst efterat Kjøbenhavns Professorer 1506 havde ladet Samlingen trykke. Nu stønne vi ikke længer over hans Latin, men, imens „Tiden gaaer, og vi gaae med," skal det ingensinde oftere glemmes, at det var Peder Laale, som brød Isen, at det var ham, der

„Sanked op og feied sammen
Gamle Ord, som bedst de lød,
Som i Alvor, saa i Gammen —"

at det er ham, hvem vi fremfor nogen Anden have at takke for Bevaringen af den rige Ordsprogsskat, hvis „Alvor og Gammen,"

bedre næsten end nogen anden Skildring, afbilder os vor Folke-eiendommelighed, som den var i de længst forsvundne Tider, og som den er endnu, vor Tankegang, vor Følelse og vort Blik.

---

189. Dronning Helvig var i sin Herres og Konges, Valdemar Atterdags, Unaade, fordi — siger Sagnet — hun havde ladet hans Frille, Tovelille fra Rygen, dræbe i Badet. Derfor maatte hun i flere Aar sidde fangen. Men som Kongen atter engang havde den ene Fod i Stigbøilen, faldt han i dybe Tanker og blev staaende saaledes til Undren for Alle. Omsider dristede en Tjener sig til at spørge ham, hvi han blev saaledes staaende, og Kongen svarede, at, hvis han nu ikke kunde faae ham at vide, hvad han havde staaet og pønset paa, maatte han aldrig mere lade sig see for hans Øine. Tjeneren vandrede da bort, men vidste ikke, til hvad Side han skulde vende sig. Da blev han i Skoven en Qvinde vaer, som sad ved en Ild, og som spurgte ham, hvi han var saa bedrøvet. Der han nu havde fortalt hende sit Ærinde, loe hun ad ham og sagde: „Hils Din Herre og sig ham, at Sverrig kan vel komme til Danmark, naar han kun atter vil tage sig ad Dronningen." Andre ville vide, at denne Qvinde var en Havfrue, om hvis Slægt vi siden ville faae at fortælle; atter Andre, at det var Bjergpuslingen i Rødstenen paa Fuur, som svarede Kong Valdemars Bud: „Ja Kongen tænkte paa, om han kunde faae Danmark, Norge og Sverrig smeddede sammen, men det skal først hans Datter!" Hvorom alting er, og ihvem der saa end var sønst, Havfruen eller Bjergpuslingen, saameget er vist, at **Margrethe Valdemarsdatter** overgik langt sin Fader i Magt, Vælde og Berømmelse. Det græske Margarita betyder paa Dansk en Perle, og hun var den fjerde Perle af dette Navn paa Danmarks Kongethrone. Efter Margrethe Fredkulla, Margrethe Dagmar og Margrethe Sprænghest kom den Margrethe, hvem man tillagde Navnet af Nordens Semiramis. Hun kom til Verden, dengang Digerdøden vel neppe endnu havde udraset (1353), og „betænke vi, at hun levede i en Tid, da den sorte Død ikke blot slog Folk legemlig ihjel, men da en aandelig Død tillige rugede over hele Christenheden, saa skinner hun unegtelig som en Perle i den mørke Omgivelse." Men dette maae vi ogsaa betænke, naar vi rettelig ville bedømme den Margrethe, hvis mørkladne Ansigt og karleagtige Udseende, til Trods for hendes venlige, indtagende Væsen, mindede stærkt

om en Mand; om hvem derfor hendes Fader sagde, at Vor Herre havde taget feil, da han dannede hende til en Qvinde. — Strax efter hendes Faders Død sammenkaldte Henning Podebusk en Herredag i Odense, men det blev en polsk Rigsdag, paa hvilken man slet ikke enedes om Noget, da Enhver havde sine egne Tanker om Kongevalget. Nogle meente, at, da Kongestammen var uddød paa Mandssiden, gjorde man klogest i at søge sig en ny Kongestamme blandt Danmarks Adel. Andre viste hen til Fru Ingeborg, Valdemar Dankonges ældste Datter, som med Hertug Henrik af Meklenborg havde en Søn, Prinds Albert, hvem man ikke burde forbigaae; atter Andre pegede paa Fru Margrethe, den fromme norske Kong Hakon Magnussøns Hustru, hvis Søn Olaf man langt mere burde foretrække. Og Fru Margrethe vandt tilsidst Spillet, thi hun havde en underlig Magt til at herske over Enhver ved sit vindende Ord og sin bydende Anstand; ogsaa var hele Geistligheden hende saare hengiven for hendes fromme og gavmilde Tro. Altsaa valgte først Jyderne den femaarige **Olaf Hakonsøn** til Konge, og Skaaningerne lode ikke længe vente paa sig, men samtlige Øboerne fulgte det givne Fodspor; og Korsmissedag i Vaar 1376 blev han heitidelig kaaret baade af Høvdinger og menige Almue paa Danehoffet i Slagelse til Danmarks Riges Konge. Dette skete dog ingenlunde uden Opoffrelser: hans Forældre maatte paa hans Vegne underskrive en Haandfæstning, der ikke gav Kong Christophers synderlig efter, og saavel Hansestæderne som Holstenerne maatte vindes ved forskjellige Indrømmelser; thi saa svag var Danmarks Krone, at den endog maatte see igjennem Fingre med sine egne Slotsherrer, naar de aabenbar gik i Ledtog med Sørøverne, og aldrig havde Margrethe holdt Riget samlet, hvis hun ikke havde forstaaet at lempe sig frem, til hun fik alle Tømmerne i sine Hænder; hvis hun ikke havde forstaaet at tie til Ydmygelser, indtil hun var stærk nok til at straffe dem. Hun maatte udsætte til bedre Tider at „studde Abilden, bryde Bægeret og stemme Bækken," som hun gjerne udtrykte sig, naar hun paa en forblommet Maade udtalte sit Haab om at skulle knække den overmodige Adel i tre af dens mægtigste Slægter: Abildgaard, Bekker og Limbek. — Imidlertid overgave Hansestæderne Skaane, saasnart Pantetiden var udrunden (Mamerti Dag 1385), thi Margrethe havde vidst at gjøre dem Besiddelsen saa besværlig, at de ikke kunde være meget ivrige for at faae den forlænget. Derimod maatte hun i Stilstanden til Kjøbenhavn (1376) indtil

videre indrømme Grev Geert af Holsteen, en Søn af Jern-Henrik, Besiddelsen af hele Sønderjylland, og Marie Bebudelsesdag 1386 maatte hun paa Danehoffet i Nyborg endog overgive ham det som arveligt Fanelehn, hvis hun ikke vilde udholde en Kamp med hele Nordtyskland og Sverrig, som hun endnu ikke var voxen. Paany løsnedes saaledes Forbindelsen mellem Moderlandet og dets sydlige Grændseland, — af Tydskerne fra nu af kaldet Hertugdømmet Slesvig; men forinden var en anden Forbindelse tilveiebragt, som fortsattes uden Afbrydelse gjennem samfulde tretten Slægtled: Forbindelsen mellem Danmark og Norge. Valborg Dag 1380 døde Hakon Magnussøn af Norge, og hans Søn fulgte ham uden Modsigelse under sin Moders Formynderskab. De to af Nordens Riger vare forenede, og Tanken om det tredie var levende tilstede. Kun igjennem sin Farfaders Moder nedstammede Olaf Hakonsøn fra Norges gamle Konger, men paa Fædernesiden tilhørte han Sverrigs Folkunger. Albert Meklenborger lod heller ikke hverken Svenskerne eller ham selv glemme denne Nedstammelse, og naar Olaf skrev sig „Danmarks og Norges Konge," føiede han til i sin Titel: „ret Arving til Sverrig." Han skulde dog ikke leve at gjøre sine Arvekrav gjeldende. Nikodemi Dag 1387 døde han i Falsterbo, endnu ikke sytten Aar gammel, men allerede elsket for sin Retfærdighed. I Sorø Kirke jordede man hans Lig, men Lunde Kirke beholdt hans Indvolde. — Femten Aar senere vilde en tydsk Bedrager, Wolf Preussier, spille Kong Olaf, antog hans Navn og gjorde Fordring paa hans Plads; men Bedraget blev tilstrækkelig opklaret, og sin Løgn maatte han udsone paa Baalet.

---

190. Den trofaste **Henning Podebusk** var endnu Rigens Drost, og allerede St. Laurentii Dag, Ugedagen efter Kong Olafs Død, valgte derfor Klærk og Høvding, Borger og Bonde eendrægtig paa Lybershøi „den høibaarne Fyrstinde, **Fru Margrethe,** Dronning til Norge og Sverrig, Valdemar Dankonges Datter og Kong Olafs Moder, til det ganske Danmarks Husbonde og fuldmægtige Formynderske;" og de lovede „at lyde og tjene hende, som Dannemænd bør tjene deres Husbonde og Herre, alt til den Dag, hun og de komme overeens om at keise en Konge." Elleve Dage senere, Salomons Dag, tiltraadte Sjællandsfarernes Landsthing Skaaningernes Beslutning, hvorpaa først Fynboerne og siden Jyderne gjorde dem Følgeskab. For første og hidtil for sidste Gang var

:marks Rige voldgivet en Qvinde. Men Normændene tovede
r ikke længe, og allerede Kyndelmisse Dag 1388 kaarede Rigs-
t hende i Oslo til at raade for Norge og dets Skatlande,
nge hun levede; ja selv **Hakon Jonsøn**, Rigets Drost, hvis
:moder var en Frilledatter af Kong Hakon den Femte, gjorde
sin Eed paa, at han aldrig vilde eftertragte Norges Throne,
være hende tro og lydig. Tillige fik hun sin Søster Inge-
Dattersøn, den seaarige **Erik Vratislavsøn**, af sin Her-
kaldet **Pommerinke**, valgt til begge Rigernes Arving. —
allerede forinden var Forbindelsen med det tredie af Nordens
: indledet. Den letsindige Albert Meklenborger var en uduelig
oles Konge, svag og haard efter Omstændighederne, men al-
:mmed for sit Folk, hvis Slotte han gav Tydskerne i Vold,
:is Indkomster han skikkede ad Meklenborg til. Allerede i
første Regjeringsaar havde man fundet hans udsvævende
Overmod og teilesløse Tyranni utaaleligt, og han bedrede sig ikke
i de følgende 25 Aar, bandt end Rigsraadet hans Hænder saa fast,
at han tilsidst var en kronet Træl. Men 1386 døde Bo Jonsøn
Grip, Rigets mægtige Drost, som fra Gripsholm havde hersket
over Finland, Øster- og Vestergøthland, Broderparten af Smaaland
og en god Deel af Upsverrig. Fjorten af Rigens Slotte havde
han havt i sit Værge, og foruden Penge og Gods udskistede han
ved sit Testament 115000 Lod puurt Sølv; men Rigets bedste
Herrer havde han indsat til at vaage over dettes Efterlevelse. Nu
troede Kong Albert at have friere Hænder og handlede derefter, men
Følgen blev da ogsaa den, at Herrerne i en Fart saae sig om
efter et andet og lempeligere Herskab. De indbøde Dronning Mar-
grethe, og slog hun end ikke altfor rask til, tog hun dog i Hjertet
med Kyshaand mod Tilbudet. Den snilde og kjække, men rov-
gjerrige og vellystige **Abraham Brodersøn**, langt ude hendes
Slægtning, var det fornemste Trev i Værket, og allerede Hellig-
trekongers-Aften 1388 overgav **Algot Maansøn Sture** hende
Slottene Oppensteen og Øresteen med tilhørende Lehn. Palmesøn-
dag kjendte tolv andre svenske Adelsmænd med Venner og Frænder
hende for deres fuldmægtige Frue og rette Husbonde og overgave
til hendes frie Raadighed, saasnart hun kom til Sverrig, Alt, hvad
Bo Jonsøn havde betroet dem. Men næste Dag udstedte Sverrigs
Riges Marsk en lignende Forskrivning, den Erik Kjeldsøn Puke, hvis
Datter uhevnet var krænket af en af Kong Alberts Qvinderøvere.

„At Herrerne handlede egenraadig, gjorde Intet til Sagen, thi hele Folkets Misfornøielse gav dem Medhold;" at de handlede troløst mod deres Konge, — fandt dog altid nogen Undskyldning deri, at denne Konge ikke blot var en Niding, men en fremmed Voldsherre, der selv var hævet paa Thronen ved et Opror, hvis Ret han saaledes havde anerkjendt, medens Margrethe var den rette fordrevne Thronarvings Enke, der tidligere som hans Brud havde holdt Hof i Sverrig. — Albert skummede af Harme. Hidtil havde han drømt om at forene Danmarks og Norges Kroner med Sverrigs paa sit eget Hoved, og nu lukkede Sverrigs Slotte sig for ham, mens dets Folk stod rede til at udjage ham. Altsaa ilede han til Tydskland, hvorfra han vendte tilbage med en Hær af hvervede Landsknegte, der i tydsk Overmod svore paa, at Enhver af dem skulde tage tre Svenskere paa sin Samvittighed, hvis de blot kunde faae Øie paa dem. Selv svor Kong Albert, at han vilde forlove sin Klædesæd og aldrig oftere bære Hætte, før han fik vundet baade Danmark og Norge og taget Dronningen med Vold. Med afmægtig Spot kaldte han hende snart Dronning Brogeløs og snart Munkedeien, idet han ikke skammede sig ved at paalyve hende et usømmeligt Forhold til den værdige Abbed Niels i Sorø, hendes høitbetroede Skriftefader; og mens han udæskede hendes Stridsmænd til Kamp paa Liv og Død, sendte han hende selv et Skjørt, en Vadmelsfane og en uhyre Slibesteen, som hun skulde hvæsse sine Saxe og Synaale paa, tilføiende: „Vilde hun kun, den gode Frue, sidde ved Rokken og spinde!" Men Margrethe spandt Bedrifter, naar hendes Qvinder spandt Silke, og med skarpe Sværd besvarede hun Spotten. Da Vinteren havde lagt en Isbro over Vandene, drog hun tidlig i Vaaren 1389 ind i Vestergøthland, og hendes Hær førtes af Vendelboen **Iver Lykke** til Egholm, en høi og mandig Herre, kjendelig paa sit lange, røde Skjæg. Han havde lært Krigernes Haandværk i Italien, og sit Lykkenavn bar han ikke forgjeves. Ved Arevall mødtes han med **Erik Puke**, og den forenede Hær skal da have talt omtrent 10000 Mand, meest pandsrede Ryttere. Imod dem rykkede Albert med sine Tydskere, „vel atten Tusind i Skare," men, som Visen synger: „de hørte ei Messe den signede Søndag, saa ilde monne de fare." Ved Leaby, en Miil fra Falkøping, indtog Dronningens Fylking en stærk Stilling, og her mødtes Hærene, St. Matthiæ Dag 1389. — „Ei ville vi stride med Dansken idag; det vorder os lidt til Fromme!" ud-

brød Fikke Olofsen, da han saae deres Stilling; men Kong Albert sigtede ham for Feighed. Han var utaalmodig efter de Laurbær, som tilsmilede ham, og over et Vadested ved Aarebro vilde han angribe Danehæren. Det hjalp ikke, hvad Gubberne sagde ham, thi Geert Schnackenburg fandt Kongens Plan fortræffelig og tjente sig derved Ridderslaget, inden Kampen endnu var begyndt. Senere havde han da heller ikke faaet det, thi Kampens Skjebne var afgjort inden Middag. Gyngerne kunde ikke bære de tunge Stridshingste, og Rytterne sank i Mosen, den ene ovenpaa den anden, mens Tilbageveien afskares dem af de danske Landser.

„Det var Hr. Fikke Olofsen, sin Hest kunde han vel ride;
Saa dristelig red han de Danske imod, sit Glavind først at bryde.
De Pile stunge saa høit i Sky, de Glavind ginge i Stykker:
„„I træde nu frem, mine danske Stridsmænd!““ saa raabte Hr. Iver Lykke.

Det første Ridt, de sammen red, de Helte var alle saa stærke;
De Svenske maatte alt give sig tabt, de mistede Kongens Mærke.
Meldte da Konning Albert: „„Jeg maa paa Stedet blive!““
Den første Mand i al den Hær han vilde sig fangen give“ —

og det var intet Under; thi hvad der ikke druknede i Mosen, maatte synke under de danske Sværdslag, hvis de ikke bortkastede Vaabnene og tingede sig Naade. — Slaget var vundet: Dronningen havde betalt det med otte af sine Riddere, iblandt dem Lyder Kabolt og den tydsk-norske Henrik Parow, et Par af hendes Anførere; hvor mange der faldt af Menigmand, er ikke optegnet. Men af Kongens Riddere laae tyve slagne paa Valpladsen, og han selv var tagen til Fange tilligemed sin Søn, Junker Erik, samt den tydske Biskop Rudolf af Skara, Grev Albert af Holsteen, Junker Ulrik af Stargard, Grev Otto af Ruppin foruden en fast utallig Mængde tydske Riddere og Væbnere. — Alle de Sidste løsgaves imod Løsepenge, de svenske fangne Herrer sattes derimod i Kallundborg Taarn; men Kong Albert maatte først gaae til Bohuus Slot med sin Søn, hvor Dronningen oppebiede Efterretningen om Slaget. Og her lønnede Margrethe Spot med Spot i Tidens Aand: først mindede hun Albert om hans Pral, og at han dog ikke maatte bryde sit kongelige Ord, saa gav hun ham en femten Alens Vadmelshue paa Hovedet med en Strud i, som holdt nitten Alen, „spændte ham Boien om Fod“ og lod baade ham selv og hans Søn indsætte paa Lindholm Slot, hvor han i lange, tunge Tider maatte angre sin Ubesindighed.

191. Efter Slaget ved Falkøping aabnede alle Slottene sig strax for **Dronning Margrethe**, kun ikke de, som Tydskerne raadede over. Dog varede det ikke mange Maaneder, før Stokholm var næsten den eneste Stad, der endnu gik Albert til Haande. Hendes Guld slog nok saa godt igjennem som hendes Staal, og hendes venlige Nedladenhed gjorde det ikke mindre, for ikke at tale om hendes Fromhed. Da hun paa Høialteret i Vadstena Klosterkirke med Pragt skrinlagde den hellige Birgitte (død i Rom, Apollinaris Dag 1373), vandt hun sig en Magt over de Troendes Sjæle, som ikke havde været for dyrt betalt med tyve Skrinlæggelser. — Men Stokholm vedblev at staae imod. Her havde Tydskerne, Datidens Jøder, tilvendt sig baade Handel og Haandværk og alskens Formue. „Lig opvorende Gjøgeunger, der vende sig mod Gjøgemoderen, som opklækkede dem," havde de revet al Magt og Myndighed til sig, og de herskede med et saadant Tyranni, at „en ærlig svensk Mand kunde kun blive Bøddelknegt eller Graverkarl." Naturligviis havde „Hjemmetydskere," indfødte Nidinger, sluttet sig til dem, og Alf Grenerot har upaatvivlelig været en saadan, skjøndt han var grummere mod sine Landsmænd end den værste Tydsker. Hvem der ikke fulgte dem, kaldte de Forrædere, men til Gjengjeld fik de kun Øgenavnet H æ t t e b r ø d r e af deres Hoveddragt. Stokholm blev belagt, men den blev undsat af Meklenborgerne, og den holdt sig. De mange Kampe om Byen kunne vi imidlertid ikke skildre, skjøndt der fra begge Sider øvedes baade Manddom og Snildhed; heller ikke de mange Grusomheder inde i den, naar Herskerne troede at opdage „Forræderi" og da lode „Forræderne" gjennemsauge med Egesauge, eller kastede dem bagbundne i et afsides Fængsel og indebrændte dem i hundredviis. Men Kampen om Stokholm gav Anledning til et eiendommeligt Fribytteri, som i mange Aaringer hjemsøgte Nordens Have; thi af de tusinde Snekker, som havde ført Fædrene til Volmerslaget, var der ikke en Splint tilbage, og Margrethe maatte tye til England om Laanet af trende Skibe! — Altsaa, 1392 gjorde Rostok og Vismar vitterligt, at, hvem der tilsøes vilde feide paa Nordens Trillingriger, skulde finde et Fristed i deres Havne. Der vorede da Sørøvere frem bag ethvert Næs. Som Ordet gik, skulde de egentlig bringe Stokholms Besætning Levnetsmidler, og derfor kaldtes de „F e t a l l i e b r ø d r e n e;" men med fuldkommen Ret kaldte de sig selv Ligedelere, thi ikke alene deelte de Byttet lige imellem sig, men de deelte tilsidst saalige imod Alle,

at selve Hanseſtædernes Skibe i hele tre Aar ikke vovede sig paa Sildefangſt i Oresund. — Endelig og efter mange Anſtrengelſer, baade af Dronningen, Hanseſtæderne og de Tydſke Riddere, bleve vore Have dog renſede for dette Ukrudt, der heller ikke havde betænkt sig paa at afſvide Kyſtbyerne ligefra Visby indtil det ſtolte Bergen; men dengang var Stokholms Skjebne allerede afgjort. 1395 blev der indgaaet et Forlig, iſølge hvilket Kong Albert og Junker Erik atter løsløbes af Lindholm Slot. I tre Aar ſkulde der være Stilſtand: naar disse vare udløbne, ſkulde Kongen énten udbetale 60000 Mark lødigt Sølv, eller udlevere Stokholm, eller atter gaae i Fængſel. Inden de tre Aars Udløb døde imidlertid hans Søn ſom Fetalliebroder, Pengene kunde han ikke betale, fornye ſit Fængſel vilde han ikke; og ved Mikkelsdagstid 1398 aabnede Stokholms Porte ſig for Dronningen og hendes antagne Søn. Siden levede Kong Albert i Armod og Foragt; 1405 fraſkrev han ſig enhver Fordring paa Sverrigs Throne; 1412 døde han.

---

192. „Den Snor, ſom lægges af Strenge tre, hun briſter fuld nøppelig,
— Det ſiger Viismand foruden Spee — om hun lægges lempelig.
Jeg lagde den Snor med alle ſtærk, da jeg vandt Sverrigs Krone
Og arved Norrig til Dannemark, at de ſkulde ſtaae i Lune.
Slet ingen Vold eller Verdens Magt de ſamme Riger kan ſkade,
Imedens de blive ved den Pagt, hvormed jeg ſammen dem lagde.
Thi raader jeg alle de gode Mænd, ſom ſkulle for Rigerne ſvare,
Riddere og Svende, Hver og En: I lade den Pagt dog vare!
I lyde paa ingen Uvens Raad, ſom vil Eder Andet raade,
Det kommer ellers Jer ſelv til Haad, Jert Liv og Jer Sjæl til
Vaade!"

Saaledes følte Skjalden, og ſang han, i det tredie Slægtled efter de Begivenheder, med hvilke vi nu beſatte os; det Samme følte Enhver, i hvem et nordiſk Hjerte kom til Bevidſthed. — **Dronning Margrethe** havde allerede 1389 faaet ſin antagne Søn valgt til Norges Konge fra hans Myndighedsaar at regne. Det holdt haardere i Danmark og Sverrig, men ogſaa her gave dog Herrerne efter 1395. Endnu det ſamme Aar drog den unge Herre omkring paa alle Danmarks Landsthing, og næſte Sommer ſtod han paa Moraſtenen ved Upſala. Allevegne modtog han Folkets Hyldingseed og aflagde ſelv ſin Kongeeed, hvorpaa han drog omkring paa alle Retterthingene. Trefoldigheds Søndag 1397 kronedes han

endelig i Kalmar Domkirke. Erkebiskop Jakob af Lund satte ham Nordens Trillingkrone paa Hovedet, understøttet af Erkebiskop Henrik af Upsala med ti andre Bisper. Udvalgte af alle tre Rigers Raad stode omkring ham, og en glimrende Forsamling opfyldte Kirken. Den hellige Fader lyste sin Velsignelse over den stolte Fest med en rigelig og overflødig Aflad, Qvindernes Skjønhed forherligede den, og Bordets Glæder vare heller ikke glemte, saalidt som Dystridt og 133 Ridderslag. — Det var det kirkelige Indsegl paa Nordens fuldstændige Forening for Tid og Evighed, grundet af en Qvinde med „lempelig" Haand, saa den „neppe" skulde briste; allerede længst betragtet som en Kjendsgjerning baade ude og hjemme. Nogle Dage efter blev Raadet sat i den store Raadssal (nu et Kornloft!) paa Kalmar Slot. Det var Margrethe Dag 1397. Her handlede „den naadige Frue, Fru Margrethe og Herre Kong Erik med de tre Rigers Raadgivere og Mænd om et stadigt og ubrødeligt Forbund," og det blev fastsat „til Guds Hæder, til Kongens og Rigernes Gavn," at de tre Riger skulde evindelig have een og samme Konge „og aldrig, om Gud det vilde, adskilles," skjøndt ethvert af dem skulde styres efter sine egne Love, og dets høieste Embeder udelukkende besættes med Indfødte. Til Kongevalg skulde de tre Rigers Fuldmægtige møde i Halmstad, og intet af dem maatte paa egen Haand vælge sig en Konge. Med forenede Kræfter skulde de staae hinanden bi mod udvortes Fjender. Hvo der var fredløs i det ene Rige, skulde være det i dem alle. — Saadan var den berømte „Kalmarunion," under hvilken kun sytten Herrer hængte deres Segl, og som seent kom til Folkenes Kundskab. I de Dage, da man troede paa Papir, og paa intet Andet, tillagde man den imidlertid en langt større Betydning, end den nogensinde kunde tilkomme. Papiret gjelder ikkun, saalænge Hjerterne samle sig om det, men „hvad en saadan Forening var eller kunde vorde, derom mærker man ei engang en Anelse hos selve Stifterne, hvorfor ogsaa den ydre Forening fødte indre Adsplittelse, og Unionen blev et stort Navn uden tilsvarende Begreb." Hvis derfor „Tidens høieste nordiske Tanke" virkelig „levede" i Margrethe, saa var hun allenfalds ene om den, saa det var intet Under, at Foreningen efter et Skinliv i fire Menneskealdre maatte briste som Tvinde for Fenrisulvens Jættekræfter, Nordens „Liv og Sjæl til Baade." — Retfærdighed byder os dog tilføie, at Margrethe selv holdt Trillingspiret med Klogskab, Kraft og Retfærd, om hun end

ganske vist stræbte at holde sig den svenske Adel, ligesom den danske, tre Skridt fra Livet. Derfor var der i hendes Levetid heller ingen Klage i Anledning af hendes Bedrift, regnede det end siden ned med Klager i Tusindtal over hende, saa man baade angreb hendes Hjerte, der mulig kan have været koldt nok, og nedsatte hendes Klogskab, der vistnok var langt større end hendes Avindsmænds.

---

193. Efter den nye Konges Valg var der et Møde i Assens, hvor Holsteens Grever skulde aflægge ham Lehnseed som Slesvigs Hertuger. De vilde ikke yde ham fuldt Hærfølge, og man fandt en midlertidig Eftergivenhed klogest for de tre Rigers Konge. Men 1404 faldt Grev Geert imod Ditmarskerne, og hans Enke tyede om Beskyttelse imod sin egen Svoger til Danmarks Dronning; ja sin ældste Søn, Junker Henrik, sendte hun til Danmark at opdrages. **Dronning Margrethe** benyttede Forholdene med Snildhed: her som allevegne var Geistligheden hende hengiven, og lidt efter lidt fik hun det ene Slot efter det andet, som haandfaaet Pant af Hertuginden, eller tilkjøbs af Herremændene. Nær var Sønderjylland i al Stilhed vendt tilbage til Danmarks Krone. Da fik **Erik Pommerinke**, Kongen, det uheldige Indfald at ville have en selvstændig Villie. — En Mængde holsteenske Herrer sloge sig sammen (1410), overfaldt Slesvigs Biskop, som de mishandlede, og indtoge hans Slotte. Kongen vilde hevne denne Forbrydelse, og der fandt ingen Forestillinger Indgang hos ham. Med to Hære rykkede han ned igjennem Hertugdømmet. Den, som fulgte Vestkysten, var naaet til Jordel og Egbæk, men med Eet blev Skoven levende. Grev Henrik af Holsteen og Grev Adolf af Schaumburg stormede frem af den, og af den overraskede Danehær nedsank alt for deres Sværd, hvad der ikke spredtes eller fangedes (Agapeti Dag 1410). Den ene af Anførerne, Maagens Munk, var iblandt de Faldne, den anden, Johan Skarpenberg, iblandt Fangerne. — Kongen selv var heldigere paa Østkysten: han indtog baade Als og Ærø og gik heelt ned til Flensborg, men tilintetgjorde Virkningerne af sit Held ved sin fremfusende Strenghed. Om det saa var Abraham Brodersen, hans Moders Yndling i mere end 20 Aar, maatte han udenfor Sønderborg bløde for Bøddeleren. Marie Bebudelsesdag 1411 sluttedes der imidlertid en Vaabenstilstand paa fem Aar i Kolding, men man vedblev ligefuldt at slaaes, og Dronning Margrethe havde seet nok, for kun med Ængstelse at kunne see

Fremtiden imøde. De Hænder, til hvilke hun skulde overgive Fortsættelsen af sit Værk, vare saa slette, som de kun tænkes kunde, og Valget stod dog ikke til at omgjøre. — Næste Aar tog hun til Flensborg for at underhandle med Hertuginden. Denne udeblev, og hun vilde atter vende tilbage, men ombord paa sit Skib i Flensborg Havn bortreves hun pludselig af Pesten, Sems Dag 1412. I 37 Aar havde hun styret Danmarks Rige, i 32 tillige Norges, i 23 det hele Norden. Med Sorg begrove Dannemænd hende i Sorø, hvorfra hun dog senere henførtes bag Alteret i Roskilde Domkirke. Med Sandhed er der sunget om hende:

„Hun var født i Pestens Tid, voxte op i onde Dage;
Undgik ei med al sin Flid Svien af den store Plage.
Mindes skal hun dog paa Jord, som et Perleglimt ophøies,
Mens der rører sig i Nord Ønsker om at sammenføies!"

---

194. **Erik Pommerinke** var den første Udlænding, som klædte Danmarks Throne, og hidtil den eneste af Slaveæt, som bar Krone i Norden. Al Margrethes opdragende Omhu var spildt paa ham: han var qvindagtig og lunefuld, troløs og fremfusende, forfængelig, hjerteløs og vellystig. „Han var født til Skillingsfyrste i Pommern, og hans Synskreds udvidedes ikke, fordi han herskede over tre Riger." Ærbødigheden for Keiseren havde han taget med sig fra sin Afkrog, og Nordens Trillingherskerskammede sig ikke ved at tillægge Keiseren, hvad han altid gjerne havde villet tilrane sig: han kaldte ham „alles vores Herre og Hoved." — Den Krig, som han 1410 havde begyndt med Holsteens Grever, fortsatte han igjennem 25 Aar, snart med Sværdet og snart med Pennen, men ihvad Vaaben han saa førte, var hans Vinding ikkun Haan og Spot og Ydmygelse. Med de tre Rigers forenede Styrke kunde han ingenlunde kue Greverne, ja selv Gottorp, deres faste Slot, maatte han lade staae, som det stod. Han kunde kun sammensanke talløse Hærmasser for at ødelægge Femern og skjænde og brænde i sit eget Sønderjylland; men da han tillige fik Hansestæderne imod sig, var han ikke langt fra at løbe fra det Hele. — Paa et prægtigt Møde af nordiske Bisper og nordtydske Hertuger samt Riddere, Borgemestere og Raadmænd dømte Retterthinget i Nyborg St. Olafs Dag 1413, at Sønderjylland var hjemfaldet til Kronen, da dets Besidder ikke var rettelig belehnet med det og desuden havde ført Avindskjold mod Riget. Virkelig ydmygede ogsaa den unge

Grev Henrik sig til at bede om Forlehningen med Løfte om Hærfølge, men Kongen vilde først være i fuld Besiddelse af Landet, „og det Øvrige maa I saa vente af vor Naade!“ Dog, Henrik slægtede sine Stamfædre paa: der var Jern i hans Arm og Jern i hans Villie, og hans Farbroder, den gamle Biskop Henrik af Osnabrük, var i Seighed og Trædskhed et værdigt Forbillede for alle de kommende Slesvigholstenere. Altsaa fortsattes Krigen, og den standsede heller ikke, fordi Keiser Sigismund som sidste Voldgiftsmand stadfæstede Retterthingets Dom. Men der var kun een dansk Mand, der havde taget sine Fædres Tapperhed i Arv, og det var Hr. **Iver Bryske**. Han holdt Glambek Slot paa Femern. Holstenerne angrebe ham med Bøsser, Kugler og Krudt (1416), — det var første Gang, at Ildvaabnene spillede i Norden, — men Hr. Iver havde Dagen for Angrebet faaet sig forsynet med det samme Slags Krigstøi, og han gav Svar som Tiltale. I otte Uger kom man ham ikke nærmere, men da savnede han Levnetsmidler paa Slottet, og gjorde saa en Udflugt for at proviantere sig. Han kom ogsaa tilbage baade med Skibe og Fetallie, men imens havde Slottet overgivet sig. — Krigens langsommelige Gang vilde det imidlertid være baade for kjedeligt og ærgeligt at følge, og vi skulle endnu kun dvæle ved et Par Hovedpunkter. Keiser Sigismund vedblev at arbeide paa Fred, og Nytaarsdag 1423 valgte baade Danmark og Holsteen ham atter til Voldgiftsmand. Vidnesbyrd bleve optagne ved alle Danmarks Landsthing, hvor ogsaa slesvigske Frelsemænd og Borgere vare mødte, og alle svarede de eendrægtig paa de forelagte Spørgsmaal: „Enhver Mand kjender Grændsen, som skiller imellem Danmark og Holsteen;“ Sønderjylland er en Deel af Danmarks Rige og intet arveligt Lehn; der tales Dansk ligened i Danskeskov, og Folkets Love og Tungemaal ere danske, skjøndt Friserne tale et noget forskjelligt Sprog. Paa den anden Side havde ogsaa Greverne afæsket de holsteenske Stæder et Vidnesbyrd om, at Slesvig var et eget Hertugdømme, som tilhørte dem. Sagen førtes for Keiser Sigismund paa Slottet i Ofen, fra dansk Side af Erik Krummedige, en Overløber fra Greverne, fra holsteensk Side af Mester Klaus v. Sachow, Domprovst i Slesvig. Efterat Parterne vare hørte, dømte Keiseren for Ret „efter modent Overlæg med Prælater, Herrer og Adle, Doctorer og Lovkyndige og de øvrige hans Mænd,“ at hele Hertugdømmet Slesvig tilhørte,

og havde altid tilhørt, Danmarks Konge og Rige, men Greverne havde ingen Ret til at forlange det som Lehn. Glad gjorde nu Kong Erik en Reise til det hellige Land; hvad han ikke havde kunnet værge med Sværdet, troede han sikkret ved Papir; men Greverne lode sig ingenlunde gaae paa. De fandt Feil i Mængde ved Dommen, som de vilde indanke for Paven, og da denne ængstedes for Keiseren og stod Sagen fra sig, indankede de den paany for Sværdet, understøttede af hele Nordtydskland, navnlig af Stæderne. — Da fødtes en af de faae Bedrifter i Krigen, og Kjøbenhavn fik første Gang Kanonernes Torden at høre. Det var Marie Magdalene Dag 1427; udenfor Kjøbenhavn laae 33 smaae Orlogsskibe, danske, svenske og norske, ventende paa en rigtladet Kjøbmandsflaade, der fra Sydlandene skulde hjemvende til Stæderne. Da seilede en tydsk Flaade op, paa 36 store Orlogsskibe, med 4000 Mand ombord, og Tydskerne sagde selv, at de saae ud som Taarne mod Danskernes, der vare at ligne ved Rønner. „Hvad skulle vi nu?" raabte Heine Hoier, den hamborgske Borgemester; „Holde en Tørning med dem!" svarede den lybske Tideman Steen; „vi ere jo vel rustede." Men saatidt som Sønnerne af de gamle Søhaner nu vare søvante, kunde Tydskerne dog ingenlunde bære op med dem. Hamborgernes Skibe kom paa Grund og bleve tagne; Lybekkernes maatte sætte Seil til og flygte. Et Par Timer efter kom den ventede Kjøbmandsflaade, 64 Skibe stærk, og Kampen legedes om igjen til ind i Natten. Danskerne skulle have mistet tusinde Mand, men de vandt en glimrende Seier; 46 af Skibene entrede de, og Byttets Værd regnedes for 400000 Mark lybsk, ikke at tale om Løsepengene. — Det næste Aar kom Stæderne igjen, til Trods for den keiserlige Stævning; de kom med 240 Skibe, som havde hundrede Heste ombord og 12000 væbnede Mænd, anførte af Grev Geert. Det var den danske Flaade, de vilde gjeste, og dernæst gad de ogsaa nok aflægge Byen et Besøg, men da det gik mindre glat for dem, end de havde ventet, vilde de indespærre Flaaden og forsænke Indløbet. Hele deres Plan mislykkedes dog ved deres egen Ubehjelpsomhed, og med uforrettet Sag maatte de trække sig tilbage. Bedre Lykke havde de derimod i Bergen, som baade i dette og det følgende Aar fik deres Kjærlighed at føle. — Endelig bleve alle de Stridende trætte af Krigen, og St. Alexii Dag 1435 afsluttedes Freden i Vordingborg. Hansestæderne fik alle deres Friheder stadfæstede og Øresundstolden nedsat; Afgjørelsen af Striden om Sønderjylland

udsattes: Grev Adolf (hans Broder Henrik fandt 1427 Heltedøden for Flensborg) skulde ei alene selv beholde paa Livstid, hvad han havde inde af Hertugdømmet, men hans Arvinger skulde det med i to Aar efter hans Død, saa Kongen fik kun Haderslev, Ærø, Vesterlandsføhr og Sild. Tre Aar senere (Marie Besøgelsesdag 1438) fik Greven dog ogsaa dette i sin Vold, og Maalet for Holstenernes Ønsker var naaet. Men Danmark — havde jo Intet opgivet, thi Stridsspørgsmaalets Afgjørelse var udsat! Efter den længste og usleste Krig, der er ført i Norden, var altsaa dog Skinnet reddet, om ogsaa „kun det elendigste Skin;" men „paa Skinnet satte Kong Erik, Hertug til Pommern, en ikke ringe Priis." Maatte der aldrig findes danske Statsmænd, om hvem det Samme kunde siges!

---

*195. Aar 1406 havde Kong Erik paa Lundegaard holdt Bryllup med **Philippa af England**, Kong Henrik den Fjerdes høitbegavede Datter. Mens hendes Husbonde drog til det hellige Land, var hun Rigsforstanderske herhjemme. Hun rustede Flaaden og formindskede dog Skatterne, slog ogsaa god Mynt istedenfor den slette, som Kongen havde udgivet, og skal i den Anledning have ladet sit eget Sølvtøi gaae i Diglen. Mest forherligede hun dog sit Navn ved Kjøbenhavns Forsvar 1428. Medens hendes Mand laae paa Knæ i Sorø Klosterkirke og bad, — saaledes lyder den troligste Efterretning, væbnede hun Byens Borgere og Omegnens Bønder, besatte de utiltaklede Krigsskibe, Blokhuset paa Refshalegrunden, Borgen paa Slotsholmen, alle Bolværkerne langsmed Havnen osv. Da Fjenden maatte opgive det egentlige Angreb og begyndte paa Indspærringen, tømrede han et Brokar af Master, Ræer og Krumholter, besatte det med Karrebøsser (Kanoner) og halede ind under Blokhusene. Det var Egesiys Dag. For første Gang hørte Kjøbenhavnerne den vrede Brummen fra 200 Ildsvælg, men ræddere vare Forsvarerne ikke, end at de førte en Ko ud paa en Tømmerflaade, vendte dens Bag imod Fjenden og bad ham trække den i Halen. Under Krudtdampen var det, at Tydskerne gjorde det mislykkede Forsøg paa at forsænke Refshaledybet: nogle Skuder, som skulde ligget paatværs, kom til at ligge paalangs, og igjennem Aabningen løb de danske Skibe ud. Under selve Slaget havde Dronningen med sine Jomfruer knælet i Kirken og anraabt Gud om Seier; da Tydskerne havde trukket sig tilbage, gik hun med venlig Tak de kjække Borgere imøde, sørgede med stor

Ombu for de Saarede, og lod de Sunde qvæge sig paa Borgen ved Gildesbordet og i Dandsesalen. — Næste Aar vilde hun hevne Bergens Plyndring og udrustede henved 80 smaae Fartøier. De gik til Stralsund, og samme Dag (Gothards Dag 1429) bragte dem Seieren og Nederlaget; thi efter at de ved Stralsund havde taget, hvad Skibe de kunde fore med sig, og sænket Resten samt plyndret paa Kysten, kom der Undsætning til Byen fra Lybek og Wismar, og den forenede Flaade satte efter Danskerne. Ved Dänholmen — med dette Navn dobtes den efter dem — bleve disse slagne, deres Skibe kuldseilede eller tagne, og selve Hovidsmanden, Tydskeren Klaus v. d. Hagen, blev med 300 Danske taget til Fange. Mulig har dette Nederlag fremskyndet den ædle Dronnings Endeligt. Neppe 39 Aar gammel døde hun paa en Reise, i Vadstena Kloster, Helligtrekongers Dag 1430. Hendes Husbonde, der havde sværmet mellem Friller, medens hun levede, vidste nu ikke, hvad han vilde bortødsle til Jordefærd og Sjælemesser.

---

196. Sverrig var saa halvveis vundet af Margrethe ved Vaabenmagt; men det var umuligt andet, end at denne Bevidsthed maatte yttre sin Indflydelse paa hele Forholdet. Den svenske Stolthed og Fribaarenhed følte sig krænket, og Fællesregjeringen følte sig ængstlig og usikker. Den betroede kun nødig de svenske Slotte til Indfødte, og Svenskerne lade derfor Margrethe svare, naar de foreholdt hende Bruddet paa Overeenskomsten: „Ja, pas I kun paa Eders Papirer, saa skulle vi nok passe paa Slottene!" Dette Svar ligner hende dog slet ikke, men sandt er det, at hun vilde vænne sine Folk til at betragte enhver Nordbo som Indfødt overalt i Norden, og at hun handlede herefter baade i Danmark og Sverrig. Hun gik dog „lempelig" frem hermed, og alle bøiede sig uvilkaarlig for hendes Klogskab og Dygtighed, saa Misfornøielsen blev først lydelig, da **Erik Pommerinke** havde overtaget Styret og lod sin Voldsomhed og Lunefuldhed de frieste Tøiler. Sine Landsmænd indkaldte han i hundredviis og gav dem de fedeste Forlehninger, men især gjorde han dette, da han, selv barnløs, havde fattet det Forsæt at faae sin Fætter Bugislav af Pommern gjort til Rigernes Arving. Dette Indfald synes at have været det eneste, han nogensinde fastholdt, maaskee fordi han allevegne mødte Modstand, og for det arbeidede han med Haardnakkenhed i mere end tyve Aar. — I Begyndelsen var det dog navnlig de svenske Herrer, der vare

misforneiede med Erik, og det kunde ikke anderledes være, da Sverrig havde en mægtig Herrestand, der var gammel vant til at kjøre i Ring med Kongerne. Men de evige, frugtesløse Krige med Holsteens Grever trættede tilsidst Folket, hvortil kom haarde Skatter, indkrævede med Grusomhed af fremmede Fogder. Den ædle **Hans Krøpelin**, Høvidsmand i Upland og Slotsherre i Stokholm, en indvandret Preusser, var som et Vidunder i hele denne Øglevyngel: thi om ham sagde selve hans Fjender, at han traadte aldrig nogen Mand for nær, men gjorde gjerne, hvad godt han kunde, saa de maatte aabenlyst rose baade hans Mildhed, Retfærdighed og Forstand, og lode ham derfor urørt, hvor de ellers veiede Troskab imod Kongen med Staalet. Men en Nabo havde han, Fogden paa Vesteraas, **Jens Erikson**, en Blodhund som de værste, hvem Ingen vil have til Landsmand, da Svenskerne kalde ham en Dansker og Danskerne en Svensker. Fra Mændene ranede han deres Eiendomme og fra Qvinderne deres Ære; naar han havde udpantet Bondens sidste Hest, spændte han ham selv for Ploven og hans frugtsommelige Qvinde for Holæsset, eller han hudflettede dem og hængte dem op i Røg for at gotte sig ved deres Sprællen. Saaledes fortæller Krøniken. Men nu boede der paa den Tid i Dalarne, ved Kopparberget, en Frelsemand, som hed **Engelbrekt Engelbrektson**, et Navn, der skal altid velsignes af Enhver, som har nogen Følelse for Frihed og Folkelighed. Han var lille af Vært, men smuk, kjæk og krigskyndig; formuende var han, men ikke fornem, skjøndt øvet i alslens Hofværk: Ordet havde han i sin Magt, hvad enten han lod det lege som Kilden mellem Engens Blomster, eller det brusede frem paa Stormens Vinger: derhos var han ligesaa snild, som han var fribaaren, ligesaa beregnende som ildfuld. Han saae Folkets Nød, og den rørte ham. 1432 red han da ned til Danmark at tale Bondernes Sag for Kongen. Saaledes endte han sin Tale: „Læg mig i Jern og forvar mig i Taarnet, og send saa Bud efter Jøsse (ɔ: Jens) Foged, Herre Konge, at vi kunne gaae irette sammen: taber jeg min Sag, og har jeg Uret, er jeg rede at tage Rebet om Halsen!" „Det var et heit Bud," svarede Kongen: „Rigens Raad skal undersøge Jer Sag og dømme Jer imellem." Hermed drog Engelbrekt tilbage, og Rigens Raad fandt Jens Erikson skyldig. Med denne Dom indstillede han sig atter for sin Konge, der imidlertid selv havde faaet en Skrivelse fra Fogden. „Du klager ogsaa altid," lød nu Kongens strenge Ord; „gak bort, og kom

ikke tiere for mine Dine!" Engelbrekt maatte gaae, men mumlede, som han gik: „Jeg kommer dog vistnok endnu engang!" — Altsaa reiste sig de stolte Dalekarle, et kongeligt Folk i de luvslidte Kofter, født i Armod, klædt og opammet i Besvær, haardt og hærdet som Malmen i dets Gruber, men varmt for Frihed og Fædreland. Engelbrekt var dette Folks Fører, og Guds Velsignelse ledsagede dets Mod og retfærdige Sag. Vestmanlændinger og Uplændinger sluttede sig til Dalekarlene, selv den stolte Adel maatte bøie sig for Bondernes Villie, og Rigens Raad maatte føie sig efter dem. I en Fart var hele Sverrig reist og Slottene tagne. — Kampen vedkommer dog mindre Danmarks Historie end Sverrigs, thi Danskerne sad rolige og saae til. Vi skulle derfor heller ikke her skildre den i dens Enkeltheder. Ikkun dette tilføie vi: Erik underhandlede og sluttede Forlig og brød Forliget, fordi han ikke vilde være Svenskernes „Jaherre," skjøndt Jaet havde han længst udtalt og glemte blot at indfrie det. Engelbrekt maatte altsaa atter drage Sverrig rundt, med Hevnersværdet i Haanden; og Sverrig var for frit at regne, da dets ædle Befrier faldt for Slægthevnerens Øre. Det var Ananiæ Dag 1436, paa en Holm i Bjørksund ved Hjelmaren, som siden den Dag kaldes Engelbrektsholmen, og hans Snigmorder var den unge Maans Bengtsøn Nattochdag, med hvis Fader Engelbrekt havde havt en Trætte, som nys var jævnet. — Men Engelbrekts Fald var ikke Sverrigs Fald. Den rige **Carl Knudsøn Bonde** var i sit sexogtyvende Aar (1435) paatvunget Erik som Rigets Marsk; han higede først efter Rigsforstanderskabet, som han snart naaede, og dernæst efter den gyldne Krone. Men „med hans Fremtræden forvandles Sverrigs heltemodig begyndte Frihedskamp til en Væv af Rænker med en Islæt af blodig Vildhed." Han havde maaskee Engelbrekts Mord paa sin Samvittighed, idetmindste tog han Morderen i sin kraftige Beskyttelse, og siden brugte han baade Øre og Gift saa godt, sparede heller ikke paa Bolt og Lænker, at han fik enhver Medbeiler til Magten i Sverrig bragt tilside. Erik vedblev som sædvanlig at underhandle; endnu vedblev man ogsaa at unde ham Kongenavnet; men der var ingen Ridder i Sverrig, som havde mindre Magt og mindre Anseelse. Saa overflødig ansaae man ham for, at 1436 de tre Rigers Bisper og Herrer af egen Drift og i hans Fraværelse kunde udarbeide et nyt Udkast til en Kalmarunion. I dette Udkast indtoges forskjellige Bestemmelser til at sikkre Foreningen mellem de tre Riger, f. Ex. angaaende

Kongevalgene, der fremtidig skulde finde Sted i Halmstad ved fyrretyve Afsendinger fra hvert Rige; men hverken Papir eller Pergament kunde indblæse Aanden i et Legeme, fra hvilket den længst var veget, om den nogensinde havde været der.

---

197. Ogsaa i Danmark var man kjed ad Kongen, og hans kjære Fætter vilde man slet ikke gaae ind paa; man vilde heller ikke hevne Cæcilia, den kongelige Frille, paa Oluf Thott, som havde væltet baade hende og hendes Karm, ja ladet hende smage sin flade Klinge ovenikjøbet. „Bugislav skal dog arve Riget, eller jeg vil lade mit Liv!" svor den opbragte Konge, pakkede Rigets Klenodier og Brevskaber sammen og seilede med Frillen til Gulland (1438). Forgjeves kaldte man paa ham baade i Danmark og Sverrig; han blev siddende paa sit Roverslot. Da indkaldte Danmarks Rigsraad (Simon og Judas' Dag 1438), egenmægtig, men uden Folkets Indsigelse, hans Søstersøn, Hertug **Christopher Johansøn** af Baiern, som Rigsforstander. Han kom ogsaa strax, men Rigsraadet mødte ham i Lybek, og herfra opsagde det Kong Erik alt „Raad, Mandskab og Tjeneste" St. Hansdag 1439. Med det Samme fik Grev Adolf af Holsteen Bekræftelse paa hele Sønderjylland som et arveligt Lehn, for at han ikke skulde slutte sig til Erik. Prokopii Dag 1440 hyldedes Christopher som Konge paa Viborg Thing, og saa kjæk var han i sin Beslutning, at han forud lovede at ville underskrive den Haandfæstning, „der vilde blive forelagt ham af Raadet og gode Mænd." Det svenske Rigsraad havde opsagt Kong Erik Troskab og Mandskab tre Maaneder efter det danske; ogsaa her hyldedes da Christopher paa Morastenen Cypriani Dag 1441, efterat han havde gjort saa mange Indrømmelser til det svenske Folk i Almindelighed og til Carl Knudsøn i Særdeleshed, at de skjemteviis sagde: „Havde vi krævet Himlens Stjerner af ham, saa havde han lovet os dem." I Norge havde man holdt troest ved Erik; der havde man endog draget Sværdet for ham mod Svenskerne; men trykket og hidset af de andre Riger, opsagde ogsaa Norges Rigsraad ham Huldskab og Mandskab 1440, og 1442 kaarede og kronede det Kong Christopher i Oslo. — Det samme Spiir strakte sig altsaa paany over Nordens Trillinglande, nærmest fordi alle Rigers Geistlighed nu som tidligere holdt ivrig fast ved Foreningen; men enhver Sikkerhed for Fremtiden var undergravet, thi ethvert af Rigerne havde valgt for sig og kunde vedblive saaledes frem-

deles. Vare de tre Valg end denne Gang trufne paa den Samme, saa kunde de dog fremtidig træffe paa tre Forskjellige. Og den livsglade, nydelseslystne Christopher var ikke Mand for at samle det Splittede. Han var ingen ond Mand; den undersætsige, trivelige Herre elskede Bægere og Tærninger og gode Venner; det Værste, man veed om ham, er dog vel det, at han gjerne vilde oversvømme Landet med sine Sydtydskere, skjøndt han lod være med at tildele dem de rige Forleninger, da man gav ham den første Mindelse; men hans Hu stod dog langt mere til det Lette og Glimrende end til anstrengende Arbeide og alvorlig Bedrift. Hans Liv var desuden kort. Allerede Helligtrekongers Dag 1448 døde han i Helsingborg, neppe synderlig over de tredive, og det er rimeligt nok, at Bordets Glæder voldte ham saa brad en Bortgang. — Imedens sad **Erik Pommerinke** paa Gulland, kjæsede med sine Friller, udøste sin Bitterhed mod Alverden i bidende Vittigheder som han altid havde havt til sin fri Raadighed, og levede forresten af det, som han paa hyppige Sørøvertog kunde plyndre fra sine tidligere Undersaatter. Denne hans sidste Fornøielse fandt man imidlertid mindst uskyldig, om end Christopher meente, at hans Morbroder ogsaa skulde have noget at leve af paa det Skjær, som han havde slaaet sig ned paa; og tilsidst tog man alvorlig til Modværge. 1449 joges han bort fra Gulland og tyede da til sin Hjemstavn. Her levede han endnu i ti Aar et foragtet Liv. 1459 døde han i Rygenvalde i stor Fattigdom og Elendighed, 77 Aar gammel. — „De nordiske Riger have hans Ustadighed og selsomme Opførsel at tilskrive, at de ikke endnu ere forenede; thi havde Kong Erik, som Gud gav saadan lang Regjeringstid, lagt en god Grundvold til Foreningen, havde den nok stedse staaet ved Magt." Saa meente Holberg; men for at det tilsigtede Maal skulde være naaet, maatte dog nok Eriks Eftermænd have besiddet langt større Dygtighed, end de besad.

---

198. Følgende Begivenhed er den mærkeligste fra **Christopher Bairers** Regjeringstid: Alt fra den første Stund, da Adelen tog sig til at træde Bondestanden paa Nakke, stræbte Bonden med ædel Selvfølelse at afryste Aaget. Han trættedes heller ikke, men igjennem tre Hundredaar see vi ham stadig reise sig, saa i een Provinds, saa i en anden. I Jylland var Adelen aldrig saa mægtig og Bondestanden aldrig saa kuet som paa Øerne. Landets Natur har vel bidraget Sit dertil, ligesom Folkets Eiendommelighed; men hertil

kom endnu, at lige siden Harald Blaatands Tid havde Kongerne næsten stadig boet i Sjælland; om dem havde Herremændene flokket sig, helst de tydske, for desbedre at kunne sole sig i deres Naade; Sjælland var jo ogsaa Hvidernes Hjemstavn alt fra gamle Skjalm Hvides Dage. — Under Valdemar Atterdag see vi Jyllands Bønder reise sig, men ikke imod Adelen; de reiste sig i Forening med denne mod den strenge Kongemagt. Men allerede i Slutningen af Erik Pommerinkes Regjering havde Bønderne Nord for Limfjorden først besværet sig over Adelens haarde Medfart, og dernæst taget sig selv tilrette, siden de ingen Beskyttelse nøde af Kongemagten. Da Erik var afsat, søgte han af al Magt at vedligeholde Misstemningen, og i Vaaren 1441 brød den ud til en formelig Opstand. 25000 Bønder fra Vensyssel, Mors og Thy samlede sig i Hanherred og erklærede Erik for deres rette Herre. En Rigsraad anførte dem, **Henrik Tagesøn (Tornekrands)**, samt Brødrene Helle, Herluf og Anders Holst. Først droge de ned mod Limfjorden, hvor de afbrændte Kongsgaarden i Aggersborg, og sloge saa Adelen under Stig Pallesen, Rigets Marsk, i et blodigt Slag paa St. Jørgensbjerg (St. Gothards Dag). Her faldt Adelsmanden Aeske Brok, der især havde udmærket sig som Bondeplager, og de forbittrede Bønder sønderhuggede hans Legeme; tolv andre Herremænd, som toges til Fanger, bleve halshuggede. Nu stillede Kong Christopher sig i Spidsen for Adelen og drog Bønderne imøde. Han traf dem ved Husby Hule, strax sønden for St. Jørgensbjerg, i Kætrup Sogn. De havde leiret sig paa en Bakke og omgivet sig med en Vognborg. Kongen og hans Adel trøstede sig ikke strax til at angribe denne Stilling, men indlode sig i Underhandling med Bønderne og lovede dem Forglemmelse af det Skete, naar de godvillig underkastede sig. Men nu synger Visen:

„Først da vendte de Morsinger, og saa de Forrædere af Thy;
Efter stode de Vendelboer, for de vilde ikke flye."

Dette være nu, som det vil, men da Bondehæren saaledes var formindsket, angreb Adelen den paa Medardi Dag 1441. Kampen var fortvivlet. „De Bønder sloges der ned for Fod, saa mange som ei undkomme," skjøndt Henrik Tagesøn værgede sig saa vel, at endnu, „siden han var sunket i Knæ," slog han syv Mænd ihjel. „Paa Valstedet bleve 1835 Bønder" (Andre sige dog kun 600), og de øvrige bleve „benaadede paa en temmelig Skat, men Henrik Tagesøn blev selvfemtende lagt paa Steile." — Ja, visselig var det

"paa en temmelig Skat," at Bønderne bleve benaadede: med svære Bøder maatte de kjøbe deres Liv, saa at Mangfoldige maatte opgive deres nedarvede Selveiendom; Tienden blev fuldstændig indført, og dermed Striden endt, som var fortsat uden Afbrud siden Helligknuds Dage; ja det blev dem fremtidig forbudt at bære andre Vaaben end den korte Kniv, som Enhver havde i sit Belte. Men dette var den første store Handling i det sørgelige Drama, hvori Grevens Feide var den næste; og den jydske Bonde var godt paa Veie til at synke ned i Øbondens Trællekaar.

---

199. Ellers er dette at mærke om **Christopher Bairer**, at han flyttede sin Residents fra Roskilde til Kjøbenhavn, som siden den Tid har været Danmarks Riges Hovedstad. Den første Gang vi kunne skjønne, at Kjøbenhavn omtales i vor Krønike, er ved Aar 1027, og Fortællingen herom er altfor smuk til at glemmes. Det var mens Store-Knud var paa sin Romerreise, at Olaf Digre hjemsøgte Danmark og lod Thing stævne paa Sjælland, ved Havnen, Kjøbmandshavnen, som de Danske pleiede at kalde den, eller Sjællands Havn, som den kaldtes af de Fremmede. Olaf meente, at et godt og venligt Ord var altid billigere Priis paa Land end den haarde Staalhandske, og betryggede endda Kjøbet nok saa godt. En gammel Graaskjæg af Bonde holdt ham imidlertid op med Snak, indtil Vagten kom og meldte, at der var store Seilere i Farvandet. Men Gubben bad ham være trøstig: „Det er Kjøbmandsskibe," sagde han; „af dem kommer her altid en Mængde ved denne Tid for Handelens Skyld." Olaf blev ved at underhandle, til der kom nok et Bud, men skjøndt Bonden vedblev at ville gjøre ham tryg, fattede han nu dog Mistanke og skikkede selv et sikkert Bud til Stranden. Dette kom tilbage med den Besked, at det var Orlogsmænd, der bedækkede Havet, og strax hævede Olaf Thinget, idet han skjeldte Bonden for en Løgner, der havde drevet Spot med ham for at faae ham i Fælden. „Mintro er det sandt, hvert Ord jeg har sagt," svarede denne; „disse ere netop de rette Kjøbmænd, naar man vil handle om Danmarks Rige, og de holde det sal for godt Staal!" Men Olaf maatte bruge Tiden for at slippe bort i det sidste mulige Øieblik. — Siden stode vi ofte paa Havn, der dog endnu kun var et Fiskerleie, da Valdemar den Store gav baade dette og de omliggende Landsbyer med en god Deel af Amager til Axel Hvide, der blev Byens rette Fosterfader. Havn laae

beqvemt, hvad enten det gjaldt om at berede sine egne Skibe et sikkert Leie eller at holde Udkik med Fjendens; og paa Tyvsnæs, nu Slotsholmen, byggede han sig en befæstet Borg (1167), som det siden blev Digternes Skik at kalde Axelhuus, medens Søroverne hellere kaldte den Steileborg, fordi Steile og Hjul var alt, hvad Løn den lovede dem. Kjøbmannehavn, Kjøbinghavn, Kjøbenhavn tog til med raske Skridt og var snart en anseelig By; thi Axel testamenterede den til Roskilde Bispestol, og alle de følgende Bisper vaagede over den som deres Oiesteen. Dog manglede Borgerne en stor Deel af den frie Bevægelse, de havde i andre Byer, og større var Tilfredsheden ikke med den faderlige Bispevælde, end at de nu og da kunde bruge det Plankeværk, hvormed de havde befæstet selve Byen, til at holde Bispen ude saagodtsom Fjenden. Endelig bortpantede Christopher den Anden Byen til sin Halvbroder Johan, uden selv at eie den, og fra ham gik den over til Magnus Smæk, hvem Valdemar Atterdag franarrede den, ligesom han ogsaa tilveiebragte Bispens midlertidige Afstaaelse (1341). I over et Hundredaar var den da et Tvistens Æble mellem Konge og Bisp, „efterdi Kronen ikke vel kunde miste samme By for dens Beleiligheds Skyld," og Bispen naturligviis ikke vilde af med den. Han maatte dog ved blive at afstaae den Tid efter anden, da det hverken var Valdemars eller Margrethes Skik frivillig at opgive, hvad de engang havde faaet Fingre i; ja om det saa var Erik Pommerinke, vidste han at haandhæve den mere end halvveis uhjemlede Besiddelse af Byen, og Bispen kunde kræve saameget han vilde, han fik den dog aldrig tilbage. Da brændte Kongeborgen i Roskilde 1441, og Christopher Bairer fandt heri en fornyet Opfordring til at vælge Kjøbenhavn til sin fremtidige Bopæl. Ved et nyt Magestifte søgte han at bringe ethvert senere Krav til Taushed; og dette lykkedes ham naturligviis saa meget lettere, som Bispen havde hundrede Aars Erfaring for sig, at han dog ikke fik sin Eiendom tilbage, ihvormeget han end stod paa sin Ret. Kongen og Bispen bleve venlig og vel „forligte og adskilte," og 1443 blev Kjøbenhavn Kongens Residentsstad. „I dette Solskin har hun som en Sølesilke sig herlig bredet ud" — sang man for hundrede Aar siden, og Kjøbenhavn er endnu den Dag idag Regjeringens Sæde, er end dens „Beleilighed" dertil ophørt for 200 Aar siden. — Endnu skulle vi kun tilføie, at Byen fik sin første Stadsret af Jakob Erlandsen, Macedonii Dag 1254, samt at Christopher gav den en ny

og forbedret Stadsret i det samme Aar, i hvilket han tog fast Bolig i den (Kalixti Dag 1443).

---

200. Erkebiskop Niels Ragnvaldsøn i Upsala var fornemmelig den, der havde fremkaldt Christopher Bairers Valg i Sverrig. Han tog sin Død af Sorg over sin Herres Død, da han indsaae dens Betydning for Rigernes Forening. Hans Eftermand, Jøns Bengtsøn Oxenstjerna, deelte hans politiske Anskuelser; det Samme var ikke alene Tilfældet med den største Deel af Geistligheden, men mange af Adelen, f. Ex. de øvrige Oxenstjerner og Vasa'erne, gik samme Vei. Desuagtet satte **Carl Knudsøn** sit Kongevalg igjennem. Foreningen kunde dog været overholdt, hvis ogsaa Danskerne og Normændene vilde valgt ham, men derpaa var der ikke at tænke. I Danmark var der dem, som havde Øie paa Knud Henriksøn Gyldenstjerne, en smuk ung Herre, der i fuldeste Maade skal have havt Enkedronningens Stemme for sig; men dette Parti var dog for svagt. Altsaa tilbød man Hertug Adolf af Slesvig Kronen, saasnart det svenske Kongevalg var rygtedes; derved haabede man atter at hjemføre Sønderjylland til Moderlandet. Men Adolf havde ingen Børn, fandt heller ikke Danmarks Krone synderlig tillokkende, undskyldte sig derfor med sin Alder (han var kun 47 Aar!) og gav Anviisning paa sin Søstersøn og Fostersøn, Grev Christian af Oldenborg, en Søn af Grev Diderik den Lykkelige. Man var endnu ikke bleven kjed ad Tydskerne: man havde havt een Konge fra det nordøstlige Hjørne af Tydskland (rettere Venden) og een fra det sydvestlige; altsaa vilde man ogsaa prøve een fra det nordvestlige, siden dog alle gode Gange ere tre. Og Christian var ikke prutten; „Danmarks Riges Raad paa alle Indbyggernes Vegne" modtog hans Forskrivning; og Mikkelsaften 1448 hyldedes han paa Viborg Landsthing. Det kan nu gjerne være, at man ikke greb feil, men Kalmarunionen sønderrev man. **Christian den Første** var kun 22 Aar gammel, var smuk og anseelig, legemlig taget var han næsten et Hoved høiere end den høieste Mand i Landet, havde personligt Mod og kan heller ikke frakjendes en vis Klogskab, eller maaskee rettere Snuhed, som Underhandler; hans Æt har jo desuden i fulde 400 Aar skjenket Danmark en Række af Konger, iblandt hvilke vistnok saare faae kunne henregnes til de Begavede, men de allerfleste til de milde og hjertelige. Latterligt er det imidlertid, naar man har villet begrunde hans Valg i hans Nedstam-

melse paa Mødernesiden fra Danmarks gamle Kongehuus; thi hermed hængte det saaledes sammen: Hans Moder, Fru Hedevig, var en Datter af den Grev Geert, som faldt mod Ditmarskerne, efter at han i atten Aar havde negtet Danmark Lehnsfølge for Sønderjylland; denne Geert var igjen en Søn af Jern-Henrik, der, som forhen fortalt, var en Søn af — den kullede Grev Geert! Men den kullede Greve var gift med Sophie, en Datter af Nikolai af Werle, hvis Hustru, Fru Rigisse, var en Datter af Erik Glipping. Det vil sige: Grev Christians Morfaders Farmoders Moder var en dansk Kongedatter! Man behøver jo vel ikke en heel Skjeppe Ærter for at udregne Slægtskabet, men eftersom Alverdens Førstehuse ere sammengiftede, vilde det været en løierlig Førsteson, der ikke stod det danske Kongehuus omtrent ligesaa nær som han, og mange stode det ganske vist langt nærmere. Han var nu dog valgt og hyldet, og Simon og Judas' Dag 1449 kronedes han i Kjøbenhavn og ægtede den syvogtyve-aarige Enkedronning, som iforveien havde lovet, at, ihvem man end valgte til Rigets Konge, vilde hun ogsaa modtage ham som sin Husbonde. Hun hed iøvrigt Dorthea og var en Datter af Markgrev Johan af Brandenborg, kaldet Guldmageren. Da hun ægtede Christopher, lovede Faderen hende en Medgift af 30000 Gylden, men selv af „denne ringe Sum" fik man aldrig en Hvid at see: „kan være, at Guldmagerens Læsen og Blæsen gav ikkun Røg af sig." Christian fik naturligviis heller ingen Medgift med hende; det skulde da være Kronen.

---

201. I Norge var der ogsaa dem, som gjerne vilde havt en indfødt Konge. De kastede Øinene paa Sigurd Jonsen, en Dattersøn af Sigurd Haftborsen, som atter var en Søn af Kong Hakon Magnussøns uægte Datter Agnes. Men ogsaa her holdt Geistligheden haardt ved Unionen, medens Sigurd selv var ikke synderlig virksom, og hans Parti var altfor svagt. Nær var da Norge blevet deelt i to; thi medens søndenfjelds den snedige **Hartvig Krummedige** ved alskens gyldne Løfter og voldsomme Midler vidste at gjennemdrive Christians Valg, var Erkebiskop **Aslak Bolt** ikke mindre virksom nordenfjelds, og fik her baade hyldet og kronet Carl Knudsen. Men næste Aar (1450) blev et Møde afholdt i Halmstad af tolv danske og tolv svenske Rigsraader, hvilke enedes om, at Foreningen mellem Rigerne skulde fornyes, saa at den af Kongerne, der levede længst, Christian eller Carl, skulde lægge den andens Rige

til sit eget, men Carl skulde strax opgive Norge og aflægge Titlen som dets Konge. Ingen Normænd havde deeltaget i dette Møde, og Carl var naturligviis uvillig til at rette sig efter det, men han blev dog nødt dertil, da den dygtige Aslak Bolt i det Samme døde; og Christian kronedes i Trondhjem St. Olafs Dag 1450. Men Maanedsdagen derefter sluttedes der endnu i Bergen en „evig Forening" mellem Danmark og Norge, hvori det vedtoges, at begge Riger vilde bestandig dele samme Kaar under samme Konge, ihvordan det saa gik med Sverrig. — Saaledes vare de to Riger gjenforenede, men det tredie beherskede Carl Knudsøn med en Voldsomhed, der umulig kunde være de Mange tilpas, som meente sig ligesaa nær til Thronen som han. Navnlig kunde han slet ikke spændes med Geistligheden. Det varede da heller ikke længer end til Nyaar 1457; da gik **Jøns Oxenstjerna**, Erkebispen, ind i Upsala Domkirke, drog hele sit Bispeskrud af sig og lagde det med Staven og Ringen i Hellig-Eriks Kiste paa Alteret, iførte sig Hjelm og Brynje og tog Sværdet i sin Haand, sværgende, at aldrig skulde han nedlægge det, før Kirkens Voldsherre var fordreven. Med Bispen reiste Dalekarlene sig, og forladt af Alle maatte Carl Knudsøn, slaaet ved Strengnæs, søge Redning i Flugten. Han gik til Danzig; **Christian den Første** blev indkaldt, valgtes i Stokholm til Sverrigs Konge (St. Hansdag 1457), hyldedes paa Morastenen og kronedes i Upsala; bekræftede ogsaa Folkets Friheder og gjorde sin Eriksgata. Norden var saaledes atter forenet under samme Scepter, og da det svenske Rigsraad fulgte det danskes og norskes Exempel, saa det (1458) valgte den treaarige Prinds Hans til Faderens Efterfølger, syntes Foreningen sikkret, idetmindste paa to Mands Levetid.

---

*202. Der var to danske Mænd, som vedbleve at være Pommerinken troe efter hans Afsættelse: den ene var Peder Oxe, Hovidsmand paa Ørekrog, den anden var Axel Pedersøn Thott, Hovidsmanden paa Varbjerg, som først 1441 forpligtede sig til at hylde Kong Christopher, hvis Erik ikke sendte ham Undsætning inden St. Hansdag, og gjorde det da med de Ord, at Gud skulde være hans Vidne, at han aldrig ønskede andre Herrer end Gud og Kong Erik. „Hvor sjeldent at træffe en saadan Troskab i disse Troløshedens Dage!" — Denne Axel Pedersøn var Fader til de ni rige og mægtige Axelsønner, af hvilke Oluf var Kong Christians Admiral, men Erik Kong Carls Rigsraad og gift med hans So-

ster. **Iver Axelson Thott** var næst Erik den mægtigste af de ni Brødre, og han havde i lang Tid ligget i Strid med **Tue Nielson** fra Viborg, som var Lunde Erkebisp fra 1443 til Egesips Dag 1472, da han døde. Men i Begyndelsen af 1452 faldt Carl Knudsen ind i Skaane, og han havde en mægtig Hær med sig, „større, end nogen mindedes forhen at være uddragen af Sverrig." Han hærjede gruelig, Skaane rundt; ogsaa Helsingborg blev brændt: men de brændende Byer kunde dog ikke smelte Isen i Øresund, og Kong Christian kunde ikke komme sine Skaaninger tilhjelp. Carl stræbte at drage Bispen over paa sin Side, thi det Meste af Skaane var ham underlagt, men da Iver mærkede, at Carl skriftlig havde indbudt Tue til en Samtale, drog han en Morgen til Lund for at tale med ham. Han havde dog vanskeligt ved at faae Adgang til ham, men tilsidst traadte Bispen ud paa Svalen. Da sagde han: „Jeg veed vel, at vi to i lang Tid ikke have staaet paa den bedste Fod med hinanden, og at der endnu er Strid imellem os om vore egne Anliggender; og dette havde let kunnet afholde mig fra at gaae til Dig. Men Fædrelandets Frelse byder os en Stund at glemme vore egne Stridigheder, og til Fædrelandets Redning bør baade Du og jeg lytte fremfor alle, især da Kongen ikke kan komme til os. Da jeg nu har hørt, at Carl har anmodet Dig om en Samtale, saa beder og anraaber jeg Dig først og fremmest, at Du alvorlig mindes den Eed, Du svor vor fælles Konge, saa Intet frister Dig til at bryde den, og dernæst, at Du ikke afslaaer Samtalen med Carl, men sørger for, at han slutter Stilstand paa nogle Dage, mens jeg saaer en Hær af Vore samlet for atter at uddrive ham." Tue syntes godt om dette Raad; ogsaa han glemte de personlige Stridigheder, gik til Carl og udbad sig nogle Dages Betænkningstid for at overveie og forberede sit Frafald. Han fik denne, og Dagene gik, hvorpaa Carl vilde friste ham ved at love, at, hvis han vilde gaae over paa hans Side, skulde han ophøie ham til et saadant Værdighedstrin, som ingensinde nogen af hans Slægt havde naaet eller fremtidig kunde naae; men hvis han afslog det, skulde han times en Ulykke. Dertil svarede Tue og smilede: „Jeg kan dog aldrig, Herre Konge, naae større Værdighed, end jeg alt har naaet som Danmarks Erkebisp, Pavens Legat og Sverrigs Primas; og jeg kan aldrig blive fattigere, end jeg fordum var, da jeg som Skoledreng med mine Jævnlige maatte tigge Føden fra Dør til Dør. Den Øllebrød, som

man rakte os sultne Peblinger, reve de større til sig med Vold, men jeg fik kun Prygl for min Part, revne Klæder og fittede Fingre." Ved dette Svar blev Carl alvorlig, og da den ene Tid gik efter den anden, uden at Tue blev vundet, sendte han ham med Fred tilbage, som han havde lovet. Imidlertid havde hverken Tue eller Iver sovet, og kort efter maatte Carl trække sig tilbage til Sverrig, forfulgt af dem begge, skjøndt saameget havde Skaane allerede faaet, at det kunde mindes af Menigmand i halvandet Hundredaar. — Det havde været deiligt, om begge Herrers Historie hermed havde været sluttet, men „i hine Dage var det næsten kun de Smaae, hvem det var givet at have et Fædreland og at lide for det." At Iver Axelsøn fuldtop var gjennemtrængt af Tidsaanden, gav han hurtigen de gyldigste Prøver paa. Han spillede Erland Kalv i større Stil. 1453 forlod han sin Konge, som med Rigsraadets Samtykke havde inddraget et Pant, af hvilket hans Broder Philip allerede havde gjort sig mere end tilstrækkelig betalt for sine udlaante Penge. 1467 erklærede han endog Kong Christian Krig, fordi han frygtede, at denne vilde inddrage en af hans afdøde Brødres Forlehninger, og hjalp saa Carl, hvis Svigersøn han var bleven, til Gjenerhvervelsen af Sverrigs Throne. Men da han ved sin Broder Eriks Død havde, som dennes Arving, sat sig i Besiddelse af Finland, kom han i aabenbar Feide med Steen Sture, Sverrigs Rigsforstander; og Lykken gik ham ikke saasnart imod, før han 1487 overdrog sit Lehn, Øen Gulland, til Kong Hans og flygtede selv til Danmark, hvor han kort efter lagde sine Been. — De fleste af hiin Tids mægtigere Adel, den danske som den svenske og norske, havde Eiendomme, Panter eller Slægtskabsforbindelser i alle tre Riger, og tjente lige gjerne en hvilkensomhelst Herre, der tog tilbørligt Hensyn til deres Forbeel, om saa Land og Rige gik under derved.

---

203. Barbaras Dag 1459 døde Grev Adolf den Ottende af Holsteen, Arvelehnshertug af Slesvig. Han døde uden Arvinger, og Sønderjylland hjemfaldt altsaa umiddelbar ved hans Død til Danmarks Throne. Desværre var imidlertid hans Fostersøn, **Christian den Første**, efter Tidens Medfør og ved Morbroderens Hof opammet i dennes og Ættens slesvigholsteenske Anskuelser.

„Paa det, jeg vilde, at dansker Mand skulde blive desbedre i Lune,
Da kjøbte jeg Stormarn og Holsteland alt ind til Dannemarks
Krone" —

siger Christian i Riimkroniken, og han synes ikke engang at have faaet Betænkeligheder ved Kjøbet, skjøndt han i samme Aandedræt maa tilføie: „Da fulde mig de Svenske fra!" Naturligviis! thi Mands Villie er jo Mands Himmerig, og dette mener Ingen, at han har kjøbt for dyrt, før han er bleven kjed ad det. — Med Slesvigs Gjenerhvervelse og Holsteens Kjøb gik det forøvrigt saaledes til. Inden Christian endnu var Danmarks Konge, havde hans Morbroder ikke alene formaaet ham til at frasige sig al sin Ret til Sønderjylland (— dengang havde han endnu slet ingen!), men tillige faaet ham til at love, at denne Landsdeel skulde aldrig have Regent sammen med det øvrige Danmark. Et saadant Løfte var ganske vist betydningsløst og kunde i det Høieste være personlig bindende; thi, selv om han allerede havde været Konge, havde han dog Intet kunnet bortgive af Landet uden Rigsraadets Samtykke, hvad han ogsaa i sin Forskrivning til dette maatte vedgaae; men dobbelt betydningsløst blev det, naar han endnu kun var Beiler til den Krone, om hvis Lehn han dristede sig til at handle. Istedenfor at paakalde sin Ret og opfylde sin Pligt, saa han umiddelbar ved Adolfs Død inddrog Hertugdømmet som et hjemfaldent Lehn, gav Christian sig imidlertid til at underhandle med Ridderskab og Prælater, og som god Slesvigholstener lovede han dem Alt, naar de blot vilde vælge ham baade til Slesvigs Hertug og Holsteens Greve, saa disse to indbyrdes fremmede Landsdele, det danske Sønderjylland og det tydske Nordalbingien, kunde vedblive at være forenede, til ubodelig Skade for dem begge, som for Danmarks Rige i Almindelighed og for hele Norden. Men til Holsteen havde Christian ingen Ret, idetmindste ikke mere end begge hans Brødre, og den Eneste, som efter tydsk Brug virkelig kunde tale om Arveret, var Grev Otto af Schaumburg. Denne havde da ogsaa, som billigt var, en Mængde af Stemmerne for sig, men Slesvigholstenerne seirede ligefuldt med Rigsmarskalken Klaus Rantzau og hans hele mægtige Slægt i Spidsen. St. Ingers Dag 1460 valgtes Christian i Ribe af Ridderskab og Prælater, dog først efterat have stadfæstet samtlige deres Privilegier, og ikke som Danmarks Konge men som Hertug og Greve i Slesvig og Holsteen. Hans Børn eller Slægt skulde aldeles ingen Arveret have til „disse Lande;" han maatte ikke føre Krig eller paalægge Skat uden Samtykke af Adel og Prælater samt et Par privilegerede Stæders Deputerede; i Slesvig skulde han

indsætte en Drost og i Holsteen en Marsk, og forlehne begge med saa megen Myndighed, at han neppe selv beholdt nogen tilbage; Slotte, Lehn og de høiere Embeder maatte kun betroes til indfødte (ↄ: i Slesvig eller Holsteen fødte) Mænd, og saadanne kunde han kun afsætte med Raadets Minde; enhver Ridder og Prælat skulde have fuldkommen Toldfrihed for alle de Varer, han selv brugte; Hertug Adolfs Gjeld skulde han betale af sin egen Formue, og Stænderne skulde han holde skadesløse for den Tiltale, som enten hans Brødre eller Schaumburgeren kunde have til dem. De øvrige Betingelser overspringe vi, samt de senere Forbedringer af dem; thi det er vel allerede mere end klart, at Holsteen var dyrekjøbt og Sønderjylland saa halvveis solgt. Og dog var dette endnu ikke Alt: Ved Mødet i Oldesloe maatte han stille Grev Otto tilfreds med 53000 rhinske Gylden, enhver Gylden beregnet til halvtredie Mark lybsk, samt med Amterne Pinneberg, Hattesburg og Bramsted. Endelig maatte han udbetale 40000 Gylden til enhver af sine to Brødre, Geert og Morits, samt afstaae dem sin Trediepart i Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst. Pengene maatte Christian tilveiebringe ved haarde Skattepaalæg, der navnlig gjorde Svenskerne vrede, samt ved Aagerlaan, der havde til Følge, at snart var hele „Landet" imellem Kongeaaen og Elben bortpantet til blodsugerske Herremænd. Ja, 1466 maatte Kongen gjøre sin Broder Geert til Statholder baade i Slesvig og Holsteen, efterat han i et Par Aar var hjemsøgt af ham med Krig og Oprør; anden Maade kjendte han ikke til at frie sig for hans Pengefordringer; og da Geert blev ved, som han havde begyndt, thi han var en mægtig Mand til at drage Almuen paa sin Side, nedværdigede Kongen sig til at bryde det givne Leide og kaste Broderen i Fængsel. Da han endelig havde faaet denne stive Nakke bøiet, saa han frasagde sig Regjeringen og søgte hjem til Oldenborg, maatte Christian dog først slaaes med Bønderne, inden de paany vilde hylde ham. Og neppe var dette skeet, før Geert satte Sørøvere i Fart paa hans Lande, kom ogsaa selv igjen og reiste baade Holstenere og Frisere, saa Kongen maatte nedlægge dem i et stort Slag ved Husum (1473), og dømme i strenge Bøder, hvem der slap ud af Legen med Livet; skjøndt ogsaa efter Slaget maatte mangt et Hoved springe, og mangen en Mand blive fredløs. Saaledes „var Kongen atter Herre i Landet, og pantsatte paa en frisk baade Byer og Slotte." — Sverrig skulle vi strax vende os til; men saadan var Begyndelsen paa Fortsættelsen af

den slesvigholsteenske Herlighed! Den, som ikke kan lade sig undervise af Erfaringen, bliver aldrig klog.

---

204. „Da fulde mig de Svenske fra, de hented Konning Carl til Lande!" — Baade Herre og Bonde vare yderlig misfornøiede med de store Skattepaalæg, navnlig med dem, som gik til Holsteens Kjøb, hvilket i enhver Henseende var Sverrig uvedkommende. De kaldte Christian en „bundløs Pung," og de vilde ikke kaste en Skilling mere i hans „hullede Lomme." Ogsaa havde de bestandig Mænd, kjække, kraftige, heibaarne Charakterer, der hvert Dieblik vare rede til at byde den Hæl Braadden, som vilde nedtræde dem; vilde, ærgjerrige, herskesyge Charakterer, som ikke lode sig binde af noget Hensyn til Fare, Død eller Eed, naar det gjaldt om at gjennemføre deres egen trodsige Villie, hævde deres Fordeel og formeentlige Ret, hevne lidte Forurettelser eller Fornærmelser. Jens Bengtson og Erik Nielsen Oxenstjerna, Ketil og Erik Carlsen Vasa, Erik og Iver Axelsen Thott, Steen Gustafsson Sture og Niels Bosen Sture (Nattochdag) vare Navnene paa de stolte, utrættelige, blodige Mænd, som fra 1463, da man atter vendte Kong Christian Ryggen, indtil 1471, da Kampen maatte ansees for midlertidig udkæmpet, droge Brikkerne paa den blodige Skaktavl. Og ved Siden ad dem stod der neppe en eneste dansk Mand, som kunde ansees for deres Jævning. Kong Christian maatte selv, saa synes det, styre Kampen baade i Marken og Raadet, og Mod vil man aldrig kunne frakjende ham. Vi overspringe dog Kampens Udvikling for at vende os til dens Slutning. — **Carl Knudson** døde Ingenui Dag 1470, mens han tredie Gang kladte Thronen, efter to Gange at være fordreven og to Gange tilbagekaldt. Da troede **Christian den Første,** at endelig var Tiden kommen til at sikkre sig Sverrig for stedse. Altsaa stod han Gereons Dag 1471 paa Brunkebjerget, som nu er en Deel af Stokholms Norrmalm, men dengang laae udenfor Byen. Han havde staaet der før, og staaet der med Seier, men dennegang havde han **Steen Sture** lige overfor sig. „Hr. Steen er et Barn, men han skal vel arte sig, naar jeg faaer givet ham af Riset!" udbrød Kongen, idet han med Glæde betragtede sin Hær, der bestod af Danske, Svenske og Normænd samt tydske og skotske Leietropper; og han svor ved Guds fem Vunder, at hellere vilde han lide den haarde Død, end han vilde vige. Hr. Steen lod læse Messe, lod derpaa Folkene holde Maaltid og tiltalte dem saa:

„Ville I leve med Ære og boe med Fred i Sverrig, saa staaer fast med mig, og Ingen vige fra den Anden!" Med Sværdslag paa Skjoldene og med oprakte Hænder gave de ham Bifald, og afsted droge de under Afsyngningen af Ridder St. Jørgens Vise: „I Guds namn dragom vi, Hans nåd begärom vi!" Det Mærkelige herved er, at ogsaa Kongen havde lovet sine Danskere, at St. Jørgen skulde føre deres Banner. I Stokholm havde Fru Ingeborg Thott, Hr. Steens Hustru, givet alle de Fattige et godt Maaltid med rigelig Almisse, for at de skulde anraabe Gud om Seier for Svenskens Vaaben; men selv stod hun med Fruer og Jomfruer paa Slotsmuren for at kunne følge Slagets Gang med sin Bøn og sin Tak til Herren. — Kl. var 11 om Formiddagen, da Steen Sture under Sverrigs Riges Banner stævnede første Gang op ad Bjerget, did hvor Dannebrog vaiede. Han maatte dog vige baade den første, anden og tredie Gang, men som Helten viger; og ihvor tidt han end var omringet, hug han sig altid igjennem og fik altid Samling paa Folket. Knud Posse derimod, Slottets Befalingsmand, som gjorde et Udfald med 2000 Stokholmere, blev haardt saaret af Kongen, og alle hans Mænd maatte flygte. Fjerde Gang rykkede Steen Sture frem til Angreb, og samtidig styrtede Niels Sture frem af den østre Skov, hvorhen han var sendt for at falde Danskerne i Ryggen. „Hvem der nu ikke staaer fast," raabte Svenskerne til hinanden, „kan græde alle sine Livsens Dage!" og de havde let ved at staae fast, thi saa tidt som de sankede sig, saae de Hellig-Eriks Flammesværd blinke over deres Hoveder. Da fik Kongen et Skud, thi som en ærlig Riddersmand gik han fremst i Kampen; og det gik ikke her, som i Hællaskog, otte Aar tidligere, da hans Hat opfangede Bondernes Kugler, men Skuddet gik ham igjennem Kinden, saa fire Tænder røg ham ud af Munden. Strax efter fik han et Saar i Benet, og hans Nærmeste maatte nu see at hugge sig igjennem for at redde hans Liv og Frihed. Det holdt haardt, skjøndt det lykkedes dem dog; men med Kongen var ogsaa Seieren borte. 500 Mand stillede sig i Kreds om Dannebrogsfanen, og saalænge kæmpede de, til den Enes Lig havde dækket den Andens; men da den sidste af Helteklyngen var falden, faldt Dannebrog i Svenskens Hænder. — Kl. 3 var Steen Sture Herre paa Valpladsen. Mange Danske vare faldne, mange druknede paa Flugten, 900 kastede Vaabnene og gave sig fangne, iblandt dem ogsaa Klaus Rønnov, Rigens Marsk, samt Ture Bjelke, de samme,

som for syv Aar siden efter fjorten Dages Beleiring havde aabnet Stokholms Slotsporte for Carl Knudsen (Rennovs Svoger). — Efter dette Nederlag forsøgte Kong Christian ikke oftere at indtage Sverrig. Nogle sige, at han godvillig opgav ethvert Forsøg paa dets Erobring, men rimeligere er, hvad Andre fortælle, at hans Rigsraad underhaanden lod ham vide, at, hvis det var hans Mening at spilde endnu mere Guld og Blod paa Sverrig, saa var det ogsaa deres Mening, at de forinden vilde sende ham hjem igjen til Tydskland, hvorfra han var kommen.

---

205. Christian den Første bortgiftede 1469 sin Datter Margrethe til Kong Jakob den Tredie af Skotland. I den Anledning eftergav han Skotland en gammel Gjeld til Norge og forpligtede sig desuden til at give Datteren 60000 rhinske Gylden i Brudeskat. Men da Tiden kom, kunde han kun medgive hende 2000 Gylden og satte saa Orkenøerne og Hetland, Norges Skatlande, i Pant for Resten. Skjøndt den Forpligtelse nu altid indførtes i de følgende Kongers Haandfæstninger, at de skulde tilbageløse Øerne, skete det dog aldrig, „saa at denne Margrethe var en temmelig kostbar Prindsesse for Rigerne" (ↄ: Norge), og man kan ikke finde det underligt, at Normændene vare misfornøiede med, at de alene maatte betale Brylluppet. — Trillingkronens Armod bliver os endnu tydeligere gjennem en Sammenligning. Fru **Else Nielsdatter**, Enke efter Lehnsmanden i Bergen, velbyrdig og mandhaftig Olaf Nielsen Stanke til Talge, — overgav i det samme Aar, i hvilket Christian saaledes maatte blotte sig, Tydskernes Oldermand i Bergen fire Kister i Forvaring med følgende Indhold: 394 Sølvbægere og Skaaler; et Guldbaand med 26 Guldringe og ligesaa mange Guldstene, hver Guldsteen i Vægt en halv Nobel; to Par Silkelagener med Perlebaand omkring samt med tvende Perlebaand igjennem hvert; et Sengetæppe besat med Guld og Perler; 18 Guldspænde; 3 Guldspænde med Diamanter; 4 Guldbraser; 209 Sølvskeer; 1400 rhinske Gylden, 500 Nobler, 1800 danske Penge og 38 Mark ledigt smeltet Sølv. Hvad hun selv beholdt i sin Varetægt, er ikke optegnet. Fru Else drev i sin Tid Søreveri, og maaskee — vi kunne ikke afgjøre det — er det dette, der har betalt sig saa godt; men man skulde næsten synes, at en enkelt saadan Frue maatte have været Kone for at afholde det hele Brudeskyr, af hvilket den ene Tredivtedeel var Alt, hvad tre Rigers Konge kunde magte.

---

206. 1474 havde **Christian den Første** dog 40000 Gylden at bortkaste paa Reiser. Strax efter Nyaar drog han nemlig til Rom med 150 Heste samt en Mængde Fyrster og Herrer, alle fortklædte med hvide Pilegrimsstave i Hænderne. Reisen medtog henved otte Maaneder og kostede 25000 rhinske Gylden. Men saa daarlig var han beslaaet til den, at, skjøndt Hertug Galeazzo af Mailand foruden andre Kostbarheder gav ham 4000 Dukater samt en Kjæde med en Saphir i, som skattedes til 1000 Dukater, for at han skulde tale hans Sag hos Keiseren, maatte han ligefuldt paa Hjemveien laane Penge af Mailands Erkebisp. Og han skulde endda været til det hellige Land, hvis ikke Paven havde løst ham fra hans Løfte. — Forøvrigt var det en farlig Stads, som baade Keiser og Pave gjorde ad ham, for ikke at tale om alle de ringere Herskaber, igjennem hvis Lande han drog; og havde han blot kunnet tale Latin, havde den Beundring, han allevegne fremkaldte, været fuldstændig. Nu fik den en Tilsætning af Forundring, da man navnlig i Rom havde vanskeligt ved at begribe, hvorledes saa mægtig og forstandig en Herre kunde være saa uvidende i Sprogenes Sprog. — Blandt andre Beviser paa sin Glæde over Besøget gav Keiser Frederik ham et Diplom (Valentini Dag 1474), hvorved han forenede det frie Ditmarsken med Holsteen og Stormarn, ophøiede det Hele til et Hertugdømme og gav Kongen det i Arvelehn. At Danmark dog langtfra fik Ditmarsken til Givende, skal det Følgende vise. De stolte Marskboere vilde ikke vide Noget af Keiserbrevet, og Christian maatte for sin Tid lade dem i Fred og Uafhængighed. — Pave Sixtus sendte ham sine Cardinaler imøde, og siden verlede de mange og kostelige Gaver med hinanden. Paven medtog saaledes Sild, Bergfisk og Hermelin, som vare store Sjeldenheder i Rom, og til Gjengjeld gav han baade Aflad og Velsignelser, viede Tørklæder og Haandklæder, en gylden Stav og en Splint af Vor Herres Kors samt en viet Guldrose, der var en ganske besynderlig Udmærkelse. Men Kongen kyssede da ogsaa hans Tøffel og holdt Vandbækkenet for ham, mens han vaskede sig; vilde heller ikke dække sit Hoved eller sætte sig, forinden Cardinalerne havde sat sig, saa han teede i Alt den største Ydmyghed og Fromhed. Maaskee var det til Tak herfor, at Paven ikke alene fornyede den Tilladelse, Pave Martin havde givet Kong Erik, til Oprettelsen af et Universitet i Kjøbenhavn, men udvidede den endog saaledes, at der maatte læses Theologi ved Christians Universitet,

hvilket Pave Martin ikke havde villet indromme. — Erik havde ikke kunnet gjøre Brug af Tilladelsen. Christian benyttede den dog og gav (St. Frantsdag 1478) Mester **Peder Albertson** Befaling til at antage et vist Antal kølnske Doctorer og Magistre, „som med ham kunde være beqvemme til at lære udi alle Faculteter." Roskilde Biisp blev Universitetets bestandige Kantsler, og Lunde Erkebiisp strev dets første Love; han indviede det ogsaa Nikodemi Dag 1479. „Men som Skatkammeret udi denne Konges Tid altid var i slet Stand, saa havde han ikke Evne til at benaade det nye Universitet med Meget," hvorfor det sygnede og kom først til Kræfter under Kong Christian den Tredie. Først da var jo ogsaa den nye Tid fuldbaaren, som kastede Middeltidens Klostre i Gruus, og som dog til sin Gjerning maatte have et Redskab, der nogenlunde kunde være for den, hvad Klostrene havde været for den forgangne Tid. Dette Redskab blev Universitetet med dets Forgaarde af lærde Skoler; og kan man end i Nutidens Lys finde store og væsentlige Mangler ved disse Indretninger, Ingen skal dog fragaae, at der var en Tid, da de havde deres beskikkede Gjerning saagodtsom Klostrene, og at det ikke altid er det sletteste Vidnesbyrd om et Redskabs tidligere Brugbarhed, at det længst maa agtes opslidt ved Brugen. — Neppe var Christian kommen hjem fra sin Romerreise, før han paa Keiserens Anmodning foretog sig en ny Reise, der varede noget ind i det næste Aar og kostede 15000 Gylden. Han skulde mægle imellem Hertug Carl den Tristige af Burgund og Kølns Capitel, og tog i den Anledning 120 Heste med sig: i hans prægtige Følge var der tre Hertuger og tre Grever, ikke at tale om Riddere og Svende. Hertug Carl tog imod ham med hele sin sædvanlige Pragt, thi hans perlebesatte Vaabenkjole vurderedes til 100000 Guldgylden og Krandsen paa hans Hjelm til 100000 rhinske Gylden: men Capitlet behandlede Kongen som Fjende, saa hans Frihed var idetmindste een Gang truet af et Bagholdt, og hans Liv en anden. Alt hvad han fik for denne Reise, var da dette, at han kunde knæle for de Hellige Tre Konger i Køln og som et Tegn paa sin Hyldest nedlægge en gylden Kredents paa deres Grav.

207. **Christian den Første** døde i Kjøbenhavn, St. Casti Dag 1481, og blev begravet i det Capel, som han selv havde ladet bygge i Roskilde Domkirke. — Aaret forinden havde han pantsat baade Slesvig og Holsteen til Dronning Dorthea for 100000 Mark lybsk, og

den forøgede Indflydelse, hun herved havde erholdt i begge Hertugdømmer, benyttede hun eensidig til sin yngste Søns Fordeel. **Kong Hans**, den ældste Søn, meente hun, fik saa nok alligevel i de tre Kongeriger; han kunde gjerne overlade Hertugdømmerne til sin yngre Broder, ja vel endog Norge eller dog en Deel deraf. — Forøvrigt gik det ingenlunde saa nemt for Hans at sætte sig Trillingkronen paa Hovedet. I Danmark stødte han vel ingen Vanskeligheder paa, thi det Valg, han havde modtaget som Barn, stadfæstedes uden Modsigelse paa Rigsdagen i Kallundborg (St. Gothards Dag 1482); men i Sverrig havde det saameget desto længere Udsigter, thi der fastholdt den dygtige **Steen Sture** med stor Snedighed Regjeringens Tømmer, som han siden 1470 havde havt ihænde; og selv i Norge var **Erkebisp Gaute** med Flere vunden af Sturerne. Her var dog det danske Parti det stærkeste, og paa Mødet i Halmstad (1483) antoges Hans til Norges Konge. Paa samme Møde underskrev han en lang Haandfæstning, hvori Geistlighed og Adel ei alene fik alle deres gamle Forrettigheder bekræftede, men nye tillagte, saa at Kongen f. Ex. fremtidig paa ingen Maade maatte blande sig i Bispers eller Prælaters Valg, hverken tilkjøbe eller tilpante sig noget adeligt Gods, ingen „Vanbyrdig" og ingen Udlænding drage ind i Regjering eller Raad, men dersom nogen af Rigsraadet søgte „at gjøre sig god hos Kongen" ved at gaae imod sine Medbrødre, skulde en saadan med Skamme jages ud af Raadet. Paa disse og lignende Betingelser anerkjendte de danske og norske Rigsraader ham som Unionskonge, ja lode Plads staae aaben paa Brevet, for om Svenskerne maatte ville slutte sig til dem. Dette gjorde de nu ogsaa kort efter paa et Møde i Kalmar, da Kongen først havde lovet, at aldrig skulde han kalde enten Sturerne, Thotterne eller nogen anden svensk Mand til Regnskab for deres Gjerninger mod hans Fader; men derfor var han slet ikke Sverrigs Throne nærmere. Endnu i fulde fjorten Aar vidste Steen Sture at trække Tiden ud med allehaande Udflugter, og naar man allerbedst troede, at Sagen var kommen til en Endelighed, opdagede man pludselig en ny Haardknude i Underhandlingerne, som kun Erobrerens Sværd kunde overhugge. Men Enkedronningen raadte af alle Kræfter sin Søn fra voldsomme Midler. I halvtredsindstyve Aar havde hun fulgt Begivenhedernes Gang, og hun vidste bedst, hvad det førte til, naar man tog paa Svensken med Staalhandsken. Derimod skulde Kongen underhandle og blive ved at under-

handle uden nogensinde at trættes, og saa skulde han oppebie det Dieblik, naar der opstod indre Splid i Sverrig, og man selv indkaldte ham for at ende denne. Dette kloge Raad fulgte Kong Hans, og vistnok befandt baade han og Norden sig vel derved. Havde han blot ikke fulgt hendes andet Raad og ikke ladet baade sig og sin elleveaarige Broder, for hvem han overtog Formynderskabet, hylde til Slesvigs og Holsteens Hertuger! Og ikke nok hermed: da **Hertug Frederik** blev myndig, og Delingen skulde foregaae (St. Laurentii Dag 1490), deelte man ikke saaledes, at Kongen beholdt Sønderjylland, og Hertugen fik Holsteen — i en saadan Deling havde der ingen Ulykke været —; men man sønderskar Slesvig og sønderskar Holsteen, og lod saa Hertugen vælge „den gottorpske" Deel for sig, medens Kongen beholdt „den segebergske." Fra nu af bliver altsaa den slesvigholsteenske Politik til en holsteengottorpsk, og vedbliver dog at være den selvsamme, thi Hertug Frederik var Mand for at føre alt det Onde med sig fra Slesvigholsteen til Gottorp, slaae det fast der, og endda lægge til af sit Eget.

---

*208. De aarlige Underhandlinger med Sverrig vedblere, men de bragte ikke **Kong Hans** en Haarsbred nærmere til Maalet. Saa drog hans Moder 1488 til Rom, og det var den sidste Pilegrimsfart, som foretoges af noget kronet Hoved her fra Landet. Hun fik Paven til at bansætte **Steen Sture**, som dog heller ikke lod sig forskrække af en saadan Krigsforelse. Kongens Taalmodighed var næsten udrunden, da den fredkjære **Dronning Dorthea** døde i Kallundborg, Cathrine Dag 1495. Men nu var der heller Intet, som længer holdt Sværdet i Skeden. Geistligheden havde altid attraaet Unionens Fornyelse, og navnlig var dette Tilfældet med **Jakob Ulfson Ørnefod**, den upsalske Erkebisp. Hertil kom, at Steen Sture var uheldig i en Krig mod Russerne, og tabte endda derhos et Dieblik sin Ligevægt, saa han groveliq fornærmede den mægtige **Svante Sture**, hvem han ikke var langtfra at beskylde for Feighed og Forræderi; saa nu sloge Hr. Svante og en god Deel af Adelen sig til Kongen. Altsaa rustede Kong Hans, og i Sommeren 1497 rykkede han ind i Sverrig. Han havde en mægtig Hær med sig: af Danmark havde hver tiende Bonde maattet rykke i Marken, foruden hvad Lehnene og Byerne havde stillet; desuden var der Hjelpetropper baade fra Brandenborg og Lauenborg, hvis Hertug fulgte ham med 200 Ryttere; endelig havde han hvervet

en 4—6000 Landsknegte, eller den saakaldte store sachsiske Garde, en sammenløben Bande af de forvovneste Kroppe fra alle Verdenshjørner, hvis Haandværk var Krig og Plyndring, hvad de i mange Aar havde drevet, for hvem der betalte bedst, men som nu stode under Anførsel af en tydsk Junker, der hed **Jørgen Slentz**. Overanfører for Hæren var **Poul Laxmand**, Rigets Hovmester, men under ham befalede Markvard Rønnov, Jørgen Rud, Eskil Gøye og forskjellige andre danske Herrer, medens naturligviis heller ikke de kongeligsindede svenske Herrer vare udeblevne. Imens denne Hær tog Kalmar og drog Veien ad Sverrigs Østkyst, gik en norsk Hær i Vesten mod Elfsborg; men vi ile til Kampens Afgjørelse. — Den stolte Rigsforstander lod sig ikke forknytte; han vidste, at med ham gik Sverrigs Almue. Dog led han et stort Nederlag ved Rodebro og maatte prise sit Held, at han slap lykkelig ind i Stokholm. Her vare Borgerne ham hengivne, skjøndt nær havde de tabt Modet, da Beleiringshæren indesluttede dem. Steen Sture trøstede dem imidlertid med 30000 Dalekarle, der skulde falde Kongen i Ryggen, saa Brunkebjerget skulde endnu engang see Dankongens Flugt, naar de samtidig gjorde et Udfald. Det var heller ikke Snak med Dalekarlene, men Kongen var heldig nok til at blive underrettet om deres Tog, drog dem skyndsomst imøde ved Nattetid, saa de Beleirede ikke mærkede det, mødte dem ved Rodebro, som atter blev farvet af de Tappres Blod, og tilføiede dem efter en haardnakket Modstand et skrækkeligt Nederlag (Mikkelsaften 1497). Med de erobrede Faner foran sig drog han tilbage mod Stokholm, hvorfor Sture, som kjendtes ved Fanerne, troede, at det var den forventede Undsætning, og gjorde strax det tilsigtede Udfald. For silde opdagede han sin Feiltagelse og maatte efter et nyt Nederlag søge Frelsen indenfor Byens og Slottets Porte. St. Frantsdag overgav han altsaa Stokholm; hvad der var ham og Kongen imellem, skulde være glemt, og for sin Regjering skulde han intet Regnskab aflægge til Nogen. Derpaa holdt Kongen sit høitidelige Indtog: i Spidsen for Borgerskabet gik Borgemestre og Raad ham imøde med Stadens Nøgler, og i alle Kirkerne blev der gjort Taksigelse til Herren. Catharine Dag 1497 hyldedes han paa Stokholms Raadhuus, og den næste Dag kronedes han. Han slog ved samme Leilighed halvtredsindstyve Riddere, og Steen Sture gjorde han til Rigets Hovmester, Svante Sture til dets Marsk. — Ved det paafølgende Gjestebud spurgte han sin Omgivelse, om der fattedes Noget ved denne

Heltidelighed, men de vidste Intet at nævne. Da tog en tydsk Herre Ordet, som var gammel vant til at have sit Friſprog hos Kongen: „Jo, Eet fattes der!" „Hvilket?" „En Beddel, som kunde lægge en Deel af de svenske Herrers Hoveder for deres Fødder!" Den milde Konge blev forstemt, slog først Dinene ned, men straffede saa den blodgjerrige Raadgiver med et hvast Blik og et starpt Ord. Derpaa drog han sig tilbage til sit eget Værelse, og aldrig siden vilde han lade hiin Tydsker komme for sine Dine. Heller ikke vilde han indlade sig paa de svenske Opfordringer til Hevn over Sture, skjøndt han ved denne sin Mildhed skaffede sig mange bittre Fjender; ja den styrtede Rigsforstander fik han endog forligt med hans værste Fjende, Erkebisppen, som allerede havde rustet sig med et Pavebrev for at nedkalde Kirkens yderste Straffedom over tidligere Fornærmelser og formeentlige Forurettelser.

---

209. „Det er jo vist, at Kæmper alle paa det Sidste uden Seier falde;
At alle Træ vorer efter Guds Naade, dog ingen over sin rette Maade —"

men dette er saa tung en Lærdom for de Mægtige. — Kong Christian havde faaet Ditmarsken til Gave af Keiseren, og dette kunde hans Sønner aldrig glemme. Rigtignok havde Keiseren selv taget Gavebrevet tilbage, og Paven havde lyst Ban over enhver den, der rørte ved St. Peders Eiendom i Bremen; thi under ham havde Ditmarskerne henstudt sig. De stolte, fribaarne Marskbønder vilde heller ikke underkaste sig nogen jordisk Fyrste, men med Liv og Gods vilde de værge om den nedarvede Frihed. Det hjalp dog altsammen Intet. „Jeg tog mig fast i Hu og Sinde, at jeg vilde samme Ditmarsken vinde." — Altsaa samlede **Kong Hans** og **Hertug Frederik** en mægtig Hær. Om den var paa 15000 eller paa 30000 Mand, skulle vi ikke kunne sige, men da **Junker Slentz** kom til med sin sachsiske Garde, som man atter havde hvervet, og saae de store Tilberedelser, udbrød han: „Er da Ditmarsken lænket til Himlen?" Han var sikker nok paa en let og hurtig Seier, og det Samme vare alle Holsteens Herrer. De gik pyntede som til Bryllup: Harnisket lode mange af dem ligge hjemme og droge i den Sted brede Guldkjæder over Bryst og Skuldre; hvad de bedst havde forsynet sig med, var rede Penge, for strar at kunne kjøbe, hvad Bytte de lystede, og Signeterne havde de heller ikke glemt, da de jo maatte kunne udstede Forskrivninger, hvor Pengene slap.

Indbyrdes hilste de hinanden efter de Eiendomme, de vilde kjøbe, og de Værdigheder, de haabede at tilkæmpe sig; og 3000 Tros-vogne havde de taget med, for at de kunde have noget at pakke Rovet paa. — Saaledes udrustede begyndte de Syvdages-Krigen, idet de en Tirsdag, Euphrosyne Dag 1500, rykkede ind i Dit-marsken. Over Windbergen gik de mod Meldorp, og den var hurtig taget og plyndret; 124 Ditmarskere, Mænd og Oldinger, Qvinder og Børn, bleve slagtede af de vilde Krigere med Garden i Spidsen. Men Ditmarsken var ikke derfor taget og Marskbønderne ikke derfor knede; navnlig vilde Qvinderne kun høre tale om Kamp paa Liv og Død, som de selv vilde deeltage i. En Speider havde de faaet fat paa og aftvunget ham Feltplanen. Altsaa opstillede de sig i Dusend-Düwels-Werff, mellem Hemmingsted og Heide, og paa en Høi i Nærheden plantede de nogle Kanoner. De vare vel henved 500 Mand, førte af Bonden **Wolf Isebrand**; de havde givet sig Gud og den hellige Jomfru i Vold; „en reen og kydsk Jomfru," **Telse Hansdatter**, bar Korset foran dem og havde lovet Herrens Mo-der, at hun altid skulde bevare sin Kydskhed, hvis hendes Folk maatte udrives af Fjendernes Vold, hvorimod Bønderne havde lovet hende et Nonnekloster. Findani Dag drog Kongen dem imøde. Frosten var pludselig ophørt, en Nordvestistorm førte ham Regn og Toinee lige i Ansigtet, og der var Mange, som raadede til at opsætte Angrebet, siden det ovenikjøbet var en Mandag; men Raa-det blev ikke hørt, og de stolte Herrers mange Tusinder togede Bønderne imøde under Trompeters og Kartovers Lyd. — „Vogt Dig, Bonde, for nu kommer Garden!" var Feltraabet, mens man dirrede af Kulde og vadede i Dynd til Knæene. Til Siden ad den snevre Vei kunde man ikke komme for de brede Grøfter og høie Diger, og Tilbageveien spærredes af Trosset. Da spillede pludselig Kanonerne paa de sammenstuvede Masser, der sank som Kornet for Hagelbygen, som bundet Qvæg under det sammen-styrtende Tag. „Hjelp, hellige Marie og hellige Georg og hellige Valentin!" raabte Bønderne og satte ind paa dem over Gravene, ved Hjelp af deres lange Springstokke. To Gange dreves de tilbage, men de kom tredie Gang igjen. „Vogt Dig, Garde, for nu kom-mer Bonden!" saaledes omvendte de Gardens Feltraab, og med større Sandhed. Thi imidlertid vare Marskdigerne aabnede, og Vesterhavet pidskedes af Stormen over Mark og Vei og Grøft. Det var umuligt for en Fremmed at vide, hvor han i Oversvøm-

melsen skulde sætte sin Fod, og hvad der ikke var segnet for Bøndernes Spyd, blev de vrede Vovers Bytte, medens Ditmarskerne strømmede seiersglade til fra hele Landet, Mænd og Qvinder. Aldrig er saa stor en Hær i saa kort en Tid bleven saa fuldstændig ødelagt; aldrig har saa stolt en Styrke lidt saa skammeligt et Nederlag. Især gik det ilde til med Rytterne, thi i Forvirringen sloge Hestene dem af og trampede dem under Fødder. Kongen og Hertugen reddede sig dog ved Flugten, men Junker Slentz fik først en Landse igjennem Brystet og kom saa med Hesten paa Hovedet i Grøften. Hans Ahlefeldt, Feltmarskalken, gik det ikke stort bedre, men hvor mange der faldt, kan Ingen sige; Nogle regne 4000, Andre 24000, men Sandheden ligger sagtens ogsaa her i Midten. Kun 400 skulle være undkomne; Ditmarskerne derimod tabte kun 60 Mand. Af danske og tydske Adelsmænd, de fleste tydske, skulle 360 være faldne, og iblandt dem to Grever af Oldenborg, Kongens Fættere; desuden fire Rantzauer, sex Sehestedter, elleve Ahlefeldter, femten Pogwischer osv. osv., saa at der neppe var et adeligt Huus i Holsteen og kun faae i Danmark, der var gaaet Ram forbi. Alt Skytset blev Ditmarskernes Bytte samt alle Vognene, af hvilke tre vare fyldte med plukkede Høns og andet Fjærkræ; desuden tre Fade Viin, et Par tusinde Heste, Vaaben og Klæder i en saadan Mængde, at en eneste Ditmarsker fik 500 Klædninger for sin Deel; Guld, Sølv, Perler og Ædelstene i Overflødighed; Kongens Sværd, Hue og Signet; alt Kongens og Hertugens Sølvtøi; en Vogn med Sølv til Kongens Mynt og en anden med Hertugens Skat samt fjorten med Adelens Kostbarheder, saa der var Bønder, som i lang Tid bandt deres Lænkehunde ved Guldkjæder, uden at vide, hvad Bindslet var af. Kongen alene anslog sit Tab til over 200000 Gylden. Endnu bleve otte Faner tagne, og iblandt dem den himmelfaldne Dannebrog! Snart i 300 Aar havde den vaiet høit foran Danehæren, og da den paa Brunkebjerget blev Svenskens Bytte, var den dog endnu i Frændevold, og vendte desuden snart tilbage. Paa Røvertoget til Dusend-Düwels-Werff var det meest Tydskere, den maatte vise Veien, og, hvad værre var, det synes ikke, at der var Nogen i Danmark, som havde Forstand paa dens Værd. Ditmarskerne hædrede den dog ved at give den til Wöhrdenerne som en Anerkjendelse af deres udmærkede Tapperhed i Slaget. Men for at udløse de faldne Herrers Lig fra Ravne og Krager, til hvem de af Seierherrerne vare overgivne, gjorde man det ene forgjeves Forsøg efter det an-

det; paa at udløse Dannebrog af Wöhrden Kirke var der Ingen, der tænkte. I over 300 Aar var der Ingen, som mindedes den. I henved tresindstyve Aar blev den hængende i Wöhrden og gik saa over Gottorp til Kiel, hvor den i vore Fædres eller Bedstefædres Dage blev brændt paa en tydsk Skorsteen! Nærmere kan man idetmindste ikke komme efter dens Forsvinden. — Men, for at vende tilbage til Ditmarsken: Kongen fik Andet at tænke paa end at hevne sit skammelige Nederlag. Tre Maaneder efter dette (Sophie Dag 1500) blev der altsaa sluttet en Stilstand i Hamborg, ifølge hvilken de stridende Parters Tvist skulde overgives til Voldgiftsmænd fra — Lybek, Hamborg og Lyneborg! Kunde disse ikke enes, skulde Sagen overgives Domherren i Hamborg, „den værdige og høilærde Herre, Mester **Albert Crantz.**" Og her have vi nævnet et Navn, der er høit fortjent baade af denne og den foregaaende Tids Historie, baade af sit eget Fædrelands og vort, baade af Kirkens og Statens. Hvor agtet og anseet han var som Menneske, fremgaaer tilstrækkelig af dette ene Træk. Men han kom ikke til at dømme; der blev overhovedet slet ingen Kjendelse afsagt; endnu i henved tvende Menneskealdre vedligeholdt Marskbonden sin velerhvervede Frihed og Uafhængighed. Da kjendte Sværdet.

210. En Ulykke kommer sjelden alene, thi Skaden fører altid sin Hale med sig, ihvor langt hun saa flyver:

„Havde jeg ladet Ditmarsken blive og været tilfreds med disse tre Riger,
Da var mig ikke timet den Vaande, at Sverrig havde mig ganget fra Haande."

I Sverrig reiste **Steen Sture** sig atter, greb Rigsforstanderskabet, og det hele Land gik med ham, medens de danske Høvidsmænd, den ene efter den anden, maatte overgive Slottene. Vel blev (St. Clemens Dag 1503) Hr. Steen forgivet af Fru Mereta Dyre, Knud Alfsøns Efterleverske, men Meningen hermed var dog kun den, at hendes nye Mand, Hr. **Svante Sture**, skulde være Sverrigs Rigsforstander; og dette blev han. Hr. Svante var fuldt saavel en Hædersmand som Hr. Steen, hvis Blod han hverken havde krævet eller ønsket; han var mild og venlig, varm og veltalende; saa blødt var hans Hjerte, at han kunde græde som et Barn, og dog var han saa stolt en Kæmpe, at man sagde om ham som om gamle Harald Hildetan, at hvem der tjente i hans Gaard, maatte ikke

blinke med Dinene, om man saa hug Brynene af ham. Desuden havde han tvende Hjelpere: Bispen i Linkøping, **Hemming Gadd**, lærd som Faae og veltalende som Færre, stridbar, ubøielig og utrættelig som hartad Ingen, men en saadan Fjende ad Danskerne, at han kaldte dem Sønner af Tyve og Røvere, rene Djævle, Guds og Menneskens Fjender og Alverdens Had og Afsky; samt den gjæve og ridderlige **Aake Johanson Nattochdag**, der var Danebærens farligste Modstander i Marken, men vilde dog hellere udsætte sig selv for et Nederlag i ærlig Kamp, end han vilde overrumple en sovende Fjende. Disse og Flere vare Svenskens Førere, og saalænge de havde Dinene aabne, faldt han ikke tilføie. — Men det blev ikke ved Sverrig alene. Ogsaa Norge havde reist sig, og i Spidsen for Normændene stod den tappre og ærgjerrige **Knud Alfson**, svensk af Blod, men en Datterson af Norge og mægtig ved sine Besiddelser og Forbindelser i begge Rigerne. Den Kamp, han vakte, var farlig nok, og den unge **Prinds Christian** havde ingen nem Gjerning, da han i den skulde tjene sig sine Sporer; det kostede ham ikke stort mindre Møie at spænde dem paa, end siden at holde dem fast, da han stod i Marken mod Aake Johansen. Men Henrik Krummedige vilde overhugge Knuden: mens han beleirede Hr. Knud paa Akershuus, indremmede han denne en Samtale og tilsagde ham sikkert Leide. Vel brød Knud Alfsen de givne Betingelser for Leidet, men ligefuldt var det en Nidingsdaad, at Hr. Henrik lod ham myrde paa sit Skib og hans Lig kaste i Vandet (1502). Hans Enke blev da ogsaa hans Hevnerske. Dansken blev slagen, og det saae morkt nok ud for Kong Hans, der nærmest maatte takke sin Søns Rasthed og Mod for Bevaringen af Norges Krone. Dog vedbleve Knud Alfsons Venner endnu paa sjette Aar at oprøre Riget, til **Herlof Hyttefad**, deres Fører, i Hedemarken blev slaaet af Prindsen og taget tilfange (1508). Da maatte Pinebænken fremkalde Tilstaaelser, og Bøddeleren kue de Gjenstridige. I Norge var der Ro. — Men vi vende os til hæderligere Bedrifter i Sverrig.

---

211. Kong Hans blev allerede gift som Prinds: 1478 gjorde hans Fader hans Bryllup i Kjøbenhavn „med hovelig Priis og Ære." Hans Brud var Frøken Christine, Hertug Ernsts Datter af Sachsen, og hun fortjener en Plads blandt Danmarks heltelige Dronninger. — Alle Sverrigs andre Slotte havde allerede givet sig, da Steen Sture belagde Stokholm med sine Dalekarle. Her holdt

Dronning Christine Slottet med 1000 Mand. Byens Øvrighed holdt med hende, men Hr. Steen havde Venner iblandt Borgerne, som aabnede ham Portene, og alt det Mandskab, hun nu havde, var 400 Mand, med hvilke hun maatte holde sig Vinteren over, indtil Kongen kunde skikke hende Undsætning fra Danmark. Og hun gjorde det. Der kom Skjørbug mellem Besætningen, og den Ene døde efter den Anden, saa tilsidst kunde de Levende neppe begrave de Døde; men hun stod fast. I Slutningen af April var der kun 70 ilive af Besætningen, og i de samme Dage løb Svenskerne Storm, men toge dog ikke Slottet. Endelig maatte Dronningen overgive sig, Mandagen før Pindse (Kaspars Dag) 1502; da havde hun holdt sig i fulde otte Maaneder imod Tusinder af Fjender, som Hemming Gadds Veltalenhed opildnede; men først Torsdagen efter kom den Undsætning, som, hvis den var kommen otte Dage tidligere, maaskee kunde frelst Slottet, men ganske vist kunde friet den heltemodige Dronning fra Fangenskab. — Næste Aar var det, at Aake Johansøn kunde have overfaldet de sovende Danske ved Elfsborg, men tvang med Pistolen sin Trompeter til at vække dem, inden han begyndte Angrebet. Skjøndt Danskerne endnu ikke ret havde faaet Søvnen gnedet af Øinene, var der dog en Fændrik, som plantede sin Fane paa en Høi midt i Leiren, og om denne samlede Folkene sig, medens Trommerne kaldte dem til Vaaben. **Prinds Christian** fik da Held til at drive sin ridderlige Fjende tilbage, ja berøvede ham endog hans Hovedbanner. — Iblandt dem, som hæderlig udmærkede sig ved Elfsborg, var ogsaa Slotsherren paa Bohuus, **Hr. Otto Rud.** Han gik næste Juleaften mod Olsborg, som ikke laae ham saa langt fra Haanden, og sit Mandskab lod han tage hvide Skjorter over Harniskerne, for at de ikke skulde skjelnes fra den nyfaldne Snee. Uden at Vagten mærkede ham, besteg han i Hast og Stilhed Slottets Mure og brød ind i Borgestuen. Her gjorde den svenske Besætning sig paa gammel nordisk Viis tilgode med Juleøllet; men inden den saae sig for, var den nedhugget. Kun Slotsherren og et Par Andre fik Tid til at flygte op i et Taarn, hvor de Natten over forsvarede sig ved Nedkastning af Stene, men ved Dagens Anbrud maatte de give sig.

---

212. Der sloges og plyndredes og underhandledes, skjøndt lige meget hjalp det. De danske Rigsraader med de skotske og brandenborgske Afsendinger dømte paa et Møde i Kalmar (1505) Hr.

Svante med alle hans Hjelpere som Majestætsforbrydere; Keiser Maximilian havde det gode Indfald at erklære dem i det romerske Riges Akt, gjøre dem fredløse og give deres Liv og Gods i Hvermands Haand; Pave Julius bansatte baade Hemming Gadd og Enhver, der viste ham Lydighed; men ikke en eneste af de haarde Herrer blev mygere derved. 1510 erklærede desuden Lybek med flere af Hansestæderne Danmark Krig, og med føreget Voldsomhed brød Uveiret løs. Det medførte forskjellige nye Bedrifter, som vel ere værd at mindes. Saaledes gjorde Lybekkerne Landgang paa Langeland, men Bønderne smed sig Skjorter om Halsen, som kunde det været Brynjeskjorter, og med Slynger og Stene viste de de ubudne Gjester tilbage, saa de atter maatte søge Skibene. De gik da til Møen, hvor de sikkert meente, at Landsknegtene skulde taget Stege i en Haandevending. Men **Anders Bilde**, Slotsherren, betænkte dem saa rigelig med sydende Beg, smeltet Bly og ulædsket Kalk, hvergang de stormede, samt med Kugler og Stene, naar de trak sig tilbage, at de ogsaa her maatte prise Skibene efter at have røvet og plyndret som paa Langeland. I et følgende Tog brandskattede de Bornholm samt plyndrede Bleking og Skaane. Den samme Færd havde de godt begyndt paa Lolland, hvor baade Nakskov og Halsted Kloster fik prøve deres Kjærlighed; men saa kom **Henrik Krummedige** over dem (August 1510) og jog dem atter til Skibene med Tabet af en heel Deel af Byttet samt henved 400 Mand, som enten faldt eller fangedes. Paa samme Tid maatte den bolde Aake Johansen bide i Græsset; han havde hjemsøgt Skaane med 700 Mand og var naaet ned i Fantehullet, men her passede **Tyge Krabbe** ham op. Selv faldt han for en Dansk, som hed Lars Frost, og de af hans Folk vare snart talte, som undgik Død og Fangenskab. Saa brød **Prinds Christian** strax efter Nyaar ind i Vestergøthland, trængte frem indtil Jønkøping, eftersom Bønderne paa ingen Maade vilde gaae imod ham, og blev allevegne hyldet. Paa samme Tid opsøgte **Jens Holgersøn Ulfstand** Lybekkerne, hvor han kunde finde dem, plyndrede Wismar og slog Stralsunderne paa Rygen. Ogsaa jog han det samme Aar (1511) Lybekkerne fra Bornholm, som de bedst vare rede til at plyndre Øen. Altsaa indsaae Kræmmerne dog tilsidst, at Krigen var kun til Ødelæggelse for deres egen Handel saavelsom Fjendens. I Sverrig døde desuden Hr. Svante (Abels Dag 1512), og vel havde han en Søn, **Sten Svantesøn Sture**,

som baade kunde og vilde tage Styret i Haand efter ham; men, skjøndt han ogsaa virkelig fik det, var det dog ingenlunde Alle, der lige godt undte ham det, saa ogsaa her vaagnede Tilbøieligheden til Fred. I Freden til Malmø, St. Jørgensdag 1512, bestemtes der da, at Lybekkerne skulde have samtlige deres gamle Friheder bekræftede, men inden tolv Aars Forløb betale 30000 Gylden til Danmark, hvad de dog nok neppe have efterkommet endnu, skjøndt der snart er gaaet de tredive Gange tolv Aar. Svenskerne skulde inden fjorten Maaneder hylde Kong Hans eller Prinds Christian, eller betale 13000 Gylden aarlig; men det Samme havde de gaaet ind paa for tre Aar siden, og begge Gange blev det til Vind.

---

213. Vende vi os fra Krigens til Fredens Bedrift, da støde vi paa et Kløverblad, som ingen Dannemand lettelig skulde glemme. **Broder Niels** fra Sorø er den ene af de tre. Han har i mange Tider faaet Skyld for hele vor Riimkrønike, i hvilken:

„Der er udtrykt og Vind lagt paa de Gjerninger store og somme smaae,
Som Konger af Danmark i deres Tid enhver ved sig haver havt til Id;"

men Retten kan sagtens gjøre ham nok som alle os andre. Riimkrøniken er aabenbar ikke noget Arbeide hverken af enkelt Mand eller enkelt Tid, men af mange Mænd; og allerede det er noget saare Hæderligt at kunne kaldes den ene af dem. Denne Ære tilkommer ganske sikkert Broder Niels, medens vi ikke kjende Navnene paa nogen af de Øvrige; og endnu desuden har han den Fortjeneste, at han samlede og opbevarede os hele dette „Mesterstykke," der desværre kun gaaer „fra Dan til mig [ɔ: Christian] og Dorthe," fordi det endnu ikke fandt sin Fortsættelse, ihvor høit end Grundtvig tilraabte os: „Min Studigaard, det klæ'er ei godt, om Resten bliver borte!" Til Broder Niels's Liv kjende vi aldeles Intet. — Det Samme er Tilfældet med **Hr. Mikkel**, Præst ved St. Albani Kirke i Odense, der bad sin Rosenkrands med en saadan Varme og Inderlighed, at selv de tidligste og strengeste Lutheranere slet ikke nænnede at slaae Vrag paa hans Sang; men igjennem Hans Thomissøns Psalmebog og Kingos vedblev den endnu bestandig i forskjellige Brudstykker at være Menighedens Eiendom. Vi have endnu flere Arbeider af ham end det ene, der synger om Jomfru Mariæ Rosenkrands, men skulle dog her ikkun tilføie, at det var Dronning Christine, from som

heltemodig, fra hvem den ydre Opfordring udgik til ham, da han greb Harpens Strenge for med det Samme at godtgjøre, at han heller ikke savnede den indre Opfordring. Vist er det i alle Maader, at der endnu var Liv i den danske Middelalder, da Broder Niels og Hr. Mikkel krævede Lyd for deres Sang, saa vaa dem skulde Ingen have skjønnet, at den havde kun en stakket Menneskealder tilbage at leve i; at det var dens Ligvers, de skreve, idet Lampen sidste Gang blussede op for at slukkes. — Den tredie i Kløverbladet var **Gotfred af Ghemen**, kaldet saa efter sin Hjemstavn i Westphalen. Han var den første Bogtrykker, som slog Bo i Danmark, og det var i Aarene 1490—1510, at han øvede Guttenbergs unge Konst inden Kjøbenhavns Volde. Mange Bøger udgik fra hans Presse; vel fik han neppe fat paa nogen af Hr. Mikkels; de gjemtes til hans Eftermand; men saavidt man kan skjønne, har Broder Niels's Riimkronike nok omtrent været „Førstegrøden af Prentekonsten i vort Land.“ Og til hiin Tids Ære skulle vi tilføie, at i de tyve Aar maatte Gotfred tage tre og vel sagtens fire om ikke flere Oplag af den; men til Molbechs Ære, at han for henved tredive Aar siden besørgede den ældste fuldstændige Udgave paany optrykt, ligesom han gjorde det Samme ved Hr. Mikkels Skrifter, for ikke at tale om Henrik Harpestrengs og Andres.

---

214. **Kong Hans** var en god og trofast Mand, jævn og ligefrem i alt sit Væsen. Derhos var han en dansk Mand, der holdt sig til de gamle danske Skikke og havde dem kjær. Vel kan det have sin Rimelighed, at „hans ægte danske Sind passede mere for Danmarks Konge end for en Unionskonge,“ men saameget er vist, at saamegen Nordiskhed skulde man aldrig have ventet af en tydsk Faders og tydsk Moders Søn, og det er atter vist, at idetmindste i denne Henseende danner han en glædelig Modsætning til sin tydske Broder og dennes Ætmænd i mange, mange Led; saa kun den Nordbo burde sætte noget „Men“ ved hans Danskhed, der kan paavise os, hvor en virkelig „Unionskonge“ havde været at finde, eller tør driste sig til at paastaae, at det for Sverrig og Norge kom ud paa Eet, enten Unionskongen var „dansk-“ eller tydsksindet. — I et godt Lag var han gjerne lystig og saae ikke suurt til en dristig Skjemt af sine gode Mænd; men han var maadeholden baade i Mad og Drikke og tarvelig i Klædedragt, naar ikke Forholdene medførte, at Kongen maatte fremtræde i sin hele Majestæt; thi da var

selv det Bedste ham ikke for godt. Ogsaa roses han for sin Fromhed som Christen, sin Mildhed som Menneske og sin Ærlighed som Mand. — Der er kun een Historie i hans Liv, som ikke ret vil passe med denne Skildring: Rigshovmesteren, den rige **Poul Laxmand**, myrdedes 1502, som han fra Slottet vilde gaae over Høibro, af et Par andre Adelsmænd, der ikke engang kaldtes i Retten for deres Udaad, mens derimod Rigsraadet dømte samtlige den Myrdedes Eiendomme at være Kongen hjemfaldne. Saavist som nu Kong Hans ikke var nogen „tyrkisk Sultan," og Rigsraadet ei heller havde for Vane at lade sig skræmme af ham, helst hvor det gjaldt om en Adelsmand; saavist dernæst, som der var Ingen i Danmark, der vilde forsvare Laxmands Sag, skjøndt Alle og Enhver opfordredes dertil ved Dommens Thinglæsning; saavist maa der ogsaa have hvilet en vitterlig Brøde paa den rige Hovmester, skjøndt vi ikke nu kunne paavise den. Ogsaa beskyldte man ham for at gaae i Ledtog med Sture; og det kan gjerne være — men det er min egen Gisning —, at han selv har villet det saa, da han sex Uger før sin Død kom tre Dage forsilde til Dronningens Undsætning. Derfor kan man ligefuldt forstaae, at Kongen paa sin Sotteseng angrede sin Deelagtighed i Mordet. — Forøvrigt redtes Kong Hans's sidste Leie i Aalborg, hvor ogsaa hans Vugge skal have gaaet. Paa Reisen derop snublede Hesten med ham i Skjern Aa, og det kolde Bad midt i Vinterens Hjerte blev hans Død. Henved 58 Aar gammel befoel han sig Gud i Vold og lukkede sine Øine, Eucariæ Dag 1513. Hans Lig nedsattes i Odense Graabrødre-Kirke.

---

215. **Christian den Anden** var henved 32 Aar, da Faderen døde. Den mest begavede, men den ulykkeligste af alle Oldenborgerne fødtes i Nyborg paa Marie Besøgelsesdag 1481. Man fortalte om ham, at han havde grædt i Moders Liv; at han kom til Verden med den ene Haand knyttet og fuld af Blod; at en Abekat stjal ham af Vuggen og løb op paa Mønningen med ham, saa Alle gruede ved Synet, fordi hans Fald og Død syntes dem vis. Alt dette faaer nu staae ved sit Værd, men hans Opdragelseshistorie er ingen Fabel, og den er sælsom nok. Først sattes han i Huset hos **Hans Bogbinder**, en rig og hæderlig Borgermand i Kjøbenhavn, der siden blev Borgemester. Senere kom han til **Jørgen Hinze**, en Kannik, som allerede tidligere havde været hans Læremester. Nu er det vist nok, at han selv sprang om paa Tagryggene, og naar saa

Kanniken truede ham med Stokken, svarede han med Selvfølelse: „For de Ringe passer sig det Jævne og Lave, men Høiheden er for Herrerne!" For altid at have et Øie med Vildkatten tog Kanniken ham saa i Kirken med sig, hvor han maatte bære Fakler og synge i Chor med de andre Chordrenge; men derover blev Kongen vred og tog sin Søn hjem til Slottet. Saa blev **Mester Conrad** fra Brandenborg Prindsens Lærer, og det var farligt, hvor han hersede ham i Latinen. Christian kunde meget godt baade tage imod Lærdommen og beholde den, men den evige Latin blev han dog kjed ad, bestak Slotsvagten og færdedes til Afverling ved Nattetid i Sviir og Sværm med Byens andre unge Mennesker. Det gik vildt til, for Byens Øvrighed var saa høflig, at den befalede Vægterne at være baade døve og blinde i Prindsens Nærhed. Men Borgerne, hvem det gik ud over, naar de fik Døre og Vinduer slagne ind og lede endnu anden Overlast, kunde slet ikke tillære sig Øvrighedens tause Taalsomhed. De klagede altsaa til Kongen, der blev meget vred og lod sin Ridepidsk dandse paa Prindsens Rygstykker, indtil han bad om Forladelse og lovede Bod og Bedring. — Saadan var den Herres Opdragelse, der var bestemt til tre Rigers Drot og allerede var hyldet i dem alle. Midt i Folket havde han lært at elske Folket; thi man maa ikke troe, at det var blot dets Ryhed og Raahed han havde taget ved; men Skolemestrenes Pedanteri og Herrernes Stramhed og Hovmod vare ham lige forhadte og foragtelige. Vi have allerede seet ham i Hærens Spidse, og han førte den med Mod og Kraft. Heller ikke Norges Regjering, som Faderen havde betroet ham, behøvede han at skamme sig ved. Men i Høsten 1507 skete det, at han kom til Bergen i Regjeringsanliggender. Efterat have ordnet disse gjorde han et stort Gilde paa Slottet, til hvilket han havde indbudt Byens fornemste Borgere. Ogsaa **Sigbrit Villums** (**Hvid**) var der, som af politiske Grunde havde maattet forlade sit Fædreland Holland, og nu drev Gjestgiveri i Bergen. Hun havde sin Datter med sig, en deilig Pige med et hæderligt Rygte, hvad enten nu hendes borgerlige Navn var **Dyveke** eller ei. Under noget andet Navn kjende vi hende dog ikke. Prindsen dandsede med hende og tog hende hjem til sig; hun blev hans Frille og altsiden vare de uadskillige. Men Sigbrit blev ligesaa uundværlig for Prindsen som hendes Datter. Var Dyveke smuk og venlig, saa var Sigbrit klog og bydende; et ypperligt Hoved havde hun og dertil Evner og Kundskaber, som Qvinder

sjelden kunne rose sig af. I Oslo byggede han dem et Steenhuus, og de vare altid om ham. Ligesaa i Kjøbenhavn, da Kronen var ham hjemfalden. Thi da Faderen var død, toge Danmarks og Norges Rigsraader ham strax til Konge, det vil sige: de gave ham Navnet af Konge, men beholdt selv Gavnet. I den blodige Haandfæstning, han maatte underskrive, fik Adel og Geistlighed alle deres Forrettigheder stadfæstede og forbedrede; enhver af dem blev Konge paa hele sit Gods, men uden Haandfæstning og Rigsraad, og over „deres egne Tjenere og Undersaatter" havde de saa at sige Hals og Haand. Kun Slutningen af samme Haandfæstning skulle vi dog her meddele: „Gjøre vi imod fornævnte Reces og ville ingenlunde lade os underviise derudi af Rigens Raad — det Gud forbyde! — da skulle alle Rigens Indbyggere ved deres Ære troligen tilhjelpe det at afværge, og Intet dermed forbryde imod den Eed og Mandskab, som de os gjøre skulle." Oprøret var altsaa gjort lovligt, ja det var paabudt som Pligt, saasnart der skete det Ringeste, der lignede et Brud paa en Haandfæstning, som gjorde Adel og Geistlighed til Herrer, Kongen til deres Lænkehund og hele det menige Folk, Borger og Bonde, til en retløs Trællestand.

---

216. To Aar efter sin Thronbestigelse ægtede **Christian den Anden** den rigeste Prindsesse i Europa og, hvad der endnu var bedre, maaskee tillige den frommeste og elskværdigste. Hun var et smukt og venligt Barn, kjærlig og trofast indtil Døden, kraftig i sin rene Villie og velbegavet. Det var Prindsesse **Elisabeth** (Isabella) af Nederlandene, en Søster til ham, der siden som Keiser Carl den Femte strakte sit Spiir baade over Tydskland, Spanien og Amerika, saa Solen gik aldrig ned i den Mægtiges Rige. I Helsingør steg hun i Land, ved Hvidøre modtog Kongen hende, omringet af sin Moder og Søster samt Fyrster og Hoffolk i det prægtigste Optog, og St. Claræ Dag 1515 blev Bryllupet holdt i Kjøbenhavn, hvor Erkebiskop Birger samtidig satte Kronen paa den unge Dronnings Hoved. — Men Christian gav ikke derfor slip paa Dyveke. Dog døde hun pludselig, halvandet Aar efter, og der var tjenstvillige Tunger, som bemærkede, at **Torben Oxe**, Lehnsmanden paa Kjøbenhavns Slot, et Par Dage i Forveien havde sendt hende nogle Kirsebær, som gjerne kunde have voldet hendes Død, da Ingen jo vidste, om de ikke havde været forgiftede. Thi Hr. Torben havde havt et godt Øie til Dyveke, og siden han ikke selv kunde faae hende, undte

han sagtens heller ikke Kongen hende. Ogsaa var det rimeligt, at Rigsraadet kunde haabe at bryde Sigbrits Magt, naar det Led var bristet, som lænkede Kongen til hende. Men Kongen rasede. Torben var ikke vanskelig at komme til Livs, thi kort forinden havde han ladet sin Skriver hænge, en Kjeltring, der troede at kunne klare sit Regnskab med den Undskyldning, at man havde udrevet nogle Blade af hans Regnskabsbog; og Kongen lod Lehnsmanden fængsle. Rigsraadet frikjendte ham imidlertid. „Havde vi havt saamange Venner i Raadet," sagde Kongen, „som Torben har Frænder, skulde vi vel nok have faaet en bedre Dom; men vil det ikke gaae ad denne Vei, saae vi prøve en anden!" Og han lagde til: „Havde han en Hals saa tyk som en Tyrehals, han skulde dog miste den!" Saa kaldte han tolv Bønder fra Solbjerg, det nærværende Frederiksberg. Paa Slotspladsen holdt de Raad, og de afgave følgende Kjendelse: „Vi dømme ham ikke, men hans egne Gjerninger fordømme ham." Dette udlagde Christian som en Dødsdom; forgjeves bade Adel og Rigsraad om Naade for Torben; forgjeves faldt Dronningen paa Knæ med sine Jomfruer; den forhadte Lehnsmands Hoved maatte dog springe. Dyveke var hevnet, hvad enten Torben saa var skyldig i hendes Død eller ikke, men Kong Christian havde betynget sin Samvittighed med Mord. En underlig Magt maa han imidlertid have havt over det Rigsraad, der troede hans Hænder bundne ved den stramme Haandfæstning og dog nu, da han aabenbar krænkede baade Guds Lov og Herrernes Ret ved at lade en af deres Egne myrde, lod det beroe ved at bede istedenfor at byde.

---

*217. Den unge **Steen Sture** var Svantes Søn og Eftermand som Rigsforstander, og han vilde ligesaa lidet oplade Sverrig for Dankongen som Faderen før ham. Men nu fik Sverrig i de samme Dage en ny Erkebisp i den stridbare og ærgjerrige **Gustav Trolle**, og var han end steget op i Erkestolen ved Stures Anbefaling, saa var han dog ikke bleven varm i Sædet, inden han teede sig som Rigsforstanderens usforsonlige Fjende. En anden Fjende havde Hr. Steen, og det var hans Stifmoder, Fru Mereta Tyre, der nu var Priorinde i Roeskilde; og saa skamløs var Tiden i sin Selviskhed, at ikke alene slog hun sig sammen med Kongen, men hendes Søn, den unge Hr. Carl Knudsen, traadte aabenbar i hans Tjeneste, skjøndt de begge ansaae ham for deelagtig i det skammelige Mord paa deres Husbonde og Fader, den forhen om-

talte Knud Alfson. Altsaa brød først Borgerkrigen ud imellem Sture og Trolle, og dernæst Krigen imellem Kongen og Rigsforstanderen. Banstraalen skræmmede ikke den kjække Sture, men først slog han Danskerne ved Duvenæs og tvang saa (1517) Erkebispen baade til at overgive sig selv og Stæke, det faste Bispeslot paa en Holm i Mælaren, samt nedlægge Bispestaven. — Danskerne kom igjen, og dennegang var **Christian den Anden** selv med; men Stokholm kunde han ikke tage, og ved Brænkyrka blev han slaaet (Apollinaris Dag 1518), saa ved Sommerens Udløb tænkte han at seile hjem igjen, men opholdtes af Modvind. Der blev da slaaet paa en Vaabenstilstand, og naar han selv maatte udvælge sig sex Gidsler, vilde Kongen gjerne gaae iland for at underhandle med Sture. Gidslerne fik han, men i det Samme fyldte Medvind Seilene. Han lod altsaa staae ad Hjemmet til uden at forsøge paa nogen Underhandling, og Gidslerne glemte han at tilbagegive. Dette gjorde ikke Svenskernes Stemning imod ham bedre, og hele det næste Aar rustede han. Dronningens Brudeskat fik han udbetalt med 300000 Gylden, Laan gjorde han ogsaa samt udskrev Skatter og opfordrede til frivillige Gaver, hvilke heller ikke udebleve, skjøndt den Bemærkning gjorde man, at de rigeste Herremænd vare de trægeste til at gjøre Greb i Lommerne. Danmark og Norge bragte en anseelig Hær paa Benene, fra Frankrig kom der 1000 Mand Hjelpetropper, andre kom fra Skotland, og i Tydskland leiede man, hvem der havde Lyst til at lade sig ihjelslaae for Penge. Men af Franskmændene løb mange hjem igjen paa Skibe, som de røvede i Helsingør, og i Kjøbenhavn sloges Tydskerne med Skotterne, saa de brændte Husene af over Hovedet paa dem. — Man holdt da ikke længer paa de vilde Krigere end nødvendig, og saa snart man kunde, slap man dem løs. Helligtrekongersaften 1520 brød Hæren ind i Sverrig under den gamle **Otto Krumpen**, og allevegne sloges Banbullen op, ved hvilken Paven havde overdraget til Kong Christian med Ild og Sværd at udrydde Sture og hans Tilhæng som haardnakkede Kjættere. En stærk Frost havde tillagt alle Vandene, og paa fjorten Dage naaede Danskerne til Bogesund. Her stod Sture med sin Bondehær, og strax begyndte Stykkerne at spille. Der blev mandelig stridt fra begge Sider, men en Kugle, som slog ned paa Isen, sprang derfra op i Stures Laar og kastede baade ham og hans Skimmel til Jorden. Da forgik Modet hans Hær, og den flygtede. Krumpen forfulgte sin Seier, og tretten

Dage efter stod han ved Ramundaboda, midt i Tyveden, den skovbegroede Bjergryg, der skiller imellem Venern og Vettern. Forgjeves stormede han de mægtige Braader, men Erik Lejonhufvud viste ham en Vei at omgaae Braaderne, og atter maatte Svensken flygte. Kort efter døde den heltelige Sture i sin Slæde, da han til Trods for sit Saar vilde over Mælaren kjøre op til Stokholm for at ordne Alt til Hovedstadens Forsvar. Men dermed var Sverrig ikke vundet. Vel løb Svenskerne paany ved Elgsund, „Herrerne først og Menigmand bagefter," saa ogsaa Strengnæs maatte aabne sine Porte for Krumpen: vel kappedes Herrer og Præster om at slutte sig til Kongen, og Kalmarunionen vilde de gjerne haandhæve, naar blot alle deres Forseelser maatte vorde dem tilgivne, og de saa selv maatte dele Rigens Lehn imellem sig; men Een var der, som ikke vilde overgive Fædrelandets Sag — en Qvinde —, og hun havde Almuen paa sin Side. Medens Gustav Trolle paa Rigsdagen i Upsala glemte sin Eed til Sture, inden den endnu var en Maaned gammel, kastede **Christine Gyllenstjerna**, Stures Enke, sig ind i Stokholm, byggede Fæstningsværker, kjøbte Vaaben og hvervede Knegte. I Upsala mindede Trolle om, at „Danske, Norske og Svenske ere af eet Blod, have Sprog og Sæder tilfælles og kunde vel paany, som eet enigt Folk, blive en Skræk for hele Europa, som da de i gamle Dage kuede det stolte Rom, — hvis blot ikke Sturerne vare, som nu i saa lang Tid havde forført deres Landsmænd til det ene Opror efter det andet." Men i Stokholm vidste Fru Christine saaledes at meddele sin egen Ild til hele Borgerskabet, at det lovede hende høit og dyrt at slaae til sidste Mand. Tillige reiste Bønderne sig for hende trindt i Landet, fangede eller beleirede de dansksindede Bisper og Herremænd, og tilføiede Danskerne mere end eet Nederlag. Nær havde de endog paa Fyrisvold slaaet den danske Hovedstyrke under selve Otto Krumpen, der havde et haardt Sneeveir lige i Ansigtet, saa ikke en Bøsse vilde brænde af for ham, medens Bøndernes Pile fløi lystig for Vinden: men han holdt dog Stand, skjøndt han selv blev saaret, og mange Dannemænd med ham. En gammel dansk Soldat, hvis Navn man ikke har nedtegnet, saae den venstre Fløi give efter, da Banneret ikke længer viste den Veien mod Fjenden. Men han rev Fanen fra en forknyt Fændrik, naglede den fast paa en Gjerdepæl og kaldte Folkene tilbage. „Lader dog ikke vor Konges Fane falde uhevnet i Fjendevold!" raabte han: og det hjalp. Saamange

Svenskere, som vilde nedtage den opplantede Fane, bleve liggende paa deres Gjerning; og da Bønderne desuden spredte sig lidt vel tidlig for at plyndre, tilføiede Krumpen dem et saadant Nederlag, at over 10000 af dem fandt Døden paa Marken eller i Aaen, skjøndt ogsaa hans eget Tab skal være gaaet op i flere tusinde. — Der var endnu meget at fortælle om mangen en Heltedaad fra begge Sider, men vi vende os mod Kampens Slutning. Ved Pintsetid kom Christian selv til Sverrig og lagde sig for Stokholm. I sit Følge havde han den gamle **Hemming Gadd**, den ene af de sex bortslæbte Gidsler; men til Trods for den ham overgangne Troløshed havde han i Fangenskabet ladet sig omvende fra sit rasende Danskerhad til en ivrig Beundring for Danmarks Folk og Konge. I Eftersommeren slap han med et Par andre Svenskere ind i Stokholm for at forsøge paa en fredelig Underhandling, og saaledes sloge hans Ord an, at, skjøndt Menigmand fnøs og nær havde ihjelslaaet ham, fandt dog Adelen og de Fornemme hans Tale saare priselig, og i deres Hjerter gik de over til Kongen. Frafaldet blev større og større, og tilsidst indsaae Fru Christine, at hun ikke længer kunde holde Byen, som hun alt havdeværget paa syvende Maaned efter sin Husbondes Død. Altsaa maatte hun oplade den til Kongen som „Sverrigs rette Herre og udvalgte Konge;" Alt skulde være glemt og tilgivet, Kalmarunionen staae ved Magt, men Sverrig regjeres efter sine egne Love og Skikke, og Enhver beholde sine Forlehninger. Saa aabnede da Stokholm sine Porte, Kongen modtog dens Nøgler og holdt sit høitidelige Indtog St. Roberti Dag 1520. Norden var atter forenet under det samme Scepter.

---

*218. Strax efter sin Tilbagekomst fra en kort Kjøbenhavnsreise blev **Christian den Anden** kronet i Stokholms Storkirke (St. Ottos Dag 1520). Allerede det var mærkeligt, at Rigsklenodierne ved Kroningen bleve baarne af Danske og ikke af Svenske, samt at det var lutter danske Herrer, der sloges til Riddere; men det Stødende forøgedes endnu derved, at Herolden maatte lydelig forkynde, at, som Kongen nys havde taget Sverrig med Hærskjold, agtede han ikke dennegang at vise nogen svensk Mand saadan Ære. Indtrykket mildnedes dog ved det Gjestebud, Kongen samme Dag anrettede paa Slottet, og som vedvarede begge de følgende Dage. Her var Kongen venlig imod Alle. Men Trediedagen efter Kroningen (St. Engelbrekts Dag) vendte sig allerede de venlige Drømme

til gruelige Anelser. Kongen var imidlertid bearbeidet af den onde Diderik Slaghøk og forskjellige Andre, navnlig af Biskop Jens Andersen af Odense samt Svenskeren Klas Holst. Slaghøk var en Westphaler, som for fire Aar siden var bragt herind af den pavelige Legat Arcembold. Han var Doctor i den kanoniske Ret samt Læge, og han var lige saa listig og forslagen, som han var skamløs og ryggesløs. Kongen havde arvet et Tungsind efter sin Fader, som hyppig grændsede til Afsindighed, og det er sandsynligt, at Slaghøk i saadanne Dieblikke har været Læge baade for hans Sjæl og Legeme, skjøndt en værre Sjælelæge kunde ingen Konge have end denne Doctor i den hellige Ret. Nu forestillede han Christian, at vel havde han tilgivet de svenske Herrer deres mange Forbrydelser mod ham selv, men deres Forbrydelser mod Kirken kunde han ikke tilgive dem, og Banbullen maatte han udføre. Kun altfor gjerne lyttede Kongen til et saadant Raad, thi selv var han overbeviist om, at der blev dog aldrig Fred i Sverrig, saalænge der endnu kneisede en eneste Nakke af de stive paa de haarde Herrers Halse. Tredie Dagen efter Kroningen stævnedes altsaa en Mængde svenske Herrer og Damer at møde i Slottets store Sal. Portene lukkedes efter dem, og der slap Ingen ud igjen. I Salen sad Kongen, omringet af sine ypperste Mænd, og som Klager fremtraadte Gustav Trolle. Anklagen led paa Kjætteri, paa Vold mod Kirkens Tjenere, idet man havde afsat Trolle fra hans Erkesæde og nedbrudt Stæke, hans faste Slot. — Neppe hørte Christine Gyllenstjerna denne Sigtelse mod hendes afdøde Ægteherre, før hun fremdrog Brevskabet, hvorved Sverrigs Raad med Navnes Underskrift havde tilsagt den udførte Beslutning: og nu var Spillet gaaende, thi her havde man det gyldigste Kjætterbeviis mod enhver af Underskriverne, da den gamle Træring i Linkøping, Bisskop Hans Brask, var den eneste, der havde været luun nok til at gjemme en Seddel under sit Segl med de Ord: „Dette gjør jeg nødtvungen." Forhøret var snart sluttet, men foruden Brask var Otto Svinhufvud, Bisskop i Vesteraas, den eneste, som gik uskadt af Ilden, thi han var optraadt som Trolles Medklager. Næste Morgen, det var St. Claudii Dag, blev Retten sat. Foruden Jens Andersen fra Odense bestod den udelukkende af Svenskere, nemlig Erkebispen, der igaar havde været Klager, men idag var Dommer, samt de ovennævnte to Bisper, Brask og Svinhufvud, med otte andre Geistlige. Dommen led: „Oftnævnte Hr. Steen og andre Benævnte, der ham villig

og utrængte tilfaldne vare, skulde kaldes og holdes for Kjættere.“ — Klagen bad „Eders Høimægtighed at lade Straf overgaae samme Kjættere,“ men Dommen bestemte ingen Straf; dog havde Christian, blodig som han var, saare let ved at udfinde, at den romerske Kirke straffede Kjættere paa Livet; det var jo desuden sagt ham i den Banbulle, hvis Udførelse var overdraget ham. Ei heller betænkte man sig længe: samme Dags Middag blev Blodbommen udført paa Stokholms Stortorv. Først henrettedes Biskop Mads af Strengnæs; at han havde været den ivrigste og ufortrødneste til at fremme Christians Herredømme i Sverrig, kunde ikke frelse ham, thi han var jo dømt og overbeviist som Kjætter. Dernæst Biskop Vincens af Skara, saa tretten Rigsraader og Riddere, tre Borgemestre og tretten Raadmænd fra Stokholm samt femten af de anseeligste Borgere i Byen. Men naar der endvidere tilføies, at adskillige Andre bleve henrettede, fordi de ikke kunde dølge deres Medfølelse, da er det vel et stort Spørgsmaal, hvormeget man kan troe heraf; thi saameget have baade danske og svenske Historikere opdaget, at man maa være saare varsom, inden man slaaer Lid til Alt, hvad der tillægges Christian, eftersom det var i samtlige de følgende danske og svenske Kongers Interesse, at han maledes med de sorteste Farver, man kunde overkomme, hvorfor Bagvaskelse imod ham betragtedes som Troskab og Hengivenhed mod hans Eftermænd. Tre Dage efter bleve de Myrdedes Lig opbrændte ifølge Romerrettens Medfør, og blev da ogsaa Steen Stures opgravne Lig kastet paa Baalet tillige med hans spæde Barns; men hans Enke blev med flere andre Qvinder holdt i Forvaring i deres Huse, for senere at nedføres til Danmark. — **Otto Krumpen** tog sig dette Blodbad saa nær, at han nedlagde sin Anførerpost og vilde ikke længer tjene Kongen. Den gjæve **Søren Norby** yttrede frit sin Harme i Kongens egen Nærværelse samt frelste, hvem han kunde, og det var Mange, ombord paa sine Skibe. Men Enden var ikke endda. I Finland maatte Hemming Gadd række Hals, thi han var ogsaa en af Kjætterne, og med ham forskjellige af Stures Tilhængere; men det er vanskeligt at skjønne, hvormeget af det Blod, som her udgjødes, der kommer paa Christians Samvittighed, hvormeget paa hans altfor villige Haandlangeres. Saa drog Kongen igjennem Sverrig ned til Danmark. I Søderkøping blev den fæle Klas Holst hængt med sin Skriver ved Siden, og en af hans Tjenere i Linkøping, en anden i Vadstena. Værre var det, at i Jønkøping

blev ikke alene en Ribbing henrettet, men tillige hans to Sønner, den ene paa sex, den anden paa otte Aar; paa dem idetmindste kunde der dog endnu ikke hvile nogen Blodskyld. I Nydal Kloster blev Abbeden druknet med fem eller sex af hans Munke, fordi de havde stukket Fødevarerne tilside, og een af de reddede Munke kunde alene takke **Jesper Brokmand**, Kongens Cancellisecretær, for sin Frelse. Da Bødlerne vare ham i Hælene, flygtede han nemlig ind i Brokmands Skriverstue. Her kastede denne en Kaabe om ham, gav ham en Hat paa Hovedet og Pen i Haanden og hensatte ham mellem sine andre Skrivere. Da saa Bødlerne kom for at oplede den Undvegne, svarede Brokmand dem skjemteviis, at Munke havde han ingen af, men vilde de have en Skriver, kunde de jo tage en saadan. I Alt, siger Kroniken — men den er, som sagt, slet ikke at lide paa, naar den handler om Christian og hans Udaad — i Alt skulle 600 Svenske være faldne for Bøddeløren eller Strikken. — „At ville sætte Smykke paa Saadant," siger Holberg, „er at forarge Verden," og „Ingen kan negte, at jo Gjerningen var uchristelig og heist lastværdig, saa ingen ærlig Mand og god Christen kan og bør tage den i Forsvar"..... „Jeg for min Part underskriver gjerne de haardeste Domme, som ere fældede over denne Konge, naar andre Historieskrivere ville beqvemme sig til at sætte udi samme Klasse visse af deres Regenter, der undertiden have øvet større Vold mod deres Undersaatter for ringere Aarsager og myrdet nogle tusind Mennesker, alene fordi de ikke have kunnet begribe Guds Ord paa samme Maade som de selv eller rettere: deres Skriftefædre. Men man har, desværre, det menneskelige Kjøn til Forargelse, seet lærde Mænd ikke alene forsvare saadanne Gjerninger, men endog gjøre dem til heroiske Dyder." Ogsaa, tilføie vi, maa man see enhver Begivenhed i Samtidens Lys. Vi skulle ikke pege paa de 124 slagtede Ditmarskere i Meldorp, thi man vil svare os, at de myrdedes midt under selve Krigens Rædsler og havde intet Tilsagn modtaget om Livet. Men man mærker Intet til, at det stokholmske Blodbad af Christians Forbundsvenner betragtedes som saa uhørt en Begivenhed, at de af den Grund maatte drage dem tilbage fra ham. Heller ikke svækkede det Hengivenheden for ham i Norge eller formindskede i Danmark de tvende borgerlige Klassers Troskab og Kjærlighed. Pave Leo erklærede, at, hvad Kongen havde gjort i Sverrig, havde han gjort som en lydig Søn for at fuldkomme hans Helligheds

faderlige Villie, og at deri havde Diderik Slaghøk allenfalds den største Skyld. Men, hvad der mere end alt Andet maa gjøre os varsomme i vor Dom, er dette, at, medens Luther ganske vist umulig kunde billige den blodige Gjerning, saa fandt han i den dog heller ikke nogen tilstrækkelig Anledning til at drage sig ud af sit Forhold til Kongen, men sendte ham endnu i det følgende Aar sin Ven Carlstatt til forønsket Veiledning i hans paatænkte kirkelige Reformer. — Vi undskylde ikke Christian og endnu mindre hans Daad, men han skulde kun gaaet som Seierherre ud af Kampen, og i Meget vilde Mængdens Dom have været en ganske anden, saavist som den er en ganske anden over Carl den Niende og Carl den Ellevte.

---

219. **Christian den Anden** troede vel, at han havde qvalt Svenskernes Frihedssind i de rundne Blodstrømme; men han blev høilig skuffet. Frihedens Aand var endnu ikke veget fra Sønnerne af Engelbrekts Helte, og inden Julemessen var udsungen, neppe sex eller syv Uger efter det stokholmske Blodbad, stode Dalekarlene atter i Vaaben mod „Christian Tyran" og hans „Jyder." — **Gustav Erikson Vasa,** en Fuldbroder til vor Niels Ebbesøn, var født paa Lindholm Slot i Roslagen, Christi-Himmelfartsdag (Pancratii Dag) 1496. Han gik i en god Skole, thi til sit ottende Aar opfostredes han hos sin Faders Morbroder, den gamle Rigsforstander Steen Sture, og tretten Aar gammel erklærede han: „Se hvad jag vill göra; jag vill draga upp i Dalarna, få Dalkarlarna ut och slå Juten på näsone!" Ved denne Erklæring blev han fast. 1514 traadte han i Tjeneste hos sin Moders Svoger, den yngre Steen Sture; 1517 prøvede han første Gang sine Vaaben ved Duvenæs; 1518 bar han sine Landsmænds Hovedbanner ved Brænkyrka. Endnu samme Vinter var han den ene af de sex Gidsler, som Kongen bortførte til Danmark, og her sad han i Forvaring paa Kallø Slot, hos sin Mormoders Slægtning Erik Banner. Men forklædt tog han i Høsten 1519 Flugten ad Lybek til, hvor man imidlertid nær havde udleveret ham, men betænkte sig og overlod ham et Skib, saa Petronellæ Dag 1520 steg han hemmelig iland paa Stensø Næs ved Kalmar.

„Det var en yndig Maidag, da i de svenske Skjær
Løb ind en Kjøbmandsskude med stærk, skjøndt liden Hær —"

„Hæren" var paa „eet Par Arme," men det Par var Gustav Vasas, og hos ham slog der et frit, varmt Hjerte under et mildt, men dristigt

og gjennemborende Øienvar, under „en Pande høi og klar.“ Forgjeves prædikede han dog længe for det modfaldne Borgerskab og de dorske Bønder: „Ej tryter ojs sill och salt, så länge vi lyda konungen,“ var alt det Svar, han fik; ja tilsidst var der dem, som langede efter ham med Bue og Piil. „Ty de Svenske vore nu så galne och förblindade, att de i mångahanda måtto voro sina betryckares og ovänners hjelpare till att förderfva hvarandra inbördes.“ Selv i Dalarne var hans Ærinde de fribaarne Bønder „for nyt.“ Allevegne fandt han vel ædle og høihjertede Hjelpere, Mænd og Qvinder, som trolig skjulte ham for Tyrannens Speidere, naar disse vilde tjene sig Blodpengene, der vare satte som Priis paa hans Hoved; men Ingen havde dog Lyst til at gribe Vaabnene, og saa underlig traf det sig, at en Dansk, Rasmus Jyde kaldtes han, skulde være den Første, der drog Sværdet for Gustav og hans Sag. Man lyttede gjerne til hans mandige Tale, men man kunde ikke troe hans Fortællinger fra Stokholm, hvor hans Fader og Svoger vare henrettede, hans Søster, Moder og Mormoder fængslede. Man turde heller ikke troe, at det kunde hjelpe at reise sig mod den mægtige Konge, under en Fører, som man neppe kjendte. Nær havde da Helten forsaget, og han var alt naaet tæt til Norges Grændse for at sige sit ulykkelige Fædreland Farvel for stedse, da Moraboerne opskræmmedes ved nye og livlige Udmalinger af Beddelfærden i Stokholm. „Nu tilstunder Christians Eriksgata; ellers viser den milde Sol kun Veien for Sveakongen paa hans stolte Hyldingsreise Landet rundt, men Beddelkongen vil betegne den med Galger og Steiler: alle Vaaben ville blive den svenske Bonde fratagne, og faaer han Lov til at beholde sine Lemmer, fremtidig skal en Kjep være alt hans Værge; men vel kan det hænde, at enhver Bonde faaer miste en Haand og en Fod, thi med een Haand kan han godt holde Ploven, og med et Træbeen duer han kun lidet til Oprør.“ Da reiste der sig i Dalarne som en brusende Stormvind: paa den vingede Ski hentede man Gustav tilbage, og snart vaiede hans Fane kjækt i Spidsen for Hundreder og Tusinder af kamplystne Krigere. — Sverrigs stolte og lykkelige Fribedskamp kunne vi her ikke medtage; der var vel neppe flere end een Dansk, som i den besæntede sit Heltenavn: den ædle **Søren Norby**; og ham faae vi en bedre Leilighed til at omtale. Men Kalmarunionen var brudt, om ikke før, saa da Rigsdagen i Strengnæs paa Jeremiä Dag 1523 valgte „den uovervindelige Første og Herre, Hr. Gustav Eriksøn,

til sin eneste, rette og naadige Konge og Herre;" var brudt efter et Skinliv af 134 (126) stormfulde Aar. — „Hvad en sådan förening var eller kunde blifva," vi gjentage det, „derom förmärkes ingen slags aning hvarken hos stiftarna eller nogon annan" af Samtiden. I de tre eller fire Slægtled, som levede og døde under den saakaldte Union, vil man ogsaa forgjeves eftersøge en klaret Opfattelse af dens Væsen og Betydning. Men hvad Tanken ikke fattede, havde et Liv i Følelsen; uden dette var Foreningen aldrig bleven til; uden dette havde den ikke modstaaet de hundredaarige Storme, ikke de brede Strømme af uspart Blod. Denne Følelse har ingensinde ganske kunnet fornegte sig, og gjorde det heller ikke nu: I Hedemora f. Ex. lod Gustav i Vaaren 1521 slaae en Nødmynt; den havde paa sin ene Side en væbnet Mand, paa den anden et Par korslagte Pile med de tre Kroner. Saa selv for Gustav stod Trehedens nødvendige Eenhed i den dunkle Baggrund, da han satte sit Liv paa Kampens Tærningkast for at godtgjøre Eenhedens historisk berettigede Trehed. Det tredeelte Norden er Eet; „i denne Erkjendelse levede og døde vor Oldtid" (Phantasitiden); i den samme levede og døde vor Middelalder (Følelsestiden); men hvad Phantasien spillede paa, og Følelsen greb, det stod, som vi Alle vide, sin Prøve for den rolige Eftertanke — ɔ: for den nye Tid.

„Og skal da Tiden evig Norden skille? —
Nei! Tiden maa tilsidst som Herren ville!
Tredeelt er Nordens Stamme, men Roden er dog een,
Og Kronens Løvtag samler tilsidst hver Stammens Green."

---

220. Vi vende tilbage til Danmark. — Lybekkerne og med dem de øvrige Hanser havde **Christian den Anden** længst gjort til sine uforsonlige Fjender, hvorfor de af alle Kræfter understøttede Svenskerne i deres Frihedskamp. I en lang Række af kloge og velberegnede Love havde han trolig arbeidet paa at udvide Danmarks Handel og frigjøre den fra Hansernes Formynderskab. Han ordnede Vægt og Maal, gjorde de første Forsøg paa at indrette et Postvæsen, sørgede for Reenlighed og Orden samt et godt og kraftigt Politi, og forbød navnlig de tydske Bissekræmmere og Landprangere at streife omkring, bedrage Bønderne og undergrave Kjøbstædernes Handel. Han gjorde Alt for at hæve og frigjøre Kjøbstæderne, indkaldte ogsaa dygtige og driftige fremmede Kjøbmænd, og havde navnlig i Sinde at gjøre Kjøbenhavn til en Frihavn og

Stapelstad for den østersøiske Handel, en Plan, der i sin Udførelse vilde ødelagt Lybek, som allerede under Trykket af den sidste Krig havde faaet en farlig Medbeilerske i Hamborg. Fik han end ikke sin Plan gjennemført, saa toge Kræmmerne dog Villien i Gjerningens Sted, og de tilgave ham den aldrig. — Ogsaa med Geistligheden havde Christian brudt. Ham, der allerede som Prinds havde vovet at lægge Haand paa den kloge og mægtige Biskop Carl af Hammer, en af Knud Alfsens Venner og Hjelpere, og i henved ti Aar med stor Rolighed havde baaret paa det Ban, som i den Anledning lystes over ham; af ham kunde man vente sig dristige Ting som Konge. De udebleve heller ikke. Odense havde en Biskop, som vi allerede have nævnet, Jens Andersen, kaldet Bældenak, eller Skaldenakke. Samme Biskop Bældenak var en meget klog og forslagen Mand, der var brugt af Kong Hans i mangehaande vigtige Underhandlinger, i hvilke han jævnlig havde været heldig, havde han end stundom med stor Egenraadighed overskredet enhver af sine Fuldmagter. Han var desuden en rig og mægtig Mand: han var den største Studepranger, som Danmark nogensinde eiede, og den jydske Studehandel skylder ret egentlig ham sit Opsving. Men ogsaa han maatte gaae i Fængsel, fordi han ikke vilde betale de 80000 Gylden, som han egenmægtig havde forpligtet Kong Hans til at betale Lybekkerne; og han kom ikke ud, før han efter tre Aars Betænkning ydmygede sig og stillede Sikkerhed for den forlangte Sum. — Paa Lunde Erkesæde indsatte Kongen først een Erkebisp, Jørgen Skodborg, imod Capitlets paastaaede Valgret, og da denne ikke vilde udlevere Bornholm med Hammershuus til Kronen, men hellere forlod Bispestolen og drog i Landflygtighed, satte Kongen uden videre Diderik Slaghek til Erkebisp. Slaghek maatte gaae paa Baalet (1522), som var reist ham paa Kjøbenhavns Gammeltorv; han faldt som et politisk Offer, og skulde sone for det stokholmske Blodbad, som han havde tilskyndet, eller rettere: for de to Bisper, hvis Blod her var rundet. Saa satte Kongen sin Skriver, Hans Weze, paa Erkesædet, og tredie Gang i en Tid af fire Aar havde han trodset og beseiret Capitlets Paastand paa Valgret. — I to andre Stykker havde han dog forbrudt sig endnu værre mod Præsteskabet. Næst Luthers egen Landsherre var han den første af Europas Regenter, der laante Kampen for Kirken sit Øre. Han havde stedse sørget for Oplysningen i Al-

mindelighed og for Almueundervüsningen i Særdeleshed; Præsteskabets Overdaadighed, Myndighed og Usædelighed havde han længe stræbt at raade Bod paa; saaledes havde han forbudt Bisperne at møde med et væbnet Følge af indtil hundrede Svende og derover, samt indskrænket Bispernes Følge til fjorten, men Erkebispens til tyve Mand; han havde paabudt dem en anstændig Klædedragt og forbudt dem at lade Piber og Trommer gaae foran sig, „til Spot for den hellige Kirke;" han havde renset Klostrene, forbudt Munkenes Tiggerier og befalet enhver Præst at tage Bopæl i sin Menighed; ja han havde forbudt Geistligheden at kjøbe eller arve Jordegods og faste Eiendomme, „med mindre de ville efterfølge Pauli Lærdom i hans første Brev til Timotheus, hvor han raader dem at tage en Hustru og leve udi den hellige Ægtestand, som deres Forfædre have gjort;" han havde næsten ophævet den danske Kirkes Afhængighed af Rom ved at oprette en Høiesteret i Roskilde, fra hvilken Ingen maatte henskyde sig under Paven. Men nu (1519) fik han ovenikjøbet Luther til at hidsende en Lærer, der kunde arbeide for Evangeliets Forkyndelse. Mester **Martin Reinhard** kom altsaa herind (1520). Sproget lagde ham dog uoverstigelige Hindringer iveien, og det hjalp kun lidet, at Karmelitermunken, den dygtige **Poul Eliæsøn** — siden kaldet **Vendekaabe**, da han atter vendte tilbage til det Gamle —, var hans villige Tolk under al hans Prædikegjerning: Ordet blev ligefuldt koldt under Udlægningen, og Menigheden søgte Adspredelse i sin Forundring over den fremmede Lærers uvante Gebærder. Men Kongen havde alligevel lagt sit Sind for Dagen, og gjorde det ydermere, da han fik **Andr. Carlstatt** herind efter Reinhards Hjemvenden. — I endnu høiere Grad opbragte dog Christians Strandret de jydske Bisper. Ved denne tabte Kongen selv idetmindste 70000 Gylden i aarlig Indtægt; men han vilde ikke see de Skibbrudne myrdede, for at Lehnsmændene i større Ro kunde plyndre deres Gods. Han gav da strenge Befalinger baade til Mandskabets og Godsets Frelse, og satte Livsstraf for Strandrov. Men Bisperne, navnlig Børglums og Ribes, lede ligeledes et mægtigt Skaar i deres Indtægter, og forgjeves forestillede Kongen dem det Uchristelige i den nedarvede Sædvane: de havde aldrig læst noget i Bibelen om Vrag og Strandret! Han maatte derfor minde dem om det femte og syvende Bud. — Men Adelen behøvede ikke at see hen til det stokholmske Blodbad, naar den vilde lære at frygte og afskye Kongen. Han havde ordnet og

sikkret Fæstevæsenet; med Fæstegaardenes Skyldsætning havde han givet Lehnsmanden „med tolv tiltagne Bønder" Indseende; Klapjagterne og andet Hoveri havde han indskrænket, navnlig i Høstens Tid; Bønderbørn havde han givet Frihed til at søge Kjøbstæderne for der at lære Haandværker osv., og i Kjøbstædernes Interesse havde han lagt forskjellige Baand paa Herremændene, som ikke havde været langt fra at dele den hele Handel med Hansestæderne. Strandretten trykkede jo desuden forskjellige af disse Blodsugere. Men navnlig havde han udgivet en Lov, hvori det blandt Andet hed: „Slig ond, ukristelig Sædvane, som hidtil i Sjælland, Falster, Lolland og Møen været haver, med arme Bønder og christne Mennesker at sælge og bortgive ligesom andre uskjellige Kreaturer, skal herefter ikke mere øves; men naar deres Herskab handler uredelig med dem og gjør dem Ulov og Uret, da maae de flytte af det Gods, de paasidde, og ind paa Andres Gods, som Bønder gjøre i Skaane, Jylland og Fyen." Han var altsaa ikke langt fra at ophæve Vornedskabet, og Bønder vilde han gjøre til Mennesker! — En saadan Reformator, hvem Haandfæstningen ikke lagde større Hindringer iveien, end at han hvert Øieblik tog Syvmiilsstøvler paa for at gjøre det ene Kæmpeskridt efter det andet, kunde dog umulig være Andre tilpas end den fattige Borger og den uskjellige Bonde, hvis Gavn han nærmest søgte at ramme, men til det hele Fædrelands Gavn. Alle de hidtil Begunstigede maatte hade ham, hvis de ikke kunde lære at underordne deres egen Laugsinteresse Fædrelandets.

---

221. Men **Christian den Anden** havde endnu en Fjende, farligere end Lybekkerne og slet ikke mindre bitter end Adel og Geistlighed. Paa Gottorp sad **Hertug Frederik**. Han havde været Kong Hans en nærgaaende Broder og utro Lehnsmand, og han var naturligviis ikke bedre Farbroder end Broder. Han havde bestandig raabt paa Forurettelse, fordi Riget ikke var deelt, saa han havde faaet Norge for sin Part, eller dog Lolland og Falster, eller hvad han ellers fandt for godt at ønske sig. Mod Hansestæderne havde han hverken villet hjelpe Broder eller Brodersøn; langt hellere havde han støttet Stæderne i deres Kampe med Danmarks Rige. Ei heller havde han villet adlyde Keiserens Bud og Kongens Opfordring at tage sit Hertugdømme til Lehn af Kong Christian. Vel var Striden imellem Farbroder og Brodersøn udjævnet ved Forliget i Bordesholm (Hippolyts Dag 1522), og vel havde

Frederik i dette, støttet af Forholdene, sat en Mængde af sine Fordringer igjennem; men han manglede desuagtet kun den ydre Kaldelse for at træde frem som aabenbar Oprører mod sin Herre og Konge. Og den kom, inden endnu et halvt Aar var udrundet. — Christian havde sammenkaldt en Rigsdag i Kallundborg til otte Dage før Juul 1522, men de jydske Bisper og Herremænd udebleve; Vind og Veir, sagde de, havde forbudt dem Overfarten. For at berøve dem dette Paaskud, sammenkaldte han saa en Rigsdag i Aarhuus, hvorhen tillige to Borgere fra hver Kjøbstad og fire Bønder fra hvert Herred vare forskrevne. Men allerede i Julen havde ni jydske Herrer, paa det dobbelte Antals Vegne, udstedt et Klageskrift: Kirkens Friheder krænkedes; Kjættere „med luthersk List og Skalkhed" forvendte og fordærvede Troen; „Trælle og Skrivere" skaltede og valtede med Kirkens Gods; mange brave Mænd vare uskyldig tagne af Dage, saa Ingen herefter kunde vide sig sikker paa Livet; imod Haandfæstningen var Adelen lagt i Skat „ligesom andre Bønder;" Udlændinger vare indkaldte, og istedenfor „Bisper, Prælater, Riddere og Svende, der burde styre og regjere nu, som de havde gjort i de fremfarne Kongers Tid," havde Kongen betroet sig til „Tyranner, Skalke og Troldqvinder, Danmarks Rige til evig Skade, Trældom og Fordærvelse." En saadan Vise kunde vistnok kaldes mere end halvqvæden, og det varede heller ikke længer end til Brodermisse 1523, før største Delen af Nørrejyllands Raad i en Samling paa Viborg Landsthing udstedte et Opsigelsesbrev, som Landsdommer **Maagens Munk** maatte overbringe Kongen i Veile. Nogle ville sige, at Munk bar sig saaledes ad med dette Hverv, at han efter en venlig Samtale om Aftenen lod sin Handske blive efter sig med Brevet i, og derpaa om Natten ilede skyndsomst sydpaa. Der var naturligviis ikke sparet paa Klager i Opsigelsen, og „Hans Naade" fik rigelig „at betænke," hvorledes han i mange Maader havde gjort Brud paa den Forskrivning, han havde givet og beseglet Danmarks og Norges Riger; altsaa vare de vel nødte til at opsige ham Huldskab og Mandskab. Dette fik endnu at gaae, for i den Tale var der altid nogen Mening, om end denne var ond; men naar de samme Herrer havde Frækhed nok til at henvende sig til Borger og Bonde, at ogsaa de maatte gribe Vaaben og Værge mod Tyrannen, og saa tilføie, at selv vilde de ingenlunde svigte Folket, hverken i Liv eller Død, men vove Liv og Gods for Menigmands Bedste; da maa man vel udbryde med Müller, at „saa

snakke de Ræve for de Gjæs!" — Kongen blev som lynslagen ved disse Efterretninger. Endnu i fire Uger forblev han i Jylland og underhandlede med Oprørerne, men de samme Herrer, der nys havde været saa myge, at de havde staaet i lange Rækker udenfor Moder Sigbrits Huus paa Amagertorv, med Tænderne klaprende af Kulde, og stampende i Snavset for at varme sig, indtil det tækkedes hende at stede dem for sig, Een efter Een; de vare nu saa krye, at hverken skyttede de Kongens Tilbud eller hans venlige Bønner, men fore frem i Harnisk med Bral og Bram, eftersatte Kongens Drabanter, hvor de sporede dem, og vilde kun skifte med Kongen, som Sværdene deelte. Thi en Fører havde de allerede med Lethed fundet; de havde sandsynligviis ordnet og aftalt Alting med ham inden det allerførste Skridt. Fra Veile var Maagens Munk gaaet sporenstregs til Husum, og her havde han Valerii Dag bragt Hertug Frederik de ni Herrers Tilbud om Brodersønnens Krone. Endnu samme Dag gav Hertugen „de ærværdigste og værdige i Gud, de strenge, ærlige, forsigtige Herrer, Bisper, Prælater, Ridderskab, Mandskab, Stæder og menige Indbyggere," den allerønskeligste Besked; men saa vidtløftig var samme Besked, at det allerede heraf er klart, at den var udarbeidet, forinden Tilbuddet ankom. „Rørt af Medlidenhed over Fædrelandets Jammer" tog han „den svare Byrde" paa sig „i den almægtigste Guds og uadskillelige Treenigheds Navn," naar man blot vilde hylde ham det snareste muligt! — Opreret havde sin Leder og Fører; han var den nærmeste Mand af kongeligt Blod; Oprørerne behøvede da vel ingenlunde længer at fire for den forhadte Konge.

222. Imod Slutningen af Februar forlod **Christian den Anden** Jylland. I Fyen, Sjælland og Skaane stevnede han allevegne til Thing, og allevegne hyldede man ham vaanv. Navnlig blev Sjællands Almue bevæget ved hans Klagemaal, og den svor, at den ærlig vilde vove Liv og Blod for ham. Hans Navn maatte jo ogsaa være den eenstydigt med Fribedens. Og dog — kaldte han ingensteds Folket til Vaaben! skjøndt forrige Aar, da Lybekkerne truede med Landgang, havde han seet 10000 Bønder væbnede paa Solbjerg Bakker, havde glædet sig ved deres Kampdygtighed og hørt, hvorledes de med Frygted fordrede at føres mod Fjenden. Det Samme vilde endnu været Tilfældet. — Imens havde **Hertug Frederik** forbundet sig med Lybekkerne. Uden Hinder drog

han igjennem Jylland og blev i Marts hyldet paa Viborg Thing. — Men Kongen havde endnu hele Norge paa sin Side samt Sjælland med dets Øgaard og Skaane, Halland og Bleking. Baade i Fyen og Jylland var der en Stemning for ham i Almuen; i Holsteen var der 29 Adelsmænd, som ikke vilde sværge Oprøreren Troskab; i Kjøbenhavn, Malmø og Kallundborg havde han tre stærke Fæstninger, hvis Borgere vare ham trofast hengivne. „Et kraftigt Opraab til Borger- og Bondestanden vilde samlet Tusinder under hans Fane, og støttet paa disse to Stænder havde han udentvivl kunnet bestaae Kampen mod Prælater og Adel. Hans Seier vilde tillige været Borger- og Bondestandens Seier, og disse Stænder vilde langt tidligere, end det siden blev Tilfældet, været indtraadte i deres naturlige Rettigheder." Men Opraabet udeblev. Vil man fortolke hans Færd paa den mildeste Maade, maa man antage, at han vilde bringe Hustru og Børn i Sikkerhed for Borgerkrigens Rædsler, medens han selv søgte den Bistand hos Svogre og Venner, som han, nedtynget af sin Blodskyld, troede at trænge til, men som han med Lethed haabede at erholde. Altsaa udrustede han tyve smaae Skibe, bragte ombord i dem, hvad han ansaae for kosteligst af Brevskaber og Skatte, og indskibede saa sig selv paa Løven med Hustru, Søn og Døttre. Ogsaa Moer Sigbrit fulgte ham naturligviis og af Udlændinger endnu Erkebiskop Weze samt Flamlændingen Cornelius Scepper, hidtil hans Vicekantsler, indtil sin Død hans veltalende Forsvarer. **Hans Møenboe, Hans Mikkelsøn, Christen Pedersen** og flere andre brave Dannemænd gik ligeledes i frivillig Landflygtighed med deres Konge, hvis Skjebne de trofast vilde dele. De to Sidstnævnte skulle vi i det Følgende omtale. Den ædle Dronning **Elisabeth** modtog sidenefter Tilbud fra Stænderne om et hæderligt Underhold, naar hun vilde vende tilbage til Danmark, men hun vilde, svarede hun, hellere leve i Landflygtighed med sin Ægteherre end regjere uden ham. Hendes Dage vare ogsaa snart talte: Dagen før Brodermisse 1526 døde hun i Gent, endnu ikke 26 Aar gammel. — Det var Tiburtii Dag 1523, at Kong Christian som Flygtning forlod sin Rede; men alle Hovedstadens Borgere, unge og gamle, løb ned til Strandbredden og op paa Voldene, hvorfra de med sorgmodige Blikke fulgte Kongesnekkens stribede Seil, indtil Vinden blæste friskere op, og Skovshoved Pynt unddrog den elskede Herre for deres Syn. Da vendte de sukkende tilbage; „Fugle smaae" som de vare, havde de altid seet op til

ham som til den kongelige „Ørn;" og i deres Hjerter svore de at blive ham troe. Saa synger den gamle Vise:

„Bort da fløi den gamle Ørn alt med sine Unger smaae;
De andre Fugle de bleve saa vilde, slet ingen Raad de saae.
Thi nu sidder Høgen i Egetop og breder ud sine Vinger;
De andre Smaafugle, i Skoven er, han maa saa jammerlig trænge.
Nu sidder Kragen paa baren Qvist, hun svelter over sin Klø;
Uglen sig skjuler i Ellerrunte, hun haver saa stor Uro.
Og Viben løber i Agerreen alt med sin bøie Tov;
Naar Høgen kommer flyvende frem, han vil bende æde op.
Nu sidde alle de Fugle smaae og tie qvær som Steen;
De have mist deres deilige Sang; — vil Gud, de faae den igjen!
Men nu er der Sorg i den hele Lund, hvor før der var Fuglesang;
Enhver maa vel ynkes over de Smaae, at Tiden er dem saa trang."

Og vel maatte „de Smaae" sørge, thi paa Viborg Landsthing havde allerede „Høgene" og deres Konge ladet Kong Christians Love brænde som „skadelige og stridende mod gode Sæder," — ogsaa den, der forbød at sælge Bønder som Qvæg! — og i sin Haandfæstning havde Kong **Frederik den Første** ei alene stadfæstet alle Adelens og Geistlighedens ældre Forrettigheder, men saaledes forbedret dem, at Hvitfeldt henrykt udbryder om Adelens Hals- og Haandsret: „hvilket er en drabelig Frihed, deslige ingen Konge udi Danmark haver udgivet, hvorfor denne Konges Ihukommelse bør hellig og uglemt at være hos os (ɔ: Adelen) og vore Efterkommere."

---

*223. Til uforgængelig Ære for dem selv, til Ære ogsaa for deres ulykkelige Konge, vare mange ypperlige Mænd dragne i frivillig Landflygtighed med Christian den Anden; men derfor var al Troskab dog ikke landflygtig i Danmark. Vel blev den nedrige Klaus Eriksen Ravnsberg Forræder, saa han selv var Oprørerne behjelpelig med at overliste Kallundborg Slot, som var betroet til hans Varetægt, hvorfor han fik Tilnavnet Slippeslot: men desbedre forsvarede sig Kjøbenhavn og Malmø. De havde lovet den bortdragende Konge, at de skulde holde sig i tre Maaneder, indtil han kom med Undsætning; men de holdt sig i mere end to Gange tre. — Den ædle **Henrik Gøye** til Gisselfeldt førte Forsvaret i Kjøbenhavn. Paa den strenge Ridder og de ridderlige Borgere frugtede Trudsler og Overtalelser lige lidet: de havde svoret Kong Christian, og deres Eed vilde de holde. Det var fjortende Dagen

for St. Hansdag, at Kong Frederik og hans Søn Prinds Christian indesluttede Byen fra Landsiden, medens de lybske Skibe indesluttede den fra Søsiden. Dengang stode Byens tre Porte for Enden af Vester-, Øster- og Nørregade (omtrent paa Midten af disse Gaders nærværende Længde); Stranden var allevegne langt bredere end nu, og hiinsides Slotsholmen var der ingen By. Saa snevert var altsaa denne begrændset, men Frederik vovede dog ikke at storme den med sine 8000 Krigere. Derimod gjorde de Beleirede hyppige Udfald paa det flade Land imellem Volden og Peblingesøen, og fra Voldkattene hilsede de Beleiringshæren med Kugler og Krudt, saasnart den nærmede sig mere end tilbørlig. — Imens havde Kong Christian søgt Hjelp hos sin Svoger Keiser Carl, som dog kun havde Breve at understøtte ham med, der truede nok, men forskrækkede Ingen. Ogsaa hos Henrik den Ottende af England havde han forgjeves underhandlet om Bistand. Endelig fik han i Tydskland 26000 Mand hvervet, med hvilke han vilde tilbagevinde sit Rige; men neppe vare de ved Perleberg gaaet over Elben, før de forlangte Sold, og da de hverken kunde faae den eller faae Sikkerhed for den, adspredte de sig paany til alle Kanter, og Christian stod atter ene. — Nærmere var Haabet en anden Gang de ængstede Kjøbenhavnere. Fire af Christians Skibe havde underveis taget to af Hamborgernes og nærmede sig nu Kjøbenhavn. Rigtignok laae Lybekkerne her med 18 Skibe, og den tappre Joh. Rantzau, Frederiks holsteenske Marsk, med Maagens Gøye, den danske Rigshovmester, tilbøde Lybekkerne, at de vilde selv gaae ombord i dem og føre dem mod Fjenden; men lige bange vare Kræmmerne for deres Skibe og toge Flugten. Altsaa blev Kjøbenhavn undsat; fra Voldene tordnede der Glædessalver, og paa Taarnene blussede antændte Begkrandse; men Glæden varede kun kort, thi de fire Skibe havde kun lidet Mandskab ombord og, hvad værre var, kun lidet Proviant. Tilsidst vristede da Hungersnøden de djærve Forsvarere Sværdet af Haanden, og Helligtrekongersdag 1524 aabnede Kjøbenhavn sine Porte for Fjenden, efter dog først at have tiltvunget sig de hæderligste Fredsvilkaar. Men Henrik Gøye maatte pantsætte sine Eiendomme for dermed at betale, hvad han havde udlagt i sin Konges Tjeneste. Rigere var dog Ingen i sin Fattigdom, og stoltere skulde Ingen bære sit Hoved end den nedbøiede Helt. Frivillig gik ogsaa han i Landflygtighed med sin Konge; i Tydskland lukkede han sine Øine. — Kort efter Kjøbenhavn overgav ogsaa Malmø

sig. Her havde den dristige **Jørgen Kok** ført Forsvaret i Spidsen for et heihjertet og heltemodigt Borgerskab. Den sidste danske By var falden tilføie for Hertug Frederik. — Det var første Gang, at Danmark erobredes af Holsteen-Gottorp.

---

*224. Endnu var der dog een Mand, som ikke vilde fortvivle om sin Konges Sag, men som vedblev at haabe imod alt Haab. Fra sin faste Borg paa Gulland trodsede han Nordens forenede Konger samt Tydsklands Hanser. Det var Normanden, den stolte **Søren Norby**, „en af de herligste Helte, Norden har frembragt," ligemeget hjemme paa Landet og paa Havet. Han havde allerede udmærket sig i Kong Hans's Krige mod Stæderne, og da Gustav Vasa hævede Svenskhedens Banner mod Kong Christian, var han, som vi allerede have nævnet, den eneste danske Mand, der hævdede sin tidligere Feltherreære. Med sine faae Stridskræfter undsatte han snart den ene, snart den anden Fæstning, og havde Kong Christian havt mange som ham, vilde det blevet en tung Gang for Gustav til Sverrigs Kongethrone. — Først nu viste han sig dog ret i sin fulde Storhed: klar og lynsnar i Planer, uudtømmelig paa Hjelpekilder, hvor ingen Anden kunde finde dem, fuld af snilde Anslag, aldrig forsagt, men utrættelig virksom. Med sine Krydsere foer han allevegne omkring og tog alle de Skibe fra sin Konges Modstandere, han kunde faae fat paa. Endelig formaaede Lybekkerne Kong Gustav til at gaae angrebsviis tilværks imod ham, og 1524 blev han beleiret paa Visborg Slot. Men da han efter to Maaneders Forløb indsaae, at han vanskelig vilde kunne holde sig længer, overgav han for et Syns Skyld Ø og Fæstning til Frederik, fik derved Lybekkerne til at drage sig ud af Kampen, gjorde desuden Gustav betænksom ved at fortsætte et Angreb, der nu maatte synes rettet mod hans Forbundsven, vandt sig øieniksjebet en Ven i den fjendtlige Anfører, og forblev uforstyrret i Besiddelsen af sit Lehn. Om Vinteren rustede han paany, og før Nogen anede det, landede han næste Vaar i Skaane. Her gik strax forskjellige Byer ham tilhaande, ogsaa Bønderne reiste sig, og Tyge Krabbe maatte trække sig tilbage til Malmø. Allerede stode Skaane og Bleking ham aabne, og Kong Frederiks Throne ravede, thi ogsaa i Jylland begyndte den rette Konges Tilhængere at hæve Hovederne, og i Kjøbenhavn lagde man saalidet Skjul paa sin Uvillie mod Gottorpernes Konge, at man ikke vilde tillade hans Marsk at føre mere end tyve Mand

ad Gangen gjennem Byen ad Skaane til. Men Joh. Rantzau slog først (Egesips Dag 1525) en Bondehær ved Lund, som en vis Junker Morits af Oldenborg anførte. Derpaa (Peder Martyrs Dag) slog han Otto Stisøn med en endnu langt større Bondehær (paa 24000 Mand, siges der) ved Brunketofte Lund; og her idetmindste var det nok snarere Forræderi end Feighed, der gjorde Udslaget, thi Stisøn havde ofte forhen staaet med Ære i Kugleregnen. Her løb han:

„Otto Stisøn med sin blakkede Hest — og det sagde Palle, vor Grande —
Jeg troer, at Skoven hun er os bedst; han lakked flux efter de Andre —"

lød det siden i Nidvisen om den feige Fører. — I begge Slagene lede Bønderne et frygteligt Nederlag, og i Lund bleve tresindstyve værgeløse Borgere trukne ud af Kirken og myrdede, andre Grusomheder ikke at omtale. Saa indesluttede Rantzau Norby i Landskrona, men Helten var endnu saa fuld af Haab og Mod, at han turde love sin Konge, at, hvis denne blot kunde sende ham tusinde Landsknegte og saa mange Skibe, som behøvedes til at overføre dem, skulde han „med Guds Hjelp tilbagevinde alle Hans Majestæts Riger og Lande." Christian havde dog hverken Skibe eller Landsknegte at sende, og tilsidst maatte Norby overgive sig, men paa de hæderligste Vilkaar. Gulland maatte han overlevere — skjøndt nær havde han paany narret Kong Frederik for den, hvis ikke Otto Krumpen havde været ham for gammel og luun —; men i den Sted fik han Sølvisborg og Rønneby i Forlehning. Ogsaa her havde han kunnet sidde i Ro og Velvære, anseet og mægtig, hvis han blot havde kunnet glemme sin Konge. Han blev dog ved at feide paa Lybekkerne; han havde altid fundet det saa sundt for sin Helbred og desuden saa fornøieligt at lugte til deres Kryderposer og rage i deres Kramkister; og endnu engang maatte han staae en Tørn med Kongerne og Stæderne. Han løb i Søen med fire Skibe og 600 Mand; Skipper Klement og Peter v. Hylle stødte til ham med sex Skibe; — thi Klaus Kniphoff, en anden af hans gamle Venner og Jørgen Koks Stifsøn, havde de vrede Hamborgere steilet, fordi han gjorde dem Vesterhavet altfor usikkert. Der kom atter Skræk og Rædsel over alle Søfarende i Østersøen, men Bartholomæi Dag 1526 maatte Norby holde Stand mod en forenet dansk og svensk Flaade, og dette blev hans sidste Kamp i vore Farvande. Fem af hans bedste Skibe gik tabt, og med Resten styrede han

til Narva, solgte dem der og gik selv til Czaren i Moskov. Han viste ham Finland, som han syntes maatte ligge ham saare beleiligt, og vilde dermed vinde ham for sin Konge. Men Czaren var allerede vundet af Kong Gustav og kastede Norby i Fængsel. Her maatte han hensukke de følgende tre Aar, indtil Keiser Carl tilsidst fik sin Svogers trofaste Tjener udfriet. Han drog da til Nederlandene og traadte i Keiserens Tjeneste, men allerede det næste Aar, 1530, under Beleiringen for Florents, gjorde en Falkonetkugle Ende paa den stolte Kæmpes rastløse Liv.

---

225. At Frederik den Første bildte sig ind, at ogsaa han i Kraft af Kalmarunionen skulde sætte Nordens Trillingkrone paa sit Hoved, kan det være nok at antyde; han blev hurtig bedre belært af Kong Gustav. — At Lybekkerne i dyre Domme gjorde sig den Dobbeltkrone betalt, de havde smeddet ham, følger af sig selv; de lode det ikke blive ved en Stadfæstelse af deres Handelsprivilegier; de fik iblandt andet ogsaa Bornholm at udsuge paa 30 Aar. — Luthersdommens Indførelse til Trods for Kongens Haandfæstning gjemme vi til det Følgende. — Der er saaledes endnu kun een mærkelig Begivenhed fra Frederiks tiaarige Regjering at omtale. I Norge havde man nødig opsagt Kong Christian Troskabseden, og det var nærmest den indvandrede danske Adel, som havde drevet Afsættelsen igjennem. Gustav Trolle, som havde maattet rømme sit Erkesæde i Upsal, havde jo vistnok været føielig nok til at krone Kong Frederik, men var falden tilbage til Kong Christian, og næsten alle de norske Bisper havde han paany vundet for den afsatte Konge. Da **Christian den Anden** endelig fik formaaet sin keiserlige Svoger til at yde sig en virksommere Understøttelse end tomme Trudselsbreve; da han langt om længe fik sig en Flaade udrustet i Holland; styrede han altsaa ad det sydlige Norge til og landede i Hesnæs Havn paa Agder, i Slutningen af 1531. Her haabede han, og det med Grund, at skulle gjenvinde sin Krone. Ogsaa paa denne Reise var han hjemsøgt af haarde Storme, som da han for halvniende Aar siden forlod sit Rige, og ti af hans femogtyve Skibe med det sværeste Skyts forgik. Da han Theodori Dag 1531 steg iland, gik dog Folket ham villig tilhaande, og Dagen for Andersmisse modtog han i Oslo det norske Rigsraads Hylding. Men Slotsherren paa Akershuus, Maagens Gyldenstjerne, holdt ham op med Underhandlinger, og hans Seire i Vigen havde ikke stort at betyde. Desuden smeltede

hans Hær sammen ved Sygdomme, og Misfornøielse opstod, da Solden udeblev. Atter lagde han sig for Akershuus med 2000 Fodfolk og 80 Ryttere — det var hele Resten af hans 10000 Mand; men i Begyndelsen af Vaaren kom Bispen af Odense, den trædske Knud Gyldenstjerne, med en velbemandet Flaade af danske og lybske Seilere. Christians Stilling var fortvivlet, og der blev indledet Underhandlinger, som vedvarede i fulde syv Uger. Man raadede ham at reise ned til hans Farbroder, der visselig vilde tage hæderlig imod ham og „forsorge ham med en christelig, ærlig, fyrstelig Underholdning, meget bedre end de havde Magt til at sige ham;" og han gik ind paa dette Raad. „Den hellige Trefoldighed til Lov, Priis og Ære" lovede altsaa Knud Gyldenstjerne og hans Venner „ved deres Ære, Redelighed og gode christelige Tro," at, naar Christian blot vilde begive sig ned til sin Farbroder, „vilde de med al christelig, ærlig, tilbørlig Ære, Reverents og Værdighed annamme, undfange og opholde" ham i „fri, sikker, ubehindret Velmagt;" og de tilsagde ham „en fri, ærlig, sikker, trofast, ubrødelig og christelig Leide..., som fuldkommeligen og troligen holdes skal, under Guds store Hevn og evige Straf, ved alles vores gode Tro, Love, Ære og Redelighed." — Gyldenstjerne havde ubetinget Fuldmagt af Frederik til at afslutte hvad Overeenskomst han bedst kunde; men inden Leidet var forseglet, fik han Ordre til ikkun at underhandle med Kongen, naar denne vilde give sig paa Naade og Unaade. Desuagtet hængte baade han og syvogtyve andre Herrer Seglene under det sikkre Leide, og Christian overgav sig til dem St. Theobalds Dag 1532. De seilede altsaa herned med ham. Da de kastede Anker paa Kjøbenhavns Rhed, fandt de Kong Frederik og hans Rigsraad høilig misfornøiede med Udsigten til at maatte slippe, hvad de saa godt havde i Fælden; og saa længe vendte og dreiede de paa deres Samvittigheder, at de kom til det Udslag, at de ikke behøvede at holde Leidet, siden Christian fra sin Side skulde have brudt Betingelserne for det! Efter otte Dages Forløb seilede man da videre med ham, for, som det hed, at føre ham til Kongen i Flensborg; og den ulykkelige Fange mærkede først Løgnen og Svigen, da man seilede Flensborg Fjord forbi og styrede mod Sønderborg. Her blev han indsat i det blaae Taarn og fik kun sin norske Dverg med sig. I det første halve Aar kunde han dog frit gaae omkring paa Slottet og Blokhuset, naar han vilde lade være at tale med Nogen; men da man greb ham i et Forsøg paa at

tilskrive sine Venner i Tydskland, indespærrede man ham med Dvergen i et Kammer i det østlige Taarn og murede Døren til efter ham. Igjennem et Hul paa Væggen rakte man ham Maden, og Lyset fik han igjennem et høit Vindue med tykke Jernstænger for. Kong Frederik og hans Søn forpligtede sig til Danmarks og Holsteens Adel, at de aldrig skulde løsgive ham, ja ei engang i Nødsfald forflytte ham; og otte Rigsraader og Landraader fik Opsigt med Slottet og toge dets Befalingsmand i Eed. Dvergen kunde ikke holde det ud i Fængslet; han afløstes derfor af en gammel Soldat, som var Christians eneste Selskab i en lang Række af Aar. Da han døde, græd den gamle Konge af Smerte. Paa attende Aar holdt man ham saaledes afspærret fra Verden og levende begravet; i Gulvets Stene blev der Mærker af hans tunge Vandringer, og i Bordets Marmorplade, som stod midt paa Gulvet, blev der en Fure langs med Kanterne. Den var sleben af hans ene Finger, som han lod følge Pladen, naar han vandrede trindt om Bordet.

---

226. Frederik den Første fik ikke lang Tid til at glæde sig over sit og Gyldenstjernes Forræderi. Tre Fjerdingaar efter dette døde han paa Gottorp, Skærtorsdag (Ezechiels Dag) 1533, og blev begravet i Slesvigs Domkirke. Brückmann fortæller om hans Lig, at „det blødte meget heftig," og Hvitfeldt, at der flød en stor Hob Vand og Blod af hans Ligkiste; i dette Jertegn, som neppe var af de gode, faaer Enhver selv at lægge, hvad Betydning han bedst kan og vil. Vist er det, at der randt Blod efter Frederiks Baare. — Prinds Hans, hvem Thronen var lovet, døde i Regensborg samme Dag, som man fængslede hans Fader; men derfor manglede det ingenlunde paa Personligheder, om hvem de forskjellige Partier kunde slutte sig. Adelen ønskede Hertug Christian, Kong Frederiks ældste Søn, der havde givet den Tegn nok paa sin Beraagenhed. Geistligheden derimod ønskede den otteaarige Prinds Johan, Frederiks næstældste Søn, hvem de haabede at kunne bevare for Pavismen, for hvilken hans ældre Broder længst var gaaet tabt. Men Borger og Bonde stirrede med længselsfulde Blikke mod den gamle Fange i Sønderborg Slotstaarn, som dog ingen Anelse havde om, hvorledes hans Navn atter maatte bringe det hele Folk i Vaaben. Paa Rigsdagen i Kjøbenhavn, Midsommer 1533, kom det ikke til noget Kongevalg, fordi Herrerne ikke kunde enes om Andet, end at det igrunden ingen Hast havde med Valget af en Overherre. Inden

den næste Rigsdag traadte sammen, havde imidlertid et sælsomt Forbund udviklet sig. — Den danske Borger- og Bondestand havde ingen hjemmefødt Fører, men Borgerstanden i de to vigtigste Stæder, Kjøbenhavn og Malmø, ledebes hver af sin Borgemester, begge indvandrede Tydskere. Kjøbenhavns Borgerskab fulgte **Ambrosius Bogbinder**, Malmøs den forhen omtalte **Jørgen Kok** (ogsaa kaldet **Mynter**). De forenede sig med Lybekkerne, hidtil Christian den Andens bittreste Fjender, som dog ingen Glæde havde havt af hans Fordrivelse, da de ikke dermed havde faaet Hollænderne udelukkede fra Nordens Havne, og som derfor vare rede til atter at hæve ham paa Thronen, for om de mulig ad denne Vei kunde tiltvinge sig Enehandelen. Anden Vei stod dem jo heller ikke aaben, thi Hertug Christian vilde ikke skylde dem Thronen; hans Afslag havde de allerede modtaget. Desuden havde i Lybek et Par unge, ærgjerrige Mænd af ringe Kaar, **Markus Mejer** og **Jørgen Wullenweber**, revet al Magten til sig fra de gamle, herskende Huse; men disses hele Retning maatte, saafremt de overhovedet skulde tage Parti, med Nødvendighed knytte dem til Borgerpartiet i Danmark. Hertil kom endnu den fælles Interesse for Lutherdommen; og det underlige Forbund var sluttet mellem det danske Folk og de tydske Stæder. Frihed og Ligeberettigelse var Maalet, som Borger og Bonde kæmpede for; de vilde ryste det skjændige Aag af Skuldrene, som de privilegerede Stænder havde paalistet dem; og derfor begyndte de en af de blodigste og betydningsfuldeste Kampe i vor Historie. — Men under disse Forholde maatte Adel og Geistlighed nødvendig slutte sig sammen, hvordan det saa gik Geistligheden med dens Tro; det gjaldt om deres kostelige Forrettigheder, deres Herredømme over Land og Folk, deres Tilværelse. En Fører havde de, naar blot de vilde søge ham paa Gottorp, og med ham gik hele Holsteen. Den halvtydske Adel betænkte sig naturligviis ikke længe; om det saa var Bisperne, bede de i det sure Æble. Da Maagens Gøye, Erik Banner og deres Ligesindede første Gang henvendte sig til Hertug Christian, fik de rigtignok et Afslag: „han vilde ingenlunde eftertragte en Krone uden lovlig Kaldelse,“ og „han kunde aldrig troe, at den Regjering kunde blive lykkelig, som grundlagdes ved Blod eller List.“ Siden besindede han sig dog, og St. Ulriks Dag 1534 valgte Jyllands Herrer og Bisper ham i Ry ved Skanderborg til Danmarks Konge. Fem Dage senere, St. Knuds Aften, samlede den fyenske Adel sig i Hjallese Kirke ved Odense, hvor den kom til samme Beslutning, og

den, som regnede Folket efter Hjelme og Krumstave, kunde med Freidighed paastaae, at Kong **Christian den Tredie** allerede var anerkjendt af det halve Danmark.

---

227. Forinden Christians eensidige og egenmægtige Valg var Krigen dog allerede udbrudt. Lybekkerne havde til Hærfører valgt **Grev Christopher** af Oldenborg, en Sønnesøn af Christian den Førstes Broder, den stridbare Grev Geert; og efter ham kaldes Krigen Grevens Feide. Han faldt strax ind i Holsteen, hvor han ved et pludseligt Overfald indtog forskjellige Byer, men Hensigten hermed var kun at afvende Opmærksomheden fra Sjælland, der skulde blottes for Forsvarere. Da dette var naaet, steg han St. Hansaften ved Morgengry iland mellem Skovshoved og Hvidøre, og lod trøstig Holstenerne tilbagetage deres egne Byer. Neppe var dette skeet, før Hertug Christian, der synes at have glemt, at han nu tillige skulde være Danmarks Konge, sluttede en Fred med det tæt indesluttede Lybek, ved hvilken Holsteen blev gjort fremmed for Krigen, som fremtidig ene maatte føres i Danmark! — Greven indtog med Lethed hele Sjælland, og paa Mødet i Ringsted fornyede Borger og Bonde med Glæde Troskabseden til Kong Christian den Anden. De fleste af Adelen stode imod, men det varede ikke længe, før deres brændende Herregaarde bragte dem til Besindelse. „Det var ikke sælligt i de Dage at være eller hedde af Adel;" thi det var Menigmands Ord og Tanke, at „man skulde slaae Ulvene ihjel, saa blev der ingen Unger efter dem." Fruer og Jomfruer forklædte sig i Bondeklæder, og priste deres gode Lykke, naar de kun fandt en Krog, hvor de vare ukjendte. — I Skaane havde **Jørgen Kok** allerede sikkret sig Malmø, og den skaanske Adel fulgte hurtig den sjællandskes Fodspor, saa den med Borger og Bonde hyldede den forhadte Borgerkonge paa Lybershøi. Møen, Falster, Lolland og Langeland gik uopfordrede samme Vei, og heller ikke i Fyen kunde Adelen holde Almuen Stangen. **Joh. Rantzau** kom den imidlertid til Hjelp, og i Høsten 1534 lede de fyenske Bønder et grueligt Nederlag mellem Faurskovs Banker. Men fra Fyen maatte Rantzau skynde sig til anden Gjerning, saa Øen kom paany i de Grevelige Hænder. Værre faren end Fyen var ingen anden af vore Øer; den vidste hverken ud eller ind, hvordan den havde det, men maatte den ene Dag hylde den ene Christian for den næste at hylde den anden; og aldrig foregik et saadant Bytte uden Mord og Brand.

---

*228. Rantzaus næste Gjerning var i Jylland. Herover var den raske **Skipper Klement** sendt af Greven, og han havde først indtaget Aalborg og dernæst reist Vendelboerne. I store Hobe havde de sluttet sig til ham, thi de vare blevne deres Natur og deres Fortid troe. St. Galli Dag havde han da ved Svenstrup slaaet den jydske Adel, der havde en Fane brunsvigske Ryttere med sig, og havde derpaa bemægtiget sig Viborg. Mens Flokke af hans Bønder trængte langs Vestkysten ligened til Ribe, havde han selv lagt sig for Randers, som han flere Gange forgjeves havde stormet, fordi han manglede grovt Skyts, og havde derpaa trukket sig tilbage til Aalborg. Her indesluttede **Joh. Rantzau** ham nu med sine Holstenere samt Erik Banner med Jyderne. Baade Klement og Byen gjorde tapper Modstand; flere Storme bleve afslagne, og ved en af disse styrtedes Rantzau fra Volden hovedkulds ned i Graven, men han fortsatte lige ufortrøden sine Angreb. Det ene Brystværk toges efter det andet, og efter et Blodbad, i hvilket 2000 Bønder faldt, indtog han Aalborg ved Storm og tog alle Skipper Klements Skibe (Nikatii Dag 1534). Selv Qvinder og Børn bleve nedhuggede under Plyndringen. Klement søgte Flugten tilhest, men indhentedes af en kongelig Bonde, Jesper Rimand, der førte ham tilbage til Aalborg, hvorfra han siden bragtes til Kolding. Her radbrækkedes og steiledes han efter halvandet Aars Fangenskab, men spottedes først med en Blykrone, som man paasatte ham, fordi han havde modtaget Hyldingen i sin Konges Navn. — Den øvrige jydske Almue blev nu let og hurtig adspredt, men efter Nederlaget fulgte Dommen, den sørgelige Dom, ved hvilken den fribaarne jydske Bonde fik det Knæk, han endnu ingenlunde har forvundet. Han benaadedes vel paa Livet, som man havde fradømt ham, men sit odelsfrie Gods maatte han opgive og blev fremtidig en trælbunden Fæster, der maatte skatte og skylde til den nærmeste Herremand. — Med større Lethed blev største Delen af Skaane vundet for den nye Konge. Her som allevegne faldt Adelen strax til ham, saasnart den nogenledes saae sig sikkret. Men her var det **Gustav Vasa**, som støttede den med sine Krigere, og det har man kaldt „en rar og mærkelig Ting udi den nordiske Historie, at see en svensk Konge udi Harnisk for at beskytte en dansk Konges Throne;" skjøndt i Danmark stod der jo Konge mod Konge, saa Gustav havde altid støttet „en Konge," ihvad Parti han saa havde grebet. Men for at hytte sit eget Skind maatte han vende Vaabnene mod Christian den Anden og hele det menige

danske Folk; maatte han støtte Adelen her, mens han var vant til at bekæmpe den hjemme. Det skaanske Hovedslag stod ved Helsingborg, fjorten Dage efter Nyaar 1535, og i dette blev Markus Meier tagen til Fange, medens Jørgen Kok reddede sig ved Flugten. — Ved Pintsetid næstefter samlede den søndenfjeldske Adel sig i Oslo, og ogsaa den hyldede nu Kong Christian den Tredie.

---

*229. Fem Uger efter Vendelboernes Nederlag steg **Joh. Rantzau** iland paa Hellenæs i Fyen. Alle de Skibe og Baade i de nærmeste jydske Fjorde, som havde undgaaet Fjendens Ødelæggelser, havde han ladet føre ned under Als; paa dem indskibede han sine Landsknegte, sine holsteenske og jydske Ryttere, og udskibede dem atter med en saadan Hurtighed, at de samtlige stode i god Behold paa fyensk Grund, inden Fjenden, der havde ventet ham ved Middelfartkanten, mærkede det. To Maaneder senere, ved Jævndøgnstid, slog han Bønderne paa de saakaldte Grevens Høie ved Fjeldsted. 3000 Bønder skulle her være faldne, og 11 Falkonetter samt 11 Slanger bleve Rantzaus Bytte. Neppe var dette skeet, før den fyenske Adel sluttede sig til ham; efter dem kom Præsterne, og ligeledes maatte Borgemestre og Raad i de fire tagne Kjøbstæder indestaae for Borgernes Troskab, samt Herredsfogderne for Bøndernes. — Paa Grev Christophers Vegne havde Grev **Johan af Hoja** Overanførslen i Fyen, og med ham var **Gustav Trolle**. Krigen drog i Langdrag, og Fyen plyndredes afvexlende af begge Hærene, hvor ogsaa afvexlende begge Konger Troskab. Men de Grevelige fik ny Forstærkning baade fra Sjælland og Lybek, og det blev besluttet, at nu skulde Hovedslaget staae. I Faaborg blev Angrebsplanen lagt, og den beskjæmmede ikke sine Mestre, men i Stuen, hvor de holdt Krigsraad, sad Præsten **Hans Madsen** fra Svanninge fængslet i et Skab. Han hørte Raadslagningen, og det lykkedes ham om Natten at slide sig løs af sine Baand. Halvnøgen og barbenet ilede han ned til Stranden, fandt her en aareløs Baad, men stagede sig ved Hjelp af en Humlestang over til Horns Næs, hvorfra han skyndsomst løb til Rantzaus Leir foran Assens, meddeelte ham Fjendens Anslag og satte sit Hoved i Pant paa, at han foer med Sandhed. Jak. Hardenberg, hans Herremand, vidnede for hans Paalidelighed; han havde jo selv betroet Præsten sin hele Rigdom af Guld og Sølv, og at denne ikke vilde bekjende,

hvor han havde skjult det, var Grunden til hans Fængsling og Mishandling. — Rantzau afbrændte nu øieblikkelig sin Leir for at skuffe begge sine Fjender, som havde han grebet en iilsom Flugt. For Assens lod han kun et Jagttagelsescorps paa 100 Ryttere blive tilbage, men med hele sin øvrige Styrke drog han den ventede Fjende imøde. Denne traf han St. Barnabæ Dag, ved Daggry. Den havde forskandset sig i sin Vognborg paa Ørnebjerg, thi den vilde oppebie Dagens Komme, inden den skred frem til Angreb. Grunden til Leirens Brand havde den ligesaa lidet kunnet fatte som de Beleirede; enten, meente man, var Rantzau bortjaget af disse, eller han havde selv grebet Flugten af Frygt for det truende Angreb. Rantzau havde taget Veien gjennem Daldybderne, og sine Tropper havde han ladet slutte sig tæt sammen, for at de skulde synes desto færre. Da de nærmede sig Bjerget, tog Fjenden dem ogsaa for en sprængt Afdeling af den flygtende Hær, og styrtede sig strax ned paa dem, for at knuse dem ved sin Mængde. Men Hidsigheden, hvormed de Grevelige styrtede sig ned ad den steile Bakkeskrænt, hindrede dem i at vedligeholde den tilbørlige Orden. Rytterne rede for stærkt til, og Hageskytterne, der skulde følge dem, kunde ikke, men bragte kun Uorden i Rytteriet. Fodfolket styrtede afsted med samme Heftighed og brændte løs, inden Skuddene kunde lange. Rantzau holdt derimod Stand; først da de Grevelige vare ham paa Steenkast nær, blottede han héle sit Artilleri og lod dets sikkre Ild anrette en skrækkelig Ødelæggelse paa Fjenden. Denne holdt sig desuagtet tappert, da den første Forvirring var ovre, og Kampen blev ligesaa haardnakket som blodig. Men nu lod Rantzau et frisk Baghold hugge ind, Jagttagelsescorpset kom ogsaa tililende fra Assens, og efter halvanden Times Blodbad toge de Grevelige Flugten i den vildeste Uorden; thi Grev Klaus af Teklenborg, en af Anførerne, var allerede falden; Greven af Hoja var dødelig saaret, og det Samme var Tilfældet med Gustav Trolle, saa Hæren var uden egentlige Førere. Hele det grevelige Artilleri, Skyts og Krigsforraad blev erobret tilligemed 400 Rust- og Trosvogne; ogsaa begge Hovedfanerne bleve tagne; 1800 Landsknegte (deriblandt 100 Adelsmænd og flere af Høvidsmændene) samt henved 200 Ryttere (deriblandt 39 Adelsmænd) gave sig fangne; Resten, over 2000 Mand, var nedhugget. Derimod skulle de Kongelige kun have mistet — 40 Mand! hvilket „fortjener at anføres, men ikke at troes.“ Efter Slaget drak Rantzau af sit Sølvbæger den flygtende

Fjende en hastig Hedenfart, samt sendte sin Konge, der opholdt sig i Kolding, et Ilbud om Seieren. Allerede næste Middag indsandt Christian den Tredie sig i Leiren; Kronens Ring var nu saa temmelig befæstet om hans Tinding, thi med dette ene Slag var saagodtsom hele Fyen erobret. Fra Assens flygtede Besætningen, og den tomme By var hurtig taget. Det stærkt besatte Nyborg tog Rantzau ved Overrumpling, thi først da han var heelt inde i Byen, lod han slaae Allarm, og hvad der nu ikke godvillig gav sig, blev nedhugget; hvorpaa Otto Stisen overleverede ham Slottet. — Kun Svendborgs Erobring skulle vi med et Par Ord omtale. Byen havde tidligere været en af de ivrigste paa Grevens Side: dens Borgere vare de første, som reiste sig i Fyen, stormede og ødelagde Ørkel Slot, nedbrøde Herregaardene og indtoge Odense; og deres Iver var naturligviis ikke aftaget, efterat Lybekkerne havde valgt deres Havn til Leiested for en Deel af sin Flaade. Men deres Mod var nu brudt, og Prioren, **Hans Gaas**, havde allerede vidst at fremkalde en gunstigere Stemning for Christian den Tredie. En Dag som den lybske Flaade atter var løben ud, fandt den djærve Gaas endnu villigere Øren for sine Opfordringer. Paa et Taarn ved Stranden bleve Kanoner opplantede, for at man kunde modtage Lybekkerne saa meget varmere, naar de kom igjen. Selv ledede Gaas Forsvarsværket, og det med en saadan Dygtighed, at Tydskerne forgjeves stræbte at tiltvinge sig Adgangen. De maatte vende tilbage med uforrettet Sag. Saaledes sluttede da ogsaa Svendborg sig til den nye Konge, men den kjække Prior blev adlet for sin Manddom, fik en Sølvkande af Kongen, hvori hans adelige Vaaben var indgravet, og fjorten Aar senere blev han Bisp i Trondhjem. Her døde han 27. Sept. 1578.

---

*230. Vi have endnu ikke nævnet „Danmarks Vovehals." Dette Kjendingsnavn erhvervede sig den kjække **Peder Skram** til Urup, og med fuld Føie. Han havde allerede kæmpet iblandt de Forreste ved Brænkyrka og Ramundaboda, og i Langfredagsslaget paa Foxisvold var det ene ham, som frelste Maagens Gyldenstjerne med det danske Hovedbanner fra de tre Svenskere, som havde taget ham fangen. Under Christian den Andens Leidebrev havde han hverken villet sætte sit Navn eller Segl, fordi han vidste, at det neppe vilde blive holdt, da han selv havde været den ene af dem, der overbragte Knud Gyldenstjerne Indskrænkningerne i hans Fuldmagt. Ved

Ørnebjerg fik han syv farlige Saar, og lægt var han endnu langtfra, da han atter stillede sig blot for Kugleregnen. — Hidtil havde han kun kæmpet tillands, men nu fik han Overanførslen over den danske Flaade, og i Forstavnen paa sit Admiralskib vandt han sig sine fyldigste Seierskrandse. Under Bornholm slog han en stor lybsk Flaade og tog ti af Fjendens Skibe. Derpaa indtog han Korsør og Tranekjær, hvorpaa Langeland, Lolland, Falster og Møen maatte overgive sig til ham. Overalt brandskattede han naturligviis og tvang Almuen til at forsyne Flaaden med Levnetsmidler, men ogsaa dette skal dog hædre hans Minde, at han ikke, som ellers var Skik, benyttede den rigelige Leilighed til at berige sig selv, men aflagde efterhaanden nøiagtige Regnskaber for Alt, hvad han oppebar i sin Herres Tjeneste. Efterat han havde renset Farvandet, overførte han de kongelige Tropper fra Nyborg til Korsør, hvorpaa han indesluttede Kjøbenhavn fra Søsiden, medens Rantzau angreb den fra Landsiden. Inden Kjøbenhavn endnu var taget, gik han med en Deel af Flaaden til Sundet og lod sine Stykker spille paa Krogen, indtil den lybske Høvidsmand ogsaa overgav dette Slot til Beleiringshæren under Rantzau. — Mange flere vare hans Bedrifter, men her endnu kun dette ene Træk. Lybekkerne stræbte at undsætte Kjøbenhavn, og i Kampen mod dem fik Skram en Musketkugle gjennem det venstre Been. Han maatte gaae iland for at lade sig forbinde, og imens fik Lybekkerne fri Fart ved den preussiske Admiral Prens Udygtighed. De brøde igjennem den forenede Flaade, som skulde holde dem ude, og bragte Kjøbenhavn den tilsigtede Tilførsel. Da gik Christian den Tredie til Skram i Teltet, og ved Synet af den seierrige lidende Helt udbrød han: „Gud bedre mig, min Søn, at Du ikke var der, thi saa var denne Ulykke vel bleven afværget!“ Han havde Ret til at nære denne Overbeviisning, og han havde atter Ret, da han gav Skram Ridderslaget og ved denne Leilighed tilføiede: „Du est vel værd, Du dyrebare Helt, at jeg slaaer Dig til Ridder!“

---

*231. Landskrona overgav sig Dionysii Dag 1535, Krogen Helligtrekongersdag 1536, deres Exempel fulgte inden føie Tid Kallundborg, Aalholm paa Lolland og Nykjøbing paa Falster, saa Alt, hvad Greven endnu havde i sin Vold, var Malmø og Varbjerg Slot samt „det ædle og høimodige Kjøbenhavn.“ — Men Valentins Dag 1536 sluttede Lybek Fred med Danmark (ↄ: Christian den

Tredie), saa fra den Dag stod Greven alene. De gamle Huse havde atter seiret i Lybek, **Wullenweber** var fordreven og steilet, og Byen længtes for sin Handels Skyld efter Ro og Fred. — Trængt fra alle Sider, indsaae ogsaa **Jørgen Kok**, at det var forgjeves længer at stampe imod Braadden, og Theodosiæ Dag 1536 overgav han Malmø paa hæderlige Vilkaar til **Tyge Krabbe**, imod fuldkommen Religionsfrihed. Krabbe havde idetmindste to Gange under Beleiringen viist sig som Feltherre: den ene Gang slog han Niels Kuntze til Ridder i hele Hærens Paasyn, en menig Rytter, der særlig havde udmærket sig ved sit Heltemod; den anden Gang fratog han den nybagte Ridder hans Værdighed, da han var kroben i Skjul, som Kampen skulde begynde. — Endnu holdt **Markus Meier** Varbjerg Slot. Som forhen fortalt, blev han fanget ved Helsingborg og maatte følge med Truid Ulfstand til Varbjerg. Her blev han dog ikke mange Dage gammel, for han narrede sin Bevogter for Slottet, som han paa andet Aar forsvarede med Heltemod. St. Lucians Dag 1536 maatte han imidlertid overgive sig, men Livet blev ham lovet; dog brød man strax sit Ord og steilede baade ham og hans Broder i Helsingborg. — Altsaa stod nu kun Kjøbenhavn tilbage, og dettes Forsvar havde Lybekkerne forinden Angrebet vanskeliggjort, idet de havde fattet en ugrundet Mistanke til den heltemodige Grev Christophers Dygtighed og derfor havde stillet ham Hertug Albert af Meklenborg, den keiserlige Rigs-Arveforskjærer, ved Siden. Dermed var Ansvaret deelt og Myndigheden svækket, Beslutningens Kraft lammet og Udførelsens Rasthed hæmmet; dog vedblev Greven at gjøre Gavnet, og Hertugen syntes heller ikke at forlange stort mere end Navnet. Det var i Juli 1535, at **Joh. Rantzau** steg iland ved Korsør og uden Modstand gik han tværs igjennem Sjælland til Kjøge, hvor han mynstrede sin Hær: 9 Faner Ryttere og 24 Fænniker Knegte. Allerede St. Ibsdag lod han Kjøbenhavn berende, slog derpaa, som for tolv Aar siden, sin Leir paa Særsløv Mark og fuldendte St. Olafsdag Byens Indslutning. Indløbene spærrede Skram. En Beleiring begyndte nu og et Forsvar, der ved sin Langvarighed og Haardnakkethed stedse vil henhøre blandt de navnkundigste. Byen var godt befæstet og forsynet; dens Indbyggere havde stedse udmærket sig ved Kjærlighed til Kong Christian den Anden, saa af Christian den Tredie havde de kun Hevn og Vrede at vente; desuden havde de Kjernen af den lybske Magt inden Murene. I Begyndelsen gjorde de forskjellige Udfald, men da

de indsaae, at de kun tabte Folk ved dem, hørte de op dermed, og Beleiringen gik sin langsomme Gang. Forventningsfulde speidede de daglig efter Hjelpen, som skulde komme fra Keiser Carl, men den udeblev. En Dag troede man dog at øine den: det var tydeligt, at Tredie Christians Skibe havde en Kamp at bestaae med et hundrede andre Skibe, som altsaa maatte have Undsætningen ombord. Tilsidst opdagede man imidlertid, at den hele Kamp var en Leg med leiede Skibe, for at den skuffede Forventning kunde forøge deres Mismod og fordobble deres Haabløshed. — Ved Juletid var det, at Skrams Uheld skaffede Byen Tilførsel, og kort efter hævedes Borgernes Mod ved et nyt Budskab. Pfalzgreve Frederik havde ægtet Prindsesse Dorthea, Christian den Andens ældste Datter, og understøttet af Keiseren samt Nederlandene gjorde han store Forberedelser til et Tog mod Danmark, hvis Krone han gjorde Fordring paa. Men Pfalzgrevens Hær blev mødt i Grøningen af en dansk Hær, og fandt derved tilstrækkelig Beskæftigelse, indtil Kampen herhjemme var udkæmpet. Ei heller fandt Pfalzgreven andensteds et Tilhæng; kun nordenfjelds i Norge forsøgte **Olaf Ingebriktsøn Lunge**, Erkebispen, med Mod og Raskhed, men uden synderligt Held, at reise hans Banner. — Imidlertid havde Lybek sluttet Fred, den ene af de beleirede Byer havde overgivet sig efter den anden, og det heltemodige Kjøbenhavn stod fuldkommen ene, mens det trak Krigens blodige Skaktavl med to Rigers Konge, to Hertugdømmers Hertug, som uhindret kunde anvende sin Overmagt paa dets Angreb. — Dobbelt betænkelig blev Byens Stilling, da Hunger og Smitsot bleve dens daglige Gjester. Endnu var Rædslernes fulde Maal dog ikke naaet, men Christi Legemsfest indtog Rantzau Amager, hvor han anlagde en stærk Skandse; og den sidste Tilførsel var afskaaren. Meel var ikke til at overkomme, eller dog kun til en Priis af 100 Mark for Skjeppen; Priserne paa Øl, Honning, Melk, Viin osv. ligesom paa Smør og Malt samt paa alleslags Fiske- og Kjødvarer stege til det 30-40-dobbelte, og selv for en saadan Priis vare Gjenstandene neppe at overkomme; sit Brød bagte man af Mask, hvis man havde noget saadant, slagtede sine Heste og spiste dem, ja spiste Hunde og Katte med, og betalte f. Ex. en Kat med en Gylden. Skød man en Krage, var det en Lækkerbidsken, og hverken Rotter eller Muus, ei engang Aadsler, rimpede man Næse ad, men betalte dem i dyre Domme. Folk faldt døde om paa Gader og i Huse af Sult og Udmattelse, medens de spæde Børn laae døde ved Mødrenes golde Bryster,

eller diede Blod af dem for Melk. Hungerens skrækkelige Stalbrødre, Mistro til Styrerne og Tvedragt, begyndte ogsaa at indfinde sig, og i et tilfældigt Opløb skulle over 200 Borgere være ihjelslagne, nærmest fordi **Ambrosius Bogbinder** befrygtede et Oprør af den sammenstimlede Mængde. Og dog vedblev Byen at forsvare sig; enhver Opfordring til Overgivelse afvistes. „Endnu have vi ikke ædt vore egne Børn, som Mødrene gjorde i Jerusalem," var de stolte Borgeres stolte Svar. Tilsidst aabnede man dog Portene for de gamle og svage Folk, for Qvinder og Børn; de strømmede ud, men trindt havde Fjenden leiret sig, og hvor de saa end tyede hen, jog han dem med Spyd og Sværd tilbage til den udhungrede By. Det var da umuligt, at denne længer kunde fortsætte Kampen, og endelig — det var St. Olafs Dag 1536, Aarsdagen efter Beleiringens Begyndelse — fandt Overgivelsen Sted. „Og dermed," udbryder Allen, „faldt det sidste Bolværk for Folkefriheden" i Danmark; og dermed, tilføie vi, var Danmark anden Gang indtaget af Holsteengottorp. — Byen beholdt næsten samtlige sine Privilegier og erholdt fuldstændig Tilgivelse for sin Modstand; men Grev Christopher og Hertug Albert maatte med hvide Kjeppe i Hænderne vandre ud til den kongelige Leir for med blottede Hoveder og paa Knæ at bede Kongen om Tilgivelse.

---

232. Borgerkrigens Rædsler vare til Ende; det hele Land var vundet, og den vaklende Krone var urokkelig befæstet paa Kong **Christian den Tredies** Isse. Kongen og Adelen vare Herrer i Danmark; Borger- og Bondestanden maatte dele „alle Overvundnes sædvanlige Kaar: haardere Undertrykkelse og Trældom." Men ogsaa Geistligheden skulde bøies og knækkes. I et hemmeligt Møde (St. Claredag 1536) vedtoge Kongen og de verdslige Rigsraader, at „for Fremtiden skulde Danmarks Regimente ikke hænge af Erkebispen og de andre Bisper, men alene af Kongen og hans Efterkommere og de verdslige Rigsraader og deres Efterkommere." Derfor fængsledes øieblikkelig alle Bisperne over hele Riget, og Bispegodset inddroges under Kronen for, som det hed, at lette Undersaatternes Skatter og betale Rigets Gjeld; ligesom Bispetienden og Klostergodset skulde anvendes til gudeligt Brug, til lærde Mænds Forsørgelse, til milde Stiftelser og Hospitaler, til Forbedring af Universitet og Skoler. Mange af de uhyre Rigdomme gik virkelig den angivne Vei, men mange af dem gik strax i Adels-

herrernes Lommer, og flere og flere fulgte dem. — Dernæst sammenkaldtes en Rigsdag i Kjøbenhavn, hvor næsten hele Rigets Adel mødte, henved 400 Mænd, ligesom Udvalgte af Borgerstanden og nogle faae Bønder; dog fik Ingen af disse Lov til at undertegne eller besegle Rigsdagsbeslutningen, hvis Indhold bekjendtgjordes i et Slutningsmøde paa Gammeltorv, under aaben Himmel (Absalons Dag 1536), og med lydeligt Bifald modtoges af Folket, om end Borger- og Bondestanden fik en skrap Irettesættelse for deres Oprør mod Adelen. — Papismen blev opgivet og den evangeliske Lære indført; ligeledes blev den biskoppelige Værdighed afskaffet, og Kirken skulde fremtidig bestyres af Superintendenter uden verdslig Myndighed; endvidere vedtoges Beslutningerne angaaende Kirkegods, Klostergods osv. Ogsaa gav Kongen sin Haandfæstning, hvori Adelen fik alle sine Forrettigheder stadfæstede og somme betydelig udvidede, medens Geistligheden var aldeles glemt, og i den Sted et Løfte indført om den evangeliske Læres Beskyttelse. Den toaarige Prinds Frederik, tre Dage ældre end Kongevalget i Ny, udnævntes til Thronfølger. — Alt dette fik nu gaae; men i Haandfæstningen var der en Bestemmelse, saalydende: „Efterdi Norges Rige nu er saa forringet i Magt og Formue, at det ikke kan underholde en egen Konge, og desuden er forpligtet til at blive ved Danmarks Krone til evig Tid, og nu i kort Tid, tværtimod denne Forpligtelse, tvende Gange haver gjort Oprør: saa have vi lovet og tilsagt Danmarks Rigsraad og Adel, at det skal herefter være og blive under Danmarks Krone ligesom et af de andre Lande: Jylland, Fyen, Sjælland eller Skaane, og hverken være eller hedde et kongeligt Rige for sig, men en Deel af Danmarks Krone til evig Tid.“ Vi ville ikke sige med Munch, at denne Voldsgjerning, thi en saadan var det, „brændemærker Christians Navn for stedse i Historien;“ men ligesom vi kunde undt og ønsket Norge et bedre Herskab end det danske Rigsraad, hvori ingen Normand fik Sæde — det var strengt nok i Danmark, men strengere i Norge —; saaledes kunde vi ønsket en bedre Slutning paa vor Middeltid end dette Skridt, der ganske vist finder en Forklaringsgrund, men ingen Retfærdiggjørelse, i Tidens Mangel paa Blik for det Folkeliges Væsen og Berettigelse, samt i Norges yderlige Svækkelse, der havde vedvaret i et Par Hundredaar, en Følge af Fortidens skrækkelige Borgerkrige, og som endnu var saa stor, at det lod sig voldføre uden Modstand.

Fortællinger

af

Fædrelandets Historie.

3die Bog.

„Vaagner, vaagner, danske Helte!
Springer op og spænder Belte!
Dag og Daad er Kæmperiim.“

Grundtvig.

Danmark, vor Moder!
Voxet af Bølger,
Venlige Blomst paa
Havfruens Bryst!
Undrende maa selv
Sydboens Øie
Følge Din rige,
Smilende Kyst.

Danmark, vor Moder!
— Venlige Norner
Sang om Din Vugge:
„Evig Du staae!“
Tiderne rulle, —
Bølgerne rulle, —
Blomstre Du skal, mens
Bølgen er blaa.

Danmark, vor Moder!
— Voldsmandens Haand skal
Visne, saa tidt han
Rører Din Fod!
Let er af Grønsvær
Bygget Din Throne;
Trodse den skal dog
Tidernes Flod!

Festen paa Møens Klint, 6te Juli 1852.

Frederik Barfod.

Tredie Bog. Den nye Tid.

233. Kompassets Opfindelse, hvorved Skibene vistes en sikker Vei over de vide Verdenshave; Opfindelsen af Skydevaaben, hvorved Krigens Væsen forandredes, saa den blev ikke længer en Kamp imellem Mand og Mand, en Prøve paa Enkeltmands Kraft og Mod, men et Haandværk, en Konst, der øvedes bedst og villigst af tillærte og leiede Folk (Soldater); Bogtrykkerkonstens Opfindelse, hvorved ulærde Mænd med en forbausende Hurtighed gjorde til Alverdens Eiendom, hvad hidtil en lærd og flittig Munk havde brugt sin halve Levetid til at udpensle for de faae Beboere af hans stille Kloster; Opdagelsen af Amerika med dets fabelagtige Rigdomme af Guld og Sølv og andre Skatte; Opdagelsen af Søveien til det rige Ostindien, hvis Herligheder hidtil ene havde naaet Europa ad de møisommelige Veie, som Ørkenens Karavaner vandrede; — disse og flere andre Opfindelser og Opdagelser havde i Slutningen af Middeltiden saaledes forandret vor Verdens Udseende, at den var hartad ukjendelig. De forskjellige Lande vare rykkede hinanden nærmere, og den gjensidige Paavirkning var bleven større; Rigdommen, Magten og Kundskaben havde skiftet Besiddere, og med dem Myndigheden. Soldaterne havde Vaabnenes Magt; havde de tillige kunnet tilvende sig Rigdommen og Kundskaben, var naturligviis al Myndigheden bleven deres, og vi havde havt et Soldaterherredømme. Men dette var umuligt. Derfor fik de ikke engang Magten, endskjøndt de havde den, men Rigdommen og Kundskaben, Herrerne og Præsterne, hvis Tjenere og Redskaber de vare, deelte den imellem sig. Rigdommen var omtrent lige deelt imellem Herrer og Præster; saalænge de sidste næsten udelukkende vare i Besiddelse af Kundskaben, vare de derfor de stærkeste. Men da ogsaa Kundskaben deelte sig imellem Adel og Geistlighed, maatte

naturligviis Geistligheden ligge under, thi Soldaterne sluttede sig hellere til Herrerne end til Præsterne, fordi hine vare bedre Soldater. Da maatte altsaa Magten og Myndigheden i det Væsentlige gaae over til Adelen. Og den gik did; vi have allerede seet det. — Der skal dog et kraftigt Stød til for at kaste en grundmuret Bygning om, er den end gammel; og Jættekræfter forslaae ingenlunde, Vor Herres egen Kraft maa til, hvis der i samme Nu skal reises en større og bedre Bygning i den omstyrtedes Sted. Med en saadan Kraft herovenfra var Bjergmandssønnen fra Eisleben benaadet, Doctor **Morten Luther**, velsignet Ihukommelse; det var ham, for hvem Middeltiden sank i Gruus, da det ikke længer var muligt at leve hyggelig i den; det var ogsaa ham, som byggede den nye Tid. Af Templets Forgaarde kastede han Kræmmerne ud, som solgte Syndsforladelse for Penge, og af den hellige Skrift beviste han, at det alene var Guds Ord i Daabens og Nadverens uudgrundelige Hemmeligheder, der gav de Troende Syndsforladelse og Salighed. Viste ogsaa, at Guds Ord var alle Folkefærds og enhver Enkeltmands retmæssige Eiendom, saafremt de blot vilde tilegne sig det; at Guds Aand havde paa den hellige Pintsefest talt baade til Jøder og Græker og de mangehaande Hedningefolk, til Enhver i hans eget Tungemaal; saa den hellige almindelige Kirke kunde heller ikke, naar den ikke vilde trodse Guds egen øiensynlige Anviisning, komme til Folkene i Nørreleden gjennem det Romersprog, som Ingen af dem forstod, men maatte tiltale enhver af os i vort eget Modersmaal, i hvilket det jo dog alene var os muligt at fatte, hvorledes Herrens Sendebud, de hellige Apostler, havde udlagt Troen og givet os al den Oplysning i vor Salighedssag, som Ingen kan undvære til sin Troes Bestyrkelse og Liv. — At skildre Luthers Levnet hører dog ikke hid; det maa desuden ad anden Vei være enhver luthersk Christen noksom bekjendt; her ville vi kun synge med Digteren:

„Herrens Bog var lagt paa Hylden, Eventyr i Kirken lød;
For en Krone, for en Gylden Himmerig tilfals de bød.
Lyset kom, og Mørket svandt; Paven tabte, Ordet vandt;
Læs af Løgn, som Bjerg at skue, vælted Biblens Myretue."

---

234. Naturligviis maatte Jordbunden være forberedt, inden Luther kunde nedlægge sin Sæd i den, og mange vare derfor ogsaa de dygtige Mænd, som havde bekæmpet de pavelige Vildfarelser, inden Gaasen (Huss) i Kostnitz sang om Svanen (Luther), som

skulde komme. — Blandt dem, som tændte Kjætterbaalet i Kostnitz (1415), var ogsaa Peder Lykke, Biskop i Roskilde, siden Erkebisp. Dog varede det ikke længe, inden vore Fædre haandterede baade Paven selv og hans Udsendinger med stor Frihed. 1455 plukkede saaledes Christian den Første en Afladskræmmer for al hans Indtægt; og da kort efter en Anden vilde indsamle Penge til en Tyrkekrig, toldede han denne for 8000 Gylden. Den skamløse Arcemboldt gik endnu frækkere frem end nogen af hans Forgængere, og da han desuden indlod sig i politiske Rænker — rebede for Sture, hvad Christian den Anden havde betroet ham, og sværtede denne, som han bedst kunde, baade i Stokholm og i Rom —, saa lod Christian hans Broder fængsle og ham selv eftersætte. Han undgik jo vel Fængslet ved en hurtig Flugt, men Kongen fik dog fat paa en Mængde af hans Penge, hans Smør og Ost og Jern og Skind, og gav det ikke atter fra sig. Hvor man saaledes kunde forgribe sig paa „den allerhelligste Faders Legat," der for rede Penge og Penges Værd forløste Enhver fra hans Synder og Overtrædelser, de begaaede og de tilkommende, „ihvor mange og store de end kunde være," samt gjengav de Troende „den Reenhed og Uskyldighed, de havde, da de bleve døbte," der kunde der ikke være megen Tro tilbage paa ham, som havde arvet baade Peders og Povels Myndighed til at løse og binde, til at aabne og lukke Pinens Porte og Paradisets Døre efter Behag. Derfor see vi ogsaa, at først Reinhard blev indkaldt og siden Carlstatt, og Poul Eliæsen maatte man lukke Munden paa med et Kannikdom. Vistnok kunde der nu være meget at fortælle om Geistlighedens Uvidenhed og Verdslighed, om den Ligegyldighed, hvormed den passede sin Embedsgjerning, eller rettere: lod være at passe den, om den Usædelighed, hvormed den forargede den ganske Menighed; og hvis Nogen havde paastaaet, at Sodoma og Gomorra vare lyslevende gjenopstandne i vore Capitler og Conventer, vilde han ikke havt nogen overvættes Vanskelighed ved at beviise sin Paastand. Derfor faldt jo Pavismen ogsaa, „uden at en Haand rørte sig til dens Forsvar, som et Offer for Folkets Had og Adelens Gjerrighed samt Regjeringens Frygt og Skinsyge, ved sin egen indre Fordærvelse allerede længe moden til Undergang." — Naar man ikke er nødt til det, fordyber man sig dog nødig i saadanne Uhumskheder. Langt lysteligere er det at betragte de gjæve Dannemænd, der atter tændte Troens Lys herhjemme; og til dem skulle vi derfor vende os.

*235. Først tage vi trende Hædersmænd under Eet. Den ældste af disse er **Morten Borup**. Han var en Bondesøn fra Egnen om Skanderborg og deeltog i sædvanlig Bondegjerning til sit femogtyvende Aar (1470). Men „i de Knøses Række han traffed langt æbag; han kunde ei Skaaret strække med sine tunge Drag." Da Fogden nu atter en Dag løftede sin Svøbe, kastede Morten sin Lee og løb ad Aarhuus til, hvor han tiggede sig ind i Latinskolen. Ti Aar senere gik han til Kjøbenhavns Universitet, hvor han 1486 blev Magister, lagde sig efter Lovkyndigheden og Theologien og reiste derpaa udenlands. I Køln tog han Doctorgraden, og efter sin Hjemkomst blev han 1491 Rector ved Aarhuus Skole. Dette Embede forestod han i mange Aar med sjelden Dygtighed og Omhyggelighed, og dannede en Mængde berømte Mænd baade for Staten og Kirken. Man har iblandt dem nævnet: Hans Tausen, Jørgen Sadolin, Jakob Skjønning, Rigsraad Hans Friis o. m. Fl., skjøndt neppe alle med fuldkommen Ret; men nok vil der altid blive tilbage til at afgive et levende Vidnesbyrd om den Aand, som udgik fra ham. 80 Aar gammel døde han 1526 som Præst ved Aarhuus Domkirke; en Greb og et Riis danne et Kors paa hans Ligsteen. — Den næste er **Christen Pedersen**, allerede oftere nævnet af os, senest i Anledning af hans urokkelige Troskab mod hans landflygtige Konge. Født i Svendborg omtr. 1480, gik han nok i Roskilde Skole og blev Kannik i Lund; tilbragte saa en Deel af sit Liv i Frankrig og Holland, men stadig i sit Fædrelands Tjeneste; skal endelig efter Reformationen være bleven Præst et Sted i Sjælland (Stillinge?), men døde hos sin Slægtning, Præsten i Helsinge ved Hillerød, 26. Jan. 1554. Vi træffe ham ikke iblandt Anførerne i vor Kirkekamp, deels fordi han paa den Tid var udenlands, maaskee ogsaa fordi han, den stille Boglærde, har manglet Modet og Kraften til Striden, samt vel stundom har syntes, at man gik lidt vel voldsomt tilværks; „men det Vidnesbyrd har han fortjent, at han fra sin Ungdom til sin Alderdom arbeidede med Nidkjærhed paa at oplyse og veilede sine Landsmænd, alt efter den Oplysning, der var ham selv til Deel," først i mange Aar som Papist, siden i henved en Menneskealder som Lutheraner; „og at han i Lovbøger, Lægebøger, Kroniker og Opbyggelsesskrifter (f. Ex. den saakaldte Jertegns-Postil) førte en Pen, som det skal kaldes en Ære for en dansk Mand at lære af, og som i hans Haand var et halvt Vidunder, naar man betænker, hvor ubehjelpsomt Pennen var ført paa Dansk før

ham." Han brød Isen for sine Landsmænd og banede dem Veien, saa den var let at følge, men derfor skal det ogsaa være hans Æreminde, at „han var en Runemester paa Modersmaal som Faae." Kjærlighed til Fædrenes Land, deres Minde og det deilige Sprog, vi arvede efter dem, Kjærlighed til Børnene, hvem saa meget var betroet, drev ham tidlig til at skrive for Folket, og dermed holdt han ved i et halvt Hundredaar. Derfor fik han Saros Krønike opspurgt og fik den paa Christian den Andens Opfordring trykt i Paris; derfor udgav han Peder Laales Ordsprog; derfor oversatte han baade Saro og Krøniken om Holger Danske, hvilken han i Frankrig havde lært at kjende; derfor endelig oversatte han hele det Nye Testament samt Davids Psalmer og Kirkeaarets Evangelier, og skrev en Udlæggelse af disse; thi, sagde han, og det kunde Folk forstaae, havde Apostlerne prædiket i Danmark, havde de ogsaa talt Dansk. — Den tredie er **Hans Mikkelsøn**, tro mod sin Konge som Chr. Pedersen. Han var Borgemester i Malmø, æret, rig og anseet, men han forlod baade Embede og Eiendomme, Kone og Børn og drog i frivillig Landsflygtighed. Ved Malmøs Indtagelse vare han og Moer Sigbrit de eneste, som Frederik den Første udtrykkelig undtog fra Amnestien, men i to Aar lod han dog hans Gods staae urørt. Endelig erhvervede hans Venner ham fuldkommen Tilgivelse og opfordrede ham nu til at vende tilbage; men han svarede: „Det Gods, jeg efterlod i Danmark, agter jeg for Intet imod det, jeg fører med mig, som er min Troskab mod min ulykkelige Konge." 1532 døde han i Harderwyk. Ogsaa han brugte sin Landsflygtighed til at deeltage i Oversættelsen af det Nye Testament, som han ved sin Konges Understøttelse fik trykt i Antwerpen. Hollandske Kjøbmænd førte hans Oversættelse herind, og navnlig i Malmø fandt den stor Udbredelse mellem Borgerne. Men derfra gik den videre over Land, og den virkede neppe saa ganske lidet til at forberede det kirkelige Fornyelsesværk, skjøndt Bisperne forbøde baade at kjøbe og læse den farlige Bog og svore heit og dyrt paa, at Bibelens Mening var forvendt i den.

---

*236. Hovedmanden ved det danske Reformationsværk var imidlertid den svenske Bondesøn Mester **Hans Tausen**. Født i Birkinde 1494, gik han sandsynligviis i Odense Skole, men kom siden i Antvorskov Kloster og drog 1521 herfra til Kjøbenhavns Universitet. Næste Aar gik han paa Klosterets Bekostning til Uni-

versiteterne i Løwen og Køln, hvor han fik Luthers Skrifter at læse, og i Vaaren 1523 ilede han til Wittenberg. Efter at han havde studeret her et Aars Tid, blev han hjemkaldt af Prioren, Eskil Thomsen, der fandt ham saa smittet af lutherske Kjætterier, at han nedsatte ham i Klostrets Fangetaarn. Siden sendte han ham til Johannitterklostret i Viborg, som stod under det i Antvorskov; men Prioren her, den lærde og veltalende Peder Jensen, indsaae snart, at med Strenghed var der Intet at udrette, forsøgte derfor Mildhed, tog ham ud af Fængslet og gav ham Lov til at prædike. Ved sin Prædiken vandt han alle Borgerne, og da Prioren fortrød sin Indrømmelse og atter tænkte paa at fængsle ham, behøvede han blot at antyde den Fare, hvori han svævede, og Borgerne sluttede sig som en Livvagt om den elskede Lærer. Paa samme Tid (1526) kom **Jørgen Sadolin** til Viborg; ogsaa han havde hørt det levende Ord fra Luthers Mund og stillede sig strax ved Tausens Side. Den lille St. Hanskirke kunde ikke rumme Tilhørerne, og Tausen prædikede paa den aabne Kirkegaard, indtil — Borgerne sprængte Graabrødrekirkens Døre og toge den i Besiddelse. Endelig forgik Taalmodigheden Bispen, Jørgen Friis hed han, og han sendte væbnede Svende til Kirken, som skulde gribe Tausen under hans Prædiken. „Jeg staaer her i en større Herres Tjeneste; naar jeg har forrettet den, skal jeg møde hos Bispen," sagde den uforfærdede Præst, hvis Tilhørere stimlede væbnede om ham; og Bispens Tjenere maatte atter trække sig tilbage. Det hjalp Intet, at man klagede til Frederik den Første. Vel havde han i sin Haandfæstning lovet at haandhæve Papismen og ikke tillade Luthers kjætterske Disciple at prædike; men han var selv smittet af Lutherdommen, inden han underskrev Haandfæstningen. I Husum var **Herman Tast** allerede optraadt 1522, og var strax taget i Beskyttelse af sin Hertug, der under Livsstraf havde forbudt at forfølge Nogen for hans Troes Skyld. Her havde desuden Reformationsværket fundet Understøttelse baade hos Prinds Christian og den mægtige Joh. Rantzau, som begge havde overværet Luthers Selvforsvar paa Rigsdagen i Worms. Til Kæmperne for Evangeliets frie Forkyndelse sluttede sig nu ogsaa Rigshovmester Magens Gøye, „Djævelens Drabant og Tjener," som Papisterne kaldte ham; og Kongen tog Tausen under sin Beskyttelse, som tidligere Tast, ja udnævnte ham til sin Capellan, idet han dog tillod ham indtil videre at forblive i Viborg, hvor den rensede Tro havde slaaet saa stærke

Nøddder. — I Malmø optraadte **Klaus Mortensen Tøndebinder**, beskjermet af Jørgen Kok. Han var en ulærd Mand, men hans Begeistring gav ham et uforfærdet Mod og en stormende Veltalenhed. Han maatte prædike under aaben Himmel, indtil Borgerne aftvang Præsterne en Kirke, og snart stode **Hans Spandemager, Oluf Gyldenmund** (Chrysostomus) og den lærde **Frants Vormordsen** ham ved Siden. Lutherdommen bredte sig stedse videre og videre, til flere og flere Byer, ja Præsterne begyndte at gifte sig, og Exemplet blev givet af Tausen, som tog Sadolins Søster tilægte. Bisperne stode rædde og hjelpeløse. Poul Eliæsen havde de længe ladet drage rundt, at han skulde imødegaae den nye Lære; men der var Ingen, som havde ret Tillid til „Vendekaaben," skjøndt han var den eneste danske Papist, som havde Lærdom og Veltalenhed nok til at svinge Aandens Sværd med Fynd. Fra Tydskland kunde man ingen Bistand faae, ihvor nødig man end tryglede derom; thi de tydske Papister havde alle Hænder fulde i Hjemmet. Altsaa maatte man see til og harmes. — Endelig sammenkaldte Kongen en Herredag i Odense (Marie Himmelfartsdag 1527), men paa denne fik Bisperne kun ringe Trøst. Tienden holdt de rigtignok fast paa, ligesom paa enkelte andre verdslige Fordele, men det var altsammen kun Galgenfrist; thi Herredagen vedtog, at der skulde herske almindelig Troes- og Samvittighedsfrihed baade for Lutheraner og Papister; at begge Partier skulde nyde Kongens og Lovens Beskyttelse; at Munke og Præster frit kunde gifte sig; at herefter skulde ingen valgt Biskop stadfæstes i sit Embede af Paven, men kun af Kongen. — Lutherdommen havde altsaa faaet fuldstændig Frihed; Andet behøvede den ikke til sin Seier.

---

237. I Viborg havde **Sadolin** oprettet en evangelisk Skole; i Malmø oprettede nu **Vormordsen** et evangelisk Præsteseminarium; og begge gjorde god Tjeneste. Baade i Viborg og Malmø sang man danske Psalmer til den danske Gudstjeneste, der fuldkommen var indrettet paa luthersk Viis. **Hans Tausen** havde selv en Psalmetunge, Vormordsen oversatte Davids Psalmer. Munkene drev man ud, forsaavidt de ikke frivillig bortvandrede, efterat Folk havde ophørt med at give dem Almisse; Præsterne lode deres Friller fare eller toge sig Hustruer af dem. — I Viborg var Tausen ikke længer nødvendig, og Kongen kaldte ham 1529 til Kjøbenhavn, hvor Nikolaikirke indrømmedes ham, den samme, som man havde

aabnet for Reinhard, men som nu — er et Vægtertaarn! Hans Missionsvirksomhed var ikke ringere i Kjøbenhavn end i Viborg; ogsaa her hængte Borgerskabet ved ham. Da fordrede Papisterne et nyt Kirkemøde, paa hvilket de vilde godtgjøre, at Protestanterne med Rette vare dømte som Kjættere, hvorfor Kongen endelig maatte tage sin Haand fra dem. Protestanterne havde naturligviis Intet mod et saadant Møde, og Kongen sammenkaldte Herredagen i Kjøbenhavn 1530, det samme Aar, i hvilket Rigsdagen i Augsborg holdtes. Tausen fremlagde sin Troesbekjendelse i 43 Artikler. Det hedder i dem: „Christus har fyldestgjort for alle vore Synder" (Art. 5); „Den hellige Kirkes Sacramenter ere Daaben og den hellige Nadvere" (Art. 18); „De, som have stiftet flere Sacramenter, have ikke grundet dem paa Guds Ord" (Art. 19); „Gudstjenesten bør skee paa det Maal, som Almuen forstaaer" (Art. 30); „Selvdigtede gode Gjerninger, Aflad og andet Paafund kan ikke gjøre os salige" (Art. 33); men det hedder ogsaa: „Den hellige Skrift er den eneste Regel, hvorefter alle Mennesker maae rette sig, som skulle faae Salighed hos Gud" (Art. 1), og: „Paa det Afguderiets Aarsag kan hindres, var det meget godt, at der ingen Billeder var i Kirkerne" (Art. 42). — De lutherske Præster fordeelte disse Artikler imellem sig, og under et umaadeligt Tilløb holdt de daglig to Prædikener over dem. Prælaterne, som dennegang havde faaet en Tydsker tilhjelp, Dr. Stagefyhr, vilde først have Kjætterne dømte uden al Undersøgelse af deres Lærdom. Da dette ikke gik, forvred de deres Lære i 27 Artikler, som hurtig besvaredes i 27 andre, der vare ledsagede af tolv Klagepunkter over Bispernes Embedsførelse. Hidtil var Kampen ført paa Dansk, men Papisterne paastode nu, at den fremtidig burde føres paa Latin. Dette vilde Protestanterne ikke indrømme, da Folket saa ikke kunde følge den. Heller ikke kunde man enes om, hvem der skulde dømme i Sagen; Papisterne holdt naturligviis paa Paven, men ham kunde Lutheranerne allermindst gaae ind paa, og de vilde ikke vide af anden Afgjørelse end efter Guds eget rene Ord. Borgernes Stemning mod Prælaterne blev desuden daglig mere opirret; de kunde ikke lade sig see paa Gaden uden at haanes eller trues; saa luskede de da af, den ene efter den anden. Herredagen opløstes uden at have taget nogen Beslutning; Alt forblev ved Odenserecessen. — Altsaa vedblev Reformationen at gaae fremad; i Kjøbenhavn stormede Ambrosius Bogbinder de Helliges Billeder,

uden at Nogen rørte ham derfor; andenstedos foregik lignende Udskeielser; men i det Hele var der dog ligesaa megen Alvor som Kraft i Bevægelsen, der allerede havde omspændt hele Landet. Og mens Bisp Bældenak i Odense blev dømt som Tremarksmand for usømmelige Ord, han havde brugt om Kongen, bansatte Paven Bisp Friis i Viborg, en af sine allerivrigste Forsvarere; men Knud Gyldenstjerne, Bældenaks Eftermand, var allerede bøielig nok til at lade Sadolin oversætte Luthers lille Katechismus, som han dernæst omdeelte mellem Stiftets Præster og bad dem anvende ved Folkets Underviisning.

---

*238. Paa Herredagen i Kjøbenhavn efter Frederik den Førstes Død kom man, som tidligere nævnet, ikke til noget Kongevalg, men, skjøndt Maagens Gøye, Erik Banner og Flere stode stivt imod, enedes man om Messens Gjenindførelse, om Klostrenes fortsatte Bestaaen osv. samt derom, at ingen Præst maatte indsættes i noget Stift uden Bispens Samtykke. Dette var altid en midlertidig Seier, og Bisperne benyttede den til at indstævne **Hans Tausen** paa Kjøbenhavns Raadhuus. De papistiske Præster havde han kaldt Sjælemordere, Ulve i Faareklæder osv., og i Sammenligning hermed vare hans Kjætterier kun Smaating. „Af særdeles Naade" blev han dømt til at nedlægge sit Præsteembede i Kjøbenhavn samt forlade Sjællands Stift inden en Maaned; heller ikke andenstedes i Riget maatte han prædike uden Bispens Minde, lade Noget trykke eller paa nogen Maade befatte sig med Troessager. Mens Undersøgelse og Dom gik for sig, samlede det bevæbnede Folk sig paa Torvet udenfor Raadhuset; deres Præst vilde de værge. Tummelen tog til, da Jakob Rønnov, Sjællands Bisp, traadte ud paa Torvet. Han var en egennyttig, hovmodig og trodsig Hofmand, som 1529 havde kjøbt sig sit Embede af Kongen, efterat den lærde, sindige og høitfortjente Lave Urne var død. I Kjøbebrevet havde han maattet forpligte sig til ikke at hindre Evangeliets Udbredelse i Stiftet, og desuagtet betragtede man ham almindelig som Tausens og hans Venners bittreste Modstander. Nu truede det ophidsede Folk med at lægge voldsom Haand paa ham, men neppe mærkede Tausen dette, før han tog Bispen ved Haanden, tiltalede Mængden og førte ham uskadt til Bispegaarden. Tausen maatte dog efterkomme Dommen og forlade Kjøbenhavn, men

Gjæringen blev saa truende, at Rønnov maatte lade ham vende tilbage. Heller ikke i de øvrige Kjøbstæder kunde Bisperne komme nogen Vei, thi Borgerskabet vilde ingensteds taale, at man rev de lutherske Præster fra dem. Grevens Feide gav desuden Bisperne nok at tænke paa, og Troens Fornyelse gik ustandset fremad. — Saa kom St. Klaradag 1536, da Christian den Tredie med sit Rigsraad lod alle Rigets Bisper fængsle, skjøndt Rønnov fik man først den næste Dag fat paa, da han havde skjult sig paa en Hanebjelke i Bispegaarden. Kort efter tilbød man dem Frihed og hæderligt Underhold, naar de edelig vilde love at forholde sig rolige. Herpaa gik de alle ind undtagen Rønnov, som derfor holdtes i Fængsel til sin Dødsdag (1544); to af dem, Knud Gyldenstjerne og Ove Bilde, gik endog senere over til Lutherdommen. — Men den ædle **Ove Bilde** kunne vi ikke lade det beroe ved at have nævnet. Som Domprovst i Roskilde var han Kong Hans's Kantsler, og paa sin Dødsseng bad Kongen sin Søn om at beholde ham. „Vil han ikke blive hos Dig for Din egen Skyld, saa bed ham gjøre det for min." 1520 blev han Biskop i Aarhuus og udmærkede sig som saadan ved sit hæderlige Levnet, sin Kjærlighed til Troen og Videnskaben. 1523 finde vi ham i Viborg, og dernæst var det fornemmelig ham, der foranledigede Poul Eliæsøns Missionsreiser og ved sin Understøttelse fremkaldte hans forskjellige Skrifter. Med Taarer i Øinene undertegnede han Valgbrevet i Ry, thi han følte, at han med det Samme undertegnede den danske Papismes Dødsdom. Siden hjalp han den udvalgte Konge baade med Penge og Folk, og tilsidst, da han ikke længer havde rede Penge, sendte han ham alt sit Sølvtøi. Da han var løsladt af det Fængsel, hvori han med de øvrige Bisper maatte vandre, belehnede Christian den Tredie ham med Skovkloster (Herlufsholm), og her tilbragte han sine sidste 18 Aar i videnskabelig Ro. Han døde 20. Apr. 1555 og blev begravet hos sine Fædre i Antvorskov. Kongen selv fulgte den Gamle til Jorden, der under fire Konger havde havt saa væsentlig en Indflydelse paa Forholdenes Ordning, og vilde ikke engang ved sin egen Sygdom lade sig afholde fra at vise ham denne sidste Ære; thi derom vare Konge og Folk enige, at Bilde var altid gaaet frem efter sin redelige Overbeviisning.

---

*239. Efterat Bisperne vare fængslede og Kirkefornyelsen vedtaget af Rigsdagen, henvendte Kongen sig til Luther, der sendte

ham sin Ven **Johan Bugenhagen**, at han skulde hjelpe ham med den nye Kirkes Ordning. Bugenhagen kronede baade Kongen og Dronningen, var behjelpelig med den nye Kirkelov, Ordinantsen, hvilken Luther bifaldt, og viede (26. Aug. 1537) samtlige de syv af Kongen udnævnte Superintendenter (Bisper). Iblandt disse gjenfinde vi baade **Frants Vormordsen** og **Jørgen Sadolin**, derimod savne vi Hans Tausen, uden at kjende Grunden dertil. Paa Sjællands Bispestol, der flyttedes fra Roskilde til Kjøbenhavn, fik **Peder Plade** (Palladius) Sæde, en fattig Smeddesøn fra Ribe, der værdig aabnede den lange Række af heitfortjente Tilsynsmænd, hvorved Sjællands Bispestol lige siden Reformationen næsten uden Afbrydelse har kunnet glæde sig. Som en from og nidkjær Biskop, udrustet med store Evner og megen Lærdom, virkede han i 23 Aar til Velsignelse for den danske Kirke, hvilken han gav en Alterbog, og af hvis Psalmesang han har store Fortjenester. Ligesom han i sin Tid havde deeltaget i Ordinantsens Udarbeidelse, var han en af Hovedforfatterne i den udmærkede Bibeloversættelse (Christian den Tredies Bibel), som vi endnu i mange Stykker kunde have godt af at vende tilbage til. — Mens Tausen gik til Roskilde som Præst, sendte man en fortydsket Slaver, Joh. Vandal, som Biskop til Ribe. Der var intet Ondt at sige paa denne Mand, men han kunde ikke Dansk og lærte det heller aldrig. Han døde desuden efter sex Aars Forløb, og nu faldt Ribe Bispestol til **Hans Tausen**, som med Æren beklædte den til sin Død (21. Novb. 1561). Han var en dansk Luther, ogsaa i Heftighed; i en Mængde Skrifter nedlagde han Udbyttet af sin Flid og Lærdom. Saaledes oversatte han de fem Mosebøger samt udlagde og forklarede Davids Psalmer og Prædikerens Bog; holdt ogsaa, naar han var hjemme, daglige Forelæsninger i Ribe Domcapitel, men reiste idelig omkring i sit Stift for at have Øie med Ungdommens Underviisning samt med Præsternes Liv og Lære. Ei heller nu lod han sig bøie af Magt og Vold: Herremændene, som allevegne vilde plyndre Kirker og Skoler for deres tilliggende Gods, fandt en ubøielig Modstand i hans aarvaagne Tilsyn, og det skræmmede ham hverken, naar de vrede Herrer droge Sagerne for Rigsraadet, eller naar en opbragt Skjoldmand anfaldt ham med blottet Klinge midt under hans Prædiken. Havde alle de samtidige og efterfølgende Bisper lignet Tausen, havde den danske Adel ei heller mæsket sig, som den gjorde, ved Kirkerov. Ja:

„Meer end alle Bisper i Dannemarks Land
Hiin Bondesøn han sørged for Qvinde og Mand;
Ret aldrig hans Navn skal i danske Hjerter døe,
Saalænge der ringer en Klokke over Ø."

— Men Reformationen trængte til en Støtte i en udvidet og forbedret Høiskole. Og den fik en saadan. Christian den Førstes Universitet var saagodtsom død af Tæring under Borgerkrigene. **Christian den Tredie** satte det atter paa Fode, udstyrede det med flere Lærere, skjenkede det med kongelig Gavmildhed baade Gods og Tiender, sørgede for de lærde Skolers Forbedring trindt i Landet, og gav, saa godt som han formaaede, Stødet til, at nye og bedre Lærebøger i de forskjellige Videnskaber bleve udarbeidede. Derfor kan man nok kalde ham „den danske Lærdoms Skaberhaand," og Digteren havde Ret til at synge:

„Mens een Student ved Axels Havn et Bogstav veed at skrive,
Saalænge skal Kong Christians Navn med Hurra hilset blive."

---

*240. I Norge, sygt som det var, vandt Kirkegjenfødelsen næsten uformærket Indgang, efterat Erkebiskop Lunge var flygtet, og hans Slot Steenvigsholm taget. Der er kun een Præst, vi her have at omtale, og det er **Geble Pedersen**, Bergens første evangeliske Biskop. Lærd og nidkjær, from og barnlig, skjenkede han især Skolen sin frugtbare Kjærlighed. Det er betegnende for hans Væsen og Virksomhed, at, da man engang opfordrede ham til at gifte sig, fordi man syntes, at han var saa ene, svarede han: „Jeg er ikke ene; denne Mand og hans Lige ere mine Børn og Arvinger." Og han pegede med det Samme paa en af de mange lovende Fostersønner af hans Klosterskole, der i Sandhed vare hans aandelige Børn, ligesom han var deres kjærlige og trofaste Fader. — Ikkun paa Island krævede Lutherdommen Blod, inden den indførtes. **Odder Gotskalkson**, en Frillesøn af en af Holums tidligere Bisper, havde selv været hos Luther i Wittenberg og havde der hentet Kjendskab til den nye Lære. Han vendte tilbage til sin Fødeø og blev Famulus hos Øgmund Paulson, Bispen i Skalholt, men turde ikke offentlig bekjende sine Anskuelser. I Bispens Kostald listede han sig dog Tid efter anden til at oversætte hele det Nye Testament paa Islandsk (trykt i Roskilde 1540), og mange andre Skrifter udgik fra hans flittige Pen. Imidlertid vilde man ogsaa paa Island indføre den nye Kirkeanordning, men Biskop

Ogmund vilde ikke have med den at bestille: „den gik over hans Forstand." Derimod deeltog han formodentlig i Mordet paa den kongelige Lehnsmand, hvorfor han førtes fængslet til Danmark, og Gissur Einarson, Oversætteren af Salomons Ordsprog, blev hans Eftermand. Endnu videre i sin Modstand mod den nye Tro gik imidlertid **Jon Areson,** Bispen i Holum. Han afsatte Lagmanden og indsatte en af sine egne Sønner i hans Sted; Biskop Gissurs Eftermand, Martin Einarson, der gav sit Folk en luthersk Psalmebog, forjog han først og satte ham siden i Fængsel. Det hele Land oprørte han. Men Biskop Martins Svigerfader, **David Gudmundsson,** Dadelbonden kaldet, en rig og mægtig Bonde, samlede strax sine Venner for at udfrie Svigersønnen af Fængslet. De gamle Slægtfeider fra Islands Oldtid vare ifærd med at leve op igjen, og Modstanderne mødtes i Marken med Hundreder af Mænd. Ogsaa fra Danmark sendtes et Par Orlogsskibe med 500 Mand, som skulde tugte den halstarrige Biskop Jon, der trodsede selve Kongens Kaldelse og lod haant om det givne Leide. Inden Danskerne naaede til Island, var Jon Areson dog allerede taget tilfange. Han havde villet overrumple sin Fjende, men dennes Veltalenhed havde afvæbnet hans Stridsmænd. David Gudmundsson gjorde kort Proces med ham: han lod baade Bispen og to af hans Sønner halshugge (1551). Med ham var ogsaa Modstanden mod den nye Lære brudt, og den fandt nu, idetmindste hvad det Ydre angik, en let og hurtig Indgang.

---

*241. Ved Frederik den Førstes Thronbestigelse vare Hertugdømmerne blevne gjenforenede med Thronen, men **Christian den Tredie** deelte dem paany. Vel paaviste den ædle **Joh. Rantzau** med indtrængende Ord, at ei alene vilde hans Magt formindskes ved en saadan Deling, men den kunde let indeholde Spiren i sig til en fremtidig faretruende Uenighed. Derfor burde Kongen indføre Arvelighed med Førstefødselsret og forene begge Hertugdømmer med Kongeriget, eller idetmindste inddrage Slesvig under Kronen og overlade Brødrene Holsteen til Deling. Men den øvrige Adel holdt med Kongen; Delingen fandt Sted (1544), og dybt krænket nedlagde Rantzau sit Statholderskab og sine øvrige Embeder, uden at lade sig rokke eller skræmme af den kongelige Ugunst. Kongen beholdt selv den sønderborgske Deel, hans ældste Broder, **Hertug Hans,** fik den haderslevske, og den næste, **Hertug Adolf,** den

gottorpske. Begge Brødrene betragtede strax deres Andele som frie og arvelige Lehn, for hvilke de ingen Krigstjeneste vilde yde og ingen Lehnshylding aflægge; ligesom Hertug Adolf, da den yngste Broder, Biskop Frederik, var død, trodsende sin kongelige Broder tilrev sig Besiddelsen af Stiftet Slesvig. Saa Christian selv blev gammel nok til at opleve de sørgelige Følger af hans halstarrige Broderkjærlighed; men da var Ulykken skeet og stod ikke længer til at ændre. — Med Kong Gustav af Sverrig sluttede Christian et engt og inderligt Forbund (Brømsebro, 1541), ifølge hvilket den ene skulde understøtte den anden saavel i Angrebs- som Forsvars-krige; men uheldigviis kunde han ikke ganske opgive Unionstankerne og optog 1548 de tre Kroner i sit Vaaben. Dog vedligeholdtes Freden, saalænge Christian og Gustav levede. — Skjøndt Medlem af det saakaldte schmalkaldske Forbund, hvis Hensigt var at beskytte den protestantiske Kirke mod Papisternes Angreb, holdt Christian sig dog fjernt fra den Krig, som de protestantiske Fyrster i den Anledning begyndte mod Keiseren (1547); og klog var allenfalds denne Færd, om den end mulig ikke var saa fuldkommen ridderlig. — Med ikke mindre Klogskab negtede han at indlemme Reval i sit Rige, skjøndt Byen frivillig overgav sig til ham, og skjøndt hans Slotsherre i Kolka, Christopher Münikhausen, allerede havde taget den i Besiddelse og taget dens Besætning i Eed (1558). Men den vilde naturligviis have kostet ham en haard og tvivlsom Kamp med de fremtrængende Russer, og kongeligt var det Svar, han afgav, at, maatte han kun bestyre de Lande vel, som Gud havde givet ham, vilde han ikke udstrække sin Haand efter det, som var ham fremmed. Derimod indledede han Kjøbet af Stifterne Øsel, Wieck og Kurland, hvilket hans Søn afsluttede, og arbeidede, skjøndt forgjeves, paa Tilbageløsningen af Orkenøerne og Hetland.

---

*242. Dronning **Dorthea af Lauenborg** var en herskesyg Qvinde, der havde langt større Indflydelse paa sin Husbonde, end ønskeligt havde været. Det var rimeligviis hende, der nærmest eftertragtede de tre Kroner, og ligeledes var det hende, der jog den dygtige Peder Oxe til Gisselfeld i Landflygtighed. — Endnu maa man bebreide Kongen en altfor stor Føielighed mod hans lutherske Præster, som ved flere Leiligheder forledede ham til en aldeles uprotestantisk Forfølgelse mod anderledes Troende. Denne Svaghed var dog væsentlig begrundet baade i Tiden og Forholdene.

Forøvrigt var Kong **Christian den Tredie** en hæderlig og elskværdig Personlighed, vistnok en Adelskonge, men dog med Hjerte for Borgerne, for hvis Velstand han paa flere Maader sørgede, navnlig ved Foranstaltninger til deres Handels Udvidelse paa Hansestædernes Bekostning; og med Hjerte for Bonden, hvis Vornedskab han gjerne havde hævet, naar han blot havde kunnet. Hans Fromhed er bekjendt. Han var ei alene en flittig Kirkegjænger, men han knælede daglig i Løndom for sin Gud. Selv læste han idelig i Bibelen, og med sine Børn og Hoffolk talte han ofte og gjerne om Guds synderlige Huusholdning. Engang havde han faaet en ny Skriftefader, Tydskeren Anders Mortensen Meier, der begyndte sin Skriftetale med „Allerdurchlauchtigste, Stormægtigste," og vilde saaledes faret fort. Men Christian afbrød ham: „Hvorledes, Mester Anders, begynder I at skrifte! Jeg knæler her som en Synder for min Gud, og I skal ikke tiltale mig som en Undersaat sin Konge, men som en Christi Tjener, en Skriftefader, taler til et af Guds Børn. Her er jeg hverken stormægtigst eller allernaadigst, men hedder slet og ret Christian." Og denne hans Fromhed var ikke Hykleri; det godtgjorde hele hans Vandel. Overgiven og livsglad, havde han som ungt Menneske ført et temmelig vildt og udsvævende Liv, men den modnede Mands Sæder vare rene og anstændige, om han end gjerne saae Glæde omkring sig og selv var glad med de Glade. Kun lærte han aldrig sit nye Fædrelands Sprog, og den Konge, som kæmpede for Modersmaalets Berettigelse i Kirken, maatte, ihvor han saa fremtraadte, altid tiltale sit Folk i et fremmed Sprog. — I det daglige Liv var han tarvelig, og derfor hadede han den Nyvighed, som havde indsneget sig hos den rige Adel. Navnlig havde man indført et Slags Buxer, der vare saa vide og lange, at man brugte 80 Alen Silketøi til Parret. Hans Spot over denne Mode hjalp ikke, og hans Forordninger heller ikke; derfor greb han til en Forholdsregel i Tidens Aand: han lod nemlig Politiet gaae omkring og sønderskære dem paa Kroppen af Enhver, der bar dem. Det hjalp, og hans Forordning blev fremtidig efterlevet. — Iblandt dem i hans Raad, som han satte høi Priis paa, have vi allerede nævnet Joh. Rantzau, Mogens Gøye, Joh. Friis og forskjellige Andre: vi skulle endnu kun tilføie Holsteneren **Melchior Rantzau** og Pommerinken **Peder Svave.** Begge havde hæderlig udmærket sig ved forskjellige vigtige Underhandlinger, og Kongen kjendte deres Værd. Da en

af dem døde (uvist hvilken; thi herom ere Beretningerne forskjellige), udbrød Christian bevæget: „der er faldet en Ædelsteen af min Krone!“ — Selv døde Kong Christian i Kolding, Nyaarsdag (d. 11. Jan.) 1559, i sit seroghalvtredsindstyvende Aar. Han havde i længere Tid lidt af den gyldne Aare og i flere Aar været svagelig. Hans Lig blev først bisat i Odense, men derfra ført til Roskilde. — Ved Efterretningen om hans Død brast Christian den Anden i Graad og bad til Gud, at der ogsaa snart maatte løses op for ham. Ifølge Forliget til Speier var den gamle Fange endelig 1550 bleven løsladt af sit Fængsel paa Sønderborg og ført til Kallundborg, hvis Amt tilligemed Samsø blev overgivet ham til Underhold. Her havde han Frihed til at jage og fiske, og skjøndt man sikkrede sig hans Person, gjorde man sig dog Umage for at blidgjøre de ni sidste Aar af hans Livsaften. Ogsaa Christian den Tredie viste ham megen Opmærksomhed og Velvillie. Den Gamles Bøn til Gud blev hørt, og kun i 24 Dage overlevede han sin bortgangne Fætter. Han døde paa Kallundborg Slot 4. Febr. 1559, og blev begravet hos sin Fader i Odense.

---

*243. **Frederik den Anden** var længst baade valgt og hyldet til sin Faders Eftermand. Inden han i Ro kunde sætte Kronen paa sit Hoved, maatte han imidlertid prøve sit Sværd, ikke til Undertrykkelse af hjemlige Oprør, men til Underkuelse af fremmed Frihed. — Den herskesyge **Hertug Adolf** af Gottorp havde ofte opfordret sin Broder til, at de i Forening skulde hevne Nederlaget i Dusend-Düwels-Werff, men han havde ikke kunnet beseire dennes Fredsommelighed. Nu da Broderen var død, rustede han sig skyndsomt, men hemmelig, og det var hans Hensigt at vinde Ditmarsken for sig selv alene. Denne Plan forstyrredes imidlertid ved Joh. Rantzaus Troskab, og han maatte dele Kampen og Seieren med sin Brodersøn, den nye Konge, samt med sin Broder, Hertug Hans. Den gamle **Joh. Rantzau** blev Fører for hele den hvervede Hær af 20000 Fodfolk og 5000 Ryttere, Skandsegravere osv. Ditmarskerne havde neppe een Mand at stille imod tre, og i en kort Sommermaaned var Kampen tilendebragt, i hvilken Ditmarskerne dog atter havde lagt for Dagen, at „Frihed, Folkelighed og et Fædreland at værge give mere Mod og Styrke end Mængden af Leiesvende og store Stridskræfter,“ hvorfor ogsaa „Blodstrømme maatte overskylle Landet, før Folkets Kraft kunde bøies.“ Marsk-

bønderne vare endnu ikke vanslægtede fra de fribaarne, de trodsige Fædre, og blandt de faldne Ditmarskere, som bedækkede de forskjellige Valpladser, fandt man Qvinder, endog gamle Kjærlinger, iklædte Harnisker og væbnede med Sværd og Spyd, Baadshager eller Høtyve, som havde kæmpet imellem Mændene med Løvindens Mod, naar hun forsvarer sine Unger. Men Overmagten var for stor, det gamle Held svigtede Bønderne, som desuden dennegang havde at kæmpe med en seierkronet Feltherre, der forfulgte en snild og dristig Plan med en rastløs Hurtighed og et ubøieligt Mod. Efter Hovedslaget ved Heide (23. Juni 1559), og efterat 3000 Bønder vare faldne, overgav det kjække lille Folk sig, og „afbad knælende den Forbrydelse at have forsvaret den fra Fædrene arvede Uafhængighed." — Af denne Krig, der er Danmark og dets Folk lige fremmed, uagtet dets Konge deeltog i den, skulle vi endnu kun meddele følgende Begivenhed: Dybt inde i en Mose traf man i Begyndelsen af Krigen paa en Flok af henved 700 næsten værgeløse Ditmarskere, for største Delen Drenge, Qvinder og Smaabørn. De havde samlet sig paa en Heide i Mosen og omgivet sig med et Slags Vognborg af opdynget Bohave. Da de saae sig omringede af Krigerne, uden Udvei til Flugt, overgave de sig paa Naade og Unaade. Fyrsterne raadsloge om, hvad man skulde foretage sig med dem: Kong Frederik erklærede strax, at han aldrig vilde tillade en saadan Umenneskelighed som at dræbe disse elendige Værgeløse; Hertugerne vare mindre villige til at skaane dem, og nogle af deres Raader ytrede, at man ingenlunde burde skaane saa grumt og halstarrigt et Folk, der hverken i nærværende Krig eller tidligere havde viist Skaansel, hvor Magten var deres; man burde lade dem uddrikke dem samme Skaal, de havde iskjenket for Andre, og uden Betænkning udrydde disse Ulveunger. Kongen kunde ikke sætte sin Mening igjennem, og forlangte derfor Fangerne deelte, for at han kunde skjenke sin egen Trediedeel Livet, thi det var hans Hensigt at undertvinge Ditmarskerne, ikke at udrydde dem. Da kom Joh. Rantzau til; med Alvor forestillede han Hertugerne, at det ei alene var imod al Menneskelighed, men imod al Krigsbrug, at nedhugge værgeløse Stakler, som havde forlangt Naade; at derfor Nedsablingen af disse Ynkværdige vilde saare vanhelde Fyrsternes Rygte. Og Rantzaus Forestilling i Forening med Kongens Fordring havde den tilsigtede Virkning. — Det er denne samme Hertug Adolf, der her vilde myrdet Qvinder og Børn i hundredviis, hvem en nidkjær

Præst, Peter Bockelmann, engang bebreidede, at han i Papisternes Leir havde fort Vaaben mod sine egne Troesbrødre, og hvem man saa har villet rose, fordi han, da han fandt Talen temmelig skarp, men fik til Svar af Præsten: „Jeg maatte tale efter Guds Ord og min Samvittighed," — ikke straffede denne, men lod det beroe ved at sige: „Godt, godt! saa bliv ved hermed; det er nok det Bedste!" Som om et saadant Ord havde den ringeste Betydning lige overfor en saadan Mordlyst! Men det mindste Ord af en Fyrste finder saa let en villig Lovtaler, og Holsteengottorpernes braskende Stamfader har havt mange Lovtalere paa begge Sider af Elben og Eideren.

---

244. Umiddelbar efter Ditmarskens Erobring blev **Frederik den Anden** kronet i Kjøbenhavn, og er det ret mærkeligt, at han ved den Leilighed kun uddeelte trende Ridderslag. Derimod indeholdt hans Haandfæstning intet videre Mærkeligt: den er kun en Gjentagelse af de gamle Indrømmelser til Rigets rette Herskab, den egennyttige og herskesyge Adel, der i Frederik fandt en Konge, som altid gjerne gjorde den til Villie, og som i en endnu høiere Grad gjorde sig fortjent til den Lovtale, der blev Kong Hans til Deel, at han „gjerne mageskiftede med sin Adel," sig selv og Kronen til ubodelig Skade og den hele Bondestand til fuldstændig Ødelæggelse. Thi aldrig godtgjorde det gamle Ord, at „Bytte er Bedrag," saa fuldelig sin Sandhed som ved disse Mageskifter. Ved dem kom udpiinte Godser til Kronen, som i Bytte gav velstaaende Selveiergodser, for at de graadige Herremænd lidt efter lidt kunde udsuge al Landets Fedme og allevegne omskabe frie Selveiere til afhængige Fæstere og trælbundne Ugedagstjenere, af hvilke de første kun svarede halv Skat til Kronen mod Selveierne, men de sidste slet ingen, da deres Livs Maal og al deres Virksomheds Betydning var at yde Hoveri til Adelens Sæde- og Ladegaarde. Saa „habil og nyttig en Regent" skulde man næsten mene, at Kongen havde maattet kunne blive, uden at hans Fader fem Aar før sin Død havde indrømmet ham Malmø Slot og Lehn, „for at vænne ham til Regimentet," dog under en Tylft Herremænds stadige Tilsyn. — For at samle alt det Uhyggelige under Eet, skulle vi her endnu tilføie, at ogsaa Frederik den Anden ansaae sig forpligtet til at dele Hertugdømmene med sine Brødre. For at formindske Delingsvæsenets Skadelighed affandt han sig dog med sin

Broder Magnus ved at overlade ham de nyerhvervede Besiddelser hiinsides Østersøen: Øsel, Wieck osv.; men den anden Broder, Hertug Hans den Yngre, fik Amterne Sønderborg, Nordborg og Ærø og blev saaledes Stifter til den sønderborgske Linie, der atter deeltes i det Uendelige, men endnu blomstrer i et Par af sine Smaagrene (Augustenborg og Beck-Glücksborg). Saa kloge vare dog Stænderne, at de standhaftig vægrede sig ved at hylde Hertug Hans den Yngre og hans Afkom, fordi de meente, at de allerede havde Herrer nok. Derfor blev han ikke selv nogen regjerende Herre, og heller ingen af hans Efterkommere blev det, men de have Alle indtil denne Dag kun været at betragte som private Godsbesiddere, hvad enten man saa under de forskjellige Regjeringer gjorde deres „fyrstelige Værdighed" større eller mindre Indrømmelser.

---

245. **Frederik den Anden** havde arvet et blomstrende Rige og et fyldt Skatkammer efter sin Fader.. Aaret efter denne gik ogsaa den vise Gustav Vasa bort, og det Rige, som hans ældste Søn, Erik den Fjortende, overtog, var ikke i en slettere Forfatning. Denne Velstand fristede Fætterne, de to unge Konger, til at prøve Kræfter, og den Krig udbrød, som er bekjendt under Navn af den nordiske Syvaarskrig, som gjorde en brad Ende paa den bedste Deel af den opsamlede Velstand, navnlig Sverrigs, og som, hvad værre var, maa betragtes som den rette og sørgelige Moder til det unaturlige Had, der i de næste halvtredie Hundredaar søndersled Nordens trende Riger, gjorde dem til en Spot for deres Naboer, en Bold for deres Luner. Sverrig holdt dog saa nogenlunde Vinen ud, fordi det styredes med størst Dygtighed: Efter 250 Aars Krige, rige paa glimrende Stordaad, om end ikke blottede for skammelige Nederlag, var det svenske Folk det mægtigste og mest agtede i Norden. Som rørt af en Trylleſtav, men det var dog aabenbar af Vor Herres egen Finger, gik Norge efter disse halvtredie Hundredaars fortsatte dybe politiske Nedværdigelse med kjække Skridt en Gjenfødelse imøde, som allerede har baaret herlige Frugter. Danmark, der i enhver Henseende led mest ved de blodige Kampe, og mange Gange stod paa Undergangens Rand, har nu ogsaa godtgjort, at det desuagtet besidder Livskraft nok til at fortsætte et ædelt og hæderligt Folkeliv, Livskraft nok, til at vi trygt kunne stole paa den venlige Nornedom, at „Danmark skal staae, mens Bølgerne rulle." Med større Rolighed og Billighed kunne

vi derfor nu betragte de lange og mange Kampe mellem Sønnerne af det ene og samme Nord, og betragte dem maae vi, thi:

„Dækket fra de gamle Dage derfor vi tilsidst drage:
Deres Børn skal Lærdom tage!"

— Forøvrigt var Anledningen til nærværende Krig nærmest den, at Sverrig ikke vilde taale Brugen af de tre Kroner i det danske Vaaben. Danmark vilde dog ikke aflægge dem, og saa optog ogsaa Sverrig dem. Hertil kom endnu, at Sverrig vilde have Gulland tilbage, som Valdemar Atterdag havde indtaget, og Danmark siden den Tid aldrig villet slippe; at Svenskerne paa forskjellige Maader havde fortrædiget Hertug Magnus i hans liflandske Besiddelser; samt at Kong Frederik paa Dril havde fængslet et pasløst svensk Gesandtskab, som vilde gaae over Danmark til Tydskland. Af disse Grunde maatte Landene ødelægges og Folkene bløde! Og da saa Krigen havde varet paa ottende Aar, til Trods for utallige Mæglingsforsøg og Underhandlinger, og da Freden endelig under fransk og keiserlig Mægling blev afsluttet i Stettin 23. Decb. 1570; saa blev dog Enden den, at begge Konger indrømmedes Ret til Brugen af de tre Kroner, men uden at den Ene derved fik Fordring paa noget af den Andens Riger; samt at Sverrig opgav sine Fordringer paa Gulland. Grændserne mellem de tre Riger skulde vedblive at være de samme som hidtil, alle Erobringer opgives, Fangerne løslades, de tagne Skibe og Kanoner tilbagesendes osv. osv. Kun skulde Sverrig betale Danmark 150000 Rdl. i Krigsomkostninger. — Vi have seet Aarsagerne til Krigen og Udbyttet af den; de stolte Bedrifter, til hvilke den gav Anledning, skulle vi ogsaa betragte; vi sige nu og altid med Digteren:

„Ingen Glemsel! — Mindes skal Fædres Seire, Fædres Fald:
Brunkebjerg med Fredrikshald!
Mindes skal de gamle Trætter, blodig Kiv paa Fjeld og Sletter
Mellem Nordens vrede Jætter!"

---

*246. Endnu inden Krigen var erklæret, stødte Danskerne og Svenskerne sammen ved Bornholm (Pintsedag, 9. Juni 1563). Ti eller elleve danske Skibe under Admiral **Jak. Brockenhuus** forsvarede sig her med stor Tapperhed mod en næsten dobbelt saa stærk svensk Flaade under Normanden Jak. Bagge. Tilsidst maatte dog Danskerne flygte, og Brockenhuus selv toges tilfange med de fleste af hans Hovidsmænd. Ogsaa tre af hans Skibe toge Svenskerne, og

flere af de undslupne bleve ilde tilredne. — Da blev Krigen erklæret, og Frederik den Anden lod udruste en prægtig Flaade paa syvogtyve Orlogsskibe, foruden nogle mindre, hvortil endnu kom sex lybske Skibe; thi Lybek havde forbundet sig med Danmark. Over denne Flaade fik den 72aarige **Peder Skram** Overanførslen. „Danmarks Vovehals," lige hjemmevant paa Landet og Vandet, havde sidste Gang draget sit Sværd i Spidsen for de Hjelpetropper, som Christian den Tredie havde sendt Gustav Vasa, da denne maatte underkue en blodig Opstand. Siden havde han trukket sig tilbage til Urup for i landlig Virksomhed at kunne glæde sig ved Familielivets Ro. Hans Haar var hvidnet under tyve Aars Fred, men Fædrelandet kaldte, og atter drog han Brynjen paa. Jak. Bagge havde plyndret paa Gulland, men den kjække **Jens Bilde** gjorde et Udfald fra Visby og fratog ham atter den største Deel af det rovede Qvæg. Nu var han gaaet hen under Oland, og her traf Skram ham (21. Aug. 1563). Det danske Admiralskib blev under Striden saa forskudt, at det neppe kunde holde Søen, og vanskelig skulde nogen af de Stridende rose sig af Seieren; tilsidst søgte dog Svenskerne Skærene, saa smaat forfulgte af de Danske, hvorpaa ogsaa disse droge sig tilbage til Gulland. Æret være den gamle Helt! Han stak endnu efter den Tid sit Banner ud fra et eller andet beleiret Slot. 90 Aar gammel døde han paa Urup 1581.

---

*247. Tillands „førtes Krigen, som det var sædvanligt paa de Tider: Feltherrerne gjorde ødelæggende Tog ind i det fjendtlige Land, skjændte og brændte, plyndrede og gjorde Fanger, men udførte sjelden nogen Plan, der kunde lede til stadige Fordele;" eller, som Holberg siger: „De Svenske fulde ind udi Skaane [og Norge] og de Danske udi Sverrig, hvor de ved Skjænden og Brænden gave hinanden Intet efter." Frederik lod Grev Gynther af Schwarzburg rykke ind i Sverrig med 4000 Ryttere og 24000 Fodfolk, og den feige Erik Kagg brugte vel store Ord om tapper Modstand, saalænge han endnu havde en eneste Mand i Behold, men overgav dog utrængt det velforsynede Elfsborg. Greven gjorde her et anseeligt Bytte, og dermed var han noiet for sin Person, saa han skikkede sig strax til Vinterleie. Da rykkede Kong Erik mod Halmstad. Feig var han paa ingen Maade, den velbegavede Vasaætling, men han meente dog, og deri havde han Ret, at, hvad man fik for Guld, havde man altid faaet for bedre Kjøb, end naar det

maatte opveies med Blod; og derfor tilbød han Slotsherren, **Poul Hvitfeldt**, 22000 Ducater, hvis han uden Modstand vilde overgive Halmstad. Hvitfeldt havde kun en saare ringe Besætning, og Fjenderne, som trængte ham, vare mange, men han svarede desnagtet, at han havde hverken Eed eller Ære at sælge for Penge, men Lod og Krudt havde han modtaget af sin Konge, og det vilde han bruge, saa langt det kunde række. Han lod det heller ikke blive ved Ord. Erik stormede og stormede, og tilsidst vare de nedskudte Mure næsten kun Gruushobe; men Hvitfeldt holdt sig som en Mand. Imidlertid samlede **Frederik den Anden** sit Krigsfolk i Skaane og rykkede selv den beleirede Stad til Undsætning. Da ophævede Erik Beleiringen (17. Novb. 1563) og trak sig tilbage til Sverrig. Men Frederik satte efter ham og naaede ham ved Markaryd. Det kom til Slag. Svenskerne trængte tappert ind, og der kom Uorden i de danske Rækker, som allerede begyndte at vige. Da red Kongen ned igjennem de brudte Linier: „Om igjen!" raabte han til de Vigende, „om igjen!" og det hjalp. Soldaterne kjendte Kongens Røst, og den gav dem nyt Mod. Svenskerne tabte mange Folk samt en Mængde Stykker; tilsidst grebe de Flugten.

---

*248. Næste Aar havde **Herluf Trolle** Overanførslen over den danske Flaade, der var 28 Skibe stærk, og til hvilken Lybekkerne stødte med tre Jagter. Forgjeves søgte han Svenskerne først under Bornholm og dernæst under Stralsund, men endelig traf han dem under Øland; og her kom det til et af de blodigste Slag i den hele Krig. Jak. Bagge havde henved 50 Skibe, og sin Stander havde han reist paa Mars, ogsaa kaldet Makeløs eller Jutehataren, det største Skib, meente man, som hidtil var seet i Søen, thi det førte 200 Metalstykker. Slaget varede i to Dage (9.-10. Juni), og den anden Dag var Fortuna, det danske Admiralskib, saa forskudt, at det umulig kunde binde an med Makeløs, skjøndt dette var løsrevet fra den øvrige Flaade. Da gav Trolle Befaling til **Otto Rud** og **Jørgen Brahe** (den samme, som Aaret efter tilsatte sit Liv ved at redde Kongen, der fra Amagerbro var falden i Vandet), at de skulde borde det svømmende Fjeld. De angrebe det strax med stort Mod, men Rud indsaae snart, at her var Intet at udrette uden ved en særdeles dristig Gjerning. Det lykkedes ham at skyde Roret bort fra Makeløs, saa det ikke længer kunde styre sine Bevægelser, hvorpaa han løb bag om det og surrede sig fast ved

det, at det ikke skulde undløbe. Bagge satte alle sine Seil til for at trække Ruds Skib ind i den svenske Flaade, men i det Samme lagde to af de lybske Jagter sig hver paa sin Side af ham, og Rud benyttede det gunstige Dieblik til at hale sig tværsind paa sin Fiende. Nu entrede han, og Bagge blev med sin Viceadmiral taget tilfange og Skibet erobret. Men Glæden var kun saare kort. Medens de kjække Krigere tumlede sig paa Dækket, kastede en lybsk Soldat en Brandkugle paa Skibet. Den faldt i Arkeliet, og Makeløs kom i Brand. Det var alt det, at Rud med Bagge og en Snees Andre kunde redde sig ombord paa Engelen, inden Ilden naaede Krudtkammeret. Da sprang Kolossen i Luften med henved 900 Svenskere og 300 plyndrende Lybekkere samt en Mængde Danskere. — Nu skiltes de Kæmpende. Svenskerne gik tilbage til Stokholm for at bøde paa Skibene; Danskerne trak sig tilbage til Bornholm. Hvem der havde tabt i det bistre Stævne, er nemt at see; vanskeligere lader det sig skjønne, hvem der havde vundet, undtagen Nordens Fiender, som altid maatte lee, naar det gik Nogen af os ilde, og lee tre Gange saa hjertelig, naar det gik os Alle ilde.

---

*249. Svenskerne vare allerede 1563 faldne ind i Jæmteland, men Lehnsmanden i Trondhjem, **Evert Bild**, samlede den trøndske Almue og drev dem atter ud. Næste Aar kom de igjen, 6000 Mand stærke, og indtoge ikke alene Jæmteland, men droge over Fjeldene ned til Trondhjem, som de besatte; Hellig-Olafs Hjelm og Sporer maatte fra Christkirken vandre til Stokholms Storkirke, hvor de endnu bevares. Bild maatte med de fornemste Borgere indslutte sig paa Steenvigsholm, men ogsaa did fulgte Svenskerne ham i Hælene. Kun kort kunde han holde sig, thi Svenskerne vare ham for mange, og selv havde han hverken øvede Soldater, Lod eller Krudt, ja hverken Levnetsmidler eller fersk Vand. Altsaa maatte han overgive sig, men bevarede sin Frihed. Han drog da ned til Bergen, hvor Slotsherren, Erik Rosenkrands, havde samlet en Deel Folk til Trøndelagens Undsætning. Selv hvervede han flere paa sin egen Regning, og med tre Skibe fulde af Tropper vendte han tilbage til Trondhjem. Her havde den svenske Feltherre, Franskmanden Collart, tilbragt Tiden i sorgløs Ro, hvorfor Byen strax tilfaldt den hjemvendende Lehnsmand, hvem Almuen kappedes om at slokke sig til. Nu maatte Collart kaste sig ind i Steenvigsholm, men kun for om føie Tid at give sig selv fangen

med 1000 af sine Krigere. — Bohuus kunde Svenskerne ikke tage; dertil forsvaredes det for godt af den tappre **Jens Holgersen Ulfstand**; derimod ødelagde de Ronneby med en umenneskelig Grusomhed, som hverken skaanede den frugtsommelige Qvinde eller Barnet i Vuggen, og synderlig bedre slap heller ikke Varbjerg fra det, hvor den unge Prinds Carl første Gang prøvede sine Vaaben og vandt sig Seierens Priis ved sit hensynsløse Mod. Men i Norge lod Joh. Siggeson den røde Hane gale over det gamle berømte Hammer, som med det Samme forsvandt af Jordens Overflade; og Oslo, som Normændene selv stak Ild paa, for at de saameget sikkrere kunde forsvare Akershuus, kom heller aldrig mere til sin tidligere Velmagt. Da den tappre **Christen Munk**, Lehnsmanden, efter en langvarig Beleiring, som kostede Svenskerne henved 6000 Mand, tilsidst jog dem væk fra Akershuus, maatte endnu de sidste Levninger af det ulykkelige Oslo blusse op som et Offer for deres afmægtige Hevn. Men Norge blev ikke vundet.

---

*250. Den ædle **Herluf Trolle** var endnu Danmarks Overadmiral, og han gik daglig om Vinteren paa Holmen for at fremme Flaadens Udrustning. Her mødte han engang den lærde Niels Hemmingsen, som talte med ham om Søen og dens Farer. „Falder jeg ogsaa," var Herlufs Ord, „faaer jeg vel Liv igjen! Men desuden: hvorfor ere vi Adelsmænd? hvorfor bære vi Ordner og gyldne Kjæder? hvorfor eie vi Herregaarde? Ville vi nyde Landets Goder, maae vi ei heller krympe os for Faren, naar det gjelder!" Og det var intet Mundsveir hos den fromme Stridsmand; han havde viist det før, han fik snart atter Leilighed til at vise det. I Freden passede han de stille Sysler, og Guds Ord laae ham altid nær paa Hjertet; men paa Kampens Dag stod han høit i Lyftingen, den Kjækkeste mellem de Kjække. — Vaaren kom, og han løb ud med sin Flaade. Den tappre Klas Erikson Horn havde renset Østersøen for danske Skibe, havde endog bragt Skræk i Kjøbenhavn, som saae hans Vimpel i Sundet; og i dette havde han paa de Danskes Vegne krævet Told af alle Skibene, som gik igjennem. Endelig, 14. Juni 1565, mødtes Heltene under Buchow, og der blev kæmpet længe, skjøndt uden Fordeel paa nogen af Siderne. Tilsidst bleve Flaaderne atter skilte ad. Men under Kampen saaredes Herluf baade i Arm og Been. Paa sin Jæger, saa hed hans Admiralskib, havde han jaget fire svenske Skibe og var ifærd med

at entre det femte, hvis Mesanmast var gaaet tabt og Kahytten sønderslaaet. Han havde allerede hugget Hagerne i det, og med høi Røst raabte han: „Stryger, I Svenske, for Kongen af Danmark!" Men Niels Skenk hed Høvdingen paa Troilus, og han vilde ingenlunde stryge; fra Finnernes Staalbuer røg Pilene saa tæt som Hagel, og Trolle var let at gjenkjende, høit som han stod, i det staalblaae Harnisk, med den vaiende Fjærbusk og de tre Kroner paa Hatten. Da gav Skenk selv ham en Kugle gjennem Armen, Ankertougene overhuggedes, og Skibene kom atter fra hinanden. Trolle forlod dog ikke Dækket, at ikke hans Folk skulde tabe Modet, men vedblev at befale, indtil Slaget var endt. Nu skulde de Saarede forbindes, men den ædle Høvding vilde ikke vide af nogen Feltskær, før samtlige de Officerer og Soldater vare forbundne, hvis Saar han ansaae for farligere end sine egne. Disse vare imidlertid farligere, end han selv antog: efter Slaget vendte han tilbage med Flaaden til Kjøbenhavn for at faae den bødet, men der var gaaet Koldbrand i hans Saar, og Treugersdagen efter Kampen maatte han lukke sine Øine.

---

*251. Efter Trolle fik den uforfærdede **Otto Rud** Overanførselen. Ogsaa han heisede sin Stander paa Jægeren, og 17. Juli 1565 mødte han Klas Horn under Bornholm. Begge Admiralskibene angrebe hinanden, flere Skibe kom til, og Kampen blev haardnakket og blodig. Tilsidst havde Jægeren af 900 Mand ikkun 150 i Behold og var desuden synkefærdig. Da blev Rud overmandet og tagen, og med hans eget Skib bleve fer andre Fjendens Bytte. Ogsaa var den danske Viceadmiral falden med en Mængde af de høiere Befalingsmænd. Svenskerne derimod maatte overlade fire Skibe i Danskernes Vold, og med Undtagelse af Overadmiralen vare deres Befalingsmænd ikke komne bedre fra det end vore; de havde heller ikke stillet sig mindre blot. „Om nogen af Parterne tilegnede sig Seieren, kan jeg af Historien ikke see; Alle tilstaae, at Forlisen var stor paa begge Sider. Men som de Svenske siden spillede Mester udi Østersøen det hele Aar, synes det, at den danske Flaade maa have lidt mest Skade." — O. Rud bragtes til Stokholm og derfra til Vadstena, hvor han blev fremstillet for den lunefulde og fremfusende, stundom næsten vanvittige Erik den Fjortende, som tiltalede ham haardt for al den Skade, han ved saa-

mangen Leilighed havde tilføiet Svensken. „Jeg er en indfødt dansk Mand," svarede Fangen med Frimodighed; „min Konge har jeg svoret Huldskab og Troskab, og jeg skammer mig ikke ved at have kæmpet af yderste Evne for Konge og Fædreland. Men Lykken er ustadig, og som den nu har gjort mig til en Fange, kan den en anden Gang gjøre min Fjende til det." Erik skummede af Harme og hævede sit Sværd mod den stolte Fjende; men den ædle Klas Horn greb ham fat i Armen. Paa det blodige Dække havde han lært at agte sin Modstander, og nu holdt han sin Konges Haand tilbage fra Ugjerningen. „Det er ikke saaledes," sagde han, „at man bør behandle en tro og ærekjær Sømand!" — Rud overlevede dog ikke længe sit Uheld: endnu samme Aar døde han paa Svartsjø, bortreven af den gruelige Pest, som var Krigens Følgesvend.

---

*252. Grev Gynther af Schwartzburg var ikke troløs: da Kong Erik vilde bestikke ham, svarede han, at han ikke holdt sit Navn og Rygte tilfals for Penge; men han var doven og magelig, og Krigen interesserede ham kun forsaavidt, som den bragte ham Bytte. Det saae ud, som om han „heller var kommen til Sverrig for at føre Krig med Køerne og Studene end med Folket." Hvor han drog frem, var der intet Bytte, som undgik hans Graadighed, og saaledes lod han i en eneste Sending 300 (Andre sige 3000) Øxne bortføre til sit Hjem i Tydskland. Naar slige Heltegjerninger vare udførte, længtes han efter Vinterleie, og derfra var han atter seen at purre ud om Vaaren. Altsaa fik han sin Afsked, og Overanførslen betroedes til den gamle **Otto Krumpen.** Men denne Ædling talte allerede 92 Aar, og fandt det derfor rigtigt at træde tilbage for en yngre og kraftigere. Det var den ædle **Daniel Rantzau,** som nu traadte i Spidsen for de vilde Skarer. Han var født i Holsteen 1529 og havde nydt en omhyggelig Underviisning, først i Hjemmet, siden i Luthers Huus. Sine Riddersporer vandt han i Italien, i Keiser Carls Hær; derpaa deeltog han 1559 i Ditmarskens Erobring. I Syvaarskrigen modtog han strax en Ansættelse og havde allerede flere Gange hæderlig udmærket sig, f. Ex. ved Markaryd, ihvor meget end hans Hænder vare bundne af Greven. Da han overtog Overanførslen, hilstes han strax af et Oprør, thi de hvervede Tydskere vare misfornøiede med, at Lønningen i længere Tid var udebleven. Ved Kraft og Klogskab fik han dog Oprøret stillet, rensede lidt efter lidt sin Hær for de fremmede Be-

standdele, der havde overfyldt den, saa den væsentlig kom til at bestaae af Landets egne Børn, og begyndte da sin korte, men glimrende Seiersbane. — Varbjerg Slot havde givet sig efter et tappert Forsvar, og Rantzau vilde tage det tilbage. Han havde beskudt det i henved en Maaned, men den franske Mornay vilde ikke opgive sin stolte Erobring. Da nærmede sig en overmægtig svensk Hær, og R. maatte trække sig tilbage for ikke at komme imellem en dobbelt Ild. At undgaae Fjenden var ikke muligt, og med Feltherreblik valgte han Axtorna Hede, der hvor Svarteraa falder i Ætran, til sin Kampplads. Selv havde han imellem 4000 og 9000 Mand, Svenskerne imellem 17000 og 26000, thi saa forskjellige ere Angivelserne. Da han nøie havde beseet Valpladsen, lod han hele Hæren slaae Kreds og traadte selv ind i dens Midte, ledsaget af Krigsraadet. Han vidste, at det ligesaa lidet er de ydre Anordninger alene, som de Kæmpendes Mængde, der afgjøre Slagenes Udfald, men at det først og fremmest kommer an paa den moralske Kraft. Med gledende Begeistring tiltalte og opmuntrede han derfor sine Krigere: Fjenden er for Døren, saa enten maae vi skammelig flye eller mandelig fegte. Men det er i vor Herres og Konges Land, at Fjenden er trængt ind, og det vilde dog være baade os og vore Efterkommere til evig Spot og Skjændsel, om Nogen nu var saa feig, at han tænkte paa Rømning. Tiden, Stedet og Nøden æske os til Vaaben: i den ene Vægtskaal ligger Lykke og Velfærd, et ærligt Navn og et udødeligt Rygte, i den anden ligger Skade og Fordærvelse med evig Spot og Foragt. Derfor overveie Enhver Omstændighederne, tænke paa sit Navn og Eftermæle samt paa den Eed, han har svoret sin Konge, for at Alle, naar de komme paa Valpladsen, kunne lade kjende et redeligt Mod. Enhver agte paa sin Sag og Orden, at den ikke splittes og forstødes, og med friske Hænder og freidige Hjerter angribe vi Fjenden, som det egner sig duelige og tappre Krigsfolk! „Selv vil jeg med frit og uforsagt Mod lade mig finde i Hærens Spidse og anføre den saaledes, at jeg kan fremtræde for Gud med en reen Samvittighed. Hvad enten jeg falder eller ikke, skal jeg saaledes forhandle min Sag, at jeg kan have en naadig Herre og Konge samt et ærligt og lovligt Navn af Enhver, som idag staaer i Marken med mig!" — Med Jubel svarede Krigerne ham, at de gjerne vilde vove Liv og Blod, naar han kun førte dem. Han lod dem da paakalde den Gud, som alene havde Seieren i Haand, og hele Hæren gjorde sin Bøn med

et tre Gange gjentaget Knæfald. „Nu tigger Jyden om Naade!" sagde de svenske Forposter, men de fik hurtig Andet at vide. Rantzau kjendte sin Modstander, den stolte og hidsige Jak. Hæstsko, og deels for at forøge sine Troppers Mod, deels for at friste Fjenden til et overilet Angreb paa den velvalgte gunstige Stilling, sendte han Hæstsko fem Trompetere, der skulde udæske ham til et ærligt Slag i aaben Mark. Hæstsko lod ufortøvet sine Tropper rykke ud, forbød dem at gjøre Fanger og lagde overmodig til, at den Flok Danskere vilde han lade nedtræde under Hestehove. — Henad Middag begyndte Slaget (30. Octb. 1565). Rantzau førte selv sit Rytteri, og hans hvide vaiende Hjelmbusk viste det trolig Ærens Vei. I Begyndelsen var Veiret Danskerne ugunstigt, thi Vinden førte dem en stærk Regn i Ansigterne; men under Striden vendte den sig. Rantzau jog det svenske Rytteri paa Flugt, men imedens havde det danske Fodfolk en haard Kamp at bestaae, og dets Centrum var næsten taget. Da sendte han det Drengefanen tilhjelp, og atter gik det trøstig fremad, men de stormende Svenskere nedhuggedes eller splittedes. **Frants Brockenhuus**, Fodfolkets kjække Fører, stormede frem med ubøieligt Mod. Svenskernes Flugt blev almindelig, de forreste Linier reve dem med sig, som endnu ikke havde været i Ilden, og sammentrængte i formløse Masser styrtede de sig alle mod Broen, som førte ad Sverrig til. 5000 bedækkede Valpladsen, „hvoriblandt mange fornemme og ypperlige Herrer," en Mængde sprængtes ud i Vandet, henved 6000 toges fangne, men Resten standsede først ved Frølunda, fem Miil fra Svarteraa og to Miil paa hin Side Grændsen. Imellem 30 og 40 Stykker bleve Danskernes Bytte, desuden fem Rytterfaner og otte Knegtefænniker samt en stor Mængde Proviant. Men Seieren var heller ikke kjøbt for Intet: omtrent en Snees Adelsmænd foruden mange Menige havde maattet betale den med Livet. Stoltere Seier havde dog ingensinde nogen dansk Hær tilkæmpet sig:

„Leonidas stod uforfærdet bag Bjerget med sin Flok og stred,
Og styrted Perser ned med Sværdet, indtil han selv i Græsset bed;
Men Daniel stod paa en Hede, han intet Ly bag Klippen fandt,
Men slog, til Svenster Græsset bede, og slog, indtil han overvandt."

---

253. Under Øland kom det d. 8. Aug. 1566 til et nyt og blodigt Slag, „som varede fra Morgen til Aften; dog kunde Ingen tilskrive sig Seieren, endskjøndt den svenske Flaade led meest

Skade." Men der var faldet en norsk Herremand i Slaget, og før man fik ham hæderlig begravet, vilde den danske Flaade ikke atter lægge ud i Seen, ihvormeget Skipperne end advarede for de skjulte gullandske Skær. Han blev begravet i Visby med megen Stads, men neppe var Høitideligheden forbi, før der reiste sig en rygende Storm (9. Aug.), i hvilken 16 af de bedste Krigsskibe gik tilgrunde, og saavel den danske Admiral, Hans Lauritsen, som den lybske, Bartel Thinappel, bleve med 7000 brave Sømænd Havets Bytte; saa man kan med Sandhed sige, „at aldrig nogen Begravelse har været mere kostbar end den gode Christopher Maagensen Hardingmands; thi her maatte nogle Tusinde druknes, paa det at Een kunde ligge tør." Men denne Ene var jo da ogsaa en Skjoldmand! — Efter dette sørgelige Skibbrud havde Svenskerne under den øvrige Deel af Krigen, imod al Sædvane, Overmagten tilsøes.

---

*254. Forøvrigt gik Aarene 1566-67 i det Væsentlige hen med Pest og Underhandlinger, men 30. Octb. 1567 brød **Daniel Rantzau** op til den mærkværdigste Heltevandring, som nogensinde udførtes i Norden. Han havde omtrent 6000 Mand med sig, af hvilke den ene Trediedeel var Ryttere, desuden et Artilleri paa 12 Stykker og et Tros paa 569 fiirspændige Vogne. Ogsaa her førte den kjække **Frants Brockenhuus** Fodfolket. Veiret var slet, Broerne afkastede og de vanskelige Skov- og Klippeveie spærrede med Braader, Forhug og Blokhuse; desuden var han allevegne omringet af en fjendtlig Troppestyrke, der var hans egen langt overlegen. Desuagtet trængte han frem til Jönköping, som Svenskerne selv afbrændte, og nu gik Toget ad Østergøthland til, som i nærværende Krig endnu ingen Fjende havde seet. Men den eneste Adgang, som tilbød sig, var ad den vestre Huulvei, som følger Vetterns Klippebred og snoer sig, ligesaa farlig som snever, deels over deels ved Foden af den med Holveden Skov bedækkede Bjergkjæde. Det farligste Stykke, den egentlige Huulvei, er imellem Skærstad og Alvastra, fire Mile langt og saa snevert, at paa sine Steder knap tre Heste kunne gaae jævnsides. Bag Alvastra findes et nyt men kortere Pas, og derfra gaaer en aabnere Vei til Vadstena. D. 19. Novb. stod Rantzau ved Huulveiens Indgang, mynstrede sin Hær og holdt Krigsraad. Men det var ikke blot Høvdingernes Mening, han vilde kjende: til saa farligt et Foretagende maatte hver enkelt Mand give sit Minde. Han lod derfor Officererne raadslaae, ei blot

indbyrdes, men med Folkene, og modtog i hele Hærens Navn det Svar, at de Alle eendrægtig havde besluttet at vove Liv og Blod med en Feltherre, hvis ærlige Gemyt de tidligere noksom havde lært at kjende. Han formanede dem da til Agtpaagivenhed og Orden og lod dem i Herrens Navn rykke ind uden videre Opsættelse. Rantzau kjendte dog ikke den fulde Fare, thi foran ham laae Hogenskild Bjelke med den dobbelte Styrke; en anden Afdeling skulde falde Danskerne i Ryggen, og fra Klipperne og Skovene skulde allevegne den bevæbnede Almue anfalde den tynde Colonne i Midten. Selv gik R. foran med 5 Faner Ryttere og 800 Skytter (tilsammen i det Høieste 2300 Mand); to Faner Ryttere, 200 Knegte og to Fænniker Dobbeltsoldnere sluttede Toget; i Midten gik Trosset med det øvrige Fodfolk. Den første Dag kom man kun halvanden Miil, den næste naaede R. med Fortropperne Enden af Huulveien, men paa Sletten udenfor stode 10000 Svenskere i Slagorden. Efter en Flugt paa Skrømt bød han dem et ærligt Angreb, men de oppebiede det ikke: de toge Flugten ad Skoven. Derimod var Bagtoget blevet angrebet, men den kjække **Hak Holgersen Ulfstand** havde kastet den overlegne Fjende; og skjøndt Trosset ligeledes blev angrebet i Snevringen, skjøndt en heel Fanes Vogne bleve udplyndrede og 800 Heste lemlæstede, holdt dog ogsaa dette Stand, og d. 20. Novb. om Aftenen var hele Hæren samlet i den Leir, R. havde ladet afstikke den. Den stod altsaa i Østergøthland. — Veien gik nu under daglige Smaakampe over Vadstena og Linkøping til Norrkøping og tilbage igjen over Søderkøping og Skenninge til Vadstena. Alle de nævnte Stæder og mange flere samt det hele Land gik op i Luer, der snart bleve antændte af Svenskerne, snart af Danskerne. Ingensteds vilde Fjenden møde R. i aaben Mark; han skulde trættes og ødelægges ved idelige Smaatræfninger; han skulde udhungres, idet Egnene trindtom hans Leirpladser i vide Afstande forvandledes til Ørkener; hans Fanger vilde man ikke udløse ham, selv naar han bød to for een; og ingen Undsætning kunde komme ham tilhjelp fra Danmark, skjøndt man to Gange forsøgte at sende ham en saadan; men den første af disse Hære sloges ved Vernamo, og længere kom heller ikke den anden, men trykkedes tilbage af en overlegen Styrke. R. var paa alle Sider fuldkommen omringet. Da saae han, at ogsaa han maatte gjøre sit Tilbagetog, men at dette maatte sikkres ved en Seier. — Den svenske Hovedleir stod ved Kungsnorby, og den havde 130 danske Fanger, som

om faae Dage skulde stikkes op i Landet. Dem vilde R. befrie. D. 24. Jan. 1568 om Aftenen Kl. 9 brød han derfor op fra Skenninge i Spidsen for sex Faner Ryttere og 1000 Skytter. Foran Leiren ved Kungsnorby var der en Bro over Motalastrøm, forsvaret ved et stærkt Brohoved. Did sendte han Skytterne. Selv drog han med Rytterne til et lidet bekjendt Vadested ved Husbyfjel. Strømmen er meget bred her og har et stridt Løb; knap to Ryttere kunde ride jævnsides, og Vandet naaede dem op i Sadlerne; men Overgangen lykkedes, thi Fienden var vildledt ved Skytternes Angreb. Uden at tøve et Øieblik sprængte altsaa R. i fuld Fart mod den fiendtlige Leir, og saa bedøvet blev denne ved det uventede Angreb, at Svenskerne „drogo i ställe för stöflar stickvantar på fötterna och rände väl twa milar vägs, förrän de sågo tillbaka.“ Selve Bjelke, Feltherren, lod sine Heste i Stikken og flygtede tilfods, Fændrikerne reve Fanerne af Stængerne for saa meget lettere at kunne frelse dem; en Mængde nedhuggedes, vore egne Fanger toges tilbage, og foruden en heel Deel Fanger gjordes flere Faner til Bytte samt 14 Stykker Skyts, en Mængde Krigsforraad, hvoriblandt tre Tønder Krudt, Hærens Pengekasse, hvori 40000 Mark, samt alle dens Brevskaber osv. — Efterat dette Overfald var udført, et af de snildest anlagte, kjækkest udførte og fuldstændigst lykkede, Historien har at fremvise, stod han næste Eftermiddag atter i sin Leir. En Tid kunde han være sikker for Angreb, men hans Stilling var desuagtet yderst mislig. Derfor brød han 2. Febr. op til sit Tilbagetog, men valgte den østre Huulvei, hvor man mindst ventede ham, og som ved kenstige og naturlige Hindringer var saa farlig, at R. nær havde besluttet at ødelægge sit hele Vogntros. Især var der en steil Klippe, bedækket med speilglat Is, over hvilken man nær aldrig havde faaet Vogne, Heste og Skyts. Allevegne vare Broerne afkastede, og i enhver Snevring var der anlagt en stærk Forhugning. Fem saadanne havde man arbeidet sig igjennem inden næste Morgen, men stødte nu paa den sjette og værste. Og Folkene, som havde skullet afsøge Veien, vendte tilbage med den Efterretning, at der stod fire lignende tilbage. Da sank Hærens Mod, og de udmattede Tropper vilde vende tilbage til Skenninge. Men R. gav ikke efter; Sommen Sø maatte være i Nærheden, og paa den havde han fornemmelig bygget sit Haab. Man naaede den, men den foregaaende Dag havde det regnet, og Frosten var først begyndt efter Midnat; dog var Isen netop saa stærk, at man med

Anvendelsen af den yderste Forsigtighed turde betroe sig til den. Den bugnede under Rytterne, men man gik dog over den og undgik saaledes den værste Deel af Huulveien uden andet Uheld, end at Isen brast under nogle faae Vogne og tre halve Slanger bagerst i Toget. De to af Slangerne fik man strax op igjen, men den tredie sank med de forspændte Heste paa tyve Favnes Dybde! — Ved Midnat d. 3. Febr. kom man til Sæby; paa de sex Miil havde man tilbragt to hele Dage og en Nat; Rytterne havde uafladelig siddet tilhest, og hverken Mennesker eller Dyr havde nydt den ringeste Hvile eller Vederqvægelse. Men R. var nu i Smaaland. — Dermed var Faren dog just ikke forbi, og Kampen ikke heller, men om denne maa det være nok at berette, at den kostede Svenskerne deres Overanfører, den kloge Bjelke, som toges fangen ved Flishult. Og 24. Febr. 1568 betraadte Rantzau atter det danske Riges Grændse ved Ulfsbæk og Ørkelljunga. Det glimrende Tog var tilendebragt, til hvilket man længe forgjeves skal lede om Magen i Historiens Aarbøger. I Danmark var man allerede for længe siden vis paa hans Undergang, men „som Hannibal gik han frem, som Xenophon trak han sig tilbage."

---

255. Erik den Fjortende blev afsat og fængslet af sin Broder Johan, og det tegnede atter til Fred i Norden. Denne var allerede afsluttet, men Johan tog Krigen op paany. Den sidste mærkelige Begivenhed i den var Varbjergs Erobring. — Varbjerg havde i fulde fire Aar været i Svenskernes Hænder og skulde nu tilbagetages. D. 21. Novb. 1569 gik **Daniel Rantzau** omkring for at undersøge Løbegravene. Han agtede ikke de nedregnende Kugler, og mod Aften stod han paa en Klippe, rimeligviis den samme, fra hvilken han for fire Aar siden havde beskudt Fæstningen, da han maatte bortfjerne sig for at vinde Seieren ved Svarteraa. Han viste Artilleristerne, hvorledes de skulde rette Skytset, hvis Virkning han vilde iagttage. Da borttog en Kugle fra Fæstningen den øverste Halvpart af hans Hoved, og endte ved en brad Død en Heltebane, som var vandret med Æren for Øie og Lykken ved Side. Dagen efter døde ogsaa den gjæve **Frants Brockenhuus**, som i saa mangen en Fegtning havde ærlig hjulpet ham at gribe og fastholde Seieren, og nu fulgte ham i Graven. En Kugle havde saaret ham i det ene Been, og Koldbrand slog sig til, som i sex Dage gjorde Ende paa Heltens Liv. Men Hæren brændte af Hevn for sine Høvdin-

ger; den stod alt færdig til Storm, da Slottet overgav sig (24. Novb.), og de bortvandrede Helteskygger vare sonede. Seieren var kjøbt ved deres Blod; efter tretten Maaneder fulgte Freden den.

---

*256. **Hans Svaninge** (1503-84) havde sit Navn af sin Fødeby i Fyen. I Armod gjennemgik han Skolen, og hans Armod fulgte ham til Universitetet. Endelig fik han saamange Skillinger samlet, at han kunde kjøbe sig en gammel Kjole paa Areltorvet. Han sprættede den selv op og vilde selv omsye den, for at spare Skrædderlønnen; men i den nederste Søm, der efter Tidens Mode var saa tyk som en Pølse, fandt han en Deel Guldmynter. Hans Samvittighed tillod ham ikke at beholde disse, og han bragte dem til Byfogden; men Eiermanden var ikke til at finde, og Skatten blev tilbagegivet ham som hans lovlige Eiendom. Han brugte den altsaa med klog Sparsomhed og stor Flid, baade hjemme og udenlands, og ved sin Hjemkomst blev han Kong Frederik den Andens Lærer. Dette var han i tretten Aar, hvorpaa han blev Kannik og Erkedegn i Ribe samt kgl. Historiograph, og vandt sig som saadan store Fortjenester af den danske Historie, navnlig af Kong Hans's og Christian den Andens. — **Erik Krabbe** til Bustrup (1512-64) gik i en lang Aarrække i en Mængde Afsendinger til de forskjelligste Regjeringer, men glemte dog ingenlunde herover sit Fædrelands Historie. Han lod baade Saros Krønike og Riimkrøniken paany oplægge, og oversatte Jydske Lov paa Tydsk. — **Hans Thomisson** (1532-73) var en Søn af Thomas Knudsen, Præst i Hygum. Selv døde han som Præst i Kjøbenhavn. Han var Psalmedigter som Faderen, og sin største Fortjeneste erhvervede han sig af den danske Kirke ved den Psalmebog, han samlede og udgav, og som gjer sin Tid og sin Forfatter Ære. Først efter fire Menneskealdre afløstes den af Kingos. — Ogsaa **Peder Hegelund** (1542-1614), Biskop i Ribe, var Psalmedigter. Han var endnu i andre Retninger en agtet og flittig Forfatter, og vi have ham saaledes at takke for forskjellige historiske Optegnelser; derhos var han en fortjent og værdig Tilsynsmand i Kirken. Det er dog navnlig hans bibelske Komedier, som have bragt hans Navn til Efterverdenen. — **Hieronimus Justesen Ranch** (1539-1607, Præst i Viborg) traadte i Hegelunds Fodspor, der i høi Grad havde vundet Bifald hos den livsglade Kong Frederik. Mere bekjendt end hans Komedier er dog hans lette og livlige Fugleviise, en underholdende moralsk Skjemt.

---

257. Det største videnskabelige Navn i hiin Tid vandt sig imidlertid **Niels Hemmingsen** (1513-1600), en fattig Bondesøn fra Engebølle ved Nysted. Fra Kjøbenhavn gik han til Wittenberg, hvor han navnlig knyttede sig til Melanchthon. Efter sin Hjemkomst blev han Professor, siden tillige Sognepræst og tilsidst Universitetets Vicekantsler. Ved et overordentlig stort Antal Skrifter erhvervede han sig ikke blot en europæisk Berømthed, men fik det stolte Kjendingsnavn af „Hele Danmarks Lærefader." Med Hensyn til Nadveren paadrog han sig imidlertid Beskyldningen for hemmelig Calvinisme, og det var Kongens Svoger, Hertug August af Sachsen, der optraadte som hans Anklager. Det første Aar (1575) gik Uveiret over: Hemmingsen erklærede, at den misbilligede Sætning i det antydede Skrift vilde han gjerne stryge, men havde Intet at sætte isteden; og Kongen lod det beroe ved at forbyde Professorerne under Fortabelse af Gods og Liv at skrive anderledes om Nadveren, end den augsburgske Bekjendelse lærte. Næste Aar kom Hertugen igjen, og nu slap H. ikke uden en offentlig og høitidelig Tilbagekaldelse af den paaankede Sætning. Men Hertugen paastod, at han ikke derfor ændrede sine Lærdomme som Universitetslærer, og 1579 afsatte Kong Frederik sin Høiskoles berømteste Lærer, en af de faae Danske, som nogensinde erhvervede sig et agtet og blivende Navn i Kirkehistorien. Til Erstatning fik han et Kannikdom i Roskilde, hvor han fortsatte sin betydningsfulde Virksomhed, indtil hans Øines Lys udslukkedes.

---

*258. Den ædle **Herluf Trolle** boede paa Hillerødsholm, som han havde faaet med sin ligesindede Hustru, den fromme **Birgitte Gøye**. Hillerødsholm mageskiftede de til Kongen, som her opbyggede det prægtige Frederiksborg; isteden fik de Skovkloster ved Næstved. De havde ingen Børn med hinanden, og derfor gave de store Summer til Skoler og Hospitaler, Huusarme og Fattige, i Helsingør, Roskilde, Næstved og andensteds; derfor holdt de bestandig et Par unge Studenter ved Kjøbenhavns Universitet, som efter Trolles Forskrift skulde gjøre Samlinger til Fædrelandets Historie, medens de understøttede Andre, saa de i Luthers og Melanchthons egne Huse kunde blive fortrolige med Religionens Sandheder; derfor endelig besluttede de at oprette en lærd Skole af Skovkloster. Beslutningen var endnu ikke udført, da Trolle døde, men Birgitte ærede sin Husbondes Villie, og det var Gjenstanden for al hendes

Omhu, at Herlufsholm Skole — thi det Navn fik den — kunde komme istand jo før jo heller. Derfor fratraadte hun strax sit Herresæde med Boskab og Besætning, for at det kunde tages i Brug efter sin Bestemmelse; ja hun solgte sine Ædelstene og kostbare Prydelser for at kunne opprynte Stiftelsens Kirke. Selv flyttede hun ind i den nærliggende Maglemølle, hvor hun til sin Død (1572) fordrev Tiden med Læsning og Haandarbeide. Hvad hun opsparede ved sin Tarvelighed, fandt hun sin største Glæde i at anvende paa Skolen og paa de Børn, som betroedes den.

---

*259. **Peder Oxe** var en Søstersøn af Birgitte Gøye, hvis gavmilde Kjærlighed til Videnskaberne og deres Dyrkere han deelte. Syv Aar havde han maattet tilbringe i Landflygtighed, inden han af Frederik den Anden fik Lov at vende hjem, og bragte da baade Karper, Karudser og Krebs med sig samt forskjellige fine Frugtsorter og den Frø, som har faaet Navn efter ham. Men langt vigtigere var det, at han overtog Bestyrelsen baade af Sø-, Krigs- og Finantsvæsenet. Penge- og Skattevæsenet vare ved hans Ankomst i en saadan Forvirring, at man neppe kunde fortsætte den begyndte Syvaarskrig, fordi man ikke kunde lønne Soldaterne. Men Oxe bragte snart Sagerne paa en anden Fod: han indførte en Mængde Besparelser, gav nøiagtigere Bestemmelser for Afgifterne af Kronens Lehn og vaagede strengt over disses Erlæggelse; omordnede og forhøiede desuden Øresunds Told og udskrev Skatter, som han fordeelte med en saadan Ligelighed og Billighed, at der var Ingen, som besværede sig over dem. Det var hans kloge Finantsbestyrelse, som gjorde Krigens kraftige Fortsættelse mulig, og gjorde det muligt for **Frederik den Anden** at udføre kostbare Anlæg af Slotte, Byer og Fæstninger, f. Ex. Frederiksborg, Antvorskov og Hussum Slotte, Frederiksodde og det norske Frederiksstad. Ogsaa Videnskaberne kunde Kongen opmuntre og beskytte, kunde understøtte indenlandske og udenlandske Lærde, forøge Universitetets Indkomster og Professorernes Lønninger og omdanne Sorø Kloster til en Skole, hvori 30 adelige og 30 borgerlige Børn fik fri Underviisning, Kost og Klæder. Endelig satte Oxes Finantsbestyrelse ham i Stand til at oprette Communitetet eller Klosteret for hundrede fattige Studenter. Christian den Tredie havde vel lagt Grunden til denne Stiftelse, men efter Raad og Veiledning af Peder Oxe samt Universitetscantsleren, den lærde og velgjørende **Joh. Friis** til Hesselager,

udvidede Frederik den Anden den saaledes (1569), at han med Føie kan betragtes som dens rette kongelige Fader.

---

*260. **Frederik den Anden** var en lærd og from Konge. Han læste idelig i sin Bibel og gjorde selv et Uddrag af Davids Psalmer samt Salomons og Jesu Sirachs Ordsprog, som han lod trykke. Ogsaa besørgede han Bibelen oversat paa Islandsk ved Gudbrand Thorlaksson og tog sig paa mange andre Maader af Guds Ords Udbredelse, kunde han end stundom tage Feil ad de valgte Midler. Een Feil havde dog Kongen, som han havde fælles med hele sin Samtid: det var Umaadelighed i Brugen af stærke Drikke, hvorved han rimeligviis forkortede sit Liv. Først Aaret før hans Død blev hans stærke Helbred nedbrudt; Kræfterne toge mere og mere af, og han maatte holde Sengen. Han kom just fra sin Broders Bryllup i Haderslev og maatte lægge sig ind paa Antvorskov Slot. D. 14. Apr. 1588, det var en Skærtorsdag, lod han holde Gudstjeneste i sit Værelse, og „med høi og klar Røst" sang han Psalmerne med baade før og efter Prædiken. Dog var han meget syg, og Lægen følte hans Puls. „Lad kun Aaren slaae, som den vil," sagde Kongen, „thi det vide vi, at Guds Naade slaaer ikke feil." Derpaa besvimede han, men vaagnede atter. „Det er en underlig Strid," sagde han nu, „som Døden og Livet føre med hinanden." Under gudelig Samtale var imidlertid Kl. bleven 4 om Eftermiddagen; da vilde han op af Sengen, men som de lettede ham af den, daanede han atter hen og var død. Han manglede et Fjerdingaar i 54, og blev begravet hos sin Fader i Roskilde. — Vi tør ikke underskrive den Dom, at „han var en af de nyttigste Konger, disse Riger nogen Tid have havt;" men han var altid en Konge, som fortjener Agtelse, og hans personlige Charakteer var hæderlig. — Til hans øvrige Fortjenester skulle vi lægge hans Omhu for Handelen; derfor gav han 1561 en ny Søret, for hvilken den gamle visbyske lagdes til Grund; derfor knækkede han Tydskernes Contor i Bergen; og derfor ydmygede han det stolte Hamborg, som havde arbeidet sig frem under de øvrige Hansestæders Tilbagegang, og nu overmodig forlangte, at alle de holsteenske Stæder ved Elben skulde føre deres Korn og Varer did og sælge dem for en Priis, som Raadet fastsatte. En Bøde af 100000 Rdl. lærte Kjøbmændene en Stund at opgive denne Fordring.

---

*261. En Ungdomstilbøielighed til en Jomfru Hardenberg, Rigshovmesterens Datter, var Skyld i, at **Frederik den Anden** sad ugift indtil 1572. Da ægtede han Frøken **Sophie af Meklenborg**, Hertug Ulriks Datter, født i Wismar d. 14. Sept. 1557. Hun var en Qvinde af udmærkede Evner, som baade efter gammel Vedtægt og ny Lov skulde ført Regjeringen i sin Søns Mindreaarighed, men opgav sin retmæssige Fordring for ikke at kives med det herskesyge Rigsraad; hvorimod hun i Hertugdømmerne som Sønnens Formynderske deeltog i Regjeringen. Hun overlevede sin Huusbonde i 43 Aar og døde i Nykjøbing paa Falster 14. Octb. 1631. Her havde hun ladet Slottet prægtig opbygge, thi Falster og Lolland vare paa Livstid overladte hende til Underhold. Hun bidrog meget til disse Øers stigende Velstand, og navnlig sørgede hun for Manufacturernes Opkomst. Sin Søn forærede hun engang et prægtigt, udrustet Krigsskib, og mod værdige Trængende var hun hjelpsom og gavmild. Ved en klog Huusholdning blev hun desuagtet en af de rigeste Dronninger i Verden, og ved hendes Død skattedes hendes Efterladenskaber til henved tre Millioner Speciesdaler.

---

*262. Færøerne og Island havde i mange Tider været plagede af engelske, irske, franske, ja endog tyrkiske Sørøvere. Det gik saa vidt, at Englænderne hvert Aar, naar de droge op at fiske under Island, først løb ind under Færøerne, grebe med Magt, hvem de fik fat paa, om det saa var Præsterne, og tvang dem til at arbeide som Slaver ombord paa Skibene. Ingen var sikker paa Liv eller Eiendom. Da sendte Frederik den Anden Færingen **Magnus Heinesen** op at holde Søen ryddelig. Det var en Præstesøn, født i Næs paa Strømø, en vild Krabat, der baade hjemme og i fremmed Tjeneste havde erhvervet sig et hædret Navn; og sin nye Post passede han med en saadan Iver, at tilsidst var der neppe en Sørøver at see i Farvandene. Hans Mandskab bestod af lutter forvovne Kroppe, thi andre kunde han ikke bruge til sin Gjerning, men det kunde da ogsaa hænde, at de svore sig sammen for at ihjelslaae ham og bemægtige sig Skib og Gods. Han mærkede engang deres Hensigt, som de stode ifærd med at slaae til, og bød dem holde inde; men da dette ikke hjalp, hug han de Forreste ned og lynslog saaledes Resten ved sit Mod, at de paa Knæ bade ham om Naade. — Hvordan han tidt maatte gaae frem mod Røverne, skulle vi antyde i et eneste Exempel: Han laae engang i en norsk Havn, hvor han

fik Underretning om, at der var en Sørøver i Nærheden. Denne var ham for stærk, og han tog en Fiskerdragt paa, satte sig ene i en Baad og foer ud paa Havet og fiskede. Mod Aften lagde han sig paa Siden af Sørøveren, falbød her sine Fisk, men stillede sig taabelig an og morede saaledes Skibsfolkene ved sin Fjantethed, at de villig tillode ham at binde Baaden agter ved Skibet. Det var nu mørkt, sagde han, og han havde langt hjem, saa han maatte tilbringe Natten paa Søen; men det kunde han daarlig i sin lille Baad. Røverne gik til Ro, og da der var stille paa Dækket, benyttede han Leiligheden til at fornagle Roret, saa det ikke kunde rokkes til nogen af Siderne. Derpaa foer han tilbage til sit Skib, lettede Anker før Daggry, satte alle Seil til og angreb sin Fjende. Sørøveren vilde gjøre Modværge, men han kunde hverken vende eller dreie, og tilsidst maatte han give sig. — Heller ikke for Kampen paa Landjorden undslog Heinesen sig, men det maa være nok at gjentage, at sin Gjerning havde han røgtet, og Maalet med hans Sendelse var naaet. Da blev han falskelig anklaget under Rigsraadets Formynderregjering, og af overilede eller uretfærdige Dommere dømtes han til Døden. Han gik rolig til Retterstedet paa Gammeltorv (28. Febr. 1589). Bøddelen vilde binde ham et Klæde for Øinene; „Nei," sagde han, „jeg har seet saamangen en draget Klinge; vær Du kun ikke bange, jeg er det ikke!" Men nogle Aar efter blev Sagen taget for igjen, Dommens Uretfærdighed blev oplyst og anerkjendt, hans Navn paany gjort ærligt, hans Lig optaget af Galgebakken og hæderlig begravet. Endnu lever hans Navn og Daad i de mangfoldigste Sagn og Sange paa den fjerne Øgruppe, som fostrede ham.

---

263. Da Kong Frederik den Anden i Efterhøsten 1576 var til den almindelige Herredag i Kallundborg, kom der en gammel eenfoldig Bonde fra Samsø og gav sig an til Hove, eftersom han havde sære Tidender at bringe Kongen. Og berettede han da, at han gjentagne Gange i Marken paa Samsø, nede ved Stranden, hvor han boede, havde talt med en saare deilig Qvinde, der nedentil var skabt som en Fisk; hvilken Havfrue hed Isbrand og boede udfor Landet i Dybet, hvor ogsaa hendes Moder og Mormoder boede, og var det denne sidstnævnte, der havde forkyndt Kong Valdemar, at den Datter, som Dronning Helvig bar under Hjerte, skulde overgaae sin Fader i Magt og Anseelse. Samme Qvinde,

Isbrand, havde strengt og alvorlig befalet ham at drage over til Kongen og lade ham vide, at Dronningen, som var velsignet med Livsfrugt, skulde føde ham en Søn, der skulde arve hans Riger og blive en ypperlig Herre iblandt alle Konger i den nordre Verden. Men som Synd og Ondskab toge Overhaand i Riget, skulde Kongen afskaffe alt Saadant med Flid og Alvor, Gud til Ære og Taksigelse, som ham saalunde velsignede, paa det Himlens Vrede ikke skulde hjemsøge Land og Folk. Til denne Tale føiede Bonden, at han ofte havde undskyldt sig for Havfruen som en fattig, blu, uforstandig og ringe anseendes Mand, men hun havde befalet ham at være trøstig og frimodig, saasom det ikke var hans eget, men Vor Herres Ærinde, han skulde røgte. — Saaledes lader Sagnet Kong **Christian den Fjerdes** Fødsel forudsige: det har ogsaa en Beretning om selve hans Fødsel: Kong Christian er født til Verden under aaben Himmel paa en af Ladegaardsmarkerne ved Frederiksborg; thi det hændte sig, at Dronningen, som hun en Dag gik over en af Markerne, pludselig overfaldtes af Fødselssmerter, saa hun maatte tye ind under en Tornebusk, hvor hun fødte. — Ogsaa til hans Liv knytter der sig mangfoldige Sagn, saa han lever virkelig i Historien; thi det gjør kun den, der lever i Sagnet, ikke den, som nedbalsameredes i Bøgerne. Her tør vi dog ikke længer opholde os ved Sagnenes Rigdom. — Sandt er det, at Fjerde Christian fødtes paa Frederiksborg Slot 22. Apr. 1577, at han nød en omhyggelig Opdragelse baade af Fader og Moder, men at han kun var 11 Aar gammel, da han mistede sin Fader, hvorfor et Udvalg af Rigsraadet regjerede i hans Mindreaarighed. Sin største Fortjeneste erhvervede dette Udvalg sig ved den Opdragelse, de gave den unge Fyrste, der med Lethed og Lyst tog ved den. Han blev grundig underviist i Sprog og Videnskaber, i Musik, Tegning og Architectur, men størst Behag fandt han i de mathematiske Videnskaber og lagde sig med saadan Iver efter Tegning og Mechanik, at han senere selv kunde gjøre Udkastet til mange af de Bygninger, Maskiner og andre Arbeider, han lod udføre, og holde Regnskab over, hvad der medgik til dem. Da han tidlig yttrede en afgjort Forkjærlighed for Søen, blev der bygget ham et Fartøi, fuldkommen udrustet som et Orlogsskib, hvormed han tumlede sig paa Skanderborg Sø og erhvervede her under bestandige Øvelser den Indsigt og Dygtighed i Søvæsenet, som han senere anvendte til saa stor Gavn for Fædrelandet og Hæder for sig selv. I Storm og Uveir

som under Slagets Tummel styrede han med Kyndighed sit Skib, paa hvis enkelte og mindste Dele han nøie vidste Rede og Navn. Denne Sømandsiver, i Forening med hans mechaniske Dygtighed, gjorde ham ogsaa til Skibsbygger, saa han selv gav Modellen til mange af de Orlogsskibe, han som Konge lod bygge, og som ansaaes for de bedste og smukkeste i Europa. Ogsaa Artilleriet lagde han sig efter, og i Fyrværkeriet var han ualmindelig dreven. — Samme Omhu blev der baaret for hans legemlige Evners Udvikling, og hans stærke Bygnings naturlige Kræfter styrkedes paa alle Maader ved Brug og Øvelse. I alle Slags Ridderspil: i Riden, Ringrenden, Turneren, Fegten, Huggen osv. opnaaede han derfor en saadan Færdighed, at faae af hans Samtidige kunde maale sig med ham. At entre op i Merset for derfra at udspeide Fjendens Foretagender, var ham en smal Sag, ja man paastod endog, at ingen Matros kunde gjøre det lettere eller hurtigere; og da Vor Frue Kirkespir truede med Nedstyrtning, gik han selv op i Spiret for med egne Øine at undersøge det, og angav selv, hvor og hvordan det skulde fastgjøres med Jernankre.

---

*264. De fire Rigsraader, som først førte Regjeringen, men af hvilke et Par afløstes ved Døden, vare i det Hele saare hæderlige Mænd. De vare: **Niels Kaas** til Taarupgaard, Rigens Kantsler, **Peder Munk** til Estvadgaard, Rigens Admiral, **Jørgen Rosenkrands** til Rosenholm, Statholder i Nørrejylland, samt **Christopher Valkendorff** til Glorup, Rentemester. — Den ypperste af dem var dog Formanden, den ædle Niels Kaas. Han var vel forsøgt i Rigets Tjeneste og prøvet i allehaande Underhandlinger, da han lovede den døende Kong Frederik, at han vilde være Sønnen tro, som han havde været Faderen; og han holdt sit Ord. Men han gik bort, inden den unge Konge blev myndig. Da han mærkede sit Endeligt, bad han denne komme til sig, samlede endnu engang sine Kræfter, og gjorde ham bekjendt med Rigets indre og ydre Forholde samt sine Tanker angaaende dets bedste Styrelse. „Jeg mindes," sagde han endelig, „det Løfte, jeg gjorde Eders Majestæts Fader, at jeg med Flid og Troskab vilde sørge for at sætte den kongelige Krone paa Eders Hoved. Forinden jeg døer, lægger jeg derfor i Eders Hænder Nøglen til den Hvælving, som gjemmer den kongelige Krone med Spiret, Sværdet og Æblet. Tag disse Rigens Klenodier som af Gud selv, og naar Tiden kommer, bær

da Kronen med Priis og Ære, før Spiret med Viisdom og Naade, før Sværdet med Retfærdighed og hold Æblet fast med Raad og Forsigtighed! Hertil hjelpe og styrke Eder Kongernes Konge og Herrernes Herre ved sin Helligaand, for Jesu Christi Skyld! Og nu Farvel, min Konge! Farvel Riger og Lande! Farvel Alverden! Kom kun, Herre Jesus, naar Du vil, thi nu døer jeg gladelig!" Strax efter (1594) lukkede han sine Øine, 60 Aar gammel. — Ogsaa Valkendorf var en høifortjent Mand. Det var væsentlig ham, der som Lehnsmand i Bergen havde brudt „de Contorstes" Overmod, og som Rentemester sørgede han med Flid og Dygtighed for Rigets Finantser. Skjøndt selv ustuderet elskede han Videnskaberne som Kaas, holdt mange fattige Studenter frem, gav dem Penge til Bøger og lod dem spise i sit Huus; lod ogsaa flere reise udenlands paa sin egen Bekostning; oprettede endelig af sit eget Huus det saakaldte Valkendorfs Collegium. To slemme Pletter i hans Liv ere Magnus Heinesens Dom, som han synes at have fremkaldt, og Tyge Brahes Forfølgelse.

---

*265. **Tyge Brahe** fødtes paa Knudstrup 24. Decb. 1546. Allerede tidlig lagde han sig med Iver efter Stjernekyndigheden, og da han i sit sextende Aar reiste udenlands med den siden saa berømte Anders Vedel, var det denne umuligt, som han skulde, at drage sin unge Vens Øine fra Himlens Stjernerader til Jordens Retssystemer. Tyges adelige Slægt havde derfor den Ærgrelse at see ham i hans syvogtyvende Aar fremtræde med et mærkeligt Skrift om en Stjerne, han havde opdaget, og derved vinde sig en Berømmelse, der kunde være god nok for en Borgerlig, men passede kun lidet for en Adelsmand. Han gik dog samme Aar endnu videre: han havde ikke alene Øine for Himlens Skjønheder men ogsaa for Jordens, og han vedgik den ene Svaghed som den anden. Han ægtede Bondepigen Kirstine og beskæmmede saaledes sin høifornemme Stamme, der tidligere havde blandet sig med Kongeblod. Det næste Aar tog han et nyt Skridt fremad, idet han paa Kongens Anmodning, som en anden simpel Professor, holdt ordentlige Forelæsninger ved Kjøbenhavns Universitet. Naar man dertil lægger hans Selvfølelse, der var i høi Grad levende, samt hans hvasse Tunge, der lige lidet sparede hans Stands Fordomme og Usselheder, saa er det intet Under, at hele hans Slægt og den

største Deel af Adelen oprørtes imod ham; og nær havde allerede dengang deres Had bragt ham til for stedse at forlade Fædrelandet. Men Frederik den Anden gav ham en Aarpenge paa 500 Rdl. samt Øen Hveen foruden flere andre indbringende Lehn. Paa Hveen byggede han sig Slottet Uranieborg og Observatoriet Stjerneborg, hvorfra han i 21 Aar betragtede og beskrev den hele Stjernehimmel og bar med sin egen Hæder sit Fædrelands over Land og Sø, over Tid og Rum; thi med ham begynder der et nyt og mærkeligt Afsnit i hans Videnskabs Historie. Han var altid omringet af en Mængde unge Mennesker fra alle Himmelegne, dog mest fra Fædrelandet, som han oplærte i Stjernekyndigheden, i Sømandsvidenskaberne, i Mathematik, Naturlære, Lægekonst osv., og af hvilke Flere siden bleve til Gavn og Ære for ham selv og deres Fædreland. Ligeledes ophjalp han alleslags Konster og Haandværker, og bragte navnlig de kjøbenhavnske Farverier i Opkomst. Trindt fra Europa besøgte Konger, Fyrster og Lærde ham paa hans Uranieborg for at beundre ham selv, hans Opfindelser og Opdagelser, og i ham fremfor i nogen anden saae den videnskabelige Samtid sin Ypperstepræst. Da Frederik den Anden døde, da Peder Oxe, Niels Kaas og Jørgen Rosenkrands døde, bleve dog hans Avindsmænd og Misundere bestandig mægtigere. De farligste af disse vare Kantsleren Christian Friis til Borreby og Rentemesteren (siden Rigshovmester) Valkendorf. Denne sidste havde engang maattet høre Ubehageligheder, fordi han sparkede til en Dogge, som var foræret Brahe af Kong Jakob af Skotland; og sin Hevn maatte han have tilfredsstillet. Man indbildte den unge Kong Christian, at Brahes Indretninger vare kostbare og unyttige Snurrepiberier, og man bragte det dertil, at Professor Finke blev sendt over for at undersøge deres Værd. Denne (iøvrigt lærd og godgjørende) var Skjoldmændenes lydige Jabroder, og den mathematiske Professor var ikke karrig med sin Haan over Samtidens lærdeste og aandrigste Mathematiker. Saa tog man næsten alle hans Indtægter fra ham, den ene efter den anden, krænkede og fortrædigede ham ogsaa paa anden Maade; og 1597 forlod Danmarks verdenshistoriske Søn, overvældet af krænket Selvfølelse, sit Fædreland. „Danmark, hvad gjorde jeg Dig," udbrød han i Afskedsstunden, „Fædreland, hvormed saarede jeg Dig saaledes, at Du blev uretfærdig imod mig! Jo, deri bestod min Brøde, at Dit Navn ved mig blev udbredt over hele Jordkloden." Et Aars Tid opholdt han sig i Wandsbek hos sin Ven, den lærde

Henrik Rantzau, men modtog derpaa Keiser Rudolfs Kaldelse til Prag, hvor han atter under saare heldige Betingelser, ikkun fjernt fra sit Fædreland, opbyggede sin Videnskab et herligt Tempel. Hans sidste Glædens Stund var dog saa kort; en Uforsigtighed afbrød pludselig hans Livstraad 3. Novb. 1601.

---

266. „Ethvert sundt Folkeliv skal, som Træet af sin Rod, drage Næring af Minderne fra Folkets Fortid, thi i dem raader dets Aand og Hjerte som en Konge og hans Dronning, i dem afspeiler det sig selv klarest og tydeligst med sit eiendommelige Præg. Kjærlighed til Fortællingen om Fædrenes Bedrifter følges derfor gjerne med Lysten til at øve nye. Ti Aar efter Heltedaaden ved Svarteraa udgik paa Prent den Danmarks Krønike, som Saxo halvfjerde Hundredaar tidligere havde sammenskrevet paa Latin, fordansket af Kong Frederik den Andens Hofpræst **Anders Sørensen Vedel** (1542-1616) eller Veile, som han efter sin Fødeby kaldte sig. Bogen kunde med Rette kaldes fordansket, thi Fortællingerne vare gjengivne paa Modersmaalet i saa fri og fyndig, saa jævn og hjemlig en Tone, at det var en Lyst at læse dem, og Ingen skulde mene, at Bogen fra først af var skreven paa Latin." Den fromme og flittige Præst lod det dog ikke blive derved. Selv forfattede han en Mængde homiletiske og andre theologiske Arbeider samt flere Psalmer, udgav ogsaa Adam af Bremens Kirkehistorie og andre mærkelige Bøger af ældre Forfattere; men hans andet Storværk er dog Samlingen af alle de gamle „udvalgte danske Viser" (Kæmpeviser), som han kunde overkomme. Til dette Arbeide opmuntrede den fromme Dronning Sophie ham, og de danske Fruer og Jomfruer vare ham behjelpelige med det. Det udkom 1591 fra hans Trykkeri paa Lilliebjerget i Ribe, hvor et Kannikdom var givet ham, efter at han havde ombyttet Hofpræstens Embede med den kongelige Historieskrivers. Her døde han ogsaa. — Noget senere oversatte Præsten **Peder Claussen** i Undal (1545-1623) Snorro Sturlesøns „Norske Kongers Krønike," et af de stolteste Mindesmærker fra Islands fjerne Frihedstid. I et jævnt og værdigt Foredrag og med en ualmindelig Sprogreenhed, der ikke staaer langt tilbage for Vedels, gjengav han os den anden Hovedkilde for Nordens Historie, der dog ikke som Saxo var indsnørt i det fremmede Romersprog, men i det gamle Norrønasprog med fyndig Klarhed og livlig Kjækhed stillede os Fædrenes mærkelige Gjerninger

livslevende og frit for Øie. — Ribejyden **Niels Krag**, Skaaningen **Klaus Lyschander**, Hollænderen **Joh. Meursius**, Hollænderen **Joh. Pontanus**, Kjøbenhavneren **Steph. Stephanius**, samtlige kongelige Historieskrivere, erhvervede sig til samme Tid og senere store Fortjenester af dansk Historie, skjøndt de samtlige, med Undtagelse af Lyschander, behandlede den paa Latin. — Prisen for samtlige disse bærer dog Bergenseren **Arild Hvitfeldt** (1549-1609), Danmarks Riges Raad og Kantsler, selv brugt ved forskjellige Underhandlinger med fremmede Magter. Hans Udgaver af ældre Kroniker og Lovarbeider skulle vi her ikke omtale, men i Aarene 1595-1604 udgav han „Danmarks Riges Krønike [som gaaer til Christian den Tredies Død] tilligemed Bispekrøniken" i ti Qvartbind, og sandsynligviis har han tillige givet Grundlaget for Resens Frederik den Andens Krønike. Herremanden skinner vistnok vel stærkt igjennem i hans Arbeide, men desuagtet er det en ubetalelig Kilde til historisk Kundskab. Han behandler ikke Sproget med Vedels Mesterskab, dog er det reent og godt, og er end hans Foredrag noget tørt, er det tillige jævnt og naturligt.

---

*267. Tre Brødre af den mægtige adelige Familie Friis havde paa Viborg Gade voldelig overfaldet en ung men vaabenløs Adelsmand, havde afhugget hans høire Haand, lemlæstet den venstre og ellers ilde tilredt ham. Den ene af Voldsmændene døde kort efter, de to Andre indstævnedes for Herredagen, hvor Beviserne irettelagdes; men de beslægtede og besvogrede Rigsraader vilde saavidt muligt frelse de Anklagede. De meente, at Loven ingen Straf havde for en saadan Forseelse, og de nærmeste Analogier passede hverken for Tiden eller Vedkommendes Stand. „Er der da slet intet Lovsted," spurgte den fjortenaarige **Christian den Fjerde**, „som nævner og straffer en saadan Misgjerning?" „I Skaanske Lov," svarede Kantsler Kaas, „findes den Bestemmelse, at, hvis begge Hænder afhugges en Træl, da skal der gjeldes Tremarksbøder og Skadegjeld til Husbonden"....; „men," faldt de andre Rigsraader ham i Talen, „den Lov er for Skaane og ikke for Jylland; den handler desuden om Trælle." „Skal da," udbrød den unge Konge, „en Træl i Skaane nyde større Ret end en Adelsmand i Jylland! Den Døde maa Gud dømme, men de Levende, som staae for vor Dom, skulle bøde deres tre Mark og have deres Ære forbrudt!" Raadet taug, og Dommen blev, som

den unge Konge havde udtalt den. — Med denne levende Retsfølelse, for hvilken baade de uduelige norske Lagmænd og de uredelige norske Lehnsmænd maatte vige deres Embeder, forbandt Christian en Skarpsindighed, der lod ham gjennembryde selv den trædske Forbryders snedige Net. Saaledes krævede 1609 Christopher Rosenkrands Christen Juels Enke for 5000 Rdl., og fremlagde en Forskrivning med hendes afdøde Mands og hendes egen Underskrift. Hun paastod, at den var falsk, og Sagen indstævnedes for Retten, men gik hende imod, og hun dømtes til Betaling. Hun gik da til Kongen, hvem hun forsikkrede, at Beviset hverken var underskrevet af hende eller hendes Mand, samt at hun Intet skyldte. Han undersøgte nu selv Sagen og tog Forskrivningen for sig. Da udfandt han ved fortsat Granskning, hvad Retten havde havt let ved at oversee, at Papirmageren, hvis Vandmærke stod i Papiret, havde først anlagt sin Mølle en rum Tid efter den Dag, paa hvilken Forskrivningen skulde være udstedt: og Bedrageriet var godtgjort. Falskneren, skjøndt Adelsmand, maatte bøde med Livet.

---

268. Selv havde **Christian den Fjerde** tidlig faaet en Sag, hvori det gjaldt om at dømme sundt og ubildet. — 1593 erklæredes han for myndig i Hertugdømmerne, og endnu samme Sommer fremkom hans Moder paa Landdagen i Rendsborg med den Fordring, at han, som hans Fædre, skulde dele dem med sine yngre Brødre. Hendes Moderlighed havde forledet hende til denne Fordring, Keiseren havde erklæret sig for den, Stænderne vare tilbøielige til at gaae ind paa den, og Sagen angik den sextenaarige Konge for nær, til at han ikke, hvis han modsatte sig den, skulde kunne frygte for at være ledet af egennyttige Hensyn. Men til Lykke var **Henrik Rantzau** Hertugdømmernes Statholder, en Søn af den Johan R., som 49 Aar tidligere veg sit Statholderskab, da han ikke kunde forebygge en lignende Deling. Henrik Rantzau godtgjorde Fordringens Grundløshed og Delingens Skadelighed, og Christian væbnede sig mod sin Eftergivenhed for Moderen. Han traadte R. ved Siden, bekæmpede Modstanden med Kraft og Held, og Hertugdømmerne bleve ikke yderligere udstykkede. — Forøvrigt regjerede Christian sine første 15 Aar (1596-1611) i Fred og Ro. Han kunde derfor udvide Sømagten, som han bragte til en Styrke, der indgjød Ærefrygt: han kunde ved hyppige Reiser gjøre sig bekjendt med sine Riger og deres Farvande, og navnlig besøgte han

næsten aarlig Norge, hvor faae af hans Fædre havde sat sin Fod; ja 1599 gjorde han i halvfjerde Maaned en Reise langs Norges Syd- og Vestkyst forbi Nordcap ind i det hvide Hav, undersøgte allevegne Kyster, Havne og Indløb, men dog navnlig den nordøstlige Landgrændse, da Sverrig allerede dengang havde fremført Fordringer paa norsk Finmarken. Disse Fredsaar udmærkede sig ogsaa ved forskjellige Foretagender til Fordeel for Handel og Haandværk, Konst og Fabrikvæsen; i dem lagdes en ny Skoleplan, og der sørgedes for Udarbeidelsen af nye og passende Skolebøger; i dem udkom — for at vi skulle overspringe Resten — „den nye norske Lov," af hvis Udarbeidelse **Hans Pedersen Basse**, Norges Kantsler, havde store Fortjenester. — Men Fredens Ro blev afbrudt af Slagenes Tummel. 1611 erklærede Danmark Sverrig Krig. Det var mest Handelen, som var de Stridende imellem, samt Herredømmet over Lapperne, som begge Konger gjorde Fordring paa. Hvem der havde mest Uret, er det vanskeligt at afgjøre; „jeg vil alene sige dette, at, hvis begge Konger havde havt saadan Afsky for Krig som Christian den Tredie og Gustav den Første, havde disse Tvistigheder vel kunnet afgjøres uden Sværdslag." I den Sted blev Striden skarpere og skarpere, „thi hverken Christian eller Carl pleiede at give efter i nogen Trætte;" og det blodige Sværd maatte skifte. Krigen kaldes i Almindelighed Kalmarkrigen, fordi den væsentlig dreiede sig om denne vigtige Grændsefæstning, i hvis Omegn den unge Konge gav de første Prøver paa sit kjække og ubøielige Mod. Dog indtog han den nok tilsidst ved et nedrigt Forræderi af den svenske Befalingsmand Christer Some, hvilket Carl den Niende tog sig saa nær, at det blev hans Død; men først havde han i et grovt Brev udfordret sin unge Modstander til en Enekamp, og faaet et haanligt Afslag til Svar.

---

*269. **Christian den Fjerde** havde hærjet Vestergothland og var paa Tilbagetoget derfra. Imens havde Svenskerne hærjet Halland, hvor atten Sogne udplyndredes. Paa Skellinge Hede ved Falkenberg stødte Christian, vildledet af sine Veivisere, med syv Faner Ryttere til de vigende Danskere, og der opstod en kort, men hidsig Strid (3. Marts 1612). Danskerne vare kun een imod fem. Svenskerne, som allerede halvveis vare Seierherrer, angrebe med Voldsomhed og Overmod; de raabte: „Jyde, Jyde! har Du Præsten med, at han kan berede Dig til Døden!" Danskerne gjorde

kun svag Modstand, ihvor ivrigt end Førerne opmandede dem, thi de bleve strax bragte i Uorden. Den fireogtyveaarige **Steen Rosensparre** kastede sig midt i Ilden, for at formaae sine Landsmænd til at holde Stand. En af hans Venner bad ham være forsigtig og mindede ham om, at han var den sidste af Ætten Rosensparre. „Du har Ret," svarede Hr. Steen; „det er en smuk Tanke! Et godt Navn gaaer for Alt; det fik jeg i Arv, og det skal jeg bevare." Med disse Ord styrtede han sig midt imellem Svenskerne, og kort efter fandt han Døden. Med ham faldt mange andre Herrer. — Danskerne kastede sig da paa Flugten, sige Svenskerne; selv Kongen kunde ikke holde dem tilbage, og Fjenden fulgte dem i Hælene. Ved Frægnared blev Christians Hest stikkende i et Moradś. De øvrige Danske vare allerede forud, og kun imellem Død og Fangenskab havde Dankongen Valg. Da kom den rige **Christian Barnekov** forbi, den sidste blandt de Flygtende. I sin Ungdom havde han seet sig om i Verden, ja var trængt frem lige til Arabien og Abyssinien, men han var atter vendt hjem til Fædrelandet, hvor han havde en herlig Borg i det prægtige Vidskøfle, og foruden andre Rigdomme eiede det Meste af den Gade i Kjøbenhavn, der endnu bærer hans Navn. Han saae Kongens Fare og overlod ham sin Hest. „Jeg giver Kongen min Hest," sagde han, „Fjenden mit Liv og Gud min Sjæl." Christian undkom, men Barnekov blev nedhugget. En stor rødsprængt Steen ved Frægnared bærer endnu hans Navn; her, siger den hallandske Bonde, udaandede han sin Heltesjæl, og Pletterne af hans trofaste Blod have aldrig kunnet udvidskes af den. Hurtigere udvidskedes hans Minde af det danske Folks Hukommelse, men det er nu saaledes opfrisket af Ingemann, at det vel fremtidig skal holde.

---

*270. „Hr. Sinclair drog over salten Hav,
Til Norrig hans Cours monne stande. —"

Han landede ved Romsdal, som var blottet for Forsvarere, og vilde tværs igjennem Norge trænge ned til den svenske Hær i Vestergøthland. Den dristige Eventyrer, som havde tinget sig selv og sine Skotter i svensk Tjeneste, havde neppe 1000 Mand med sig; men uden Hinder naaede han Gudbrandsdalen. Her reiste imidlertid **Lars Gram**, den kjække Foged, Benderne, understøttet af Lehnsmændene Hans Hage og Berdor Seilstad. Fra Baage, Læsø og Lom væbnede de sig med Økser og Sabler og hvad de ellers kunde

overkomme, og ſamledes ved Kringlen, en ſnever Bjergkløft, ſom paa ſin ene Side har Lougen Elv. Skotterne bleve nedhuggede Mand for Mand. Kun to ſkulle have undgaaet Blodbadet, af hvilke den ene drog hjem og bragte Fortællingen om Nederlaget med ſig; men den Anden blev i Norge, hvor han oprettede et Glasværk. Ved Kringlen ſtaaer der en Steenſtøtte med den jævne Indſkrift: „Her faldt Oberſt Sinclair d. 26. Aug. [ɔ: 5. Sept.] 1612." Den er kun ſimpel, men „Vee hver en Nordbo, ſom ei bliver hed, ſaa tidt hans Øine den ſkue!"

---

271. Kalmarkrigen blev endt ved Freden til Sjørød 29. Jan. 1613. Trængt af Russer og Polakker ſkyndte Guſtav Adolf ſig med at affſlutte den, „ej ſom han ville, utan ſåſom han kunde." Grændſerne bleve uforandrede, de tre Kroner paa begge Sider bibeholdte, de gjenſidige Erobringer tilbagegivne, men Sverrig maatte indløſe Elfsborg med en Million Rdl. Dette var „Sveriges ſiſta ſtora fara från Danſka ſidan;" den ſvenſke Adel havde Intet villet gjøre, og den ſtore Guſtav Adolf maatte redde Landet ved ſine trofaſte Bønder. Baade tillands og tilvands var **Chriſtian den Fjerde** trængt høit op i Sverrig, og med ſin Flaade landede han ved Varholmen, der beherſkede Indløbet til Stokholm; men den danſke Adel vilde heller Intet gjøre: den var tværtimod angſt for ſin Konges Magt. Altſaa ſluttedes Freden. — Og nu fulgte de tolv lykkeligſte Aar af Chriſtians lange Regjering. En Mængde af Kronens Bønder gjordes til Selveiere; det ene Handelscompagni oprettedes efter det andet; et ordnet Poſtvæſen indrettedes (1625); der oprettedes Klæde- og Silkefabrikker, Salt- og Salpeterværker, Krudtmøller, Papirmøller, Kobberværker, Sølvværket paa Kongsberg, Sukkerraffinaderier, Sæbeſyderier, en Mængde Ølbryggerier oſv. Fremmede Konſtnere og Haandværkere indkaldtes, Laugsvæſenet ophævedes, Lovgivningen modtog væſentlige Forbedringer, og der ſørgedes alvorlig for Lovenes Overholdelſe. Univerſitetet udvidedes og modtog nye Statuter, dets Bibliothek blev anſeelig forøget og et aſtronomiſk Obſervatorium indrettet, ligeſom et Anatomitheater og en botaniſk Have. Ved de ſer vigtigſte Latinſkoler oprettedes der Gymnaſier, men ved Sorø Skole et adeligt Akademi; og baade til dette og ellers indkaldtes fremmede Lærde, uden at man derfor glemte vore egne. Reiſerne til Norge vedbleve, og baade for Land- og Søforſvaret drog Kongen den omhyggeligſte Omſorg. 1615 oprettede han endog

en staaende Hær paa 5000 Mand, den første i Danmark siden Store-Knuds Tingmannalid; men han maatte udskrive den af Kronens egne Bønder og lønne og udruste den af sin egen Kasse, fordi den i Grunden var en Torn i Øiet paa den mistænksomme og herskesyge Adel. Navnlig stod dog Kongens Hu til at bygge, og han alene opførte flere Bygninger og anlagde flere Stæder og Fæstninger end hans Forgængere og Efterfølgere i flere Hundredaar. Vi skulle under Eet nævne de vigtigste af dem. I Kjøbenhavn byggede han Børsen (1621-41) i Handelens Interesse, Regentsen til Bolig for 120 fattige Studenter, Rundetaarn til astronomiske Jagttagelser, til Bibliothek for Universitetet osv., Tugthuset til Beskæftigelse af Løsgængere, Nyboder til Bolig for Flaadens faste Mandskab, Navigationsskolen til disses Underviisning, Proviantgaarden, Tøihuset, det saakaldte Silkehuus, Anatomitheatret samt, foruden forskjellige andre Bygninger, Rosenborg Slot (1604-08) og Trinitatis, Holmens og Frelserens Kirker tilligemed den længst nedbrudte Anna Rotunda. Ogsaa udvidede han Byen paa flere Steder, udvidede og forstærkede dens Fæstningsværker, sørgede for dens Vandforsyning ved Anlæget af Springvandet paa „Vandkonsten," samt anlagde Christianshavn paa Amager (1617). Frederiksborg Slot havde hans Fader paabegyndt, men han fuldendte det (1603), og det blev siden hans kjæreste Opholdssted; ogsaa søiede han et Capel til Roskilde Domkirke. Endnu byggede han den stærke Fæstning Glückstad ved Elben (1617-20), Christianspriis (nu Frederiksort) ved Kielerbugt (1632), Christianopel (Styr-Kalmar) i Bleking (1603), Christianstad i Skaane (1614), Christiania (1624), Kongsberg (1623) og Christiansand (1641) i Norge; anlagde en Havn og et Vaabendepot i Altona, som lidt efter lidt blev en Kjøbstad; forstærkede Krempe, Kongsvinger og de fleste øvrige Fæstninger, gjenopbyggede den ødelagte Hals Fæstning ved Limfjorden, befæstede Halmstad og anlagde Christians Fæstning ved Flekkerø. — Men til disse Bygninger savnede han aldrig Penge, thi han var en ypperlig Huusholder, der kunde spare og rutte, som Omstændighederne bød. Han kunde holde Bog med sine Dagleiere og holde Øie med sine Børns Smaafornødenheder, lige indtil Strømper og Skjorter, uden derover at glemme den større Huusholdning, som han nærmest var sat til at varetage. Medens han byggede paa Frederiksberg Slot, fortæller Sagnet, var der flere store Herrer, som ymtede om, at han ikke vilde have Midler til at fuldføre det; thi det

kostede svære Summer. Dette hørte han, og deres sletskjulte Glæde mærkede han dem af; men da Slottet var færdigt, lod han endnu opføre en prægtig Bygning, som han kaldte Sparepenge, for derved at tilkjendegive, at, var der end gaaet meget med til selve Slottet, havde han dog ikke bygget anderledes, end at han endnu havde en Sparepenge tilovers. Han vilde, hvad han vilde, men han vidste ogsaa, hvad han vilde, og hvad der hørte til for at kunne ville det.

---

*272. Der er tvende fredelige Tog fra nærværende Fredstid, som vel bør mindes. Det ene gik til Ostindien (1619), anført af **Ove Gjedde**, som kjøbte Trankebar af en af Landets Smaafyrster. Det var for Handelens Skyld, at dette Kjøb fandt Sted, og for at betrygge den ny Erhvervelse blev Fæstningen Dansborg anlagt. — Det andet Tog gik til Grønland, dette gamle islandske Nybygge, hvortil Veien var glemt i den sorte Døds Dage. **Christian den Fjerde** vilde gjenfinde det og med det Samme bane sig en Nordvestvei til Ostindien. Godske Lindenov var to Gange sendt did (1605-06) og efter ham Holsteneren Richardson; nu (1619) sendtes **Jens Munk** derop med to Skibe og 64 Mand. Efter sex Ugers Seilads naaede han Cap Farvel og gik herfra ind i Hudsonsbugten, men omringedes saaledes af Iisbjerge, at han maatte tage Vinterleie i en Havn, som han kaldte Munkshavn. Øl og Viin, selv Brændeviin bundfrøs, ikke at tale om andre Levnetsmidler, og den ene af Mandskabet blev syg efter den anden. De fik Skjørbug og kunde ikke spise det optøede Brød, uden det først var gjennemblødt. Blodgang slog sig til og bortrev de fleste af dem. Endelig blev Munk selv syg og laae fire Dage i sin Hytte uden ringeste Føde. Da han atter krøb ud, fandt han kun to ilive af sit Mandskab. Med disse maatte han grave i Sneen efter Rødder og derved nære sig, indtil Isen gik bort. Det ene Skib lode de tilbage, men med det andet vare de efter utrolige Anstrengelser heldige nok til at naae Bergen, og dernæst Kjøbenhavn, efter sytten Maaneders Fraværelse. — Munk var dog ikke mere forknyt, end at han efter otte Aars Forløb atter skal have faaet et Par Grønlandsfarere udrustet ved Privates Sammenskud. Men nu fortæller Sagnet, at han havde den slemme Vane evig at skulle fortælle om sin forrige Reise. Kongen havde hørt paa ham saalænge, at han kunde hans Fortællinger udenad. Da han kom til Hove at sige Farvel, inden han atter drog afsted, vilde han paany begynde

at fortælle, men Kongen havde Hastværk og afbrød ham med de Ord: „Idag har jeg ikke Stunder at høre paa Eders Historier." „Eders Naade vil nok bruge Eders Mænd," udbrød M. fortørnet; „men siden vil I ikke saameget som fornøie dem ved at høre paa dem." Det ene Ord tog det andet, og M. blev saa ivrig, at han trak sin Kaarde. Men Kongen rev ham den af Haanden og slog ham med Fæstet i Hovedet. Vel havde dette Slag Intet at betyde, men M. blev dog syg, tæredes hen og døde kort derefter; thi Intet kunde mere trives, som Kong Christian i sin Vrede havde rørt ved.

---

*273. Christian Friis til Borreby var Tyge Brahes Fjende, men forøvrigt en Ven af Videnskaberne, og det Samme var Tilfældet med Christian Friis til Kragerup, hans Eftermand som Kongens Kantsler. Overhovedet maatte det nærmest være Kjærligheden til Videnskaberne og disses Dyrkere, der skulde forsone os med hiin Tids Adel. **Jens Bjelke**, Norges Kantsler, var selv Forfatter og vandt sig et agtet Navn ved sine Vers, sine Lovarbeider, men navnlig ved sit Glossarium til Norske Lov. Ingen af Samtidens Herremænd vandt sig dog som Videnskabsmand saa hædret og berømmeligt et Navn, som den lærde og ædle **Holger Rosenkrands** til Rosenholm (1574-1642), en Søn af Regjeringsraaden Jørgen R. I Aarhuus Skole havde han lagt Grunden til sine Kundskaber, hvorfor han siden testamenterede den 1000 Rdl., hvad dog kun var en ringe Deel af hans mange Legater. Fra Skolen gik han til Tydsklands berømteste Universiteter, hvor han i fem Aar med Flid og Grundighed lagde sig efter Philosophi og Lovkyndighed, fornemmelig dog efter Theologi, for hvis Skyld han lærte sig baade Græsk og Hebraisk. Da han kom hjem, blev han Embedsmand, tilsidst Rigsraad, og brugtes som saadan i mangehaande vigtige Forretninger baade indenlands og udenlands. Aldrig glemte han dog Videnskaberne, og for udelukkende at kunne hellige sig disse tog han tilsidst sin Afsked og drog sig tilbage til sin Fædernegaard. Rosenholm blev som et lidet Akademi, thi han var altid omgivet af unge Adelsmænd, til hvis Underviisning han udsøgte de dueligste Studenter. Han samlede ogsaa et kostbart Bibliothek, som altid stod dem aabent, var selv en flittig theologisk Forfatter og førte en stadig Brevverling med indenlandske og udenlandske lærde Mænd, der navnlig i theologiske Materier raadførte sig med ham. Intet Under, at „den lærde Holger" blev hans Kjendingsnavn. Men

der er tillige vidnet om ham, at det var ham en Glæde som en retskaffen Huusfader at tale med sin Omgivelse om Guds Huusholdning med Menneskene, om Tro og Haab og Bestandighed i begge; at han ogsaa sørgede for Kundskabs Udbredelse blandt Godsets fattige Ungdom; og at han var sine Bønders Ven og Velgjører.

---

*274. Kjøge kan glæde sig ved at have frembragt en af vore mest fortjente Præster, hvis Virksomhed var til Trøst og Opreisning for hele Folket igjennem en Række af Slægtled; det er Sjællands høiærværdige Biskop, den lærde Holgers fortrolige Ven, Dr. **Jesper Brokmand** (1585-1652). Efterat have fuldendt sine Studier herhjemme, reiste han fem Aar udenlands, og blev saa Rector ved Herlufsholm Skole, hvorfra han syv Aar tidligere var sendt til Universitetet. Dernæst blev han Professor ved dette, var saa i fire Aar tillige Lærer for den unge Prinds Christian (den Femte) og blev endelig 1639 Sjællands Bisksp. Christian den Fjerde udnævnte ham paa sin egen Haand til Bisksp, men han vilde ikke modtage Kaldelsen, før han paa vanlig Viis var udvalgt af Stiftets Præsteskab. Hans Skrifter ere mange og skaffede ham et hædret Navn iblandt Europas Theologer, men hans Huuspostil vedblev i fire Menneskealdre at oplægges den ene Gang efter den anden, og med hans smukke og simple Bønner aabnes og sluttes endnu hver Helligdag vor Gudstjeneste. Som Kirkens Tilsynsmand saae han nøie til, at de beskikkede Præster vare værdige til deres Gjerning, samt at Herremændene ikke misbrugte deres Kaldsret. Han kunde herved erhverve sig mægtige Uvenner, og man havde Exempel paa, at en Saadan kunde tvinge sin Tjener til at overøse ham med Skjeldsord paa Gaden; men man saae da ogsaa, at Brokmand var saa langt fra at forivre sig, at han meget mere gav den undseelige Tjener en Drikkeskilling til et Vidnesbyrd om, at han fuldtvel havde fornummet, at, hvad denne fremførte, havde han ikke taget af sit eget. Med samme Rolighed kunde han afvæbne Angrebene paa hele Standen: I et Selskab, hvor der blev talt om en ryggesløs Præst, udbrød en fornem Frue: „Der kunne vi see, hvad vore Præster ere for Folk!" Noget efter kom Talen paa en berygtet Frue; B. blandede sig i Samtalen og gav selv en Historie til Bedste, men tilføiede: „Hermed vil jeg dog ingenlunde have sagt, at alle vore adelige Fruer ligne hende." Ogsaa ved sin Godgjørenhed udmærkede B. sig. Da han hørte, at han var kal-

det til Sjællands Bispestol, faldt han paa Knæ og anraabte Gud om Viisdom og Naade til det vigtige Embede; og siden Vor Herre allerede havde givet ham, hvad han som en god Huusholder kunde leve af, gjorde han det Løfte, at sit nye Embedes Indtægter vilde han ikke oppebære for sig selv, men anvende dem til gudeligt Brug. Enker og Faderløse, Skolediscipler, Studenter og ældre Videnskabsmænd kom han derfor villig tilhjelp med sin Understøttelse; og mange af dem, som siden bleve en Pryd for vort Land, have ham at takke, hans hjelpende Haand og faderlige Veiledning, at de kunde fortsætte og fuldende Løbet. Sit Bibliothek paa halvfjerde Tusind Bind skjenkede han til Universitetet, gav desuden betydelige Summer til dette, til Vartou og til andre velgjørende Stiftelser; og saaledes vedbliver han endnu at tage Armoden ved Haand. Som han havde levet, saaledes døde han: han trykkede selv sine Dine sammen, bad Gud annamme sin Sjæl og sov blidelig ind. — En Snees Aar ældre var **Isak Grønbek** (1564-1617), Brokmands Byesbarn, Biskop i Trondhjem. Han var langt fra som Forfatter, hvad B. var, men i Embedsiver og Godgjørenhed var han ham lig. Af sig selv indførte han de kirkelige Catechisationer i hele sit Stift, og da Trondhjems Latinskole var fattig, understøttede han den af sin egen Formue, lønnede selv en Conrector, gav sin Bogsamling til Capitlet og betydelige Summer til Hospitaler og Fattige. — Brokmands Formand paa Bispestolen, **Hans Poulsen Resen** (1561-1638) synes visselig at have været en temmelig stridbar og herskesyg Mand, men hans Oversættelse af Bibelen (1607) er den første danske, som er udarbeidet efter selve Grundsprogene, skjøndt til liden Baade for Dansken; og ved en Mængde andre Skrifter vandt han sig et især deles agtet Forfatternavn. — **Gudbrand Thorlaksson** (1542-1627), der i 57 Aar var Holums Biskop, have vi allerede nævnet som den, der oversatte Bibelen paa Islandsk (1584), men desuden gav han sit Folk en Gradual, en Psalmebog, forskjellige Bønnebøger og Postiller foruden en Mængde andre theologiske Arbeider, samtlige udgangne fra hans eget Trykkeri. Ogsaa han indførte Catechisationen i sit Stift, og havde tillige betænkt at indføre Confirmationen. Det var dog neppe uden al Grund, naar man beskyldte ham for at tee sig som en luthersk Pave paa Island.

---

275. **Anders Arrebo** (1587-1637), kaldet saaledes efter sin Fødeø Ærø, var netop 30 Aar gammel, da han blev Grønbeks

Eftermand paa Trondhjems Bispestol. Sagtens har han været noget uforsigtig i sin Omgang med den kongelige Lehnsmand, der anklagede ham for et uordentligt og forargeligt Levnet og naaede virkelig at faae ham afsat (1622). Tre Aar senere blev han dog Præst i Vordingborg, hvor han uden Anstød levede og prædikede til sin Død. Han betragtes i Almindelighed, og med Rette, som den danske Digtekonsts Fader. Det er dog ikke nærmest hans Oversættelse af Davids Psalmer, der giver ham Ret til dette Navn, ei heller hans verdslige Sange; det er hans Hexaemeron („Verdens første Uges sex Dages Gjerning"), som ikke alene udmærker sig med Hensyn til Sprog og Versebygning, men ved virkelige digteriske Skjønheder, navnlig ved de spredte livfulde og friske Naturskildringer. Vel er vor Tid voxet langt ud over Digteren Arrebo saavelsom hans frugtbare Samtidige, Tolderen i Glückstad, **Søren Terkelsen**, fordum Kammertjener hos Christian den Fjerde, der i „Astreæ Sjunge-Chor" gav os et rigeligt Antal af „allehaande artige og lystelige nye verdslige Viser med deres Melodier;" men en anden Fortjeneste har Arrebo, som nødig skulde glemmes. Der har til alle Tider staaet Folk i Marken herhjemme, som kjækt reiste Modermaalets Fane mod den fornemme og overvældige Latin; det kan her være nok at pege paa Broder Niels, Hr. Mikkel, Christen Pedersen, Anders Vedel o. Fl.; men med Arrebo bliver Kampen livligere. Den fortsattes i henved halvandet Hundredaar (til Sorterups Død) af et trofast og tætsluttet Heltekuld, om hvilket det var let at paavise, hvorledes den ene Kæmpe var en aandelig Ætmand af den anden, undfanget gjennem det levende mundtlige Ord. Som deres nærmeste Stamfader er udentvivl A. at betragte. — Ved Siden ad ham stod Gullændingen **Søren Poulsen Judichær** (1599-1668), navnlig bekjendt for sin „Danske Riimkonst," skjøndt det slet ikke skulde undre mig, om vi ogsaa havde ham at takke for „Kæmpebogen." Han var Rector ved Vordingborg Skole, mens A. var Præst der, men siden blev han Præst i Slangerup, hvor hans Indflydelse paa Kingo lettelig lader sig ane, skjøndt vanskelig paavise. — Jyden **Poul Jensen Colding** (1581-1640) var først Præst i Vindinge (nu Kvislemark), siden paa Herlufsholm, hvor han tillige var Skolens Forstander. Han var en Ven af Arrebo og Judichær, og det var intet Under, thi han var den første, som havde bestrævet Danmarks Kirkehistorie paa Dansk, og nu var han ivrig beskæftiget med det forsømte Modersmaal, dets Lexicographi og Hi-

storie. — Imedens var **Hans Mikkelsen Ravn** Hører ved Herlufsholm Skole. Ogsaa han var en Jyde, og uden Tvivl Coldings nære Slægtning. Siden blev han Rector i Slagelse, men døde som Præst i Ørsløv ved Holsteinborg (1663). Hans danske „Syvstrengeleg" (Heptachordum Dan.) og danske Verselære (Rythmologia Dan.) ere ikke hans eneste fortjenstlige Arbeider; i sin Skoleplan, af hvilken der vistnok endnu var adskilligt at lære, er han uden Tvivl den første latinske Skolemand, som bittert beklager sig over al den skammelige Uret, Modersmaalet ved Underviisningen maatte lide af Latinen.

---

276. Jyden **Ole Worm** (1588-1654) skaffede sig et agtet Navn i hele Europa ved sine store Fortjenester af Naturvidenskaberne og Lægekunsten. Det Samme gjorde Skaaningen **Casper Bartholin** (1585-1629), Stamfaderen til en af vore berømteste lærde Slægter, samt Meklenborgeren **Simon Paulli** (1603-80), der ved Familieforbindelser og Embedsansættelse kom til at tilhøre Danmark, men hvis „Danske Urtebog" (Flora Danica) fornemmelig skal sikkre hans Navn Udødelighed. Som Astronom udmærkede sig Jyden **Christen Longberg** (1562-1647), der fra Ploven var løbet til Bogen og i de sidste tolv Aar af Tyge Brahes Liv var hans stadige Medarbeider og kjæreste Discipel. Hans Opdagelser ere mange, og da han stod Fjerde Christian bi ved Opførelsen af det astronomiske Taarn i Kjøbenhavn, forsonede han med det Samme sin Konge med sin elskede Lærers Skygge. — Men Worm var tillige den første, som henledede Opmærksomheden paa Fædrelandets Oldsager, skjøndt han var af hollandsk Familie og havde tilbragt omtrent tolv Aar af sin tidligste Ungdom ved de forskjelligste Gymnasier og Universiteter i de halve af Europas Lande. Selv havde han en betydelig Samling af Oldsager, og ved sine Skrifter brød han Banen for hele den følgende Runeliteratur, hvorved der kastedes saa frugtbart et Lys over vor fjerneste Oldtid. Efter tvende Hundredaars Forløb, efterat saa meget er samlet, saa meget er gransket, maae hans yngste Disciple endnu stedse beundre baade hans ærlige Stræben og hans aandrige Udbytte af den. Ogsaa var det ham, som udgav P. Clausøns Snorro, der hidtil havde ligget utrykt. — Ved Worms Side stod Islænderen, den lærde **Arngrim Jonsson** (1568-1648), som ikke alene paa mange Maader understøttede hans Virksomhed, men som selv ved en Mængde Skrifter vandt sig store Fortjenester baade af sit eget Fædrelands og det øvrige Nordens Historie.

Fra ham nedstammer Familien Vidalin, der vandt omtrent samme Navnkundighed paa Island, som Familien Bartholin i Danmark.

---

277. Men een Videnskab havde maadelige Kaar, og det var Politiken. Man kan sige, at det Samme var Tilfældet med Theologien, forsaavidt den indlod sig paa dogmatiske Undersøgelser, hvilke let bleve lønnede med Anklagen for Kjætteri; men ellers trivedes den dog ret godt. For Politiken derimod var der slet intet Udkomme. Professor **Jørgen Dybvad** havde i et Par Smaaskrifter ivret mod Adelen, som stadig undertrykkede de andre Stænder, havde spøgt med dens tomme Hovmod over Fædrenes Bedrifter, mindet den om Alles oprindelige Lighed og fremhævet det Retløse i, at den havde unddraget sig fra forskjellige Skattebyrder, f. Ex. Tienden. Han havde altsaa „gaaet Regjeringen og Øvrigheden altfor nær;" det myge Consistorium maatte afsætte ham (1607), og Kongen kunde ikke frelse ham. Men **Christopher Dybvad,** hans Søn, kom hjem fra sine Reiser i fremmede Lande. Faderens Skjebne harmede ham, og selv havde han let ved at overskue Forholdene og udfinde Kræftskaden. „Adelen," sagde han i fortrolige Samtaler, „er i Besiddelse af Kronlehnene uden at aflægge Regnskab for Indtægterne; desværre ere de fleste Adelsmænd Udlændinger (Tydskere), der ikke kunne elske Landet som deres Fædres Hjem; over Bønderne have de Hals og Haand, og kun de have Sæde i Rigsraadet, hvor dog aabenbar ogsaa Borgere burde sidde; men Kongen af Danmark er kun Konge af Navn; det bliver aldrig godt herhjemme, før han virkelig bliver Konge, saa fuldt som Kongen af Frankrig; og til det Maal burde han begynde med at afsætte sit Rigsraad." Desværre skulde han have tilføiet, paastod man: „Det koster kun at lade nogle adelige Hoveder springe, saa kan Kongen blive Konge." For disse fortrolige Ytringer dømte Consistoriet ham fra hans akademiske Rettigheder og Værdigheder og overgav ham til „Kongens Naade eller Unaade." Hans Dom (1620) blev evigt Fængsel paa sædvanlig Fangekost! Han blev først sat ind i Blaataarn, men førtes derfra til Kallundborg, hvor han ved sin egen Uforsigtighed qvaltes af Kuldamp. — Vi skulle dog snart erfare, at hans Anskuelser ikke qvaltes med det Samme.

---

*278. „Fra denne Tid begynder en fatal Periode i den danske Historie." — Trediveaarskrigen rasede i Tydskland, de protestantiske

Fyrster vare nærved at bukke under, og i deres Nød valgte de **Christian den Fjerde** til Kredsoberst for den nedersachsiske Kreds. Med glimrende Løfter om Understøttelse modtog han Anførerposten, men intet af Løfterne blev holdt. Tydskerne vare altid indbyrdes skinsyge, og hveranden af dem faldt troløst fra i Farens Stund; Frankrig og England havde lovet betydelige Pengeunderstøttelser, men udebleve med dem; og Adelen herhjemme var kjed ad Krigen og de Byrder, den medførte. Derfor gik det ogsaa, som det kunde, men ikke som det skulde, og det er en daarlig Trøst, at den ulykkelige Krig paa hvert af sine Blade afgiver hæderlige Vidnesbyrd om Kongens personlige Mod og Hærførerdygtighed. — Strax efter Indrykningen i Tydskland styrtede han (30. Juli 1625) med sin Hest ned ad Hamelns Voldbakke, i en Dybde af 225 Fod. Hesten brækkede Halsen, og Kongen laae i to Dage maalløs, svævende imellem Liv og Død. Imens gjorde hans Generalitet et Tilbagetog fra den indtagne fordeelagtige Stilling, som meget lignede en iilsom Flugt. Næste Aar (6. Sept. 1626) stod Slaget ved Lutter am Barenberge. Det varede i ni Timer, og Christians Modstander, den graahærdede Tilly, indberettede til sin Keiser, at „i atten Hovedslag havde han endnu aldrig havt at gjøre med en General af det Mod, den Tapperhed og Aandsnærværelse, som Kongen udviste baade under og efter Slaget." Men Slaget blev desuagtet tabt, skjøndt Seieren i Begyndelsen var paa Kongens Side: thi de tydske Ryttere negtede at gaae i Ilden, da de ikke havde faaet deres Sold, og denne havde de ikke faaet, fordi de store engelske Subsidier vare udeblevne. — 4000 Mand vare enten faldne eller fangne, inden Slaget opgaves. Christian selv var en af de sidste, som forlod Valpladsen, og tilsidst var han selvfjerde omringet af 40 fjendtlige Ryttere. Han gav sig dog ikke, men huggede sig igjennem og kom lykkelig til Wolfenbyttel. Paa Flugten styrtede hans Hest i en Grøft. Den gjæve **Vensel Rothkirch**, en af de faae Officerer, som fulgte ham, sprang da strax af sin og skyede ham den. Men Fjenden var dem i Hælene, og for at standse ham vendte den trofaste **Malte Sehested** sig mod Forfølgerne. Nogle Faae sluttede sig til ham, og Kongen undkom. Ogsaa Sehested undkom, men Rothkirch blev fangen. — Nu stod Holsteen Fjenden aaben, og strax blev der sammenkaldt en Landdag i Rendsborg. **Geert Rantzau**, Statholderen, den lærde Henriks ædle Søn, opfordrede Stænderne til

det kraftigste Forsvar for Religion, Frihed og Fædreland. De burde villig overtage sig forøgede Skattepaalæg, og enhver Adelsmand burde skynde sig i Felten. „Jeg er gammel, men jeg vil selv være den første, som vover Livet for Alter og Arne, og mit hvide Hoved skal stedse vise Jer, hvor Fjenden staaer tættest." Hans Begeistring rev Herrerne med sig, men to Maaneder efter var han død. Da Kongen fulgte ham til Jorden, bød man ham en pyntelig Ridehest, thi man fandt, at det var en Skam, han skulde gaae. Men Christian svarede: „Denne Mand var stedse ufortrøden og gik mangen Gang for vor Skyld; nu ville og vi engang gaae for hans Skyld." — Saa kom Tilly og Wallenstein. Veien var lettet dem ved den gottorpske Hertug Frederiks Forræderi, da han tværtimod sin Lehnspligt og de indgangne Forbund sluttede Forlig med Fjenden og aabnede ham sine Fæstninger. De vilde Horder bleve heller ikke staaende i Holsteen, fra hvilket Rantzaus Aand var vegen, men i to Aar oversvømmede de hele den jydske Halvø. Wallenstein søgte endog at gjøre sig til Herre paa Østersøen for saaledes at fuldende Danmarks Erobring; men Christian tilintetgjorde med sin Flaade ethvert af hans Forsøg, og Danmark blev reddet ved sine Træmure. Endelig sluttedes Freden i Lybek (22. Mai 1629): Christian maatte opgive sine Forbundne, fordi de havde opgivet ham; men iøvrigt medførte Freden ingen Tab for Riget; det havde tabt nok ved Krigen.

---

279. Hamborg havde maattet hylde Valdemar Seier, og ihvormeget det end strittede imod, havde det i 400 Aar maattet hylde samtlige hans Eftermænd. 1603 hyldede det endnu Christian den Fjerde, men han var ogsaa den sidste danske Konge, for hvem den stolte Hanse saaledes ydmygede sig. — Hans Fader havde maattet tugte dens Kræmmere for den ubillige Fordring, de stillede til de holsteenske Stæder langs Elben (jus restringendi); nu maatte han gjentage Tugtelsen (1630) og ødelægge 30 Krigsskibe for dem. Tretten Aar senere maatte han paany ave dem, til de fremkom med en ydmyg Afbigt og betalte 280000 Rdl. i Skadeserstatning. — Med Undtagelse heraf vare de 14 Aar fredelige, som fulgte paa Lybekkerfreden, men den Ro, som Landet nød, var hverken qvægende eller styrkende: den gav kun Raaddenheden Tid til at udvikle sig. Adelsvælden var den Pestbyld, hvorfra Raaddenheden udgik. De jydske Kjøbstadborgere indsaae dette, og strax efter Keiserkrigens Slutning

indgave de et Klageskrift til Kongen, som aandede den mest glødende Forbittrelse mod Adelen, der negtede Staten enhver Hjelp, mishandlede Bonden, haanede og forurettede Geistligheden og undergravede Borgerens Handel og Næringsveie ved Toldsvig og alskens Bedragerier. Adelen snøste over dette dristige Skridt af „de Ufrie," og den fik en Forordning udstedt, ved hvilken det forbodes Geistlighed, Borger og Bonde at indgive noget Andragende til Kongen, uden det var paategnet af vedkommende adelige Lehnsmand! — Derfor saae Adelen skjevt til, at Hoveriet paa Krongodserne ombyttedes med en Pengeafgift (1633), men endnu mere opbragtes den over Forslaget til Vornedskabets Afskaffelse paa Sjælland, Lolland, Falster og Meen. Sagen forhandledes paa Herredagen i Kjøbenhavn (1634), men der var kun to Adelsmænd (Kantsleren **Christ. Friis** til Kragerup og Marsken **Jørgen Urne**), som gik ind paa Forslaget; Sexten modsatte sig det ubetinget, og Resten bandt sit Samtykke til Vilkaar, som ikke lode sig opfylde. Samme Skjebne havde forskjellige andre Forslag, f. Ex. det, som sigtede til, at Lehnsmændenes unyttige Rostjeneste skulde ombyttes med en Pengeafgift, hvorved Almuen vilde blive lettet i sine Byrder, medens Kongen sattes istand til at anskaffe en tilstrækkelig Krigsmagt. — Adelen udsugede og mishandlede altsaa Folket og var hadet af dette; den bandt i mangfoldige Retninger Kongens Hænder, og var dog skinsyg paa ham, fordi den var langt fra fuldstændig at kunne lænkebinde ham. Kommer nu hertil dens haardnakkede Negtelse at bidrage det Ringeste af sine uhyre Rigdomme til Statens Fornødenheder, der vare og maatte være baade mange og store, da den nys endte Krig havde været lige saa kostbar og ødelæggende som ulykkelig: saa har man Billedet af Danmarks datidige Forfatning: Misstemning i alle Samfundsklasser, Finantserne ødelagte, det hele Forsvarsvæsen i en jammerlig Forfatning. Og det under en Konge, der havde baade Evner og Villie til at fremme sit Lands Tarv, der i Sandhed elskede sit Folk, var kraftig, ærlig og trofast som Faae, virksom og utrættelig som Ingen! — Men Adelens Egennytte havde endnu andre Følger: Christian maatte have Penge, og naar han ikke kunde faae dem gjennem Skattepaalæg, maatte han forhøie Øresundstolden. Han forhøiede den ogsaa i det Uhyre og skaffede sig derved navnlig Hollændernes Fjendskab. Holland slog sig sammen med Sverrig, der ved den store Gustav Adolfs Seiervindinger var blevet en Magt af første Rang. Gustav Adolf

fandt Heltedøden i sin Kamp for Troes- og Samvittighedsfriheden (Lützen, 1632), men der var opdraget Mænd i hans Skole, som kunde fortsætte hans Gjerning baade i Raadet og paa Marken. Svenskernes Erobringer i Tydskland foruroligede Christian, medens hans idelige Mæglingsforslag ærgrede og uleiligede dem. Hollænderne havde derfor let ved at puste saalænge til Ilden, at den slog ud i lys Lue; og 1643 rykkede Torstenson uden Krigserklæring ind i Jylland, hvor Alt faldt ham for Fode lige indtil selve Vensyssel, fordi Ingen var forberedt paa at modtage ham. Den Eneste, der havde forudseet Faren, var Kongen selv, men naar han talte om at sikkre sig mod et pludseligt Overfald, da smiilte Raadet, og det var ikke langt fra at sige, at snarere havde nok Kongen en Ræv bag Øret, dem til Fordærvelse, end Svensken. Men Frederik den Tredie, Gottorperhertugen, fornyede sit Forræderi fra forrige Krig og aabnede atter sine Fæstninger for Fjenden.

---

*280. Den ulykkelige Krig, siger Holberg, som Danmark nu førte med Sverrig, „contribuerede af alle Ting allermeest til det store Navn, som Christian den Fjerde har erhvervet sig i Historien; thi Intet var mere forunderligt end at see en saa bedaget Herre nu i Spidsen af en Krigshær, nu igjen paa et Orlogsskib at møde sin Fjende, at løbe som en Lynild nu igjennem een, nu igjennem en anden Provinds for at gjøre Anstalter og opreise de faldne Sager; saa selv hans Fjender tilstaae, at det næst Gud var ved denne gamle Herres Hurtighed, Mod og Bestandighed, Riget endda ikke geraadede i større Uleilighed." Et Par Træk maae være nok til at vise os den gamle Helt. Torstenson vilde fra Jylland gaae til Fyen for i Forening med en svensk-hollandsk Flaade at indtage samtlige de danske Øer; en anden svensk Hær gik allerede seierrig frem i Skaane, og saaledes var Danmarks Riges Undergang vis. Men **Christian den Fjerde** samlede hurtig en Hær i Fyen, saa Torstenson kunde ikke komme over Beltet, og derpaa gik han i Spidsen for sin Flaade om i Nordsøen, hvor han tvang Hollænderne til at vende om. Han løb da tilbage for at tilstoppe Gøthebørgs Havn, men gik atter om i Vesterhavet, hvor han traf Hollænderne i Listerdyb (4. Juni 1644), og de maatte paany vende om uden at have forenet sig med Svenskerne. Imidlertid havde den svenske Hovedflaade under Klas Fleming indtaget Femern, og det var nu dens Hensigt selv at overføre Torstenson til Øerne. Den

var 46 Skibe stærk, og med 30 traf Christian den paa Kolberger-heide (11. Juli 1644). Her kom det til det blodigste Slag i hele Krigen. Christians eget Skib, Trefoldigheden, var længe udsat for den heftigste fjendtlige Ild og maatte en Tidlang kæmpe alene. Han havde allerede flere Saar, da en Kugle slog en Bjælke ind i Skibet, hvis Stumper dræbte og saarede tolv Mand om Kongen, slog det høire Øie ud paa ham, flengede det venstre Øre, borttog flere Tænder og gav ham treogtyve Saar ialt. Bedøvet segnede han om paa Dækket, og man ansaae ham for død. Sagnet lader nu den Næstcommanderende sende en Matros op i Toppen at stryge Flaget, for at Fjenden ikke længer skulde beskyde Skibet; men Matrosen kunde ikke bringe det over sit Sind, at Kongeskibet skulde stryge Flag, hvorfor han forviklede det saaledes i Tougværket, at det ikke kunde falde. Da reiste Kongen sig pludselig, bedækket med Blod. „Gud har endnu," sagde han, „levnet mig Liv og Styrke nok til at kæmpe for mit Folk, saalænge Enhver vil gjøre sin Pligt:" og støttet paa sit Sværd blev han staaende paa Dækket med indbundet Hoved og fortsatte Kampen, til Slaget henimod Natten var vundet. **Det havde varet i ti Timer.**

„End see vi paa Rosenborg Klædet, som kongeligt Blod haver vædet;
To hundrede Aar ei udsletter de kostbare purpurne Pletter."

---

281. Den svenske Flaade søgte Tilflugt i Kielerbugten, hvor Christian lod den indespærre ved den 60aarige Admiral Peder Galt, som ved en utilgivelig Skjødesløshed, for hvilken han maatte bøde med Livet, efter en Maaneds Forløb lod den slippe ud (7. Aug.). Den forenede sig en Tid efter med den hollandske Flaade, som havde havt Held til at slaae sig igjennem Sundet, og 64 Skibe stærk overfaldt den uventet (23. Octb. 1644) imellem Lolland og Femern en dansk Flaade paa 17 Skibe under **Pors Nielsen Mund**. En stor Deel af Mandskabet var iland, da man ikke vidste bedre, end at Svensken laae hjemme i Havn, og flere af Captainerne toge skyndsomst Flugten. Men Mund selv kæmpede saaledes med sin Helte-flynge, at Svenskerne troede, de havde selve Kong Christian for sig; dog maatte han tilsidst bukke under for den uhyre Overmagt, en ny Bue Tigre paa de rullende Vover. Hans Admiralskib, Patientia, udholdt først en lang Kamp med de to største fjendtlige Skibe, af hvilke det ene bar den svenske Overadmiral, den tappre Wrangel. Disse to maatte dog vige, men to andre Skibe kom til, og efter

en fortvivlet Modstand blev Patientia entret. Hvad der ikke gav sig, blev nedhugget, Mund med, da han ingen Fred vilde modtage, og ingen af Fjenderne kjendte ham. Om Viceadmiralens Skib lagde sig ti Fjender, og ogsaa dette maatte give sig. Efter fem Timers Kamp vare da de fleste danske Skibe tagne, brændte eller sænkede, og kun to reddede sig ved Flugten. Dog havde Fjenden lidt saameget, at han ikke kunde forfølge sin Seier, men paa Grund af Stormene og den sildige Aarstid maatte han strax søge Havn. Hollænderne gik ad Hjemmet til, men Skagerak gjorde sig vred, og en heel Deel af deres Flaade blev saa ilde tilredt, at den maatte prise Vinterleiet i Gotheborg. — Imidlertid havde den danske Sømagt lidt et saadant Knæk, at den først seent forvandt det.

---

*282. Mund var falden med Æren, men tillands var der kun Faae, om hvem det Samme kunde siges. De feige Adelsmænd havde hverken Mod eller Villie til at føre Folket mod Fjenden, og Rigsmarsken Anders Bilde var saa god som Resten. Der var kun Faae af dem, hvem det laae paa Sinde „at holde Fjenden af Landet, saalænge han endnu ikke var kommen ind paa Hovmarken." — Som det gik i Danmark, gik det i Norge, hvor Statholderen Hannibal Sehested havde Overanførslen, og hvor man derfor kaldte Krigen Hannibalsfeiden. Plyndre og brandskatte kunde „den ædle" Statholder, og som han tidligere havde udsuget Norge, saaledes udsugede han nu Sverrig paa sine Hærjningstog; men engang saae man 100 svenske Ryttere jage 2000 af hans Tropper. Naar saa Svensken kom over Rigsgrændsen, glemte han aldrig at gjøre Gjengjeld med knuget og skudbet Maal. — Dog var der en norsk Præst, som vel fortjente den Sang, han siden fik. Det var **Kjeld Stub**, Provst i Ullensager. I sin Ungdom havde han i Frankrig tjent som Rytter, og „hans Pande bar endnu Mærketegn" fra hine Dage. Men kjed ad Krigen havde han svøbt sig i Præstekjolen og drømte mindst om at tage Pallasken op paany. Da gik Sehested til ham, og det viste sig her som ellers, at „hvor Brand har været, i Aske varm tidt ligger en Gnist tilbage." Hr. Kjeld fik Gunner Lange ved sin Side, og trods „Fløielshue og sølvgraat Skjæg" modtog han Bestalling som Oberst og Inspector over Passene fra Trondhjems Lehn til Bohuus. Med Kjækhed og Aarvaagenhed udførte han sin nye Gjerning og leiede sig paa sin egen Bekostning en Livvagt af tolv Ryttere, med hvilke han

foer fra Grændsepost til Grændsepost, saalænge Krigen varede. Ved sin Paapassenhed holdt han Fjenden ude, men derved lod han det ikke beroe, og selv gjorde han mangt et Streiftog ind i Sverrig. Da Krigen var endt, lod han atter afsadle sin Rytterhest, drog atter Messeskjorten paa og passede i Stilhed sin kirkelige Gjerning som forhen.

283. Keiseren havde sendt General Gallas herop for, saa hed det, at indeslutte Torstenson i Jylland og fange ham. Men enten han ikke vilde, eller ikke maatte, nok er det: hans Uvirksomhed blev en Fabel for hele Europa. I Hamborg slog man en Skuemynt, paa hvis ene Side der stod: „Hvad Gallas har gjort i Holsteen, kan man i en Hovedsum læse paa den anden Side:" men denne anden Side var blank og bar. Han gjorde virkelig her Intet uden at udsuge de Egne, i hvilke han indlagde sig. Endelig — da Fjenden beherskede Havet, da den jydske Halvø var i Fjendens Vold, og det ikke stod synderlig bedre til med Skaane, Halland og Bleking, da ogsaa Bornholm og Femern vare erobrede, og den gamle utrættelige Konge hverken kunde finde Understøttelse hos den feige og troløse Adel eller hos den udsugede Borger og Bonde — maatte Christian beqvemme sig til Freden i Brømsebro (23. Aug. 1645), ved hvilken Sverrig fik Toldfrihed i Sundet og Belterne, og Danmark afstod det Herjedalen, Jæmteland, Gulland og Oesel samt (paa 30 Aar) Halland, medens det i Christianopel maatte undertegne en Tractat med Holland, ved hvilken Sundtolden nedsattes til omtrent Fjerdeparten. Intet Under, at Christian næste Aar kunde udbryde, da han holdt sin Sønnesøn (Christian den Femte) over Daaben: „Maatte Du engang trykke Svensken, som Du idag har trykket mine gamle Arme!" — Imidlertid havde Danmark atter Fred, og i de halvtredie Aar, som Gud endnu undte ham, søgte Christian troligt at læge Landets mange Saar. Men Adelen stod ham imod. „Den danske Adel er ikke vant at gjøre sine Herrer noget Godt," skriver han med undertrykt Harme, naar den negtede at bidrage det allerringeste til Statens Frelse. „Det kommer os underligt for," skriver han en anden Gang, „at, naar de med Penge deres Herre til Fædrelandets Forsvar skulle understøtte, da ere de ikke ved Middel, men naar de Kronens Gods til brugeligt Pant eller under sine Birk kunne bekomme, da ere Penge forhaanden." Undre ham stort kunde det dog ikke, thi de samme

Blodigler, hvis skamløse Udsugelser i henved tvende Menneskealdre havde tilintetgjort eller lammet alle hans bedste Bestræbelser, havde han allerede tidligere givet det Skudsmaal: „De agte ikke Gud i Himlen, meget mindre deres Herres og Fædrelands Conservation." Tilsidst søgte han at vinde Rigsraadet ved Eftergivenhed og nye Benaadninger, men dette Forsøg af hans Alderdomssvaghed var naturligviis ligesaa forgjeves som alle dem, Kraften havde tilsagt ham, og Raadet havde stedse nye Fordringer at fremføre. Ja, da den udvalgte Thronarving (Christian den Femte) døde i Sommeren 1647, var det hjerteløst nok til at tilskrive den nedbøiede Fader, at han ingenlunde maatte vente at faae den eneste Søn, han endnu havde tilbage, valgt til Thronfølger, hvis ikke dets Forestillinger toges til Følge. — Et sørgeligere Syn kan ikke tænkes end den hæderkronede, nedbøiede Kongegubbe, der var den eneste paa Dækket, som havde Sind og Tanke for Statsskibets Frelse, slap heller ikke Roret af sin trofaste Haand; men Mandskabet havde tabt baade Sands og Mæle, nedbøiet af Nød og knusende Ulykker, og de, som kaldte sig Styrmænd, vinkede ad Veiret og sloge en Skoggerlatter op, saatidt en Sø slog sammen om Captain og Skib og truede med at begrave dem begge. Kongen maatte finde sig i nye Indrømmelser for at turde haabe paa sin Søns Valg, ja han maatte udstede en Erklæring, der havde meget tilfælles med en Afbigt. Saa sammenkaldte han en Rigsdag, paa hvilken Valget skulde gaae for sig, men inden denne sammentraadte, var han bortgaaet fra Skuepladsen. **Christian den Fjerde,** hvem samtidige Konger med Ærefrygt kaldte Fader, hvem hans Folk endnu ærer som ingen anden af hans Æt, døde paa Rosenborg Slot 9. Marts 1648, næsten 71 Aar gammel. Som sin Fader og Bedstefader og som samtlige sine Eftermænd begroves han i Roskilde Domkirke.

---

*284. **„Christian den Fjerde,"** siger Allen, „var en af Danmarks mest udmærkede Konger. At flere af hans Foretagender mislykkedes, kan ikke forringe hans Roes; thi det grundede sig enten paa uheldige Tidsomstændigheder, over hvilke han ikke raadede, eller paa Adelens Slethed, der foretrak egen Fordeel for det almene Bedste. Han var besjælet af en dyb Følelse af sine Pligter som Konge og en levende Kjærlighed til det Folk, han var kaldet til at styre. Faae Konger have lignet ham i den utrættelige Virksomhed, hvormed han omfattede alle Statens Anliggender, de

mindste med de største. Han var ligefrem i sit Væsen og omgængelig mod Alle, baade Høie og Lave, gudfrygtig, retfærdig, i høieste Grad personlig tapper, en dygtig Hærfører og en endnu større Admiral. Vi see daglig Mindesmærkerne af hans virksomme Aand for vore Øine, men hans store Dyder og hans ægte danske Sind have skabt ham et endnu skjønnere Minde i alle danske Hjerter, der vil bevare sig til de sildigste Slægter." — Endog Munch siger: „Hans Minde maa være saavel Danmark som især Norge kjært; hans kraftige Charakteer og Retsindighed gjorde ham høit agtet af hans Samtid." Derfor har Christiania i disse Dage opkaldt en af sine Gader efter ham. Vi tilføie: der er kun faae af vore henfarne Helte, hvem Folket hellere lovsynger end Ham, der „stod ved høien Mast i Røg og Damp," end „Ham med det ene Øie." — I Sæder og Skikke som i Sprog var han dansk, og han talte og skrev sit Folks Modersmaal med en Reenhed og Færdighed som ingen af de foregaaende og faae af de efterfølgende oldenborgske Konger; talte det med Herremanden og Præsten, som med Haandværkeren, Sømanden og Bonden; og talte det med al den Jævnhed, som var hans Væsen en Natur, og som anskueliggjør sig, hvad enten han, træt af sin Vandring, sætter sig hos Bonden paa Agefjællen og kjører hjem paa Slottet med ham, eller han gaaer omkring og seer til sine Arbeidsfolk paa Slottet eller ved Holmen, hvor Ingen maa standse i sit Arbeide for at hilse ham, men hvor han tidt indfinder sig, inden Morgenklokken endnu har slaaet fire, og hvor han indlader sig i Samtale med Enhver, medens han af sin konstig indrettede Støttestav fremtager Tommestok, Vandpassier osv. for at undersøge Materialet og dets Forarbeidelse. Hans værste Feil var Ukydsthed. Man paastaaer, at han Tid efter anden havde syv forskjellige Friller, der samtlige i et af Værelserne paa Rosenborg Slot ere afbildede i fortroligt Selskab med hans Yndlingshund. Men han taalte Sandheden paa behørigt Sted, selv den Sandhed, der rørte ham ved Bylden. Sjællandsfaren Mester **Ole Vind** (1590-1646) var bekjendt for sin kraftige og frygtløse Veltalenhed. Han var Præst ved Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn. Ved en af hans Prædikener fandt en Deel Hoffolk sig fornærmede, og de klagede til Kongen, idet de lode forstaae, at heller ikke han var sparet i den. Chr. gad høre den Prædiken og befalede V. at holde den om i hans Paahør, men fandt et saadant Behag i det djærve og frimodige Sandhedssprog, at han strax udnævnte ham til sin

Hofpræst og Skriftefader. — Saaledes kan en Konge handle, naar han er „en Christen i sit Hjerte," om end „ingen Helgen i sit Levnet," men en stakkels Synder som en af os Andre.

---

285. **Christian den Fjerde** var først gift med Anna Cathrine, en brandenborgsk Prindsesse. Blandt de sex Børn, han havde med hende, vare: Christian (den Femte), udvalgt Konge, hvis Død var Faderens sidste huuslige Smerte; **Frederik (den Tredie)**, om hvem i det Følgende; Ulrik, som gik i sachsisk Tjeneste, men faldt allerede 1633 for Snigmorderhaand. — 1615 ægtede Christian dernæst „til venstre Haand" Jomfru **Kirsten Munk**, en Datter af Ludvig Munk til Nørlund, en af de norske Lehnsmænd, som for Bedragerier vare straffede med Afsættelse. Fru Kirsten, „Grevinde af Slesvig og Holsteen," forvistes imidlertid 1630 til Boller, hvor hun holdtes fængslet indtil kort før sin Ægteherres Død, mistænkt af ham for Brud paa den ægteskabelige Troskab. Her døde hun ogsaa 1658, i sit tresindstyvende Aar. Hun blev Moder til to Sønner og otte Døttre, af hvilke de fleste bleve indgiftede i vore berømteste Adelsfamilier. Iblandt Christians Svigersønner ville vi oftere komme til at nævne den stolte Corfits Ulfeld og den trædske Hannibal Sehested. Ogsaa Ulfelds Hustru, den ædle **Eleonore Christine**, skulle vi nærmere lære at kjende. — Af de fire kongelige Frillebørn, som vi kjende, og som samtlige tillagdes Navnet Gyldenløve, er Ulrik Christian den eneste, der saaledes indtegnede sit Navn i Krøniken, at det vel skal blive staaende.

---

286. Det er sagtens en grundløs Beskyldning, naar man har paasagt baade Sehested og Ulfeld, at enhver af dem stilede paa sin Krone ved Svigerfaderens Død. Vist er det, at Fjendskabet imellem dem var baade for gammelt og for bittert, til at der kunde tænkes paa noget Samraad imellem dem. Men der var ingen Thronfølger valgt, da Christian døde, og det herskesyge Rigsraad havde besluttet, at dyrt skulde Kronen kjøbes. — Prinds Frederik, og om nogen anden kunde der ikke være Tale, var født i Haderslev 28. Marts 1609. Han havde modtaget saa videnskabelig en Dannelse som kun faae Prindser, først i Sorø, siden i Holland og Frankrig. I Marken havde han ved flere Leiligheder lagt personligt Mod for Dagen, i Forening med koldt Blod. Han var ikke uden Kjendskab til Statsvidenskaben. Vel var han som Erkebiskop i Bremen og Bi-

skop i Verden, hvortil Faderen havde faaet ham udvalgt, aldrig kommen i rolig Besiddelse af sine Lande, som han desuden maatte afstaae i den westphalske Fred; men allerede i mange Aar havde han havt nære Udsigter til Danmarks Throne, da hans ældre Broder baade var svagelig og barnløs; og hverken havde han selv eller hans Fader forsømt en ombyggelig Forberedelse til det store Kald, der ventede ham. Han begyndte ikke gjerne paa noget Nyt, men havde han begyndt det, saa arbeidede han, hellere skjult end aabent, men med uboielig Fasthed, paa dets Fuldførelse. Sit Ord holdt han samvittighedsfuldt, det tilstode selv hans værste Fjender, idetmindste brød han det ingensinde, omgik han det end stundom. Hans Blik var skarpere, end Mange vilde troe, og var han end for rolig af Naturen til at kjende synderlig til Lidenskabernes Hvirvel, og for ulidenskabelig til enten at være herskesyg, æresyg eller hevnsyg, saa var han dog endnu længere fra enhver umandig Villieløshed. Men havde han end været langt godmodigere, end han var, det vilde dog været umuligt for ham ikke at harmes over Adelens Frækhed. Dens Fordringer vare uhyre, og ligesom **Frederik den Tredie** var den sidste danske Konge, der maatte kjøbe sin Krone med en Haandfæstning, saaledes var han ogsaa den, der maatte betale den dyrest. Han maatte ingen Krig begynde, intet Forbund slutte eller hæve, intet Paalæg gjøre uden Rigsraadets Samtykke; heller ikke trække fremmede Tropper ind i Landet, eller samle Rigets Rostjeneste, eller sende Flaaden nogensteds bort, ja hverken udruste den heelt eller halvt, ei heller selv reise ud af Landet. Han maatte ingen Uadelig give Frihed og Frelse lige med Adelen, uden han i Marken havde gjort sig værdig dertil, og ingen fremmed Adelig maatte han give dansk Adelskab uden Rigsraadets Samtykke; ingen Anden udnævne til Rigsraad, end hvem Adelen foreslog, og til de fem høie Rigsembeder (ↄ: Hovmester, Marsk, Rigsadmiral, Kantsler og Norges Statholder) kun vælge een af Rigsraadets tre Candidater. Hverken han selv eller nogen af Kongehuset maatte kjøbe eller tilvante sig noget frit Gods, og naar Rigsraadet samtykkede i, at Adelens Tjenere besværedes med Skat, skulde dog dens Ugedagstjenere forskaanes. For Rigsraadet kunde han indstævne, hvem han vilde, men hvem der vilde, kunde ogsaa indstævne ham for det. Overhovedet skulde han elske og fremdrage Danmarks Rigsraad og Adel, beskjerme dem med Kronens Lehn og ret egentlig, som Haandfæstningen siger, „med dem styre og regjere Dan-

marks Rige." Danmarks Riges Adel skulde beholde sit Jordegods og sine Tjenere med Hals og Haand og alle kongelige Sager og al anden Herlighed og Rettighed, lige saa frit og frelst som Danmarks Konger selv. Kun i enkelte Tilfælde maatte en Adelsmand, hans Frue eller Jomfru fængsles, ellers gik han fri paa sit givne Ord, endog i Livs- og Æressager. Sit Jordegods kunde han kun forbryde ved at føre Avindskjold mod Konge og Rige, og blev han fredløs for ærlig Gjerning, kunde han atter kjøbe sig sin Fred. En Mængde lignende Bestemmelser overspringe vi, men tilsidst hedder det: skeer Noget imod Haandfæstningen, og Kongen vil ikke lade sig sige af de tilstedeværende Rigsraader, da skal han efter deres Opfordring indkalde samtlige de Fraværende, men gjør han det ikke, da skulle de Tilstedeværende ei blot have Magt til, men være pligtige til, at sammenkalde deres fraværende Brødre; lader han sig endda ikke sige, staaer det Rigets Raad frit for at bestemme og forordne det, som ret og billigt er, hvormed han sig skal „lade nøie." — Meget havde de gransket, og meget havde de veiet, Danmarks høibaarne Herrer og Herskab, inden de fik denne Tommeskrue lavet; de havde kun glemt Buen, som springer, og Krukken, som kommer hankeløs hjem. Den 18. Marts blev Haandfæstningen underskrevet, den 17. Mai blev Kongen valgt.

---

287. Ved Frederiks Side sad **Sophie Amalie** af Lyneborg (født 3. Apr. 1628); men var Kongen ikke herskesyg, saa var hun det, og hendes Indflydelse paa ham var stor. Ved Kroningshøitidelighederne henrev hun Alle ved sin Skjønhed og blomstrende Ungdom; i hendes hele Væsen og Fremtræden var der noget indtagende yndigt og slaaende majestætisk; viste hun sig offentlig, hilste hun mildt og venlig, og talte man med hende, gav hun naadige Løfter. Lægger man hertil hendes sjeldne Aandrighed, naar hun i Samtalens Løb lod sit Lune spille, hendes udmærkede Færdighed i Dands, i pantomimiske og dramatiske Forestillinger, hendes mandige Rasthed, naar hun med øvet Haand tumlede sin vælige Hingst, og hendes Sikkerhed og Behændighed paa Jagten, — saa er det let forklarligt, at hun vandt Hoffets og Mængdens Beundring, vandt endog til en vis Grad deres Kjærlighed. Men det vidste hun godt, hvor let hun henrev baade den nærmere og fjernere Mængde, og hun benyttede sig deraf med en fiint beregnende Klogskab, en beundringsværdig Snedighed. Hun vilde herske;

dybt i sit Indre følte hun baade Driften og Kraften dertil. Desuden havde hun Fru Kirstens Børn, og disse maatte først og fremst ydmyges. — Den ædle og rigtbegavede **Eleonore Christine** havde været sin Faders mest elskede Datter; hun havde været Byens og Hoffets stolteste Prydelse, hvem alle havde kappedes om at hylde; og Prindsessen havde tidt maattet træde i Baggrunden for Grevinden. Nu havde Forholdene forandret sig, men nødig traadte Grevinden endnu i Baggrunden for Dronningen, og det var ingen ringe Ydmygelse, da det forbødes hende at kjøre ind i Slotsgaarden med sin Karosse. Ogsaa Ulfeld og Sehested maatte bøies. **Corfits Ulfeld** var sin Tids fuldendteste Adelsmand, beundret selv af Franskmændene som et Vidunder af Fiinhed, Anstand, Lærdom og Veltalenhed, ja den franske Gesandt erklærede, at han end ikke i Italien havde truffet hans Overmand. Men allerede dette var en Forbrydelse. Havde desuden nogen Pladsmand viist sig overmodig, saa var det U., og heller Ingen var i Besiddelse af saa frygtelig en Magt; som Hovmester havde han ovenikjøbet havt stor Indflydelse paa Haandfæstningen. Nu maatte han gaae som Gesandt til Holland, men under otte Maaneders Fraværelse sank hans Anseelse i det Utrolige. I fer Maaneder efter sin Hjemkomst holdt han sig derfor borte fra Hoffet. Da begyndte man at ymte om, at han havde misbrugt sin store Indflydelse under Christian den Fjerde til at tilvende sig uhyre Rigdomme, og man nedsatte en Commission til at undersøge baade dette hans Forhold samt hans Færd paa det sidste Gesandtskab. Man fik endvidere et løsagtigt og rimeligviis vanvittigt Qvindfolk til at beskylde ham for at have villet forgive Kongen, og skjøndt hun henrettedes som en Løgnerske, fik U. dog ikke al den Opreisning, han troede at kunne fordre. Livet herhjemme blev ham utaaleligt. Hemmelig flygtede han da til Sverrig, og uden videre berøvede man ham hans Poster som Hovmester og Rigsraad, fratog ham selv, hans Kone og Søn deres Lehn og beslaglagde hans Eiendomme. En Broder og Svoger af ham flygtede ligeledes, og begge toge svensk Tjeneste. — Anderledes **Hannibal Sehested**. Ogsaa han fik Befaling at aflægge Regnskab. Hans Brøde var soleklar: i Fred og i Krig havde han brandskattet Norge saaledes, at han havde tilvendt sig over 1100 Gaarde eller omtrent Sextendedelen af Norges Jordeiendomme; men underfundig som Faae, smidig som Færre og skamløs som Ingen, lod han uden Dom sit Statholderskab og sin Rigsraadsværdighed falde,

hengav sit hele Rov, samt i forskjellige Bøder over tre Tønder Guld, lod dog, som om Intet var skeet, udsatte sin Hevn til en senere Tid, og gav den fine Ven baade af Hof og Rigsraad.

---

288. I Sverrig havde Gustav Adolfs Datter, den lunefulde Dronning Christine, nedlagt Kronen, og hendes Fætter, en af de seierkronede Helte fra Trediveaarskrigen, Carl Gustav af Zweibrücken, havde overtaget den. Han var gift med en holsteen-gottorpsk Prindsesse, og ved sit Hof vedblev han at beholde Ulfeld. — 1654 traadte saa de danske Stænder sammen i Odense, de svenske i Stokholm. Frederik spurgte, hvad Hjelp han i disse vanskelige Tider kunde vente af sin Adel, men denne takkede Gud for den nydte Fred og øinede kun Farer for sine egne Rettigheder, som den fordrede bestyrkede og udvidede. Carl Gustav forlangte en Krig af sine Stænder, hvorved nye Lande ved Østersøen kunde vindes, ny Krigshæder, nyt Arbeide for de ørkesløse Soldater, nyt Krigsbytte til Statsgjeldens Afbetaling. Stænderne vare enige med ham. Ulfeld vilde, at man skulde angribe Danmark! — men den svenske Resident i Kjøbenhavn godtgjorde, at Danmark var saa udmarvet, kraftesløst og forgjeldet, saa fuldstændig ødelagt af sin Adel, at derfra kunde man aldrig befrygte noget Angreb; og Carl Gustav vendte sig mod Polen, hvor han gik fra Seier til Seier. Da opfordredes Danmark af Keiseren, af Holland, Brandenborg og Polen til at falde Svenskerne i Ryggen. Paa Lyst manglede det ikke og endnu mindre paa Løfter om kraftig Bistand; Lykken begyndte desuden at svigte Carl Gustav, hvem ogsaa Russerne havde angrebet; og det danske Rigsraad besluttede Krig. Det havde kun Skingrunde hertil, men ligemeget! Der var heller ingen Anstalter truffet til at imødegaae en Krig; Landet var i sex Millioners Gjeld, og det udtømte Skatkammer kunde ikke engang i Fredstid bestride de løbende Udgifter; Fæstningerne vare forfaldne, Hær og Flaade vare uøvede og i en maadelig Stand; Krongodserne vare i Adelens Hænder, det udmarvede Folk misfornøiet samt hærjet af en fleeraarig dræbende Landsfot; en dump Gjæring herskede allevegne; Alt ligemeget! — D. 11. Juni 1659 erklæredes dog Krigen. Og for at gjøre Dumheden topmaalt, spildte den uduelige Marsk, Anders Bilde, Tiden med at indtage Bremen. Han kunde ligesaa godt søgt at knække Sverrigs Magt paa Madeira eller Spitsbergen.

---

*289. Kong Frederik gik med Flaaden til Danzig for at afskjære Carl Gustav Flugten til Stokholm; men da stod Helten allerede ved Holsteens Grændser. Med Polen havde han sluttet Stilstand, og ikke een af Danmarks Forbundne lagde ham en Hindring iveien paa hans nye Seiersbane. I Hamborg og Lybek udhvilede og forstærkede han sig ved Hvervinger og Overløbere. Anders Bilde jog han ud i Vesterhavet, hvorpaa Marsken seilede Jylland rundt og kastede sig ind i Frederits. Fæstningen var ganske ny, og der var Intet sparet paa at sætte den istand; den manglede hverken Forsvarere, Kugler, Krudt eller Levnetsmidler; og d. 3. Novb. stormede Wrangel den med 3000 Mand! 2000 Danske faldt; Bilde selv døde faae Dage efter af sine Saar. — Saa godt som hele Halvøen var i Carl Gustavs Hænder, og dog var han endnu langt fra at have Spillet vundet. Danmarks Forbundne havde kunnet indeslutte ham, men derpaa tænkte Ingen af dem. Da lagde Frosten sin Iisbro over Belterne, og en overordentlig haard Vinter gjorde den daglig tykkere. Og den 9. Febr. 1658 gik Sveakongen med 3000 Fodfolk, 9000 Ryttere, Kanoner, Pakvogne og det øvrige Tros fra Sønderjylland til Fyen overden to Mile brede Iis, paa hvilken hidtil knap en enkelt Bondevogn havde vovet sig, og hvor der endnu gabede en bred Revne midt i Strømløbet. I faae Dage var hele Fyen i hans Hænder. Han gik da over Isen til Taasinge, Langeland, Lolland, Falster, og Alt veg for ham. Allerede d. 22. Febr. gik han ved Vordingborg iland paa Sjælland. I mindre end fjorten Dage havde han tilbagelagt Veien hertil fra Jylland over fer forskjellige Vande, af hvilke det ene var tre Mile bredt! Paa Isen mellem Jylland og Fyen sank et Par Compagnier og hans egen Vogn; imellem Fyen og Langeland gik Vandet en Alen op paa Slæderne; men Intet standsede ham. Et stoltere Seierstog skal man længe forgjeves lede om. — Kun een Dansk havde værdig mødt ham paa hans Vei. Det var **Peder Bredal**, der fra Matros havde tjent sig op til Commandør og nu tjente sig Admiralsværdigheden. Han laae med fire Skibe indefrossen ved Nyborg. Wrangel befaled ham, saasnart han havde indtaget Byen, men B. blev ham intet Svar skyldig. Uafladelig iisede han om sine Skibe, som han desuden begød med Vand, der strax frøs, saa det blev umuligt at entre dem. Da Isen endelig brød op, lettede han Anker og førte lykkelig sine Skibe til Kjøbenhavn. Deres Erobring var den eneste Bestræbelse, som glippede for C. G.

290. I Vordingborg modtoges Carl Gustav af Jok. Gersdorf, Chr. Skeel og Maag. Høg, der vare affendte for at underhandle om Fred med ham. De havde ventet at træffe ham paa Langeland, men han var kommen dem den besværligste Halvvei imøde. Han var nu grusom nok til at lade Corfits Ulfeld underhandle med dem. Først bøde de Penge, men U. rystede med Hovedet; da lagde de Skaane, Halland og Bleking til, og med Hevnens Helvedfryd svarede Forræderen: „Nu säjen I något!" Men han fordrede desuden: Bornholm, Saltholm, Hveen, Læsø, Anholt, Bohuus, Akershuus Stift, Trondhjems Stift med Lapland og Finmarken, Ditmarsken og Pinneberg; dertil tolv Krigsskibe, en Million Rdl., Halvparten af Øresunds Told, Godtgjørelse for al den Skade, han selv, hans Svogre samt Hertugen af Gottorp havde lidt osv. Heri turde de ikke indvillige, men ilede tilbage til Kjøbenhavn. Carl Gustav fulgte dem. Alt var her i Forvirring; kun **Jokum Trampe** havde det Mod at tilbyde, at han med 4000 Mand vilde gjøre et Udfald mod de Svenske, hvori **Frederik den Tredie** selv vilde deeltage. Ogsaa Studenterne vare rede til at gribe Vaabnene. Men det feige Rigsraad skjælvede; Borgerne, sagde de, vare slet ikke at stole paa. Gersdorf og Skeel maatte paany afsted, og 8. Marts 1658 sluttedes Freden i Roskilde (Hoietostrup). Danmark maatte afstaae: Skaane, Halland, Bleking, Bohuus, Trondhjems Lehn og Bornholm samt en Deel Godser paa Rygen; Øresund skulde spærres for fremmede Flaader, den ulfeldske Familie gjenindsættes i sine Godser og Midler, Ulfeld selv have Opreisning for sin lidte Beskæmmelse, og den forræderske Hertug Frederik af Gottorp løses fra sit Lehnsforhold. Desuden skulde Danmark afgive 2000 Ryttere, og det ene af de bortsendte Regimenter blev Trampes! Paa den Maade fik han Lov at møde Fjenden, idet han ved Kjøge overleverede ham sine Ryttere. — Saa haanlig en Fred havde Danmark aldrig underskrevet, og Gersdorf maatte vel udraabe, da han undertegnede den: „Jeg vilde ønske, at jeg ikke kunde skrive!" Skeel derimod taug, men han kaldtes jo ogsaa „Manden." Atten Maaneder efter gik han dog af Græmmelse i Graven.

---

*291. Nykjøbing paa Falster havde i hine Dage en Præst, som Byen seent skal glemme; det var **Jesse Jessen**, en brav og velstuderet Mand. Efter sin Overgang fra Lolland til Falster holdt Carl Gustav Rastdag i Nykjøbing, der truedes med Brand og

Plyndring, da den ikke kunde udrede den fordrede Brandskat. Det var just en Søndag. Som Præsten besteg Prædikestolen, saae han en Flok Svenskere i Kirken, om hvilke han skjønnede, at der maatte være Befalingsmænd imellem dem. Han holdt da en skarp Tale om Grumhed og Undertrykkelse, men glemte ikke Besindigheden i sin brændende Nidkjærhed. C. G. havde selv været i Kirken, og et saadant Indtryk havde Prædikenen gjort paa ham, at han ønskede at kjende Præsten noget nærmere og øieblikkelig meldte sig til Middag hos ham. „Jeg har kun lidt Ærter og Flesk til Middag," lod Præsten svare; „det er Alt, hvad Svenskerne have levnet mig, hvorfor jeg maa frabede mig den Naade, som Kongen har tiltænkt mig." Men C. G. kom ligefuldt. Ved Bordet kom Talen atter paa Byens Skjebne og den holdte Prædiken, og saa indtrængende var den christelige Præsts kjække Ord, at Kongen strax gav Befaling til at skaane Byen.

---

*292. I altfor lang Tid havde Carl Gustav imod sit Væsens Natur søgt Omgang med Forræderen Ulfeld: den kongelige Løve med den skumle Hyæne. Var det derfor, at Helten blev Meeneder? — Mens man underhandlede om Fredsbetingelsernes Opfyldelse, vedblev C. G. at ruste. Ingen vidste, hvem Angrebet gjaldt. Da indskibede han sig i Kiel, og Søndag Morgen d. 18. Aug. 1658 landede han ved Korsør med 9200 Mand for at trodse den Fred, han for fem Maaneder siden havde beseglet. Endnu samme Dag kom Budskabet til Kjøbenhavn, hvorpaa en svensk Orlogsflaade kastede Anker ved Drager. I Kjøbenhavn var der kun 400 nyhvervede Soldater; alle Skibene vare aftaklede og Stykkerne tagne af dem; der var kun Levnetsmidler til otte Dage; Brystværkerne vare knap saa høie, at de kunde værge for Benene; der var ingen Batterier og ingen Stormpæle, og paa den ene Side kunde C. G. redet over tørre Grave og lave Volde lige ind i Byen.

„Men Fredrik den Tredie rolig sad midt i sin elskede Rede,
Og hver en Borger i Arelstad trak Sværdet taus af dets Skede."

Beslutningen var hurtig fattet. Endnu samme Dag sendtes Chr. Skeel og Maag. Høg til C. G. for at æske hans Forklaring, men samme Dag sendtes der ogsaa Bud til Danmarks Forbundne om Bistand. Allarmtrommen gik; omtrent 800 Mand, som laae i Omegnen af Kjøbenhavn, bleve hurtig inddragne tilligemed de bedste

Stykker; Alt kom i Arbeide med at hugge spanske Ryttere, forfærdige Bolværker, Batterier osv.; Magistrat og Borgerskab, Geistlighed og Professorer tilsagdes til Møde paa Slottet næste Morgen. — Det var altsaa d. 19. Aug. Paa Slottet holdtes der et sandt, et mageløst Rigsraad, i hvilket Enhver var stemmeberettiget, fra Rigshovmesteren til den simpleste Borger. En kjøbenhavnsk Garver skal have været den Første, som erklærede, at det vilde være Spot og Skam, om man overgav sig, om man svigtede Konge og Stad for en svensk Trudsel uden at have seet Fjenden under Øine. Strax raabte Alle som Een, at de vilde staae det længste, de kunde. Nu kom Kongen til med Rigsraadet. Man havde raadet **Frederik den Tredie,** at han skulde sikkre sig og Sine ved en Flugt til Holland, men han havde erklæret, at hellere vilde han døe i sin Rede end forlade den. Under gjensidige Opmuntringer fortsattes altsaa Mødet, hvorpaa Enhver atter gik til Sit: til den yderste Anstrengelse for Stadens og Statens Frelse. Handelsmænd og Haandværkere væbnede sig, ligesom Studenterne, „Kjøbsvendene," Hoffets og Adelens Tjenerskab. Fra de aftaklede Skibe toges Matroserne, og fra Omegnen strømmede Bønderne til. Vaaben savnede man, men hvem der ingen Bøsse kunde faae, fik en Øxe, en Lee, en Baadshage eller en Morgenstjerne. Heller ikke glemte Konge og Folk sin Gud: en almindelig Bededag blev anordnet, og troende Hjerter anraabte Hærskarernes Herre om Lykke og Seier. Og Bønnen glemtes ikke under de følgende Dages travle Trængsel, men saalænge Beleiringen varede, holdtes der to Gange daglig Bedetimer i samtlige Stadens Kirker og trindt omkring paa Voldene. — D. 20. fik Kjøbenhavns Borgere Adelsrettigheder, og næste Morgen kom Skeel og Høg tilbage fra Ringsted, hvor de havde modtaget Carls Erklæring, at de ligesaagodt strax kunde overgive sig: enhver kunde jo dog see, at Danmarks sidste Time var kommen; det kunde da ogsaa være dem ligegyldigt, enten deres Konge hed Carl eller Frederik. Men endnu samme Dag (d. 21.) kom han selv, den seiervante Helt, den frygtelige! Hans Vogn var væltet, som han nærmede sig Valby, og allerede dette toge hans Folk for et ondt Varsel; men dertil hilstes han fra Bakken af de brændende Forstæder. „Nu sværger jeg dyre, at vi faae Modstand!" udbrød han, og Rygtet om de Rettigheder, som vare givne Kjøbenhavnerne, gjorde ham betænksom. Til Byens Frelse opsatte han sit Angreb. — Allerede d. 23. om Morgenen gjorde **Ulr. Chr. Gyldenløve** et Udfald. Han havde kun nogle faae

Ryttere og 200 Fodfolk, men i et rast Angreb drev han Fienden bort fra Vesterport. Lignende Udfald fulgte, mest ved Nattetid, men d. 2. Sept. foretog Gyldenløve ved høilys Dag det saakaldte Hovedudfald i Forening med **Hans Schack** og **Fred. Ahlefeld.** De traf Fienden midt i hans Arbeide og kastede sig over ham med en Voldsomhed, som han ikke kunde modstaae. Navnlig gjorde en Deling Normænd lyst med sine Morgenstjerner. 500 Svenskere faldt og 200 saaredes, og da friske Kræfter rykkede frem i stedse større Masser, trak Gyldenløve sig i god Orden tilbage og førte 200 Fanger og 5 Kanoner med sig. — Næste Nat hilste **Niels Helt** og **Peder Bredal** i Kalleboderne paa Fiendens Fartøier, af hvilke en Deel, som vare ladede med Skyts, bleve tagne, Resten brændte eller sænkede, og kun et eneste undkom ved Flugten. Derved fandt mange danske Fartøier Leilighed til at smutte ind i Byen med Levnetsmidler samt Smaahobe af Lolliker, Falstringer, Møenboer og Skaaninger, der villig søgte Faren for at bidføre Frelsen. Saaledes kom da ogsaa den gjæve **Svend Poulsen** med sine Gjøngeboere, de snilde Skytter og dristige Snaphaner. Dog — vi kunne ikke følge enhver enkelt Helt paa hans farefulde Vandringer. Fra Kongen og Dronningen var enhver Mand, enhver Qvinde i den beleirede By en Helt. Vi have allerede nævnet Nogle; ogsaa **Hans Ahlefeld, Maag. Krag, Kjeld Lange, Jak. Normand, Søren Ørning, Niels Rosenkrands** o. Fl. ere imidlertid Navne, som i hine Dages Ild viedes til Udødeligheden under de idelige Kampe paa Voldene, i Kalleboderne og Kongedybet.

---

*293. Men i Kronborg gik det ikke som i Kjøbenhavn. Kronborg var velbefæstet, havde en stærk Besætning og Levnetsmidler for sex Maaneder; men tre feige Ridinger ledede Forsvaret, og dem fik Wrangel indbildt, at Kjøbenhavn var allerede taget. Utrængte overgave de ham da Fæstningen (16. Sept.), og den erobrede Mængde af Krudt og grovt Skyts førtes strax til Kjøbenhavn, paa hvis Volde det nu maatte spille, idet Bomber og gloende Kugler i fjorten Døgn vedbleve at nedregne over Byen. Ogsaa Amager blev taget af Carl Gustav, var han end nær kommen galt fra dette Foretagende, thi **Frederik den Tredie** selv gjorde (20. Octb.) med **Gyldenløve** og **Hans Ahlefeld** et saa heftigt og heldigt Udfald fra Byen, at de ikke alene kastede hans samlede Styrke overende ved Hollænderbyen, men nær havde taget

ham selv, saa han maatte søge Flugten i en aaben Baad. Imidlertid var Kjøbenhavns Forraadskammer dog plyndret og ødelagt. Trangen paa Levnetsmidler tog til, og med stigende Længsel ventede man den hollandske Undsætning. Ved Sjællands Nordkyst var allerede den gjæve Admiral **Opdam** ankret med 35 Krigsskibe, 30 Transportskibe og 2000 Landtropper; men kunde han ogsaa gaae igjennem Sundet? Han havde Kronborg til høire, Batterierne ved Helsingborg til venstre og en stor slagfærdig svensk Flaade lige for sig. Man ansaae Gjennemgangen for næsten umulig. I otte Dage maatte han vente paa Bør, men Fredagen d. 8. Novb. kom der en rask Kuling fra Nordvest; han vovede Gjennemgangen, og hans Mod kronedes med Held. Slaget var jo vel blodigt og heftigt; paa begge Sider kæmpedes der med yderste Haardnakkenhed; men Opdam naaede sit Maal. I Kjøbenhavn blev der en Jubel uden Lige, og næste Morgen aandede man allerede friere; thi C. G. trak sig tilbage til Valby. — Dog vedblev Byen at være tæt indesluttet. C. G. satte sig fast i Brønshøi, hvor hans Leir var som en befæstet By, der kaldtes Carlstad. Næsten daglig forefaldt der Angreb eller Udfald, og saaledes gik Tiden hen til Natten imellem d. 20. og 21. (10. og 11.) Febr. 1659. Da begyndte noget efter Midnat den evig mindeværdige Storm, der, fortsat paa forskjellige Steder, vedvarede til henimod Morgengry og endtes med et fuldkomment Nederlag for den Stolte. De foregaaende Nætter havde han idelig forurolige de Beleirede for at vildlede og søvndysse dem; men uden at det lykkedes. Denne Nat havde han ladet Folkene gjøre sig tilgode, og de forreste Række havde faaet hvide Skjorter over Klæderne, for at de ikke skulde kjendes fra Sneen. Hovedangrebet imellem Vesterport og Langebro ledede han selv. Her modtog **Maag. Krag** ham med Studenterne, Kjøbsvendene, Hofstaten og Adelens Stillingsmænd; men Rigsraaderne Axel Urup, Otto Krag og Gunde Rosenkrands vare frivillig gaaet med, og **Frederik den Tredie** var selv overalt tilstede, hvor Faren var størst. Tre Gange gjentoge Svenskerne Angrebet, fulde af Haab og Mod, men tre Gange sloges de ogsaa tilbage. Fire Svenskere havde allerede besteget Voldene, men styrtedes døde ned igjen. Midt imellem sine bedste Officerers Lig maatte Carl endelig efter halvanden Times Stormen befale Tilbagetog. — Det andet Angreb var imellem Kastellet og Østerport (Østergade). Her tog **Hans** Ahlefeld mod de Stormende; ogsaa her kastedes de. Angrebet paa Christianshavn var

af mindre Betydning. — Svenskernes Tab i denne Nat af Skudte, Druknede, Fangne og Saarede angives forskjellig (fra 1500 indtil 5000); at de Danske kun tabte tyve Døde, foruden Saarede, klinger utroligt. I alle Kirkerne prisede man Gud ved en almindelig Takkefest, der i 107 Aar aarlig gjentoges Landet over, saa tidt d. 11. Febr. vendte tilbage. Dog vedblev Kjøbenhavn endnu at være indesluttet i fulde femten Maaneder (til 22. Mai 1660), og navnlig i de ni første af disse maatte den udholde alle en beleiret Byes Trængsler, der bleve saa meget tungere, som C. G. indtog dens rige Forraadskamre, de frugtbare Ølande Lolland, Falster, Moen og Langeland. — Om Lolland (rettere Nakskov) skulle vi strax tale. Moenboerne forsvarede sig med et fortvivlet Mod, anførte af den kjække **Hans Schrøder** (senere adlet med Navnet Løvenhjelm), men maatte dog tilsidst bukke under. Paa Langeland tog en Qvinde, Fru **Anna Holck** paa Steensgaard, med Mod og Mands Hjerte mod Fjenden; og Mændene lode hende ikke staae ene. Første Gang sloges Svenskerne tilbage, skjøndt Vincens Steensen, hendes Mand, faldt; men da de kom anden Gang, vare de for stærke. Paa Als vistes de derimod gjentagne Gange Vinterveien og maatte tilsidst forlade Øen.

---

*294. Om Jyderne have vi kun lidet at melde i nærværende Krig. Det var for største Delen Brandenborgere og Polakker, der rensede Halvøen for Svenskerne, og buserede saa bagefter med tidobbelt Umenneskelighed. Vensyssels Bønder imod Nord havde dog endnu ikke glemt deres Fædres gamle Kraft, og yderst i Syd holdt Rendsborg sig med Ære. Ogsaa i forrige Krig (1645) havde denne Danmarks Grændsefæstning staaet fast under den kjække **Jørgen Walther**; nu var den gjæve **Henrik Blum** dens Commandant. Carl Gustav troede at kunne vinde den uden Vaaben, ved Hjelp af den forræderske Hertug Frederik paa Gottorp. Men han tog feil. Hertugen sendte et Par Landraader til Rendsborg, iblandt hvilke Blums Fader, der baade truede og lokkede for Borgere og Besætning. Men Borgerne vare lige utilgængelige for Trudsler og Tillokkelser: som Kongens ærlige og troe Undersaatter vilde de fegte til det Yderste; og Blum lod sin Fader vide, at det ene var det sønlige Forhold, der afholdt ham fra at kaste ham i Fangetaarnet. Rendsborg stod saaledes fast i Fristelsen; det faldt eiheller siden under Beleiringen. — Det var begge Yderenderne af Jylland. Men i Hjertet af Halvøen sad Rytterobersten, den unge **Hans**

Friis til Klausholm, som først fra sit befæstede Herresæde bød de fjendtlige Sværme Trods og siden i en vid Omkreds holdt Styr paa de Forbundnes vilde Skarer. Naar Svensken truede med at opbrænde hans Ladegaard og ødelægge hans Gods, svarede han dem kjækt, at de kunde gjøre, som de lystede, men han gav sig ikke; og langveisfra tyede de flygtende Jyder til Klausholm, medbringende Korn og Kostbarheder. Paa sin egen Regning hvervede han et Regiment af flere Hundrede Ryttere, og foruroligede dermed den spredte Fjende, baade naar han vilde plyndre og inddrive Skat. Men da endelig de saakaldte Hjelpetropper ankom, tog han hele det nordlige Nørrejylland under sin Varetægt. Han forsikkrede, at han nok selv skulde værge og beskytte denne Landsdeel, og han holdt Ord. Derfor sang man heller ikke her som i den holsteenske Bedepsalme: „Bevar os, Gud, bevar os, ak! især for vor Ven, den vilde Polak!"

---

*295, Trondhjem, som var afstaaet i Roskildefreden, plagedes ikke alene ved svensk Indqvartering og trykkende Toldpaalæg osv., men Trønderne udskreves uden videre til svensk Krigstjeneste. Da samlede Bønderne sig, og lidt efter lidt gik Forbittrelsen over til en almindelig Opstand. Allerede havde et Par Tusinde væbnet sig, og de togede dristig mod Trondhjem for at bortjage Svensken. Saasnart dette spurgtes af den virksomme Jørgen Bjelke, Øverstcommanderende i Norge, sendtes den tappre **Jørgen Reichwein**, i Spidsen for de nordenfjeldske Tropper, Trønderne til Hjelp, at han kunde styre og ordne Angrebet. Enhver Trønder faldt til ham og svor at offre Livet for Fædrelandets Frihed. Klas Stjernskold, den svenske Befalingsmand, forlangte Undsætning, og man sendte ham den, men lykkeligviis under en Stympers Anførsel, som mødte nogle Gudbrandsdøler paa sin Vei, og vendte da hjem med uforrettet Sag. Efter sex Ugers Beleiring maatte altsaa Stjernskold overgive sig (21. Decb. 1658), dog mod fri Bortgang for sig selv og sine Folk. Men Trondhjem var atter frit.

---

*296. Ogsaa paa Bornholm var der en Besætning af vilde, rovgjerrige Svenskere, medens man ogsaa herfra udskrev Landets Børn til svensk Krigstjeneste. I Spidsen for en ordnet Opstand stillede sig da den vakkre Avlsmand **Jens Pedersen Kofod**. Til ham sluttede sig Bondecaptainen Niels Gummeløs, Præsten

Poul Anker samt forskjellige Andre. Tyst gik man frem og snildt, men med Rasthed, dog mærkede Svenskerne tilsidst Uraad. Commandanten, Johan Printzensköld, som var i Rønne for at inddrive Skatter, havde allerede overgivet sig til Kofod, men meente dog at kunne undflye, og blev saa skudt, som han løb over Gaden, af Skytten Klaus Høg (18. Decb. 1658). Den paafølgende Nat myrdedes næsten samtlige (965) omkring paa Landet fordeelte Svenskere i et grueligt Blodbad, den store „Svineslagtning," som man i de Sammensvornes Sprog havde udtrykt sig. Om Middagen maatte ogsaa Besætningen paa Hammershuus (600 Mand) give sig. Men tre Uger senere (8. Jan. 1659) overdroge Bornholmerne ved nogle Affendinger og et af disse underskrevet „Gavebrev" Kong Frederik deres Ø til „evindelig Arv og Eiendom," paa Vilkaar at han aldrig maatte skille den fra sin Krone. Hvad man ved en underlig Misforstaaelse troede at kunne kalde en „Gave" (en Deel af et Folk tilbageerobrer ikke sin egen Landsdeel for sig selv, men for det hele Folk), blev naturligviis modtaget med stor Erkjendtlighed. Ikke alene benaadedes Anførerne med kongelige Gaver, men den hele Befolkning fik Forrettigheder, der i mange Tider vare dens Glæde og Stolthed; ere det tildeels endnu.

---

297. Mindre lykkelig var Opstanden i Malmø. Ved Forræderi blev Planen opdaget, og de danske Skibe, som skulde bragt Byen Undsætning, gik i Nattens Mørke paa Grund ved Saltholmen. En stor Mængde Mistænkte af alle Samfundsklasser bleve fængslede, og efter langvarig Undersøgelse henrettedes Nogle (1. Jan. 1659), iblandt hvilke **Jokum Brun**, den formodede Hovedmand, medens Resten idømtes forskjellige Straffe. Kun Corfits Ulfeld slap ganske; thi ogsaa ham havde Svenskerne havt mistænkt. Man kunde dog ikke overbevise ham om Noget, og hen i Sommeren 1660 frikjendtes han ganske. Forinden var han imidlertid hemmelig med sin Kone undflyet af Fængslet, og havde taget Veien ad Kjøbenhavn til. — Bedre Held havde heller ikke **Svend Poulsens** og hans Gyngeboeres dristige, i mange Aar fortsatte Frihedskamp.

---

*298. Til Kronborgs Tilbageerobring udkastedes der i Marts 1659 en Plan af: **Ole Steenvinkel**, dansk Ingenieurofficeer, hvem Carl Gustav havde paalagt at udbedre Fæstningsværkerne ved Hjelp af Krigsfanger og opsnappede Bønder; Richard Hutchinson, en

engelsk Oberst, der tidligere havde betænkt at gaae i svensk Tjeneste, men var blevet misfornøiet med de budne Vilkaar; **Henrik Gerner**, Præst i Birkerød, Hans Rostgaard og Lorents Turen, Ridefogder i Hirschholm og Kronborg Amter, Mikkel Hansen, Toldskriver ved Øresunds Toldkammer, Corfits Trolle, Kammerjunker, og Christen Tikjøb, Borger i Helsingør. Steenvinkel skulde vinde de tvungne Arbeidere for den aftalte Plan; Rostgaard og Turen skulde hverve og væbne nogle raske Bønderkarle, der med Vaaben under Klæderne skulde som Brændekudske og under andre Paaskud skaffes Adgang til Fæstningen. Naar Alt var i Orden, skulde man med forenede Kræfter overmande Besætningen og bemægtige sig Fæstningen. En væltet Vogn skulde give Befrierne Leilighed til at flokkes. — Men ogsaa denne Plan blev røbet ved et opsnappet Brev. Steenvinkel, Gerner, Turen og Tikjøb bleve fængslede; de Øvrige undflyede. Tikjøb døde i Fængslet; Steenvinkel og Gerner bleve grusomt mishandlede paa Pinebænken, men bekjendte Intet. Imod Turen havde man ingen Beviser, og han slap derfor med en Pengebøde. Steenvinkel derimod blev henrettet og hans Hoved sat paa en Stage, men en engelsk Baadsmand krøb op ad Stagen, strøg Heltens Haar tilside og kyssede ham under Udraabet: „Good Sir, indeed thou wast a faithfull danish man!" Gerner lededes til Retterstedet, men benaadedes, da Kong Frederik havde truet med at gjøre Gjengjeld paa en fangen Svensker. 1693 lønnedes den brave Præstemand med Viborg Bispestol; han døde 1700.

---

*299. Carl Gustav steg iland paa Lolland 8. Mai 1659. Her var han sidste Gang uden Kamp, ved Forræderi, kommen i Besiddelse af Nakskov, men denne Gang blev Byen bedre forsvaret. De tappre Oberster **Joak. Kørber** og **Dan. v. Rheden** vilde ikke give sig, Borgerne ikke heller, og Byen afvaskede med sit Blod den fjorgamle Skjændselsplet. „Det blev en Kjøbenhavns Beleiring efter en formindsket Maalestok." Wrangel begyndte Beleiringen, aabnede Løbegravene, skød med Kugler og Bomber, gravede Miner og stormede, men alt forgjeves. Stenbock fortsatte den, og hverken i Huus eller Kirke gik man sikker for de gloende Kugler. Storme bleve afslagne og Udfald vovede, ja selv Steensø, hvorfra Fjendens Kugler gjennemstrøg Gaderne, blev tilbagetaget. Den lovede Undsætning udeblev; Krudt og Fødevarer gik med; tilsidst raadslog Besætningen om at overgive Byen paa taalelige Vilkaar; men de

heltemodige Borgere stode imod: hellere end at overgive sig vilde de stride til det Yderste; og i **Niels Nielsen** havde de en Borgemester, i **Laurits Vidsted** (Thurab'ernes Stamfader) en Præst, der baade kunde foregaae dem med Ord og Exempel. Da Besætningen endelig var svundet ind i Antal, som den havde tabt i Mod; da det ene Udenværk var taget efter det andet, og man begyndte at savne baade Krudt og Levnetsmidler: da overgaves Fæstningen 25. Juli 1659 efter elleve Ugers Beleiring, overgaves til Trods for Borgerskabets gjentagne Fordringer om fortsat Forsvar. Neppe havde Overgivelsen fundet Sted, før hele den tydske Deel af Besætningen gik i svensk Tjeneste.

---

*300. Med større Held forsvarede Halden (Frederikshald) sig. Dette „Troskabsminde i vort Norden" var næsten som en aaben Flække at regne; tre Gange blev det angrebet, og alle tre Angreb bleve tilbageslagne. Det var Kjøbmanden **Peder Olussen Normand**, som var Byens Sjæl, og som traf alle mulige Forsvarsanstalter, medens hans Broder, Præsten Niels i Id, sinkede Fjenden ved urigtige Efterretninger. Med to smaae Metalkanoner, som i en Skynding vare hidbragte fra Frederiksstad, bortjog Normand General Stake (23. Sept. 1658), der havde haabet uden videre at kunne rykke ind i Byen med sine 1200 Ryttere. Bagefter gjorde han flere heldige Indfald i Sverrig med den forbennævnte General **Jørgen Bjelke**, og i Bohuus tilbagetog denne sidste Uddevalle. For at aftvætte sin Skam kom Stake igjen 14. Febr. 1659, og det med 4000 Mand. Nu var der en lille Skandse om Halden samt et Brystværk af Granbuske af en halv Mands Heide; ogsaa laae Bjelke der med nogle Soldater. Stakes truende Opfordring besvarede Indbyggerne ved at afbrænde den Deel af Byen, der laae Nord for Elven, og ved at nedlægge omtrent 500 Mand for ham. Da dernæst en stærk Tø indtraadte, maatte han bryde op igjen efter tre Dages Forløb. Men 23. Jan. 1660 kom Rigsfeltherren Kagg med 9000 Mand, og Stake var tredie Gang med. **Tonnes Hvitfeldt** og Just v. Hoven havde Befaling over Besætningen, men heller ikke Normand savnedes, og den utrættelige Kjøbmand, hvem ingen Opoffrelse var for kostbar, ingen Kamp for svær, vandt endnu Prisen ved Siden ad de tappre og stridsvante Hærførere. Utallige Storme bleve afslagne, Svensken led desuden meget af den strenge Kulde og de omsværmende norske Streifpartier; og efter

fer Ugers Kamp maatte han atter drage bort (4. Marts 1660), med ligesaa uforrettet Sag som begge de forrige Gange.

---

*301. Endnu ved een Bedrift skulle vi dvæle, en af de vigtigste blandt de mange vigtige, og dog altid hæderlig, om end Æren dennegang maatte deles med de Forbundne. — Dybt havde Danmark maattet føle Savnet af en Flaade, thi Hollænderne vilde nok hjelpe os, men ikke til Seier, kun til Livets tarvelige Vedligeholdelse. Endelig blev dog Krigen de Forbundne altfor langvarig, og hos Carl Gustav var ingen Fredelighed at spore. Altsaa bleve Brandenborgerne under Eberstein og Polakkerne under Czarnecki fra Jylland satte over til Middelfart, og ved Kjerteminde gik **Hans Schack** iland med **Fred. Ahlefeld**. Svenskerne beskøde dem jo vel, og de stærkt bemandede Baade gik paa Grund i det flakke Vand; men Schack sprang fra sin Baad i Vandet og raabte til Folkene, de skulde følge ham. De fulgte ham med Mod og Lyst, bleve rigtignok vaade til høit op paa Livet, men tørredes sagtens igjen i den varme Kamp paa Strandbredden og i det brændende Kjerteminde, som den flygtende Fjende havde antændt, og som de derfor fik travlt med at slukke. Danskerne og de Forbundne mødtes ved Odense, og i Forening gik de mod Svensken, som stod fast ved Nyborg. Han var den svageste i Antal, men han havde Fæstningen i Ryggen og sine stærke Forskandsninger foran sig, var ogsaa paa Siderne dækket af Skov og Vand; det blev derfor en haard og blodig Kamp (24. Novb. 1659). Eberstein gjorde det første Anfald, men Svenskerne dreve ham tilbage fra de stormede Skandser. Da gik Schack og Ahlefeld frem med Jyderne; de gik paa uden at agte nogen Modstand, sloge ned for Fode uden at standses af Grave og Skandser. En Deel landsatte hollandske Matroser fulgte dem, og fra Søsiden lod den hollandske Admiral Ruyter sine Stykker spille. Ogsaa Eberstein fornyede sit Angreb, og de vigende Svenske maatte kaste sig ind i Fæstningen. Næste Dag overgav Horn baade denne, sig selv og alle sine Tropper, medens Stenbock og Sultzbach, som de eneste Levninger af den store Hær, flygtede i en Baad til Korsør for at bringe deres Konge Budskab om det lidte Nederlag. C. G. havde forøvrigt selv seet Slaget an fra Korsør Kirketaarn; nu modtog han sine Generaler med de Ord: „Tog Fanden Hjorden, kunde han gjerne taget Bukkene med!" — Men Fyen var gjenvundet, den sidste svenske Soldat var falden eller fanget.

---

*302. Vi skulle endelig omtale nogle Enkeltmænd, der hver paa sin Maade gjorde sig fortjente af Fædrelandet og dets Frelse. **Christopher Gabel**, Kammerskriveren, var i Hamborg, da han fik Efterretning om Carl Gustavs Fredsbrud. Uden at oppebie nogen Ordre eller Fuldmagt reiste han ved Nat og Dag til Holland for at bringe Generalstaterne den overraskende Efterretning, minde dem om den Forbundshjelp, de tractatmæssig vare forpligtede til at yde hans Herre, samt paaskynde dens Udrustning. Da derfor van Beuningen, den hollandske Gesandt, som ligeledes havde forladt Kjøbenhavn ved den første Efterretning om Fredsbruddet, naaede Holland i det samme Ærinde, fandt han alting forberedt, og Flaadens Udrustning blev med Iver paaskyndet. — Men Beuningen havde underveis været inde i Flekkerø, hvor han havde meddeelt Efterretningen til **Laurits Undahl**, Lagmand i Christiansand, der ikke alene strax sendte Ilbud til den commanderende General og Statholderen, saa de kunde ordne Alt til Rigets Forsvar, men samlede for sit eget Vedkommende alle de rede Penge og Kostbarheder, han havde, lige indtil sin Kones Guldkjæde og Juveler, og sendte det Alt til Holland, til Indkjøb af Geværer. Oprettede ogsaa paa sin egen Bekostning et velbevæbnet Compagni, som han overlod General Bjelke, og meente dog kun at have opfyldt sin Borgerpligt, saa han ingen Erstatning vilde modtage for sine Opoffrelser, da Kongen ved Krigens Ende lod ham tilbyde en saadan. — Eiheller maae vi glemme **Lorents Tuxen**, **Hans Rostgaard** og **Hans Madsen**, de kongelige Ridefogder i Hirschholm, Kronborg og Frederiksborg Amter, der trodsede den mistænksomme Fjende, af hvem de vare omgivne, og vare ligesaa snilde som dristige, naar det gjaldt om at hjelpe den betrængte Hovedstad. Rostgaard var den Første, som bragte Kongen Underretning om den hollandske Flaades Ankomst til Sundet, og var saa Bud imellem ham og Opdam. Tuxen tog en nøiagtig Afridsning af hele den svenske Leir, som han bragte Kongen, og tillige var det ham, der gav de Beleirede Underretning om den paatænkte Hovedstorm (21. Febr.), samt om Tid og Sted, paa hvilken denne skulde gaae for sig. Ved Humlebæk, ved Nivaa og under Hveen havde de gamle Baade henliggende, i hvilke de om Natten med Livsfare roede ind til Byen for at afgive deres Beretninger, og medbragte da gjerne Vildt eller andre Forfriskninger; men om Morgenen laae Baadene atter paa deres Plads, saa at Fjenden intet Uraad kunde mærke. — Madsen og Tuxen vare af

Kongen blevne underrettede om, at man kunde vente de Forbundnes Landstigning paa Amager, hvorfor Landfolket maatte reises. De hvervede da Folk, som de skjulte i Skovene, og samlede Geværer, Krudt og Kugler, som de nedgrove, hvor de atter i behørig Stund kunde opgrave dem. Hjelpetropperne kom imidlertid ikke, men Madsen og Turen bleve røbede. Den Første blev grebet, hans Gods priisgivet og hans Huus jævnet med Jorden; men Turen, paa hvem man var fuldt saa forbittret, da man havde faaet Nys om, at det var ham, der engang havde anholdt en svensk Cancellikasse, havde opbrudt den og indsendt Brevene til Byen, var heldig nok til at redde sig ved Flugten. Han gik nu ikke alene selv til Volds med Borgerne, men væbnede og lønnede tillige et Par haandfaste Karle til den samme Gjerning. — I Kjøbenhavn traf han Rostgaard, der ligeledes havde maattet flygte. Dennes Deeltagelse i Anslaget paa Kronborg have vi allerede omtalt. Da han var røbet i det opsnappede Brev, tog han Flugten, men havde forinden aftalt med sin Kone, at hun strax skulde lade lyse efter ham. Sin Hest skød han ved Ulvesøen, kastede sig derpaa i en Jolle og kom lykkelig til Kjøbenhavn. Hans Kone lod nu lyse og søge efter ham; hun havde ikke seet ham, sagde hun, siden han drog ud i et Ærinde for Svenskerne. Da man saa fandt den skudte Hest, græd hun og klædte sig som Enke; Svenskerne havde sikkert myrdet og plyndret hendes Mand og kastet Liget i Søen; hun udlovede derfor en stor Belønning til den, der kunde bringe hende dette. Men herved naaede hun, at Svenskerne lagde enhver Mistanke tilside; der var svenske Officerer nok, som beilede til den unge smukke Enke, der vilde bringe dem det deilige Kraagerup i Medgift; og for dettes Skyld behandlede man hende selv med al Forekommenhed og sparede hendes Gaard. Hun kunde dog ikke saa hastig beslutte sig, hvem af Beilerne hun skulde give Fortrinnet, men imidlertid vedligeholdt hun under opdigtede Navne en stadig Brevverling med sin flygtede Mand, hvem hun vedblev at underrette om Svenskens Anslag, for at han atter kunde fremføre hendes Meddelelser paa behørigt Sted. — Da Krigen var endt, blev der af Øresunds Told anviist Turen 700 og Rostgaard 500 Rdl. aarlig, „til Belønning for deres Nidkjærhed og Troskab i Krigen."

---

*303. Jakob Dannefer hed en af de Underofficerer, som ifølge Roskildefreden overlodes Svenskerne. Wrangel havde fattet

Godhed for ham og gav ham Opsyn med det kostbare Bytte, som fra Kronborg skulde overføres til Sverrig. Paa Fregatten var der fjerten sjællandske Bønder, opsnappede for at gaae Svenskerne tilhaande ved Ind- og Udskibningen. Til dem listede Danneser sig og formaaede dem til at lukke alle Lugerne paa Skibet, saasnart det meste svenske Mandskab var gaaet ned i Rummet. Den aftalte Tid kom, og Bønderne gjorde, som de havde lovet, hvorpaa D. bød Captainen strække Gevær, og da han ikke vilde dette, nedlagde han ham paa Stedet. Derpaa tvang han med blottet Kaarde den svenske Styrmand at styre ad Kjøbenhavn til, og imens bleve de øvrige Svenskere afvæbnede, som endnu vare oven Dækket. Det hele Anslag udførtes med en saadan Rasthed og Stilhed, at Svenskerne i Rummet laae endnu trygt og sov, da Fregatten ankrede ved Kjøbenhavn. Her blev D. modtaget med almindelig Jubel; Kongen gjorde ham til Ritmester, og da han under Beleiringen fandt ny Leilighed til at udmærke sig, gav han ham et Stregods paa Møen. Hans vovnede Hjelpere gav Kongen Friheden. — I et af Udfaldene fra Kjøbenhavn førte **Niels Rosenkrands** den høire Fløi af Fortropperne. Han rensede Løbegravene og dræbte med egen Haand et Par fjendtlige Officerer, men fik tre Saar i Armen og et heftigt Stød igjennem Munden. Derved lod han sig dog ikke standse, men vedblev at bryde paa. En svensk Officeer kom ham altsaa imøde med et draget Slagsværd. Han hug Rosenkrandses Klinge over og ramte ham tillige i Ansigtet. Men R. hug sin Fjende Fæstet i Hovedet, sprang ham ind paa Livet og fastholdt ham saalænge, til hans Folk kom ham til Hjelp. Svensken bragtes som Fange til Byen, men R. faldt i Afmagt af det store Blodtab. Dog kom han sig siden og vedblev at dele Forsvarets Fare og Ære.

---

304. Rimeligviis var det Græmmelsen over Nederlaget ved Nyborg, som tre Maaneder senere lagde Carl Gustav i Graven. Med ham døde ogsaa den sidste Hindring for Freden, som under hollandsk, fransk og engelsk Mægling afsluttedes i Kjøbenhavn 6. Juni 1660. Holland og England havde fast besluttet, at Danmark ikke maatte eie begge Sundbredder, for at det ikke efter eget Tykke skulde kunne lukke Sundet og forhøie Tolden: derved maatte det blive: Magten tvang! Altsaa vedblev Øresundet at være Danmarks Østgrændse, og Skaane, Halland, Bleking og Bohuus afstodes paany: kun Trondhjems Lehn og Bornholm maatte Sverrig afgive i sit Bytte

fra Roskildefreden. Endnu maatte Danmark afstaae Hveen, udlevere 2000 Ryttere samt iblandt andre krænkende Forpligtelser ogsaa gjenindsætte den forhadte Ulfeld i alle hans Besiddelser. Derimod udelodes Artiklen om Øresundets Spærring for fremmede Flaader, thi denne vilde Sømagterne ikke vide af. — Og saaledes havde Danmark atter Fred, men en Fred, som det havde tilkæmpet sig efter en treaarig ødelæggende Krig, efter utallige smertelige Opoffrelser af Blod og Kraft; en Fred, der kun kunde nedtrykke Folkefølelsen og samtidig berøvede det nogle af dets rigeste Indtægtskilder. Dets Stilling var i høi Grad ulykkelig: samtlige Landskaber udsugede af Ven og Fjende; den udmarvede Befolkning uden Handel og næsten uden Agerbrug; Skatkammeret tomt og saa forgjeldet, at det kostede Tiggen og Tryglen, naar opsagte Penge skulde blive staaende mod 7 pCt.; en Hob hvervede Tropper paa Benene, hvis Lønning steg med hver Dag, og som man dog ikke kunde afskedige, fordi man ikke kunde betale dem. Ikke at tale om, at Forsvarsvæsenet maatte skabes paany, at ogsaa Hofstaten skulde vedligeholdes, Embedsmændene have Afdrag paa deres tilgodehavende Løn osv. osv. At der maatte tages et kraftigt Skridt, hvis Land og Rige skulde frelses fra den Afgrund, paa hvis Rand det svævede, var da let at indsee; men hvilket Skridt? og hvorledes? — 1657 skrev en Dannemand, hvis Navn vi ikke kjende: „Vor Adel, til hvem Regjeringen ene er betroet, har aldrig brugt sin Forstand til at afvende nogen Ulykke fra Landet, men kun fyldt sin Pung; der er derfor intet Land, hvor Borger og Bonde ere mindre agtede end i Danmark; men det er igjen Grunden til, at Handel og Vandel ligge ned, saa at Landet med Tiden bliver et Prakkerland; blandt Magthaverne er der derhos mange Fremmede, som ikke af Fædrelandskjærlighed drives til gode Raad, men falde hen, hvor Pungen veier mest, saa vore Fjender vide vore hemmeligste Raad saa godt som vi selv." — Den franske Minister Terlon skrev: „I en Forfatning, hvor den hele Magt er i nogle faae Slægters Hænder, svømme disse faae Hundreder i Overflødighed, medens de mange Hundredtusinder sukke under Kummerens Fortvivlelse;" og han tilføiede: „De danske Rigsraader have bragt Riget til Afgrundens Pynt, fordi de vare altfor frygtagtige og betænksomme og kunde aldrig blive indbyrdes enige. Havde Frederik den Tredie været Enevoldsherre, og som saadan været raadig over Rigets Styrke, havde han ganske sikkert kunnet forhindre ei

alene Frederiks's Erobring, men hele Landets Oversvømmelse ved Svenskens Fremtrængen gjennem Holsteen." — Den svenske Resident Durell skrev: „Saalænge Adelsregjeringen vedvarer, og Statsforfatningen bliver, som den er, hjelper det ikke, at der gjøres ypperlige Anordninger, for Riget kommer dog ikke til nogen Styrke, men vil altid let kunne ødelægges. Saalænge Adelen har den høieste Magt, har Kongen kun lidt at stole paa, og der kan Intet foretages til Statens Ophjelpning. Man hverken kan eller tør holde nogen øvet Krigshær, tør ingen Fæstning bygge, ingen Handel stifte, ingen Bjergværker optage, da Adelen nødig seer, at Kronens Rigdom forøges, eller at Borgerstanden staaer sig vel; thi alt dette sætter Adelen i Fare, gjør Kongen mægtig og giver den simple Mand Anledning til allehaande farlige Tanker. Sverrig burde derfor medsætte sig enhver mulig Regjeringsforandring i Danmark, thi det er vist, at, saalænge det har sin nærværende Forfatning, kan det bestemt aldrig trives." — Den engelske Minister Meadowe skrev faae Aar senere: „Danmark havde i over 200 Aar været et Valgrige i den oldenborgske Slægt; men da Valgretten ene var hos Adelen, havde den derved Leilighed til ved ethvert nyt Valg at betinge sig saamange Fordele og Forrettigheder, at Kronens bleve svækkede og de andre Stænders fornærmede. Bønderne paa Øerne vare livegne og stavnsbundne, alle Statens Embeder tilhørte Adelen, og den Løn, som Dyd og Dygtighed skulde havt, tilrev Fødslen sig. Derfor var Danmark fra et fordum hæderligt og navnkundigt Rige ligesom hentvinet i Tidernes Længde, ja nedsunket i saadanne Kaar, som jeg helst afholder mig fra at nævne ved deres rette Navn." — En saadan Eenstemmighed var der imellem Indfødte og Fremmede, som vilde og kunde see. Bylden var let at finde, men hvem skulde trykke Bulden skaben ud? og hvorledes?

---

305. Kong **Frederik den Tredie** vilde seire eller døe i sin Rede. Det var intet Mundsveir, dette Kongeord: han var bleven sin Beslutning tro, havde under den lange Beleiring deelt Farer, Møie og Afsavn med sit Folk, havde i over et Aar opslaaet sin Bolig midt imellem det, i Teltet paa Volden, havde ogsaa ved mangen Leilighed stillet sig saa blot, at baade Raadet og hans Høvdinger havde alvorlig maattet advare ham om, dog ikke at vove sig altfor øverlig. Hvad et saadant Mod, en saadan Udholdenhed maatte bidrage til Folkets begeistrede Kjærlighed, følger af sig selv.

Men Dronning **Sophie Amalie** havde ligeledes vundet sig Alles Beundring under Beleiringen. Hun kom ikke nu og da paa Voldene; hun var der altid. Hun havde tilstrækkelig godtgjort sit Folk, at hun havde Mod til Andet end at skyde Harer paa Hveen i Fredstider. Men en qvindeklædt Høvding paa Voldene omkring en tæt indesluttet By, omsuust af hvinende Kugler uden dog at blegne, men med Kraft til at indgyde selve de skjæggede Krigsmænd Mod; dette var et Syn, hvis Indtryk vanskelig glemtes. — Saadan var den Konge, som en folkefjendsk Adel vilde holde i Umyndighed for i hans Navn at kunne trampe hele det øvrige Folk under Fødder; saadan den Dronning, der aldrig havde kunnet forliges med den Tanke, at hendes Husbonde skulde være et blot Værktøi i Raadets Hænder, og som derfor havde svoret i sit stille Sind, at hun vel skulde være ham behjelpelig med at faae Hænderne løsnede. Saadant var Kongeparret: begge i Besiddelse af Folkets udeelte Beundring, Kongen tillige elsket for sin Ligefremhed, Trofasthed og Mildhed, Dronningen frygtet for sin kjendte Herskesyge, der havde viist sig seierrig i den haarde Kamp mod Ulfelderne, og ikke i den alene. Folkets Stemning maatte de begge have for sig, og paa dets Deelagtighed i en mulig forestaaende Kamp kunde de sikkert stole, idetmindste saavidt, at Adelens Magt blev brudt, den fælles Fjendes. — Og dertil stod virkelig deres Hu; det Haab havde de fattet, det Maal vovede de at eftertragte, skjøndt neppe nogen af dem, selv i Drømme, havde havt Syn af det, som skulde skee. De havde gode Hjelpere: **Hannibal Sehested** (1609-66) var vistnok slet ikke den Regjering god, der faae Aar tidligere havde saa alvorlig kaldt ham til Regnskab, men han hadede til Døden den hele Adel, der havde misundt ham i hans Velmagtsdage, havde hjulpet til med at styrte ham, deelt Byttet efter ham og leet ham ud ovenikjøbet. Han elskede neppe noget andet Væsen end sig selv, og begeistredes heller ikke let for nogen anden Tanke; men — netop i disse Dage havde Regjeringen givet ham en Aarpenge paa 6000 Rdl., og nu var han idetmindste tro, til han havde taget Hevn over sine Standsfæller. — Af et heelt andet Stof var Kammerskriveren **Chr. Gabel** (1617-73), en født Holstener. Han var fulgt med Kongen herind fra Bremen, var ham tro som en gammel Ven og nød til Gjengjeld hans fuldkomne Tillid. Sin Kage havde han egentlig ikke lagt an paa at mele, thi han havde kun halv Løn mod den kongelige Livbarbeer, ɔ: 228 Rdl. aarlig. Paa sin personlige Troskab og

Hengivenhed havde han atter givet Prøver ved sin Ilreise til Holland, ligesom paa sin Hurtighed og Uforfærdenhed, sin Klogskab og Snildhed. Hertil kom en Letheð ved at bevæge sig i Masserne, der i et saadant Dieblik var af en uvurdeerlig Betydning. Men hvad Kongen eller hans Fortrolige gave ham mundtlig at overbringe, det gjaldt og kunde gjelde som Brev og Segl. — Sandsynligviis var det efter hans Raad, at Kongen sendte Bud efter **Hans Svane** (1606-68), Sjællands Biskop og den gamle H. Svanings Dattersøn. Svane kom til Kongen paa Frederiksborg, og der underhandlede de med hinanden om en Regjeringsforandring. Med en naturlig Drift til at herske betragtede S. med fjendske Dine den Adel, der nu thronede enevældig paa de øde Tomter af den gamle Præsteveldes stolte Bygning. Han var selv fornærmet af denne Adel, og han tilgav ikke let Fornærmelser. Karether vare hiin Tid ualmindelige, og med Himle over maatte kun Adelen bruge dem. Desuagtet havde han anskaffet en saadan til sin Frue, men som hun en Dag kjørte gjennem Kjøbenhavns Gader, kom nogle Adelsmænd til. Den biskopelige Formastelse ophidsede dem, de standsede Vognen og afreve Himlen over Bispindens Hoved. Mulig reve de i samme Dieblik den gyldne Himmel af den stolte Triumphvogn, hvori de selv og deres Jævninger rullede følesløse hen over det underkuede Folks Jammer. Med sine øvrige store Evner forbandt S. en ualmindelig Veltalenhed; hans Stemme var kraftfuld, men han forstod godt at bøie den: dertil var hans Anstand bydende, og dog atter vindende, alt som Omstændighederne fordrede. Ved sin blotte Fremtræden forbausede, ved sin Tale snart slog, snart henrev han. Ærgjerrighed, Egensind og Egennytte vil man neppe kunne frikjende ham for, men ligesaa lidt kan man frakjende ham den Klogskab, Fasthed og Aandsligevægt, der ei blot vidste at tæmme og skjule disse Lidenskaber, men at bane Vei for dem og for hans Myndighed, saa tilsidst opnaaede han stedse, hvad han vilde, og intet mindre. Han forstod tilfulde at forberede den beleilige Tid, at oppebie den og, naar den var kommen, at bruge den. Han var rimeligviis den Eneste, som ved nærværende Leilighed saae Maalet og Veien i nogen Afstand, og som arbeidede for at naae netop dette Maal og intet ringere: det var atter ham, som ved sin Tales henrivende Kraft bestemte de Vaklende, da Synet endelig gik op ogsaa for dem. — Men ved Siden ad Nørresyden Svane stod Sønderſyden

Hans Nansen (1598-1667). I henved 40 Aar havde han været Kjøbmand i Kjøbenhavn, blev saa Raadmand og havde nu i 16 Aar været Borgemester. Ved sin Forretningsdygtighed havde han aarlig vundet i Anseelse; med Eftertryk havde han forsvaret Borgernes Rettigheder og vidste derfor, hvor ubetinget han kunde stole paa dem; men „denne Bevidsthed gav ham en Rolighed, selv i de vigtigste Øieblikke, som ingen Cæsar uden den kan beholde, naar Veien gaaer over Rubicon." Da Beleiringen forestod, havde han i sine Borgeres Navn forsikkret Kongen om deres Troskab og Paalidelighed, og under selve Beleiringen havde han holdt sig saa brav, at Kongen i Alles Paasyn havde spændt sin egen Kaarde med det kostbare Gehæng fra Siden og hængt den om Nansen. Et langt Liv havde givet ham Erfaring, et aabent Blik havde givet ham Indsigt; med mangehaande Kundskaber forbandt han Aand og Vid. Han var aldrig forlegen hverken for et godt eller et bittert Svar, lod sig heller aldrig forvirre, endnu mindre forknytte, hverken af Person eller Begivenhed. Var Nogen Mand, saa var det ham, og havde han en svag Side, var det nok snarest den, der er fælles for saa mange stærke: han var maaskee vel myndig. — Til disse fire sluttede sig senere i Tiden andre fire: den bolde og hensynsløse **Fred. Thuresen**, Stadsoberst i Kjøbenhavn, den kloge og kraftige **Peder Villadsen**, Provst i Slagelse, den kjække og almeenyndede, Kongen personlig hengivne **Hans Schack**, Kjøbenhavns Gouverneur, samt den kraftige og dog smidige **Henr. Bjelke**, Danmarks Riges Viceadmiral. — Imens sad Corfits Ulfeld i god Forvaring paa Hammershuus: den Eneste, som havde kunnet ordne og lede en Modstand. Rigshovmester Gersdorf var baade syg og sengeliggende, Gunde Rosenkrands var nedbøiet ved Tabet af sine Sønner under den lange Beleiring, Peder Reedtz (saa synes det) var afvæbnet ved Gunst og Gave, og den ustyrlige Otto Krag kunde kun syde og gjære, ophidse og opirre. Men disse vare de vigtigste og mest formaaende af Adelsherrerne. Kongen havde ligesaa vist Hovederne paa sin Side som Hjerterne, ligesaa vist Klogskaben som Kraften.

---

*306. **Frederik den Tredie** vexlede et Par Gange Brev med Rigsraadet angaaende Forsvarsvæsenets Ordning. I den dunkle Baggrund laae dog ganske aabenbar Stændernes Sammenkaldelse, som han hemmelig havde aftalt med sine Venner. Rigsraadet vilde nok have en Herredag i Odense, men ingen Rigs-

dag, allermindst i det folkerige, uafhængige, Kongen saa hengivne Kjøbenhavn. Endelig sammenkaldte han dog en saadan til d. 18. Sept. 1660: fra hele Danmark (med Undtagelse af Sønderjylland og Bornholm) skulde de tre Stænder give Møde, den fjerde ikke. Den danske Bonde havde dog før mødt paa Thinge og talt Ord, som bleve Landslov, Ord, i hvilke Folkets Skjebne hvilede; nu var han saaledes kuet, først af Krumstaven, siden af Riddersporen, at Ingen ændsede ham længer. Af Adelen skulde derimod enhver Huusfader møde eller forsyne en Anden med sin Fuldmagt; af Geistligheden samtlige dens Bisper samt et Par Præster fra hvert Stift og to Kanniker fra hvert Capitel; af Borgerskabet to fra enhver af de større Byer (fra Kjøbenhavn med Christianshavn fire) og een fra hver af de mindre, men af de allermindste kunde et Par slaae sig sammen om een, hvis de hellere vilde dette end hver vælge sin. Ogsaa Kjøbenhavns Professorer indbødes til at lade møde for sig. — Tiden kom. D. 16. om Aftenen gik et Par Fyenboer over Slotspladsen. „Hvad skal den Rigsdag dog betyde?" spurgte den ene, thi man var jo længst ikkun vant til Herredage. Hændelsesviis gik **H. Sehested** forbi. „Den betyder," sagde han, „at — vil Du ikke, saa skal Du!" Neppe anede han selv, i hvad Maal han var Spaamand. Imidlertid vare ikke alle de „de Ufrie" saa tvivlraadige som hine Fyenboer, men endnu før Rigsdagen var sammentraadt, havde der viist sig mærkelige Tegn paa Selvstændighed. For tolv Aar siden, ved Kongevalget, havde Kantsleren fortalt Stænderne, at de vare sammenkaldte for at „samtykke," hvad Rigsraaderne „besluttede;" og dengang havde det forbauset Alle, Adelige og Uadelige, at **Laurits Scavenius**, den theologiske Professor (siden Sjællands Biskop), vovede at svare ham, at de af den høisalige Konge vare indkaldte for at raadslaae, ikke for at samtykke. Men denne Gang aftalte de to borgerlige Stænder ei alene strax, hvorledes det skulde gaae til ved deres Møder med „Stemmegivning" osv., men tillige, at der skulde udvælges dygtige Mænd, som kunde føre „Beslutningerne" i Pennen og bruges som Bud imellem de to Stænder indbyrdes samt imellem dem og Raadet. De vedtoge, at de nedskrevne Beslutninger først skulde oplæses og saa meddeles fra den ene Stand til den anden; endelig tilsagde de med Haand og Mund hinanden Troskab og Taushed. — Rigsraadets Samlingssted var naturligviis Raadstuen paa Slottet; Adelen samledes i Holmens Kirke, skjøndt stundom ogsaa paa det islandske Compagnihuus; Geist-

ligheden enten i Helliggeist Kirke eller i Fruekirkes Conventhuus; Borgerstanden i Bryggernes Laugshuus, der tillige pleiede at afbenyttes til Fællesmoder af Borgere og Geistlige. Naar Adelen traadte sammen med de andre to Stænder, skete det gjerne paa det islandske Compagnihuus. — Mandagen d. 20. Sept. mødte de Alle paa Slottet for at erfare Kongens Villie, men heller ikke denne første Sammenkomst var uden betydningsfulde Tegn: først kom Borgere og Geistlige; ifølge Forudaftale fulgtes de ad, parviis, een Borger og een Geistlig. Kongen saae det fra sit Vindue, fattede Betydningen og glædedes. En halv Time efter kom Adelen, men den kom ene; en Time senere kom Rigsraadet, og strax efter Kongen, hvorpaa Rigshovmester Jok. **Gersdorf**, omtrent Kl. 10, i en vel udarbeidet Tale aabnede Rigsdagen. Han udviklede dennes Betydning og gjennemgik Landets Tilstand. Kongen vilde fremlægge Forslag, som han haabede, at Stænderne med Omhu og Enighed vilde drøfte. Havde disse selv Forslag, som de meente kunde være Landet til Baade, vilde de blive modtagne med Naade og Velbehag. En af Adelen svarede; derpaa skiltes man for idag.

---

*307. Det kongelige Forslag gik ud paa en almindelig Consumtionsskat. Men Adelen var jo skattefri, meente den; det var dens „velerhvervede Ret;" og Ove Juel til Villestrup erklærede: „Selve Kongen kan ikke paalægge Adelen Noget." Da foresloge **Svane** og **Nansen**, at man skulde sælge Lehnene til de Høistbydende: „Derved vil der komme en god Skilling ind, og strækker den ikke til, er det tidsnok at tænke paa andre Midler." Da dette Forslag et Par Dage senere blev gjentaget, var Henr. Gyldenstjerne til Skovsbo taabelig nok til at foreslaae, at man skulde hjemsende de fleste Deputerede: thi nogle faae af dem vare nok. Saameget mere maatte da de to Stænder holde sammen. — Først gik Geistligheden ind paa Skattens Ydelse, naar ingen anden Stand vilde undslaae sig for den; det Samme vedtoge Borgerne. Tilsidst indvilgede ogsaa Adelen i at betale — for sine Ugedagstjenere! det Yderste, tilføiede den, man kunde forlange, da selve Christian den Fjerde aldrig havde kunnet opnaae mere. Ordvexlingen blev varm, og da „de ufrie Stænder" bleve omtalte, frabade Svane og Nansen sig saadanne Betegnelser; men Gyldenstjerne paastod, og Flere med ham, at kun Adelen var født til Frihed, saa man maatte ordentlig see at tale de „frie" Herrer tilrette. — I flere Dage vedblev man at skjendes om Consumtionen

og Privilegierne, men nu enedes Borgerstanden om et Forslag, der sandsynligviis var affattet af Nansen, og som skulde gjøre hele Consumtionen overflødig: Lehnene bortforpagtes til de Høistbydende; Rigsraaderne sættes paa fast Pengeløn; Kronens Jordegods opbydes uden Personsanseelse osv. osv. Saadan var Aanden i dette Forslag, ifølge hvilket heller intet Vigtigt, som angik det almene Bedste, maatte fremtidig besluttes uden samtlige Stænders Samtykke. Der gik ni Dage hen, og man kom ikke nærmere med Adelen: hvorfor Borgerskab og Geistlighed d. 6. Octb. ved Afsendinger overgave det nysnævnte Forslag i Kongens egne Hænder. Han læste det, takkede, bad dem være betænksomme, men derhos idige og uforfærdede. Rigsraad og Adel studsede, at „de Ufrie" saaledes umiddelbar turde henvende sig til Kongen: selv Borgerskabet begyndte at blive ængstligt og var desuden kjed ad den lange Rigsdag. Da spurgte Svane og Nansen igjennem **Gabel** Kongen, om de turde yttre sig til paalidelige Mænd angaaende den bevidste Hemmelighed (ɔ: Arverettens Indførelse), hvorved Rigsdagen vilde faae ny Interesse for de trætte Vedkommende; og endnu samme Aften fik de en skriftlig Tilladelse, der gjorde Underværker, hvor den kom frem. — Imellem Adelens Tjenere og Studenterne forefaldt der hyppige Slagsmaal, men dem benyttede **Thuresen** saa snildt, at Rigshovmesteren selv billigede, at man forstærkede alle Borgervagterne. Han forbød desuden Adelens Tjenere at bære Vaaben, forbød enhver Adelsmand at have mere end een Tjener efter sig: og **Schack** befalede den store Mængde hidstrømmende Officerer at gaae hjem, enhver til sit Regiment. Men nu begyndte Adelen at true med, at, hvis den skulde miste sine Lehn, skulde samtidig Geistlighedens Tiende springe: og saa bange blev Sjællands Geistlighed, at den alt stod isærd med at tilbagekalde deres Fuldmagter, som den af sin egen Midte havde sendt til Rigsdagen. Fire forklædte kongelige Lakaier maatte derfor skynde sig Øen rundt og sammenkalde samtlige Provsterne til et Møde i Roskilde, hvor **Villadsen** tiltalte dem saa klogt og beroligende, at de lode Fuldmagterne uforandrede. — Fire Dage senere, d. 18. Octb., havde Borgerne Møde, og der var da megen Misfornøielse med den nye Stempelpapirsforordning, som var ganske anderledes affattet, end de havde tilraadet. „Hvorfor kalder man os til Rigsdag, naar man dog overseer, hvad vi foreslaae!" Dette Øieblik benyttede Nansen, der alt samme Morgen havde sikkret sig Kjøbenhavns Borgemestre og Raad; og nu foreslog han, dog i temmelig

almindelige Udtryk, Arveretten Overdragelse til Kong Frederik. Alle vare strax enige, og det fornødne Brev var allerede opsat af Svane. Denne var imidlertid, ifølge Aftale, gaaet paa samme Maade frem med sine Præster, var stødt paa uformodede Betænkeligheder, men havde overvundet dem, saa de samtlige underskreve Overdragelsesbrevet. Derpaa fulgtes de i samlet Tog til Borgerstanden, og et fælles Møde blev aabnet. Først tog Svane Ordet, saa Nansen, „hvis Tale som sædvanlig var nogle Toner høiere end Bispens," og saaledes sluttede han: „Vi Kjøbenhavns Deputerede, og dette være sagt i Magistratens og i hele Borgerskabets Navn, ere saa enige med Geistligheden, at vi alle ville staae som een Mand. Skal det saaledes være, ville vi vove Gods og Formue, Liv og Blod for dette lovlige Foretagende! Ere I enige med os?" — Og samtlige Borgerne svarede Ja. Men derpaa underskrev han først selv de tre Originalexemplarer af Overdragelsen, udbrydende: „Værer Mænd! og følger mig som ærlige Borgere, der mene det godt med Kongen, hans Huus og det kjære Fædreland!" Man underskrev altsaa, den ene, fordi den anden gjorde det; man underskrev, medens man betænkte sig paa, om man skulde eller ikke. Kun Faae havde Betænkeligheder, men omstemtes; og inden man vidste det, stode alle Navnene der! Da hævede Svane sin Stemme i Takkebøn til den Gud, som ved dem og deres Enighed havde udført den store Gjerning; med Hjertelighed trykkede man hinandens Hænder og omfavnede hinanden; al Angst var forsvunden, thi det var skeet! — Det var allerede henimod Aften (Kl. 5), men man skikkede ligefuldt Rigshovmesteren den ene Afskrift (den anden sendte man i al Hemmelighed Kongen). Raadet blev baade overrasket og rystet; nu vare dets Øine opladte, og den følgende Nat kom der heller ingen Søvn i dem: man raadslog hele Natten. Men „man har sjelden en god Tanke, naar man sidder Timer lange for at hitte den." Den hele Adel saae med Gru sin Undergang imøde, og derfor undlod den at svare. Men næste Dag gik Otto Krag over Slotspladsen og mødte Nansen. „Kjender I dette?" raabte han harmfuld, idet han pegede paa Blaataarn, som dengang var et Fængsel for Statsforbrydere; men Nansen pegede hurtig paa Frue Kirketaarn, hvor Stormklokken hang, og svarede: „Nu vel! hvad hænger saa der." — Næste Morgen havde de to Stænder endnu intet Svar faaet, og gik derfor parviis til Raadet, der bad om Udsættelse til efter Middag. Kl. 4 gik da begge Stænder atter til Raadets

Møde, fuldtallige, skjøndt man havde bedt, at kun nogle Faae vilde komme. Da tre, fire Par vare komne ind, bed Krag Dørvogteren at lukke Døren for Resten; men han kunde ikke, saa tæt trængte de paa. Raadets Svar var ligesaa haanligt som afslaaende, men skriftlig kunde man ikke faae det. Svane talte een Gang og to Gange, men ligemeget hjalp det. „Saa maae I heller ikke fortryde paa, at vi gaae lige op paa Slottet.“ „Gjør, som I lyste!“ Da vendte Svane sig til Sine: „Er det Eders Villie, at det begyndte Værk skal fremmes?“ og han fik et saa fuldtonigt Ja, at det maatte ryste den Stærkeste. Altsaa gik man op paa Slottet, hvor man blev modtaget med den største Venlighed, og overrakte Kongen den tredie Originalafskrift. Han talte først et Øieblik med **Sehested**, som her for første Gang fremtræder paa Skuepladsen, samt med Svane; derpaa indtraadte Dronningen og den fjortenaarige Prinds Christian, hvem han underrettede om Stændernes Grinde og formanede, at han aldrig maatte glemme denne Time, eller hvad han i den blev Stænderne skyldig. — Stænderne gik endnu videre: de foresloge, at Rigsraadet maatte gjøres fuldtalligt ved Indtrædelsen af to Geistlige og fire Borgere: at de høie Rigsembeder maatte besættes efter Forslag af alle Stænder: at Vornedskabet maatte ophæves paa Øerne, „for at ogsaa Bonden kan glæde sig over den indførte Arveregjering, og Kongen, der nu selv er løst af sine haarde Baand, have en udødelig Berømmelse heraf;“ at Adelens Birkeret og Hals- og Haandsret maatte afskaffes o. s. v.; thi „hvad Skade den adelige Stand har foraarsaget, saavel i det Militære ved Rigens Marsk, som i det Civile ved Rigens Hovmester, Statholdere og Lehnsmænd i Norge samt Andre, er inden og uden Riget velbekjendt.“ — Samme Dag fordobledes alle Stadens Vagter, paa de offentlige Pladser stilledes væbnede Roder, Havnen spærredes, Portene lukkedes for Enhver, som ikke havde Nansens Passeresedel, og Borgerne fik Ordre at møde væbnede paa Allarmpladserne, naar Stormklokken ringede; thi det hed, at Adelen vilde flygte og saaledes sprænge Rigsdagen. — Næste Morgen, d. 21., kom der et skriftligt Afslag fra Raadet tilligemed en mundtlig Bøn til Kongen, at han dog ikke vilde indlade sig paa dette Arveforslag. Men han svarede rask, at, hvad Stændernes Kjærlighed gav ham, stod han ikke fra sig; vilde Herrerne ikke samtykke, lod han sig af de andre Stænder erklære for Arvekonge og skulde saa nok afgjøre Resten med dem. Altsaa underskreve de den følgende Morgen Arveretten for Kongens mandlige

Afkom, dog — deres egne Rettigheder ubeskaarne! Kongen takkede, men bemærkede, at de andre Stænder havde ikke saaledes indskrænket Arveretten, og de bade da om at faae Akten hjem med sig igjen. Næste Morgen (d. 23.) kaldtes Borgere og Geistlighed op paa Slottet. Sehested og Schack spurgte, om de ikke havde meent, at Arveretten skulde gjelde baade Qvinde og Mand; Svane svarede Jo. Da gik Sehested og Schack til Raadet, der klagede over, at man ikke undte det Tid til at raadslaae om saa vigtige Ting, men mødte desuagtet Kl. 12 med Adelen paa Slottet og erklærede sig enigt med de andre Stænder, kun — Adelens Rettigheder uforkrænkede! Hvorpaa Svane lyste sin Velsignelse over den mærkelige Akt, og Nansen frembar Borgernes Lykønskning, men Sehested takkede dem Alle i Kongens Navn. Svane talte om den nye Reces (ɔ: Haandfæstning), som Kongen maatte give; Nansen meente, at ogsaa Geistlige og Borgere maatte faae Plads i det fremtidige Rigsraad; saa langt var man endnu fra Enevælden. — Men samme Aften udstedte Kongen et Commissorium til fire Rigsraader, fire Adelige, fem Geistlige og syv Borgere, at de næste Morgen i Forening skulde afhandle, „hvad der om den med Arveriget besluttede Sag videre burde at angaaes.“ Det var altsaa d. 24. Octb. Præsterne havde til Høimesse takket „den grundgode Gud, der saavidt haver lyksaliggjort vort kongelige Huus, at vi af samtlige Stænder samdrægtelig ere erklærede for Arvekonge her i Riget;“ og Kl. 10 samledes Udvalget i det grønne Værelse paa Slottet, forstærket ved en Professor, den lærde Villum Lange, som strax i en lang Tale udviklede Nødvendigheden af en Grundlov til Efterlevelse for Regjeringen. Forskjellige understøttede dette Forslag, men hos Svane fremkaldte det Tanken om en midlertidig uindskrænket Enevælde. I et Nu fik han Mødet afbrudt med den Bemærkning, at det allerede var Tid at gaae i Aftensang; og Lange fik Underretning om, at til Eftermiddagsmødet behøvede han ikke at uleilige sig. I dette enedes man om at tilintetgjøre Haandfæstningen, ligesom om Nødvendigheden af en ny Hylding og Eedsaflæggelse; men et nyt Uveir trak op, da Talen kom paa den Forsikkring, som Kongen burde give. Svane og Nansen satte sig imod enhver saadan: man skulde ikke løse med den ene Haand og binde med den anden. Adelen stod paa sine Rettigheder, hvorfor Nansen ønskede at kjende disse. Da begyndte Hans Friis til Klausholm en lang Opramsning af Poster, iblandt hvilke den, at Adelen skulde ansees for „fri

og frels." Svane og Nansen hævede paany deres Rest og med dem Christopher Hansen, Kjøbenhavns anden Borgemester; men Ingen var kommen saaledes i Aande som Thuresen, der slog med Haanden paa Klingen og spurgte, om der endnu var Nogen, der ansaae Kjøbenhavns Borgere for ufrie? Adelen forstummede, og der var sidste Gang talt om Frie og Ufrie. Saa gav Svane med henrivende Veltalenhed en Skildring af hele den oldenborgske Stamme, navnlig af Frederik den Tredie selv, og paastod, at Kongen nødvendig maatte have uindskrænket Myndighed til at ordne Forfatningen, som han fandt tjenligst; ethvert Baand paa ham vilde kun fremkalde Mistillid mellem ham og Folket. „Men Mistillid føder Frygt," tilføiede Bjelke, „og hvor der er Frygt, er der ogsaa Had og Avind." Schack stemte i med, og øieblikkelig underskrev man Haandfæstningens Tilintetgjørelse, som man oversendte Kongen, „formodende, at H. Maj. derimod lader forfatte en Reces, saaledes som den kan være H. Maj., Riget og enhver Stand til Gavn; indstilles tillige, om H. Maj. strax vil tage Eden af de herværende Stænder, da de, som ere fraværende, kunne sende den skriftlig eller aflægge den paa næste Rigsdag." At de øvrige Deputerede under den almindelige Overraskelse vilde underskrive, hvad allerede et Udvalg af tyve havde underskrevet, betvivlede man ikke. Det skete virkelig ogsaa i et Fællesmøde d. 26., og d. 27. blev den tilintetgjorte Haandfæstning overgivet Kongen; hvilket samme Eftermiddag under Pauker og Trompeter blev af Herolder udraabt paa alle Stadens Hjørner og Torve. — Torsdagen d. 28. Octb., fra Kl. 12 til 3, fandt da Arvehyldingen Sted paa Slotspladsen, ved hvilken Peder Reedtz i Kongens Navn takkede Stænderne for deres Tillid, og lovede, at Frederik den Tredie ei alene fremdeles skulde regjere dem som en christelig og naadig Arvekonge og Herre, men og „med det Første indrette en saadan Regjeringsmaade og Form, at de kunde være fuldkommen beroligede for Fremtiden." Efter aflagt Eed stededes enhver Deputeret til Haandkys (besunden paa Bondestandens Vegne en enkelt Amagerbonde), og da Festen var sluttet med Kanonernes Torden, spiste samtlige Deputerede til Middag hos Kongen, fra hvem de først skiltes ved Midnat. „Der blev drukket tæt og godt, men umiskjendeligt var det, at Nansen fremfor Alle var Kongens Mand." — D. 25. Novb. aflagdes Arvehyldingen af alle dem, som ikke havde været repræsenterede ved den første Holding, og her var der ogsaa taget Hensyn til

Bønderne, idet en Foged og tvende Mænd maatte møde som Fuldmægtige for ethvert Herred. — D. 14. Decb. blev derpaa Rigsdagen hævet, men den danske Adel tænkte paa intet Mindre, end at give Sehesteds Spaadom en ny Udtydning. Den henvendte sig til den svenske Adel om Understøttelse, men Anmodningen maatte paa Grund af Forholdene blive ørkesløs. Dog gave Sehested og Svane Kongen det Raad, at han skulde tage endnu en Forpligtelse af sit Folk; og en ny Akt blev udstedt (20. Jan. 1661), der i tre Afskrifter gik Danmark rundt (Bornholm med, kun ikke Sønderjylland), og som enhver adelig Familiefader, enhver geistlig Embedsmand, enhver Magistrat og Borgerrepræsentation (men ingen Bonde) maatte underskrive. Et tilsvarende Document gik siden rundt i Norge, paa Island og Færøerne. Af dette Document synes det næsten, som om Begreberne: Arveregjering **og** midlertidig Enevælde allerede hos Kongen og hans Omgivelse vare ombyttede med det langt kortere, men langt fyldigere: Arveenevælde, der forplantede Kong Frederiks eget øieblikkelige Dictatur paa hans seneste Afkom. Men hvad enten denne Misforstaaelse, denne Begrebsforvirring allerede nu havde fundet Sted, eller det først senere blev Tilfældet; nok er det: Frederik den Tredie ansaae sig ikke blot selv ved Begivenhederne kaldet til Enevoldsherre, men forplantede sin Enevælde paa samtlige sine otte nærmeste Eftermænd. Enevælden — andensteds tilrevet eller tilsneget — var jo ogsaa begyndt at blive en europæisk Regjeringsform, allevegne begrundet i Tidsforholdene, og ikke mindst i Danmark; thi allevegne var der indtraadt en saadan Ulighed mellem de forskjellige Samfundsklasser, som kun den enevældige Hersker kunde udjævne, og derved afværge Folkets fuldstændige Opløsning i en faatallig Herrestand og en talløs Trællestand.

---

*308. Efterat de syv nye Regjeringscollegier vare ordnede, nedsatte **Frederik den Tredie** en Commission, som skulde udarbeide en ny dansk og norsk Lovbog. Forskjellige andre Foranstaltninger bleve trufne, men en af de første Opgaver, Kongen søgte at løse, var dog Udarbeidelsen af den nye Forfatning. Han raadførte sig desangaaende med forskjellige, endog fremmede, Statsretslærere og Statsmænd, navnlig den grundige Reinkingk og den berømte Conring, sammenlignede saa selv de forskjellige Udkast, lod dem sammenarbeide til en Heelhed og Eenhed, og frembragte saaledes Kongeloven, der igjennem det Meste af sex Menneskealdre var Danmarks Riges Grundlov. Under Navn af sit „Testament" underskrev han dernæst 4. Decb. 1665 denne Lov, som af forskjellige Grunde dog først blev offentliggjort over en

Menneskealder senere (1709). — Ifølge Kongeloven skulde Kongen tilhøre den uforandrede augsborgske Troesbekjendelse og ved samme „holde Landsens Indbyggere" (§ 1). Han skulde „holdes og agtes for det ypperste og høieste Hoved her paa Jorden, over alle menneskelige Love, der ingen anden Hoved og Dommer kjender over sig, enten i geistlige eller verdslige Sager, uden Gud alene" (§ 2). Han alene havde „Myndighed til at gjøre Love og Forordninger efter sin egen gode Villie og Velbehag, at forklare, forandre, formere, formindske, ja og slet ophæve" tidligere givne Love, „denne Kongelov alene undtagen, hvilken, saasom Kongedømmets rette Grund og Grundvoldslov, jo endelig faaer at blive uforanderlig og uryggelig;" samt kunde „undtage hvad og hvem han lyster udaf Lovens almindelige Befalning" (§ 3). Han alene havde „Myndighed at isætte og afsætte alle Betjente (Embedsmænd), høie og lave" (§ 4); havde al „Vaaben- og Væbningsmagt, at føre Krig, slutte og ophæve Forbund, Told og anden Contribution at paalægge" (§ 5); havde „høieste Magt over alt Kleresiet, fra den Høieste til den Laveste," beskikkede og anordnede „al Kirke- og Gudstjeneste, Møder, Sammenkomster og Forsamlinger om Religionssager" (§ 6). Han var myndig, saasnart han fyldte det trettende Aar (§ 8), og „det samme Øieblik hans Formand Aanden opgiver," er den næste i Arvelinien „strax og i Gjerningen selv Konge" uden nogen Eedsfæstelse eller Overantvordning af Regalierne (§§ 15-16). Kronen er arvelig i Frederik den Tredies Afkom, men Kongens ældste Søn og hans Linie er altid nærmest arveberettiget, saalænge der er Mand tilbage af den; dernæst kommer de øvrige Sværdlinier efter Alderen; men ere alle Sværdlinier uddøde, arver nærmeste Spindelinie, og „den ældre Datters Datter i tusinde Led skal altid foregaae den yngre Datters Søn og Datter" (§ 35); „blandt Børn og Børnebørn regnes endog Fosteret" (§ 38). — Kongens nærmeste Medarbeider ved Kongeloven, ja vel egentlig dennes rette og nærmeste Kilde, var **Peder Schumacher**, en Søn af Viintapperen paa Hjørnet af Kjøbmagergade og Løvstræde, født 3. Sept. 1635. Tolv Aar gammel blev han Student, og da han tidlig mistede sin Fader, tog Biskop Brokmand ham i Huset til sig. Her blev Frederik den Tredie opmærksom paa den ualmindelig begavede Yngling og lod ham reise udenlands (1653). Han besøgte altsaa Tydskland, Italien, Frankrig og England, hvor han med særlig Flid lagde sig efter Statskonsten. — 1660 kom han hjem, og tre Aar senere tilvang han sig atter Kongens Opmærksomhed ved et ligesaa heldigt som dristigt Skridt. Fra Vicekantsler Vind, hos hvem han var Secretair, overbragte han Kongen et Brev, der forstemte denne. Efter nu at have fremstillet sig som den, der i længere Tid havde været en Gjenstand for H. Maj.s Naade, bad han tilsidst om at maatte blive meddeelt Brevets Indhold: „Maaskee kunde jeg i en halv Times Tid være saa heldig at træffe Deres Maj.s Mening." „En heel Time, om I saa vil," svarede den ligefremme Konge og lod ham gaae ind i et Sideværelse. Da han herfra vendte

tilbage med sit Forslag, udbrød Kongen fornøiet: „Rigtig, min Søn! rigtig; det var just saaledes, vi vilde have det!" tog ham til sig, gjorde ham kort efter til Secretær i det danske Cancelli og gav ham Opsyn baade over Geheimearchivet og det store kongelige Bibliothek. I Bibliotheket kom Kongen tidt, og her talte de med hinanden om de europæiske Staters Forfatning; her fattede ogsaa Kong Frederik en saadan Tillid til den unge Bibliothekars Aand og Indsigter, at han overdrog ham Kongelovens Affattelse. Schumacher blev dernæst Assessor i Cancellicollegiet, blev første Cancelli- og Cabinetssecretær og vedligeholdt den trofaste Konges Kjærlighed til det Sidste. „Gjør en stor Mand af ham," sagde den døende Frederik den Tredie til sin Søn, „men gjør det langsomt!"

---

309. Under Frederik den Tredie ordnedes Postvæsenet gjennem hele Riget over Hamborg til Udlandet (1658), hvilket især var den dygtige **Poul Klingenbergs** Værk. Ogsaa anlagdes Frederits Fæstning, hvor forhen Bersodderskandsen havde ligget, og isteden for Christianspriis opbyggedes Frederiksort (1663). I Krigen havde Halden viist sin Betydning; her anlagdes derfor Fæstningen Frederikssteen, og Byen selv fik Navn af Frederikshald. Med Kjøbenhavns Befæstning var først den dygtige **Axel Urup** beskjeftiget, siden tillige Vestfriseren Henrik Ruße von Savert, adlet med Navnet **Ryssensteen**. Kjøbenhavnernes alvorlige Modforestillinger overvandt man ved Klogskab, og 1662 reiste sig Kastellet Frederikshavn. For Flaaden sørgedes der med Omhu, navnlig efter at **Kort Adelaer** var bleven Generaladmiral og Chef for Holmen (1663), og der oprettedes en staaende Hær paa 24000 Mand. Lehnene inddroges lidt efter lidt og forvandledes til Amter, men da Amtmændene, ligesom forhen Lehnsmændene, vedbleve at vælges blandt de adelige Junkere, naaede man naturligviis ikke Hensigten: at ophjelpe og frigjøre den undertrykte og udmarvede Bonde. Heller ikke Handelen kom til Kræfter, saalidt som Agerbruget og Haandværkerne; dertil var Landet for ødelagt og Folkets Kraft for udtømt. Derimod udvidedes og forskjønnedes Hovedstaden; Universitetsbiblioteket udvidedes og aabnedes; det store kongelige Bibliothek var Kong Frederiks egen Skabning, ligesom ogsaa Konstkammeret og Naturaliekabinettet. Men mærkeligt er det, at den lærdeste og videnskabeligste blandt vore Konger skulde være den første, som udstedte en almindelig Censurforordning for Danmark (1667) og derved hæmmede enhver sund og frodig Udvikling af det danske Bogvæsen. Og Grunden hertil var den, at Professor Nold i en latinsk Exempelsamling i Tankeløshed havde medtaget den Sætning: Det er rimeligt, at et Valgrige vil faae bedre Konger end et Arverige! — Da Anton Gynther døde (19. Juni 1667), den sidste Greve af Oldenborg og Delmenhorst, og ikke efterlod sig ægte Livsarvinger, faldt disse hans Lande til Kong Frederik. Ham selv kan det have været personlig kjært at komme i Besiddelse af sine Stamlande; en anden Sag er det,

om det burde været Landet ligesaa kjært, at dets Konge endnu mere maatte fordybe sig i Tydskland. Vigtigere var Kjøbet af Sønderborg, Nordborg og en Deel af Ærø, som en forgjeldet Ætling af den yngre Hertug Hans saae sig nødt til at afhænde til Kronen.

---

*310. Henad Midnat d. 16. Febr. overfaldtes **Frederik den Tredie** pludselig af heftige Mavesmerter, og 19. Febr. 1670 om Formiddagen Kl. 11 var han stille og rolig hensovet. Hans mærkelige Regjering var endt, og Folkets Kjærlighed tog han med sig i Graven. Trofast i al sin Færd, havde han ikke glemt dem, der havde hjulpet ham at faae Hænderne løste: Sehested blev Præsident i Kammercollegiet (Skatmester), Statsraad og Rigsraad; Gabel Rentemester, Statsraad og Kammerraad (ɔ: Medlem af Statscollegiet og Kammercollegiet), senere tillige Amtmand paa Færøerne, derpaa adlet og tilsidst Statholder i Kjøbenhavn; Svane Præsident i Consistorialcollegiet, Statsraad og Justitsraad samt titulær Erkebisp; Nansen Præsident i Kjøbenhavn, Statsraad og Justitsraad; Schack Præsident i Krigscollegiet, Statsraad og øverste Feltherre; Bjelke Præsident i Admiralitetscollegiet, Krigsraad og Rigsadmiral; Thuresen Assessor i Krigscollegiet; Villadsen Biskop i Viborg. Desuden fik flere af dem Godser, Penge, prægtige Vogne osv. til Foræring. Man har stundom udlagt disse Benaadninger, som vare de Betingelserne, for hvilke Vedkommendes Anstrengelser vare kjøbte; men der er ingen Grund hertil. Det var ligefrem nødvendigt at faae de vigtigste Embeder besatte med Folk, som paa Grund af den naturlige Kjærlighed til deres eget Værk vare fuldkommen paalidelige; og lægger man hertil det Naturlige i Kongens Taknemmelighed, saa falder det af sig selv, at der er fuldkommen uberettiget, naar man i de kongelige Benaadninger vil see ligesaa mange Kjøbesummer. — Men Frederik var ingenlunde uden Svagheder. Hans Guldmageri var en af disse, og den var kostbar nok: Italieneren, den listige Eventyrer Giov. Burrhi, skal saaledes have hjulpet ham at sætte et Par Mill. Rdl. overstyr. Som Konge var Frederik saa afholdende, at man aldrig saae ham med en Ruus i hele hans Regjeringstid; men fra Qvinder holdt han sig ikke slet saa fri som fra de fulde Bægre. Hans værste Feil var imidlertid hans altfor store Eftergivenhed mod Dronningen, der ikke saa sjelden gjorde ham til det blinde Redskab for hendes Hevn. — **Sophie Amalie** overlevede i femten Aar sin Herre (hun døde 2. Marts 1685), men saa lidet som han glemte Velgjerninger, glemte hun sin Hevn. **Kai Lykke** var en feig og jammerlig Vellystning, men ualmindelig smuk og overordentlig rig. En tankeløs Pral blev udlagt som en Fornærmelse mod Dronningen, og han blev dømt fra Ære, Liv og Eiendomme. Da han imidlertid var flygtet, hied Bødlen hans Skjold og henrettede ham billedlig; men paa hans stolte Slotsgrund throner nu Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset. — Den adle **Gunde Rosenkrands**, en Søn af den lærde Holger, havde under Krigen holdt et

heelt Compagni paa sin egen Bekostning, havde selv blødt for Fædrelandet og offret de to af sine tre Sønner paa dets Alter. Men den gamle Rigsraad var stoltere og trodsigere, end det vel kunde passe sig for en Undersaat af den nye Enevælde. Han faldt derfor i Unaade, blev paa mange Maader forfulgt og maatte tilsidst tye til Sverrig med Kone og Børn. — **Corfits Ulfeld** var før Rigsdagen bragt til Hammershuus, hvor han paa tiende Maaned deelte Fængsel med sin Hustru; men da man greb dem i et Forsøg paa at flygte, sad de dernæst i et halvt Aar adskilte. Endelig aabnedes de grusomme Fængselsdøre mod en haard Forskrivning. Kort efter fik de begge Lov til at gjøre en Badereise, men sloge en anden Vei ind end den anviste. Regjeringen var naturligviis mistænksom, og saa meget lettere havde den nedrige Hann. Sehested ved at føre den bag Lyset. Han opspandt et nyt Forræderi, hvori Ulfeld skulde have gjort sig skyldig, og uden at have hørt hans Forsvar, uden at see Beviis for hans Brøde, dømte man sin Fjende fra Ære og Liv, confiskerede samtlige hans Eiendomme, dømte hans Børn og Afkom fra Adelskabet, ja forviste dem til evige Tider Landet under Livsstraf, udsatte en Priis af 20000 Rdl. paa Ulfelds Hoved og 10000 paa hans Lig, henrettede hans Billede, hvis enkelte Stykker bleve ophængte over Byens Porte, nedrev hans prægtige Borg (paa Graabrødretorv) og opreiste ham paa Tomten en Skamstøtte „til evig Spot, Skam og Skjændsel." (Den blev dog nedtaget af Christian den Ottende.) Som et jaget Dyr maatte han da flygte fra Sted til andet, ingensteds sikker for Snigmorderens Dolk, der var hvæsset ved de store Blodpenge. Kun kort varede imidlertid denne jammerlige Tilværelse: da han i en lille Baad gik over Rhinen ved Breisach, døde han i sine Sønners Arme (1. Marts 1664) og begroves hemmelig under et Træ, for at heller ikke Gravrøveren skulde naae sin Belønning. — Ulfelds fortroligste Ven, den lærde **Otto Sperling**, havde tidligere været Kjøbenhavns berømteste Læge, men havde forladt Danmark samtidig med Ulfelderne (1652). Han var over Sverrig gaaet tilbage til sin Fødeby Hamborg, hvor han siden havde practiseret. Herfra narrede en tydsk Officeer ham til Altona, under det Paaskud at han skulde helbrede hans syge Kone, tog ham fangen, og tilvendte sig samtlige hans Papirer og Breve, men fandt naturligviis Intet om det sehestedske Forræderi. Desuagtet førte man den fredelige hamborgske Borger med Jern om Hænder og Fødder til Kastellet ved Kjøbenhavn, dømte ham fra Liv, Ære og Gods, forgreb sig dog naturligviis ikke paa hans Liv, men lod ham hensvelte sytten Aar i Fængslet, indtil endelig Døden (1681) løste op for den 79=aarige brødefrie Gubbe. — Ikke mindre afskylig bar man sig ad med **Eleonore Christine**. Denne høihjertede Qvinde havde først deelt Landflygtigheden, siden Fængslet med sin Mand, og var nu atter reist bort med ham. Det er aldrig godtgjort, at hun deelte eller billigede hans Forræderi, tværtimod advarede hun ham mere end eengang, naar han lod Vreden og Hevnen fri Tøile. Men hun fulgte

sin Mand som hans Skygge: hun var Hustru og Moder og havde som saadan erfaret, at „ei Noget synes tungt for Ægtekjærlighed.“ Nu var hun i Holland med ham, men gik ene til England for at kræve Kong Carl den Anden for nogle Penge, med hvilke Ulfeld havde forstrakt ham i hans Landsflygtighed. Den kongelige Niding ønskede ikke at betale, og lod hende derfor fængsle (19. Juli) samt udlevere til den danske Minister: „og kan denne hans Gjerning tjene til at bevise alt det Onde, som skrives om ham“ (Holberg). Hun blev nu ført til Kjøbenhavn, hvor hun ankom 18. Aug. 1663, modtaget af alle den høieste og laveste Pøbels elendige Forhaanelser. Dronningen lod hende i sit Paasyn afføre hendes Klæder og iføre en grov Fængselsdragt, hvorpaa hun nedkastedes i Blaataarn. I det Hul, hvori man satte hende, var der kun eet eneste Vindue høit oppe under Loftet, og det maatte altid lukkes op, naar hun skulde frelses fra Røgen, der tidt var nærved at qvæle hende; thi paa Kakkelovnen var der intet Rør. Hun havde hverken Lys eller Lampe, hverken Kniv eller Gaffel, hverken Pen eller Bog, ei heller Andet, som kunde lette og mildne hende Gravnattens Ensomhed. Her var hendes Kjendskab baade til de døde og levende Sprog en tom Skat; hendes Skjønhed og Aandrighed havde ingen andre Beundrere end Edderkopper og Flagermuus. Her gjaldt det, om hun havde Gud i sit Hjerte, om hun havde Tro, Haab og Kjærlighed, saa det ikke havde været et Mundsveir, da hun paa Hammershuus tilraabte sin Husbonde: „I Modgang er det let at foragte Døden, men den er stærkere, som kan bære Ulykken.“ Hun bar Ulykken som en from og gudhengiven Qvinde; hun var ikke saa trodsig, at hun jo ved flere Leiligheder søgte at blødgjøre Magten, for om den atter maatte ville indrømme hende Friheden; men aldrig nedværdigede hun sig selv, og sit Fængsels Tomhed vidste hun at udfylde med aandeligt og legemligt Arbeide. Endelig døde den haarde Sophie Amalie, og tre Maaneder efter aabnedes de Fængselsdøre, som havde lukket for Eleonore Christine i henved toogtyve Aar. Hun fik da Maribo Kloster at boe paa samt en Aarpenge paa 1500 Rdl. Her tilbragte hun sine sidste tretten Aar med Læsning og Arbeide; en Datters Kjærlighed forsødede dem, og ved Velgjerninger knyttede hun de Fattige tæt til sig. Her døde hun ogsaa (26. Marts 1698; hun var født paa Frederiksborg Slot 18. Juli 1621).

---

*311. Der er tre Dannemænd, som vi under Eet ville mindes med et Par Ord, skjøndt de sandsynligviis vare ligesaa fremmede for hinanden, som deres Samfundsstilling var forskjellig. Først den dygtige **Peder Juel**, dansk Minister i Sverrig, mens den lunefulde Dronning Christine sad paa Thronen. Især imod Statsministeren tog hun den flygtede Ulfeld i Beskyttelse, selv efter at han i sit „Nødtrængende Æresforsvar“ havde angrebet den danske Regjering paa en høist ærerørig Maade. Juel maatte gjøre idelige Forestillinger herimod, men snart var hun døv for disse, snart syntes hun taare villig

at laane dem Øre. Endelig lovede hun Juel, at hun i hans Nærværelse vilde opsige U. sin Beskyttelse, thi nu var hans Forbrydelse bleven hende tilstrækkelig klar. J. lovede at indfinde sig, da hun indestod ham for, at U. slet ikke skulde komme tilorde ved Mødet. Den fastsatte Tid kom, men tværtimod sit Tilsagn gav hun U. Ordet til et vidtløftigt Selvforsvar, der naturligviis atter var et Angreb paa den danske Regjering. J. mindede hende forgjeves om hendes Ord, og vilde saa gaae, men Døren var stænget for ham. Da gik han hen i en Vinduesfordybning, mens U. talede. Da denne var færdig, spurgte Dronningen ham, hvad han hertil havde at svare; men J. erklærede, at han slet Intet havde hørt af det Fremførte og stod desuden ikke her for at forsvare sin Regjering, hvor Ingen var kaldet til at dømme den; aabnede saa Døren med et rask Tag, skjøndt man vedblev at ville forhindre ham Udgangen, satte sig i sin Vogn og kjørte bort. Dette var kun een af de mange Prøver, paa hvilke Juel blev sat. I en tidligere Samtale havde Dronningen erklæret ham: „Ulfeld er en ærlig Mand, og jeg skal sørge for ham!" og hun fastholdt virkelig denne sin Beslutning, en af de faae, hun nogensinde blev tro; skjøndt Juel svarede hende: „Det staaer Eders Maj. frit at give U. det Halve af Eders Rige, om I saa behager,' men min Konge vil ligefuldt ansee ham for en Æreløs." — Dernæst den ædle **Christen Cornelisen.** Ved et Tilfælde var Danmark kommet i Besiddelse af de svenske Pladser paa Guineakysten, og beholdt dem ved Fredslutningen. Cornelisen sendtes derover som Overkjøbmand og erhvervede sig store Fortjenester af Handelen samt af den Forsvarsstand, hvori han satte Fæstningen Christiansborg. Mest hædrede han dog sit Navn ved den ualmindelige Godhed, hvormed han behandlede Negerne hvilke man allerede dengang havde vænnet sig til at betragte som en Handelsgjenstand. Han omgikkes dem mere som en Ven og Fader end som Kjøbmand og Herre, og de skjønnede med Taknemlighed paa hans Ædelmod. Engang lurede nogle Avindsmænd paa ham, men Negerne havde havt Øie med deres Velgjører og reddede hans Liv. Da han efter sex Aars tro Tjeneste blev hjemkaldt, opvakte det almindelig Sorg paa hele Kysten: Negerne fulgte ham flokkeviis til Strandbredden, og en af Nabokongerne indfandt sig ligeledes for at bevidne ham sin Høiagtelse. Landets Skikke forbøde imidlertid denne sidste at gaae heelt ned til Strandbredden, men isteden lod han hele sit store Følge ledsage den Bortdragende og medgive ham sit Farvel. Saa elsket og æret var Cornelisen af sine sorte Brødre, at de endnu længe efter hans Bortgang gave deres Børn hans Navn. — Endelig „den lystige Præst i Boslunde," Hr. **Iver Hansen Munk.** Han spillede Kort med Herrerne paa Borreby, saa det sved baade til hans egen Pung og hans Eftermænds; men dette var hverken noget Smukt eller noget Nyt. Derfor var han dog ligefuldt en Dannemand. I Svenskekrigen holdt Fjenden til hos ham og satte stor Priis paa hans Bord, men de vare slemme nok til at tage Skeer og Bægre med sig,

naar de forlode det. Hr. Iver lod, som han slet ikke mærkede det, klagede eiheller til Befalingsmændene. Men engang blev han indbudt hos en af disse, og efter endt Maaltid puttede han nu selv baade Skee, Kniv og Gaffel til sig. Man gjorde Ordbævelser. „Hvad, er det ikke saaledes Brug i Sverrig? Da have Svenskerne altid gjort det hos mig." Uden at fremstaae som Anklager, fik han altsaa sagt, hvad han vilde; og blev da ogsaa strax hjulpet til alt sit Sølv. — Men om den samme Hr. Iver hedder det videre, at Svenskerne solgte ham for godt Kjøb, hvad de plyndrede i Egnen. Alt dette gjemte han samvittighedsfuldt, til Krigen var endt; da lod han de rette Eiermænd indkalde, for at Enhver kunde gjenhente Sit. Ogsaa dette er troligt nok, thi paa samme Maade gjemte han for samtlige Dannemænd en anden Eiendom, der er kosteligere end Sølv og Guld. Af Folkemunden indsamlede han vore gamle gyldne Ordsprog og nedgrov dem som Danefæ, der nok atter skulde komme den rette Eiermand tilhænde. Selv naaede han vel ikke at see Skatten hjembragt (han døde allerede 1684), men P. Syv gjorde det for ham, og hvad Syv maatte have overseet, gik dog ikke anderledes tabt, end at det endnu lader sig fremdrage af den flittige Samlers Haandskrift.

---

*312. **Erik Pontoppidan d. æ.** (1616-78; Biskop i Trondhjem) var en Fyenbo fra Broby Sogn, efter hvilket han tog sit latinske Tilnavn. For sine mange latinske Vers nød han den Ære at blive kronet til Digter af den gamle Westhov, som selv havde hentet sig en Digterkrone i Tydskland; ogsaa som Ligprædikant gjorde han Lykke. Men hvad der især berettiger ham til en hæderlig Ihukommelse, er hans danske Grammatik (1668), udgivet medens han endnu var Præst i Kjøge, den første fuldstændige Beskrivelse af vort Modersmaal, som saae Dagslyset. — Noget senere udgav **Henrik Gerner**, den heltemodige Præst i Birkerød, sin danske Retskrivningslære samt et Par lignende Arbeider; og saaledes sluttede nu han og Pontoppidan sig til Judichær, Colding og Ravn. — Et endnu berømtere Navn er dog **Brynjulf Svendsons** (1605-75), „en af de lærdeste og duelligste Mænd, Island har frembragt." Medens han laae ved Universitetet, disputerede han paa Græsk med en lærd Græker, som beseirede ham, og ledede derved Opmærksomheden paa sig. Blev saa Conrector i Roskilde og kaldtes 1638 herfra til Skalholt Bispestol, som han dog kun nødtvungen modtog, da han ikke troede sig den voxen. Med udmærket Flid og Orden bestred han sit Embede, hele det Nye Testament oversatte han paa Islandsk efter Grundsproget, og saa agtet var han som Theolog, at Udlændinger valgte ham til Voldgiftsmand i deres lærde Stridigheder. Men størst Fortjeneste erhvervede han sig ved sin levende Kjærlighed til vor Oldtid. Særdeles forsynede han med islandske Sagaer; O. Worm, med hvem han vedligeholdt en stadig Brevvexling, gav han mangt et kosteligt Vink og hjalp ham

troligt at raade Runerne fra den dunkle Fortid; selv opklarede han gamle Saxo paa mange tvivlsomme Steder.

---

*313. Bergenseren **Arend Berendsen** (1610-80), Raadmand i Kjøbenhavn, beskrev os „Danmarks og Norges frugtbare Herlighed," og **Jens Lauritsen Wolf,** Boghandler sammesteds, gav os en „Norges Beskrivelse" samt en „Danmarks Riges Lov" (ɔ: Priis), for ikke at tale om hans Psalmebog, hans Ordsprog og Almanakker. Af disse to var der saaledes gjort en dygtig Begyndelse til Fædrelandets statistiske og geographiske Beskrivelse. — Af Brødrene **Albert** (1620-63), **Rasmus** (1625-98) og **Thomas Bartholin** (1616-80), Sønner af den forhen omtalte lærde Kasper B., gjorde den Første sig fortjent ved sit Forfatterlexicon, en kostelig Kilde til Kundskab om hele vor ældre Literatur, skjøndt udarbeidet under idelig Legemssvaghed. Den Anden skaffede sig Navn som Mathematiker, Astronom og Physiker, men under sine mange Embedssysler og sin mangeartede latinske Forfattervirksomhed glemte han ikke Kjærligheden til det danske Sprogstudium. Berømtest af de tre blev dog Thomas, den lærde og aandrige Læge, hvis Opdagelser i Anatomien gave hans Navn en europæisk Betydning. Ved Siden heraf vandt han sig et agtet Navn i Theologien og Jurisprudentsen, i de skjønne Videnskaber, ja selv i enkelte Grene af Fædrelandets Historie. — Noget yngre var hans Byesbarn **Niels Steno** (1631-86), hvis Berømthed ikke var ringere end Lærerens. Han betragtedes vel endog som Europas største Anatom paa sin Tid, og hans Opdagelser vare baade mange og vigtige. Sit Liv tilbragte han dog mest paa Reiser: i Holland, Frankrig, Tydskland, Ungern og Italien, og da han endelig (1673) kaldtes hjem til fast Ansættelse ved Kjøbenhavns Universitet, var hans Hjerte forinden vundet for Papismen, saa han strax opgav Embede og Fædreland, for ogsaa med Mundens Bekjendelse at kunne slutte sig til Pavedømmen. Siden levede han mest i Nordtydskland, lige agtet som Menneske og Videnskabsmand, og deelte sin Tid mellem Anatomien og Theologien. — **Niels Pedersen,** en sjællandsk Bondesøn, havde allerede tidligere skaffet sig et Navn som lærd Hebræer, men døde i sin feireste Manddom (1634). Et berømtere Navn fik imidlertid Flensborgeren **Diderik Pedersen** (Petræus), som med kongelig Understøttelse bereiste baade Grækenland, Syrien og Ægypten, vandt sig ualmindelige Indsigter i Armenisk, Persisk, Arabisk, Coptisk, Ægyptisk osv., og hjembragte en Mængde Haandskrifter, af hvilke han i Holland begyndte Offentliggjørelsen af et større Antal. Her saavelsom i Brandenborg og i hans eget Fædreland tilbødes der ham forskjellige Professorater, men han foretrak en uafhængig Armod, hvilken han heelt kunde hellige sin Videnskab. Han døde i Kjøbenhavn 1673.

---

*314. **Christen Thomsen Sehested** (1590-1657), Danmarks Riges Kantsler, var en værdig Lærling af den lærde Holger. I Raa=

det og paa sine mangfoldige Ambassader erhvervede han sig et agtet Navn som Fædrelandets fuldtro Ven; og hans Kjærlighed til Videnskaberne gjorde ham til en kraftig Støtte for deres Dyrkere. — Bondevennen **Jørgen Seefeld** til Refsnæs (1594-1662) var tillige berømt for sit store og kostbare Bibliothek. Han havde det samlet paa Ringstedkloster, hvor han boede som Landsdommer, og hvor selv fremmede Lærde besøgte ham for at see og beundre det. Det talte 30000 Bind, hvoriblandt en stor Mængde Haandskrifter og andre Sjeldenheder. Ulfeld bemægtigede sig det imidlertid under Svenskekrigen, og siden spredtes det for alle Verdens Vinde. — Kjærlighed til Videnskaberne vedblev saaledes at udmærke forskjellige af vore Adelsmænd, og ikke mindst deres Qvinder. **Birgitte Thott** (1610-62), gift med Otto Giøe til Thurebygaard, leverede os heldige Oversættelser af græske og latinske Forfattere, iblandt andre af Seneca; og **Karen Brahe** (1657-1736) samlede med stor Flid og Bekostning, hvad hun kunde overkomme af danske Bøger, trykte og skrevne, hvilken Samling hun med sin Gaard og samtlige sine Midler gav til det adelige Jomfrukloster i Odense. Flere af vore Aandsskatte reddede hun derved som Brande af Ilden.

---

*315. Roskilde havde havt sin Kallundborg, Slagelse sin Ravn, og det vilde være let at nævne endnu flere Lærere, som i høi Grad havde gjort sig fortjente, enhver af sin Skole eller af Skolevæsenet i Almindelighed. Men efter Borups Dage skal man lede længe, inden man træffer Magen til **Jørgen Eilersen** (1616-86), der først i Vordingborg havde havt Indichær (og siden paa Herlufsholm Ravn*) til sin Lærer. 1641 blev han Conrector ved Kjøbenhavns Latinskole, og var dernæst dens Rector i en Menneskealder. Først hjemsøgte Pesten Kjøbenhavn, og den glemte ingenlunde Skolen; men Eilersen glemte heller ikke sine syge og fattige Drenge: han pleiede de Syge og begrov de Døde. Neppe var Skolen atter bleven fuldtallig, før Beleiringen kom. Den mistede nu sine Indtægter, Lærerne deres Lønninger, Eleverne deres Underhold; og under de hvinende Bomber var der kun daarlig Læsero. Men E. vedblev at holde sine Drenge samlede; i Skolen læste han med dem, i Kirken bad han med dem, og alt, hvad han selv eiede, deelte han med dem og Lærerne. Og dog var han samtidig Professor ved Universitetet, hvis Fostersønner rigtignok i Almindelighed passede Voldene langt bedre end Høresalene. Da Beleiringen var forbi, vilde han ingensinde angive, hvad han havde tilsat paa Skolen; han havde holdt den paa Fode, og det var ham nok. Frederik den Tredie lod ham imidlertid udtælle en Erstatning af 1000 Rdl. I Freden saae han saa atter sin Skole fremblomstre, og Gud undte ham endnu mange Aar, i hvilke han kunde pleie og frede den. Hans graae Haar vare ham i Sandhed en Ærens Krone, og en Krands af dygtige Fostersønner, virksomme hver i sin beskikkede Gjerning, vare hans Alderdoms Glæde.

---

316. **Christian den Femte** (født i Flensborg 25. Apr. 1646) var Frederik den Tredies ældste Søn og saaledes den første, der uden Valg og Haandfæstning besteg Danmarks Throne. Han var dog kun til Kjødet sin Faders Søn. Man har kaldt ham godmodig; det vil sige: han fulgte blindt og villig sine Lederes Gængebaand, gjorde heller ingen Kat Fortred, naar man ikke bad ham om det. Han var personlig tapper, men han havde ingen Idee at kæmpe for, og han var tilfreds, naar han havde godtgjort sit Mod til at lege med Faren. Hans stolte Moder blev ved sin Tydsk, og hendes Søn var voxen, inden han havde lært at kjende sit Folks Modersmaal. Derfor var hans Hof saa tydsk som en Rhingreves, og det var en kostelig Fælled for alle Tydsklands forsultne Adelsmænd. Prædiken og Skriftemaal vare tydske ligesom Omgangssproget og Operaen; i de høieste Regjeringscollegier sad en Mængde Tydskere, og Hæren vrimlede af dem, ligefra den yngste Lieutenant til Generalen. Det var endda godt, at Tydsken ikke kunde svømme, thi kun af denne Grund vedblev Flaaden at være dansk. Selv paa offentlige Mindesmærker skammede man sig ikke ved at sætte tydske Indskrifter. — Frederik den Tredie havde aabenbar havt til Hensigt at udjævne Kløften mellem de forskjellige Samfundsklasser, for at et Folk kunde skabes, der var lige for Loven, lige i Byrder og lige i Rettigheder; men Christian den Femte vilde have et pragtfuldt Hof med en glimrende Adel, hvis Titler faldt i Ørene, og hvis Kjoler blændede Øinene med Kors og Stjerner. D e r f o r skabte han os (1671) en ny Adel af Grever og Baroner, der for den langt overveiende Deel vare indvandrede Tydskere, som fik uhyre Privilegier, ved hvilke de kunde byde den gamle danske Adel Trods og ødelægge Borger og Bonde. I en Fart bredte da disse nattegamle Paddehatte deres svampede Kroner til alle Sider. D e r f o r udgav han samtidig den første danske Rangforordning, hvorved et nyt Aristokrati blev skabt, idet det navnlig var den høiere Embedsstand, som ad denne Vei bebreves med den kongelige Naade, men med det Samme fjernedes fra sit borgerlige Udspring og paa en Maade gjordes lige med den lavere Adel, af hvis Rettigheder den endog tildeels kom i Besiddelse. D e r f o r indstiftedes til samme Tid Dannebrogsordenen, og Elephantordenen, der forresten er langt ældre, fornyedes. — Men derfor vare ogsaa Bondestandens Kaar saa usle, som de neppe havde været siden Vendernes Plyndringer. De daglig fremvorende Sædegaardes Skattefrihed, de 300 Tønder skattefrit Hartkorn til hvert Grevskab og de 100 Tønder til hvert Baroni, maatte naturligviis Bonden betale. Som Sædegaardene tiltoge i Antal og Størrelse, vorede ogsaa Bondens Hoveri, og tilsidst blev hans Tilstand saadan, at Loven (1682) maatte byde: „Ingen Bonde eller Enke maa opsige eller fraflytte sin Gaard, saalænge Herremanden agter dem gode nok den samme at forestaae." Ja ikke nok hermed; den maatte tilføie: „Hvilken Bonde, som forsidder eller forløber sin Gaard og ikke retter sig efter Loven, maa Herremanden levere til Bremerholm, der

at arbeide et Aar i Jern." Man straffede Bondekarlen med at paatvinge ham en Gaard, tæmmede hans Opsætsighed med Hundehullet, Træhesten, den spanske Kappe, Gabestokken osv., truede ham til at gifte sig, hvis han vilde slippe for Krigstjeneste, da man ellers maatte befrygte, at Godsbesætningen vilde aftage formeget i Antal; og gjorde han saa et ubeldigt Forsøg paa at naae til Skaane eller Tydskland og saaledes slippe for sit jordiske Helvede, da vare Bremerholms Beiler ham visse paa en letsindig Anbefaling af hans Boddel. Desuagtet — eller derfor laae over en Femtedeel af Kronens Gods øde, og af Herremændenes endnu langt mere.

---

*317. Ludvig den Fjortende evar den, som i hine Tider nærmest foreskrev Europa Love. Paa Hofhimlen var Christian den Femte hans villige Drabant; ikke saa i Politiken. Men inden vi gaae videre, maae vi vende tilbage til Peder Schumacher. — Christian fulgte den første, men ikke den sidste Halvdeel af sin døende Faders Formaning. Han gjorde „en stor Mand" af Sch., men han gjorde det ikke langsomt. Allerede 1671 ophøiedes Sch. i Adelstanden med Navnet **Griffenfeld** og blev derhos Hvidridder samt Medlem af Geheimeraadet; 1673 blev han Rigskantsler, Blaaridder samt ophøiet i Grevestanden, og hans Eiendom ved Tønsberg gjort til et Grevskab; 1674 blev han Justitiarius i Høiesteret og Patron for Universitetet. Da hans første Hustru døde, en kjøbenhavnsk Borgerdatter (H. Nansens Sønnedatter), tilbød man ham endog en augustenborgsk Prindsesse, hvis Haand han dog ikke vilde modtage; og det var maaskee Hovedgrunden til hans følgende Ulykke. — Kongens Tillid til ham var hidtil uindskrænket; han blev brugt i ethvert Anliggende af Vigtighed, det være indenlandsk eller udenlandsk, og Christian udtalte oftere i hele Hoffets Nærværelse den mest smigrende Anerkjendelse af hans Værd og Betydning. I Grunden var det ogsaa ham, som med uindskrænket Vælde holdt Regjeringens Tømmer i den villieløse Konges Sted, og hans Fortjenester af Fædrelandet vare store. Selv Udlandet anerkjendte hans Storhed: Churfyrsten af Brandenborg foreslog ham Rygen som Lehn, Keiseren udnævnte ham 1674 til tydsk Rigsgreve, og Ludvig den Fjortende sagde offentlig til den danske Gesandt: „Jeg maa nødvendig bevidne Eder min ubegrændsede Høiagtelse for den danske Storkantsler; han er unegtelig en af Verdens største Ministre." — Størst viste han sig dog visnok, da den almindelige europæiske Krig stod i færd med at inddrage ogsaa Danmark i sin Malstrøm. Ludvig den Fjortende havde angrebet Holland og derved deelt Europa i to Leire. Sverrig sluttede sig til Frankrig, men Griffenfeld vilde holde Danmark udenfor Krigen, for at det i Fred kunde dyrke sin Handel og Agerdyrkning. Gamle Hans Schack var enig med ham, og ligeledes Sophie Amalie, Enkedronningen; men Kongen selv ønskede Krig for at kunne tjene sig sine Sporer, og der var altid nok, som deelte hans Anskuelser, om ikke for Andet, saa for at rokke hans Forhold til G.

Tilsidst blev Krigspartiet saa mægtigt, at G. ikke længer kunde staae imod, og nu anvendte han hele sin Indflydelse paa at faae Kongen til at slutte sig til Sverrig, da det forenede Norden vilde kunne hævde sig en uafhængig og ærefrygtbydende Stilling ligeoverfor det øvrige Europa; men gik Sverrig den ene Vei og Danmark-Norge den anden, vilde de kun ødelægge hinanden indbyrdes. I den Anledning indledede han ogsaa Underhandlinger om et Ægteskab mellem den unge Carl den Ellevte og Prindsesse Ulrikke Eleonore, og saa ivrig gik man fra svensk Side ind paa denne hans Tanke, at Christian den Femte, saa gjerne han end vilde, umulig kunde hindre Forlovelsen uden at røbe sine Planer. Forlovelsen blev altsaa afsluttet, men neppe var dette skeet, før Christians Planer vare modnede, og 12. Sept. 1675 erklærede han Sverrig „den skaanske" Krig. Man havde sluttet Forbund med Brandenborg, Østerrig, Spanien, Holland osv.; man havde faaet Løfter om svær Pengehjelp; man havde altsaa de skjønneste Forhaabninger. — Det hed sig, at man vilde tilbagevinde Skaane, Halland, Bleking og Bohuus, men tilsyneladende stilede man paa alt Andet. Griffenfeld, som ikke havde kunnet forhindre Krigen, vilde da strax havt den ført over i Skaane, og det havde der været Mening i, thi Skaaningerne vare misfornøiede med det svenske Herredømme, og vilde man have Landet, kunde man lige saa godt tage det først som sidst. Men den brandenborgske Churfyrste, som alt var i Krig med Svenskerne, vilde gjerne have disse af Halsen; den tydsksindede Regjering tænkte vistnok i Grunden ogsaa mere paa tydske end paa nordiske Erobringer; og derfor aabnede man paany en Krig mod Sverrig med at rykke ind i Tydskland. — Her belagde man Vismar. De øvrige Begivenheder ere af ingen Betydning, men Vismars Erobring fortjener at mindes. Med 1000 Mand forsvarede Gustav Wrangel Fæstningen, til han havde kun 400 tilbage. **Niels Rosenkrands** vandt sig nye Laurbær, og Oberst **Bibow** plukkede sig de første Blade til sin Heltekrands, men Hoffet trivedes kun slet i de daarlige Telthytter, og de krigslystne Hofmænd længtes tilbage til Kjøbenhavns Slotte. Det var heller ikke langt fra, at de havde formaaet Christian til at opgive Beleiringen, men Griffenfeld, som kraftig havde modsat sig den hele Kampleg, vilde idetmindste have den legt med Alvor, siden den nu engang var begyndt; og det hjalp kun lidet, at Generalerne sagde, han kunde passe sin Pult og lade dem passe Krigen. Til Trods for deres Vendemod fik han Beleiringen fortsat, og da en ny Hovedstorm var vovet (22. Decb. 1675), overgav Vismar sig. — Christian anerkjendte, at han skyldte Griffenfelds Udholdenhed denne Seier; men at den fredelige Helt havde f o r t j e n t sig denne Anerkjendelse, blev ikke hans mindste Forbrydelse. Han havde desuden været uforsigtig ved flere Leiligheder: han var født til at herske, men han vilde ogsaa herske, og de tydske Prindser og nybagte Grever kunde dog aldrig aflade at see Viintappersønnen i den bydende Herre, hvis mindste Tanke flammede som et Lyn, naar deres

største dosede som en Stillingsvraas. Altsaa sammensvoer Hertugen af Ploen sig, forbittret over, at hans augustenborgske Frænke forsmaaedes, med Hahn og Knuth, med Arenstorfferne og det øvrige tydske Hofkryb. Til dem sluttede Sophie Amalie sig, med hvem G. ligeledes var kommen paa en spændt Fod, samt Ulr. Fred. Gyldenløve, Frederik den Tredies Frillesøn og Norges Statholder, der var ligesaa udsvævende, som han var tapper, og for hvis Selskab G. derfor havde advaret sin kongelige Herre. Ogsaa Brandenborgeren kom til, thi den snue Churfyrste kunde kun ængstes for en Statsmand, hvis hele Politik aabenbar var langt mere dansk end brandenborgsk („europæisk"). Og d. 21. Marts 1676 blev G. fængslet i Kongens Forværelse. Han anklagedes for utallige Forbrydelser, ligefra Simoni indtil Høiforræderi. „Klagepunkterne vare for største Delen enten ubeviislige eller aabenbar falske, og flere af de Handlinger, man vilde udlægge som Forbrydelser, udgjorde netop hans største Fortjenester som Statsmand;" men ligefuldt dømtes han fra Ære, Liv og Gods, skjøndt tre af Dommerne (Christian Skeel, Holger Vind og Rasmus Vinding) vilde ikke underskrive Dommen, og en fjerde (Peder Lasson) underskrev den vel, men døde siden under Samvittighedsnag. — Man førte ham til Rettersted; Gulvet var beklædt med Sort og ved hans Side stod Ligkisten; selv bandt han sit Haar op, mens Bøddelen sønderbrød hans Vaaben, og med den Erklæring, at al hans Id havde sigtet til Kongens Ære og Fædrelandets Bedste, bad han Gud om sine Synders Forladelse, lagde sit Hoved paa Blokken og bød Bødlen hugge freidig til. Sværdet var allerede hævet, da General Schack udraabte, at Kongen havde benaadet Forbryderen; han skulde slippe med evigt Fængsel! „Denne Naade er haardere end Straffen!" udbrød G. og bad, at han for Fange maatte vorde Soldat og tjene som saadan sin hele Levetid. Men al hans Bøn var ligesaa forgjeves som hans Moders Knæfald; han førtes tilbage til Frederikshavns Kastel. — Her sad han i fire Aar. Da mærkede man, at Kongen begyndte mere og mere at savne ham. „G. alene kjendte bedre mine Staters Tarv end det hele Geheimeraad," udbrød Christian engang under en vigtig Sags Behandling; og man turde ikke længer beholde den farlige Fange i Kongens umiddelbare Nærhed. Altsaa smeddede man ham til Munkholms Klippe i Trondhjemsfjorden. Her læste og skrev han, samtalede med Latinskolens Drenge, naar de kom over at besøge ham, og i latinske Vers beskrev han sit Fængsel. Dette rygtedes, og Bisp Krog maatte undersøge hans Papirer. Nu berøvede man ham Pen og Blæk, men i Ruderne ridsede han franske, latinske, hebraiske, arabiske og mange andre Tankesprog med sin Diamantring, skrev dem paa Væggenes Rande med Blystifter, som han brød af Ruderne, eller malede dem paa Væggene med Kul. — Saaledes henrandt atten Aar, medens den tankeløse Konge svælgede med sine Søirebrødre. Endelig aabnedes hans Fængsel 1698, og han drog over til Trondhjem, hvor han et halvt Aar efter døde af Steen (22. Marts 1699). I Vær

Kirke ved Horsens lod hans Svigerson, Baron Fred. Kragh til Steensballegaard, ham begrave. Flere af de følgende Konger have villig anerkjendt hans Værd; hvad Folket følte, sang Skjalden:

„Mangt et Aar skal svinde hen, skiftes ofte Danmarks Krone,
Før en Griffenfeld igjen staaer ved Dannerkongens Throne —"

men om Femte Christian selv lærte at indsee, at „da den ædle Grif han stækked, han sin egen Vinge knækked," er et andet Spørgsmaal, som vi maae lade ubesvaret.

---

*318. „Kort Adeler var sig en Helt saa stærk,
Hans Ry foer saa vide om Lande;
Han øved saa mangt et Kæmpeværk
Alt ved de fremmede Strande." —

End eet Tab maatte vi beklage i Krigens første Aar. — **Kort Siversen,** som siden fik Tilnavnet **Adelaer,** var født i Brevig 26. Decb. 1622. Hans Stamtræ var ikke stoltere end Griffenfelds: hans Fader var Forvalter ved et kongeligt Saltværk. Som Dreng gik han til Holland, og som simpel Matros lærte han Søvæsenet under den navnkundige Tromp. Siden gik han i venetiansk Tjeneste, hvor han udmærkede sig ved den ene Heltegjerning efter den anden, belønnedes tre Gange med Guldkjæder for sin Tapperhed, udnævntes tilsidst til Generaladmirallieutenant og Ridder af Markusordenen, ja tilkjendtes tvende Gange livsvarige Pensioner af Republiken, af hvilke den sidste (1400 Ducater) endog skulde forplantes paa hans Børnebørn. Sin berømteste Bedrift udøvede han i Slaget ved Dardanellerne (26. Mai 1654). Omringet af 77 tyrkiske Galeier slog han sig igjennem paa St. Jørgen, opbrændte femten Galeier og gik med Æren af Slaget til Tenedos, hvor han vilde bøde sit synkefærdige Skib. Men her kom Ibrahim Pascha over ham, og Kampen maatte begyndes paany. Med Raskhed angreb han det tyrkiske Admiralskib, entrede det med Kaarden i Haanden, kæmpede personlig med Ibrahim og afhug hans Hoved med hans egen Sabel. Selv blev han saaret i den høire Arm (derfor maatte han nedlægge sin Fjende med Keiten), og sin Broder saae han falde ved sin Side; men han gjorde et kosteligt Bytte, sammenlignedes i Prosa af Generalkrigscommissærerne med en Fugl i Luften og pristes i et latinsk Heltedigt af Modenas Hertug. Intet Under, at han neppe havde forladt den venetianske Tjeneste, før Spanien, Genua og Holland kappedes om at drage ham til sig; men Frederik den Tredie kaldte ham hjem, som vi alt tidligere have antydet, og i tolv Aar arbeidede han hjemme paa at sætte Flaaden i tilbørlig Stand. Ogsaa dette lykkedes ham, og Danmark havde han skaffet en Flaade, det kunde være stolt af. Nu skulde han til at bruge den; da døde han pludselig 15. Novb. 1675.

---

*319. **Niels Juel** var Mand for at træde i Adelaers Sted. Af jydske Forældre var han født i Christiania 18. Mai 1629, gjorde

først Pagerjeneste hos Frederik den Tredie, studerede saa i Sorø, men gik dernæst udenlands. Under Tromp og Ruyter lærte han Søvæsenet, men efter syv Aars Fraværelse kom han tidsnok hjem til allerede at udmærke sig i Krigen mod Carl Gustav. — Nu blev han Danmarks Overadmiral. Strax i Vaaren lagde han ud og indtog Gulland uden Møie, da Beboernes Stemning var dansk. Med sine 30 Skibe gik han saa tilbage i Østersøen, og under Bornholm kom Svenskerne over ham med 60 Skibe. Han vilde undgaae den store Overmagt og styrede over under Skaane, men næste Morgen (5. Juni 1676) toges Kampen op, dog uden at føre til andet Udslag, end at Svensken fik et Skib brændt. Juel laae sikker bag Falsterbo Rev, og anden Dagen efter stødte Tromp til ham med 11 hollandske Skibe. Tromp tog Overanførslen over den forenede Flaade, og det gik atter ad Østersøen til. Under Øland traf de Svenskerne (11. Juni), og under en rask Kuling begyndte Slaget. Creutz, den svenske Overadmiral, havde indtaget for lidt Ballast, og da „Kronan" vilde dreie hen til Kampen, krængede det ranke Skib for en Stormbyge. Igjennem alle Gluggerne strømmede Vandet ind, og samtidig gik der Ild i Krudtkammeret, saa den stolte Seiler med sine 1000 Mand sprang i Luften, medens Skroget og de 130 Kanoner borede sig ned i Grunden. Med spændte Seil jagede da de fleste Svenske nordpaa, men Uggla, den anden Admiral, vilde ikke flygte. Tromp lagde sig paa hans ene Boug, Juel paa den anden; fra begge Sider kom der flere Skibe til, og i tre Timer varede den heftige Kamp. Endelig sprang ogsaa „Sværdet" i Luften, og paa det stolte Skibs splintrede Planker fandt den gjeve Uggla Heltedøden. Men den hele Nat og den følgende Dag fortsattes Jagten efter den flyende Fjende; endnu fem Skibe bleve tagne og fem sænkede, foruden hvad der under Flugten løb paa Grund. De Svenskes Tab var henved 5000 Mand; paa vor Side blev slet intet Skib tabt og kun faae Mand. — Næste Aar rustede Svenskerne een Flaade i Stokholm og en anden i Gotheborg. Sjøblad gik ud med den sidste for at forene sig med den første, men Juel kom over ham paa Kolbergerheide, og skjøndt han var langt svagere (han havde kun 11 Skibe), greb han strax an. Den første Aften kæmpedes der fra Kl. 7 til Midnat, dog uden synderlig Virkning, men næste Morgen Kl. 2 (det var atter 11. Juni), begyndtes Kampen paany, og det maa indrømmes Sjøblad, at han forsvarede sig som en Mand. Tilsidst maatte han dog give baade sig og sin Amaranta, thi var Juel den svageste, saa havde baade han og hans Folk det Mod, den Sikkerhed og Fortrøstning, som følger med Seierspanen. Han tog fem af Svenskernes største Skibe foruden en Brander og to Vagtskibe, og Resten splittede han. — Han havde imidlertid trukket flere Skibe til sig, men nu kom Stokholmerflaaden: 41 stadselige Orloggere og 13 Brandere. Den var endnu stærkere end den danske, som kun talte 24 Linieskibe samt enkelte Fregatter og Smaaskibe, men som havde Juel ombord; og saa fyldt var Helten af Kamplyst og Seiers-

haab, at han heller ikke dennegang vilde oppebie den hollandske Forstærkning under Tromp. Det var i Kjøgebugt; fra Kjøge Kirketaarn saae Kong Christian til; og Slaget begyndte (11. Juli 1677). Juel havde Vinden imod sig, men saa snildt vidste han at manøvrere, at det var den første Fordeel, han tog fra Svensken. Denne troede, at han veg, og det troede Christian med, og Sagnet lader Kongen sværge, at, hvis J. idag satte hans gode Flaade til, skulde han sikkert lade ham hænge i Landets høieste Galge. Men J. flygtede kun paa Skrømt for at kunne slaae for Alvor: da han havde Vinden, som han vilde, „heised han det røde Flag og slog paa Gothen Slag i Slag," gjennemseilede hans Flaade, deelte den i to Dele og bragte den derved i Uorden. Svensken forsvarede sig dog med kjækt og udholdende Mod. Wachtmeister stred mod ni danske Skibe og klarede sig dog; Clerck, den anden Underadmiral, gik Ugglas stolte Himmelvei; men skarpest var Striden mellem begge Overadmiralerne. Den gjeve Henr. Horn havde altid kæmpet tillands, og paa Søen var han fremmed; siden man dog nu havde paatvunget ham Overanførslen over Flaaden, skulde man idetmindste ikke savne Heltemod. Med fer Skibe havde han angrebet Christian den Femte, fra hvilket Juels Stander vaiede. Det mistede baade Master og Toug og var tilsidst saa forskudt, at J. maatte gaae ombord paa Frederik den Tredie, hvorfra han gjentog den samme Leg. Ogsaa dette Skib blev sønderskudt, og der gik Ild i det, men J. heisede lige freidig sin Stander paa Charlotte Amalie og forsatte trøstig den ulige Kamp.

„Besindighed og Heltemod i Faren hos hverandre stod,
Skjøndt strømmeviis det ædle Blod paa Dækket randt." —

Ogsaa Charlotte Amalie var næsten sønderskudt, men endelig fik J. Undsætning, og Helten var ikke alene reddet, men Seieren fuldstændig vundet. Kampen havde varet fra Kl. 4 om Morgenen til Kl. 1 om Middagen; 22 Skibe havde Svenskerne tabt samt 1200 Døde og 3000 Fanger; Resten af den herlige Flaade var spredt paa Flugt, og for en Galge vandt J. sig en mægtig Guldkjæde, som hans Konge selv lagde ham om Halsen. Han havde ikke tabt et eneste Skib; Østersøen var renset og Kattegattet med; og saalænge Krigen varede, saaes der aldrig oftere en svensk Vimpel i de danske Vande. J. havde vundet sig Anerkjendelse som en af Samtidens stolteste Søkrigere, thi dette Navn gaves ham ei alene af et taknemmeligt Fædreland, men det samme gav hele det studsende Europa ham.

---

320. Mens Juel vandt Seieren ved Øland, laae **Christian den Femte** udenfor Kjøbenhavn med 16000 udvalgte og veludrustede Mænd. Vel var Griffenfeld styrtet, men saa meget havde han forinden udvirket, at det endelig var besluttet, at nu skulde Skaane gjenvindes, det urgamle danske Landskab, hvis Bredder vedbleve at tilsmile den længselsfulde Hovedstad. Man havde det bedste Haab, og det var velgrundet, thi Sverrig var blottet for Tropper. Dets Styrke

stod i Tydskland, og alt hvad Carl den Ellevte havde samlet om sig i Skaane, var halvsjette Tusind Mand. Fuld af Tillid og Fortrøstning valgte Christian sig derfor til sin egen Overfart Skibet „De tre Kroner." Men Svenskerne skulde vildledes med Hensyn til Landgangsstedet; derfor maatte Tromp først indtage Ystad. Endelig ankrede Danskerne 9. Juli 1676 ved Raa Fiskerleie, og den gjæve **Niels Rosenkrands** var den første, som sprang iland paa skaansk Jordbund. Inden Aften var Hæren udskibet, og Skaaningerne gik den villig tilhaande. Næste Dag aabnede Helsingborg sine Porte, skjøndt Slottet holdt sig endnu et Par Dage og kjøbtes kun med Rosenkrandses Hjerteblod. Fra Lunds af Svenskerne stiftede Høiskole raabte de latinske Professorer til Kong Christian:

„Skynd Dig, Du seirende Helt! tag ethvert af de ventende Lande.
Riv kun af Røverens Haand, hvad der med Ære er Dit!" —

og Landskrona holdt sig heller ikke længe, saa Malmø og Christianstad vare de eneste faste Punkter, Svensken endnu havde tilbage i Skaane. — Toget gik altsaa mod Christianstad, og saa nødig han end vilde, maatte Carl den Ellevte trække sig tilbage til Smaaland. Efter fem Dages Beleiring toges Christianstad ved Overraskelse (25. Aug.), saa nu stod ene Malmø tilbage. Og imens blev ligeledes Blekingen vundet: først toge vore Sømænd Christianopel og dernæst Carlshamn, men paa det sidste Sted gjorde de et Bytte af to nye Orlogsskibe, fem mindre Skibe, 361 Kanoner og 20000 Geværer. Blekings Befolkning sluttede sig som Skaanes til de seirende Danske. Det saae mørkt ud paa Sverrigs Himmel.

321. Men Carl den Ellevte vaagede. Det var ikke til nogen daadløs Hvile, han havde trukket sig tilbage til Smaaland; den tyveaarige Herre blev sit Fædrelands Frelser. Fra Norge var den tappre **Gyldenløve** brudt ind i Bohuus med 10000 Mand, Strømstad, Uddevalla, Venersborg havde givet sig, Vestergøthland og Dalsland vare brandskattede, paa Hunneberg havde den ridderlige **Løvenhjelm** adspredt de svenske Skarer, trindt omkring begyndte man at hylde Kong Christian, og Gyldenløve gik ad Gøtheborg til, som en dansk Flaade indesluttede fra Søsiden. Sydfra trængte Jakob Duncan ind i Halland; naar Halmstad var erobret, skulde han ved Gøtheborg forene sig Gyldenløve; naar ogsaa dette var faldet, skulde de i Sverrigs Hjerte forene sig med Kongen, der skulde bane sig Veien did fra Christianstad. „Det var ett bland de vådligare ögonblick, fäderneslandet öfverlefvat." — Men Carl havde i Smaaland faaet 8000 Mand samlet; de mangehaande Ulykker vare saa langt fra at nedslaa ham, at de kun spændte hans Sener til nye Anstrengelser; høie Helteskikkelser, unge og gamle, omgave ham; og med Stormens Iil brød han fra Smaaland op mod Halmstad, hvor han overraskede den altfor trygge Duncan. Det kom strax til et blodigt Slag (17. Aug. 1676). **Mar. Rosenkrands** og **Warnstedt** kæmpede som ypperlige Helte mod den svenske Fodgarde.

men bleve begge liggende paa Marken; „den stærke" Oberstlieutenant **Lützow** fældede med egen Haand sytten Svenskere, inden han selv laae svømmende i sit Blod; men al Kamp var forgjeves, Duncan maatte dog give sig med sin Hær, og Major **Hein** var den eneste, hvem Fortvivlelsens Mod gav Lykke, saa han huggede sig igjennem med en Snees Dragoner og blev det levende Budskab om Nederlaget. 1000 vare faldne og henved 3000 fangne; 11 Kanoner og 34 Faner og Standarter vare Svenskernes Bytte, men hvad der var vigtigere: den store Plan til Sverrigs Erobring var aldeles tilintetgjort. Den norske og danske Hær kunde ikke forene sig, og Gyldenløve maatte kort efter trække sig tilbage til Norge.

---

*322. Christian var mere magelig end Carl. Efter Christianstads Erobring stod hele Østsverrig ham aaben, men han blev liggende. Nederlaget ved Halmstad opskræmmede ham heller ikke, men kort efter drog han i Vinterleie og gik selv tilbage til Kjøbenhavn. Imens vedblev Carl at ruste; han vilde ikke gjensee sin Hovedstad eller modtage dens Hylding, før en haderlig Fred var tilkæmpet. Ved Lagaaaen havde han lidt efter lidt bragt sin Hær op til 12000 Mand, og 3. Novb. 1676 drog han atter ind i Skaane, hvor Ingen anede hans Komme. Helsingborg blev strax taget. Nu skyndte dog **Christian den Femte** og hans Broder Prinds **Jørgen** sig tilbage til Skaane. Deres Hær var omtrent af samme Størrelse som den svenske, og kun Raaelv skilte mellem de vrede Fjender. Ingen af dem vovede dog at angribe, men Christians Stilling var i enhver Henseende den fordeelagtigste. Han laae paa sunde Hoider og havde rigelig Tilførsel; Carls Leirplads var fugtig og usund, sine Levnetsmidler maatte han hente langt borte; Sygdomme truede at oprive hans Hær, hvis han blev liggende. Men pludselig brød Christian op og drog sig ned ad Landskrona til. Carl fulgte ham. I tre Uger bleve de dernæst staaende hver paa sin Side af Lyddeaa, og de lede utrolig, verlede ogsaa stadig gloende Kugler, men Ingen vilde være den første til at angribe. — Endelig kom den haarde Vinter og lagde Aaen til. Den kunde tilnød bære, og Carl kunde ikke længer styre sin Utaalmodighed; han maatte gaae Fjenden lige paa Livet. Det var Midnatten til 14. Decb. 1676, at den store Nattevandring begyndte, og Kl. 8 samme Morgen begyndte Slaget mellem Helgonabakken og Lybershøi ved Lund. Carl førte selv sin hoire Fløi mod Christian, der anførte sin venstre, og begge Kongerne toge personlig Deel i Kampen. Alt syntes Christian at have tilvristet sig Seieren; den svenske Slagorden var brudt og det ene Regiment oprevet efter det andet; men Livregimentet blev staaende, skjøndt Soldater og Officerer faldt som Fluer. Carl samlede endnu engang Resterne af de sprængte Regimenter; med fornyet Heftighed begyndte Kampen, og den endte med Danskernes fuldstændige Flugt. Christian begav sig til sin hoire Fløi. Denne havde imidlertid kæmpet en haard Strid med Svenskens venstre Fløi. Over

Halvdelen af de svenske Fodfolk laae blødende paa Marken; men ikke en eneste Deling var vegen. Danskerne vare ligesaa haardnakkede: de kunde vel trænges tilbage, men Ingen flyede; de Splittede ordnede sig strax igjen og rykkede med ubøieligt Mod paany mod Svenskerne. „Det var omöjligt att föreslå utgången af en å ömse sidor så hårdnackad strid.“ Men da kom Carl til fra sin Seier over den venstre Fløi, og i det afgjørende Øieblik raadede Fred. Arenstorff Kong Christian, at han skulde „skaane sin dyrebare Person;“ og Christian hørte ham og begav sig skyndsomst til Landskrona! Anderledes tænkte Wachtmeister: „Jeg elsker min Konge høit,“ sagde den svenske Helt, „men hellere vilde jeg efter en ærlig Kamp for Fædrelandet bære ham død til hans Telt, end jeg vilde see ham hjemvende uden Ære.“ Da Carl kom og Christian gik, blev Terningen kastet med det Samme, og med den nedgaaende Sol flygtede Danskerne. — Men Maanen lyste klart over den blodige Sneemark, og en ny Kamp begyndte; thi ved Valkærra Kirke havde Oberstern**e Bibow** og **Hans Fred. Levetzau** sat sig fast. Hele Dagen havde de kæmpet med Heltemod, men endnu vare de ikke trætte. Bibow havde med sin Fodgarde nedhugget den tapre Borckhusen med hans Kjernetrop af Finner; Levetzau havde tumlet sig muntert med den svenske Fodgarde, og med egen Haand havde han nedlagt tyve Fiender. Nu sluttede Heltene sig sammen, og deres Karle dannede en Fiirkant, som hverken kunde røres eller rokkes. Forgjeves angrebe Rytterne dem. Da gik Carl frem i Spidsen af sin Fodgarde, og en anden Styrke skulde falde Dansken i Siden; men nære saae Heltene dette, før de i bedste Orden trak sig tilbage paa Kirkegaarden, af hvis Ringmuur de dækkedes baade mod Ryttere og Fodfolk. Enhver Svensk, som nærmede sig, fik sin Kugle. Saa hittede man en Aabning i Muren, og ad den vilde man trænge ind; men Bibow havde allerede forinden ladet en Deel hosliggende Bygninger antænde, og da Svenskerne nærmede sig, kastede Vinden dem Røg og Luer i Ansigtet. Bag disse Luer og dækket af dem trak den lille Heltetrop sig tilsidst tilbage til Landskrona, uden at Nogen forfulgte den. — Men Svea-kongen og hele hans Hær faldt paa Knæ i en ivrig Takkebøn. „Med Guds Hjelp“ til Løsen havde de kæmpet, „med Guds Hjelp“ havde de seiret efter atten Timers uafbrudte Anstrengelser, efter ti Timers haardnakket Kamp. Historien har kun faae Slag at opvise, i hvilke der er stridt med større Haardnakkenhed. Af de tvende Gange 12000, som havde lagt den blodige Leg, dækkede 9000 Valpladsen! Hvis Tab af Døde, der var størst, lader sig vanskelig afgjøre, men Danskerne havde tabt 1500 Fanger, 56 Kanoner samt 60 Faner og Standarter, og Marken var de Svenskes. Lidt hjalp det altsaa, at man ogsaa i Kjøbenhavn feirede Slaget ved Lund som en Seier og smykkede Kirkerne med de tagne Faner. Det varede kun faae Uger, og Dansken havde af alle de glimrende Erobringer hinsides Sundet endnu kun Landskrona og Christianstad tilbage.

---

*323. **Christian den Femte** lod det ikke beroe ved sit første Forsøg. I Sjælland samlede han nye Tropper, tog Brandenborgeren Goltz til sin Overanfører og drog 6. Juni 1677 ud af Landskrona med omtrent 14000 Mand. Havde han strax kastet sig over Carl ved Rønneberg, havde han formodentlig knuust den langt svagere Fjende, og det var Goltz's Plan; men Hoffets Generaler undte ikke den Fremmede saa glimrende en Seier, og i Kanonskuds Afstand fra Fjenden maatte den danske Slagorden opløse sig og slaae Leir. Næste Nat drog Carl sig tyst tilbage. Den følgende Morgen fulgte Christian ham, men da han havde ophævet Christianstads Beleiring, var han dermed fornøiet, og at forfølge Fjenden tænkte han ikke paa. Meget mere gik han tilbage for at beleire Malmø, hvor den heltemodige Fersen laae med en Besætning af 3000 Mand. Christian stormede d. 6. Juli, men han fandt allevegne Mænd for sig. Den tappre **Bibow** trængte vel over Voldene ind i Byen, men efter en heltemodig Kamp blev han overmandet og faldt med fire af sine Oberster. Efter et Tab af 1500 Døde samt 2000 Fangne og Saarede maatte Christian opgive Stormen og trække sig tilbage til Landskrona. — Ved inddragne Forstærkninger bragte han dog atter sin Hær til 13000 Mand. Men Carl hvilede heller ikke; han havde samlet 10000 Mand under sit Banner, og med dem gik han sin Fjende imøde. D. 24. Juli stod Slaget ved Landskrona. Kong Christian selv og Prinds **Jørgen** førte den høire Fløi, og det indrømmede selv Fjenden dem, at de gik frem som Mænd. Christian nedlagde med egen Haand en svensk Officeer og to Soldater, medens den tappre **Hans Vilh. Meerheim** med Stormhaand gjennembrød de svenske Rækker. Men Seiren benyttedes ikke med tilbørlig Rasthed og Fortrøstning, den venstre Fløi blev desuden sprængt af Kong Carl, og Christian, som frygtede for at komme imellem tvende Ilde, drog sig efter otte Timers Kamp tilbage til Landskrona. Hans velordnede Tilbagetog blev hverken forstyrret eller hæmmet, men Carl beholdt Valpladsen, og ogsaa dette Aars Forsøg paa Skaanes Erobring var strandet. Ved Aarets Udgang som ved dets Begyndelse havde vi kuns Christianstad og Landskrona i Behold.

---

*324. **Bagge Knudsen** havde holdt sig kjækt i Kjøge Bugt: med et lille Kaperskib, han førte, havde han taget tre af Svenskernes mindre Skibe. **Niels Barfod** hed en anden Søcaptain af den hollandske Skole, og han havde ligeledes udmærket sig ved forskjellige Leiligheder. Nu fik disse to Ordre at gaae til Bornholm med tvende Krigsskibe, det ene paa 44, det andet paa 50 Kanoner, for at afhente henved 600 svenske Fanger. Da de havde indtaget disse, vilde de gaae tilseils igjen, men fik Modvind og maatte ankre mellem Hasle og Hammershuus. Som de laae her, fik de krydsende Svenskere Underretning om dem, og fem Orloggere styrede op imod dem. Deres Stilling var betænkelig nok, thi allerede Fangerne vare flere end de selv; og nu dertil en saadan Overmagt! Men Fangerne lukkede

de ned i Skibskjeldrene, og med rolig Fatning imødesaae de Fienden. Han kom, og i fem Timer spillede Kanonerne fra alle Borde. Endelig maatte den overlegne Fiende tage Flugten, og med den første gunstige Vør gik Knudsen og Barfod ubindret tilbage til Kjøbenhavn. — Af saadanne Træk kunde der vistnok være mange flere at fortælle. Vi skulle vege hen vaa **Svend Poulsen**, der atter havde reist sine Snaphaner, hvis første Bedrift var at bortsnappe Kong Carls Krigskasse og Selvskat ved Losbult (Aug. 1676), men som ingenlunde lode det blive derved; og vaa den listige **Herm. Frants Schwaneweide**, der under hele Krigen gjorde sig bekiendt som vor raskeste Partigænger, altid i Natten af Fienden, hvor Ingen havde ventet ham, altid lige saa heldig som dristig og uforfærdet. Vi skulle imidlertid lade det beroe ved at fremhæve endnu trende Begivenheder. — Først **Gyldenløves** Tog til Bohuus. Han gik ad Marstrand til, der forsvaredes af den stærke Klippefæstning Carlsteen. Man ansaae den for næsten uindtagelig. Han fandt dog Raad: med 1600 flinke Normænd gik han i Baade derned, tog en Ø i Havnen, besatte Byen og indtog den. Men Fæstningen var tilbage. Uden denne kunde Byen ikke holdes, og det gjaldt om at tage den i en Fart. Altsaa gik man dristig løs paa den, klattrede op ad Klippen, hidsede Kanonerne efter sig og gjorde alting rede til en Storm. Besætningen tabte Modet og overgav sig fjerde Dagen derefter (4. Aug. 1677), men Gyldenløve gjorde et anseeligt Bytte af Vaaben og Levnetsmidler. Ved Kvistrumbro slog han dernæst de svenske Forposter og sendte saa **Løvenhjelm** med 3000 (5000?) Mand mod Uddevalla. Her stode 8000 (10000?) Svenskere, men de holdt ikke længe Stand: 1500 nedhuggedes, et Par Hundrede toges tilfange, Resten flygtede over Stok og Steen, og fjorten Kanoner tilligemed hele Trosset bleve Løvenhjelms Bytte. Kun Skade, at Slaget ved Landskrona havde allerede forinden gjort baade denne og enhver lignende Heltedaad betydningsløs. — Saa var der det rygiske Tog. Med 12000 Danske og Brandenborgere indtog Christian den Femte den svagt forsvarede Ø (1677) og lod **Kai Rumohr** tilbage med henved 8000 Krigere. Men i Stralsund laae den tappre Königsmarck, og hvad det saa kostede, maatte han tilbagetage Øen, hvis han ikke vilde udhungres. Med 5000 Mand vovede han altsaa en Landstigning. Man bad Rumohr angribe ham, inden han endnu havde faaet fast Grund under Fødderne, men han svarede: „Lad dem kun komme, for at vi saameget sikkrere kunne ødelægge dem allesammen; det var Synd at skræmme dem i Utide!" Og de kom, og Slaget begyndte (18. Jan. 1678). Rumohr gik selv i Spidsen for sine Tropper, men en af de første svenske Kugler kostede ham Livet. Da han var falden, kunde Danskerne og Brandenborgerne ikke enes om Overbefalingen; der kom derfor Uorden i deres Rækker, og af denne benyttede Königsmarck sig med Rasthed. Han tog fuldt saamange Fanger, som han selv havde Stridsmænd, gjorde desuden 16 Kanoner, 4 Morsere, 53 Faner og Standarter

samt hele Rygen til sit Bytte. — Endelig Christianstads Beleiring, begyndt i de første Dage af April 1677. Den gjeve **Meerheim** forsvarede Byen paa tredie Maaned; da var det, at Kong Christian fik Beleiringen hævet. Med Nyaar 1678 begyndtes Beleiringen paany, og nu var **Carl Henrik v. d. Osten** Fæstningens Commandant. Carl den Ellevte ledede selv Angrebet, og to af sine dygtigste Feltherrer havde han hos sig: den uforfærdede Ascheberg, en af de opgaaende Stjerner fra Trediveaarskrigen, og den utrættelige Dahlberg, som næst Carl Gustav selv var den egentlige Mester for Overgangen over Storebelt. Men Osten lod sig ikke skræmme. Dag for Dag blev hans Stilling betænkeligere, og alt i Vaaren savnede han Levnetsmidler. Men Christian den Femte gjorde sit tredie Tog til Skaane, og hans Hovedmed var Christianstads Redning. Han kom Fæstningen paa halvanden Miil nær, og Osten syntes reddet, men en af de almægtige Arenstorffer, den forhennævnte Frederik, undlod fra Aften til Morgen at besætte en Høide, som beherskede Omgivelserne, og da han ved Hanegal vilde besætte den, havde Dahlberg taget den før Midnat og gav den ikke atter fra sig. Den danske Hær vedblev nu Dag for Dag at see til, hvorledes den svenske Hær, skjøndt mindre i Antal, gjorde sin Stilling uangribelig, da det ene Værk efter det andet ligesom fremtryllede af Jorden; og tilsidst drog den sig hærgende og plyndrende tilbage til Sydskaane, overgivende Christianstad til dens Skjebne. Men den bolde O. holdt sig endda. Tilsidst maatte han dog boie sig for Hungersnoden. Hunde og Katte vare allerede Lækkerbidskener, og af Besætningens 4300 Mand vare endnu kun 1100 ilive. Da overgav han sig (14. Aug. 1678), men den heltemodige Skare drog frit bort med flyvende Faner og Standarter.

---

325. Man var paa alle Sider træt af Krigen. Holland, Østerrig, Spanien, Brandenborg osv. havde allerede indgaaet Fred med Frankrig. Endelig (13. Sept. 1679) afsluttede Danmark og Sverrig Freden i Lund. Danmark fik Lov til at tage ti Kanoner med sig af enhver af de erobrede Fæstninger; desuden fik det 140000 Sletdalere for at opgive disse Fæstninger. Det var hele Udbyttet af den skaanske Krig; derfor var Landet sat i Gjeld, dets Handel og Agerdyrkning forstyrret, dets Udvikling hæmmet, dets Sønner slagtede. — Vi ville vende os til et glædeligere Skue: Til Fredens Befæstelse ægtede Kong Carl den Brud, som allerede var tilsagt ham før Krigens Begyndelse. Den milde og fromme **Ulrikke Eleonore** gik som et Fredens Pant fra Danmark til Sverrig, og havde hendes Aand kunnet gaae i Arv paa begge Sider af Sundet, vare dettes Bølger ikke oftere farvede af Broderblod. Hendes hele Væsen var Kjærlighed og Forsoning, og dog — udgik den tolvte Carl af hendes Skjød. Sverrig har havt mange Dronninger, som det med Glæde og Stolthed kan mindes, men faae af dem leve endnu til denne Dag i saa velsignet en Ihukommelse som hun. Hun var, som Visen synger:

— — „Ett bygdenes ljus, en fröken så rar,
Så from å gudfruktig, så sedig å tukrig, i husbålle dugtig;" — og det lykkedes hende tidt at formilde hendes Husbondes haarde Sind. Desværre levede hun saa kort, og kun i tretten Aar var den venlige „Fredkulla" Sverrigs Dronning.

326. Mod sin anden Svoger, den gottorpske Hertug Christian Albert, opførte **Christian den Femte** sig kun lidet hæderlig. Griffenfeld underhandlede med hans Minister Kielmannseck, og de to Statsmænd overbøde hinanden i Snildhed; men da den første ikke kunde vinde den sidste for et Forbund mod Sverrig, indbød Christian sin Svoger til et Møde i Rendsborg. Alle Forestillinger vare dog forgjeves; hvorfor Christian lukkede Rendsborgs Porte og erklærede Hertugen for Fange. For atter at slippe løs, maatte denne i det rendsborgske Forlig (20. Juli 1675) fraskrive sig hele sin Souverænitet samt overlade Christian sin Hær og sine Fæstninger. Han gik da til Hamborg og protesterede heftig mod de tvungne Afstaaelser, men Christian svarede ham med at besætte og inddrage hans Lande. — Ved Freden i Lund indsattes Christian Albert i sine forrige Rettigheder, men det kom snart til ny Strid mellem Svogrene, og Kongen besatte atter det hertugelige Slesvig (1684). Først ved det altonaske Forlig (1689) bleve Hertugens Rettigheder paany anerkjendte, men det fredelige Forhold afbrødes af nye Misforstaaelser, da Christian Albert døde (1694). Hertug Frederik den Fjerde sluttede Forbund med Sverrig, ægtede Carl den Tolvtes ældste og kjæreste Søster, opførte Fæstninger i sit Land og drog Svenske ind til deres Forsvar, saa et truende Uveir trak atter op.

*327. Nyaar 1695 hjemsøgtes **Christian den Femte** af Podagra; et Par Aar senere slog Hovedsvimmel sig til, og han kunde ikke længer ride. Parforcejagten kunde han dog ikke undvære, og lod sig derfor kjøre til Jagten, men i Høsten 1698 kastedes han i Jægersborg Dyrehave overende af en Hjort, han havde jaget tildøde, og fra den Tid kunde han ikke gaae. Næste Sommer fik han et Ligfald, og 4. Sept. 1699 udaandede han paa Kjøbenhavns Slot. — Udsvævelser havde forkortet hans Liv, og under bestandige Adspredelser havde hans svage og godmodige, tildeels vel endog ridderlige Character tabt den sidste Skygge af Selvstændighed. Hahn, Knuth og Gyldenløve sørgede vel for, at han aldrig fik Ro til at samle sig under Forlystelsernes Hvirvel, og ved Sophie Amalie Moth (siden kaldet Grevinde af Samsø; Danneskjoldernes Stammoder) droge de hans Hjerte fra hans fortræffelige Hustru. Den ikke ringe Virksomhed, som herskede i den indre Statsstyrelse, skyldes derfor nærmest et Antal af fortjente Mænd, som vi senere skulle dvæle ved; men naar Handel og Fabrikvæsen udviklede sig med et hidtil ukjendt Held, medens Agerdyrkning og Qvægavl laae saaledes ned, at vi maatte gaae til Holland efter Smør og

Ost; da var Grunden mindre at søge i Commercecollegiets Stiftelse, eller i Erhvervelsen af St. Thomas og St. Jan (1672), end i de tyve Fredsaar, som bleve Danmark til Deel efter Freden til Lund, medens i den større Deel af disse det Meste af Europa var indviklet i blodige Krige. For at vaage over denne Fred og skjerme om det fredelige Handelsflag sluttede Danmark og Sverrig 1691 en „væbnet Neutralitetsforening." — Christians Hof var ødselt, og hans tydske Yndlinger kunde ustraffet mæske sig paa Statens Bekostning. Den ene Finantsminister handlede endnu værre med Finantserne end den anden, indtil endelig den dygtige **Sigfred Pless** bragte nogen Orden tilveie i Bestyrelsen. Men Christian efterlod ligefuldt en Gjeld af elleve Tønder Guld, skjøndt man uden Blussel solgte danske Soldater til fremmed Krigstjeneste for med Landets Sønners Blod at mætte Hofiglernes Graadighed. — Man rose det nu som en „Sindighed" af Kongen, at han ikke nedlagde Frederiksborg Skole, fordi han erfarede, at den blandt sine Fostersønner talte en Mand som Kingo, skjøndt man havde stræbt at gjøre ham indlysende, hvor mange Ryttere han kunde betale med dens Indkomster; et saadant Træk kan hædre Kongens private Characteer, for Kongen som Konge vidner det ikke synderlig. — Det Samme er Tilfældet med et andet Træk, som vi heller ikke skulle forholde vore Læsere: Erkebiskop Svane havde en Søn, som var en vældig Jæger, og som engang i sin Jagtiver forvildede sig ind paa Kongens Vildbane. Han blev opfanget af Jagtbetjentene, og efter Lovens Bogstav ventede der ham en grusom Straf. Men Christian fattede sig strax: „Den unge Svane har Lov til at jage paa vore Enemærker; han er vor Jægermester," svarede den milde Konge, og udfærdigede ufortøvet hans Bestalling med en ældre Datum. Svane skulde blot været en simpel Almuesmand; dog — vi ville uden Modstræben anerkjende den kongelige „Ædelmodighed."

---

*328. Christian den Femte var gift med **Charlotte Amalie** af Hessencassel (1650-1714), der i høiere Grad vandt sit Folks Kjærlighed end sin Husbondes. Hun var mild og venlig, from og godmodig, men maaskee lidt vel lidet huusholderisk. At Kraften kunde enes med Fromheden, fik hun Leilighed til at godtgjøre Aaret efter sin Herres Død, da det væsentlig var hende, som i Kongens Fraværelse opmuntrede Kjøbenhavns Borgere til det heltemodige Forsvar, paa hvilket de atter forberedede sig, da mægtige fjendtlige Flaader truede med at tømme Rheden og nedskyde Byen. — Eet var der dog, som skilte imellem hende og Folket: hun var reformeert, og paa Taalsomhed i Troessager kunde Tiden naturligviis slet ikke gaae ind. Hun havde gjerne skaffet sine Troesbrødre et Tilflugtssted i Danmark, da de maatte rømme Frankrig for Ludvig den Fjortendes Forfølgelser; men den lærde Bisκop Bagger gjorde Kong Christian saa bange for al den Fare, den rene Lutherdom vilde løbe, hvis man tillod slige Kjættere Adgang til Landet; og den veltalende Hofprædikant Masius

flurtede sig i Eet og Alt til Bisped; saa de stakkels Flygtninger bleve med Haardhed afviiste. Det var alt det, at Charlotte Amalie 1685 fik Tilladelse til at lade bygge en reformeert Kirke i Kjøbenhavn; men bagefter fortrød man den gjorte Indrømmelse, og da man dog ikke godt kunde nedrive den allerede opbyggede Kirke, forbød man Klokkerne at lyde fra dens Taarn.

---

*329. **Niels Juel** have vi ovenfor omtalt, men skulle et Øieblik vende tilbage til denne Hædersmand. — Engang var han gaaet i Land, og imens var der kommet Ild i hans Skib. Han hørte Nødskud og ilede til, men saaledes havde Ilden faaet Overhaand, at Officererne stode ifærd med at forlade Skibet. De tilraabte ham, at han ikke skulde nærme sig, da Luen var nær ved Krudtkammeret, og man hvert Øieblik kunde vente, at Skibet sprang i Luften. „Saa er det netop Tid, at jeg kommer!" svarede Helten kjækt, bød Sluproerne lægge til, sprang rask ombord, og ordnede Alt saa vel, at Ilden slukkedes og Skibet reddedes. — Men ogsaa ved Arnens Fred skulle vi lære den Bolde at kjende. Sine gamle Dage tilbragte han paa Taasinge, som han havde tilkjøbt sig. Her besøgte Mange ham, og fra fjerne Egne kom der Fremmede, som vilde see Helten og høre ham tale om hans Seiervindinger. Men de kunde omgaaes ham længe, og dog aldrig høre ham rose sig af sin Daad. Selv bragte han den ingensinde paa Tale, og naar Andre gjorde det, glemte han aldrig at give Gud Æren. Mæt af Hæder døde han i Kjøbenhavn 18. Apr. 1697 og begroves i Holmens Kirke. — Sine Fortjenester af Flaaden deelte han iøvrigt med den dygtige Admiral **Henrik Span** samt med sin Broder, Admiralitetspræsidenten Baron **Jens Juel**. De sørgede ikke alene for at faae en stærk Flaade bygget og vedligeholdt, men sørgede tillige for, at denne Flaade havde Sømænd, som kunde bruge den. Ogsaa anlagde de Klippefæstningen Christiansø paa Ærtholmene ved Bornholm. — Om Jens (1631-1700) fortælles der iøvrigt, at han var baade roligere og besindigere end hans iltre Broder. Han gavnede derfor ofte denne med sine Raad, thi mens Kuglerne spillede, kunde han kold og fattet oversee og ordne det Hele. I Kjøgebugt skal Niels have higet efter at begynde Slaget, men Jens holdt ham tilbage: „Først op mod Vinden dette Slag, saa har Du den og Solen bag!" tilraabte han sin utaalmodige Broder, men føiede trøstende til: „Vel hier Solen, til idag den skuer Gothens Nederlag!" Og Niels lod sig sige. Da Vendingen endelig var gjort, sagde Jens: „Nu er det Tid, Niels! slaa nu!" og Niels slog og vandt. — Lad denne Samtale være mere eller mindre nøiagtig, vist er det, at „Broder fast hos Broder stod, med Sværd i Haand og Fod ved Fod, og vandt;" og man kan gjerne lade dem dele Æren som Brødre, der bliver nok endda for enhver af dem, ja for Span og for begge Rødstenerne med, Jens og Markus, hvilke ligeledes deeltoge i Helteslaget.

---

*330. Danske Lov var i det Væsentlige færdig, inden Frederik den Tredie døde. Den undergik dog senere en Deel Forandringer og udkom først 1683 under Christian den Femtes Navn. I det øvrige Danmark blev den gjældende Landslov, mens Sønderjylland holdt fast ved Jydske Lov. Ogsaa Norge fik fire Aar senere sin Landslov, væsentlig eenslydende med den danske. — Af dem, som arbeidede i disse Lovværker, skulle vi nævne Vinding, Lasson og Resen. — Den ædle **Rasmus Vinding** (1615-84), som ingenlunde vilde underskrive Dommen over Griffenfeld, var en Søn af den forhen omtalte Poul J. Colding. Efter flere Aars Skoletjeneste blev han først græsk og siden historisk Professor ved Kjøbenhavns Universitet, men gik 1660 som Assessor ind i Høiesteret. Den lærde Græker og flittige Historiker vandt nu en Betydning for vort Retsvæsens Udvikling som neppe nogen af hans Samtidige, og ved danske Lovs Udarbeidelse var det nærmest ham, som førte Pennen. — **Peder Lasson** (1606-81) var ligeledes en af de vigtigste Medarbeidere i Danske Lov, var en af dem, som lagde den første Haand paa Udarbeidelsen og den sidste paa Gjennemsynet. Under 24 Aars Ophold i fremmede Lande, hvis Universiteter han deels besøgte, og hvor Regjeringen desuden brugte ham i en Mængde vigtige Ærinder, havde han erhvervet sig en Lærdom, en Forretningsdygtighed og Menneskekundskab, som naturligviis i høi Grad kom ham til Baade, da han 1660 blev Høiesteretsassessor. Havde han kun ikke deeltaget i Blodbommene over Ulfeld og Griffenfeld! Oldingen vaklede længe, inden han underskrev den sidste; maaskee vilde han udsone sin Svaghed, da han i sin sidste Villie gav 20000 Rdl. til en Mængde velgjørende Stiftelser. — Endnu nødigere knytte vi til **Peder Resens** (1625-88) Navn Mindet om hans Deeltagelse i Fordømmelsesdommen over Griffenfeld. Han var en Sønnesøn af den gamle Bisp Hans R. og blev efter sex Aars Udenlandsreise Professor ved Kjøbenhavns Universitet, først i Sædelæren, siden i Lovkyndigheden; derpaa Borgemester (tilsidst Præsident) i Kjøbenhavn samt Assessor i Høiesteret, benaadet med Adelskab, med Etatsraads Rang osv. Han var en lærd og flittig Lovkyndig, som derhos udgav en Mængde af vore gamle Lovværker: Hirdskraa, Vederlagsretten, forskjellige Byretter, Krabbes Oversættelse af Jydske Lov samt Christian den Andens Lov. Ikke mindre fortjent gjorde han sig af vor Oldtid ved at udgive og oversætte Snorres Edda, Voluspa, Havamaal osv. Af hans øvrige Arbeider skulle vi endnu nævne hans „Kjøbenhavnske Indskrifter," „Dansk Atlas," Kong Frederik den Andens Krønike samt Gudmund Andersens islandske Lexicon, som han udgav. Sin store Bogsamling gav han til Universitetsbibliotheket, som han desuden testamenterede 1000 Rdl.

---

*331. Bartholinernes Slægt havde endnu ikke ophørt at frembringe berømte Sønner. Den gamle Thomas B. havde saaledes Sønnerne **Kasper** (1655-1738) og **Thomas Bartholin** (1659-90). Kasper gjorde sig navnlig berømt som Læge og Anatom, men under sin

tresindstyveaarige Embedsbane var han tillige Høiesteretsassessor, Generalprocureur og Finantsdeputeret. Med hele sin Faders Afkom ophøiedes han i Adelstanden. Den yngre Thomas var kun atten Aar, da han udnævntes til Professor ved Kjøbenhavns Universitet og havde dog allerede dengang skrevet en Bog om Longobarderne og en anden om Holger Danske. Hans berømteste Værk er imidlertid de tre Bøger „Danske Oldsager," i hvilke han skildrede vore hedenske Fædres Sæder, Skikke og Meninger. Sine store Samlinger til Nordens Kirkehistorie døde han desværre fra, men ved Kjøb bleve de Universitetsbibliothekets Eiendom. — „Jomfru" Moths Broder, Oversecretæren, Geheimeraad **Mathias Moth** (1647-1719), havde ikke altid den heldigste Indflydelse paa Kong Christian, men hans mærkelige Samlinger til en dansk Ordbog ere et Storværk, som skal bevare ham et ærefuldt Minde, saalænge der endnu findes Kjærlighed til dansk Sprogkonst. — Ved lignende Arbeider gjorde **Laurits Kok** (1634-91) sig fortjent, Præsten i Reisnæs, en „i gamle danske Sager flittig og velforfaren Mand." Det er desuden ham, vi skylde (Opbevarelsen af?) „Danmark, deiligst Vang og Vænge" samt et Par andre Kæmpeviser. — Et langt større Navn end noget af de hidtil anførte er dog **Peder Syvs**. Bondefødt i Kirkesyv (Vaaren 1631) gik han Roskilde Skole igjennem ved Siden ad Kok, veiledt af den dygtige Kallundborg; blev saa Hører i Kjøbenhavn under Eilersen og endelig Rector i Nestved. Her havde han Kok til Nabo i Ringsted og Ravn i Slagelse, og her udgav han sine mærkelige „Betænkninger over det cimbriske Sprog." Som Præst i Helsted fik han Pontoppidan til Nabo, og nu udkom hans „Danske Ords Etymologi," hans „Dansk Sprogkonst" samt „Prøver paa en dansk-latinsk Ordbog." I samtlige disse Sprogværker var han den Første, som paa Dansk behandlede Modersmaalet grammatikalsk, og gjorde det med saadan Dygtighed, at efter henved 200 Aars Forløb have vore Sprogmænd endnu Mangt og Meget at lære af ham. Nærmest blev han dog Almeenheden bekjendt som Samler og Udgiver af vore gamle danske Ordsprog og Kæmpeviser, en Kjærlighedsgjerning, ved hvilken han udvidede og fortsatte Laales og Vedels Arbeider og bevarede for den sildigste Fremtid, hvad han deels selv deels ved sine Venner (f. Ex. Munk og Kok) møisommelig havde indsamlet.

„Tiden gaaer, og vi gaae med; — Peder Syv i Hellested,
Med sin store Ordsprogskat, gaaer dog aldrig meer af Minde" —

og saa lidt skulle hans Kæmpeviser gjøre det. — Endnu havde han lagt Haand paa en „Dansk Boglade," der vel nærmest kan betegnes deels som en dansk Literaturhistorie i vidtløftig Forstand, deels som et dansk Forfatterlexicon; men Døden rev Pennen af Oldingens Haand (18. Febr. 1702), inden dette hans Værk var fuldkommet. Man vil desuagtet indrømme, at han ærlig havde gjort sig fortjent til Hædrestitlen, som længe forinden var meddeelt ham: Philologus regius linguæ Danicæ (ɔ: det danske Sprogs flittige og kyndige Dyrker).

332. „Thomas Kingo er Psalmisten i det danske Kirkechor;
Det skal mindes af hver Christen, mens der synges sødt i Nord."
Men selv fremtraadte han, „som den gyldne Sol frembryder gjennem den kulsorte Sky." — Fra Hr. Mikkel i Odense eller, om man hellere vil, fra Sønderjyden Hans Thomissøn til Nørrejyden **Søren Jonæsøn** (1656-1717; Domprovst i Roskilde; Forfatter af: „I Døden Jesus blunded," „Gud Helligaand, i Tro os lær" osv.) — havde Danmark jo vistnok havt mangen en Psalmesanger, der havde opbygget Menigheden og kan gjøre det endnu; men det var som Lærkens konstløse Triller paa den første Vaardag. Med **Thomas Kingo** kom Lutherdommens „Høisang." Hans Fader var en skotskfødt Tapetmager, hvis Fader dog tidlig havde nedsat sig i Helsingør, men hans Moder var dansk, og selv var han født i Slangerup 25. Decb. 1634, hvor Judichær allerede et Par Aar senere blev Sognepræst. Fra sin Fødebyes Borgerskole gik han over i dens Latinskole, men maatte forlade denne 1650, rimeligviis for nogle Drengestreger; og godt var det, at endda Frederiksborg Skole vilde optage ham. Fra denne gik han 1654 med et hæderligt Vidnesbyrd til Universitetet, og i Krigsaaret 1658, i den korte Vaabenhvile mellem Roskildefreden og den fornyede Krig, tog han sin Embedsexamen. Var saa i fire Aar Huuslærer og skrev i den Tid sit burlesk=comiske Heltedigt „Sæbygaards Koklage;" blev derpaa først Capellan siden Sognepræst i Helsinge ved Slagelse, hvor han ved Ægteskab med sin Formands Enke blev Stiffader til den ulykkelige **Jak. Worm** (den dødsdømte Smædesanger, som i sit Fængsel skrev den berømte Psalme „Far Verden, Farvel!"). 1668 blev han Judichærs Eftermand som Præst i sin Fødeby, og foruden andre Digte udgav han nu „Aandelig Sjungechor" første Part. 1677 blev han Biskop i Fyen, 1682 Doctor i Theologien, 1683 adlet med den vingede Pegasus over Halvmaanen og trende Stjerner i sit Vaaben. Nu udkom anden Part af Sjungechoret samt (1689) „Vinterparten" af hans Psalmebog, der skaffede ham saa mange kjedelige og ærgerlige Bryderier. Den var udgaaet uden Høiskolens Censur og vakte desuden Misfornøielse hos forskjellige af de kjøbenhavnske Theologer, hvorfor den tildeels blev omstøbt, inden den 1699 blev Kirkens Eiendom. Dette har den nu været i halvandet Hundredaar; intet af de senere Forsøg paa en Psalmebog har hidtil ganske kunnet fortrænge den, og ethvert af dem har kun kunnet skaffe sig en villigere og varigere Indgang hos de levende Menighedslemmer, eftersom det sluttede sig nærmere og inderligere til den gamle Psalmemester. Hans øvrige Arbeider forbigaae vi og skulle ei engang opholde os ved hans Deeltagelse i det nye Kirkerituals Udarbeidelse. I sin Alderdom led han af voldsomme Steensmerter, og efter langvarige Lidelser hensov han i Odense, Søndagmorgen 14. Octb. 1703, mens Kirkeklokkerne kaldte Menigheden til Høimesse. Aftenen forinden var han opvaagnet af en Slummer med det Udraab: „Herre Gud! imorgen faaer jeg en deilig Musik at høre!" — Noget ældre var Ribejyden **Anders Bording**

(1619-77), en velstuderet Mand, der dog kun et Aar kunde udholde Embedsstillingen som Lector Theol. ved sin Fødebyes Skole, men forøvrigt tilbragte sin Tid i Kjøbenhavn. Han udgav en rimet Avis (den danske Mercurius), der skaffede ham en kongelig Aarpenge og senere fandt mange Efterlignere. Meest tiltalte han dog sin Samtid ved sit livlige Lune og sine lystige Indfald. Ved dem og ved den Lethed, hvormed han i en Mængde Leilighedsviser og Hyrdedigte behandlede Sproget, vandt han et retmæssigt Krav paa en skjønsom Eftertids taknemmelige Ihukommelse. — **Jens Steen Sehested** (1635-90) til Sellebjerg, en uægte Søn af Hann. S., men lyst i Kuld og Kjøn af ham, indtog en Oberstlieutenants Rang i Hæren; hvad „Ærerin" han naaede som Digter, have vi vanskeligere ved at angive, men flere af hans Digte, saavel aandelige som verdslige, kunde vel endnu fortjene at mindes. — Bergenserinden **Dorthe Engelbretsdatter** (1635-1716) og hendes Ven, Præsten **Peder Dass** (1647-1708) i Nordlandene, skreve aandelige Viser, der udmærkede sig baade ved Inderlighed i Tonen og ved Sprogets Lethed. De fandt derfor en saadan Indgang i Folket, at endnu den fjerde Slægtrække, især Menigmand nordenfjelds, vedbliver at benytte dem ved sin huuslige Andagt.

---

333. En snæverhjertet Religiøsitet holdt ikke alene de Reformerte ude, men lænkebandt enhver theologisk Undersøgelse. — Ikke mindre ængstlig var man i politiske Sager, og den historiske Forskning var saa ufri som den religiøse. Dette fik især **Ole Rosenkrands** (1622-85) til Egholm at føle. Tidligere havde han staaet sig godt med Hoffet, var gjort til Baron og Geheimeraad; men den lyneborgske Professor Buno udgav et Skrift, hvori han vilde godtgjøre, at Danmark bestandig havde været et Arverige og Adelens Valgret kun lutter Anmasselse. Dette tog Rosenkrands sig saa nær, at han skrev et latinsk „Forsvar for den danske Adel." Han vilde historisk godtgjøre Tydskerens Vildfarelse. Men Regjeringen forstod uret, anklagede R. som Majestætsforbryder og tog intet Hensyn til hans billige Anmodning, at man vilde lade hans Skrift prøve af nogle lærde og sagkyndige Mænd, ei heller til hans Bøn om Naade, hvis han maatte have forseet sig. Der blev nedsat en Ret af sex Geheimeraader, af hvilke dog de tre vare uafhængige nok til ikke at ville fordømme den Anklagede. De tre andre confiskerede Bogen, dømte Forfatteren fra hans Æreposter og idømte ham en Mulkt af 6000 Rdl. Hermed var Regjeringen ikke fornøiet, men lod Sagen gaae til Høiesteret, der fradømte ham hans Hovedlod, forviste ham fra Kjøbenhavn og bød ham tilbagekalde, hvad han havde skrevet. Kongens „Naade" forandrede Hovedloddens Fortabelse til en Bøde af 20000 Rdl. — Heldigere var den yngre **Otto Sperling** (1634-1715) til Trods for sit fra Faderen nedarvede Forhold til den ulfeldske Familie. Han blev Professor ved det nye ridderlige Academi, som Christian den Femte oprettede i Kjøbenhavn, og forblev ved dette, til det atter hævedes (1710). Men han beskæf-

tigede sig da ogsaa udelukkende med den graae Oldtid, af hvilken han ved en Mængde Skrifter erhvervede sig store Fortjenester.

---

*334. Videnskaben savnede netop Griffenfeld lige saa haardt som Statsstyrelsen. Derfor have vi endnu kun tvende Videnskabsmænd at nævne. **Ole Rømer** (1644-1710) var en Søn af en jævn Borgermand i Aarhuus og lagde sig allerede som Student efter Mathematik og Astronomi. 1671 fulgte han med den lærde Picard til Frankrig, og her opholdt han sig i ti Aar. Foruden det konstige Vandspring i Versailles var han med at opfinde to Instrumenter, ved hvilke man med Lethed kunde udregne Sol- og Maaneformørkelser samt Planeternes Løb. Saa berømt gjorde han sig ved sine Opdagelser, at man ikke alene udvalgte ham til at undervise Dauphin i Mathematik, men for en Afhandling om Lysets Forplantelse optog ham som Medlem af Videnskabernes Academi. Ved sin Hjemkomst blev han mathematisk Professor ved Universitetet, men maatte 1687 bereise Tydskland, Frankrig, England og Holland for at undersøge disse Landes Fabrik- og Politivæsen. Han blev nu Høiesteretsassessor, siden Politimester i Kjøbenhavn og Etatsraad. Ved hans Foranstaltning blev der indført eens Maal og Vægt over hele Riget; Landeveiene bleve opmaalte, Milepæle opreiste og Befordringsvæsenet forbedret; Kjøbenhavn fik et ordentligt Nattepoliti, dets Gader oplystes ved Lygter, Brandvæsenet ordnedes, og Byen blev paa mange Maader forskjønnet. Ogsaa af Myntvæsenet, Artilleriet og Havnevæsenet har Rømer Fortjenester. Endelig udarbeidede han den første almindelige Jordebog (Matricul) for det hele Land (1681-88), hvorved først en ligelig Skyldsætning af alt Jordegods blev mulig. — **Ole Bork** (1626-90) har sit Navn af sin Fødeby Sønderbork. I sit fireogtredivte Aar blev han Professor ved Universitetet i Philologi, Chemi og Botanik, men det er betegnende for Tiden, at han endnu samme Aar reiste udenlands som Hovmester for Jok. Gersdorfs Børn. Efter ser Aars Fraværelse overtog han sin Lærerpost; siden blev han tillige Universitetsbibliothekar, Høiesteretsassessor og Cancelliraad. Han erhvervede sig stor Berømmelse som latinsk Philolog, men gjorde sig maaskee endnu mere fortjent som Chemiker. Han levede bestandig ugift, og af sin Gaard i Kannikestræde stiftede han det saakaldte Borks Collegium, en Fribolig for serten Studenter, til hvilken han desuden testamenterede hele sin Bogsamling, samtlige sine chemiske Instrumenter og en Capital af 24000 Rdl.

---

*335. Etatsraad **Jørgen Elers** havde mistet begge sine Døttre ved en Ildebrand, der ødelagde Amalienborg Operahuus (1689). Dette gav ham Anledning til at stifte det andet store Collegium i Kannikestræde, som endnu bærer hans Navn. Ogsaa det var indrettet for serten Studenter, iblandt hvilke Renterne af 40000 Rdl. aarlig skulde uddeles. — Ved en lignende Velgjørenhed udmærkede sig et Par af

vore Heltes efterladte Enker: Niels Juel var gift med **Margrethe Ulfeld**, om hvem Kroniken vidner, at hun opmuntrede sin Mand til Kjækhed, naar han gik i Kampen, da hun hellere, som hun sagde, saae ham døe som Helt end leve som Niding. Niels Rosenkrands derimod var gift med **Birgitte Skeel**, som var mindre heltelig, men hvis Glæde det var at opdrage unge Adelsbørn i sit Huus, saa hun, skjøndt selv barnløs, blev en kjærlig Moder for talrige Slægter. Disse ædle Qvinder enedes om et Foretagende, som skal bevare deres Minde, thi Frøkenklosteret i Roskilde er deres Fællesstiftelse.

---

*336. **Frederik den Fjerde**, Christian den Femtes ældste Barn, var født i Kjøbenhavn 21. Octb. 1671. Han var uden Dannelse og uden Kundskaber, skjøndt han paa sin Reise til Italien (1692-93) havde faaet Kjærlighed til Konsten, men han havde en god, sund Forstand, og for saavidt var han en Modsætning til sin Fader, som han havde en levende Interesse for Statssager og en kraftig Villie til at sørge for Landets Opkomst. — Fra Faderen havde han arvet et spændt Forhold til den gottorpske Hertug Frederik den Fjerde samt et Forbund med Polen og Rusland, hvis Hensigt var at benytte sig af Carl den Tolvtes Ungdom til at plyndre og ydmyge Sverrig. Krigen begyndte strax, og Frederik lod sine Tropper rykke ind i Slesvig og Holsteen. Men strax reiste sig Gottorpernes Forbundne og Sverrigs med. Tydskerne rykkede Hertugen til Hjelp, og en engelsk-hollandsk Flaade forenede sig med den svenske og bombarderede Kjøbenhavn, dog uden Virkning. Men med 12000 Svenske steg „kung Karl, den unga hjelte" iland ved Humlebæk. Nu havde han opgivet sin Bjørnejagt, og da han fra sit Skib vadede mod Sjællands Kyst og første Gang hørte Kanonerne tordne, da hoppede Hjertet i Livet paa ham, og den attenaarige Herre svor høit, at for Fremtiden skulde denne Torden være hans Livmusik. Han var ordholdende, og ogsaa dette Ord holdt han; men hans farlige Nærhed gjorde en brad Ende paa den gottorpske Krig, og i Freden til Travendal (18. Aug. 1700) gjenindsattes Hertugen i samtlige sine souveræne Rettigheder, erholdt endogsaa 260000 Rdl. i Krigsomkostninger. — I den kortvarige Krig stod Hæren i Hertugdømmerne, Flaaden laae indesluttet paa Rheden, og Kastellet kunde ikke engang bruge sine Kanoner, hvis det ikke vilde antænde Flaaden. Det indesluttede Kjøbenhavn maatte altsaa stole paa sig selv; men det havde Sønnerne af Heltene fra 1659 inden sine Volde. Enkedronning **Charlotte Amalie** opmuntrede Borgerne til Troskab, og de svarede eenstemmig, at de vilde leve og døe for deres By og deres Konge. Borgere og Studenter traadte under Vaaben, men den, som havde Penge eller Penges Værd, sparede ligesaa lidet disse som Liv og Kræfter. I alle Byens Gader stode Koll opstillede, beredte til at slukke, og kom der Ild i et Huus, vare hundrede Hænder i Virksomhed, til Faren var afvendt. Ogsaa paa Flaaden fandtes der Mandemod, ihvor ørkesløs den maatte ligge. En svær Bombe

gik ind i Skibet Prinds Christian, men en Baadsmand sprang hurtig til, stoppede sin Kjole og sine Køieklæder i Hullet og dæmpede den derved. En anden Bombe gik igjennem Kronprindsens Kahyt ind i Arkeliet, nærved Krudtkammeret. To Matroser toge den strax fat og væltede den ud gjennem en Stykport. I Faldet sprang den og splintrede Kanonen i Stykporten, men Skib og Besætning vare frelste. — Efter Landstigningen vare Kjøbenhavnerne endnu fast besluttede paa at forsvare Byen til det Yderste; en ussel Commandant lod vel haant om dens „Skræddere og Skomagere," men Skandserne voxede ligefuldt op under disses Hænder og spækkedes med Kanoner, som Enkedronningen fik dem udleveret. Saaledes ventede de med Kjækhed den bidrykkende Fjende; da kom Fredsbuddet, og — de jublede, skjøndt Sønderjyllands Tab var paany blevet stadfæstet.

---

337. Ogsaa deri var **Frederik den Fjerde** sin Fader ulig, at han ikke var nogen Adelskonge. Han elskede det hele Folk, og ikke mindst Bondestanden. Derfor hævede han (21. Febr. 1702) Vornedskabet paa Øerne, at de fattige Bønder maatte „faae desmere Lyst, Mod og Hjerte til at være arbeidsomme, flittige og vindskibelige, ja til at vove Livet for Konge og Fæderneland i fornødent Tilfælde." Bonden var altsaa ikke længer en Handelsvare: han var et Menneske som Landets øvrige Børn og kunde hverken tvinges til en øde Gaard eller bortjages fra den, som hans Sved havde gjødet. Desværre bar denne herlige Forordning dog ikke alle de tilsigtede Frugter; de vare for en Deel tilintetgjorte, forinden den udkom. Thi det foregaaende Aar (22. Febr. 1701) var et Landeværn oprettet paa 18000 Mand, hvorved det var tilladt Herremændene selv at ordne Lægderne samt af ethvert Lægd at udskrive til Soldat, hvem de vilde. Alle de Udskrevne bleve indrullerede og maatte først forlade Godset efter endt Krigstjeneste. For Vornedskabet, som havde paahvilet Øernes Bonde (med Undtagelse af Fyen), kom altsaa Stavnsbaandet, som paahvilede hele den danske Bondestand, og Fordelen var neppe stort meer end en Brøk. — Landmilitsen var naturligviis oprettet til Landets Forsvar, der havde viist sig utilstrækkeligt ved Svenskens Landgang. For Flaaden sørgede samtidig den dygtige **Ole Judichær** og Femte Christians Frillesøn, den vakkre og kjække **Ulr. Chr. Gyldenløve.** Desuden oprettedes et Søcadetacademi (ligesom senere et Landcadetacademi), og Nyboder udvidedes. — Størst Omhu bar dog Kongen for Finantsvæsenet, thi saa skrap en Huusholder som han fandtes der sjelden i hans Æt. Hvor der var virkelig Trang tilstede, var han gavmild, og han indførte saaledes en Pensionering af afgangne Embedsmænd og deres Enker (inden hans Død steg Pensionslisten til 11000 Rdl.); hvor det gjaldt almeennyttige Indretninger, sparede han heller aldrig; men ellers var han en streng Huusholder med Statens Midler, gjennemsaae selv alle Regnskaber og indførte Besparelser, hvor han kunde. Desværre fulgte han sin Faders Fodspor, idet han til sine Indtægters

Foregelse solgte Landets Sønner (18000 Mand) til fremmed Krigstjeneste. „De danske Soldater indlagde sig visselig stor Ære i den spanske Arvefølgekrig samt i Ungern mod Tyrkerne; men baade Pengene og Hæderen vare for dyrt kjøbte ved det meget Blod, der blev udgydt i en Sag, som var Fædrelandet uvedkommende." — Hvad Hæder de dansk-norske Krigere indlagde sig i Irland 1690, navnlig i Slaget ved Boyne, nævnede vi ikke engang, og her skulle vi et heller dvæle længe ved Bedrifter under fremmede Bannere; men kortelig maae vi dog nævne nogle af Heltene. Ved Luzarra i Italien udmærkede **Chr. Gyldenløve** sig, en anden Frillesøn af Christian den Femte. Efter hans Død førte **Adam Trampe** Hæren ind i Ungern, hvor han skar sig Laurbær paa Siebenbürgens Grændser og ved sin Død fandt en værdig Eftermand i **Andr. Harboe.** Det var den ene Tredjedeel af vore Leietropper. — De andre to Tredjedele kæmpede i Nederlandene og Tydskland, og deres Berømmelse var vel endnu større. Ved Höchstädt var det navnlig **Scholtens** Fodfolk, der vristede Seieren af Franskmændenes Haand. De tabte 30 Officerer, og der var hele Batailloner, af hvilke der kun blev 80 Mand tilbage, men de stode stive som Støtter, til Seieren var vundet. Ikke mindre udmærkede den sangkjære **Joh. Rantzaus** Rytterne sig ved Ramilliers, hvor de efter en anstrengt Marsch kom til, som Slaget skulde begynde, men gjorde derfor lige lyst mellem de franske Huustropper. Den samme Leg legede de om igjen ved Oudenarde, skjøndt Rantzau allerede dengang var saa svag, at han maatte lade sig løfte baade paa og af Hesten, døde ogsaa kort efter af Overanstrengelse. Da tog **Jørgen Rantzau**, hans Broder, Anførslen over Rytteriet, og han og **Bjelke** udmærkede sig endnu engang i det blodige Slag ved Malplaquet, hvor Fodgarden kun beholdt fire Officerer ilive, og hvor de øvrige seks Regimenter tilsammen tabte 72 Officerer. En saadan Hæder indlagde de danske Tropper sig i disse Krige, at Czar Peter tilbød Scholten en Feltmarskalkspost med 40000 Rdl. i aarlig Løn; den store Prinds Eugen sagde mere end eengang: „Jeg forlader mig paa de Danske; det er kjække Folk, som ikke forlade deres Poster:" og Marlborough erklærede offentlig: „Havde de Danske ikke været, havde neppe nogen af os siddet, hvor vi nu sidde." Det var glimrende Lovtaler, men, som sagt, Æren var dyrekjøbt paa fremmed Jordbund.

---

338. Imens havde Carl den Tolvte tumlet sig med Russer og Polakker, og hans stolte Seiersbane var vel næsten den eventyrligste, noget Lands Historie har at opvise. Den varede i ni Aar; Samtiden havde Møie med at troe, hvad den dog baade saae og følte, og Eftertiden vil engang see en vild Indbildningskrafts dristige Digtninger i den opbevarede Saga om ham, der „kunde icke vika, blott falla kunde han." Men — „mange Sild kunne trykke en Hval," og ved Pultava (8. Juli 1709) blev hans Heltesløb knuust af Russernes talløse Skarer. Selv flygtede han til Tyrkiet, hvor han hendrev

fem Aar i Bestræbelser for at reise Tyrkerne mod Russerne. Først da hans sidste Haab bristede, drog han hjem. — Imens havde Frederik den Fjerde gjort en ny Reise til Italien (1708-09), og paa Tilbageveien havde han i Dresden besøgt August, Konge af Polen-Sachsen. De fornyede her det gamle Forbund; Ruslands store Czar og Preussens nybagte Konge sluttede sig senere til dem; og Danmark begyndte (Octb. 1709) den elleveaarige „nordiske" Krig, den langvarigste, det nogensinde har ført. Skingrunde havde man nok af, men dem skulde man skammet sig ved at fremføre; hellere skulde man været den sande Grund bekjendt: at man nu sikkert haabede at kunne tilbagetage samtlige de gamle danske Provindser hiinsides Sundet. — Chr. Ditl. Reventlov gik med 16000 Mand, mest Tydskere, over til Skaane, hvor Almuen endnu ikke ganske havde glemt Kjærligheden til Danmark, og hvor Helsingborg, Landskrona, Christianstad og Carlshamn i en Hast erobredes; saa atter stod Malmø ene tilbage. Men Stenbock var Gouvernør i Skaane; han havde vundet sig Generals Navn og Værdighed ved Narva, dengang hans Herre slog 80000 Russer med 8000 Svenske, og det var hans Ord, som det var hans Mening, at en stor Hærfører bør kunne fremstampe en Hær af Jorden. I en Hast fik han samlet ved 20000 Mand, uøvede, elendig klædte og jammerlig forsynede, men fulde af Kjærlighed til Fædrelandet og Had til Dansken, fulde ogsaa af det Mod, som den prøvede Anfører indgav dem. Da viste det sig atter, hvad Fædrelandskjærlighed formaaer i Kamp mod Voldsmænd og Leiesvende. Den tydsk-danske Hær drog sig strax tilbage, og da Kampen gik paa ved Helsingborg (10. Marts 1710), var Reventlov enten syg eller feig, saa **Jørgen Rantzau** fra Malplaqvet maatte overtage Commandoen. Her visnede dog hans Laurbær. „Gedehyrderne og Træskorytterne," som man spottende kaldte Bondehæren, vandt den fuldstændigste Seier, og neppe hveranden Dansk lykkedes det at vinde hjem over Sundet til Sjælland.

„Den Räfvenklo börja' med gny och rop,
Han ville de Svenska förgöra:
„Måns Stenbock! kom hit med din lilla hop,
Dina getter vill jag förstöra!"
— „I vänten mig," svarade Stenbock, „i dag,
Men getter så hafver jag inga;
För bockar så äro de alla som jag,
På din rygg så skola de springa!"

---

*339. Syv Maaneder senere laae **Ulrik Chr. Gyldenløve** i Kjøgebugt. Flaaden var slet forsynet, og Sygdom rasede blandt Mandskabet; derfor havde han maattet søge Ankerplads. Da kom den gamle Wachtmeister og beskød ham, og der udviklede sig en Kamp (4. Octb. 1710), ifølge hvilken tvende svenske Linieskibe kom paa Grund under Dragør, saa Svensken næste Dag maatte opbrænde dem, for at de ikke skulde falde i Gyldenløves Hænder. Iøvrigt var Kampen

heist ubetydelig, og ingen af Parterne kunde rose sig af Seieren, men den gav Anledning til en Heltedaad, som aldrig skal gaae af Minde. Yderst i vor Avantgarde laae Dannebrog, altsaa Ilden nærmest. Det førtes af Normanden **Iver Hvitfeldt** til Trondstad, en Søn af den Oberst Tonne H., som 50 Aar tidligere havde udmærket sig ved Frederiksbald. Dannebrog, der var slemt medtaget i de foregaaende Dages Storme, angrebes af Wachtmeister selv paa Gotha Lejon samt endnu et Par Skibe. Det antændtes ved Ilden af sine egne ophedede Kanoner, og forgjeves søgte man at slukke. Hvitfeldt kunde dog reddet sig ved at kappe Anker og drive paa Land, men kun med Fare for at antænde hele den øvrige Flaade, der laae tæt sammentrængt i et snevert Farvand, og maaskee Kiøge By. Saa dyrt vilde han dog ikke kjøbe sit Liv, og hans Beslutning var hurtig taget. Med fordoblet Heftighed lagde han ind paa Fjenden og gav ham Skud i Skud, indtil Ilden naaede hans Krudtkammer. Da sprængtes han i Luften med hele sin Heltekløynge, henved 700 Mand, paa faa nær, som forinden havde reddet sig i en Jolle. „Selv i den danske Søkrigshistorie, der er saa rig paa herlige Bedrifter, staaer denne Daad uden Mage."

---

340. Det Meste af 1711 rasede Pesten hos os, og derfor svækkede Krigen, men 1712 gik de danske Vaaben ad Tydskland til, hvor de med ringe Modstand toge Bremen og Verden og stode Stade sammen med gloende Kugler. Nu belagde de Stralsund. Med utrolig Møie fik Stenbock atter en Hær samlet og steg lykkelig iland paa Rygen, men fik strax sin Transportflaade ødelagt af Gyldenløve (29. Sept.). Han drog da ind i Meklenborg; hans Hær var henved 20000 Mand. Ved Gadebusch stod **Frederik den Fjerde** selv med 20000 Danske og 7000 Sachser. Til Trods for Overmagten angreb dog Stenbock (20. Decb.) sin Fjende, der havde en stærk Stilling, men han stolede paa sit ypperlige Artilleri. Han lod det ogsaa spille, og det med saadan Virkning, at de feige Sachser grebe Flugten. Derved aabnedes den danske Slaglinie, og der kom Uorden i den. Forgjeves red Frederik selv omkring blandt sine Tropper og opfordrede dem til tapper Modstand. Han kunde vel formaae dem til at staae, men han kunde ikke fængsle Seieren til sit Banner. Garden og Grenadererne forlode ikke Valpladsen, før al Kamp var forgjeves, men endda bleve de viborgske Landfolk staaende. Da alle Andre flyede, sluttede de sig kun tættere sammen, og lode sig hellere nedhugge til sidste Mand, end de vendte Ryg. De Danske mistede ved 7000 Mand, og Frederik selv var i den øiensynligste Fare for at blive dræbt eller fangen, men reddede sig tilsidst ved Flugten. — Nu rykkede Stenbock ind i Holsteen, hvor han var grusom nok til at afbrænde det aabne Altona (8. Jan. 1713), men Danskerne og deres Forbundne vedbleve at trykke ham, og han maatte være glad, at Holsteens Hertug aabnede Tønnings Porte for den seierrige Flygtning.

Heller ikke her holdt han sig dog længe: midt i Mai maatte han overgive sig med hele sin Hær. Han fortes nu til Kjøbenhavn, hvor han fik en egen Gaard at boe i og behandledes med stor Mildhed og Forekommenhed. Men han kunde ikke afholde sig fra mistænkelige Brevvexlinger med Danmarks Fjender, og da en snedig Postmester med oprørende Trædskhed havde gjennemtrængt alle hans Brevhemmeligheder, indsattes han i Kjøbenhavns Kastel, hvor han et Par Aar senere døde. Men Følgerne af Stenbocks Færd og Gottorpernes Stemplinger vare ligesaa vigtige som glædelige. Hertug Frederik den Fjerde var for længesiden falden i Kong Carls Rækker (1702), og en Formynderregjering styrede hans Lande i den spæde Carl Frederiks Barndom. Der var et dansk Parti i denne, ledet af den retsindige **M. Wedderkopp**, men dette styrtedes af den rænkefulde Görtz, Føreren af det svenske Parti. Denne sidste var det, som til Trods for de nys gjentagne høitidelige Forsikkringer om et venskabeligt Sindelag og den ubrødeligste Neutralitet aabnede Tønning for Stenbock og lod sin Herres Tropper gribe til Vaaben mod Kongen. Da tog Frederik det hertugelige Slesvig i Besiddelse (Patent af 13. Marts 1713), og som vi senere skulle see, gav han ikke atter fra sig, hvad gottorpsk Troløshed og hans eget Vaabenheld havde givet ham ihænde.

---

*341. Efter Slaget ved Gadebusch kom der en Deel af Garden og Grenadererne til at ligge i Flensborg. Man troede dem dog ikke sikkre her og vilde trække dem tilbage til Frederits. Men Flensborgerne sendte **Frants Bøckmann**, en formuende Kjøbmand, til Kongen med Anmodning om, at Byen maatte beholde hine Tropper til Forsvar imod mindre Streifpartier. B. lovede, at han isaafald idelig skulde fare omkring og udspeide Fjendens Bevægelser, samt itide indberette, hvis en større Magt nærmede sig; og Kongen gav efter for hans Bøn. Nu ilede B. til Holsteen og holdt sig altid i Nærheden af Fjenden, idelig udsat for at røbes og opbringes; men han var ligesaa snu som dristig, og saa godt vidste han at snoe sig, at han altid kunde afsende de sikkreste Underretninger og dog bevare sin egen Sikkerhed. Men saa gik Stenbock over Eideren, og Tropperne droges bort fra Flensborg, der strax besattes af 600 Fjender, som fordrede en Brandskat af 100000 Rdl. Byen kunde ikke udrede denne uden at ødelægges, og B. ilede til Rendsborg, for om han der kunde faae Tropper til at forjage Svensken. Rendsborg kunde dog ingen Tropper undvære, og B. ilede til Bramsted, hvor Czar Peter stod, Danmarks Forbundne. Han medgav B. 1200 Ryttere, og glad ilede denne nordpaa. Men paa en falsk Efterretning bleve Russerne tilbagekaldte, saa nedslagen og mistrøstig drog den flinke B. atter til Rendborg. Her havde Commandanten imidlertid faaet Ordre at sende 200 Mand til Flensborg, og som disses Veiviser gik B. tilbage mod sin Hjemstavn. Altid foran og tilhest vidste han at udsprede det Rygte, at der nærmede sig 1200 Danske til Flensborgs

Undsætning. Da han kom paa Klapholtser Hede, fandt han denne besat af en stærk Deling Svenske, og med Tidende herom vendte han tilbage. De 200 bleve bange, thi for Skoven kunde de ikke see, hvor mandstærk Fjenden var; og de bebreidede den uforsigtige B., at han havde ført dem hid. Da greb den Kjække sine Pistoler og drog sin Kaarde: „Vel er jeg kun Borger, men saalidt er jeg bange for at vove Liv og Blod som nogen dansk Soldat! Vil Nogen følge mig?" Og syv Mand fulgte ham, og med dem forjog han den svenske Forpost, som kunde være en Tylft i Tallet. Da dernæst den øvrige danske Styrke viste sig i Skovbrynen, begyndte de udspredte Rygter at virke: Fjenden tog ilsomt Flugten og rev den flensborgske Besætning med sig, saa den ved Nattetid forlod Byen uden Brandskat. — Strax efter indesluttede Stenbock sig i Tønning, men B. vedblev, som han havde begyndt, og var altid den, som bragte sin Konge de tidligste og sikkreste Efterretninger om Fjendens Planer. Derfor sagde Frederik den Fjerde offentlig: „Der er en Borger i Flensborg, som veed bedre Besked med Fjenden end alle vi Andre tilsammen." Og da Tønning var overgivet, kappedes de svenske Officerer om at vise ham deres Høiagtelse, ja Stenbock erklærede ham frit, at, var hver en Dannemand som han, da var det ikke godt at angribe Landet.

---

*342. I 1713 og 1714 døiede Krigen atter; derimod blev 1715 mærkværdigt ved tre Søseire. — **Chr. Carl Gabel** havde søgt den svenske Flaade under Bornholm og Møen, da Wessel bragte ham Underretning om, at den laae paa Kolbergerheide. Han gik did, og de samme Vande skulde nu atter farves røde, paa hvilke Fjerde Christian, Mund og Juel havde kæmpet. D. 24. Apr. 1715, Kl. 4 Eftermd., begyndte Kampen, og der var tre danske Kanoner mod to fjendtlige. Dog værgede de Svenske sig kjækt mod Overmagten, men tilsidst tvang den heftige Ild dem at holde op ad Farvandet langs den holsteenske Kyst, forfulgte og stærkt beskudte af de Danske. Kl. 9½ adskilte Mørket de Kæmpende, men Gabel forblev hele Natten under Seil for at have Øie med Fjenden. Om Natten friskede Kulingen, og Svensken søgte altsaa at naae Störebelt, men Strømmen var for haardt imod, saa han maatte holde ned ad Kielerbugt, hvor han satte sine Skibe paa Grund ved Bülk og af alle Kræfter stræbte at ødelægge dem. Mens han var i Færd hermed, naaede **Wessel** ham, og truede med, at, hvis Skibene ikke bleve sparede, vilde heller ikke Gabel spare Besætningen. Dette hjalp: den unge Wachtmeister strøg, kastede Kaarden overbord og overgav sig til Wessel, der førte ham ombord til Gabel. Vi toge hele den svenske Flaade: sex Skibe med 313 Kanoner, og Svensken tabte 600 Døde og Saarede samt 1900 Fanger. — Gabel modtog Wachtmeister med megen Agtelse, indlod sig i fortrolig Samtale med ham og spurgte ham om hans Kaarde. „Den er borte," svarede W., „og en fangen Mand maa finde sig i at undvære den." Da spændte G. sin egen Sølvkaarde fra Siden og

forærede ham. Kort efter besøgte Kongen den lykkelige Seierherre, hvem han fra Schoutbynakt gjorde til Viceadmiral og Kammerherre. Dette er nu ikke saa mærkeligt, men mærkeligere er det, at faae Aar senere vare Kammerherrer saa sjeldne i Kjøbenhavn, at, naar Nogen sagde: jeg skal til Kammerherren idag, da vidste Enhver, at det var S., der meentes. Saa sparsom var Kong Frederik med sine Titler.

---

*343. Wachtmeister skulde have undsat Svenskerne i Pommern; i det samme Ærinde sendtes dernæst Sparre afsted med 21 Linieskibe paa 1380 Kanoner foruden en Deel mindre Skibe. Den danske **Peter Raben** var for svag til at angribe ham, men holdt sig krydsende mellem Stevns og Rygen. Endelig modtog han Forstærkning og havde nu ligeledes 21 Linieskibe, dog kun med 1294 Kanoner, foruden enkelte mindre Skibe. Da lod han Gudstjeneste holde, formanede Mandskabet til Mod og Orden, og strax opsøgte han Sparre. Udenfor Jasmund kom det 8. Aug. ved Middagstid til Slag. Ogsaa dette vedvarede, til Mørket faldt paa; da trak Svensken sig mod Nordost, og Raben søgte ham den næste Dag forgjeves under Bornholm. Han var vendt hjem til Carlskrona, og gjorde os ikke oftere Søen stridig i dette Aar. — Tabet paa begge Sider var stort, skjøndt Ingen skulde rose sig af sit Bytte. Svensken havde iblandt Andet mistet to Admiraler og vi een. Det var den vakkre **Just Juel**. Han havde tidligere hævdet Flagets Ære som en Mand. Det var i Canalen, igjennem hvilken han ledsagede nogle Handelsskibe, men mødte en engelsk Fregat. Han hilste denne paa vanlig Viis, men Engelskmanden vilde true ham til at stryge Vimplen. Det vilde han ikke og svarede Engelskmanden skarpt mod skarpt, indtil denne flygtede. Men næste Dag kom en større Orlogger med samme Fordring og fik samme Svar. Juel veg heller ikke her for Overmagten, men saa længe gav han Raat for Usødet, at ogsaa denne hans Overmand efter faae Timers Kamp maatte vige med Skam. Med Æren vendte J. derimod hjem og stod siden mangen en Tørn under Dannebrog. Nu faldt han her i sin kraftigste Manddom.

---

*344. „Hr. Sehsted har avlet en Søn under Ø,
De Svenske til Sorrig og Qvide;
Han haver den Skjebne, han aldrig skal døe
Og aldrig sin Klædning opslide.
Hans Fødsel var blodig, hans Moder var Mand,
Hans Amme var gloende Lue;
Hans Vugge var vinget og gungred paa Vand;
Alverden det Foster mon skue.
— Af Herren er Seiren alene!"

Det er den tredie og vigtigste Seier fra 1715, vi her skulle omtale. — D. 18. Juli kom **Chr. Thomsen Sehested** lykkelig til Ankers udenfor Nydyb (ↄ: Indløbet til Stralsund) med sin Flotille. Han havde for

tre Aar siden renset det samme Farvand, men maatte nu gjøre det om igjen, for at Rygen kunde tages og derved Forbindelse tilveiebringes med de Allierede, som indesluttede Stralsund. Han havde 13 Smaaskibe med 232 Kanoner foruden nogle Hukkerter, Brandere, Transportskibe osv. — Rygen, Rude og Usedom vare stærkt besatte med Svenske, som Carl den Tolvte selv anførte, og i Besterdybet, hvorigjennem S. skulde, var der nedsænket syv store Skibsvrag foruden 40 blinde Ankere m. m. Desuden laae der syv af de til de flakke Grunde særlig byggede, fladgaaende „stralsundske Fregatter" (150 Kanoner) foran Stralsund, og en lignende Styrke laae i Stettinerhavet. Udenfor ham laae endnu Sparre med den svenske Hovedflaade. S. var i en farlig Stilling, men han gik frem med sin sædvanlige Sindighed, der gav ham hans egentlige Overlegenhed; thi han slog kun til, hvor han saae sin Fordeel, om end baade hans egen Konge og Preussens vare misfornøiede med hans Langsomhed og uforstyrrelige Ro. Han drog sig ned ad Rude til og benyttede Grundene saa godt, at, skjøndt Carl selv besteg et Linieskib og ledede flere Angreb imod ham, kunde han dog ingen synderlig Skade gjøre ham, men maatte altid trække sig tilbage med uforrettet Sag, hvorimod S. hjalp Preussene at sætte sig fast paa Usedom og derved fik sin egen Stilling betydelig lettet. — Imens forjog Raben Sparre, og Sehested fik Forstærkning af tre Galeier og et Snytskib. Først rensede han da Stettinerhavet, skjøndt den tappre Cronhaven gjorde sit mislige Tilbagetog med saa megen Dygtighed, at han i Nydyb forenede sig med den øvrige Stralsunderflaade under Anckarkrona. Men nu var Tiden kommen, da S. troede at kunne gjøre en Ende paa Kongernes Utaalmodighed, og under otte Dages Anstrengelser varpede han sig op til Nydyb. En Skipper havde han faaet fat paa, som nøie kjendte Farvandet, da han selv havde været med at sænke Vragene. — D. 24. Sept. om Morgenen Kl. 9 aabnede Stralsunderflaaden og Landbatterierne deres Ild paa ham, og først Kl. 3 om Eftermiddagen kom han saaledes i Slagorden, at han med noget Eftertryk kunde svare, men da spillede ogsaa Kanonerne lystig fra begge Sider, til Mørket brød ind. Næste Morgen begyndte Kampen forfra, men ved Middag var Fjenden sprængt og Dybet ryddet. Fire af Fregatterne søgte paa Grund, hvor Besætningerne brændte dem; og hvad enten han mest havde lempet sig til det eller slaaet sig til det, Sehested var Farvandets Herre. — Nu kunde Landgangen paa Rygen gaae for sig. D. 15. Novb. satte S. 18000 Mand derover paa 500 Transportskibe, og de to Konger, som selv førte Tropperne, havde intet længer at sige paa deres „Fabius Cunctator" (Nølepotte). Forgjeves anstrengte Carl sig at slaae dem tilbage; han maatte atter indeslutte sig i Stralsund, hvis Forsvar han selv havde ledet, siden han forrige Aar vendte hjem fra Tyrkiet. Men heller ikke Stralsund kunde han holde. Ved Juletid maatte han paa et usselt Fartøi flygte tilbage til Sverrig, og næste

Dag aabnede Byen sine Porte for de Forbundne, der lode Danskerne besætte baade den og Rygen. Ved Paasketid 1716 overgav ogsaa Wismar sig, og Svenskerne vare fordrevne fra hele Tydskland.

---

*345. Da Carl var hjemvendt, samlede han i Hast en Hær, med hvilken han vilde gaae gjennem Skaane over Isen til Sjælland, som var temmelig blottet for Tropper, da den danske Hær stod i Pommern. Men et pludseligt Tøveir hindrede Udførelsen af hans Plan, og nu kastede han sig med Rasthed over Norge, der ligeledes var blottet for Tropper, og hvor **Lützow** kun havde 6000 daarlig beklædte og maadelig bevæbnede Mænd at møde ham med. Norge blev dog netop i dette Aar Skuepladsen for de mindeværdigste Kampe. Carl trængte selv ind i Holand, hvor han overrumplede og adsplittede en Forpost, men hvor Oberst **Ulr. Chr. Kruse** ligefuldt holdt Stand, skjøndt han havde kun 200 Dragoner mod de 600 Ryttere, med hvilke Kongen var ilet forud. Det kom til en Træfning (9. Marts 1716). Tre Gange faldt Svensken an, og tre Gange dreves han tilbage, men efterhaanden fik han Forstærkning fra Hovedhæren. Kruse var altid selv i Spidsen for sin Flok og vedblev at forsvare sig med den overordentligste Tapperhed, skjøndt næsten fuldstændig omringet af Overmagten. Med egen Haand nedlagde han femten Fjender og saarede iblandt flere Prinds Frederik af Hessen, der var Kong Carls Svoger. Først da han havde faaet en Mængde Saar, af hvilke tre i den høire Arm, saa han ikke længer kunde føre Sværdet, overgav han sig med 20 Mand til Kongen, medens Resten var heldig nok til at undkomme. Carl beundrede høilig sin tappre Modstander, lod ham forbinde ved sin egen Livlæge og gav ham som Tegn paa sin Høiagtelse en Kaarde samt to Pistoler, der nu opbevares paa Rosenborg Slot. Sagnet lader ham endvidere føre følgende Samtale med Helten: „Hvor turde Du med saa ringe en Styrke stille Dig mod en saadan Overmagt?" „Ja det var netop Skaden, at jeg havde saa Faae; med et Par Hundrede flere skulde man ikke taget mig." „Har min Broder Frederik mange saadanne Karle som Du?" „Ja, Deres Maj., af dem har han nok, og jeg er endda en af de Voveste." „Er Du en af de Voveste, saa skulde titusinde Tønder Djævle slaaes med den Bedste!"

---

*346. Efter Træfningen i Holand forenede Kong Carl sig ved Moss med Mørner, som var trængt ind gjennem Smaalehnene. Han efterlod en Besætning i Moss, som dog kort efter toges tilfange af Oberst **Krag**, og gik mod Christiania, som han uden Hinder tog i Besiddelse, medens han forgjeves belagde Agershuus. **Lützow** havde trukket sig tilbage til Gjellebæk for at dække Kornoplagene i Drammen samt Kongsberg Sølvværk og de frugtbare Grevskaber. Carl led da Mangel paa Proviant, og de omsværmende Bønder opsnappede hans Udposter. For at ødelægge Sølvværket og paa Tilbageveien forstyrre Drammens Magaziner sendte han Oberst Løwen afsted

med 600 Mand, men Lützow havde faaet Nys herom og sendte derfor 250 Dragoner under Oberst Oiken til Gaarden Steen. Samme Aften lagde Løwen sig ind i Norderhoug. Her var den lærde **Jonas Ramus** Præst, en Mand, som er velfortjent af vor Historieforskning, men som dengang var gammel, syg og sengeliggende. Han var gift med **Anna Kolbjørnsdatter,** en Datterdatter af den heltemodige Kjeld Stub. Medens Folkene bleve omdeelte i de nærmeste Gaarde, fik hun ogsaa sin Deel, navnlig Obersten med hans hele Stab. Hun beværtede dem godt for at undgaae Plyndring, men gav nøie Agt paa deres Tale, og hørte da, at de i Dagbrækningen vilde overfalde Dragonerne paa Steen, der kun laae en halv Miil borte, og saa fortsætte Veien til Kongsberg. Anna besluttede strax at underrette Dragonerne herom, for at de kunde angribe, inden de selv angrebes, men vedblev at beværte Svensken med tilsyneladende Omhu og sparede hverken paa Øl eller Brændeviin. Hun foregav, at hun fattedes Noget til Maden, og fik Lov at lade sin Pige hente det; men for at Ingen skulde fatte Mistanke ved Pigens Udeblivelse, lod hun hende gaae til Lehnsmanden, som saa maatte besørge Efterretningen til Steen. Løwen spurgte hende om Vei did, thi han vilde udsætte Forposter, men hun angav ham en Vei i modsat Retning, og han troede hende. Han befalede en Rytter at holde Heste opsadlede hele Natten, men denne drak hun fuld, trak Hestene i Stald og laasede Stalddøren. Hun beklagede Soldaterne, der maatte lide saameget af den strenge Kulde udenfor, og bad om at maatte antænde et Baal for dem midt i Gaarden. Det tillodes hende, og hun lod da sammenslæbe en Mængde tørt Træ samt Halm og andre letblussende Ting, som hun stak Ild i for saaledes at oplyse Veien for de Norske; thi hun havde underrettet disse om, at de kunde styre Veien efter en saadan Ild. Alt dette drev hun saa snildt, at Svensken ikke mærkede Hensigten. — Da Dragonerne saae Ilden, droge de ud af Steen, skjøndt den tydske Oiken krympede sig, fordi de ikke vare stærke nok, og han heller ikke kjendte Veien. Men Dragonerne vilde afsted, og han maatte føie dem. Vagtmesteren **Thor Hovland** svor, at han kjendte hver eneste Gjerdestav underveis, og bød sig til at ride i Spidsen. Det gjorde han ogsaa, og Ingen mærkede dem, før de stode midt i Præstegaarden. Her skød Hovland gjennem Vinduet efter Løwen, som han dog ikke traf, men Kuglen sidder endnu i Bjelken. Der opstod en heftig Kamp, i hvilken Løwen toges tilfange med 160 Mand (29. Marts), Resten nedhuggedes eller forjoges. Hovland var stedse der, hvor Striden var haardest og Faren størst. Han havde et gammeldags Slagsværd, som kun Faae havde Kræfter til at føre, og det brugte han saa eftertrykkelig, at han f. Ex. standsede en heel Trop i et Led, til han fik Undsætning. Bagefter gjorde Dragonerne sig tilgode med det Maaltid, som Svenskernes Tænder vare løbne i Vand efter; og sagde da Anna Thor H. til Høibords: „Har Du ført dem an, og har Du den meste Deel i Udfaldet, er Du vel ogsaa den Ære værd.“ — Næste Morgen

tidlig gik Anna med en anden Kone at besee Valpladsen. Svenskerne havde atter samlet sig; de tænkte paa et nyt Angreb, thi endnu vare de Normændene overlegne i Antal uden dog ret at vide det. De udsendte derfor et Commando, som skulde undersøge disses Antal. Det traf Anna paa Valpladsen, og Underofficeren red hen til hende, satte hende Karabinen for Brystet og spurgte, hvor og hvormange de Norske vare. Veninden besvimede, men A. beholdt sin Fatning. „Tjener Du Din Konge for at skyde Kjærlinger ihjel?" spurgte hun, og han trak skamfuld Karabinen tilbage, men vedblev dog sit Spørgsmaal. „Du kan let faae det at vide," svarede A.; „de ordne sig just nu bag Kirken for at følge Jer paa Vei. Tallet paa dem veed jeg ikke, men det veed jeg, at de mylre som Sand." Han ilede tilbage med denne Efterretning, der fandt en saadan Tiltro, at Svenskerne i Forvirring toge Flugten, for siden efter, alt som de spredte sig, at nedhugges af de vrede norske Bønder.

---

*347. Oberst **V. Budde** havde hidtil ligget i Slesvig med sine Trønder, men fortes nu tilbage og gjorde fra Frederiksstad et Angreb paa Moss (23. April), som endtes med den svenske Besætnings fuldstændige Nederlag. Imens laae General Ascheberg med 2000 Svenskere ved Skjeberg, hvor **Peder Rumohr** var Præst. Denne Præstemand havde selv tidligere forsøgt sig i Krigen, og saameget større Fornøielse fandt Asch. ved at underholde sig med ham. Men R. var snild: han udstillede Snaphaner mellem Skjeberg og Moss, som opbragte alle Bud og Breve mellem Svenskerne. Asch. fik da først at vide, hvordan det stod til i Moss, da Byen var tilbagetaget af Normændene; men nu lod Præsten Buddet i Fred, og selv gav han Rygtet Vinger. Jo mere han mærkede, at Generalen blev mistrøstig, desto flere Nyheder havde han at bringe ham, og det sørtede ham aldrig paa opdigtede norske Seiersbud, som han med stor Alvor forebragte den troskyldige Fjende. Denne blev mere og mere ræd. En Nat opskræmmedes han ved nogle Skud fra Frederikshald. „Hvad er det?" raabte han. „Saalige kan jeg ikke vide det," svarede R. med stor Rolighed, „men sagtens er det Skud fra den danske Flaade, der er underveis med ny Forstærkning." Asch. troede ham, og inden Solsæt var han paa Tilbageveien til Sverrig. — Hermed havde vi gjerne endt Historien; desværre maae vi tilføie, at Kong Carl i sin Forbittrelse slæbte den gjeve Præstemand med sig til Sverrig, hvor han kort efter døde i Fængsel.

---

*348. Thi ogsaa Carl maatte trække sig tilbage. Forgjeves vilde han fordrive **Lützow**, der laae hiinsides Glommen; nu vendte han sig mod Frederikshald, hvis Indbyggere længst havde forberedt sig paa et Angreb og med Iver truffet alle mulige Forsvarsanstalter. Sjælen i dette Værk var den rige Kjøbmand **Peder Kolbjørnsen**, en Broder til Heltinden fra Norderhoug; men hans Broder **Hans**,

der nys var hjemvendt fra Kjøbenhavn, stod ham trolig ved Siden. Peder var altid først paafærde, og ved sit Exempel indgjød han de Øvrige Mod og Lyst til Tropstrelser. Han fik et Frikompagni oprettet, som han selv lønnede, og en Stykpram anskaffede han, holdt ogsaa Speidere trindt paa Grændsen og reiste Bønderne. Iblandt disse udmærkede sig **Ole Svendsen Bakke**, Klokker paa Id, der først selvtredie lagde sig i Baghold i en Kleve ved Veien og skød herfra en svensk Oberst med flere af hans Folk; siden gik omkring og solgte Tobak blandt Svenskerne for at udspeide deres Leilighed; og endelig faldt i Enningdalen, hvor han med sine Bønder og Kolbjørnsens Frivillige oprev og fangede en svensk Postering, paa hvilken han selv havde givet Anviisning. Man vilde hæve ham i Veiret, da han faldt, men Ingen maatte for hans Skyld forsømme sin Gjerning. „Lad mig ligge i Jesu Navn," sagde den brave Klokker; „hils min Kone og mine Børn, at jeg døer fornøiet; men farer I kun fort at gjøre Jert Bedste!" Med disse Ord døde han. — Vi vende tilbage til Kolbjørnsen og Frederikshald. Carl havde lagt sig langs Svinesund og efter en haardnakket Kamp indtaget Svenvig Skandse. Han manglede stort Skyts og vilde derfor tage Frederikshald ved Overrumpling. Saa foretog han ved Nattetid (4. Juli) et heftigt Angreb. Fæstningen havde ikke Rum til sin Besætning paa 1200 Mand, af hvilken en Deel laae i Borgerskandsen, en anden i Byen. Carl lod derfor en Deling trænge ind mellem Fæstningen og Borgerskandsen, for enten at erobre denne eller afskære dens Besætning; men den blev med stort Tab tilbageslaaet af Oberstlieutenant **Landsberg** og hans tappre Flok. Oberstlieutenant **Blix**, som laae i Byen, blev vel af en anden Deling efter halvtredie Times morderisk Kamp nødt til at søge ind i Fæstningen; men Carl fik kun slakket Lov til at blive i Byen, thi den fortvivlede Kamp fortsattes endnu fra Løfter og Kjeldre, fra Pram og Fæstning; og da dette ikke hjalp, stak Borgerne selv Ild i Byen, og Peder K. var den første, som antændte sit Huus. Svensken stræbte af alle Kræfter at slukke Ilden, men han kunde ikke, thi Borgerne vare ligesaa ivrige i at øge den. Han kunde eiheller opnaae den Stilstand paa et Par Timer, hvorom han ved en Trompeter anmodede; thi Peder K. svarede: „Kongen er kommen selvbuden herind, men vi maae see at hjelpe ham ud igjen," og han maatte derfor i Hast trække sig tilbage. Hans eneste Vei gik over Broen, han havde slaaet over Svinesund, men her nedskøde Fæstningen og Prammen hans Soldater rækkeviis, og af de 2200 Mand, hvormed han havde foretaget Angrebet, bleve 1300 dræbte og 200 fangne. Han vilde dog endnu ikke opgive Frederikstens Erobring, meget mere beredede han sig paa et nyt Angreb med større Eftertryk. Hvorfor dette udeblev, skal den næste Fortælling vise. — Forinden vi gaae til denne, maae vi imidlertid meddele følgende Træk. En Deel Qvinder og Børn vare flygtede fra den beleirede By, og Hans K. gik selvanden til Kongen for at bede, at de maatte spares. Carl var ingen Ni-

ding, men han vrededes ved at see K. og bebreidede ham, at baade han og de øvrige Borgere havde grebet Sværdet uden at være Soldater; nu skulde han da ogsaa undgjelde for dem allesammen. „Naar Fjenden falder ind i Landet," svarede K., „er enhver Borger Soldat; jeg har derfor kun gjort min Pligt og skal aldrig fortryde det, ihvad der saa følger paa." Som de talede, slog en Bombe fra Fæstningen ned i Huset og saarede dem begge ved nogle løsrevne Træsplinter; men Kjøbmanden forskrækkedes ligesaa lidet som Soldaterkongen. K. blev nu bortført i Forvaring, men som de gik over en Bro, strøg atter en Kanonkugle tæt forbi dem. K. benyttede sig af den øieblikkelige Skræk, som paakom hans Bevogtere, kastede sig fra Broen i Aaen og svømmede lykkelig fra dem. — **Jakob Værn**, Kjøbmand i Frederikshald, tjente som Captain ved K.s Frivillige. Engang fik han Befaling at forbyde et fjendtligt Parti Overgangen ved Ro, og hans første Salve gjorde fortræffelig Virkning. Men da Svensken gjorde sig rede til at føre igjen, bleve hans Folk bange og søgte Skoven; thi det var lutter Arbeidere fra Saugbrugene. Værn stod ene tilbage, i Fare for at omringes og tages, men han greb et hurtigt Raad. „Andet og tredie Geled, læg an!" raabte han med høi Stemme. „Tilbage, Tilbage," skreg Svensken, „Skoven er fuld af Fjender!" og de havde dog ingen Lyst til at modtage endnu et Par Salver som den første. De vendte altsaa Hælene, og V. var reddet; fik ogsaa sine Folk samlet paany, beredt til at forsvare sin Stilling mod det næste Angreb, hvis det paafulgte; men det udeblev.

---

*349. „O Nordhav, Glimt af Wessel brød Din tykke Sky!" — Denne Fortælling skal være helliget den eventyrligste Søhane, vor Krønike har at fremvise siden Asbjørn Snares Dage, og derfor hele Nordens Yndling. Thi Folket elsker Eventyr, og det gjør det naturligviis ret i; men hans Liv var et Eventyr fra Vuggen og til Graven. Han var et Stjerneskud, der gled hen over Himmelen, ikke i en rolig Midsommernat, men i en sludfuld Stormnat, og funklede saa stærkt og glimrede saa prægtig, at han drog selv det sløveste Øie til sig. Han var klogere end Stjernerne, netop saa klog som Stjerneskuddet, thi han lod ikke Folk trættes ved Beskuelsen; saa vidste han, de gabede; som han funklede klarest, var han i et Nu forsvunden fra Himmelbuen. — Talen er om **Peder Jansen Wessel**, en Raadmandssøn fra Trondhjem, født 7. Novb. 1691 af en Slægt, der havde sit Udspring i Holland. Først skulde han studere, men det havde han ingen Lyst til; saa kom han i Skrædderlære, men løb atter hjem; endelig gik han til Kjøbenhavn. Her tog han Tjeneste paa en Guineafarer, der skulde bringe Negere til Vestindien, og gik ved sin Hjemkomst ombord i en Ostindiefarer. Han fik det Skudsmaal af sine Captainer, at han var som født til Søen og vilde med Tiden blive en stolt Sømand, thi i de haardeste Kulinger var han altid munter, altid den første til at gaae tiltops. Han blev da indskreven som Secadet

og gjorde endnu en Ostindiesfart, men hjemvendte til Bergens Brygge, netop som den nordiske Krig var begyndt. Han gik nu over Land til Christiania, hvor Norges kjække Overstcommanderende, den ridderlige **Vald. Løvendahl** (en uægte Søn af Statholder Gyldenløve), fattede en saadan Tillid til hans Dygtighed, at han betroede ham et Skib, han selv havde udredet, Ormen kaldet, paa fire Kanoner, for at han med det skulde krydse ved de svenske Kyster. Det varede heller ikke længe, før den unge Lieutenants Navn gik fra Læbe til Læbe. Snart ombyttede han Ormen med Løvendahls Galei paa 20 Kanoner, og paa denne udmærkede han sig navnlig, da Gyldenløve under Rygen ødelagde den svenske Transportflaade (1712). Næste Aar slap han lykkelig fra en høist ulige og farlig Kamp med to svenske Linieskibe. Det var i Nordsøen, og det var atter her, han 1714 sværmede om og bragte sikkre og hurtige Efterretninger om Fjendens Stilling. — Paa et af sine Speidertog havde han krydset en god Stund frem og tilbage under den svenske Val uden at kunne indhente den forønskede Underretning, og han gik da (Marts 1714) med ti Mand iland ved Torrekov i Skaane, hvor han ingen fjendtlige Krigere ventede. Han var dog ikke kommet mange Skridt op i Landet, inden nogle svenske Dragoner kastede sig imellem ham og Stranden. Matroserne havde gaaet mindre rask til og naaede derfor i behørig Tid Jollen, thi W. bød dem forgjeves holde Stand; og han var alene, ved tre Dragoner afskaaren fra Strandbredden. De raabte, at han skulde give sig fangen, og den midterste Dragon rakte Haanden ud efter hans Kaarde; men W. forstod uret, gav ham et rask Hug over Haanden, og idet han raabte: „Dengang ei!" gjorde han et rask og sikkert Spring imellem de to andre Dragoner, kastede sig i Stranden, og med Kaarden i Munden svømmede han ud til Jollen. Forgjeves rede Dragonerne efter ham, saalangt de kunde; han var dem for hurtig; og da de ingen Skydevaaben havde, slap han lykkelig bort. — Paa en anden af sine Toure slap han lykkelig fra en todages Kamp med en større svensk Kaperfregat. Hans Uvenner saae dog Dumdristighed i denne Kamp og toge deraf Anledning til at bringe ham for en Krigsret; men denne frikjendte ham, medens hans kjække og aabne Færd befæstede ham saaledes i Kongens Naade, at han strax forfremmedes til Captain. — Hans Deeltagelse i Slaget paa Kolbergerheide have vi allerede omtalt, og skulle da endnu kun tilføie, at nær havde Hvita Ørnen (30 Kanoner) lusket ud ad Beltet til, men W. tvang den at vende tilbage, og til Belønning fik han den derfor at føre. Paa denne blev han nu brugt til de vigtigste og farligste Afseilinger, og allevegne, hvor der behøvedes en dristig og aarvaagen Krydser, var W. paa sin Plads. Han lod det dog ikke blive herved: i Sigte af større fjendtlige Skibe borttog han den ene kostelige Prise efter den anden, og et Par Dage før Slaget ved Jasmund indlod han sig i en ulige Fægtning med et Linieskib og en Fregat, fra hvilken han drog sig ud uden synderligt Tab. Natten før Slaget tog han en Barkasse

fra et svensk Linieskib og bragte ved Fangerne gode Efterretninger om Fjendens Styrke og Stilling; men Natten efter Slaget var han paa Brandvagt mellem begge Flaaderne, og havde da sagtens taget et Linieskib, hvis ikke hans Mandskab havde negtet at entre i Mørke; hvorpaa Raben udtrykkelig paalagde ham aldrig at indlade sig med sin Overmand. Desuagtet gav han sig atter i Kast med et Linieskib og en Fregat under Rygen; mistede ogsaa Stormast og Stænger, og havde kun Gyldenløves Beskyttelse at takke for, at ikke Mandskabets Klager over den Maade, hvorpaa han udsatte det, fik Medhold. Nu bragte hans ufortrødne Kjækhed ham derimod Adelskabet. „For Eders sjeldne Kjækhed, Troskab og Tjenstiver," sagde Frederik den Fjerde, da han overbragte ham nogle Breve i Pommern, „have vi ophøiet Eder blandt vor Adel; I skal herefter hedde **Tordenskjold.**" „Tordenskjold!" udbrød W. og kyssede henrykt Kongens Haand; „Tordenskjold! — Nu, saa skal jeg ogsaa tordne saaledes for Svenskens Øren, at han skal sige, Deres Maj. skjenkede mig ikke omsonst dette Navn!" — Næste Aar, da **Gabel** havde undsat Frederiksstad og Akershuus, og Carl den Tolvte drog sig tilbage til Frederikshalds Beleiring, udrustedes der en Flaade i Gotheborg, som siden skulde bringe Carl, hvad han savnede af Artilleri og Proviant. Gabels Skibe gik for dybt til at kunne nærme sig denne Flaade, der var bygget til at gaae indenskjærs, og Tordenskjold sendtes derfor til Kjøbenhavn for at faae de Skibe ud, som Sehested ifjor havde brugt i Nydyb, og som herlig passede til den svenske Skjærgaard. Tordenskjold tilbød sig selv at udføre det paatænkte Foretagende, naar man vilde stille hiin Flotille under hans Befaling. Han fik den ogsaa: fire Smaaskibe med 116 Kanoner samt tre Galeier, men hørte strax, at den svenske Flaade allerede havde forladt Gotheborg, og skyndte sig derfor efter den. Den laae for Modvind ved D y n ø k i l, tre Mile sydfor Frederikshald. Dette hørte T., og hørte tillige, at Officeerne samme Aften vare til Gjestebud, hvorfor han hverken vilde lade Leiligheden eller den gunstige Vind gaae fra sig. „Svensken gjør Gilde idag; skulle vi gaae med som ubudne Gjester?" raabte han over til den kjække Lieutenant **Peder Grib.** „Det er et Ord!" fik han til Svar, og han styrede strax did, hvor der ventede ham saa varm en Kamp og saa fuldstændig en Seier, som endnu ingensinde. — Den svenske Flaade: 1 Stykpram, 11 Galeier og Halvgaleier, 1 Strombaad, nogle Skjærbaade og 21 Transportskibe, laae tilankers i Dynø Havn, der er to Miil fra de yderste Skjær, og hvor den sidste Fjerdingvei af Indløbet kun er 50-60 Favne bredt, omgivet af høie Fjelde. Langs det snevre Indløb var der Soldater paa begge Sider, to Galeier laae paa Brandvagt, og paa en Holm i Havnen ligefor Indløbet var et Batteri paa 6 Tolvpundigere. Men det gjaldt Flagets Ære og Frederikshalds Frelse; altsaa gik Helten paa. 8. Juli 1716 seilede han med klart Skib og Bramseilskuling ind til Dynøkil; Kl. 6 meldte den svenske Forpost hans Komme, men saa fuldstændig overraskede dog

T. Svensken, at han uden Tab gik igjennem det lange smalle Indløb. Han undersøgte nu det ubekjendte Farvand og gik trøstig mod Fienden. Denne hilste ham allerede Kl. 7½ med en heftig Ild fra alle Sider, og først en halv Time senere kunde T. bide fra sig, efterat han havde bragt Skibene i Slagorden. Kampen fortsattes til Kl. 11 med uformindsket Heftighed paa begge Sider, men nu lod T. sine Skibe bugsere nærmere den svenske Linie, som begyndte at hale ind mod Landet, og Premierlieutenant **M. C. Tønder** lod han angribe Batteriet, som var det Anlæg, der skadede ham mest. Kl. 1 havde Tønder udført sit Hverv, taget Batteriet og fornaglet Kanonerne. Kort efter strøg Prammen, Galeierne og Transportskibene satte paa Grund, og deres Besætninger flygtede iland efter at have sat Ild paa Skibene. Kampen var altsaa endt, men Maalet var endnu ikke naaet, før de grundsatte Skibe vare enten tagne eller ødelagte. Dette var ikke det mindst farlige ved Foretagendet, thi Kampens Larm havde bidraget alle de svenske Tropper fra Omegnen, og paa Fjeldene rundt Havnen stode 5000 Mand, der ved velrettede Skud søgte at tilintetgjøre de danske Bestræbelser i saa Henseende. Tordenskjold, Tønder og Grib kastede sig dog lige kjækt over de tilsigtede Priser, og for at Røgen maatte skjule deres Hensigt, vedligeholdt de en uafbrudt Ild mod Landet. Tordenskjold var allevegne den styrende Fører, og han skaanede ikke sig selv, men Tønder og Grib udførte hans Befalinger med den hensynsløseste Mod. Snart væltede de brændende Tjæreballer bort fra Krudtfade, i hvis Nærhed de vare henlagte; snart nærmede de sig med Varsomhed til opslaaede Krudttønder, hvori der hængte næsten nedbrændte Lunter; snart fastgjorde de Varp i et fjendtligt Skib, som de derpaa halede til sig, og imens faldt deres nærmeste Sidemand, og deres egne Klæder gjennemboredes af Flintekugler fra Landet. Men deres Anstrengelser lønnedes: Stykprammen erobredes tilligemed 4 Galeier, 3 Halvgaleier, 1 Strømbaad, 1 Skjærbaad og 19 velladede Transportskibe; Resten af den svenske Flaade ødelagdes. Og den hele Kamp kostede os dog kun 19 Døde og 57 Saarede. Skibene havde lidt en Deel, men det var snart bødet. — Kl. 9 om Aftenen trak T. sig, begunstiget af Mørket og uden synderligt Tab, ud af Havnen, og næste Formiddag laae han lykkelig under Hvaløerne med sine egne Skibe og de tagne. Ikke blot var Dyne Havn ryddet, men Frederikshald reddet, thi Carl den Tolvte drog sig næste Dag ud af Norge. Faae Dage senere bragte T. sin Konge Efterretningen om denne Virkning af hans stolte Seier ved Dyne. Kongen udnævnte ham da til Commandør og gav ham en Guldmedaille at bære i blaat Baand. — Hans øvrige Bedrifter skulle vi i det Følgende omhandle.

---

*350. Frederikshald blev frelst, men Kjøbenhavn var nær gaaet tabt. — Tydskere og Polakker brede sig Pokker om Krigen, saasnart Svenskerne vel vare ude af Tydskland, og Hollænderne vilde kun beskytte deres Handel med svenske Kapere. Rigtignok havde Danmark

faaet sig en ny Forbunden i Hannovers Churfyrste, som havde afkjøbt det Bremen og Verden for 800000 Rdl., og nu nødig vilde see en Fred, ved hvilken der kunde blive Tale om at tilbagegive Sverrig disse Stæder; ja samme Fyrste havde lagt Storbritaniens Trillingkrone til sin Churhat, saa han i Grunden var en mægtig Forbunden. Men Sverrig kunde endda have ret godt Haab om at faae Danmark til at betale Gildet, naar det blot kunde løsrive Czaren fra Forbundet og slutte ham til sig. Et saadant Forræderi paatog den listige Gørtz sig at opfordre ham til, thi samme Gørtz var fra hertugelig traadt i svensk Tjeneste; og Opfordringen syntes kun altfor godt at lykkes. Rusland skulde nemlig beholde samtlige sine Erobringer paa Finland nær, og dertil endnu erholde visse danske eller tydske Østersøhavne; men saa skulde det hjelpe Sverrig til Erobringen af Norge og den gottorpske Hertug til hele Slesvig og Holsteen. Baade Sverrig og Rusland kunde være velfornøiede med denne Ordning af Sagerne, og det var kun Danmark, som blev udslettet af de selvstændige Staters Række. Czar Peter havde virkelig stor Lyst til at gaae ind derpaa — det var nu russisk Venskab; skjøndt kort iforveien (3. Juni 1716) havde han ved en personlig Sammenkomst i Altona afsluttet et Forbund med Frederik, hvorved de to Herrer ei blot gjensidig betryggede hinanden deres nærværende Besiddelser, men Czaren ovenikjøbet forpligtede sig til med 24000 Mand Landgangstropper at forhjelpe Danmark til samtlige de Landskaber, det i Roskildefreden havde afstaaet til Sverrig. Midt i Juli kom han ogsaa selv til Kjøbenhavn, og kort efter kom hele 40000 Russer istedenfor 24000, ligesom den russiske Flaade forenede sig med den dansk-engelske. Men dermed var ogsaa Iveren forbi, og Langangen paa Skaane blev under alleslags Paaskud udsat, imedens Danmark, som tildeels havde maattet betale Troppernes Overfart, daglig maatte udøse betydelige Summer til at underholde og lønne dem. Derimod blev Hæren trukket nærmere og nærmere om Kjøbenhavn, hvis Havn og Fæstningsværker paa en heel mistænkelig Maade bleve undersøgte af Czaren, og til hvis to Porte han gjorde Fordring paa Nøglerne. Det var klart nok, at han tænkte meget mere paa at bemægtige sig baade Kjøbenhavn og Kronborg end paa et Indfald i Skaane. Men til Overflod modtog Frederik endnu en Meddelelse fra Englands Konge om de russisk-svenske Stemplinger. Spændingen blev da Dag for Dag alvorligere, og endelig vægrede Czaren sig bestemt for enhver Deeltagelse i det svenske Tog. Da traf man fra dansk Side saadanne Anstalter til at møde hans Svig, at han i en Fart maatte drage sine Tropper tilbage til Tydskland. — Endnu dengang blev Sjælland ingen Ørnebo, men de uhyre Omkostninger paa den tilsigtede skaanske Landgang vare bortkastede, og i Rusland havde vi paa det Nærmeste en aabenbar Fjende.

---

*351. Spændingen med Rusland øvede et svært Tryk paa Krigen i 1717, thi Danmark vidste knap, hvad det turde lade eller

gjøre. Aaret blev derfor kun mærkeligt ved et Par Foretagender af **Tordenskjold**, som imidlertid havde erholdt Overcommandoen i Nordsøen. — I Gøtheborg laae der en svensk Flaade, som var til stor Skade for den dansk-norske Søfart. Flere Planer vare udkastede til at ødelægge den, men derved var det blevet. Nu besluttede T. at forsøge en dristig Overrumpling, hvortil han fik det norske Generalitets Samtykke. Altsaa samlede han under Hirtsholmene: 4 Linie- og Skytskibe (170 Kanoner) samt 11 Galeier og Halvgaleier, en Snov, 6 Skjærbaade og fire Chaluppper; og d. 13. Mai før Dag laae han alt, hvor han vilde, skjøndt Uheld forbød ham at begynde Angrebet før næste Nat. Det blev altsaa ingen Overrumpling, og det tilsigtede Maal naaedes heller ikke. Fra halvanden Time efter Midnat fortsattes den ulige Kamp i fem samfulde Timer med en Tapperhed, der vandt Fiendens Beundring og indjog ham Skræk for Fremtiden; men tilsidst indsaae dog T., at der var Intet at udrette mod den altfor store Overmagt, og benyttede derfor den omspringende Vind til at trække sig tilbage uden synderligt Tab. Selv var han fra først til sidst i den heftigste Ild, og kom dog uskadt derfra. Det Samme var ogsaa Tilfældet med den kjække **Hvide**, som var den første i Kampen og den sidste, som trak sig ud af den. Men hverken Kongen eller Admiralitetet vare tilfredse med det mislykkede voveligе Foretagende, og T. fik en ny Advarsel om ikke oftere at indlade sig med Overmagten uden Kongens udtrykkelige Befaling. — Dog vandt T. ved denne Leilighed en Seier over sig selv, som ikke var den mindst smukke af hans mange Seire. Captain Chr. Vosbein paa Søridderen havde under hele Krigen vist sig som en uforneden Krydser, men han var kommen paa Kant med Tordenskjold, og det kan vel være, at han var skinsyg paa den yngre og berømtere Helt, hvis Ordre han nu var underlagt. Han havde ikke alene indgivet en Klage over denne, men, hvad værre var, han havde overhørt hans Ordre og ved sin Ulydighed været den første Aarsag til, at Overrumplingen af Gøtheborg mislykkedes. Derfor havde T. ogsaa klaget over ham og givet Ordre til at afløse og fængsle ham, saasnart han kom i Havn. Men forinden gjorde V. et nyt Bytte, idet han tog en svensk Fregat af samme Styrke som Søridderen. Denne Daad formildede strax den heltmodige T., og V. var neppe sat fast, inden han anerkjendte sin Feil og bad sin Chef om Forladelse. Da var T. paa Øieblikket villig til Forsoning, og ikke alene foranledigede han, at Sagen mod V. bortfaldt, men han fik endog denne for hans sidste Daad forfremmet til Commandørcaptain.

---

*352. Carl den Tolvte paatænkte et nyt Indfald i Norge og anvendte derfor meget paa at befæste Strømstad, som han havde betroet til den stolte General Giertta med hans Grenadeercorps af prøvede Veteraner. Der laae ingen Skibe her, men det var ligefuldt af Vigtighed at ødelægge de paabegyndte Fæstningsværker, og med den norske Overgenerals Bifald gik **Tordenskjold** altsaa did. Han havde tre Linie-

skibe og to Skytskibe (212 Kanoner) samt ni Galeier, og var allerede kommen ind i Skjærgaarden; men Skytskibene og Galeierne dreve af, og dermed var ogsaa for denne Sinde Overraskelsen forpurret. Det varede fire Døgn, inden hele Styrken atter blev samlet, men neppe var dette skeet, for T., som sædvanlig, ved Gudstjeneste og Nadverens Uddeling forberedte sig selv og sine Vaabenbrødre til den alvorsfulde Stund. Midnatten til d. 19. Juli 1717 gik han paa de fjendtlige Batterier. Skibene fik Kugleregnen langskibs, og det ene Dæk blev ryddet efter det andet. Besætningen i Batteriet Carolus blev to Gange bortskudt i mindre end een Time, men Gjerta tvang stedse friske Folk ind i det med Klingen over Ryggen. Desværre fik den kjække **Grib** sin høire Arm knuust af en Kugle, hvorfor hans Skib med fem Grundskud maaatte trække sig ud af Kampen; og som T. ilede mod Land at storme, fik han en Kugle i Armen og en anden i Laaret, saa han besvimet maatte bringes tilside. Han kom dog hurtig nok til Besindelse til at kunne ordne Alt, saa baade Skibe og Galeier reddedes, hvorpaa Kampen ophørte. Angrebet paa Strømstad maatte forvandles til en Indeslutelse. — Under Forsøget paa Landstigning vare to Galeier komne paa Grund. Svensken stræbte at tage dem, men saasnart han atter var kommen til sig selv, var det Tordenskjolds første Bestræbelse at redde dem. Der var imidlertid Ingen, som havde stort Mod paa at vove det farlige Forsøg, skjøndt Heltens Opfordring blev ikke forgjeves. Cadet **Henr. Jul. Wodroff** sprang i en Jolle og spurgte, om der Ingen var, som havde Lyst til at følge ham. Nogle Matroser gik strax med ham, og trods Fjendens vedholdende Geværild naaede de lykkelig til Galeien Sophie, fik en Trodse gjort fast ved den og halede den saaledes ud af Svenskens Vold. Den kjække Cadet blev strax gjort til Lieutenant og fik Galeien at føre, som var gjenvunden ved hans Heltedaad. — Paa Prinds Carl, den anden Galei, var der kun en Lieutenant og en Matros usaaret tilbage. Matrosen fik Beslagseisingerne kappet paa et Seil, hvorved Galeien af Vinden førtes saa langt fra Land, at Svenskerne ikke kunde borde den. Derfor var den dog endnu ikke frelst fra Grenadierernes Ild, og endnu mindre bragt i Sikkerhed. En Halvgalei gik den til Undsætning, og paa dennes Hytte sprang Skipper **Elias Wulff** nøgen op. Ved udfordrende Ord og haanende Adfærd bragte han alle Grenadererne til at sigte paa sig alene, mens hans Kammerater roede rask til og fastgjorde Touget til Prinds Carl. Ogsaa denne Galei blev da reddet, og ovenikjøbet gik den forvovne Skipper skudfri af Legen.

---

*353. De mislykkede Forsøg paa Gøtheborg og Strømstad vare Vand paa hans Uvenners Mølle, og Commandoen i Nordsøen blev **Tordenskjold** fratagen; dog vedblev han at være Chef for Linieskibet Lolland. Paa Ansøgning blev han imidlertid afløst fra denne Commando og gik 7. Decb. 1717 til Kjøbenhavn. Hans Eventyr paa denne Reise kunne vi ikke forbigaae. — For at komme hurtigere

afsted satte han sig i en lille Priisbukkert paa to Trepundigere, som han nys havde frataget Svensken. Han havde kun 22 Mand med sig, af hvilke de 14 ikke vare sevante. Da han kom udenfor Varbjerg, satte en svensk Fregat paa 16 Kanoner og 60 Mand ud imod ham. Vel pleiede han ikke at flygte; her var Overmagten dog saa stor, at han fandt det raadeligst at sætte alle Seil til for at undgaae Strid. Fregatten halede ham imidlertid snart, og da T. kun havde Valget imellem at slaaes og give sig, betænkte han sig ikke længe. Han bragte begge Kanoner paa den ene Side af Hukkerten, uddeelte Vaaben til Mandskabet, tog selv sine bedste Flinter og satte sine to Tjenere ved sin Side, at de kunde lade og række ham dem. Ved Fregattens første Lag blev en af hans Folk skudt, men T. gav Svar som Tiltale, og da han manglede Kugler, lod han nogle engelske Tintallerkener skære i Skraa. Captain Lind fandt dog Kampen for ringe og tilraabte ham, at han skulde stryge Flag. „Det er T., Du har at gjøre med," raabte Helten tilbage, „og han giver sig ikke saa let; men har Du Mod som en ærlig Officeer, saa læg ombord, og kan Du tage mig, holder jeg Dig for den bedste Officeer i Sverrig." Svensken gav atter det glatte Lag og gjorde flere Vendinger for at komme ham paa Siden; men T. vidste saa godt at snoe sig, at han ikke naaede sin Hensigt. Imens vedbleve de at skyde, og mangen svensk Matros havde allerede lukket sine Oine for T.s Flinter. Tilsidst var imidlertid Hukkerten saa forskudt, at den neppe kunde holde sig længer, og Lind svingede sin Hat, idet han lykønskede sig til at skulle bringe T. til Gotheborg. „Nei," svarede T., „det skal hverken Du eller nogen anden Svensk!" I det Samme sigtede han paa Capitainen, skød og traf, og lod alle Pauker og Trompeter klingre under et almindeligt Frydeskrig. Men det hovedingløse Mandskab paa Fregatten tabte baade Næse og Mund, og dreiede kort af. Helten var reddet. — Ved sin Ankomst til Kjøbenhavn bad han først mundtlig, siden skriftlig om at faae sit Forhold undersøgt, da han ikke vilde lade sidde paa sig, hvad Kongen havde erklæret, at hans Angreb paa Strømstad ikke havde været „grundet paa Raison." Undersøgelsen fandt ogsaa Sted, men Admiralitetet erklærede ham for fuldkommen brødefri, da han i enhver Henseende havde brugt Forsigtighed og Overlæg. Hermed gav Kongen sig tilfreds.

---

354. Endelig var Forbundet mellem Rusland og Sverrig paa det Nærmeste afsluttet, og Carl den Tolvte forberedte sig atter paa en eventyrlig Seiersbane, idet han udskrev alt Mandskab fra Drengeindtil Oldingsalderen. Først skulde Norge erobres. Selv brød han 8. Novb. 1718 med tre Afdelinger paa 22000 Mand ind i Smaalehnene. Begyndelsen skulde gjøres med Frederikshald, hvor **Landsberg** laae med iklun 1800 Mand. Men **Kolbjornsen**'erne vare der endnu, og Frederikshalds Borgere vare atter paa deres Post. — Saasnart Svenskernes Mangde var samlet, blev der strax skredet til Belei-

ring. Fortet Gyldenløve forsvarede sig tappert, men efter to Dages Bombardement blev det taget med Storm. I de følgende Dage bleve Løbegravene aabnede mod Fæstningen, som man allerede havde nærmet sig paa 250 Skridt; men Søndagen d. 11. Decb. hvilede man til ud paa Eftermiddagen. Da gik Kong Carl selv ud at drive paa Arbeidet, og han stod i en Løbegrav, hvor Fæstningens Kugler susede ham om Ørene. Medens han stod her, lænet paa Brystværnet, traf en Kugle ham i Hovedet, og han døde øieblikkelig. — Men i hans Hær var der tvende Tronjægere: hans ældste Søsters myndige Søn, den gottorpske Hertug Carl Frederik, som vilde have Beleiringen fortsat; og hans yngste Søsters Mand, Prinds Frederik af Hessen, som derimod vilde hjem for at sikkre sin Hustru Regjeringen. Baade i den ene og anden Retning satte den sidste sin Villie igjennem, helst da han gjorde Krigskassen til Gribsgods for Generalerne; og ti Dage efter Carls Død var Norge renset for Fjender paa denne Kant. — Allerede længe forinden var Armfeld med 9000 andre Svenske rykket ind i Trondelagen, hvor **V. Budde** kun havde 3500 Soldater og 2400 Bønder at sætte imod ham. Armfeld naaede lige til Trondhjem, men her laae Budde og vilde ikke give sig. Af Mangel paa Tilførsel maatte da Svensken trække sig tilbage, men de norske Bønder behandlede ham kun med liden Gjestevenlighed. Da han saa i Tydalen fik Efterretningen om Kongens Fald, priste han den nærmeste Vei til Sverrig. Men den gik over Tydalsfjeldene, hvor en pludselig Frost med heftigt Sneefog anrettede en saadan Ødelæggelse i hans Rækker, at Halvdelen blev liggende paa Stedet, mange bleve Krøblinger for deres hele Livstid, og kun faae var der, som kunde rose sig af, at de havde gjort Vinterveien ud af Norge med hele Lemmer og uskadt Helbred. — Det var Enden paa de mægtige Rustninger og det haarde Angreb, af hvilket Norge hverken fik Last eller Lyde. Men til Moss kom **Tordenskjold** med en Føring Tropper strax efter Kong Carls Fald. Neppe erfoer han denne overraskende Tidende, før han skyndte sig tilbage til Kjøbenhavn, hvor han d. 28. Decb. var den Første, som bragte Kong Frederik den store Nyhed; og til Tak blev han lønnet med en Schoutbynakts Værdighed.

---

*355. Kong Carls Død gjorde en brad Ende paa det venlige Forhold mellem Sverrig og Rusland; derimod forberedede den Fred med England, Holland, Preussen og Polen. Med Danmark fortsattes Krigen. — I det tidlige Foraar 1719 indesluttede **Tordenskjold** atter Gøtheborg, og ved Sommertid bød han over en Magt saa stor som aldrig forhen: 13 Linieskibe, Fregatter osv. med tilsammen 528 Kanoner samt to Flydebatterier, en Bombardeer, fire Galeier og to Lodsgalioter. Mens han lod en Deel af Flaaden blive for Gøtheborg, gik han med den større Styrke mod Marstrand; og vi skulle nu betragte det berømteste af hans Foretagender næst Kampen ved Dynekil. Marstrand laae paa samme Klippeø, som da Gyldenløve tog den,

men dens Fæstningsværker vare nu langt stærkere. Carlsteen i Vest, Gustavsborg i Syd og et Batteri i Nord lukkede godt for selve Byen, hvis Havn i Nordost dannedes af Kooen og Kløveroen, der kun vare adskilte ved et smalt Sund, opfyldt med Klipper og Skjær og beskyttet af befæstede Holme. I Havnen laae en svensk Flaade: 12 større Skibe med 445 Kanoner og Svingbasser samt to Brandere, to Galeier og nogle mindre Skibe. Fæstningens Commandant var Oberst Danckward, Flaadechefen Commandeur Sjøblad. For at faae sikkre Efterretninger om Fjendens Leilighed forklædte T. sig og tog en Kurv Fisk paa Armen, som Visen synger: „Tordenskjold han var polisk, gik omkring og solgte Fisk." Men han passede vel paa, at han ikke solgte formeget, thi han vilde have alting at see, og holdt den derfor i ublu Priis. Han var allevegne: paa Flaaden, i Byen og paa Fæstningen, men ingensteds blev han røbet, da han talede Svensk som en Indfødt; og den Overbeviisning kom han til, at de fjendtlige Skibe lode sig ødelægge, hvor godt de end vare gjemte. Altsaa landede han d. 21. Juli paa Kooen, og fra begge Sider begyndte Bomberne deres Vandring. Først Sondagmorgen d. 23. fandt dog Hovedangrebet Sted. Fra begge Sider gjordes utrolige Anstrengelser, men Tordenskjolds Tilbud, at han vilde gaae bort igjen, naar man medgav ham tre af Linieskibene og tre af Skytskibene, gik Svensken naturligviis ikke ind paa. Saa gik han Kl. 9 om Form. iland paa Byens Nordside, og efter en kort Modstand var denne i hans Vold. Forskrækket begyndte det svenske Skibsmandskab at flygte til Carlsteen, men skød først med Kanoner fra Tækket ned i Skibene for at faae dem til at synke. Altsaa paaskyndte T. deres Flugt med Granater, og sendte Folk ombord i de Flygtedes Sted, som kunde tage Priserne i Besiddelse og stoppe for Grundskuddene. Fæstningens Ild forbød ham dog at udhale flere end fire af de større Skibe med 133 Stykker, medens Resten sank eller opbrændtes. (Dog optog den dygtige **Judichær** siden tre af de sunkne med 136 Stykker.) — Flaaden var altsaa ødelagt, og det var Alt, hvad T. havde tilsigtet; i Byen og Batterierne havde han desuden taget 45 svære Kanoner. Men Lykken gav Haabet Vinger, og nu fattede han den dristige Beslutning at indtage det uindtagelige Carlsteen. Han bombarderede altsaa Fæstningen med Alt, hvad der kunde række op ad Klippen, og da Commandanten vedblev at beskyde Byen, laante han Borgerne baade Folk og Baade til at flytte dem selv og deres Eiendele over paa Kløveroen. Det varede dog ikke længe, inden han saae, at Magten ene gjorde det ikke; han maatte bruge List, hvis han vilde indtage Carlsteen. Han fik at vide, at der blandt Besætningen var en Deel misfornøiede Sachsere, og kastede derfor tydske Breve ind Fæstningen, i hvilke han af al Kraft raadede til Overgivelse. Desuden talte han om en stor Forstærkning, om 20000 Mand, som hastede ham til Undsætning; og sin egen Magt gjorde han langt større, end den var. Da nu desuden Fæstningens Krudtmagazin var sprængt i Luften og

et Kornmagazin opbrændt, blev Commandanten ængstlig. Qvinder, Børn og feige Tydskere overhængte ham stadig, og han indlod sig i Underhandlinger. Han sendte Socaptain Utfall ned i Byen, at han skulde see, hvor stor den danske Krigsmagt var; men ham drak T. fuld og opstillede de samme Folk i forskjellige Gader, saa Captainen bildte sig ind, at de 6-700 Mand vare ligesaa mange Tusinder. Altsaa capitulerede Danckwardt d. 26. Juli. Men T. syntes, at det varede forlænge, inden han rykkede ud. Han gik da med nogle faae Mand op til Fæstningen, lige til Commandantens Vinduer. „For en Ulykke, hvad noler I efter!" tilraabte han denne; „veed I ikke, at Tiden er allerede udløben?" Og strax blev Fæstningen rømmet. — **Frederik den Fjerde** var i Strømstad, da han modtog denne Efterretning. Næsten uden Sværdslag var han d. 20. Juli rykket herind fra Norge. Det var ikke mere end billigt, at han udnævnte sin kjække Schoutbynakt til Viceadmiral, bandt egenhændig sit Brystbillede, rigelig besat med Diamanter, i hans Knaphul, samt hædrede baade ham og alle hans Skibschefer med Guldmedailler, de subalterne Officerer med Sølvmedailler, forfremmede desuden forskjellige af dem.

---

*356. **Tordenskjold** forsøgte et nyt Angreb paa Gøtheborg; han vilde tage Castellet Nyelfsborg og derved lette Byens Erobring for den ventede Landhær. Men fra Kl. 11 om Aftenen d. 1. Aug. til Kl. 5 om Morgenen d. 4. vexlede Castel og Skibe ved Dag og Nat en morderisk Ild med hinanden, dog uden andet Udslag, end at de gjensidig gjorde hinanden adskillig Skade. Flaaden maatte tilsidst trække sig bort og lade Elfsborg ligge. — Imidlertid standsedes baade Land- og Søkrigen ved engelsk Mægling, og Tordenskjold maatte sende største Delen af sin Flaade til Kjøbenhavn. Svenskerne benyttede Leiligheden, og d. 12. Sept. borttoge de under Grotø to Flydebatterier, en Bombardeer, en Galei og fire Transportskibe, som de lagde ind under Gammelelfsborg. T. fnyste. Efter Samraad med sin Flagcaptain, **Ole Budde**, foretog han da sit sidste Krigstogt med hvad han endnu havde tilbage af Skibe: tre Galeier, tre Skjærbaade og syv Chalupper. Det var Natten til 8. Octb. 1719. Ubemærket gik han forbi Nyelfsborg, overrumplede Batterierne ved Gammelelfsborg, hvis Kanoner han fornaglede, og bemægtigede sig de derliggende Skibe. Paa Grund af det forsænkede Farvand fik han dog kun Galeien Prinds Carl med sig; de øvrige maatte han sprænge i Luften. Og med velforrettet Ærinde vendte han tilbage til Marstrand, uskadt af den vedholdende Ild fra det opskræmmede Nyelfsborg. — Mens Gammelelfsborgs Kanoner fornagledes, var Captain **Cleve** sendt iland at bemægtige sig en Vagt. Hans Folk vare af det sjællandske Nationalregiment og havde blaat Underfoder; derfor bød han dem vende Kjolerne, at de kunde see ud som Svenske. Da de nærmede sig Stedet, raabte en svensk Skildvagt dem an. „Det er Venner," svarede Cleve paa Svensk, „der komme fra Galeierne paa Bohuuselven

med danske Fanger," og bad ham vise sig Vagthuset. Saaledes fik han Veien anviist, og Vagtstuen var da hurtig rømmet.

---

357. Krigen havde varet paa ellevte Aar. Den havde givet Anledning til mangen glimrende Heltedaad, men Norden havde oprevet sine egne Indvolde, og kun Jættenaboen i Øst havde nogen sand og blivende Fordeel af den. — Sverrig var mest udmattet efter sine tyveaarige, krampagtige Anstrengelser. Baade til Preussen og til Rusland maatte det afstaae forskjellige Provindser, for ikke at tale om Bremen og Verden, som Hannover beholdt. Penge og Varer lade sig vanskelig beregne, men af Mennesker skal Kong Carls Heltevandring have kostet Sverrig en heel Million. Endelig sluttedes Freden med Danmark paa Frederiksborg Slot d. 3. Juli 1720. — Sverrig maatte betale 600000 Rdl. i Krigsomkostninger(!) og opgive den Toldfrihed i Sundet, som det havde været i Besiddelse af siden Brømsebrofreden. Denne sidste Betingelse var vistnok af Vigtighed, thi Toldfriheden var kommet Enhver tilgode, som gik under svensk Flag, og Tid efter anden var derfor den indbringende Sundtold sunket ned til næsten Intet. Men Danmarks fornemste Vinding af Krigen burde dog Erhvervelsen af det hertugelige Slesvig have været. Sverrig forpligtede sig til aldrig at understøtte den holsteenske Hertug i hans fremtidige Krav paa denne gjenvundne Deel af Danmarks Rige, mens Frankrig og England gik i Borgen for, at Danmark til evige Tider skulde blive i uforstyrret Besiddelse af hele Slesvig. Altsaa tog Frederik (Patent 22. Aug. 1721) det forrige hertugelige Slesvig til sig. Hyldingseden aflagdes paa Gottorp (4. Sept. 1721) af Slesvigs daværende Stænder, Prælater og Ridderskab, samt af Godseierne og Provsterne; den augustenborgske Hertug indsendte en skriftlig Hylding; paa Landet og i Stæderne modtoge Amtmændene Hyldingen. I Hyldingseden lovede Enhver for sig selv og Efterkommere at være Kongen tro og huld som eneste souveræn Landsherre, som og samtlige hans kongelige Arveefterfølgere efter Kongelovens Lydende. Det gamle Sønderjylland var saaledes atter fuldstændig indlemmet i Danmarks Rige. Vel var der i ti Slægtled og derover af alle Kræfter arbeidet paa at fortydske denne vor Grændsemark, at vende Befolkningens Hu fra Moderlandet til det fremmede Tydskland, forvende dets Sprog og forvride dets Skikke og Tankegang; men dette Folkemord var ikke engang halvveis lykkedes. Nu var det afrevne Lem gjenforenet med sit Legeme, og ved kjærlig Pleie maatte det fuldstændig kunne sammenvoxe dermed, og al den gamle Sygdom og Elendighed vilde letteligt forglemmes. Da var en elleveaars Krig, og havde det været en elleve Gange elleveaars, ikke nogen altfor dyr Betaling. Men desværre! Indlemmelsen fandt kun Sted paa Papiret, de tarveligste Skridt til at fremme og betrygge den organiske Sammenvoxen udebleve, og en tydsk Regjering tog sig kun lidet af den danske Folkeeiendommelighed.

Derfor vedblev det danske Lands Fortydskning at gaae fremad under tydske Embedsmænd af enhver Art. Og Slesvig maatte paany erobres af den fjerde eller femte Slægt fra Kong Frederik, der dog troede at have erobret det for evig og altid, og hvem „den europæiske Nødvendighed" nok saa høitidelig sagde god for dets uforstyrrede Besiddelse.

---

358. **Tordenskjold** overlevede kun Krigen i faae Maaneder. Han fik Lov til at gjøre en Udenlandsreise, men kom ikke længere end til Hannover. Her gjennempryglede han en Kjeltring af Spiller, en Oberst, som i Hamborg havde trukket en af hans Venner op, men var bagefter godmodig nok til at gaae ud med ham. Paa Gledinge Mark i det Hildesheimske blev han gjennemboret af denne (12. Novb. 1720), og døde i sin Kammertjeners, den trofaste Kolds, Arme med det sagte Suk: „Gud være min arme Sjæl naadig for Jesu Skyld!" Han blev ført til Holmens Kirke i Kjøbenhavn, og der staaer endnu hans Kiste ved Siden ad Niels Juels. Det tunge Marmor gjemmer hans Støv, det lette Sagn hans Minde:

„Rul henover Fjeld og Belt, Kæmpesang om Nordens Helt!
Sjung med et Aarhundreds Røst Heltens Navn fra Kyst til Kyst!"

sang Digteren, og det ene Hundredaar med det andet skal efterkomme hans Bøn. — Men over Helten ville vi ikke glemme Mennesket, hverken det ydre eller indre. Han var undersætsig, bredskuldret og sværlemmet, havde en stor, kroget Næse, fyldige Læber og en kløftet Hage. Hans blaae Øine laae noget dybt, hans Stemme var saa stærk, at han som Cadet kunde overstemme hele Holmens Menighed, og med ualmindelige Legemskræfter forbandt han en ligesaa ualmindelig Hurtighed og Smidighed. I at skyde med Riffel og Pistol havde han neppe sin Lige: han skød Proppen af en Flaske uden at beskadige denne, traf Esset paa et Kort og pudsede et brændende Lys uden at slukke det. Han var ærlig og troskyldig som et Barn, hidsig, men snart god igjen, velgjørende mod Fattige, kjærlig mod sin Slægt og til Døden taknemmelig mod sine Velgjørere. Svig hadede han, Feighed foragtede han, kun den Modige var hans Ven. I Omgang var han munter, bjærv og fritalende; i sit Levnet var han visselig ingen Helgen, men med barnlig Tro holdt han sig desuagtet tæt til sin Gud. „Ven med Fjende bandt hans Krands! trende Riger saae hans Glands!" — Derfor endnu dette, at i Sverrig brugte Mødrene hans Navn til at skræmme deres Børn med. „Tier Du ikke stille," sagde de, „kommer Tordenskjold!" — Hvorledes hans eget Mod fostrede Mod og Snildhed omkring ham, have vi oftere antydet; **Grib** og **Tønder** maa Ingen glemme over Tordenskjold. Men heller ikke hans ældre Samtidige maae glemmes, og mindst maa det forties, at det var **Gyldenløve**, **Gabel** og **Judichær** (af hvilke dog de tvende sidste faae Aar senere faldt i Unaade), „hvis kloge Bestyrelse satte Søetaten istand til at udføre de Foretagender, Kongen paalagde den." Saameget tungere er det at maatte tilføie, at finantsielle Vanskeligheder gjorde det umu=

ligt for dem at vedligeholde Flaadens Styrke. Sverrigs Flaade var i en maadelig Forfatning efter Krigen; det Samme var ligesaa fuldt Tilfældet med den dansk-norske. „De skandinaviske Mariner havde indbyrdes ødelagt hinanden, paa samme Tid som Rusland lagde den allerførste Grund til en Sømagt, der siden voxede i Tagetal." og har nu naaet en Styrke, imod hvilken det trefoldige Norden, som forhen beherskede Havene, kun har idel Svaghed at opstille.

---

*359. Fra Heltene paa Mark og Bølge vende vi os til en fredelig Helt af den ædleste Natur. **Hans Poulsen Egede,** Grønlændernes Apostel, blev født paa Harstadgaard i Nordlandene 10. Febr. 1686. Hans Fader, en Sorenskriver, havde taget sit Navn af sin Fødeby Vesteregede i Sjælland, hvor Bedstefaderen, en Broder til den forhen omtalte Poul J. Colding, var Præst. Egede kom 1704 til Kjøbenhavns Universitet, og da han her havde gjort sig færdig, viedes han 1707 til Præst for Vaagens Menighed i Nordlandene. Ved at læse om de gamle Nordmænds Colonier paa Grønland og ved at høre, at de nærværende Grønlændere vare forvildede Hedninger, grebes han allerede næste Aar af en uimodstaaelig Trang til at bringe Evangeliets Lys til de fjerne Egne, hvor det havde ophørt at skinne blandt Folk, han troede at nedstamme fra Norge, men til hvilke nu ingen Nulevende kjendte Veien. Forgjeves bekæmpede han denne Trang, om hvis guddommelige Oprindelse han i Anfægtelsernes Stund gjordes uvis; forgjeves bønfaldt Slægt og Venner ham om at opgive saa fortvivlet en Tanke; forgjeves blev han den kloge Verdens Spot, og forgjeves optaarnede tusinde Hindringer sig for den fattige Landsbypræst; 1718 nedlagde han sit Embede og drog til Bergen for udeelt at virke for sit Livs Opgave. Hans trofaste Hustru, den fromme **Gertrud Rasch,** stod ham opmuntrende ved Siden; eiheller hun skræmmedes tilbage af Møie og Fare, Trængsel og Spot; meget mere styrkede hun sin Husbonde i Troskab mod den Beslutning, hvilken ogsaa hun havde anerkjendt som et Kald herovenfra. — Endelig fik Norden Fred, og endelig bøiede baade Konge og Privatmænd Øre til hans utrættelige Forestillinger. Kongen havde han tildeels vundet ved en mundtlig Samtale; forskjellige Privatmænd, mest i Bergen, fik han omsider til at sammenskyde henved 10000 Rdl., efterat han selv først havde tegnet sig for 300 Rdl., der var alt det, hvortil hans Eiendele kunde udbringes; og Skibet Haabet førte ham 3. Mai 1721 ud af Bergens Havn. Jo længer de seilede, des vanskeligere blev Farten, thi Skibet omringedes af Drivis, saa det tidt stod ganske stille, og det mismodige Mandskab vilde endelig vende tilbage; men Egede bekæmpede baade deres Misnøie og Mismod, og d. 3. Juli naaede han Grønland. Her byggede han et Huus til Skjul mod Vinteren, og i sin Glæde kaldte han Stedet Godthaab, drog saa daglig om blandt Grønlænderne, undsleg sig heller ikke for at overnatte i deres hæslige Hytter, lærte deres Sprog, gjorde sig bekjendt

med deres Sæder, var venlig mod dem i Alt, hjalp dem i Alt, trøstede dem i deres Nød og pleiede dem i deres Sygdomme; navnlig da Børnekopperne første Gang kom til Grønland, hvor de rasede med en uimodstaaelig Voldsomhed. Da var han baade Præst og Læge, husede Enhver, som tyede til ham, pleiede de Syge og begrov de Døde. Paa mangt et Sted overvandt han derfor Folkets sløve og dyriske Ligegyldighed, spredte dets dybe og mørke Vankundighed og gjorde en Ende paa den Mistænksomhed og Uvillie, hvormed det ellers altid kom den Fremmede imøde. Til ham selv og hans Huus fattede Grønlænderne idetmindste Tillid og Kjærlighed, hørte med Begjerlighed hans Lærdomme og Formaninger, indrettede deres Levnet efter hans Forskrifter, ja ikke saa Faae toge med Glæde ved Christendommen, og 150 Børn bleve døbte. Saaledes gav en døende Grønlænder ham det Vidnesbyrd: „Du har gjort imod os, hvad Ingen af vore Egne skulde have gjort; Du har givet os Føde, naar vi ikke havde Noget at spise; Du har begravet vore Døde, der ellers vilde have ligget som et Rov for vilde Dyr; Du har i Særdeleshed underviist os om Gud og hvorledes vi kunne blive salige, saa vi nu kunne døe med Glæde." En anden fjerntboende Grønlænder laae ogsaa for Døden, men han trøstede sine Børn med de Ord: „Inden I faae fortæret Sildene og de tvende Sælhunde, finder Præsten Eder nok, og saa tager han Eder hjem med sig; thi han elsker os Alle og vil gjerne sørge for enhver af os." — Men Egede sørgede ikke alene for Christendommens Udbredelse; han vaagede ogsaa for Handelens Opkomst. Man havde betroet ham Opsynet med denne, og han vidste desuden godt, at Held i Handelen betingede Missionens fortsatte Understøttelse. Han opsøgte de bedste Pladser til nye Bygninger og de rigeste Fjorde for Fiskeriet; han drog foran paa de Undersøgelser, som Regjeringen foranstaltede for at lære Landets Beskaffenhed og Frembringelser at kjende; og ved intet nyttigt Foretagende holdt han sig nogensinde tilbage. Stundom reiste han endog saa høit i Nord, at han neppe kunde faae nogen Grønlænder til at følge sig. Paa en saadan Reise havde en Deel Indfødte flokket sig paa Strandbredden for at bortjage de Danske med Buer og Pile; men neppe fik de Øie paa Egede, før al deres Harme lagde sig: de lode Danskerne komme iland, indbøde dem i deres Hytter og viste dem villig Vei overalt. — Fiskerierne sloge dog ofte feil og Handelen med dem. Men at arbeide for Intet var ikke Regjeringens Hensigt, og 1731 gav Christian den Sjette ham Valget imellem at opgive Herrens eget Værk og vende hjem, eller at udsætte sig selv og Sine for Hungersdøden. Den Løn, han havde modtaget som Missionær (300 Rdl. aarlig), var ganske medgaaet til hans Værks Fremme, men dette var, som han sagde, en frivillig Gave. Mest havde han hidtil ernæret sig ved sin egen Fiske- og Fuglefangst, men denne var dog ikke tilstrækkelig for hans talrige Huus. For mangen Anden havde der altsaa intet Valg været. Men Grønlænderne anraabte ham flareviis om at blive; og han blev; og Gud bøiede ved en paaføl-

gende lykkelig Hvalfangst Kongens og Missionscollegiets haarde Hjerter. Regjeringens Understøttelse vedblev, og Egede fortsatte sin Gjerning som hidtil. Da sendte Gud ham en endnu tungere Prøvelse, idet han tog hans Hustru fra ham. Som hun havde staaet trøstende og opmuntrende hos ham, da han for sit Kalds Skyld vilde opgive sit Fædreland, saaledes havde hun endnu havt Mod til at støtte og styrke ham, da Fædrelandet nys truede med at opgive ham, og hun var ikke den sidste til at holde ham tilbage blandt Møie og Trængsel. Dengang Børnekopperne rasede (1733), sparede hun hverken Sundhed eller Kræfter, men uden at afskrækkes af de Syges Stank og Ureenlighed vaagede hun hos dem, tillavede dem Mad og Lægemidler, trøstede og opmuntrede dem. Nu døde hun (21. Decb. 1735). Da udtømtes ogsaa hans Kræfter, og svækket paa Sjæl og Legeme forlod han 9. Aug. 1736 Grønland, for i Hjemmet at virke for den Gjerning, han ikke længer paa Stedet havde Kræfter nok til at udrette. „Alt, hvad han kunde føre med sig, var den himmelske Kjærlighed i hans Bryst, der havde ladet ham udrette saameget, og hans jordiske Livs Kjærlighed, der nu var indsluttet i hans Kones Kiste." I Kjøbenhavn oprettede han et grønlandsk Seminarium og udarbeidede forskjellige Værker i det grønlandske Sprog; havde ogsaa 1740 tænkt at vende tilbage, hvilken Beslutning imidlertid ikke kom til Udførelse. Endelig døde han i Stubbekjøbing, i Huset hos sin ældste Datter, 5. Novb. 1758.

„Hos Gud nu den Apostel boer; hans Sjæl Gud evig glæde!
Hans Mindevaad hoit over Jord forløste Sjæle qvæde.
Hans Bautasteen er Korset hist, som leder til den Herre Christ,
Hvor isnet Sjælen gyser;
Fra Bølgebjerg af evig Iis det peger mod Guds Paradiis
Og gjennem Natten lyser."

— Egede forlod dog ikke Grønland uden at have overgivet sin Gjerning i sin ældste Søns Hænder. Den ædle **Poul Egede** (1708-89) fortsatte sin Faders Værk, først i Grønland, siden ved Seminariet i Kjøbenhavn. Han var ganske besjælet af sin Faders Fromhed, hans milde Begeistring og sagtmodige, udholdende Varme. Han blev dog kun syv Aar i Grønland (1734-41), men her hjemme vedblev han at virke til Missionens Fremme ved Udgivelsen af en grønlandsk Oversættelse af det Nye Testament, en grønlandsk Catechismus, grønlandsk Ordbog, grønlandsk Grammatik osv. — Ved Siden ad Grønlændernes Apostel er der et Par samtidige Aandsfrænder, som ogsaa fortjene at mindes: Trønderen **Thomas v. Westen** (1682-1727) og Sachseren **Bartholomæus Ziegenbalg** (1683-1719). Westen var den egentlige Skaber af Missionsværket i Finmarken og Lapland, og dette Værk helligede han hele sit Liv i kjærlig Utrættelighed. Ziegenbalg blev kaldt hertil fra Tydskland for kort efter at gaae som Missionær til Ostindien. Han fandt bitter Modstand derovre, men den mødte han med en udholdende Nidkjærhed, som godtgjorde, at han ikke var nogen Leietjener, og som heller ikke blev uden Virkning.

Han lærte mangen en Hedning at bøie sig for Frelseren, og ham selv maatte tilsidst hans Fjender yde baade Agtelse og Anerkjendelse.

---

*360. En langvarig Krig var allerede en haard Landeplage, men Frederik den Fjerdes Regjering hjemsøgtes af endnu tre store Ulykker. Først rasede Pesten 1710-11 paa Sjælland, og rasede navnlig det sidste Aar med en saadan Voldsomhed i Kjøbenhavn, at den i faae Uger skal have bortrevet henved 30000 Mennesker, eller omtrent Halvdelen af Byens daværende Befolkning. Dernæst skete der Juleaften 1717 et skrækkeligt Digebrud paa Slesvigs Vestkyst, hvorved flere tusinde Mennesker omkom, og hvorved der anrettedes en saadan Ødelæggelse paa de frugtbare Marsklande, som ingen anden Flod havde afstedkommet siden den store i 1634. Endelig hjemsøgtes Kjøbenhavn 20. Octb. 1728 af en Ildebrand, som rasede i flere Dage. Næsten de to Trediedele af Byen lagdes i Aske, eller omtrent 2500 Privathuse foruden en Mængde offentlige Bygninger. Fem Kirker brændte (Vor Frue, Petri, Helliggeistes, Trinitatis og Reformeert) tilligemed forskjellige Hospitaler samt Raadhuset med alle dets vigtige Papirer. Husene reiste sig dog snart igjen, men det føleligste Tab lede Videnskaberne: ikke blot brændte næsten hele Universitetet med Professorboligerne og Communitetet samt Regentsen, Valkendorfs, Borks og Elers' Collegier, men derhos hele Universitetsbiblotheket med dets kostelige Skatte af sjeldne Bøger og endnu sjeldnere Haandskrifter, hvis Tab for ingen Priis lod sig erstatte; ei at tale om det astronomiske Taarn, hvor Tyge Brahes Instrumenter fortæredes. Under og efter Branden gjorde den trofaste Konge Alt for at standse Ødelæggelsen og lindre Nøden. — Uagtet disse Ulykker, uagtet den kostbare og langvarige Krig, opførte Frederik dog adskillige Bygninger. Til Kjøbenhavns Forsvar mod Søsiden anlagde han (1713) Søbatterierne Trekroner og Prøvesteen; Cancelli- og Rentekammerbygningerne hidrøre ligeledes fra ham; desuden udvidede han Kjøbenhavns Slot og byggede Fredensborg og Frederiksberg Slotte. Endnu mere hædrer ham dog Vaisenhusets Stiftelse (1727), i hvilket hundrede forældreløse Børn skulde nyde fri Kost og Underviisning. Men navnlig har **Fjerde Frederik** knyttet sit Navn til Almueunderviisningen. Med denne havde det hidtil seet jammerlig ud. Den eneste Lærdom, Bonderbørnene fik, blev givet dem af Skolemestre, som vidste lidt nok selv, og som i Sommertiden droge fra By til By og samlede de Unge i Hytter af Græstørv med Tage af sammenflettet Løvværk; thi andre Skolestuer havde man ikke paa Landet. Om Vinteren var der slet intet Skolehold. Da hørte Kong Frederik paa det Raad, som Frederiksborg Slotspræst gav ham, den gjeve **Peder Hersleb** (1689-1757), siden Sjællands nidkjære og høitfortjente Biskop; og trindtomkring paa Ryttergodset opførte han 240 grundmurede Skolebygninger, ansatte Lærere ved dem, anviste disse faste Indtægter og anordnede en bestemt Underviisningsplan. Dermed blev han ret egentlig Skaberen af vor Folkeskole.

---

*361. **Frederik den Fjerde** har Krav paa at kaldes en af Danmarks bedre Konger: ved Arbeidsomhed søgte han at bøde paa sin forsømte Opdragelse, og lidt efter lidt erhvervede han sig virkelige Indsigter. „Han lignede Christian den Fjerde i Virksomhed og vilde som denne selv kjende alle Regjeringssager, hvorfor han ofte arbeidede til langt ud paa Natten med at gjennemgaae indkomne Ansøgninger, Forslag og Indberetninger. Han var ærlig og aaben af Tænkemaade, jævn af Sæder, ligefrem mod Høie og Lave; kun i sine sidste Aar viste han stundom en altfor stor Mistænksomhed, fremkaldt ved den Utroskab, han oftere opdagede hos sine Embedsmænd. Han elskede Folket og holdt Adelen indenfor de tilbørlige Skranker; Bondestanden tæller ham med Christian den Anden, Christian den Fjerde, Frederik den Sjette og Frederik den Syvende blandt sine store Velgjerere." Efter et Par Aars Svagelighed, som forøgedes ved to uheldige Fald, døde han af Vattersot paa Odense Slot, paa Hjemreisen fra Gottorp, 12. Octb. 1730. — Det ene af de omtalte Fald havde nær kostet ham Livet. Han var tilstede paa Støbehuset (Gjethuset) ved nogle Kanoners Støbning, og havde Plads paa en Forhøining. Et Uheld fandt Sted ved Støbningen, og det gløende Metal løb ind under Forhøiningen, hvis ene Bille det antændte. Under den almindelige Forvirring kunde Kongen ikke komme ned ad Trappen og ilede til en smal Stige paa Forhøiningens anden Side; men han tog feil ad det første Trin og styrtede ned fra en temmelig betydelig Høide. Til Lykke havde han en tro og paapassende Livtjener, **Erik Torm** (siden Politimester i Kjøbenhavn); han havde holdt Øie med sin Herre og greb ham i sine udstrakte Arme, hvorved Faldets Fare formindskedes. — Frederiks første Hustru var Louise af Meklenborg-Güstrow (1667-1721), med hvem han havde fem Børn, af hvilke dog kun en Søn og en Datter overlevede ham. — Hans anden Hustru var Anna Sophie Reventlow (1693-1743), en Søster til ham, der laae under ved Helsingborg; og er dette Ægteskab en bedrøvelig Historie, som man maatte ønske at kunne forbigaae. Kongen bortførte hende 1712 fra Klausholm, og skjøndt han allerede havde en lovlig Hustru til sin høire Haand, gav han dog hende den venstre og lod sig vie til hende af en flensborgsk Conrector, som i dette Øiemed blev gjort til Hofpræst. Dette ugudelige Forhold vedvarede i ni Aar. Da døde den virkelige Dronning, og „Fyrstinden af Slesvig" blev tvende Dagen efter viet til Kongens høire Haand, som selv paasatte hende Kronen, og erklærede hende for Danmarks Dronning, holdt ogsaa det sædvanlige glimrende Indtog med hende i Kjøbenhavn. Samtlige Børnene af dette Ægteskab døde som Spæde.

---

*362. Islænderen **Thormod Thorfason** (1636-1719) kom 1655 som Student til Kjøbenhavn og udnævntes 1660 til kongelig Tolk ved de islandske Oldsager. Han gjorde flere Reiser til Island og bragte tilbage derfra en Mængde sjeldne Haandskrifter; modtog

ogsaa flere Beviser paa Frederik den Tredies Naade, til hvis Brug han maatte oversætte forskjellige islandske Sagaer. Han var dog ingen Spytslikker: i en Audients hos Kronprindsen vilde han slet ikke forstaae dennes tydske Tiltale og skal derved have givet Anledning til, at Danmarks tilkommende Konge (Christian den Femte) lærte Dansk. 1664 blev han Stiftamtskriver i Stavanger og tilgiftede sig kort efter Gaarden Stangeland paa Karmen, hvor han boede til sin Død. 1667 nedlagde han sin Skrivertjeneste og blev i den Sted kongelig Antiqvar, men afskedigedes efter sex Aars Forløb paa Grund af et Drab, han havde begaaet, og som nær havde kostet ham Livet, skjøndt det oplystes, at det tildeels maatte betragtes som Nødværge. Dog blev han 1682 kongelig norsk Historiograph samt Assessor i Consistoriet med en aarlig Løn af 600 Rdl., og den Naade, som Kong Frederik den Tredie havde fattet for ham, blev ham i rigeligt Maal til Deel baade hos Christian den Femte og Frederik den Fjerde. Hans Skrifter ere mange; berømte ere især hans Norges Historie i fire Foliobind og hans critiske Fortegnelse over de danske Konger og Smaakonger i den hedenske Tid; hertil kommer endnu hans Efterretninger om Færøerne, Orkenøerne, Grønland osv. Mest beskæftigede han sig dog med Norges Historie, og fra samtlige sine Forgængere udmærkede han sig ved den Flid og Alvor, hvormed han anstillede sine Undersøgelser. Herved blev han istand til at udfeie en Mængde vrange Forestillinger og usande Efterretninger samt at ordne og berigtige de altfor vilkaarlige Tidsbestemmelser. — Hans Landsmand, den lærde **Arne Magnusen** (1663-1730), erhvervede sig et ikke mindre berømt Navn, skjøndt ikke nærmest som Forfatter. Han var Professor i de danske Oldsager, kongelig Archivsecretær osv., men 1702-12 opholdt han sig mest paa Island som Medlem af en Commission, der skulde ordne Matriculvæsenet deroppe. Den Leilighed, som herved var givet ham, benyttede han med mageløs Iver til at indsamle en Mængde Krøniker, Brevskaber og andre Oplysninger til Nordens Historie. Det Meste af disse Samlinger gik tabt ved Kjøbenhavns ulykkelige Ildebrand, men Resterne, samt hvad han senere samlede, testamenterede han Universitetsbibliotheket, ved hvilket han 1721 var blevet Bibliothekar; og Mage til Skat skal man længe lede om. Hertil lagde han en Capital af 10000 Rdl., hvis Renter skulde anvendes til at offentliggjøre Samlingernes Indhold. — **Frederik Rostgaard** (1671-1745), en Søn af den berømte Hans R., var neppe hjemvendt fra en tiaarig Udenlandsreise, før han 1700 blev Geheimearchivar. Hos Frederik den Fjerde vidste han saa snildt at bevare sin Gunst, at han 1702 blev adlet og siden gik fra det ene Embede til det andet. Hos Christian den Sjette faldt han rigtignok i Unaade, men ikke anderledes, end at han faae Aar efter blev Conferentsraad. Med sine Samlinger til en dansk Ordbog blev han ikke færdig, men de vare ligefuldt af megen Brugbarhed for senere Sprogforskere. Hans øvrige Arbeider ere af mindre Betydning; derimod understøttede han

Andres Forskninger, og desuden have vi ham at takke for Udgivelsen af forskjellige interessante Skrifter, ligefra den danske Kongelov til Bordings Digte. Endelig forærede han Universitetsbibliotheket en stor Mængde Bøger og Haandskrifter, mest af historisk og æsthetisk Indhold (iblandt dem ogsaa Syvs og Sorterups Haandskrifter, som han havde tilkjøbt sig), og Universitetet gav han en Capital, der ved opsparede Renter skulde voxe saalænge, indtil, hvad nu er Tilfaldet, en Professor i Fædrelandets Historie og de nordiske Oldsager kunde lønnes af Renterne. — Sønderjyden **Andreas Høier** (1690-1739) kastede sig fra Lægekonsten over Retskyndigheden og blev 1734 juridisk Professor samt 1736 Generalprocurer. Ved en Række Collegier og Skrifter bidrog han saaledes til at hæve det juridiske Studiums Anseelse hos os, at man har kaldt ham dets Skaber og Fader. Men allerede 1722 var han bleven kongelig Historiograph, hvad enten det nu var hans kortfattede Danmarksbistorie eller formaaende Stormænds Gunst, der nærmest foranledigede en saadan Udnævnelse. Ogsaa som Historiker forsvarede han sin Post, dog maatte hans udførlige Frederik den Fjerdes Historie indtil 1829 vente paa en Udgiver (Kielerprofessoren N. N. Falck). — Noget heldigere var allenfalds Sjællænderen **Niels Slange** (1657-1737; Lehnssecretær, Conferentsraad), en Søn af Bistop Peder Villadsen. Selv naaede han vel heller ikke at see sin store Christian den Fjerdes Historie (to Foliobind) offentliggjort; men den udkom dog tolv Aar efter hans Død, og var forinden gjennemgaaet af saa kyndig og sikker en Haand som den lærde Grams. — Thi Vendelboen **Hans Gram** (1685-1748) var for Danmarks Historie, hvad Thorfason var for Norges, og vel endda noget mere. Hans Fader, en Landsbypræst, sendte ham selv til Universitetet, men allerede ved sin Hidkomst (1703) godtgjorde han saadanne Kundskaber, navnlig i Græsk, at han vakte Professorernes Forundring. 1714 blev han selv Professor i Græsk, og ved sin fortsatte aandrige Flid erhvervede han sig saadanne Indsigter heri, samt i de dertil hørende Oldsager, at Europas største Lærde fra de mest forskjellige Lande jævnlig raadspurgte ham angaaende de Arbeider, de havde under Hænder. Og dog havde han aldrig sat sin Fod udenfor Landets Grændser, havde aldrig indgaaet et personligt Bekjendtskab med nogen af hine Lærde. Samtidig lagde han sig med stor Flid efter Fædrelandets Historie. Han var kongelig Historiograph og Bibliothekar ved det store kongelige Bibliothek samt Geheimearchivar, og af de rige Kilder, hvortil disse Stillinger aabnede ham Adgang, øste han med utrættet Haand. Han udgav forskjellige ældre historiske Arbeider (af N. Krag, Meursius, Slange osv.) og forsynede dem med en Mængde oplysende og berigtigende Anmærkninger. Allevegne opsøgte han nye Kilder, sammenholdt dem med de ældre, drøftede med hidtil ukjendt Skarpsindighed det vundne Udbytte, berigtigede Tusinder af indgroede Feil, som havde forplantet sig fra Haand til Haand, løste ældre Tvivl og gav den tidligere udfundne Sandhed nyt Lys og ny Styrke. I fortræffelige Afhandlin-

ger gjennemgik han en stor Mængde Enkeltheder i vor Historie og kastede derved et Lys over den hele. Vor critiske Historie seer derfor i ham sin Fader, og den Medaille, som sloges ved hans Død, var vissselig velfortjent. Den havde paa den ene Side hans Brystbillede, paa den anden en tillukket Bog med en latinsk Omskrift, hvis Mening er: „Den lukkedes til Musernes Sorg d. 19. Febr. 1748" (ɔ: Grams Dødsdag). Men G. var tillige en ædelmodig Mand, der altid var villig og rede til at gaae de Yngre tilhaande med Raad og Daad, ja selv til at hjelpe dem i deres Trang. Et enkelt Træk fortjener at opbevares. En fattig Student bad ham engang om en Hjelp til sine Studiers Fortsættelse. G. gav ham en Seddel og meente, at det var en Tidalerseddel, men Studenten var neppe kommen hjem, før han opdagede, at den var paa hundrede Daler. Han ilede tilbage til sin Velgjører for at underrette ham om Feiltagelsen. „Han er en ærlig Karl," svarede G.; „behold den kun!"

---

*363. **Bartholomæus Deichmann** (1671-1731), Biskop i Christiania, var en lærd og veltalende Theolog, hvis Myndighed og Herskelyst imidlertid medførte, at han mere end ønskeligt blandede sig i verdslige Handeler. Dog skal det aldrig glemmes, at han, skjøndt indfødt Kjøbenhavner, var en ivrig Talsmand for det forsømte Norge og de tilsidesatte Normænd; aldrig glemmes, hvor gjerne han havde villet skaffe dette Norge et eget Universitet. — **Peder Krog** (1654-1731), Biskop i Trondhjem, deelte vistnok Feil med Deichmann uden at dele hans Uafhængighed af Magten. Hans Færd imod Griffenfeld bliver stedse en styg Plet paa hans Levnet. Men af sit Stift erhvervede han sig store Fortjenester, og navnlig tog han sig med ædel og utrættelig Opoffrelse af Trondhjems Skole. — **Christen Worm** (1672-1737), Biskop i Sjælland, passede mere udelukkende sit Stift og sin Bog. Han var en nidkjær Tilsynsmand, agtet baade som Taler, Videnskabsmand og Menneske. Foruden Theologien og Sprogene laae ogsaa Fædrelandets Historie ham paa Hjerte. — Blandt O. Rømers mange Elever ere især to blevne berømte. Den yngre af disse, **Peder Horrebow** (1679-1764), Søn af en fattig Fisker i Løgstør, blev ved Hjemmet og var vel i et halvt Hundredaar Professor i Mathematik ved Kjøbenhavns Universitet. Han nød som Astronom en udbredt Anerkjendelse, der gjorde ham til Medlem af forskjellige fremmede Videnskabsselskaber. Den ældre derimod, **Jakob Winsløv** (1669-1760), en Præstesøn fra Odense, gik over Holland til Paris, hvor han allerede 1699 blev Papist og med det Samme lukkede sit Fædreland for sig. Men i Paris aabnede han sig en glimrende Bane som Videnskabsmand, allevegne anerkjendt som Samtidens berømteste Anatom og Chirurg. Derhos var han agtet som Menneske, og med Velvillie kom han Enhver imøde, uden Hensyn til Aandsretning, der fra hans fjerne Fædreland søgte til Konsternes og Videnskabernes Hovedstad.

---

*364. Konsten havde ligesaalidt som Videnskaben sine gyldne Dage under Fjerde Frederik. Musik og Maleri, Havekonst og Billedskærerkonst fandt rigtignok Yndest og Understøttelse ved Hoffet; de tydske Stuespillerbander var man ogsaa villig til at lee ad, og da vi 1722 fik danske Stuespil for tydske, loe man nok saa villig ad dem. Men dermed er ogsaa Konstens Historie paa det Nærmeste afsluttet. — Et Par Digtere have vi dog at omtale: de sang paa fri Haand; Naadens Solskin naaede dem ikke, men deres Sang fortjener ligefuldt at mindes. **Tøger Reenberg** (1656-1742) til Ristrup, Landsdommer i Jylland, havde bereist Holland og England, Frankrig, Italien og Tydskland. Hans Smag og Sprogtakt havde uden Tvivl havt godt af denne Reise, paa hvilken han med aabent Blik havde benyttet Adgangen til Konstens og Digtningens Helligdomme. Efter sin Hjemkomst slog han sig dog ned i Jylland som Forvalter, blev saa en flittig Embedsmand, og først flere Aar senere lod han sit første Vers trykke (1694). Ved sin jævne Munterhed, sin lette Skjemt og sine flydende Vers vandt han sig Tid efter anden en velfortjent Navnkundighed, skjøndt han var langt mere en Skræk for den daarlige Digter, end han selv var nogen forninlig udstyret Digter: med lunefuld Lystighed svang han sin æsthetiske Færle over Samtidens Versemagere. — Derimod var **Jørgen Sorterup** (1662-1723) et egentlig Digter. Født i Ottestrup ved Slagelse gjennemgik han Skolen og Universitetet, og blev saa Huuslærer hos den berømte Jens Juel paa Juellinge. Her var han Peder Syvs Sognebarn, og det varede ikke længe, før Ynglingen med det varme Blod og den levende Indbildningskraft blev ligemeget hjemme hos den livlige Sagamand og aandrige Tænker i den stille Præstegaard, og hos den minderige Daad paa den glimrende Ridderborg. 1692 blev han dernæst Præst i Lyderslev og 1713 tillige Provst i Stevns Herred. Især blev han berømt ved sine Heltesange:

„Juel'er paa det danske Hav saae han Manddomsværker øve,
Og han sang sig ned ved Grav om en Seb'sted, Gyldenløve."

Som han havde ingen anden tilegnet sig den gamle Kæmpevise, der i hans Mund blev til en ny Heltesang, gammel i Aand og kun ny i Tonefald, og fremfor nogen Anden var det ham, der lagde den gaadefulde Bro mellem den gamle og nye Tid. Sin dybe nordiske Harpe stemte han dog ikke udelukkende til Heltesangen; han gav os ligeledes en Mængde gudelige, skjemtsomme og andre Digte, og endelig gjorde han sig baade berømt og frygtet ved den Strenghed og Alvor, hvormed han i sine poetiske Kritiker („Poetisk Skandsekurv," „Cacoethes Carminificum" osv.) revsede de rimende Stoppetængere og deres rimede Jammerligheder. Ogsaa som Oldgrandsker, og tildeels som Philolog, skaffede han sig et hædret Navn, skjøndt han just ikke udgav mange Skrifter. I en ængere Kreds gjorde han sig derhos fortjent som en streng og samvittighedsfuld Embedsmand, som en varm Ven af Oplysningen og den underkuede Bondes utrættelige Forsvarer mod den frække og rovgjerrige Herremand. Med ham døde den sidste

Ætling af det stolte Heltekuld, der i en lang og ædel Kamp havde løftet Dannebrog høit mod alt det fremmede Væsen, der vilde overmande og opsluge os. — Lolliken **Laurits Thurah** (1657-1731), en Søn af Præsten Vidsted i Nakskov, selv død som Biskop i Ribe, fortjener ogsaa en taknemmelig Ihukommelse for sin Oversættelse af Sangene hos Saxo. — Thyboen **Jørgen Friis** (1684-1740), død som Præst i Helsinge ved Hillerød, skrev Heltesange som Sorterup, af hvem han aabenbar var stærkt paavirket, men han savnede sit Forbilledes Snille, kunde derfor heller ikke naae ham i den kjække Flugt, de livfulde Billeder og dristige Vendinger.

---

*365. Der er et Navn, som hidtil ikke overstraaledes af noget andet i Nordens Bogvæsen. Dette Navn er **Ludvig Holberg**. Hans Fader var Oberst Christian H., „en retskaffen, kjæk og gudfrygtig Mand," som „nedenfra gjennem alle Trin havde tjent sig op fra Soldat af;" hans Moder Karen Lem var en Datterdatter af den Ludvig Munthe, som 1636-49 var Biskop i Bergen. Hans „Fader var ellers en af de Tiders store Avanturiers: havde i sin Ungdom været i venetiansk og malthesisk Tjeneste og siden af Curiositet gaaet tilfods hele Italien igjennem." Da Reichwein 1658 jog Svenskerne ud af Trondhjem, banede han sig „ved en dristig Gjerning Vei til den Agt og Ære, han stedse siden var udi," og 1660 udmærkede han sig atter under Frederikshalds Beleiring. — Ludvig H. blev født i Bergen i Juli Maaned 1684, men laae endnu ved Brystet, da han mistede sin Fader, hvis efterladte betydelige Formue strax efter fortæredes ved en Ildebrand, „saa vi derved bleve aldeles forarmede." Ti Aar gammel mistede han sin Moder, indskreves i Krigsrullen og ansattes som Corporal ved det oplandske Regiment; men Lysten til Studeringer seirede, og 1702 indskreves han som Student ved Kjøbenhavns Universitet. Fattigdom tvang ham strax til at vende tilbage til Norge som Huuslærer, men han gik atter til Kjøbenhavn for at tage theologisk Embedsexamen med bedste Characteer. Samtidig lagde han sig efter de levende Sprog, navnlig Fransk og Italiensk, men maatte af Trang paatage sig en ny Huuslærerpost. Nu blev hans Lyst til at see fremmede Lande saa uimodstaaelig, at han gjorde Alt i Penge og gik til Holland. Efter et Aars Forløb vendte han tilbage og ernærede sig en Tid som Sprogmester i Christiansand, men gik saa til England, hvor han opholdt sig i to Aar, mest i Oxford. Sit tarvelige Ophold fortjente han ved Underviisning i Sprog og Musik, men jævnsides benyttede han med anstrengt Flid de rige Bibliotheker, og vendte hjem med en Mængde historisk Materiale. Nogle Forelæsninger, som han nu holdt ved Universitetet, betalte sig kun maadelig, og han maatte atter informere. Derpaa gik han som Hovmester for en Professorsøn til Tydskland, og først da han kom hjem herfra, og 1710 havde faaet Plads paa Borchs Collegium, kunde han udelukkende, men under trange Kaar, opoffre sig til sine egne Studier. Næste Aar udgav

han en Indledning til de europæiske Staters Historie og udarbeidede saa i Haandskrift Christian den Fjerdes og Frederik den Tredies Historie, som han overrakte Frederik den Fjerde. Han blev nu extr. Professor, men uden Løn, hvorpaa han med et tarveligt Reisestipendium tiltraadte sin fjerde Udenlandsreise. Den gik gjennem Holland, Frankrig og Italien, og deels af Sparsommelighed, deels for sin maadelige Helbreds Skyld, gjorde han den for en stor Deel tilfods. Han kom hjem 1716 og blev omsider (1718) virkelig Professor, først i Metaphysik, siden (1720) i Veltalenhed, endelig (1730) i Historie og Geographi. 1725 gjorde han for sin Helbreds Skyld sin femte og sidste Udenlandsreise (til Paris); 1737 blev han Universitetsqvæstor. — Imidlertid var hans Natur- og Folkeret udkommet (1715) samt enkelte andre Skrifter; men 1719 er dog egentlig det Aar, i hvilket han først blev Holberg. „Hidtil havde jeg anvendt min Tid paa Lovkyndighed, Historie og Sprogkundskab og ikke givet mig af med Andet, mindst med Poesi, som jeg saaledes slog Vrag paa, at jeg gabede, naar man forelæste mig det deiligste Digt. Vel havde jeg dyrket den latinske Poesi, men som et nødvendigt Onde; jeg havde læst latinske Digtere, men ikke for Fornøielse, kun for at lære Latin, ligesom syge Folk tage Medicin, ikke for Smagens Skyld, men fordi Lægerne sige, det er sundt. Jeg var over tredive Aar gammel og havde endnu aldrig prøvet at gjøre Vers, skjøndt jeg levede i en By, hvor der hvert Aar fødes flere Poeter end Fluer i September" (altfor bogstavelig maa dette dog ikke tages, da han under sin Skolegang havde skrevet „et satirisk Vers," i hvilket han „ikke noksom havde filet sine Jamber"). Da fik han selv Lyst til at forsøge sig i Digtningen, og skrev sin Peder Paars, det berømte comiske Heltedigt, som i halvandet Aar, hvad der aldrig var vederfaret nogen dansk Bog, maatte oplægges tre Gange. Hveranden troede sig personlig angrebet i denne Satire, og den fremkaldte et saadant Røre, at det frækkeste Smædedigt kunde ikke gjort større Opsigt; thi Andet end „Brudevers, Ligvers og Berømmelsesvers" var man jo ikke vant til at see paa Dansk. Ja Peder Paars blev underkastet en Drøftelse i Kongens Raad, og den, der frelste Digteren og Digtet, var selve Kong Frederik den Fjerde, som erklærede det for „et meget morsomt og uskyldigt Skrift." Det varede heller ikke længe, inden det læstes og „kjendtes udenad, endog af Svenske og Tydske, som af Kjærlighed til dette Digt lærte sig Dansk." Siden oversattes det baade i disse og mangfoldige andre Tungemaal, en Ære, som blev de fleste af hans Frembringelser til Deel. — Det Meste af hans Forfattervirksomhed maae vi overspringe, men 1722 begyndte han Rækken af sine Comedier, med „Den politiske Kandestøber," der blev opført under et saadant Tilløb, at Mangfoldige maatte blive staaende paa Gangene uden at kunne faae en Fod indenfor Døren. Nu fulgte Den Vægelsindede, Jean de France, Jeppe paa Bjerget, Geert Westphaler, Den ellevte Juni, Barselstuen osv. osv., indtil Skuepladsen atter maatte lukkes ved Kjøbenhavns

Ildebrand. Med skarpt Blik havde han opfattet og gjennemskuet Tidens og Folkets Daarligheder og gjengav dem her med let og legende Pen i et Skriftsprog, som han saa godt som skabte sig med det Samme. Men disse Værker af hans sprudlende Vittighed, af hans tørre og træffende, stundom bidende, men oftest godmodige Satire, ere endnu saa farvefriske, som vare de skrevne igaar, og ville vedblive at være det gjennem Sekler. Enkelte af dem kunne skylde deres første Idee til fremmede Forbilleder, men de fleste tilhøre i enhver Henseende ham selv, og alle udmærke de sig ved den beundringsværdige Rigdom af Charakterer, tegnede med psychologisk Grundighed, med poetisk Ro og dog med saa overvættes en comisk Kraft. „Ingen Forgænger i Modersmaalet havde banet ham Veien, og vil man sige, at fremmede Mønstre gjorde ham samme Tjeneste, da overseer man, at disse i det Mindste ikke kunde lære ham at give hans Frembringelser det nationale Præg; men ligesaa lidt kunde de bibringe ham det Greb paa Sproget og den Takt for det comiske Udtryk, hvorved han saa at sige maatte skabe en ny Stiil.“ — Ved Siden ad Comedierne træde hans „Forvandlinger“ i Baggrunden. — Men da Theatret var lukket, og Glæden i Danmark var død med Fjerde Frederik, vendte Holberg tilbage til de alvorligere Sysler. 1729 havde han allerede udgivet sin „Danmarks og Norges Beskrivelse,“ men 1732-35 udkom hans Danmarks Riges Historie i tre Bind. Vor Sagnhistorie oversprang han rigtignok, og hvad hele den ældre Tid angaaer, har man kaldt hans Historie lidet critisk. Man kan heri have Ret, ja man behøvede, strengt taget, ikke at indskrænke sin Anke til „den ældre Tid;“ men det var heller ikke hans Opgave at veie ethvert enkelt Frasagn paa Critikens Guldvægt. Dette overlod han til Gram og Langebek og flere andre, og det er deres udødelige Hæder, at de følte dette Kald til dem og gjorde det fyldest. Men Holbergs Opgave var det at levere en Fremstilling af Fædrenes Kaar og Bedrifter, der i det Allervæsentligste var troværdig, men derhos ved en udførlig, klar og livlig Fortælling kunde være en tiltalende og underholdende Læsning baade for Læg og Lærd. Og dette naaede han. Det fjerde Slægtled er gaaet til Hvile, efterat hans Fædrelandshistorie udkom (den gaaer til Frederik den Tredies Død); men den er endnu den eneste læselige, vi eie. Den er hjemme baade paa Borg og i Hytte; ihvor tidt han end læser den, vil den Lærde altid finde noget Nyt i den, hvis han har Aand dertil, og den Eenfoldigste skal endda ikke finde den over sine Kræfter. Den er intet fuldendt Mesterværk, men naar vi tage Hensyn til Tid og Omstændigheder, kunne vi ikke noksom prise dens Mester, og af ingen anden Bog har det hele Folk øst saamegen Kundskab om sin Fortid som af denne. Ogsaa hans „Almindelige Kirkehistorie“ (1738-40) er et høist interessant Arbeide, og den samme Roes fortjener hans Heltes og Heltinders sammenlignede Historier. Han har i dem fulgt Plutarchs Mønster, og mens selve Fortællingerne ere fortrinlige, baade hvad Stof og Foredrag angaaer, ere de tilføiede

Sammenligninger baade sindrige og lærerige. Hans Autobiographi maa tiltale Enhver ved sin Oprigtighed, sit gode Lune og de mange slaaende og træffende Bemærkninger. Endnu skulle vi nævne hans moralske Tanker, hans jødiske Historie og hans Epistler, men have dog dermed langtfra udtømt hans Virksomhed; thi „Holberg var Statistiker saavelsom Poet, Historiker saavelsom Philosoph, Landoeconom saavelsom Moralist, og udbredte i alle disse Fag en frugtbar Viden; ja for at gjøre Literaturen practisk, undlod han heller ikke at ytre sig om saadanne specielle Materier, som netop for Øieblikket sysselsatte den almindelige Opmærksomhed. Man har Smaaskrifter af ham i Anledning af de Tvistemaal og Stridigheder, Kjøbenhavns Ildebrand foraarsagede, om det ostindiske Compagnies passeligste Forhold, om Qvægsygen o. desl., hvilke Skrifter i sin Tid bleve modtagne med Taknemmelighed." — Men ikke engang den mørke Stemning under Sjette Christians Regjering, og ikke de mange alvorlige Emner, hvormed han syslede, kunde nedslaae eller qvæle hans Lune. 1741 udkom Niels Klims underjordiske Reise, „maaskee det dybsindigste af alle hans Værker." I en Fortælling, der er uudtømmelig paa Phantasi og Lune, „fremdrages næsten alle menneskelige Forhold for Betragtningen, afførte det falske Skin, som Indbildning og Vane have laant dem, og den fatteligste Viisdom meddeles i den vittigste Indklædning. Satiren gaaer her i det Store, kaster sig over hele det cultiverede Europa, blotter de meest rodfæstede, meest udbredte og meest følgerige religiøse, moralske og politiske Vildfarelser og Daarligheder." — Da endelig Christian den Sjette døde, og den danske Skueplads paany aabnedes, da havde Oldingen endnu Livskraft nok til ikke alene at være denne Skuepladses Leder og Styrer, men til at berige den med nye og herlige Frembringelser af sit evig unge Lune. — Vi have betragtet Forfatteren, der „bedre end nogen Anden forstod at skrive efter sine Landsmænds Smag, men tillige selv bidrog saameget til dens Retning, at Nationens Tænkemaade endnu bærer mangfoldige Spor af hans Indflydelse;" som „vandt en Plads i Folkets Hjerte, hvorfra han aldrig vil fortrænges, saalænge det danske Folk bliver sig selv ligt." Vi skulle endnu kaste et Blik paa de sidste Dage af hans Liv. Han levede bestandig ugift, og skjøndt han stedse klædte sig smukt og godt, førte han bestandig et meget indskrænket og tarveligt Liv, deels af Vane, fra den Tid hans Kaar vare saa yderst trange, deels af Nødvendighed, fordi hans skrøbelige Helbred fordrede det. Da han nu i Almindelighed var sin egen Forlægger, og hans Arbeider gik rask af, blev han en rig Mand, og sine Penge satte han i Jordegods. Dette blev oprettet til et Baroni og han selv gjort til Baron (1747), men hele Godset, over 1000 Tdr. Hartkorn (foruden hans Bogsamling og en Capital paa 15000 Rdl.), skjenkede han til det ridderlige Academi i Sorø, hvis Gjenoprettelse ene derved blev mulig. I Anledning af Indvielsen var der et stort Gilde, men Holberg fandt man ikke værdig til at sidde ved samme Bord som Kongen og den fornemme

Adel; han henvistes til et andet Værelse blandt de simplere Gjester. Denne Tilsidesættelse var latterlig nok, skjøndt H. skal have taget sig den nærmere, end ønskeligt havde været; der skete ialfald det, som var værre. I sit Testament havde han skrevet: „Min sidste Bøn er, at det vilde behage Deres Maj., at, saasom der ogsaa udi Middelstanden findes mange Personer af Meriter, det Privilegium at blive Academist ogsaa maatte extendere sig til dem, paa det jeg ikke skal synes at ville foragte min egen Stand. Dette har altid ligget mig meget paa Hjerte." Denne Bestemmelse blev udeladt af Gavebrevet, og det var ingenlunde Kong Frederik den Femtes Skyld, men det var den hovmodige tydsk-danske Adel, der ansaae det for utaaleligt, at dens Børn skulde omgaaes med Borgersønner. Og H. maatte i sin Grav lide den Bebreidelse, at den nybagte Baron havde glemt den Stand, hvoraf han selv var rundet, og kun tænkt paa de adelige Junkere, han, der elskede Menigmand saa høit, at han trodsede sine lærde Standsfællers Forbittrelse og Forargelse, lod Latin være Latin og skrev Dansk baade for Borger og Bonde. — Endnu gav han af sine Midler et Legat paa 18000 Rdl., hvis Renter skulde anvendes til fattige Jomfruers Udstyr. — Mæt af Dage og mæt af Hæder døde han i Kjøbenhavn 28. Jan. 1754, og det Vidnesbyrd kunde den utrættelige Olding med god Samvittighed give sig paa sit Dødsleie: „Jeg har hele min Levetid stræbt efter at være en nyttig Borger; derfor vil jeg gjerne døe, da jeg mærker, at mine Aandskræfter ikke længer ville staae mig bi." Anchersen skrev paa hans Ligkiste: „De store og mange Værker, med hvilke han berigede og prydede sit Fædreland, endog til Misundelse og Forundring hos Fremmede, belee Døden og Graven. Holberg lever og er i Alles Munde, hans Rygte grønnes altid og skal voxe hos vore Efterkommere." Men to, tre Menneskealdre senere sang Wilster:

„Saalænge som end med Liv og med Aand
Den Danske kan synge i Lunden;
Saalænge som ikke hans Smilebaand
Af Moden i Knuder er bunden;
Saalænge en Draabe gammeldags Blod
Kan Vei gjennem Hjerterne finde;
Saalænge som Bøgen ved Sorø slaaer Rod:
Skal leve vor Holbergs Minde!"

---

366. **Christian den Sjette,** Frederik den Fjerdes eneste efterlevende Søn, var født 10. Decb. 1699. Strax ved sin Regjerings Tiltrædelse fjernede han de fleste af sin Faders Venner og høiere Embedsmænd, navnlig dem, der vare hans Stifmoder gode. Denne fik selv et haardt Brev og forvistes heri til sin Fædernegaard Klausholm, ligesom de fleste af hendes Godser og Midler, ja selv hendes Juveler, bleve hende fratagne. Dog fik hun 100000 Rdl. een Gang for alle samt en Aarpenge paa 25000 Rdl. Dette var allerede

strengt, skjøndt man kan vel tænke sig, hvorledes det usædelige Forhold imellem Faderen og Jomfru Reventlov maa have krænket den alvorlige og sædelige Søn; men værre var det, og det lader sig neppe undskylde, at ingen af de Taler og Vers fik Lov til at udkomme, som vare forfattede til hans Faders Ære. Først da Kong Christian var død, udkom der enkelte af dem, f. Ex. Holbergs Tale paa Universitetet. — Forøvrigt var Christian en gudfrygtig Herre, men hans Gudsfrygt var mørk og sygelig; han var en arbeidsom Herre, hvis Svagelighed ingenlunde afholdt ham fra at beskæftige sig med Regjeringssagerne, i hvilke han gjerne vilde trænge tilbunds; han havde Kjærlighed til Videnskaberne, men strammede dog Censuren; han havde Kjærlighed til sit Folk, og virkede dog kun lidet til dets Bedste, kunde heller aldrig vinde det; han agtede endelig de danske Slesvigeres folkelige Ret, og gjorde flere Skridt til at hævde den i Kirke og Skole, men han naaede intet af disse sine Formaal. Selv var han hundtydsk, skrev og talte kun Tydsk, og havde saa tydsk et Hof som neppe engang hans Bedstefader. — Men Nøglen til alle disse Gaader var hans Svaghed og Uselvstændighed. Han kunde ikke modstaae de adelige Jorddrotter, endnu mindre de paatrængende Tydskere, som omsværmede ham, og allermindst sin tydske Dronning, den storagtige og opblæste **Sophie Magdalene** af Brandenborg-Kulmbach-Baireuth (1700-70). Hun var saa høittydsk, denne Qvinde, at hun endog glemte Moderligheden og fattede Nag til sin eneste Søn, fordi han var dansksindet, ja hun pleiede at haane ham med Betegnelsen „der dänische Prinz;“ og hun bidrog ærlig Sit til at fjerne Kongen og Folket fra hinanden. Ved Hoffet gik det stivt og fornemt til, og sjelden talte Kongeparret med Nogen, uden med den høiere Adel eller de Tydskere, som havde indsnyltet sig med Dronningen. Slotsgangene vrimlede af Soldater, og rundt om Slottet var der trukket Jernkjæder, for at Ingen skulde nærme sig det formeget. Over Slotspladsen maatte man kun gaae med Hatten i Haanden; paa Landeveiene maatte Ingen komme, naar Kongen eller Dronningen var ude at kjøre; og mødte man ellers den kongelige Vogn — omringet, som den var, af Lakeier foran, Heidukker paa Vogntrinene og Hestgarden bagved —, maatte Rytteren strax stige af sin Hest og den Kjørende af Vognen, for i al Ærbødighed at kunne hilse paa det kongelige Herskab. Men en saadan Folkesky har til enhver anden Tid været ukjendt paa Danmarks Throne, om hvilken fribaarne Mænd pleiede at flokke sig med jævn og livlig Glæde. Derfor satte den ondt Blod, saalænge den varede.

---

367. **Ludvig Pless** var en af de faae Mænd, Christian den Sjette tog i Arv efter sin Fader. Han havde med megen Dygtighed styret dennes Finantser, og med Dygtighed styrede han nu Sønnens; men hans Samvittighedsfuldhed kunde umulig være den ødsle Dronning tilpas. — En anden Mand, som havde meget at sige i Christians

fem første Regjeringsaar, var den dygtige **Iver Rosenkrands**, der selv var en kundskabsrig Mand og derfor en ærlig Ven af Videnskaberne. Universitetet, hvis Patron han var, havde ham saare meget at takke, og var det navnlig **Hans Gram**, der stod ham bi ved hans forskjellige Reformer; desuden lagde han som Statsminister ved mange Leiligheder et folkeligt Sind for Dagen, thi baade han og Pless maatte oftere træde op imod paatænkte Foranstaltninger. — Men saa var der kommet en tydsk Student herind, der i en Fart blev Kongens og Dronningens erklærede Yndling og steg fra det ene Æerestrin til det andet, indtil han endelig blev Medlem af Geheimeconseilet. Han var iøvrigt „den bedste af de indvandrede Tydske" og hed **Joh. Sigism. Schulin**. Han vippede baade Rosenkrands og Pless, som begge bleve afskedigede (1735). Vistnok skal Ingen negte, at han selv var en særdeles duelig Mand; men det var Ulykken, at, som han var hævet ved Dronningen, kunde han ogsaa styrtes af hende, og derfor vovede han ikke som Pless at modsætte sig hendes umaadelige Ødselhed, der navnlig viste sig i en utrolig Gavmildhed mod hendes fattige Slægtninger og Landsmænd, i en umaadelig Hofpragt og i Opførelsen af det ene Slot efter det andet. Paa Eremitagen nær ere samtlige disse Slotte forlængst sunkne i Gruus, men de mærkeligste af Resten ere Hirschholm, som af en løierlig Grille med uhyre Bekostninger opførtes midt i en Sump, og det pragtfulde Christiansborg, der traadte isteden for det minderige Kjøbenhavns Slot, paa hvis Ruiner det opførtes. Kjøbenhavns Slot var nys istandsat af Frederik den Fjerde og havde kostet en Mængde Penge, men nu blev det atter nedrevet, og Christiansborg Slot kostede 27 Tønder Guld, inden det blev færdigt; thi, som Borgeren sagde med bitter Spot: „Dronningen maa jo dog boe, som hun er vant til, og i Baireuth see alle Husene saaledes ud." — Grev **Joh. Ludv. Holstein** til Ledreborg var ved Siden ad Schulin den vigtigste Mand i Statsstyrelsen under Christians sidste elleve Regjeringsaar. Han slægtede Rosenkrands paa, hvis Fodspor han fulgte; brugte ogsaa Grams Raad ved Omdannelsen af vort lærde Skolevæsen, ligesom ved Stiftelsen af Videnskabernes Selskab (1742), i hvilket han selv tog Forsæde. Han reiste atter Herlufsholms Skole, som var nedsunken fra sin tidligere Høide, og arbeidede ivrig for at kalde det hensovede Sorø Academi tillive. I samtlige sine Bestræbelser for Videnskaberne havde han Kongens Hjerte med sig.

---

368. **Christian den Sjette** vilde visselig Landets Vel. Hans første kongelige Daad var at ophæve Landeværnet og dermed gjøre Ende paa Stavnsbaandet; hans næste var at give Bondestanden fuld Frihed til at nedsætte sig, hvor den vilde, paa Land og i Kjøbstad. I 59 Dage var Bonden fri. — Da kom der Røre mellem Jordbrotterne, Stavnsbaandet indførtes paany (5. Marts 1731), og i en Række af Forordninger strammedes det stedse tættere. Atter begyndte Bønderne at flygte skareviis bort, og Grændser og Færgesteder maatte

skarpt bevogtes, for at man kunde opsnappe de fredløse Flygtninger. Saa gjenoprettedes ogsaa Landeværnet (4. Febr. 1733), skjøndt Rosenkrands og Pleiß stræde imod og søgte hellere at gjøre en Ende paa det umenneskelige Hovarbeide. „Saaledes efterlod Sjette Christian ved sin Død de danske Bønder tilhobe som en Flok af stavnsbundne Trælle," skjøndt han havde havt Hjerte til at unde dem Friheden, men savnede Kraften dertil og tabte Modet ved den første Modstand. — Christian var en alvorlig og oprigtig Christen, og det var hans Kone med, men begge vare i høi Grad smittede af den tydske Pietisme. Derhos havde de en Hofpræst, Sønderjyden **Joh. Barth. Bluhme** (1681-1753), som havde hentet sig den samme Aandsretning ved et Par tydske Universiteter. Han var vistnok en ærlig og retsindig Mand, hvem det skal regnes til Ære, at han fik Confirmationen indført (1736); men af Naturen havde han den bedste Villie til at optræde som protestantisk Pave, og Myndigheden dertil fik han som Hoved for General-Kirkeinspectionscollegiet. Jorden blev betragtet som en Grædedal, Psalmer og Prædikener kunde ikke være blodbestænkte nok, og dog groede Værkhelligheden frodig op midt i al denne ludende Pietisme. Den, som arbeidede en Helligdag, eller blot udeblev fra Høimesse eller Aftensang, straffedes med Bøder og Gabestok. Dands forbødes som en Vederstyggelighed, endsige da Julestuer, Maskerader og Comedier; selv Bonden maatte ikke ride Sommer i By, thi derved „fortørnes Gud." I Gudstjenesten skulde der herske fuldstændig Eensformighed, og de Bøger, som alt vare prøvede af Bisp og Professorer, underkastedes en ny Censur af det hele Kirkecollegium, der medrette blev betegnet som et luthersk Inqvisitionscollegium. Men Følgen af alt dette var naturligviis den afskyeligste Skinhellighed, fordi det ikke varede længe, inden Folk begreb, at de kunde opnaae Alt ved at hænge med Hovederne, sukke, stønne og hyle, og kun derved. Den næste Følge var en bitter Kamp mellem de gammellutherske og de pietistiske Præster, som forkjættrede hinanden fra Prædikestolene. Og Enden paa det Hele blev en Ligegyldighed for al Christendom, som i de paafølgende friere Dage gik over til Ryggesløshed og aabenbar Vantro. — Ogsaa Almuens Oplysning laae Kong Christian paa Hjertet. Derfor oprettede han Borgerskoler i Kjøbstæderne og gav Befaling til Oprettelsen af Bondeskoler rundt paa Landet (1739). Men Herremændene græmmede sig ved de Udgifter, de i den Anledning vilde faae, og allerede næste Aar blev hele Foranstaltningen givet dem i Vold. Den var da saagodtsom begravet; thi de Skoler kunde snart tælles, som de fandt enten nyttige eller nødvendige for Almuen. — For Fabrikker og Manufacturer bar Kong Christian en saadan Omhu, at man kaldte ham deres Fader; men Virkningerne af denne Omhu vare ikke synderlig glædelige, hvorimod alleslags Bedragere benyttede sig af den kongelige Lettroenhed til at fravende Statskassen betydelige Summer, ved hvilke Anlæg skulde understøttes, som tildeels aldrig vare paatænkte. Derimod gik det bedre med Handelen: den ostindiske Handel udvidedes

til China og lykkedes saa vel, at Hollænderne bleve stinsyge. Endelig kjøbtes Øen St. Croix af Frankrig for 167000 Rdl.

---

369. **Christian den Sjette** havde Stridigheder med Hamborgerne. Det Samme havde alle hans Formænd havt, men ogsaa nu blev Spændingen hævet, da Kræmmerne betalte ham en Godtgjørelse af en halv Million Mark lybsk. — Nærmere var Danmark ved en Krig, da der i Sverrig foregik et nyt Thronfolgervalg (1743). Geistligheden stemte for en Fornyelse af Kalmarunionen, og kastede derfor sit Blik paa Prinds Frederik, den danske Thronarving; samme Vei vilde Bondestanden og en Deel af Herrerne; men en anden Deel af disse frygtede for den danske Enevælde, og Rusland vilde Intet vide af et forenet Norden, der let kunde blive for mægtig en Nabo, som desuden, naar han beherskede begge Sundbredderne, kunde lukke for Østersøen, naar han lystede. Rusland var derhos i Krig med Sverrig og havde borttaget det Meste af Finland, men var villigt til at tilbagegive næsten samtlige sine Erobringer, naar Sverrig vilde tage Fyrstbiskoppen af Lybek, Adolf Frederik af Gottorp, til Konge. Dette gik Svenskerne ind paa, og det hjalp kun lidet, at Kronprinds Frederik saagodtsom allerede var valgt. Endnu mindre hjalp det, at 7000 Dalekarle droge til Stokholm og kæmpede en blodig Kamp for den danske Kronprinds i Stokholms Gader. Men allermindst hjalp det, at man udrustede en Flaade paa Kjøbenhavns Rhed og opstillede slagfærdige Tropper paa den norsk-svenske Grændse; thi Kong Christian indsaae snart, at den Steen, han ikke kunde løfte, maatte han lade ligge. Var en kraftigere Beslutning tidligere gaaet over til Handling, og vare Underhandlingerne i Stokholm kun drevne med noget mindre Udygtighed, var den nordiske Trillingkrone maaskee atter bleven samlet. Nu var det for seent taget, og klogt var det, at man opgav Krigen. — Kun tre Aar overlevede Christian det glippede Haab, skjøndt det neppe var dette, der bragte ham i Graven. Han led af Stakaandethed, som gik over til Brystvattersot. Dog kom hans Død aldeles uventet. Han vedblev at arbeide indtil faae Dage før sin Død, men Natten før denne tog Sygdommen saaledes til, at der fra Hirschholm, hvor han laae, maatte sendes Ilbud til Kjøbenhavn efter Kronprindsen og Hofpræsten. Inden nogen af dem kom, var han allerede død (6. Aug. 1746). Han havde paa det Nærmeste regjeret i sexten Aar; han havde ingen Krig ført, og ingen Ulykker havde hjemsøgt hans Riger, hvis Indtægter vare betydelig voxede baade ved Sundtolden, ved den blomstrende Handel og ved fremmede Subsidier; og dog var den Gjeld paa 30 Tønder Guld, som han havde arvet efter sin Fader, ikkun bragt ned til 24 Tønder Guld.

---

*370. **Poul Vendelboe** var en Jyde fra Horsens, der gjorde sig færdig ved Kjøbenhavns Universitet og gik saa til Rusland (1706). Her blev han Huuslærer hos Feltmarskalk Mentschikoff, Czar Peters

Yndling, men fik kort efter en Lieutenantsplads i den russiske Hær. Rusland var dengang i Krig med Sverrig, og Vendelboe fik rig Anledning til at udmærke sig. Han brugte den ogsaa. Som Captain forsvarede han saaledes med nogle faae Folk en Bro mod de fremtrængende Svenskere, til Broen var stukket i Brand og Overgangen forhindret. Inden tre Aar havde han da ogsaa tjent sig op til Oberstlieutenant og Czarens Generaladjudant. Som saadan deeltog han i Slaget ved Pultava, hvor han kjækt bød Kuglerne Trods og i fulde tre Døgn ikke var af Hesten. Dernæst havde han en væsentlig Andeel i, at den tappre General Lewenhaupt et Par Dage senere overgav sig. Men han var ikke alene en frygtløs Kriger, han var tillige en ædel Fjende: naar et Slag var vundet eller en By erobret, tæmmede han de vilde Horder, over hvilke han bød, rev Fangerne af deres Bødlers Hænder, skaffede dem Pleie, Tilsyn og Fødevarer, og reddede mangfoldige fra den visse Død. Derfor bar ikke alene Czaren en saadan Agtelse for den modige Hærfører, at han forærede ham sit Billede, rigelig besat med Diamanter; men selve Fjenden nævnede med Velsignelse hans Navn. — Endelig sendte Czaren ham i et vigtigt Ærinde til Frederik den Fjerde, som ønskede at beholde ham i sin Tjeneste, og med megen Vanskelighed fik Czar Peters Samtykke dertil. Han blev nu ophøiet i Adelstanden: i Navn som i Vaaben forenede han den danske Løve med den russiske Ørn, og kaldtes fremtidig **Løvenørn.** Herhjemme blev han Generalmajor, fik Frederik den Fjerdes Brystbillede med Diamanter, brugtes i forskjellige vigtige Afsendinger, blev Hvidridder og Blaaridder. Men Christian den Sjette gjorde ham ved sin Thronbestigelse til Overkrigssecretair, og som saadan fik han en Overbestyrelse over Flaaden, som han ikke var voxen. Det gik dog godt paa femte Aar, men imens var der udbrudt en indre Krig i vor Marine, og 1735 fjernedes han. Han gik da som Stiftamtmand til Aarhuus og døde som saadan 1740.

---

371. Med Stridighederne i Marinen hængte det saaledes sammen. **Knud Benstrup** havde studeret Skibsbyggeriet i Frankrig og ansattes ved sin Hjemkomst som Constructeur. Admiralitetet vidnede om hans Skibe: „Bedre Søskibe har Hans Maj. aldrig havt, og ere de bequemme til at gaae paa hvilketsomhelst Farvand." Sagtens have de dog havt Feil som alt andet Menneskeværk; idetmindste var der ærgjerrige Mænd i Marinen, som gjerne gad finde Feil ved dem. Den vigtigste af disse var Greve **Frederik Danneskjold-Samsøe** (1703-70), en Søn af General Chr. Gyldenløve fra Luzarra, en ung Mand med store Evner, der havde nydt en videnskabelig Opdragelse og ved lærerige Reiser havde erhvervet sig usædvanlige Indsigter i Søvæsenet, uden dog selv at være Sømand. Han var 1731 bleven Deputeret i Søetatens Generalcommissariat, hvor hans Byrd og sjeldne Dygtighed skaffede ham en Indflydelse hos Kongen, som han daglig stræbte at befæste. I Forening med Commandeurcaptain **Ulr. Fred. Suhm**

og nogle Flere fremtraadte han nu som Benstrups-Anklager. En Commission nedsattes (1734) for at undersøge dennes Skibe, og B. var langtfra saa heldig som Gabel. Da der for ni Aar siden blev nedsat Commission over Gabel, var nemlig den ædle Grev Chr. Rantzau Commissionens Formand, og han benyttede hele sin Indflydelse til at dække og forsvare sin Avindsmand. Men i Commissionen over B. var Danneskjold Formand, og blandt dens øvrige Medlemmer havde han fem Fjender og kun to Venner. B. vilde forsvare sig, men man fandt hans Forsvar „lidenskabeligt og uærbødigt," hvorfor han blev sat fast og uden Dom holdtes paa fjerde Aar i et strengt Fængsel. Endelig frigaves han, men døde efter tre Aars Forløb (1742). — To af Commissionens Medlemmer vilde ikke deeltage i Fordømmelsen af hans Skibe, og iblandt dem var den ædle Captain **Fred. Lütken** (1698-1784), en af de flinke Gutter fra Rygens og Marstrands Erobring. Han forsvarede meget mere Benstrup i en djerv og frimodig Skrivelse, i hvilken Kongen fandt, at han „saa groveligen haver forløbet sig, at han uden Undseelse censurerer" en Skrivelse, som Kongen havde givet sit Bifald. Ogsaa over ham blev der altsaa nedsat en Krigsret, som uden at høre ham dømte ham fra hans Embede og gav ham ikke engang Pension. Men Lütken havde Gud i sit Hjerte og Fred i sin Sjæl; han lod sig ikke bøie af Ulykken. Ogsaa indsaae man sin Uret imod ham og gjorde ham 1739 til Controllør ved Overfættelsen paa Øresunds Toldkammer. Her udfoldede han i en dobbelt Retning en mærkelig Forfattervirksomhed; thi i sine „Oeconomiske Tanker" var han „den første, som har skrevet noget Retskaffent om Oeconomien," og i sine „Hellige Opmuntringer i modige og tankefulde Stunder" har han alt været til sand og christelig Opbyggelse for trende Slægtled og vil blive det for endnu flere. — Med Benstrup gik Løvenørn bort, og Danneskjold udnævntes til Intendant over Søetaten, medens Suhm blev Holmens Chef. Enhver af disse forsvarede visselig sin Post med Ære, og Danmarks Søværn har dem saare meget at takke; desværre vare de begge for herskesyge og høitstræbende til at kunne arbeide sammen i Fred, og først fortrængte Danneskjold Suhm, men blev atter under Frederik den Femte fortrængt af Rosenpalm. Danneskjold var navnlig „en af de dygtigste Marinechefer, vi nogensinde have havt," og naar man har lovpriist Kong Christian den Sjette for den danske Flaades Gjenfødelse, maa han overlade den bedste Deel af Æren til D. I elleve Aar forøgede denne Flaaden med 11 Linieskibe, 5 Fregatter og 30 mindre Skibe, udvidede og fordybede Havnen, anlagde Nyholm, som allerede N. Juel havde paabegyndt, anlagde Dokken (1735-39) til Trods for utrolige Vanskeligheder, og sørgede paa mangfoldige Maader baade for Flaaden og dens Forsyning, for Mandskabet og dets Officerer samt for disses Uddannelse og Udvikling. Ved Dokkens Bygning understøttedes han forøvrigt kraftig af den dygtige hollandske Vandbygger **Joh. Henr. Dumreicher**, som han selv i den Anledning havde indkaldt.

---

*372. Omtrent samtidig med Levenørn gik en anden Horsensbo, **Vitus Bering**, i russisk Tjeneste, hvor han som en dygtig Sømand fik Ansættelse ved den nye Marine i Kronstad og ved sin Uforfærdethed indlagde sig megen Ære i Svenskekrigen. Da Freden var sluttet, betroede Czar Peter ham at lede en Opdagelsesreise til Kamtschatka, hvis Kyster han skulde undersøge. Han kom dog først til at forlade St. Petersborg otte Dage efter Czarens Død (1725) og tog en anden Jyde med sig, Morten Spangenberg, som var Lieutenant i russisk Tjeneste. Efter en besværlig Reise gjennem Siberien naaede de Kamtschatka, den yderste Grændse af det russiske Jætterige. De bereiste denne store, øde Halvø, og 1728 havde Bering overbeviist sig om, at Asien ikke, som man forhen antog, hang sammen med Amerika. Efter fem Aars Fraværelse kom de tilbage til Petersborg; men ti Aar senere sendtes de atter afsted for nærmere at undersøge, om Kysterne hinsides Beringsstrædet — thi saaledes kaldte man det Sund, som Bering havde opdaget — ogsaa virkelig vare Kyster af Amerikas Fastland eller maaskee af mellemliggende Øer. Besværlighederne ved den første Reise holdt hverken B. eller Sp. tilbage, og de droge atter afsted. Med to Skibe løb de ud fra Okotzk og landede paa Nordvestkysten af Amerika; men heftige Storme, i Forbindelse med egen Sygelighed, hindrede B. fra at fuldføre Opdagelserne. Han blev kastet iland paa den øde, iisdækte Ø Avatscha (siden kaldt Beringsø), og her døde han 8. Decb. 1741. Sp. kom derimod tilbage. — Endnu eet Træk maae vi imidlertid meddele om B. Han havde ikke seet sin Fødeby i tredive Aar, da han drog ud paa sin sidste Opdagelsesreise. Inden han begav sig paa denne, nedskrev han sin sidste Villie, og gav heri sin hele Fædernearv til Horsens Byes Fattige.

---

*373. Cornelisen var for længesiden borte, men han levede op igjen i **Schielderup**, der dog kun i otte Maaneder (1735-36) var Gouverneur paa Kysten Guinea. I denne korte Tid gjorde han sig saa elsket af Negerne, at de vare nærved at bekagte ham som en Gud og paa mange Maader lagde deres Hengivenhed mod ham for Dagen. Hollænderne vilde saaledes tiltvinge sig en Magt over de danske Negere, men kunde ikke faae Trediedelen af deres egne Negere til at angribe vore. De Indfødte kom vel hundrede Mile ned fra Landet for at see ham, og Nabokongerne indbøde ham paa den forbindtligste Maade til sig. Ja en af dem sendte ham endog sin Datter med den Anmodning, at han vilde tage hende til Hustru. I hans Tid blev derfor ogsaa Handelen drevet med betydelig Fordeel, og da han pludselig døde, udbredte der sig en saadan Sorg mellem de Sorte, som havde enhver af dem mistet sin Fader. — Samtidig boede der i Norge en Mand, som var Schielderups Lige i Menneskekjærlighed. **Niels Lembak** havde først været Præst, men var nu Sorenskriver i Romerige. Han var en ivrig Landmand, der ryddede udyrkede Marker, gjorde de dyrkede mere frugtbare, gjennemgrøftede sumpede Enge,

indbigede Veie og vidste at fremlokke Indtægtskilder baade af Ur og Myr. Han blev da ogsaa en velhavende Mand, saameget mere som han ingen Børn havde; men sin Formue brugte han saaledes, at han i en vid Kreds var sin Egns Velgjører. Da der engang var Mangel paa Sædekorn, udlaante han 160 Tdr. Havre til de fattigste Bønder paa de taaleligste Vilkaar. Paa sine Gaarde optog han fattige og flittige Folk, som han deels underholdt, deels gav Anviisning i Landbruget. Til de dygtigste Landmænd i Egnen uddeelte han Sølvmedailler som Hædersgaver. Hvad Bønderkonerne forarbeidede af Uld og Linned, eller de fattige Huusmænd af Trævarer osv., affjøbte han dem altid og betalte det langt over dets virkelige Værd, for ogsaa ad denne Vei at opmuntre til Flid og Vindskibelighed. Saaledes nedgrov han, som han selv sagde, sine Penge i Jorden, for at de der skulde bære Frugter. Ogsaa skrev han simple, jævne Viser til Bondestandens Opmuntring og Berømmelse, og sang dem gjerne selv til sin Cithar. Men derfor passede han ligefuldt sit Embede, og det var ikke Bondestanden alene, der sørgede ved hans Kiste, da han 1750 gik bort efter et virksomt Liv, levet i uskrømtet Kjærlighed og stille Gudsfrygt. — Der kunde vistnok være endnu flere Mænd som Schielderup og Lembak, hvem det var en Lyst baade at kjende og omtale; vi skulle dog for dennesinde lade det beroe ved at nævne **Laurits Stistrup**, Kjøbmand i Hobro. Ved Tarvelighed og Sparsommelighed erhvervede han en betydelig Formue, som han navnlig stræbte at gjøre frugtbringende ved at bekoste Udgivelsen af gudelige Bøger, hvilke han bagefter lod uddele blandt den fattige Almue, selv paa Island og Færøerne. Mest bekjendt blev dog hans Navn ved den Bestemmelse, han gjorde (1749) flere Aar før sin Død, og som han siden bestandig udvidede, idet han gav det Meste af sin Formue til et Legat, for hvis Renter der aarlig skulde trykkes danske Bibler, som gratis skulde uddeles mellem den fattige Almue baade i Danmark og Norge. Og er det en sjelden Bestemmelse fra hans Tidsalder, naar han i sine Gavebreve udtaler, at ved Biblernes Uddeling skulle Indfødte altid foretrækkes for Udlændinger, om disse end have tillært sig Sproget; dog skulle Udlændinger ikke være aldeles udelukkede.

---

*374. Til Fordeel for Enker og Piger af de høiere Samfundsklasser var der allerede i Slutningen af forrige Hundredaar opstaaet enkelte Stiftelser. Saaledes: den Hørningske Stiftelse for sex fattige adelige Jomfruer (1697), der skylder den fortjente Oberst Hans Friis sin Tilblivelse; den Thaarupgaardske Stiftelse for 24 Frøkener (1698), oprettet af Tønne Juel og hans Hustru Anna Cathrine Friis; hvortil kommer Roskilde Kloster (1699), som vi allerede tidligere have omtalt. — I nærværende Hundredaar bleve disse Stiftelser baade flere og større: 1701 stiftede General Chr. Gyldenløve Gisselfeld adelige Jomfrukloster; 1717 stiftede den berømte Karen Brahe det forhen omtalte Odense adelige Jomfrukloster; og 1725 stiftede Stu=

dent Rudolph det Kloster i Kjøbenhavn, som endnu bærer hans Navn og afgiver Bolig for otte Enker eller Jomfruer, „helst af Kjøbenhavns Borgerskab." Endvidere stiftede 1735 Geheimeraadinde Christiane Harboe (født Baronesse Fiuren) det Harboeske Frueklostеr i Kjøbenhavn samt Strøvringgaards adelige Jomfrukloster, det første for tolv Enker efter Mænd i Rangforordningens fem første Klasser, det andet for tolv ugifte Døttre af Mænd i den angivne Stilling. Endnu samme Aar stiftedes Vemmetofte adelige Jomfrukloster af Prindsesse Sophie Hedevig, Kong Christian den Femtes eneste efterlevende Datter, der lagde saa store Eiendomme til denne sin Stiftelse, at ingen af de foregaaende endog kun fjernt kunne maale sig med den. Endnu dobbelt saa rigt er dog Vallø Stift, et Kloster, som Dronning Sophie Magdalene stiftede den Dag (1737), da hun fyldte 37 Aar, men hvori endnu bestandig ikkun Døttre af dansk Adel kunne indskrives, hvilke strax faae en mægtig høi Rang, naar de rykke op som Stiftsdamer. Ved Siden ad de to sidstnævnte Klostre indtage de to, vi endnu skulle nævne, kun en meget beskeden Plads, men ere derfor dog ikke mindre hæderlige. Det ene er Gjorslevgaards Stiftelse for Fruer og Frøkener, hvis Stifterinde var Frederikke Louise Benzon (født Gluд); det andet Brødrene Petersens Jomfrukloster i Kjøbenhavn, stiftet 1755 af Klædekræmmerne Albrekt og Sebastian Petersen for fjorten Jomfruer, der enten maae være af Stifternes Slægt eller Døttre af Kræmmere, Kjøbmænd eller Geistlige. — Fortsatte vi Optællingen indtil denne Dag, vilde vi visselig kunne paavise endnu mange Stiftelser af en mere eller mindre beslægtet Natur, men det maa være nok med den allerede angivne Tylft.

---

375. Med Graad i Halsen synger man kun daarlig, og Christian den Sjettes Regjeringstid har foruden Holberg ikkun fire Digtere at opvise: Lolliken **Christian Falster** (1690-1752, Rector i Ribe), en lærd og berømt Latiner, der i Aarene 1720-39 udgav et større Antal Satirer, som fortjente det Bifald, de fandt, baade ved Indholdet og ved det ualmindelig rene Sprog. I dem var han skarp og bidende, derimod udmærker hans Oversættelse af Ovids Klagebreve sig ved „Stilens melancholske Hjertelighed og skjønne Alvor." — Sønderjyden **Hans Adolf Brorson** (1694-1764; Biskop i Ribe), slog fra 1730 den Davidsharpe, som Kingo havde forladt. Han slog den vistnok med mindre Kraft og Høihed end hans store Forgænger, men med mere Blidhed og Inderlighed, med mindre Kjækhed i Billedernes Flugt, men med dybere Hjertets Fromhed, maaskee til mindre Opløftelse, men til mere almindelig Opbyggelse. Det er hans Sang fremfor nogen Andens, som toner i „de opvakte Christnes" Forsamlinger. — Fyenboen **Ambrosius Stub** (1705-58) levede et kummerligt Liv, uden fast Ansættelse, bestandig under trykkende Fattigdom, men han blev ligefuldt Skaberen af vor danske Lyrik, og hans Viser, de alvorlige med de lystige, vandrede i lang Tid som Folkesang fra Læbe til Læbe.

I det Meste af en Menneskealder efter hans Død foretrak man dem endnu for de fleste andre Viser, som dog Dag for Dag bleve flere. — Falstringen **Frederik Horn** (1708-81; Justitiarius i Hof- og Stadsretten) stillede sig i Aarene 1731-64 i en Mængde Satirer og Epigrammer ved Falsters Side, vistnok mindre kraftig og selvstændig end denne, men maaskee mere bevægelig, mere broget.

---

376. Sønderjyden **Markus Wøldike** (1699-1750) var en lærd og videnskabelig Theolog, hvis „Troens Artikler" (Positiones Fidei) imidlertid længe vare en brugt Skolebog i hele Norden. — Trønderen **Peder Hersleb** have vi tidligere nævnet; han var tillige en begavet og yndet Taler. — **Nik. Pet. Sibbern** (død 1728; Præst i sin Fødeby Glückstad) fortjener at mindes for sit „Dansk-Norsk Historisk Bibliothek," der indeholder vigtige Bidrag til vor Literærhistorie. — Ikke mindre gjorde Flensborgeren **Joh. Moller** (1661-1725; Rector i sin Fødeby) sig fortjent. I tre store Foliobind udgav han sit Cimbria litterata, der er et Værk af den ufortrødneste Flid, men hvis latinske Titel vel desværre paa Dansk maatte gjengives ved „det lærde Schleswigholstein." — **Albert Thurah** (1700-40), en Søn af Biskop Laurits T., har ligeledes store Fortjenester af vor Literærhistorie, skjøndt han som Sognepræst i Leirskov levede langt fra de store Bibliotheker og ovenikjøbet maatte see sit eget gaae op i Luer. — Hans yngre Broder, **Laurits Thurah** (1706-59) reiste i sin Ungdom udenlands paa offentlig Bekostning, og lagde sig navnlig efter Bygnings- og Befæstningskonsten. Han vandt sig et godt Navn i begge disse Retninger, steg fra den ene Post til den anden, adledes, og blev tilsidst Generalmajor og Generalbygmester. Til Nutiden naaede dog nærmest hans Navn som Forfatter af Pragtværkerne „den danske Vitruvius" og det nuværende Kjøbenhavn („Hafnia hodierna") samt Beskrivelserne over Bornholm, Amager, Samsø osv. Hans Vitruvius er navnlig et Arbeide, der i mange Tider skal sikkre ham hans Eftermæle. — **Fred. Ludv. Norden** (1708-42) var en Holstener, men dansk Søcaptain. Efter at have bereist det Meste af Europa fik han (1737) Ordre at gaae til Ægypten og Nubien. Han kom lykkelig hjem fra denne Opdagelsesreise og forelagde senere sit rige Udbytte for Almeenheden. For hans konstneriske og videnskabelige Dannelse maa det vel og tale, at baade Maleracademiet i Florents og Videnskabernes Selskab i London valgte ham til sit Medlem. — Nok saa berømt som nogen af de hidtil nævnte blev imidlertid **Erik Pontoppidan d. y.** (1698-1764). Han var født i Aarhuus, hvor hans Fader, en Brodersøn af den ældre Erik P., var Stiftsprovst. Først var han Huuslærer hos General Lützow i Norge, reiste siden udenlands med Iver Hvitfeldts Søn og blev dernæst Huuslærer hos Hertugen af Pløen. Fra Landsbypræst paa Als blev han 1734 Slotspræst og 1735 Hofprædikant; blev saa tillige theologisk Professor, dernæst Biskop i Bergen og endelig (1755) Prokantsler ved Kjøbenhavns Universitet. Hans Færd som saadan kunde

vel i en og anden Retning give Anledning til grundet Anke, skjøndt han var en Støtte for Videnskaberne og paasaae nøie, at Professorerne efterkom deres Embedspligter; men som tydsk, latinsk og dansk Forfatter udfoldede han en betydningsfuld Virksomhed, navnlig i Theologi, Historie, Naturhistorie og Statsoeconomi. Hans Forklaring over Luthers Catechismus (1737) var i lang Tid den vigtigste Ledetraad i den christelige Børnelærdom, og bruges mangensteds endnu. Ogsaa hans Psalmebog har sine store Fortjenester, for ikke at tale om en stor Mængde gudelige Smaaskrifter. Marmora Danica udmærker sig vistnok langtfra ved sin Nøiagtighed og Tilforladelighed, men er desuagtet et Arbeide, der var Tak værd. Det Samme gjelder om „de Danskes Bedrifter udenlands“ (latinsk), Danmarks Kirkehistorie (tydsk), Kjøbenhavns Oprindelse o. fl. Hans Menoza, en philosophisk Roman, tilfredsstillede Samtiden og oversattes baade paa Hollandsk og Tydsk. Norges Naturhistorie, Dansk Atlas, Dansk oeconomisk Magazin o. m. fl. Skrifter udbredte en Mængde af nyttig Kundskab, havde desuden en statsborgerlig Betydning ved Siden ad den reent videnskabelige, læstes ogsaa med Begjerlighed, da de udkom, og maae tildeels endnu benyttes som Kildeskrifter.

---

*377. Det berømteste videnskabelige Navn fra hiin Tid tilhører imidlertid Thyboen **Jakob Langebek** (1710-75), Grams Arvetager. Som fattig Student havde han maattet ernære sig ved Underviisning, men havde samtidig studeret Fædrelandets Historie med utrættelig Flid. Herved blev Gram opmærksom paa ham, tog ham i sit Huus og brugte ham i tretten Aar som sin Medhjelper ved det store kongelige Bibliothek. Som saadan stiftede han 1744, i Forening med nogle Venner, Selskabet for det danske Sprogs og den danske Histories Forbedring, hvis Formand han blev, og i hvis Tjeneste han udgav Danske Magazin (1745-52). Det er betegnende for hiin hjemmetydske Tid, at Langebek i Fortalen til første Bind fandt det nødvendigt at sige: „Vi troe ikke, at nogen Danskfindet vil lægge os til Last, at vi skrive i Modersmaalet, men meget mere maatte finde sig stødt over, om vi, der skrive i et dansk Land om danske Ting til det danske Folks Nytte, vilde bruge andet end det danske Sprog, der er ligesaa rigt, reent og skjønt som noget andet i Verden;“ og dog blev virkelig denne Danskhed i de høiere Stænder betragtet som en Modstandsaand. Det er atter betegnende, at, da L. i samme Bind rettede nogle urigtige Aarstal og andre Feiltagelser i Pontoppidans Kirkehistorie, blev Professoren saa forbittret over, at en simpel Student turde paavise Feil hos ham, at han udgav et heftigt Feidebrev i den Anledning. L. svarede ham med stort Maadehold, men P. klagede til Kongen, og L. maatte paa kongelig Befaling gjøre P. Afbigt, fordi han var en nøiagtigere og grundigere Historiker end denne. — Ved Grams Død blev L. Geheimearchivar, i hvilken Stilling han forblev til sin Død, tilsidst med Titel af Etatsraad. 1753-54 gjorde han en Reise trindt

om Østersøens Kyster for at eftersøge Alt, hvad der maatte tjene til Oplysning i Nordens Historie og Oldsager, og hjembragte et rigt Udbytte. Foruden Dänische Bibliothek (tre Bind) og Danske Magazin udgav han som Gram en stor Mængde Afhandlinger til Belysning af flere Enkeltheder i vor Historie; benyttede ogsaa med borgerlig Frimodighed den Skrivefrihed, som endelig ved Struensee blev os til Deel. Men da hans trange Kaar ved et rigt Giftermaal vare forbedrede, begyndte han i sit Livs Aften (1772) Udgivelsen af sit store Hovedværk: Middelalderens Forfattere om danske Hændelser („Scriptores rerum Danicarum medii ævi"). Det første Bind lønnedes af Kongen med Fortjenesteringen, men selv oplevede han kun Udgivelsen af tre Bind, dog bleve hans Samlinger til de fire følgende udgivne af den lærde Suhm. Desuden efterlod han i Haandskrift vidtløftige Uddrag af mangfoldige historiske Kilder, for største Delen afskrevne med hans egen Haand; endvidere Afskrifter af mærkelige Brevskaber samt en Mængde store, deels paabegyndte, deels næsten fuldendte Værker; saaledes: en dansk Ordbog; Historie om Souverænitetens Indførelse; en Bjergværks- og Mynthistorie; Samling af gamle Segl og indenlandske Mindesmærker osv. osv. Der gjemmes i alle disse Samlinger, som udgjøre over 300 Bind, „en Skat af Oplysning i Fædrelandets og Nabolandenes Geographi, Historie, Sæder, Skikke, Love, Oldsager og andre Mærkværdigheder," som seent vil blive tilfulde benyttet. Hans utrættede Flid forkortede hans Dage; Suhm og Hjelmstjerne lode slaae en smuk Skuepenge til deres afdøde Vens Ære.

---

378. **Frederik den Femte** fødtes i Kjøbenhavn d. 31. Marts 1723. Han var altsaa kun 23 Aar gammel, da han besteg Fædrenes Throne. Han var smuk og velskabt, mild og venlig, talte gjerne med sit Folk, de Ringe med de Høie, afskaffede ogsaa strax de mange Vagter, der gjorde hans Slot til en Fæstning, og borttog Jernkjæden, der gik trindt omkring det. Han var livlig og lystig, men letsindig, saa Glæden, ja vel den tøileløse Glæde, kom atter til Orde. Bønderne fik Lov at ride Sommer i By, og Dands og Lystighed, Baller og Concerter gik fra Hof og Stad over Land og By. — Alt dette var nu meget godt, saalænge Sædeligheden ikke fornærmedes; men det Bedste var dog, at den danske Skueplads atter aabnedes(1747) og fik sit eget Huus, hvor det staaer endnu. Da gik Holbergs Stykker atter over Brædderne under hans eget Tilsyn og vandt det samme Bifald, som da de første Gang spilledes. Ogsaa franske Comedier og italienske Operaer fik vi paany hid, men Folket foretrak sin egen Mesters hjemlige Storværker for den fremmede Stads, og baade Franskmænd og Italienere maatte atter pakke ind. — Ogsaa for de bildende Konster sørgede Kongen med den aabne Sands for Skjønhed, og det Maler- og Billedhuggeracademi, som hans Fader havde lagt den første Grund til, blev endelig stiftet (1754). Charlottenborg Slot blev overladt det til Brug, og Professorer ansatte, som skulde give Enhver, der en-

stede det, fri Underviisning. Men derved virkedes der utvolig til at udvikle og forædle Smag og Skjønhedssands hos Folket i Almindelighed og Haandværkerne i Særdeleshed, hvilke sidste desuden fik rig Anledning til at uddanne sig, baade ved Mængden af pragtfulde Bygninger, der opførtes, og ved den Pragt og Nydelsessyge, der fra Hoffet bredte sig over Landet. — Ogsaa Sangens Konst blev paaskjønnet, og Digtningen, idetmindste den tydske, vandt Gunst til Hove; ligeledes Videnskaben; saa hvad Konst og Videnskab angik, kunde man gjerne sammenligne Frederiks tyveaarige Regjering med den berømte gustavianske i Sverrig (1771-92), fremtryllet ved Frederiks Svigersøn; kun at Frederik kunde ikke selv som Gustav være det snilrige Midpunkt, fra hvilket Straalerne udgik, i hvilket de atter samledes. — Lægger man dertil det Ord for Danskhed, som Kronprindsen havde vundet og Kongen bibeholdt, nærmest i Forhold til de forrige Tiders Tydskhed, er det let at begribe, at Femte Frederik vandt sit Folks Kjærlighed i en Grad, som hverken hans meget almindelige Evner eller hans ringe Selvvirksomhed skulde synes at kunne berettige ham til.

379. Størst Indflydelse hos Femte Frederik havde **Adam Gotl. Moltke** (1709-92), en tydsk Adelsmand, med hvem han som Kronprinds havde staaet paa den nærmeste og fortroligste Fod, og hvem han nu gav Bregentved som Grevskab. Moltkes Indflydelse paa hans Alvor og Sædelighed var ikke heldig; derimod var Greven en frisindet Mand, der elskede Konster og Videnskaber og nærede de samme Tilbøieligheder hos sin Herre. — En heldigere Indflydelse havde den brave og dygtige **Otto Thott** (1703-85), der blev Kongens Finantsminister og i de otte første af hans Regjeringsaar bragte Statsgjelden ned til en Millien. Ogsaa Thott var en ivrig og kyndig Befordrer af Konst og Videnskab. — Til disse kom den ædle **Joh. Ludv. Holstein**, der under Sønnen fortsatte den velgjørende Indflydelse, han længst havde vundet under Faderen; samt den dygtige **Schulin**, med hvem det Samme var Tilfældet. — Schulin døde dog allerede 1750, men efterfulgtes som Udenrigsminister af **Johan Hartvig Ernst Bernstorff** (1712-72), en Herre, der var lige udmærket som Menneske og Statsmand, en af de mest fortjente Mænd, som Tydskland nogensinde sendte os. Ham ville vi i det Følgende ofte komme til at omtale, og skulle derfor kun foreløbig bemærke, at den værste Feil, man lagde ham til Last, var en Rundhaandethed, der maaskee nok kunde kaldes Ødselhed, navnlig naar det gjaldt om at understøtte alleslags Manufacturer og Fabrikker, der i Femte Frederiks Dage, ligesom i Sjette Christians, paa alle Maader skulde fremelskes, ikke dog paa naturlig Maade, men som Drivhuusplanter, ved Gaver og Laan, ved Monopoler og Privilegier, men fornemmelig ved trykkende Indførselsforbud, der ramte den ene Frembringelse efter den anden, saa Tallet paa Varer, hvis Indførsel var forbudt, tilsidst løb op til halvandet Hundrede, iblandt hvilke — Korn; en Vare, som man vel

ikke skulde antage, at det frugtbare Danmark hyppig skulde komme til at savne, men som det dog ikke saa sjelden savnede under Agerdyrkningens datidige jammerlige Forfatning, og savnede kun saameget mere, som dens Indforsel var forbudt, og Korndyrkerne saaledes vare berøvede den mægtige Spore, som ligger i et befrygtet Medbeilerskab.

---

380. Frederik den Femte aabnede atter den danske Skueplads. — **Montaigu** hed den Dannemand, som i Aarene 1722-28 styrede Skuepladsen. Selv spillede han kun Fransk, men hans Hustru var en af hans danske Theaters Prydelser. Iblandt de øvrige skulle vi nævne den danskfødte Franskmand **Pilloi** samt Joh. Ulsøe og den Henrik Wegner, som nød den Ære at blive opkaldt i samtlige de holbergske Henriker. — I Spidsen for det fornyede Theater (1747) stod Tydskeren Thielo, der var Musiker og Oversætter og fandt en Støtte i sin kun altfor henrivende Datter, som imidlertid bortreves i sin tidligste Vaar, et Offer for sin egen Tøileslosbed. Theatret havde dertil en Tragiker som den fortræffelige, af Naturen høit begunstigede **Rose**; men sin Styrke fandt det dog i Skuespillet, og saavel Holberg som Moliere havde ypperlige Fremstillere. Der var den lattermilde **Hortulan**, som navnlig udmærkede sig i Declamationen og som „værdig Fader," samt den burleske, buldrende **C. Ørsted**; der var den geniale **N. Clementin** (1720-76), om hvem „Ingen vidste, enten det var Naturen eller Konsten, som havde den største Deel i at danne denne uerstattelige Skuespiller;" og der var fremfor alle **Geert Londemann** 1718-73). Først da Holberg i ham fandt sin Henrik, vilde hans Stykker atter gaae. Han var syglig, tungsindig og fattig, men „alle Livets Plager forlode ham, saasnart han satte Foden paa Theatret," og endnu med Døden paa Læberne rev han hele Huset med sig. „Man græder, for han er ei meer; man husker, hvad han var, og leer," var den Gravskrift, som Wessel satte ham, medens Rosenstand-Goische antog, at han „maaskee var den største Skuespiller i det comiske Fag, noget Theater i Europa har eiet." — Altsom de Gamle gik bort, traadte der nye i deres Sted, og iblandt dem forskjellige, hvis Navne fortjene at mindes. Vi kunne dog kun opholde os ved de mærkeligere. Den mangesidige, den fine og „attisk-comiske" **Fred. Schwartz** (1753-1838), tillige fortjent som Instructør, var saa dannet en Skuespiller, med saa omhyggeligt og selvstændigt et Studium, som neppe nogen af hans samtidige Konstfæller. **Michael Rosing** (1756-1818), ligeledes en fortrinlig Instructør og ligeledes hæderlig bekjendt for sin Dannelse og sit flittige Studium, udmærkede sig navnlig i Tragedien, i hvilken ogsaa hans Hustru (Joh. Cathr. Olsen) var en yndet og agtet Konstnerinde. Ved Siden ad hende stode Car. Amal. Bøttger (siden gift med Rose) samt Joh. Soph. Knudsen (født Bergmann). Høit over dette qvindelige Kløverblad hævede sig imidlertid **C. F. Walther** (født Halle), upaatvivlelig det næststørste qvindelige Navn i vort Skuespils Aarbøger, skjøndt hun kun i tolv Aar (1768-80) prydede vor

Skueplads, som hun dernæst ombyttede med den stolt-olmske. „Thalias Caroline“ var det Tilnavn, Ewald gav hende, og den Anerkjendelse, Samtiden ydede hende, grændsede til Tilbedelse. Fra Holbergs Pernille til Balders Nanna gjennemgik hun næsten hele Repertoiret, og fra den ildfulde Rabbet til den gnavne Baden var Enhver hendes Beundrer, fandt end den førstnævnte, at „Melpomenes Cypresser vare hende for mørke,“ saa hun var mere hjemme i „Myrthelundens Skumring.“ Jomfru Astrup berømmedes som „en fiin og tænksom Konstnerinde,“ og Madam Preisler (født Devegge) nød stor Anerkjendelse for sit Vid, sit Liv og sin Ynde, skjøndt hendes uregelmæssige Liv vakte mere end almindeligt Anstød. **A. G. Gjelstrup** (1753-1830) var en humoristisk Comiker med et eiendommeligt og ualmindeligt Talent, en fiin og rigtig Takt, som han stadig udviklede ved et fortsat og alvorligt Studium. Han var desuden i anden Retning Konstner, og da han 1803 sagde Scenen Farvel, kastede han sig med et saadant Held over Landskabsmaleriet, at hans Arbeider endog i Udlandet fandt levende Anerkjendelse. Hans Hustru (født Morell) var fornemmelig en udmærket Pernille. — Af Sangere indtog Musted den første Plads; han var tillige en yndet Skuespiller, navnlig en fortrinlig Syngebasse. Ved Siden af Car. Walther havde Jfr. Møller (siden Mad. Frydendahl) det mest fremragende Navn som Sangerinde. — Italieneren Sacco havde tidligere vundet sig Berømmelse som Balletcomponist, men han overstraaledes vidt af Florentineren **Vinc. T. Galeotti** (1733-1817). Denne ansattes 1775 som Balletmester, og ved sine talrige Digtninger gjorde han Epoke i Ballettens Historie. Han er Skaberen af en virkelig dramatisk Dandsekonst, der villig underordnede sig høiere æsthetiske Grundsætninger. Af hans Elever er dog den skjønne og ulykkelige **Anine Frølich** den eneste af noget Navn. Tungsindets Orm søndergnavede den neppe udfoldede Rosenknop, men til hende, som til Car. Walther, havde Samtidens Konstdommere ikke friske Farver nok, naar de skulde prise hendes Skjønhed og Ynde, ikke gløende Ord nok, naar de skulde udtale deres egen Begeistring. — Schlesieren Concertmester **Joh. Hartmann** (1726-91) gav os Musiken til Balders Død, Fiskerne osv. Vort Capel blev først 1785 ordnet af Sachseren **J. G. Naumann** (1741-1801); men i hans Eftermænd som Capelmestre: Lyneborgeren **J. A. P. Schulz** (1747-1800), der havde et usædvanlig aabent Hjerte for al vor danske Eiendommelighed, og Lybekkeren **F. L. Ae. Kunzen** (1761-1817), om hvem tildeels det Samme gjelder; i Concertmester **Klaus Schall** (1757-1835), der vel var en Kjøbenhavner, men udentvivl af tydsk Æt; samt i Husumeren, den geniale Syngemester **H. O. C. Zinck** (1746-1832), havde vi en Række af aandrige og sjælfulde Tonedigtere, hvis høist forskjelligartede Frembringelser henreve Samtiden, og henrive endnu dem, der lyttede til Tonerne fra Weyses Orgel.

---

*381. Den fromme Dronning Christine kaldte Lybekkeren Klaus Berg til sit Hof i Odense, hvor han til Graabrødrekirken forfærdigede

den smukke Altertavle, der nu sidder i St. Knudskirke. Lidt senere (1521) blev Billedhuggeren **Hans Brüggemann** fra Husum færdig med den berømte Altertavle, der først havde Plads i Bordesholm (Holsteen), men nu i Slesvig Domkirke. Flensborgeren **Melchior Lorichs** (1527-86) fandt Understøttelse hos Christian den Tredie, der lod ham reise udenlands, og baade ved Keiser Carls Hof og ellers vandt han sig et berømt Navn som Portrætmaler og Kobberstikker; men den større Halvdeel af sit Liv tilbragte han afverlende i Rom og Constantinopel, saa Fædrelandet fik kun Lidet at see af hans Konst. — Christian den Fjerde indkaldte fra Holland Portrætmalerne Carl van Mandern og Abr. Wuchters, af hvilke navnlig den første udmærkede sig ved sin ædle og kraftige Stiil, men begge havde de en ikke ringe Indflydelse paa Konstens Udvikling hos os. Kobberstikkeren Simon de Pas drog Christian hid fra Køln, og den berømte Inigo Jones, som byggede ham Rosenborg, var en Englænder, der efter fuldført Gjerning gik tilbage til sin Hjemstavn. Derimod var **Alb. Halvegh**, som iblandt andet stak Kobberne til Flora Danica, formodentlig fra Roskilde, og **Joh. Steenwinkel** (1587-1639) var født i Kjøbenhavn. Han var rimeligviis en Søn af sin Navne, den af T. Brahe høit berømmede Konstner, som byggede Stjerneborg og Uranieborg. Selv byggede han Rundetaarn samt Børsens Portal imod Slotspladsen osv., og døde som Kongens Generalarchitekt og Bygmester. — Under Frederik den Tredie gjorde **Jurian Ovens** fra Tønning sig bekjendt som Maler i de gottorpske Hertugers Tjeneste. Flensborgeren **Kai Gabr. Cibber** (1630-1700) slog sig derimod ned i England, hvor han gjorde sig berømt som Bygmester og Billedhugger, medens hans Søn som Digter og Sønnesønnen som Skuespiller forøgede Navnets arvede Glands. **Jak. Normand** havde som dristig Sømand sværmet vidt i sine unge Dage, men blev saa Forvalter ved det kongelige Konstkammer. Her udskar han konstige Billeder af Valbirk, Elfenbeen og Eenhjørning, men da Krigen kom (1658), byttede han atter Gravstikken med det brede Slagsværd; thi han er den samme, som vi alt have anført iblandt Byens Forsvarere. Paa Konstkammeret opbevares hans Portræt med flere af hans Arbeider. Bergenseren **Lamb. v. Haven** (1630-95) gjorde sig navnlig bekjendt som Bygmester; saaledes er Frelsers Kirke paa Christianshavn bygget af ham. Flensborgeren **Henr. Krock** var høit anskreven hos Frederik den Fjerde, til hvis Slotte han leverede en Mængde Malerier, af hvilke det imidlertid synes, at han meest har lagt Vind paa at falde i Øinene. **Jak. Fosie** (1679-1763) derimod, en Kjøbenhavner af engelsk Æt, der var Musiker, som han var Maler, arbeidede med ærlig og samvittighedsfuld Flid, og hans Landskaber i Vandfarve vandt almindelig Anerkjendelse. Ogsaa hans Datter Johanne (gift Westengaard) udmærkede sig hæderlig i Maleri og Kobberstikning. Den bekjendte Emalliemaler **Ismael Mengs** (1690-1764) skylder vel Kjøbenhavn sin Fødsel og første Uddannelse, men hans Navn knytter sig nærmest

til Dresden, hvor han henlevede sin Manddom og Alderdom. **Laurits Thurah** have vi allerede omtalt som Forfatter; her skulle vi kun tilføie, at han byggede Hirschholm og Eremitagen samt gav Tegningerne til Frue Kirkes berømte Spiir og Frelsers Kirkespiir. — Og saaledes have vi naaet ned til Frederik den Femtes Tidsalder, til ham, der oprettede Maler-, Billedhugger- og Bygningsacademiet. Dettes første Director, **Nik. Eigtved** (1701-54), bondefødt paa Skjoldnæsholms Gods, var maaskee en dygtig Ingenieurofficeer, men udmærkede sig ikke ved sin Smag som Bygmester. Blandt andet ere Palæerne paa Amalienborg hans Arbeide, og Marmorkirken blev bygget efter hans Tegning. Den næste Director var Franskmanden **Jacq. Fr. J. Saly** (1720-76). Ham skylde vi den smukke Rytterstatue, som Asiatisk Compagni lod opreise paa Amalienborg over Kong Frederik den Femte, et Arbeide, der er et blivende Vidnesbyrd baade om sin Mesters Aandrighed og hans utrættelige, samvittighedsfulde Flid. Hans Eftermand som Director var den svenske Maler **C. G. Pilo** (1712-92), Medlem af forskjellige Konstacademier og altformaaende ved vort eget Academi, saalænge Frederik den Femte levede, skjøndt hans Flid stod ikke i Forhold til hans Evner. 1772 maatte han dog forlade Landet, da man fandt det mistænkeligt, at han havde modtaget Vasaordenen af Gustav den Tredie. — Franskmanden **N. H. Jardin** blev Bygningsintendant efter Thurah og forestod som saadan Marmorkirkens Bygning; desuden byggede han Lystslottet Bernstorff. Nyrnbergeren **Joh. M. Preisler** (1715-94) var en af Academiets første Professorer; han var en god Tegner, hvis Kobberstik roses for deres Skjønhed og Nøiagtighed. Hans Byesbarn, **Jonas Haas** (1720-72), var samtidig Universitetets Kobberstikker og udfoldede som saadan en stor Virksomhed. **Søren Abildgaard** fra Christiansand (1718-91) ledsagede som Maler og Tegner Langebek paa hans Reise rundt Østersøen; siden berreiste han som Archivtegner det hele Rige for at aftegne de forskjellige Mindesmærker fra Oldtiden. — Vi vende os til Academiets Fostersønner. Den første, som vandt dets store Guldmedaille, var **Peder Als** (1725-75), død som Professor og Hofmaler, mere bekjendt for sin utrættelige Flid end for Selvstændighed og Eiendommelighed. **Carl Fred. Stanley** (1728-1813) var af engelsk Æt, skjøndt allerede hans Fader var født i Kjøbenhavn. Ligesom denne blev han Professor ved Academiet, og hans Billedhuggerarbeider rostes for deres Udtryk og Ynde. Et endnu høiere Trin som Konstner indtog dog **Johannes Wiedewelt** (1731-1802), en Billedhuggers Søn og selv Billedhugger. Allerede hans Bedstefader var kommen herind fra Meißen, og her byggede han Thotts Palæ og Reformeert Kirke. Joh. W. lærte Billedhuggerkonsten af sin Fader, men gik 1750 paa egen Bekostning til Paris. Her vandt han den store Præmie i Modelskolen, hvorpaa Frederik den Femte lod ham reise til Rom, hvor han særlig uddannede sig under den berømte Winckelmanns Veiledning.

Efter sin Hjemkomst 1758 blev han 1761 Professor og 1772-88 Pilos Eftermand som Directør ved Academiet. De fleste Monumenter i Fredensborg Slotshave ligesom Mindestenene i Jægerspriis Lund ere af ham, desuden forskjellige Gravmonumenter osv. Han var den berømteste Billedhugger, Danmark indtil den Tid havde eiet, men saa kølig var endnu Luften her i Nord, at den fortjente Konstner-olding nedtrykkedes af den bittreste Armod. Han kunde ikke skaffe Brødet til sig og Sine; da fortvivlede han: „Kold sig Bølgen lukked om den nøgne Tindings sølvgraae Haar." — **Kasper Fred. Harsdorff** (1735-99) var født i Kjøbenhavn og havde studeret Bygningskonsten først i Paris, siden i Rom; herhjemme blev han Professor ved Academiet og Hofbygmester. Han var en pragtfuld Bygmester, men faldt ind i en mager Tid, og foruden en Deel borgerlige Huse fik han kun Leilighed til at opføre Colonnaden paa Amalienborg og Herkules-Pavillonen i Rosenborghave. **Magd. Marg. Bærens** (født Schæffer; 1737-1808) var navnlig Blomstermalerinde, blev som saadan Medlem af Academiet og vandt endog i Udlandet en fortjent Anerkjendelse. **Nik. Abr. Abildgaard** (1744-1809), en Søn af Søren A., blev efter fem Aars Ophold i Italien Professor ved Academiet og dernæst dets Directør. Han var en udmærket Historiemaler, der forbandt en ualmindelig Aandsdannelse og megen Vittighed med sit geniale Konstnerblik og sin smagfulde, tænksomme Pensel. Hans store og kostbare Bibliothek samt hans udvalgte Kobberstiksamling afkjøbte Kongen Enken og gav Academiet dem; desuden havde han en betydelig Samling af græske og romerske Mynter. Fyenboen **Jens Juuel** (1745-1801) reiste i sex Aar udenlands paa en Deel Konstyndereres Bekostning; blev siden Professor ved Academiet. Han var en udmærket Landskabsmaler, men havde dog egentlig sin Styrke som Portrætmaler. Man ansaae ham endog for en af Samtidens mest udmærkede Portrætmalere, og det turde vel være, at han i denne Retning endnu ikke er naaet, endsige overgaaet, af nogen anden dansk Konstner. Saamegen Sandhed og Kraft er der i hans Malerier, og dog saamegen Ynde og Blødhed, saameget Liv, at man hvert Øieblik venter, at de ville træde ud af Rammen. **Corn. Høyer** (død 1804), ligeledes Professor ved Academiet, var en fortrinlig Miniaturmaler, der gjennemreiste det halve Europa og overalt indhøstede Berømmelse. **Erik Poulsen** (1749-90) fra Jylland gik fra Malerbøtten til Academiet og derfra udenlands; blev Professor i Dysseldorf og ved sin Hjemkomst Medlem af Academiet. Han var en udmærket Historie- og Portrætmaler, derhos en agtet Kobberstikker, men neppe havde han begyndt en glimrende Konstbane, før Døden bortrev ham. **Joh. Fred. Clemens** (1749-1831) var født i Kjøbenhavn. Fra Maleriet kastede han sig over Kobberstikkonsten, hvori han siden blev Professor, og turde lettelig i denne Retning være Academiets berømteste Fostersøn. Endog udenlands beilede man til hans Gravstikke, baade i England og Tydskland, og hans Arbeider ere ligesaa mange,

som de ere smukke og ædle. Hans Hustru, en Pariserinde, gjorde sig ligeledes bekjendt som Kobberstikkerinde og Pastelmalerinde, men bortreves allerede i sin blomstrende Ungdom (1781). **A. G. Gjelstrup** have vi ovenfor omtalt blandt Skuespillerne. **Chr. Aug. Lorenzen** (1753-1828) var en Alsinger, der først studerede her, men siden ved nogle Konstyndereres Understøttelse gik til Holland; ved sin Hjemkomst blev han Professor. Hans historiske Stykker, hans Portræter og hans holbergske Galleri ville længe bevare ham et hædret Konstnernavn. **Joh. G. Preisler** (1753-1829), den ældre Preislers Søn, vandt sig et ualmindelig agtet Navn som Kobberstikker, men forlod allerede Konsten i sin kraftfuldeste Alder for at kaste sig over Landvæsenet. Ogsaa **Meno Haas** samt hans Broder Joh. Jak. Georg, Sønner af Jonas H., vare agtede Kobberstikkere. Slesvigeren **Asmus Jak. Carstens** (1754-98) maatte først tjene ud som Viintappersvend, inden han kunde gaae til Kjøbenhavn for at hellige sig Malerkonsten. Efter faae Aars Forløb ragede han dog uklar med Academiet, gik til Mailand, blev Professor i Berlin, men drog paany til Italien, hvor han saaledes slog sig fast i Rom, at han opgav sit Professorat hellere end at vende tilbage til Berlin. Han var en Konstner med store Evner og flittigt Studium, hvis eiendommelige Personlighed, med alle dens gode og svage Sider, stærkt afprægede sig i alle hans Frembringelser.

---

382. „Omtrent en Miil fra Kjøbenhavn, paa høie Gjentoft Bakke,
Der staaer en Steen, paa den et Navn, et Plog, en Skovl, en Hakke."

I det Hele taget bleve Bondestandens Kaar ikke synderlig forbedrede under Kong Frederik den Femte. Stavnsbaandet strammedes endog bestandig haardere, og Kronen begyndte 1765 at bortsælge de 61000 Tønder Hartkorn, den eiede, for saaledes at vinde en samlet større Indtægtssum. Dette vilde nu vistnok ingen Ulykke have været, naar Bønderne blot selv havde kunnet kjøbe det løsslagne Bøndergods; men dette var kun sjelden Tilfældet, hvorfor det Meste kom i Hænderne paa hjerteløse Godsprangere, der kjendte Intet til den Mildhed, Kronen havde viist mod sine Fæstebønder, men opskruede Indfæstningen, forøgede Hoveriet, nedreve hele Gaarde, ja hele Landsbyer, og byggede Eneste af Herregaarde paa de ryddede Tomter. — Og dog dæmrede den danske Bondestands Morgenrøde under Femte Frederik. I Generalprocureur **Henr. Stampe** havde den en djerv Talsmand, der hverken vilde lade dens Døttre stavnsbinde, ei heller taalte, at man solgte Bonden med Gaarden ligesom Qvægbesætningen. Heller ikke **Iver Rosenkrands** havde glemt den Kjærlighed til Bondestanden, hvormed han under den forrige Regjering havde ivret mod Hoveriets haarde Trældom. Men nu kom Pressen Bonden til Hjelp; thi **A. G. Moltke** var en Ven af Naturvidenskaberne og Statsoeconomien, og ved sin Indflydelse fik han Censuren løsnet for de Skrifter, som behandlede disse og de beslægtede Emner. Hele den Medfølelse for Bondestanden, som aldrig

var ganske udded hos de øvrige uadelige Stænder, der havde jublet, da Frederik den Fjerde ophævede Vornedskabet, og da Christian den Sjette ophævede Landmilitsen, men som med Sorg havde seet Stavnsbaandet indført og Militsen fornyet, udtalte sig nu med hidtil ukjendt Frimodighed. De fribaarnere Anskuelser gjorde sig virkelig tildeels gjeldende i en Række af Lovbud til Fællesskabets Ophævelse og Jordernes Udskiftning; selv de ædlere Følelser kom deelviis til deres Ret. Enkedronning Sophie Magdalene have vi ellers ikke kunnet tillægge stor Roes, men den Roes tilkommer hende, og den skal hun nyde heel, at hun var den første, som gjorde noget Klækkeligt til Bondestandens Frihed: paa Hirschholm Amt ophævede hun Hoveriet, lod Hovmarkerne bortsælge og gjorde Fæstebønderne til Selveiere. Den næste var Statsministeren, den forhen omtalte Grev **J. H. E. Bernstorff**, hvem hans Brodersøn stod ved Siden, en Mand, vi i det følgende oftere ville faae Leilighed til at velsigne. Til Lystslottet Bernstorff laae der nogle Byer, som ikke afgave stort mere end Hoveriet. Beboerne af disse Byer levede desuagtet i stor Armod, og B. kunde ikke udfinde anden Grund hertil end Hoveriet og Jordfællesskabet samt den Usikkerhed, som trykkede Fæsteren, at han aldrig kunde vide, om Frugten af hans Sved vilde komme hans Arvinger tilgode, eller maaskee snarere Jorddrotten. Neppe var dette gaaet op for B., før han lod Markerne opmaale og inddele, fik Bønderne til at kaste Lod om de saaledes inddeelte Jorder, udsatte Præmier for at formaae dem til Udflytning og gav dem bagefter Arvefæsteskjøde paa deres Fæstesteder, som han mod en lidelig Afgift befriede baade for Hoveri og Tiende. Af sine egne Midler anvendte han omtrent 7000 Rdl. paa denne sin Hædersdaad, men trindtomkring sig fremkaldte han Flid og Velstand, Glæde og Lykke; og de taknemmelige Bønder reiste ham den Mindesteen, om hvilken der i de ovenfor anførte Linier er sunget. — Ei heller stod han ene med sin Daad: Holstein paa Ledreborg, Schack paa Giesegaard, Lindencrone paa Gjorsløv, Knuth paa Ravnstrup, Holsten paa Holstenhuus, Ryberg paa Frederiksgave, Güldencrone paa Vilhelmsborg, Ascanius paa Dueholm og endnu Flere fulgte med større eller mindre Held hans Fodspor, alt som de grebe Sagen an med større eller mindre Klogskab. Og de glædelige Virkninger: forøgede Indkomster baade for Herremand og Bonde, ei at tale om det smukkere og venligere Forhold imellem dem, gjorde det Dag for Dag klarere, at der var en ny Bane, som maatte brydes, som vel endnu stod taaget for de Fleste, men som derfor dog ikke savnede varme Talsmænd, der vedbleve at pege paa den med Pen og med Tunge.

---

383. Om det fremkonstlede Fabrik- og Manufacturvæsen have vi allerede talt. Fremmede Varer holdt man ude, men fremmede Fabrikanter indkaldte man, begunstigede dem paa alle Maader og lod sig siden tage ved Næsen af dem. Af de tusinde Anlæg er der knap andet Spor tilbage end Geværfabrikken ved Helsingør og Frederiksværks

Fabrik med sine Krudtmøller, Kanonstøberier osv. — Ogsaa Handelen vedblev man at fremelske, og tidt med Held. Det ostindiske Compagni havde saa levende en Omsætning og saa rige Indtægter, at det not kunde reise sin kongelige Beskytter den smukke Støtte paa Amalienborg. Det var dengang, man begyndte at lære sig den deilige Sang:

„En Sømand med et modigt Bryst kan aldrig fattes Penge:
Han sadler dristig Havet op, saasnart hans Hjerte lyster,
Og rider heit paa Bølgens Top, i Trav og susende Galop,
Til guldbestrø'de Kyster.

Flux er han der saa rig, han vil, og lystig som den Rige;" — det var dengang, at den ene kostbare Ladning gik til China efter den anden og ombyttedes der mod en dobbelt saa kostbar, der gjordes i store Penge paa Østersøens Markeder. Ogsaa med den vestindiske Handel gik det godt, da den først var slaaet løs, efterat Compagniets Enehandel var hævet; og i fem Aar fulgte man en lignende Plan med Island (1759-64). Her grov man vel ikke Guld med begge Næver, men Een kunde man sikkert bragt godt paa Fode, naar man ikke havde overdraget den fra det ene Handelsselskab til det andet, hvoraf Følgen kun blev, at Udsugelserne, som et Øieblik vare standsede, paany fortsattes. — Endnu skulle vi tilføie et Par Ord om den afrikanske Handel. Middelhavet havde hidtil været lukket for de danske Seilere, men Christian den Sjette indledede Forbindelser med Algier, der havde en Handelstractat tilfølge, og under Frederik den Femte sluttedes nu Handelstractater med de forskjellige Barbaresker. Der oprettedes et afrikansk Handelsselskab, som vel maatte gaae ind efter sytten Aars Forløb og efter at have kostet Regjeringen omtrent to Mill. Rdl., men som desuagtet bar rige Frugter i de følgende Aars levende Fragthandel paa Middelhavet. — Paa et af disse Handelstog forefaldt der iøvrigt en Begivenhed, som er værd at mindes. Commandør A. F. v. Lützow laae 1753 ved Saffia med fire Fregatter. Han havde nys afsluttet en Tractat med Marokko og havde derfor de øvrige Skibsførere til Gilde hos sig. Imens gik der Ild i Fregatten Falster. I fire Timer brændte den, og de øvrige Skibe stak i Søen for at undgaae Faren, som truede dem fra det brændende Skib med dets Krudtkammer. Der var dog een Mand, som tænkte mindre paa sig selv end paa Skibets Besætning, og denne ene var Cadet **Hans Schjønnebøl**. Fra et af de andre Skibe sprang han i en Chalup og fik nogle Matroser med sig ved at love dem forøgede daglige Vandportioner. Tre Gange seilede han hen til Falster, og tre Gange vendte han tilbage med Chaluppen fuld af reddede Sømænd. Da sprang Fregatten i Luften med 132 Mand. Iblandt de Omkomne var ogsaa Lieutenant **Burghard v. Suhm** (Admiralens Søn?); han idetmindste havde kunnet redde sig, hvis han havde villet forlade Skibet, men det vilde han ikke, saalænge der endnu var Haab om dets Bjergning; og han vedblev at haabe, til de graadige Luer fortærede ham.

*384. Et Par lignende Begivenheder fra 1750 skulle vi ogsaa fortælle. I Rendsborg Toihuus gik der ved Uforsigtighed Ild i en Brandkugle. Soldaterne, som arbeidede der, bleve forskrækkede og kappedes om at redde sig gjennem Vinduer og Døre. Men tilfældigviis kom en Captain **Müller** forbi, og da han hørte, hvorom det gjaldt, drev han de flygtende Arbeidere tilbage og gik selv med. For Røg og Damp kunde han Intet see, men maatte opsøge Kuglen efter Lyden. Derpaa gik det rask med at bortskaffe baade Bomber og Granater, som væltedes i Vandet, hvor de uden Skade kunde springe; men Toihuset blev reddet og sagtens Byen med det Samme. — Samme Aar var der en Prøveskydning paa Amager. En Tydsker havde opfundet en ny Kanon, som skulde skyde med en ualmindelig Hurtighed. Den skød ogsaa hurtig nok, men ved en Uforsigtighed kom der Ild i en Ladning, der antændte to Fade Krudt, som sprang i Luften med 62 Bomber. „Nu redde sig, hvo som kan," havde den fortvivlede Tydsker raabt, saasnart han mærkede Faren; og det var ikke uden Føie, thi Mange bleve virkelig qvæstede, og Kong Frederik selv var i Fare. Han reddedes dog af fire Cadetter og fik kun nogle Krudtpletter i Ansigtet og paa Hænderne, men den ene af Cadetterne døde paa Stedet, og den anden blev Krøbling sin Livstid. Da Faren var forbi, gik den milde Konge til den ulykkelige Konstner, trøstede og opmuntrede ham og lovede ham endnu engang at overvære hans Øvelser; men Cadetten, som blev Krøbling — han hed **Magn. Joh. Kruse** (de Øvriges Navne kjende vi ikke), — gav han en Aarpenge paa Livstid og hans fem Søstre efter ham.

---

385. De nysnævnte Begivenheder vare noget nær de blodigste fra Frederik den Femtes Dage; thi ogsaa hans Regjering var fredelig. Dog graanede Synskredsen mere end eengang. Fra sin Fader havde han arvet Misforstaaelser med Sverrig i Anledning af det mislykkede Thronfølgervalg; men dem fik Schulin og Bernstorff saaledes jævnet, at Adolf Frederik, den udvalgte Thronfølger, fornyede sin Afstaaelse af enhver Fordring paa Slesvig. Ja det næste Aar (1751) forlovedes endog, til ydermere Bestyrkelse af Venskabet, Kong Frederiks femaarige Datter, Sophie Magdalene, med Adolf Frederiks femaarige Søn, Prinds Gustav (den Tredie). — I de forskjellige Krige mellem Preussen og Østerrig tog Danmark ingen Deel, skjøndt næsten hele det øvrige Europa var indviklet i dem, ja Sverrig med. Derimod maatte det holde en stor Hær i Holsteen til Grændsernes Beskyttelse, saa Blod blev der vel sparet, men ikke Penge; og da baade engelske og franske Kapere foruroligede Handelen, maatte det ovenikjøbet holde en Flaade i Søen, hvilket 1756 førte til en ny „bevæbnet Neutralitetstractat" med Sverrig, hvilken Rusland 1760 tiltraadte. — Men syv Fjerdingaar senere var der Thronskifte i Rusland, hvor Czar Peters Scepter faldt i Hænderne paa en Prinds af Gottorp (Carl Peter Ulrik), som antog Navn af Keiser Peter den Tredie. Han var en Søn af den

Carl Frederik, som Frederik den Fjerde havde frataget det hertugelige Slesvig, og hverken Fader eller Søn havde nogensinde kunnet finde sig i den Indskrænkning af deres Magt, som var en naturlig Følge af deres Huses Trædskhed og dets Fjendes Vaabenheld. Nu syntes Krigen at være sikker. Keiser Peter gjentog sine Fordringer paa Slesvig, og da han fik et Afslag, fnøs han og pukkede paa sin Magt, idet han svor, at aldrig skulde han hvile, før han fik jaget det danske Kongehuus til Trankebar. Altsaa lod han sine Russer, som dengang stode i Marken mod Preusserne, rykke op i Meklenborg. Men paa dansk Side var man heller ikke ledig. Ved Hververninger bragtes Hæren op til 70000 Mand; med 24 Orloggere sendtes Admiral de Fontenay ud i Østersøen; og den dygtige General St. Germain, som man i den Anledning havde indkaldt fra Frankrig, sendtes med 40000 Mand ind i Meklenborg. Kun faae Mile skilte imellem de fjendtlige Hære, og hver Dag ventede man Budskabet om et afgjørende Slag. Da (1762) blev Keiser Peter først afsat og strax efter myrdet, paa Foranstaltning af sin Hustru, en tydsk Prindsesse, som besteg hans Throne under Navn af Cathrine den Anden, og kort efter sluttede Fred med Danmark. Det blev da ikke til Krig dengang, men Spiren til Strid, de russisk-gottorpske Fordringer paa Slesvig, blev heller ikke bortskaffet. Der maatte flere Aars Underhandlinger til, og det er en af Bernstorffs udødelige Fortjenester, at han førte disse til en lykkelig Ende, hvad vi i det Følgende skulle faae at see.

---

386. Man har bebreidet Femte Frederik og hans tydske Venner, Moltke og Bernstorff, at de i deres Venskab for Konst og Videnskab begunstigede den fremmede altformeget. Ganske uden Grund er denne Anke visselig ikke, men vil man være billig, maa man anerkjende, at det var dygtige og fortjente Mænd, de deels understøttede, deels indkaldte. Den alvorlige men høitravende **Kloppstock** fuldendte sin Messiade i Kjøbenhavn, og det var mindre ilde betænkt af den danske Regjering, at den gav den trængende Digter en aarlig Understøttelse, end af denne, at han midt i Danmark vedblev at være fremmed baade for Land og Sprog og synes ved slet intet Baand at have knyttet sig til det Folk, hvis Velvillie han i en Menneskealder modtog. Sachseren **Joh. Elias Schlegel** blev allerede 1743 trukket herind af sit Lands Minister, men blev 1748 Professor i Historie og Politik ved Sorø Academi, hvor han det næste Aar døde. Han har Fortjenester baade som Historiker og Æsthetiker. Dette gjelder i endnu høiere Grad om hans Broder **Joh. Henr. Schlegel**, der i tolv Aar havde været Huuslærer herinde, da han 1760 blev Secretær i Cancelliet. Senere blev han Professor samt Bibliothekar ved det store kongelige Bibliothek, i hvilket Embede han døde 1780. Ikke blot maae hans Fortjenester af Historien anerkjendes, men det fortjener at mindes, at selve vort Sprog viste han en Interesse som kun faae Tydskere. **Georg Chr. Oeder** var fra Ansbach, men kom 1752 herind

som Professor i Botaniken. I Struensees Dage blev han Finantsraad, Deputeret for det norske Rentekammer og Stiftamtmand i Trondhjem, men maatte 1773 gaae tilbage til Tydskland. Som Botaniker har han store Fortjenester, og det var saaledes ham, der anlagde den botaniske Have samt begyndte Udgivelsen af Flora Danica (fortsat til vore Dage af O. F. Müller, Vahl, J. W. Hornemann, Drejer og Liebmann). Endnu større Fortjenester har han dog maaskee som Finantsmand og Statsoeconom. Han var en af Bøndernes ærligste Venner, og til Trods for Magthavernes Ugunst skrev han (1769) sin berømte Betænkning om „hvorledes Bondestanden kan bringes til Frihed og Eiendom." Under Struensee fik han dog som Medlem af Landvæsenscommissionen Leilighed til at virkeliggjøre en Deel af sine Fremtidsdrømme. Genferen **P. H. Mallet** kom 1752 herind som Professor i Fransk, i hvilket Sprog han siden blev Kronprinds Christians Lærer; men efter ti Aars Forløb maatte han atter drage hjem for sin svagelige Helbreds Skyld. Dog glemte han ikke at fuldføre den udførlige Danmarkshistorie, hvilken han her havde paabegyndt. Samme Aar som Mallet kom Berneren **Urb. Roger** herind og blev Privatsecretær hos Bernstorff. Ved en Væltning sønderslog han syv Aar senere sit Hoved, men havde forinden fuldendt den første Deel af sine „Breve om Danmark." **Joh. B. Basedow** fra Hamborg var en af Tydsklands berømteste Skolemænd; 1753-61 var han Professor i Sædelæren og de skjønne Videnskaber ved Sorø Academi. Sachseren **Chr. Gotl. Kratzenstein** var Professor i Petersborg, da han 1753 kaldtes herind som Professor i Physik og Medicin ved Universitetet, ved hvilket han blev til sin Dødsdag (1795). Som Naturforsker i Almindelighed og Physiker i Særdeleshed forsvarede han med Ære den Plads, der var indrømmet ham. Hans Landsmand, den lærde og veltalende **Joh. Andr. Cramer,** kom 1754 herind som tydsk Hofprædikant, blev siden tillige theologisk Professor ved Universitetet, men drog 1771 tilbage til Tydskland. Forinden havde han dog i flere Retninger, navnlig som Theolog, udfoldet en hæderlig Virksomhed. Schweitzeren, den ædle og uegennyttige **E. S. F. Reverdil,** blev 1759 Professor i Geometri ved Konstacademiet, men efter Mallets Bortgang Lærer for Kronprinds Christian, der ved sin Thronbestigelse en føie Stund tog ham til Kabinetssecretær, hvorpaa han igjen drog hjem. Han fortsatte iblandt andet Rogers Breve om Danmark, men gjorde sig dog navnlig fortjent ved den Iver, hvormed han i Bondesagen sluttede sig til Oeder. I Hesseren **H. P. Sturtz** havde denne sidste en Støtte for sin Finantsvirksomhed. Han kom 1762 herind som Secretær hos Bernstorff, hvis Biograph han senere blev, og var under Christian den Syvende Directør i Generalpostamtet, men maatte ved Struensees Fald gaae tilbage til Tydskland ligesom Oeder. Endnu maae vi nævne **Karsten Niebuhr** fra Hadeln, som 1761 blev kaldt herind for at gaae med fire andre Lærde til Arabien. De skulde, navnlig i Bibelfortolkningens Interesse, undersøge Landet, dets Folk,

Sæder, Sprog, Natur, Oldsager osv. Niebuhr var Geographen. Alle hans Reisefæller bukkede under for Reisens Besværlighed, men han selv vendte tilbage og nedlagde i et lærd Værk det rige Udbytte af sine Jagttagelser. Om man nu vil finde, at de 21000 Rdl., som medgik til denne Reise, vare halvveis bortkastede, beroer naturligviis paa, hvad Værd man tillægger Kundskaben.

---

*387. En god Modgift med det altfor meget Fremmede var Sorø Academi. Vel vare, som vi have seet, en Deel af de Fremmede ansatte ved dette, men der talte samtidig forskjellige af Danmarks ypperste Videnskabsmænd. Der var **Jens Kraft** (1720-65) fra Frederikshald, som 1746 efter en fireaarig Udenlandsreise ansattes som mathematisk Professor ved Academiet. Foruden vigtige Værker i sit Hovedfag (Forelæsninger over Mechanik osv.) leverede han grundige philosophiske Afhandlinger og Haandbøger, de første af sit Slags, som vare skrevne i Modersmaalet. I sin Fortælling om de vilde Folks Indretninger, Sæder og Meninger gav han den større Almeenhed en længe ønsket Læsning, hvilket ogsaa tildeels kan siges om hans critiske Breve til Videnskabernes Fremvæxt og Smagens Forbedring. — Der var **Gerhard Schøning** (1722-80) fra Nordlandene, som siden 1751 havde været Rector i Trondhjem, hvor han i Forening med Gunnerus og Suhm havde stiftet det norske Videnskabsselskab (1760), men 1765 blev Professor i Historie og Veltalenhed ved Sorø Academi, hvorfra han 1775 beskikkedes til Langebeks Eftermand som Geheimearchivar. De mærkeligste af hans Arbeider ere hans Norges Riges Historie i tre Bind (gaaer til 995) samt hans „Reise igjennem en Deel af Norge," der var Udbyttet af en treaarig Reise for at opsøge Landets Mindesmærker fra Oldtiden og undersøge dets naturlige og oeconomiske Forfatning. Hertil kommer hans Udgave af Snorre Sturlesons Krønike med hosføiet dansk og latinsk Oversættelse, hvilken han dog ikke selv fik fuldendt. I alle disse Arbeider lagde han en udbredt Lærdom og stor Skarpsindighed for Dagen. — Saa var der **Jens Schielderup Sneedorff** (1724-64), der var barnefødt i Sorø og 1751 blev Professor i Lovkyndighed og Politik, men 1761 Lærer for Arveprinds Frederik. I Forening med Carstens, Luxdorph, T. Rothe o. fl. stiftede han 1763 Selskabet for de skjønne Videnskaber, der i sin friske Ungdom fik en glædelig Betydning for det Maal, det havde helliget sin Virksomhed. Skjøndt han havde dannet sig efter franske Mønstre, bidrog han mere end nogen Anden til at rense Bogsproget fra den Mængde franske Ord, hvoraf det vrimlede; selv skrev han Modersmaalet med en saadan Reenhed, at man har kaldt ham „vor første classiske Stilist." Hans Bog „Om den borgerlige Regjering," hans Breve, men fremfor Alt hans patriotiske Tilskuer (et Ugeblad; tre Aargange) gjorde ham til en af vore mest yndede Forfattere, der vidste at afhandle de forskjelligste Gjenstande i et smukt og livligt Foredrag, med Klarhed og Lune. — Dernæst Fyenboen An-

dreas **Schytte** (1726-77), Sneedorffs Eftermand som Professor, tillige Arving af hans rene, lette og livlige Sprog. Først imod Slutningen af sit Liv udgav han sine to Hovedværker: Staternes indvortes Regjering i fem Bind og Staternes udvortes Regjering i to Bind, begge Frugterne af en klar og livlig Tænkning, der var modnet under en alvorlig og udbredt Læsning. — Endvidere Islænderen **Jon Erichsen** (1728-87), Professor i Lovkyndigheden 1759-71, siden Committeret i det norske Kammer, tilsidst Rentekammerdeputeret og Bibliothekar ved det kongelige Bibliothek. Han leverede navnlig en stor Mængde lærde Skrifter og Afhandlinger til Nordens ældre Historie i Almindelighed og Islands i Særdeleshed; gav ogsaa værdifulde Bidrag til Landets geographiske og oeconomiske Beskrivelse. I sine Forelæsninger var han den første, som tog Hensyn til vore gamle Love. — Endelig var der **Ove Guldberg** (1731-1808), der kun i tre Aar (1761-64) var Professor i Historie og Veltalenhed ved Academiet og derpaa blev Sneedorffs Eftermand som Arveprinds Frederiks Lærer. Han havde Hjemstavn (Horsens) fælles med Erkebiskop Svane og lignede ham vistnok i meget; men her have vi kun med Forfatteren at gjøre; senere komme vi til Statsmanden. Som Forfatter deelte han sin Virksomhed imellem Theologien og Historien og leverede værdifulde Arbeider i begge Retninger, f. Ex. hans Verdenshistorie, af hvilken der dog kun udkom tre Bind (1768-72), og hans med Anmærkninger forsynede Oversættelse af det Nye Testament (1794). I sin Verdenshistorie var han „iblandt dem, der bidroge mest til Modersmaalets Forbedring og Uddannelse;" thi enkelte „Pletter ere langtfra at forstyrre den ædle og mandige Tone, som udmærker hans Foredrag. Flittige Forstudier, et forstandigt Blik paa Begivenhedernes Sammenhæng, Skjønsomhed i deres Valg og Forbindelse, tilligemed Stilens Værdighed gjøre dette hans Værk til en af vor Literaturs varige Prydelser." En Fortjeneste indlagde Statsmanden sig, som han rimeligviis har Forfatteren at takke for, og som vi derfor her skulle medtage: han var den første, som ved en Forordning (1775) indførte en stadig Underviisning i Dansk ved vore lærde Skoler.

---

388. Foruden de Digtere, som Frederik den Femtes Tidsalder havde taget i Arv fra den foregaaende, havde den egentlig endnu kun tre Digtere at rose sig af. Gudbrandsdølen **Ped. Chr. Stenersen** (1723-76; Præst i Tolløse) lagde i Sange og i klopstockske riimfrie Oder et Studium for Dagen, som var parret med en livlig Indbildningskraft og varm Følelse. **Chr. Br. Tullin** (1728-65; Viceraadmand i sin Fødeby Christiania) havde dannet sig efter engelske Forbilleder og ved flittigt Studium tillært sig en Sang, der var ny og ukjendt hos os. Derfor skaffede hans Maidag, Seiladsen, Skabningens Ypperlighed osv. ham en Berømthed, som langt overgik hans faae lyriske Forgængeres. Han turde dog mere udmærke sig ved et ærligt Studium, vakkre Billeder, et reent og ædelt Sprog, end

ved noget stort og rigt Digterrund. **Fred. Vilh. Wivet** fra Hillerød (1728-90; Generalfiskal) var ret heldig som Epigrammatiker og heldigere end nogen Anden i at efterligne Bording og hans Mercurius; et Par Skuespil af ham gjorde ligeledes Lykke. — Vel pleier man ogsaa at betragte Jomfru **Ch. D. Biehl** (1731-88) som Digterinde, men det er dog heel uegentligt. Hun skrev Comedier, Syngestykker, moralske Fortællinger, Læredigte osv. efter franske Mønstre og med stor Regelmæssighed. Hendes Arbeider vandt ogsaa i Øieblikket stor Yndest, men de vare for matte og magre til at holde sig i Længden. Af hendes mange Oversættelser fra Fransk, Italiensk, Spansk og Tydsk er navnlig hendes Don Quixote heldig i de comiske Partier. — Derimod glædede forskjellige Videnskabsgrene sig ved en ivrig Forsken og livlig Behandling. Flere af Videnskabens Bannerførere have vi allerede nævnet; her skulle vi tilføie: den ædle Geheimeraad **A. G. Carstens** (1713-95), der selv forsøgte sig i de skjønne Videnskaber og ved sin Kjærlighed til disse samt ved sin fine og dannede Smag fik en ikke ringe Indflydelse paa Ewalds Udvikling. Ogsaa som Historiker og Philosoph gjorde han sig fortjent ved enkelte værdifulde Afhandlinger. Cancellideputeret **B. V. Lurdorph** (1716-88) elskede ligeledes vor Historie og Literatur og var en værdig Formand for Videnskabernes Selskab. Desuden har han Fortjenester som juridisk Forfatter, som Myntkistoriker osv. Endnu er dette at bemærke, at, da det svenske Vitterhetsacademi udsatte en Priis for det bedste Digt om Carl Gustavs Overgang over Beltet, var det den danske L., som vandt den for et latinsk Digt, ligesom han i det Hele rostes som en ualmindelig smagfuld latinsk Digter. **Jens Høysgaard** fra Aarhuus (1698-1773; Klokker ved Trinitatis Kirke) behandlede Modersmaalet som Grammatiker i en Række af Skrifter med usædvanlig Flid og Skarpsindighed. Fyenboen **Fr. Chr. Eilschov** (1725-50) reves vel bort i sin blomstrende Ungdom, men havde forinden beriget vort Bogvæsen med adskillige gode philosophiske Arbeider i en let og fattelig Stiil. Han vilde have enhver Videnskab foredraget i Modersmaalet, og denne Grundsætning blev han ikke alene tro, men idet han rensede Sproget for en Mængde franske og latinske Ord, berigede han det med ikke faae, som han selv havde dannet af Sprogets Malm. Søndmøringen **Knud Leem** (1697-1774) fandt sig i sin Stilling som Præst i Finmarken opfordret til at udgive forskjellige værdifulde lappiske Sprogværker samt en Beskrivelse over Finmarkens Lapper. Slesvigeren **Joh. Chr. Kall** (1714-75; Conferentsraad), som først var Frederik den Femtes Lærer, men dernæst Professor ved Universitetet, havde et stort Navn som lærd og dygtig Orientalist. — Flensborgeren **O. H. Møller** (1715-96) døde i sin Faders Embede som Rector i sin Fødeby. Han fortsatte Langebeks Dänische Bibliothek og var i det Hele en flittig Historiker, men navnlig Genealog. Terkel Kleve fra Kjøbenhavn, adlet **Klevenfeldt** (1710-77; Høiesteretsassessor, Conferentsraad), lagde sig ligeledes efter Genealogi

og Heraldik, hvortil han efterlod værdifulde Samlinger. **Oluf Bang** fra Hillerød (1710-83; Klokker ved Holmens Kirke) var Stifter af det genealogisk-heraldiske Selskab, hvis første Forstander han blev; var desuden en flittig og omhyggelig Samler af „adskillige opbyggelige og nyttige Materier." Henrik Henriksen fra Kjøbenhavn, adlet **Hjelmstjerne** (1715-80), var en Ven af Historien og dens Dyrkere, hvilke han gjerne understøttede, dog kan han ikke selv henregnes blandt vore Historikere. **C. P. Rothe** fra Randers (1724-84; Eier af Urupgaard, Etatsraad) og **T. de Hofmann** (1714-54; Høiesteretsassessor, Justitsraad) leverede en Mængde ret livlige Levnetsbeskrivelser af berømte danske Mænd og Qvinder. — Den sidstes Broder, **Hans de Hofmann** (1713-93; Amtmand i Kolding, Conferentsraad), afsluttede Pontoppidans danske Atlas og gjorde sig desuden fortjent ved forskjellige statistiske og oeconomiske Arbeider. Fyenboen **J. T. Holm** (1726-59) var en af den berømte Linnés mest lovende Lærlinger, men døde i det samme Aar, i hvilket han blev ansat som Professor i Oeconomien ved det nys oprettede Naturalie- og Huusholdningscabinet paa Charlottenborg. Et længere Liv blev **M. T. Brünnich** til Deel (1737-1827), og dette brugte han heelt i sin Videnskabs Tjeneste. Efter at have behandlet de forskjellige Dyrarter i en Række af lærde Skrifter, kastede han sig fornemmelig over Mineralogien. Tilsidst blev han da ogsaa Director for Kongsberg Sølvværk, hvilket han imidlertid forlod ved Norges Adskillelse fra Danmark og drog atter ned til Kjøbenhavn for at kunne lægge sine Been i sin Fødeby. Søndmøringen **Hans Strøm** (1726-97), Præst i Eger, leverede physisk-oeconomiske Beskrivelser over flere af sit Fædrelands Egne samt mærkelige Bidrag til dets Insect- og Plantelære, til Veirforholdenes Belysning osv. **O. F. Müller** (1730-84; Conferentsraad) var født i Kjøbenhavn af tydske Forældre. Han fortsatte Flora Danica og beskrev samtidig en Mængde danske Insecter, Orme og Pattedyr, hvilke sidste nærmere oplystes ved tilhørende fortrinlige Afbildninger.

---

389. Vi have endnu fem Navne tilbage, der hvert for sig udbredte en videnskabelig Glands over Femte Frederiks Dage, som intet af de nysnævnte. De fire skulle vi tage under Eet. — **Peder Kofod Ancher**, en Sønnesøn af den bekjendte Poul A., fødtes paa Bornholm 1710. Efter Skik og Brug tog han først theologisk Attestats, men lagde sig saa efter Lovkyndigheden, blev en af Højers første og dygtigste Lærlinger og en af de første, som underkastede sig den nys (1736) indførte juridiske Attestats, ved hvilken han godtgjorde en ualmindelig Lærdom og Skarpsindighed. 1741 blev han Professor i Civilretten, 1743 tillige Generalauditør i Søetaten; døde som Conferentsraad 1788. Ved sine flittige og aandrige Forelæsninger og sine mangfoldige Skrifter udbredte han et mægtigt Lys over sin Videnskab, der ved ham blev baade agtet og elsket. Af hans mange Skrifter skulle vi blot nævne hans „Dansk Lovhistorie"

(1769-76), der omfatter Tiden fra Harald Blaatand til Christopher Baiers Død og ved at paavise de forskjellige Loves Anledning og Oprindelse spreder det Mørke, der hidtil havde ruget over vor ældre Lovgivning. „Ved mange andre lærde Afhandlinger og større Skrifter samt ved sin kritiske Udgave af Jydske Lov gavnede han paa eengang den danske Lovkyndighed, Historieforskning og Sproggranskning mere end nogen anden af de samtidige Forfattere." Endnu forundtes det ham at udføre en Borgerdaad, som fortjener vel at mindes. Bornholmerne gjorde 1768 Opstand imod den nye Salt- og Procentskat, og et Par Orlogsskibe vare alt udrustede, som skulde tvinge dem til Lydighed. Da bad A., at man vilde tillade ham en fredelig Mægling, og til Trods for sin Svagelighed skyndte han sig derover. Efter fire Dages Mægling fik han de stridige Øboer til at nedlægge Vaabnene og underkaste sig Skatten, men ved sin Hjemkomst udvirkede han desuagtet, at de fritoges for Saltskatten og slap med halv Procentskat. — **Henrik Stampe** var en Præstesøn fra Hammer ved Aalborg og født 1713. Først var han i fire Aar Conrector ved Aalborg Skole, men reiste saa udenlands i tre Aar og blev ved sin Hjemkomst (1740) Dr. juris. Han gik nu fra det ene Embede til det andet: var Generalauditør i Søetaten, Professor, Generalprocureur i Høiesteret osv., adledes 1759, blev 1774 Geheimeraad, 1784 Geheimestatsminister og døde som saadan 1789. Han besværede ikke Pressen med mange lærde Skrifter, men hans Erklæringer, Breve og Forestillinger som Generalprocureur udmærke sig ved en Aandhed og Skarpsindighed i Opfatningen af de paagjeldende Spørgsmaale, en Klarhed, Tydelighed og Skarphed i Fremstillingen, der gjennem et fuldt Hundredaar har bevaret dem en aldrig svækket Anseelse. I samtlige sine høie Embedsstillinger lagde han en ualmindelig Forretningsdygtighed for Dagen i Forening med en Frisindethed, som gjorde ham til alle nyttige Reformers Talsmand. Bondestanden har ham meget at takke for hans ærlige Stræben for Stavnsbaandets Ophævelse, Hoveriets Afskaffelse og Selveiendoms Indførelse. — **Tyge Jesper Rothe,** en Broder til den forhen omtalte C. B. Rothe, var født i Randers 1731. Efter et Par Aars Udenlandsreise blev han Arveprinds Frederiks første Lærer, og senere var han i Løbet af faae Aar: Landsdommer i Sjælland, Committeret i Toldkammeret, Borgemester i Kjøbenhavn, Rentekammerdeputeret og Amtmand i Segeberg. Fra dette sidste Embede fik han dog pludselig og uden Anledning sin Afsked i den guldbergske Tid (1773), og siden havde han ingen offentlig Ansættelse. Han levede nu nærmest som Forfatter og Godseier (thi 1761 havde han kjøbt Tybjerggaard) og udfoldede i et virksomt Liv en Skat af Kundskaber og en Rigdom af Borgersind. Han døde som Etatsraad 1795. Af hans mangfoldige aandrige Skrifter skulle vi kun nævne: Christendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa (1774-75), Om Hierarchiet og Pavemagten (1778-79), Nordens Statsforfatning før og i Lehnstiden (1781-82), Europas Lehnsvæsen (1783), Na-

turen betragtet efter Bonnets Maade (1794-96). Overalt godtgjør han en omfattende Læsning, en ualmindelig Sindrighed, stor Fordomsfrihed og en ædel Følelse for Menneskeheden i Almindelighed og det Borgersamfund, som han tilhørte, i Særdeleshed. Christendommen var ham en Livs- og Hjertesag; allevegne og i alle Begivenheder finder han Udviklingen af den levende Guds Planer; men i hans Stræben efter Korthed og Fyndighed indskrues den rige Tankefylde i saa sært og knudret et Foredrag, at det er tungt og besværligt at læse ham. I den fortræffelige **Karen Bjørn** havde han saa aandrig og ædel en Hustru som Faae. Som Hustru og Moder, som Veninde og Qvinde saae Samtiden i hende det reneste og elskeligste Forbillede. Da hun gik bort, brast Oldingens Hjerte, og da han havde fuldført „Karen Bjørns Minde," lukkede han selv sine Øine. — **Joh. Ernst Gunnerus** blev født i Christiania 1718. Da han 1737 blev Student, lagde han saadanne Kundskaber for Dagen i Latin og Græsk, at vore Examens-Aarbøger neppe have Mage til Examinat at fremvise, og hans latinske Stiil blev baade indsendt til Universitetspatronen og for sin Mærkeligheds Skyld henlagt i Archivet. Da han var færdig ved Universitetet, reiste han i tretten Aar udenlands, og ved forskjellige Universiteter fortsatte han sine Studier i Theologi, Philosophi, Lovkyndighed, Historie, Physik, Mathematik osv., beskikkedes endog i Jena til at læse over forskjellige af disse Videnskaber. Ved hans Hjemkomst (1755) laae der et Par Kaldsbreve til ham, men han valgte Stillingen som Regentsprovst og extr. Professor i Theologien. Tre Aar senere blev han Biskop i Trondhjem, i hvilket Embede han døde 1773. Stiftelsen af det norske Videnskabsselskab er een af Virkningerne af hans Kjærlighed til Videnskaben. Iøvrigt kastede han sig nu navnlig over Naturhistorien, i hvilken han paa sine mange og vidtløftige Visitatsreiser gjorde en Mængde vigtige Opdagelser. Forskjellige fremmede Videnskabsselskaber optoge ham derfor blandt sine Medlemmer, og den berømte Linné opkaldte en Plante efter ham. En ny Betydning syntes han at skulle vinde for Videnskaben, da Struensee nedkaldte ham, for at han skulde udarbeide en Plan til Universitetets Omordning; men med Struensees Fald blev hans fortræffelige Plan henlagt, og ligesaa lidt som han fik det danske Universitet gjenfødt, fik han sit Ønske gjennemført om Oprettelsen af et selvstændigt norsk Universitet.

---

390. Naar man skal nævne den Nordbo, der fremfor nogen Anden har virket til at udbrede og understøtte Videnskaben og dens Dyrkere, deels ved egen utrættelig Hjelpsomhed, deels ved en fribaaren, en fyrstelig Gavmildhed, da kan Ingen famle længe, men i Rækken af hæderkronede Mænd nævner han først og nævner uden Tvivlraadighed „den vidtberømte" **Peter Frederik Suhm.** Han var en Søn af Admiralen og født i Kjøbenhavn 18. Octb. 1728. Fra Barn af havde han en umaadelig Læselyst, der næredes ved forskjellige

sammenstødende heldige Omstændigheder, og 1746 indskreves han som Student med et stort Kundskabsforraad, men saa undseelig, at han ingen offentlig Examen turde underkaste sig, hvad man endnu dengang kunde slippe for. Nu studerede han Lovkyndigheden og blev saa Hofjunker, men Hoflivet behagede ham ikke, thi han kunde hverken dandse eller ride. Ikke meget lykkeligere følte han sig som Assessor i Hofretten, thi langt hellere end at fordybe sig i Retsacterne søgte han Selskab med det gamle Roms og Grækenlands Skjønaander eller med sit eget Folks levende Prydelser: med Gram og Holberg. Allerede i sit tyvende Aar begyndte han derfor ogsaa den Forfattervirksomhed, hvilken han i et halvt Hundredaar holdt ved med utrættet Flid. Han var imidlertid uformuende, og havde sagtens under et trælsomt Embedsliv og trange Kaar maattet indskrænke sine Forskninger, hvis ikke Lykken særlig havde begunstiget ham. 1751 besøgte han Trondhjem, og her giftede han sig samme Aar med Karen Angel, en rig Kjøbmandsdatter, som ved den store Formue, hun bragte ham, satte ham istand til at leve uden Embede og udelukkende hengive sig til Videnskaberne. De første fjorten Aar boede han i Trondhjem, hvor han levede med Schøning og Gunnerus; men da Sch. 1765 gik til Sorø, drog Suhm tilbage til Kjøbenhavn, hvor han modtoges af sin Fader med et glimrende Gilde. I 50 Aar stod Salen urørt, hvor dette Gilde havde fundet Sted, og af de prægtig udskaarne Egestukkaturer, hvormed den var prydet, findes der endnu Levninger i Overeqvipagemesterens Bolig. — Medens Sch. tog Norges Historie for sig, kastede Suhm sig over Danmarks, og Tid efter anden udkom den Række hundlærde Skrifter, hvori han meddeelte Alt, hvad han under sin altomfattende Søgen havde indsamlet til Fædrelandets Historie fra de ældste Dage indtil den Oldenborgske Stammes Thronbestigelse. 1757 udkom: Forsøg til Forbedringer i den gamle danske og norske Historie (i hvilken Schøning havde Deel); 1769: Historie om Folkenes Oprindelse i Almindelighed og de nordiske Folks i Særdeleshed; 1770: Om de nordiske Folks ældste Oprindelse; 1771: Om Odin og den hedenske Gudelære; 1772-73: Om de fra Norden udvandrede Folk; 1774-81: Critisk Historie af Danmark i den hedenske Tid; og endelig 1782-1828 hans store Danmarkshistorie i 14 Qvartbind, af hvilke han dog kun oplevede Udgivelsen af de før første, medens Resten udgaves efter hans Haandskrift af Kall og Nyerup. Den gaaer til Aar 1400 og er vel intet Mønsterværk paa kritisk eller konstnerisk Behandling, men den er et Forraadskammer, i hvilket den rastløseste Flid og unddtemmeligste Lærdom have nedlagt de rige Frugter af et heelt Livs gjennemvaagede Nætter og Dage. — Men samtidig leverede han en Mængde Afhandlinger om de forskjelligste Emner, udgav Oversættelser af de gamle Classikere og berigede den saakaldte skjønne Literatur med en Mængde „Nordiske Fortællinger," der vel ikke afgave noget reent Billede af de skildrede Tider, men i høi Grad tiltalte Datidens Læseverden ved de smukke og ædle Anskuelser, som vare ned-

lagte i et jævnt og værdigt Sprog. — Men S. var ikke alene en af vore flittigste Bogskrivere; han var tillige den største Bogsamler, vi nogensinde have eiet. Allerede tidlig brugte han betydelige Summer i denne Retning; men efter sin eneste Søns Død (1778) anvendte han aarlig en 4-5000 Rdl. til Bogkjøb og havde tilsidst en Samling af over 100000 Bind. Ved Siden ad en Masse af historiske Arbeider fandt man her de kostbareste Værker i Naturhistorien, i de forskjellige Oldsager, de skjønne Videnskaber osv.; ved Siden ad Fædrelandets egne Frembringelser i rigt Udvalg fandt man Udlandets i de forskjelligste Sprog; ved Siden ad de nyere og nyeste Literaturer de bedste Udgaver af græske og latinske Forfattere; endelig en Mængde Haandskrifter især til Nordens Historie. En tydsk Professor Reiske døde og efterlod en Mængde græske og arabiske Haandskrifter; hans Enke opfordrede baade Fyrster og Privatmænd til at kjøbe dem, men enten havde de ikke Lyst eller ikke Raad. S. havde derimod begge Dele og afkjøbte Enken den hele Samling mod en aarlig Livrente. — Og denne kostelige Bogskat gjemte han ikke som den Gjerrige, men han lod den staae vidaaben for Enhver, som vilde bruge den, ja lønnede Bibliothekarer, som maatte gaae Brugerne tilhaande. Endvidere lod han en Mængde vidtløftige Værker trykke paa sin Bekostning, og det ikke alene sine Venners, ei heller udelukkende saadanne, som henhørte til hans eget Fag, men f. Ex. Adlers Udgave af Abulfeda, et Værk i fem Bind. Desuden underholdt han mange Studerende og lønnede dem rigelig, naar de hjalp ham med et eller andet Arbeide. — For alle disse store og mangfoldige Fortjenester af Videnskaben nød S. en levende og almindelig Anerkjendelse: af sin Konge fik han Fortjenesteringen, blev Conferentsraad, Kammerherre og kongelig Historiograph; indenlandske og udenlandske lærde Selskaber kappedes om at optage ham som Medlem; med de berømteste Videnskabsmænd i hele Europa stod han i venskabelig Brevvexling; og endelig modtog han til sin sidste Aarsdag en Skuepenge i Guld fra et Antal erkjendtlige Medborgere, der paa den ene Side havde hans Billede og paa den anden Videnskabernes Tempel med Omskriften: „Han aabnede det." Og dog hørte man ham aldrig selv fremhæve sine Fortjenester, men altid var han villig til at anerkjende Andres, og er endnu dette vidnet om ham, at han aldrig vrededes, selv over den haardeste Bedømmelse af hans Skrifter, men søgte tidt sin strenge Dommers Bekjendtskab og indgik Venskab med ham. — Endelig slog Podagra sig til Alderdomssvagheden, og paa sit Lyststed i Øverød døde han 7. Sept. 1798. Hans Lig blev ført til Familiebegravelsen i Frederikskirken paa Christianshavn, fulgt af saa talrig en Ligskare, som Kjøbenhavn hidtil aldrig havde skuet. Hans milde, venlige Ansigt med de smukke Træk og de levende Øine er opbevaret os ved Juuels Mesterpensel; under Kobberstikket, som er taget derefter, staaer der intet Navn, men man skal derfor dog ingenlunde gjette feil ad Manden, thi han kaldes „Videnskabernes første Ven i det danske Norden."

391. **Frederik den Femte** forkortede sit Liv ved allehaande Udsvævelser. I det sidste Aar havde han stadig skrantet, fornemmelig efterat han paa Jagten havde brækket et Been. Da døde han d. 14. Jan. 1766, endnu ikke 43 Aar gammel. — Med letsindige Venner havde han tumlet sig mellem Skjøger og fyldte Bægre, men han var, som man siger, sig selv værst. Han vilde Ingen noget Ondt, og forløb han sig i sin Hidsighed, skyndte han sig stedse at gjøre det godt igjen. En kongelig Orsigen medførte altid en kongelig Bod, og Tøde var langtfra den eneste, der skyldte en saadan Forgribelse sin paafølgende hurtige Forfremmelse. Hvad han var som Konge, have vi stræbt at paavise. Sine Mænd lod han baade tænke og handle for sig, og ham selv umiddelbar skylder Folket vistnok grumme lidet, uden forsaavidt som han altid bar en venlig og kjærlig Hu til det. Den svageste Side af hans Regjering var Finantsbestyrelsen: efterat Thott havde bragt Gjelden ned til een Million, voxede den siden Aar for Aar og var ved Kongens Død steget til tyve Millioner. Rustningerne mod Rusland bidroge Sit dertil, ogsaa kjøbtes Øre for halvfjerde Tønde Guld, og da Kongen arvede Pløen efter den sidste Hertugs Død, maatte han overtage dennes Gjeld paa henved ni Tønder Guld. Hoffets Ødselhed var dog den væsentligste Grund, hvortil kom den forhen omtalte Gavmildhed mod Manufacturister og allehaande Fabrikmænd. Endelig de kostbare Bygninger, som opførtes, f. Ex. hele det nye Kjøbenhavn (Frederiksstaden), der dog naturligviis for en stor Deel anlagdes af Privatmænd, men hvor Marmorkirken alene medtog 850000 Rdl. Courant og blev dog kun en smuk Ruin. Naar Talen er om Kong Frederiks Bygninger, vilde det imidlertid være ubilligt ikke at fremhæve Theatret, Konstacademiet, Frederiks-Hospital, Fødselsstiftelsen og Opfostringshuset; thi samtlige disse tilhøre Femte Frederiks Tidsalder og ere ligesaa mange Vidner om den Skjønhedssands og den Menneskekjærlighed, som vare dens bedste Prydelser.

392. Frederik den Femte var først gift med **Lovise** af England (1724-51). Hun var saare smuk, og et smukkere Kongepar end hende og hendes Mand skulde man lange lede om. Dertil var hun mild og venlig som han, jævn og fordringsløs. Men endnu er dette betegnende for hende, at, da hun 1743 steg iland i Altona, hvor Kronprindsen medtog hende som sin Brud, sendte hun strax sit hele engelske Følge tilbage, uden en eneste Undtagelse, lærte sig Dansk, var stedse omgiven af Danske, og talte selv bestandig Dansk. Saadan har ingen af vore tydske Dronninger sig ad, men derfor var hun ogsaa overordentlig elsket af sit Folk, der med uhyklet Smerte modtog Budskabet om hendes pludselige Død. — Det gik kun et halvt Aar, og Danmark havde sig en ny Dronning: **Juliane Marie** af Brunsvig (1729-96). Hun var tydsk og blev tydsk, men det var ikke det Værste. Vel blev det sagt ved hendes Kiste, at det Eneste, man vidste

at sige hende paa, var det, at hun havde uddeelt sine milde Gaver til Værdige og Uværdige, ligesom Vor Herre lader regne over Retfærdige og Uretfærdige; men denne Dom, som falder noget i det Gudsbespottelige, var allerede forinden underkjendt og blev det endmere, alt som Smigerens Stemmer tystnede. Folket vandt hun aldrig, men det ansaae hende for rænkefuld, hevngjerrig og herskesyg, hvad hun visselig ogsaa var; det meente endog, at hun var saa lidet kræsen i Valget af de Midler, der skulde fremme hendes Planer, at det troede hende istand til Alt.

---

393. **Christian den Syvende,** Frederik den Femtes Søn med Lovise, var født i Kjøbenhavn 29. Jan. 1749; han havde altsaa endnu ikke fyldt sytten Aar, da han besteg Thronen. Men endnu det samme Aar ægtede han sit Søskendebarn, den femtenaarige Prindsesse **Caroline Mathilde** af England (1751-75). Det var atter et deiligt Kongepar: smukke, ædle Træk, der straalede af Mildhed og Venlighed, blomstrede af Sundhed og Ungdom. Der var dog det, som berettigede til langt større Glæde: den unge Konge var sit Folks Ven, og det var hans Ønske at fremme dets Velvære; navnlig laae Bondestandens Frihed og Lykke ham paa Hjerte. Den unge Dronning var et fromt og kjærligt Barn, der vilde Alle det vel; vistnok var hun letsindig, men der rørte sig dog dybere Længsler i hendes Sjæl, og da hun i en stille Time med Diamanten ridsede sit Navn i et af Frederiksborg Slotsvinduer, var det ingen verdslige Ønsker, som bevægede hendes Hjerte, men hun bad som en barnlig Qvinde: „O God, keep me innocent!" — En venlig, en lykkelig Fremtid meente Enhver at turde spaae det ædle Fyrstepar, og Glæden og Lykken maatte fra Kongens Huus sprede sig over Folk og Land. Desværre! de skjønne Drømme varede kun kort, og den bittre Virkelighed var altid lang nok. Hos den unge letsindige Konge vidste den unge letsindige Grev Holck at skaffe sig Indflydelse, og med ham den ryggesløse Grev Rantzau til Ascheberg. De reve ham ind i de uværdigste Adspredelsers Malstrøm, og mellem det kongelige Ægtepar saaede de Kulde og Misstemning. Da blev den ædle **Reverdil** fjernet fra Kongens Cabinetssecretariat, og for at han ikke atter skulde skaffe sig Indflydelse, blev han hjemsendt til sit fjerne Fædreland. Med ham maatte hans Grundsætninger vige, og for Hoffets Glæde havde man ikke Stunder til at tænke paa Folkets Lykke. — Med allehaande Hofcabaler gik det lystig, og for mange Exempler skulle vi lade det beroe ved eet. Christian havde som Overkrigssecretær for Søetaten arvet F. C. Rosenkrands fra sin Fader; det varede kun fjorten Dage, inden han ogsaa blev Overkrigssecretær for Landetaten. Men denne Myndighed havde han kun i syv Maaneder. **Danneskjold-Samsøe** havde ikke villet forhjelpe Frederik den Anden til at anlægge en preussisk Marine i Emden; det var visselig kjønt af ham; men herhjemme kunde han ikke modstaae sin Ærgjerrighed og Herskesyge, og han vendte sig mod **Bernstorff** for at styrte

ham. Denne Ætling forsvarede sig dog saa godt mod de svære Angreb, der rettedes imod ham, at han beholdt sin Stilling og Indflydelse; men Danneskjold blev ligefuldt Geheimestatsminister. Nu maatte Rosenkrands vige sin Post, og Danneskjold sattes atter i Spidsen for Flaaden. Her havde han vistnok hjemme som ingen Anden, naar blot han havde kunnet holde sig til sin egen Gjerning. Men han vedblev at forfølge Bernstorff og forfulgtes selv af ærgjerrige Jægere efter hans egen Indflydelse. Den hele Handel er endnu en Gaade, men ihvor man saa skal søge efter Reglen til den, saameget er vist, at D. havde kun i fjorten Maaneder været „Surintendent" over Marinen, da han (Octb. 1767) pludselig forvistes til sit Gods Marselisborg ved Aarhuus, med Befaling inden tre Dage at forlade Kjøbenhavn; saameget er atter vist, at hans utaknemmelige Slægtning, den uduelige Chr. C. Danneskjold-Laurvig, hvem han for 27 Aar siden havde fremdraget af Intet og nys atter havde udsonet med Hoffet, blev Arving baade til hans Post og hans Indflydelse. Dette kan være nok om Hofcabalerne, kun maae vi tilføie, at ogsaa den dygtige St. Germain hjemsendtes.

---

394. Christian den Syvende foretog sig 1768 en otte Maaneders Reise gjennem Tydskland, Italien, Frankrig og England, og gjorde allevegne Opsigt ved sin Skjønhed, sin Munterhed og sit Vid. Han havde sin Livlæge med sig, hvilken Rantzau havde anbefalet ham; men denne Livlæge blev siden hans Yndling og i Virkeligheden Tvillingrigets Behersker. — **Joh. Fred. Struensee** var født i Halle 5. Aug. 1737; hans Fader, den høit hæderværdige Adam S., var siden i over 40 Aar Generalsuperintendent i Slesvig og Holsteen. Under Reisen vidste Struensee at vinde Kongen ved sine overlegne Aandsevner, sin mangfoldige Dannelse, sin Bevægelighed og Klogskab; og den vundne Indflydelse beholdt han efter Hjemkomsten. Han blev nu Forelæser hos Kongen samt Etatsraad, og havde saaledes den frieste Adgang til at udvikle sine Anskuelser om Statsstyrelsen for sin Herre. Han havde aldeles sluttet sig til de nyere franske Philosophers Skole og var fuld af Planer til et bedre Regimente samt til Menneskehedens Forædling. Men han var ogsaa smittet af den franske Letfærdighed; Samtiden paastod, at han hverken troede paa Gud eller Djævelen, og at han helst slog en tyk Streg over det sjette Bud, er sikkert nok. Hans Anskuelser smittede af baade paa Konge og Hof, og især var den unge Konge saare villig til at tage ved dem. Dertil hjalp nu baade Holck og Rantzau samt en vis Enevold Brandt, en meget ubetydelig Person, i hvis raae og plumpe Løier Kongen særlig fandt Behag. Det gik vidt med Udsvævelserne ved Hoffet, og det gik saa vidt, at Kongen svækkedes baade paa Sjæl og Legeme, blev en Olding paa tyve Aar, hvis gode Evner for hele hans øvrige Levetid vare halvt begravede i Vanvid. — Struensee vilde herske, og hans Indflydelse var allerede stor, men een Mand stod ham i Veien, og

det var den ædle Bernstorff, der havde det hele Folk med sig til Tak for tyve Aars hæderlige Deeltagelse i Statens Styrelse. Rantzau og Str. styrtede ham imidlertid (13. Sept. 1770), og fra den Dag kan gjerne man regne Str.s Ministerium, nøiedes han end med Titlen af „maitre des requettes" og Conferentsraad. Nu styrtedes ogsaa Holck og Danneskjold-Laurvig; det gamle Geheimeconseil hævedes (27. Decb.), og med det gik Moltke, D. Reventlov, F. C. Rosenkrands og Thott bort; ogsaa Rantzau fik sin Afsked, da han ikke længer kunde enes med Str.; saa denne sidste thronede enevældig i de fjernede Pladsmænds tomme Sæder. Tilligemed Brandt ophøiedes han i Grevestanden, og 14. Juli 1771 blev han Geheimecabinetsminister med en Magt og en Myndighed, som aldrig forhen var bleven nogen enkelt Undersaat i Danmark til Deel: hvad den sindssvage Konge gav ham mundtlig, udfærdigede han skriftlig, og hans Ordrer med Cabinettets Segl under havde samme Gyldighed, som naar de egenhændig vare underskrevne af Kongen. Han brugte denne sin Magt. I de sexten Maaneder, i hvilke han herskede efter Bernstorffs Fald, udrettede han mere, end der ellers pleiede at udrettes i sexten Aar, og næsten hele Statsstyrelsens Form blev forandret; men det maa man ogsaa lade ham, at han havde en ypperlig Evne til at udfinde dygtige og indsigtsfulde Mænd, som kunde gjennemføre hans omfattende Planer. I de høie Regjeringscollegier, der ombannedes til Bureauer, tilveiebragtes større Simpelhed, Hurtighed og Orden. I Finantsvæsenet havde han **Oeder** til sin Medhjelp samt en Broder af sig, der var en saare dygtig og indsigtsfuld Mand; og i Spidsen for Finantscollegiet satte han den kundskabsrige og udmærket duelige Grev **Ulr. Ad. Holstein** til Holsteinborg, der tillige sattes i Spidsen for Kjøbenhavns ombannede Bestyrelse. Istedenfor 6-7 forskjellige Domstole i Kjøbenhavn oprettedes den ene Hof- og Stadsret, og Torturen afskaffedes som Middel til at fremtvinge den Anklagedes Bekjendelse. Bondesagen var sovet hen, men der kom atter Liv i den, og Oeder fik Plads i den nedsatte Landvæsenscommission, som fremkaldte Bestemmelser til Hoveriets Indskrænkning, Selveiendoms Udbredelse osv., havde ogsaa foreslaaet Stavnsbaandets Ophævelse, men faldt saa med Struensee. En Mængde Helligdage afskaffedes, „fordi de mere brugtes til Lediggang og Laster end sand Gudsdyrkelse," og hvad Universitetet angik, var der paatænkt omfattende og frisindede Reformer, hvilket vi tidligere have antydet, hvor Talen var om **Gunnerus**. — Alt dette og meget mere var nu saare godt; men samtidig udkom der andre Bestemmelser, som man fandt skadelige for Sædeligheden, og i hvilke der i det Mindste ingenlunde var taget det tilbørlige Hensyn til Folkets Sæder og Skikke. Det var navnlig Ophævelsen af Bøder for Leiermaal; Adgang for Ægteskabsbrydere til at ægte hinanden; Tilladelsen af Hazardspil, naar man kun gav en Kjendelse til Stiftelsen for Hittebørn; samt Oprettelsen af det afskyelige Tallotteri. I disse og lignende Bestemmelser saae man Beviser nok for, at Str. ikke blot var en ryggesløs Gudsfornegter,

men at han ved Spillesygen vilde nære Løsagtigheden, gjøre det hele Folk lige saa sædelig fordærvet, som han selv var, og bedøve det saaledes ved en Ruus af Forlystelser, at det slet ikke mærkede, hvorledes han busede frem med den ene hensynsløse Omvæltning efter den anden. — Til hans Forbrydelser kom ogsaa den, at han slet ikke vilde vide Forskjel paa Adelige og Borgerlige, men tog Dygtigheden, hvor han fandt den, og lod Udygtigheden ligge, samt at han var meget sparsom med Uddelelsen af Titler og Ordner. — Vi have dog endnu to Grunde til hans Fald at omtale, af hvilke den ene er hans største Hæder, men den anden godtgjør en saa trodsig Hovmod, parret med en saadan Uforstand, at den nærmer sig det Ubegribelige. Dagen efter Bernstorffs Fald indførte Str. en uindskrænket Trykkefrihed, „da det saavel er skadeligt for Sandhedens upartiske Undersøgelse, som og hinderligt for at oplyse de ældre Tiders Vildfarelser og Fordomme, naar redeligsindede og nidkjære Fædrelandsvenner formedelst Personsanseelse, Befalinger og gjeldende Meninger skrækkes eller hindres fra at skrive frit efter deres Indsigt, Samvittighed og Overbevisning.“ Der var en almindelig Glæde over denne høibjertede og fribaarne Lov, ja selv til Udlandet bredte sig den glade Overraskelse, og den unge Konge hilstes af den gamle Voltaire i et varmt Lykønskningsdigt. Men Pressen var et farligt Vaaben i Fjendens Hænder, og daglig udspyede Blade og Flyveskrifter deres Gift mod Struensee, som selv kun var altfor hensynsløs og vilkaarlig i hele sin Færd, og derfor heller ikke kunde gjøre Fordring paa, at man tog noget meget ængsteligt Hensyn i sin Optræden imod ham. — Den anden Grund, vi antydede, var den aabenbare Haan, han viste Danskheden: Alle kongelige Befalinger udstedte han udelukkende paa Tydsk; alle Forestillinger fra de forskjellige Statsmyndigheder maatte ligeledes udfærdiges paa Tydsk; og kun til tydske Ansøgninger blev der taget Hensyn. Med saa fræk en Fordring træder knap Erobreren op mod det undertvungne Folk, naar han ellers vil sikkre sig dets Lydighed; og et Folk, som ingensinde lod en fremmed Horde gaae hen over sin Nakke, taaler det endnu mindre. — Altsaa gjærede Misnøiet i det hele Folk, men tilfældige Omstændigheder sloge sig til. Nogle norske Matroser, som Ebesen havde forholdt deres Lønning, droge i Flok til Kongen for at klage; det Samme gjorde Holmens Tømmermænd; og Lillejuleaften gjorde Livvagten Oprør, da den ikke vilde lade sig opløse som et særskilt Corps. Ved disse Leiligheder opdagede man, at den strenge Hersker var slet ingen Helt, thi i Oprørets Øieblik var han svag og eftergivende, og det hjalp kun lidet til at forhøie Agtelsen for hans Mod, at han bagefter lod Kanoner kjøre op paa Voldene og omgav Slottet med stærke Vagter. — Den herskesyge **Juliane Marie**, Enkedronningen, hvem Str. aldeles havde fjernet fra Kongens Person, slog sig nu sammen med sin Søns forrige Lærer, den ligesaa herskesyge **Guldberg**, og med dem gik Rantzau, der efter sin Afskedigelse var en svoren Fjende af sin tidligere Client, samt den voldsomme og tyggesløse Beringskjold, der

havde gjort sin Lykke, da han som sit eget Ilbud overbragte Efterretningen om Keiser Peter den Tredies Død. Flere af samme Suurdeig forbigaae vi. — De Sammensvorne samledes hos Guldberg, i Huset ved Siden ad Petersens Jomfrukloster, eller de kjørte raadslaaende omkring i Byen, i lukkede Vogne, for ikke at vække Opmærksomhed. De vilde styrte Str. og bemægtige sig hans Person. — Endelig kom Dagen eller rettere Natten. Der havde været Hofbal med Maskerade, og et Par Regimenter, der gjorde Tjeneste som Livvagt, havde Oberst Køller vundet. Pludselig, mellem Midnat og Hanegal (17. Jan. 1772), besattes enhver Adgang til Slottet; Enkedronningen stormede med sin Søn og de øvrige Sammensvorne ind i Kongens Sovekammer, aftvang ham Underskriften paa de nødvendige Arrestbefalinger, og arresterede i det næste Øieblik Str., Brandt og — Dronningen! Neppe spurgtes dette Nyt, før den kjøbenhavnske Pøbel jublede, den fine med den grove. „Mod Middag behagede det Kongen med sin Broder, Arveprindsen, at kjøre igjennem Staden, næsten baaren paa sine Undersaatters Skuldre," hedder det i et samtidigt Blad. „Samme Dag reiste Dronning Caroline Mathilde med Prindsesse Lovise Augusta til Kronborg Slot." Det spæde Barn nænnede man dog endnu ikke at bortrive fra Moderen. Usselt Hofkryb istemte de væmmeligste Smædesange og de endnu væmmeligere Jubelsange, de sidste til uendelig Berømmelse for „den fromme Juliane," der gik „foran med Dydens Fane." Men dette var langtfra det Værste. Der blev nedsat en Commission, for største Delen af Høiesterets Medlemmer, men hvori dog ogsaa Guldberg m. Fl. toge Sæde. Str., der, som vi vide, ikke havde Overflod af moralsk Mod, tabte baade Sands og Samling og lod sig aflokke Bekjendelser, som neppe engang vare halvveis sande, men som maatte fælde baade ham selv og Brandt med Dronningen. Han selv skulde saaledes have besmittet den kongelige Ægteseng, og Brandt skulde ligefrem have lagt Haand paa Kongen. Dronningen vedblev med Bestemthed at afvise enhver Tilstaaelse, men tilsidst skal Geheimeraad Rathlou med Vold have aftvunget hende Underskriften paa det Papir, der indeholdt Beskyldningerne. Saa dømtes Struensee og Brandt til at have forbrudt Ære, Liv og Gods, deres grevelige Vaabner at sønderbrydes af Bøddelen, Haanden først levende afhugges dem, derpaa Hovedet skilles fra Legemet, Kroppen fiirdeles og steiles. Denne Dom udførtes 28. Apr. 1772 paa Østerfælled, og det er et Sagn, at Enkedronningen steg op i Slotstaarnet for derfra at være Vidne til Henrettelsen. Men Dronningen førtes fra sit Fængsel paa Kronborg til Hannover, hvor hun tilbragte tre Aar i Celle „under Udøvelse af stille Godgjørenhed mod Fattige og Syge." Endnu ikke 24 Aar gammel døde hun af Smaakopper, og i sine sidste Ord kaldte hun Gud til Vidne paa, at hun aldrig havde vanæret sig selv eller sit Kjøn.

---

395. Statsraad **Ove Guldberg**, Cabinetssecretær hos Arveprindsen, havde været det egentlige Drev i Statsomvæltningen og blev

nu Sjælen i Statsstyrelsen, skjøndt han ikke saalige lagde Navn til, men Enhver, som tog Varnet for Navnet, kaldte det følgende Tidsrum det Guldbergske. 1773 blev han Gehejmecabinetssecretær hos Kongen samt adlet under Navnet **Hoegh-Guldberg** (thi igrunden var Hoegh hans fæderne og Guldberg kun hans møderne Navn); 1776 blev han Statssecretær, 1779 Ridder af Dannebrog, 1780 Gehejmeraad. At baade det norske og det danske Videnskabsselskab, Landhuusholdningsselskaber osv. kappedes om at optage ham blandt sine Medlemmer, følger af sig selv. Endelig blev han i de første Dage af 1784 Statsminister og havde saaledes indhentet Maalet for sin ærgjerrige Higen, havde naaet det meget langsommere end Griffenfeld og Struensee, men troede sig vistnok saa meget sikkrere ved det, og — saae dog ikke ret ofte Solen gaae hen over Himmelen, inden han saae sin egen Sol at dale. — G. fjernede strax med en enkelt Undtagelse samtlige de dygtige og indsigtsfulde Mænd, Struensee havde ansat. Ikke bedre gik det dem, ved hvilke G. havde gjennemført Omvæltningen, men hvis Fjernelse der ikke var synderlig Grund til at beklage. Værre var det, at saagodtsom samtlige Struensees Reformer gik ind igjen, saa Hof- og Stadsretten samt Tallotteriet vare næsten Alt, hvad der fik Lov til at bestaae. Finantsbestyrelsen blev atter splittet, og til Trods for de rige Indtægter, som tilflode Statskassen i en blomstrende Handelsperiode, var Regjeringen stadig i Pengeforlegenhed, ja Statsgjelden, som var bragt ned til 16 Millioner, gik i Guldbergs Tid op til 29 Millioner. Greve **H. C. Schimmelmann**, der havde Finantsbestyrelsen, var den samme, som i Slutningen af Frederik den Femtes Dage havde indført den forhadte Kopskat, imod hvilken Normændene vestenfjelds gjorde Opløb; nu (1773) gjorde han den private Bank, som var stiftet under Christian den Sjette (1736), til en kongelig, og krænkede derved baade det kongelige Tilsagn i Bankoctroien samt Interessenternes herpaa støttede bestemte Villie. Saa gjorde han Sedler i svære Mængde, uden at eie den tilsvarende Værdi, og ødelagde derved Landets Pengevæsen, men forvaltede sit eget med stor Snildhed. Seddelgjelden steg i hans Tid fra 5 til 16 Millioner. — Videnskabsmænd opmuntredes og forskjellige videnskabelige Arbeider understøttedes, thi G. var, som vi have seet, selv Videnskabsmand. Universitetet modtog flere Forbedringer, kunde man end ikke gaae ind paa de frisindede Anskuelser, Gunnerus havde udviklet, og de lærde Skoler bleve heller ikke glemte; men Trykkefriheden ombyttedes atter med Censur, og man skammede sig ikke ved at anvende den utaaleligste Vilkaarlighed mod Pressen. Politimesteren fik en udstrakt Straffemyndighed over denne, uden at den Straffede kunde indtale sin Sag for Domstolene; ved Cabinetsordrer undertrykte man, hvad man vilde, og om det saa var Suhm, maatte han see sine Skrifter lemlæstede, inden de fik Lov at udkomme. — Intet Under, at det da atter gik tilbage med Bondestanden, thi det var G.s Tid, som det var hans Mening, at „Bondens Aag kan ikke aflastes, uden at Danmark rystes og ha-

ver i sine Grundvolde." Den guldbergske Tid kaldes derfor „Herremændenes Tid," og vist er det, at Herremændene trivedes under Regjeringens Beskyttelse, medens Bonden knap kunde komme til gammel Ret og mindre til ny Frihed. Hoveriet blev atter ubestemt og Milicevæsenet atter udvidet; Godseieren kunde atter tvinge en Karl til sin Gaard eller forlænge hans Tjenestetid, og man taug idetmindste, naar den naadige Herre byttede sin Kudsk bort for en Jagthund; men trindt i Landet voxede der Herregaarde frem som Paddehatte af den sammenlagte Bondejord. Dog fik **J. G. Moltke** en Forordning udgivet om Fællesskabets Ophævelse (1781). — Kun i een Henseende danner den guldbergske Tid en glædelig Modsætning til den struenseeske. Iblandt de Vaaben, man havde brugt mod Str., var ogsaa det, at, som han selv var en Tydsker, drog han allehaande Tydskere frem, og hvorledes han haanede Danskheden, have vi tilstrækkelig paaviist. Det var altsaa en Nodvendighed for G. at være dansk, og han var det ogsaa med Liv og Sjæl. Om det saa var Hæren, fik den dansk Retspleie og dansk Commando, og i de lærde Skoler indrømmede man Modersmaalet en Plads paa Timetabellen. Det franske Skuespillerselskab afskedigedes, og selv ved Hoffet begyndte man til Afvexling at tale Dansk. Paa Jægerspriis opreiste **Arveprinds Frederik** Mindestøtter for fortjente danske Mænd og Qvinder; og paa Statssecretærens Opfordring, ja med Bistand af hans egen Pen, skrev **Ove Malling** sin bekjendte Bog om „Store og gode Handlinger af Danske, Norske og — Holstenere." Men hvad der særlig vandt Folkets Bifald, hvad der fremkaldte dets Jubel og stemte dets Digtere til Sang, var Indfødsretten af 15. Jan. 1776. „Billigheden vil, at Landets Børn skal nyde Landets Brød," siger denne Forordning, der paa en Maade blev ophøiet til en Grundlov ved Siden ad Kongeloven; og derfor bestemte den, at ikkun Indfødte og de, som paa visse givne Betingelser fik Indfødsret, skulde befordres til Embeder i Staten. Det var altsaa dog kun Embeds-„Brødet," hvorom der var Tale, men paa en Tid da det hele Land var i Embedsmændenes Vold, da det var dem alene, der baade skrev Lovene og gjennemførte eller undlod at gjennemføre dem, paa en saadan Tid havde Indfødsretten ganske vist sin store og mærkelige Betydning, saa Glæden over den var hverken tom eller taabelig.

---

396. Under Femte Frederik havde man underhandlet med Hertug Carl Peter Ulrik for at formaae ham til at frafalde Fordringerne paa Slesvig; og 1750 havde Grev **Lynar**, den danske Gesandt, faaet ham til at bifalde et Forslag, hvorefter han skulde afstaae de nævnte Fordringer samt sin Andeel af Holsteen imod Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst og 800000 Rdl. Dette Kjøb fandt dog den danske Regjering for dyrt, og Underhandlingerne afbrødes. — Hvorledes Hertugen vilde paaført os Krig, da han blev Keiser, have vi allerede fortalt. Da Freden var gjenoprettet, optog den ældre Bern=

storff Underhandlingerne, og ved Klogskab fik han en Tractat istand (22. Apr. 1767), ved hvilken Danmark bortbyttede Oldenborg og Delmenhorst imod de russiske Fordringer paa Slesvig samt det gottorpske Holsteen (paa Eutin og nogle andre Indelukker nær). Dog maatte Danmark overtage det kielske Huses Gjeld paa syv Tønder Guld og betale en yngre Linie en Godtgjørelse for dens Arveudsigter paa tre Tønder Guld; endvidere maatte Arveprinds Frederik opgive Stiftet Lybek, hvis Erhvervelse havde kostet fire Tønder Guld, og Prindserne af den yngre Linie tilstod man en Aarpenge paa 12000 Rdl., indtil Mageskiftet endelig blev fuldbyrdet, hvad først kunde skee, naar Storfyrst Poul, Keiser Peters Søn, blev myndig. Endelig erkjendtes Hamborg for en fri Rigsstad, hvad den dog maatte betale med en Million Rdl., skjøndt det Afhængighedsforhold, hvori den tidligere havde staaet til Danmark, havde den i mange Tider aldrig villet anerkjende. — Nu var Tiden kommen, da Mageskiftet kunde fuldbyrdes, thi Storfyrst Poul havde nu opnaaet Myndigheden; men inden den gamle Bernstorff vandt tilbage til Danmark efter Struensees Fald, var Ædlingen bortkaldt fra denne Verden. Han fik altsaa ikke Sagen bragt til Endelighed, men hans Navne lykkedes det, hans Brodersøn nemlig, den ædle **Andr. Peter Bernstorff,** som blev Udenrigsminister i det guldbergske Ministerium, „hvis største Prydelse han var." Mageskiftet bekræftedes og fuldbyrdedes 1773: alle Kielerhusets Linier frasagde sig enhver Fordring paa det forrige gottorpske Slesvig, og paa de antydede smaae Indelukker nær kom Danmark i Enebesiddelse af hele Holsteen. Sex Aar senere døde dernæst den sidste Hertug af Glücksborg (1779); ogsaa hans Lande faldt tilbage til Danmark, saa den sidste Rest fra de ulykkelige Delinger af det danske Sønderjylland var atter gjenvundet. — Men B. havde endnu andre Fortjenester som Udenrigsminister. Under den nordamerikanske Frihedskamp drev Danmark en blomstrende Handel paa Ost- og Vestindien, paa Middelhavet osv. Men saavel franske og spanske Kapere som især engelske foruroligede stadig vore Skibe, fordi de krigende Magter brugte dem til at udføre deres egne Varer og indføre fremmede. I denne Anledning arbeidede B. i flere Aar og med stor Udholdenhed paa at faae afsluttet et Forbund med Sverrig og Rusland til Haandhævelse af en „væbnet Neutralitet." „Frit Skib gjør frit Gods" var den Grundsætning, om hvilken de nævnte Magter atter (1780) enedes, hvorfor selv fjendtlig Eiendom, med Undtagelse af Krigsvaaben og egentlige Krigsfornødenheder, skulde allevegne gaae frit under neutralt Flag. — Denne Seier var imidlertid Bernstorffs sidste under hans nærværende Ministerium; thi han kunde ikke længer holde det ud med de guldbergske Grundsætninger og tog derfor sin Afsked. Men Neutralitetstractaten blev tiltraadt af Preussen, Holland, Portugal, Tydskland og Neapel, saa baade Frankrig og Spanien, ja tildeels England maatte anerkjende dens Grundsætninger; og i de nærmest paafølgende Aar blomstrede Danmarks Handel som ingensinde tidligere. Da

anlagdes ogsaa Eidercanalen (1777-83), som forbinder Vesterhavet med Østersøen, og hvorved det farlige Skagerak undgaaes; og Staten havde saa rige Indtægter af den indstrømmende mægtige Told, at der hørte hele Regjeringens Ødselhed til, for at den immer kunde være paa Bunden af Kassen. I ti Aar (1775-84), siger Allen, gik der 106 Skibe til Ostindien, hvis hjembragte Ladninger havde en Værdi af 51 Millioner, og i tre Aar (1781-83) gik der 465 danske Skibe til Vestindien, eller tre Skibe ugentlig.

---

397. „Nu snurre de Guldhjul for Gangernes Skridt,
Nu bruges kun Skjoldungens Stridsmænd til Strid;
Hil være Hr. Henrik!"

Saa lyder Omqvædet af den Vise, som lagdes om den ædle **Henrik Gerner** (1742-87), en Sønnesøns Søn af den heltemodige Præst i Birkerød. I fire Aar havde han udenlands lagt sig efter Skibsbyggeriet, fornemmelig i England og Frankrig; da hjemkaldtes han 1772 og ansattes som Flaadens Fabrikmester. Hans Arbeider som saadan ere ligesaa mange og forskjelligartede som udmærkede, skjøndt Marinen navnlig i de ni første Aar af Guldbergs Ministerium trykkedes af den yderste Pengemangel samt af en splittet og udygtig Overbestyrelse. I femten Aar byggede Gerner ialt 25 større Skibe med 1368 Kanoner foruden 10 mindre med 82 Kanoner, og hans Skibe, beundrede selv af Englænderne, vare de bedste, Danmark nogensinde havde havt: „skjønne i Form, stærke i Forbinding, snilde i Fart, skarpe i Luvholdning, stive i Kuling, magelige i Søgang, kort: herlige Skibe; intet Flikkeri, intet Fuskeri, Intet til Pral og Intet halvgjort; Alt fuldstændigt, saavidt det kunde være det, fuldfærdigt, saasnart det kunde blive det." Ved hans kraftige Medvirkning anlagdes der paa Kjøbenhavns Rhed et Batteri til Indløbets Forsvar, og bedre Anstalter bleve trufne til at pleie Mandskabet paa de kongelige Skibe. Desuden tog han virksom Deel i Landhuusholdningsselskabet og var iblandt dem, som stiftede Selskabet for Efterslægten. — Men hvad der lagde en af vore yngre Sømænd (Sneedorff) den Vise i Munden, hvis Omqvæd vi have meddeelt, var det konstige Pompeværk i Dokken, et Værk af Gerners egen Opfindelse, som efter Fremmedes Vidnesbyrd var et sandt mechanisk Mesterstykke. I sine Beregninger havde han forud afmaalt og sammenføiet alle denne Maskines utallige enkelte Stykker med saadan Flid og Nøiagtighed, at, „da de fra de forskjellige Værksteder, hvor de forfærdigedes, førtes til Stedet, hvor Maskinen sammensattes, passede de saa nøie med hinanden, at de uden mindste Forandring i nogen Deel udgjorde et Hele, der strax og fuldstændig kunde virke til sit Øiemed." Da gruede det „i Livet paa hver en Mand, at see, hvor det Vand mon udstrømme," og det undrede dem Alle, at i mindre end eet Døgn kunde otte Heste udrette mere end 500 Mand i tre Døgn. — For de yngre Officerer var G. en Fader, og som en saadan elskedes han af

dem. Han var svag af Helbred, men hans hele Sjæl var Utrættelighed, Uegennyttighed og Opoffrelse for den Enkelte som for det Hele. Anstrengt Studering og uafbrudt Arbeide, i Forbindelse med hyppige Drillerier fra en Beiler til hans Embedsstilling, lagde ham saa tidlig i Graven. Han døde med Ordene: „Gid det gaae Kronprindsen vel! gid det gaae Danmark vel!“ og hans Død beklagedes dybt af Folk og Fyrste. Et uoverskueligt Følge af alle Stænder ledsagede hans Lig til Holmens Kirkegaard; Digtere, Talere og Konstnere kappedes om at forevige hans Minde, og endnu uddeles aarlig paa hans Dødsdag (27. Decb.) den „gernerske Medaille“ til den Cadet, der stod sig bedst ved sidste Examen.

---

398. „Mod Himlen steg Du, fromme Cedertræ,
Sødt slumre Du da nu i Kirkens Læ!
Lad Stenen synke meer alt Aar for Aar;
Dit Navn dog blomstrer i en evig Vaar.“ —

Johannes Ewald fødtes i Kjøbenhavn 18. Novbr. 1743, hvor hans Fader, en Sønderjyde, var en brav og flittig, men tungsindig pietistisk Præst, hans Moder et skygtigt og letsindigt Verdensbarn. Med et lyst Hoved og stor Lærelyst forbandt han en udmærket Hukommelse, saa da han var elleve Aar gammel, erklærede en af hans Lærere, at han ikke kunde bringe ham videre. Men dertil havde han en varm og heftig Følelse, en levende Phantasi, en rastløs Begeistring for alt Stort og Ædelt, alt Udmærket, ja for Alt, hvad der blot var besynderligt og særegent. Som Dreng vilde han lære Abyssinisk for at gaae til Afrika og i Christendommens Tjeneste vinde Martyrkronen; et Par Aar senere løb han bort for at komme ombord i et Skib og saaledes blive en ny Robinson Crusoe. — 1758 blev han Student og forelskede sig kort efter, femten Aar gammel, i „den fine, ædle, majestætiske Arense [Huulegaard], den fortryllende Brunette.“ Da det havde lange Udsigter med at vinde hende ad Studeringernes Vei, rømte han og gik i Syvaarskrigen først i preussisk, siden i østerrigsk Tjeneste. Da det ogsaa her gik langsomt med Befordringen (i Østerrig blev han Tambour og Underofficeer og kunde blevet Officeer, naar han havde villet opgive Lutherdommen), rømmede han atter og kom efter halvandet Aars krigerske Eventyr hjem igjen (Octb. 1760). — 1762 tog han theologisk Attestats, men næste Aar indtraf den Begivenhed, som afgjorde hans Fremtidsskjebne, som gjorde ham til Ewald: Arense giftede sig med en Anden! Han havde „tabt meer end Livet,“ og hans Livsmaal var tabt af Sigte. Med Smerte maae vi tilføie, at hans Sæders Reenhed tabte sig samtidig med hans borgerlige Straben. Men — Ewald blev Ewald. Han skrev sit „Lykkens Tempel,“ den første større Digtning, vi have fra hans Haand, og vandt sig herved en Ven i den ædle **Carstens**. Dernæst skrev han Cantaten over Frederik den Femte, ved hvilken han vandt en Anerkjendelse, som nær havde beruset ham. En Modgift blev den umilde Modtagelse, „Adam og Eva“ fandt i

Videnskabernes Selskab (1767), hvorved han opfordredes til et toaarigt grundigere Studium af Digtekonsten, og fremkom da (1769) med den omarbeidede Adam og Eva, en Digtning, hvortil Danmark endnu aldrig havde seet Mage. Efterat have gjort Kloppstocks Bekjendtskab udarbeidede han Rolf Krage, det første originale danske Sørgespil (1770). Det vandt en levende Anerkjendelse baade i og udenfor Danmark, kun ikke i Videnskabernes Selskab, og staaer dog langt tilbage for hans næste Sørgespil, Balders Død, i hvilket Handlingen udvikler sig med en ædel Simpelhed, medens Charaktererne ere tegnede med kraftige og sikkre Træk, og det Hele gjennemglødet af en storartet, en glimrende Lyrik. — Imellem hine to Sørgespil skrev han de satiriskcomiske Leilighedsstykker „de brutale Klappere" og „Harleqvin Patriot," et Par ypperlige Comedier, i hvilke den Selvfølelse tugtes, hvormed den dumme Smagløshed sætter sig paa Konstdommerens Sæde, og den latterlige Indskrænkethed blæser sig op af sit indbildte Fædrelandssind. — Og dog stod E. maaskee høiest som Lyriker: i Rungsteds Lyksalighed, i Oden til Moltke, i en Mængde verdslige og gudelige Sange, ja selv i flere af de bestilte Leilighedsdigte, som han maatte skrive for at opholde Livet, „veed man ikke, om man især skal beundre Tankernes Rigdom og sindrige Vendinger, eller de veemodige Følelsers Inderlighed, eller Sprogets Fylde og Velklang." Kun saameget er vist, at en Lyriker som E. havde Norden endnu ikke eiet, og at man vel kunde lee ad hans „ha-stemte Toner," men maatte ligefuldt bøie sig for Tryllespiret i hans Haand; skjøndt det atter er vist, at det i E.s levende Live kun var en snever Kreds, der ret forstod hans Sang og elskede den. — Endelig (1780) skrev han Syngespillet Fiskerne. En af de mange ædle og ridderlige Gjerninger, som aarlig øves af de flinke Fiskere trindt paa vore Kyster, men som kun sjelden lønnes med Sang, havde afgivet Emnet til denne Digtning. Det var fem Fiskere fra Hornbæk, som med Livsfare havde reddet en engelsk Skipper og ikke villet modtage nogen Belønning derfor, men siden af en dansk Rigmand i Udlandet, Kammerherre Pless, hædredes med en Aarpenge paa Livstid; det var disses Daad, han besang i det Drama, der var hans sidste og mest fuldendte, der ogsaa har et folkeligere Præg end noget andet af hans Arbeider. Hvor smagfuldt den jævne Fortælling er afrundet, hvor livlig de enkelte Charakterer ere tegnede, er det her ikke Stedet at paavise; vi skulle kun minde om, at iblandt de mange deilige Sange i Fiskerne findes ogsaa den, der fremfor enhver anden maa kaldes en dansk Folkesang; vi mene „Kong Christian stod ved høien Mast." — Vi forlade Digteren og vende os til Mennesket. Danmarks udødelige Digter var, menneskelig talt, grændseløs ulykkelig. Mens han arbeidede paa Rolf Krage, blev han syg og laae paa Hospitalet. En Aften kom han forsilde tilbage til dette og maatte da tilbringe Natten paa Gaden. Han paadrog sig her den Gigt, som senere forværredes ved et Fald med Hesten mod en Træstub, vel ogsaa ved hans mindre ordentlige Levnet, og som efter ti Aars ubeskrivelige

Piinsler, der havde sammenknuget hans Legeme uden at kunne bøie hans Aand eller nedstemme hans vittige Lune, tilsidst udslukkede hans Jordeliv. Hans rige Moders ukjærlige Strenghed, hans Families Ligegyldighed, flere af hans Venners Haardhed, Manglen af tilstrækkelig Understøttelse og den heraf flydende bittre Trang, som foregedes ved hans medfødte Mangel paa Oeconomi; alt dette kunde visselig forbittre ham Livet, men ikke knække hans Mod. Den Digter, som et ukjendsomt Fædreland gav 100 Rdl. aarlig, mens man fandt det upassende at meddele ham den Professortitel, han i et svagt Øieblik havde ønsket sig, og som nødtes til at gjøre Leilighedsdigte til sit stadige Erhverv; han var midt i al sin Jammer ligesaa ædel, stolt, fribaaren og kraftig som i sine lykkeligere Dage, beholdt derhos samme muntre og livlige Aand i venskabelig Underholdning. — Hans Sundhed gjorde et Ophold paa Landet nødvendigt, og 1774 flyttede han ud til det deilige Rungsted. Mellem de simple, trohjertige, kraftfulde Fiskere levede han endnu saa venlige Dage, som det med hans nedbrudte Helbred var muligt. Anna Hedevig Jakobsen, Fiskemesterens Datter, blev ham en ny Arense. Hun mildnede hans Piinsler ved kjærlig Deeltagelse; hun var livlig, naturlig og yndig nok til at henrykke den varmtfølende Digter, og hun deelte gjerne hans dybe og hellige Begeistringer. Da reves han pludselig af sin strenge Familie fra dette nye Hjem til det uvenlige Sobækhuus ved Kronborg, hvor han manglede al Begremmelighed, Pleie og Deeltagelse. Her blev han dog ikke længe. I Høsten 1777 flyttede han atter til Kjøbenhavn. Hans nye Vertinde, Madam Schouw i Slindergade, blev ham en øm og moderlig Veninde, der ikke lod ham savne den kjødelige Moders Omhu, men blidnede, saavidt det stod til hende, de sidste halvfjerde Aar af hans Liv, hvorfor han lønnede hende med at testamentere hende alle sine Efterladenskaber. — Blandt hans Venner skulle vi endnu nævne Borgerne Arnbach og Spendrup (theologisk Candidat, siden Destillator) samt Brødrene: Præsten (siden Biskop) Joh. Chr. Schønheyder og Lægen (siden Professor) Joh. H. Schønheyder, men fremfor alle den ædle **Fred. Moltke** (1754-1836), tidligere hans Lærling, nu hans trofaste, aandrige og velgjørende Ven. — Men E.s Smerter tiltoge bestandig; han kunde ikke flytte sig uden Hjelp; krumbøiet maatte han sidde i Sengen eller Lænestolen med Brystet hvilende paa en Pude, som laae paa hans Knæ; tilsidst kunde han ikke engang uden Hjelp, og kun under de voldsomste Piinsler, vende sig i Sengen. Velkommen hjemhentede ham da Dødens Engel 17. Marts 1781. Og nu begyndte Danmark at føle for ham, thi saa stor en Skare ledsagede ham til Trinitatis Kirkegaard, som Kjøbenhavn endnu aldrig havde seet. I Hjørnet, tæt op til Kirken, dækker en simpel Mindesteen hans Grav.

„O Kirke, skjerm ham med din stærke Muur!
Yd gyldne Blade, høstlige Natur!
Bred ud din Røst, o Orgel, som et Hav,
Og tone lad den over Ewalds Grav!

Kald med din Straale frem, o stærke Sol,
Ved Issen mangen lille Martsfiol!"

---

399. Aaret førend Kingos, Sorterups og Brorsons Fædreland fostrede Ewald, havde Ludv. Holbergs baaret **Joh. Herm. Wessel**, hvis Fader var en Brodersøn af Tordenskjold. Han fødtes i Vestby Præstegaard 6. Octb. 1742 og gik 1761 fra Christiania Latinskole til Kjøbenhavns Universitet. Her maatte han fortjene sit Brød ved Underviisning, men studerede i sine Fritimer de nyere Sprogs Æsthetik. Fransk og Engelsk baade talte og skrev han; ogsaa med Tydsk var han fortrolig, ja han lagde sig endog efter Italiensk og Spansk. — Han var endnu ukjendt af Alle, da han 1772 fremtraadte med sin „Kjærlighed uden Strømper," men det varede ikke længe, inden hele Byen havde gjettet sig til hans Navn, der i et Nu var paa Alles Læber. „Siden Holbergs Dage havde intet Digt gjort saamegen Opsigt. Det gik med det, som med Peder Paars: man lærte det udenad og anvendte det allevegne, ved alvorlige og lystige Leiligheder, i Tide og Utide, ved Spillebordet og for Skranken, i lærde Stridigheder og spøgefulde Samtaler." Om det saa var den strenge Jak. Baden, udbrød han: „Denne Forfatter har i det Naive og Comiske neppe havt sin Lige siden Holberg; Alt hvad han berører, bliver under hans Haand pudseerligt." Ogsaa paa Scenen modtoges Stykket med levende Begeistring og gik den ene Gang efter den anden over Brædderne. Men endnu er dette mærkeligt: i sin ironisk-comiske Digtning havde Wessel især gjort sig lystig over de franske Tragedier og italienske Operaer, som netop dengang forpestede Smagen hos os, og fandt sine ivrige Efterlignere i et Par af hans egne Landsmænd, J. N. Brun og Bredal. Saalidt havde han dog hvæsset sin Piil til personlig Satire, at, skjøndt den Førstes Zarine og den Andens „Thronfølgen i Sidon," begge nys udkomne, fik Dødshugget ved den, bar dog Ingen af dem Uvillie til ham; men strax efter deeltoge baade Wessel og Brun og Bredal i Stiftelsen af det „Norske Selskab," som den literære Klub kaldte sig, der fornemmelig bestod af Normænd og dannede en skarp Modsætning mod det danske Selskab til de skjønne Videnskabers Fremme. „Blomsten og Kronen" i Norske Selskab var Wessel, der overgik samtlige sine Venner ligesaa meget i Lune og Vittighed som i Berømthed, var ogsaa Alles Yndling ved „sit elskværdige Væsen og sin Sjæls Godmodighed." Men i dette Selskab — og dermed skulle vi visselig ikke nedsætte dets Betydning — næredes desværre hans Hang til ørkesløs Selskabelighed, hans Ulyst til stadigt Arbeide og et ordnet Liv, medens den altid rygende Punschebolle nærede endnu en anden Tilbøielighed. Hans Stilling var desuden sørgelig nok, og hans Udsigter mørke: han var en gammel Student, der aldrig kunde vente sig noget Embede, men maatte ved trættende Timeunderviisning skaffe sig sit trange Udkomme; hvad Under, at han i ligestemte Venners Midte stræbte at forjage den Tungsindighed, der mere og mere blev et Hoved-

træk i hans Charakteer. Saa slog et Par Aars Svagelighed sig til, og i over et heelt Aar maatte han holde Sengen „af en yderst pinefuld Fistelskade." Endelig blev han 1778 Theateroversætter med 300 Rdl. i Løn, og to Aar senere tilgiftede han sig nogen Formue, men fik i Kjøbet en raa og stridende Xantippe. En Søn, som han inderlig elskede, kunde vel noget forsone ham med Hjemmet, men kunde dog ikke ene gjøre ham det hyggeligt; Viinkjelderen og Klubben vedbleve derfor at trække ham, og hans Omstændigheder bleve atter saare mislige. — 1775 havde han til det norske Selskabs Samlinger afgivet et Par alvorlige Digte („Søvnen;" „Redsomhed"); 1776 udgav han Lystspillet „Lykken bedre end Forstanden," men naar man undtager den Mængde Impromptuer, han som Ildgnister spredte omkring sig, varede det syv hele Aar, inden der atter udkom et selvstændigt Foster af hans Digterlune. Det var den udmærkede Fortælling om „Gaffelen" samt den ikke mindre udmærkede Vise om de „Brødre Kar i alle Lande." Næste Aar (1784) begyndte han et Ugeblad, som dog kun fortsattes igjennem 34 Nummere. Det indeholdt fortræffelige Enkeltheder, navnlig nogle lunefulde poetiske Fortællinger, men det var dog klart nok, at det var Næringsørgen, som stod bagved og tvang Digteren til at synge. — Hans sidste Sygdom var af fort Varighed. Det tause og ueinksomme Tungsind syntes atter at ville forsvinde, og han var sædvanlig saa munter og oprømt, som han ikke længe havde været. Da hensov han, uden at man ventede det, 29. Decb. 1785, savnet ikke blot af dem, „som i personlig Omgang havde følt sig tiltrukne af hans stille og fordringsløse Væsen, godmodige Lune og naive Vittighed." Hans Venner maatte begrave ham, hans Efterladte havde ikke Raad dertil. Hans Støv hviler i Nærheden af Ewalds, skjøndt Stedet kan Ingen paavise. Paa Theatret gav man „Kjærlighed uden Strømper" til Fordeel for hans efterladte Søn. Blandt Mængden af Mindedigte over ham skulle vi alene fremhæve Baggesens Rimstav:

„Graad smelted hen i Smiil, naar Wessels Lune bød,
Men Glædens Smiil forsvandt i Taarer ved hans Død."

---

400. Ved Siden af Ewald og Wessel stode forskjellige Andre, hvem man med større eller mindre Ret gav Digternavnet. Vi skulle her nævne: Vierlænderen **Joh. Clem. Tode** (1736-1806), der skrev Romaner, Satirer og Breve, Fabler, Viser, Lystspil osv., og som af Rahbek endog henregnes iblandt dem, der gave os en dansk Skueplads. Han gik i sin Grav med Navnene „Lægen, Digteren og Menneskevennen," men fortjente vistselig langt bedre den første og sidste af disse Betegnelser end den midterste. Naar „Soofficererne" og de øvrige Skabninger af hans Digterlune længst ere hensovede, skal Mindet endda leve om den aandrige Læges Forelæsninger, og det skal mindes, hvad Andeel han havde i at fremkalde Døvestolen, Borgerdydsskolen, Efterslægtsselskabet med dets Skole og flere lignende Stiftelser. — Tønderaneren Lottodirecteur **H. P. Gerstenberg** (1737-1823)

sang udelukkende paa Tydsk. — Normanden **Hans Bull** (1739-83), Præst i Klæbo, vandt sig et Navn ved nogle vakkre Læredigte. — **Birg. Cathr. Boye** fra Gjentofte (født Johansen; 1742-1824) skrev en Mængde Psalmer, af hvilke flere henhøre til de bedste, Tiden frembragte; desuden Lystspillet Melicerta og det interessante heroiske Skuespil Gorm den Gamle. I sit første Ægteskab blev hun Moder til Klokker Chr. Hertz, der i sin Tid gjorde Opsigt ved sit comiske Heltedigt „Reisen til Helicon," samt til Biskop J. M. Hertz, hvis „Befriede Israel" udmærkede sig ved sit glimrende Foredrag og sine velformede Hexametre, men kunde dog ingen Læsere vinde sig. — **Ped. Magn. Trojel** fra Vissenbjerg (1743-93) skrev prægtige Drikkeviser, men fandt derhos, at „en Skjelm er Afsky værd, en Daare værdig Latter," og i bidende Satirer revsede han Daarerne, der „vrimled rundt omkring ham, tykt som Sand." Med det Samme lukkede han imidlertid Embedsveien for sig, skjøndt han havde taget baade theologisk og juridisk Attestats med Berømmelse. — Hans yngre Broder, den dygtige **Ped. Kofod Trojel** (1754-84), var mindre selvstændig som Digter, men slægtede ham iøvrigt paa i Retning som i Skjebne. — Slesvigeren **V. H. F. Abrahamson** (1744-1812) havde jo vistnok begrebet, hvad han sang: „Min Søn, om Du vil i Verden frem, saa buk!" men selv havde han aldrig lært at bukke og maatte tidlig tage sin Afsked som Artillericaptain, skjøndt han vedblev at være Lærer ved Landcadetacademiet. Han er ikke uden Fortjeneste som militær Forfatter, Oldgransker, Sprogforsker og Critiker; derimod turde hans fleste Digte have mindre Betydning. Nyerup og Rahbek hjalp han med at samle „Udvalgte danske Viser fra Middelalderen;" hans Deeltagelse i den evangelisk-christelige Psalmebog maa det være nok at have nævnet. — Høit over de hidtil nævnte hæver sig den ædle **Joh. Nordahl Brun**, født i Trøndelagen 1745, død som Biskop i Bergen 1816. Det er dog ikke hans skolerette Sørgespil efter fransk Snit, der hævde ham denne Rang; det er hans „Evangeliske Sange," ved hvilke han indtog saa smuk og hæderlig en Plads blandt vore Psalmedigtere; og det er hans jævne, men friske lyriske Smaadigte, der ikke blot tiltale os ved en livlig og sanddru Naturskildring, men i hvilke en varm Følelse og naturlig Munterhed er parret med en ædel og fribaaren Kjækhed. „Boer jeg paa det høie Fjeld" og „For Norge, Kæmpers Fødeland" skulle seent forstumme i Norden. Men den raske Bondegut, som var voxet op imellem Fjeldene som en flink Jæger og dristig Skiløber, og som i den friske Fjeldluft havde indsuget den Naturlighed og Uafhængighed, der senere fulgte ham gjennem Livet, var derhos en ivrig og virksom Præst, en troende og oprigtig Christen, over hvem Tidens aandløse Vantro gik sporløst hen. Det er sandt nok, at man ikke fandt noget grundigt Studium i hans „Hellige Taler," ja man har endog savnet en omhyggelig gjennemtænkt og udarbeidet Plan i dem; men den eiendommelige Friskhed, den naturlige og velgjørende Overbeviisningens Varme har endnu Ingen kunnet negte dem. Som Balle

paa Sletten stod Brun mellem Fjeldene, et Par grundfaste Klipper, mod hvilke Tidsstrømmene og Veirslagene forgjeves brøde sig. Dertil var han udstyret med et værdigt, mandigt og smukt Ydre, en kraftfuld og behagelig Stemme, og til Oldingalderen vedblev han at samle en talrig Tilhørerkreds omkring sin Talerstol. Men i Skolen, i den Syges og Fattiges Hjem, var hans Navn velsignet som i Kirken. — **Klaus Fasting** (1746-91; Raadmand i sin Fødeby Bergen) gjorde større Lykke ved sine Fortællinger og Epigrammer end ved sine dramatiske Arbeider. Ogsaa som Kritiker og Journalist (Provindsialblade; fire Aargange) vandt han sig fortjent Anseelse. — **Klaus Friman** (1746-1829; Præst i Davig) og **P. H. Friman** (1752-1839; Conferentsraad) var et ædelt og begavet Brodervar, der begge besang det stolte Hornelen i deres Fødebygd, men af hvilke dog den Yngste kun et Par sjeldne Gange i sin tidlige Ungdom stemte Lyren til en Sang, der lod dobbelt dybt beklage, at han saa tidlig borthængte den under Embedslivets adspredende Tummel. Klaus derimod beholdt Sangens Gave ind i sin høie Alderdom, og ved sine jævne men kjernefriske Almuesange, Sømandssange, fædrelandske Sange, Sange over Evangelierne osv. glædede og styrkede han utallige Hjerter. — **Joh. Wibe** fra Bragernæs (1748-82) var navnlig yndet som Visedigter, skjøndt han ogsaa var dramatisk Forfatter. — Oehlenschlägers „Lærer og Pleiefader," den ædle **Edv. Storm** (1749-94), var fra Vaage i Gudbrandsdalen, det samme Vaage, fra hvilket Bønderne gik ud, som nedlagde Sinclair, hvorfor de nu lønnedes af deres Bysbarn med den udødelige Sang. I over tyve Aar bar hans svagelige Legeme paa Døden, skjøndt i de otte sidste var han Efterslægtsskolens Inspecteur og erhvervede sig som saadan et Navn, der er fuldt saa godt som Digterens. I flere af hans Fabler spiller der imidlertid et vittigt Lune; i hans gudelige Sange præger sig hans rene og fromme Sjæl; de Viser, han skrev i sit Bygdemaal, bleve til virkelige Folkesange; af hans Digt om Indfødsretten lyser et djervt og frihedsglødende Borgersind, som vi atter gjenfinde i hans „Skrivefrihed," der med Rette er kaldt en „Philippica mod Censur og Pressetvang." — Kun nødig vende vi os fra ham til **Th. Chr. Bruun** fra Gaunø (1750-1834), der misbrugte sin slydende Pen og sit malende Talent i aandløs Kamp mod den aabenbarede Religion samt i den laveste Sandselighedes Tjeneste. Han blev hverken bedre eller klogere, fordi Guldberg (1783) tvang ham til paa en Maade at lade sig omconfirmere af Balle, hvis han ikke vilde „som et forargeligt og ondt Menneske hensættes i Tugt- eller Rasphuset;" dog ansattes han senere som Professor i Fransk og Engelsk ved Universitetet. Hans Søn N. T. Bruun (1778-1823) havde gaaet i sin Faders Skole og endte sagtens derfor paa Bidstrup. Han skrev en Mængde „Snurrepiberier," men blev mest bekjendt som en uforlignelig frugtbar Theateroversætter. — **Chr. Fr. Jacobi** (1739-1810, Høiesteretsassessor, Theaterdirecteur, Conferentsraad), **Ped. Vogelius**

(1741-87; Præst ved Helliggeistes Kirke) og **Henrik Kampmann** (1750-1828; Præst i Farum) gjorde sig bekjendte ved Lovtaler over berømte Mænd, hvilke Selskabet for de skjønne Videnskaber hædrede med Priisbelønninger. — Som geistlig Taler udmærkede sig **Chr. Bastholm** (1740-1819; kongelig Confessionarius), der ikke alene selv besad en Veltalenhed, som hidtil var næsten ukjendt hos os, men som ved sin „Geistlige Talekonst“ fik en Indflydelse paa Veltalenheden langt udenfor sit eget Fædrelands Grændser. Ikke alene oversattes hans Bog paa Tydsk og Svensk, men i Østerrig indførtes den som en Læregjenstand ved forskjellige offentlige Anstalter. Endnu i mange andre Retninger var han en flittig og hæderlig Forfatter: hans „Aandelige Taler,“ hans „Jødiske Historie,“ hans ved Anmærkninger oplyste Oversættelse af det Nye Testament, hans „Philosophi for Ulærde,“ hans philosophiske Breve over Sjælens Tilstand efter Døden og mangfoldige andre af hans Skrifter skaffede ham en mægtig og glædelig Indflydelse paa en saare stor Læserkreds. — En nogenlunde tilsvarende Indflydelse blev jo vistnok Flere tilDeel; her skulle vi dog kun nævne den ædle **Laur. Smith** (1754-94), død som Slotspræst paa Fredensborg, der baade som Lærer, Taler og folkelig Forfatter erhvervede sig et ualmindelig hædret og elsket Navn. — Gaae vi fra Prædikestolen til Skranken, træffe vi neppe noget berømtere Navn end den skarpsindige og veltalende **Chr. Colbjørnsen** (1749-1814), en Broder til nedennævnte Jak. Edv. C. og ligesom han en Ætmand af Frederikshalds Forsvarer. Til ham ville vi oftere komme tilbage. Ogsaa **P. Rosenstand-Goische** (1754-1803) var en udmærket Advocat, men vandt dog sin største Berømmelse som Theaterkritiker. „Den dramatiske Journal“ (1771-72) var et Arbeide fra hans tidligste Ungdom, men den neppe attenaarige Yngling udøvede igjennem den en saadan Indflydelse paa Konsten, at, da han syv Aar senere vilde gjenoptage sin Kritik, gjorde man ham til Theatercensor for saaledes at slippe for hans ubøielige Alvors skærende og hensynsløse Domme.

---

401. Til de ældre Historikere sluttede sig et ikke ringe Antal af Yngre, fandtes der end iblandt disse ingen Gram, ingen Langebek eller Suhm. — Først maae vi nævne Biskop **Fin Jonsson** i Skalholt (1704-89), der i fire Bind behandlede sit Fædrelands Kirkehistorie (1772-78) og desuden beskrev os Snorre Sturlesons Levnet. I sin Søn Hans Finsen havde han en værdig Eftermand paa Bispestolen, som ligeledes indlagde sig Fortjeneste af Islands Historie. — Dernæst den lærde og flittige **Jens Worm** (1716-90; Rector i sin Fødeby Aarhuus, Justitsraad). Med en indtil den Tid mageløs Nøiagtighed samlede han i sit Forfatterlexicon Efterretninger om „danske, norske og islandske lærde Mænd“ samt deres Skrifter. Han havde kun faae Forarbeidere og opnaaede dog en mærkværdig Fuldstændighed; det tørre Indhold vidste han paa mangt et Sted at oplive ved underholdende Træk, som han alene reddede fra Glemselen. — Islænderen

Jon Olafson (1731-1811) behandlede i et Priisskrift den gamle nordiske Digtekonst, ligesom han meddeelte Forklaringer over de digteriske Udtryk i forskjellige Sagaer. — **P. Topp Wandal** fra Nyborg (1737-94) var mest bekjendt for sin store Samling af sjeldne danske Bøger, der desværre gik tilgrunde ved Byens Ildebrand; dog fik han ogsaa ved enkelte mindre Arbeider (f. Ex. Efterretninger om gamle danske Skuespil; de paa Jægerspriis bædrede Mænds Levnetsbeskrivelser osv.) et hæderligt Navn som Historiker. — Den lærde Islænder **Skule Th. Thorlacius** (1741-1815) var ikke alene en dygtig Rector for Kjøbenhavns Latinskole, men ved en Mængde Programmer, ved Schønings Udgave af Snorre Sturlesons Krønike, som han fortsatte, ved Forklaringen af forskjellige Runestene osv. erhvervede han sig store Fortjenester af vor Oldtid. — **Abraham Kall** (1743-1821), en Søn af Orientalisten, var først Professor i Græsk, siden i Historie og Geographi. Græsken og Historien deelte altsaa hans lærde Flid, ligesom i sin Tid Grams, men Historien fik Broderparten. Store og mærkelige Skrifter efterlod han sig dog ikke, men hans rastløse Flid og mageløse Hukommelse satte ham istand til at oplyse en Mængde Enkeltheder, og med stor Velvillie understøttede han Andres Forsken. Ogsaa tog han virksom Deel i Drøftningen af en Mængde Tidsspørgsmaal angaaende Brandassurancekasser, Livrenteselskaber osv., ja i Bugges Fraværelse kunde han 1798 beregne Almanakken. Derhos var han en dygtig Universitetsbibliothekar, et flittigt Medlem af Videnskabsselskabets Ordbogscommission, deeltog ogsaa i Stiftelsen af det topographiske Selskab (1772) samt Selskabet for Borgerdyd (1785), ligesom han var den egentlige Stifter af Christianshavns Borgerdydskole (1795). Efter et frugtbart og nyttigt Dagværk saae han derfor en Livsaften, som var kronet af taknemmelige Medborgeres Beundring og Høiagtelse, og den trætte Gubbe kunde med Rolighed forlade en Skueplads, hvor hans Minde ikke døde med Støvet. — **Ove Malling** (1746-1829) have vi ovenfor nævnet. Som en fattig jydsk Student endte han sin Universitetsbane med theologisk Attestats og havde allerede Ventebrev paa et Præstekald, men lagde sig saa efter Historien og Æsthetiken, kastede sig derhos fra Theologien over Lovkyndigheden, og steg nu rask fra det ene Embede til det andet, indtil han 1824 blev Geheimestatsminister og 1826 Ridder af Elephanten. Var i Mellemtiden tillige Præsident i Landhuusholdningsselskabet, kongelig Historiograph, første og styrende Medlem af Universitetsdirectionen, Chef for det kongelige Bibliothek osv. osv. Der randt en Digteraare i hans Barm, og som Leilighedstaler var han bekjendt for sin Smagfuldhed. Under Mængden af idelige Embedsforretninger kom han dog ikke til at udfolde nogen betydelig Forfattervirksomhed, og hans mærkeligste Arbeide tilhører hans tidlige Ungdom, inden han endnu havde betraadt Embedsbanen. Det er hans forhennævnte „Store og gode Handlinger“ (1777), et Værk, der vidner om en udbredt Læsning og hæderlig Flid; derhos udmærker det sig ved en jævn og naturlig Stiil, ved

en hidtil ukjendt Smagfuldhed i Behandlingen af det valgte Stof; saa det var ikke uden Føie, naar man sagde, at „dets Ord ere tydelige Begrebers og ædle Følelsers naturlige Udtryk, valgte med Smag og veiede med Omhyggelighed." Det oplevede sex store Oplag, oversattes paa Tydsk, Fransk og Engelsk og fandt en Mængde Efterlignere baade her og andensteds. — Islænderen **Grim J. Thorkelin** (1752-1829; Geheimearchivar) udmærkede sig hverken ved Aandrighed eller overdreven Nøiagtighed; imidlertid have vi ham at takke for Udgivelsen af en Mænde islandske Oldskrifter, som han oversatte og forklarede, ligesom han var den første, der, ved en vistnok meget mangelfuld Udgave af Bjovulfsdrapen, henledede en større Læseverdens Opmærksomhed paa de mærkelige Levninger af den aandrige angelsachsiske Literatur. — Ved en langt anden Nøiagtighed udmærkede sig Kjøbenhavneren **Bert. Chr. Sandvig** (1752-86; Secretær i Selskabet for dansk Historie og Sprog). Vel bortreves han i sin blomstrende Ungdom, men sit Navn havde han forinden knyttet til Udgivelsen af Krags og Stephanii Christian den Tredies Historie, til „Levningerne af Middelalderens Digtekonst," Oversættelsen af Sæmunds Edda samt forskjellige andre fortjenstlige Arbeider. — **Niels Ditl. Riegels** fra Sollestedgaard (1755-1802), først Pagehovmester, siden Bonde, begyndte tidlig sine kirkehistoriske Arbeider, fra hvilke han efter en uafbrudt og bitter Polemik gik over til Behandlingen af forskjellige Partier i vort Fædrelands Historie (Christian den Femtes Historie, Frederik den Fjerdes Historie, Smaae historiske Skrifter osv.). Skarp og bidende som han var hidtil ingen af vore Historikere optraadt; hans Fjendskab til Kirken, hans Bitterhed imod Adelsmagten og Embedsmyndigheden, hans Foragt for Hoflivets Glimmer og Tomhed, hans Eensidighed, Stridbarhed og Uforligelighed, hvortil endnu kommer hans sjudskede Ilfærdighed, gjøre ham vistnok hvert Øieblik i den Grad partisk, at man kun med stor Forsigtighed maa benytte det vundne Udbytte af hans Forskninger. Men mangen Fordom har han adspredt, mangt et Raastof, der hidtil laae upaaagtet, har han fremdraget, optaget og behandlet. Han var en Hvirvelvind, der sønderrev en Mængde Taageslør af traditionel Forgudelse; men Sandheden er ikke i Hvirvelvinden, saalidt som i Taagen; først naar denne er spredt, og hiin har lagt sig, træder den frem i det klare Dagslys, i den rensede Luft. Med Føie strev man desuagtet paa Riegels' Grav:

„Dadler hans Pen, I Velbaarne, og sigter hans Lærdom, I Vise!
Glemmer kun ei, at han var Ulykkens ildfaste Ven."

— Trønderen **Jens Bing Dons** (1734-1802; Cancellideputeret under Struensee, men fjernet af Guldberg; siden Justitiarius i Trondhjems Stiftsoverret), Thyboen **Laur. C. Kongslev** (1737-83; Professor) og Normanden **Jak. Edv. Colbjørnsen** (1744-1802; først Professor, dernæst Generalauditør i Søetaten, tilsidst Justitiarius i Høiesteret) vare Lærlinger af Ancher og Stampe, som paa forskjellig Maade gjorde sig fortjente af Fædrelandets Lovkyndighed.

402. Af Videnskabsmænd fra nærværende Tidsrum skulle vi endnu nævne Følgende: Den islandske Provst **Bjørn Haldorsson** (1724-94) sysslede en heel Deel med Landbruget, men sin Berømthed vandt han ved sit store islandske Lexicon, som Rask dog først udgav tyve Aar efter hans Død. — **Ole Gerh. Tychsen** fra Tønder (1734-1815) var en af sin Tids berømteste Orientalister; men det var Tydskland, han forherligede med sit Navns Glands, hvor han først var Professor i Bützow, siden i Rostok. Den jødiske Historie og Literatur have ham overordentlig meget at takke, ligeledes den bibelske Kritik. Af den arabiske Palæographi ligesom af det phoeniciske Sprogstudium har han store Fortjenester, og selv Kileskrifterne fra Persepolis stræbte han at finde Nøglen til. — Hans Slægtning, **Th. Chr. Tychsen** fra Horsbøl (1758-1834), slog den samme Vei ind og bidrog ikke lidet til at forherlige det Navn, han havde arvet; men ogsaa ham trak Tydskland, hvor han blev Professor i Göttingen, skjøndt det var Danmark, der havde bekostet hans Reise i det fjerne Syd. — **Jakob Baden** fra Vordingborg (1735-1804) havde arvet et Navn, der allerede tidligere var bekjendt i vort Bogvæsen. Selv indlagde han sig store Fortjenester som dygtig Skolemand i de atten Aar, han var Rector, først i Altona, siden i Helsinger. 1780 blev han Professor i Latin og Veltalenhed ved Universitetet, og han var en stiv Latiner, hvad han ved forskjellige Skrifter godtgjorde; men derhos var han den Første, som holdt offentlige Forelæsninger over Modersmaalet, hvilke bleve ivrig besøgte baade af Læge og Lærde. Foruden en latinsk-dansk og dansk-latinsk Ordbog udgav han Sproglærer i Græsk, Tydsk, Latin og Dansk samt en Mængde andre Sprogværker, og i sin kritiske Journal (1768-79) udøvede han en mægtig Indflydelse paa hele vort Bogvæsen, navnlig paa den skjønne Literatur, i hvilken ogsaa hans egen Hustru forsøgte sig, den begavede Charl. Klenov, som ikke uden Held fortsatte Grandison, en berømt engelsk Roman. — **Benj. Georg Sporon** fra Kjøge (1741-96) var i elleve Aar Kronprinds Frederiks Lærer, men blev siden Amtmand i Kolding. Sin største Berømmelse skaffede han sig som Forfatter af „Eenstydige danske Ords Bemærkelse." Med megen Tanksomhed og Sindrighed brød han her en Bane, hvor der tidligere hverken var Vei eller Sti; og ved jævne og vittige Betragtninger gjorde han sit Udbytte tilgængeligt endog for den større Almeenhed. L. Heiberg, men fornemmelig P. E. Müller fortsatte med Dygtighed hans Undersøgelser. — **Jak. Geo. Chr. Adler** fra Arnæs (1756-1834; Generalsuperintendent i Slesvig og Holsteen) kastede sig derimod over de østerlandske Sprog, af hvilke han erhvervede sig store Fortjenester. Hans Udgave af Abulfeda have vi allerede leilighedsviis nævnet. Som Theolog bekjendte han sig til sin Samtids Rationalisme, og Slesvig skal ikke prise ham i hans Agende. — **Thomas Bugge** fra Kjøbenhavn (1740-1815; Professor) havde hjemme og ude et berømt Navn som Mathematiker og Meteorolog, men navnlig som astronomisk Observator og Forfatter. Sjælland op-

maalte han som geographisk Landmaaler; som trigonometrisk Observator slog han Meridianen gjennem Kjøbenhavns Observatorium og udarbeidede trigonometriske Kort over det Meste af Sjælland osv.; desuden forestod han Observatoriets Ombyggelse og Forfærdigelsen af nye Instrumenter til det. — Holsteneren **Joak. Nik. Geuss** (1745-86; Professor ved Kjøbenhavns Universitet) har store Fortjenester af Mathematiken, navnlig af dens Anvendelse i Krigsvidenskaben. — **Chr. Martfelt** fra Odense (1728-90; Committeret i Commercecollegiet) udarbeidede Planen for Landhuusholdningsselskabet. I sit fortræffelige Skrift om den danske Kornhandel godtgjorde han de fordærvelige Følger af Forbuddet mod Kornindførsel, men stødte herved saaledes an imod de guldbergske Anskuelser, at han selv fik sin Afsked (1774), og hans Skrift kunde først see Dagslyset, da Guldberg var styrtet. — **Otto Didr. Lütken** (1713-88; Præst i Skællerup) traadte i sin Broder Frederiks Spor som en flittig oeconomisk Forfatter; tog derhos levende Deel i Landbospørgsmaalene og Bondesagen. — **Jak. Nik. Wilse** (1736-1801; Præst i Eidsberg) var en fortjent Statistiker og Meteorolog. Skjøndt Jyde af Fødsel arbeidede han med ædel og vedholdende Iver for et norsk Academies Oprettelse. — **Ped. Chr. Abildgaard** (1740-1801), en Søn af Archivtegneren og Broder til den berømte Historiemaler, blev „Dyrlægevidenskabens Fader i Norden." Efter en treaarig Udenlandsreise og efterat have taget den medicinske Doctorgrad stiftede han 1770 Veterinærskolen paa Christianshavn, hvis Forstander han blev, mens han tillige i en Deel Aar var Stadsphysicus i Kjøbenhavn. 1789 stiftede han det naturhistoriske Selskab. Hans Skrifter ere ligesaa mange som mærkelige; som Leilighedstaler gjorde han sig endnu desuden bekjendt for sin ualmindelige Betalenhed. — Brødrene **Joh. Chr. Fabricius** (1745-1807) og **Otto Fabricius** (1744-1822), den første født i Tønder, den anden i Rudkjøbing, gjorde sig begge fortjente som flittige og omhyggelige Naturforskere. Den første drog sydpaa (han blev Professor i Kiel) og kunde udelukkende opoffre sig for sit Fag; han fik ogsaa det største Navn. Den anden derimod gik nordpaa, da han i sex Aar var Missionær i Grønland og siden i fem Aar Præst i Norge (han døde som Præst ved Frelserens Kirke paa Christianshavn og titulær Biskop); deelte sig desuden mellem Naturhistorien og Theologien; men hans Fortjenester af den grønlandske Fauna ere ikke ringe, og flere af O. F. Müllers efterladte Arbeider fuldendte han. — Som Læger udmærkede sig (foruden **J. C. Tode**, hvem vi omtalte blandt Digterne): Professor **Chr. Friis Rottbøll** fra Herbygaard (1727-97), der var en flittig Botaniker og dygtig Anatom; **Henr. Callisen** fra Preetz (1740-1824), Generaldirectør ved Chirurgien; Professor **Math. Saxtorph** fra Meirup (1740-1800), navnlig berømt som Fødselshjelper; og Kjøbenhavneren, den dygtige Professor **Fred. Chr. Winsløv** (1752-1811), Overchirurg ved Frederiks Hospital og Hofchirurg; samtlige tillige fortjente Forfattere i

deres Videnskab, i hvilken navnlig Callisen og Sartorph turde have erhvervet sig berømte Navne, endog vidt udenfor Norden. — Hvor Talen er om nærværende Tidsrums Bogvæsen, vilde det være utaknemmeligt, hvis man undlod at nævne Agent **Søren Gyldendal** (1742-1802), en jydsk Degnesøn, som blev Student, men 1772 oprettede en Boghandel i Kjøbenhavn, der fik et saadant Navn og en saadan Indflydelse paa vort Bogvæsen som ingen anden dansk Boghandel. G. kjendte vort Bogvæsen og elskede det. Han begyndte med Intet, men med Driftighed gik han ind paa det ene store Foretagende efter det andet, og mangt et Arbeide, som endnu er vor Literaturs Hæder og Stolthed, havde neppe nogensinde seet Dagslyset, havde han ikke været; det var maaskee neppe fra Forfatterens Hjerne bragt over paa Papiret. Han blev en rig Mand, men først med ham kunne vi regne, at vi fik en dansk Forlagshandel.

---

403. Bernstorff var ikke den eneste, som ikke kunde holde det ud med de guldbergske Grundsætninger. — **Kronprinds Frederik,** Christian den Syvendes eneste Søn, født paa Christiansborg Slot 28. Jan. 1768, var neppe fire Aar gammel, da man rev hans Moder fra ham. Struensee havde opdraget ham haardt for at hærde ham; Juliane Marie forkjælede ham endnu mindre. Hun havde selv en gift Søn, og hendes Stifsøns Æt, som stod imellem hendes egen Æt og Thronen, var hende neppe kjær. Dog er det vistnok Bagtalelse, naar man har beskyldt hende for Forsøg paa at forgive Kronprindsen. Ondt maatte han døie, det er vistnok; han hvilede saalidt paa Edderduun, som han vandrede paa Roser. I Sengen laae han paa en haard Madrats med et tyndt Tæppe over sig, og varme Klæder eller Kakkelovnsvarme kjendte han ikke meget til. Mens han var lille, stak han Fingrene i den varme Melkegrød, man bragte ham, for at varme sig paa den, og Kjærlighedens Varme var ham netop ligesaa fremmed. Det kan dog vel være, at han havde denne haarde Opdragelse at takke for sit lange Liv og sin gode Helbred; rimeligt er det ogsaa, at han igjennem den modnedes tidligere til Mand, end Tilfældet ellers vilde været. Nu stod han i den tidligste Ynglingalder. D. 4. Apr. 1784 confirmeredes han, og faae Dage senere overtog han Regjeringens Tømmer, kun lidet over seksten Aar gammel. Det var d. 14. Apr., at han pludselig traadte ind i det geheime Cabinet for at overse det. De Herrer Ministre saae endnu den villieløse Dreng i ham og vilde ikke lystre, men han fremlagde Kongens Ordre, som tillige var undertegnet af ham selv samt et Par af Ministrene (Thott og Rathlou), og idet han aabnede et Vindue, pegede han paa Tropperne, han havde ladet oprykke paa Slotspladsen. Altsaa var enhver Tvivl løst, enhver Modstand unyttig, og paa Thott og Rathlou nær maatte samtlige Ministrene pakke ind. Dog afskedigedes de i Naade, da Kronprindsen erklærede, at han vilde glemme, hvad der var skeet, og ikke bar Nag eller Fiendskab til Nogen. — Fra denne Stund vedblev han

til sin Dødedag at staae i Spidsen for Statens Styrelse; i over et halvt Hundredaar holdt han Snekkens Ror, i Magsveir og over de bule Brændinger. Mere end een Gang var den nær strandet i de rygende Storme, men ved Guds Naade kom den klar af Skærene, og Folkets trofaste, inderlige Kjærlighed, som den unge Styrmand havde vidst at vinde, holdt han endnu fast, da han som sølvhaaret Gubbe slap det tunge Ror af de trætte Hænder. Ikke at han var nogen høitbegavet Aand, han var vel endog temmelig jævnt udstyret af Naturen; men han var flittig og utrættelig, elskede Land og Folk og følte sig selv saa dansk som den Bedste. Han var ærlig og trofast i al sin Færd, jævn og ligefrem i hele sit Væsen, streng imod sig selv, retfærdig imod Alle, billig, hvor Retten var ubillig. Han hadede og forfulgte Ingen, men trøstede og støttede, hvor han kunde, og Stodderen var hans Hjerte ligesaa nær som Rigmanden, havde ogsaa ligesaa fri Adgang til ham. Vistnok havde han sine Feil og Svagheder, men dem vilde et trofast og hengivent Folk helst oversee, og i hele sit Liv blev han — naar vi undtage faae og korte Mellemrum — vet egentlig baaret paa Hænderne af hele det danske Folk, og af det norske med. — Da han overtog Styret, valgte han til sine Raadgivere den samme **F. C. Rosenkrands**, der tidligere havde forestaaet Flaaden og nu paany sattes i Spidsen for dens Bestyrelse; Tydskeren **Vilhelm Huth**, som ikke engang Guldberg havde fjernet, og som havde indlagt sig store Fortjenester af vort Hærvæsen, hvilket han fremdeles vedblev at ordne og udvikle; Geheimeraad **H. Stampe**, hvis Fortjenester vi allerede tidligere have fremhævet; samt Folkets Yndling, den ædle **Andr. Pet. Bernstorff**, der nu atter vendte tilbage fra sine Godser i Meklenborg, til hvilke han efter sin Afsked havde trukket sig tilbage, uden at dog derfor enhver Forbindelse var afskaaren mellem ham og Kronprindsen. Kort før Omvæltningen var der tværtimod atter verlet Breve imellem dem, der lykkelig havde undgaaet Speidernes Blikke; og vistnok havde Bernstorff været Kronprindsens fornemste Raadgiver, da han overrumplede den gamle Regjering med det dristige Skridt, som nu, Gud være lovet! var fuldstændig lykkedes.

---

404. **Kronprindsens** første Bestræbelse var at hæve de Tryk, hvorunder Bondestanden sukkede, og heri stod **Bernstorff** ham ved Siden; han havde jo alt for tyve Aar siden opmuntret sin Farbroder til at løse Lænkerne for Gjentofte Bønder. — Fra sit fjerde Aar var Bonden stavnsbunden, og var det endnu efter atten Aars Krigstjeneste. Om han skulde udskrives eller ei, beroede paa Herremandens Godtykke, og den samme kunde paatvinge ham, hvad Gaard han vilde. Denne maatte han modtage uden foregaaende Syn, og naar der ikke længer var en Skilling at udsuge ham for, bortjoges han som den, der havde ladet Gaard eller Besætning forfalde. Hoveriet havde udviklet sig til en reen Trældom: naar Bonden blev sagt til, maatte han lade sin egen Plov staae eller sin egen Meining ligge for at be=

sørge Herremandens, og hans Hovmaal blev stedse større, altsom Gaardenes Antal blev mindre. Men foruden sit egentlige Hovarbeide maatte han skære Tørv, grave Grøfter, udtørre Sumpe, rydde Stød og steensaaede Marker, hugge Brænde, skære Hakkelse, vende Steg osv.; og var han uvillig til at gjøre, hvad der ikke paalaae ham, saa fik han i „Hundehuller" den Underviisning i „Herighed og Lydighed," som han savnede, eller man satte ham „velbesporet" paa Træhesten, spændte ham i Halsjernet eller Gabestokken, iførte ham den spanske Kappe osv., altsom det nu bedst behagede hans lunefulde „naadige Herre" eller dennes Forvalter, Ladefoged, Skytte, Ukrider, og hvad ellers dette vilde Kobbel af umenneskelige Bondebødler kaldte sig. Prøvede han at rømme, straffedes han første Gang med Fængsel, anden Gang med Fæstningsarbeide; døde han, meldte Herremanden sig som selvbeskikket Foged, beskrev alt hans Gods og tildømte sig det selv for beviislige eller ubeviislige Fordringer. — Saadanne vare den danske Bondes Kaar, da Kronprinds Frederik traadte til; det vil da sige, hvor der enten var en ublu Godseier, eller hvor en raa og egennyttig Forvalter styrede Godset i Herrens Fraværelse. At der ogsaa gaves retsindige Godseiere, der brugte deres uhyre Myndighed med stor Mildhed, følger af sig selv. Vi have ovenfor nævnet en halv Snees saadanne, og vi skulle til dem endnu føie den ædle **Fred. Bagger** til Juulskov (1710-91), hvem Kobberstikkeren meente at have betegnet tilstrækkelig, naar han satte „Velgjøreren" under hans Portræt. — Selv den bedste Behandling var dog tilfældig og vilkaarlig, saalænge den hverken var grundet i Sæderne eller Lovgivningen, men i den tilfældige Enkeltmands Villie. Nu blev det anderledes. D. 3. Novb. 1784 nedsattes der en Commission under Forsæde af den ædle Greve **Chr. Ditl. Fred. Reventlov** til Christianssæde (1748-1827). Den skulde behandle de kongelige Godser paa Kronborg og Frederiksborg Amter, og 1300 Gaardmandsfamilier, 2500 Huusmandsfamilier ledetes ved den til Velstand, Oplysning og Velvære. Jorderne udskiftedes, Gaardene udflyttedes, Markerne indhegnedes, Hoveriet ophævedes, Tienden afløstes, Selveiendom indførtes paa lidelige Vilkaar, og rundt i Amterne anlagdes en Mængde Skoler. Saa godt som det her gik, talte Reventlov med Kronprindsen om Bondestandens sørgelige Kaar i Almindelighed, men fortaug ikke Hindringerne for en ensteilig Omordning af dem. „Mig forekommer det dog," svarede Prindsen, „at i saa vigtig en Sag bør man ikke tabe nogen Dag; kan man ikke ligesaagodt begynde at arbeide idag som imorgen?" Og den store Landbocommission blev nedsat (25. Aug. 1786), i hvilken Reventlov atter var Sjælen. Ved Siden ad ham stod den dygtige og frisindede Generalprocureur **O. C. de Bang** (1731-89) samt Geheimeraad **B. V. Luxdorph** og Conferentsraad **J. Erichsen**, hvilke tvende sidste vi allerede andensteds have omtalt. Foruden dem talte Commissionen endnu forskjellige andre Hædersmænd, men **Chr. Colbjørnsen** var dens Secretær. Som Kammeradvocat (siden blev han Cancellideputeret og Ge-

neralprocurør) havde han, skjøndt Normand, havt en fortrinlig Leilighed til at sætte sig ind de danske Landboforholde, og han var Bondens Ven som Reventlov. Men hos Kronprindsen og Bernstorff fandt de alle den varmeste og kraftigste Understøttelse. Af de øvrige Arbeidere i Bondeværket skulle vi endnu kun nævne Kammerraad **Torkel Baden** (1734-1805; en Broder til Professoren). Tidligere havde han været Forvalter ved de bernstorffske Godser, derpaa Inspectør ved det vordingborgske District, men fjernedes af Guldberg; nu stod han Commissionen bi baade med Raad og med Daad. — Vi skulle nævne de vigtigste Skridt, som Commissionen foranledigede. Forordningen af 8. Juni 1787 afskaffede Halsjern, Hundehul osv., ordnede Fæsternes Hørigheds- og Lydighedsforhold, forbød Gaardes Bortfæstelse uden foregaaende Syn af eedsvorne Synsmænd, hvis Jorddrotten ikke vilde tabe enhver Erstatningsret, forbød under haard Straf at fjerne Bonden fra Gaarden ad anden Vei end den lovbefalede ved Rettens Betjente, og lagde Godseierens Fordringer i Bondens Bo under den almindelige Dommers Kjendelse. — Forordn. 6. Juni 1788 frigav Kornhandelen, saa Enhver kunde nu frit indføre Korn i Danmark. Norge var da heller ikke længer bundet til det danske Korn. — Forordn. 11. Juni 1788 gav Bonden Lov til, saa godt som Borger eller Herremand, at fodre og fede sit Qvæg paa Stald eller Græs, som han lystede, frigav Udførselen og nedsatte Tolden betydelig. — Forordn. 20. Juni 1788 ophævede Stavnsbaandet for enhver, som var under 14 eller over 36 Aar (for Resten fra Nyaarsdag 1800), da „Kongen ikke kan gjøre en for ham selv kjærere og for det Almindelige gavnligere Brug af sin kongelige Myndighed end at anvende samme til omhyggeligen at beskjerme og haandhæve Undersaatterne af Bondestanden i deres Rettigheder, især den personlige Frihed, som ikke mindre tilkommer denne Stand end de øvrige.“ Saa hævedes da ogsaa Godseiernes Forpligtelse til at stille Mandskab til Hæren, og Værnepligten blev fremtidig en umiddelbar personlig Byrde, der paahvilede den hele Bondebefolkning efter Mandtal, ikke efter Hartkorn. — Ved forskjellige kongelige Resolutioner aabnedes der Godseierne Adgang til at afhænde Godset uden derfor at miste Sædegaardens Skattefrihed, og en Creditkasse oprettedes (16. Aug. 1786), af hvilken Bonden kunde erholde Laan til at kjøbe sin Gaard samt til at afløse Hoveri, Tiende osv. Derfor opstod der ogsaa navnlig fra 1785 til 1807, Selveiergaarde i tusindviis. — Forordn. 25. Marts 1791 handler om god Ordens Haandhævelse ved Hoveriet samt indskrænker og begrændser Arbeidstiden og Huustugten, fra hvilken den undtager Bonden og hans Hustru. Ved forskjellige Placater indbødes der dernæst til at indgaae frivillige Foreninger om bestemt Hoveri, og Instructioner meddeeltes de anordnede Commissioner til Hoveriets Fastsættelse; hvorpaa Forordn. 6. Decb. 1799 befalede, at alt Hoveri skulde være bestemt, og at det engang bestemte Hoveri ikke paany kunde forøges uden Rentekammerets Indvilligelse. — Forordn. 13. Decb. 1793 paa-

lagde Sædegaardseierne at deeltage i Udgifterne til Anlæg af nye Hovedlandeveie, Sluser, Broer osv., hvilke hidtil udelukkende vare baarne af det ufrie Hartkorn. — Forordn. 29. Octb. 1794 søgte at sikkre den flittige Agerdyrker den fulde Frugt af hans anvendte Flid, idet den gav nøiagtige Bestemmelser om Hegn og Fred for Jorder. — Endelig søgte man ved en kongelig Opfordring (18. Marts 1796), ad Frivillighedens Vei at forvandle Tiendens Ydelse i Kjærven til en fast og bestemt Pengeafgift. — Andre mindre væsentlige Lovbud og Foranstaltninger forbigaae vi; ja selv de forskjellige Forordninger om Skiftevæsen, Brandvæsen, Politivæsen osv. osv. maae vi overspringe. — Vistnok blev Regjeringen ved samtlige disse Foretagender baaret og støttet af Folkestemningen, der udtalte sig frit og ubildet ved de mangfoldigste Leiligheder. Men uden Kamp og Modstand gik den dog ikke frem, og der hørtes ofte høirøstede Stemmer, der skildrede de foretagne Skridt som ligesaa mange Uretfærdigheder. Navnlig var det Stavnsbaandets Løsning, der forbittrede Herremændene, og 102 jydske Godseiere indgave 1790, i Anledning af Kronprindsens Bryllup, et saakaldet Tillidsskrift, hvori de skildrede de stete Forandringer som fordærvelige for Fædrelandet og stridende mod dets Forfatning. Men Kronprindsen og hans Bondevenner lode sig ikke skræmme; med sikkre og kraftige Skridt gik de fremad, og Frihedsstøtten udenfor Vesterport, en Gjentagelse og Forherligelse af den paa Gjentofte Bakke, er vel „det skjønneste Mindesmærke, noget Land kan opvise." Grundstenen dertil lagdes af Kronprindsen selv 31. Juli 1792; paa Støttens ene Side staaer der skrevet: „Kongen bød, Stavnsbaandet skal ophøre, Landbolovene gives Orden og Kraft, at den frie Bonde kan vorde kjæk og oplyst, flittig og god, hæderlig Borger, lykkelig." Men 60 Aar have godtgjort, at Kongens Bud var alvorlig meent og kunde derfor bære de Frugter, man saa tillidsfuldt ventede. — Vi nævne intet Navn paa dem, der modsatte sig Landbolovene, thi deres Daad fortjener ingen Mindekrands, og skamskjænde dem ville vi heller ikke, da vi mene, at deres værste Brøde var den, at de, nedsunkne i Fortiden og begravne i Fordomme, ikke havde fulgt Tidsaanden paa dens kjække Flugt. Derimod maae vi nævne et Par af de mange, som med heit og ædelt Sind gik Haand i Haand med Lovene, ja vel i mangt et Stykke ilede forud. Der var Grev **Joh. Ludv. Reventlov** til Brahetrolleborg (1751-1801), den ædle Grev Christians Broder, selv en Fader for sine Bønder og en af de første, som med Iver tog sig af Almueskolevæsenet; der var Kammerherre **Fred. Buchwald** til Gudumlund (1747-1814), Stiftamtmand i Odense, som længe vil være uforglemmelig paa sit Gods og i sit Stift; der var General **Joh. Fred. Classen** (1725-92), som af sit Gods paa Falster oprettede det classenske Fideicommis, hvis Bønder han tilsikkrede store Rettigheder og særdeles heldige Vilkaar igjennem alle de kommende Tider, medens han derhos paa mange andre Maader gjorde sine store Rigdomme frugtbringende for Almeenheden;

der var endelig Grevinde **A. J. Danneskjold-Laurvig** (født Ahlefeld) til Skjoldnæsholm, som tog lignende Bestemmelser med Hensyn til Godsernes Bønder, hvilke det var hende magtpaaliggende at sikkre en Fremtid af Billighed, Lykke og Velvære saavel i oeconomisk som sædelig Forstand. Der var visselig endnu mange flere, men det maa være nok med de allerede nævnte. — Og dog kunne vi ikke slutte nærværende Fortælling uden at gjøre en tidligere Uret god. Vi have paa rette Sted glemt at omtale Oberst **Rabe v. Kalkreutz** til Hellestrup og Nidløsegaard, og han kan dog gjerne betragtes som Forbilledet baade for Classen og Grevinde Danneskjold. I sin sidste Villie (1743) sikkrede han ei alene sine Bønder saa smaae Indfæstninger, saa lave Afgifter og saa mildt et Hoveri, at man neppe andensteds skal finde Mage til lempelige Vilkaar, og dog gav han ovenikjøbet sine Fæstere et Sabbathsaar: gav dem fuldstændig Afgiftsfrihed hvert syvende Aar.

---

405. Ogsaa i andre Retninger vare **Kronprindsen** og **Bernstorff** virksomme, hvad vi nu skulle søge at paavise. — Norge var ikke Stifbarn: mens der paa mange Maader sørgedes for Rettens bedre og hurtigere Fremme deroppe, endtes Finmarkens langvarige Nød, idet Handelen aldeles blev frigivet (5. Sept. 1787), og Stæderne Tromsø, Hammerfest og Vardø anlagdes. Paa samme Maade var allerede 18. Aug. 1786 Handelen paa Island frigivet for alle Kongens egne Undersaatter, samt Reikjavik og fem andre Pladser meddeelt Kjøbstadret. — Jøderne havde hidtil været saagodtsom udelukkede fra ethvert andet Erhverv end Skakren, men ved Rescript 19. Sept. 1788 aabnedes samtlige Laugene for dem. Senere fik alle indfødte danske Jøder Tilladelse til at nedsætte sig og vinde Borgerskab, hvor de vilde, og ad forskjellige Veie forberedede man det endelige Maal: at yde dem fuldstændig Borgerret. — Mod Pressen havde Regjeringen stedse lagt meget velvillige og frisindede Anskuelser for Dagen; men ved Rescr. 3. Decb. 1790 frigaves den fuldstændig for Politimesterens Vilkaarlighed og frigjordes for alle de guldbergske Indskrænkninger. — Den afskyelige Negerhandel ophævedes ved Forordn. 16. Marts 1792, og Danmark var den første Stat i Verden, som fattede og gjennemførte en saadan Beslutning, opgav det end ikke derfor Slaveriet, som Negerne langt senere (1848) selv maatte gjøre Ende paa. — Ved Forordn. 10. Juli 1795 indførtes der trindt i Danmark Forligelsescommissioner, der havde saa heldig en Indflydelse til at formindske de mange og kostbare Retstrætter, at forskjellige fremmede Lande optoge dem efter os. Det var vistnok væsentlig **Chr. Colbjørnsen**, som overvandt den heftige Modstand, der ogsaa blev dette Fredsværk til Deel; og ham skylde vi atter den fortræffelige Lov af 3. Juni 1796 om Rettens vedbørlige og hurtige Pleie, hvorved der ligemeget raadedes Bod paa „Lovtrækteriets Krumveie" og paa „Rettergangens Langsomhed." — Forordn. 1. Febr. 1797 gjorde det første Skridt til Opgivelsen af den gamle

Grundsætning, at Landets Handel og Industri burde fremmes enten ved Indførselsforbud eller høie Toldsatser, og anviste os den Vei til et frisindet Toldsystem, ad hvilken vi siden ere vandrede. — I det samme Aar gjennemførte Bernstorff den Beslutning, at Livegenskabet i Holsteen skulde ophæves, kostede det end syv Aars haarde Kampe med det holsteenske Ridderskab, inden Beslutningen blev til Lov, inden 20000 livegne Familier gik over fra at være Herremændenes fuldstændige Eiendom til at være selvstændige Borgere med Frihed og Eiendomsret. — Kommer hertil Hærvæsenets bedre Indretning under **Huths** Overbestyrelse, idet Udskrivningen omordnedes, som vi alt ovenfor have angivet, og den tydske Hvervning ophørte, saa Landets Forsvar betroedes udelukkende til Landets egne Sønner; — mindes man, at ogsaa Flaaden blev bestyret med Omhu og Dygtighed, medens den tekniske Skibsbygning fortsattes med Held og Kyndighed af **H. Hohlenberg**, saa Flaaden kom i en saadan Stand, at vi neppe nogensinde havde havt den bedre; — mindes man, at Handel og Søfart blomstrede som hverken før eller siden, fordi hele Europa førte Krig, mens vi alene holdt Fred; — og lægger man hertil Regjeringens forstandige og kjærlige Omhu for Oplysningens Fremme, idet ikke blot Universitetet og de lærde Skoler modtoge væsentlige Forbedringer, det chirurgiske Academie stiftedes og det store kongelige Bibliothek blev aabnet for Alle, men ogsaa for Almuen byggedes der Skoler baade paa Land og i By, og der sørgedes for bedre Lærere til disse Skoler ved Oprettelsen af forskjellige Skolelærerseminarier; — lægger man alt dette sammen, sige vi, har man let ved at fatte, at Aarene 1784-1800 høre til dem, der danne en Glandspunkt i vor Historie. Folket var lykkeligt og elskede sin frisindede og virksomme, sin kloge og ædle Regjering. Den anden Slægt er siden hine Dage modnet til Mand; Alt er siden forandret, Alt er blevet friere, meget er blevet bedre; men endnu bestandig skuer Blikket med inderligt Velbehag tilbage paa hiin længst forsvundne Tid; endnu bestandig velsigner Danmark sin Kronprinds Frederik, sin Bernstorff, Reventlov og Colbjørnsen. — Kun Skade, at et sørgeligt Misgreb skulde slutte dette Tidsrum: En stærk religiøs og politisk Gjæring havde bemægtiget sig Folket; den kom deels fra Syd og deels fra Vest, og det lader sig ikke negte, at mangfoldige af dens Udtalelser gjennem Pressen vare høist anstødelige. Regjeringen skulde nu vistnok have ladet Pressen helbrede sig selv, men desværre var Bernstorff død, og Regjeringen, som havde fundet, at den kun gjorde Ondt værre ved at sagsøge forskjellige Forfattere, greb til det fortvivlede Middel paany at tilintetgjøre Trykkefriheden ved den bekjendte Forordn. 27. Sept. 1799, der med ublue Straffe hjemsøgte en Mængde Forbrydelser, som den selv med stor Vilkaarlighed skabte og heel tvetydig betegnede, samt øiensynlig indførte Censuren for domfældte Forfattere. Det blev dog ikke herved; den Vei, man engang var slaaet ind paa, blev man haardnakket ved at forfølge, og næsten i et halvt Hundredaar for-

værredes aarlig Pressens Kaar, indtil Frederik den Syvende, understøttet af den gjenvaagnede frie Folkeaand, ved et eneste kraftigt Slag overhuggede det hele Knudenet, hvormed man havde omslynget den.

---

406. Men **Andr. Pet. Bernstorff** har dog maaskee sin største Fortjeneste som Udenrigsminister. — Vel bragte det russiske Forbund af 1773 Danmark i en Krig med Sverrig, men ellers vedligeholdt han en klog og en hæderlig Fred, mens hele det øvrige Europa stod i lys Lue. Med den svenske Krig forholdt det sig saaledes: Sverrig havde anfaldet Rusland, og derfor maatte nu Norge falde det i Ryggen. Prinds **Carl af Hessen**, Overstcommanderende i Norge, gik med henved 10000 Mand ind i Bohuuslehn, og **Kronprindsen** fulgte Hæren som Frivillig. Ved Kvistrumbro sloge de Svenskerne 29. Sept. 1788, toge 900 tilfange, besatte dernæst Venersborg, Kongelf og Bohuus og truede Gøtheborg, der rimeligviis havde givet sig, var ikke Kong Gustav ilet den tilhjelp. Men nu lagde England og Preussen sig imellem, og Krigen var endt inden en Maaneds Forløb. Rustningerne havde kostet Danmark 7 Mill. Rdl., og selve Krigen kostede os 4000 Mand, som bortreves af smitsomme Sygdomme. — Det var en drøi Lærepenge, men blev man ikke rig af Lærdommen, blev man idetmindste klog af den. Thi strax efter udbrød den franske Revolution, hele Europa væltede sig ind paa den eneftaaende franske Republik; ved glimrende Tilbud, ved lokkende og truende Opfordringer vilde man formaae Danmark til det Samme; men Bernstorff lod sig ikke rokke fra sin Fredelighed, og saalænge han levede, beholdt vi en gylden og velsignet Fred. Medens Landene hærgedes, og Blodet flød strømmeviis, blomstrede Handel og Vindskibelighed og alle fredelige Idrætter hos os. Danmark deelte Verdenshandelen med det stolte England og det fredelige Nordamerika, og Kjøbenhavn havde Handelshuse, hvis Forbindelser omfattede hele den handlende Verden. Fra Ostindien og China hentede det aarlig Varer for 5 Mill. Courantdalere, og Handelen paa Vestindien, paa Middelhavet og Nordamerika stod i Forhold dertil. Med Handelen tiltog Velstanden og den indre Kraft, Freden gav Regjeringen Ro til at ordne Samfundsforholdene, navnlig Landbovæsenet, hvorved Staten atter sattes istand til at bære de store Ulykker, som siden stormede ind paa den. Hvorledes Tiden iøvrigt benyttedes til at gjennemføre Forbedringer i de forskjelligste Retninger, vil fremgaae af den forrige Fortælling. Saa det er Bernstorffs bedste Mindeskrift, at under hans Styrelse „nød Landet Fred og Ro; Enhver høstede Frugten af sin Sved og sin Flid; og her herskede der Tillid og Enighed mellem Konge og Folk, medens der udenfor rasede Krig og Oprør." Derfor qvad Digteren:

„Ofte Kampens røde Flod vilde Vangen oversvømme;
Vogteren ved Leddet stod, standsede de stærke Strømme.
Krigen brændte trindt paa Jorden, kun paa Danevangen ei;
Fredens Engel fra vort Norden altid viste Luen Vei." —

Og derfor qvad Folkeaanden gjennem en anden af sine Digtere:

„Her, saa lød det trindt om Lande, er hver Havn en Masteskov;
Her i Ager, som i Strande, godt i Fred gaaer Alles Plov;
Som for Gud, for Retten lige her er Fattige og Rige!"

Men Fredens Goder nøde vi ingenlunde uden Anfegtelser, og B. behøvede hele sin Statsklogskab for at bevare Freden og Æren samtidig. Det var navnlig det stolte England, der vilde vinde vort Forbund, eller idetmindste hindre, at vor Handel kom dets Fjender tilgode. Danmark havde fornyet den væbnede Neutralitet med Sverrig (27. Marts 1794), og det var atter dets Løsen, at „Frit Skib gjør frit Gods." Deri vilde England dog ikke finde sig; det gav Begrebet Contrebande en hidtil ukjendt Udvidelse, henførte derunder baade Kjød, Meel og Korn, og forbød Danmark at indføre saadanne Varer hos dets Fjender, mens det samtidig erklærede Kyster for blokerede, hvor det ikke havde henlagt et eneste Skib. Blev denne dets Paastand strengt gjennemført, maatte den tilintetgjøre det Meste af vor Handel; og det vilde B. ikke taale. Deraf kom der idelige Tvistigheder, som han dog med Klogskab fik afgjorte i Mindelighed, og de Breve, han i den Anledning verlede, vandt europæisk Berømmelse. De oversattes i det ene Sprog efter det andet, og et enkelt af dem blev selv i England syv Gange oplagt i kort Tid, hvergang i en Mængde af Aftryk. Ja en berømt engelsk Statsmand erklærede offentlig i Parlamentet, at det var det mandigste og viseste Brev, han nogensinde havde læst: „Det er et Statsskrift, som kan tjene ethvert Cabinet til Mønster, et Statsskrift, hvis enkelte Dele hænge nøie sammen; jo mere man grunder paa det, desto mere maa man beundre det." — Men Folket paaskjønnede ogsaa B.s sjeldne Fortjenester: i Bergen sammenskød man 3000 Rdl., hvis Renter aarlig paa hans Aarsdag (han var født paa Gartov ved Lyneborg 28. Aug. 1735) skulde uddeles til tre af Byens værdigste trængende Borgere. I Christiansund oprettede man en Borgerskole, som man gav hans Navn. Paa hans Fødselsdag 1795 overrakte „skjønsomme Medborgere" ham en Skuepenge, paa hvis ene Side hans Billede var omgivet af en Egekrands, mens den anden forestillede et Compas med Overskriften „uden Misviisning." Ved et Brev overraktes den til „Kongens og Fædrelandets Mand, den ædle B., som lærte Europa, at sand Statsklogskab er bygget paa Retfærdighed, og at Fred, haandhævet ved kjæk Standhaftighed, er en Regjerings største Hæder." Paa hans næste Aarsdag overraktes der ham en ny Skuepenge, hvis ene Side atter havde hans Brystbillede, men paa den anden sad Minerva paa en grundfast Steen, med et Skibsror ved Siden, i den ene Haand Retfærdighedens Vægtskaal, i den anden en Landse omvundet af en Oliegreen, med Omskriften: „Ved Ret og Skjel befæstes Statens Vel." — Denne Fødselsdag var hans sidste; næste Aar slog Podagraen op, og Lægernes Konst var forgjeves. Han døde 21. Juni 1797, begrædt af et heelt Folk, hvis Følelse sagde det, at hans Tab var

uerstatteligt. Da det uoverskuelige Sørgetog fulgte ham til Frederikskirken paa Christianshavn, vilde man anvise Kronprindsen en anden Plads end den, han alt havde udseet sig; men ogsaa han følte, hvad han havde mistet: „Jeg gaaer imellem hans Børn," svarede den ædle Prinds, og i Sandhed, han havde mistet en Fader! Danmark havde mistet sin største og ædleste Borger, Fredens Ven, Bondens Ven, Pressens, Oplysningens og Frihedens Ven.

„Prægtig er den Laurbærkrands, som paa Ærens Marker vindes,
Men i vilde Vaabendands under Suk og Hyl den bindes.
Dødens Sved maa Lauren nære, kun paa blodig Grund den groer,
Dyr er Kæmpegudens Ære, Anger i hans Tempel boer. —
Men naar Sandheds ædle Tolk prises frit af Ven og Fjende,
Men naar baade Drot og Folk for sin Yndling Krandsen binde:
Denne Krands, skal Verden kjende, vindes kun paa Fredens Vei;
Denne Krands for Tidens Ende falmer, plettes, ældes ei."

---

407. Bernstorffs sidste Aar vare dog ikke saa ganske fredelige. 1770 skulde Schoutbynakt F. C. Kaas tugtet Algier, men Flaaden, man havde givet ham, var ligesaa utilstrækkelig som slet udrustet, og han maatte vende tilbage med uforrettet Sag. Dermed var Agtelsen for det danske Flag kun lidet tiltaget, og sagtens var dette Grunden til, at den nye Bei i Tripolis 1796 vilde tiltrodse sig en overordentlig Gave for at lade de danske Middelhavsfarere i Fred. Derpaa vilde Bernstorff ikke gaae ind, og Beien lod kapre, hvad han kunde. Saa sendtes Captain **St. A. Bille** derover med Fregatten Najaden; desuden havde han Briggen Sarpen og en Chebek, bemandet med Malthesere, ialt 64 Kanoner. D. 16. Mai 1797 løb han dristig med Najaden ind under Tripolis' Havn, men fandt en større Magt for sig, end han havde ventet. Sex Corsarer paa 120 Kanoner og med over 2000 Mand flokkede sig om hans 40 Kanoner, men han vendte Bredsiden til og gav dem det glatte Lag, hvorpaa han stod ud fra Land. De troede, at han flygtede, og forfulgte ham, men saasnart han var kommen udenfor Grundene, brasede han bak og ventede rolig paa den tredobbelte Overmagt, skjøndt hans andre to Skibe vare et godt Stykke borte. Kl. 5½ Efterm. angrebe Tyrkerne ham under vild Skrigen, og en heftig Kamp begyndte. Imidlertid kom Sarpen og Chebekken til, men den sidste var en daarlig Seiler, og begge vare de ham mere til Hinder end til Gavn, da han idelig maatte ile dem til Undsætning. Da Kampen saaledes havde varet i to Timer, saae B. en svær Corsar styre ned imod Sarpen; med vild Huien og dragne Sabler stode Røverne rede til Entring. Hurtig ilede B. tilhjelp og løb tæt agter om Corsaren. For Sarpens Kugler sank pludselig dennes Bougspryd, spækket med Morer; i det Samme gav Najaden ham et Lag langskibs og lod fra Mærset Granater hagle ned over hans Dæk. En Raa blev nedskudt og Agterspeilet sammenskudt, men især sloges Tyrkerne med Rædsel, da en eneste springende Granat saarede atten

Mand. De benyttede da det indbrydende Mørke, og i Flugten søgte de Redning. B. havde kun een Mand dræbt og en anden let saaret, eiheller havde Skibsskrogene lidt synderlig, da Tripolitanerne havde skudt for høit og kun tilrakket Seil og Takkelage. Fjendens Tab af Døde og Saarede angives til flere hundrede Mand; men det Bedste var, at vore blaae Drenge havde atter hædret sig selv og Dannebrog, og Billes Kammerherrenøgle var velfortjent. Iøvrigt var Fordelen af Kampen for Intet at regne, thi, skjøndt B. fraraadede det, fik Englænderne strax efter mæglet Fred mellem den danske Consul og Beien, hvilken sidste fik samtlige sine Fordringer opfyldte og maatte rigtignok udlevere de 21 Fanger fra de opbragte Handelsskibe, men fik enhver af dem betalt med 1000 Piastre. — Havde vi kun hermed kunnet slutte Fortællingen om Billes Middelhavstogt! Men han blev tre Aar i Middelhavet, og i den Tid led hans Helbred saameget, at han maatte søge om Afløsning. Inden denne fandt Sted, maatte han (Mai 1800) gaae til Tunis, der ogsaa begyndte at ville beskatte de handlende Stater. Der var dog denne Gang en saadan Vaklen i den sygelige Mands Optræden, at Tuneserne bleve ingenlunde skræmmede, hvorimod Algier blev fornærmet. I Slutningen af Aaret, da Spændingen med England tiltog, maatte vi derfor med temmelig betydelige Pengeoffre kjøbe os Fred baade med Algier og Tunis.

---

408. Bernstorff havde med Fasthed overholdt Neutraliteten, men havde bestandig modsat sig Convoisystemet. Efter hans Død, „da al Velsignelse syntes at vige fra den danske Diplomatik," optog man desværre paany Convoivæsenet og fremkaldte derved den ene Stridighed med Englænderne efter den anden; thi det var ikke saa ganske sjelden Tilfældet, at det danske Flag misbrugtes til at dække fremmed Eiendom, og paa den anden Side tiltoge de engelske Anmasselser daglig. Captain J. van Dockum (i Middelhavet), Premierlieutenant B. U. Middelboe, Secondlieutenant Chr. Lütken, Captainlieutenant C. B. Jessen (samtlige i Vestindien) o. Fl. haandhævede visselig alle i disse Sammenstød med Kraft og Værdighed Flagets Ære; men her er det dog kun to Begivenheder, vi nærmere skulle omtale. — I Mai 1799 anholdt en engelsk Kaper paa 18 Kanoner et dansk Handelsskib nogle Miil fra St. Croix. Premierlieutenant **P. C. Lillienskjold** var i Nærheden med Skonnerten Iresine (10 Kanoner) og gik strax paa Kaperen; men en engelsk Orlogsmand kom imellem og gjorde Ende paa Striden. Fire Dage senere fik Lill. atter fat paa Kaperen, der ikke vilde legitimere sig, men tog Flugten, skjøndt den havde næsten dobbelt saamange og det sværere Kanoner. Lill. indhentede den og tvang den til ser Timers Kamp, men da havde Helten bortskudt sit sidste Krudt. Som fordum Tordenskjold sendte han nu sin Styrmand ombord i Kaperen og opfordrede ham til Entring. Han efterkom Udfordringen, men blev afslaaet, og Kapercaptainen selv toges tilfange

med flere af sine Folk. Med dem frikjøbtes den tilbageholdte danske Styrmand, og Enhver gik atter til Sit; men Lill. lønnedes af sin Regjering med en Sølværessabel for sit udviste Mod. — Næste Aar gik Captain **P. Krabbe** med Fregatten Freia (40 Kanoner) gjennem Canalen. Han ledsagede sex Handelsskibe, men stødte pludselig (25. Juli 1800) paa sex engelske Orloggere med omtrent 140 Kanoner. Man vilde visitere hans Skibe, men det vilde han ikke tillade. Man vilde nu tiltrodse sig Gjennemsynet, men Kr. sendte det udskikkede Fartøi et Skud og fik det glatte Lag til Svar. Der begyndte da en heftig Kamp. Omringet af de fire fjendtlige Fregatter, som fra alle Sider beskøde ham, fik hans Freia 30 Kugler gjennem Skroget, af hvilke de to gjorde Grundskud, og hans Takkelage blev ilde tilredt; men med uforfærdet Mod værnede Kr. om Flagets Ære, og han strøg det først, da Freia var synkefærdig. Med sin Convoi blev han altsaa opbragt, dog under dansk Flag og Vimpel, og selv Fjenden behandlede ham med Høiagtelse. Da man en Maaned efter i Kjøbenhavn sluttede en Aftale om Underhandlinger, der skulde indledes i London, frigaves han atter, og sit Skib fik han bødet paa engelsk Regning. Da han hjemvendte, kappedes Folk og Fyrste om at hædre ham, og af Regjeringen fik han en Guldæressabel. Saa godt havde han skudt det kommende Hundredaar ind, at han visselig fortjente den.

---

409. Der er et Par Sømænd, som vi ingenlunde maae glemme, skjøndt Ingen af dem vandt sig sit Navn i Slagenes Tummel. — **Poul Løvenørn** (1751-1826; Contreadmiral), en Sønnesøn af ham, som først bar Navnet, vendte 1782 hjem fra fransk Tjeneste, i hvilken han havde gjort den nordamerikanske Krig med, og sendtes samme Aar ud for at prøve nogle nye Søuhre. To Aar senere fik han Søkortarchivet oprettet, hvis første Directør han blev, og ham fremfor nogen Anden kunne vi takke for, at vore Søkort høre til de bedste i Verden. Det var dog ikke i denne Retning alene, han sørgede for Søfartens Sikkerhed: ogsaa vort Lodsvæsen udviklede han med stor Dygtighed, og Fyrvæsenet skylder ham ikke Mindre. — **Hans Chr. Sneedorff** (1759-1824; Contreadmiral), en Søn af Professoren, skrev flere Viser end den om Henrik Gerner, der vakte fortjent Opsigt. Ogsaa var han en dristig Sømand: han var den første Fregatchef, der gik gjennem Lillebelt med saa stort et Skib, og den første Linieskibschef, som om Natten anduvede Helsingørs og Kjøbenhavns Rhed; desuden har han Fortjenester af vore Søkort. Men sit bedste Navn fik han som Cadetchef, hvilket han blev 1797 efter i fire Aar at have været Næstcommanderende. Han hævede vort Søcadetacademi til en af sin Tids første Læreanstalter, der toges til Mønster selv af Fremmede, og sørgede for Udarbeidelsen og Indførelsen af passende Lærebøger samt for Cadetternes aarlige Øvelse. Men først og fremmest vandt han disses Tillid og Hengivenhed ved sin kjærlige og hjertelige Færd, ved den Beredvillighed, hvormed han

stedse gik dem tilhaande med Raad og Daad. „Han var som Skibschef et Mønster," og den velgjørende Indflydelse, hans Personlighed udøvede paa de Unges Sjæle, blev uudslettelig hos taknemmelige Elever, der skulle forplante hans Minde som et smukt Sagn igjennem mange Slægtled. Lad være, „at han maaskee vel meget bidrog til at vække en Æresfølelse og Ærgjerrighed, der let kunde lede til at oversee Andre;" vist er det, at han tillige vakte og nærede en Fædrelandskjærlighed, der stod sin Prøve i hæderlige Kampe.

---

410. Der var forløbet 54 Aar, siden det kostbare Christiansborg Slot indviedes. Det var bygget for Landets Marv, og man troede det bygget for Tid og Evighed. Men Onsdagen 26. Febr. 1794, som Kongehuset sad ved Middagsbordet, udbredte sig pludselig den Efterretning, at der var Ildløs paa Slottet. Ingen troede nu vel, at det havde noget at betyde, thi hvad skulde kunne tilintetgjøre dette Fjeld af Qvadersteen? og dog varede det neppe en Time, inden Luen slog ud gjennem alle Vinduerne i øverste Sal. Da begyndte man at fatte Faren, og to Timer senere løftede et Flammehav det tunge Kobbertag, der smeltede for Luens Aandepust. Næste Formiddag ophørte Branden, da der var Intet mere, som kunde fortæres af den stolte Bygning, og det var ene den vedholdende Sydost, der frelste Cancelliet, Geheimearchivet og det kongelige Bibliothek. Af de uhyre Masser, paa hvilke Millioner vare bortødslede, stode kun de sodede Mure tilbage, tildeels revnede for den voldsomme Hede; og Kongehuset maatte forlade sit Hjem, i hvilket Glæden dog saa sjelden sad tilhuse med det. Men fortiès maa det ikke, hvorledes det trofaste Folk styrtede sig i Flammesvælget for at redde, hvad reddes kunde; fortiès heller ikke, at det var uden Exempel, at Nogen tilegnede sig de reddede Kostbarheder, medens man meget mere saae de usleste Mennesker bringe igjen, hvad de under den almindelige Forvirring havde bjerget; fortiès allermindst, at det hele Folk, fra Stodderen til Rigmanden, kappedes om at yde frivillige Gaver til Slottets Gjenopbyggelse, saa Holmens Folk bade endog, at man daglig vilde fradrage dem to Skilling i deres Løn, til Kongen atter havde sit Huus opført, hvad Kronprindsen dog ikke kunde gaae ind paa, rørte det end visselig hans Hjerte at modtage saadanne Vidnesbyrd om Kjærligheden mellem Folk og Fyrste. — Under Slotsbranden svævede Husene ved Gammelstrand i den yderste Fare, og var Ilden ikke afvendt fra dem, var sagtens en stor Deel af Byen gaaet op i Luer. Dengang bortvendtes dog Faren ved de yderligste Anstrengelser. Men fem Fjerdingaar senere, det var en lummer Sommerdag, Fredagen d. 5. Juni 1795, klemtede Kirkeklokkerne og Allarmtrommen gik. Der var udbrudt Ild paa Gammelholm, hvor et umaadeligt Oplag af Brænde og Steenkul stod i lys Lue, medens brændende Seil og Tougværk regnede ned over de nærmeste Gader. Ogsaa i dem gik der Ild, og inden fem Timer vare henrundne, sank Nikolai Kirke-

taarn i Gruus. Først d. 7. Juni slukkedes Ilden ved Vesterport, efterat den havde gjennemvandret hele det mellemliggende Strøg, efterat henved 1000 Gaarde og Huse vare fortærede af Flammerne. — Der var dog Velstand i Land og By, og inden faae Aar stod atter Huus ved Huus, langt smukkere end forhen, og dækkede Tomterne. Christiansborg Slot reiste sig atter af sin Aske, og Holmen med, og Raadhuset ligesaa, samt ethvert af de nedbrændte Privathuse, det største med det mindste; kun eet Huus blev liggende i Gruus: „Folk havde ikke Lyst til atter at opreise Nikolai Kirke, en af de ældste i Staden og den, hvori Guds Ord første Gang lød paa vort Modersmaal iblandt os; man meente, at man havde nok af det Slags Huse. 1728 brændte der fem Kirker; de bleve alle opbyggede paany; 1795 brændte kun denne ene, og den blev liggende i Gruus, indtil man endelig fandt paa at gjøre Taarnet istand til et Vægterstade og indrette Pladsen for Byens Slagterboder!" Dog — bort fra denne Skjændsel! Skjalden lader Kong Christian synge:

„Fra min Borg jeg maatte flytte, da den røde Hane goel;
Lige fast i hver en Hytte jeg dog sad paa Kongestol,
Mens Kong Ludvig maatte bløde, og hans Slot stod tomt og øde.
Næste Aar gik op i Luer snart min halve Hovedstad,
Og for mine Kongestuer sælsomt da sig vendte Blad:
Brandlidt selv jeg hused mange, Hyttebørn fik Buegange. —
— Her det saaes ved Ildebranden: Huus vi laante godt hinanden."

Ja, Konge og Folk laante godt hinanden Huus, og dertil tjente disse tvende Ildebrande, at de godtgjorde den gjensidige Kjærlighed. Nu var der Huusvilde nok af Folket, og i Teltene paa Fællederne havde de vel kunnet tilbringe Sommeren, men maatte atter tye ind til Byen om Vinteren. Da reiste der sig ikke alene som en lille By paa Slotspladsen, hvor den blev staaende i flere Aar, men mangen en fattig Borger nedsatte sig i det afbrændte Slots Buegange eller klinede sig som Svalen en Rede i dets Vinduesfordybninger. Ogsaa her som i Frankrig hed det: „Kongen ud og Folket ind!" men der var en himmelvid Forskjel „som paa Maade, saa paa Sind." — Det var et smukt Forhold, der fandt Sted hos os ved det attende Hundredaars Slutning; havde kun ikke den dybe Fred, den voxende Rigdom og den aftagende Gudsfrygt bragt det sorgløse Folk til at sige til sig selv, som den rige Mand til sin Sjæl: „Du haver godt i Forraad til mange Aar, slaa Dig kun til Ro, æd, drik og vær glad!"

---

411. Af Digterne, som fremstode i nærværende Tidsrum, var der navnlig fire, som udøvede en større Indflydelse: Thaarup, Heiberg, Rahbek og Baggesen. Her ville vi kun omtale de to; Heiberg og Rahbek gjemme vi til et Par følgende Fortællinger. — **Thomas Thaarup** var en Isenkræmmersøn fra Kjøbenhavn og født netop samme Aar og Dag som hans Ven Edv. Storm (21. Aug. 1749). Som Student maatte han ernære sig ved Underviisning og fik derfor aldrig nogen

Embedsexamen, thi hele sin Fritid offrede han de skjønne Videnskaber. Selv stemte han stundom sin Harpe, skjøndt kun med Held i saadanne Øieblikke, i hvilke det Fædrelandske rørte ham, og med langsomme Fjed naaede han sin Høidepunkt som Digter. Allerede 1782 skrev han jo vel den smukke Vise: „Du Plet af Jord, hvor Livets Stemme steg første Gang fra spæde Bryst,“ og et Par Aar senere sang Sneedorff om ham: „Hans Tale er hvas som Biens Braad, hans Viser er som dens Honning;“ men ligesom det kun var i de snevrere Selskabskredse, man kjendte den skarpe Braad i hans syndige Vittighed, saaledes var det igrunden kun hans nærmeste Venner, der kunde kjende hans Leilighedsvisers „Honning.“ Da holdt Kronprinds Frederik under Folkets Jubel sit festlige Indtog med sin unge Brud (1790), og nu skrev han „Høstgildet,“ det berømte Syngespil, hvis adle Danskhed, i Pagt med dets fordringsløse Jævnhed og Simpelhed, gjorde et mægtigt Indtryk paa Folket og gjorde sin Forfatters Navn udødeligt. Til de vakkre Romancer i dette nysselige Leilighedsstykke lagde Schulz sin deilige Musik, der bevner alle Hjerter ved sin uimodstaaelige Ynde, og i en fuld Menneskealder gik de fra Læbe til Læbe; „thi de havde jo sagt, hvad Enhver følte.“ Th. skrev endnu „Peters Bryllup,“ en Fortsættelse af Høstgildet, samt „Hjemkomsten,“ der dog kun er en mat Efterklang af hine; desuden skrev han en Deel Idyller og Elegier, Hymner, Cantater og Sange. Men allerede tidlig trak han sig tilbage først fra sin Lærerstilling ved Søcadetacademiet, siden ogsaa som Theaterdirecteur, og fra 1800 levede han som Bonde paa Smidstrup ved Hirschholm, „ikke saameget fjernet fra Literaturens Midpunkt som fra Deeltagelse i de Phænomener, der omtrent med det nye Hundredaars Begyndelse medførte en ny Periode i vor Poesies Historie.“ Her døde han 11. Juli 1821. Inden vi forlade ham, maae vi dog tilføie, at hans Kald som Taler maaskee endnu var større end hans Kald som Digter, hvorfor man ved Academiet gjerne saae ham fremtræde som Festlighedernes Tolk. — **Jens Baggesen** fødtes i Korsør 15. Febr. 1764. Hans Fader, en fattig Kornskriver, kunde kun daarlig sørge for hans Underviisning og satte ham saa paa Amtsforvalterens Contoir. Hans egen Skjønskrift satte ham siden i Borgerskolen, imod at han skulde veilede sine Medelever i Skrivning; og endelig kom han ved forskjellige Velynderes Understøttelse i Slagelse Latinskole, hvorfra han 1782 blev Student. Embedsexamen tog han aldrig, men vakte strax en saadan Opsigt som Digter, at Wessel hilste sin Eftermand i ham, og 1784 fik han over 1000 Subskribenter paa sine comiske Fortællinger. Med en let og aaben Adgang til Hovedstadens mest dannede Huse kunde han nu levet et vel behageligt Liv; men han havde fra Barnsbeen været svagelig, og hans Sygelighed tiltog. Da gav Universitetspatronen, Hertug Frederik Christian af Augustenborg, ham en Understøttelse, og 1789-90 berejste han Tydskland, Schweitz og Frankrig. Sin Reise har han beskrevet os i Labyrinthen, en Reisebeskrivelse, som vi ikke have Magen til paa Dansk. I Schweitz

hentede han sig en Hustru, og med hende hjemvendte han som Professor, men hans svagelige Kones Hjemvee drog ham atter mod Syd. Paa sin tredie Reise begrov han hende i Kiel, men giftede sig kort efter i Paris med en Genferinde, og vedblev at leve nok saameget i Udlandet som i Hjemmet. Tilsidst slog han formelig Bo i Paris og entledigedes som Regentsprovst og Theaterdirectør, dog med sin fulde Gage. Først 1806 kom han atter hjem, men imidlertid var Oehlenschläger fremtraadt, og han selv var næsten glemt. Af hans „Gjenganger" tog man desuden almindelig Forargelse, og misfornøiet drog han atter til Paris. 1811 ansattes han som Professor i dansk Sprog og Literatur ved Kiels Universitet, men entledigedes 1814, og fra 1813 tilbragte han syv Aar i Kjøbenhavn. — I henved en Menneskealder havde han ellers kun været her i Besøg, kan man gjerne sige, og nu slog Alt sig sammen for at gjøre hans sidste Ophold i Fædrelandet saa bittert og uhyggeligt som muligt. At give et Billede af de Afskyeligheder, som i hine Aar bleve prentede, er dog ingenlunde vor Hensigt. Baggesen var visselig ikke selv uden Skyld: han var lunefuld, forfængelig og yderst pirrelig, og hans Optræden mod Oehlenschläger vil det ofte falde vanskeligt, ja vel umuligt at forsvare. Men han, som fordum kun behøvede at svinge sin Tryllestav for at henrive Alle; han, som endnu i sine „Breve til Nanna" godtgjorde, at den friske, den ungdommelige Ynde var ingenlunde bortflygtet fra hans Hjertes sjælfulde Sangbund, og samtidig tilstrækkelig godtgjorde sine Fjender, at endnu var han den sprudlende, ja den lynende Vittigheds Mester: han behandledes ligefuldt af Oehlenschlägers ungdommelige Livgarde, som var han fredløs paa Parnasset, som var han Hvermands Niding. Man levnede hverken hans Aand eller hans Hjerte det Ringeste, og den gamle Sangmester, der havde godtgjort de Herrers Fædre, at han havde saa god en Trylleharpe som den bedste, og burde forlængst have godtgjort dem selv, at endnu havde han ingenlunde afhændet den; om ham vovede man at paastaae, at, for at faae en Trylleharpe, maatte han først bogstavelig stjæle den. — Saa lang, saa bitter, saa uhyggelig en Pennefeide have vi ellers aldrig havt, og den endte først, da B. i Høsten 1820 forlod sit Fædreland. Han gik til Paris, hvor nye Sorger biede ham. En kort Gjeldsarrest var den mindste af disse; han blev snart udløst; men saa døde hans Kone, saa døde en haabefuld Søn, og snart blev han selv betænkelig syg. Forskjellige Badereiser havde kun liden Virkning. I Carlsbad mærkede han Dødens Komme og ilede hjem for at udaande i sit Fædreland. Han kom dog ikke længer end til Hamborg; her lukkede han sine Øine 3. Oct. 1826. Hans Lig blev ført til Kiel, hvor han begroves ved sin første Kones Side. — Enten man tager hans Prosa eller Poesi: hans comiske Fortællinger, Labyrinthen, Oversættelsen af Niels Klim, skjemtsomme Riimbreve, Thora fra Havsgaard osv., vil man allevegne finde den fine og uovertræffelige Sprogkonst, der gav ham Navn af „Gratiernes Digter." Saa letbevægelig

som hans Følelse var, saa lydig og smidig var hans Pen, og hans Herredømme over Sproget var mageløst. De mildeste Følelser og den bittreste Haan, den dybeste Alvor og den skalkagtigste Spøg, Veemodet, Savnet og Længslen, Glæden, Sorgløsheden, Overgivenheden, — alle disse Stemninger vare ham lige naturlige, og med den eiendommeligste Lethed, med beundringsværdig Anstand og overraskende Sikkerhed flagrede han fra den ene til den anden. Man veed ikke ret, om man mest skal beundre den altid virksomme Phantasi, den altid livlige Følelse, den altid aabne Skjønhedssands, eller den Forstandens Skarphed, der „sønderlemmede Forestillinger og Begreber" og fandt, naar den vilde, altid den svage Punkt, hvorimod Angrebet maatte rettes. Men let er det at fatte, at man ved forrige Hundredaars Slutning maatte beundre ham som vor største Digter; let er det at forudsige, at han altid vil beundres som en af de mest begavede, en af de eiendommeligste, Danmark nogensinde frembragte, ja vel derhos som en af de folkeligste, hvormeget han end flakkede om i fremmede Lande, hvormeget han end neddukkede sig i fremmede Folkestrømme, men uden dog derfor at tabe Kjærligheden til Fædrelandet. „I sine bedste Arbeider, baade naar han skjemtede, og naar han skoiede, var han ægte dansk; men dette var ham ikke nok: han vilde ogsaa være tydsk [ja vel fransk] Digter, og paa hans mange og lange Ophold i Udlandet lykkedes det ham virkelig, men ikke uden at han dyrt maatte betale det. Thi mens han travede høit paa Tydsk og skrev Oder, der deels virkelig vare, deels klang som de vare gjorte paa Alpetoppene mellem Skyerne, blev han halv fremmed i sit Fædreland og maatte tilsidst, da han endelig prøvede at slaae sig til Ro der, med Veemod tænke tilbage paa den Tid, „da han var lille," og da hans Sange og hans Navn vare paa Alles Læber."

„Hvor høit paa Grimselen han steg, maa et germanisk Øie maale;
Men Skalkesmiil og Lynildsleg saae Danmark fra hans Øie straale:
De Rynker glatte skal i Vang, saalænge Skov har Fuglesang."

---

412. **Peter Andr. Heiberg** fra Vordingborg (1758-1841), en Broder til den forbenævnte Ludvig H., var Translatør i Kjøbenhavn. Allerede i „Rigsdalersedlelens Hændelser" (1787) optraadte han som Satiriker, hvortil hans skarpe Forstand og hans bidende Vittighed gjorde ham særlig skikket. Senere leverede han en stor Mængde Syngestykker og Comedier, der „savne Holbergs jævne og naive Lune, men ere fulde af træffende Charakteertræk, morsomme Scener og gode Indfald, røbe ogsaa i Planen en forstandig og æsthetiskdannet Forfatter." De gjorde i sin Tid en umaadelig Lykke, og man sammenlignede ofte deres Forfatter med Holberg. Det var dog ikke dem alene, der vandt Folkestemningen for ham. Han var en Fjende af Adel og Lydstere, og ogsaa dette kunde Samtiden lide; han optraadte dernæst som den ubøieligste Forfølger af al Uret og Undertrykkelse, og derfor elskede og beundrede man ham. Men selv forfulgtes han af

Politimesteren, og altsaa havde man let ved at see en Martyr i ham. „Ordener hænger man paa Idioter," skrev han i Anledning af Kronprindsens Indtog, og den Linie maatte han betale med en Mulkt, der i Renter gav ham Folkets Medfølelse; for en anden Vise („Vor Klub er dog en herlig Sag") fik han derimod med Generalfiskalen at gjøre, og det blev ikke sidste Gang. Endelig skrev han sin „Sproggranskning" i Tidsskriftet „For Sandhed" og udgav Acterne i Sagen mod Kromanden i Nærum, det Hele nærmest stemplet paa Chr. Colbjørnsen. Danmark fik herfor sin Trykketvangsanordning af 1799, og Heiberg blev landsforviist. Baggesen kaldte dette „grumt," og det var vissélig baade „dumt" og grumt. Rahbek erklærede, at, før han atter kunde trykke Heiberg til sin Broderbarm, før drømte han ikke meer om Borgerlykke; og med Baggesen og Rahbek var den største Deel af Folket enigt. Heiberg maatte ligefuldt vandre i Landflygtighed og gik til Frankrig, hvor han først fik en Ansættelse og senere en Aarpenge. Hans øvrige Virksomhed tilhører ikke Danmark, og var heller ikke venlig mod Danmark, men vel imod Norge, hvorfra han nedledede sin Æt. Efter en fleeraarig Blindhed og Alderdomssvaghed lagde han sine trætte Been i Paris. — Samtidig med ham var **Malte Conr. Bruun** fra Thyland (1775-1826). Han deelte Heibergs Sympathier, deelte ogsaa hans Skjebne. Den undseelige, beskedne og flittige Yngling havde med al sin ungdommelige Varme tilegnet sig den franske Revolutions Grundsætninger baade i religiøs og politisk Retning, og man kjendte ham ikke længer, naar han fik Pennen i Haand. For „Vækkeren" (1794) fik han sin første Sag, og de følgende vare næsten talløse. Sagen for Aristocraternes Catechismus (1796) bragte ham til at flygte til Sverrig, men her skrev han sin Ode ved Bernstorffs Død, og paa Grund af den saae man igjennem Fingre med hans Ungdom, eftergav ham Straffen, og han vendte atter tilbage — for at begynde, hvor han slap. Han skrev nu Tria juncta in uno samt „Beviis for, at en monarchisk Regjering ikke er forbunden at bortgive Embeder efter de Søgendes Duelighed." Han fik atter Proces paa Proces og flygtede paany til Sverrig, hvorpaa han 1800 landsforvistes. Hans Phantasi var temmelig levende, og i det poetiske Udtryk havde han stor Styrke, hvad han navnlig godtgjorde i „Slaget ved Tripolis" og Oden over Bernstorff. Han var dog derfor ingen stor Digter. Nu gik han fra Sverrig over Hamborg til Paris, hvor hans letbevægelige Aand kastede sig over Geographien. Som geographisk Forfatter erhvervede han sig et hædret og berømt Navn, og man ansaae ham almindelig som en af Samtidens, en af Verdens største Geographer. Der er kun to Franskmænd, som kunne Geographi, sagde man; den ene er Corsikaneren Keiser Napoleon, som har lært den paa sine Verdenstog, den anden er Danskeren Malte-Brun.

---

413. Af samtidige Digtere skulle vi endnu nævne: **Enev. Falsen** fra Kjøbenhavn (1755-1808; Justitiarius i Christiania Stiftsoverret).

Han skrev forskjellige muntre dramatiske Arbeider, iblandt hvilke navnlig Tragedukken udmærkede sig; havde ogsaa andre boglige Fortjenester og var dertil en nidkjær og dygtig Embedsmand, der blev almindelig savnet, da han i Tungsind endte sine Dage. — **Christen H. Pram** fra Læsø i Gudbrandsdalen (1756-1821; Deputeret i Commercecollegiet) var ligeledes en utrættelig virksom Embedsmand, der forenede det redeligste Hjerte og den barnligste Godmodighed med den ustyrligste, den mest fremfusende Heftighed. Han havde store Fortjenester som Statsoeconom, Statistiker, Kameralist osv. I den poetiske Verden gik han under Navn af „Starkodders Digter," og hans „Emilies Kilde" var i mange Tider en saare yndet Idyl; desuden forsøgte han sig meget flittig i næsten enhver Digtart, og det kan ikke negtes, at et Par af hans Stuespil, f. Ex. Frode og Fingal, gjorde Lykke. Men hans Digterkald var ikke overvættes stort, og om hans æsthetiske Standpunkt maa det være nok at anføre hans Paastand: „Jeg vil tage hvilken tydsk Corporal det skal være, og lukke ham inde i et mørkt Hul, og sulte ham i tre Dage, og naar han kommer ud igjen, skal han have skrevet lige saa god en Tragedie som den bedste af Schillers." — **Levin Chr. Sander** fra Itzehoe (1756-1819; Professor ved det pædagogiske Seminarium) kom 1784 til Danmark som Huuslærer hos Grev Reventlov. I Pædagogikken og Declamationen var han en anseet Forfatter, men han vilde ogsaa være Digter. „Dødens Vuggevise" og enkelte andre Smaadigte vandt fortjent Anerkjendelse, men have dog aldrig ret kunnet overbevise Folk om, at han var istand til at skrive et Sorgespil som „Niels Ebbesen." Alle hans øvrige Forsøg i det Dramatiske fik desuden et saare maadeligt Udfald. — **Ole Joh. Samsøe** fra Næstved (1759-96; Pagelærer) var Ewalds første begavede Efterfølger i Sorgespillet, men havde en svagelig Helbred og bortreves i sin tidlige Manddom. Han naaede end ikke at see sin „Dyveke" opført, en Digtning, hvis fædrelandske Stof og rørende Tone gjorde et foreget Indtryk ved sit ualmindelig smukke og velrundede Sprog. Hvad enten nu han eller Sander er den virkelige Forfatter til Niels Ebbesen; ved den ene Dyveke har han sikkret sig et uforgængeligt Navn. Ogsaa hans nordiske Fortællinger udmærke sig ved Skjønhed og Livlighed. — **Jonas Rein** fra Surendal (1760-1821; Præst i Eidanger, siden i Bergen) betegnedes af Zetlitz som „den sande Sorgs uliguelige Sanger;" og at han var Sorgens Sanger, lader sig ikke negte. Endnu elskeligere end Digteren var dog maaskee Taleren, men ikke mindst hædrede han sit Navn som den samvittighedsfulde Embedsmand, den trofaste og frisindede Statsborger. — Mens Rein græd, lo **Jens Zetlitz** fra Stavanger (1761-1821; Præst i Vigedal, siden i Hvitesø) af sit fulde Hjerte. „At Slyngler bæres til Ærens Top" er sagtens hans bekjendteste Vise, men han skrev mange andre, baade alvorlige og lystige, som endnu fortjente at mindes for deres vakkre, folkelige Tone, kan det end ikke negtes, at „Smagens Vægt og Kritikens Fiil" gad han sjelden bruge.

„Hvor saare lidet hø'r der til for lykkelig at være," sang han i sin friske Ungdom, men selv dette Lidet blev kun en føie Stund hans Lod, og længe før hans Død var det hans Venners bedste Ønske, at han snart maatte gjemmes i Graven. — **Chr. A. Lund** fra Kjøbenhavn (1763-1833; Præst i Kjeldby) henlevede derimod til en høi Alder et lykkeligt Liv i sin stille Præstegaard, elsket af sin Menighed, elsket og agtet af Enhver, han stod i Forhold til, og iblandt dem vare de bedste og ædleste i Folket. Det var „Lunden ved Jægerspriis," som først henledede Opmærksomheden paa ham; af hans mange vakkre Smaadigte skulle vi kun fremhæve „Landsbykirkegaarden." — **O. Chr. Olufsen** fra Viborg (1764-1827) var først Lærer ved det classenske Agerdyrknings-institut, siden Professor i Statsoeconomien. Som Landoeconom og Statsoeconom erhvervede han sig med Føie et agtet Navn; som Forfatter af „Guldbaasen" indtog han en saare hæderlig Plads blandt vore Lystspildigtere. — **S. Chr. Frederikke Brun** (1765-1835), en Søster til Biskop Münter, skrev næsten udelukkende Tydsk, og var i hele sit Væsen saa bundtydsk, at vi aldrig skulde nævnet hende, var hun ikke middelbar kommen til at udøve en ikke ganske ringe Indflydelse paa den danske Digtning. Hun var nemlig gift med en uhyre rig Kjøbmand, en Tydsker, som havde bosat sig i Kjøbenhavn, og hos hende, ligesom hos den rige Finantsminister E. H. Schimmelmann, samledes i en lang Aarrække Alt, hvad Danmark og Norge eiede af Skjønaander. Fra Pram og Baggesen indtil Oehlenschläger og vel endnu senere skal man vanskelig finde nogen blandt vore fremragende Forfattere, navnlig Digtere, der ikke villig anerkjendte, hvad de skyldte Fru Bruns og Grev Schimmelmanns Huse. — **Vict. Chr. Hiort** fra Gunderslovholm (1765-1818) virkede i mange Retninger til stor Velsignelse baade som Provst ved Holmen og som Biskop i Ribe. Han vilde vel endog g a v n e altfor meget; derfra hans Sange for unge Piger, for Sømænd, for Haandværksstanden, for Soldaterstanden osv., samtlige i saa yderlig nedstemt en Tone, at man har vanskeligt ved at finde Poesien i dem. I nogle af hans aandelige Sange (Psalmer) finde vi dog Spor af Digteren. — **Rasm. Frankenau** fra Kjøbenhavn (1767-1814) tilhørte en gammel Lægefamilie og døde selv som Hospitalslæge i Slagelse. Blandt hans Viser og Sange findes der ikke faae, som berettigede ham til den Yndest, han fandt hos sin Samtid. — Naar man vil være yderlig fuldstændig, pleier man ogsaa iblandt hiin Tids Digtere at regne Bunkeflod, Faye, Haste, O. Horrebow, Liebenberg, Pawels, Riber, J. H. Smidth, ja vel endnu Flere; men det maa være nok, om ikke altfor meget, med de allerede omhandlede.

---

414. Og dog er der endnu een Digter, som det vilde være Synd og Skam, hvis han ikke altid fandt en venlig Plads i danske Hjerter. Vi have heller ingenlunde glemt ham, vi have kun gjemt ham for at behandle ham under Eet med en af de mindst Poetiske af hans Samtid, hvem man dog i Mangt og Meget maa kalde hans

Tvillingbroder. **Knud Lyne Rahbek** fødtes i Kjøbenhavn 18. Decb. 1760; her var hans Fader, en jydsk Bondeson, Toldinspecteur og Toldskriver. **Rasmus Nyerup** derimod var en Hovbondes Søn fra Nyrup i Fyen og født 12. Marts 1759. Danmark har havt faae Mænd, der skrev flere Bøger end disse to og gjorde det bedre. — N. voxede op under stadig Læsning af Almuens almindelige Morskabsbøger og modtog af dem et Indtryk, der afgjorde hans Aandsretning. Uduelig til Bondegjerning, derimod letnem og lærelysten, sattes han til Studering, men maatte under stor Fattigdom kæmpe sig gjennem Odense Skole, indtil han 1776 blev udmærket ved sin Studenterexamen. Ogsaa i Kjøbenhavn vare hans Kaar trange, men han havde den Lykke, at hans Bogkundskab skaffede ham Suhms Yndest, og 1778 antog Schlegel ham som Amanuensis ved det kongelige Bibliothek. Han var her kommen paa sin rette Hylde, og gjennem et halvt Hundredaar slog han Bo paa vore offentlige Bibliotheker. Imidlertid tog han 1779 philologisk og 1780 theologisk Attestats, og samme Aar fik han kongelig Ansættelse som Bibliotheksamanuensis, hvorpaa han 1784 tog Magistergraden og samtidig blev Bibliothekar ved Suhms Bibliothek. — R. derimod nød en sorgløs Barndom og Ungdom, veiledt af duelige Lærere, og var kun femten Aar gammel, da han 1775 blev Student fra Herlufsholms Skole. Næste Aar tog han anden Examen, og han var kun to Maaneder over sexten Aar, da han og Heiberg vare de to første, som 1777 underkastede sig den nys indførte philologiske Attestats. Derpaa studerede han først Theologi, siden Jura, men uden at tage Embedsexamen. Han gjorde derimod Bekjendtskab med Konstnerparret Rosing, med Rosenstand-Goiske, Pram o. Fl., og Theatret blev hans Et og Alt. Uagtet hans uheldige Ydre og pibende Stemme vilde han selv betraadt Brædderne, men lod det dog beroe ved at skrive for Theatret, og han var kun nitten Aar, da han (1780) saae sit første Skuespil opført. To Aar senere udgav han „Breve fra en gammel Skuespiller til hans Søn," der vandt almindeligt Bifald, selv i Tydskland, og samme Aar begyndte han med Pram paa Udgivelsen af de Iversenske Nyaarsgaver, i hvilke de fleste af vore samtidige yngre Digtere bandt deres første Krandse. — Alt dette gjorde hans Fader bange, og i Høsten 1782 maatte han rive sig løs fra sit Theater, sin Vennekreds og sine Sværmerier, for ved fremmede Universiteter at lægge sig efter alvorligere Studier. Han reiste Tydskland rundt, som oftest i Selskab med Samsøe, og allevegne indgik han Bekjendtskab med Skuespillere og Skuespildigtere. Han var ogsaa i Paris, som slet ikke tiltalte ham, men han saae da heller intet Andet end dets Theatre, hverken Versailles eller Bastillen, og hvad der laae imellem. Da han 1784 kom hjem, var han kun lidet helbredet for sin dramatiske Lidenskab, hvilken han meget mere blev tro indtil sin Dødsdag. Næste Aar udgav han „Prosaiske Forsøg," hvis vakkre Fortællinger skaffede ham en stor Læserkreds, og samtidig begyndte han med Pram Maanedsskriftet Minerva, hvorved han fik en uberegnelig

Indflydelse paa Folkedannelsen i Almindelighed og vort Bogvæsen i Særdeleshed. Med ægte Borgersind deeltog han i de fædrelandske Forhandlinger, som sysselsatte Samtiden, og leverede derhos en utrolig Mængde Bidrag af den forskjelligste Natur. Endmere gjorde dog Ugebladet „Den danske Tilskuer" (1791-1806) ham til Folkets Yndlingsforfatter. Snart skildrede han med godmodigt Lune eller med vittig Spot, men altid med skarpe og levende Træk, de mest fremtrædende Svagheder, Skjævheder og Latterligheder hos Folk og Tid, i Moder og Forestillinger; snart priste han borgerlige og boglige Fortjenester med al sin Følelses Ild og Veltalenhed; snart drøftede han fædrelandske Anliggender og moralske Materier med Alvor og Varme. De første ti, tolv Aargange af dette tiltrækkende og belærende Ugeskrift ville vel „altid blive hans rette Mindesmærke." — Hvad der navnlig interesserede ham ved Udgivelsen af hans Tidsskrifter var den maanedlige Udsigt over de politiske Begivenheder, han meddeelte; men skjøndt han aldrig overskred Sømmelighedens Grændser, gjorde dog netop denne Udsigt Chr. Colbjørnsen mistænksom imod ham, og i Begyndelsen af 1799 modtog han en Irettesættelse for en Artikel i Minerva. Da besluttede han sig til et Skridt, som ikke skal glemmes. Paa Hertug Fr. Chr. af Augustenborgs Anbefaling var han 1790 udnævnt til Professor i Æsthetiken; men da Irettesættelsen lod ham befrygte, at hans Embedsstilling kunde blive besværende for hans politiske Virksomhed, nedlagde han Professoratet og gav langt hellere Timeundervisning i Christianis Institut, end han opgav Kampen for sine Anskuelser. 1816 tiltraadte han dog atter sit Professorat. — Imidlertid havde Nyerup siddet paa sine Bibliotheker. Med Rahbek havde han været en ivrig Deeltager i Efterslægtselskabets Stiftelse og havde ligeledes deeltaget i Udgivelsen af de Skoleboger, Sange og andre Smaaskrifter, ved hvilke Selskabet vilde forædle Almuen paa Land og i By. Ved en Mængde Skrifter og Afhandlinger havde han bearbeidet forskjellige Partier af Literaturhistorien, navnlig den ældre, og 1796 beskikkedes han til Professor i dette sit Hovedfag. Med Baggesen, Pram o. fl. stiftede han i Octb. 1796 det skandinaviske Literaturselskab, som skulde virke for Nordens aandelige Eenhed; i Baggesens Fraværelse fungerede han som Regentsprovst, til han 1802 blev hans Eftermand, og ligeledes maatte han i syv Aar bestyre Universitetsbibliothekarens Embede, til han 1803 selv modtog det og blev ved det til sin Død. — Men 1800 begyndte han med Rahbek at udgive „Bidrag til den danske Digtekonsts Historie," der i sex Bind gaaer fra den ældste Tid til 1775 og altid vil blive et uvurdeerligt Arbeide for den, der ønsker et Overblik over Fortidens Digtning, lider det end af den samme Mangel paa streng Nøiagtighed, som er en Fællesmangel ved de fleste nyerup-rahbekske Frembringelser. Endnu vare kun de fire første Bind af dette Arbeide udkomne, da N. og R. i Forening med Abrahamson 1812-14 gav os de fem Bind „Udvalgte danske Viser fra Middelalderen" (de saakaldte Kæmpeviser), udgivne efter Vedels og

Syvs trykte Udgaver samt haandskrevne Samlinger. Ogsaa dette Værk lider af forskjellige Mangler, hvortil vi særlig henregne en Mængde vilkaarlige Omskrivninger, der sjelden ere Forbedringer; men sikkert er det dog, at et Par Værker som dette og det foregaaende vilde været nok til at give baade to og tre Mænd en sikker Adkomst paa Efterslægtens Taknemmelighed. De udgjøre dog kun en ringe Deel, af hvad vi skylde de utrættelige Forfattere, af hvis øvrige Arbeider vi blot kunne antyde nogle af de mærkeligste. — Saaledes udgav Nyerup: „Historisk-statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge i ældre og nyere Tider" (1803-06), hvori han særlig behandlede Culturhistorien samt Bondens og Borgerens Forfatning. Hans forskjellige antiqvariske Reiser trindt i Landet gav ham Anledning til en Mængde antiqvariske Skrifter og Afhandlinger. I Forening med Rask oversatte han „Edda eller Skandinavernes hedenske Gudelære" (1808). 1816 udgav han „Charakteristik af Christian den Fjerde," grundet især paa Udvalg af Kongens egenhændige Breve, og fra samme Aar er hans „Almindelig Morskabslæsning i Danmark og Norge gjennem Aarhundreder." Næste Aar udgav han „Efterretninger om Kong Frederik den Tredie og de mærkværdigste under hans Regjering indtrufne Begivenheder." 1818-19 udgav han med Normanden J. E. Kraft „Dansk-Norsk Literaturlexicon" fra de ældste til de nyeste Tider, et Værk, der vistnok ingenlunde udmærker sig ved Worms Nøiagtighed, men er ligefuldt af ubetalelig Værdi. Som en Fortsættelse af Kæmpeviserne udkom endelig 1821 „Udvalg af danske Viser fra Midten af det sextende Aarhundrede til henimod Midten af det attende." Lægger man til disse Skrifter og mangfoldige andre den Masse Afhandlinger, han spredte i de forskjelligste Tidsskrifter, og føier hertil hans „Luxdorphiana," hans „Langebekiana," „Suhmiana" osv., hans udsøgte Ordsprog af P. Syv, hans Udgave af P. Laale osv. osv., vil man have let ved at indsee, at den skal gjøre et godt Dagsværk, som vil overgaae den gamle fordringsløse Nyerup i Fortjenester af dansk Literatur og dansk Literaturhistorie. Og dog have vi hverken omtalt hans „danske Retskrivnings-Theorier, fremstillede i chronologisk Orden" (1805) eller hans Deeltagelse i Videnskabernes Selskabs Ordbog, hans Udgivelse af de fem sidste Bind af Suhms Danmarkshistorie, af Christian den Fjerdes Dagbøger og utallige andre Ting. Men til alt dette kommer endnu hans udødelige Fortjeneste som den egentlige Stifter af det oldnordiske Museum, fremkaldt ved Commissionen til Oldsagers Opbevaring, hvis første Secretær han blev (1807). Hvad Betydning dette Museum har faaet for vor Oldhistorie, og stedse mere vil faae, er endnu kun svagt antydet, naar det er sagt, hvad Alle anerkjende, at Mage til Samling findes der ingensteds i Verden. — Vi vende tilbage til Rahbek. Hidtil havde han levet ene i sit Bakkehuus; 1798 ægtede han Karen Marg. Heger. **Kamma Rahbek**, saaledes kaldtes hun, blev den nye Tids Karen Bjørn, blev endog mere end hun. Hendes blide og venlige Munterhed, hen-

des ømme, rene og varme Hjerte vandt Enhver, som nærmede sig hende; hendes livlige, rigtbegavede og mangfoldig dannede Aand henrev dem; hendes trofaste Hengivenhed fængslede dem. Det var hende ligesaa fuldt som hendes Husbonde, der gav Bakkehuset en Betydning, saa neppe noget andet Huus i Norden skal gjøre det Rangen stridig. „De ædleste og ypperste Mennesker i Danmark have været mine Venner," siger R. i sine Erindringer, og han kunde sige det med en Sandhed som ingen Anden. Men i 50 Aar flokkedes „de ædleste og ypperste Mennesker i Danmark" — nær havde vi sagt i Norden — til dette Bakkehuus, og Alt, hvad der hed Aand og Vid og Videnskab, havde der sin Samlingsplads, sit Fælleshjem. Intet Under, at Rahbek vedblev at være ung, da han længst var Olding, thi Ingen saae som han de unge Kræfters første Vingeslag og glædede sig ved Skuet. — Det er dog ikke det varme Hjertes ungdommelige Friskhed, vi her skulle dvæle ved; vi skulle kortelig antyde en Deel af de mange Skrifter, ved hvilke han vedblev at udøve sin Indflydelse paa Samtid og Eftertid. Hans „Poetiske Forsøg" kunne vi ikke forbigaae, thi „ogsaa som Lyriker var Rahbek kjær for sin Samtid: Ingen skrev Viser og Selskabssange med større Lethed og Lune, og den elegiske Tone, som gaaer igjennem de fleste af hans øvrige Digte, fandt Gjenklang overalt." Af Skuespil, navnlig fædrelandske, vedblev han at forfatte et stort Antal, af hvilke „Sommeren eller det kjøbenhavnske Landlevnet" (1809) i Almindelighed sættes høiest; og et endnu langt større Antal oversatte og bearbeidede han fra fremmede Literaturer. Ogsaa vedblev han som Theaterdirectør og dramaturgisk Forfatter at virke for Skuepladsen til det Sidste. Blandt de mere fortjenstlige af hans Arbeider i denne Retning nævne vi „Om Holberg som Lystspildigter" (1815-17). Hans Skrift „Om den danske Stiil" (1802) med flere af samme Art havde ingen ringe Betydning; derimod kunde han i den lange Række af sine senere Tidsskrifter ikke naae sig selv i Minerva og Tilskueren. Endelig afsluttede han sin Virksomhed i „Erindringer af mit Liv" (1824-29; fem Bind), der gaae til 1801 og indeholde interessante Efterretninger om de gjennemlevede Tider og handlende Personer. — „Naar man," siger Thortsen, „vurderer R.s literære Fortjenester i hans kraftfuldeste Forfatterperiode, blive de overordentlig betydelige og mangesidige. Sproget flød fra hans Pen med en beundringsværdig Lethed, reent, ædelt og vellydende, og antog en Runding og Elegants, som kunde tjene Andre til Efterligning." Ved sine Skrifter „fremmede han Oplysning, udbredte en frisindet Patriotisme, styrkede Agtelsen for rene Sæder, nærede Kjærlighed til Digtekonsten og dannede Smagen for dens Skjønheder." Men til hans øvrige Fortjenester kommer endnu hans Udgaver af hans afdøde Venners samt ældre Forfatteres samlede eller udvalgte Skrifter. Vi skulle nævne nogle af disse. Saaledes udgav han: Samsøes digteriske Skrifter (1796), Tullins udvalgte Digte (1799), Wessels samtlige Skrifter (1799) og udvalgte

Digte (1801), Brødrene Trojels udvalgte Digte (1801), H. V. Nibers samlede Digte (1803), Holbergs udvalgte Skrifter (21 Bind, 1804-14), P. A. Heibergs samlede Skuespil (1806-19), Thaarups poetiske Skrifter (1822), Holbergs Comedier (1824-27), Brams digteriske Arbeider (1824-29), Sneedorffs Digte (1829) osv. Og de fleste af disse Udgaver ledsagede han med omstændelige biographiske, literærhistoriske og æsthetisk-kritiske Oplysninger, der altid ville blive af stort Værd, om end hans Vennehjerte vel hyppig løb af med ham. — Han havde levet et langt og lykkeligt Liv, fuldt af Daad, fuldt af Venskab og Kjærlighed; da døde hans Kamma (21. Jan. 1829) efter lange, langsomt dræbende Lidelser. Han vilde skjule sin Smerte, men hans Livskraft var brudt. Fire Maaneder senere (28. Juni) døde ogsaa Nyerup, vistnok den kjæreste af hans tilbageblevne Venner. Nu bortvandrede han ogsaa selv (22. Apr. 1830). „Tabet af en af de navnkundigste Forfattere, Danmark og Norden har eiet," siger Molbech, „efterlod et besynderligt, alvorligt og vidtfølt Savn; thi det var, som om en heel Tidsalder, et halvt Hundredaars Erindringsliv, med ham sank i Graven. Enhver ældre eller yngre Dansk, der ikke var fremmed i sit Fædreland og dets Skriftrige, maatte føle, at med R. døde den sidste aandelig og literært virkende Repræsentant for det attende Hundredaar." Men Mynster tilføiede trøstig: „Paa den store Tavle i Fædrelandets Tempel har den Griffel skrevet hans Navn, hvis Skrift Tiden ikke udsletter. Der skulle vore Børn læse det, og Børnenes Børn efter hverandre."

---

415. Paa Sjællands Bispestol har der i det Hele taget siddet en Række ualmindelig dygtige og hæderlige Mænd. **Nik. Edinger Balle** rager paa ingen Maade frem iblandt dem, hvad enten man seer hen til Aandens rige Gaver eller til grundig og omfattende Lærdom; og dog er han en af de mest fremragende mellem den lange Række af dygtige Mænd, en af dem, hvis Minde længst skal vandre i Velsignelse fra Slægt til Slægt. Han var en Degnesøn fra Vestenskov, født 12. Octb. 1744, og efterat have gjennemgaaet Universitetet blev han 1771 Landsbypræst i Jylland, men allerede næste Aar theologisk Professor ved Universitetet og 1782 adjungeret, 1783 virkelig Biskop i Sjælland. Han tog som saadan sin Afsked 1808 og døde 19. Octb. 1816. Som Biskop og Tilsynsmand varetog han sin vigtige Gjerning med rastløs Aarvaagenhed og utrættet Flid, og allevegne sporer man de velsignelsesrige Virkninger af den Tro, Haab og Kjærlighed, som havde slaaet Bo i hans Hjerte, hvad enten man saa gaaer til Biskoppens halvjuridiske Contoir eller til Skolen og Kirken, hvor han med barnlig Mildhed overbeite de Smaae og med Overhyrdens simple og konstløse Værdighed oplyste, trøstede og formanede de Store. Hans lange Bispedømme indfaldt paa en Tid, da aandløst Fritænkeri og hjerteløs Gudsfornegtelse fra alle Sider strømmede ind over os. Ogsaa her sloge hine Lærdomme Rod og spirede frem med Yppig-

hed, ikke blot hos Malte Møller og O. Horrebow, der vel var dem, som gik videst i Angrebene paa Christendommen, men selv hos Mænd, det vilde gjøre os ondt at nævne, ja vel hos den overveiende Deel af vore literære Personligheder. Man fornegtede Enhver af de christelige Grundsandheder, man vilde omstyrte dem med den verdslige Viisdoms Spidsfindigheder, og sloge disse ikke til, tog man Spotten og Haanen til Medforbundne. Allerede det var en Forbrydelse at være Præst; at være en troende Præst var et Overmaal af Forbrydelse. Men B. lod sig ikke rokke af det susende og brusende Veir: han stod fast som Klippen i Havet. Han vedblev trøstig at prædike den Jesus Christus, der i Sandhed led Døden for os, og hvem vi vel kunde vedblive at bekjende for at vorde deelagtiggjorte i hans Herlighed hos Faderen. Imod de lærde Bibelbrydere satte han sit „Bibelen forsvarer sig selv;" og dette vedblev han at godtgjøre med Skrift og Tale. Han undte sig neppe den nødvendige Nattero for ved Siden ad al sin Embedsgjerning ogsaa at kunne udføre den: at gaae forrest i Kampen mod Christendommens Fjender. Han søgte selv Kampen, søgte den i de høie Sale som i de lave Hytter, og ved sine mange offentlige Bibellæsninger stræbte han at udbrede et Kjendskab til Christendommen, der kunde væbne dens menige Bekjendere mod de talløse Angreb paa den. Men ogsaa i hans Levnet prægede sig hans Tro: i hans Agtelse for enhver afvigende ærlig Overbeviisning, hvorfor han oftere var de fortrykte Jøders ivrige Talsmand; i hans ophøiede Forhold under det engelske Bombardements Rædselsnætter. „I saadanne Timer maa visselig Menneskemodet falde, naar det ikke, som hos Krigerne og Brandfolkene, har en bestemt Virksomhed, thi det naturlige Mod kan ikke holde sig for en Fjendes Angreb, mod hvem det ikke kan værge sig. Men B.s Mod sank ikke, og det var da heller ikke det blotte M e n n e s k e mod. Han havde de forrige Dage været til Spot for mange af Besætningen, naar han gik omkring paa Voldene med sin hvide Paryk og bød dem ikke være bange for dem, som ihjelslaae Legemet. Men da han nu mærkede, hvorledes hans Gaard blev ramt af den ene Kugle og Bombe efter den anden, lod han de mange vigtige Papirer, som vare ham betroede, bringe ned i en Kjælder under Fruekirke; tog saa sine Børnebørn ved Haanden og førte dem hen til en mere afsides boende Ven; gik derpaa rolig tilbage til sin Gaard og forblev i denne under ivrig og andægtig Bøn til Gud, saalænge der endnu var eet Værelse, hvori han kunde opholde sig." Men det sige ogsaa vore Fædre, at hans værdige og christelige Fard under ethvert hans Forhold, selv det bittreste, indgød endog dem, hvem hans Tro allermeest var en Modbydelighed, en saadan Agtelse for ham, at, naar den sneehvide Olding gik igjennem Byens Gader, var der Ingen, ihvad Tro han saa tilhørte, uden at han uvilkaarlig blottede sit Hoved for den gamle Troeshelt. — **H. G. Clausen** fra Karlum (1759-1840; Stiftsprovst) stod ikke sin Biskop ved Siden; han tilhørte den rationalistiske Skole. Men som en veltalende Prædi-

kant, en frugtbar Homilet, en agtet og bygtig Mand, udøvede han i over et halvt Hundredaar en betydningsfuld Virksomhed. — **F. C. Gutfeld** fra Bevtoft (1761-1823; Provst ved Holmen) nød ligeledes stor Anseelse for sin blomstrende Veltalenhed. — Det Samme var Tilfældet med **Klaus Pawels** fra Hjælmeland (1769-1822), der døde som Biskop i Bergen. — Endnu var der en sjelden værdig Præst, som i disse Aar begyndte sin velsignelsesrige Virksomhed, hvilken han med en ualmindelig Kraft fortsatte gjennem et halvt Hundredaar. Vi mene **Rasmus Møller** (1763-1842), død som Lollands Biskop. Baade som Philolog og Theolog gjorde han sig i mange Henseender fortjent. Her skulle vi imidlertid holde os til hans theologiske Virksomhed. Han oversatte og forklarede da ikke alene en stor Mængde af det Gamle og Nye Testaments Skrifter, men i fattelige og tiltalende Bøger og Afhandlinger gav han det menige Folk „Veiledning til en andægtig og forstandig Læsning af det Nye Testament;" „Kort Anviisning til en frugtbar Bibellæsning;" „Veiledning til en andægtig og forstandig Læsning af det Gamle Testament;" samt beskrev os „Rationalismen i dens Forhold til Bibelen og Protestantismen."

---

416. **Frederik Sneedorff** fra Sorø (1761-92), en Søn af Professoren og Suhms Yndling, blev allerede 1788 Professor i Historien, og gjorde stor Lykke ved sine aandrige Forelæsninger over Europas Historie i den nye Tid samt over Fædrelandets Historie og Statistik. De store Forhaabninger bleve dog hurtig skuffede; paa en Udenlandsreise løb hans Heste løbsk, og han fandt Døden, idet han vilde springe ud af Vognen. Hans samlede Skrifter, hvori hans interessante Breve fra Reisen, udkom efter hans Død. — Et Modstykke til Sn. var „Landsdommer" **Gust. Ludv. Baden** (1764-1840), en Søn af Jakob B., født i Altona, hvor hans Fader dengang var Rector. Han lignede Riegels i Bitterhed og Cynisme, i Had til Adel og Geistlighed, og han blev hverken mildere eller billigere, da han, efter at have vandret fra det ene Embede til det andet, fik sit Bibliothek udpantet som Raadmand i Odense og for Misligheder berøvedes sit Embede som Birkedommer i Hirschholm. Negtes kan det dog ikke, at han har betydelige Fortjenester af vor Stats- og Culturhistorie. I en Mængde Afhandlinger, der visselig vare skrevne i et knudret og ubehageligt Sprog, godtgjorde han tidlig sin Lærdom og Selvstændighed, og belyste Tid efter anden en Mængde Indretningers og Forholdes Opkomst og Udvikling gjennem Tiderne. De fleste af disse samlede han siden i „Afhandlinger i Fædrelandets Cultur-, Stats-, Kirke- og Literærhistorie" (1820-22). Af hans øvrige Arbeider skulle vi kun nævne: „Det danske Riges Historie" (1797), „Det norske Riges Historie" (1804) og „Danmarks Riges Historie" (fem Bind, 1829-32). Historikeren vil allevegne finde meget at lære hos ham, medens Ikkehistorikeren vistnok med stor Forsigtighed maa benytte saavel hans

Undersøgelser som hans Resultater. — **Frederik C. C. H. Münter** fra Gotha (1761-1830) kom allerede tidlig til Kjøbenhavn, hvor hans Fader blev Præst ved Petri Kirke. Selv blev han 1788 Professor i Theologien og 1808 Balles Eftermand paa Sjællands Bispestol. Med en stor Belæsthed forenede han en stor Samlerflid, og under sin feraarige Udenlandsreise lærte han at kjende samtlige Middelhavslandenes Sprog og Oldtidsminder, medens han heller ikke oversaae de nordiske Oldsager, men gav f. Ex. Forslaget til Commissionen for deres Opbevaring. I en talrig Mængde tydske, danske og latinske Skrifter behandlede han gjennem et halvt Hundredaar sine Yndlingsemner, og var han end stundom vel kjæk i sine Slutninger, vel dristig i sine mange formeentlige Opdagelser, vil Udbyttet af hans Flid og Sammenstillinger dog altid være meget interessant, ligesom det gjorde hans Navn i en ualmindelig Grad berømt. Han efterlod sig et stort Bibliothek samt en større Samling af Mynter, Konstgjenstande og Oldtidsminder; af hans egne Værker skulle vi kun fremhæve „Den danske Reformationshistorie" (1802) samt Danmarks og Norges Kirkehistorie (tydsk; 1823-33). — Langt grundigere og aandrigere var den berømte **Georg Zoega** (1755-1809), en Præstesøn fra Daler ved Ribe, som var paa Tilbageveien fra sin tredie Romerreise, da han i Paris erfarede, at hans Velynder Guldberg var styrtet. Han tabte nu Lysten til at gjensee sit Fædreland og havde desuden paa saa mange Maader knyttet sig til Syden, hvor Papismen havde vundet ham, og hvor hans Brud ventede ham. Han vendte da tilbage til Rom, hvor han henlevede sine øvrige Dage og tilsidst blev dansk Generalconsul. Den berømte Cardinal Borgia havde en righoldig Samling af ægyptiske Oldsager, og disses mørke Runer raadede Z. Værket om de ægyptiske Mynter (1787) tildrog sig Pave Pius's Opmærksomhed, og det overdroges den lærde Forfatter tillige at forklare Obeliskerne. Hans Værk om disse (1797), trykt paa pavelig Bekostning, gjorde ham verdensberømt. Hans øvrige Arbeider overspringe vi, men Samtiden sagde om ham, at han ikke alene havde optaget Oldtidens Dannelse i sin Forstand og sin Hukommelse: den havde gjennemtrængt hans hele Væsen. En dygtigere, velvilligere og alvorligere Leder end ham kunde ingen Konstner eller Konstven ønske sig, og hvad Winckelmann havde været for ham selv i hans tidlige Ungdom, blev han atter for Thorvaldsen og utallige Andre. — **J. N. Tetens** fra Tetenbøl (1736-1807; Deputeret i Finantscollegiet) var en dygtig og indsigtsfuld Finantsmand, der havde stor Betydning baade som Lærer, Forfatter og practisk Embedsmand. Han tog sin Død af Sorg over Byens Ødelæggelse og Flaadens Tab. — **Joh. Boye** (1756-1830; Rector i Nakskov, siden i Frederits) gjorde sig fornemmelig berømt ved „Statens Ven," et aandrigt Værk, hvori han godtgjorde, at sand Lyksalighed, der er uadskillelig fra Dyden, er det eneste værdige Maal for vore Bestræbelser, og at dens Fremme bør være en Opgave for Staten. Faae vare dog i den Grad som „Statens Vens" Forfatter en Skive for vore Frihedsvenners Spot. — Heldigere var

hans Ven og Byesbarn, den ædle **Mich. G. Birckner** (1756-98; Capellan i Korsør). Hans forskjellige frimodige Skrifter om Trykkefriheden, i hvilke Klarhed og Bestemthed vare parrede med Sandhedskjærlighed og Kraft, gjorde et mægtigt Indtryk paa hele hans Samtid. — Holsteneren Baron **C. U. D. v. Eggers** (1758-1813, Professor ved Kjøbenhavns Universitet, tilsidst Deputeret i det tydske Cancelli) var en agtet og anseet Forfatter i flere af Statsvidenskabens Grene. — **Jak. Mandix** fra Kjøbenhavn (1758-1831; Rentekammerdeputeret) skrev en „Haandbog over den danske Landvæsensret" (1800), igjennem hvilken han endnu stedse udøver en stor Indflydelse paa den danske Landbostand. — **J. H. Bærens** fra Kjøbenhavn (1761-1813; Justitiarius), en Søn af Blomstermalerinden, var paa mange Maader den Fattiges og Undertryktes Ven. Tidsskriftet Penia er vel hans bekjendteste Arbeide. — Dette fortsattes af hans Byesbarn **Fred. Thaarup** (1766-1845), der først var Professor i Statistiken, gik siden fra det ene Embede til det andet, men privatiserede i de sidste 26 Aar. Th. gjorde sig dog nærmest bekjendt som Statistiker og godtgjorde i mere end et halvt Hundredaar sin Samlerflid som saadan ved en lang Række af ret fortjenstlige Skrifter. — **J. F. V. Schlegel** (1765-1836), en Søn af Joh. Henr. S., begyndte ligeledes som Statistiker, men blev juridisk Professor ved Universitetet og udarbeidede nu en Lærebog i Naturretten. Senere erhvervede han sig Fortjenester af Danmarks og Hertugdømmernes Statsret.

---

417. **Niels Treschow** fra Drammen (1751-1833) gjorde sig bekjendt ved en Mængde philosophiske Skrifter, der vidnede om en mangesidig Dannelse og selvstændig Granskning, vare desuden ved et klart Foredrag tilgængelige selv for Menigmand. Efter at have været Lærer ved de lærde Skoler i Trondhjem, Helsingør og Christiania blev han 1803 Professor i Philosophien ved Kjøbenhavns Universitet og udøvede her en mærkelig Indflydelse ved sin Charakteers Elskværdighed og sine sjeldne Læregaver. 1813 gik han imidlertid over til det nye Universitet i Christiania, hvor han ved Siden af sine mange lærde Fortjenester indlagde sig ualmindelige statsborgerlige, og 1815 blev Medlem af Statsraadet. — **And. Hamborg** fra Kirkehvalsø (1753-1833) var Treschows Formand som Professor i Philosophien, men fjernedes ved Hertugen af Augustenborg paa Grund af sine rationalistiske Anskuelser. Hans Bog om „Forskjel imellem Dyd og gode Handlinger" gjorde i sin Tid Opsigt, ligesom ogsaa hans „Jesu Moral." — **Chr. Horneman** fra Viborg (1759-93; Pagelærer) døde i sin tidlige Manddom, men havde forinden gjort sig fortjent ved den Livlighed og Klarhed, hvormed han gjorde Kants Philosophi tilgængelig for sine Landsmænd. — **Fr. Ludv. Bang** fra Egebjerggaard (1747-1820), først Overmedicus ved Frederiks Hospital, siden Professor ved Universitetet, erhvervede sig et ualmindelig agtet Lægenavn og indlagde sig varige Fortjenester af sin Videnskab, deels som ud-

mærket practisk Læge, deels som flittig Forfatter; og dog vare hans theologiske Skrifter omtrent ligesaa mange som hans lægevidenskabelige. — **Esaias Fleischer** fra Egitsløvmagle (1732-1804; Amtmand) var en flittig Forfatter i flere Retninger, navnlig dog i Oeconomi og Naturhistorie. I sine sidste Aar udgav han en saare vidtløftig Naturhistorie i ti Dele, der ved sin Jævnhed blev en nyttig og behagelig Læsning for Menigmand. — Bergenseren **Mart. Vahl** (1749-1804) var en af Linnés berømteste Lærlinger. I Fjerdedelen af et Hundredaar var han ansat ved Kjøbenhavns botaniske Have, dog kun paa fjerde Aar som Professor; men „Stille var hans Liv: kun Faae ham kjendte, skjøndt Europa lydt gjentog hans Navn." Den fordringsløse Lærde levede mellem sine Blomster, sine Bøger og sine Lærlinger. Det var „ene" hans Villie „at vorde Flora kjær," og dette naaede han tilfulde; thi i sin Videnskab vandt han et berømt Navn, nærmest ved Fortsættelsen af Flora Danica. Han var dog ogsaa en agtet Zoolog. — **Ad. Vilh. v. Hauch** (1755-1838) gjorde sig allerede 1794 berømt ved sine „Begyndelsesgrunde til Naturlæren" og slap ikke sin Videnskab, fordi han Tid efter anden blev Overhofmarskalk, Theaterchef, Overstaldmester, Ordensmarskalk, Blaaridder, Overkammerherre osv. Endnu i sin høie Alderdom syslede han med sit „Physiske Cabinet," og det var derfor noget andet og mere end den forfængelige Høflighed, man kun altfor gjerne viser Stormanden, naar Universitetet sendte ham Æresdiplomet som Doctor i Philosophien, og naar han ved Siden ad Præsidiet i Videnskabernes Selskab, Chefsposterne for Konstmuseet, Malerisamlingen, Myntcabinettet osv., tillige fik den første Medlemsplads i Commissionen for Oldsagers Opbevaring og i Bestyrelsen for Samfundet til den danske Literaturs Fremme. Han var derhos Æresmedlem af Konstacademiet, af det medicinske Selskab i Kjøbenhavn samt af en Mængde andre inden- og udenlandske lærde Selskaber. — **Erik Viborg** fra Bedsted (1759-1822) blev Abildgaards Eftermand som Forstander for Veterinærskolen, ved hvilken han atten Aar tidligere var ansat som Lærer. Ogsaa han var en videnskabelig dannet Veterinær, samt derhos Botaniker, og gjorde sig høilig fortjent ved en Mængde Skrifter og Afhandlinger i begge sine Fag. — **F. C. Holbøll** fra Frydenlund (1765-1829) var langt mindre Forfatter end Gartner, men havde som saadan et stort Navn. — **C. G. Rafn** fra Viborg (1769-1808; Committeret i Commercecollegiet) gjorde sig især fortjent som Botaniker og Oeconom. — **J. W. Horneman** fra Marstal (1770-1841), en Broder til Philosophen, skrev „Forsøg til en dansk oeconomisk Plantelære" (1796), der lønnede sin Forfatter med et treaarigt Reisestipendium og oplevede tre Udgaver. Siden fortsatte han Flora Danica med atten Hefter og vandt sig som Professor i Botaniken et ligesaa elsket Lærernavn som agtet Forfatternavn.

---

418. Der er tre Mænd fra hiin Tid, hvilke især vandt sig et Navn som Ungdomslærere. **Joh. Henr. Tauber** fra Aalborg (1743-

1816) var først Rector i Horsens, siden i Odense, tilsidst i Roskilde. Han var Lærer med Liv og Sjæl, og det kan vel være, at hans Navn var det berømteste i vor Skolehistorie siden Eilersens Dage. Selv en sjelden dannet Videnskabsmand, vidste han at meddele de Unge sin Kjærlighed til Videnskaberne, og den milde Alvor i hele hans Væsen udøvede en velgiørende, en forædlende Indflydelse baade paa Elever og Medlærere. — **Ole B. Worm** fra Tved paa Mols (1756-1830), en Søstersøn og Pleiesøn af den lærde Rector Jens W., var i Eet og Alt et Sidestykke til Tauber, med hvem han kappes om Æren for at have været vort Hundredaars anseteste Skolemand. I 41 Aar (fra 1788) var han Horsens Skoles Rector og efterkom i al den Tid sit Valgsprog: Alt for Samvittighedens Skyld, Intet for et Syns Skyld. — **C. J. R. Christiani** fra Sydslesvig (1761-1841) kom 1793 som tydsk Hofpræst til Kjøbenhavn, men gik 1810 til Tydskland, hvor han lagde sine Been. Hos os oprettede han 1795 det berømte Opdragelsesinstitut paa Vesterbro, der mindre var beregnet paa at fremavle Studenter end paa at meddele en almindelig menneskelig Dannelse. Blandt sine Medhjelpere talte han flere af vore dygtigste Mænd (Rahbek have vi allerede leilighedsviis nævnet), og en Mængde dygtige Folk i forskjellige Livsstillinger havde ham at takke for deres første levende Udvikling. — Nærmede vi os mere til den nærværende Tid, kunde vi blandt vore dygtige Skolemænd nævne: S. N. J. Bloch (Rector i Roskilde), Imm. Tauber (Rector i Aalborg; en Søn af Joh. H. T.), Mich. Nielsen (Bestyrer af Kjøbenhavns Borgerdydskole) samt vistnok forskjellige andre; men vi skulle endnu kun medtage eet eneste Navn. **P. O. Boisen** fra Emmerløv (1762-1831) var Præst i Vesterborg og Biskop i Lollands Stift, men samtidig bestyrede han i henved 30 Aar det af ham selv oprettede vesterborgske Skolelærerseminarium med en saadan Nidkjærhed og Dygtighed, at det vel altid vil blive hans rette Mindesmærke, skjøndt han ogsaa ved forskjellige Skrifter var virksom for en større og almindeligere Oplysnings Udbredelse. Han var saa heldig at have Bondestandens ædleste Ven, den oftere omtalte Grev Chr. Reventlov, ved sin Side; og hvad disse to Mænd i Forening virkede til en bedre Almueundervisning, skal seent forglemmes af de kommende Slægter.

---

419. Vi have nævnet P. F. Suhm som den, der fremfor nogen Anden understøttede Videnskaben og dens Dyrkere med fyrstelig Gavmildhed. Vi have nævnet O. Thott som en ivrig og kyndig Befordrer af Konst og Videnskab, have vi end ikke særlig antydet den ufortrødne Flid og aldrig mættede Opofrelse, hvormed han fra sin tidligste Ungdom til sin Livsaften sammensamlede et Bibliothek, der navnlig ved Mængden af Haandskrifter og Palæotyper blev et af de sjeldneste i Norden. Vi have nævnet mangt et andet Navn, der længe skal bevares med Hæder i Videnskabens Aarbøger, tilhørte det end ingenlunde nogen af Videnskabens Bannerførere. Et saadant Navn skulle vi

atter nævne. **Johan Bülow** til Sanderumgaard (1751-1828) var kun Dreng, da han blev Lieutenant, men studerede efter den Tid baade i Kjøbenhavn og i Sorø, og glemte aldrig sin Kjærlighed til Videnskaberne. Han blev Marskalk hos Kronprinds Frederik, fik Overopsynet over Konstkammeret, blev Ordenssecretær osv., men afskedigedes 1793 fra alle sine Stillinger og levede siden paa sit Gods uden offentlig Ansættelse. At han var falden i Unaade, er klart nok, skjøndt Anledningen kjende vi ikke; siden kom han dog atter i Naade, blev Geheimeraad, Ridder af Elephanten, ja fik Rang med Geheimestatsministre. Som Forfatter er han saare ubetydelig; som Videnskabernes Understøtter er sagtens Suhm den eneste hos os, som gjør ham Rangen stridig. Vi skulle nævne de vigtigste af de Værker, han deels fremkaldte ved Præmier, deels heelt eller halvt bekostede udgivne: Smith om Dyrene; Viborgs systematiske danske Plantenavne; Hornemans Plantelære; Rafns Danmarks og Holsteens Flora; Molbechs Ungdomsvandringer; Molbechs Suhms Biographi; Magnusen om Ossian; Magnusen om Picterne; Werlauff om Erik Menveds og Kong Hans's Monumenter; Thorkelin De rebus gestis Danorum sec. III. & IV.; Grundtvigs Bjovulfs Drape; Rahbek og Nyerup Digtekonstens Historie under Frederik den Femte; Nyerup danske Reiseiagttagelser; Magnusen Eddalæren og dens Oprindelse; Schouws Plantegeographi. Desuden bidrog han betydelige Summer til, at Vahl, Fr. Thaarup, Magnusen, Molbech, Rask, Schouw, H. N. Clausen o. m. fl. kunde bereise Fædrelandet og Naborigerne eller foretage sig længere lærde Udenlandsreiser. Hertil kommer endelig hans Gavebreve til det botaniske Studiums Fremme, til det fyenske literære Selskab, det fyenske patriotiske Selskab, Sorø Academi, Kjøbenhavns Universitet osv. — Samtidig med ham var en anden Hædersmand, som vi alt eengang have nævnet, og som vi senere ville komme tilbage til; vi mene **Joak. Godske Moltke** til Bregentved (1746-1818), en Søn af Ad. Gotl. M. Baade hjemme og ude havde han omhyggelig uddannet sig ved grundige Studier, men her kunne vi ligesaa lidet opholde os ved disse som ved hans mangehaande Fortjenester som Embedsmand. Her have vi kun den videnskabelig dannede Rigmand for os. Sin Faders af ham selv forøgede Naturaliesamling skjenkede han til Kjøbenhavns Universitet, og til hans kostelige Samling af Malerier har Almeenheden nu snart i et halvt Hundredaar havt aaben Adgang. Hvormange videnskabelige Arbeider han deels fremkaldte, deels understøttede, have vi ingensteds seet angivet. Men de moltkeske Legater løbe op til henved tre Tønder Guld, og ingen anden dansk Rigmand har givet saameget til offentlig Brug; det skulde da være hans egen Søn, Ad. Vilh. M., der efterkom sin Faders sidste Villie, skjøndt den endnu ikke var gjort bindende for ham. For Renterne af disse Legater er mangen Skoledreng bleven underviist; mangen Student har ved dem faaet Ro til at udvikle og uddanne sig; dygtige Skolelærere og flinke Almuesbørn ere ved dem blevne opmuntrede; for ikke at tale om alle de øvrige Retninger, hvori

forskjellige af Legatsummerne efter deres særlige Bestemmelse have virket til mangefold Velsignelse.

---

420. De Sammenstød, til hvilke Convoivæsenet gav Anledning, have vi tidligere omtalt; ligeledes de aabnede Underhandlinger med England. Nu enedes Rusland, Sverrig og Preussen atter om en væbnet Neutralitet og indbøde Danmark som fjerde Magt. Danmark havde tidligere forgjeves opfordret dem til en saadan Forening, men nu kom Indbydelsen meget ubeleilig paa Grund af Underhandlingerne med England. Da truede Rusland, og Danmark bøiede sig for Trudslen, men tiltraadte kun betingelsesviis Tractaten (16. Jan. 1801). — Denne Tiltrædelse kunde jo vel halvveis betragtes som et Feidebud mod England, men dette var da ufornødent, thi allerede to Dage forinden havde England givet Befaling til at beslaglægge alle danske Skibe i engelske Havne samt til at besætte de danske Øer i Vestindien. Her fandt ogsaa den første Fjendtlighed Sted. — Captainlieutenant **C. V. Jessen** (1764-1823) var forrige Aar sendt til Vestindien med Briggen Lougen, og havde strax taget en engelsk Kaper, der drev Sørøveri. Nu gik han 3. Marts 1801 fra St. Croix til St. Thomas, men under Fugleklippen mødte han tvende Englændere paa 26 og 18 Kanoner. Uden foregaaende Praining gav den største af disse ham tre skarpe Skud, som han besvarede med eet, men spurgte samtidig, hvorfor man skød; thi hidtil havde han ingen Fjendtlighed vidst af at sige. Til Svar fik han det glatte Lag, og nu opstod der en heftig Kamp imellem Lougens 18 og Arabs 26 Kanoner, medens den mindre Engelskmand forgjeves stræbte at indhente en anden dansk Seiler. Jessen gav Skud paa Skud, og alt som han skød, stod han med smaae Seil ind mod St. Thomas. Efter en Times Kamp overskød han ved et heldigt Skud Pertelinen paa Arab, hvorved dennes Fart og Bevægelser hindredes. Den fik flere velrettede Skud, endog et Par Grundskud, og tilsidst maatte den flygte, men saa ilde var den tilredt, at den maatte bæres paa Pomperne til Tortola. Lougen naaede derimod sit Maal, forholdsviis kun lidet beskadiget, og Jessen fik til Belønning en Guldæressabel. „Han vidste at seile, han vidste at slaae, det maatte vel Britten befinde!"

---

421. Dog var det egentlig Skjærtorsdagsslaget, som slod det nye Hundredaar ind i vort Norden. — England vilde splitte Neutralitetsforbundet og sendte derfor Admiral Parker herover med 53 store Seilere; under ham commanderede Helten fra Abukir, Lord Nelson, Baron af Nilen. I otte Dage maatte de under Kullen vente paa en frisk Nordvest; men da denne endelig kom, gik de d. 30. Marts uden synderlig Skade gjennem Sundet, idet de holdt tæt ind under den svenske Kyst. De to følgende Dage anvendtes til Oplodninger og Afsøgninger. Imedens havde man heller ikke sovet i Kjøbenhavn. At vove hele den danske Flaade paa eet Terningkast kunde der dog ikke

være Tale om, saalænge den hverken kunde erholde svensk eller russisk Understøttelse. Altsaa maatte man g .e forsvarsviis tilværks. I Kongedybet udlagdes 2 Linieskibe, af hvilke det ene var for længe siden brøstfældigt, 9 Blokskibe, af hvilke de to vare sløifede Fregatter, 1 Flaadebatteri, 3 Stykpramme, 3 Cavalleripramme, 1 Defensionsfregat og 1 Corvet, med ialt 630 Kanoner og 5234 Mand. Men Officererne vare tildeels Koffardicaptainer og Styrmænd, der havde taget Tjeneste som Maanedslieutenanter, og en stor Deel af Mandskabet var Haandværkssvende, Arbeidsfolk, Fiskere og Bønder, der frivillig i Farens Stund havde flokket sig under Dannebrog. Overcommandoen havde den kjække Commandør **Joh. Olfert Fischer** (1747-1829), som heisede sin Stander paa Blokskibet Dannebrog (60 Kanoner). — Det var Skjærtorsdagsmorgen 2. April 1801, at Nelson seilede op mod denne Styrke med 35 store og smaae Skibe (Resten beholdt Parker i Reserve), der foruden en Mængde Karonader førte 1206 Kanoner og Morterer og vare bemandede med omtrent 9000 krigsvante Veteraner. Men det var ikke nok, at Nelsons Styrke var i alle Dele henved den dobbelte; den gik desuden frit og let for en sydostlig Bramseilskuling, saa hvert enkelt Skib kunde lægge sig, hvor det vilde, og forandre sin Stilling, saasnart og saa tidt det lystede, medens det Meste af Fischers Styrke var svinebundet, og hele Resten fortøiet med to Ankere; kunde derfor ogsaa kun benytte Halvdelen af sine Kanoner. — Kl. $9\frac{3}{4}$ bar Fjenden op imod os, den stolte Edgar i Spidsen med Mersseilene paa Rand; men det lader sig desuagtet nok synge, at „i Spidsen bar stolt Elephanten," thi fra dette svømmende Jætteslot vaiede Nelsons Vimpel. Og sandt er det, hvad Skjalden dernæst synger:

„Hvor Dannebrog vaied, der fandtes dog end
Af Kæmpeæt modige Drenge,
Og hurtig i Vaaren de voxte til Mænd,
Som Blomsterne voxe i Enge."

— Den heltemodige Captain **C. H. Lassen** (1756-1837) paa Prøvesteen, det sydligste af vore Blokskibe, sendte Engelskmanden den første varme Hilsen, og altsom han seilede op, det ene Skib efter det andet, hilstes han paa samme Maade af den hele Række; men det allerførste Skud kom fra Prøvesteens underste Batteri, og det var rettet af den gjæve Premierlieutenant **Mich. J. P. Bille**, der senere blev begravet netop den Dag, da hans Hædersdag fireogfyrretyvende Gang vendte tilbage. — Da hiint første Skud tordnede, var Kl. $10\frac{1}{2}$, og Kl. 11 var Slaget i fuld Gang over hele Linien. „Den spændte Forventning, som for saa kort siden havde hersket, var afløst af Stykkernes Torden og Skibenes Bragen, af Anførernes Commandoraab og Folkenes travle Virksomhed." Men medens i Kongedybet det ene Skud besvarede det andet, det ene Lag afløste det andet, vare Kjøbenhavnerne skareviis forsamlede, hvor der aabnede sig en nok saa ringe Udsigt over Rheden, og fra Kirkerne opsteg der varme Bønner for de kæmpende Brødre. I dette Øieblik fødtes ogsaa, kan man vel

sige, det næste Tidsrums tvende Hoveddigtere, thi fra den ene af Altanerne paa Amalienborg stod Oehlenschläger og saae til paa Slagets Gang; paa Toldbodbroen stod Grundtvig. — Det var Nelsons Plan først at tilintetgjøre den sydlige Deel af vor Forsvarslinie; han vilde ikke „tage Tyren ved Hornene" ved at begynde nordfra. Derfor havde de sydligste Skibe ogsaa den værste Tørn. Prøvesteen havde 90 Kanoner imod sig og kunde selv kun bruge 29 af sine 60; desuden fik den det første friske Lag af enhver forbiseilende Englænder. **F. C. Risbrich** paa Vagrien havde kun 25 Stykker at sætte imod 40; Captainlieutenanterne **C. T. Egede** paa Rendsborg og **C. A. Rothe** paa Nyborg havde tilsammen ikkun 20 Kanoner imod andre 40, og Captain **E. O. Branth** paa Jylland maatte kæmpe imod 62 Kanoner med sine 27. Desuden fik Rendsborg sine Toug overskudte, saa den drev 1000 Alen mod Øst paa Grund, hvorved Nyborgs Stilling blev dobbelt mislig. Efter tre Timers heftig Kamp havde Rothe kun een eneste brugelig Kanon tilbage, hans Pram var synkefærdig, og over Fjerdeparten af hans Besætning var falden eller saaret. Da maatte han trække sig tilbage. Overmagten om Jylland, Vagrien og Prøvesteen blev stedse større, og dertil beskød man dem nu langskibs. Tre Gange gik der Ild i Prøvesteen, men den blev hvergang slukket. Efter fire Timers Kamp var Skibet dog sammenskudt, og kun to af Kanonerne vare brugelige. Dem lod Lassen fornagle, sit Krudt styrtede han i Søen, reddede, hvad han kunde, af Folkene og gav saa Vraget til Priis. Risbrich strøg heller ikke, før han kun havde tre Kanoner tilbage, havde fornaglet disse, ødelagt Krudtet og reddet de fleste af sine Folk. Fra Rendsborg tog en Kugle Flaget, og det heisedes ikke atter, thi dengang havde den allerede 20 Grundskud, og Fjerdedelen af Mandskabet var ikke længer kampdygtig, men de to Trediedele af Resten var landsat. Da overgav Egede sig med 50 Mand. Kort iforveien havde ogsaa Jylland maattet give sig, ligesom Sværdfisken og Kronborg, samtlige mere eller mindre ødelagte, men Kronborgs Chef, Premierlieutenant **J. E. Hauch**, havde forinden fundet Heltedøden. Paa Nyborg nær var altsaa den sydlige Fløi ødelagt og taget efter fire Timers Kamp. — I Midten laae Dannebrog og havde omkring sig Smaaskibene Haien, Elven, Aggershuus og Flaadebatteriet; i Nord for dette sidste laae Linieskibet Sjælland og Blokskibet Charlotte Amalie. Tilsammen kæmpedes der her med 117 danske Kanoner mod 191 engelske. Fischer var allerede saaret i Hovedet, da der Kl. 11½ gik Ild i Dannebrog, og han flyttede nu sin Stander over paa Holsteen. Men som fordum Hvitfeld fra sit Dannebrog, saaledes kæmpede endnu den gjæve Captain **F. A. Braun** (1756-1813) fra det nye Dannebrog, skjøndt Luerne spillede omkring det. Han mistede sin høire Haand i Kampen, som derpaa fortsattes af hans Næstkommanderende, Captain **H. Lemming**. Da næsten Trediedelen af Besætningen var falden eller saaret, og de graadige Luer alt mere toge Overhaand, da sendte Lemming iland, hvad

han kunde (148 Mand), og overgav sig saa med sin haardt saarede Chef og 86 Mand. Men Fjenden fandt kun tre brugbare Kanoner ombord, som endda vare fornaglede, og det brændende Vrag maatte han lade drive for Strømmen, til det sprang i Luften. Captain **H. Holsten** kunde nu ikke længer holde det ud med Elven, kappede derfor Tougene og reddede Skibet. Men Premierlieutenant **T. Fasting** paa Aggershuus var i en ligesaa jammerlig Forfatning: af 214 Mand vare de 82 ikke længer kampdygtige. Ogsaa han kappede da, men Seilene kunde ikke trække ham, saa forskudte vare de. Heldigviis kom da Rothe til med Nyborg og tog ham paa Slæbetoug. Nu maatte ogsaa Haien give sig, men den attenaarige **Peder Willemoes** vilde paa ingen Maade overgive sit Flaadebatteri. I samfulde tre Timer havde han stridt saa tappert mod Elephanten, at selve Nelson forbausedes, og havde tilsidst lagt sig lige ind under dens Laaring. Kl. 2 kunde han dog ikke kæmpe længer, men stryge vilde han ikke. Han kappede sine Ankertoug og haabede, at Strømmen nok skulde klare ham, men den drev ham ind paa Sjælland, hvor den uforfærdede Captain **F. C. L. Harboe** allerede var noksom betrængt. Ogsaa han kappede da, og begge Skibene dreve nordefter, mens de fik Fjendens Ild agterind. Omsider bleve de frie for hinanden, og Willemoes slap lykkelig udenom Trekroner, hvor dog ogsaa Parker beskød ham. Han varpede sig da indenfor Batteriet, men forholdsviis havde intet Skib havt et Mandefald som hans: af 129 Mand vare 12 Faldne; 34 Saarede og 3 Savnede (rimeligviis vare ogsaa disse faldne). „Hvordan følte Du Dig tilmode den Dag?" spurgte Grundtvig ham sex Aar senere. „I Kampen, havde jeg kun Tanke for min Pligt, men da jeg lagde ind til Bommen, og Folket jublede ad mine lasede Seil, ja da var jeg stolt." — Dobbelt varm var nu Ilden om den nordre Fløi. Charlotte Amalie, Søhesten, Holsteen, Indfødsretten og Hjelperen havde tilsammen kuns 95 Kanoner at stille imod over 200, som ovenikjøbet beskøde dem langskibs, baade for og agter ind. Captain **A. Thurah** faldt, Indfødsrettens heltelige Chef. Meldingen herom traf Kronprindsen paa Nyholm, og strax tilbød hans Generaladjudant sig som Chef, den brave Captain **J. C. Schrødersee**, skjøndt han fem Aar tidligere paa Grund af Svaghed var udtraadt af Marinen. Han var neppe kommen ombord paa Indfødsretten, før en fjendtlig Kugle dræbte ham, og strax efter maatte Skibet give sig. Ogsaa Charlotte Amalie var ødelagt, hvorfor Chefen, Captain **H. H. Koefoed**, kastede Krudtet overbord, fornaglede Kanonerne, reddede saagodtsom hele Besætningen og lod det sammenskudte Vrag blive Fjendens Bytte. **B. U. Middelboe** maatte ligeledes stryge paa Søhesten, efterat man havde bortskudt ham henved Femtedelen af Besætningen. Kl. 2½ kunde heller ikke Holsteen længer gjøre Modstand, saa nu maatte Fischer heise sin Stander paa Trekroners Batteri, medens Premierlieutenant **P. C. Lillienskjold** reddede sig med Hjelperen til den indre Rhed. Sidst strøg Harboe paa Sjælland, men da vare alle hans Stykker for=

naglede, Lod og Krudt kastet overbord samt alle Døde og Saarede landsatte, og endda vedblev Vimplen at vaie, til Slaget var ophørt. Af 533 Mand havde han 1-2 Døde, Saarede eller Savnede, Resten kom frisk iland, saa Sjælland tabte kun ti Fanger, og i den Grad var det sammenskudt, at Fjenden vilde ikke tage det, men brændte det. — Vi have fulgt Slagets Gang. — Og dette er Slaget paa Kongedybet, om hvilket der er sagt, at i det „stod vor Æres Dag op af de rullende Bølger, indskudt af Prøvestenens Tordner!" — Vi ville altsaa betragte det noget nærmere. Nelson havde lovet Parker at ende Kampen i en Time. Da man under Slaget mindede ham derom, svarede han: „Danskerne kæmpe for tappert; vi faae lægge nogle Timer til!" Ogsaa Parker fandt Timen „djævelsk lang," og da han forgjeves forsøgte at sende N. nye Stridskræfter, gav han ham Kl. 1 Ordre til at standse Slaget. Man underrettede N. herom. „Jeg seer intet Signal," svarede han, idet han satte Kikkerten for det blinde Øie; „jeg har Lov til at være blind engang imellem." Og han fortsatte Kampen, saaledes som vi allerede have skildret. Det er vist, at af de atten af vore Skibe, som havde været i Ilden, havde kun fem reddet sig, mens tretten vare tagne, og disse vare, som Englænderne sagde, bogstavelig sønderslaaede („litterally knocked to pieces"), saa kun eet af Vragene, Holsteen, kunde hjemsendes som Seiersbytte; Resten maatte tilintetgjøres. Men med Englændernes Skibe stod det heller ikke lystelig til: Elephanten havde kun faae brugelige Kanoner tilbage, og ligesaa gik det flere Skibe; Monarch havde 26 Grundskud og Ardent 14, ikke at tale om de gjennemskudte Skrog, de bortskudte Bougspryd og Vanter, de faldefærdige Master osv. Desuden stode allerede fer engelske Skibe paa Grund, et Par umiddelbar under Trekroners Kanoner. Dette vort faste Batteri var endnu fuldkommen uskadt tilligemed de to nordligste Blokskibe: Elephanten og Mars, og paa den indre Rhed laae St. A. Bille med en seilbar Flotille paa to Linieskibe, en Fregat, to Brigger og elleve Kanonbaade. Nelsons Stilling var derfor slet ikke misundelsesværdig, men han tog sin Tilflugt til en Krigslist, som lykkedes kun altfor godt. Han sendte sin Adjudant iland til Kronprindsen med følgende Skrivelse: „Lord Nelson har Ordre til at skaane Danmark, naar det ikke længer vil staae imod; men vedbliver Skydningen fra dansk Side, nødes han til at sætte Ild paa alle de flydende Batterier, han har taget, uden at kunne redde de tappre Danske, som have forsvaret dem." Mens Adjudanten var iland med dette Vaabenstilstandsforslag, holdt Nelson Krigsraad, hvori han spurgte, om man fandt det raadeligt at angribe vor nordlige Forsvarslinie med de mindst beskadigede Skibe; men man svarede ham eenstemmig, at dette var ugjørligt, hvorfor man burde benytte den gunstige Vind til at slippe ud af det vanskelige Farvand, hvor det ene ødelagte Skib kom paa Grund efter det andet. Dog — Kronprindsens Hjerte var blevet rørt ved Nelsons selsomme Tilbud, og uden at høre Fischer sendte han sin Generaladjudant ombord at underhandle. Neppe havde

denne sat Foden paa hans Skib (Kl. 4), før Nelson heisede hvidt Flag paa Stortoppen, Fischer fik Ordre at holde inde med Skydningen, og Slaget var endt. Efter nogen Underhandling sluttedes der en Vaabenstilstand paa 24 Timer, som siden forlængedes; men med Sandhed sang man om vore Kæmper:

„De vandt ikke glimrende Seier med Rov,
Og Lykken de lod sig fraliste,
Men vandt dog af arrigste Fjende det Lov:
Fra dem var ei Seiren at vriste."

Det havde været „et af de blodigste og hæderligste Slag i Danmarks Søannaler, et af de blodigste i hele den blodige Søkrig, som dengang førtes i Europa." Nelson selv erklærede, at af de 105 Træfninger, han havde deeltaget i, havde ingen været saa haardnakket og frygtelig som denne. „De Franske," tilføiede han, „fegte visselig tappert, men de havde ikke staaet een Time mod den Ild, som Danskerne udholdt i fire." Vi havde i det Hele 370 Døde, 665 Saarede (iblandt hvilke 106 døde af deres Saar) samt 205 Savnede; men Parker opgav selv sit Tab af Døde og Saarede til 2237 Mand, skjøndt Nelson vilde afkorte det ene Tusinde. Hvorom alting er: vore „Træskohelte" vandt en europæisk Berømmelse og løftedes til Sky i alle mulige Tungemaal, saa Fischer havde Ret, da han priste deres „uforlignelige Tapperhed," da han trøstig meente, at „Fjenderne selv ville tilstaae, at Danmarks gamle Søkrigerære den Dag lyste i saa utrolig Glands, at jeg takker Himlen at have havt Europa til Vidne derpaa."

„Odins Kæmpehøie sjunke, Danmarks Daad blev glemt paa Jorden;
Dag! som med en himmelsk Funke livnede Du atter Norden.
Oldtids Kraft og Oldtids Ære skjenktes atter os ved Dig;
Derfor, store Dag, Du være evig uforglemmelig!"

— D. 8. Apr. ankom Efterretningen om Keiser Pouls Mord, og næste Dag forlængedes Vaabenstilstanden paa 14 Uger. Danmark opgav midlertidig enhver virksom Deeltagelse i det væbnede Neutralitetsforbund. Fjorten Dage senere indgik Sverrig en lignende Overeenskomst. Men da atter to Maaneder vare rundne, indgik Rusland, som havde paatvunget os sit Forbund og derved paaført os den kostbare Krig, uden sine Forbundnes Vidende en Overeenskomst med England, ifølge hvilken neutralt Flag ikke skulde dække fjendtlig Eiendom, og Convoier skulde ikke være fritagne for Visitation af de krigende Magters Orlogsmænd; men Sverrig og Danmark opfordredes til at fornye det venskabelige Forhold til England. Dette kalder man russisk Troskab!
— Imens begrove vi Paaskedag med megen Festlighed vore faldne Helte under Bautahøien paa Søetatens Kirkegaard; Regjering og Folk kappedes om at hædre de efterlevende Helte ved smukke Medailler og frivillige Sammenskud, som gik op i Tønder Guld. Folket havde med Undren fornummet, at der endnu boede en levende Aand i det, altid rede til ny Stordaad og dygtig til at udføre den.

422. „I hundrede Aar satte Fjenden ei Fod paa Danmarks de deilige Kyster." — Selv 1801 stængede vore Ulke Døren saa godt for ham, at ikke en Qvist blev knækket i vore Bøgeskove, ikke et Straa nedtraadt under hans Fodsaaler. Det gik dog ikke altid saaledes. — Det Stød, som Handelen havde faaet ved den engelske Krig, var snart glemt; Handelen paa Ostindien, Vestindien og Nordamerika gik atter sin vante raske Gang; en stor Deel af Englands Handel paa Tydskland gik over Tønning og Husum; Danmark var den Canal, hvorigjennem en stor Deel af Europa forsynedes med Colonialvarer; og Farten gjennem Øresund og Eidercanal havde neppe nogensinde været mere levende. Men Chr. G. Bernstorff var ikke saa heldig en Udenrigsminister som hans Fader. Ogsaa han vilde vedligeholde Danmarks Neutralitet, men ihvordan det saa gik, fandt hverken Frankrig eller England sig nøiede med vor Politik. En dansk Hær, som stod opstillet i Holsteen, kostede ikke alene overordentlige Summer, men syntes væsentlig at staae der for at afvende franske Overgreb fra vore Grændser. Skjøndt der ingen Tvivl er om, at Bernstorff foretrak et engelsk Forbund for et fransk, gav han dog ingen afgjørende Beviser paa sit Sindelag, og England troede os ligesaa lidet som Frankrig. Da sluttedes Freden til Tilsit mellem Frankrig og Preussen-Rusland, og det engelske Cabinet troede at vide, at det var en hemmelig Betingelse i Fredslutningen, at Frankrig med eller imod vor Villie skulde benytte den danske Flaade til en paatænkt Landgang paa England. Selv om nu saa var, kunde Danmark dog ikke gjøre for en saadan Aftale mellem de keiserlige Ørne. Og dog maatte det bøde for Troen paa den. — 3. Aug. 1807 var Sjælland omringet af en engelsk Flaade paa 25 Linieskibe, omtrent 40 Fregatter, Corvetter, Brigger, Bombarderer og henved 400 Transportskibe, af hvilke en Deel havde lagt sig i Beltet, men den største Deel i Sundet. Admiral Gambier havde Commandoen over Flaaden, men over de 33000 Landgangstropper bød General Cathcart, under hvem atter General Wellesley, siden Hertug af Wellington, commanderede. Der havde længe gaaet en Anelse gjennem Danmark om et saadant Overfald, og selv fra England havde man faaet Advarsler; men Regjeringen vedblev at være tryg. Tropperne havde den ladet ladet blive staaende i Holsteen, og nu var det for seent at overføre dem; Sjælland var næsten blottet for Soldater. Krig var der heller ikke erklæret: da Englænderne gik igjennem Sundet, verlede de Fredsskud med Kronborg, og hver Dag gik Officererne iland i Helsingør, hvor de modtoges med den største Gjestfrihed. — Endelig (11. Aug.) kom Kronprindsen selv som Feidebudets Overbringer. En engelsk Gesandt havde henvendt sig til ham i Kiel og forelagt ham to Kaar: det ene var Krig mod England, det andet Forbund mod Frankrig med England, der som Troskabspant forlangte vor Flaade i Forvaring og skulde saa rigelig erstatte os ethvert muligt Tab. „Og hvormed ville I erstatte os Tabet af vor Ære?" havde Prindsen svaret ham, og forresten valgt Krigen, naar intet

Andet kunde være. Nu var han i Kjøbenhavn, hvor enhver Mand i en Fart blev Soldat og imødesaae med Freidighed Kampen, naar blot den elskede Prinds ledede Forsvaret. Han var her dog kun for at træffe de allernødvendigste Forsvarsanstalter, give de allertarveligste Ordrer og overdrage General **H. E. Peymann** (1735-1823) Overcommandoen over By og Fæstning. Næste Morgen var han allerede atter borte med sin gamle Fader, og paa Veien til Kolding blev i Storebælt deres Færge undersøgt af Engelskmændene, som vistnok gjenkjendte dem, men lode dem gaae, fordi de ikke vilde tage dem. Peymann, en indvandret Tydsker, var en elskværdig, retsindig og personlig tapper Olding paa henved 73 Aar, men han var neppe sin Opgave voxen. Han kunde ikke begribe, at en Fjende kunde gaae iland imellem to Fæstninger (Kronborg og Kjøbenhavn), og da han saae, at Englænderne desuagtet gjorde det, udbrød han: „Ja! men det er imod alle Krigsregler." — De gik altsaa iland ved Vebæk Søndagen d. 16. Aug., uden at den ringeste Hindring mødte dem, og allerede næste Dag var Kjøbenhavn omringet tillands og tilvands. „Lad dem kun komme under mine Volde!" sagde Peymann og meente, at der skulde de faae braadne Pander. De gik os da ogsaa hver Dag nærmere paa Livet, men de vare ikke dumme nok til at løbe Panden mod Bastionerne. „We must not fight, we must burn," sagde deres Flagcaptain, den nedrige Popham; og dette Ord holdt man sig efterrettelig. Endnu 1. Sept. sendte de dog Fredsbud, naar man blot vilde give dem vor stolte Flaade i Varetægt, til Krigen var endt, da vi nok skulde faae den ligesaa god igjen; men skjøndt de tilføiede, at det var sidste Gang, de gjorde os saa godt et Tilbud, blev det ligefuldt afslaaet. Imens vare deres Batterier færdige, og i tre Nætter (2-5. Sept.) regnede der fra 100 Ildsvælg ved 14000 Bomber, Granater og congrevske Raketter ned over den ulykkelige By, der snart stod i lys Lue paa alle Kanter. Den første Nat gik det dog nogenlunde, thi da vare Brandfolkene ikke udmattede, og under den ufortrødne Brandmajor **Kirkerup** slukkede de paa eet nær alle de 38 Steder, hvor Ilden brød løs. Vel bleve Huse nedskudte, Gader oprevne og en Mangfoldighed af Mennesker dræbte eller lemlæstede; men dermed sank Modet endnu ikke hos Byens Forsvarere. Endnu den næste Nat gik det nogenledes. Vel blev Kirkerup farlig saaret, da han vilde slukke Ilden i det kongelige Hømagazin; ogsaa blev Frue og Petri Kirker paa mange Steder gjennemskudte, og en Mængde Huse ødelagte; men endnu vare de kjække Brandfolk Ildens Herrer. Først den tredie Nat blev Forstyrrelsen grændseløs. Fra Batteriet ved Gamle Pesthuus blev Tømmerpladsen skudt ibrand, og det her opstillede Tømmer til den uhyre Værdi af halvsyvende Million gik op i Luer, til Trods for Brandfolkenes, Holmens, Haandværkeres og Livjægernes forenede Anstrengelser. Saa satte en Brandpiil sig fast i Spidsen af Frue Kirkespiir, og henad Morgenstunden sank den herlige Bygning i Gruus under et frygteligt Brag, medens Luften bævede under Fjendens Hurraraab.

Brandfolkene vare afkræftede og udmattede under de forrige Nætters Anstrengelser; mange af dem vare desuden dræbte eller saarede, Karrer og Sprøiter for en stor Deel ødelagte og Hestene udasede. Altsaa fik Ilden Lov til at rase, og det nordvestlige Hjørne af Byen var et Flammehav, hvor henved 300 Bygninger gik op i Luer. — Endelig fandt Peymann, at det var Tid at overgive sig. Han indledede Underhandlinger, og d. 7. Sept. inden Hanegal var han enig med Fjenden om Betingelserne. Engelskmanden skulde have hele vor Flaade med alt dens Tilbehør, men ikke længer som Pant, nei til Arv og Eie. Og han tog den, tog Tømmer og Tougværk med, ja endog Tømmerfolkenes Værktøi; og hvad han ikke kunde medtage, ødelagde han. Gjennemsaugede endog Dæksbjelkerne og Knæene i et Linieskib paa Stabelen, og væltede det ned fra dets Høide, saa dets Ribbeen knustes i Faldet. D. 21. Octb. gik da vor Glæde, vor Stolthed nordpaa gjennem Sundet, og det af den, som sidenefter søgte vore Kyster, kom kun for at hjemsøge dem. Det var 16 Linieskibe, vi saaledes mistede, samt 10 Fregatter, 5 Corvetter, 8 Brigger og 6 mindre Fartøier, allesammen deilige Skibe, og desuden af Forraad saameget, at, skjøndt det Meste toges ombord i Krigsskibene, fyldte Resten dog 92 Transportskibe paa omtrent 10000 Commercelæster. Den Lystfregat, som Englands Konge havde givet sin Søstersøn Kronprindsen til hans Confirmation, lod man ligge, men den sendte Kronprindsen bagefter. Den tagne Flaades Værdi beregnedes til omtrent 20 Millioner Rdl. og Byens Tab til 16 Millioner. — Men fandt der da slet intet Glædeligt Sted, slet intet Helteligt, under Byens Beleiring? I Befolkningen var der en fortræffelig Stemning, og Enhver, fra den Høieste til Laveste, tænkte kun paa Byens Forsvar; Ingen vilde vide af at give sig; den skjønneste Broderaand besjælede Alle, som vare de een eneste stor Familie; den Rige deelte i fuldeste Maal med den Fattige, og hvor to Mennesker mødtes, vare de strax gamle Venner. Biskop **Balle** var ikke den eneste, som gik omkring paa Voldene for at holde Modet vedlige hos Forsvarerne; og Skuespiller **H. C. Knudsen**, den samme som siden drog Landet rundt for at indsamle Bidrag til Krigens Førelse og de saarede Krigeres Understøttelse, var heller ikke den eneste, hvis fædrelandske Sange og patriotiske Tiltale trængte ud indtil vore yderste Forposter. Men mod en mere end dobbelt saa stor Styrke af gamle øvede Krigere under ypperlige Feltherrer, havde man kun 14000 Mand at stille, af hvilke ikke engang de 5000 vare Linietropper; Resten vare enten Marinere (1200), et hvervet, gudsforgaaen Skrabsammen af alle Folkefærd, som bagefter for største Delen gik i Fjendens Tjeneste, eller Livjægere, Herregaardsskytter, Landeværnsmænd (2520), Studenter (800) og Borgere (4000). Og Landeværnet fra Sydsjælland og Øerne, som skulde kommet Byen tilhjelp, men reves lige fra Høstvognene for at gaae vaabenløst til Kampen i Tøfler og Træsko, spredte Wellesley uden Møie ved Kjøge (29. Aug.). Det Værste var imidlertid, at hos samtlige Byens Befalingsmænd

fandt man meget af Haabløshed og Tvivlraadighed, men intet af Dygtighed. Flaaden havde flere af Aprilsheltene ombord, havde ogsaa flere af dem, som siden vandt sig et Navn i vor Søkrig; men den blev ikke synderlig brugt, da Fjenden ikke denne Gang vilde angribe Byen fra Søsiden. Men tillands! Peymann havde personligt Mod, og ved det store Udfald i Classens Have (31. Aug.) vovede han sig saa yderlig, at man næsten maatte antage, at han søgte Døden; saaredes ogsaa af en Flintekugle i det venstre Laar. Af Officererne var dog nok Livjægernes kjække Chef, Major **Fr. Conr. v. Holstein,** den eneste, der udmærkede sig, baade da han 17. Aug. vexlede de første Kugler med Fjenden ved Vibenshuus, og da han 26. Aug. gjorde det første modige Udfald i Classens Have, desværre begge Gange uden at have en tilstrækkelig Styrke med sig. — Af Menigmand skulle vi kun nævne et Par; de maae tale for Resten. Da Herregaardsskytterne bleve indkaldte, forlod Kromand **Hammer** af Asminderød baade Hustru og Arne, og stillede sig frivillig i deres Række. Han nøiedes ikke hermed: han medbragte sit eneste Barn, en Dreng paa fjorten Aar, vis paa, at den Fjende, som en af dem fik paa Kornet, skulde ikke oftere prale af sine Bedrifter. Ved det første Udfald blev Bøilen og Snellen skudt af Drengens Bøsse, og for Kuglen, som gjorde dette, faldt hans Sidemand. „Gaa til Byen og hent en anden Bøsse, men kom strax igjen!" raabte Faderen. Ved et af de næste Udfald saaredes denne sidste i Armen og maatte holde Sengen, til Byen var overgivet. Den fjortenaarige Søn maatte altsaa gaae ene til de følgende Udfald, men han gjorde det, og i Classens Have, hvor han forsilde mærkede Ordren til Tilbagetog, traadte tre engelske Jægere frem af deres Skjul og sendte ham paa kort Afstand deres Kugler, som han dog lykkelig undgik. Men denne Dreng var den samme Hammer, som 41 Aar senere stillede sig ukaldet blandt de Herregaardsskytter, der i Kampen mod Tydskland droge frivillig mod Døden for Fædrelandet. — Altsaa, Kjøbenhavn faldt dog ikke, uden at der var gaaet Glimt af Fædrenes Aand. Men den faldt og tog Flaaden med sig i Faldet. Lykkeligviis havde enkelte Skibe været paa Togter eller paa andre Stationer, hvor de undgik Restens Skjebne; ogsaa reddedes enkelte Smaaskibe, som Englænderne ikke gad medtage, og af de sænkede Stykpramme fik man tvende optagne. Vi havde da Alt i Alt tilbage: 2 Linieskibe, 4 Brigger, 3 Stykpramme, 1 Flaadebatteri, 1 Kongejagt, 16 Kanon- og Morteerfartøier, 2 Kongebaade og 1 Lystjagt. „Det var denne Flaade, hvormed Danmark og Norge nu skulde føre Krig imod Verdens største Sømagt." Vel maatte „Matrosen" sukke ved Synet af den tomme Rede:

„Hvor er I henne, store og smaae, I Havets stærke Svaner,
Som smykkede her i Dammen laae med Dannebrogs røde Faner!"

Og mangen stolt Sømand maatte med ham udbryde:

„Vel har jeg tømt saamangen Skaal, men ingen bedsk som den sidste:
Den var iskjenket til bredfuldt Maal; nu vil mit Hjerte briste."

Men desuagtet skulle vi endnu ofte paa det gyngende Dæk møde Sønnerne af „Wessel, Juel og Rud og ham med det ene Øie."

---

423. England vovede endnu at tilbyde Danmark sit Forbund, hvad dog aldrig en ærekjær Regjering eller et ærekjært Folk havde kunnet gaae ind paa, selv om Forbund med England ikke havde været det Samme som Krig med Frankrig. Det tilbød ogsaa Bevarelsen af Danmarks tidligere Neutralitet, men den var heller ikke let at overholde, ja den var vel plat umulig. Krigen var da vort eneste Kaar. — Efterat den allerede havde varet i tre Maaneder, efterat Kjøbenhavn var brændt, og Flaaden røvet, og 600 Handelsskibe til en Værdi af 18 Millioner Rdl. opbragte, erklærede England os Krig d. 4. Novb. 1807. Med Frankrig havde vi forinden sluttet det nøieste Forbund, der desværre kun mindede altfor meget om Dvergens Forbund med Kæmpen i det bekjendte Eventyr. Ogsaa Rusland lovede os Bistand, og Keiser Alexander svor høit og dyrt, at han vilde afbryde al Forbindelse med det nedrige England, og aldrig skulde han atter stikke sit Sværd i Balgen, før Danmark var hævnet. — Saameget Venskab maatte vel gjøre os trøstige, og at vi ogsaa fik Sverrigs Fjendskab, kunde ikke nedslaae os. Gustav den Fjerde af Sverrig var en lidenskabelig Fjende af Keiser Napoleon, og maatte da ogsaa være det af hans Forbundne. England stillede ham Norges Krone i Udsigt, og han udrakte med Begjerlighed begge Hænder efter den. Men det vidste Alle og Enhver, at selv Sverrigs Krone sad løst paa hans Hoved; og i Danmark nynnede man saa smaat, at „Viben vil værge for hver den Sted, som udi Marken mon staae; hun kan ikke værge den liden Tue, som hun skal bygge oppaa." Altsaa spurgte man Kong Gustav, hvad han vel meente med sit Forbund med England, og da man ikke fik noget tilfredsstillende Svar, foretrak man en aabenbar Fjende for en hemmelig. Danmark erklærede Sverrig Krig 29. Febr. 1808. — Vi havde altsaa Krig baade i Øst og Vest. Frankrig, vor saakaldte Forbundne, var langt borte, og vel sendte det os en Undsætningshær af Spanioler og Franskmænd, om hvem det hed, at de skulde hjelpe os at gjøre Landgang paa Sverrig, men som dog aabenbar havde langt mere til Hensigt at passe paa os, mens de i al Mag bleve baade bespiste og besoldede af os. Vor Flaade var borte; vort Pengevæsen begyndte at forvirres, mens den indre Virksomhed var lammet og Handelen næsten fuldstændig tilintetgjort. I Norge, hvis Regjering man havde maattet overdrage til en egen Commission, da det saa godt som ganske var afskaaret fra enhver Forbindelse med Danmark, begyndte Frihedsog Selvstændighedsfølelser at røre sig. Midt under disse betænkelige Forholde gik **Christian den Syvende** ubemærket bort fra Skuepladsen (han døde i Rendsborg 13. Marts 1808), og **Frederik den Sjette** besteg som Konge sine Fædres Throne, efter i 24 Aar at have været Kronprinds af Navn, men Konge af Gavn.

---

424. Vi fik, som sagt, Spanioler og Franskmænd herind, der skulde hjelpe os at indtage Skaane, og det var Helten fra over hundrede Slag, Prindsen af Pontecorvo, der førte dem. Men han blev staaende i Fyen. Spaniolerne vare medrette forbittrede over at være bortrevne fra deres varme Olielunde og henslængte paa vore Sneemarker for en Sags Skyld, som var dem fremmed. Da det nu rygtedes, at deres hjemlige Herskerslægt var fordreven, og en Napoleonide fordrede deres Troskabseed, da vorede Forbittrelsen til Fortvivlelse. Man søgte at skjule for dem, at deres Brødre havde reist sig i Hjemmet, og for at forebygge en Opstand spredte man dem i Fyen og paa Langeland, i Hertugdømmerne, i Jylland og Sjælland. Men gjennem Englænderne fik de Bud hjemmefra, og deres Høistcommanderende, General Romana, besluttede at redde dem for deres Fædreland. Samtlige sine Landsmænd, hvor de saa vare henlagte, meddeelte han sin Plan: paa engelske Skibe vilde han hjemføre dem. Under Paaskud af at indkræve den forlangte Troskabseed samlede han saa samtlige de fyenske Spanioler og overrumplede Nyborg By og Fæstning (9. Aug. 1808). I Fjorden laae Briggen Fama, Premierlieutenant **O. F. Rasch**, og Kongejagten Søormen, Secondlieutenant **C. E. Rosenørn**, samt 57 Coffardiskibe. De vilde ikke godvillig finde sig i at overføre Spaniolerne til Langeland og maatte derfor tages med Magt af en overlegen engelsk Flaade. Briggen og Jagten mistede vi ved denne Leilighed, men Coffardiskibene frigav man efterat have afbenyttet dem. — Paa Langeland havde Spaniolerne ligeledes reist sig, og herfra samt fra Fyen, Ærø og Jylland førte den dristige Romana henved 9000 Mand tilbage til Spanien, hvor de gjorde god Tjeneste mod de fremmede Voldsherrer. Hvad han ikke fik med sig, maatte vi hjelpe Franskmændene med at afvæbne, tidt under Forholde, der vare betænkelige nok, og de maatte nu som Krigsfanger gaae til Frankrig. — Saadan var Enden paa den store Keisers „venskabelige" Anstrengelser for os.

---

425. Krigen med Sverrig skal ikke opholde os længe. Sverrig kunde kun finde ligesaa svag en Understøttelse hos England, som Danmark hos Frankrig, og begge de nordiske Riger lede lige ubeskrivelig. De hjalp kun de Store saare lidet, men de ødelagde hinanden indbyrdes. Rusland rev Finland fra dets henved tusindaarige Forbindelse med Sverrig og plantede sine „Malmpegefingre" paa Aalandsøerne, der vise truende mod Stokholm, mens Normænd og Svenskere stode i Marken mod hinanden. Norden blev sønderlemmet, hvad enten den ene eller den anden gik af med Seieren, og kun dets Dødsfjender i Øst og Syd kunde klappe ad Seierherren. — Armfelt rykkede med 20000 Mand ind i Norge, hvor Prinds **Christian August af Augustenborg** gik ham kjækt imøde med omtrent 12000 Mand. Normændene benyttede sig fortræffelig af det gjennembrudte Jordsmon, kæmpede med den gamle Tapperhed, tilføiede Svensken betydelige Tab, navnlig i Træfningen ved Blakjer (19. Apr. 1808); og

Armfelt maatte trække sig tilbage med Tabet af 3000 Mand. Han faldt i Unaade og entlediigedes, og Normændene satte nu Krigen ind i Værmeland. Den sygnede dog mere og mere hen, og Kong Frederiks gjentagne udtrykkelige Ordrer kunde ikke bringe Augustenborg til at gaae frem med større Alvor. Da saae man det Særsyn, at den dansk-norske Overanfører indgik den udtrykkelige Forpligtelse til den svenske, imod hvem han var sendt i Marken, at han ikke vilde røre sig, inden denne var naaet til Stokholm og havde afsat Kong Gustav. Og han holdt Ord, til Trods for sin Konges Bud og Befalinger. Men snart saae man et endnu større Særsyn, idet den nye svenske Konge, Carl den Trettende, under hele sit Folks Jubelraab valgte sit Riges tappre og lykkelige Fjende til sin Adoptivsøn, eftersom „mange smigrede sig med det Haab, at Normændene, der vare ham oprigtig hengivne, vilde følge ham og forene sig med Sverrig" (Munch). Og Prindsen modtog Valget, naar først Freden mellem Danmark og Sverrig var afsluttet. Dette fandt Sted i Jönköping (10. Decb. 1809), uden mindste Opoffrelse paa nogen af Siderne, og strax ilede Carl August, thi dette Navn antog han til Behag for Svenskerne, til sit nye Hverv som Sverrigs Kronprinds. Den begeistrede Hylding modtog han, men sit Hverv fik han ikke fuldført; thi fem Maaneder senere døde han pludselig under en Mønstring paa Kvidinge Hede ved Helsingborg (28. Mai 1810), neppe 42 Aar gammel, „for tidlig" til at „Planen" med Norge havde kunnet „modnes," — tidsnok, sige vi, til at ikke en Forbindelse skulde vorde fuldkommet, der for uoverskuelige Tider vilde have splittet det tredeelte Norden, som vistnok stunder mod Eenhed, men kun ad Ordenens, Frihedens og Lovlighedens Vei.

---

426. Vi vende os til den engelske Krig, der fortsattes med uhyre Anstrengelser og stor Forbittrelse. Folket stod Regjeringen bi, og i frivillige Bidrag til Flaaden indkom der henved en Mill. Rdl., foruden at 43 Kanonfartøier bekostedes byggede ved patriotiske Gaver. I det Hele fik vi under Krigen bygget 300 nye Fartøier, iblandt hvilke der dog kun var eet eneste Linieskib og fire Fregatter, Resten Smaaskibe. — Den første mindeværdige Kamp fandt Sted 22. Marts 1808, og den blev kæmpet med Hæder af det sidste dansk-norske Linieskib paa gammel Regning. **Carl Vilh. Jessen** var nys kommen ned fra Norge med Linieskibet Prinds Christian Frederik paa 68 Kanoner. 200 af dets bedste Folk havde han maattet sende syge iland ved Helsingør og havde i deres Sted faaet 200 nøvede Sølimitter. Nu fik han Ordre at gaae om i Storebelt, hvor det var af „yderste Vigtighed" at faae en engelsk Fregat forjaget, for at de franske Hjelpetropper i Ro kunde sættes over til Sjælland. Der var imidlertid flere Fjender i Nærheden, som hverken han eller Regjeringen anede.

„De Snekker mødtes i Qvæld paa Hav, og Luften begyndte at gløde.
De leged alt over den aabne Grav, og Bølgerne gløded saa røde."

Mandag Eftermiddag d. 21. Marts naaede Jessen Sjællands Rev og saae herfra tre fjendtlige Fregatter og Corvetter. Vinden var ham ugunstig, og han ankrede; næste Morgen lettede han atter. Modvind forbød ham at naae Beltet, og han besluttede derfor at vende tilbage til Sundet. Noget efter Middag kom et Par andre Orlogsskibe nordfra, og han higede nu af al Magt imod Sundet; men Kl. 7 Efterm. vare de to Linieskibe ham paa Skud nær. Ogsaa de tre Fregatter krydsede op, og J. forudsaae, at Prinds Christian maatte offres. Han holdt saa nær Grunden, at han i Nødsfald kunde tilsætte Skibet, saa det ikke blev Bytte. Linieskibene, der hvert for sig vare nok saa store som Prinds Christian, og af hvilke det ene var vort eget Holsteen fra Kongedybet (nu omdøbt til Nassau), begyndte næsten samtidig Angrebet Kl. 7½; de lagde sig hvert paa sin Side og fyrede uden Ophør. I 1½ Time kæmpede J. saa tappert mod denne Overmagt, at Fjenden maatte lade sine Kanoner tie og gaae bort at bøde Skibene. Men forgjeves anvendte J. de faae Øieblikkes Hvile til at udbedre sit eget: Roret var afskudt, Skroget forskudt, og næsten alt Tougværket tilintetgjort. Linieskibene vendte paany tilbage for at begynde Kampen; nu angrebe desuden de tre Fregatter ham. Der kæmpedes atter en Stund, hvorpaa Fjenden opfordrede til Overgivelse, som J. imidlertid afslog. „Endnu et Lag tordnede der fra de danske Kanoner, før Flaget sank, før den danske Kjøl grov sin egen Grav i Moderlandets Strand." — Kampen havde varet i tre Timer. Af Besætningens 576 Mand vare tre Officerer og 61 Mand faldne, 84 vare haardt saarede (iblandt hvilke **Rothe** fra Kongedybet og en anden Officeer), 45 let saarede (iblandt hvilke Jessen selv og et Par Lieutenanter). Men ogsaa Fjendens Skibe havde lidt saameget, at de i flere Uger ikke kunde bruges, og det ene af Linieskibene maatte gaae hjem efter nye Master osv. — Næste Nat blev det grundsatte Prinds Christian brændt, og den fangne Besætning førtes til Gøthe-borg, hvor man kappedes om at vise Heltene den mest udsøgte Opmærksomhed. — Iblandt de faldne Officerer var Premierlieutenant **Peder Willemoes** (født i Assens 11. Mai 1783). Vi kjende ham allerede fra Kongedybet. Saasnart Kampen der var forbi, ønskede Nelson at tale med ham, og bevidnede ham i de mest smigrende Udtryk sin Beundring; ja Helten fra Nilen lod endog til Kronprindsen falde Ord om at gjøre den unge Helt til Admiral. „Skulde jeg gjøre alle mine tappre Officerer til Admiraler," svarede Kronprindsen, „saa fik jeg jo ingen Lieutenanter og Captainer." I nogle Aar saae W. sig dernæst om i Udlandet, men da hans Fædreland paa ny blev angrebet, skyndte den bolde Kæmpe sig hjem. Her, i Seierøsund, endtes hans Livsbane. Som han stod og commanderede, blev det Halve af hans Overhoved bortskudt. Rothe, som endnu var usaaret, tog ham under Armen for at lede ham ned i Kabytten. Paa Trappen til denne bevægede han den ene Haand op imod Hovedet under Udbruddet: „Ak Gud — mit Hoved — mit Fædreland!" og han var død.

Men hans Bøn var hørt: af de stolte Træmure, som havde omgivet hans Fædreland, stod der endnu kun „et eenligt Kammer" tilbage; i dette boede han til sin Afgang, og da ogsaa det skulde forgaae, havde han først fundet sin „Bane paa dets røde Tilje." Han og de øvrige Faldne begrov man paa Oddens Kirkegaard, hvor man reiste dem en Mindesteen med en Indskrift af Grundtvig.

---

427. „Paa Sjællands Strand, der bug vor sidste Orlogsmand, — ham til et Baal de gjorde." Men „et østerlandsk Sagn fortæller om Phønix eller Palmefuglen, at, naar den har levet i tusinde Aar, samler den sig et Baal af vellugtende Urter, og naar den paa dette har opbrændt sig selv, stiger den gjenfødt og forynget af Asken med friske Kræfter til et nyt Liv. Det er en billedlig Tale om den Udødelighedsspire, som vi spore, hvergang Menneskelivet gjenfødes og foryngeś hos den hele Slægt eller den Enkelte; og Phønixfuglen opmander billedlig til ikke at lade Hænderne synke eller Modet falde, trods Modgang og Modstand; thi Haabet beskæmmer ikke. — Derfor gav man det første lille Linieskib, som (1810) løb af Stabelen efter Flaadens Tab, vor første Orlogsmand paa ny Regning, Navnet Phønix. Thi, skjøndt Fjenden havde gjort reent Bord paa Holmen, havde endog opsauget eller forbugget det Tømmer, han ikke kunde føre med sig, fik man dog Stumperne sankede og dannede et nyt Skib med det Haab, at vor Flaade atter skulde stige som en Phønix af sin Aske." Og i dette Haab laae Forjættelsen gjemt, der allerede tildeels er opfyldt og sikkert skal vorde det endnu mere; thi Gud er en stærk og en levende Gud, og han opgiver aldrig dem, som ikke hjerteløse opgive sig selv.

---

428. Vore Rangskibe vare borte; vi maatte altsaa føre den seaarige Søkrig med Smaaskibene; men ligefuldt var den saare hæderlig i næsten alle sine mange Enkeltheder. Saaledes ogsaa den Kamp, hvormed Lieutenant **Chr. Wulff** aabnede Guerillakrigen, da han i Storebelt tog den engelske Orlogsbrig the Tickler. Det var 4. Juni 1808, Kl. 7 om Morgenen, at W. løb ud fra Føie med fire Kanonchaluper og strax fik en fjendtlig Orlogsbrig i Sigte, som neppe bemærkede Chaluperne, inden den holdt af ved Hjelp af Seilene. Ved Middag blev det Vindstille, og W. besluttede derfor med Aarerne at indhente Briggen, som laae i tre Miles Afstand, men som ligeledes brugte Aarerne for at undkomme. To Kanonbaade kom ud fra Taars for at staae W. bi, men de roede kun slet og kunde ikke følge ham. Da han Kl. 3½ naaede Briggen paa Kanonskuds Afstand, indbød han den desuagtet til Kamp ved at lægge Baadene i Frontlinie, skjøndt en fjendtlig Fregat laae halvtredie Miil sydligere og modtog Signaler fra Tickler. Denne havde sin Styrke i Bougen, som den derfor ved at skaade med Aarerne under hele Kampen holdt vendt imod Kanonbaadene. Disses Skud vare i Begyndelsen usikre

formedelst den stærke Bølgegang, og de lagde sig da nærmere ind paa Briggen, paa Skraaskuds Afstand. Uagtet den gode Virkning, han nu saae af sine Kugler, frygtede W. dog, at den ved tiltagende Kuling skulde undløbe, og besluttede derfor at entre. I tæt Linie roede Baadene ind paa Briggen under fortsat Skydning med Skraa, men neppe vare de komne i Geværskuds Afstand, før Fjenden overgav sig. Hans Fører var falden og syv Mand saarede. Paa vore Baade var ikke en Eneste dræbt, skjøndt Træfningen havde varet i tre Timer paa Skraaskuds Afstand, og kun Lieutenant G. Grodtschilling havde faaet et Saar i Armen, thi Englænderne havde sigtet for høit. Tickler, som kun var tre Aar gammel, men under Kampen havde lidt en heel Deel paa Boug og Takkelage, bragtes lykkelig ind til Nakskov, og W. blev strax dens Chef. Fireogtredivte Aarsdagen efter gjorde Christian den Ottende Commandør W. til Contreadmiral.

429. The Tickler var den første Orlogsmand, vore Kanonbaade toge, men han blev ikke den sidste. Femten Dage senere tog Captainlieutenant **P. F. Wulff**, Christians Broder, udenfor Flekkerø Kutterbriggen Seagull. W. var imidlertid Chef for Briggen Lougen og havde fire Kanonfartøier med sig, førte af Secondlieutenant **Søns**, saa her var Kampen temmelig lige; men den fjendtlige Captain, som i syv Qvarteer havde forsvaret sig med udmærket Kjækhed, gav vore Kanonbaade det Vidnesbyrd: „De lege som rene Djævle med os og skyde næsten aldrig feil." — De havde heller ikke skudt feil, da Commandørcaptain **J. C. Krieger** ti Dage tidligere (9. Juni) med 21 Kanonchalupper og 7 Morteerchalupper ved Saltholmen modtog en fjendtlig Convoi paa 70 Coffardiskibe, der ledsagedes af tre Brigger og en Deel Smaafartøier. Han skar tolv Coffardiskibe og Briggen Turbulent ud af Flaaden. Skibene tog man uden videre, og Briggen maatte tilsidst stryge for Secondlieutenant **T. J. Lütken**, der til Belønning fik den at føre. En frisk Brise og den indbrydende Nat tvang Krieger til at opgive Jagten paa den øvrige Convoi. — Derimod bestod han fire Maaneder senere (20. Octb.) en heltemodig Kamp med Linieskibet Afrika, som han vel ikke tog, men i Bund og Grund ødelagde. — Samme Aars 2. Aug. havde vore Kanonbaade paany hævdet deres Ry. Udenfor Agersø angrebe Captainlieutenanterne **Schønheyder** og **J. J. Suenson** samt Lieutenant **Chr. Wulff** med forenet Styrke Orlogsbriggen the Tigress og toge den efter tre Qvarteers Kamp. — Næste Aars 10. Aug. gik Captainlieutenant **Søren Bille** fra Frederiksværn med sex Kanonbaade og to Kanonjoller, og efter en Times Kamp tog han udenfor Svinø Briggen Allart, som var en af dem, man 1807 havde berøvet os. — Tre Uger senere (2. Sept. 1809) tog Premierlieutenant **N. H. Tuxen** Briggen the Minx udenfor Skagen efter henved tre Timers hæderlig Modstand. T. havde kun tre Kanonbaade og tre Kanonjoller, og samtlige Kanonbaadene vare kort forinden fratagne Englænderne. I otte stormfulde Dage havde han

maattet holde Søen uden at kunne skaffe sine Folk en varm Bid Mad, og i otte Timer havde de maattet roe op mod Fienden, inden Kampen begyndte. — 12. Sept. 1810 gik Lieutenant **J. C. Falsen** med to Kanonbaade og fire Joller henimod Læsø, hvor Orlogskutteren the Alban laae. Med sine Baade alene udholdt han en tre Timers Kamp mod Kutteren, men endelig lykkedes det Jollernes kjække Fører, Lieutenant **Linde**, at komme ham tilhjelp, og Kutteren maatte stryge sit Flag. — 29. Juni 1811 tog dernæst Lieutenant **Wigelsen** Briggen the Safeguard mellem Samsø og Anholt. Han brugte til denne Nattekamp paa halvfjerde Time ikkun fire Kanonbaade. — Næste 2. Sept. tog Captain **H. P. Holm** udenfor Arendal med Briggen Lolland Briggen the Manly efter en Times Kamp i høi Sø. — Endelig bestod Lieutenant **J. C. Falsen** 19. Aug. 1812 udenfor Grenaa en fem Timers Kamp med Briggerne Attack og the Wrangler. Han havde kun otte Kanonchaluper og sex Joller, men efter tre Timers Kamp var Attack saa forskudt, at den holdt plat imod Land for at sætte paa Grund. Da det var kæmpet i tre Qvarteer til paa Pistolskuds Afstand, flygtede Wrangler i en ynkelig Forfatning, og F. holdt atter ind paa Attack, som han naaede efter en halv Times Seilads, og tvang den efter en fornyet ærefuld Kamp til at stryge. Det var den tiende og sidste Orlogsmand, vi i hine Aar fravristede Fienden, og paa de otte af dem bleve de høie Borde tagne fra vore lave Baade.

---

430. Medens vore dristige Søhaner gik paa Jagt efter Engelskmandens Rangskibe, forsmaaede de naturligviis heller ikke hans velfragtede Handelsskibe. Sjelden gjorde de jo vistnok saa rigt et Bytte, som da Captain **J. Krieger** 19. Juli 1810 i Skagerak skar paa engang 48 rigtladede Skibe ud af en skjødesløst dækket engelsk Convoi, eller rettere: det var første og sidste Gang, de gjorde saa rig en Fangst, hvis Værdi udbragtes til 3½ Mill. Courantdalere. Ogsaa her kronedes dog næsten ugentlig deres dristige Mod med Seieren, og hvor Modet ikke slog til, maatte Snildheden gjøre det. Her kun eet eneste Exempel. Natten til 7. Novb. 1809 gik Lieutenant **S. Holsten** ind i en stor engelsk Convoi for at gjøre Priser. Orlogsfartøier laae fordeelte rundt om og midt i den; ikke desmindre lykkedes det H. at kaste Mandskab ombord i to Coffardiskibe, som han strax lod staae til Land i den mørke Nat. Selv gik han længere ind i Convoien, hvor han fik Øie paa et svært tremastet Skib, der, antog han, maatte indeholde en god Ladning. Han lagde tilborde. Skipperen, en gammel Hollænder, raabte ham an. H. svarede paa Engelsk, at det var Patrouillefartøiet, og besteg ubindret Skibet. I en Hast vare Skipperen og hans Mandskab afvæbnede og Skibet taget, men til sin Forbauselse opdagede H., at der laae et engelsk Rangskib i et Riffelskuds Afstand. At komme ubemærket bort med Prisen var altsaa umuligt. Han greb da til følgende List: Hollænderne indespærrede han i Rummet, tog selv Skipperens Kavai og Paryk paa, og lod sine Folk lette Anker

under en Opsang, der i Tonen er fælles for Danske og Engelskmænd. Der kom strax en Patrouille fra det engelske Linieskib, som spurgte, hvorfor han lettede. Med megen Hoflighed og paatagen Ængstlighed svarede H. paa Plattydsk, at han havde mærket danske Krydsere i Convoien, hvorfor han var bange for at blive taget; bad altsaa om Tilladelse til at lægge sig paa den anden Side af Orlogsskibet, midt i Convoien. Man loe ad den forsigtige Hollænder, men opfyldte gjerne hans Anmodning, og spurgte kun, hvor da vel de danske Snaphaner omtrent kunde være. H. var naturligviis ingen Nar, at han skulde vise Fjenden den rette Vei, men medens Patrouillen fulgte hans Anviisning paa Jagt efter Kapere, førte H. sin Prise lykkelig forbi det engelske Linieskib i sikker Havn.

---

431. Tabet af Prinds Christian var dog hverken vort sidste eller største Tab i hine Aaringer. — Ligesom Englænderne i Vesterhavet havde bemægtiget sig Helgoland, saaledes besatte de Anholt midt i Kattegattet og skadede derved Mellemrigshandelen meget. Saalænge de engelske Orlogsmænd kunde holde Søen, var det utænkeligt at tage den med Magt; derimod havde man i et Par Vintre lagt Planer til at tage den ved Overrumpling. Først 1811 kom imidlertid Planen til Udførelse. Premierlieutenant **J. C. Falsen** gik derover med 12 Kanonbaade, en Lugger, nogle Recognosceerfartøier og 12 Transportbaade, paa hvilke han overførte Major **Melsted** med 650 Mand, 2 Kanoner og 2 Haubitser. Lidt efter Midnat d. 27. Marts naaede de Anholt, men Fjendens Spioner havde sørget for, at det ikke blev nogen Overrumpling. Derfor maatte Toget nødvendig mislykkes. Englænderne havde en Garnison af 400 Mand paa Øen med 4 Haubitser og henimod 40 Kanoner og Karonader; foruden det armerede Fartøi, som ellers bestandig laae der, var der den foregaaende Aften kommet en Fregat og en Brig til Undsætning, om hvilke vore Anførere ikke havde nogen Anelse. Melsted vilde dog ikke trække sig tilbage fra det begyndte Angreb, men fandt Døden som Sold for sit uboielige Mod. Strax efter faldt ogsaa Captain Prydtz, der anførte Kanonflotillens Soldater, samt endnu et Par Officerer og henved 40 Menige. Falsen, som imidlertid havde beskudt Fortet med sine Baade, maatte trække sig tilbage for de store Orloggere, som krydsede op, og inden han fik alle de Landsatte faldt ombord, havde over 500 af dem overgivet sig, da de havde tabt deres Anførere og ansaae ethvert Tilbagetog for afskaaret. Ved Middagstid kunde han kun tænke paa at frelse Flotillen, hvad under de sammenstødende Omstændigheder ikke var nogen let Opgave, der ene lod sig udføre, ved at Baadene spredte sig og Enhver gjorde Sit for at naae det nærmeste Land. — Enhver gjorde vistnok i saa Henseende, hvad han kunde, men Ingen gjorde mere end den kjække Secondlieutenant **P. Buhl**, der 1807 som Cadet havde mistet sin Arm i Kallebodstrand. I tre Qvarteer opholdt han med sin Kanonchalup den fjendtlige Brig, til han endelig blev

nødt til at stryge. Men endnu negtede han at lægge sig paa Siden af Briggen, skjøndt man stod paa ham med Geværer for at tvinge ham dertil; han lod sine Folk lægge sig under Tofterne og udsatte sig ene for Fjendens Kugler. Da maatte Briggen sætte sine Fartøier ud for at tage hans Chalup i Besiddelse, men endnu som Fange vidste han at forlede Fjenden til at jage nogle Transportfartøier, i den Tro at det var Kanonbaade. Saaledes vandt de øvrige Kanonchalupper saameget Forspring, at de lykkelig undkom til den jydske Kyst. — I det Hele mistede vor Flotille paa denne ulykkelige Dag kun to Chalupper, et Transport- og et Proviantfartøi samt 121 Fanger, 47 Døde og 48 Saarede; men Landhæren havde mistet saameget mere, og det hele Tog var fuldstændig mislykket.

---

432. D. 6. Juli 1812 laae Captain **H. P. Holm** med den nybyggede Fregat Najaden (42 Kanoner) samt med Briggerne Lolland, Kiel og Samsø (hver paa 18 Kanoner) ved Sandø, hvorfra man forrige Aften intet fjendtligt Skib havde øinet, hvor man antog, at Skibene heller ikke kunde sees fra Søen, og hvis snevre, bugtede Indløb, der var tre Fjerdingvei langt, syntes at sikkre dem for fjendtligt Overfald. Men Najadens høie Boventøvre havde røbet vore Skibe for de krydsende Englændere, og ved Middagstid holdt Linieskibet Dictator (68 Kanoner) med tre Brigger ind imod dem. Holm ansaae det for sin Pligt at undgaae et Slag og søgte derfor Lynger Havn, hvor Indløbet var saa snevert og grundt, at Linieskibet, paastode Lodserne, ikke kunde gaae derind. Under stadig Ild naaede han Lynger. Dictator lagde sig i Musketskuds Afstand fra Najaden, og en af sine Brigger havde det ved Siden. En fortvivlet Kamp begyndte Kl. 9½ om Aftenen. Langt mere end Overmagten var den uheldige Stilling Holms Ulykke: hans Skibe havde i en Skynding maattet ankre, som de bedst kunde, og trods al Anstrengelse naaede han kun at bruge den ene Sides halve Batteri mod Fjenden; thi bagtil paa høire Side laae Lolland og foran til venstre baade Kiel og en Handelsbrig. Lolland og Kiel, der laae skraaes for Najaden, kunde kun bruge de forreste Kanoner, og Samsø, der laae bag den, kunde ikke gjøre et eneste Skud; men Havnens Snæverhed hindrede Skibene i at udbrede sig. Engelskmændenes Bredsider bare næsten langskibs paa alle vore Skibe, og efter 1½ Times heftig Kamp bleve ved et eneste Lag fra Dictator alle Najadens tre Master og Bougspryden nedskudte, hvorved dens øverste Dæk gik ind og knuste i sit Fald hele Batteriet nedenunder. Herved krængede den saaledes til Bagbordsside, at Kanonportene kom i Vandet, medens den allerede to Gange dæmpede Ild samtidig paany udbrød. Der var nu intet Andet tilbage for Holm end at redde af Mandskabet, hvad reddes kunde, og dertil bleve alle Fartøier anvendte. Briggerne maatte skjøtte sig selv, og de havde Linieskibet saa tæt paa Livet, at Folkene feiedes fra Dækkene af dets Musketter. Captainlieutenant **S. Grodtschilling**,

Samsøs Fører, vedblev at commandere, skjøndt haardt saaret, og var heldig nok til at bringe sin Brig i Sikkerhed. Captainlieutenant **A. Krieger**, Lollands Fører, fortsatte endnu længe Kampen mod Dictator, skjøndt han ved Slagets Begyndelse havde maattet hale paa Grund for at give Najaden Plads; skjøndt han paa Grund af sin Stilling kun kunde bruge to Kanoner; og skjøndt han paa Siden ad sig havde den brændende Najade, der hvert Dieblik kunde ventes at springe i Luften. Da han imidlertid saae, at al Modstand var forgjeves, lod han Dannebrog vaie, tændte selv sin Brig i Brand og forlod den med hele sit Mandskab. Captainlieutenant **O. F. Rasch**, som førte Kiel, vedblev ogsaa en Stund at kæmpe, men strøg derpaa Flaget, skjøndt han forblev ombord med hele sit Mandskab. — Allerede var det Meste af Natten hengaaet. Men i Lyngør laae to Kanonjoller under Secondlieutenant C. C. Zahrtmann, og fra Østerriisør kom der tre Kanonbaade under Secondlieutenant H. G. Mechlenburg. Medens Premierlieutenant **C. Lütken** bjergede det overblevne Mandskab fra Najadens halvt sjunkne, brændende Vrag, samlede Holm de fem Smaafartøier og førte dem mod Dictator, der pludselig heisede Parlementærflag og vilde udlevere de gjorte Fanger, naar man vilde lade den og Briggen slippe uhindret bort og tillade dem at tage Kiel og Lolland med sig. Herom vilde Holm Intet høre, og i den tidlige Morgenstund, Kl. 3, fornyede han Angrebet. Da benyttede Engelskmændene en pludselig Landbrise og gik skyndsomst bort, forfulgte af Baadene. Kiel og Lolland, hvis Ild de havde slukket, maatte de lade ligge, og Holm vendte efter en kort Jagt tilbage for at frelse disse. Han overraskedes ved at see Dannebrog vaie fra dem begge, thi Britterne havde over Hals og Hoved forladt dem, da Kanonbaadene fornyede Angrebet, og Rasch havde ikke alene paany sat sig i Besiddelse af sit eget Skib, men ovenikjøbet besat Lolland med en saadan Raskhed, at Fjenden ikke fik Tid til atter at tænde den nylig dæmpede Ild. — Vort Tab blev saaledes indskrænket til Najaden, af hvis Besætning 188 Mand bjergedes (hvoraf de 85 saarede), medens 130 vare dræbte eller fangne. Ialt havde vi 133 Døde og 106 Saarede, af hvilke de fire bleve fangne. Engelskmændenes Tab var heller ikke lidet, og større var det vel blevet, hvis den arendalske Kanonflotille var naaet tidsnok op. Denne havde dog først maattet fordrive de to fjendtlige Brigger, der ikke paa anden Maade deeltoge i Slaget, men om hvilke Eiermændene maatte tilstaae, at de vare „very much cut up." Iblandt de Faldne var Premierlieutenant **G. Grodtschilling**, som saaredes, da Tickler blev taget, og den ridderlige Secondlieutenant **P. Buhl**, som efter Anholtstoget havde frelst vore Kanonbaade ved at gjøre sit eget Bryst til Fjendens Skydeskive. Han havde tre Maaneder senere (5. Juli 1811) atter kæmpet en hed Dyst under Hjelmen, og først streget sit Flag for en rasende Ild fra en fjendtlig Brig, efterat han selv var haardt saaret og et Blodbad anrettet mellem hans Baads Mandskab. Ved Lyngør fandt han nu Døden.

---

433. Kort efterat vor eneste Fregat var ødelagt sydpaa i Norge, bestode vi en hæderlig Kamp høit oppe i Finmarken, tæt under Nordpolen. — For at beskytte Kystfarten og Kornhandelen paa Rusland var der i Finmarken henlagt fire Kanonskonnerter og fire væbnede Provideringsfartøier, der i høi Grad besværede den engelske Handel paa Archangel. For at ødelægge baade dem og Vardøhuus Fæstning samt tømme de rige Kornoplag i Tromsø, sendte Englænderne Fregatten Horatio (44 Kanoner) derop. Secondlieutenant **H. C. Bodenhoff** laae 2. Aug. 1812 i Skjærene ved Tromsø med en Skonnert og en Kutter, hver paa tre Trepundigere, da Horatio i den tidlige Morgenstund sendte fire stærkt bemandede Barkasser imod ham; men han besluttede at oppebie Overmagten, for ikke at udsætte Tromsø for Ødelæggelse. Under stærke Hurraraab satte Fienden ind paa ham, og med Harme saae han strax Flaget strøget paa Kutteren, hvis Fører i Slagets Begyndelse fik en Kugle i Laaret. Paa sin Skonnert var han nu ene imod fire, 30 Mand imod 80, og landsætte kunde han ikke, thi der var og blev Vindstille. Med Staal modtog han da den entrende Fiende, og efter et stivt Qvarteers Fægtning paa Fartøiets Ræling lykkedes det ham saa fuldstændig at tilbageslaae den første Entring, at den ene fjendtlige Barkasse, hvis Besætning paa tre Mand nær var bortskudt eller nedhugget, just var ifærd med at overgive sig, da to af de andre kom til for hver fra sin Side at fornye Entringsforsøget. De kom ombord, men B. vilde endnu ikke vige, og dyrt maatte Fienden kjøbe enhver Fodsbred af Dækket. Paa eengang angrebet af tre Matroser segnede Helten dog tilsidst efterat have faaet to dybe Saar i Hovedskallen, den høire Tommelfinger næsten afhugget og et Bajonetstik i det venstre Albueled. Matroserne vilde dræbt ham, men en engelsk Officeer, som selv havde maattet bløde for hans Hug, udfriede ham fra deres Rasenhed. — Da han segnede, blev Skonnerten taget, men af dens 30 Mand vare 5 faldne og 13 haardt saarede. Fienden havde 12 Døde og 11 Saarede, iblandt hvilke samtlige de Officeerer, som deeltoge i Fægtningen. Med sit Mandskab førtes B. ombord paa Horatio, hvis Chef, Lord G. Stuart, behandlede ham med den største Omhu og Agtelse og strax tilbagegav ham hans Kaarde med de Ord: „De har brugt den saa godt, at det var en Skam, om De ikke stedse skulde bære den." I sin Rapport tilskrev han ogsaa den danske Chefs fortræffelig valgte Stilling og fortvivlede Modstand sit store Mandetab, der nødte ham til at opgive den egentlige Hensigt med Toget. Han seilede øieblikkelig hjem, og Vardøhuus blev lige saa lidet ødelagt som Tromsø plyndret.

---

434. Den sidste Søtræfning i Syvaarskrigen stod ved Büsum i Norddithmarsken. Her laae Premierlieutenant **M. C. Klaumann** med syv Kanonchalupper, da han 3. Sept. 1813 blev angreben af ti engelske Kanonbaade og syv med Karonader væbnede Chalupper. Der opstod nu en heftig Fægtning, som værdig sluttede de mange

Sammenstød mellem vore aabne, i Hast byggede Kanonfartøier paa den ene Side og Verdens største Sømagt paa den anden. Thi vore syv Kanonchalupper værgede sig heltelig mod den mere end dobbelt saa stærke Fjende og tvang ham efter halvfemte Times haardnakket Kamp til at trække sig tilbage med stort Tab, medens vi selv kun havde syv Mand faldne og sexten saarede. — I Sandhed, man kan nok gjentage, at „den danske Sømands ubetvingelige Mod lagde sig aldrig skjønnere for Dagen end i denne fortsatte Guerillakamp," ikke bag Fjeldenes Gjerder og ikke bag Afgrundenes Svælg, men paa de gyngende Bølgers alfare Landevei.

---

435. Under den første Krig med Englænderne besatte Preusserne Hannover og Danskerne Hamborg og Lybek (Marts 1801). Dette var imidlertid en meget fredelig Krig, og de nævnte Byer vare kun en kort Tid i vore Hænder. — Den svensk-norske Krig have vi ovenfor omtalt. — 1809 udmærker sig atter ved et krigersk Foretagende, der dog kun i ringe Grad vedkommer Danmark. En preussisk Eventyrer, en Major Schill, havde grebet Vaabnene uden sin Regjerings Vidende: han vilde reise „det enige Tydskland" til et Korstog mod Napoleon. En Tid syntes han at true Holsteen, hvorfor den kjække Generalmajor **Joh. v. Ewald** (1744-1813), en indfødt Hesser i dansk Tjeneste, berømt som Militærforfatter og som Opretter af det første danske Jægercorps, fik Befaling af Kongen til at dække vore Grændser og understøtte vore Forbundne samt, hvis det var fornødent, angribe Schill, ihvor han end maatte træffe ham. Med 2000 Mand, mest Holstenere, sluttede Ewald sig altsaa til 3000 Hollændere under den franske General Gratien, og i Forening droge de mod Stralsund, hvor Schill havde indesluttet og stærkt befæstet sig. Efter sex Dages yderst anstrengt Marsch naaede de 31. Mai Stralsund, som de øieblikkelig stormede. De fandt en haardnakket Modstand, men gik trøstig paa, og efter en fortvivlet Gadekamp blev Byen taget. To Dage senere drog E. hjem igjen, og vel kunde han være stolt af den Kamp, han havde kæmpet. Han havde dog ikke udelukkende vundet Priis for sit Mod, thi det anerkjendte den stormede By, og det anerkjender den endnu, at det væsentlig var ham og hans vakkre Divisions-Qvarteermester, Ritmester **F. C. v. Bardenfleth** (1781-1852), den havde at takke for, at den slap for Plyndring.

---

436. Vi mindes Keiser Alexanders Ord, da Engelskmændene havde tømt vor Rhed og vore Holme. Ved Forræderi rev den samme Alexander Finland fra Sverrig og ønskede for enhver Priis at beholde sin Erobring. Danmark maatte da betale den. Og hermed gik det saaledes til. — Efter Prindsen af Augustenborgs Død skulde Sverrig have sig en ny Thronarving. Ingen syntes nu at være nærmere til Valget end den danske Konge, **Frederik den Sjette**, som vilde have gjenforenet Nordens tre Kroner, naar ogsaa Sverrigs blev rakt

ham. Selv havde Frederik stor Lyst til denne fredelige Erobring, men de indledte Underhandlinger desangaaende bleve førte med en mærkelig Udygtighed, og i Sverrig frygtede navnlig Adelen for en Fornyelse af Kalmarunionen. Ogsaa ængstedes man ved Tanken om det dansk-norske Enevælde, som man nødig saae indført i Sverrig. Der var derfor mange, som foretrak Hertugen af Augustenborg, den afdøde Prindses Broder, for Danmarks Konge; men een af disse to, troede man ganske sikkert, vilde blive Sverrigs Thronarving. Da hjemkom der en svensk Eventyrer, en grevelig Lieutenant, som i Paris paa sin egen Haand havde underhandlet med Marskalk Bernadotte, Prinds af Pontecorvo, om Sverrigs Krone; og saaledes vidste han at anbefale Marskalken, for hvis Valg den mægtige Napoleon skulde interessere sig, at Rigsdagen i Orebro paa Kong Carl den Trettendes eget Forslag valgte ham til Thronfølger 21. Aug. 1810. — Den adopterede Kronprinds, som antog Navnet Carl Johan, var imidlertid ingen Ven af Napoleon. Vel førte han en toaarig Skinkrig med England, i hvilken dog neppe en Bøsse blev løsnet; men efter Freden tiltraadte han det store Forbund mod Frankrigs Keiser. Derfor maatte han naturligviis belønnes. Ved en Sammenkomst i Aabo mellem Keiser Alexander og Carl Johan (27. Aug. 1812) blev det formelig aftalt, at Sverrig skulde have Norge til Erstatning for Finland. Og dog var Danmark dengang i den fredeligste Forstaaelse baade med Sverrig og Rusland. Saaledes faldt det altsaa ud med den russiske Heimodighed! paa den Maade vilde Keiser Alexander hevne vor Flaades Tab! — Næste Aar forsøgte Danmark at knytte Underhandlinger med England og Rusland, men den danske Minister blev afviist i London, og om den russiske Gesandt erklærede hans Keiser, at han havde overskredet sin Fuldmagt ved det i Kjøbenhavn afsluttede Forlig. Man vilde ikke høre om Fred paa andet Vilkaar, end at Danmark sluttede sig til den almindelige Reisning mod Napoleon samt afstod Norge til Sverrig. Altsaa kastede Danmark sig atter i Armene paa Frankrigs Keiser til en Kamp imod hele det sammensvorne Europa.

---

437. D. 30. Mai 1813 hjalp Danskerne Franskmændene at besætte Hamborg, og 3. Juni besatte de selv Lybek. Nu blev Prinds **Frederik af Hessen**, Kongens Svoger, deres Overanfører, dog stod han atter under Marskalk Davoust. Efterat en ti Ugers Vaabenstilstand var udløben, rykkede de forenede 18000 Franskmænd og 12000 Danskere ind i Mølln (17. Aug.) og derfra over Lauenborg, Schwerin og Wismar til Doberan, hvor Marskalken modtog Efterretninger, der nødte ham til et Tilbagetog (2. Sept.). I tre Maaneder holdt den forenede Hær da Stillingen fra Lybek til Elben, først foran Steckenitz, siden bagved; og ligesom paa Marschen gaves der nu paa Bivouaken vore Folk i Almindelighed, men navnlig vore Husarer, en gjentagen Leilighed til at udmærke sig. 1. Decb. maatte Davoust trække sig tilbage til Hamborg, og fra den Tid maatte de to Hære sørge hver for sig.

Imens vare Danskernes 12000 ved Sygdom og Smaatræfninger smeltede sammen til 9000. — Prindsen af Hessen og den franske General Lallemand, der gjorde Tjeneste i hans Hær, holdt Lybek besat til d. 5. Decb., men da trængte Svenskerne saa stærkt paa, at de efter en afsluttet Overeenskomst maatte romme Byen. Dagen i Forveien havde rigtignok en Afdeling af Hæren, under Oberstlieutenanterne **Scriver** og **Schaumberg** samt Major **Bardenfleth**, jaget de fremtrængende Preussere tilbage i en hæderlig Træfning ved Boden; men Fjenderne vare altfor mange og Stillingen altfor svag. Man maatte see at trække sig tilbage til Rendsborg, og kunde dog ikke engang gaae den lige Vei, hvor der ingen Beskyttelse var at finde paa den nøgne Hede. Altsaa maatte man slaae Veien ind over Segeberg og Bornhøved ad Kiel til. Ved Bornhøved indhentedes Prindsen af Svenskerne under Skjøldebrand, og det kom til en hidsig og blodig Træfning (7. Decb.), hvori begge Parter tilskreve sig Seieren. Vi mistede to Kanoner, men Svenskerne tabte over 200 Mand, medens vi kun tabte 80, af hvilke det mindste Antal faldt. Navnlig led det svenske Rytteri overordentlig, og uden Forstyrrelse fortsattes næste Dag Tilbagetoget mod Kiel. — Men bagved sig havde Danskerne Skjøldebrand, til høire Preusserne under Dornberg, til venstre Hannoveranerne under Wallmoden; der var endnu sex Miil til Rendsborg, og den lille Helteskares Undergang syntes næsten uundgaaelig. 9. Decb. gik den over Eideren i tre Colonner, anførte af Prindsen selv, af Generalerne **Schulenburg** (1755-1828) og Lallemand; Veiene vare bundløse, og de udmattede Tropper maatte hjelpe Hestene at trække Kanonerne. Efter en kort Nattehvile i streng Frost fik Karlene noget Brød og Brændeviin, og det gik atter fremad, først Lallemand, saa Schulenburg, saa Prindsen, ialt neppe 8000 Mand, af hvilke dog kun 5000 kunde bringes i Fegtning. Ved Daggry d. 10. stødte de paa Wallmoden. Han var dem langt overlegen, havde desuden Forstærkning at haabe fra de talrige Hære, som omgave ham, og havde sat sig fast i Sehested, der fra enhver Side var let at forsvare mod en fremtrængende Fjende, og som vi dog maatte tage, hvis vi vilde naae Rendsborg. Kampen begyndte strax og havde allerede varet til Middag; den ene Stilling efter den anden var taget og atter taget; da gik Stormen løs paa Sehested. Fjenden indsaae Byens Vigtighed, forsvarede sig haardnakket, bragte ogsaa Stormcolonnen til at vige; men Schulenburg samlede den paany, gik selv i Spidsen, og trods den heftige Ild fra Kanoner og Bøsser tog han efter et langvarigt og kraftigt Angreb Byen, og forfulgte de Flygtende ad Osterade til. Navnlig udmærkede sig det fyenske Regiment lette Dragoner under Oberst **Hedemann**, som blev haardt saaret. 200 i Tallet angrebe de med en sjelden Behændighed og Dristighed et langt stærkere fjendtligt Infanteri, sprængte det aldeles, nedhuggede en Mængde og toge 500 Fanger med 3 Kanoner. Paa Veien til Osterade blev ogsaa et meklenborgsk Jægercorps sammenhugget og dets haardt saarede Fører, en meklenborgsk Prinds, taget tilfange. Vi

kunne dog ingenlunde dvæle ved enhver Enkelthed; derfor endnu kun denne: I Slutningen af Fegtningen vare 12 Jyder blevne afskaarne og omringede af en fjendtlig Escadron, der opfordrede dem til Overgivelse; men de brave Jyder vilde Intet høre herom: de taarnede en Vold af Lig rundtom sig, inden de Alle bleve nedhuggede paa Een nær, som haardt saaret toges tilfange, men døde faae Dage efter. Nok er det, at omsider indsaae Wallmoden, at selv kunde han ikke dennegang gjøre det af med Danskerne, ei heller kom enten Preussere, Russere eller Svenskere ham til Hjelp. Sine Tropper maatte han altsaa efter fulde otte Timers Kamp i Hui og Hast trække tilbage over Eideren, i hvilken mange af dem druknede. Han havde tabt omtrent 1400 Døde og Saarede samt 600 Fangne; vort Tab var 542 Døde og Saarede. Men Veien stod os nu fri og aaben til Rendsborg, inden hvis Mure vor hele Hær den næste Morgen var samlet med hele sit Tros. — Den traf her sammen med en anden Helteklynge, som allerede d. 9. havde naaet Rendsborg. Det var det jydske Dragonregiment. Dette var blevet tilbage hos Davoust, efterat han var skiltes fra de øvrige Danske, og ved Kahlstedt havde det med udmærket Tapperhed kæmpet mod Russer og Preussere (6. Decb.). Det havde dog her mistet sin Fører, den brave Oberst **Bonnichsen**, som blev gjennemboret af Kosakkernes Landser, efterat Hesten var styrtet med ham. Men Oberst **Engelsted** (død 1816) var ikke mindre brav; ogsaa efter hans Hoved var Landsen sigtet, men den gjennemborede kun Chacoen, og paa sin gule Springer gjorde Helten det ene af med tre Kosakker, hvad senere et Kobberstik afbildede os. To Dage efter brød han op igjennem det af Fjenden oversvømmede Land, gjorde 15 Miles Marsch i 30 Timer uden paany at angribes, og naaede lykkelig Rendsborg.

---

438. Rendsborg var kun daarlig forberedt paa en Beleiring. Det trængtes dog nu fra alle Sider, thi ogsaa Tettenborn med sine Russer var fra Ditmarsken gaaet over til Tønning og Frederikstad, og stod nu med Dørnberg ved Krop. D. 15. Decb. fik da Prindsen af **Hessen** afsluttet en Vaabenstilstand paa fjorten Dage, der siden forlænges paa andre otte, men fra hvilken Fæstningerne Frederiksort og Glückstadt vare undtagne. Frederiksort maatte da ogsaa allerede d. 19. overgive sig til Svenskerne under Posse; Glückstadt derimod, som var omringet af Svenske, Russer og Tydskere, samt fra Søsiden beskudt af Engelskmænd, holdt sig til 5. Jan. 1814. Da overgav den sig til den svenske General Boye, vistnok efter flere Dages heftig Beskydning, men dog for tidlig for Commandantens Ære — han hed Czernikow. — Med 5. Jan. udløb ogsaa Vaabenstilstanden, og Tettenborn gjennemstreifede med sine Kosakker hele Sønderjylland indtil Kongeaaen. Et Dieblik var der dem, som meente, at Krigen skulde begyndt paany. Ved Kolding laae 3000 Mand som Avantgarde for de 16000, med hvilke **Frederik den Sjette** selv stod i Fyen, med sit Hovedqvarteer paa Hindsgavl; paa Als laae henved 1000 Mand.

paa Sjælland med Smaaøerne 14000. Kom nu hertil de 9000 i Rendsborg, og reiste Landstormen sig paa den udstedte Opfordring, saa — meente de — kunde man nok vove en Dyst med de 50000 Fjender, som allerede stode i Hertugdømmerne, samt med de 35000, som daglig kunde ventes. I Rendsborg gjorde man virkelig Anstalter til Modstand; ved Bonsyld kom det til en lille Forpostfegtning; og i Kjøbenhavn samlede Studenterne sig Helligtrekongersaften paa Grundtvigs Opfordring: de skulde sprede sig Landet rundt og reise hver vaabendygtig Mand til Fædrelandets Frelse i en heltelig Kamp. Men der var anderledes besluttet i de Mægtiges Raad. I Kiel underhandlede Kammerherre Bourke paa dansk Side med den engelske Gesandt Thornton og den svenske Hofkantsler Wetterstedt. Et Par Timer efter Midnat, det var d. 14. Jan. 1814, blev Freden afsluttet baade med England og Sverrig. England tilbagegav Danmark de vestindiske Øer, men beholdt Helgoland. Danmark aftraadte til Sverrig det hele Kongerige Norge med alt dets Tilliggende, dog hverken Færøerne, Island eller Grønland, og som Magelæg fik det Svensk-Pommern med Rygen. Den dansk-norske Statsgjeld skulde stiftes og deles efter Folkemængde og Indkomster. Danmark skulde stille et Troppecorps til den forenede Nordarmee, der under Sverrigs Kronprinds stikkede sig til fortsat Kamp mod Napoleon. Andre Smaabestemmelser forbigaae vi.

---

439. „Der slog et Lyn i Øresund fraoven,
Og det rev Svithiod fra Danaskoven.
Men Lynet rulled atter: den sidste Lænke brast,
Den, som bandt Norrigs Klipper til Danmarks Sletter fast." —

Af Dronning Margrethes Kalmarforening var der ikke Spor tilbage: hvad Gustav Vasa paabegyndte, havde Carl Johan fuldbyrdet. Der var dog den Forskjel mellem de to, at, mens Gustav erobrede Friheden for sig og sit Folk, havde Carl Johan taget Norge med Hærskjold, var det end i Holsteen han tog det; og Norge, som i saa lang Tid havde været Danmarks Trællequinde, skulde fremtidig trælle for Sverrig. Europa bød det. — Man maa søge andensteds hen, naar man vil finde det rette Gjenbillede af Gustav Vasa.

„De solgte Land, og de solgte med
Den Bamse, før de ham vog;
Men det var dem, de Eidsvoldsmænd,
Slet ei de sig sælge lod."

Vel kunne vi ikke fremdeles følge Norge; vi maae her sige det et ærligt Farvel med hjertelig Tak for trofast Stalbroderskab igjennem henved halvfemte Hundredaar; men forlade det kunne vi dog ikke uden først at have glædet os over, at Menneskene spaaede, men Gud raadede. Efter den danske Prinds **Christian Frederiks** Opfordring samlede sig Norges kaarne Mænd paa Eidsvold og gave sig der en fri, en folkelig Forfatning (17. Mai 1814). Forskjellige heldige Omstændigheder kom Folkets heltelige Frihedsfølelse tilhjelp; og d. 4.

Novb. 1814 sluttede Norge og Sverrig sig sammen som tvende lige fribaarne, lige uafhængige, om end nøie sammenbundne Søsterstater. Denne Forening har nu i henved 40 Aar viist sig ligesaa stærk som lempelig, ligesaa heldbringende som inderlig; den spaaer en Fremtid fuld af Lykke for de to af Nordens Folk, og den spaaer godt for det tredie med, naar man ikke selv vil tillukke Oinene. — Mens Norge og Sverrig gik sammen, drog **Frederik den Sjette** til Wien, hvor Fyrsterne havde sat deres Raad. Efter det tydske Riges Opløsning havde han (ved Patent 9. Sept. 1806) erklæret Holsteen for en uadskillelig Deel af den danske Stat. Nu løste han det atter fra denne Forbindelse, idet han lod det optage som Forbundsstat i det tydske Statsforbund med alle heraf følgende Rettigheder og Forpligtelser. Omtrent samtidig (4. Juni 1815) afstod han Svensk-Pommern og Rygen til Preussen imod en Deel af Hertugdømmet Lauenborg og en Sum Penge. Lauenborg ligger tæt op til Holsteen; Holsteen ligger ligesaa tæt op til Danmark, hvortil det for en væsentlig Deel har staaet i dynastisk Forhold alt i ti Gange 40 Aar; men Forholdet mellem Holsteen og Lauenborg paa den ene Side, Danmark paa den anden, er aldrig blevet og vil aldrig blive, hvad Forholdet imellem Sverrig og Norge alt længe har viist sig at være. Det Eensartede samler sig af sig selv; det Ueensartede kan hverken sammentvinges ved Vold eller sammenføies med Lempe til et nogenlunde paalideligt Hele.

---

440. Baade under og efter Krigen fortsatte Regjeringen sine fredelige Bestræbelser til Folkets Vel, var det end synligt, at Bernstorff var borte, at Interesserne vare deelte og Kraften svækket. Ved Forordn. 10. Octb. 1802 blev der gjort en Begyndelse paa at indskrænke det saakaldte frie Hartkorns Skattefrihed, idet man gik ud fra den Anskuelse, at det vel maatte vedblive at være frit for de gamle Hartkornsskatter, men kunde ingenlunde fritages for Deelagtighed i de nye Byrder, som Statens Tarv gjorde nødvendige. — Ligesom Island havde faaet sig en Landsoverret ved Forordn. 11. Juli 1800, saaledes ophævedes ved Forordn. 25. Jan. 1805 de ældre Landsthing, som tidligere fandtes i hver enkelt af vore Provindser, samt Raadstueretterne, som forskjellige af vore Kjøbstæder havde, og i deres Sted oprettedes Landsoverretterne i Kjøbenhavn og Viborg. — Ved aabent Brev 28. Juni 1808 udvidedes Dannebrogsordenen, saa den fremtidig kunde uddeles ogsaa til de Laverestillede i Samfundet; og de senere Misbrug af denne Fortjenstorden, hvorved den har ophørt at være en Udmærkelse, staae idetmindste ikke i nogen nødvendig Forbindelse med denne Udvidelse. — Ved Forordn. 3. Juni 1809 ophævedes en Mængde Sædegaardseieres Kaldsret til forskjellige Præste- og Dommerembeder, og forsaavidt den ikke ganske berøvedes dem alle, indskrænkedes den fremtidig til en Forslagsret med forskjellige indskrænkende Bestemmelser. En ansvarsløs Enkeltmand skulde da altsaa ikke længer kunne skalte og valte

efter eget Tykke med Statens og Kirkens Embeder. — Forordn. 8. Jan. 1810 tilsikkrede Tiendetageren den fremtidige Nydelse af hans Tiende eller et bestemt Vederlag derfor; men den gav Tiendeyderen Ret til at fordre Tiendens Ydelse i Kjærven forandret til en fast Penge= eller Kornafgift. — Forordn. 11. Aug. 1815 indskrænkede Adelens Forstrandsret paa samme Maade som tidligere Kaldsretten var indskrænket. — De forskjellige Paalæg paa det frie Hartkorn, som vare Følgerne af en Række af Lovbud, samledes ved Forordn. 15. Apr. 1818 til een eneste Landskat, og Forskjellen mellem det frie og ufrie Hartkorn var nu, tildeels paa Grund af Omvæltningerne i Pengevæsenet, ikke længer af nogen særdeles udfordrende Natur, indeholdt den end visselig tilstrækkelig Opfordring fra begge Sider til at efterstræbe den Hartkornsligeliggjørelse, som en Menneskealder senere fandt Sted.

---

441. Ved Siden ad Retfærdighedsfølelsen vedblev Menneskekjærligheden at være eet af de ledende Principer for Regjeringens Færd. Derfor indførtes Vaccinationen hos os, hvorved Tusinder af Børn aarlig undgik at vorde et sikkert Bytte for Børnekoppernes Hærjen. — Derfor oprettedes Døvstummeinstitutet i Kjøbenhavn 17. Apr. 1807. Slesvig havde allerede tidligere et saadant Institut, som var flyttet didhen fra Kiel, og hvor den ædle **G. V. Pfingsten** (1746-1827) i en lang Aarrække var den Døves Øren og den Stummes Tunge. Men indtil den angivne Tid savnede hele det øvrige Danmark en saadan Indretning, der dog nu kaldtes tillive og fik sin første Forstander i Normanden, den dygtige **P. A. Castberg** (1780-1823). — Derfor stiftedes (1811) Blindeinstitutet i Kjøbenhavn, væsentlig ved Sammenskud af veldædige Borgere. — Derfor traf man forskjellige Foranstaltninger til Fattigvæsenets bedre Ordning baade i Hovedstaden og hele det øvrige Rige; og kan der end vistnok være grundet Tvivl om disse Foranstaltningers Hensigtsmæssighed, derom skal dog vistnok Ingen opkaste Tvivl, at de vare Virkninger af en varm og ærlig Deeltagelse for Ulykken. — Derfor, endelig, gav Anordn. 29. Marts 1814 de danske Joder næsten fuldstændig Borgerret, saa de fremtidig skulde „nyde lige Adgang med Kongens øvrige Undersaatter til at ernære sig paa enhver lovlig Maade.“ Ved denne Anordning og ved de samtidige Bestemmelser, navnlig med Hensyn til den opvoxende Ungdoms Underviisning, vandt Staten et Par Tusinde nyttige Borgere, der vendte sig bort fra de smudsige Erhvervsgrene, til hvilke de hidtil næsten udelukkende havde været henviste, og med Kjærlighed omfattede det Samfund, der var kommet dem imøde med Tillid og Billighed.

---

442. Navnlig var dog Skolevæsenet, det lærde med det læge, en Gjenstand for Regjeringens Omhu. Man vedblev at oprette Skolelærerseminarier, og 1806 udkom der en foreløbig Anordning for Skolevæsenet paa Landet, som prøvedes i nogle Aar og med enkelte Ændringer gik over i den almindelige Anordning af 29. Juli 1814.

Ved en Forordning af samme Dag fik ogsaa Kjøbstadskolevæsenet en forbedret Indretning, og hvor der var Trang dertil, oprettede man nye Skoler, i By og paa Land, ligesom man stræbte at forbedre Læremaaden og optog nye Gjenstande i Underviisningen. — Haand i Haand med Regjeringen gik forskjellige Enkeltmænd. Brødrene **Reventlovs** Fortjenester af Almueunderviisningen have vi allerede omtalt, og skulle da endnu kun nævne et Par Mænd, der gjorde sig særlig fortjente af den kjøbenhavnske Almue: **N. H. Massmann** fra Heiligenhafen (1766-1816; Præst ved Frederikskirken paa Christianshavn), som 1800 stiftede de Søndagsskoler, der endnu bære hans Navn, og i hvilke Tusinder af Haandværkere have modtaget en Underviisning, de ellers vilde savnet; samt Grosserer **M. L. Nathanson**, hvem vi vel kunne nævne som den egentlige Stifter af „Friskolen" (1805) og Carolineskolen (1810), igjennem hvilke han fik en mægtig Indvirkning paa den jødiske Ungdom af begge Kjøn. — At Regjeringen senere (1819) kastede sig over den saakaldte indbyrdes Underviisning, og for enhver Priis vilde gjennemføre den baade paa rette og urette Sted, var vistnok et Misgreb, der snarere modarbeidede end fremmede dens Formaal, men derfor bærer væsentlig Oberstlieutenant Abrahamson Ansvaret. — For det lærde Skolevæsen virkede navnlig Universitetspatronen, Hertug **Fr. Chr. af Augustenborg**, med megen Iver. Sine Forslag udgav han i Trykken og fremkaldte derved en livlig Udvexling af Anskuelser. Ogsaa maatte en foreløbig Forordning (1797) staae en tolvaarig Prøve, inden den blev almindelig Lov (7. Novb. 1809). Samtidig modtog Universitetets Indretning forskjellige Forbedringer: der ansattes flere Professorer og en Deel nye Videnskaber optoges i de academiske Foredrag. — Men endnu vigtigere var det, at Norge fik sit eget Universitet, Frederiksuniversitetet i Christiania, hvis Oprettelse fandt Sted midt under den haarde Krig (2. Sept. 1811). Desuagtet blev det kraftig fremhjulpet ved rige kongelige Gaver samt ved fædrelandsksindede Normænds frivillige Bidrag. Saalænge var en saadan Høiskole paakaldt af Norges Sønner som eet af deres inderligste Ønsker; den var desuden en simpel Retfærdighedsact; godt, at hundredaarige Forpligtelser dog bleve indløste, inden Skilsmissen indtraadte; godt, at de endnu ikke vare fuldstændig indløste inden selve Skilsmissen, men at Kong Frederik bagefter samvittighedsfuldt indfriede sine kongelige Ord. — Sorø Academi afbrændte 1813, men det opbyggedes paany, og 1822 begyndte det atter sin Virksomhed. Det havde et ikke ringe Antal af dygtige Lærere, men vilde dog ikke trives, saa der maa have været væsentlige Feil i Anlæget. — Af andre Anstalter af videnskabelig Betydning skulle vi kun endnu nævne Museet for de nordiske Oldsager, stiftet 1807, allerede omtalt af os under Nyerup; det nordiske Oldskriftselskab, stiftet 1825 efter Forslag af **C. C. Rafn**; den polytechniske Læreanstalt, nærmest fremkaldt i den fædrelandske Industries Interesse ved **H. C. Ørsted**; samt den militære Høiskole, stiftet 1830, af hvilken Oberstlieutenant **J. N. B. Abrahamson** erhvervede sig store Fortjenester.

og hvis første Underviisningsdirectør han blev. Den har udøvet en overordentlig Indflydelse paa vor Officeersstands Dannelse, og en lignende har Reorganisationen af Cadetacademierne havt.

---

443. Der er dog tvende mørke Punkter, som kaste sin Skygge over hine Dage. — Vi tænke herved ingenlunde nærmest paa Kapercaptainen Jørgen Jürgensen, der i et Par Maaneder (Juni-Aug. 1809) vilde opkaste sig til Konge paa Island. Han fjernedes atter ved et engelsk Skib, og det Hele var kun en latterlig Farce. — Ei heller paa den stakkels Doctor Dampe, hvem man 1820 vilde gjøre til en Majestætsforbryder, som skulde gaae svanger med en voldelig Omstyrtning af Samfundsordenen. Han blev dømt fra Livet og maatte i et 25aarigt Fængsel paa Christiansø udsone et Par mindre forsigtige Yttringer. — Vi tænke paa Pressen og Pengevæsenet. Ved Trykketvangen skulle vi dog ikke atter opholde os, skjøndt det er mærkeligt, at den Regjering, der sørgede saa varmt for Folkets Oplysning, kunde med saa eensidig en Uvillie betragte den ene af en folkelig Oplysnings mægtige Løftestænger. Pressens Kaar forværredes bestandig, faldt det end først i den følgende Regjerings Lod at gjøre dem næsten fuldkommen utaalelige; og ikke engang Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug, det saakaldte Trykkefrihedsselskab (stiftet 1835 af L. N. Hvidt, Schouw, Drewsen, H. N. Clausen o. Fl.), lykkedes det at udrette nogetsomhelst Kjendeligt til dens Tarv. Selskabets Indflydelse maa i al Fald have været reent forebyggende. Større blev dets Betydning ved den værdige og kraftige Brug, det selv gjorde af Pressen, navnlig igjennem Udgivelsen af en Række ret heldige populære Smaaskrifter. — Det andet mørke Punkt var Pengevæsenet, det offentlige og private. Ved Udgangen af forrige Hundredaar beløb Statsgjelden sig til 28 Mill. Courantdalere, og Seddelgjelden var $10\frac{1}{2}$ Mill. Krigen i 1801 og de følgende sex Aars Rustninger bragte hiin op til 41 Mill. og denne til 26 Mill. I Syvaarskrigen voxede Fornødenhederne i samme Grad, som Folkets Skatteevne formindskedes, og Statsgjelden steg til 100 Mill. Sølvdalere. Men Laan vare ikke længer at erholde i Udlandet, og man greb derfor til det fortvivlede Middel, man ogsaa tidligere havde benyttet, at udstede Seddelpenge i det Uendelige. Hertugdømmerne havde siden 1788 en egen Speciesbank i Altona og bleve derfor fremmede for vore Papirsrystelser, men Danmark til Kongeaaen var tilsidst af Kjøbenhavns Courantbank oversvømmet med 142 Mill. Sedler, hvis Værdi sank i Dagetal, fordi der var liden eller ingen Sikkerhed for deres Indløsning. — Tilsidst maatte Staten spille Bankerot (5. Jan. 1813): den nedsatte sine Sedlers Værdi saaledes, at sex Courantdalere skulde gjelde lige med een ny Rigsbankdaler, og Rigsbanken, som udstedte disse sidste, grundedes i Mangel af rede Værdi paa hele Landets urørlige Formue. Stor var den Nød og Elendighed, som denne Statsbankerot fremkaldte, og svær var den Byrde, hvormed Bankheftelsen hvilede paa alle Eiere af Jorder, Tiender,

Bygninger osv. Men Regjeringen gjorde dog, hvad den kunde, til at lette Byrden, og **J. G. Moltke**, der nu indtraadte i Ministeriet som Finantsminister, forøgede sine Fortjenester af Fædrelandet ved den Uegennyttighed og Indsigt, hvormed han til sin Død søgte at gjenoprette Statens Finantser. — For end yderligere at sikkre Pengevæsenet blev den kongelige Rigsbank gjort til en privat „Nationalbank" (4. Juli 1818), som fik en af Regjeringen uafhængig Bestyrelse, og som endelig, efter omtrent Fjerdedelen af et Hundredaars Anstrengelser, bragte det dertil, at nu er rede Sølv (eller Sedler, der paa Anfordring verles med Sølv) det eneste gængse og gjeldende Betalingsmiddel. — Men Statens Nød medførte Folkets Nød. Hvilken Rigdom af velladede Kjøbmandsskibe, der allerede var opbragt af Engelskmændene inden den sidste Krigserklæring, have vi ovenfor fortalt. Under den langvarige Krig maatte Handelen næsten ganske ligge ned, og da Freden kom igjen, var der ikke Skygge tilbage af vor livlige Handelsrørelse, men de fleste og bedste af vore Handelshuse vare næsten fuldelig tilintetgjorte. — Med Handelen sygnede Agerbrug og Haandværk; de smaae Jordbrugere kunde neppe bestaae, og de større Jordegodseiere kunde det næsten endnu mindre. Intet Under, at Folkets Stemning var mørk og nedtrykt: hvorhen Øiet skuede, var der Mangel paa Liv og Bevægelse, og vendte Tanken sig mod Fortiden, vovede den neppe at dvæle enten ved Kongedybet eller ved Sehested, eller ved hvad der laae imellem; den stirrede kun paa Byens Brand og Flaadens Tab og Statsbankerotten og det solgte Norge.

---

444. Lidt efter lidt forvandt man Krigens Følger. Med Finantserne gik det langsomst, og endnu i en Aarrække tiltog Statsgjelden. 1835 var den omtr. 130 Mill.; først fra den Tid aftog den aarlig. Men med det stigende Landbrug tiltog Handelen, og med den Velstanden; under den tiltagende Oplysning udviklede sig slumrende Kræfter; og den tidligere Forknythed maatte efterhaanden give Plads for en tillidsfuldere Stemning og et lysere Haab. Man begyndte saa smaat at glemme Tabet af Norge, ja man hørte endog Folk paastaae, at, ihvor sørgelig end Opløsningen af den ældgamle Forbindelse mellem de to Søsterlande iøvrigt maatte være, saa var det dog, ret beseet, et Spørgsmaal, om Danmark havde vundet eller tabt ved den indtraadte Adskillelse. Vel kunde vore Markers Afgrøde et enkelt Aar falde knappere end ellers; vel kunde til andre Tider tilfældige Omstændigheder trykke Priserne paa vore Landmænds eller vore Qvæghandleres Udførsel; en Landsot (1831) kunde hærje større eller mindre Dele af Landet, og et Par Oversvømmelser (Febr. 1825; Decbr. 1838) kunde fremkalde store Ødelæggelser paa Vestkysten af vor Halvø; i det Hele var det dog klart, at Folket og Staten samlede nye og friske Kræfter. — Men midt under denne vor rolige og stadige Fremskriden reiste Paris sig atter (Juli 1830), og ved dets Reisning rystede Europa som ramt af et electrisk Stød. Fra Tiberen indtil

Schelden og Elben og Weichselen reiste Folkene sig, og mange vare de ravende Throner. Hos os vedligeholdtes Freden. — Men i Høsten 1830 gik **U. J. Lornsen** (1793-1838), hidtil ansat i det slesvig-holsteen-lauenborgske Cancelli, til sit nye Embede som Landfoged paa sin Fødeø Sild. Han gik over Kiel. Herfra udsendte han sit Opraab: i et Skrift „om Slesvig-Holsteens Forfatningsværk" (tydsk) gjorde han Fordring paa Hertugdømmernes evige Eenhed samt paa en folkelig Forfatning for dem. Den Bevægelse, han fremkaldte, var jo vistnok slet ikke af nogen betænkelig Charakteer; selv maatte han udsone sit overilede Skridt med et Aars Fæstningsstraf; men det kan dog vel være, at han igjennem dette fik en ikke ganske ringe Indflydelse paa det, som kom, men som ganske vist ogsaa uden ham vilde været tilstrækkelig begrundet i Tidsforholdene.

---

445. Det var d. 28. Mai 1831, at Kong **Frederik den Sjette** kundgjorde sin kongelige Beslutning at ville indføre raadgivende Stænder i „vort Rige Danmark ligesom i vore Hertugdømmer Slesvig og Holsteen"... „for desto fuldkomnere at sætte os og vore Efterkommere paa Thronen istand til stedse at erholde den tilforladeligste Kundskab om Alt, hvad der kan fremme vort kjære og trofaste Folks Tarv, og for derved tillige at knytte de Baand desto fastere, som forene Kongehuset med Folket, saa og bidrage til Almeenaandens Oplivelse." Ifølge denne Anordning skulde Øerne have deres egen Stænderforsamling, Nørrejylland sin og Sønderjylland ligesaa. Desuagtet var Glæden saa stor over den første Indrømmelse af Folkets Myndighed, at man var nærved at glemme enhver Fare ved Rigets Søndersplittelse i tre Stænderstumper. Stænderne skulde sammentræde hvert andet Aar. Foruden en ikke nærmere bestemt Medvirkning med Hensyn til Communernes Anliggender indrømmedes der dem Ret til at gjøre Forslag til Forandringer i Landets almindelige Love, og Kongen erklærede (§ 4), at han ikke vilde „udgive nogen Lov, der har Forandring i vore Undersaatters personlige eller Eiendomsrettigheder eller i Skatterne og de offentlige Byrder til Gjenstand," forinden han desangaaende havde forelagt de raadgivende Stænder et Lovudkast. — Næste Aar sammenkaldtes „oplyste Mænd" fra Rigets forskjellige Dele, og paa Christiansborg Slot raadsloge de for lukkede Døre og under edeligt Taushedsløfte om Enkeltheder i den vordende Forfatning. — Først under 15. Mai 1834 udkom dog „Forordning angaaende Provindsialstændernes Indretning." De gamle Standsinddelinger bibeholdtes: Kjøbstadborgerne skulde vælge deres egne „Deputerede," de complette Sædegaardseiere deres, de øvrige Landeiendomsbesiddere ligesaa; hertil kom endnu et Antal kongevalgte Medlemmer. Valgretten var betinget af en ikke ganske ringe Eiendoms- (eller Fæste-) Besiddelse, og Valgbarheden af en dobbelt saa høi. Valgperioden gjaldt for sex Aar, og samtidig med den Deputerede valgtes tillige hans Suppleant. En kongelig Commissarius skulde overvære samtlige Forhandlinger, kun ikke Stemme-

givningen, og han havde en udstrakt Ret til at deeltage i disse Forhandlinger. Men Forsamlingen valgte selv sin Præsident, sine Vicepræsidenter, Secretærer, Comiteemedlemmer osv. Møderne vare hemmelige, og i Forstningen maatte kun den Talers Navn angives i Stændertidenden, som til sit Foredrag havde knyttet bestemte Ændringsforslag. — Der kunde jo vistnok være meget at indvende mod flere af de anførte og forskjellige andre Bestemmelser; men man maa tage tilbørligt Hensyn til Forholdene og betragte det hele Stændervæsen som et maaskee nødvendigt, i mange Henseender saare heldigt Gjennemgangsled i vor politiske Udviklingshistorie. — Alle andre Mangler og Misgreb synke desuden hen i Intet, i Sammenligning med den ulykkelige Adsplittelse i tre Forsamlinger. Og ikke engang denne Adsplittelse vilde været saa ulykkesvanger, som den blev, naar Regjeringen ikke havde givet efter for de slesvigholsteenske Fordringer paa Hertugdømmernes Eenhed, saa den — samme Dag som de fik adskilte Stænderforsamlinger — gav dem baade en fælles Regjering, fælles Overappellationsret, fælles Examinationscollegier og mange andre Fællesskaber; naar den ikke senere havde vedblevet at udvikle en bestandig større Eensartethed i deres hele Lovgivningsvæsen, deres Regjering og Bestyrelse osv. Derfor er det sagt med en vis Sandhed, at den samme Maidag, som grundlagde Danmarks Frihed, den lagde ogsaa Grunden til dets Sønderlemmelse ved at styrke og fremelske Schleswigholsteinismen. Friheden har dog seiret, og Opløsningens meensvorne Hærskarer — have endnu ikke seiret.

---

446. „Til October skal de møde!“ — jublede det glade Folk, saasnart det spurgte, at Roskilde Stænder første Gang skulde sammentræde d. 1. Octb. 1835. (I Slesvig og Viborg sammentraadte de først 11. Apr. 1836.) Men Glæden var fuldkommen, da det bekjendtgjordes, at **And. Sandøe Ørsted** skulde være kongelig Commissarius. Hans Navn var det folkeligste i Frederik den Sjettes sidste Regjeringsaar, og „Kongens og Folkets Mand“ var det Kjendingsnavn, man havde givet ham. Født 21. Decb. 1778 i Rudkjøbing, hvor hans Fader var Apotheker, havde han fra ringe Kaar svunget sig op til de høieste Embeder i Staten. Samtidig med sin Broder, den berømte Physiker, blev han allerede 1794 Student, og 20 Aar gammel tog han juridisk Embedsexamen, ved hvilken han godtgjorde et saadant Kundskabsfond, at Censorerne eenstemmig henledede Regjeringens Opmærksomhed paa ham. Allerede forinden var han fremtraadt baade som juridisk og philosophisk Forfatter, og 1801 blev han Assessor i Hof- og Stadsretten, hvorfra han 1810 gik over i Høiesteret, men blev 1813 Deputeret i det danske Cancelli og 1825 Generalprocureur. Ved sin næsten utrolige Flid og Frugtbarhed havde han ei alene beriget enhver enkelt Green af vor Retskyndighed med forskjellige Arbeider: han havde skabt os en heel ny Retskyndighed, og der var ingen Jurist i Danmark og Norge, som jo maatte kalde sig hans Lærling;

ja selv paa fremmede Landes Lovgivning havde han oftere udøvet en indgribende Virkning. Men Alt, hvad der i vor nyere Lovgivning var folkeligt, Alt, hvad der i vor Statsstyrelse var frisindet, vare Alle enige i, maatte fornemmelig betragtes som hans Værk: undfanget af ham, ved Kongens Tillid og Bistand gjennemført af ham, til Trods for Hindringer og Modstand. Dertil vare hans Jævnhed, Hjertelighed og Billighed netop ligesaa almindelig anerkjendte som hans Skarpsindighed, Allsidighed og Utrættelighed. — Uendelig var altsaa Jubelen, da han udnævntes til kongelig Commissarius saavel i Roskilde som i Viborg; og med en varmere og almindeligere Anerkjendelse traadte neppe Nogen tilbage fra et saadant Hverv, end Ørsted fra de første Stænderforsamlinger. Han havde ogsaa store Fortjenester af det hele Stændervæsen, der neppe nogensinde var blevet, hvad det dog i Virkeligheden blev: en smuk og dygtig Skole for en tilkommende constitutionel Udvikling, havde ikke Ø. været Commissarius, havde han ikke ligesaa meget lettet Forhandlingerne ved sin jævne og billige Optræden, som befrugtet dem ved sin grundige Lærdom og mangehaande Erfaring. — Dog deler han ganske vist til Hælvten Fortjenesterne af vort Stændervæsen med den blide, venlige og i Sandhed frisindede **Joak. Fred. Schouw**, en Viinhandlersøn fra Kjøbenhavn og født sammesteds 7. Febr. 1789. Han havde 1811 taget juridisk Embedsexamen og var 1813 ansat som Undercancellist i det danske Cancelli, hvilken Stilling han dog opgav 1816 for ganske at kunne hellige sig Botaniken. Allerede 1812 havde han i den Hensigt bereist Norge; nu bereiste han i halvfjerde Aar Tydskland, Italien og Frankrig, og efter sin Hjemkomst ansattes han 1821 som overordentlig Professor i Botaniken. Som Botaniker, som Meteorolog og Geograph havde han længst erhvervet sig et Navn, der gik vidt over hans eget Fædrelands Grændser; og selv i Behandlingen af statsborgerlige Spørgsmaal havde han taget levende Andeel som Udgiver af Dansk Ugeskrift, som den ene Stifter af Trykkefrihedsselskabet, hvis Formand han var blevet, samt paa mange andre Maader. Nu kaldte Kongen ham som Universitetets Repræsentant ved Stænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg, og begge Steder valgtes han strax til Præsident. Den Orden og Uforstyrrethed, men fremfor alt den Billighed og Venlighed, hvormed han ledede Forhandlingerne, det Frisind, hvormed han vaagede over Ordets Frihed, og den Kraft, hvormed han værnede om Stændernes Anseelse og lovlige Betydning, ere ligesaa mange og uvisnelige Blomster i den Hæderskrands, hvormed et heelt taknemmeligt Folk omslyngede hans Isse. — Blandt de mere fremtrædende Personligheder i de norddanske Stænderforsamlingers to første Sessioner skulle vi endnu nævne (fra Roskilde): Bankdirectør P. G. Bang, Kammerraad J. C. Drewsen, Viinhandler H. P. Hansen, Lehnsgreve F. A. Holstein, Bankdirectør L. N. Hvidt, Godseier C. Neergaard, Godseier P. B. Scavenius, Generalfiskal F. V. Treschow, Godseier P. A. Tutein og Overretsassessor T. A. Ussing; (fra Viborg): Oberst L. F. Brock,

Gaardmand O. C. Kirk, Overretsprocurator C. R. Otterstrøm, Stiftamtmand C. G. Rosenørn, Godseier R. Roulund og Herredsfoged J. V. With. Endnu enkelte Andre turde jo vistnok ogsaa paa forskjellig Maade have gjort sig fortjente til Anerkjendelse; men de allerede nævnte maatte dog nærmest være at betragte som Forhandlingernes Bærere. Og imellem dem er der allerede een Bonde: et godt Tidens Tegn! Den danske Bonde, hvis Mund i Valdemarernes Dage gik i Baglaas, efterat Ole Stam forgjeves havde taget Ordet paa Isøre Thing, den oplod sig atter i Frederik den Sjettes Dage, og det paa Viborg Thing, med Ole Kirk.

447. Stavnsbaandet var brudt, Negerhandelen ophævet, Hæren gjort national, Jødernes Kastebaand sønderskaaret, Undervisningsvæsenet udvidet, Fattigvæsenet ordnet. Der var kæmpet ved Kvistrumbro, i Classens Have og ved Stralsund, ved Rahlsted, ved Bornhøved og Sehested, ligesom i Kongedybet, ved Seiers og Lyngør. Slottet var brændt og Byen brændt, Flaaden røvet og Norge fravristet os. Endelig var Stænderforsamlingen indført og dermed Tungebaandet overskaaret, og for første Gang i henved syv lange Hundredaar havde det danske Folk — ikke enkelte begunstigede Samfundsklasser — hævet sin Røst paa Thinge. Og alt dette var skeet, medens een og den samme Mand stod til Rors. Men nu var Kong **Frederik den Sjette** saare gammel. Med Undtagelse af Christian den Anden havde ingen af de kronede Oldenborgere opnaaet saa høi en Alder, og ikke engang Fjerde Christian havde staaet saa længe for Styret som han. Han havde overvundet forskjellige Sygdomme, og navnlig gjennemgik han en saadan i Sommeren 1833, af hvilken neppe Nogen havde ventet, at han atter skulde reist sig. Han blev nu atter syg, det var i den sildige Efterhøst 1839. Den haardnakkede Hoste, som altid havde plaget ham, tog stadig til, og daglig aftoge hans Kræfter. Dog vilde han ikke holde Sengen, og til det Sidste vedblev han at modtage dem, der søgte ham; thi hele hans Folk, Rige og Fattige, havde immer til bestemte Tider havt den frieste Adgang til ham. Endnu d. 2. Decb. var han, skjøndt næsten halvdøende, i Uniform ved Parolen, og den følgende Nat lod han sin Kammertjener læse høit for sig. Men Kl. 8¼ om Morgenen d. 3. Decb. 1839 sov han rolig hen, i en Alder af næsten 72 Aar, efter henved 56 Aars Regjering, og efterat have baaret Kongenavnet i 31¾ Aar. —

„Et Hjerte brast, der bankede ømt for Landet og for Folket;
Et Hjerte brast, der mildt har dømt og Dommen mildt fortolket" —

var det Vidnesbyrd, hans Folk gav ham med i Graven, og aldrig har vel nogen af vore Kongers Død gjort saa dybt og almindeligt et Indtryk. Hele den Slægt, som nu levede, var opvoxet under ham, og kun faae vare de, som kunde mindes nogen anden Herre. Man havde næsten vænnet sig til at ansee Danmarks Drot for udødelig, da man pleiede at regne, at det var over to Menneskealdre siden, at

en dansk Konge sidst døde (1766). Vel var han hverken nogen meget stor eller meget stærk Konge, og faae Regjeringer have været betegnede med saa mange og store Ulykker som hans; men det var næsten, som om han og hans Folk vare nærmere sammenvorede i enhver ny Ulykke. „Han var dansk som Danrigets bedste Mand —" derom vare alle Folk enige; og fandt man end stundom, at det kunde være Tvivl underkastet, hvorvidt ethvert af hans Regjeringsskridt havde været saa klogt anlagt og kraftig gjennemført, som ønskeligt kunde været, saa priste man dog hans Mildhed og Jævnhed, hans Trofasthed og usvigelige Ærlighed. „Han har os Alle kjær," sagde man med Stolthed, og aldrig har noget Folk hyklet mindre, end naar det danske sang med Digteren om den elskede Fyrste: „Ham skinner Kjærlighed af Øie." — Hvad man saa end maatte ville sige om Kong Frederik. han tilfredsstillede sin Samtid i en saadan Grad, at det er klart, at den ikke havde kunnet bære nogen synderlig større eller stærkere Konge, glad, som den var, over hans Godhed. Derfor udtonede ogsaa Smerten over hans Død sig i en Rigdom af deilige Sange; derfor bar Folket ham paa sine Skuldre til Roskilde Domkirke, saa ogsaa det kunde med Sandhed vorde sjunget:

„Hans Bønder ham bar, som Valdemar,
Som Frode, om Land med Taare klar."

---

448. Landgreve Carl af Hessen-Cassel var gift med en Søster til Christian den Syvende. Da han 1788 laae i Norge for at gaae ind i Sverrig, havde han sin Familie hos sig. Som vi ovenfor bemærkede, gjorde **Kronprinds Frederik** dette Tog med som Frivillig; men under sit Ophold i Norge forelskede han sig i sit Søskendebarn, Landgrevens ældste Datter, Prindsesse **Marie Sophie Frederikke,** født i Hanau 28. Octb. 1767, altsaa netop tre Maaneder ældre end han. Hun var et yndigt Væsen; sin Høihed holdt hun over, men hun var mild og nedladende og hjertensgod. Som Kronprindsens Brud vandt hun hurtig Folkets Kjærlighed, og da det unge Par havde holdt Bryllup paa Gottorp Slot (31. Juli 1790), holdt de faa Uger senere (14. Sept.) et Indtog i Kjøbenhavn, der ikke blot forherligedes ved Digternes Sange samt Konstnernes Triumphbuer og Transparenter, men hvori det hele Folk deeltog med Hjertets usfrømtede Glæde, saa Beretningen derom gik som en Tryllesaga til den anden Slægt. — De havde otte Børn med hinanden, to Sønner og sex Døttre, men de fex af Børnene gik bort i det første Aar, og kun to Døttre overlevede Forældrene. Med christeligt Taalmod bar hun denne sin tunge Skjebne, der blev dobbelt tung, da hun ikke kunde forblive uvidende om, at der var Mange, som meente, at hendes ældste Barn, en Søn, var ikke død, men udsat og ombyttet med et dødt Barn. Vi ville imidlertid haabe, at dette Rygte har været bygget paa den allerløseste Sand, og at den ædle Dronning har følt sig overbeviist om dets Grundløshed. Vi forlade det altsaa. — Mens Kongen var i Wien (1814-15),

styrede Dronning Marie Regjeringen, men ellers blandede hun sig ikke i Statssager. Hendes Liv randt hen i stille Velgjørenhed, med Læsning og Skrivning. Ikke blot vedligeholdt hun en jævnlig Brevverling med alle Linierne af hendes Fyrstehuus, af hvilke hun elskedes og æredes som en Moder, men hun beskæftigede sig flittig med gudelig og historisk Læsning, og fremtraadte selv, skjøndt uden at lægge Navn til, som genealogisk Forfatterinde, idet hun udgav „Supplement-Tafeln zu J. Hübners genealogischen Tabellen I—VI" (Kbhvn 1822-24). — I mange Aar var hun meget legemssvag, men det er hyppig Tilfældet med hendes Faders Slægt, som desuagtet pleier at opnaae en høi Alder. Saaledes ogsaa hun. Paa trettende Aar overlevede hun sin Husbonde, men bevarede til det Sidste sin Ungdoms friske og varme Kjærlighed. En Morgen vaagnede hun saa glad; hun havde i Drømme seet sin Husbonde, der havde vinket ad hende, idet han sagde: „Gammel Kjærlighed ruster ikke, Marie!" Et Par Dage efter var hun sagte henslumret (21. Marts 1852).

---

449. „Under Hermod Odins Hest, ottebenet, sprang udmærket:
Satte med sin Baldersgjest over Helhjems-Sprinkelværket,
Bar ham ind og bar ham ud, som en Beiler til sin Brud.
— Derfor end i Tider fjerne Folk i Hytte og i Hal
Skal med Brage og med Hjærne prise Hermod Hovedskjald,
Der, som Adam Oehlenschläger, tømte alle Asers Skaal
I der store Bragebæger, rakt af Frigg' ved Balders Baal." —

Ad. Olearius „den Meget berømte" (1599-1671) var født i Aschersleben, men blev tidlig Hofmathematicus og Bibliothekar hos Hertug Frederik den Tredie af Gottorp, i hvis Ærinde han to Gange gik til Ruslands Czar og den sidste Gang tillige til Persiens Schah. Efter sin Hjemkomst oversatte han baade Schah Saadis Rosenhave og Lokmans Fabler og gjorde sig paa forskjellige andre Maader fortjent og berømt i Literaturen. Hans tydske Navn var Oelschläger, og der er et Sagn, at Slægten Oehlenschläger skal nedstamme fra ham. — Om det er mere end et Sagn, skulle vi ikke afgjøre, thi det var først i vore Fædres Dage, at et Skud af den nævnte Slægt gjorde Navnet udødeligt. **Adam Gotlob Oehlenschläger** (opkaldt efter den gamle Grev Moltke) var efter borgerlig Regning født 14. Novb. 1779, og det paa Vesterbro. Hans Fader, en lystig og ærlig Sydslesviger, hvis Fædre i flere Slægtled havde været Organister og Skolelærere trindt i hans Fødeegn, døde som Organist i Frederiksberg og Forvalter ved Slottet. Hans Moder derimod, et fromt og kjærligt, men svageligt Væsen af halv tydsk, halv dansk Oprindelse, gik bort, forinden Sønnen endnu havde hjembragt et eneste Laurbærblad. Hun havde seet ham som den ædle Chr. Storms elskede Discipel, hun havde seet Faderen gaae forgjeves med ham til en Handlende, for at faae ham anbragt paa dennes Contoir; hun havde seet ham tage fat paa de lærde Studier og atter lægge dem tilside; at vandre ind ad Maler-

academiets Port og atter ud af den; hun havde seet ham som en maadelig Skuespiller; hun saae ham kun ikke som Aladdin beherske Lampens Aand. — Han havde dog allerede skrevet mange Digte, saa mange, at L. Kruse kaldte hans Versefabrik Vandmøllen; hans Phantasi og Hjerte havde allerede vundet ham ædle og aandrige Venner i Brødrene Ørsted (af hvilke Anders siden blev hans Svoger), Brødrene Mynster, Ægteparret Rahbek (med hvilket han senere selv besvogrede sig, da han ægtede Kammas Søster) og vel endnu Flere; ja selv Baggesens Opmærksomhed havde han til en vis Grad tiltrukket sig; han havde atter taget fat paa Studeringerne og sad just midt i det juridiske Embedsstudium; da skøde Kanonerne fra Lassens Prøvesteen og Willemoes' Flaadebatteri det nye Hundredaars Nyaarsmorgen ind hos os, og Skjærtorsdagskampen befrugtede hans Aand, hævede den til en Sang, som skal trodse Tiderne, en Sang, som i meget har fostret vor Nutid, som endnu skal indtrykke sit Stempel paa vor Fremtid. — Slaget i Kongedybet var vel ingen Seier i dette Ords almindelige Betydning, men efter Omstændighederne var allerede det en Seier, ikke at være beseiret. Vore Sømænd havde kæmpet som Fortidens Helte, og ikke de alene, men alle de mange, man i Hui og Hast havde sammenskrabet paa Gaderne og sammenstuvet i de svinebundne Blokskibe; vor Ære stod hævdet og uplettet, ja forynget, og Dannebrog vaiede saa stolt som nogensinde. Deraf det kjække Mod i den oehlenschlägerske Sang, som ingen ond Bevidsthed har knækket, ingen Feighed eller Skjændsel vanæret; deraf det freidige, vingelette Haab, som intet Uheld har kuet, intet Nederlag nedslaaet; deraf den Kjærnefriskhed, den ærlige Djærvhed, den sunde og naturlige Lystighed, som ingen Raaddenhed har anstukket, ingen Løgn afmandet og ingen Harme, ingen Vrantenhed forpestet. — Et Par Aar senere, just som Thorvaldsen havde gjenskabt sin Jason, gjorde Oe. Bekjendtskab med Steffens, et Bekjendtskab, som han selv med fuldkommen Føie tillagde en ganske særegen Betydning. De to Helte stødte sammen, og det var atter en ulige Kamp. Oe. blev ikke Seierherre i den; han blev dog egentlig heller ikke beseiret; han fik kun sine gamle Vaaben saaledes skamhuggede, at han maatte omsmedde dem for at kunne gaae frem fra Seier til Seier. Og det gjorde han. — Allerede i „Digte" (1803) „fremtraadte han som den nye Tids Herold, og i en lang Række af Skuespil og Digte, udsprungne af høi Begeistring og gjennemglødede af dyb Følelse, vedblev han at fremstille og besynge os store Optrin af Menneskelivet, navnlig af Nordens Oldtid. Som Mythen fortæller om Hermod hiin Rappe, der paa Sleipner efter Balders Død gjestede Helhjem og hjembragte Gaver til Aser og Asynier, saaledes hentede han herlige Skatte i vore Oldskrifter til Gaver for vort Folk og dets Frænder." St. Hansaften=Spil var en livlig og phantastisk Fremstilling af en Folkeforlystelses afverlende Scener. I Vaulundurs Saga „skabte han en fortællende Form, hvis naive Simpelhed og episke Anskuelighed, hvis alvorlige og mandige Charakteer sluttede sig paa

det Fuldkomneste til Digtets Stof og henfatte Læseren i en Tid og en Verden, som laae udenfor det Nærværende." Til Aladdin hentede han det rige Stof fra Østerland, men gjennemglødede det med den varmeste Livsfylde, mens hans Phantasi boltrede sig i den skjønneste Frihed mellem de ligesaa dybe som deilige Billeder. I Langelandsreisen og en Mængde andre lyriske Smaadigte viste han en Friskhed og derhos en Modenhed, der lod „en besindig Konst beherske de svulmende Følelser og den blomstrende Phantasi," og vidste for ethvert Stof at vælge de rette og de tilsvarende Former. Og nu Freias Alter, der fremkaldte saa mangen en haard og bitter Dom! Dets ungdommelige Overgivenhed vilde dog altid have beredet mangen af dets Dommere et bedre Navn, end han kunde hente sig ved sin afstadige Gnavenhed. — Men saa kom de „Nordiske Digte" (1807), hvori Thors Reise til Jotunheim, et ypperligt episk Digt, der behandlede den sindrige Mythe med et troskyldigt Lune, en hidtil ukjendt og eiendommelig Kraftfylde; samt Sørgespillene Hakon Jarl og Baldur hiin Gode. I det sidste havde en skabende Indbildningskraft ligesom gjenfødt den gamle Gudeverden, og „dets græske Form, dets melancholske Høitidelighed passede sig godt for Emnets simple Storhed og dybe Alvor." Det vandt dog aldrig den Indgang i Almeenheden som Hakon, der fremstillede Christendommens Kamp med Hedenskabet. Endnu aldrig havde Fortidens Kraft saaledes gjennemtrængt og oplivet noget dramatisk Arbeide; og aldrig havde hidtil „den ædle Simpelhed, forenet med mandig Alvor og Kraft i Udtryk og Tale, i den Grad aabnet Øie og Øre hos den yngre Slægt for den høittravende Svulst eller rimede Hverdagstale, man nys havde taget for Poesi." — Endnu inden „Nordiske Digte" udkom, var Oe. reist udenlands. I Aarene 1805-09 bereiste han Tydskland, Frankrig og Italien, allevegne berigende sin Aand ved interessante Bekjendtskaber med Mennesker og Naturen. Men han tog Norden med sig paa sin Reise, fra hvilken han først hjemsendte sin Palnatoke, siden Axel og Valborg, for ikke at tale om forskjellige andre Digte. — Han var allerede Nordens største Digter: det Skjønneste, som hidtil var aabenbaret os om de høie Guder, havde vi modtaget igjennem ham; vore Fædres stolte Heltefærd og vore Mødres trofaste Kjærlighed havde han skildret os som ingen Anden. Naar han greb Harpen, da sang han ikke som den, der havde havt et Syn, hvilket han nu vilde beskrive, men han sang de store Skikkelser lyslevende frem for vore Øine, saa vi selv fik Synet af dem. Og dertil den rige Mangfoldighed i de vexlende Former, dertil den hjemlige Tone, den klangfulde Vellyd i Sprogets Malm! Intet Under, at han var Folkets Yndlingsdigter, intet Under, at han rev Gamle og Unge med sig, at der sluttede sig en Kreds af begeistrede Ynglinger omkring ham, for hvem ethvert Ord var helligt og uantasteligt, der udgik fra Mesterens Mund. Skade kun, at man ikke tilbørlig kunde vurdere Oe. uden at undervurdere Baggesen, at man ikke samtidig kunde glæde sig over dem begge! Dog — vi ville ikke

atter opripppe en Strid, fra hvilken vi alt eengang have bortvendt os med Smerte, i hvilken Oe. desuden selv tog saa ringe en Deel. Med Correggio, Stærkodder, Hagbart og Signe fortsatte han Rækken af sine Sørgespil, igjennem hvilke han ogsaa fra Scenen udøvede saa mægtig en Indflydelse paa det store Publicum; i Aly og Gulhyndy gav han os atter et yndigt østerlandsk Eventyr; i en Mængde Romancer og lyriske Smaadigte bar hans Muse maaskee endnu skjønnere Frugter; og i Helge, et episk Digt (1814), naaede han, saa forekommer det os, sit Høidepunkt, uden at vi dog dermed ville forbinde Begrebet om nogen Dalen. Thi Hroars Saga (1817), Nordens Guder (1819), Erik og Abel (1820) og mangt et senere Digt ere visselig Ædelstene af saa reent et Vand, at mangen en verdensberømt Digter har ingen skjønnere i Diademet om sin Pande. — Vi kunne imidlertid ikke fortsætte Opregningen af hans berømteste Værker; vi skrive ingen Literaturhistorie; om hans øvrige Virksomhed maae vi fatte os med største Korthed. Han havde den samme Svaghed som Baggesen, at han gjerne vilde være tydsk Digter tillige; derfor oversatte han ikke alene de fleste af sine Digte paa Tydsk, men enkelte af dem skrev han endog først i dette Sprog. Tydskerne toge ham naturligviis til Indtægt som en af deres, men han var altfor nordisk til at kunne fattes af dem, altfor hjemlig, til at ikke det Bedste hos ham maatte gaae tabt under Forklædningen; og Nordens største Digter, sin Samtids Digterkonge, blev kun en Digter af anden Rang paa det tydske Parnas. Ogsaa Engelskmænd og Italienere, Franskmænd, Finner og Serber og mange andre Folkefærd søgte igjennem Oversættelser at tilegne sig forskjellige af hans Frembringelser; men ingensteds havde han naturligviis Skyggen af den Indflydelse, som han udøvede i Hjemmet paa begge Sider ad Sund og Kjøl. Han havde her en Indflydelse, som aldrig nogen anden Digter, ikke engang Holberg; og de tre Folk af fælles Rod, som Politiken igjennem Hundredaar havde adsplittet, sang han atter sammen ved sin Harpes Toner. Han var den nye Stærkodder, Søn af Storværk, der atter samlede Nordens tre Par Arme til nyt Storværk, efter at han havde gjenforenet Aanderne; og saavidt som den nordiske Tunge rækker, saavidt strakte sig hans Tryllestav: allevegne klarede han Blikket, varmede Hjertet og styrkede Villien, allevegne gjenvakte han Bevidstheden om Nordens Eenhed, allevegne lyttede man med lige Kjærlighed til hans Sang. Enhver ny Seier, han vandt sig, glædede det hele Norden; Norge og Sverrig kappedes med Danmark om at forherlige hans Seiersbane. Det var dog nærmest Tegnér, hvem det blev forundt at være det store Folkehjertes levende Udtryk, da han i Lunde Domkirke (1829) kronede med Laurbærkrandsen

„. . . . . den nordiska sångarekungen,
Tronarfvingen i digtningens verld (ty tronen är Gøthes)." —

Men Tegnér talte ikke af sig selv, det var det treenige Norden, som talte igjennem ham. — Hædret af sit eget Folk og dets Fyrster, hædret ogsaa i rigt Maal af fremmede Folk og Fyrster, levede den feirede

Digter en lykkelig Manddom, en lykkelig og kraftig Alderdom, indtil det Sidste benaadet med Sangens Gave. Den Aften, han fyldte de syv Gange ti, havde Alt, hvad Danmark eiede af Konst og Videnskab, endnu engang samlet sig for at feire ham; og den smukke, kraftige Olding sad ungdomsfrisk i sit Høisæde. Det var dog sidste Gang. Kort efter blev han syg, og to Maaneder senere var hans Livs Lys udslukket. Han døde 20. Jan. 1850, og faae Dage derefter fulgte et uoverskueligt Ligtog ham til Frederiksberg Kirkegaard. Der hviler nu hans Støv imellem de forudgangne Kjæres. I Krandsen paa Kirkemuren ved hans Hovedgjerde byggede en Sangfugl sin Rede.

---

450. „Med Sagastav og Vederssværd i Haand
Han arved Saxos Blik og Kingos Aand;
Fra gamle Nord hans Øie saae mod Østen,
Og Aander har han vakt ved Kæmperøsten."

Det er **Nik. Frederik Sev. Grundtvig,** om hvem disse Linier ere sungne, og hvem „Nogle priste som dybere og ægtere nordisk" end selve Oehlenschläger, hvem man derfor ogsaa har kaldt Nordens største Digteraand, mens man i Oehlenschläger fandt dets største Digter. — Gr. er et Skud af en gammel sjællandsk Præsteslægt og født i Udby ved Vordingborg 8. Sept. 1783. I sit niende Aar kom han over til Jyllands Heder, hvor han i sex Aar voxede op, mens han „morede sig med Bønderne, Bierne, Hvitfeldts Krønike, Holbergs Kirkehistorie, Comedier og Niels Klim, Tusind og een Nat samt en aarlig Reise til Hjemmet." Gik saa to Aar i Aarhuus Skole, hvor han „stræbte at fordrive Kjedsomheden med at gjøre Vers og med at læse i Keiser Carls og Holger Danskes Krønike samt i Suhms Bog om Odin." Blev Student 1800, var et halvt Aar senere et Øienvidne til Slaget paa Rheden, og hørte saa sin Fætter Steffens over Gøthes Digte, den eneste Forelæsning, han nogensinde udholdt at høre til Ende. Samme Aar (1803) tog han theologisk Embedsexamen, hvorpaa Bornholmeren P. N. Skovgaard, der næste Aar blev et af de mange Offre for den usalige Tryllelivang, gjorde ham „bekjendt med Vedels Saxo, Claussens Snorro, Sandvigs Edda og den virkelige Tilværelse af en islandsk Bogskat fra Middelalderen." 1805-08 var han Huuslærer paa Langeland, „og her kastedes Loddet for hele hans Fremtid, under Omgang i Aanden med Shakespeare, Gøthe, Schiller, Oehlenschläger, Fichte, Steffens og Schelling." Paa Valkendorffs Collegium, hvor han laae 1808-11, traadte han i et inderligt Venskab til Herslev og Sibbern, der indførte ham hos N. Treschow, Sverdrup og Brødrene Ørsted. — Imidlertid havde han gjort et langt Besøg hos Nordens gamle Guder (beskrevet i Mythologien fra 1808) og var med det Samme blevet Vidne til „Kæmpelivets Undergang i Norden" (1809-11). „Med Stade i Nordens Oldtid og gjennem det Billedsprog, den laante ham, udtalte han en eiendommelig nordisk Anskuelse af Menneskelivet i det Hele og de Betingelser, der kræves

til dets Udvikling. Hans historisk=poetiske Livsbetragtning gik ud fra, at et Folk kan kun levende fortsætte sin Bedrift, naar dets Aand, dets eiendommelige Livskraft, er over det og virker i det. — Men den samme Betragtning maatte han gjennemføre paa kirkelig Grund, hvor ogsaa Christenfolkets Liv er afhængigt af, om det tilegner sig den Aand, som fra Begyndelsen skabte dette Folk og gjorde sine Gjerninger i det." Han stødte dog her an imod alle kirkelige Magter og Myndigheder. — Biskop Balle var ældet under sin Kamp for Christi Kirke; i en lang Aarrække havde han næsten ene maattet føre den imod den verdslige, den kjødelige Viisdom; nu havde han nedlagt sin Bispestav. Men hans nære Frænde, opnævnt i Daaben efter ham og hans Hustru, var allerede modnet til Mand, og kjækt traadte han i Skranken mod den aandløse Vantro. „Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Huus?" spurgte han i sin Dimisprædiken den studsende Samtid (1810), dog uden at angribe nogensomhelst Personlighed. Men „ganske uformodentlig" ragede han desuagtet i en Strid med næsten hele Hovedstadens Præsteskab, som fik en uberegnelig Indflydelse paa hans Livsbane. Med Nød og neppe blev han ved Balles Indflydelse Capellan hos sin Fader (1811), men maatte efter dennes Død (1813) ligge i fulde otte Aar ledig uden at kunne opnaae noget Embede, ja næsten uden at kunne faae Lov til at bestige nogen af Kjøbenhavns Prædikestole. Han „førte da et Slags Eremitliv i Hovedstaden mellem Bøgerne og nogle faae gode Venner, som F. V. Treschow og Ingemann," men udgav imens en Mængde større og mindre Digte, forskjellige Prædikener samt en Deel historiske, politiske og polemiske Skrifter. Nyaarsgaverne Idunna og Saga samt „Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng" ere fra 1811-12. Men nu udkom: Roskilde=Riim med Roskilde=Saga, Kvædlingerne, Heimdal, Bjovulfs Drape, Bibelske Prædikener samt Tidsskriftet Dannevirke (1816-19) tilligemed de mesterlige Oversættelser af Saxos Danmarks=Krønike og Snorros Kongekrønike (1818-22). — Endelig kom han dog atter i præstelig Virksomhed: 1821 kaldtes han uden Ansøgning til Præst i Præstø, og forflyttedes næste Aar efter sit eget Ønske til residerende Capellan ved Frelsers Kirke paa Christianshavn. Men 1825 skrev han „Kirkens Gjenmæle" mod Clausens „Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning" osv. Dette Skrift bragte ham ikke alene under Politiets Censur, „hvis Sørgelighed selv for de ustraffeligste Skribenter han af ti Aars Erfaring lærte tilbunds at kjende;" men i Forening med forskjellige tilstødende Omstændigheder gjorde hans Domfældelse det til en personlig Nødvendighed for ham at udtræde af Statstjenesten. Der var vistnok Feil paa alle Sider, ogsaa paa Gr.s, men glemmes skal det aldrig, at det var hans Angreb paa Clausen, der vakte saa livlig en Kirkekamp hos os, som den ikke var seet siden Luthers Dage. Det var af denne Kamp imellem de to grundforskjellige Hovedretninger, at der i den danske Statskirke fødtes et Liv, en Bevidsthed, der med Guds Hjelp, saa haabe vi, skal paa en glædelig og velsignelsesrig Maade gjøre sig

kjendelig i den danske Folkekirke. — Ved „Frederik den Sjettes uforanderlige Naade“ var Gr. paa ottende Aar „fri Aftensangsprædikant“ i Frederikskirken paa Christianshavn, men indtraadte 1839 paany i Statstjenesten som Præst ved Vartou. Thi som meget havde klaret sig under Kampen, var ogsaa mangt et Forhold blevet klarere for ham selv, og navnlig havde han i Sognebaandets Løsning fundet den Udvei, ad hvilken der var fuldkommen kirkelig Frihed at opnaae baade for Menighedens læge Medlemmer og dens Lærere. Med Pen og Mund er han siden vedblevet at virke til Troeslivets Bestyrkelse gjennem christelig Oplysning og kirkelig Frihed; arbeidede ogsaa trolig for dette Maal baade under den grundlovgivende Rigsforsamling og paa de følgende lovgivende Rigsdage. Saalænge Danmarks Folkekirke staaer, skal den derfor seent glemme „det gamle Troesvidne, hvis kirkelige Virksomhed er kirkehistorisk, hvis Taalsomhed og Frisindethed er det ligesaa.“ Men det er naturligviis nærmest hans Belysning af Daabspagtens Forhold til Skriften, der hæder ham hans store kirkehistoriske Betydning. Til denne slutter sig hans Betragtning af det levende Ord som Livets Datter og Livets Moder. At han gjenfødte Psalmesangen hos os, er ved Siden heraf det Mindre, skjøndt allerede dette vilde været nok til at sikkre et Eftermæles Uforgængelighed. — Vi vende os til hans øvrige Virksomhed. Som folkelig Forfatter nød han en aarlig Understøttelse af Statskassen, fra den Tid han oversatte Saxo; denne beholdt han efter sin Entledigelse, men opgav den uopfordret, saasnart han blev Præst ved Vartou. Ligeledes understøttede Kongen ham til tre engelske Sommerreiser (1829-31), hvilke han nærmest foretog for at undersøge de angelsachsiske Haandskrifter i de store engelske Bibliotheker; men ved Siden ad lærte han Engelskmændene at lægge sig efter de rige Oldskatte, der havde draget ham. Samtidig og senere udgav han: Theologisk Maanedsskrift (1825-26), Christelige Prædikener (1827-30), Kronikerim til Børnelærdom (1829), Nordens Mythologi eller Sindbilledsprog, maaskee det mest sterladne Udbytte af hans hele mærkelige Forfattervirksomhed (1832), Haandbog i Verdenshistorien (1833-44), Phenixfuglen (1840), Bragesnak (1844), Græsk og Nordisk Mythologi (1846), Ugebladet „Danskeren“ (1848-52), for ikke at omtale et næsten uoverskueligt Antal mindre Skrifter om fædrelandske, folkelige og kirkelige Anliggender, samt Taler, Prædikener, Digte og Ordsprogsamlinger osv. osv. — „Hans dristige Billeder mangle stundom den rette Takt, og hans dybe Tankefylde udtrykker sig ofte gjennem et dunkelt Sprog,“ saaledes have Nogle dømt, og de meente, at Staven over ham var brudt med det Samme. Til en vis Grad kan hiin Anskuelse vistnok være berettiget, men ikke mindre berettiget er den modsatte, som netop fortrinsviis hos ham finder Dybde og Høihed i Tanken, Varme og Fylde i Følelsen, Kraft og Eiendommelighed i Udtrykket paa det Inderligste sammensmeltede med den jævneste, klareste Danskhed, den simpleste Naturlighed og den barnligste Ynde. Man har endvidere villet bebreide ham

hans „rasende Had" baade til det verdslige, det geistlige og det videnskabelige romerske Rige, men man skal idetmindste have vanskeligt ved at godtgjøre, at han dømte, hvad han slet ikke kjendte; og naar han tidt og ofte vilde paavise os, at al vor Fortræd var enten latinsk eller tydsk, turde det vel nok hænde, at deres Antal, som kunde ønske at gjendrive ham, bliver daglig mindre. — 1838 holdt han en Række offentlige Forelæsninger over den nyere Tids Historie, som Kjøbenhavn neppe havde hørt Mage til siden Steffens' Dage. 1843 holdt han ligeledes offentlige Forelæsninger over den græske og nordiske Mythologi. „Skolen for Livet" fandt immer i ham sin første og rette Talsmand, og fik han end ikke Sorø Academi omformet til en dansk Hoiskole, maa han dog sikkerlig betragtes som den rette Aneherre baade for Folkehoiskolen i Rødding og de bedre blandt vore høiere Bondeskoler. Desuden var han en af Stifterne af „Dansk Samfund" (Kjøbenhavn 1839), deeltog med Iver i den fredelige men haarde Kamp for Bevarelsen af Sønderjylland samt i den endnu fredeligere for Nordens Eenhed, hvorfor han ogsaa var en af Deeltagerne i Studentertoget til Christiania (1851) ligesom tidligere i Kjøbenhavnernes Besøg paa Skamling (1844). Men da Oprøret udbrød i Hertugdømmerne, og Danmarks Konge samtidig kaldte sit Folk til Kamp og til Frihed, da mylrede det med kraftige Sange fra den gamle Bardes Harpe, da var det ham, der baade i Thinget og i Pressen fremfor nogen Anden opfordrede til Tillid til „Gud og Danmarks Lykke;" opfordrede til at fastholde den gode Ret, vore Soldater havde hævdet os med Sværdet, saa at Underhandlerne ikke atter bortskreve den med Pennen; opfordrede tillige til at bevare og udvikle al den borgerlige Frihed, der af vor Konge var skjenket os. — Et saa mangfoldig bevæget, i de forskjelligste Retninger dybt indgribende Liv have kun de færreste af vore Bannerførere levet. Det Sandeste, af hvad vi vide om de høie Guder, have vi modtaget af den Samme, der sang som ingen Anden et „Ære være Gud for sit Julebud!" den Samme, der som Guds Ords levende og virksomme Forkynder ved Ord og Skrift dannede sig en Menighed, der ligesaa lidet begrændses af Landeskjellet som af Sogneskjellet, og vakte Aander ved sin Kæmperøst selv iblandt fjerne og fremmede Folkefærd. — Hvad han som Digter og Historiker har bidraget til at klare Blikket for Verdens Historie i Almindelighed, for Nordens og Danmarks i Særdeleshed, vil vistnok først blive ret anskueligt, naar Rækker af Aar ere henrundne; men da turde det vel ogsaa give sig, at kun Faae have havt det Syn for det spredte Christenfolks Historie som han. Den største Deel af sit Liv levede han midt i Hovedstaden som en Eneboer; og aldrig var dog nogen mindre bange end han for at gribe kraftig ind, hvor de stridende Anskuelser sydede og gjærede, snart for at stille sig ene mod en herskende Folkemening, snart for at gaae lige saa ene mod paatænkte eller gjennemførte Skridt af Regjeringen. Snart har derfor den offentlige Mening hævet ham til Skyerne, snart har den efter Evne stræbt at trykke

ham; altid har den dog anerkjendt hans hensynsløse Villighed og studset ved hans kraftige Eiendommelighed. Selv har han engang erklæret, at, da han havde læst Oehlenschlägers Nordiske Digte, da indsaae han strax, at, hvis han nogensinde voxede ham til Skuldrene, voxede han aldrig høiere. Efter Oehlenschlägers Bortgang fandt Norden dog neppe Nogen, der var nærmere til Thronfader end han, og altid vil han blive en af sit Folks ypperste og mærkeligste Digtere, saalænge „Modersmaal er det Kraftens Ord, som lever i Folkemunde," saalænge „Den signede Dag med Fryd vi seer af Havet til os opkomme."

---

451. Man har kaldt Oehlenschläger Nordens Digterkonge og Grundtvig Nordens Prophet, og man har da tillige kaldt **Henrik Steffens** Ypperstepræsten, der indviede og salvede dem begge til deres beskikkede Embeder. — Født i Stavanger 2. Mai 1773 af en tydsk Fader og en dansk Moder, studerede St. først i Danmark, bereiste saa Norge som Mineralog og studerede dernæst ved forskjellige tydske Universiteter, ja var endog i et Par Aar (1796–98) Privatlærer ved et af disse (Kiels). Paa ottende Aar var han fraværende, men vendte saa tilbage til Kjøbenhavn, hvor han i to Vintre (1802–04) holdt offentlige philosophiske og æsthetiske Forelæsninger, men i den mellemliggende Sommer gjorde en ny geognostisk Reise. Lynene laae paa hans Tunge, og de sloge ned i Aander som Oehlenschläger og Grundtvig, Mynster og begge Ørstederne. Aldrig før havde det vingede Ord lydt saaledes i de gamle Høresale, aldrig før havde man i dem modtaget saa levende et Vidnesbyrd om det frie Ords valdige og henrivende Magt. Men ogsaa udenfor Høresalene virkede han i Selskaber og Lønkamre ved sin vidunderlige Livlighed, sin uudtømmelige Aandrighed, saa fra dette hans toaarige Ophold i Hjemmet begynder man med Rette en ny Tidsregning i dansk Konst og dansk Videnskab. „Da han som en ny Ansgarius," siger Oehlenschläger, „havde foresat sig at omvende vore skjønne Aander, var det ham vistnok ret kjært i mig at træffe en ung rask Hedning, der paa sin Maade kunde hjelpe til med, naar han først selv var bleven døbt. Han begyndte at tale med mig Kl. 11 om Form., og vi bleve ved til Kl. 3 om Natten, altsaa i fulde sexten Timer. Derpaa sov jeg hos ham, men sprang drømmende og larmende ud af Sengen, da jeg havde slumret noget. Morgenen derpaa skrev jeg Guldhornene." — ɔ: det Digt, i hvilket Oehlenschläger første Gang var Oehlenschläger. Men uagtet denne vidunderlige Indflydelse, eller vel netop paa Grund af den, mødte St. megen og ivrig Modstand i Kjøbenhavn. De, der havde Magten ihænde, vare ham haardt imod, og navnlig var dette Tilfældet med Hertugen af Augustenborg, Universitetets Patron. Herhjemme havde man ingen Brug for ham, og 1804 modtog han Kaldelsen som mineralogisk Professor i Halle, hvorfra han 1811 gik som Professor i Physik til Breslau og 1832 som Professor i Naturvidenskaberne til Berlin. Her døde han 13. Febr. 1845. — Fra 1804 tilhører hans Virksomhed nærmest Tydskland,

mangeartet og storartet som den var. I Naturvidenskaberne, Philosophien, Romanen osv. leverede han en Mængde Skrifter af den mest indgribende Betydning, men samtlige affattede paa Tydsk. Han dvælede dog ofte og gjerne i sine Tanker og Skrifter ved det fjerne og høie Norden, som han ogsaa et Par Gange besøgte, og hvis Sønner han altid modtog med aabne Arme. Endnu 1840 deeltog han i de skandinaviske Naturforskeres Møde i Kjøbenhavn, hvor han atter talte indtrængende og ildfulde Ord til Nordens Sønner. Det var for en fælles nordisk Videnskabelighed, han førte Ordet, saa dansk i Følelse, i Tankegang, ja i Sprog, at ogsaa han godtgjorde det gamle Ords Sandhed, at Æblet triller aldrig saa langt fra Stammen, det jo smager af Roden. Men hans Mindeskrift skal det være, at det var ham, som „først stødte i Heimdals Luur" hos os; og var hans Gjerning i det Fædreland, han havde tabt, eller rettere: som havde tabt ham, og som han altid længtes efter, var hans Gjerning her som et Lynglimt, der pludselig oplyste Mørket og forsvandt; den var dog et Lynglimt, som tændte.

---

452. I 1801 fødtes os Oehlenschläger og Grundtvig; i 1807 fjæredes der os atter fire Digtere: Blicher, Ingemann, Heiberg og Hauch. — **Steen St. Blicher** fødtes i Vium af en gammel jydsk Præsteslægt 11. Octb. 1782. Efterat han havde taget de to første Examiner, var han et Par Aar Huuslærer paa Falster, men laae atter i Kjøbenhavn for at tage Embedsexamen, da Bombardementet kaldte ham paa Volden. Sin Bopæl, alle sine Bøger og Papirer fik han brændt, med Nød og neppe slap han selv hjem til Jylland, fik først halvandet Aar senere sin Atteststats, var saa en kort Tid Adjunct i Randers, dernæst paa niende Aar Forpagter, men blev endelig (1819) Præst, sidst i Spentrup ved Randers. Til præstelig Virksomhed havde han dog neppe nogensinde følt et virkeligt indre Kald. Efter et Liv, hvori han havde havt „mange Uheld og tunge Sorger at kæmpe imod," maatte han tilsidst opgive sin Embedsgjerning. Ni Maaneder senere døde han (26. Marts 1848); og da havde Døden alt længe været det Bedste, hans Venner kunde ønske ham. — Det var dog ikke hans Død, vi her skulde dvæle ved; det var hans Liv og dets Gjerning. Paa Falster forelskede han sig i Ossian, og 1807-09 gav han os en mesterlig Oversættelse af den „kongelige Skjald, hvis mægtige Harpeslag vistnok stærkt have indvirket paa hans poetiske Retning." Han selv vidste dog endnu ligesaa lidet som hans Landsmænd, hvad der boede i ham, og han passede Jagten med langt større Troskab end Digtningen; thi han var en vældig og lidenskabelig Jæger. 1814 udgav han vel et Bind Digte og 1817 et andet Bind („Jyllandsreisen"); men endnu havde vore Kritikere ikke Andet at sige om ham, end at han udmærkede sig „ved Præg af et eget indre Liv, der stræber poetisk at aabenbare sig ved egne, ofte ret kraftfulde Toner." Han havde ikke i rette Tid vundet sig en Kreds i Hovedstaden, i hvis Bifalds

Solskin han kunde pleies og trives, paa hvis høie Lovtaler hans Navn kunde bæres over Land. Ikke engang hans Bautastene (1823) kunde ret drage Øinene til sig, og da Sneeklokken udkom (1826), maatte han endnu nøies med det tarvelige Navn af „Ossians heldige Oversætter." — Men imens havde han pløiet de jydske Heder med sit speidende Blik. Her havde han søgt at nedslaae Kummeren over ulykkelige huuslige Forholde og knugende Næringssorger; og han havde lært at „udtrykke i folkelige Toner, hvad der rører Hjertet og løfter Sjælen, selv midt paa Heden, naar Solstraalen, hilset af Lærkens Sange, gjør hver Dugperle paa Lyngtoppen til en Diamant." „Stille og merkladen er vel min Hede," sang han selv; men „Blomsteret stod under Lyngtoppen dog." Grundtonen, der klinger igjennem alle hans deilige Digte og Fortællinger, er jo visselig den veemodige Alvor, hvormed Jyllands Heder prægedes; men det var i disse hans Fortællinger, at „en dansk Folkeeiendommelighed første Gang afprægede sig i Novellens Digtning med ægte Naturlighed og poetisk Sandhed." Forskjellige af sine Noveller havde han Tid efter anden indrykket i Nordlyset (1827-29) og andensteds, men de bleve neppe ændsede af den store Læseverden, og først da han 1833 udgav et Bind samlede Noveller, blev Danmark opmærksomt paa, hvad det dog eiede i en Digter, hvis oversatte Fortællinger, men oftest uden Forfatterens Nævnelse, allerede i flere Aar havde fundet en rask Afsætning hos Tydskerne. I en Fart blev han paa Moden, og var det saaledes i nogle Aar; hvad han skrev, blev baade solgt og læst med Begjerlighed. Men han var allerede en aldrende Digter, hjemsøgt fra Barnsbeen af hyppige Sygdomme, som hans Leveviis ikke bidrog til at helbrede, nedtrykt af mangefold fortærende Sorger, som han slet intet Greb havde paa at afvende eller mildne. Det milde Solskin, der omsider havde gjennembrudt Skyerne, opvarmede ham kun i nogle korte Høstdage; da fulgte der en barsk og sludfuld Vinter, for hvilken han modig sank i Graven, netop som Frihedens Morgenrøde sendte sit første Skjær over vore Sletter. — Hvad han som Landoeconom og landoeconomisk Forfatter har virket for Huusfliden, Hørindustrien, Vexeldriften, Træplantningen osv., kunde ogsaa vel fortjene at mindes; men een Fortjeneste har han endnu, som det vilde være en Synd og Skam, om man saa lettelig glemte den. han er den egentlige Fader til samtlige vore store offentlige Folkefester. I den „inderlige Overbeviisning, at en gjenvakt kraftig Folkeaand er den eneste tænkelige Betingelse for, at Folkets ærefulde Uafhængighed kan bevares," stævnede han 1839 og oftere til Thing paa Himmelbjerget. „Han trak Uhret op og stillede det efter Fædrelandskjærlighedens Meridian," som det just skulde prøves, hvorvidt det misviste eller ikke, vandrede han heden. De ægte Gydninger af hans blanke Digtermalm, de friske, rødmusede Skabninger med nordisk Liv og Aand, skulle vistnok aldrig ophøre at være en Prydelse for vor Literatur; men ligefuldt sige vi, at vore Folkefester vare dog hans allerbedste Digtning.

453. Vidt forskjellig fra Blicher, og dog saa nær beslægtet med ham som Odo med Jyde, er **Bernhard Sev. Ingemann:**

„Han blæser i Skovhornet, saa Blomster ham forstaae,
Og hvor han gaaer, der vrimler det af dem og Fugle smaae." —

J. fødtes i Torkelstrup 28. Mai 1789; selv er han altsaa en Falstring, hans Fader var en Moenbo. Denne mistede han i sit ellevte Aar, men sattes af sin Moder i Slagelse Skole, hvor han fandt en duelig og livlig Lærer i Jens Møller (siden theologisk Professor). 1806 blev han Student, og 1807 stod han paa Volden. Da han efter de tre Brandnætter vilde begive sig hjem, mat og modig som han var, stod han alt paa den ham vel bekjendte Steentrappe, men kunde dog ikke finde ind i Huset. Da vakte en forbigaaende Matros ham af hans Drømme: „Det er gaaet ud," raabte Ulken leende, og nu saae han Huset nedbrændt med samtlige de omliggende Huse, saae Ødelæggelsens grufulde Vederstyggelighed. Paa hans Fædrelands Hovedstads rygende Brandtomter stemtes ogsaa hans Harpe. — Allerede hans „Digte" (1811-12) og „Procne" (1813) gjorde ualmindelig Lykke hos Læserne. Vel var der dem, som fandt formegen Betragtning i dem og forlidt Umiddelbarhed, medens Andre klagede over en vis sværmerisk Sygelighed; men „det beskedne og kjærlige Sind, den veemodige Grundstemning og den moralske Reenhed i Digtene samlede sig dog hos de Fleste til Billedet af en saa elskværdig Digterindividualitet, at man villig deelte hans fromme Følelser, stille Længsler, forstandige Reflexioner og sindrige Phantasispil." Ogsaa gjorde det varme Fædrelandssind et velgjørende Indtryk, og fra Nuets Jammerlighed løftede man sig gjerne med Digteren i hans Begeistring for svundne glandsfulde Tider. Nu fulgte: De sorte Riddere, et romantisk Epos; Sørgespillene: Masaniello, Blanca, Hyrden af Tolosa og Løveridderen; Reinald Underbarnet, et Tryllespil; Julegave, en Digtsamling (1819) og forskjellige andre Digtninger; og i stedse høiere Grad blev han Folkets Yndling. — 1818-19 foretog han med kongelig Understøttelse en Reise gjennem Tydskland, Frankrig, Schweitz og Italien, paa hvilken han navnlig sluttede sig nær til sin Aandsfrænde, den tydske Digter Ludv. Tieck, men dog ogsaa indgik Venskab med Svenskeren Atterbom samt forskjellige andre Digtere og Konstnere. — Et Par Aar efter sin Hjemkomst ansattes han (1822) som Lector i dansk Sprog og Literatur ved Sorø Academi, og ægtede nu sin Ungdoms Brud, der har Aand og Hjerte for Konsten og Skjønheden som han. I det yndige Sorø ere siden hans Dage henrundne i stille Fred og uafbrudt Virksomhed. Fra 1842 styrede han Academiet som Director, indtil det 1849 nedlagdes. — Hele Rækken af hans senere dramatiske Digte overspringe vi, skjøndt det ganske vist kunde være ligesaa fornøieligt at omtale som at læse dem. Det Samme maa være Tilfældet med hans forskjellige Eventyr, Fortællinger, Noveller osv. samt med den store Mængde af Smaadigte, ligefra „Du, som svøbt i Skjønheds Rosenklæde" indtil „Vift stolt paa Kodans Bølge" og „Paa sin Ligseng ligger Kong Fredrik hvid." —

Der er kun to Retninger af hans Virksomhed, vi endnu skulle opholde os ved. Den ene er hans „Morgenpsalmer" (1822), hvortil senere Heimesøjepsalmerne sluttede sig (1825) samt Morgensange (1837) og Aftensange (1838). Der gaaer saa mild og venlig en Luftning gjennem disse fordringsløse Sange, der præger sig saa christeligt et Troesliv i dem, at det er let at forstaae, at de uvilkaarlig maatte henrive ethvert troende Hjerte. I stille Forventning har den christelige Sanger længe lyttet; da „kimer alle Klokker med Sky," han udjubler sin Forløsningsglæde, og vi juble den med ham. Næst Grundtvig, kan man vel sige, har ingen af den nyere Tids Psalmedigtere været det for den christne Menighed som Ingemann. — Og dog har hans Indflydelse sikkert været endnu langt større i en anden Retning. 1824 udgav han Valdemar den Store og hans Mænd, en yndig episk Digtning, hvori han synger frem for vort Blik et af de mærkeligste Tidspunkter i vort Folkeliv, med dets gribende Begivenheder, dets store og mægtige Personligheder. Til denne Heltedigtning sluttede sig de historiske Romaner: Valdemar Seier (1826), Erik Menveds Barndom (1828), Kong Erik og de Fredløse (1833), Prinds Otto af Danmark og hans Samtid (1835). Dernæst afsluttede han Rækken med det historiske Digt Dronning Margrethe (1836), kunde vi end fristes til at finde den rette Epilog i Holger Danske (1837). Neppe tage vi feil, naar vi paastaae, at det navnlig er denne Række maleriske Billeder af vor Riddertid, der har gjort J.s Navn berømmeligt i Ind- og Udland, i Nutid og al Fremtid; men vist er det, at neppe har nogen anden verdslig Bog i den Grad som hans historiske Romaner skaffet sig Indgang hos hele vor Almue. Han har ved dem udøvet en Indflydelse paa vort Folk som ingen anden dansk Digter, og det er en Selvfølge, at ingen Anden har det Navn i Almuen som han: „Middelalderens Sanger i Trediveaarstiden," „Hjerteskjalden." Men det Navn er hverken borget eller laant, det er kun velfortjent, thi:

„Af Eventyr Bedrifter paa Marken fødes skal,
Alt som af Kæmpevisens Klang der blev en Hjerteskjald."

---

454. Da P. A. Heiberg gik i Landflygtighed, efterlod han i Hjemmet en eneste, otteaarig Søn (født i Kjøbenhavn 14. Decb. 1791). Denne kom kort efter til Rahbeks, hvor man selv ingen Børn havde, og tilbragte der et Par Aar. Det er **Joh. Ludv. Heiberg**, vi mene. Privat underviist blev han Student 1809, studerede saa et Par Aar Medicin, men lagde sig især efter Æsthetik og Poesi og tog 1817 den philosophiske Doctorgrad. Laae i tre Aar, 1819-22, med kongelig Understøttelse i Paris; blev strax efter sin Hjemkomst Lector i dansk Sprog og Literatur ved Kiels Universitet, men entledigedes 1825 og drog tilbage til Kjøbenhavn, hvor han 1829 ansattes som Theaterdigter og Oversætter, og 1831 ægtede den berømte Skuespillerinde, som bærer hans Navn. Siden 1849 er han vor eneste Theaterdirector. — Det var sidst i 1813, han udgav sit „Marionettheater," inde-

holdende Don Juan og Pottemager Walther. „Den rene Smag og harmoniske Aandsudvikling, som afprægede sig i disse Arbeider, den techniske Færdighed, hvorved de udmærkede sig, og den poetiske Livsanskuelse, som gjennemtrængte dem med naturlig Friskhed, gave allerede den unge Forfatter en hæderlig Plads blandt Danmarks Digtere." Han hævdede denne sin Plads ved „Julespøg og Nyaarsløier" (1817) samt en Mængde andre Digtninger; men 1825 begyndte han den lange Række af Frembringelser, der i en ganske ualmindelig Grad gjorde ham selv og hans Digtning populære. Det var med „Kong Salomon og Jørgen Hattemager," at han indførte Vaudevillen paa vort Theater, og man kan vel nok sige, at siden Holbergs Dage havde, ene med Undtagelse af Wessel, ingen Anden faaet Latteren saaledes paa sin Side. Aprilsnarrene, Recensenten og Dyret, De Uadskillelige, Kjøge Huuskors, Nei, Emilies Hjertebanken osv. vare mesterlige Livsbilleder, hentede fra den samme Digterkilde. Elverhøi var et fædrelandsk Skuespil, der henrev ved andet og mere end sine velvalgte Melodier, medens Alferne og Fata Morgana vare et Par yndige Eventyrcomedier. En ny Bane brød han atter 1841, da han udgav sine „Nye Digte." Det var ikke den Tilfældighed, at de forhen vare utrykte, der fortrinsviis gav dem Ret til at kaldes nye; i Anlæg og Udførelse, i Form og Tone indeholdt de noget saa Nyt og Uvant, saa Eiendommeligt, at de hverken fandt noget Sidestykke i Forfatterens egne eller i hele vor Bogligheds tidligere Frembringelser. Men ogsaa af dem var det klart, hvorledes han i mange Aar havde deelt sin Interesse mellem Æsthetiken og Philosophien, hvorom dog allerede et større Antal philosophiske Skrifter og Afhandlinger forlængst havde baaret Vidne.

---

455. **Joh. Karsten Hauch,** en Brodersøn af Physikeren, fødtes i Frederikshald 12. Mai 1791. Her var hans Morfader Kjøbmand, mens Faderen var Stiftamtmand i Bergen. Da Krigen udbrød, gik H. i Metropolitanskolens Mesterlexie, men meldte sig strax til Optagelse i Studentercthoret. Skole-Drengen kunde dog ikke finde Plads mellem Svendene, og han traadte ind blandt Livjægerne, med hvilke han deeltog i Udfaldene i Classens Have. Næste Aar blev han Student og deelte nu sin Tid mellem Æsthetiken og Naturvidenskaberne. Han sluttede sig saare nær til Oehlenschläger, der vistnok i ham fandt sin ædleste og kjæreste Elev, og da han første Gang traadte frem paa den literære Kampplads, var det med et varmt Forsvar for det af Theatercensorerne forkastede (omarbeidede) Freias Alter. Siden brød han mangen en Landse for sin Ven og Lærer. — Han var dog ikke meget frugtbar, og med Undtagelse af et Par dramatiske Digte havde han kun udgivet lidet, da han 1821 tog den philosophiske Doctorgrad og samme Aar reiste udenlands. I fer Aar bereiste han Frankrig, Italien og Tydskland, og ved sin Hjemkomst (1827) ansattes han som Lector i Naturvidenskaberne ved Sorø Academi. Her arbeidede han i tyve Aar ved Siden ad Ingemann, men

modtog 1846 Ansættelsen som Lector i dansk Sprog og Literatur ved Kiels Universitet. Fordrevet herfra af Oprørerne, gik han tilbage til Kjøbenhavn, hvor han Aaret efter Oehlenschlägers Død overtog dennes Professorat i Æsthetiken. — Efter sin Hjemkomst fra Udlandet optraadte han som en saare frugtbar dramatisk Forfatter, og i mindre end fem Aar (1828-32) skjenkede han os Tragedierne: Bajazet, Tiberius, Gregorius den Syvende, Don Juan, Carl den Femtes Død og Maastrichts Beleiring foruden det episk-dramatiske Digt Hamadryaden, samt Den babyloniske Taarnbygning, „et Forsøg i den aristophaniske Comedie." Nogle af disse Arbeider vare visselig slet ikke, og andre kun i en ringe Grad beregnede paa Scenen; men der var en saadan Rigdom af selvstændig Poesi i de gribende Skildringer, en saa kraftig og gjennemført Charakteertegning i dem, at selv i Oehlenschlägers Fædreland maatte man hilse deres Forfatter med glad Overraskelse. Senere gav han os endnu Svend Grathe (1841), Søstrene paa Kinnekullen (1849), Marsk Stig (1850), Æren tabt og vundet (1851), Tycho Brahes Ungdom (1852) osv. I de senere af sine dramatiske Digtninger har han taget et strengere Hensyn til de sceniske Fordringer; den ovede Charakteertegner gjenfinder man i dem alle. — Men Hauch er ogsaa Romanforfatter. Hans Vilhelm Zabern („en Autobiographi"; 1834) blev vistnok Gjenstand for en temmelig bitter og eensidig Kritik, men den turde ligefuldt henhøre til noget af det Bedste, vor Literatur i den Retning har at opvise. Ligeledes Guldmageren (1836), „En polsk Familie" (1839), Slottet ved Rhinen (1845) og Saga om Thorvald Vidførle (1848). Hans „Lyriske Digte" ere ei alene Fostre af en reen og kraftig Digteraand, men udmærke sig tillige ved Formens Skjønhed og rythmiske Vellyd. Endelig har han som Videnskabsmand leveret en Mængde æsthetiske, naturvidenskabelige og pædagogiske Afhandlinger; og som Nordbo har han været en varm og virksom Deeltager i de forskjellige Bestræbelser for at gjenoplive og styrke den nordiske Eenhedsbevidsthed.

---

456. **Fr. Hoegh Guldberg** (1771-1852), en Søn af Statsministeren, først (1797-1805) Lector i Dansk ved Blaagaards Seminarium, dernæst (1803-10) Lærer hos Kronprindsesse Caroline, endelig (1813-30) Lærer i Dansk for Artillericadetterne, var i fulde 60 Aar en saare flittig Forfatter. Af hans forskjellige Afhandlinger om dansk Sprog, dansk Retskrivning osv. vare enkelte ikke uden Værd, hvad ligeledes gjelder om hans Børneskrifter. Samtlige hans Digte vidnede som al hans Færd om Kjærlighed til Ret og Dyd, til Folk og Fædreland. Hans Skuespil gjorde ikke synderlig Lykke; de ældre Smaadigte (idylliske, elegiske, satiriske osv.), tiltalte ved Følelsens Hjertelighed og Inderlighed, og udmærkede sig derhos ved en heldig Omhu for Sprogets Reenhed og Fynd. Ogsaa hans Oversættelser af Tibul og Plautus gjorde fortjent Lykke. — **Fr. Schmidt** fra Røminderød (1771-1840), hvis Fader døde som Biskop i Christiania, var kun 21 Aar, da han

blev Præst. Halvsjette Aar senere kom han til Eger, hvor han 1808 tillige blev Provst og sad som saadan paa Eidsvold, hvor man gjerne lyttede til hans fædrelandske Leilighedssange. Tilfældige Omstændigheder gjorde ham imidlertid kjed ad Norge, og han drog til Kjøbenhavn, hvorfra han det næste Aar ledsagede Ingemann paa Reisen mod Syd. Efter Hjemkomsten blev han Præst i Himmeløv. Af hans „Samlede Digte" anbefalede flere sig ved Følelsens Kraft og Sprogets Reenhed. — Kjøbenhavneren **Laur. Kruse** (1778-1839; tit. Professor) skrev Skuespil, Fortællinger, Digte osv. og havde i sin Tid en temmelig betydelig Læserkreds. Flere af hans Fortællinger udmærkede sig saavel ved Sindrighed i Opfindelsen som Smag og Forstand i Udførelsen, og de kunde vel endnu fortjene at læses; men hans Indflydelse tabte sig aldeles, og 1820 forlod han for bestandig sit Fædreland. Først boede han i Hamborg, hvor han i en Række af Aar var en temmelig anseet Forfatter og Oversætter, af hvis tydske Fortællinger et ikke ringe Antal tillige bleve udgivne paa Dansk. Senere gik han til Paris, hvor han næsten ubemærket bortvandrede. — En langt mærkeligere Digter var **A. V. Schack v. Staffeldt,** født i Gartz 28. Marts 1769. Han var først Lieutenant, men reiste (1791-1800) udenlands og lagde sig underveis med stor Iver efter Lovkyndighed, Oldsager og Konst. Ved sin Hjemkomst blev han Assessor i Commercecollegiet, derpaa opvartende Kammerjunker hos Dronningen, men 1810 Amtmand i Eismar, hvorfra han 1813 forflyttedes til Gottorp. Døde i Slesvig 16. Decb. 1826. Da han 1803 udgav sit første Bind Digte, af hvilke kun enkelte tidligere havde været trykte (hans „Nye Digte" udkom 1808), gjorde han et ualmindeligt Indtryk i en engere Kreds, og man kan vel endog sige, at der var en Tid, han stredes med Oehlenschläger om Palmen; ja endnu gives der konstforstandige Dommere, som i Staffeldt ville see Danmarks største Lyriker. Der var imidlertid noget Fremmed baade i hans Sprog og Tone, og han var derhos altfor philosophisk, til at han kunde paavirke en større Kreds af jævne Læsere. Der udfolder sig hos ham et mangfoldig og stærkt bevæget poetisk Liv; „brændende Længsler, dybe Savn og dunkle Anelser ere ligesaa characteristiske for hans Digtning som ualmindelig Tankefylde, Phantasirigdom og Billedpragt." Det er desuagtet letforklarligt, naar Folk, som de ere flest, endnu bestandig finde, at „mystisk Dunkelhed, Overspændthed og Svulst" er det eiendommelig Betegnende for en Digter, hvem det ikke blev givet dem at fatte. Da han blev Amtmand, fandt han sig „saaledes sysselsat med Verdens reale Side, at jeg kun saare sjelden kan vende mig til dens ideale;" thi han var en nidkjær og samvittighedsfuld Embedsmand. Fra den Tid bleve derfor hans danske Digte saavelsom tydske bestandig sjeldnere. — **Balth. Bang** (født i Kjøbenhavn 1779), en Søn af den fortjente Generalprocurør, blev Student og reiste udenlands, men har siden boet paa sin Landeiendom i Nøddebo. Af hans forskjellige Skuespil var Sørgespillet Laura det, som gjorde størst Lykke. — **P. T. Soersom** (1777-1817),

en Præstesøn fra Østerlinnet, gik fra Academiet til Theatret, men blev aldrig nogen fremragende Skuespiller. Derimod gjorde han sig fortjent som Digter, navnlig ved en classisk Oversættelse af „Shakespeares tragiske Værker,“ af hvilke han dog desværre kun fik de fire første Bind færdige (1807-16) og noget af det femte. Resten oversatte da den fra Loungen os saa hæderlig bekjendte Captain P. F. Wulff. — **F. J. Schaldemose** (1783-1853) var en Skovridersøn fra Wedelsborg og blev Student 1801. Siden var han fransk Soldat og tjente sig som saadan op til Lieutenant. Blev efter sin Hjemkomst: Adjunct i Nykjøbing, Institutbestyrer i Kjøge, Toldbetjent i Kjøbenhavn, Materialskriver paa Kronborg og tilsidst Kaffeskjenker i Kjøbenhavn. I en Mængde Digte, Fabler og Eventyr, som Publicist og som Oversætter fra henved en halv Snees forskjellige Tungemaal, lagde han en forbausende Frugtbarhed for Dagen. Midt i denne Frugtbarhed er der et ikke ringe Antal Arbeider, som ingen af vore bedste Forfattere skulde skamme sig ved. Hele hans Liv og den større Deel af hans Forfattervirksomhed vare imidlertid af den Natur, at en ærekjær Mand kun nødig saae sin Jævnbyrdige i ham, og tilsidst nedsjankede han sig saaledes i det jammerligste Smuds, at der hører Mod og Overvindelse til at anerkjende en deelvis saare hæderlig Fortid. — **N. V. Søtoft** (1790-1844) var en Bagersøn fra Assens, men døde som Præst i Østeregitsborg. I henved tredive Aar berigede han vor Literatur med en større Mængde Digtninger: romantiske, fortællende, satiriske osv., navnlig dog med forskjellige Skuespil og Sørgespil, der altid ville hævde ham en hæderlig Plads mellem vore Digtere af anden eller tredie Rang, turde han end hist og her have lagt vel meget an paa det Phantastiske og Piquante, ei heller allevegne have gjort Smagens Fordringer Fyldest. — **C. J. Boye**, en Brodersøn af Joh. B., fødtes i Kongsberg 1791, men kom 1810 fra Trondhjems Skole til Kjøbenhavns Universitet, hvor han tog sin Embedsexamen, og senere er han bleven hernede. Nu er han Præst ved Garnisonskirken i Kjøbenhavn. Allerede som Lærer ved Jonstrup Seminarium (1818-26) udfoldede han en rig Forfattervirksomhed, navnlig som Dramatiker, og i en Række gik den navnløse Forfatter til Sørgespillet Juta (1824) som Danmarks „store Ubekjendte.“ Som Præst i Søllerød (1826-35) fortsatte han i flere Aar, men bestandig anonymt, sin livlige dramatiske Virksomhed. Siden 1833 har han imidlertid udgivet forskjellige Samlinger af „Aandelige Digte og Sange,“ og det turde vel være, at det navnlig er til dem, at Nutiden knytter Digteren Boyes Navn. Der er i disse hans Psalmer en blomstrende Lyrik, en Rigdom af smukke og malende Billeder. — **Just M. Thiele** (født i Kjøbenhavn 1795), en Søn af en indvandret westphalsk Bogtrykker, kom som ung Student til det kongelige Bibliothek, hvorfra han 15 Aar senere (1835) gik som Inspecteur til Kobberstiksamlingen. Har tillige siden 1825 været Secretair og Bibliothekar ved Konstacademiet. Forskjellige af hans Smaadigte anbefalede sig ved ægte Poesi og ædel Form, men han synes selv at have sat mindre

Priis paa dem end Læserne, saa tilsidst reddede han kun „Vragstykker af et Digterskib" (1848), og selv disse bleve ikke engang Almeenhedens Eiendom. En almindeligere Anerkjendelse vandt han som den flittige og smagfulde Samler af danske Folkesagn (1818-23; anden forøgede Udgave 1843). Endnu skulle vi fremhæve hans Fortjenester af Thorvaldsen, hvis samtlige Arbeider han udgav og beskrev os i et kosteligt Kobberværk (1831-50), og hvis udførlige Levnetsskrivelse han allerede for største Delen har fuldendt. — **B. Thorarensen** (1786-1841; Amtmand) var saa kraftig og eiendommelig en Lyriker, som Island neppe tidligere havde eiet. Islænderne have aldrig været noget synderlig poetisk Folk, og det Mærkeligste i Digtningen, den islandske Presse i lange Tider havde bragt frem, vare de Oversættelser af Tullin, af Miltons tabte Paradiis og Kloppstocks Messias, som den skyldte Præsten J. Thorlaksons (1744-1819) udholdende Flid og mere end almindelige Smag. Men i Thorarensen fik det gamle Øfolk paany en Digter, der ikke sang med fremmed Tunge, men sang sit eget af en dybt bevæget, rigt begavet og ædel Barm, og skjøttede dog ligefuldt med stor Dygtighed sine mange vigtige offentlige Hverv. — **C. H. Bredahl** (f. 1784) blev 1801 Student fra Slagelse Skole, men har i Sorøegnen henlevet sin meste Tid som Fæstebonde. Hans dramatiske Scener I-VI (1819-33) viste os en kraftig og eiendommelig Digterindividualitet, gjennemtrængt af det mest gløbende Had til Vold og Uret, til forgyldt Slethed og conventionel Jammerlighed, men for hvem de sædvanlige dramatiske Former vare ligesaamange utaalelige Lænker. I Shakespeare beundrede han „den Eneste, der har kløvet Tankedybet." — Saalænge der endnu slaaer et Hjerte, som føler „Glæde over Danmark," skal det visselig heller ikke glemme **Poul Møller,** sang han end fuldt saa sjelden, som han sang sødt. Han var en Søn af den fortjente Biskop R. Møller og født i Uldum 21. Marts 1794. Kun paa fjerde Aar havde han været Student, da han 1816 tog theologisk Attestats, og samtidig havde han dog med Iver lagt Vind paa Philologien. 1819-21 var han Præst paa et Chinaskib, og fra Sydhavet hjemsendte han det nys antydede Digt. Var saa i fire Aar (1822-26) Adjunct ved Metropolitanskolen, i de næste fire Professor i Philosophi ved Christiania Universitet, dernæst til sin Dødsdag (13. Marts 1838) Professor i Philosophi ved Kjøbenhavns Universitet. Som philosophisk Forfatter indtog han en betydningsfuld Plads, skjøndt hans Skrifter ere forholdsviis faae. Ikke mindre selvstændig var han som Digter, hvad enten man nærmest betragter ham som Lyriker, Satiriker eller Skjemtedigter. Hans elskværdige Personlighed gav ham en ualmindelig Indflydelse som Lærer, og dybt blev han savnet, da han efter et langt og smertefuldt Sygeleie gik bort. — **Ludv. Bødtcher** (f. i Kjøbenhavn 1793, Student 1812) opholdt sig 1824-35 i Italien og har endnu ikke samlet os sine Digte. Der findes dog enkelte spredte i Blade og Tidsskrifter, i hvilke en smuk Lyrik udtaler sig gjennem et smagfuldt Sprog. — **S. Zahle** (1797-1837), født paa Vemmetofte af sydslesvigske

Forældre, havde i flere Aar været Præst, men var nys bleven Hof- og Slotspræst, da han bortkaldtes ved en pludselig Død. I flere af hans Smaadigte præger sig en mild og venlig Digteraand. — **Chr. Wilster**, f. i Kjøbenhavn 1797, død som Lector ved Sorø Academi 1840, skrev ligeledes forskjellige vakkre Smaadigte, men gjorde sig dog navnlig fortjent som en correkt og smagfuld Oversætter af Homers Iliade og Odyssee samt Euripides' Tragedier.

---

457. **Th. Overskou** fødtes paa Christianshavn 11. Octb. 1798, men af jydsk og sjællandsk Bondeæt. Fra yderlig Armod og næsten blottet for al Underviisning maatte han kæmpe sig frem ved haardnakket Flid og naaede 1823 at blive ansat som kongelig Skuespiller. Hans Skuespillerbane var imidlertid uden Betydning, og 1842 modtog han paa Ansøgning sin Afsked. Hans første Optræden som selvstændig dramatisk Digter („Farens Dage;" 1826) spaaede ham heller ikke meget Held, og med de næste gik det ikke synderlig bedre. Da skrev han Lystspillet „Østergade og Vestergade" (1828), og det var længesiden, at et originalt Lystspil havde vundet saa glimrende en Modtagelse, saa almindelig og levende en Anerkjendelse. Om det saa var Heiberg, udtalte han sig i stærke og varme Udtryk om den navnløse Forfatters fortræffelige Arbeide, og forgjeves brød man i et Par Aar sit Hoved med, hvem vel den Mand monne være, der havde fundet et saadant Guldkorn og nu ikke offentlig vilde vedkjendes det. Han slog virkelig „Kjøbenhavnerne en Blade: slet Ingen tænkte, det var ham." At han imidlertid ikke havde fundet det saaledes, som ogsaa den blinde Høne kan finde et Korn, er han siden vedbleven at godtgjøre ved en Mængde fortræffelige Vaudeviller, Lystspil osv., af hvilke vi her skulle nævne Konstnerliv, Guerillabanden, En Fødselsdag i Slutteriet, Capriciosa og Pak. Ogsaa som Lyriker skylde vi ham enkelte gode Digte. — **Chr. Winther**, Poul Møllers sammenbragte Broder, f. i Fensmark Præstegaard 29. Juli 1796, havde Sognets Bønder og Bondekoner til Faddere, blev Student 1815, theologisk Candidat 1824, tit. Professor 1841. Han er en reen og ædel Lyriker, dansk i sin inderste Kjærne som i Tungeslag og Tonefald. Saa varm var hans Følelse, saa fri hans Flugt og saa kjækt hans Greb i Strengene, mens han endnu var ung og freidig, at Sangen, som den strømmede fra hans Læber, blev et styrkende Bad for Enhver, der var ung som han. I et reent og smukt Sprog forme sig derhos hans klangfulde og velflydende Vers. I sine herlige Træsnit skabte han os en heel ny Digtart, i hvilken han har fundet mange Efterlignere, men hidtil slet ingen heldige. Af hans Romancer, Viser, erotiske Smaadigte osv. lever der en Mængde paa Hvermands Læber. Ogsaa i Novellen, i den bundne Fortælling, Eventyret, Fablen osv. har han forsøgt sig med stort Held. — **H. Hertz** (f. 28. Aug. 1797, Student 1817, juridisk Candidat 1825, tit. Professor) er en Kjøbmandssøn fra Kjøbenhavn. Et Par Dage efter hans Fødsel, siger Sagnet, vaagnede hans Moder forskrækket op: hun troede at see

Huset i lys Lue og vilde alt springe ud af Sengen med den Spæde. Da gav det sig, at det var hele Byen, der var oplyst i Anledning af den Søn, som samme Dag var født vor Kronprinds, men som kun oplevede et Liv af sex Dage. Det første trykte Digt af Hertz er fra 1819; der fulgte naturligviis flere paa dette; ogsaa vandt dets Forfatter sig først en juridisk, siden en æsthetisk Priismedaille; men hans Forfattervirksomhed er dog nærmest at regne fra 1827, da han anonymt optraadte med Lystspillet „Hr. Burckhardt og hans Familie." Hans nærmeste dramatiske Arbeider overspringe vi, og ikke engang „Amors Geniestreger" skulle standse os. Men 1830 udkom hans „Gjengangerbreve eller poetiske Epistler fra Paradis," og allevegne vakte de en almindelig Forbauselse. Man troede halvveis, at Baggesen atter var opstanden fra de Døde, og var man noget vantro i saa Henseende, brød man desmere sin Hjerne med, hvem dog vel den Mand kunde være, der saaledes havde Baggesens Mæle. Et Par Aar maatte imidlertid Nysgjerrigheden vente, inden den fandt Tilfredsstillelse, og imens havde Forfatteren atter spændt den paa Pinebænken ved sin „Anonym Nyaarsgave" (1832), der foruden fire nye Epistler indeholdt et Par dramatiske Arbeider og et Læredigt. Det Herredømme, han havde over Formen, det Mesterskab, hvormed han behandlede Sproget, blev man aldrig træt af at fremhæve. Om hans senere Virksomhed maae vi fatte os kortere. Ved den romantiske Tragedie „Svend Dyrings Huus" beundrede man navnlig den Selvstændighed, hvormed Forfatteren havde tilegnet sig Kæmpevisetonen, hvilken man atter gjenfandt i det historiske Drama Valdemar Atterdag. Svanehammen, Kong Renés Datter, Ninon, Sheik Hassan, De Deporterede osv. ere ligesaa mange Vidnesbyrd om Forfatterens Rigdom paa Stof og hans Evne til at iføre dette en tiltrækkende dramatisk Form. Kong Renés Datter turde fremfor noget andet af hans Digte have bragt hans Navn til Udlandet. — **Claudius Rosenhoff** er født i Kjøbenhavn 1804. Hans Fader var Fyrbøder, og selv kom han til Handelen, men forlod den atter for at følge sit Kald til Digtningen. Allerede 1827 optraadte han anonymt i forskjellige Tidsskrifter, baade med Fortællinger og Digte, men det var dog først med „Den Frisindede" (1835-46), han ret drog Opmærksomheden paa sig. I tolv Aar fortsatte han dette Blad med flere Nummere ugentlig, og udgav dog samtidig et andet Blad eller gav Bidrag til forskjellige andre. I hvert Nummer var der idetmindste eet Digt, og dog strev han sig saa lidet lens, som hans Læsere læste sig trætte. Med en forbausende Lethed veed han at afvinde enhver Ting en poetisk Side samt at iføre den en vakker og tiltalende poetisk Dragt. Et Antal af sine Digte har han samlet os i „Noveller, Digte og Humoresker" I-III (1841-47). — **F. S. Birch**, hvis lærde Fader døde som Biskop i Aarhuus, er født i Maribo 1805 og var 1829-38 Adjunct i Aarhuus. Omtrent i de samme Aaringer var han en meget frugtbar poetisk Forfatter, hvem vi skylde enkelte vakkre Smaadigte, hvori der er noget andet og mere end en vild Jagt efter phantastiske

Luftbilleder. — **H. C. Andersen** er en fattig Skomagersøn fra Odense og fødtes 2. Apr. 1805. Fra Theatrets Dandse- og Syngeskole kom han i sit attende Aar i Slagelse lærde Skole, hvor han slet ikke havde det godt, og 1828 blev han privat dimitteret til Universitetet. Strax efter udgav han: „Fodreise fra Holmens Canal til Østpynten af Amager," der gjorde en ganske overordentlig Opsigt, skjøndt Forfatteren allerede tidligere havde draget Opmærksomheden paa sig ved en Mængde vakkre Smaadigte, f. Ex. „Det døende Barn", der endog blev oversat paa Grønlandsk. At hans første større Arbeide var en phantastisk „Fodreise" er forsaavidt betegnende nok, som neppe nogen anden dansk Digter i den Grad har tilbragt sit Liv paa Reiser som netop A. Han har nok besøgt omtrent ethvert europæisk Land, Tyrkiet ikke at forglemme, og forskjellige af dem flere Gange. Men han hjembragte da ogsaa fra disse Reiser ikke blot Ordner og Æresbevisninger, men et virkeligt poetisk Udbytte, som han bagefter meddeelte os Andre. I sin første Digterperiode var han fornemmelig dramatisk samt lyrisk og humoristisk Digter. Vel opgav han ingen af disse Digtarter: Mulatten, Maurerpigen o. m. fl. tilhøre saaledes, hvad vi ville kalde hans anden Digterperiode; men 1835 gjør forsaavidt en Epoke i hans Digterliv, som han i dette Aar fremtraadte i tvende nye Digtarter, hvilke han dog nok nærmest har at takke for sin Navnkundighed vidt og bredt. 1836 udgav han saaledes sin første Roman: Improvisatoren, som i en Fart blev oversat i forskjellige Sprog, og som snart blev fulgt af et Tal af Søskende; men samme Aar udkom første Hefte af hans „Eventyr, fortalte for Børn." Det er navnlig i denne sidste Digtart, det er som Eventyrdigter, at A. staaer uden Medbeiler i vor egen Boglighed, og skal vel heller ikke saa let finde nogen i de fremmede Literaturer, maa der end bestandig gaae Støv af Sommerfuglevingen, naar en plump Haand vil overflytte den fra Bed til andet. Som Eventyrdigter er han Børnenes Digter og udøver en mægtig Indflydelse paa dem; men han er de Gamles med, hvis de ellers reddede en Gnist af Barnehjertets Poesi fra Skibbrudet i Livets Prosa. — **Fr. Joh. Hansen**, f. i Kjøbenhavn 1810, hvor hans Fader var Borgercaptain, død 1852 som Cancellist i Justitsministeriet, skaffede sig et agtet Navn baade som Lyriker (Digte 1832; Ny Samling 1836; Romantiske Digtninger 1839) og som humoristisk Novellist (som saadan kaldte han sig Torkel Trane). — **Fred. Paludan-Müller** er fra Kjerteminde, hvor hans Fader (Biskoppen i Aarhuus) dengang var Præst. Han fødtes 7. Febr. 1809. Ligesom begge de foregaaende blev han Student 1828; juridisk Attestats tog han 1835. Det var en stor og glædelig Overraskelse, da han 1832 fremtraadte med Skuespillet „Kjærlighed ved Hoffet," og dog kan det vel være, at denne hans første større Digtning blev mere almindelig priist, end den blev skattet. I langt rigeligere Maal blev Anerkjendelsen hans to næste Digtninger til Deel: Dandserinden og det lyriske Drama Amor og Psyche. I et Par Aar maatte de tre Gange oplægges, og deres Forfatter var

Læseverdenens Yndling. Man beundrede hans Phantasirigdom, hans Fylde af Følelse, hans fine Takt og elegante Form, hans lette og vellydende Vers, der klang af sig selv som Musik. Af hele den lange Række af Digterværker, ved hvilken han senere vedblev at knytte sin Læseverden til sig, skulle vi endnu kun nævne: Poesier (1836-38) og Adam Homo (1841-48). I sine nyeste Digte bruger han maaskee vel meget Poesien som en Ariadnetraad, der skulde vise os Vei gjennem de theologiske og philosophiske Problemers Irgange, men han vil dog aldrig kunne gjøre hende til en Trælqvinde i Systemernes strenge Tjeneste. — **Carl Bagger** (1807-46) var en ualmindelig begavet Lyriker, der efter et voldsomt bevæget Liv maatte slutte med at redigere Fyens Stiftstidende. „Paganinis Violin" var sagtens det første Digt, der ret skaffede ham Ørenlyd, men efter dette fulgte „Den engelske Captain" og mangfoldige andre. En Deel af hans poetiske Virksomhed findes samlet i Smaadigte (1834) og Digtninger (1836); hvad han endnu kunde opsamle af de spredte Rester, gav han os i „Øieblikkets Børn" (1845). I sin Ungdom skrev han ogsaa en Tragedie: „Dronning Christine og Monaldeschi", hvis Feil det er let nok at paavise, men i hvilken der er andet end Feil. Som Joh. Harring skrev han „Min Broders Levnet," en Fortælling, der gjorde stor Opsigt, og „Havets Konge," et Eventyr. — **H. P. Holst** (f. 1811), Søn af en norskfødt Hyrekudsk i Kjøbenhavn, Lærer ved Landcadetacademiet og tit. Professor, skrev et lille Mindeblad ved Frederik den Sjettes Død, der i en Fart skaffede ham en Anerkjendelse som intet af hans tidligere Digte og ingen af hans Noveller. At det blev oversat i et halvt Dusin døde og levende Sprog, regne vi for Intet, men i simple og jævne Ord udtalte det et heelt Folks Følelse, og det er Noget. Fra en toaarig Reise i Syd gav han os dernæst sine Erindringer i „Ude og hjemme" (1842), hvis vakkre Skildringer i et smukt Sprog fandt en mere end venlig Modtagelse. Intet af samtlige hans Arbeider tiltalte dog i den Grad Publicum som den lille Hornblæser (1849), der i raske og livlige Træk tegner os en Række af Scener fra den slesvigske Krig. I Løbet af et Aar oplevede den fire Oplag. — **Emil Aarestrup**, født i Kjøbenhavn 1801, tidligere Læge paa Lolland, nu Stiftsphysicus i Odense, havde for længe siden leveret Bidrag til Blade og Nyaarsgaver, da han 1838 udgav et Bind Digte, der vel ingenlunde udmærkede sig ved Ideernes Høihed, men ved Billedernes Rigdom og Sprogets Skjønhed. — **Carl Borgaard**, født i Kjøbenhavn 1801, var i flere Aar paa et Handelscontoir, inden han blev Student. Nu bestyrer han Theatret i Christiania. Til Kjøbenhavns Theater har han oversat en Mængde Tragedier, Lystspil osv. Ham selv skylde vi Eventyrcomedien Hulen i Kullafjeld samt enkelte morsomme Smaadigte. — **H. A. Timm**, født i Kjøbenhavn 1800, fortiden Præst i Hollænderbyen, har været en saare frugtbar Psalmedigter, hvis Psalmer dog mere udmærke sig ved religiøs Inderlighed end ved poetisk Løftning. — **Sille Beyer**, f. i Kjøbenhavn 1803, har ikke alene med Smag bearbeidet forskjellige af Calderons Dramaer for den

danske Skueplads, men har selv leveret os flere dramatiske Arbeider. Desuden har hun, navnlig i sine Julegaver for Børn, skjenket os et Antal ret smukke, barnlige Digte. — I **J. Hallgrimsson** (1807-45) fik Island atter en begavet Digter, der trængte ind i sit Folk og selv ned i dets Mængde. Først efter hans Død bleve hans Digte samlede af hans Venner. Derhos var han en levende Naturhistoriker og en flittig Publicist. — **P. E. Lind** (f. 1814), en Farversøn fra Christianshavn, nu Præst ved Tugthuset, fremtraadte 1836 med Fortællingen Johan Gordon, der blev fulgt af Novellen Ungdomsaar, Fortællingen Kjærlighed og Frelse osv. Med en dyb, christelig Alvor forener han en levende Kjærlighed til den lidende Menneskeslægt, saa „Kjærlighed og Frelse" ere i hans Pen ikke noget stussende Udhængsskilt. Populær er han ikke, men den dannede Læser vil i hans poetiske Fortællinger finde Næring baade for sin Aand og for sit Hjerte.

---

458. Det christelige Liv var sygt i Danmark, og i Hovedstaden var Kirkegangen næsten ophørt; men fra dens fleste Prædikestole lød der ogsaa en Tale, som vel kunde bringe det christelig bevægede Sind til at spørge, hvorfor Herrens Ord var forsvundet af hans Huus. Da kom der i Slutningen af 1811 en ung Præst til Hovedstaden som residerende Capellan ved Vor Frue Kirke. Det var **Jakob Peter Mynster.** Han var født her for 36 Vintre siden (8. Novb. 1775) og havde i sine spæde Aar fundet en ædel Stifader i Lægen F. L. Bang. Denne havde selv sendt ham til Universitetet (1790), hvor han fire Aar senere tog theologisk Embedsexamen; i de følgende Aar var han Lærer for A. W. Moltke, hvem han 1801 dimitterede. Jævnsides havde han med Iver lagt sig efter Philosophi og Æsthetik, ja havde endog stundom forsøgt sig i Digtningen, og 1799 tog han Guldmedaillen for Universitetets philosophiske Prisopgave. Nu kom han fra en Krog i Sjælland, fra Spjellerup, hvor han i ti Aar havde været en Bondemenigheds Lærer og Sjælesørger og som saadan havde dygtiggjort sig til den store Gjerning, der ventede ham: atter at opvække det slumrende Kirkeliv i Hovedstaden. Og det lykkedes ham. — Han var en saare lærd og flittig Mand, men det var ikke nok. Han havde rige aandelige Gaver, forenede med Foredragets Skjønhed og Ydrets høie Værdighed, og han var en ualmindelig veltalende Mand; alt dette var dog heller ikke nok. Men der var et Troesliv i ham, og det skjulte han ikke, det bekjendte han med Glæde og Frimodighed, i Tale og Skrift; og det gjenvakte Livet, hvor det endnu ikke var steendødt, hvor det kun ubevidst slumrede. En stor Deel af hans Prædikener ere trykte, de to større Prædikensamlinger (fra 1810 og fra 1823) i forskjellige Oplag, og hans Postiller kunne vel glæde sig ved en større Udbredelse, en almindeligere Anerkjendelse i de mere dannede Kredse, end netop disse. En endnu større Indflydelse i Ind- og Udland har han dog sagtens udøvet ved sine „Betragtninger

over de christelige Troeslærdomme I-II" (1833), der i Danmark og Norge høre til de Dannedes meſt vurderede Opbyggelſesbøger, og ſom baade Tydſkland, Island og Sverrig i Overſættelſer tilegnede ſig. — For den allerede nævnte maa viſtnok hele hans øvrige, i ſaa mange Retninger betydningsfulde, Forfattervirkſomhed træde i Baggrunden. Ei heller hans Virkſomhed ved Paſtoralſeminariet, ſom Medlem af Univerſitets=directionen, ſom Medlem af Miſſionscollegiet oſv. maa her ſtandſe os, ja ikke engang hans Deeltagelſe i det danſke Bibelſelſkabs Stiftelſe (Mai 1814). Og endnu ſkulle vi kun kortelig bemærke, at han 1826 blev Hofprædikant, 1828 Hof= og Slotspræſt ſamt kongelig Confeſ=ſionarius og 1834 Biſkop over Sjællands Stift. Som Biſkop ved=bliver han at være Confeſſionarius og Hofprædikant. — I over 40 Aar har han ſaaledes virket inden Hovedſtadens Mure; hans hele præſte=lige Virkſomhed omfatter 52 Aar; og i 19 af disſe har han beklædt Plades, Brokmands og Balles Biſpeſtol. Som Gud gav ham et langt og indflydelſesrigt Liv, giver han ham endnu i Oldingsalderen en ſjelden Aands= og Legemskraft. Men naar han engang gaaer bort, ſkal det endnu længe mindes ſom hans Roes, at det var ham, ſom atter vidſte at fylde de tomme Kirkeſtole, ikke ved at kildre den uſta=dige Mængdes Øren med nye og uſædvanlige Lærdomme, ei heller ved at leſle for den med en ſelvgjort Retfærdighed, men ved at præ=dike Tro og Omvendelſe ſamt Syndernes Forladelſe af uforſkyldt Naade: ved at prædike Jeſum Chriſtum og ham korsfæſtet. Lad ſaa være, at han ikke i Eet og Alt kunde følge med den ilende Tid, at navnlig hans Blik ikke aabnede ſig for Nødvendigheden af den nye Tids Fordring paa kirkelig Frihed i Grundlovens Aand, til Troeslivets Fremme og Samfundslivets Beſtyrkelſe; vidne ſkulle dog altid Utallige trindt i Landet, ſelv af hans Modſtandere, at „hans Navn ſmelter ſammen hos dem med Mindet om det Hemmelighedsfulde ved den førſte ret bevidſte Bevægelſe af Guds Aand i deres Hjerter."

---

459. **Jens Møller** (1779-1833) var en Præſteſøn fra Karre=bæk, ſom efter en ſeraarig Adjunctur i Slagelſe 1808 blev Profeſſor i Theologien ved Kjøbenhavns Univerſitet. Tidligere havde han førſt erholdt Acceſſit for en æſthetiſk Priisopgave, dernæſt havde han vundet Univerſitetets Guldmedaille for en philologiſk Opgave, og endelig Vi=denſkabernes Selſkabs Guldmedaille for en hiſtoriſk. Han havde vir=kelig ogſaa lagt Vind paa Theologi og Philologi, paa Æſthetik og Hiſtorie, ja ſelv i Veltalenheden og Digtningen forſøgte han oftere ſine Kræfter. Var han nu end ingenſteds grundig, ſaa var han dog umaadelig belæſt og vidſte meget af mange Ting. Derhos var den chriſtne Tro ham en Hjerteſag, var han end ikke iſtand til at „prøve Aanderne," og han var en ualmindelig livlig Mand, hvis Forelæs=ninger altid kunde høres med Glæde. Der var derfor en Tid, da han med Rette var den meſt anſete theologiſke Lærer ved Univerſitetet. Hans „Theologiſk Bibliothek," 20 Aargange i 40 Bind (1811-32),

var længe den eneste Havn, i hvilken Afhandlinger af en dybere religiøs Natur kunde finde Ankerplads. I Mnemosyne, en „Samling af fædrelandske Minder og Skildringer," erhvervede han sig ikke ganske ringe Fortjenester af Christian den Sjettes og hans Tidsalders Historie. — **H. N. Clausen**, en Søn af Stiftsprovsten, var igjennem de næste Tiaar vor mest indflydelsesrige theologiske Professor. Født i Maribo 22. Apr. 1793, blev han allerede Student 1809 og tog i Sommeren 1813 theologisk Embedsexamen med „fortrinlig" Udmærkelse. 1818-20 besøgte han først Tydskland, hvor han sluttede sig nær til Schleiermacher, dernæst Italien og Frankrig. Tre Maaneder efter sin Hjemkomst blev han Lector i Theologien (1821) og næste Aar Professor. „Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus" (1825) var vel ikke blot den første, men ogsaa den friskeste Livsfrugt af hans Ungdoms Kraftfylde. I dette Værk har hele hans theologiske Personlighed afpræget sig, der jo vel senere har ændret sig i Enkeltheder, men ikke saaledes, at den blev sig selv ulig. Dets Betydning i vor kirkelige Udviklingshistorie have vi allerede omtalt under Grundtvig. Af hans øvrige theologiske Virksomhed skulle vi kun nævne: Populære Foredrag over Reformationen (1836), Det Nye Testaments Hermeneutik (1840) samt Fortolkning af de synoptiske Evangelier (1847-50). Siden 1833 har han, først i Forening med Hohlenberg, siden ene, udgivet „Tidsskrift for udenlandsk theologisk Literatur." Sin største theologiske Fortjeneste har han udentvivl som historisk Kritiker: hvad der først er luttret i hans klare og gjennemtrængende Forstands alvorlige Smeltedigel, og der har staaet sin Prøve, skal visselig ogsaa af Andre befindes reent. Hans mangehaande Fortjenester af vor borgerlige Udvikling skulle vi i det Følgende omtale. — 1838 fik Faculteter en ny Kraft i **H. L. Martensen**, som i dette Aar blev Lector, halvtredie Aar senere Professor (siden 1845 tillige Hofprædikant). Født i Flensborg, hvor hans Fader var en dygtig Skipper, 19. Aug. 1808, kom han i sin Barndom til Kjøbenhavn, hvor han først gjennemgik Metropolitanskolen, siden Universitetet. Herhjemme var han tidligst paavirket af den grundtvigske Retning, dernæst af Schleiermacher, men 1834 gik han til Berlin, hvor han vandt Hegel kjær; i München følte han sig i høi Grad tiltrukken af Fr. Baader. 1836 kom han atter hjem, og allerede i sine Betragtninger over Ideen af Faust (1837) forbausede han ved den Tankerigdom, den Fylde af Poesi, der udtalte sig gjennem et smukt og klart Sprog. I Mester Eckart (1840) gav han dernæst et genialt Bidrag til at oplyse Middelalderens Mystik, hvorpaa han i „Den christelige Daab" (1843) stillede sig saa afgjort paa Kirkens Grund, at der var Mange, som troede at kunne beklage dette dybe og livlige Skrift som et bestemt og endeligt Brud med Speculationen. Den Indflydelse, han igjennem det levende Ord har udøvet baade fra Cathedret og Prædikestolen, skal vanskelig Nogen kunne miskjende. — I C. T. Engelstoft havde Universitetet 1833-51 en Lærer, der ved forskjellige Afhandlinger godtgjorde en agtværdig Flid som Kirkehistoriker;

nu er han Biskop i Fyen. J C. Hermansen har det siden 1841 en lærd og orthodox Exeget over det Gamle Testament.

---

460. Bastholm var vor første Lærer i geistlig Veltalenhed. Som hans Elever kan man vel nærmest betragte H. G. Clausen, Cl. Pawels samt **M. F. Liebenberg** (1767-1828), en Kjøbenhavner af tydsk Æt, som i sine sidste 23 Aar var dansk Slotspræst og efter Balles Død tillige kongelig Confessionarius. I hans hjertelige Prædikener sporede man den ivrige og dannede Æsthetiker, og de bleve i sin Tid gjerne hørte og hyppig laste. — **V. F. Engelbreth** (f. i Korsør 1771) havde i Rom Zoëga til Lærer i Koptisk og fik siden Kjendingsnavnet „Danmarks lærdeste Præst." J over et halvt Hundredaar har han anvendt sin lærde Flid, deels til Udarbeidelsen af forskjellige dogmatiske Monographier, deels til en aandrig Forklaring i Troens Lys af enkelte Partier af det Gamle Testament. — **J. Paludan=Müller** (1771-1845; Biskop i Aarhuus) var en from og alvorlig Tilsynsmand, hvis „Bidrag til Huusandagtens Oplivelse" endnu er en yndet Postil. — **T. C. Müller** (1780-1849; Biskop i Ribe) var som christelig Præst og Lærer en Aandsfrænde af sin nysnævnte Navne. Den Opbyggelsesbog for Christne, som han udgav i Forening med et Par andre Præster, fandt en venlig Modtagelse i Menigheden. — **L. Chr. Tryde** (f. i Fensmark 1781; Stiftsprovst i Sjælland) har baade virket som Prædikant og philosophisk Forfatter. — **Jak. Chr. Lindberg,** en Præstesøn fra Ribe, født 14. Jan. 1797, tog 1822 Embedsexamen med „fortrinlig" Udmærkelse, var saa i otte Aar Adjunct ved Metropolitanskolen, men var de næste halvfjortende uden Embede, til han 1844 blev Præst i Tingsted. Han har aldrig reist udenlands, men ligefuldt blev han berømt udenlands ved sine forskjellige Arbeider i de østerlandske Sprog, i Numismatik, Epigraphik osv., til hvilke han tildeels selv maatte som Træskærer udføre Figurerne. I den grundtvig=clausenske Kirkekamp tog han levende Deel, og kan der end stundom i Stridens Hede være undfaldet ham et mindre tilbørligt Ord, saa tog man vel ogsaa mindre paa ham end paa nogen Anden med Silkevanter. Og glemmes skal det ikke, at han nedlagde sit Embede for sin Overbeviisnings Skyld, og at han forsvarede denne sin Overbeviisning, den strengt orthodoxe, med ligesaa megen Skarpsindighed som Skarphed, ligesaa megen Udholdenhed som Hensynsløshed, ligesaa megen Varme som Kraft. Han var den Myntmester, som udprægede Grundtvigs Guldfund i gangbar Smaamynt, saadan som Fattigfolk kunde bruge det. Hans talløse Skrifter og Artikler fra den Tid kunne vi ikke navngive, men maae dog ikke overspringe „Nordisk Kirketidende" (1833-40), et Ugeskrift, hvis otte Aargange ere uundværlige for enhver den, der vil danne sig en nogenlunde klar Anskuelse af den kirkelige Bevægelse i et af vore mærkeligste Tidsrum. 1837-50 gav han os endnu desuden en mesterlig Oversættelse efter Grundtexten af det Gamle Testaments historiske og poetiske Bøger. — Der var en ikke mindre lærd

Mand, som stillede sig ved Grundtvigs Side i hans Kamp: **Andr. Gotl. Rudelbach**, født i Kjøbenhavn 29. Sept. 1792 af en tydsk Fader og en svensk Moder. Efter at have taget Attestats med Udmærkelse reiste han et Par Aar udenlands og beskæftigede sig saa i Hjemmet med Forelæsninger og boglige Arbeider, til han 1829 blev Superintendent i Glaucha. Da man her forlangte af ham, at han skulde stemme for en uindskrænket Raadighed over Bekjendelsesformularerne ved Confirmationen; da man vilde paalægge ham at udføre kirkelige Handlinger hos Tydskkatholiker og derhos at indrømme disse de lutherske Kirker til gudstjenstligt Brug: tog han i 1845 sin Afsked og vendte tilbage til Danmark, hvor han 1848 ansattes som Præst i Slagelse. — Han stillede sig fra første Færd paa „den rette uforandrede augsborgske Troesbekjendelses“ Grund, og kæmpede saa trøstig baade med Pen og Mund. Herhjemme udgav han med Grundtvig „Theologisk Maanedsskrift“ (1825), og i Tydskland med Guerike „Zeitschrift für die gesammte Lutherische Theologie und Kirche,“ hvormed han vedblev efter sin Hjemvenden. Iøvrigt er den største Deel af hans talrige Skrifter enten i kirkehistorisk eller dogmatisk Retning, hvortil kommer en Deel Prædikener, Andagtsbøger osv. I kirkehistorisk Lærdom skulle vistnok Faae i hans Samtid byde ham Spidsen. Man har vel ikke ganske uden Grund bebreidet ham, at han i Tydskland tog en Deel ved tydske Anskuelser, hvortil allerede hans Herkomst kunde friste ham; men faae Danske have paa den anden Side bidraget saa meget til at gjøre danske Personer og danske Forholde bekjendte i Tydskland, og det ikke udelukkende de kirkelige. At han nu staaer imod Grundtvig, har nærmest sin Grund deri, at han mere fastholder den individuelt-lutherske Opfatning end den almeen-christelige. — **Alb. Leth** (1796-1849; Præst i Middelfart) reves tidlig bort fra en Virksomhed, hvor han var skattet høit for sin christelige Alvor og Varme, sin milde og indtrængende Veltalenhed; men hans Huuspostille skal bevare hans Navn. — **P. C. Kierkegaard** (f. i Hillerød 1805; Præst i Pedersborg) er den, der fremfor nogen Anden har videnskabelig begrundet de grundtvigske Anskuelser. I en lang Masse af større og mindre Afhandlinger har han parret megen Lærdom og ulmodstaaelig Dialectik med en ualmindelig Aandrighed og Følelsens Inderlighed. Forinden vi endnu fik Troesfrihed, havde han det borgerlige og christelige Mod, som dengang hørte til for at negte at døbe Baptistbørn ved Politiets Hjelp. — Endelig kunde vi nævne Stiftsprovst H. U. Møller i Torkelstrup, Digterens Broder; Provst U. S. Boesen i Fjelstrup; Biskop S. C. W. Bindesbøll i Aalborg, Bygmesterens Broder; Brødrene P. A. og J. F. Fenger, den første Præst i Slotsbjergby, den anden i Ljunge, Lægens Brodersønner; Præsten L. N. Boisen i Vesterborg, Biskoppens Søn; Biskop G. B. Brammer i Aarhuus, tidligere Forstander for Snested Seminarium; Præsten C. A. H. Kalkar i Gladsaxe; Præsten H. C. Rørdam i Hammer; Stiftsprovst C. F. Balslev i Ribe; Præsten F. L. B. Zeuthen i Sorø, Steffens' Søstersøn;

og vi kunde nævne vel endnu flere jævnaldrende Præster, der hver paa sin Maade, ved Skrift og Tale, have kraftig bidraget til at nære det christelige Liv og udvikle den kirkelige Samfundsbevidsthed.

---

461. De forskjellige historiske Videnskaber fandt ogsaa i dette Tidsrum baade flittige og kyndige Dyrkere. Professor **C. Engelstoft** fra Gislum (1774-1851; Medlem af Universitetsdirectionen, Conferentsraad) drog allerede 1797 Opmærksomheden paa sig ved sit Priisskrift om Qvindekjønnets huuslige og borgerlige Kaar hos vore Forfædre. Endmere blev han bekjendt, da han 1801 udgav sin „Philip August, Konge af Frankrig, og Ingeborg, Prindsesse af Danmark," samt Programmet „Om den Priis, Oldtidens Skandinaver satte paa Legemsøvelser." Med Vid og Lune forenede han et smukt Sprog, megen Læsning og historisk Konst. Hans senere Virksomhed var meget mindre betydelig; dog udgav han med J. Møller „Historisk Calender" (1814-17). — **H. Behrmann** fra Garsted (1776-1836; en Tid Overlærer i Roskilde, siden Archivar i det slesvig-holsteen-lauenborgske Cancelli) erhvervede sig store Fortjenester af Christian den Andens Historie, som han gjentagne Gange bearbeidede, sidst (1815) i to Bind, og til hvis billige Bedømmelse han noget nær var den første, der gav værdifulde Bidrag, som støttede sig paa samtidige Documenter. Ogsaa af Roskilde Historie, Byens og Domkirkens, gjorde han sig fortjent. — **J. J. Espolin** (1769-1836; Sysselmand) var Psalmedigter, men er dog mest bekjendt for sine „Islands Aarbøger i Sagaform," der bleve udgivne af hans navnkundige Landsmand, **Fin Magnusen.** Denne sidste var en islandsk Lagmandssøn (f. i Skalholt 27. Aug. 1781), en Brodersøn af Naturforskeren Eggert Olafsson (1726-68; bekjendt af en Reisebeskrivelse, en Urtebog osv.) og Oldgranskeren Jon Olafsson, samt en Dattersøn af Historikeren Biskop Fin Jonsson. Han blev Student 1798, men maatte kort efter gaae tilbage til Island, hvor han 1806-12 (uden Embedsexamen) var Sagfører. 1812 kom han atter herned, blev 1815 Professor i Nordens ældste Literatur og Mythologi og 1829 Geheimearchivar, i hvilket Embede han døde 24. Decb. 1847. Igjennem en lang Virksomhed bidrog han overordentlig meget til at oplyse Nordens, navnlig Islands, gamle Sprog, Literatur, Historie, Tidsregning, Lovgivning osv.; og da forskjellige af hans Skrifter desangaaende bleve oversatte i en Mængde fremmede Tungemaal, kom Udbyttet af hans Forskninger ogsaa andensteds til Nytte og gjorde hans Navn saa vidt bekjendt som kun faae af hans Landsmænds. Som Mytholog var han dog nok langt mere lærd end aandrig, og skjøndt han vissélig havde et langt fortroligere Kjendskab til vor Runeliteratur i Almindelighed, til de saakaldte Binderuner i Særdeleshed, end nogensomhelst anden af hans nærmeste Samtidige, turde det vistnok være hændet ham mere end een Gang, at en vel levende Indbildningskraft lod ham see det faste og færdige Resultat, hvor Andre slet Intet kunde see, eller i det Høieste kun uløste Gaader.

Forskjellige Oldskrifter oversatte, udgav og oplyste han med righoldige Indledninger og Anmærkninger. — **Peter Erasm. Müller,** født i Kjøbenhavn 29. Mai 1776, var fra 1801 theologisk Professor ved Kjøbenhavns Universitet og blev 1830 Sjællands Biskop; døde 4. Sept. 1834. Allerede 1805 vandt han Videnskabernes Selskabs Guldmedaille for sin antiqvariske Undersøgelse over de ved Gallehuus fundne Guldhorn; og sin Ungdoms Kjærlighed til vor Oldtid blev han tro. I sit Sagabibliothek (1817-20) nedlagde han en Mængde værdifulde Resultater af sin lærde Flid, idet han gav os en tidsordnet Oversigt samt kritisk Bedømmelse og hensigtsmæssige Udtog af alle de islandske Sagaer. Lignende Resultater af hans flittige Forsken modtoge vi i en Mængde Afhandlinger, som han spredte i Blade og Tidsskrifter. Han var gamle Saxos huldtroe Ven, men sin udmærkede Udgave af hans Danmarkshistorie naaede han desværre ikke selv at see fuldendt. Ogsaa af Modersmaalet gjorde han sig særlig fortjent baade som Medlem af Ordbogscommissionen, hvis Formand han blev, og ved sin „Dansk Synonymik eller Forklaring af eenstydige danske Ord" (1829). Endelig var han 1805-30 Redacteur først af „Kjøbenhavnske lærde Efterretninger," og siden af disses Fortsættelse: Dansk Literaturtidende. Mindre turde hans Fortjenester være som christelig Apologet og Moralphilosoph. — **B. Thorlacius** (1775-1829; Professor i græsk og romersk Philologi) nød i Udlandet en saare udbredt Agtelse for de mange Programmer, hvormed han oplyste forskjellige Partier af den „classiske" Oldtid. I et ikke ganske ringe Antal velskrevne Afhandlinger opklarede han tillige flere Enkeltheder i vor egen Oldhistorie, ligesom han med Werlauff udgav fjerde til sjette Bind af Noregs Konúnga Sögur, samt var den første, der henvendte Opmærksomheden paa enkelte hidtil ukjendte Kildeskrifter. — **Chr. Molbech,** født i Sorø 8. Octb. 1783, blev 1802 Student og 1804 Volontør ved det store kongelige Bibliothek. Ved dette har han altsaa snart tilbragt et halvt Hundredaar (siden 1823 er han første Bibliothekssecretær), har han end i Mellemtiden seet sig vidt om baade i Syd og Nord. Siden 1829 er han derhos Professor i Literaturhistorien (med særligt Hensyn til den fædrelandske og europæiske Literatur), og i tolv Aar (1830-42) var han Medlem af Theaterdirectionen. Til samme Tid har han udfoldet en Forfattervirksomhed, saa frugtbar som ikke Manges, og det i heel forskjellige Retninger. Mængden af hans Reisebeskrivelser i Ind- og Udland skulle vi ikke opholde os ved, var der end visselig andet Godt at fremhæve ved dem end det lette og flydende Sprog. Hans reent æsthetiske Virksomhed lade vi ligeledes ligge; vi skulle navnlig dvæle ved Historikeren, Literærhistorikeren og Sprogforskeren. Han havde allerede leveret forskjellige historiske Arbeider, da han 1813 udgav sin Historie om Ditmarskerkrigen, der vistnok maa betegnes til det Fortrinligste, vort Bogvæsen eier af historiske Monographier. Senere udgav han Erik Plogpennings Historie, Ewalds Levnet, Uddrag af J. Bircherods Dagbøger, Staffeldts Levnet osv., for ei at tale om „Nordisk Tidsskrift for Hi-

storie, Literatur og Konst," „Historisk Tidsskrift" osv. osv. — Af ældre Sprogværker udgav han: Den danske Riimkrønike (efter G. af Ghemens Udgave), Henrik Harpestrengs Danske Lægebog (efter et Pergamentshaandskrift), Den ældste danske Bibeloversættelse (ligesaa), Hr. Michaels tre danske Riimværker (efter Udgaven af 1516) foruden forskjellige mindre betydelige. Til samtlige disse Udgaver føiede han historiske og literære Oplysninger. — Allerede 1806 blev han Medarbeider i den danske Ordbog og 1834 Medlem af Ordbogscommissionen. Med Videnskabernes Selskabs Ordbog kan det vel endnu have lange Udsigter; men 1813 udgav M. paa egen Haand en dansk Haandordbog, og 1833 udgav han en fuldstændigere dansk Ordbog, der kan bedømmes forskjellig, men af enhver Upartisk maa betragtes som et høist fortjenstligt Arbeide. Samtidig paabegyndte han Udgivelsen af et Dansk Dialectlexicon, som han fuldendte 1841. For Øieblikket er han beskæftiget med en Ordbog over forældede danske Ord. Regne vi nu hertil samtlige hans øvrige Skrifter og Afhandlinger, thi det er kun det allermindste Antal, vi her have kunnet nævne, maa man visselig forbauses over Mængden, og vil man være upartisk, skal man heller ikke kunne benegte den store Betydning og det virkelige Værd af forskjellige af disse Skrifter, maa det end oftere forekomme Læseren, at Forfatteren vilde have indlagt sig endnu større Fortjenester, hvis han havde hastet noget mindre. — **J. K. Høst** (1772-1844; i sin Tid Overretsassessor) var en saare frugtbar Forfatter, der var en af Stifterne af det skandinaviske Literaturselskab og paa mange flere Maader søgte at virke for Nordens Enhed, iblandt Andet ved at udbrede Kjendskab til svensk Sprog og svensk Bogvæsen i Danmark. Som dansk Historiker er han især fortjent ved sine forskjellige Arbeider til Christian den Syvendes Regjeringshistorie, navnlig er hans udførlige Behandling af „Struensee og hans Ministerium" (I-III; 1824) et saare fortjenstligt Værk. — **Erik Chr. Werlauff**, en Kjøbenhavner af norsk Æt (født 2. Juli 1781) blev allerede 1800 Kustos ved det kongelige Bibliothek, hvor han 1805 rykkede op til Bibliotheksſecretær og siden 1829 har været Overbibliothekar. Siden 1812 er han tillige Professor ved Universitetet i Nordens Historie og Oldsager (blev allerede Adjunct 1810). Med en flittig og grundig Benyttelse af den Adgang til samtlige hidtil bekjendte og en Mængde tidligere ubekjendte Kildeskrifter, hvoraf han nu i over et halvt Hundredaar har været i Besiddelse, forbinder han en fast utrolig Hukommelse og er derfor fremfor nogen Anden et levende Repertorium for Notitser til vor Historie i Almindelighed samt til alle dens forskjelligste Enkeltheder. Han har ogsaa beriget vor Literatur med en Mængde Frugter af sin bundløse Lærdom. Af hans større og mindre Afhandlinger skulle vi saaledes nævne: Historisk-antiquarisk Beskrivelse over Samsø (1809); Det danske Sprogs Historie i Hertugdømmet Slesvig (1819); Historiske Efterretninger om det store kongelige Bibliothek (1825; anden forøgede Udgave 1844); Kjøbenhavns Universitetsbygnings Historie samt Det kjøbenhavnske Universitets

Historie (1836) og Kjøbenhavns Universitet fra dets Stiftelse indtil Reformationen (1850); Historiske Antegnelser til Holbergs Lystspil (1838); Sophie af Meklenborg, Dronning af Danmark og Norge (1841); Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog (1847) samt De hellige tre Kongers Capel i Roskilde (1849). Hertil kommer hans Andeel i Udgivelsen af de tre sidste Bind af Norges Konúnga Sögur, hans Udgivelse af ottende Bind af Langebeks Scriptores, hans Udgivelse af et hidtil ukjendt Bidrag til Kong Sverres Historie, tilligemed en Mangfoldighed af Monographier, spredte i de forskjelligste Tidsskrifter. — Da Werlauff vandt den store Præmie, Statsraad J. B. Scavenius havde udsat for det danske Sprogs Historie, vandt Præsten i Breklum, den lærde **N. Outzen** fra Terkelsbøl (1752-1826), den mindre Priis for en tydsk Behandling af det samme Emne, hvorved han ikke alene godtgjorde sin store Localkundskab, men tillige sin Fortrolighed med den gamle nordiske Literatur. Vi have ham desuden at takke for Bidrag til Nordfrisernes Historie, Undersøgelser om Ditmarskernes Herkomst, om Slesvigs og Danmarks mærkeligste Oldtidslevninger, om Bjovulfs Drape osv., ligesom for et frisisk Glossarium og forskjellige andre værdifulde Afhandlinger. — **L. S. Vedel Simonsen**, Eier af Elvedgaard (født sammesteds 1780), kastede sig fra Lægekonsten, i hvilken han allerede havde taget Doctorgraden, over Fædrelandets Historie og erhvervede sig store Fortjenester af denne ved sin „Udsigt over Nationalhistoriens ældste og mærkeligste Perioder“ (1813-16), hvori han med stor Lærdom behandlede de haandskrevne Kilders forskjellige Skjebner; Nordens første Bebyggelse, ældste Indvaanere og tidligste Skjebne; de nordiske Valfarter og Korstog; samt Adels- og Ridderstandens Historie til Souverainiteten. I sine Borgruiner, Fyens Vilkaar under Grevens Feide osv., forøgede han disse Fortjenester. Senere har han nedlagt en stor Masse af Samlerflid i en Mængde Bidrag til enkelte Borges, Byers og Personers Historie.— Overkrigscommissær **N. C. Øst** (1779-1842) kan man ikke frakjende en Deel Fortjenester af vor Literaturhistorie. — Grundigere og alvorligere var imidlertid **D. L. Lübker** (1773-1853, Præst i Husum), hvis „Schleswig-Holstein-Lauenburgische und Eutinische Schriftsteller“ (1829-30; udgivet i Forening med Holsteneren Schröder) dog allerede i Titlen røber Forfatternes politiske Standpunkt, som heller ikke er fornegtet i selve Værket. — **H. F. J. Estrup** fra Randers (1794-1846) var en ædel og begavet Aand, der ved Sorø Academies Gjenoprettelse blev Lector sammesteds; senere var han i syv Aar (1830-37) dets dygtige Director, og da han dernæst kjøbte Kongsdal med tilhørende Gods, var han en ligesaa frisindet som kjærlig og uegennyttig Godseier. Af Vidnesbyrdene om hans grundige Lærdom og smagfulde historiske Konst skulle vi nævne: Undersøgelsen om Trældom i Norden, dens Udspring, Kilder, Beskaffenhed og Ophør (1814; Priisskrift); Skildringen af Absalon som Helt, Statsmand og Biskop (1826); Undersøgelsen om Slesvigs og Holsteens Uadskillelighed (1832); samt

Beskrivelsen af Tygestrup, som det var, og som det er (1838). Om sin frisindede Betragtning af Godsforholdene gav han endnu som Godseier de ædleste og umiskjendeligste Vidnesbyrd, f. Ex. i sit Skrift „Om Livsfæste i Danmark" (1842) samt i det „Om de danske Majorater" (1845). Hans Fædrelandskjærlighed drev ham til at give en Obligation paa 7763 Rbd. til Oprettelsen af en Lærerpost i den slesvigske Ret ved Kjøbenhavns Universitet. — Holsteneren Captain **F. H. Jahn** (1789-1828) skrev Grundtræk til Kong Christian den Fjerdes Krigshistorie (1820-22), Almindelig Udsigt over Nordens, især Danmarks Krigsvæsen i Middelalderen (1825) samt Danmarks politisk-militære Historie under Unionskongerne, hvilken sidste dog først udkom flere Aar efter hans Død (1835). Ved Afbenyttelse af hidtil utrykte Actstykker og andre sjeldnere, mindre tilgængelige Kilder, opklarede han i disse Skrifter et ikke ringe Antal dunklere Punkter; men den Haandbog over hele den danske Krigshistorie, til hvis Udarbeidelse han var kaldet, fik han aldrig fuldført, da Døden bortrev ham i hans kraftigste Manddomsalder. — **C. Chr. Rafn** (født paa Brahesborg 16. Jan. 1795) tog først juridisk Embedsexamen, derpaa Officeersexamen, men vendte sig atter til Islands Oldskrifter, der alt fra Skolen af havde udgjort hans Yndlingslæsning, og hvortil et Par Aars Ansættelse ved Universitetsbibliotheket lettede ham Adgangen. Hans „Nordiske Kæmpehistorier" (1821-26) vare den første Frugt af denne hans Virksomhed. Endnu inden dette Arbeide var fuldendt, stiftede han (1825) det Nordiske Oldskriftselskab, der 1828 fik Prædikat af kongeligt, hvis Secretær han lige siden Stiftelsen har været, og igjennem hvilket han har udrettet saa overordentlig meget til Oplysningen af vor Oldtid. For dette Selskab udgav han baade Fornmanna Sögur I-XII (1825-37), Fornaldar-Sögur Norðrlanda I-III (1829-30), Grønlands historiske Mindesmærker I-III (1838-45) samt forskjellige andre Skrifter. Intet andet Værk skaffede ham dog nok den Berømmelse som Antiquitates Americanæ (1837), en Samling af alle de Efterretninger, vore Oldbøger indeholde om de gamle Nordboers Opdagelsesreiser til Amerika i det tiende og følgende Hundredaar. Navnlig i Nordamerika gjorde dette Værk naturligviis en uhyre Opsigt, og der blev allevegne holdt Forelæsninger over dets Indhold. Partier af det oversattes i et Dusin levende Sprog og vel derover, lige fra Spansk (i Caracas) og Portugisisk (i Rio de Janeiro) til Polsk, Russisk, Bøhmisk og Magyarisk, for ikke at tale om alle de forskjellige Anmeldelsers høirøstede Lovtaler. Ved sin Iver som Secretær har han desuden allevegne vundet Selskabet Medlemmer blandt den gamle og nye Verdens mægtige og fornemme Rigmænd, navnlig stiftende Medlemmer, der strax ved deres Optagelse maae afgive et temmelig betydeligt Bidrag, hvorfor Selskabets Virkefond allerede udgjør en halv Tønde Guld. Endnu grundlagde han offentlige Bibliotheker baade i Reikjavik (1818), Thorshavn (1827) og Godthaab (1829). — **H. M. Velschow** (f. i Kjøbenhavn 1796; den første Professor, som lønnes ved

Renterne af den rostgaardske Gave) har ved forskjellige Afhandlinger godtgjort et fortroligt Kjendskab til vor Middelalder, f. Ex. om Myntens udvortes Tilstand i hiin Tid; om det Slags Bønder, som kaldtes Bryder; om Folkemængden i Midten af det trettende Hundredaar, om Kornpriserne under Erik Eiegod osv. — **H. J. Blom** (f. i Randers 1792; Oberst) gav os et høist fortjenstligt Skrift i „Unionskrigene og Borgerkrigene, et Bidrag til den danske Krigshistorie" (1826). Senere (1845) modtoge vi af samme livlige og underholdende Forfatter en interessant Skildring af Krigen i 1807. — Det berømteste Navn i hele vor nyere Historieskrivning tilhører dog **Niels Math. Petersen,** en Huusmandssøn fra Sanderum, født 24. Octb. 1791, den samme, der gjorde sig saa berømt som nordisk Sproggransker. Han blev Student 1808, men ansattes 1815 som Lærer ved Brahetrolleborg Seminarium. Da dette blev nedlagt (1826), tog han atter til Kjøbenhavn, hvor han et Aar var ansat ved Universitetsbibliotheket, inden han 1830 blev Registrator ved Geheimearchivet. 1845 blev han Professor ved Universitetet i de nordiske Sprog. Sin historiske Forfattervirksomhed begyndte han 1830 med Normannernes Søtoge, som han med adskillige Forandringer oversatte efter Depping. Dernæst (1834-38) udgav han Danmarks Historie i Hedenold I-III, et Arbeide, i hvilket den grundigste Lærdom er parret med forstandig Kritik og Smag i Fremstillingen. I sine mythologiske Anskuelser var han dog nok vel stærkt paavirket af F. Magnusen; men han har senere opgivet disse, og har i „Nordisk Mythologi" (1849) meddeelt os en heel anden Opfattelse af vore Fædres Tro. Ikke mindre fortjenstlig er hans Haandbog i den gammelnordiske Geographi, af hvilken første Deel udkom 1834. Hertil kommer endnu hans Fortsættelse af Rafns oldnordiske Sagaer (IV-X; 1831-36), hans „Historiske Fortællinger om Islændernes Færd hjemme og ude" (1839-44), der er en selvstændig Bearbeidelse efter de islandske Grundskrifter, samt hans Udgave af Jydske Lov, forskjellige Sagaer osv. En heel Deel andre Arbeider overspringe vi, og skulle endnu kun tilføie, at vi fra den samme kyndige og smagfulde Haand med det Første kunne vente os en udførlig dansk Literaturhistorie. — Som Sprogforsker sluttede han sig nær til sin Barndomsven Rask; først udgav han et Par mindre Arbeider om dansk Retskrivning, derpaa en dansk Orddannelseslære; men 1829-30 udkom hans berømte Værk: „Det danske, norske og svenske Sprogs Historie under deres Udvikling af Stamsproget," et af Samfundet til den danske Literaturs Fremme kronet Prisskrift. Vi fejle neppe meget, naar vi sætte dette Arbeide af hans fulde og friske Mandomskraft øverst iblandt den hele Række lærde Undersøgelser, hvormed han har beriget os. Hans øvrige Skrifter maae vi forbigaae, men kunne dog ikke undlade at paapege den dybe og rige Fædrelandskjærlighed, der er lige betegnende for den stille og beskedne Lærde, hvad enten han skriver om „Sprogkundskab i Norden," eller om Den nordiske Oldtids Betydning for Nutiden, eller om Den oldnordiske Literaturs Omfang og Vigtig-

bed, eller om Det oldnordiske Sprog som Undervisningsgjenstand i de lærde Skoler, eller hvad Stof han ellers behandler. — **Sv. Egilsson** (1791-1852; Rector i Reikjavik) havde Fortjenester som Digter og Oversætter; han oversatte saaledes hele Homers Odyssee paa Islandsk. Men ved Siden herad var han meget bevandret i sit Fædrelands Oldtid, og det er ham, vi skylde Scripta historica Islandorum I-XI (1828-42), samt forhaabentlig snart ville komme til at skylde et poetisk Lexicon til vort Oldsprog. — **P. V. Jacobsen** fra Kjøbenhavn (1799-1848; Committeret i Rentekammeret) gav en grundig Fremstilling af det danske Skattevæsen under Christian den Tredie og Frederik den Anden og forskjellige mindre, historiske Efterretninger fra samme Tidsrum. Var tillige en interessant dramatisk Forfatter (f. Ex. „Troldbom;" 1847). — **H. Knudsen** fra Assens (1801-51; Registrator i Geheimearchivet) fremtraadte først med „Danmark i Middelalderen" (1834), en geographisk-statistisk Undersøgelse, af hvilken desværre kuns første Hefte udkom. Siden gav han os en fortrinlig Skildring af Biskop J. Rønnov samt enkelte lignende Monographier og redigerede „Chronologisk Fortegnelse over hidtil trykte Diplomer og andre Brevskaber" til Oplysning af Fædrelandets Historie fra de ældste Tider indtil Enevældets Indførelse. — **C. V. T. v. Wimpfen** fra Glyksborg (1802-39; Herredsfoged) skrev Slesvigs Historie paa Tydsk, men i dansk Aand, og gav saavel herved som ellers mangt et betydningsfuldt Bidrag til at opklare „Sønderjyllands" Stilling som en uafløselig Deel af det danske Rige. — **C. P. Paludan-Müller**, en Søn af Bispen, født i Kjerteminde 1805, Overlærer i Odense, havde allerede tidligere udgivet forskjellige Smaaskrifter, da han 1837 udgav Vældenaks Levnetsbeskrivelse og i de følgende Aar først skildrede os Cola de Rienzo, siden kritisk belyste Machiavelli som Skribent. Ved ethvert af disse Arbeider drog han i forøget Grad Opmærksomheden paa sig og vedligeholdt den ved sin Doctordisputats (1840) om den saakaldte Kalmarunion. Senere har han ved sine Undersøgelser om Kong Carl den Tolvtes Dødsmaade samt flere lignende Arbeider bevaret sin Anseelse som en ualmindelig skarpsynet Kritiker. — **L. C. Müller** fra Kjøbenhavn (1806-51) gik under Navn af den hebraiske Müller for sit Kjendskab til de østerlandske Sprog og vandt sig under halvandet Aars Ophold paa Island en saadan Færdighed i Islandsken, at Øens egne Sønner saae en Indfødt i ham. Han havde i det Hele en mærkværdig Lethed ved at tilegne sig de mange forskjellige Sprog, saa de laae paa hans Tunge som hans eget Modersmaal, og i dette udtrykte han sig dog med et saadant Liv, saa jævn og saa folkelig en Naturlighed, som de Allerfærreste. Efter i fem Aar at have været Præst i Ribe, blev han 1842 Præst i Snested samt Forstander for Seminariet sammesteds, hvor hans Livlighed og levende Foredrag fostrede et Antal af dygtige og livlige Ungdomslærere. Herfra var han nys kaldet til Præst i Starup, da en pludselig Død gjorde Ende paa mange Aars Svagelighed. Af hans forskjellige Skrifter skulle vi nævne

hans Danmarks Historie, der i mange Dele, hvad selve Fortællingen angaaer, er et Mesterstykke, som visselig søger sin Lige hos os, men hvormed han desværre kun naaede ind i Grevetiden; samt hans Bibelhistorie, der var en smuk og værdig Slutning paa hans Forfatterbane. — Endnu kunne visselig Commander H. G. Garde (f. 1790; „Efterretninger om den danske og norske Sømagt"), Oberstlieutenant J. A. Fibiger (1791-1851; „Lovtale over Daniel Rantzau" osv.), Biskop J. B. Daugaard i Ribe (f. 1796; „Om de danske Klostre i Middelalderen"), Præsten J. L. Rohmann i Ronninge (f. 1797; Fremstillinger af enkelte Momenter i vor tidligere Historie og ret livlige Skildringer af Europas nyeste Historie), Provst A. C. L. Heiberg i Kjerteminde (f. 1805; Levnetsbeskrivelser af Bisperne Blade og Kinge) og Provst P. W. Becker i Kjøng (f. 1808; forskjellige lærde Bidrag til Oplysning af vor ældre Historie) — samt maaske enkelte Andre gjøre Fordring paa, at deres Flid og dennes Udbytte nyder Samtidens Anerkjendelse.

---

462. **Chr. J. Thomsen,** født i Kjøbenhavn 29. Decb. 1788, er en Søn af en Grosserer og kom selv til Handelen, men droges bort fra den af sin Kjærlighed til Historien og de skjønne Konster. Han anlagde selv en Mynt- og Konstsamling og beskæftigede sig med forskjellige af Historiens Hjelpevidenskaber, navnlig Numismatik, Oldsager og Konsthistorie. Sin Berømmelse vandt han dog egentlig ikke som Forfatter, har han end leveret os forskjellige numismatiske og antiqvariske Afhandlinger af stort Værd. Men 1816 blev han Secretair i Commissionen til Oldsagers Opbevaring og overtog i Forbindelse hermed den særlige Bestyrelse af det af Commissionen anlagte Museum, ved hvilket han 1838 udnævntes til Inspector, efterat han 1827 tillige var bleven Medlem af Commissionen. 1832 blev han ligeledes Inspector ved Mynt- og Medaillesamlingen, hvis Director han blev 1842; 1839 blev han Inspector ved Konstmuseet og den kongelige Malerisamling; 1847 Inspector ved det nys oprettede ethnographiske Museum. Hvad samtlige disse Samlinger skylde ham, er det ikke let at paavise, men sikkert er det, at aldrig har nogen Værge vaaget med større Troskab og Kjærlighed over de ham betroede Skatte. Med den uegennyttigste Begeistring har han offret dem hele sin Kraft, hele sit Liv, og Resultaterne af hans udholdende Flid, hans ordnende Takt, hans aandrige Opfatten og livlige Fremstilling ere i Sandhed forbausende. At intet Land eier Noget, der kan taale en Sammenstilling med vort oldnordiske Museum, er endnu kun lidet sagt; at dette Museum næst det thorvaldsenske fremfor nogen anden kjøbenhavnsk Samling er berømt og beundret i Udlandet, siger heller ikke stort; men at vi der kunne hente os saa klart og livligt et Billede af vore Forfædres Liv gjennem Aarhundreder, det offentlige med det huuslige, som hverken Bog eller Sagn kunde opbevare os, det er Museets Ordning, og det er Thomsens Roes. — Blandt vore Numismatikere fortjener ogsaa **Chr. Ramus** fra Maribo (1765-1832) at nævnes. Han var In-

spector ved Myntcabinettet, hvis græske og romerske Mynter han ei alene beskrev i et vidtløftigt Værk, som baade Konger og Keisere betalte ham med Diamantringe, men desuden leverede han forskjellige grundige Afhandlinger om fundne Mynter, Primstave, skaarne Stene osv. — I Normanden **O. Devegge** (1772-1847) fik han en dygtig og kyndig Eftermand som Inspector. — **J. Collin,** født i Kjøbenhavn 6. Jan. 1776, har et godt Navn som Forretningsmand, navnlig som Finantsmand. 1801 begyndte han som Copist i Rentekammeret, hvoraf han 1841 udtraadte som tiaarig Deputeret. Imens var han først Bankcommissær ved Courantbanken, siden Assessor i Finantscollegiet og fra 1816 Finantsdeputeret. Samtidig var han overlæsset med en næsten talløs Mængde af offentlige Hverv. Intet Under, at han ikke fandt megen Tid til egentlig Forfattervirksomhed; dog skulle vi nævne hans Tidsskrift „For Historie og Statistik" (1822-25), hans Andeel i de landoeconomiske Tidender samt i Udgivelsen af det statistiske Tabelværk. Større Betydning havde hans practiske Virksomhed. Foruden sin Embedsgjerning blev han 1809 Præsident i Landhuusholdningsselskabet og er vedblevet at være det indtil denne Dag, som en Følge af femten uafbrudte Gjenvalg. 1817 stiftede han Theatrets Enke- og Børne-Forsørgelseskasse; 1818 Agerdyrkningsselskabet for Kjøbenhavns Amt; 1820 deeltog han i Oprettelsen af Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn; 1822 i Stiftelsen af Søbadeanstalten; 1824 i Stiftelsen af Athenæum samt Selskabet for Naturlærens Udbredelse; 1831 i Anlæget af Rosenborg Sundhedsbrønde; 1832 stiftede han Selskabet til Hesteavlens Fremme; 1833 oprettedes Commissionen for det statistiske Tabelværk, hvortil han havde indgivet Forslag og Plan; 1834 var han iblandt dem, som fremkaldte den første store Industriudstilling hos os; endelig var han en af dem, der havde den væsentligste Andeel i Indbydelsen til Oprettelsen af Thorvaldsens Museum (1837), og han blev Formand for den desangaaende nedsatte Comitee. Flere Virksomhedsretninger forbigaae vi. Det Nævnte maa være nok til at godtgjøre, at han var en Mand, som aldrig savnede Mod til at begynde paa noget Nyt; men hermed forenede han baade Kraft og Klogskab til at gjennemføre, hvad han begyndte. — **L. C. Brinck-Seidelin** (f. 1787; Generaldecisor) begyndte sin Forfatterbane med Besvarelsen af det Spørgsmaal, om Forpagtningen af Bondejord burde være overladt til Contrahenternes Tykke, og har senere godtgjort sin Iver, deels som Stænderdeputeret for fri Udstykning af Bondejord, deels for Selveiendoms Fremme ved flere fortrinlige Bladartikler. Desuden gav han os en oeconomisk Beskrivelse af Hjørring Amt, hvor han i mange Aar var Amtsforvalter, samt en god „Populær Fremstilling af det danske Skatte- og Afgiftsvæsen" (1840). — **C. G. N. David,** Overinspector for Fængselsvæsenet, født i Kjøbenhavn 16. Jan. 1793, var i flere Aar (1825-30), dog uden at navngive sig, vor indflydelsesrigeste dramaturgiske Recensent. Allerede forinden havde han holdt Forelæsninger over Statsoeconomien, hvori

vort Universitet savnede en Lærestol, indtil en saadan overdroges ham 1830. Desværre fratoges den ham atter 1836, da han i Naade og med Pension entledigedes. Som statsoeconomisk Lærer og statsoeconomisk Forfatter (Statsoeconomisk Archiv 1826-29; Nationaloeconomiske Noveller 1834-38; Nyt statsoeconomisk Archiv 1841-43) gjorde han Epoke hos os; ligeledes som Publicist. Neppe var Indførelsen af Provindsialstænder bebudet, inden den foranledigede ham til forskjellige værdifulde Smaaskrifter og Afhandlinger, i hvilke han stillede sig blandt de Forreste af Frihedens faae Tilhængere; og endnu vare Stænderne ikke sammentraadte, da han (Sept. 1834) begyndte paa Udgivelsen af Ugeskriftet „Fædrelandet," igjennem hvilket han vandt en saadan Indflydelse paa Udviklingen af vore offentlige Forholde, som neppe engang Schouw gjennem sit Dansk Ugeskrift eller det store Selskab, af hvilket han selv var et virksomt Medlem, der udgav Maanedsskrift for Literatur. Men „Fædrelandet" var det ogsaa, der skaffede ham den navnkundige Trykkefrihedssag, den første betydningsfulde politiske i en heel Menneskealder. Vel frifandtes han, men mistede sin Lærerplads ved Universitetet. Fra 1842 af var han ved sine Kundskaber og sin parlamentariske Dygtighed et af de indflydelsesrigeste Medlemmer af Roskilde Stænderforsamling, og den samme Plads indtog han først paa den grundlovgivende Rigsforsamling, siden paa de tre første lovgivende Rigsdage. Vel kunde han ikke længer gaae i de forreste Rækker af Fremskridtsmænd, han stod meget mere iblandt dem, der holdt igjen, og imod Grundloven nedlagde han sin Protest (ligesom ni Andre); men baade i Roskilde og Kjøbenhavn tvang han oftere Debatten i de dybere Spor, naar den viste Tilbøielighed til at ile let hen over den jævne Flade. — **M. L. Nathanson**, f. i Altona 1780, kom tidlig i Huset hos sin Morbroder, den rige Grosserer D. A. Meyer, i hvis Handelshuus han senere blev Associe. Som Rigmand fremhjalp han forskjellige velgjørende Stiftelser, lod Bøger trykke paa sin Bekostning, lod Malere og Kobberstikkere forfærdige Stener til en Pragtudgave af Holberg, understøttede flere ældre Videnskabsmænd og fremhjalp en Mængde yngre. Men ved Uheld fik hans Rigdom Ende, og han greb Pennen. Af hans forskjellige Arbeider er „Danmarks Handel, Skibsfart, Penge- og Finantsvæsen fra 1730 til 1830" (I-III, 1832-34) hans Hovedværk, og blev det end skarpt angrebet af Forskjellige, navnlig af David, var der dog Ingen, som tænkte paa at negte, at det indeholdt en Mængde nyt Materialie. Hertil kom senere hans Historisk-statistisk Fremstilling af Danmarks National- og Statshuusholdning fra Frederik den Fjerdes Tid indtil Nutiden (1836; anden Udgave 1844) samt hans vakkre Afhandling om det Ugrundede i Klagerne over Næringsløshed (1838). — **A. F. Bergsøe**, Professor i Statsoeconomien, født i Kjøbenhavn 1806, vakte først en fortjent Opmærksomhed for sig ved sit Prisskrift om Geheimestatsminister C. D. F. Reventlovs Virksomhed som Embedsmand og Borger (1837). Senere arbeidede han med Iver for Oprettelsen af en Creditforening, med

Tiden var endnu ikke kommen, samt gav en fuldstændig og omfattende Fremstilling af den danske Stats Statistik. I de senere Aar har han udfoldet en betydelig Forfattervirksomhed som Chef for det statistiske Bureau. — **J. G. T. Gliemann** fra Oldenborg (1793-1828; Fuldmægtig i Rentekammerets holsteen-lauenborgske Contoir) kom som ungt Menneske til Danmark, hvis forskjellige Provindser han hyppig gjennemvandrede paa sin Fod og siden gav os geographisk-statistiske Beskrivelser over. Ligeledes udarbeidede han et Generalkort over Danmark og Hertugdømmerne. — Oberst **Aug. Baggesen**, en Søn af Digteren (f. paa Augustenborg 1795), var i en Række af Aar Lærer ved den militære Høiskole i de tactiske, geographiske og krigshistoriske Fag; desuden foretog han en Mængde militær-geographiske Reiser trindt i Danmark. Hans tidligere Arbeider angaaende Danmarks militære Geographi, dets Statistik, dets Krigshistorie osv. kom vel ikke i Boghandelen, men brugtes som Ledetraade ved Høiskolen. „Den danske Stat" derimod, eller „Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande" osv. blev Publicums Eiendom (1840); og dette omfangsrige Værk, hvori det hele Monarchi er „betragtet fra et geographisk og statistisk, men især fra et militært Standpunkt," er hidtil vort Hovedværk i denne Retning. — Oberstlieutenant **J. H. Mansa** (f. i Hillerød 1797) og den for tidlig afdøde Oberst **O. N. Olsen** fra Kjøge (1794-1848) leverede smukke og nøiagtige Kort over forskjellige Dele af Riget. Den sidste var tillige en agtet topographisk og militær-historisk Forfatter, der f. Ex. meddeelte os en interessant Oversigt over „Albert Borgaards Levnet og Bedrifter" (1659-1751), en Landsmand af os, der i den engelske Hær ikke alene tjente sig op til en Generallieutenants Rang, men vandt sig stor Navnkundighed som en ganske udmærket Ingenieur.

---

463. **A. S. Ørsted** have vi allerede omtalt som Danmarks navnkundigste Retslærde. Han var stærkt paavirket af de nyere tydske philosophiske Skoler, navnlig Kants, og Resultaterne af sine aandrige, ufortrødne Forskninger nedlagde han navnlig i: „Juridisk Archiv" (med dets Fortsættelser: „Nyt juridisk Archiv" og „Juridisk Tidsskrift;" 1804-30), Eunomia (1815-22), Haandbog over den danske og norske Lovkyndighed (1822-35) samt i en Mængde større og mindre Skrifter og Afhandlinger. — **B. H. Munthe af Morgenstjerne** fra Vordingborg (1774-1835) gik til Norge, hvor han blev Regjerings-advocat. Hernede havde han været Ørsteds Medudgiver af „Juridisk Maanedstidende" (1802-03); histoppe fik han en betydelig Indflydelse baade paa Retsformernes og Retsvidenskabens Udvikling. — **J. L. A. Kolderup-Rosenvinge** (1792-1851; Professor), født i Kjøbenhavn af norsk Æt, var en lærd Retshistoriker og Kirkeretslærer, hvis Udgaver af „Gamle danske Love" dog ikke udmærke sig ved stor Nøiagtighed, og som tidt er noget usikker og vaklende i sine historiske Resultater. — **T. A. Usfing**, en Præstesøn fra Lillelyngby (f. 1797; Generalprocurør), har udgivet en stor Mængde juridiske Skrifter og Af-

handlinger, men har dog langt større Betydning som politisk Publicist og practisk Politiker. — Flensborgeren **P. D. K. Paulsen**, født 10. Jan. 1798, er en tydskfødt Kjøbmandssøn, som gik i Skole midt ude i Tydskland og studerede ved det ene tydske Universitet efter det andet, blev ogsaa 1825 Professor ved Kiels Universitet, men dannede fra først til sidst en kjæk og kraftig Modvægt imod det ulmende slesvigholsteenske Oprør. Nu er han første Raad i den slesvigske Appellationsret. Hans juridiske Arbeider ere mange, nogle danske, skjøndt de fleste tydske; behandle ogsaa tildeels danske Retsæmner. Det danske Folks Taknemmelighed erhvervede han sig dog nærmest ved den urokkelige Sandhedskjærlighed, hvormed han i en Mængde Skrifter forsvarede Sønderjyllands uopløselige Forbindelse med det øvrige Danmark, den frygtløse Billigheds- og Retfærdighedsfølelse, hvormed han, til Trods for sin egen tydske Udvikling, forsvarede de danske Nordslesvigeres naturlige Fordringer paa dansk Retsvæsen, dansk Kirke- og Skolesprog osv. — **P. G. Bang**, f. i Kjøbenhavn 1797, en Broders Sønnesøn af den fortjente Generalprocurør, var i nogle Aar Professor ved Universitetet (1830-36) og udgav som saadan en Lærebog i den romerske private Ret samt enkelte andre Skrifter. Han har dog altid langt mere været den practiske end den theoretiske Mand, og hans Fortjenester som Universitetsqvæstor overgaae langt hans Fortjenester som Universitetslærer. Denne sidste Post ombyttede han ogsaa med en Bankdirecteurs. Af de fem første roskildske Stænderforsamlinger var han et anseet Medlem, og af Løsningen af de foreliggende practiske Spørgsmaal erhvervede han sig store Fortjenester ved sin umaadelige Arbeidsdygtighed; men noget fast politisk System har han aldrig havt. Efter i tre Aar at have været Rentekammerdeputeret, blev han 1848 Amtmand i Holbeks Amt, men havde endnu ikke tiltraadt Embedet, da han blev Directør i Departementet for det Indre. Heller ikke i dette Embede blev han gammel, thi han indtraadte strax efter i Novemberministeriet, hvor han forberedede store Reformer, men fratraadte efter ti Maaneders Forløb (Sept. 1849) og blev Domænedirecteur. Derfor skyede han dog ingenlunde den midlertidige Overtagelse først af Finants- siden af Undervisningsministeriet, og i Januarministeriet (1852) traadte han atter ind som Indenrigsminister, men udtraadte paany 21. April 1853. Allevegne har han vundet den Anerkjendelse, at han trækker Læs for To. — **Joh. Ephr. Larsen**, en Ölhandlersøn fra Kjøbenhavn (f. 11. Febr. 1799), var allerede Politifuldmægtig, inden han tog fat paa Studeringerne, dernæst var han Politiassistent, til han 1831 blev Professor ved Universitetet. I Forening med Bang gav han os en „Systematisk Fremstilling af den danske Procesmaade" (1837-43); senere har han især hævdet sit Navn som vor lærdeste Lovhistoriker og grundigste Statsretslærer. Forskjellige Særskrifter af ham, vedkommende vore ældre Love, vor Lovhistorie osv., indtage i enhver Henseende en saare høi Plads i vort Bogvæsen.

Som Universitetets Repræsentant baade i den viborgske og den roskildske Stænderforsamling (1842-48) udmærkede han sig ligemeget ved sin Flid og Grundighed, sit Frisind og sin Danskhed. Desuden tog han en virksom og levende Deel i den slesvigske Hjelpeforening og flere lignende Foreninger. I den grundlovgivende Rigsforsamling og paa de følgende lovgivende Rigsdage bestyrkede han det Navn, han tidligere havde vundet. Navnlig udmærkede under den tredie Rigsdag hans Betænkning om en tvungen Fæsteafløsning sig ved sin udtømmende Grundighed og overbevisende Kraft; medens under den fjerde Rigsdag (1853) hans Betænkning i Arvefølgesagen var saa urokkelig i sit Anlæg, saa sikker i sin Gjennemførelse og saa slaaende i sin Klarhed, at den længe skal søge om sit Sidestykke i vort constitutionelle Liv. Og hvad han klart havde udviklet, forsvarede han med prunkløs Grundighed; tro imod sin Overbeviisning om, hvad der var Danmarks Ret og Danmarks Vel, stod han med Grundtvig og Kierkegaard paa den ene Side, Clausen og H. P. Hansen paa den anden, som den rette Fører for de Femogfyrretyve (18. Apr. 1853), der trøstig saae den anden Opløsning under Øine.

---

464. „Aaret 1820 var det lykkeligste i mit videnskabelige Liv," sagde **Hans Chr. Ørsted** i sin Levnetsbeskrivelse, den berømte Broder til den berømte Retskyndige. Men det var ikke alene det lykkeligste i en Enkeltmands lange og utrættelige Forsken; det var med det samme et Jubelaar i Videnskaben; vi skulle derfor betragte baade det og ham noget nærmere. Født i Rudkjøbing 14. Aug. 1777 blev han Student sammen med sin yngre Broder, tog pharmaceutisk Examen 1797 og ansattes allerede 1800 som Adjunct ved Universitetets medicinske Facultet. Efter tre Aars Udenlandsreise blev han 1806 Professor i Physik, hvilket han vedblev at være til sin Død, men forenede med dette Embede en Mængde andre. — Hans forskjellige betydningsfulde Opdagelser i Videnskaben kunne vi ikke her meddele; vi skulle kun nævne hans Forsøg over Klangfigurerne samt over Vandets og Luftens Sammentrykning; men det var i Juli 1820, at han opdagede Elektricitetens magnetiske Virkning, det var i dette Aar, som en tydsk Lærd har sagt, at det lykkedes ham ved et af de Aandsfund, som neppe hvert Tusindaar falder i en Dødeligs Lod, at bringe sit og dermed sit Fædrelands Navn til at gjenlyde med Beundring i hele den videnskabelige Verden. Magnetismen var ved denne hans Opdagelse indført i Naturen, ikke som en Særegenhed, men som almindelig Naturkraft, der kan aabenbares i alle Legemer. Strax ilede han med at bekjendtgjøre sin Opdagelse ved et kort latinsk Program, som han den samme Postdag sendte til samtlige Europas videnskabelige Hovedstæder. Den største Belønning, en Opdager kan nyde, blev ham ogsaa i fuldeste Maade til Deel; ikke den mene vi, at han modtog Medlemsbreve fra Alverdens lærde Selskaber, modtog den copleyske Medaille fra det londonske Videnskabsselskab samt det franske Instituts mathe-

matiske Klasses store Guldmedaille til over 1000 Rbd.; modtog ogsaa Titler og Ordner baade herhjemme fra og fra de forskjelligste fremmede Regjeringer; men han saae strax sin Opdagelse gjort til Gjenstand for den flittigste Gransking; saae den mangfoldig udvidet og frugtbargjort, saa den blev Grundlag for en Hovedafdeling i den nyere Physik, ja blev den frugtbare Moder til en Mængde nye Opdagelser, der i mange Henseender have omformet Livet i hele den beboede Verden. Med denne og mange flere Opdagelser vil Ø.s Navn gaae til de fjerneste Tider, som det længst er gaaet til de fjerneste Folk, hvis Afstand han saa at sige har ophævet, idet den elektromagnetiske Telegraph er en Datter af hans store Opdagelse, uden hvilken den aldrig kunde været tænkt. — Af hans mange Skrifter skulle vi nævne: Betragtninger over Chemiens Historie; Videnskaben om Naturens almindelige Love; samt hans sidste Arbeide: Aanden i Naturen I-II (1850), der i en Fart oversattes i flere fremmede Sprog, men som selv hans gamle Ven Mynster troede at burde imødegaae fra Aabenbaringens Standpunkt. — Endnu i en anden Gjeld kom hans Landsmænd til ham, thi faae Videnskabsmænd, og maaskee slet ingen, have i den Grad som Ø. gjort det til sin Livsopgave at gjøre samtlige Videnskabens Resultater til den store Almeenheds Eiendom. Derfor stiftede han Selskabet til Naturlærens Udbredelse (1824), derfor fik han den polytechniske Skole oprettet (1829), derfor var han den virksomme Deeltager i Stiftelsen af mange andre Selskaber, af hvilke vi endnu kun skulle nævne Trykkefrihedsselskabet (1835) og de skandinaviske Naturforskeres Selskab (1839). Derfor bekæmpede han ogsaa i en lang Aarrække med usvækket Iver og med Held Latinens frygtelige Enevælde i den lærde Udvikling og Dannelse; derfor var det hans stadige Formaal at fjerne alle overflødige fremmede Ord baade af Skrift og Tale, saa han endog udenfor sin egen Videnskab beriigede Sproget med forskjellige nye Ord, der tildeels vare hentede af dets egen Malm, og derfor fandt villig Indgang. Fremfor alt virkede han dog til dette sit Hovedmaal ved en lang Række af Afhandlinger og Foredrag, og vakte derved Andre til den samme Kamp. Selv holdt han i 36 Aar offentlige Forelæsninger for en stor og blandet Tilhørerkreds, og ophørte først dermed, da han lukkede sine Øine. Hans venlige Personlighed, hans klare Blik og aabne Hjertelighed skaffede ham igjennem disse baade umiddelbar og middelbar en ualmindelig Indflydelse paa den store Mængde, og det i en langt videre Kreds, end Tilfældet ellers pleier at være med Videnskabernes høibaarne Førster. — Æret af sit Folk og beundret af Europa opnaaede han en høi Alderdom i stille Fred og med usvækket Sundhed. Den Dag, paa hvilken han i 50 Aar havde været Universitetslærer, hædredes han atter af Regjering og Folk, og et Antal af udsendte Venner tilsikkrede ham hans Yndlingssted Fasangaarden som tilkommende Sommerleilighed paa Livstid. Den havde i de senere Somre været Oehlenschlægers Bopæl og havde derved vundet i Betydning for hans Ung-

domsven. Han naaede dog aldrig at flytte derud. Allerede fire Maaneder senere (9. Marts 1851) gik han bort efter faae Dages Sygeleie.

---

465. Brunsvigeren Professor **C. F. Degen** (1766–1825) kom som Barn til Kjøbenhavn, hvor hans Fader blev ansat i Capellet. Det første Aar (1792), Universitetet udsatte Priisspørgsmaale, tog han paa eengang baade den theologiske og den mathematiske Medaille og blev saa Lærer for Prinds Christian. Siden blev han Overlærer i Odense, Rector i Viborg og tilsidst mathematisk Professor ved Kjøbenhavns Universitet. Hans forskjellige Afhandlinger i den høiere Mathematik nøde en udbredt Anseelse, og paa samme Tid var han bekjendt for sin ualmindelige Færdighed i en Mængde døde og levende Sprog. — Holsteneren **H. Chr. Schumacher** (1780–1850), hvis Fædre iøvrigt længe havde levet her i Danmark (hans Farfaders Farfader var en Fætter til Griffenfeld), studerede ved forskjellige tydske Universiteter, men blev 1810 extraordinær Professor i Astronomien ved Kjøbenhavns Universitet. Han var her dog kun i tre Aar og drog saa atter ad Tydskland til, men efter Bugges Død vendte han tilbage (1815) som ordentlig Professor i Astronomien. Næste Aar overdroges det ham at udføre Gradmaalingen fra Lauenborg til Skagen, fra Jyllands Vestkyst til Kjøbenhavn, og 1820 overtog han tillige Bestyrelsen af den geographiske Landmaaling i Holsteen. Siden den Tid boede han i Altona, men ved sine Astronomische Nachrichten, Astronomische Jahrbücher osv. gjorde han sit Navn verdensberømt. Ordener strømmede ind til ham fra Øst og Vest, og fra begge Jordens Halvkugler kappedes vel en Snees Videnskabsselskaber om at optage ham blandt sine Medlemmer. — **V. Chr. Zeise** (1789–1847) var en Apothekersøn fra Slagelse, som først lagde sig efter Pharmacien, siden studerede Chemi og Physik under Ørsted. Hans Undersøgelser over Svovlkulstoffets Forbindelse med Æskene skaffede ham Videnskabsselskabets Sølvmedaille, og strax efter (1822) blev han Professor ved Universitetet i Chemi. I sin Videnskab havde han et saare anseet Navn, endog udenlands. — **J. G. Forchhammer** fra Husum (f. 26. Juli 1794), ligeledes en Elev af Ørsted, blev 1823 Lector i Chemi og Mineralogi ved Universitetet; siden Professor. Hans første videnskabelige Arbeider vare chemiske, og Chemien vedblev stedse at være hans Hovedfag; saaledes udgav han 1842 sin bekjendte Lærebog i Stoffernes almindelige Chemi, et Hovedværk i denne Green af vor Literatur. Siden gjorde han sig tillige berømt som Geognostiker. Danmarks geognostiske Forholde gjorde han ikke alene til Gjenstand for et særeget Skrift, men vedblev ogsaa senere at belyse dem i en lang Række interessante Afhandlinger. Ogsaa over flere af de omliggende Landes Geognosi har han oftere kastet et Lys, der endog blev frugtbart for vor Oldhistorie. Fra sin Reise gjennem Skotland, England, Frankrig og Tydskland (1837) hjembragte han lignende Resultater. Med Aand og Liv har han paaviist forskjellige Omvæltninger fra en forhistorisk Tid samt antydet disses Indflydelse paa vore Landes og

vort Folks tidligste Udvikling. — **J. F. Schouw**, Professor i Botaniken, Director for den botaniske Have i Kjøbenhavn, have vi alt eengang nævnet. De Arbeider, der især gjorde ham berømt som Videnskabsmand, vare: Grundtræk til en almindelig Plantegeographi (1822); Skildring af Veirligets Tilstand i Danmark (1826); Europa, Forsøg til en physisk Geographi (1832); samt et fransk Skrift over Italiens Vegetation (1839). Navnlig oversattes hans „Europa" i forskjellige Sprog og udøvede ogsaa udenfor Danmark en mærkelig Indflydelse paa den geographiske Underviisning. Af en umiddelbarere Betydning for den store Almeenhed vare hans „Naturskildringer" (1837), af hvilke en Deel tidligere havde havt Plads i Dansk Ugeskrift; thi saavel i dette Blad (1831-36; ny Række 1842-46) som i dets Fortsættelse: Dansk Tidsskrift (1847-51) leverede han en stor Mængde populære Afhandlinger over forskjellige Naturgjenstande ved Siden ad de ypperlige politiske Afhandlinger, ved hvilke han fik saa mægtig en Indflydelse paa vor statsborgerlige Udvikling. — **Nath. Wallich**, en Grosserersøn fra Kjøbenhavn (født 28. Jan. 1787), tog 1806 chirurgisk Examen og gik samme Aar som Læge til de danske Besiddelser i Ostindien. Men allerede forinden havde han med Flid lagt Vind paa Botaniken, og hermed fortsatte han. Han vandt sig et berømt Navn, og 1817 blev han Overintendant ved det ostindiske Compagnies botaniske Have i Kalkutta. Kun paa en kort Reise har han senere besøgt os (1828-29). Hans forskjellige Skrifter om den indiske Flora ere naturligviis affattede paa Engelsk, og kun lidet af hans betydningsfulde Virksomhed have vi tilegnet os. Han selv glemte dog ikke Danmark over Indien; ei alene sendte han en stor Deel Frø og Planter til den botaniske Have i Kjøbenhavn, men Universitetsbibliotheket skylder ham desuden en betydelig Mængde engelske og indiske Bøger. Af Kongen lønnedes han med Dannebrogens Guld- og Sølvkors; det medicinske Selskab samt Videnskabernes Selskab sendte ham hver sit Medlemsbrev, og Universitetet gav ham Æresdiplomet som Doctor i Philosophien. At ogsaa England anerkjendte ham, følger af sig selv. — Præsten **H. C. Lyngbye** i Søborg (1782-1837) blev i sin Ungdom Huuslærer hos Hofman-Bang, der selv er bekiendt som dygtig Botaniker, og lagde sig under hans Veiledning efter Algerne. Besvarelsen af en botanisk Prisopgave skaffede ham ikke alene Universitetets Guldmedaille, men næste Aar fik han kongelig Understøttelse til en algologisk Reise til Færøerne. Et Par Aar senere udgav han sit bekjendte, indholdsrige Værk om samtlige Danmarks Vand-Løvplanter (hydrophyta cryptogama; 1819). Paa Færøerne havde han imidlertid samlet andet end Alger; han havde tillige indsamlet Qvadene om Sigurd Fofnersbane, hvilke han udgav paa Færøsk og oversatte paa Dansk. — **J. V. Neergaard** (født paa Juellinge 1775) har ført et ederst bevæget Liv, oftere i Statens Tjeneste, mest dog udenfor den. Af Abildgaard veiledes han i Veterinærvæsenet, og udenlands tog han dernæst den medicinske Doctorgrad. Sine mange Kundskaber og sit

skarpe Blik gjorde han siden frugtbare i en Mængde offentlige Foredrag og Skrifter. Efter Abildgaard og Viborg stod han sagtens ene hos os i Veterinær- og Stutterifagene; men var end hans Tunge ligesaa skarp og hans Pen ligesaa spids, som hans Blik var øvet og hans Erfaring stor: han naaede desuagtet sjelden den ønskelige Indflydelse, ei engang paa vor Hesteavl, i hvilken han dog vistnok havde bedre Indsigter end nogen Anden. Ogsaa af Temperamentslæren har han store Fortjenester. — **J. C. H. Reinhardt** fra Rendalen (1776-1845) var en Elev af Vahl, men kastede sig senere fornemmelig over Zoologien, hvori han 1813 blev Professor, og hvori han nød megen Anseelse, skjøndt han som Forfatter var meget lidet frugtbar. — Det Samme var Tilfældet med **H. B. Melchior** fra Grenaa (1773-1831), der al sin Tid var Lærer ved Herlufsholms Skole, som havde sendt ham til Universitetet. Foruden Priisskriftet om „Den danske Stats og Norges Pattedyr" skylde vi ham dog ogsaa Historisk Efterretning om Herlufsholms Skole, og denne Skole skylder ham sin naturhistoriske Samling. — **P. V. Lund** er en Klædekræmmersøn og født i Kjøbenhavn 1801. Efterat have taget de to første Studenteraminer studerede han først Medicin og Chirurgi, men kastede sig derpaa over Zoologien, den sammenlignende Anatomi og Physiologi samt Botanik. 1825 vandt han to af Universitetets Guldmedailler for Besvarelsen af Priisopgaverne i Medicin og Naturhistorie, men gik samme Aar for sin Sygeligheds Skyld til Rio Janeiro. 1829-31 gjorde han Besøg i Europa og var to Gange i Hjemmet, hvor navnlig Videnskabernes Selskab anerkjendte hans store videnskabelige Fortjenester; men han vendte tilbage til Brasilien, som han ikke siden har forladt. Med utrættet Flid har han undersøgt „Forverdenens Knoglehuler," og i sine aandrige „Blik paa Brasiliens Dyrverden før sidste Jordomvæltning" (1841-43) ligesom i en Mængde andre Afhandlinger har han givet os det rige Udbytte af sine Opdagelser. I de forstenede Knokler har han læst, hvad der er Aartusinder ældre end den ældste Runeskrift. — **H. N. Krøyer** fra Kjøbenhavn (f. 1799) var fra Medicinen gaaet til Historien og Philologien, inden han 1820 stiftede Studenterforeningen; gik saa til Grækenland, hvor han en kort Tid deeltog i Frihedskampen, og blev et Par Aar efter sin Hjemkomst Adjunct i Stavanger. Her lagde han sig efter Naturvidenskaberne og fortsatte dette Studium, efterat Sygdom 1830 havde drevet ham tilbage til Kjøbenhavn. 1834-36 bereiste han samtlige de danske Kyster med Hensyn til Zoologien og Fiskerierne, og 1838-39 deeltog han i den franske videnskabelige Expedition til Nordcap og Spitsbergen. Paa Tilbageveien bereiste han Norges Vestkyst og gik 1840-41 med Fregatten Bellona til Sydamerika for at indsamle naturhistoriske Gjenstande til de kongelige Museer. Andre mindre Reiser forbigaae vi. Udbyttet af sine mange Undersøgelser gav han os i forskjellige Skrifter, af hvilke vi skulle nævne: „Naturhistorisk Tidsskrift" I-IV (1837-43; ny Række 1843-48) samt „Danmarks Fiske" I-III (1838-52). — **D. F. Eschricht** fødtes

1798 i Kjøbenhavn af en indvandret pommersk Slægt. Efterat have fuldendt sin academiske Bane gjorde han en treaarig Udenlandsreise og blev 1829 Lector i Physiologien ved Kjøbenhavns Universitet, 1830 Professor i Medicinen. Som Physiolog og sammenlignende Anatom nyder han stor Anseelse inden- og udenlands, navnlig er det Hvalerne, han har gjort til Gjenstand for mangeaarige Undersøgelser og gjentagne Beskrivelser. Hans „Haandbog i Physiologien" (1834-41; 2den Udgave 1851) er et berømt Arbeide ligesom ogsaa hans „Foredrag over udvalgte Æmner af Læren om Livet" (1850). I Forening med Schouw og Collin stiftede han 1833 den naturhistoriske Forening.

466. I Slutningen af forrige Hundredaar havde vi foruden de tidligere omhandlede navnlig tre Læger, som fortjene at mindes. Normanden M. Skjelderup (1769-1852) og Kjøbenhavneren M. A. Thulstrup (1769-1844) gik begge som Professorer til Norge, og til dette Land knytter sig nærmest deres Berømmelse. Holsteneren Professor **Chr. Fr. Schumacher** (1757-1830) blev derimod hos os. Han var navnlig Anatom og Botaniker, havde han end en Tid været Lærer baade i Chemi og Mineralogi. Hvad enten han skrev eller talte, var han mærkværdig ubehjelpsom i sit Foredrag og sammenkjørte baade døde og levende Sprog i den utroligste Blanding; men hans Livlighed skaffede ham Tilhørere, der vidste at see bort fra hans Sær-heder, og hans Lærdom gjorde ham berømt fra Moskow indtil London, for ikke at omtale Tydskland. — **Joh. Sylv. Saxtorph** fra Kjøbenhavn (1772-1840), en Søn af den ældre S., naaede i sin Faders Fodspor og var kun 20 Aar gammel, da han blev Lector i Jordemodervidenskaben ved Fødselsstiftelsen; 1799 blev han Professor i Chirurgien og Fødselsvidenskaben ved Universitetet. Hans Skrifter ere hurtig talte, thi Pennen brugte han ikke meget; men som practisk Læge, navnlig som Fødselshjelper, havde han et stort Navn. — En langt flittigere Forfatter var **Joh. Dan. Herholdt** fra Aabenraa (1764-1836), der i sexten Aar havde været først Slibslæge, siden Divisionschirurg ved Søetaten, inden han 1802 blev indskrevet som Student, samme Aar modtog Doctorgraden og 1805 blev Professor. Han gjorde sig navnlig berømt som practisk Læge samt lærd og aandrig Physiolog. Med C. G. Rafn stiftede han 1798 Selskabet til Druknedes og andre Skindødes Redning. — **O. H. Mynster** (1772-1818), en Broder til Biskoppen, var Overmedicus ved Frederiks Hospital samt Professor i Medicinen. Han gjorde sig især fortjent ved sine chemiske og elektrometriske Undersøgelser. Ogsaa i de skjønne Videnskaber forsøgte han sig, men hans Lovtale over Dan. Ranzau blev desværre kun et Brudstykke. — **J. D. Brandis** fra Hildesheim (1762-1845) havde allerede beklædt en Mængde Embeder i sit Fædreland, inden han 1803 blev Professor i Medicinen ved Kiels Universitet. Her gjorde han Kongefamiliens Bekjendtskab og blev 1810 Dronningens Livlæge. Fra den Tid tilhører hans betydelige practiske Virksomhed

Danmark, vedblev han end nærmest gjennem hele sin Forfattervirksomhed at tilhøre det tydske Fædreland. Af hans Skrifter have navnlig de pathologiske gjort hans Navn berømt. — Samme Aar som Brandis blev Dronningens Livlæge, blev **Chr. Fenger** fra Christianshavn (1773-1845) Kongens Livchirurg. Tidligere havde han været Reservechirurg ved Academiet og Regimentschirurg; nu blev han Professor, siden Hofchirurg, Generaldirectør over Chirurgien osv. Hvad han har skrevet, udgjør kun et Par maadelige Ark, men desto større var hans Betydning som practisk Læge. Ved sin Praxis erhvervede han store Rigdomme, men han understøttede ogsaa Mange med stor Gavmildhed, og blev ikke træt deraf, om han end i længere Tid ikke saae den tilsigtede Frugt af sine Opoffrelser. — **H. M. V. Klingberg** fra Kjøbenhavn (1775-1835; Divisions- og Stabschirurg ved Søetaten, Professor i Anatomi ved Konstacademiet) og **G. Rahlff** fra Femern (1762-1833; Regimentschirurg, Theaterlæge) nøde begge megen Anseelse som videnskabelige og practiske Læger. — **Ludv. L. Jacobson,** Søn af en duelig Gravør og Ædelsteensskærer, fødtes i Kjøbenhavn 10. Jan. 1783, studerede først i Stokholm, siden i Kjøbenhavn, og blev 1807 Lector ved det chirurgiske Academi, 1811 Regimentschirurg. Reiste derpaa udenlands og blev efter sin Hjemkomst tit. Professor; 1842 Overlæge ved Livgarden og tit. Livlæge; døde 29. Aug. 1843. Han er sikkerlig vor berømteste Læge i nærværende Hundredaar, men Tidens Utaalsomhed lukkede Universitetsveien for Jøden, der ikke vilde fremhykle en christelig Troesbekjendelse. Hans Opfindelse af Lithoklasten, et Instrument til Blærestenes Knuusning, skaffede ham den store Guldmedaille til 4000 Francs fra Videnskabernes Academi i Paris, og en Nerve, som han opdagede i Øret, har faaet sit Navn efter ham. Sin Navnkundighed skylder han baade sin practiske og sin videnskabelige Virksomhed; mest berømt er han som Anatom og Physiolog. — **C. C. Withusen** fra Kjøbenhavn (f. 1778) havde i nogle Aar været Regimentschirurg, inden han 1816 blev Professor og 1819 Overchirurg ved Frederiks Hospital. Sit Navn vandt han som heldig Operatør, hvad ogsaa var Tilfældet med **K. S. Thal** (f. i Kjøbenhavn 1785), der 1814-42 var Overchirurg ved Almindeligt Hospital og navnlig bekjendt for sine Steenoperationer. — **O. L. Bang** (f. i Kjøbenhavn 1788) er en Søn af Professor F. L. Bang. Efter en hurtig og hæderlig Universitetsbane gik han fra det ene Embede til det andet og blev allerede 1818 Professor samt 1825 Overmedicus ved Frederiks Hospital. 1831 foranledigede han Oprettelsen af Rosenborg Sundhedsbrønde (aabnede 1834). Som Forfatter har han et agtet Navn, men et endnu større som heldig practisk Læge. — Som saadan er ogsaa **F. V. Mansa** bekjendt (f. paa Marienlyst 1794). Han er desuden fortjent som lægevidenskabelig Historiker og har iblandt Andet skildret os Pesten i Kjøbenhavn 1711. — **J. Chr. Gundelach-Møller** fra Aarhuus (1797-1845), Overchirurg ved Frederiks Hospital og Professor ved Universitetet, var især fortjent som dygtig clinisk Lærer. Han

var derhos en ualmindelig frisindet og samvittighedsfuld Mand, som efterlod et smerteligt Savn i en langt videre Kreds end hans Tilhørers, da han i sin kraftigste Alder blev bortkaldt. — **S. A. V. Stein** (f. i Kjøbenhavn 1797) var tolvaarig Læge, inden han 1831 blev indskrevet som Student. Næste Aar tog han medicinsk Embedsexamen og blev 1835 Professor i Anatomi ved Konstacademiet; senere tillige ved det chirurgiske Academi (nu ved Universitetet). Siden 1844 er han derhos Overlæge ved Frederiks Hospitals chirurgiske Afdeling. Sin Berømmelse har han som Anatom, og af hans skriftlige Arbeider skulle vi nævne hans Haandbog i Menneskets Anatomi, udarbeidet med Hensyn til Maler- og Billedhuggerkonsten. — Professor **J. C. Ibsen**, Lector i Anatomi ved Universitetet, har et stort Navn som practisk Anatom og blev allerede for det Meste af en Snees Aar siden, selv i Udlandet, betragtet som Europas dygtigste Præparator.

---

467. J. Baden, V. H. F. Abrahamson, C. Fr. Dichmann (1765-1806; Lærer ved Søcadetacademiet), N. L. Nissen (1771-1845; Rector ved Metropolitanskolen), F. Høegh-Guldberg og S. N. J. Bloch (f. i Middelfart 1772) vare noget nær de sidste, der havde syslet med dansk Sproglære og havde gjort det med nogen Dygtighed. Enkelte af dem havde desuden behandlet forskjellige døde og levende Sprog, og det havde sagtens ikke manglet paa saadanne, der heri havde understøttet dem. — Men skulle vi nævne en nordisk Sprogforsker, hvis Navn rækker fra Solens Opgang til Iisfjeldenes evige Nat; en Sprogforsker, som mere end virkeliggjorde, hvad Oldsagnene fortælle om Mitridat, og derfor har ingen nærmere Aneherre end ham: da have vi kun eet Navn at nævne, og det hans, om hvem der blev sjunget:

„Dette skal hans Gravskrift være: Vei han brød, hvor han kom hen,
Som det kaldes skal en Ære at betræde ret igjen;
Og han kom fra Renens Veie ned til Elephanters Leie."

Rasmus Kristian Rask, saa hed han, var en Huusmandssøn fra Brændekilde og født 22. Novb. 1787. I fer Aar gjennemgik han Odense Skole fra neden af, og havde dog samtidig fundet Leilighed til at fordybe sig i en Mængde Sprog, hvori han liden eller ingen Veiledning kunde erholde: Islandsk, Færøsk, Angelsachsisk osv., ja baade Grønlandsk, Kreolsk og Mosogotisk. Uden Sproglære og Ordbog gjennempløiede han sin Heimskringla saaledes, at han selv kunde danne sig et grammatisk System, der i sine Hovedtræk var det samme, som endnu findes i hans ældste Veiledning til det islandske Sprog, og selv udarbeide sig en Ordbog, hvori de enkelte Ords Oprindelse, Betydning osv. var udførlig paaviist ved Jævnførelse med Angelsachsisk, Mosogotisk, Svensk, Engelsk, Hollandsk, Tydsk og flere andre Sprog. Saaledes udrustet kom han til Kjøbenhavns Universitet, netop som Englænderne havde lagt Byen i Aske. Han fandt en Ven og Velynder i gamle Nyerup, der allerede næste Aar antog ham som Volunteer ved Universitetsbiblioteket, ved hvilket han i Løbet af fer Aar avflede-

op til Underbibliothekar. Her fortsatte han sine sproglige Studier under Armodens stadige Tryk og under daglige trælsomme Underviisningstimer, men fandt dog Tid baade til at oversætte Edda, udgive den nysantydede Veiledning til Islandsken (1811), forklare Runestene, levere Bladartikler osv. — 1812 gik han med Nyerup til Stokholm, og det var den første af hans Reiser. Forinden havde han „svømmet i Svensk og Lappisk," nu tog han Finsk med; men allerede samme Aar vendte han hjem over Christiania. Næste Aar gik han med kongelig Understøttelse til Island. Da han kom derop, forklædte han sig som islandsk Bondedreng og fremstillede sig som saadan for sin Ven, den lærde Provst Helgason, der ikke mærkede til Svigen, men antog trøstig, at han havde en virkelig Brevdrager fra Nordlandet for sig. Og ligefuldt skrev han til Hjemmet, at det var godt, han var kommen derop: „Jeg havde ellers aldrig lært Islandsk tilgavns, hvad jeg saa gjør endnu." Han omreiste næsten hele Øen, og 1815 vendte han hjem over Skotland. Imidlertid var hans Udgave af Bjørn Haldorsons Lexicon fuldendt (1814), og nu vandt han Videnskabsselskabets Guldmedaille for sit Priisskrift om det gamle nordiske Sprogs Oprindelse. — Et Aar var han hjemme; den ældste Kilde til vor gamle Tunge havde han med Sagkundskab paaviist i det fjerne Østen, men selv at komme til Kildespringet var det daglige Maal for hans Ønsker. Da traadte Bülow paa Sanderumgaard til med sin Understøttelse (senere traadte Regjeringen i Bülows Fodspor, fornemmelig ifølge P. E. Müllers Anbefaling og Opfordring), og samme Aar, i hvilket han havde stiftet det islandske literære Selskab, tiltraadte han 25. Octb. 1816 sin stille Pilegrimsvandring. Først gik han til Stokholm, hvor han opholdt sig i fem Fjerdingaar, studerede Islandsk og Finsk, udgav sin angelsachsiske Sproglære, omarbeidede sin islandske, og udgav Snorres Edda samt Sæmunds osv. Der blev tilbudt ham fast Ansættelse i Sverrig, og herhjemme frygtede man, han skulde modtaget Tilbudet, men han blev fast, og over Finland gik han til Petersborg. Ogsaa her opholdt han sig i fem Fjerdingaar og studerede navnlig Russisk samt det russiske Jætteriges mange øvrige Tungemaal. I Sommeren 1819 gik han over Moskow, Kasan, Sarepta og Astrachan til Tiflis. Underveis havde han taget ethvert Sprog med sig, han kunde række; om det saa var Tartarer, Armenier, Tscherkesser, Osser osv. talte han med dem i deres egne Modersmaal. I Astrachan og Tiflis opholdt han sig i nogle Maaneder og lagde sig her fornemmelig efter Persisk, Tyrkisk og Georgisk. Over Erivan, Tauris, Teheran, Kashan, Isphahan, Persepolis, Shiras og Abushær gjennemreiste han saa Persien i Marts til Aug. 1820, og i Slutningen af Sept. ankom han tilsøes til Bombay. — To Dage før sin Ankomst til Teheran fik han et slemt Slag af en Hest. Om dette havde Skylden, eller den anstrengende Reise i den uvante Hede, eller det endnu mere anstrengende uafbrudte Studium, eller, hvad der vel er mest rimeligt, Grunden er at søge i samtlige disse Aarsager tilsammen; nok er det, han ankom syg til

Bombay, og var næsten stadig syg i de næste halvandet Aar. Han havde vel allerede fundet den Helsot, som tolv Aar senere lagde ham i Graven. I Indien opholdt han sig i fulde to Aar, navnlig i Bombay, Gvalior, Serampore, Kalkutta og Tranqvebar, fornemmelig dog paa Ceilen, hvor han først tilbragte fire Maaneder, og dernæst ved Skibbrud nødtes til at tilbringe andre fire. Her samlede han sig desuden en sjelden Skat af originale Haandskrifter paa Palmeblade i Pali og Singalesisk samt ældgamle kostelige Haandskrifter i Zend, Pehlvi, Hindostansk og vel et Tusin andre asiatiske Tungemaal, Skatte, som nu tilhøre de to store kjøbenhavnske Bibliotheker, og til hvilke man vanskelig andensteds i Europa skal finde Mage. I Indien studerede han fortrinsvlis: Hindostansk, Sanskrit, Zend, Pehlvi, Maratisk, Telungisk, Kanaraisk, Bengalsk, Tamulisk, Burmansk, Singalesisk samt Elu og Pali, Arabisk og Chinesisk ikke at forglemme; afskrev Haandskrifter, udarbeidede en Sproglære i Sanskrit og en anden i Singalesisk, en Oversigt over hele den trykte Sanskritliteratur samt (paa Engelsk) den berømte Afhandling om Zendsprogets Ælde og Zendavestas Ægthed m. m. Men „til Tidsfordriv" studerede han tillige Græsk, Latin, Spansk, Portugisisk, Italiensk, Fransk, Hollandsk, Engelsk osv.; og ligesom han i Petersborg (2. Decb. 1818) havde udfundet det nynordiske Selvlydssystem, saaledes adspredte han sig her med at udarbeide en Dansk-Græsk Ordsamling. „Neppe har nogen Videnskabsmand havt en mere levende Kjærlighed til sine Studier end Rask, eller af Naturen været bedre oplagt til dem. Hans Skarpsindighed var ligesaa stor, som hans Hukommelse var fast; derfor havde han ikke blot et utrolig rigt Stof til sproglige Undersøgelser altid paa rede Haand, men var ogsaa Mester i at ordne Stoffet, bringe det i systematisk Sammenhæng og fremstille Alt med Klarhed og Bestemthed. Med den største Lethed kunde han gaae fra den ene Sprogsphære til den anden uden i mindste Maade at forstyrres, og den omhyggeligste Nøiagtighed var ikke mindre hans Særkjende end den overordentligste Arbeidsomhed. — Endelig forlod han Madras tilsøes 1. Decb. 1822, var underveis inde paa Mauritius og hjemkom til Kjøbenhavn 5. Mai 1823. „Resten af hans Liv var Lidelsesaar." Ved kongelig Resolution fik han vel 400 Rbd. aarlig i tre Aar af Finantskassen, men det var Alt. Saa modtog han 1825 et fordeelagtigt Tilbud fra Edinburg, hvor man ønskede ham som Professor. Det var et fristende Tilbud, der gav ham Udsigt til Fordele, som han aldrig kunde vente i Fædrelandet; men „Fædrelandet skylder man Alt, hvad godt man kan udrette," svarede han og blev. Da gjorde man ham herhjemme til extraordinær Professor i Literærhistorien, med særligt Hensyn til den asiatiske Literatur; men det var kun Forelæsninger man paalagde ham, hans Kaar forbedrede man ikke. Næste Aar døde den ordentlige Professor, men hans Embede maatte staae ledigt i flere Aar, og R. fik det endnu ikke, men maatte selv smaalig sammensamle den Sum, med hvilken han engang skulde lade sine asiatiske Arbeider trykke.

1829 blev han vel Nyerups Eftermand som Universitetsbibliothekar, og 1830 Medlem af den arnemagnæanske Commission; men først i Slutningen af 1831 fik han Professoratet i de østerlandske Sprog. „Jeg frygter, det er for silde," udbrød han ved Efterretningen; og det var for silde. Den mangeaarige Brystsyge gik over til Svindsot, og efter to Dages Sygeleie døde han 14. Novb. 1832 uden at have kunnet modtage Beviidnelsen om den kongelige Tilfredshed med hans Bestræbelser, som samme Dag var tilsendt ham. Den Dag han skulde fyldt de 45, begrove vi den Mand, paa hvem Europas Øine allerede havde hvilet i en halv Menneskealder. Sit Livslys havde han udbrændt under stadig Forsken, og selv var han nu gaaet op i Alterflammen. Han var ikke blot sin egen Tids og sit eget Folks, men han var mange Tiders og mange Folks største Sproggransker og mægtigste „Runemester." Man har udfundet, at han arbeidede i 55 Sprog, og han beherskede dem alle. Han havde udgivet Sproglærer i Islandsk (dansk og svensk), Angelsachsisk, Singalesisk, Spansk, Frisisk, Italiensk, Akraisk og Aqvambuisk, Dansk (engelsk), Lappisk og Engelsk. Desuden havde han behandlet Partier af en Mængde andre Sprog, og givet Anviisning til endnu mange fleres Behandling. Ethvert Sprog, de døde med de levende, havde aabnet ham sine Lønkamre, saa han var hjemme i dem alle og bevægede sig i fremmede Sprog i sneseviis med større Lethed og Sikkerhed end selve de Indfødte. „Han kunde tale Sanskrit med Hinduen og Litauisk med Letten; klarlig kunde han derfor vise, at begge disse Sprog af alle asiatiske og europæiske laae hinanden nærmest. Han havde besøgt Islands Jøkler og Persiens Dale og var derfor istand til at opfatte den paafaldende Overeensstemmelse mellem deres fjerne Tungemaal. Til Studiet af det græske Sprog havde han anvendt nogle af de kraftigste Aar af sit Liv, til Studiet af det oldnordiske næsten hele sit Liv; han kunde derfor give en i grammatikalsk Henseende uovergaaelig Fremstilling af den hele Sammenhæng mellem Sprogene fra Dorernes haarde Sprog til Trøndernes Fjeldsprog, fra Attikernes bløde Tunge til Svenskernes klangfulde Maal." Det var, som om hans Aand havde trængt paa hiin Side af den babyloniske Sprogforvirring, havde atter fundet Rede i al Sprogenes Vilderede, atter fundet Eenhed i den uhyre og brogede Mangfoldighed. — „Han brød Vei, hvor han kom hen," og han kastede Lys paa det, som Ingen før havde havt Anelse om; men den stille og fordringsløse Mand med den elskelige Blyhed og ophøiede Beskedenhed, var og blev dog dansk i sit hele Væsen, og Nordens Tungemaal laae altid hans Hjerte nærmest. For dets Skyld foretog han samtlige sine vidtløftige Reiser, for dets Skyld bearbeidede han ogsaa den gamle ægyptiske Tidsregning efter Kilderne samt den ældste hebraiske Tidsregning; thi i Alt gik han til Bunden, og overalt gik han ud fra Roden: „fra Islandsk eller Oldnordisk til de tre nordiske Sprog, fra Angelsachsisk til Engelsk, fra Mosogotisk til de gammeltydske Sprogarter og fra disse til de nyere, fra Latin til Italiensk og Spansk

o. s. fr. Kun paa denne Maade er der Grundighed at finde. Derfor er Sprogvidenskab efter ham noget heel Andet end før ham, men derfor vil ogsaa hans Virksomhed fremkalde en heel Revolution i det grammatikalske Studium. Naar man først ret er bleven opmærksom paa Sammenhængen i det af ham opstillede System fra de indiske Sprog af indtil Islandsk og Spansk, vil der ogsaa med Latin og Græsk foregaae en heel Forandring." Det nytter kun lidet at staae imod; „de Kæmpeskridt, han gjorde fremad, ville Tidens Dværge sagtens grue for at gjøre ham efter; men derfor vil Strømmen ikke standses, den vil kun skylle dem bort og fuldende sit Løb." — Og dog var det ikke Sprogene alene, han belyste, men ved Hjelp af dem klarede han op i hele Oldtiden. Med overordentlig Flid og sjelden Skarpsindighed undersøgte han den mærkværdige forhistoriske Udbredelse af den skythiske Folkeæt fra Mellem- og Nordasien til Sydspidsen af Hindostan og over Nordeuropa til Grønland. Med samme speidende Blik og endnu større Deeltagelse fulgte han den japetiske Æt, som fortrængte Skytherne, og som Europa, ja hele Verden, skylder sin nærværende Udvikling. Ved Hjelp af Sprogene fulgte han dens forskjellige Grene og disses Forholde, ordnede dem efter deres Ælde, deres større eller mindre Nærhed ved de første Udspring, forklarede deres Vandringer og gav utallige Bidrag til at oplyse Dunkelhederne i deres ældste Historie. Han gav Historieforskningen en ny Kilde, som seent skal vorde udøst, men her som allevegne var det især den gothiske Stamme han som Nordbo havde sin Opmærksomhed henvendt paa, og næsten ethvert Blad af hans Skrifter indeholder Oplysninger til dens Sprog og Historie. — Paa det Gravmæle, som Venner og Beundrere reiste ham, satte de en islandsk Indskrift: „Vil Du være fuldkommen i Kundskab, da lær alle Tungemaal, men glem dog ikke Dit eget;" en arabisk: „Sandheden er klar, men det Falske er dunkelt;" en Sanskrit: „Der gives ingen Ven, som kan lignes ved Virksomhed; hvo der arbeider, synker ikke hen;" og en dansk: „Sit Fædreland skylder man Alt, hvad man kan udrette." Man vilde derved udtrykke hans Begeistring for Sprogvidenskaben, hans lyse Blik og klare Fremstilling, hans rastløse Flid og hans altopoffrende Kjærlighed til Fædrelandet.

---

468. F. Magnusen, N. M. Petersen samt C. C. Rafn, Rasks nærmeste Medarbeidere i Behandlingen af vort Oldsprog, have vi allerede andensteds omtalt. — P. O. Brøndsted ville vi gjemme en Stund. Vi have dog endnu en Sprogmand af første Rang at omtale. — **Joh. Nik. Madvig** blev født i Svaneke 7. Aug. 1804. Begge hans Forældre vare Bornholmere, men Faderen, der var Byskriver, af blekingsk Æt. Denne maatte han fra sit tiende Aar hjelpe med Contoirforretninger og mistede ham i sit tolvte, men ved en Visitats blev Biskop Münter opmærksom paa ham og skaffede ham en Friplads i Frederiksborg Skole. Her ligesom siden tog den rige Hr Kofod sig af ham, og med en mageløs Rasthed gik han frem ad den silde be-

gyndte Bane. I tre Aar gjennemløb han Skolens samtlige Klasser og blev 1820 Student med Udmærkelse. Endnu ikke halvfemte Aar senere (Febr. 1825) fik han „eenstemmig" bedste Charakteer til philologisk Attestats, og havde dog forinden (1822) havt Tid til at hente sig et Accessit for Besvarelsen af en philologisk Priisopgave. Næste Aar tog han Magistergraden, og han var endnu kun 22 Aar gammel, da han (Aug. 1826) beskikkedes som Docent og Examinator i den latinske Philologi ved Kjøbenhavns Universitet. Kun ni Aar vare altsaa henrundne, fra den Tid han først satte sig paa Skolebænken, indtil han selv med Regjeringens Beskikkelse betraadte et af Universitetets Cathedre, og han svarede fuldkommen til den overordentlige Tillid, der var viist ham. 1828 blev han Lector ved Universitetet, 1829 tog han Doctorgraden og blev faae Dage senere Professor; 1832 tillige Rasks Eftermand som Universitetsbibliothekar; 1833 Medlem af Videnskabernes Selskab, 1834 af Ordbogscommissionen osv. osv. — Hans Magisterdisputats indeholdt Bemærkninger til et Par af Ciceros Bøger, og allerede heri antydedes hans kritiske Methode. Hans kritiske Brev til Schweitzerphilologen Orelli angaaende et Par andre Bøger af Cicero (1828) forøgede den Anseelse, han alt havde vundet i Tydskland; ligeledes Doctordisputatsen; og „mere og mere bare hans Skrift og Tale Præg af kraftige og omfattende Studier." Under en Forelæsning over „Almindelig Grammatik" (1831) grundfæstede og klarede han sin Sprogbetragtning, hvis Retning han dog først angav i en Afhandling „Om Kjønnet i Sprogene, især i Sanskrit, Latin og Græsk" (1835). Sin Anseelse vedblev han at befæste ved en Mængde Programmer af kritisk-grammatisk og antiqvarisk-historisk Indhold samt ved kritisk berigtigende Udgaver af ciceronianske Skrifter. „Hans grundige kritiske Studier, hans Skarpsindighed i at ordne og adskille, hans uafhængige Blik saavel paa de grammatikalske Formers Oprindelse og Udvikling som paa Sprogets Bevægelse overhovedet gjøre ham fortrinlig skikket til i den Henseende at udrette noget Betydeligt." Og han udrettede noget Betydeligt. Hans Hovedværker, hver i sin Retning ere hans Udgave af Ciceros „de finibus bonorum et malorum" samt hans latinske Grammatik, hvilken sidste blev oversat i en Mængde Sprog og lagt til Grund ved Behandlingen af endnu flere. Ved sin kraftige, strengt gjennemførte Modstand mod forældede Anskuelser, ved det nye og klare Lys, hvori den fremstillede sin Gjenstand, har den ikke alene tilkæmpet sig almindelig Anerkjendelse hos alle yngre og dygtigere Sprogmænd i den vide Verden, men den har gjort Epoke i Sprogbehandlingen. Det var dog umuligt andet, end at hans bjærve og hensynsløse Kamp imod alt det sammenjaskede og overfladiske, som hidtil havde staaet i Anseelse, som Fordom og Udygtighed havde indført, Dorskhed og gammel Slendrian hævdet, maatte krænke Manges Selvbehagelighed; og hans tydske Laugsbrødre af de ældre Skoler opløftede et Ramaskrig baade mod ham selv, hans kritiske Udgaver og grammatiske Undersøgelser. De hæse Skrig ere dog

for største Delen forstummede; de dygtigere tydske Philologer anerkjende ham længst som en udmærket Videnskabsmand, hvis Opdagelser de for en ikke ringe Deel have givet Indgang, og især iblandt de yngre af dem betragtes han almindelig som den største nulevende Latiner. Men herhjemme har hans skarpe og gjennemtrængende Blik, hans grundige og prunkløse Lærdom, hans venlige og godmodige Personlighed samlet en Skole om ham, hvortil samtlige de yngre Philologer maae henregnes, ja vel i Grunden de fleste af hans Samtidige tillige. „Denne Skole hylder hans Principer og danner i visse Henseender en dansk Modsætning til de tydske Philologer, der slaae om sig med store Ord, uden at gribe det Væsentlige." At han ogsaa har store Fortjenester af den græske Philologi, ligesom af Sprogstudium i Almindelighed („Om Sprogets Væsen, Udvikling og Liv;" „Om Sprogenes Forhold og Stilling i Culturudviklingen" osv.), kunne vi endnu kun korteligt antyde. Hans Fortjenester som Universitetsbibliothekar, hans Deeltagelse i Maanedsskrift for Literatur, hans kraftige Indgriben i forskjellige Universitets- og Studenteranliggender overspringe vi. Om hans politiske Betydning ville vi senere faae Leilighed til at tale. — Af hans Samtidige skulle vi nævne: forhenværende Rector **F. O. Lange** i Vordingborg (Græsk Grammatik, Almindelig Grammatik osv.), Rectorerne: **C. A. Thortsen** i Randers (Dansk Metrik, Dansk Literaturhistorie osv.), Henrichsen i Odense, Elberling i Roskilde, Bojesen i Sorø (Haandbog i de romerske Antiqviteter, i de græske Antiqviteter osv.) og Ingerslev i Kolding (Latinsk-dansk Ordbog samt en stor Mængde Lærebøger), desuden den med Cicero saa nøie bekjendte Overlærer Weisenberg i Viborg. — Af ældre Philologer udarbeidede Islænderen B. Arnesen (1776-1851; i sin Tid Rector i Fredericia) en omfattende Græsk-dansk Ordbog samt en tilsvarende Latinsk-dansk Ordbog, medens N. B. Dorph (f. i Stege 1783; forhen Rector i Horsens) udgav og oversatte nogle latinske og græske Forfattere, oversatte Holbergs Niels Klim, udgav O. Worms Skrifter, Brøndsteds Reiser osv. Professor P. Hjort i Sorø (f. 1793), Forfatter af „Den Danske Børneven," erhvervede sig Fortjenester af den tydske Grammatik, i hvis Behandling han sluttede sig til Rask.

---

469. **Fr. Chr. Sibbern** fødtes 1785 i Kjøbenhavn af holsteenske Forældre, blev Student fra Herlufsholm Skole, tog tre Gange Medaillen for den philosophiske Prisopgave, blev juridisk Candidat 1810, tog næste Aar Doctorgraden og studerede derpaa i to Aar Philosophi ved forskjellige tydske Universiteter, navnlig hos Steffens i Breslau. Umiddelbar efter sin Hjemkomst blev han Professor i Philosophien ved Kjøbenhavns Universitet, hvilken Lærestol han altsaa nu har beklædt i 40 Aar. Som saadan har han baade udgivet en Psychologi, en Logik, samt en stor Mængde philosophiske Skrifter og Afhandlinger (f. Ex. om Elskov; om Poesi og Konst; om den christelige Yttringsfrihed i kirkelig Henseende, om Forholdet imellem Sjæl og Legeme osv.). Hans livlige Aand har desuden stræbt at

omfatte og belyse en Mængde af de forskjellige store Spørgsmaale, som bevægede hans Samtid: de religiøse, politiske, retlige osv. Naar han optraadte som speculativ Theolog, kom Orthodoxien dog neppe til den Ret, man tidligere havde havt Grund til at haabe, og som Politiker satte han stundom sin Anseelse og Indflydelse i Fare, skjøndt der ingensinde var Nogen, der tvivlede om hans hensynsløse Ærlighed. Han var ogsaa den første, som paaviste (1852), at man burde besvare det kongelige Budskab angaaende Arvefølgen ved simpelthen at tiltræde Londonnertractaten. I „Efterladte Breve af Gabrielis" (1826), „Udaf Gabrielis' Breve til og fra Hjemmet" (1850) og i forskjellige andre Skrifter godtgjorde han, at han ei alene er Philosoph men tillige Digter. Endnu større Betydning end Forfatteren har dog maaskee Læreren havt. Ved sin samvittighedsfulde Flid, sit livlige Foredrag og sin elskværdige Personlighed knyttede han under sin Lærervirksomhed den ene Slægt af Studerende efter den anden saa nær til sig, som ikke mange af vore Universitetslærere. — At Ørstederne, Tryde, J. L. Heiberg, Poul Møller og Martensen have havt en philosophisk Virksomhed ved Siden ad deres egentlige Kaldsvirksomhed, have vi allerede omtalt. Det Samme er Tilfældet med Mynster, P. C. Kierkegaard og vel endnu flere. Den for tidlig afdøde Professor **F. G. Howitz** (1789-1826; Læge) fremkaldte ved sit interessante Skrift „Om Affindighed og Tilregnelse, et Bidrag til Psychologien og Retslæren" (1824) saa livlig en philosophisk Kamp hos os, som vor Presse ikke ofte har oplevet. Professor H. C. Lütken i Sorø (f. 1791) blev tidlig ved Sygelighed afbrudt i sin neppe paabegyndte philosophiske Forfattervirksomhed.

---

470. Baade i Skærtorsdagsslaget og ellers viste Møenboen **Michael Bille** (1769-1845; Contreadmiral) sig som en djærv og dygtig Sømand. Herhjemme havde han i mange Aar været Lærer i Navigationen, men var traadt ud af Marinen som Lodsinspectør i Helsingør. Saa var han i atten Aar (1820-38) preussisk Navigationsdirectør i Danzig, men gik atter hjem. Baade som Practiker og Theoretiker havde han store Fortjenester af Navigationen og Skibsjournalføringen. — Captain **V. A. Graah** (f. i Kjøbenhavn 1794) optog i Aarene 1823-24 en Deel af Grønlands Vestkyst og opholdt sig dernæst 1828-31 efter kongelig Befaling i Grønland for nærmere at undersøge dets Østkyst. Det interessante Udbytte af denne sin Opdagelsesreise offentliggjorde han efter Hjemkomsten, og gjendrev derved den gamle Vildfarelse, at det nærmest var paa Grønlands Østkyst, vore Fædre i sin Tid havde nedsat sig. — Commandør **P. N. Sølling** fra Christiansand (1758-1827) har store Fortjenester af vore Lodsbaade, men knyttede dog fornemmelig sit Navn til Bombebøssen, som han oprettede 1819; medens det var i Trøstens Bolig, stiftet 1804, at hans ædle Aandsfrænde, Admiral **J. B. Winterfeldt** fra Frederiks (1732-1821) forevigede sit Navn.

---

471. Grosserer **N. L. Reiersen** fra Kjøbenhavn (1742-95) bestemte nærmest sin meget betydelige Formue til at fremelske og frede om Industri og Manufacturer i Kjøbenhavn og de sjællandske Kjøbstæder. Mange Anlæg ere understøttede ved Renterne af hans Fond, ligesom mangfoldige Videnskabsmænd og Haandværkere ved dem sattes istand til at uddanne sig i Udlandet. — Den rige **N. Brock** fra Randers (1731-1802; Grosserer i Kjøbenhavn) betænkte derimod nærmest, skjøndt ikke udelukkende, sin egen og sin Hustrues udbredte Slægt ved sine store Legater. — Grosserer **D. A. Meyer** fra Kjøbenhavn (1753-1813) drev først en udbredt Commissionshandel med ostindiske og chinesiske Varer, siden en ligesaa udbredt Vexelhandel, og var i Krigsaarene med stor Uegennyttighed Regjeringen behjelpelig i de fleste af dens Pengeomsætninger. Han var en streng orthodox Jøde, og hans Troessamfund skylder hans Gavmildhed overordentlig meget; men i sin sidste Villie testamenterede han henved to Tønder Guld til en Mængde christelige Stiftelser: Universitetet, Skoler og Opdragelsesanstalter, Hospitaler og andre velgjørende Indretninger. — Om **J. G. Moltke** og hans Gaver til offentlig Brug have vi andensteds talt. — **F. C. Hurtigkarl** fra Sorø (1763-1829), der i over 30 Aar var juridisk Professor ved Kjøbenhavns Universitet, skjenkede ogsaa sin Formue til dette, navnlig til at fremhjelpe mindre formuende dygtige juridiske Studenter. — **J. H. Schou** fra Kippinge (1745-1840; forhen Kammerer ved Øresunds Toldkammer), Forfatter til det bekjendte chronologiske Register over kongelige Forordninger og aabne Breve, gav sin Samling af danske juridiske Bøger til Universitetsbiblioteket, betænkte baade Vordingborg Skole, af hvilken han selv var udgaaet, samt Borchs Collegium, hvor han havde ligget som Alumnus, og oprettede endelig det store Legat, som bærer hans og Hustrues Navn. — Bornholmerinden **Marie Kofoed**, født Bohn (død 1838), var Enke efter en kjøbenhavnsk Brygger (forhen Skipper), men fik 1825 Titel som Etatsraadinde for sine mange milde Gaver til offentligt Brug, navnlig til de vandlidte Jyder. Med denne sin Godgjørenhed mod Foreninger og Enkeltmænd vedblev hun gjennem et langt og lykkeligt Liv, og da hun endelig gik bort fra en Verden, i hvilken hun havde følt sig fattig og ulykkelig til Trods for sine store Rigdomme, tilfaldt disse for største Delen en stor Mængde velgjørende Stiftelser for Enker og uforsørgede Piger. — Endelig var det den rige Assessor **J. L. Smith** (1789-1849), som ved sin Død gav samtlige sine Midler af Penge og Gods til Kjøbenhavns Universitet, til Understøttelse for yngre fremadstræbende Videnskabsmænd osv. — Endnu kunde vi jo vistnok nævne Geheimeraadinde Wærn, Stifterinden af det wærnske Institut i Frederiksberg, Handskemager Lahn i Odense, efter hvem de store velgjørende Stiftelser sammesteds bære Navn, samt forskjellige flere; thi det er, Gud være lovet, langt fra, at Lysten til at gjøre vel skulde være uddød, men vi mene dog allerede at have nævnet de

væsentligste af dem, hvis velgjørende Stiftelser af forskjellig Art have aftørret Kummerens Taarer og lettet Fliden dens Anstrengelser, og skulle saaledes vedblive til de seneste Tider.

---

472. Landhuusholdningsselskabet have vi oftere leilighedsviis nævnet. Siden 1769 har denne Martfelts Plantning udrettet overordentlig meget til en bedre Landhuusholdnings Fremme ved at udbrede nyttige Kundskaber i Almuen, ved at befordre Udbredelsen af nyere og bedre Landbrugsredskaber, ved at understøtte fremadstræbende Jordbrugere i deres Virksomhed, ved Præmiers Uddeling for Landbrug og Huusflid samt paa mangen anden Maade. Vi skulle dog ogsaa nævne nogle Enkeltmænd, hvis Virken i denne Retning fortjener vel at mindes. **Oluffen** og **Collin** skulle vi imidlertid ikke vende tilbage til; dem have vi allerede tidligere omtalt. Præsten **H. J. C. Høegh** i Gjentofte (1737-1805) kunne vi derimod ikke forbigaae. Han var en Broder til Statsminister Guldberg, og hans „Veiviisning for en Bonde, som har faaet sine Jorder udskiftede af Fællesskab," blev belønnet af Landhuusholdningsselskabet og var den første fortrinlige Anviisning til et velindrettet Jordbrug, vor Literatur eiede. — **F. V. Trojel** (1746-1819), en Broder til de to Digtere, gik fra Universitetet til Landvæsenet og blev tilsidst Forvalter over det odsherredske Gods. Til sine Fortjenester af dette lagde han sine literære Fortjenester, og mens Landhuusholdningsselskabet belønnede hans Afhandlinger om den bedste Maade at forvalte et danskt Jordegods paa, om Indhegningen af Marker osv., gav han os endnu desuden oeconomiske Betragtninger over Landvæsenets nærværende Forfatning (1787) samt forskjellige andre Afhandlinger. — Hof- og Stadsretsassessor **P. C. Zeuthen** (1755-1823) blev 1788 Secretær i den store Landbocommission og kjøbte sig faae Aar efter Tølløse med et Par andre Herregaarde. Som landoeconomisk Forfatter („Kort Anviisning til Dyrkning af raae Jordlodder"; 1812), men endnu mere som klog Godsbestyrer og dygtig practisk Landmand, nød han i sin Tid stor Anseelse. — Det Samme var maaskee endnu i høiere Grad Tilfældet med Baron **Ch. Selby** (1755-1823), en indvandret Englænder, der kjøbte sig Ourupgaard paa Falster samt Bekkeskov og Sparresholm i Sjælland og allevegne indførte hidtil ukjendte Forbedringer i Landbruget. — En tredie af vore store Godseiere nød dog vel saa stor en Anseelse som nogen af de nysnævnte: vi mene Generallieutenant **Fr. Juel** til Taasinge (1761-1827). Hans Landbrug vakte endog udenlands megen Opmærksomhed, saa det blev Gjenstand for en udførlig tydsk Beskrivelse. Ogsaa af Skole- og Fattigvæsenet gjorde han sig fortjent, og var i det Hele en livlig Personlighed, der kunde leve for en Idee. — Præsten **P. C. Cramer** i Mebrn (1762-1818), en Søn af den bekjendte Regnebogs Forfatter, gav baade Anviisning til at inddele og dyrke en udskiftet Bondegaards Jorder og søgte at hæve de vigtigste Hindringer for Agerdyrkningens Opkomst; navnlig arbeidede han for Hegn og derved for Markfred. — En

langt større Betydning havde dog Præsten **B. F. Rønne** i Kongens-Lyngby (1764-1833). Som ungt Menneske havde han været Lærer for Prinds Christian og dennes Søstre; som Præst var han saare nidkjær og virksom, men med et Strøg af Pietisme. Det var ikke alene ham, som oprettede det evangeliske Tractatselskab, men ogsaa det danske Missionsselskab (1821) skylder ham sin Tilblivelse, og en Mængde Taler har han udgivet, foruden fire Bind Prædikener, et Par Bibelhistorier osv. Men ligefuldt var han en dygtig og ivrig Landoeconom og var som saadan Medudgiver af de første syv Bind af Landoeconomiske Tidender, i hvilke han behandlede de forskjelligste Spørgsmaale af Interesse for Landmanden, hvad han da ogsaa ellers gjorde i Blade og selvstændige Smaaskrifter. — **G. O. B. Begtrup** (1769-1841), Professor i Landoeconomien ved Kjøbenhavns Universitet, var vistnok en lærd Landoeconom, der i flere Aar havde bereist forskjellige Lande for sit Fags Skyld, men udøvede dog ikke synderlig Indflydelse som Lærer. Han gav os en Beskrivelse over Hovedgaardene i Sjælland (1801) samt en Række Beskrivelser over Agerdyrkningens Tilstand i de fleste af de danske Provindser (1803-12). — Ingen dansk Mand har imidlertid det Navn i Landoeconomien som **Joh. Chr. Drewsen** (født paa Strandmøllen 23. Decb. 1777, død i Kjøbenhavn 25. Aug. 1851). Han var Søn af en velhavende Papirmøller, men var tilfældigvis selv bleven Eier af en lille Gaard i Lundtofte. Saa faldt Thaers Skrifter ham i Hænderne, og han blev en ivrig Tilhænger af denne Bannerfører i den nye Landoeconomi. Han skrev „Nogle Erfaringer angaaende Vexeldrift forenet med Bakfrugtavl og Sommerstaldfodring," og skjøndt hans Skrift var rettet imod et, som Landhuusholdningsselskabet havde kronet, tog det ligefuldt Selskabets store Sølvmedaille (1804). Kort efter fik han den ædle Guldmedaille for Besvarelsen af et Spørgsmaal vedkommende Kløveren, og senere tilkjendte man ham endnu en ædle Medaille, som han dog frabad sig. Hans Praxis stod ikke tilbage for hans Theori, og i en Fart var han Danmarks mest ansete Landmand. Det kan vel være, at den Berømmelse, han vandt sig under Kjøbenhavns Beleiring, da han med Kraft deeltog i Udfaldene baade i Classens Have og paa Tømmerpladsen, kan have bidraget en heel Deel hertil; thi i hine Farens Dage var han en af dem, hvis Navne vare paa Alles Læber. men ogsaa Landmand var han med Liv og Sjæl, som han i det Hele taget kun sjelden gjorde nogen Ting halvt. Som Formand for Landhuusholdningsselskabets første Agerdyrknings-commissionen, hvad han var i fierten Aar, og dernæst i nt Aar som en af Selskabets tre Præsidenter, fik han desuden en ſtærkommen Opfordring og en foreget Leilighed til at have en mere directe Indflydelse paa hele Landets Agerbrug. Endnu udgav han Landoeconomiske Tidender I-IX (1813-19), de syv første Bind i Forening med Præsten Rønne og den dygtige Grosserer de Coninck, de to sidste alene. Samtidig (1816-19) oversatte han Thaers Grundsætninger for Land-

oeconomien i fire Qvartbind, leverede i 21 Aar (1816–36) oeconomiske Bidrag til de allerfleste Aargange af Almanakken, og trængte derved ind i enhver Hytte med sine Anskuelser, samt anskaffede og beskrev en Mængde nye Agerdyrkningsredskaber, for hvis Udbredelse han med vanlig Iver virkede. Endelig udgav han 1834 sine Landoeconomiske Betragtninger, som han selv ansaae for sit Hovedværk. Intet Under, at han ved Stænderinstitutionens Indførelse havde et Navn i vor Bondestand som ingen anden Landmand; og intet Under, at han atter traadte ud af Stænderne med en aarlig forøget Indflydelse, da han naturligviis havde benyttet sin Plads i Folkeraadet til at arbeide baade for Hoveriets Afløsning, for Indskrænkning i de offentlige Frireiser, for Indskrænkning i Jagtrettens Misbrug, for en friere Benyttelse af Jorderne, for Forbedring i Landsbyskolelærernes Kaar, for Forbedring i Huusmændenes Stilling, for Salget af offentlige Stiftelsers Bondergods, for Bondekarlenes Ret til at ernære sig ved frit Accordarbeide, saavelsom for samtlige de egentlige constitutionelle Fordringer: Stændernes Offentlighed og Sammensmeltning, Trykkefrihed, Foreningsfrihed, Skattebevillingsret osv. Mindst glemte dog Bondestanden ham, at det var for dens gode Ret, at han 1844 i Forening med Procurator B. Christensen løb den store „Spidsrod" i Roskilde Stændersal. — Noget ældre end Drewsen er **S. A. Fjelstrup** til Sindinggaard (f. paa Hirschholm 1773). Han gik fra Universitetet til Landvæsenet og har i en lang Aarrække virket saare meget for Landbruget og Qvægavlen, navnlig for raae Jorders og Hedejorders Opdyrkning, Beplantning osv. Endnu i sin høie Alderdom gjorde han (1852) en Reise til Belgien for at udvide sine Erfaringer med Hensyn til Hedernes Behandling. — Af yngre fortjente Landmænd og Landoeconomer skulle vi nævne: Gaardeier **C. F. J. Dalgas** til Aldebertsminde (f. i Fredericia 1787; Forfatter af flere Amtsbeskrivelser samt forskjellige landoeconomiske Afhandlinger); Præsten **P. C. L. Poulsen** i Rakløv (f. paa Førsløvgaard 1795; Forfatter af „Kortfattet Underviisning i Agerdyrkning"); Godseierne **C. Neergaard** til Gunderslevholm (1800–50) og **A. Valentiner** til Gjeddesdal (f. i Holsteen 1803), den første en ualmindelig klog og dygtig Godsbestyrer, den anden en udmærket practisk Landmand; Forpagter **N. L. Hofman-Bang** paa Hofmansgave, en Søn af Botanikeren (f. 1803), hvis Fortjenester af Skæferierne ere ligesaa bekjendte som hans practiske Landbrugsskole er søgt, selv af Udlændinger; samt Præsten **J. C. Jensen** i Ousted (f. 1806), Forfatter af en fortrinlig „Anviisning til et velindrettet Landbrug." — Hannoveranerne **G. V. Brüel** (1752–1829; Overforster over de nordsjællandske Skovdistricter), **G. L. F. Sarauw** (1779–1846; Forstinspector ved Sorø Academi) og **C. V. Oppermann** (f. 1784; Skovrider paa Brahetrolleborg) erhvervede sig saare store Fortjenester af vort Skovvæsen i Almindelighed. Navnlig er det Oppermanns Fortjeneste practisk at have gjennemført Statsminister Chr. Reventlows Theori om en hurtigere

Omdrift af Skovene. — Af de jydske Heders Beplantning gjorde især Følgende sig fortjente: Præsten **H. Bjerregaard** i Hjermind (f. i Gjentofte 1766); Skovrider **J. Bang** paa Alheden (f. i Kjøbenhavn 1786); og Generalkrigscommissair **H. C. Riegels** til Sneghet (f. i Nordborg 1793). Bjerregaard har nu virket paa Heden i over et halvt Hundredaar, og hans ædle Bestræbelser have vundet almindelig Anerkjendelse. Mindre bekjendt turde det være, at han er en Søn af Hans Jensen i Gjentofte, den saakaldte „lærde Bonde," sandsynligviis den første iblandt samtlige vore Bønder, der paa egen Regning gjorde en Reise til Tydskland for at lære et bedre Agerbrug at kjende end sit eget. Riegels har tillige store Fortjenester af Havevæsenet.

---

473. Den ædle Grosserer **N. Ryberg** (1725-1804) havde vel i sin Tid det største Handelshuus i Kjøbenhavn. Som en mild Godseier have vi tidligere nævnet ham. Her skulle vi tilføie, at det var ham, som paa sit Gods Øbjerggaard gjorde store Opoffrelser for at fremkalde Linnedmanufacturer, i hvilken Anledning han stræbte at fremme Hørdyrkningen, anlagde Spindeskoler, grundede Lærredsvæverier i Kjøng osv. — Skibsbygmester **L. Larsen** (1758-1844) var en af dem, som beskæftigede Thorvaldsens Fader paa sit Værft og derved middelbar beskæftigede Sønnen. Hans Skibsværft var i mange Aar det største og mest bekjendte i Danmark. Selv var han tillige bekjendt for sin utrolige Godgjørenhed mod Fattige samt for det aldrig misbrugte venlige Forhold, hvori han i en lang Aarrække stod til Frederik den Sjette, der gjerne underholdt sig med den jævne og ærlige Borger, hvis Værft stødte umiddelbar op til den kongelige Have. — Thyboen **Jeppe Smith** (1759-1821) var ved forskjellige Haandværker til sit treogtyvende Aar, da han begyndte at studere. Siden blev han Læge i Kjøbenhavn samt tit. Professor. Ved sine Forelæsninger over den techniske Chemi indlagde han sig store Fortjenester af vore Haandværkere, Kunstnere og Fabrikanter, mest bekjendt blev han dog ved sit Etablissement til Forfærdigelse af alle Slags physiske, mathematiske og optiske Instrumenter. — Kjøbenhavneren **Urb. Jürgensen** (1776-1830) havde saavel i Hjemmet som paa en Mængde Reiser i fremmede Lande særlig uddannet sig for den høiere Uhrmagerkonst. Især er han dog bekjendt for sine udmærkede Chronometre, og den Roes, han ved dem havde hævdet sig, vedligeholde hans Børn. Uden at være nogen „studeret Mand" nød han den samme Ære som Drewsen, at blive Medlem af Videnskabernes Selskab, hvad formodentlig nærmest havde sin Grund i hans fortræffelige Værk om Tidens nøiagtige Afmaaling ved Uhre. — **B. Bruun** i Frederiks (1767-1827) var ikke alene en dygtig Kjøbmand, men en ivrig Fabrikmand, og drev navnlig Klædefabrikationen i det Store, baade i Frederiks, Viborg og paa Brunnshaab, paa hvilket sidste Sted hans Sønner fortsatte og udvidede hans Bedrift. — **A. Koch** drev (1803-35) Bredemølles Klædefabrik saaledes tveiret, at den blev en af de betydeligste

og bedste i hele Landet. Denne Plads vedligeholder den under hans Sønners Bestyrelse, ligesom den kappes med enhver anden af vore Fabrikker med Hensyn til Frembringelsernes Godhed og Priisbillighed. — **J. C. Modeweg** (1782-1849) var forhen Urtekræmmer, men uden al Formue oprettede han 1810 en Klædefabrik i Kjøbenhavn, som han 1832 flyttede til Brede, hvor han gav denne Fabrikation et ganske overordentligt Opsving og fandt en rivende Afsætning for sine Frembringelser. Sønnen fortsætter hans Bedrift. — **Chr. Danneskjold-Samsøe** (1774-1823) var vel ingenlunde meget begavet af Naturen, men i alle sine offentlige og private Forholde var han agtet og elsket, og hans Fædrelandssind var almindelig berømmet. Han anlagde den store Danneskjoldske (Næsbyholms) Canal i Sydsjælland (1810-12), og Gisselfeld Have blev ved ham til en af de yndigste Pletter i Danmark. Hans Enke, **Henr. Danneskjold-Samsøe** (f. Kaas; 1776-1843) var bekjendt for sin rastløse Virksomhed, og iblandt flere Anlæg, vi skylde hende, skulle vi nævne Glasværket paa Holmegaard, anlagt 1825, det første i Danmark. — Det næste anlagde **R. Conradsen** til Nørlund, en saare driftig og dristig Mand, der bød mangen en uheldig Skjebne Trods, og som ogsaa vel kunde fortjene at mindes, hvor Talen er om Jordbrug, Godsvæsen, Hesteavl osv. — **J. C. Drewsen**, der havde saa store Fortjenester af Landoeconomien, havde dem ikke synderlig mindre som Fabrikant, blev han end her paa saa mange Maader støttet og baaret af Regjeringen. Han var den første hos os, som ombyttede Haandkraften med Maskinkraften ved Papirets Formning, hvorved han bragte vor hele Papirfabrikation til en hidtil ukjendt Høide, paa hvilken hans Sønner ikke alene have vidst at holde den, men de have gjort stadige Fremskridt. — **H. H. Dithmer** eier et Teglværk i Renberg, der henhører blandt de ældre i Egnen, men som han navnlig siden 1822 har drevet saaledes op, at det uden Sammenligning er det største og bedste her i Landet. Ved Siden ad de simplere Teglstene har han tillige kastet sig over forskjellige Bygningsornamenter. — **H. Gamst** (f. i Kjøbenhavn 1788) gik som ung ind i sin Farbroders Maskinværksted, der nu er et af de bedste og fuldstændigste, vi have, skjøndt slige Værksteder, i Almindelighed i Forbindelse med Jernstøberier, alt i flere Aar høre til de mest fremblomstrende blandt vore Industrier. — Af de Andre, som have et Navn i denne Fabrikation, skulle vi imidlertid lade det beroe ved at nævne **M. H. Holler** i Carlshytte, hvilken han anlagde 1827, og hvis Bedrift allerede i flere Aar er den betydeligste i denne Retning, vi have; samt **H. Caspersen** paa Christianshavn, som fortrinsviis har beskæftiget sig med Smedningen af Ankere og Kjættinger, hvad han imidlertid driver i det Store. — Østerrigeren **A. Marschall** oprettede sin Fortepianofabrik i Kjøbenhavn 1812. Den opnaaede et ganske usædvanligt Omfang herillands, og selv i Udlandet fik den et anseet Navn, men nogle Aar efter Stifterens Død blev den nedlagt (1847). — **C. Hornung**, oprindelig Hattemagersvend, anlagde

i Slutningen af Trediverne en lille Fortepianofabrik i sin Fødeby Slagelse. I Begyndelsen af Fyrretyverne flyttede han den til Kjøbenhavn, hvor han i kort Tid udvidede og forbedrede den saaledes, at den væsentlig fremskyndede den marschallskes Nedlæggelse. — **J. Holmblad** opkjøbte i Monopolets Tid nogle Privilegier paa Fabrikationen af Spillekort, saa han i en Aarrække drev den eneste Kortfabrik i Danmark. Anlagde endvidere anseelige Fabrikker for Liim, Lak, Sæbe osv. — Hans Søn **L. P. Holmblad** overtog disse Fabrikker ved Faderens Død, udvidede dem alle og drev navnlig Kortfabrikationen til en Høide, som den maaskee intet andet Sted i Verden har naaet. Desuden oprettede han en meget betydelig Stearinlysfabrik, i hvilken han frembringer det Meste, af hvad der af denne Art forbruges i Danmark. — **H. C. Danchell** overtog Vordugsfabrikken efter sin Svigerfader S. Hambro (Grosserens Broder), og udvidede den især i de courantere Varer. I en Succes Aar har han desuden paa sin Svigermoders Navn drevet uden Sammenligning det største Malerværksted i Kjøbenhavn. Ogsaa oprettede han det bærentzenske Steentrykkeri, som han dog senere afhændede. Papirfabrikken paa Ørholm og Nymølle kjøbte han i forfalden Tilstand og bragte den atter paa god Fod. — **J. Hambro** (1780-1848) begyndte med Schakkerhandel og fortsatte med Manufacturhandel, men var i mange Aar den rigeste af samtlige vore Grosserere, og vel tillige den dristigste. Hans øvrige Omsætning lade vi ligge, men paa sine Møller tilvirkede han aarlig omtrent 50000 Tønder Hvedemeel, afskallede et Par Millioner Pund Riis, og baade herved samt ved den aarlige Tilvirkning af omtrent tre Millioner Pund Skibsbrød satte han en stor Mængde Mennesker i Arbeide. Ogsaa var han den første hos os, der forsendte de forskjelligste Gjenstande: Kjød, Grønt osv. i hermetisk tillukkede Kasser til fjerne Verdensdele. Sit Handelshuus flyttede han slutteligt til London, hvor det fortsættes af Sønnen. — Grosserer **Jos. Owen** (f. i London 1780) anlagde 1821 sin bekjendte Mølle, paa hvilken han først tilvirkede Been til Sukkerraffinaderierne, siden alle Slags Gjødningsstoffer. 1831 anlagde han sammesteds den første Fabrik i Norden, som leverede Svovlsyre, Saltsyre, Skedevand og andre mineralske Syrer samt Chlorkalk, Salpeter, Svovl, Cement osv. — Efterat Sukkerraffinaderierne i en Række af Aar havde staaet i Stampe, fik de pludselig, i Slutningen af Trediverne, et stort Opsving. Det var den rige og ansete Grosserer **S. Tutein** (1757-1853), som gik foran i denne Retning, idet han anlagde det første Dampraffinaderi hos os, hvilket han strax gav et betydeligt Omfang. Senere fulgte Forskjellige hans Exempel. — **J. C. Jacobsen** (f. i Kjøbenhavn 1811) anlagde i Fyrretyverne et stort baiersk Ølbryggeri, der leverer fortrinlige Varer og har en rivende Afsætning. — Af Bogtrykkerkonsten har Ingen saa store Fortjenester hos os som **B. Luno** fra Randers (1796-1852). Naar man sammenligner vor Presses Frembringelser før ham (1832) og efter ham, kan man nok sige, at

han gjorde Epoke i sin Konst. — Af fortjente Haandværkere skulle vi nævne Guldsmed **J. B. Dalhoff**, der iblandt andet støbte Broncevictorien paa Thorvaldsens Museum. **J. G. Schwartz** er vistnok den dygtigste Konstdreier i Danmark og driver derhos sine Forretninger i et Omfang som ingen Anden. **F. Meyer** er derimod en ualmindelig dygtig Blikkenslager og Lakerer. **J. E. Meyer** leverer særdeles smukke og smagfulde Vorduger samt andre lakerede Sager. **Cam. Nyrop** nyder endog i Udlandet Anseelse for sine chirurgiske Instrumenter. — — Efter Reiersen, Brock, Ryberg osv. havde **E. Erichsen** i mange Tider det største og bekjendteste Handelshuus hos os. Om Eierens Rigdom og Smag bærer endnu hans „Palæ" Vidnesbyrd. — Siden kom Tutein, Hambro og flere til, iblandt hvilke vi skulle nævne den rige **J. Holm**. Han var en Bondesøn fra Sydsjælland, der hævede sig i Veiret ved sin egen Virksomhed og blev vor betydeligste Rheder. Han var saaledes den første iblandt os, der udredede en Sydhavsfarer, og han lod det ikke beroe ved det første Forsøg. Ved Siden herad drev han Rebslageri i det Store samt Seilbugsfabrik, Oliemølleri osv. Efterat han i en lang Aarrække havde havt det Skibsværft paa Christianshavn, som bærer Navn efter ham, tilkjøbte han sig endnu det asiatiske Compagnies Plads samt Larsens Pladser og drev Skibsbyggeri i et Omfang som ingen anden Privatmand. For den arbeidende Klasse byggede han en stor Mængde tarvelige Boliger. Hans Sønner fortsætte Husets Bedrift, men ved Siden ad dette turde sagtens Brobergs, A. Hages, A. Hansens, M. Melchiors og T. Suhrs fortiden være de anseeteste og kraftigste blandt samtlige vore Handelshuse. **Suhr** behersker navnlig hele Kulhandelen hos os, men ved Siden derad driver han et Kobbervalseværk paa Frederiksværk samt en Kobberhammermølle paa Brede.

---

474. „Saa vidt som Konsten har reist sin Hal,
Fra Roma til Niagaras Fald,
Fra Palmens Glød og til Granens Iis
Gjenlyder Bertel Thorvaldsens Priis." —

Og hvem var da vel denne **Bertel Thorvaldsen**, hvis Navn gaaer som en Tryllesaga gjennem den hele Verden? — Hans Fader var en fattig islandsk Billedskærer, som havde ægtet en jydsk Bondepige, og selv blev han født i Kjøbenhavn 19. Novb. 1770. Fattigdom var hans Fæderne- og Mødernearv, og kun tarvelig var den Undervilsning, der blev hans livlige Sjæl til Deel; dog kom han i sit ellevte Aar i Konstacademiets Skole, og mens han gik til Præsten (1787), vandt han den mindre Sølvmedaille. Nu tog den berømte Abildgaard sig med al Flid af ham, og to Aar senere vandt han den store Sølvmedaille. Han maatte dog vedblive at dele sin Tid imellem Konsten og Brødet, thi hans Fader trængte stærkt til en Medhjelper. Desuagtet vandt han 1791 den lille Guldmedaille, skjøndt han havde neppe indstillet sig til Prøven, havde ikke hans Venner baade lokket

og draget ham; og da den var vel begyndt, havde han atter listet sig bort ad en Bagtrappe, havde ikke Professor Preisler, som handelsesviis gik forbi, tilbageholdt ham. Nu fik han tillige en Beskytter i den ædle Chr. Reventlow, som leilighedsviis skaffede ham baade Øvelse og Erhverv, og 1793 vandt han den store Guldmedaille for et Basrelief, der forestillede Apostelen Peder, som helbreder en Værkbruden ved Templets Dør. — Han havde nu Adkomst til en Reisepenge i tre Aar, men selv ønskede han ingenlunde at reise, og man fandt det desuden gavnligst, at han først benyttede Tiden til at bøde en Smule paa sin forsømte boglige Underviisning. — Endelig forlod han 30. Aug. 1796 sin Fødeby for at drage til Konstens Hovedstad, men gjorde Reisen med en Orlogsfregat, der just ved den Tid sendtes til Middelhavet. Det blev en langvarig Reise, paa hvilken han maatte udstaae mange Besværligheder. I Nordsøen og Spanske Sø maatte Fregatten vexle Skud baade med Engelskmænd og Portugisere, og i Middelhavet var den henne at hilse paa Tripolitanerne. Paa Malta forlod Th. den imidlertid, og gik over Sicilien til Neapel, men først 8. Marts 1797 ankom han til Rom, „hvor han snart skulde blive ligesaa bekjendt som Paven." Hos Zoega fandt han Raad og Veiledning, men selv fordybede han sig i de rige, herlige Konstskatte, og, som han udtrykte sig, „Sneen tøede ham bort fra Øinene." Han arbeidede og arbeidede, men kunde aldrig fyldestgjøre sig selv, og tidt, naar han havde fuldført en Billedstøtte, sønderbrød han den atter og bortkastede Stumperne, for at Ingen skulde see dem. Det Lidet, han hjemsendte, fyldestgjorde imidlertid hans Landsmænds Fordringer, og sit Stipendium fik han et Par Gange forlænget, saa for den Sags Skyld havde han ikke havt behov at være bekymret. Da paabegyndte han en Billedstøtte, der, saa haabede han, skulde tale hans Sag i Hjemmet: det var Jason, der henter sig det gyldne Skind. Statuen stod færdig i Leer paa den samme Tid, som Nyaarsstjernen saae vore Arvehelte kæmpe i Kongedybet, men han saae sig misfornøiet paa den, og den blev sønderbrudt. Han fandt dog ingen Ro, thi han havde undfanget en Tanke, som han nødvendig maatte iføre et Legeme, og ved Nytaarstid 1803 stod Jason atter i hans Værksted, men denne Gang i overnaturlig Størrelse. Alle beundrede den som et kosteligt Arbeide, men det blev ved Beundringen. Th. fik den imidlertid afstøbt i Gibs, og nu pakkede han sammen for at gaae hjem til Danmark, Jason kunde saa siden ved Leilighed følge ham. — Ved et Tilfælde blev hans Reise udsat en eneste Dag, og netop paa denne skulde det hænde sig, at den engelske Kjøbmand Th. Hope fik hans Støtte at see og bestilte den udført for 600 Zechiner. Han vilde endog lægge 200 Zechiner til, naar Arbeidet var færdigt. Og Th. blev i Rom, og alt nu begyndte hans Ry at gaae paa Rygtets Vinger. I Schubart, den danske Minister i Neapel, vandt han en varm Beundrer, som anbefalede ham til sin Søster, den konstelskende Grevinde Schimmelmann, Finantsministerens Hustru, og paa Schubarts Lyststed Montenero modellerede han til Baronessens Fød-

selsdag (1804) sit berømte Basrelief: Musernes Dands paa Helicon. Da han i Paasken 1805 havde modelleret sit næste Basrelief: Agamemnons Herolder bortføre den skjønne Briseis fra den fortvivlede Achilles, erklærede Zoega, at nu „betvivler Ingen længer, at jo han og Canova ere de to største Billedhuggere i Rom." — Allerede Sept. 1804 fik han Diplom som Professor af Academiet i Florents; 7. Juni 1805 udnævnte hans egen Konge ham til Professor i Billedhuggerkonsten ved Academiet i Kjøbenhavn; to Maaneder senere blev han Æresmedlem af Academiet i Bologna; saa allerede nu begyndte Æresbeviisningerne fra Magter og Myndigheder at strømme ind paa ham. Han savnede heller ikke Bestillinger; hans Værksted blev flittig besøgt af Konstnere og Konstvenner; og dog vedblev han endnu i nogle Aar at arbeide under de mest trykkende Næringssorger, medens idelige Legemssvagheder forøgede hans Sjæls Tungsindighed. Men med Troskab og Flid vedblev han at udvikle de store Evner, Gud havde betroet ham. Med endnu større Alvor end enten Sergel eller Canova arbeidede han fremad mod Konstens Gjenfødelse, og Ingen lykkedes det som ham at bringe den tilbage til de græske Formers strenge Reenhed, deres ædle og ophøiede Skjønhed. — Vi kunne imidlertid umulig opholde os ved alle hans enkelte Storværker; vi skulle kun omtale et Par: Keiser Napoleon tiltog sig Slottet paa Montecavallo i Rom, der nu skulde udstyres med al mulig Pragt og Konst. Bygmesteren, som stod for det, henvendte sig til mange Konstnere, men ikke til Th. Tilsidst (1812) tyede han dog ogsaa til denne, der paatog sig at udføre en Frise, som skulde smykke de fire Vægge i en af Salene. Han havde kun tre Maaneder til dette Arbeide, og der var allerede dem, som haabede, at enten skulde han ikke blive færdig, eller han skulde forhaste sig og staae til Skamme. Han blev dog færdig i rette Tid, til Trods for Feberen, som piinte ham, og i Alexanders Triumphindtog i Babylon triumpherede han over alle sine Medbeilere, ja over sig selv. „Dette Konstværk, der fremstillede Alexanders Triumph og betydede Napoleons, blev i Virkeligheden hans egen." Han selv ansaae det for sit Hovedværk, og Italienerne tillagde ham allerede Kjendingsnavnet: Basrelieffets Patriark. — Tre Aar senere havde han i lang Tid gaaet hensunken i sit gamle Tungsind og næsten Intet foretaget sig. Da forlod han en Morgen tidlig sit Leie, og „hans Sinds Taager spredte sig for Luftningen af en høiere Tilværelse." Det var det berømte Basrelief Natten, som i denne Morgenstund kom til Verden. Inden det endnu var færdigt, sendte han Bud efter Gibsformeren, at han skulde komme og afstøbe det. Men inden Gipseren kom, havde Th. givet sig til et nyt Arbeide, og da saa hiin vilde gaae med Natten, tilraabte Th. ham: „Bliv lidt, Antonio! saa kan Du faae dette med!" thi allerede var den livlige Dag fremtraadt som et Sidestykke til sin søvnbringende Søster. „Neppe har noget Arbeide i den Grad indført hans Navn i Folkene og i Hjerterne som disse to Dioscurer paa Konstens Firmament; men den samme Dag skylde de begge deres Tilværelse, og siden

havde de i mange Aar, Dag for Dag, vandret om i hele den civiliserede Verden som den skjønne Konsts veltalende Missionærer." — Det var dog ikke Basrelieffer alene, hvori han seirede; om hans Mercur (Argusdræberen) og om hans tre Gratier erklærede Brøndsted, at „de udgjøre ligefrem det Ypperste, jeg har seet af den moderne Sculptur;" og saa stort var allerede Konstnerens Navn, at fra Philadelphia i det fjerne Vest indtil Moskow og de Joniske Øer i Øst strømmede det ind med Bestillinger over „vor Tids Phidias," over „Nordens Praxiteles," eller hvad det nu var for billedlige Navne, som den studsende Konstverden tillagde ham. — Allerede var han den verdensberømte Konstner, den lovlige Arving til Spiret, men i sit Hjem og sit Værksted vedblev han at være den samme jævne og troskyldige Dannemand, der for mange Aar siden var vandret ud af et af Grønnegades fattige Huse. Han længtes ogsaa inderlig efter Danmark, som hverken Lund eller Malling, hverken Brøndsted eller Eckersberg kunde erstatte ham, og allerede i en længere Aarrække havde man hver eneste Sommer ventet hans Tilbagekomst i Fædrelandet. Men ufuldførte Bestillingers Mængde holdt ham tilbage. Endelig rev han sig løs (1819), igjennem Italien, Schweitz og Tydskland drog han til Kjøbenhavn, hvor der ventede ham alskens Hæder og Udmærkelse fra alle Samfundsklasser. Men da han steg af ved Konstacademiet, smeltede hans Hjerte hen i Bevægelse ved Synet af det Huus, hvor han havde nydt sin første Underviisning i Konsten. Og da han saa gjensaae den gamle Portner, den samme, som i hans Ungdom saa tidt havde aabnet ham Døren til Konstens Helligdom, da glemte han Stand og Afstand og Forholde, kastede sig med Inderlighed i den fattige Mands Arme og kyssede ham. — Det Meste af et Aar opholdt han sig nu i Danmark, hvor han udførte forskjellige Sager og modtog Bestillinger paa endnu flere. Da drog han tilbage til Rom. Veien gik denne Gang over Warschau og Krakau, hvor han havde adskilligt at afhandle med Øvrighederne angaaende de bestilte Monumenter over Poniatowsky, Copernicus og Potocky. Fra Wien ilede han atter hjem. — Paa hele sin Reise var han feiret af Fyrster og Folk, men navnlig af Konstbrødre, og han hjemkom til sit Værksted med saa mange Bestillinger, at selve hans Venner neppe turde troe, at han nogensinde vilde faae dem færdige; men han vedblev med sin vante Flid, sine Medarbeidere havde han et sjeldent Greb paa at sysselsætte (iblandt dem bleve Tenerani og Bienaimé hans berømteste Elever, naar man ikke tillige vil medtage Freund), og det gik. Allerede 1822 havde han udført Johannesgruppen samt Christus med de tolv Apostler til Vor Frue Kirke; og det havde Folk mindst ventet, at han skulde havt saa vidunderligt et Held med sig i disse Arbeider, da der var mange, som meente, at en christelig Konstner var han dog neppe. I det næste Aar blev Copernicus færdig; og i det følgende Pave Pius den Syvendes colossale Statue til Roms St. Petersskirke, thi i den konstkyndige Cardinal Consalvi havde han en varm og trofast Beundrer, som ingenlunde

tog i Betænkning at lade en kjættersk Konstner udføre den hellige Faders Mindesmærke til Christenhedens Hovedkirke. — Dog, hans Arbeider ere saa utallige, at vi ikke engang kunne tænke paa at nævne de mærkeligste af dem. Efter Canovas Død (1822) beherskede han fra Konstens Hovedstad Konstens Verden som en Konge eller Keiser, og Verdens verdslige Konger og Keisere med alle dens Mægtige kappedes i mange og lange Aar om at nedlægge deres Hylding for hans Fødder. Han var overdynget med Ære og Udmærkelse, hans Indflydelse var umaadelig, og hans Fattigdom var omskiftet til Glands og Rigdom. Det stolte Tydskland, der dog selv havde Konstnere, som det med Rette satte meget høit, havde ligefuldt henvendt sig til Th. for af ham at faae udført den colossale Rytterstøtte af Kong Max i München samt Monumenterne over Guttenberg i Mainz og Schiller i Stuttgart, ligesom Byrons fortroligste Ven var gaaet til ham for at faae den store Digter foreviget ved hans Meisel. Større Vidnesbyrd behøve vi neppe, thi vi maae haste mod Slutningen af hans vidunderlige Liv. — „I 40 Aar og derover havde han levet i Rom, men i al den Tid levede han der kun som paa en Reise, uden nogensinde at slippe den Tanke, at han havde sit Hjem i Danmark, hvor han vilde udhvile, naar Reisen var tilende." Danmark havde fredet om Barnets lyse Lokker, det skulde ogsaa frede om Oldingens sneehvide; det havde givet ham hans Vugge, det skulde ogsaa give ham hans Grav. Endelig frigjorde han sig for de Baand, der bandt ham til Rom, og 17. Sept. 1838 holdt han sit Indtog i Kjøbenhavn, et Indtog, til hvilket hans gamle Fødeby neppe nogensinde tidligere saae Magen. Men forinden havde han ogsaa skjenket den saa rig en Skat, at ingen anden By i den vide Verden eier Magen til den: han havde skjenket den en fuldstændig Samling af alle de kostelige Værker, han gjennem et halvt Hundredaar havde udført, og lagde hertil alle de mange Konstskatte, han i Aarenes Løb havde samlet sig. Saa kongelig en Gave gjorde vel neppe nogensinde en anden Enkeltmand; intet Under derfor, at baade Konge og Folk kappedes om at berede den et værdigt Gjemmested; intet Under, at baade Konge og Folk kappedes om at bære ham selv paa Hænderne. — Paa en kort Romerreise nær henlevede han nu sine øvrige Dage i Hjemmet. Det var i 1841, at han langs med Rhinen atter reiste til „den evige Stad," en Reise, der blev et sandt Triumphtog, men fra hvilken han atter skyndte sig tilbage. I Kjøbenhavn og i „Volunds Værksted" paa Nysø var han uafladelig beskæftiget med stedse nye Frembringelser af hans evig rastløse, evig ungdommelige Aand, af hvilke vi dog blot skulle nævne hans Holberg samt hans Thorvaldsen, der støtter sig paa Haabets Genius. Endnu var han ikke bøiet af Aarene; han var rørig og smuk, som altid. Da udaandede han let og hurtig, uden foregaaende Sygdom, sin heltelige Barnesjæl. I Folkets Kreds, i Musernes og Gratiernes Tempel, blev han pludselig bortkaldt, just som det Skandinaviske Selskab den foregaaende Aften havde feiret hans

Priis. Han døde d. 24. Marts 1844. Faae Dage senere ledsagede et mageløst Ligfølge ham til Fruekirke, hvor han blev bisat. Nu hviler han, omgivet af hele sit Livs Virksomhed, midt i Gaarden, i det thorvaldsenske Museum, hvorover Seierens Gudinde har fastholdt sit vælige Fiirspand; og i hans Mindesang qvæder Kolter:

„Den Helt ei stred med Sværd og Skjold og ei med Staalets Handske,
Men Seier vandt han stærk og held som Konstens Holger Danske.
Af Livets Træ han skrev en Green til Kamp med Dødens Vælde;
Han hugged Guder ud af Steen og Liv af Marmorfjelde."

---

475. **Harsdorff** have vi tidligere nævnet, dog uden at omtale som hans Arbeider: Moltkernes Capel i Karise og Frederik den Femtes Capel i Roskilde, hvortil vi endnu kunde lægge Erichsens Palæ paa Kongens Nytorv, Beschiers Gaard osv. Han var hidtil den største blandt vore Bygmestre, kraftig, aandrig og ædel. — Vor fornemste Bygmester i den næste Menneskealder og derover var Kjøbenhavneren **Chr. Fred. Hansen** (1756-1845; Overbygningsdirecteur, Conferentsraad), en Elev af Harsdorff, hvis rene Sands for græsk Skjønhed, hvis mandige Kraft i Bygningsformer han dog aldrig opnaaede. Efter den Romerreise, hvortil Academiets store Guldmedaille gav ham Adgang, ansattes han først i Altona, dernæst i sin Fødeby, hvor de forskjellige Ildsvaader gave ham nok af Arbeide. Christiansborg Slot er gjenopbygget af ham, ligesom ogsaa Fruekirke og Metropolitanskolen; de bedste Partier af hans offentlige Byggekonst turde dog nok findes i Raad- og Domhuset. — **P. Malling** (f. 1781; Stadsbygmester, Professor), en Søn af Statsministeren, er en Elev af Hansen. Han har iblandt andet bygget Sorø Academi og Kjøbenhavns Universitet, ved hvilket sidste han navnlig viste en alvorlig Stræben efter at komme ud over det Tilsnit, der var blevet det almindelige for offentlige Bygninger. — **G. F. Hetsch** fra Stutgart (f. 1788; Professor ved Academiet) kom 1815 til Danmark, hvor han først erholdt Beskæftigelse ved Christiansborg Slot og siden blev Lærer i Ornamentskolen. Synagogen og det nye Anlæg ved Toldboden ere hans Arbeider. Vore Haandværkere skylde ham saare meget for den ærlige Vedholdenhed, hvormed han har arbeidet for at udbrede Tegning imellem dem, for derved at bibringe dem en renere Smag. Overhovedet har han udrettet meget til Indførelsen af en bedre og frugtbarere Tegneundervisning. — **P. L. Gianelli** (1761-1808) var en Kjøbenhavner af italiensk Herkomst, der efter at have vundet begge Sølvmedaillerne gik til Rom, og efter sin Hjemkomst udmærkede sig ved de rene og smukke Stempler, han leverede til forskjellige Medailler. Han var den aandrigste Medailleur, vi indtil den Tid havde havt. — **C. D. Fritzsch** fra Kiel (1765-1841, Medlem af Academiet) skaffede sig et berømt Navn som Blomstermaler, navnlig ved sine Farvers Styrke, Glands og Friskhed; medens Schlesieren **C. D. Gebauer** (1777-1831), en Elev af Lorenzen, fornemmelig vandt sig sit ved den Blødhed i To-

nen, som gaaer igjennem hans Billeder, samt ved den smukke, varme Følelse for mangt et Træk af Dyrelivet. — **Joh. Ludv. Lund** fra Kiel (f. 1777; Professor ved Academiet) kom allerede 1796 til Danmark, hvor han uddannede sig under Abildgaard, vandt de to Sølvmedailler og gik derpaa over Dresden og Paris til Rom. Efter omtrent elleve Aars Fraværelse vendte han 1810 tilbage, og har senere udført et større Antal historiske Malerier til Christiansborg Slot, iblandt hvilke vi som hans Hovedværk skulle fremhæve: Ansgar, der prædiker Christendommen i Danmark, med de dertil hørende fire Fremstillinger af de forskjellige gudstjenstlige Hovedphaser i vort Folkeliv. — **Chr. Vilh. Eckersberg** fødtes i Varnæs 2. Jan. 1783. Ogsaa han havde havt Abildgaard til Lærer, og samme Aar hans Mester døde, vandt han den store Guldmedaille. Et Par Aar senere gik han til Paris for at studere under den berømte David, hvis Indflydelse paa ham var umiskjendelig. Efter sin Hjemkomst fra Rom, hvorhen han dernæst drog, blev han Professor ved Academiet, og udøvede strax en mærkelig Indflydelse. Der var i sin Tid en abildgaardsk Skole, som hvis bedste Skud han selv paa en Maade kunde betragtes; men han frigjorde sig hurtig fra Abildgaard, noget langsommere fra David, og udviklede sig frit efter sin egen Eiendommelighed. I en Grad som Faae tilhører han derfor os, og skjøndt han med en ualmindelig Alsidighed har forsøgt sig i de forskjelligste Konstretninger, vil man allevegne finde det Hjemlige, det Danske betegnende for ham. Af hans historiske Malerier eier Christiansborg Slot nogle af de dygtigste (Hertug Adolf af Holsteen og de danske Stænder; Arvehyldingen; Frederik den Tredie og Griffenfeld; Dokkens Indvielse); af hans Livsbilleder skulle vi fremhæve Hornbæks Fiskere, men fremfor alt dog Strandscenen ved Slaget i Kjøgebugt; af hans mange ypperlige Portrætter turde det være nok at nævne Thorvaldsens; endelig er han den første hos os, der fortjener Navn som udmærket Marinemaler. Naturligviis flokkede de Unge sig om ham, og nu blev han Stifteren af en nye Skole, fra hvilken der udgik forskjellige talentfulde Konstnere, hvis fuldkommen selvstændige Udvikling imidlertid var det bedste Vidnesbyrd om det Frisind, hvormed Mesteren havde ledet deres Studier. — Kjøbenhavneren **C. G. Kratzenstein Stub** (1783-1816), en Dattersøn af Professor Kratzenstein, var allerede Student, inden han med Alvor tog fat paa Penslen. Han var egentlig ikke Elev af Nogen, men studerede frit de bedste Mønstre, først herhjemme, siden paa sin toaarige Reise gjennem Tydskland, Frankrig og Italien. Efter sin Hjemkomst blev han Medlem af Academiet og havde vakt store Forventninger som Historiemaler, da en Brysttæring lagde ham i Graven. — **J. P. Møller**, Conservator ved den kongelige Malerisamling og Inspector ved den moltkeske (f. i Faaborg 1783), lærte sig i Paris at vedligeholde og istandsætte beskadigede Malerier. I sine yngre Aar var han især grebet af det Maleriske i Schweitz's Alper, som han med Troskab og Følelse gjengav; paa sine ældre Dage, til en Tid da de Færreste

ere istand til at gaae ind i nye Forestillingskredse, kastede han sig med ungdommelig Kraft og Friskhed over Jyllands Heder. — **Joh. Chr. Dahl** blev født i Bergen 1788. 1811 tog han ned til Kjøbenhavn, hvor han i nogle Aar studerede og med stor Selvstændighed udviklede sig. For saavidt kan ogsaa Danmark betragte ham som sin. Han gik dernæst til Rom. Paa Tilbagereisen blev han ansat som Professor ved Academiet i Dresden; men baade der og andensteds vandt han snart et Navn som en af Samtidens største Landskabsmalere. Hans Hjerte blev dog aldrig koldt for hans Fødeland: mens han udbredte Glands over dets Nutid, stræbte han med kjærlig Iver at frede om dets kostelige Konstminder fra Oldtiden. — Sydslesvigeren Professor **Chr. Alb. Jensen** (f. i Bredsted 1792) var i en lang Aarrække den frugtbareste og mest yndede af vore Portrætmalere. — **Herm. E. Freund** fødtes 15. Octb. 1786 i Nærheden af Bremen. 1803 kom han til Kjøbenhavn, hvor han traadte i Lære hos sin Morbroder v. Würden, en Smed, der med Ære bevarede det Navn som en udmærket Haandværker, hvilket hans Familie i Slægtled havde hjemlet sig. Som Konstsmed lagde Fr. sig fornemmelig efter Graveringen, og uformærket blev han Konstner. Hans første Tanke var at blive Medailleur, men da han 1817 havde taget den store Guldmedaille, kastede han sig over Billedhuggerkonsten og gik til Rom, hvorfra han over Paris og Tydskland hjemvendte 1828. Kort efter blev han Professor ved Academiet. Iblandt hans Arbeider i Rom var den storladne Model til Evangelisten Lucas, som nu staaer i Slotskirken, samt Marmorstatuen af en ung Hyrdepige, der fodrer et Lam, og en colossal Buste af den baierske Konstner og Konstkjender J. G. Wagner. I Rom begyndte han ligeledes med stor Kjærlighed paa den fortræffelige, heist originalt tænkte Composition af Ragnarok, der dog først efter hans Død blev fuldendt af hans Elever under Bissens Opsigt. Det er et halvophøiet Arbeide, der er anvendt som Frise i et af Værelserne paa Christiansborg Slot. Ogsaa hans lille Broncestatuette af Odin blev først efter hans Død fuldendt af Ciseleereren Lodberg. Fr. virkede ikke alene som Konstner, men ved sin ualmindelige Dannelse udøvede han en velgjørende Indflydelse, ei alene paa vore Billedhuggere, men tillige paa Malere og Architekter. Han døde i Kjøbenhavn 30. Juni 1840. „Et evigt Liv var i hans Kamp og Haaben."

---

476. Mens endnu den ældre Slægt af Konstnere førte Meislen og Penslen med fuld Manddomskraft, havde i Stilhed en yngre Slægt udviklet sig og frembragt Mænd i de forskjellige Konstretninger, som vel vare rede at stille sig de ældre ved Siden. **Herm. V. Bissen** fødtes i Slesvig 13. Octb. 1798. Allerede i sine Barnelege tegnede og modellerede han, og nogle Velyndere sendte ham 1816 til Kjøbenhavn, hvor han tre Aar senere vandt den store Sølvmedaille. Han ernærede sig nu som Portrætmaler, men tog 1821-23 baade den lille og store Guldmedaille som Billedhugger. Imens modellerede han

forskjellige Sager til Slotskirken, men 1823 gik han over Berlin til München, hvorfra han med E. Meyer gik tilfods til Venedig og drog herfra over Florents til Rom. Først 1834 vendte han tilbage til Kjøbenhavn. I Rom studerede han flittig baade i Konstgallerierne og i Thorvaldsens Atelier; modellerede ogsaa den berømte Guttenbergs Statue for Thorvaldsen (1833-34); men han blev ligefuldt sig selv, hvad enten han nærmest holdt sig de græske Mønstre for Øie, eller han med genialt Konstnerblik kastede sig over vor egen mythiske Oldtid, eller fordybede sig i vor ridderlige Middelalder, eller tog et Billede af vor Nutid og gjengav os det i „den tappre Landsoldat." Af hans frugtbare Skaberaand myldrede Billederne frem i utrolig Mængde, og med forbausende Lethed formede de sig under hans Haand. Fra Orpheus (1822) til Orestes (1851) har han frembragt en saadan Mængde af Statuer og Basreliefs, for ikke at omtale Busterne, at vi umulig kunne gjengive Navnene paa dem; men nævne maae vi dog den store Frise i Christiansborg Riddersal, 31 Tommer høi og mere end 130 Alen lang, indeholdende over 300 Figurer; nævne maae vi ogsaa den stolte Broncevictorie paa Thorvaldsens Museum. „At B. er en sjelden og fortræffelig Mester, og at neppe nogen nulevende Billedhugger kommer Thorvaldsen nærmere i Rigdom paa Ideer, Reenhed i Stilen og Magt over Udførelsen, det vide Konstens Venner heel vel;" men de vide ogsaa, hvorledes den beskedne og fordringsløse Konstner med kjærlig Uegennyttighed fuldendte forskjellige af Freunds og Thorvaldsens efterladte Arbeider. — **Chr. Christensen** fra Kjøbenhavn (1806-45) vandt den store Guldmedaille 1827, hvorpaa han efter Freunds Opfordring kastede sig over Medailleringen. Da han var hjemvendt fra Rom, blev han Professor. Efter Gianelli har ingen anden leveret os saa smukke og ædle Stempler, og ved sin tidlige Død fik han selv af Udlandet det Vidnesbyrd, at maaskee intet andet Land havde Mage til Medaillør at opvise blandt hans Samtidige. — H. Conradsen træder nu paa en værdig Maade i hans Fodspor, ligesom ogsaa P. Petersen, der forhen var Conchylieskærer. — **J. A. Jerichau** (f. 1816), en Kjøbmandssøn fra Assens, nu Professor ved Academiet, opholdt sig 1838-45 i Rom, hvor han vandt et saare agtet Konstnernavn for sin store Gruppe: Hercules og Hebe. Hans Jæger, som forfølges af en Panther, har dog vundet et endnu langt mere almindeligt og udeelt Bifald. — **M. G. B. Bindesbøll** (f. i Lidø 1800; Bygningsinspectør) er en Søstersøn af Philosophen Birckner, efter hvem han er opnævnt. 1834 vandt han den store Guldmedaille i Bygningskonsten. Drog saa udenlands, men kom atter hjem, og i Thorvaldsens Museum grundede han sig sit Navn, baade ved Bygningens egen kraftige Originalitet samt ved det forstandige og klare Overlæg, der gaaer igjennem hele dens indre Anlæg. — Samtidige med ham ere Brødrene **Chr.** og **Th. Hansen**, begge agreerede ved Academiet. Deres Talent vandt sig fortrinsviis Anerkjendelse og Beskæftigelse i Udlandet, hvor Chr. byggede Observa-

toriet i Athen og nu har det store Havneanlæg for i Triest, medens Th. bygger Arsenalet i Wien. — **Ernst Meyer** fra Kjøbenhavn havde allerede hendraget Opmærksomheden paa sig, da han i en tidlig Alder forlod Kjøbenhavn og gik til München. Her studerede og malede han i nogle Aar, men fulgtes saa med Bissen til Rom, hvor han i det Meste af en Menneskealder har slaaet Bo og vundet levende Anerkjendelse for sine friske og kraftige Livsbilleder. Kun paa et enkelt Besøg (1843-44) har han siden gjestet Hjemmet. — **Joh. Laur. Jensen** fra Gjentofte (f. 1800) er en Elev af Fritzsch og vandt sig tidlig almindelig Anerkjendelse som en meget talentfuld Blomstermaler. — **Jørgen V. Sonne** (f. i Birkerød 1801) er en Elev af Gebauer. I Begyndelsen viste han Lyst til at male Billeder af Krigen, men under sit Ophold i Italien og i den første Tid efter sin Hjemkomst leverede han vel valgte og charakteristisk udførte Billeder af det landlige Liv. Oprøret kaldte ham igjen til at behandle de Emner, han i sin Ungdom havde følt sig mest tiltrukken af, og hans Fremstillinger af flere af de mærkeligste Optrin i denne Krig (Slagene ved Fredericia, ved Isted osv.) bære et smukt og slaaende Præg af, at Konstneren paa selve Valpladsen har været et sjælfuldt Øienvidne til Kampen med al dens Skjønhed og alle dens Rædsler. — **A. Küchler** fra Kjøbenhavn, ligesom samtlige de nærmestfølgende en Elev af Eckersberg, vandt den store Guldmedaille og gik til Rom, hvor hans Talent gjorde sig fortrinlig gjeldende ved med Smag og Lune at fremstille daglige Optrin af den romerske Almues Liv. Hans sidste Arbeider, inden han med Pavismen valgte Klosterlivet, vare høist omhyggelige Copier efter kirkelige Billeder af Perugino og Raphael. — **V. F. Bendz** var den af alle Eckersbergs Lærlinger, som maaskee tidligst røbede et usædvanligt Blik for Lysets Virkninger i malerisk Henseende, og de fortrinligere af hans Arbeider ville immer have et blivende Værd. Paa Udreisen til Rom døde han 1832, i Nærheden af Verona, for tidlig for Konsten. — **Mart. Rørbye** (1803-48) var født i Drammen af danske Forældre. Han var nys ansat som Professor ved Academiet, da han fandt en tidlig Grav. Forinden havde han vundet meget Bifald ved det afvexlende Indhold i hans Billeder, der snart fremstillede os det mere brogede Liv paa Middelhavets Kyster, snart det fattigere, men afhærdede paa Sandstrækningerne langs Kattegat og Vesterhav. — 1848 berøvede os ligeledes Kjøbenhavneren **Chr. Købke** (f. 1810), der baade som Portræt- og Landskabsmaler behandlede sine Opgaver med saamegen Alvor og Kjærlighed, og hvis fortrinligere Arbeider derfor vidne om den Reenhed og Sandhedsfølelse, der betegnede ham som Konstner. — **J. A. A. Müller** (1811-44), en Søn af Sjællands Biskop og Søstersøn af Kratzenstein-Stub, tabte vi tidlig en ung Historiemaler med lovende Evner og redelig Villie. — Ogsaa **V. C. Marstrand** fra Kjøbenhavn (f. 1810) er en Elev af Eckersberg. Allerede tidlig godtgjorde han, at han havde et lunefuldt Blik og en eiendommelig

Opfatning. I sine senere Arbeider har han givet os mangt et Livsbillede fuldt af træffende Lune, ei blot som han selv havde fundet Leilighed til at see Livet, baade ude og hjemme, men endog som det afspeilede sig gjennem saa original en Digter som Holberg. Desuden har han malet udmærkede Portrætter. — **Const. Hansen** er født i Rom 1805, men af danske Forældre; Faderen Portrætmaler. I Billeder af Livet, som i Scenen med den neapolitanske Oplæser, har han godtgjort, at han er istand til at forfølge visse Sjælstilstande gjennem en Række af fiint og klart nuancerede Overgange. Hvorledes han forstaaer at benytte sin Opfatning af Naturen og Livet til at give Udtryk til sine Compositioner af helleniske Sagn om Guder og Helte, har han f. Ex. viist os i Universitetets Forsal, hvor Valget af Emnerne og den derigjennem gaaende Tanke tilhører ham ligesaafuldt som selve Udførelsen. — **J. Roed** fra Ringsted (f. 1808) har ogsaa været i Rom. De Emner, han har behandlet, tilhøre deels Landskabsfaget, deels Hverdagslivet, deels Portrættet, deels Bibelhistorien. En ualmindelig Flid og Omhu betegne ham som Konstner. Den Glæde, han har følt ved Beskuelsen af Raphaels Arbeider, har han vidst at udtrykke i et Par mesterlige Copier. — **H. M. Eddelien** blev født i Greifswalde 1803, men kom i sit attende Aar med Malerbøtten til Kjøbenhavn. Her fandt han stærk Beskæftigelse, men gik til Konstacademiet, hvor han 1837 vandt den store Guldmedaille. Efter sin Hjemkomst fra Rom fik han det Hverv at male Christian den Fjerdes Gravcapel i Roskilde paa vaad Grund (al fresco). Det anstrengende Arbeide i den kolde Kirke, paa de vaade Mure, nedbrød hans ikke stærke Helbred. Inden han endnu var færdig, døde han ved Badet Stuhr (1852), men sit Navn havde han foreviget i Capellet. -- **N. Simonsen** (f. 1807) gik 1835 til München, hvor han i flere Aar opholdt sig og vandt megen Anerkjendelse. Efter sin Hjemkomst behandlede han som Sonne forskjellige Scener fra Oprørskrigen, i hvilke han fornemmelig gjorde Indtryk ved den maleriske Effect, som han aabenbar har et afgjort Talent for. — **H. Buntzen** fra Kjøbenhavn (f. 1803) har ikke alene som Maler, men maaskee især som Tegner, gjennemført den eiendommelige Betegning af Træerne med en saadan Sikkerhed, som neppe nogen anden af vore Landskabsmalere. — Kjøbenhavneren **E. Petzholdt** kaldtes tidlig (1838) bort fra Livet og Konsten, men havde forinden vakt grundede Forhaabninger som en ualmindelig begavet Landskabsmaler. — **G. C. Hilker** studerede ligeledes Landskabsmaleriet, men fuldendte i Italien sine Studier som Decorationsmaler. Siden Abildgaards Dage er han den første hos os, der har behandlet dette sit Fag som Konstner. I sine Arbeider har han især vundet Anerkjendelse ved den rigtige Takt og den Smag, hvormed han altid i Behandlingen af sine Opgaver har vidst at rette sig efter de givne Forholde. — — Der var vistnok endnu flere Konstnere, som det vel kunde lønne sig at omtale, thi ogsaa en yngre Slægt har allerede skudt kraftige Skud. Desværre bortreves **J. Th.**

Lundbye i Krigens første Aar ved et Vaadeskud, just da han som Frivillig var traadt ind under Dannebrog. Forinden havde han levet os meget som Landskabsmaler, og navnlig godtgjort os en fiin og livlig Opfatning af det Eiendommelige, det Lunefulde i Dyrelivet. Blandt de mere fremragende af hans Samtidige skulle vi for denne Sinde lade det beroe ved at have nævnet: Portrætmaleren J. V. Gertner, Blomstermaleren O. D. Ottesen samt Landskabsmalerne G. Rump og P. C. Skovgaard.

---

477. Vort Fædreland har frembragt udmærkede Konstnere i forskjellige Retninger, men det har aldrig været Konstens Fædreland. Dette var Grækenland i Oldtiden, Italien i Middeltiden, og did maa endnu baade Konstneren og Konstvennen tye, naar han ret vil aabne sit Blik for Formernes og Farvernes Skjønhed. Der findes de rige Konstskatte i stor Mangfoldighed; her ere de kun faae og spredte. Her vare de navnlig kun faae og spredte, inden den kongelige Malerisamling lidt efter lidt udvidedes, inden den moltkeske kom til, inden Thorvaldsen gav os sit Museum. Men af Fattigdom paa Konstværker følger Mangel paa Sands for dem. Derfor havde Konstneren trange Kaar; derfor var der Ingen, som kunde studere Konsten for dens egen Skyld, hvis han ikke tillige vilde udøve den. Zoega, vor første store og hidtil vor største Konstkjender, maatte ei alene uddanne sig i Rom, men han maatte leve hele sit Liv i Rom for at kunne trives og virke. — Vor næste berømte Konstarchæolog var **Peter Oluf Brøndsted** (f. i Fruering 17. Novb. 1780), og han var dog endnu egentligere en lærd og aandrig Hellenist. Sendt til Universitetet af den berømte O. Worm, fuldendte han med Rasthed en hæderlig academisk Bane og lagde sig ved Siden ad Theologien efter Philologien, allerede dengang begeistret for græsk Konst. 1806 reiste han saa udenlands i Selskab med sin Svoger, den for tidlig afdøde Dr. **G. Koes** (1782-1811), som navnlig havde kastet sin Kjærlighed paa den gamle græske Musik. De gik gjennem Tydskland, tilbragte Aarene 1807-08 i Paris, vendte sig da mod Italien, hvor de navnlig i Rom fortsatte deres Studier, droge saa med tre andre Archæologer til Athen, hvor de ankom i Høsten 1810 og strax forenede sig med et Par Englændere, iblandt hvilke den berømte Cockerill. De Syv vare forskjellig udrustede og kunde derfor gjensidig understøtte hinanden; de udrettede ogsaa meget og mange Ting for den klassiske Oldtidsvidenskab; men desværre bortreves Koes af Sygdom paa Zante. De udgrove Templerne i Ægina og Bassæ, og baade her og andenstteds overgik deres Udbytte enhver Forventning. De æginetiske Billedstøtter, som Thorvaldsen siden istandsatte, ere noksom berømte; men med mangt et andet Fund udvidede de vort Kjendskab til græsk Konst og græsk Historie. — 1813 vendte B. tilbage til Kjøbenhavn, hvor han ansattes som Professor i Philologien. Han kunde dog her ikke ret bearbeide sine Samlinger, og da han var kommen i en lykkelig oeco-

nomisk Uafhængighed længtes han atter mod Syden. Nu døde hans Kone, og 1818 gik han til Rom som kongelig Agent ved den pavelige Regjering. 1820-21 bereiste han atter Syditalien, Grækenland, Malta og Sicilien, og sine nye Opdagelser bearbeidede han i de følgende Aar i Rom, indtil han 1824 med kongelig Tilladelse drog til Paris for der at fuldende det store Værk over sine græske Reiser. De følgende otte Aar opholdt han sig afvexlende i Frankrig og England, og 1826 udkom samtidig paa Fransk og Tydsk det første Bind af hans nævnte Værk (andet Bind udkom 1830). Det var vistnok, navnlig i oeconomisk Forstand, en uheldig Plan af ham at udgive saa kostbart et Værk i to forskjellige Sprog, og han havde dog gjerne udgivet det paa Engelsk med, hvis hans Pengekraft havde tilladt det. Paa Fransk alene havde han kunnet udrette det selvsamme baade for Videnskaben og sin egen Hæder, og havde da sagtens faaet mere udgivet, end han nu naaede. For sin Hæder gjorde han jo vel tilstrækkelig meget, thi vilde man end paa Tydsk beskylde ham for, at han i sine fortræffelige Meddelelser om Øen Keos havde stjaalet det Bedste fra Franskmanden Villoison, saa klarede dog først Joh. Hage for ham i et dygtigt og grundigt Forsvarsskrift, og Resten afgjorde han selv, idet han klarlig godtgjorde, at den hele Beskyldning var en fræk og bevidst Forvridning af Sandheden. Hans aandrige Lærdom som grundig Hellenist, hans Kjærlighed til Oldtiden og dens Konst, hans geniale Blik paa det Udbytte, som baade han selv og andre havde indvundet gjennem mangeaarige møisommelige Forskninger, vandt desuden almindelig Anerkjendelse af hele Europa. Og selv naar man nu og da kunde finde hans Resultater noget mindre sikkre end han selv, maatte man dog altid tilstaae, at hans Opfattelse var ligesaa rimelig som enhver anden, der var forsøgt, og i Almindelighed vel saa smuk. Af hans øvrige lærde Arbeider skulle vi nævne: Udtydningen af en Indskrift paa en antik Hjelm, der var funden ved Olymp (italiensk; 1820); Beskrivelse af 32 nys fundne Vaser (engelsk; 1832); Mærkværdigheder fra Grækenland, især i militær Henseende (efter en Tydskers Papirer, paa Tydsk; 1838); Beskrivelsen over de deilige Broncer fra Siris, saaledes kaldte han et Par antike Skuldersløifer, som man i England afkjøbte ham for 1000 Pund Sterling (engelsk; 1836); samt de smagfulde Oversættelser af Æschylos' Dramaer, med hvilke han i sin sidste Tid beskæftigede sig. — Det havde imidlertid taget en Ende med hans Formue, og 1832 maatte han paany vende hjem, ansat som Professor i Philologi og Archæologi samt Directør for Mynt- og og Medaillesamlingen: i sine sidste ti Aar smeddet som en Prometheus til Klippen. Ikke at Danmark var ham ukjært; han havde saa levende en Fædrelandskjærlighed som faae, og det viste han baade ved de „Bidrag til den danske Historie," hvilke han paa sine Reiser indsamlede af Bibliothekernes gamle Haandskrifter og herhjemme behandlede og udgav (1817-18); det viste han atter, da man (1839) troede baade at kunne og burde skrinlægge Samfundet til den danske

Literaturs Fremme, og han traadte ene i Skranken for den Dødsdømte, indblæste ham Aande igjen og gav ham nyt Liv og ny Virksomhed. Hellerikke at han skjæmmede sin Gjerning med Ulyst: saa livlige og oplivende Foredrag som de, han holdt efter sin fornyede Ansættelse, gjenløde kun sjelden i vore Høresale. Men det Meste af et hastig bevæget Liv var henrundet for ham under ganske andre Forholde, under ganske andre Omgivelser, og herhjemme var der saalidet, der kunde bære og støtte hans Kamp for hans Livs Maal. Han vedligeholdt desuagtet sin hele usvækkede Manddomskraft, sin hele overstrømmende Livsfylde. Da gjorde et uheldigt Fald med Hesten en brad Ende paa hans Liv og hans Virken (26. Juni 1842).

---

478. Vi have en yngre Mand, der ikke er den lærde Hellenist som Brøndsted, ei heller saaledes er Konstarchæolog som han, men som fuldtvel kan maale sig med ham i Kjærlighed til Konsten, har sikkert mere Forstand paa den end han, og hvis hele Virksomhed har været af overordentlig Betydning for dansk Konst og vil, saa haabe vi, blive det fremtidig mere og mere. **Niels L. A. Høyen** er en Søn af en velhavende Brygger og født i Kjøbenhavn 4. Juni 1798. Allerede i Skolen studerede han Konsten og Konsthistorien i vore Konstsamlinger, paa Bibliothekerne og i Konstnernes Arbeidsværelser. Da han havde taget de to første Studenterexaminer, helligede han sig siden mere udelukkende sit Yndlingsstudium, mens han samtidig underviste i Historie. Endelig (1823) fik han Leilighed til paa egen Bekostning at gjøre en Romerreise, under hvilken han dog gjentog den Erfaring, at de saakaldte „Konstkjendere" (Konstkritikere) ere slet ikke Konstnernes Yndlinger. Da han var hjemvendt, holdt han i Vinteren 1826–27 offentlige Forelæsninger over den antike Malerkonst for Konstacademiets Elever. 1829 blev han Professor i Konsthistorie og Mythologi ved Academiet for de skjønne Konster, og 1839 tillige Inspector ved Malerisamlingen. Hele Kongeriget har han bereist tilligemed Hertugdømmerne for at undersøge samtlige de derværende Konstminder og Konstsamlinger, og mangen en kostelig Levning har han reddet fra Undergang. Ogsaa Udlandet har han besøgt, og allevegne godtgjorde han sin fine Sands og sit skarpe Blik, var han end ikke altid velkommen hos en konstkjær Lord, naar han paaviste ham, at i hans Samling var det Meste Copier, af hvad han havde kjøbt og betalt som Originaler, over hvis Besiddelse han havde følt fuldt saa megen Stolthed som Glæde. — Hvad der nærmest betegner H. i al hans Skrift og Daad, og betegner, hvad vi vel nok kunne kalde hans Skole: den Række af yngre Konstnere, paa hvis hele Udvikling han har havt saa væsentlig en Indflydelse, er Kjærligheden til Sandhed i Konsten og Kjærligheden til det Fædrelandske, det Folkelige. Den Effect, som mange Tydskere ville fremkalde enten ved det altfor Glimrende i Farver, det altfor Phantastiske i Anordning, eller endog blot ved Overlæsselse, den er ham fremmed, den er hele hans Væsen imod. Han vil, at Konstneren skal

stræbe alvorlig at aflure Naturen dens Hemmeligheder og saa gjengive den saa sand og saa lig som muligt. Konsten skal ikke skabe en Unatur, og saa bilde sig ind, at den har forbedret Naturen; den skal fremfor Alt selv være naturlig, og gjengiver den gjennem en aandrig Opfattelse, med en kjærlig Omhyggelighed, hvad den kan magte af Vorherres Natur, da har den omtrent gjort det Bedste, hvad den kan. Men skal Konstneren følge Naturen, gjør han det sikkrest, naar han følger sin egen Natur, og denne er nordisk hos os Nordboere. Vel skulle vi saalidet afholde os fra det Fremmede, som vore Fædre frygtede for som Vikinger at gjeste baade Oliehaverne og Viinlandene; men vi skulle ikke lade os beruse af det Fremmede, saa vi derover glemme vort Eget og vor egen Natur, der baade indeholder Stof for en poetisk Opfattelse og for en konstnerisk Gjengivelse. — Denne er, som det har forekommet os, Høyens Tanke, og for den har han arbeidet hele sit Liv. Derfor var han ogsaa et stærkt og kraftigt Bolværk mod al den Tydskhed, som under Christian den Ottende truede med at oversvømme og ødelægge vor danske Konstskole, og derfor var det sagtens ogsaa, at han 1847 — Aaret før den tydske Flod ret bogstavelig og haandgribelig bruste ind over Dannevirke — oprettede det lille Selskab for nordisk Konst, der vel mest har virket i Stilhed, og hvis Virksomhed derfor let har kunnet tabes af Syne under Tidernes Travlhed, men som ligefuldt turde have godtgjort, at hverken burde det oversees i Nuet og vil vist heller ikke lade sig uden Kjendemærker i vor folkelige Fremtid.

---

479. „Der er et Sprog, saa varmt og rigt,
Et Modersmaal for Gratier og Muser" —

men i dette Sprog var **Chr. E. Fred. Weyse** i det Meste af et halvt Hundredaar „vor Lærer og vor Leder":

„Hans Hjerte var dets Grammatik,
Og Orglet var hans mægtige Catheder."

Weyse (Organist ved Fruekirke, Professor) fødtes i Altona 5. Marts 1774, men kom tidlig til Danmark, som han siden tilhørte ved hele sin Virksomhed, skjøndt det Sprog, hvori han talte, har det skjønne Fortrin til en vis Grad at være hjemligt over den vide Verden. For Theatret componerede han: Sovedrikken, Ludlams Hule, Faruk, Floribella, Et Eventyr i Rosenborg Have, Balders Død og Kenilworth; men samtidig var han maaskee sin Tids største Kirkecomponist, og leverede os desuden herlige Romancer samt værdifulde Instrumentalsager. „Hans Værker, der ville bevare hans Navn fra Glemsel, saalænge Tonernes Konst finde en Dyrker, udmærke sig i lige Grad ved Melodirigdom og harmonisk Fylde, forenet med den strengeste Correcthed. Han var lige stor som dramatisk og lyrisk Componist; hans Operamusik slutter sig med søsterlig Troskab til Digterens Muse og lader hvert af dennes Ord fremtræde med dets fulde declamatoriske Kraft; i hans Kirkemusik strømmer der en dyb religiøs Følelse. Han

blev snart hjemme i Danmark, og hans Personlighed som hans Værker bare et dansk Præg, som rimeligviis er Skyld i, at de endnu neppe have naaet saa stor en Berømmelse i Udlandet, som de fuldelig fortjene. Bramfri og fordringsløs, aandrig og lunefuld (lunefuld ogsaa i enkelte Smaadigte) samt kundskabörig og i en sjelden Grad dannet, var han yndet og elsket af en vid Kreds, og flere yngre Konstbrødre skyldte hans venlige Opmuntring og velvillige Bistand stor Erkjendtlighed." Han døde ugift i Kjøbenhavn 8. Octb. 1842. — **Fred. Dan. Rud. Kuhlau** fødtes i Uelzen 11. Sept. 1786, men kom allerede 1810 til Kjøbenhavn, hvor han et Par Aar senere blev Kammermusicus og døde 12. Marts 1832 som titulær Professor. For Theatret satte han Musik til: Røverborgen, Trylleharpen, Elisa, Lulu, William Shakespeare, Hugo og Adelheid, Elverhøi osv., og grundede sig ved disse fine Tonedigtninger et saare anseet Navn, selv i fremmede Lande. Udenlands er han dog maaskee mest bekjendt som Componist til en Mængde fortrinlige Værker for Pianoforte og for Fløite; men herhjemme var det Røverborgen, der tidlig erhvervede ham den udmærkede Yndest, han altid senere vidste at fastholde. — **J. P. Ludv. Zinck** (1776-1851; Syngemester ved Theatret, Professor) var en Søn af den geniale Hartnak Z. og født i Hamborg, men kom ung herind med sin Fader. For Theatret componerede han: Soliman den Anden, Alferne osv.; leverede desuden smagfulde Arrangementer af Musiken til flere Vaudeviller og componerede forskjellige smukke Sange. — **P. C. Krossing** fra Kjøbenhavn (1793-1838, Syngemester) turde vistnok være langt mindre bekjendt, end han fortjener. Han skrev flere Cantater, navnlig den smukke til Reformationsfesten 1836, og componerede yndige Sangmelodier, hvoraf dog kun faae ere udgivne. — **A. P. Berggreen** (f. i Kjøbenhavn 1801; Organist ved Trinitatis Kirke) har for Theatret componeret Billedet og Busten. Af flere Cantater nævne vi den til Mindefesten for Guttenberg 1840. Ligeledes har han componeret forskjellige Romancer, men især har han virket for Folkesangen, og det navnlig ved Udgivelse af „Folke-Sange og Melodier," „Sange til Skolebrug" samt „Kirkemelodier." — **J. F. Bredal**, Syngemester, har for Theatret componeret Bruden fra Lammermoor og Guerillabanden; desuden forskjellige Sange. — **J. P. E. Hartmann** (f. 1805; Organist ved Fruekirke, Professor) er en Sønnesøn af den berømte H., som digtede os Musiken til Balders Død og Fiskerne. Selv har han leveret Musiken til Ravnen, Corsaren og Liden Kirsten, hvilken sidste tilligemed hans Melodramer: Guldhornene, Jutabierget og „der Taucher," mulig turde henregnes til hans bedste Compositioner. Desuden har man en Deel Cantater af ham samt forskjellige Orchester- og Claveerværker. — **H. Rung** (f. i Kjøbenhavn 1807; Syngemester) componerede for Theatret: Svend Dyrings Huus, Stormen paa Kjøbenhavn, En Bolero, Stella samt Flugt og Fare. Af hans Romancer ere forskjellige blevne i høi Grad populære. En ny Fortjeneste erhvervede han sig af Musiken, da han 1851 stiftede For-

eningen Cæcilia, hvis nærmeste Formaal er at bidrage til Udbredelsen af den ældre classiske Kirkemusik. — Af **F. J. Frølich** og **H. Paulli**, begge Concertmestre, have vi modtaget en charakteristisk Musik til forskjellige Balletter. — **N. V. Gade** (født i Kjøbenhavn 1817; Organist ved Garnisonskirken) har for Theatret componeret Agnete og Havmanden samt Mariotta. Af hans Cantater skulle vi navnlig fremhæve Comala. Desuden har man forskjellige Compositioner af ham for Claveer, men især er han berømt som Symphonicomponist. — Endnu skulle vi nævne **Edv. Dupuy**, født i Schweitz 1773, død i Stokholm 1822. Under sit tiaarige Ophold i Danmark som Concertmester og Theatersanger (1799-1809) skjenkede han det danske Folk en af dets Yndlingsoperaer: Ungdom og Galskab. Det vedkommer visselig ikke hans Konst, men det fortjener ligefuldt at mindes, at allerede 1801 stillede han sig frivillig mellem Byens Forsvarere, og 1807 udmærkede han sig navnlig under Udfaldene i Classens Have ved sin eiendommelige Raskhed og sit eventyrlige Mod. — Bøhmeren **Frants Glæser** (f. 1799), som nu er Capelmester, har for det danske Theater leveret Bryllupet ved Comosøen og Nøkken.

---

480. Efter Car. Walthers Bortgang havde Schwarz og Konstnerparret Rosing de berømteste Navne ved vor Skueplads. Schwarz var den mangesidige, dannede, geniale Mand, som ei alene selv var en udmærket Skuespiller, men ved hele sin Personlighed udøvede en uberegnelig Indflydelse saavel paa sine yngre Konstfæller som paa vort Theatervæsen i det Hele. Fra Rosing udgik hos os den nyere Tragediefremstilling: hvor man tidligere kun havde kjendt en jammerlig Declamationsslendrian, gav han Natur, Varme og Hoihed. Som Hother i Balders Død var han den første ægte Fremstiller af en nordisk Heltenatur, og lige udmærket var han i Syngespillet, i Lystspillet, som Elsker, som munter og livfuld Yngling osv. Cathr. Rosing (1756-1853), hans poetiske Hustru med den fine og rene Qvindelighed, Konstnerinden paa Scenen, den opoffrende Hustru og Moder i Hjemmet, saae i 80 Aar den danske Skueplads, efterat hun selv første Gang havde betraadt den, men hun oplevede neppe at see den Qvinde, der havde hendes tragiske Kraft og plastiske Hoihed. Dette Kløverblad have vi alt tidligere nævnet. — Ved Siden ad dem stillede sig nu **J. P. Frydendahl**, en Lærredshandlers Søn fra Kjøbenhavn (f. 18. Octb. 1766, død 20. Febr. 1836; Scene- og Eleviinstructør), som fremfor nogen Anden var legemlig udrustet som Skuespiller: ved Ansigt, ved Figur, ved Tale- og Syngestemme, men var ikke mindre aandelig udrustet. Han begyndte som Elsker, og det var vel det eneste Fag, hvori han var uheldig, ja saa uheldig, at man næsten aldeles havde opgivet ham som Konstner; men da man overdrog ham andre Roller, godtgjorde han en Mangesidighed, der gjorde ham til en af sin Tids største Skuespillere. Han var lige stor, naar han fremstillede de platteste og de mest elegante Sæder, lige smagfuld

i de comiske og i de tragiske Partier, og flere af hans Syngepartier høre ved den Sandhed, comiske Kraft og Charakteerfylde, hvormed han udførte dem, til det mest Udmærkede, vor Scene har havt at fremvise. Den Samme, der gav Holbergs Jakob v. Tyboe som ingen Anden, gav Samsøes Christian den Anden med et Mesterskab, der var uovertræffeligt. — **P. R. Saabye** (1762-1810) kom til Theatret som Syngeelev og blev snart Publicums Yndling i muntre og naive Roller, som han udførte med en elskværdig Naturlighed, forenet med Smag og „fransk" Lethed. Baade i Comedien og Syngespillet indtog han en udmærket Plads, hvortil ogsaa hans behagelige Stemme var ham behjelpelig. I Roller som Just i Chinafaren, Valentin i Sovedrikken, Captain Harcourt i „de fire Formyndere" osv. er han neppe opnaaet af nogen senere Fremstiller. — **H. Chr. Knudsen** (1763-1816) have vi omtalt under Kjøbenhavns Bombardement. Han laae paa Taget som Muurlærling, da man blev opmærksom paa hans deilige Sangstemme, som man nu skaffede Udvikling; og han blev en af vore mærkeligste Skuespillere. Han havde et indtagende Ansigt og et ypperligt Minespil. Noget overdrev han vel, men selv hans Overdrivelser bare Genialitetens og den ægte Comiks Præg. Varm og naturlig Følelse, Overgivenhed og comisk Lune laae ham lige nær. Han gav latterlige Degne og gamle jævne Sømænd, drukne Personer og alskens fastende Spidsborgere med uovergaaelig Naturtroskab, i stor Charakteerforskjellighed; var en ypperlig Skomager i Dragedukken, en uovertræffelig Vandbærer i „de to Dage," og var endnu paa sin Plads i flere af Oehlenschlägers Tragedier. — **Ferd. V. Lindgreen** (1770-1842; Scene- og Eleveinstructeur) var Student fra Roskilde Skole. Han begyndte i Tjenerfaget og opnaaede aldrig nogen stor Fleersidighed, men udmærkede sig ved sin mageløse Agtelse for Forfatteren, sin Troskab og Tænksomhed. Gamle Forvaltere, Aagerkarle osv. spillede han fortræffelig, men saa fuldendt som han var i forskjellige af de holbergske Roller, skal man neppe nævne nogen Anden. Han var barnlig elskværdig som Arv og som Troels, han var fuld af det tørreste og foedneste Lune som Henrik, Jeppe osv. Endnu til sit Jubilæum gav han den gamle Skrædder i „den hjemkomne Nabob" med en Følelse og et Lune, der maatte henrive. — **J. B. Clausen**, født Aaslew (1762-1843), var yndig i sine unge Aar i de naive Roller, og da hun blev ældre, var hun en ganske fortræffelig Charakteer-Skuespillerinde. Holbergs Magdeloner have aldrig havt bedre Fremstillerinde end hende. — **E. M. Heger**, født Smidth (1773-1842), var smuk og qvindelig. Hendes Tyveke, Emilie Galotti, Pigen fra Marienborg osv. samt hendes Thora i Hakon Jarl og hendes Valborg gjorde hende til Publicums Yndling. — **J. M. Spindler** (tidligere Lange), født Rick, havde et deiligt Taleorgan og var overordentlig smuk. Da hun var yngre, spillede hun naive Piger, unge muntre Elskerinder og unge hidsige Koner med ualmindeligt Lune, med stort Skjelmeri og Overgivenhed; men

ogsaa de spydige og ondskabsfulde gjengav hun ypperlig, og var i det Hele et af de mest glimrende Talenter, der have betraadt den danske Scene. Da hun blev ældre, var hun en fortræffelig Sladdersøster. — **O. Rongsted** (1761-1823) havde været Seilmagersvend, inden han gik til Theatret, og var allerede 35 Aar, da han første Gang betraadte Scenen. Han opnaaede aldrig noget omfattende Repertoire, da hans Talent nærmest indskrænkede sig til saadanne Roller, som fordre comisk Torhed; men i disse var han uovertræffelig. Det var ved Roller som Korfits i Barselstuen, Herman v. Bremen i Kandestøberen, Urtekræmmeren i Borgemesterfamilien osv., at han snart vakte Tilskuernes stille Moro, snart deres hjertelige Latter. — **J. V. Kruse** (1775-1823) savnede den simpleste Bogdannelse, men havde et kraftigt Taleorgan og en udmærket Basstemme. Som Sanger var han fortrinlig og ligeledes som Charakteerskuespiller, hvad enten det saa var Erkebispens Værdighed, han skulde gjengive, eller Barselstuens Poet, eller den gamle hjertelige Bonde. Han var fuld af Lune, naar det skulde være; han var ogsaa graciøs. — **H. Rind** (1783-1821) havde først været ved Dandsen og siden ved det ahlefeldske Theater i Odense, inden han kom til det kongelige. Han var en udmærket comisk Skuespiller, men kun Comiker. Han holdt sig temmelig nær til Knudsen, men skabte dog en Mængde nye comiske Charakterer, og flere af de holbergske var han den første, som bragte noget ud af. — **Emilie Rosing** (1784-1811) var en genial Datter af det berømte Konstnerpar, men glimrede kun paa Scenen for at see sit Væsen sønderbrudt og finde en tidlig Grav. — **A. D. Liebe**, født Sølver (1784-1838), var i sin Barndom ansat ved Dandsen, men gik senere til Sangen og Skuespillet og udmærkede sig i begge Retninger. Holbergs Perniller og de gamle Sladdersøstre fandt en fortræffelig Fremstillerinde i hende, ligesom den lille Matros, Prosper i Azemia og en Mængde andre Roller. — **A. C. V. Haack** (1788-1821) var i en sjelden Grad correct. Med stor Hjertensgodhed og megen Dannelse forbandt han et ganske ualmindeligt Talent. Elsker var han ikke, men værdige Fædre, gamle Generaler, ulykkelige Ægtemænd og latterlige Hofmænd spillede han med overordentlig Dygtighed. Han var lige stor i Tragedien og Comedien, i det høiere Lystspil og i det Lavcomiske, lige udmærket som Hamund i Hagbart og Signe, som Macduff i Macbeth og som holbergsk Jeronimus eller Peer Degn, hvilke sidste Roller han navnlig spillede med en saadan kostelig, eiendommelig muggen Torhed, som Rongsted før ham, men neppe Nogen efter ham. — **M. E. Zinck**, født Thomsen (1790-1823), var ogsaa ved Dandsen som Barn. Med en smuk lille Syngestemme forenede hun Skjønhed, Ynde og Talent. Som Anine i Cendrillon, som Azemia, Fanchon, Signe (i Hagbart og Signe), Rosine (i Forliebte Haandværksfolk), ligesom i mange andre Roller vil hun længe være uforglemmelig. — **H. Jørgensen** var en ualmindelig dannet og begavet Skuespillerinde. Som holbergsk Magdelone var hun uovertræffelig.

og seent vil man atter faae et saadant Konstværk at see som hendes Moder til Erasmus Montanus. Ogsaa var hun kostelig i de holbergske Vaudeviller, og selv i Tragedien var hun fortræffelig. Værdige fornemme Damer gav hun med stor Konst og Natur, og i Alt var hun uden Spor af Overdrivelse, men enhver Fremstilling bar Skjønhedens Præg. — **Joh. Chr. Ryge** var født i Kjøbenhavn 8. Febr. 1780 og Søn af en Conferentsraad. De første to Studentexaminer tog han med Udmærkelse, og dernæst i Kiel den lægevidenskabelige Embedsexamen „med største Roes." Næste Aar (1806) tog han den medicinske og chirurgiske Doctorgrad og holdt nu Forelæsninger som constitueret Bestyrer af den kielske Fødselsstiftelse. Var saa en kort Tid Physicus i Kappel og derpaa i sex Aar (1807-13) Physicus i Flensborg By med Flensborg og Bredsted Amter. Han var altsaa en Mand med megen Dannelse og mange Kundskaber og befandt sig allerede i en indbringende og anseet Embedsstilling. Han havde dertil et lykkeligt Hjem i en talrig Børnekreds, og søgte han anden Adspredelse, havde han sit eget Værksted, hvor han arbeidede som den konstfærdigste Gjørtler. Men den Kjærlighed til Konsten, der allerede i hans Studenterdage havde draget ham til Odense Theater, til megen Sorg for hans fornemme Slægt, fik atter Overhaand hos ham, og han forlod sit Embede for at gaae til det kongelige Theater, ved hvilket han naaede et Navn som hverken Schwarz, Rosing eller Frydendahl før ham, som altsaa indtil denne Dag ingen anden dansk Skuespiller. Det var navnlig de oehlenschlägerske Tragedier, der havde henrevet ham, og som Palnatoke, som Hakon Jarl osv. skulle vi seent, om nogensinde, skue hans Ligemand. I disse og lignende Roller understøttedes han særlig af sin store og kraftige Legemsbygning, af sin mægtige og malmfulde Stemme, skjøndt i „Stemmens intensive Levekraft" kunde ligesaa lidt han som nogen Anden maale sig med Rosing. Men hans Alsidighed gjorde ham lige udmærket i det høiere Skuespil, i Syngespillet, i Conversationsstykker, Vaudevillen og den holbergske Comedie. Han var hjemme allevegne, og der var neppe nogen Rolle, der laae over eller under hans Kræfter. Endog udenfor Norden var han vurderet, og selv i Tydskland havde han et stort Konstnernavn. Stor var ogsaa hans Betydning som Sceneinstructeur, saavelsom hans Indflydelse paa yngre Konstnere. Efter nogle Aars Svagelighed døde han i sin Fødeby 29. Juni 1842. Blandt hans Døttre havde navnlig **Natalie** (gift **Ahlefeld**) begyndt en smuk og betydningsfuld Konstnerbane, der imidlertid afbrødes, da hun blev Hustru. — **Chr. N. Rosenkilde** fra Slagelse (f. 1786) var Student fra sin Fødebyes Skole og blev Kantor ved Aarhuus Domkirke samt Forstander for Byens Fattigskoler, men opgav denne sin Stilling og gik 1815 til Theatret. Det Lune, snart tørt og snart overgivent, der betegner hans egne dramatiske Arbeider samt hans Ugeblad Breeduen (1818-24), gjorde ham i en Fart til Publikums Yndling, og i en Række af comiske og naive Fremstillinger er han ubetalelig, røber

han end stundom en vel stor Tilbøielighed til Overdrivelse. Navnlig have en Mængde Lystspil, Conversationsstykker og de heibergske Vaudeviller ham saare meget at takke. — **C. M. Foersom** var en flittig og samvittighedsfuld, en meget begavet og navnlig en naturtro Skuespiller, som især udmærkede sig i Vaudevillen og det borgerlige Lystspil. — **Carl Winsløw** (1796-1834), havde uddannet sig med en ualmindelig Selvstændighed. Han var en tænksom, flittig og fleersidig Skuespiller, der var lige fortrinlig i den oehlenschlägerske Tragedie, i den heibergske Vaudeville og i en Mængde andre Konstretninger. Som Grib, Skofte, Pipin, Georgios Maniakes osv. udmærkede han sig fornemmelig ved sin dybt psychologiske Fremstillingsstiil. Hans sidste Rolle var Ludvig den Ellevte, som han gav med Mesterskab, og fra hvilken han hjembares næsten døende. — **N. P. Nielsen**, Instructør (født paa Frederiksborg 1795), var Premierlieutenant, da han 1820 gik til Theatret, hvor han fandt en mægtig Støtte i sin Dannelse, sit smukke Ydre samt sin behagelige, overordentlig bøielige og malmfulde Stemme. Elskeren i den oehlenschlägerske Tragedie har ingensinde havt en saadan Fremstiller, men siden Ryges Død er han ogsaa den, som har baaret de oehlenschlägerske Helte. I det høiere Skuespil, i det borgerlige Lystspil, i Vaudevillen osv. gjengiver han den dannede Stormand, den værdige Huusfader og en Mængde andre Roller med lige saamegen Konst som med Natur og Troskab. Han er dertil en ualmindelig dygtig Declamator. — Hans anden Hustru, **Anna Nielsen** (forhen gift med den bekjendte Violinist F. T. Werschall), hed Brenøe som Pige og fødtes i Kjøbenhavn 1803. Hun er vel den mest fremragende af Mad. Rosings Elever. Ogsaa hun blev Publicums Yndling gjennem den oehlenschlägerske Tragedie, og en skjønnere, en ædlere Thora eller Valborg skulle vi vanskelig faae at see. Ved Siden ad Tragedien har hun dog ogsaa et stort og smukt Repertoire i Skuespillet, i Lystspillet osv. — **Ludv. Phister** (f. i Kjøbenhavn 23. Mai 1807) var ikkun ti Aar gammel, da han kom til Dandsen og blev to Aar senere en Elev af Lindgreen, der lærte ham at agte Forfatteren og at være Naturen tro. Neppe nogen anden af vore Skuespillere har havt saa stort et Repertoire som han, da han i en lang Aarrække blev brugt omtrent ligemeget i Operaen og Skuespillet. Londemann var den første, som gav Holbergs Henrik med Mesterskab; Lindgreen var den næste; men Ph. staaer neppe tilbage for nogen af dem. Hans Slyngler og Skurke, hans comiske og burleske Figurer ere saa mange og mangfoldige, at man vanskelig veed, om man mest skal undres over Utalligheden eller over Mangfoldigheden, over Klarheden og Skarpheden i Opfattelsen, eller Forskjelligheden og Troskaben i Gjengivelsen. — Som Ryges Navn er det største blandt vore Skuespilleres, saaledes har endnu ingen dansk Skuespillerinde naaet det Navn som **Joh. Lov. Heiberg**, født Pätges. Hun maa vel endog betegnes som det berømteste Navn, vort Theater nogensinde frembragte. Som saadan

betragtes hun af hele Norden, trods Sagnene om Carol. Walther og trods den gamle Kjærlighed til Cathr. Rosing; som saadan betragtes hun ogsaa i Udlandet. Hun blev født i Kjøbenhavn 22. Novb. 1812 og kom som Barn til Dandsen, i hvilken hun allerede havde gjort Opsigt ved sin Smag og Ynde, da hun i sit femtende Aar gik til Skuespillet. Hun var saagodtsom ene dannet sig selv, men af Lindgreen fik hun det Raad at holde sig nær til Naturen, og det fulgte hun. Fra det overgivneste Lune og det skalkagtigste Skjelmeri til den stumme Fortvivlelse i Nina eller i „den Stumme fra Portici," fra den naiveste Amagerpige til den coquetteste Stadsdame, fra den ydmyge og villieløse Tjenerinde til den strenge og bydende Herskerinde, har hun et mægtigt og mangfoldigt Repertoire, hvori hun gjengiver enhver Rolle med Aand og Liv og med plastisk Ro. Konsten er hos hende Natur; derfor er der aldrig Fattigdom i Naturen, aldrig Overlæsselse i Konsten, men idel Sandhed og Skjønhed. — **V. C. Holst** (f. 1807) var Styrmand, inden han 1828 gik til Theatret. Han er gift med **Elise Heger** (født 1811), hvis Moder vi allerede ovenfor have omtalt. Det var fornemmelig i Elskerfagene, navnlig i den oehlenschlägerske Tragedie, at H. og hans Hustru vandt Publicums Yndest. — **Lovise Phister**, født Petersen (f. i Kjøbenhavn 1816) er en holbergsk Pernille, som hendes Mand er Henrik. Sjelden har Holberg fundet saa tro, saa let, saa naturlig og smagfuld en Fremstillerinde. — **M. Wiebe**, en Dattersøn af Rosing (f. i Kjøbenhavn 1820) har ved utrættelig Flid tilegnet sig en sjelden Konst i Stemmens Anvendelse. Shakespearske Characterer giver han med overraskende Originalitet, poetisk Sandhed, Begeistring og Anstand. Ogsaa i Lystspillet har han mange ypperlige Fremstillinger, især ved det lette og dog slaaende Udtryk af Ironi. — — Det er vistnok vanskeligt at paavise Grunden, maaskee ligger den tildeels i det kolde og fugtige Klima, men Sangen har aldrig naaet det samme Høidepunkt hos os som Skuespillet. Tidligere vandt dog C. Brunn og G. B. Cetti et Navn som Sangere, og Jfr. C. C. Irza var berømt for sin kraftige og omfangsrige Stemme. M. C. Zinck have vi omtalt blandt Skuespillerne. Fra den hvide Dame, Fra Diavolo, Masaniello og mangt et andet Stykke vil man endnu med Glæde minde J. F. Kirchheiner. Ogsaa C. C. Simonsen, født Ryselænder, har ofte henrykket Tilhørerne med sin smukke og bløde Stemme. Neppe var nogen dog i den Grad Publicums Yndling som **B. M. Kragh**, født Abrahamson (1810-39). Hun havde ikke alene en god Syngestemme, men havde derhos et afgjort Talent for Syngespillet. Zerline (i Fra Diavolo), Bruden (i Stykket af samme Navn), Suzen, Jeannette, Rollerne i Ludovic og Klerkevænget, vare hendes Hovedpartier; men hun maatte tidlig forlade Livet og Konsten. — — Efter Galeotti har vor Ballet egentlig endnu kun eet eneste berømt Navn, men det ogsaa et Navn, der er saa godt som mange. **Ant. Aug. Bournonville** fødtes i Kjøbenhavn 21. Aug. 1805. Hans Fader

var en udmærket smagfuld Dandser og agtet Dandselærer, under hvis Veiledning han allerede 1813 betraadte Scenen. Han var nu samtidig dandsende og dramatisk Elev, men lagde sig tillige efter Musik, Maleri og Sprog. Da han 1826 optraadte paa den store Opera i Paris, vandt han et saadant Bifald, at han øieblikkelig ansattes som Solodandser; men allerede 1829 vendte han over London og Berlin tilbage til Hjemmet, hvor han endnu samme Aar ansattes som første Solodandser og Dandsedirectør. Som Balletmester har han havt en overordentlig Indflydelse ved vort Theater: ikke alene har han hævet Dandsen til et hidtil ukjendt Trin, men med en næsten utrolig Frugtbarhed har han beriget vort Repertoire med en lang Række af i Sandhed poetiske Balletter, der ikke alene røbe et aabent Blik for Folkelivet i Syd som i Nord, men gjengive dets talløse Eiendommeligheder med Troskab og Kjærlighed, med Smag og Liv. — Af det ældre Balletpersonale udmærkede sig navnlig A. M. Schall, født Schleuter (1778-1853), og A. Kretzschmer (født Møller) ved Ynde i Bevægelser og ved mimisk Færdighed. — Lucilie Grahn (f. i Kjøbenhavn 1819), en Elev af Bournonville, forlod i en tidlig Alder vort Theater for at indhøste Berømmelse paa de store Verdenstheatre.

---

481. **Arveprinds Frederik** (1753-1805), Christian den Syvendes Halvbroder, blev i sin Tid priist baade for den Villighed, hvormed han opgav Stiftet Lybek for at faae Arveforliget afsluttet med Rusland (1773), samt for det Fædrelandssind, hvormed han gjorde Lunden ved Jægerspriis til en Samlingsplads for folkelige Minder. Iøvrigt havde han hverken Ord for Kraft eller Klogskab. Han var i tolv Aar gift med **Sophie Frederikke** af Schwerin (1758-94), inden det første Barn fødtes dem, men dette Barn blev siden Danmarks Konge. — **Christian den Ottende Frederik** blev født paa Christiansborg Slot 18. Sept. 1786. Med meget gode naturlige Anlæg forenede han Flid og Lærelyst, og duelige Lærere understøttede hans Stræben. Allerede som Dreng førte han en Dagbog, der vidner om tidlig Modenhed, ædle Følelser og livlige aandelige Bevægelser. Den Fordom, som klæber ved hans Fødsel, gjorde ham til Soldat, og han blev naturligviis hurtig General. Hans egen Kjærlighed førte ham til Konsten, og i sit treogtyvende Aar blev han Præses for Konstacademiet, som han offrede mere end sit Navn, som han viede sin Tid, sin Kjærlighed og sin kyndige Kraft. De indviklede Forholdes bydende Nødvendighed satte ham dernæst paa en Plads, hvor han i en Fart fik en europæisk Navnkundighed, mens den paatrykkede hans egen Personlighed et Stempel, hvortil den vistnok ikke ganske fuldstændig svarede, og hvorfra han dog ligelidt kunde frigjøre sig i hele sit følgende Liv. — Som den, der stod Thronen nærmest, blev han Norges Statholder, da næsten al Forbindelse var afskaaret imellem dette Land og Danmark. Forklædt som Matros maatte han i en Baad liste sig fra Jylland til Norge, og 22. Mai 1813

holdt han sit Indtog i Norges Hovedstad. Ved Festen i Anledning af Frederiksuniversitetets Oprettelse (1811) havde han allerede vundet Normændenes Hjerter, hvis han ikke tidligere havde gjort det. Nu vandt han dem tilfulde. Hans Mildhed og Godmodighed, hans Veltalenhed, hans aandelige Løftning reve det hele Folk med sig. Høie og Lave, var man end slet ikke blind for hans forskjellige Svagheder; og efter mere end en Menneskealders Forløb er det Indtryk, han gjorde iblandt Fjeldene, endnu ingenlunde udslettet. — Baade hans og Folkets Anstrengelser vare imidlertid forgjeves. Norge blev afstaaet til Sverrig. Men Norge vilde ikke afstaaes, det vilde gjenvinde og hævde sin naturlige Selvstændighed; og Prinds Christian stillede sig i Spidsen for det Folk, som reiste sig efter den lange borgerlige Dvale. Kun et saare flygtigt Blik kunne vi dog kaste paa de storladne Begivenheder fra hine Dage; de tilhøre Norges Historie og ikke Danmarks. Prindsen troede en Stund ifølge Kongeloven og Odelsretten at kunne optræde som Norges enevældige Konge, men i Major **C. F. Brock** (f. paa Birid 1774) havde han en frisindet Stabschef, som gjentagen advarede ham herimod. Det Samme gjorde forskjellige andre Normænd, ingen dog med den Varme og Virkning som den dygtige Professor **G. Sverdrup** (1773-1850). Enhver Tanke om den arveberettigede Enevoldskonge blev opgivet, og en Rigsforsamling sammenkaldtes til Eidsvold, hvor tusind Aar tidligere Halfdan Svarte gav Oplandet Heidsivialoven. — Endnu inden dette Møde berammedes, havde dog allerede tvende Dannemænd i Fællig udarbeidet et „Udkast til en Constitution for Kongeriget Norge," det var Christianiaboen, Sorenskriver **C. M. Falsen** (1782-1830), der ligesom Semanden var en Søn af Digteren, og Kjøbenhavneren **J. G. Adler** (1784-1852), dengang Bestyrer af en Skole i Frederikshald, tilsidst Cabinetssecretær hos Christian den Ottende. Med lignende Udkast var der Flere, som havde sysler, og baade heraf og ellers var det tydeligt nok, hvorhen Folkeaanden bar. — 10. Apr. 1814 blev altsaa Eidsvoldsthinget sat, og fem Uger senere, 17. Mai, vedtog det Norges Grundlov og gav Rigets Krone til Christian Frederik. Han modtog den og underskrev Grundloven. Norges Stolthed og Lykke, dets Frihed og Selvstændighed var med det Samme bygget paa Klippegrund, men „Regentens Throne var reist paa Sand." Carl Johan gik med sine seiervante Tropper over Grændsen; Europa truede, hvis ikke Norge faldt til Føie; der var Mangel baade paa Brød og Penge, om end ikke paa Mod; og allerede 14. Aug. sluttedes Conventionen i Moss. Et overordentligt Storthing skulde sammenkaldes i Christiania, til hvilket den unge Konge kunde tilbagegive den Myndighed, Rigsforsamlingen havde overantvordet ham. Dette gjorde han d. 10. Octb., og samme Dag gik han med Brock, Adler og et Par andre Venner ned til Danmark. Storm og Uveir drev dem imidlertid tilbage, saa de atter maatte søge norsk Havn, og først 4. Novb. naaede de over det oprørte Kattegat til Aarhuus. — I større Rolig-

hed henrandt Prindsens næste 25 Aar. Som Gouvernør i Fyen tog han sig med Iver af Dens Anliggender, dog gjorde han flere Reiser, af hvilke den længste og mærkeligste (fra Mai 1819 til Sept. 1822) gik over Tydstland, Italien, Schweitz, Frankrig og England. Baade hjemme og ude offrede han en god Deel af sin Fritid til Konsten og Videnskaben, navnlig Naturvidenskaben i dens forskjellige Grene. Foruden et stort Privatbibliothek samlede han sig en Mængde af Konstgjenstande, Naturgjenstande, Mynter, Oldsager osv.; og laae det end ligesaa meget i hans hele Væsen som i hans Stilling og mangehaande Beskæftigelser, at han ikke blev grundig lærd i nogen enkelt Ting, saa havde han dog Forstand paa mange Ting, og fremfor alt havde han Smag. Neppe har Danmark havt nogen anden Konge, der var nærmere til at betragtes som Videnskabsmand; det skulde enten være Svend Estridson eller Frederik den Tredie; sikkert har det ingen havt med saa aabent og øvet et Blik for Konsten; man skulde vel ogsaa gaae langt tilbage for at finde den, der havde bedre forstaaet at føie sine Ord. — 53 Vintre vare allerede gaaet hen over hans Isse, og havde han end havt Lykken med sig i de fleste af dem, saa var han dog ogsaa prøvet i Kummerens Skole; thi ikke alene havde han gjennemlevet alle Fædrelandets Trængselsaar, men selv de huuslige Sorger havde han af egen Erfaring lært at kjende, inden han steg op i Halfdan Svartes Thronsæde mellem de høie Fjelde, hvor Egeløvet vinkede ham, men forvandlede sig til Torne, som han greb efter det. Dette Saar var dog sagtens lægt i den fjerde Deel af et Hundredaar, da han en kold Vintermorgen greb Spiret over vore Sletter, hilset med Haab af de Fleste.

---

482. Som Christian den Ottende om Formiddagen var udraabt til Danmarks Arvekonge, holdt Studenterne om Aftenen et stort Møde i Hotel d'Angleterre. Det var væsentlig foranlediget af Candidat **O. Lehmann**, som efter en flere Timers talentfuld Debat, i hvilken han fornemmelig fandt Understøttelse hos Magister **D. G. Monrad**, fik den Beslutning gjennemført, at der skulde overrækkes den nye Konge en Adresse i constitutionel Aand. Som Ordfører for det nedsatte Udvalg tolkede Lehmann allerede næste Morgen Ungdommens Ønsker og Haab for Kongen, der svarede med en Henviisning til Stænderne. I de følgende Dage og Uger strømmede det ind med Adresser fra det hele Land, og den kongelige Taler fik en daglig Leilighed til at godtgjøre sin sjeldne Veltalenhed. Saa tidt man henviste ham til Eidsvold, henviste han imidlertid atter til Stænderne, og mens han fremkaldte Beundring, vakte han ingenlunde Tilfredsstillelse. — Nyaarsmorgen 1840 gav han Kjøbenhavn en ny Communalforfatning (de øvrige Kjøbstæder havde allerede modtaget en saadan 24. Octb. 1837; Landet fik en tilsvarende 13. Aug. 1841), og man maa sige, hvad man vil, saa var det en ret smuk Nyaarsgave. Hans Erklæring, at „nu ville vi Alle spare," syntes at skulle virkeliggjøres i Gjerningen, da han to Dage

senere oprettede Statssecretariatet for Naadessager, hvorved man ventede sig en Ende paa den gamle Regjerings Ødslen med Gratialer, svarede Virkeligheden end ingenlunde til Forventningerne. Plac. 10. Apr. aabnede Naadens Vei for saadanne Blade, som hidtil havde savnet Postforsendelsesret; Forordn. 1. Mai skulde forberede Veien for Negerslavernes Frigivelse; Forordn. 20. Mai gjorde flere Indskrænkninger i den trykkende og forhadte Jagtret; og Rescr. 14. Mai syntes at skulle tilsikkre de danske Slesvigere deres længe forholdte naturlige Ret med Hensyn til Modersmaalet. Flere Forordninger angaaende Lotteri, falsk Vidnesbyrd for Retten, en ny Skyldsætning osv. forbigaae vi. Men intet af alt dette kunde tilfredsstille et Folk, der trængte til ganske anderledes gjennemgribende Foranstaltninger og havde sat sit „sidste Haab" til „Manden fra Eidsvold." Der gik derfor en dump Misnøie gjennem Folket, og da det kongelige Ægtepar festligholdt sit Sølvbryllup (22. Mai 1840), var det en mørk og uhyggelig Stemning, som om Formiddagen forholdt sig taus, mens Kongen saae sin Navne, Linieskibet Christian den Ottende, løbe af Stabelen, og som den samme Aften gav sig Luft i enkelte Gadeoptøier. — En Maaned senere var der en ny Høitid: det kongelige Par blev kronet (28. Juni). Da overrakte Bankdirecteur **L. N. Hvidt** en Adresse fra Kjøbenhavns Borgerrepræsentanter, hvori det ligefrem hed, at man anteg det som Kongens „Forsæt, snart at forunde Nationens forenede Repræsentanter en besluttende Medvirkning saavel ved Lovgivningen i Almindelighed, som ved Bestemmelsen af Statens Indtægter og Udgifter i Særdeleshed." Det kunde umulig have nogen heldig Indflydelse paa Stemningen, naar Kongen ved denne Leilighed yttrede, at han maatte nære nogen Tvivl om, hvorvidt de ogsaa virkelig udtalte den sande Folkestemning, da han allerede havde modtaget en anden Adresse fra nogle af „de bedste Borgere," hvori der udtalte sig heel andre Anskuelser. Og dog er det ganske vist, at, var det paa den ene Side naturligt, naar den nye Tid vendte Blikket mod Eidsvold, og der troede at kunne læse sig til en let og villig Opfyldelse af samtlige sine berettigede Ønsker og Forlangender: saa var det paa den anden Side ingenlunde nogen fuldkommen begrundet Fordring, naar man vilde, at Arvekongen henimod sit Livs Aften skulde nære de selvsamme Følelser og Anskuelser, som 26 Aar tidligere Valgcandidaten til en Krone kunde synes at have næret i sin letbevægelige Ungdomsfylde. Ei heller var det noget saare Sælsomt og Uforklarligt, om der hos Arvekongen kunde opstaae Tvivl om Folkets sande Stemning, naar han tidlig og silde fra det hele Regjeringspersonale og samtlige sine Omgivelser hørte de stik modsatte Udtalelser om Folkets Trang og Længsel, Udtalelser, i hvilke lidt efter lidt endog Saadanne deeltoge, der tidligere havde hørt til de mere høirestede, hvor Talen var om Frihed og folkelige Indretninger. — Det er en gammel Erfaring, at, hver et Forhold bliver meget spændt imellem Saadanne, som i Kjærlighed skulde arbeide med hinanden mod et fælles Maal, der

er der gjerne Feil paa begge Sider. Der var udentvivl ogsaa Feil baade hos Kong Christian og hans Folk, men i dette Øieblik finde vi os ingenlunde opfordrede til at undersøge, hos hvem Feilene vel var størst og mest iøinefaldende. Denne Undersøgelse overlade vi villig til andre Kræfter og til en anden Tid.

---

483. Da Christian den Ottende tiltraadte Regjeringen, sad der sex Herrer i Geheimestatsraadet. Møenboen **J. S. Møsting** (1759-1843) havde imidlertid allerede fyldt de Firs og kunde ikke længer være noget meget virksomt Medlem af Regjeringen. Fra en dygtig Amtmand over Haderslev Amt var han 1804 bleven Præsident i det tydske Cancelli samt Medlem af den overordentlige Finantscommission. Dernæst var han i Aarene 1813-31 Finantsminister og Præsident i Rentekammeret og havde samtidig en Mængde andre Hverv, der synes at være Pladsmænd hjemfaldne som Ærespester. 1831 tog han sin Afsked som Finantsminister, men vedblev endnu i elleve Aar som Medlem af Geheimestatsraadet, ja modtog endog Chefsposterne for det kongelige Bibliothek, det naturvidenskabelige Museum, Kobberstiksamlingen osv. Hans tidligere Kraft var dog forlængst brudt, inden han i Febr. 1842 traadte ud af Statsraadet og samtidig nedlagde de fleste af sine øvrige Poster. — Den ædle Greve **Conrad Rantzau** til Breitenborg (1773-1845) var en Mand med et høit Hjerte, megen Dannelse og stor Verdenskundskab. Som Godseier og Ridderskabsmedlem var han en faderlig og philantropisk Aristokrat, der næsten tilbades af sine Bønder; som Holstener var han tydsk i sin inderste Kjærne, men han var velvillig og human nok til at agte Danskheden, ja han havde endog lært at elske den; ifølge sin Charakteer, sine Evner og sin hele Samfundsstilling udøvede han en ganske overordentlig Indflydelse i Holsteen, og havde navnlig gjort det tidligere, mens hans egne Sympathier nærmede sig noget mere de endnu ikke fuldt udviklede slesvigholsteenske Anskuelser. Men uagtet sin store Hengivenhed for Frederik den Sjette havde han ofte tænkt alvorlig paa at trække sig ud af Statstjenesten for at kunne ende sit Livs Dage i landlig Ro. Christian den Ottende var han derimod slet ikke god, og skjøndt han imod sin Tilbøielighed blev i Statsraadet, trak han sig dog saa snart og saa meget han kunde tilbage til sine Godser. Hverken Møsting eller Rantzau kunne vi betragte som meget indflydelsesrige under Christian den Ottendes Regjering. — De tre øvrige af Geheimestatsraadets Medlemmer skulle vi endnu ikke omtale. Vi vende os til den sjette, den mærkelige Olding, hvis Kraft synes ligesaalidt at ville lade sig bøie af Aarene, som tidligere hans Villie pleiede at lade sig bøie. **Poul Chr. Stemann** fødtes i Kjøbenhavn 14. Apr. 1764 af en oprindelig westphalsk Familie, der for omtrent 200 Aar siden over Hamborg vandrede herind og slog Rod hos os. Fjorten Aar gammel blev han Student og sytten Aar gammel juridisk Candidat, og han havde allerede modtaget Ansættelse i Bjergværkscollegiet, da hans Fader styrtedes med

Guldberg efter et 24 Timers Finantsministerium (1784), og tog saa Sønnen med i sit Fald. Fra den kameralistiske Virksomhed vendte denne sig nu atter til den juridiske, fik efter nogle Aars Forløb en Ansættelse i Høiesteret og blev 1798 Amtmand i Sorø Amt. Kort efter fik han tillige Academiet under sin Bestyrelse. I dette Embede, i hvilket han tilbragte det Meste af en Menneskealder, vandt han en saadan Indflydelse, at man ikke alene i hans eget Amt betragtede ham nogenledes som en Konge, men ogsaa udenfor, og i den høieste Regjeringssphære nød han en Agtelse, der, man kan vel sige det, var parret med Frygt. Academiets Pengesager bragte han i en ypperlig Orden, og det var nærmest ham, det skyldtes, at det efter Branden kunde opbygges paany. I alle Amtets Anliggender bragte han ogsaa Orden, og enten det saa er Land eller By, skulle de vanskelig faae en følgende Amtmand saa meget at takke, bandte man ham end saa smaat, og ikke saa ganske smaat endda, naar han med Jernhaand gjennemførte sine Planer. Men det var ikke blot i Amtet, han satte sin Villie igjennem: Sorø Amtmand glemte Cancelliet aldrig at raadspørge om hans Mening i tvivlsomme Sager, og det skal være ganske vist, at flere af de vigtigste Lovarbeider fra hiin Tid angaaende Skolevæsenet, Fattigvæsenet, Veivæsenet osv. ere stærkt paavirkede af ham, tildeels vel endog i deres endelige Hovedbestemmelser nærmest udgaaede fra ham. Om det saa var Fienden, havde han tilbørlig Respect for den strenge og virksomme Herre, og da vort Landeværn var jaget ved Kjøge, nærmede han sig kun med Ængstlighed Skovegnene om Sorø, hvor han tænkte sig en ny Kamp med allehaande Baghold. Slet saa farligt var det dog ikke, og Alt hvad St. dennegang havde at gjøre, var saa vidt som muligt at frie sit Amt for Trykket af Fiendens Nærværelse. Og dette gjorde han. Endnu skulle vi tilføie, at St.s Fædrelandskjærlighed var meget misfornøiet med vor militære Uvirksomhed i 1814, saa misfornøiet, at han endog paadrog sig Kongens Ugunst. — Denne havde dog længst tabt sig, da Kongen 1827 kaldte ham til Præsident i det danske Cancelli. Da den første Vægring ikke hjalp, modtog han den ansvarsfulde Post, og i en Alder af 63 Aar blev han, hvad vi ville kalde Premier- og Justitsminister, siden en Tid tillige Udenrigsminister. Under den forrige Præsident var der indtraadt en Slaphed i alle Forholde, de underordnede Embedsmænd vare vante til stor Selvraadighed, og Demoralisationen fra Krigsaarenes oeconomiske Besværligheder havde paa ingen Maade formindsket sig. Selv de høiere blandt vore Embedsmænd nøde ingenlunde den Tillid og Agtelse hos Folket, som er Betingelsen for deres gavnlige Indflydelse. Men St. var vant til at bringe Orden i alslags Uorden, og det gjorde han atter her. Han saae hverken igjennem Fingre med Andre eller med sig selv; hvad der ikke duede, fjernede han, for Ansættelser og Forfremmelser indførte han faste Regler, og hvad enten disse vare mere eller mindre heldige (almeengyldige), der var dog Ingen længer, som klagede over Vilkaarlighed eller Partiskhed. Den

Agtelse, som snart blev en dygtig og hæderlig Embedsstand til Deel, kan den væsentlig takke St. for. — Men nu kom Løftet om Stænderinstitutionen. St. vilde ikke vide af Stænder at sige uden for Holsteens Vedkommende, men han maatte give efter for sin Konges Villie, og det var godt. Han maatte endnu en Gang give efter, og det var ilde; thi skulde ogsaa Danmark have Stænder, vilde han paa ingen Maade have det sønderstykket i Provindser. Han var ikke vel seet af Folket som den, der skulde have Forsædet i de erfarne Mænds Forsamling (1832), thi man havde vænnet sig til næsten udelukkende at see Despoten i ham; men det skal dog være sikkert, at han i den nævnte Forsamling stod ganske anderledes paa Frihedens Side, end nogen havde ventet, fordi, skulde vi have Stænder, skulde det ogsaa være Alvor med dem. Det gik her som altid med ham, at han ikke led Halvheder; derfor led han heller ikke Halvhed i Lovarbeider, men skulde der gives en ny Lov, og den skulde være efter hans Sind, maatte det være et omfattende og gjennemgribende Lovarbeide, ingen Lovbilling. — En saadan Mand var den Cancellipræsident, hvem Christian den Ottende arvede. Populær havde han aldrig været; man kunde nok kalde ham Kongens Mand, men man havde aldrig kaldt ham Folkets. Om han havde nogen stor eller ringe Skyld i den Misstemning, som mere og mere udviklede sig mellem Konge og Folk, skal vanskelig Nogen i dette Øieblik med Sikkerhed kunne afgjøre; men vist er det, at man tillagde ham en væsentlig Skyld i den. Vist er det imidlertid ogsaa, at, ihvor megen Uvillie man end nærede imod ham, saa agtede man ham dog som Mand, og som ærlig Mand. Og da to Maaneder efter Christian den Ottendes Død den 84aarige Førsteminister maatte trække sig tilbage, fordi baade Konge og Folk vilde det saa, da tog han i Grunden begges Agtelse med sig; og det varede ikke meget længe, inden Folket var villigt til at antage, at han fuldstændig var gaaet ind paa den nye Tid: at han deelte vor danske Begeistring og var eiderdansk omtrent som en af os Andre; at han fuldstændig og loyalt havde sluttet sig til Grundloven og vilde dens Gjennemførelse med alle dens nødvendige Følger. Endog ganske nye Begivenheder have tjent til at styrke os i denne vor Tro.

---

484. Efter Landgrev Carl af Hessen blev hans Søn Frederik Statholder og overstcommanderende General i Slesvig og Holsteen. Denne tog sin Afsked, og i Marts 1842 satte Christian den Ottende i hans Sted en Personlighed, i hvem enhver, som stod udenfor Regjeringen, saae en af de selvskrevne Bannerførere for det ulmende slesvigholsteenske Oprør. Selv i Regjeringen var der dem, som nærede Frygt for den paatænkte Udnævnelse, og to af Ministrene toge deres Afsked. Den ene var **H. Krabbe-Carisius** (1770-1845), som i elleve Aar havde været Udenrigsminister; den anden var Grev **O. J. Moltke** (1770-1853), Præsident i det tydske Cancelli og derfor kaldt den tydske Moltke, skjøndt han tidt havde været en Bom mod

de tydske Anmasselser: skjøndt han baade før og efter sin Entledigelse var en trofast Støtte for de danske Nordslesvigere; skjøndt det vedblev at være hans Paastand, i Modsætning til Kundgjørelsen af 28. Jan. 1852, at „Det slesvigholsteenske Ridderskab skal knuses, hvis ellers Danmark vil have Fred.“ — I de afgangne Hædersmænds Sted kom Brødrene **H.** og **J. Reventlov-Criminil**, den første som Udenrigsminister, den anden som Præsident i det tydske Cancelli (men ikke Minister), begge Medlemmer af det slesvigholsteenske Ridderskab, begge betragtede som Slesvigholstenere, den første mindre, den anden mere udpræget; samt — **A. S. Ørsted.** Ogsaa 1840 havde Ø. været kongelig Commissarius i Roskilde og Viborg, men begge Steder var Begeistringen for ham kjølnet en Deel ved den Maade, hvorpaa han i sin Kamp var traadt op mod de constitutionelle Bevægelser. Man troede ogsaa at have gjenkjendt hans Pen i forskjellige Bladartikler, hvis Tendents og Tone der var saare Mange, som lige lidet kunde billige. At han i dette Øieblik traadte ind i Geheimestatsraadet som Minister uden Portefeuille, overraskede og smertede endog mange af hans Venner, og vedblev han end at være „Kongens,“ han var dog ikke længer „Folkets Mand“ i Ordets tidligere fyldige Betydning. 1842 og 1844 var han atter kongelig Commissarius, men hverken det ene Sted eller det andet kunde han længer tilfredsstille. Navnlig fremkaldte han stor Misnøie ved den Maade, hvorpaa han optraadte i Viborg, da Jyderne paa Justitsraad Withs Opfordring vilde antage sig P. H. Lorenzen og hans Sag. De saae i Lorenzen en frygtløs Forkæmper for Danskheden i Sønderjylland, der som Folkets Udkaarne havde villet hævde dets Ret i Stændersalen, mens han kjækt traadte i Skranken mod de allerede meer end halvt afslørede Forrædere og netop derfor blev mishandlet baade af Commissarius og Præsident. Men Ø. saae alt andet end det Fortjenstlige i hans Færd og kunde hverken billige denne, ei heller, at man i Viborg vilde støtte ham. Jyderne vilde ligefuldt indgive en Adresse til Kongen, og at den var strengt lovlig i sin Form som i sit Indhold, derfor borger dette os, at den var affattet af Professor Larsen; men Ø. forlangte den baade omkalfatret og beskaaret, inden han vilde modtage den. Man maatte give efter for hans dristige Fordring, og endelig indgik den til Kongen, men Forhandlingerne om den vovede Ø. at stryge. Hans Kamp imod Folket var man vant til, hvad enten det gjaldt dets Frihedslængsler eller dets nationale Følelser; ogsaa vidste man nok, at Stændernes Døre vare lukkede; men den Ret, han havde som Commissarius til at undertrykke af Forhandlingerne, hvad han ikke vilde have offentliggjort gjennem Tidenden, den brugte han første Gang ved nærværende Leilighed. I Slesvig havde den oftere været brugt, men det betragtede man som tydske Overgreb, at den nu ogsaa brugtes norden for Kongeaaen, og brugtes af Ø., det bidrog i det Mindste slet ikke til at forøge hans Folkelighed. Og hertil kom det Misbrug af Magten, som var blevet daglig Vane, og som forsvaredes af Ø. baade i Vi-

borg og Roskilde, skjøndt det begge Steder betegnedes som lovløs Gjerning: det Misbrug, at man uden Sags Anlæg beslaglagde af Pressens Frembringelser, hvad man ikke vilde have ud og dog ikke troede at kunne faae dømt. Hertil de hyppige Angreb paa Foreningsfriheden, idet man ophævede Studentersamfundet (1840), forbød Oprettelsen af det skandinaviske Samfund (1843), forbød den slesvigske Forening at afholde hvilkesomhelst Møder (1844), truede Trykkefrihedsselskabet med Ophævelse, hvis det ikke aflod med at drøfte Lovgivningsanliggender (1844), og endelig (1845) berøvede hele den danske Bondestand saagodtsom enhver Ret til at samles i større Møder for at drøfte hvilkesomhelst Anliggender. Hertil endnu Trykkefrihedssager og Talefrihedssager i det Uendelige. Dog — vi ville ikke fortsætte. Det var maaskee ikke med fuldkommen Ret, naar man i den Tid troede at burde betegne Ministeriet som det Stemann-Ørstedske, og altsaa fortrinsviis at maatte bebyrde Stemann og Ørsted med enhver ufolkelig Beslutning. Det synes endog, som om Ø. bagefter har anseet sig forpligtet til at forsvare meget, hvis Udførelse han ingenlunde havde billiget; men ligefuldt er det vist, at Ø.s Popularitet sank i dageviis, og blev saaledes ved, saalænge Christian den Ottende levede. — Og da saa det nye Thronskifte fandt Sted, og der med dette fulgte nye skuffede Forventninger, som man hverken kunde eller vilde skrive paa Frederik den Syvendes Regning; da et Oprør brød ud i Holsteen, som blussede høit op i Slesvig, og det danske Folk ikke længer troede at kunne være roligt ved at see Regjeringens Tømmer i de gamle Regjeringsmænds Hænder; da var der vel Ingen, til hvem Mistilliden var mere almindelig end netop til Ø. Ikke dog at man mistvivlede om hans Ærlighed. Det gjorde Ingen, og selve Afgjørelsens Time maatte bære ham Vidnesbyrd herom. Thi da den alvorsfulde Skare, som vilde anraabe Kongen om de gamle Ministres Bortfjernelse, bevægede sig gjennem Vimmelskaftet ad Christiansborg Slot til, da gik en enkelt Mand i sin Embedsdragt den modsatte Vei, forbi hele Toget. Det var Ø.; han gik tryg og rolig bag sin Selvbevidstheds stærke Skjold, han gik æret og ufortrædiget af det fremadhigende Folk. Ei heller at man tvivlede om hans fleersidige Dygtighed og hans Retsindighed, thi det Kjøbenhavn, som med Føie ønskede ham fjernet fra Statens Styrelse, det valgte et halvt Aar senere den kundskabsrige, erfarne Olding til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling. Paa denne var han saa en af de Ti, som protesterede imod Grundloven; og treogtredive Uger efter at denne var givet, valgte Kjøbenhavn ham desuagtet til Medlem af Landsthinget, hvor han dog saalidet kunde finde sig tilrette i den nye Tid, at han vedblev at stemme imod næsten samtlige dens Love. — Den Dag, da halvtredsindstyve Aar vare henrundne, siden han først indtraadte i Statstjenesten (Mai 1851), hilste Mænd og Myndigheder fra hele Danmark og Norge ham med en kostelig Skuepenge, paa hvilken de kaldte ham „hjertelig og vennesæl, grundig og utrættelig." Han var ikke længer Nutidens Mand, men Nutiden an=

erkjendte villig, at han med Føie havde været Fortidens. — Ikke desmindre var det med en vis Overraskelse, man modtog Efterretningen om, at han under 21. Apr. 1853 atter var indtraadt i Regjeringen som Premierminister, Cultus- og Indenrigsminister.

---

485. Da den slesvigske Stænderforsamling første Gang sammentraadte, var der strax en Bonde, som tonede Dannebrog imellem alle de rige og fornemme Hjemmetydskere. Det var **Nis Lorenzen** fra Lilholt (f. sammesteds 1794); han androg paa, at det danske Sprog maatte blive Retssprog, hvor det var Folkesprog. Han fik dog ikke dennegang Sagen gjennemført, og to Aar efter maatte han komme igjen. Han gjorde det ogsaa, og med ligesaa megen Dygtighed som Uforsagthed røgtede han sit vanskelige Hverv. Enkelte stode ham ved Siden, navnlig den tydskfødte og tydsktalende Justitiarius **Kl. Jaspersen** (1777-1847), og med tre Stemmers Overvægt (21 imod 18) blev det vedtaget at indgive en Petition til Regjeringen om dansk Retssprog. Mindretallet skummede af Harme og indgav et Andragende i modsat Retning, men ligefuldt udgav Christian den Ottende det bekjendte Reskript af 14. Mai 1840, ved hvilket Nordslesvigernes Fordringer skete Fyldest — paa Papiret. Fem Maaneder senere traadte Stænderne atter sammen, og Kampen begyndte paany, thi en dansk Bonde, som forrige Gang havde stemt med Overtallet, havde man formaaet til at indgive et Andragende om Ophævelsen af det Reskript, han selv havde været med at fremkalde. Han var dog ikke den eneste Overløber, og allerede nu blev Forsamlingen oversvømmet med Andragender i alle Retninger, der, om de end ikke ligefrem vare landsforræderske, bugnede af udulgt Had imod Danmark og al Danskhed. Den gjæve Jaspersen blev holdt hjemme af Sygdom, og N. L. maatte ene være den lille danskfindede Skares Fører. Han havde kun sex Mand med sig, fire Bønder og (som vi formode) et Par flensborgske Kjøbmænd, saa paa Seier var der ikke at tænke; men „Syvstjernen" stod lige fast, og mod ethvert af Tydskernes Stormløb dannede den en sluttet Trop, som man vel kunde overstemme, men ikke afvæbne. — Som Regjeringen bestandig tydskedes med Stænderne, saaledes havde disse tydskedes indbyrdes, og den danske Sønderjyders Ret var hidtil udelukkende forsvaret paa Tydsk. Da var det under en af disse mange haarde Kampe, at N. L. pludselig tog Ordet paa Dansk (23. Decb. 1840), og som en Løbeild gik det Landet over, at der var talt Dansk i Slesvig! Vel mødte den danske Tale Indsigelse, den mødte ogsaa Spot, men Præsidenten erklærede endnu dengang, at det maatte staae enhver frit, enten han vilde betjene sig af det danske eller det tydske Sprog. En Advocat truede med Barbarossas Gjensærd, hvis ikke Danskerne faldt godvillig tilføie; men N. L. lod sig ikke forknytte: han bad Tydskeren rykke i Marken med hvad han havde, „thi vi Danske have ogsaa vor Folkeværge, og manes Holger Danske frem til Holmgang, da skjøtter han kun lidt om Keiser Rødskjæg og alle Blods-

bjergs Spøgelser!" — Kampen havde været haard, den havde alt draget Nordens Øine paa sig, men den blev endnu haardere, da Stænderne næste Gang sammentraadte (1842), da

„ . . . . midt paa de Tydskes Thinge
Peer Hjort Lorenzen slog til Lyd med Modersmaalets Klinge."

P. H. Lorenzen (født i Slesvig 24. Jan. 1791, død i Haderslev 17. Marts 1845) var baade paa Fæderne- og Mødernesiden af tydsk Æt, og hans egen Dannelse var ogsaa tydsk. I Haderslev, hvor han var Kjøbmand, var hele Stemningen tydsk, og selv havde han længe været henregnet blandt Slesvigholstenernes bedste Støtter. Som saadan havde han siddet i de to første Stænderforsamlinger, hvor han og Grev M. Moltke havde været de mest fremragende, mest politisk udviklede Personligheder. Han ventede dengang kun Frihed og Fremskridt fra Syden af, og med den ham egne hensynsløse Kraft havde han derfor understøttet og frembaaret samtlige de slesvigholsteenske Fordringer, men var kun aldrig optraadt i Kamp mod de danske Slesvigeres naturlige Rettigheder, som han meget mere havde støttet. Da faldt Skællene ham fra Øinene: han havde gjennemskuet Schleswigholsteinismens Bannerførere; han havde seet den første Frihedsgnist gløde i Danmark, mens bag al den høirøstede tydske Skraal laae Menigmands Fornedrelse og Underkuelse. Det var gaaet op for ham, at idetmindste for den danske Slesviger var den tydske Frihed for dyrekjøbt, naar den skulde vindes ved Folkelighedens Undergang. Og han frasagde sig frit og aabent sine tidligere Forbindelser og Forvildelser, nedlagde endog sin Deputeretpost, for at det ikke skulde paasiges ham, at han havde skuffet sine Vælgere. — Men han var atter bleven valgt. Med Herremændene og Embedsmændene, med Skolerne og Bladene, med Dannelsen og Formuen, med Alt, hvad der ellers giver Stød og Tilhold, imod sig; med en lunken, svag og gnaven Regjering over sig, ja vel imod sig: gik han uden Frygt og Vaklen i Spidsen for de fattige og „uvidende" Bønder, trodsede Had og Haan og Forfølgelse, og stod fast i Kampen, stod fast som den Holger Danske, om hvem hans Navne for to Aar siden havde spaaet. — Denne Gang gik Hjemmetydskerne aabent tilværks: de forhaanede vort Flag og vilde have sig et eget Flag; Skibsmærket „Dansk Eiendom" kaldte de et Trældomsmærke; ja selv det aabenbareste Landsforræderi betænkte de sig ikke paa, thi de foresloge ligefrem, at Slesvig skulde indlemmes i det tydske Forbund. Og hertil taug Præsidenten (Professor N. N. Falck), og hertil taug den kongelige Commissarius (J. Reventlov-Criminil)! Men Lorenzen taug ikke. Han havde kun tre, som vare ham fuldtroe (foruden N. Lorenzen den gjeve Thingskriver **P. Jepsen** samt en Tredie, som vi ikke nævne, da han sex Aar senere faldt fra, dog kun mens Sværdet svævede ham over Hovedet); men med denne Skare gik han hver Dag trøstig i Ilden. For al deres Kamp fik de dog kun Haan og Harme til Løn, saa der var intet Andet for: de maatte ved et rask og iøinefaldende, et tilstrækkelig „udfordrende"

Skridt bringe Forvirring i den fjendtlige Leir; de maatte fra Angribere, hvis Vaaben prællede matte tilbage fra den ligesaa haardhudede som talrige Fjendemasse, i en Hast forvandles til Angrebne, der stode faste og urokkelige bag en frækt antastet, men derfor dog lige umistelig, „naturlig Rettigheds" trygge Skjoldborg. De søgte ikke længe, før de fandt det eneste rigtige blandt alle mulige Skridt, det eneste ret fornuftige blandt alle tænkelige: deres gode danske Banner maatte de stikke kjækt og stolt i Veiret og svinge det „udfordrende" for Fjendens Blikke; Raseriet vilde gribe ham, og han vilde synke mat og afmægtig tilbage fra sit vilde Stormløb, mens i det øvrige Danmark ogsaa saadanne Øine maatte aabnes, som hidtil havde været tillukkede. De maatte fremtidig tale Dansk og udelukkende Dansk. — Beslutningen var hurtig greben, og P. H. L. skulde udføre den. Han talte Dansk tiltrods for de skummende Tydskere (11. Novb. 1842). Man truede med at udkaste ham af Forsamlingen; selve Præsidenten gjentog atter og atter denne Trudsel, idet han aldeles havde udsvedt sin Erklæring under forrige Møde, og den kongelige Commissarius lod ham æreløst og samvittighedsløst i Stikken. Udenfor Forsamlingen svævede hans Liv i Fare; men han „vedblev at tale Dansk," som hans Fjenders Stændertidende udtrykker sig, og som hans Venner indgrove paa det Drikkehorn, „hamret af gode danske Markstykker," som de næste Aar overrakte ham paa Skamling Banke. Hans trofaste Flok stod ham ærlig ved Siden, og for det slesvigske Spørgsmaal var der fremkaldt et nyt og betydningsfuldt Vendepunkt. — Vendte man udelukkende sit Blik mod oven, vare Kampens første Frugter dog kun bittre. Hvorledan Regjeringens Ombud tog Sagen i Viborg, have vi nys fortalt, og paa Lorenzens Klage til Kongen svarede denne, næst en Misbilligelse af hans Færd, med et Rescript til Stænderne, hvori han omtalte de danske Deputeredes „naturlige Rettigheder" og opfordrede Forsamlingen til at afgive dens Betænkning over, hvorledes der kunde sikkres disse en virksom Deeltagelse i Forhandlingerne derved, at dens Foredrag — „i en tro Oversættelse" optoges i Protocollen! Det fanatiske Overtal kunde dog naturligviis ikke engang gaae ind herpaa, men fraraadede ethvert Skridt i den antydede Retning. Denne Modstand gjorde imidlertid ikke Regjeringen besindigere: ved Patent 29. Marts 1844 indrømmede den kun dem at tale Dansk, som afgave den bestemte Erklæring, at de „ikke tiltroe sig at være det tydske Sprog tilstrækkelig mægtige," og selv disses danske Foredrag skulde tages til Protocol paa Tydsk. Saaledes var Dansken gjort fuldstændig hjemløs i Slesvig, og de fire danstsindede Deputerede erklærede offentlig som een Mand, at, saalænge et saadant Bud stod ved Magt, hverken kunde eller vilde de møde i den slesvigske Stænderforsamling. Men Enden var ikke endda: den slesvigske Forening billigede eenstemmig de Fires Beslutning, og det var Grunden til, at man forbød dens Møder og beslaglagde dens Papirer. Saaledes stammedes Knuden Dag for Dag, og at der gik en mørk og bitter Stemning gjennem Folket, der

saae man i Viborg, det saae man i Roskilde, det saae man i de Tyvetusindes Adresse, for ikke at omtale Pressen. — Men Natten er aldrig saa mørk, at jo en Stjerne kan tindre igjennem den, og et saadant Lys maa man ikke slippe, men fastholde. Saaledes ogsaa her. Kongen opholdt sig om Sommeren paa Øen Før, og Førerne for det gjærende Oprør troede saameget bedre at kunne drage Nytte af den onde Spænding. Man stolede paa sit nære Forhold til Kongen, hvis Hjerte og Øren man fuldelig meente at have sikkret sig; man stolede tillige paa en vis Frygtagtighed, som man troede at have bemærket hos ham. Saa skrev da Statholderen ham til: „Paa forskjellige Veie er jeg bleven underrettet om, at der gjennem P. H. Lorenzen og Consorter forberedes en Bevægelse imod Dig under Dit Ophold paa Gram. Anonyme Vink antyde endog værre Hensigter. Det saakaldte tydske Parti har imidlertid forbundet sig til at holde Vagt om Din Person og saaledes afværge enhver Voldsomhed. Det er nu langt overlegent, men man kan dog ikke vide, hvad der kan skee fra Jylland, som er saa nær ved Gram, især da Befolkningen i Ribe ikke er af det bedste Slags." Derfor bad han om at maatte sende en Escadron til Kongens Bedækning, men raadede ham i modsat Fald at gaae lige fra Før til Aabenraa og derfra med Dampskib til Horsens, samt bad ham sluttelig „ikke at være længer end nødvendig i Jylland." Ganske vist havde Forræderne havt vundet Spil, hvis det havde kunnet lykkes dem at gjøre Kongen bange for Folket og overbevise dette om hans onde Angst. Øieblikket syntes gunstigt, og den hyklede Omhu for hans Person maatte let kunne bedaare ham, da han desuden var vant til at møde Statholderen med fuldkommen Tillid og paa saa mange Maader følte sig knyttet til ham. Men Planen strandede ligefuldt. Med kongelig Frimodighed svarede **Christian den Ottende:** „Jeg stoler trygt paa det dansktalende nordslesvigske Folks Sindelag, og naar dette danner en Vagt om min Person, er jeg ligesaa sikker, som jeg var omringet af min Garde. Derfor vil jeg aldeles ikke have noget militært Commando." Han forandrede ikke sin Reiseplan; han lod sig ligesaa lidt omgive af nogen militær Bedækning; Ribeboerne raabte jo vel „Ned med Grev Geert!" efter Statholderen; men baade i Sønder- og Nørrejylland var Kongen ligesaa sikker, som havde han været „omringet af sin Garde." — Saaledes søgte man imidlertid at mistænkeliggjøre ham Nordslesvigerne, saaledes „Skandinaverne," saaledes det hele Folk; og man maa ikke regne ham det altfor meget til Onde, naar det hændte sig, at der hang noget af Bagvaskelserne ved, helst da han havde let ved at kjende Forskjellen imellem de Velkomsthilsener, der mangenstedes bleve ham selv til Deel, og dem, hans Forgænger havde modtaget.

---

486. Hvad Begivenhederne senere godtgjorde, var alt dengang klart for ethvert seende Øie: at det vigtigste af samtlige vore indre Spørgsmaale var det slesvigske; at det var paa Leirskov Hede og ved

Foden af Dannevirke, Blodbaaben ventede vort Fædrelandssind. Derfor maae vi dvæle et Dieblik ved nogle Mænd, som havde saa store Fortjenester af den fredelige Kamp, der gik forud for den blodige. — Captain **A. F. Tscherning** var sandsynligviis den første, der i Afstand saae Spørgsmaalets Alvor og opfordrede til at ruste sig til Kampen. Dog mindes vi ogsaa en meget tidlig Ytring af Captain H. J. Blom, at, „ville vi beholde Sønderjylland, maae vi først tage det tilbage med Staalbandsten." Det feiler heller ikke, at der var mange flere, som henved en Snees Aar før Udbruddet saae det lurende Oprør, og Estrup turde have været en af disse. Regjeringen kunde der knap være Tale om, men ogsaa Folket var svært at vække, det lykkedes endnu ikke Tscherning. — Det er nærmest **O. Lehmann**, hvem Æren tilkommer for at have vakt den slumrende Danskhed i Kongeriget, saa den kom den undertrykte Danskhed i Hertugdømmet til Hjelp. Hans tidligere Bestræbelser forbigaae vi, men til Trykkefrihedsselskabet indgav han 1836 et udførligt Andragende om, at det vilde tage sig af det danske Sprog i Slesvig, hjelpe til at hævde, frede og udvikle det. Dette Andragende havde ei alene en glædelig Indflydelse paa Selskabets fremtidige Virksomhed, men det kaldte Aander tillive, som ikke atter slumrede ind, og Nordslesvigs Bønder havde tillige et Pant paa, at, naar de stillede sig „Ryg mod Ryg" for at „slaae en Skandse om Danmarks Rige," vilde deres nordligere Brødre ikke svigte dem. — Men ogsaa sydpaa havde de Venner, skjøndt det var faae. Professor **Paulsen** have vi andenstebs omtalt, og ligeledes Herredsfoged **Wimpfen**; vi maae derfor her lade det være nok at nævne dem. En tredie Sydslesviger fortjener endnu vor Tak: **Kl. Manicus** fra Sorup (f. 1795; Læge i Egernførde), fandt han sig end tvungen af Forholdene til at arbeide mere i det Skjulte og gav derfor nøppe sit Navn til noget af sine politiske Skrifter eller Bladartikler. Endelig bør vi heller ikke lade Biskop **S. Tetens** unævnt (f. i Horsens 1773). I 28 Aar (1819-47) var han Biskop paa Als, men i sin vanskelige Stilling stod han fast som Egen i Stormen. Med Kraft og Klogskab værnede han om Danskhedens Ret, saa langt hans Arm kunde række, og aldrig lod han sig enten true eller lokke fra Pligtens og Ærens Veie. — Virksomst sydpaa var dog aabenbar Paulsens Ven og Embedsbroder, Professor **Chr. Flor** (f. i Kjøbenhavn af norsk Æt 1792), som siden 1826 havde været Lector i dansk Sprog og Literatur ved Kieleruniversitetet. Det var ham, som formaaede Kjøbmand Koch i Haderslev til at grundlægge Bladet Dannevirke (1837), der snart blev Nordslesvigernes Fællesorgan, lige hadet og frygtet af alle Hjemmetydskere. Det var ogsaa ham, til hvem begge Lorenzenerne nærmest henvendte sig, naar de i Tidernes hule Brandinger trængte til Raad og Trøst. Det var heller ikke uden al Paavirkning fra ham, at de sønderjydske Bønder stiftede den slesvigske Forening, der fik en kraftig Formand i den gamle H. Nissen fra Hammelev og en virksom Secretær i den unge og veltalende L. Skau fra Sommersted.

og snart blev Brændpunktet for hele Danskheden i Slesvig, blev Hjertet i det Folkeliv, der visselig bad Gud om Fred, men stod dog rede og rustet til Kampen, hvis saa skulde være. Fra dette Selskab som en frugtbar Moder udgik baade det, der Aar efter andet stævnede Dannemænd til Thing paa Skamling, hvor man sfød Hjertet op i Livet ved det vingede Ords Trolddom; udgik ogsaa det Selskab, der stiftede Folkehøiskolen i Rødding, hvorhen raske Ynglinger flokkede sig fra Syd og Nord for at hente Udvikling og Oplysning i dansk og nordisk Aand. Det var Flor, som havde Mod til at fremkalde en saadan Indretning; han havde ogsaa Mod til at grundlægge den efter de grundtvigske Anskuelser om en „Skole for Livet," ikke efter de gamle tydsk-latinske Overleveringer; endelig havde han Mod til selv at forestaae denne Høiskole (1845-47), efterat han havde opgivet Lectoratet i Kiel. — Endnu skød den slesvigske Forening en Aflægger, der først slog Rod ved Kongedybet, men forgrenede sig snart over hele Folket. Clausen, Drewsen, H. P. Hansen, Hvidt, J. E. Larsen, Meinert og Schouw, denne nye „Syvstjerne" med **Clausen** som Formand, indbød først til at danne et Selskab for Oprettelsen af danske Skoler i Slesvig. Fra dem udgik dernæst de Tyvetusindes Folkepetition, som bad Kongen om Ret i Stændersalen for de danske Deputerede. Fra dem udgik ogsaa Indbydelsen til at stifte den slesvigske Hjelpeforening, som snart blev hjemme over hele Danmark, fordi der allevegne oprettedes Biforeninger. Fra dem udgik endelig Andragendet til begge de norddanske Stænderforsamlinger om at forestille Kongen den paatrængende Nødvendighed af saadanne Foranstaltninger, ved hvilke den danske Folkelighed i Slesvig kunde erholde en Betryggelse, den nu aldeles savnede. Fra dem udgik kort sagt ethvert Foretagende i denne Retning af større og almindeligere politisk Betydning. Men ikke alene udgik Bevægelsen fra dem, de styrede og ledede den tillige, saa til dem saae i hine Dage enhver Dannemand hen, baade Syd og Nord for Kongeaaen, baade Øst og Vest for Belterne. — Og hermed maae vi slutte denne Fortælling, der mere skal antyde end udføre, naar vi endnu have nævnet blot eet eneste Navn, ikke paa en Person, men paa et Blad. Vi mene Dagbladet F æ d r e l a n d e t. Dettes mangfoldige Fortjenester af Folkekampen kan det dog ikke være vor Hensigt at skildre; men det var dette Blad, om hvilket allerede for ti Aar siden Clausen, som var nærmest dertil, erklærede, at det fortjente sit Navn, om ikke for andet, saa for sin Holdning i den slesvigske Sag; det var det samme Blad, om hvilket Slesvigerne i Aar erklærede, da det (Febr. 1853) berøvedes dem ved et ministerielt Magtsprog, at det havde saa stort et Krav paa de danske Slesvigeres Taknemmelighed som intet andet Blad eller Skrift.

---

487. Der er et Qvartblad, som er kjært for Mange og kjendt af Alle; det bærer tre Portrætter, og under dem staaer der istedenfor Navne følgende Linier:

„Naar Danmarks Led engang er hængt tilrette,
Og Folkets Aand sig rører stærk og fri,
Af Kampens Minder det en Krands skal flette,
Og dette Kløverblad staae fremst deri."

Men dette Kløverblad er Schouw, Hvidt og Clausen. Hvad de gjorde for at hænge Ledder tilrette, have vi nys antydet; deres øvrige Fortjeneste af vor borgerlige Udvikling skulle vi nu pege paa. — Schouw (vi henvise til en tidligere Fortælling) vedblev at vælges til Præsident baade i Roskilde og Viborg, og med hvert henrindende Aar vedblev hans Anseelse at stige. Fremfor nogen anden var han Folkets Mand. Men 1840 indkom der i Roskilde forskjellige Andragender om „fuldstændig Skattebevillingsret for Kongeriget Danmarks og Hertugdømmet Slesvigs forenede Stænder." Ørsted bekæmpede disse Andragender til det Yderste, men Schouw forsvarede dem med ligesaa megen Alvor som Dygtighed, og de gjordes til Gjenstand for Stændernes omhyggelige Behandling. Det var ved denne Leilighed, at Ussing sagde om Sch., at „hans Navn alene veier titusinde." Regjeringen har formodentlig været enig med U. i hans Opfatning af S.s Betydning, og det skulde ikke undre os, om den væsentlig har givet Præsidenten Skyld for, at en Sag, der var den saa ubehagelig, blev drøftet af Folkeraadet. Dette forlangte vel ingenlunde af Regjeringen, hvad Andragenderne gik ud paa, men det indsendte dem til Regjeringen som betydningsfulde Actstykker, der vel fortjente dens Overveielse. Herover blev en Enkeltmand vred (Castenschjold til Hørbygaard) og forlangte Minoritetens afvigende Mening optaget i Forsamlingens Betænkning. Han støttede sin Paastand paa Stænderanordningens § 70 (68), der dog netop indeholdt det stik Modsatte, men da S. havde godtgjort dette, og Forsamlingen afslaaet hans Forlangende, klagede han igjennem Commissarius til Kongen over den formeentlige Retsnegtelse. Neppe vare dernæst de jydske Stænder traadte sammen, inden Regjeringen med strenge Ord erklærede sig for hans bagvendte Fortolkning af Paragraphen, og forbød Commissarius at modtage nogensomhelst Betænkning over et privat Andragende, hvor Minoriteten ikke har kommet til den paastaaede „Ret." S. erklærede da, at det væsentlig var ham, der havde gjort den hidtil fulgte Fortolkning gjeldende; godtgjorde, hvorledes Regjeringens seneste Fortolkning havde baade Anordningens Ord, Aand og Analogi imod sig; samt paaviste, hvor ødelæggende den nødvendig vilde være for Stænderinstitutionens Virksomhed og Udvikling. Han havde da vel ogsaa en væsentlig Indflydelse paa, at de jydske Stænder eenstemmig, paa Ottesens Opfordring, erklærede sig mod det kongelig Rescript. — S.s Optræden i Minoritetssagen var vel om muligt Regjeringen endnu mere imod end hans Optræden i selve Forfatningssagen, og vist er det, at Kongens Mand var han ikke længer. Derfor gjenvalgte Kongen heller ikke den Mand til Universitetets Repræsentant, som Folket fire Gange havde sat i Præsidentstolen. Man vilde have bragt ham et Leve i

den Anledning, men han frabad sig dette; Bang, Clausen og Tutein udstedte en Indbydelse til en Nationalsubskription for ham, hvorved der skulde erhverves ham en Eiendom, der kunde sikkre ham en fast Plads i de fremtidige Forsamlinger; men han frabad sig ogsaa dette. De jydske Deputerede, som sammentraadte 1842, sendte ham derimod uden videre Skjødet paa en Eiendom, de havde kjøbt ham i Viborg. — I sex Aar var han indskrænket til en stillere politisk Virksomhed, men fra hans Pen modtoge vi mangt et værdifuldt Indlæg i de foreliggende Sager. Nyaar 1847 valgte Folket ham saa atter til Deputeret baade i Roskilde og Viborg. Men næste Nyaar døde Christian den Ottende. Da udgav han med Clausen det bekjendte Skrift „Ved Thronskiftet“ og aabnede hermed den nye Række af constitutionelle Kampe, som dog hverken blev haard eller lang. Man har stundom bebreidet dem, at de endnu i dette Skrift holdt paa Klassevalgene, men man har da overseet, at Dagen efter Christian den Ottendes Død kunde det vistnok staae for dem begge, som om en Udvidelse af Klassevalgene var det eneste, der var opnaaeligt. S. havde desuden langt tidligere, allerede Aug. 1834, erklæret sig for den almindelige Valgret, og baade med Hensyn til den og til Valgbarheden havde han erklæret, at „en Berettigelse, der er grundet paa Fødsel, Besiddelse af en bestemt Eiendom, eller et bestemt Embede, strider ligefrem mod Begrebet af en Folkerepræsentation.“ Og at han havde bibeholdt denne Anskuelse, fik han 1848 Leilighed til at godtgjøre baade i Roskilde og Viborg, hvor han atter valgtes som Præsident, samt som Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, der stadig gjenvalgte ham til sin Formand, og hvor han atter bidrog saa meget til at fremme Forhandlingerne og fremkalde det store Udbytte af dem. Thi fra Formandsstolen bredte sig den milde og venlige Aand, hvis mæglende Virksomhed bevarede Fred og stiftede Forsoning, saa tidt de stridige Anskuelser stode haardt imod hinanden. Ved de første Landsthingsvalg valgte man ham baade i Kjøbenhavn og Randers, men hans Kraft var allerede i den Grad brudt, navnlig vistnok ved det anstrengende Arbeide under Grundlovsmødet, at han ikke kunde paatage sig Formandsposten. Kun af den første Samling kunde han være Medlem, og maatte derpaa trække sig tilbage. Efter lange og haarde Lidelser, fremkaldte ved en Sygdom i Hjernen, døde en af Danmarks ædleste Sønner 28. Apr. 1852; men hans Minde lever. — **Laur. Nik. Hvidt** er født i Kjøbenhavn 27. Octb. 1777, og udmærkedes til theologisk Embedsexamen, inden han endnu var atten Aar. Ved sin Faders Død maatte han dog overtage dennes betydelige Handelsforretninger (1798), og i de følgende Aar førte han en udbredt Handel, indtil Krigen berøvede ham hele hans store Formue. 1809 blev han Børscommissær og var siden Medlem af en Mængde Commissioner og Directioner; men efter Krigen begyndte han atter sin Handel med stor Kraft, og vort første Dampskib blev tildeels anskaffet ved ham (1819). Ved Stænderinstitutionen kaldtes han til en poli=

tisk Virksomhed, og han var en af de „erfarne Mænd," som drøftede Udkastet til Stænderanordningen; men forgjeves førte han Ordet for Offentligheden. Siden var han den egentlige Stifter af Trykfrihedsselskabet, det vil sige: han var den, som undfangede Tanken og meddeelte den til de øvrige Stiftere. 1834 valgte Kjøbenhavn ham til en af sine Stænderdeputerede, og som saadan var han Vicepræsident under det første Møde i Roskilde, der talte ham blandt sine dygtigste og mest frisindede Medlemmer. Fra det næste Møde afholdtes han ved sin Stilling som Bankdirector, men det tredie Møde (1840) fandt ham atter paa hans Plads. Forinden var dog Frederik den Sjette død, og ved Thronskiftet havde Hv. som Ordfører for Kjøbenhavns Handelstand overrakt Christian den Ottende en Adresse i constitutionel Aand. Dernæst havde han som Borgerrepræsentanternes Ordfører baade udarbeidet og overrakt den bekjendte Kronigsadresse, hvis ugunstige Modtagelse vi ovenfor have omtalt. Nu sad han atter i Stænderne, og atter talte han indtrængende Ord for Folkets Frihed og Heelhed, idet han fremlagde Andragendet fra 3401 Borgere og Indvaanere i Kjøbenhavn: „at Folkets forenede Repræsentanter maatte tillægges en virkelig besluttende Medvirkning saavel ved Lovgivningen i Almindelighed, som ved Bestemmelsen af Statens Indtægter og Udgifter i Særdeleshed." Fra det øvrige Land sluttede sig utallige Stemmer til den samme Bøn, men ligemeget hjalp det. — Ved sin Hjemkomst hædredes han af Byen med en Fest, og et Par Maaneder efter gjenvalgtes han til den ene af dens Deputerede. Ogsaa mødte han 1842. Det var dette Møde, i hvilket Regjeringen kom med sit Forslag om saakaldte Stændercomiteer, sammensatte efter preussisk Tilsnit af Udvalg fra samtlige de tre danske og den holsteenske Stænderforsamling. Ogsaa Hv. gik ligesom Lehmann (og man kan vel sige Clausen og Schouw) ind paa denne Tanke, dette „Mæglingsforslag," der, og det glæder os, imidlertid aldrig blev iført noget Legeme. Men i de følgende Stænderforsamlinger mødte han ikke, og var det vel end nærmest Bankdirecteuren, der blev hjemme, vil man dog være enig med os i, at han ikke kunde føle sig synderlig draget til stændersk Virksomhed, naar han saae, hvorledes den første friske Higen atter slappedes ved Regjeringens Modstand, og naar han mindedes, at den Adresse, han baade havde foreslaaet og efter Borgerrepræsentanternes Ønske udarbeidet i Anledning af den holsteenske „Verwahrungsakt," den negtede Kongen selv at modtage, saa den maatte overgives til Cabinetssecretairen (Apr. 1845). — Hans betydeligste Virksomhed i disse Aar var da som den ene af Bestyrerne for den slesvigske Hjelpeforening samt som Borgerrepræsentanternes Formand, til hvilken Stilling man i tretten Aar vedblev at vælge ham, indtil han endelig (1853) paa Grund af sin Alder frabad sig Gjenvalget. Men da Thronskiftet fremkaldte nye Bevægelser, og Oprøret stod truende i Syd, da var han Formanden for de store Casinomøder, og da var han atter den, som i Spidsen for Borgerrepræsentanterne, ledsaget af

vel henved tyvetusinde af Hovedstadens Befolkning, udtalte det store Folkeønske for den nye Konge. I det nye Ministerium indtraadte han uden Portefeuille, nærmest udentvivl fordi Hovedstaden, og da navnlig dens Handelsstand, ønskede det. Men 1. Novb. udtraadte han atter og var saa den grundlovgivende Rigsforsamlings Viceformand. Kjøbenhavn valgte ham ogsaa til Medlem af Landsthinget, hvilket Valg han dog troede at maatte afslaae paa Grund af sin Alder, der ogsaa senere har afholdt ham fra indgribende politisk Virksomhed. — **Clausen**, den yngste af de tre, har fornys givet sig selv det Vidnesbyrd, at hans constitutionelle Sindelag var langt ældre end Grundloven, og for sit danske Sindelag havde han ingen Datum. Men dette Vidnesbyrd er Sandhed. Tidligere end de fleste andre traadte han uafhængig op, og fra „Oppositionens" spædeste Barnedomsdage (1831) vil man endnu mindes den Forbauselse, som hans Angreb paa den kongelige Yndling Abrahamson og dennes indbyrdes Underviisning fremkaldte. I forskjellige af vore Blade og Tidsskrifter hørte han i en Række af Aar til de mest indflydelsesrige og frisindede Forfattere, og navnlig var det Trykkefriheden og den danske Sag i Sønderjylland, der talte ham blandt sine dygtigste Forkæmpere. Men saa fik han 1840 Plads i den roskildske Stænderforsamling. Han var ikke constitutionel, fordi han meente, at ogsaa Kongen var det; derfor gik han ei heller, saasnart det Modsatte erfaredes, den samme Vei som Trosknegtene: med de svindende Taager; men som Ordfører i Udvalget angaaende Skattebevillingsretten godtgjorde han baade Andragendets historiske Berettigelse og dets fuldstændige Lovlighed; havde derfor en afgjørende Indflydelse paa Sagens endelige Udfald. Gjenvalgt til Stænderdeputeret baade 1841 og 1847, gav han atter Møde i de fire følgende Stænderforsamlinger og var (i Schouws Fraværelse) Præsident i de tre første af disse. Han vedblev i dem alle at være sig selv, men navnlig skulle vi fremhæve hans Optræden i Sagen angaaende den danske Nationalitets Opretholdelse i Slesvig (1844). „Der var en Dag, da Folkeaanden virkelig var tilstede i Folkeraadet, da dens mægtige Vingeslag bruste igjennem Salen, og den viste sin fulde Styrke, idet dens mange vanslægtede Sønner ikke vovede at knye, uagtet det kun var een Mands Læber, som bekjendte den;" men denne ene var Clausen. Og den samme folkelige Følelse, som drev ham til at stille sig i Spidsen for de danske Slesvigeres Sag, den stillede ham ogsaa i Spidsen for den skandinaviske Sag, saa at han, da et Magtsprog havde qvalt det skandinaviske Samfund, øieblikkelig stiftede det skandinaviske Selskab (1843), hvis Formand han uafbrudt har været indtil denne Dag. Det var atter den, som 1848 bragte ham ind i Novemberministeriet, hvor han tog Sæde uden Portefeuille, og uvaaksvivlelig nærmest maatte betragtes som en Borgen for, at den nye Regjering ikke vilde opgive Martsministeriets folkelige Program. Han maatte dog atter udtræde i Juli 1851, og havde alt dengang siddet vel saalænge i Regjeringen, som en conseqvent Fastholden ved hans

Grundsætninger kunde tillade ham; men senere var han paa Rigsdagen gjenvunden hele sin gamle Holdning, og baade d. 12. Jan. og d. 18. Apr. fandt ham i den forreste Række mellem dem, som kæmpede for Danmarks Riges og Danmarks Krones fortsatte Frihed og Uafhængighed. — — Med Undtagelse af Holstein, som allerede døde 1836, vedbleve de Mænd, som vi ovenfor have nævnet iblandt de mere fremtrædende Personligheder i de norddanske Stænderforsamlingers to første Sessioner, at indtage omtrent den samme Plads i de følgende Sessioner. **P. B. Scavenius** (f. i Kjøbenhavn 1795) havde dog aldrig været constitutionel, og blev det heller ikke; endnu som kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling var han uden Sammenligning den talentfuldeste, kraftigste og consequenteste Fører for den anticonstitutionelle Bydning, og naturligviis var han en af de 11, som protesterede imod Grundloven. Det var ogsaa Maade med den Kjærlighed, som Bang, Neergaard, Rosenørn og Treschow havde til en fri Forsamling; og hvad Ussing angaaer, i hvem man tidligere havde seet den uforfærdede og hensynsløse Folketribun, saa fjernede han sig allerede meget tidlig, og fjernede sig bestandig mere og mere, fra sine ældre Venner og deres Frihedsstræben. — Fra den roskildske Forsamling skulle vi endnu nævne: Procurator B. Christensen, Raadmand David (hvem vi omtalte blandt vore Statsoeconomer), Grosserer A. Hansen, Professor J. E. Larsen (omhandlet imellem vore Jurister), Høiesteretsadvocat O. Lehmann samt Høiesteretsassessor H. Moltke (hvilken sidste dog med samtlige sine Sympathier var knyttet baade til Aristocratiet og Bureaucratiet); — og fra den viborgske Forsamling: Høiesteretsassessor P. D. Brunn (der efter Schouw blev Stænderforsamlingens Præsident, ligesom han hidindtil har været Landsthingets Formand), Borgemester H. A. Fleischer (hvem vi alt burde have medtaget iblandt Mændene fra de to første Stændermøder), Gaardmand P. Jacobsen, Overretsprocurator C. M. Jespersen og Oliemøller F. B. Schytte. — Fra den sønderjyske Stænderforsamling i Slesvig nævne vi slet Ingen, forbi, hvad vi ikke alt have medtaget af dygtige Folk i vor Fortælling om de haarde Kampe hjsinede, det brugte besvarte næsten al sin Dygtighed til en uforsonlig Kamp imod Danmark.

---

488. Foruden de tidligere nævnte regne vi følgende for de mærkeligere Lovarbeider under **Christian den Ottende**: Bondekarlene bleve fra det otteogtyvende Aar fritagne for Forpligtelsen til at tage fast Tjeneste (16. Decb. 1840), saa de fremtidig kunde ernære sig ved frit Accordarbeide osv. — I Jødernes Erhvervsstilling skete der en saare frisindet Forandring (10. Mai 1843), hvorved de opirrende Bestemmelser i en hundredaarig Anordning ophævedes. — De Værnepligtiges Flytningsfrihed udvidedes (10. Mai 1843), og det blev sat temmelig snevre Grændser for en haardhjertet Creditors Ret til at sætte sin Skyldner i Gjeldsfængsel (17. Febr. 1847). — Den samme menneske-

lige Aand, som gaaer igiennem disse Lovgivningsarbeider, gjenfinde vi i Forordn. 26. Marts 1841, der forandrer og nærmere bestemmer Straffen for Brandstiftelse, ligesom i forskjellige andre; og den vigtige Forordn. 26. Juni 1844 gjorde i hele det menige Folks Interesse saare væsentlige Indskrænkninger i det forhen saa misbrugte Fribefordringsvæsen. — Endnu skulle vi nævne de sex Forordn. af 8. Juli 1840, af hvilke den første gav mere betryggende Bestemmelser for det offentlige Kasse- og Regnskabsvæsen i Almindelighed, den næste for Amtsstueoppebørslerne og de tilsvarende Oppebørsler i Kjøbstæderne, den tredie for Kasse- og Regnskabsvæsenet under Landmilitæretaten, den fjerde for det under det danske Cancelli henhørende Kasse- og Regnskabsvæsen, den femte for det under Generaltoldkammer- og Commercecollegiet henhørende Kasse- og Regnskabsvæsen, og den sjette for Kasse- og Regnskabsvæsenet ved Søetaten; — samt Forordn. 8. Sept. 1841, der under visse Betingelser hævede Indiciebeviset til fuldstændigt Beviis i criminelle Sager; den saare vigtige Forordn. 29. Sept. 1841 angaaende Veiarbeidet i Danmark samt Veiudgifternes Fordeling; Anordn. 20. Marts 1844 angaaende Borger- og Almueskolevæsenet i Kjøbenhavn; Rescr. 24. Apr. 1844, som indskrænkede det fordærvelige Tallotteries Trækningsdage til det halve Antal samt inddrog enhver Collection, der fremtidig blev ledig; endelig den nye Arvelov af 21. Mai 1845. — Der var jo vistnok endnu forskjellige andre at fremhæve, men hvis Nogen i vor Fortegnelse skulde savne Forordn. 26. Marts 1845 angaaende Søn- og Helligdages vedbørlige Helligholdelse, da er det ingenlunde, fordi vi have glemt den, men fordi vi i Eet og Alt ansee den for et uheldigt Foster af en misforstaaet Fromhed. — Kun een Forordning skulle vi endnu nævne: det er den af 8. Marts 1843, som opretter en særlig raadgivende Forsamling for Island under det gamle Navn Althing; ikke som om vi antoge, at Islænderne ved den endog blot nogenlunde fik deres billige Fordringer tilfredsstillede, men det var dog altid et godt Skridt fremad mod Maalet. Det var for Islands Vedkommende omtrent det samme Skridt fremad, som Stænderinstitutionen havde været for Danmarks. Vi feile heller neppe, naar vi antage, at det er denne Forordning (der sandelig ingenlunde blev forbedret i Roskilde), som Christian den Ottende væsentlig kan takke for, at han paa Island ihukommes med en ikke lidet større Kjærlighed end i Danmark.

---

489. Af andre Regjeringsskridt under **Christian den Ottende** mærke vi følgende: Ligesom der allerede tidligere var oprettet en Filialbank i Aarhuus, saaledes tillod Patent 23. Febr. 1844 Oprettelsen af en Filialbank i Flensborg med Ret til at anlægge et samme underordnet Contoir i Rendsborg. Denne Tilladelse blev paa alle tænkelige Maader bestridt af Slesvigholstenerne; saameget mere fortjener den vor Anerkjendelse. Endnu efterat Tilladelsen var givet, blev Kampen fortsat, men Oprettelsen fandt ligefuldt Sted. — Holsteen fik under

Christian den Ottende et Net af Jernbaner, der siden blev saa vigtig en Støtte for det slesvigholsteenske Oprør og den tydske Overrumpling, uden at dette naturligviis var Regjeringens Mening med Anlæget, hvorved dens fornemste Hensigt sagtens meget mere har været den at binde Holstenerne nærmere til Kronen. Slesvig kunde derimod hverken faae sin Tværbane eller sin Længdebane, hvad enten Grunden saa nærmest maa søges i Regjeringens Mangel paa Fremsynethed og den begrundede Mangel paa kraftig Villie til at understøtte saa vigtigt et Foretagende som navnlig Tværbanen, eller den maa søges i Folkets egen Mangel paa Alvor og Kraft til at bryde den Modstand, som Slesvigholstenerne fra alle Sider ophobede. Det øvrige Danmark fik kun den Stump af en Jernbane, der gaaer fra Kjøbenhavn til Roskilde, og som aabnedes i Sommeren 1847. — Ved Tractat 22. Febr. 1845 solgte Danmark sine Besiddelser paa Ostindiens Fastland til det engelsk-ostindiske Compagni for 12 Lak og 50000 Compagnirupier (ɔ: omtrent en Million Rbd.). — Ved Aabent Brev af 8. Juli 1846, nærmest fremkaldt ved Ussings Andragende i den foregaaende roskildske Stænderforsamling, erklærede Christian den Ottende, at det var fremgaaet som Udslaget af grundige Undersøgelser, at, hvis den nuregjerende Mandsstamme skulde uddøe, fulgte Slesvig Kongelovens Arvefølge ligesom det øvrige Danmark, og det Samme var Tilfældet med Lauenborg; derimod var der Forholde tilstede med Hensyn til enkelte Dele af Holsteen, som hindrede Kongen i at udtale sig med samme Bestemthed om samtlige hans Arvesuccessorers Arveret til dette Hertugdømme. I Danmark fremkaldte det aabne Brev ingen Glæde, thi det var saare almindeligt, at man betvivlede dets Hensigtsmæssighed, dets politiske Klogskab; i „Schleswigholstein" fremkaldte det Forvirring og Forbittrelse, saa baade Stænderforsamlingen i Itzehoe og den i Slesvig bleve færdige i Utide. Tilmed i Tydskland reiste sig allerede dengang med fordoblet Voldsomhed det Skrig over Hertugdømmernes Forurettelse, som halvandet Aar senere understøttedes ved Kanonernes Torden. Og Christian den Ottendes Regjering var hverken fast eller forudseende. Ved den Maade, hvorpaa den gik ind paa Forbundsbeslutningen af 17. Sept. 1846, tilintetgjorde den vel endog den hele Betydning af det aabne Brev og vanskeliggjorde end ydermere sin egen og Rigets Stilling. Det var denne Forbundsbeslutning, ved hvilken Tydskland forbeholdt sig „sin Ret" til at gribe ind i Slesvigs (ɔ: Danmarks) Anliggender, fordi Slesvigs Anliggender vare holsteenske, da Holsteen havde Ret til at vedblive i enhver eneste af sine ældre Forbindelser med Slesvig. — — Endnu skulle vi nævne Kong Christians Kjærlighed til Konster og Videnskaber, som han paa mange Maader understøttede, kunde der end være meget at bemærke ved mange af de enkelte Gjenstande for den kongelige Understøttelse. — Et større Foretagende, som vel ikke udelukkende fandt Sted i Videnskabens Interesse, men ligesaa meget i Handelens og forskjellige andre Interesser, var Fregatten Galatheas Jordomseiling (1845-47). Det var Cap-

tain **S. A. Bille** (f. i Kjøbenhavn 1797; nu Marineminister), en Søn af Helten fra Tripolis, som forestod denne Expedition, og som siden beskrev den i et udførligt og underholdende Billedværk.

---

490. Hvorledes Stænderinstitutionens Bebudelse, og endmere dens Indførelse, fremkaldte et hidtil ukjendt statsborgerligt Liv hos os, have vi allerede oftere berørt. Da Længslerne og Ønskerne gik langt ud over Indrømmelserne, indtraadte der lidt efter lidt en Spænding, som gik over til en aabenbar Kamp, der navnlig efter Christian den Ottendes Thronbestigelse blev ligesaa varm som haardnakket. Kampen førtes naturligviis nærmest gjennem Pressen, og førtes af Frihedens og Folkelighedens Forkæmpere med et borgerligt Mod, som vandt Samtidens levende Anerkjendelse, men fortjener Eftertidens med. — „Maanedsskrift for Literatur" var det første Organ for de friere Anskuelser, og i forskjellige velskrevne Afhandlinger underkastede det det nye Stof en alvorlig og omhyggelig Drøftelse. En Deel Særskrifter og Afhandlinger af Professor David, Grev Holstein, Professor Sibbern, Candidat B. Einarsson (1801-33), Candidat O. Lehmann, Assessor Ussing og vel endnu Flere, fortjene ligeledes at ihukommes. Af fuldt saa stor Betydning blev dog Schouws „Dansk Ugeskrift," hvori baade han og Clausen og Flere med dem lode deres kraftige Stemmer gjenlyde om Folkets Tarv og Folkets Trang. Særskilt behandlede Captain Tscherning Væbningsforholdene i en Mængde Smaaskrifter, indtil han tvungen maatte gaae til Udlandet (1833). — Men 1834 grundede David Ugebladet „Fædrelandet," hvis Ledelse imidlertid kort efter, da Regjeringen sagsøgte Udgiveren, maatte overtages af den grundige og snilrige **Joh. Hage** fra Stege (1800-37; Overlærer i Roskilde), ved hvis altfor tidlige Død vor unge Journalistik led et Tab, som den ikke havde let ved at forvinde. Allerede forinden havde dog ogsaa Dagpressen begyndt at vinde en Betydning, et Indhold, den hidtil havde savnet. Tilligemed den begeistrede og talentfulde **Orla Lehmann** (f. i Kjøbenhavn 1810), havde den kundskabsrige, trofaste og fordringsløse Candidat **J. F. Giødwad** (f. i Aalborg 1811) sluttet sig til „Kjøbenhavnsposten," hvis Sjæl de i det næste Femaar vare (1834-39). Mere og mere livlig blev saaledes Kampen, og Regjeringen begyndte at ængstes. Den tænkte paa nye Indskrænkninger i vor Trykkefrihed. Da var det, strax efter Nyaar 1835, at Trykkefrihedsselskabet stiftedes, der i „Dansk Folkeblad" aabnede et nyt Organ for de friere Anskuelser og samtidig gjennem offentlige Generalforsamlinger og forskjellige Smaaskrifter udbredte et Kjendskab til og en Interesse for de offentlige Anliggender, som ene er den naturlige Virkning af Kræfternes frie og fornuftige Sammenslutning. — Aarene gik hen, uden at Forholdene synderlig forandrede sig, men med Christian den Ottendes Thronbestigelse bleve Fordringerne hver Dag mere høirøstede og paatrængende, medens Regjeringens Kamp imod dem blev daglig mere bitter og udfordrende. Schouw og Tscherning fortsatte hver sin Kamp;

Clausen stod som sædvanlig sin Ven Schouw tæt ved Siden; blandt deres Medarbeidere skulle vi nævne P. A. Tutein. Men „Fædrelandet" var allerede blevet et Dagblad (Decb. 1839), og det var Giødwad og Lehmann, som væsentlig ledede det, medens Mænd som Procurator B. Christensen, Dispacheur Wessely o. Fl. stode dem troligt bi. Saa begyndte Magister **Ditl. G. Monrad** (f. i Kjøbenhavn 1811) sine „Flyvende politiske Blade," og hans spidse og bøielige Pen satte ligeledes sit Mærke paa „Fædrelandet," ja selv Trykkefrihedsselskabets Folkeblad ledede han i et Par Aar med ligesaa megen Dygtighed som Selvstændighed. Imedens havde den kraftige og djærve Candidat **C. Ploug** sluttet sig til „Fædrelandet," for hvilket fremtidig han og Giødwad stode i Spidsen, hvad de endnu gjøre, og om hvilket vi nys have anført Clausens Vidnesbyrd. Danmarks Frihed og Selvstændighed, Slesvigs Danskhed og Nordens Eenhed vare de tre store Formaal, det navnlig havde viet sine Kræfter. — Endelig optraadte Skomager J. A. Hansen i „Almuevennen" som de ringere Samfundsklassers hensynsløse Talsmand, medens Kjøbmand Kochs Dannevirke, der siden 1838 havde været en uforsagt Grændsevogter mod Syd, fik sig værdige Forbundsfæller i Uhrmager Fischers „Aabenraa Ugeblad" samt i den tydskskrevne Flensburger Zeitung. — Vi troe, at det allerede heraf skal være klart, at vor Dagpresse og dens Ledere have under stramme Baand og streng Forfølgelse: under urimelige Forbud, idelige Beslaglæggelser, stadige Søgsmaal og haarde Straffedomme, udfoldet en Kraft, en Virksomhed, et borgerligt Mod og en levende Fædrelandskjærlighed, der skyede intet Offer, men derfor ogsaa skal tilkjendes en hæderlig Andeel i de tilkæmpede Seire og vundne Fremskridt. — — Pressen stod imidlertid ikke ene i Kampen. Saa godt det var muligt, sluttede ogsaa Borgere sig sammen i Foreninger med statsborgerlige Formaal. Vi have allerede nævnet Trykkefrihedsselskabet; ligeledes den slesvigske Forening med alle dens Aflæggere. Der var visselig endnu mange flere Foreninger at nævne, f. Ex. de forskjellige Landcommunalforeninger; men der er dog navnlig een, som vi paa ingen Maade kunne forbigaae: det er den yngste af dem alle, Bondevennernes Selskab, stiftet i Mai 1846 af B. Christensen, Drewsen, Gleerup, Lehmann, Tscherning o. fl., med **Tscherning** (f. paa Frederiksværk 1793) som Formand. Det var dengang, da Munden var lukket paa samtlige vore Bønder, som ingen Møder maatte afholde, og som dog allerede havde lært at indsee, at der var meget, hvori de stode tilbage, hvori de ligefrem vare forurettede. Da sluttede de nævnte Mænd sig sammen og flere med dem, og ved en klog Organisation skabte de en kraftig Forening, der omfattede en mægtig Deel af Danmarks Bondestand. Hvad dette Selskab har udrettet til at stille Bonden lige med Landets øvrige Borgere, skal sikkerlig seent vorde glemt. Det er indskrevet i en Mængde af Love, ogsaa i Danmarks Riges Grundlov, og med denne skal det leve. Der staaer jo vel endnu Adskillige tilbage; — maatte ogsaa dette vorde vundet med Æren!

491. Allerede i mange Aar havde mægtige Aander arbeidet med Begeistring paa at dæmpe den Tvedragt, som i Hundredaar havde sønderslidt Nordens Stammer. Denne Stræben efter Enighed og Eenhed havde visselig aldrig ganske savnet sine Talsmænd; man fandt dem midt under Kampens vilde Bulder, man fandt dem endnu i de bodeste Tider. Med nærværende Hundredaar blev Eenhedstanken dog stedse livligere og almindeligere. Oehlenschläger, Grundtvig og Steffens, Blicher, Ingemann og Hauch, Geijer, Afzelius, Atterbom og Tegnér, og mange Flere med dem, stræbte ved Harpens Toner, ved Talens Ild, ved Forskningens Klarhed og Fremsynets Alvor at fremkalde et naturligt Brodersind, hvor hidtil Hadets Fakkel havde blusset; og det var vor Tid, som saae de ædle Bestræbelser lykkes. — I Lunde Domkirke satte Tegnér Laurbærkrandsen om Oehlenschlägers Tinding, og hele Norden tiljublede ham sit Bifald. I Tidsskrifter saae man hyppigere og hyppigere en Samvirken mellem Nordens Lærde, og det var allerede kjendeligt, at der fandt et livligere Udbytte Sted af de forskjellige Landes boglige Frembringelser. Da sendte en norsk Læge, den unge, for tidlig afdøde **C. A. Egeberg**, en Indbydelse til samtlige Nordens Læger og Naturforskere; og selv saa ubekjendt et Navn var mægtigt nok til at trænge igiennem. I Gøtheborg, i den By, som Gustav Adolf grundlagde i den Tanke, at det var til Nordens fælles Hovedstad, han lagde Grundstenen, samledes nu (Juli 1839) paa Egebergs Indbydelse Agardh, Berzelius, Fries og Nilsson med Hansteen, Schouw og H. C. Ørsted, samledes til et videnskabeligt Fostbroderskab; og de skandinaviske Naturforskeres Selskab blev grundet med det Samme. Siden har det skiftesviis holdt sine Møder i Nordens tre Hovedstæder. — Det var dog hidtil kun hos Individer, at Nordens Eenhed var vaagnet til fuld Bevidsthed; Folkets store Mængde var endnu temmelig uberørt, eller dog kun beaandet af uklare Forestillinger. Da grebe de Unge den Fane, som var plantet af de ældre Mærkesmænd, grebe den med ungdommelig Ild og svang den med ungdommeligt Seiershaab. Og i et Nu var Seieren deres: den skjønneste, som er vundet under en jordisk Fane, der dog visselig var udfoldet i Himmelens Navn. Siden den Tid, da Vinteren ved Nyaar 1838 lagde sin Iisbro over Øresund, havde Lunds og Kjøbenhavns Studenter pleiet jævnlige Samqvem med hinanden; nu fattede de den stolte og dristige Beslutning, i Forening at aflægge Upsala Studenter et Besøg, for med det Samme at erobre Upsvearne for Eenhedstanken; og de udførte den (1843). — „Længe var Nordens herlige Stamme spaltet i trende syguende Skud," havde **C. Ploug** et Par Aar tidligere sunget; men han havde tilføiet: „Atter det Stilke bøier sig sammen; engang i Tiden vorde det Eet!" Og naar dette skeer, „Da skal det frie, mægtige Norden føre til Seier Folkenes Sag!" Den Vise havde slaaet igiennem som knap nogen anden, og nu blev han Upsalatogets lykkelige Fører. Over Kalmar og Stokholm til Upsala var den hele Færd et Seierstog, som rev Ældre og Yngre med sig. Det var paa

Upsala Thinghøi, at Ungdommen indgik Fostbroderskabet, men iblandt de Ældre, som stode velsignende hos, var ogsaa den ædle Geijer, maaskee vor største Historieskriver paa ny Regning; og saa vilde Tilfældet, at dette Forbund netop skulde vorde afsluttet paa den Dag, som i Sverrig er Gustav Vasa helliget (6. Juni). — Efter Hjemkomsten vilde Upsalafarerne stiftet det skandinaviske Samfund, hvad Regjeringen imidlertid forbød os. Da var det, at **Clausen** traadte til, og det var nærmest ham, hvis Anseelse vi skyldte, at Skandinavisk Selskab ikke gik den samme Vei som Samfundet. En lignende Forening stiftede man i Upsala. — To Aar senere besøgte Upsala og Christiania Studenter dem i Kjøbenhavn og Lund, og det blev atter kundbart, at den store Tanke var i sin Skjønhed gaaet op for Byernes som for Landets Befolkning. De Fremmedes Indtog i Kjøbenhavn var saa storladen en Fest, at vi sjelden eller aldrig havde seet dens Mage, og Borgernes Gjestfrihed var ligesaa hjertelig som den var frivillig. Men til Festen i Dyrehaven befordrede Omegnens Bønder os frit, og om det saa var Bommanden, vilde han ingen Bompenge have af det mægtige Vogntog. Paa dette Tog var ogsaa Afzelius med, Sagohäfdernes elskelige Forfatter; men det var det første, i hvilket samtlige Nordens Høiskoler deeltoge. — Tre Aar senere var et nyt Møde aftalt i Christiania, men Danskerne fik Forfald ved Oprørets Udbrud, og Normænd og Svenskere fandt det sømmeligere at blande Blod med de danske Brødre i Sundeved, end at glædes ved Viin i Gildesgaarden. Løftets Bæger fra Upsala Thinghøi havde krævet en hurtigere Indfrielse, end de Fleste havde anet. Løvenskjold, Leijonhufvud, Sommelius og mangen en anden Ædling havde allerede betalt det med sit Hjerteblod. — Ogsaa de to følgende Aar holdt Krigen de Danske hjemme. Men Freden var neppe sluttet, før Svensker og Danske i Forening, med gamle Grundtvig midt imellem sig, gjestede Norge (Juni 1851), hvor ikke blot Hovedstadens Beboere, men Ringerigets Bønder tillige, godtgjorde det til fuld og uomstødelig Vished, at Nordens Eenhed var feiret, feiret imellem Klipperne som imellem Sundene, feiret ved Nordens Ungdom, der ligesaa kjærlig og trofast som ildfuld og dristig betraadte de ubanede Veie, som de Bedste og Ædleste i Folket havde anviist den, fordi de saae og vidste, at der dog maatte være Vei at finde. — Og den fandt Veien. Hvem mindes ikke Storthingets Pengebevilling til mulige krigerske Rustninger? Hvem mindes ikke Forslaget paa den grundlovgivende Rigsforsamling, at enhver Svensker og Normand som saadan skulde have Indfødsret i Danmark? et Forslag, som, hvis det strax var afstemt, vilde have faaet et Overtal for sig, der grændsede nær til Eenstemmighed, men som alligevel maatte strande paa sneverhjertede diplomatiske Hensyn. Hvem mindes endelig ikke, at Sverrigs og Norges Konge, **Oscar den Første**, under Studentermødet i Christiania lod samtlige Deeltagere indbyde til sit festlige Slot, skjøndt han selv var fraværende? Og da Nordens Naturforskere næste Maaned (Juli 1851) vare

samlede i Stokholm, da fik den nordiske Eenhedstanke sin første kongelige Indvielse. Oscar indbød Naturforskerne til sit Slot Drottningholm, og under Festen holdt han følgende Tale: „Vore danske Brødre have nys bortlagt Sværdene og de laurbærkrandsede Skjolde efter en ligesaa ærefuld som seierrig Kamp; de have, og det visselig ikke forgjeves, viist Norden, at ingen Opoffrelser ere for store, ingen Lidelser for svære, naar det gjelder om at hævde sin Selvstændighed. Til de nordiske Folks allerede hæderkronede Saga have de føiet nye og uforglemmelige Blade. Fred over de Faldnes Støv, Velsignelse over deres trofaste Heltemod! Med Følelse af Høiagtelse og med broderlig Deeltagelse udbringe vi Svensker og Normænd et Leve for det ædle danske Folk og for den tappre danske Hær! Det gaae dem vel!" — Den ene af vore Konger har allerede aabenbar sluttet sig til Folkenes Eenhedsstræben. Hans danske Grande, Kong Frederik, skal visselig heller ikke svigte, naar Leiligheden er der. Men vore Sletter og Dale skulle aldrig oftere farves af kostbart Broderblod. De skulle kun gjenlyde af broderlig Kjærlighed. — Dette er den nye Tids Erobring, som vi skulle fastholde, og vore Børn i de seneste Led efter os!

---

492. **Christian den Ottende** var først gift med **Charlotte Frederikke** af Meklenborg-Schwerin (1784-1840), men efter tre Aars Forløb blev dette Ægteskab hævet (1809). Prindsessen boede siden en Deel Aar i Horsens, men drog saa til Rom, hvor hun døde. — Inden han drog til Norge, forlovede han sig dernæst med **Caroline Amalie**, en Datter af den oftere omtalte Hertug Frederik Christian af Augustenborg og Frederik den Sjettes Søster, Prindsesse Lovise Augusta. Hun er født i Kjøbenhavn 28. Juni 1796, og var endnu ikke nitten Aar gammel, da hun blev Hustru (22. Mai 1815). I henved 33 Aar levede hun et saare lykkeligt, desværre barnløst, Ægteskab med sin Husbonde, og det kan vel være, at der ved den stille Arne boede en sandere Glæde for dem begge end i Larmen af det pragtfulde Hof. Dog, ei engang en Konges Huusliv tilhører Historien. Vi vende os til Kong Christians sidste Dage. — Den Modtagelse, hans aabne Brev fandt iblandt Tydskerne, var ham upaatvivlelig i høi Grad uventet. De holsteenske Stænder klagede over det til Forbundsforsamlingen, og gik saa fra hinanden. De slesvigske ligesaa. Hos de høieste og laveste Embedsmænd kundgjorde der sig saa trodsig, saa oprørsk en Stemning, at selv den mildeste Hersker maatte skride ind, hvis han vilde bevare sin Agtelse. Thi det blev ikke ved en Stemning alene: Stemningen blev til Handling, og den ene lovløse Handling afløste den anden, mens man ved alle mulige Midler, som en kraftig og klog Organisation gav forøget Betydning: ved den frækkeste Misbrug af Pressen, ved festlige Optog, ved store Folkemøder, aabenbare Bestikkelser osv., stræbte at drage Menigmand til sig. Da fjernedes Statholderen fra sin Post og med ham forskjellige andre Pladsmænd. — Men Regjeringen blev ikke staaende ved det Negative;

det er af mere end een Beslutning klart, at det endelig var gaaet op for Kongen, at det var hans Pligt at støtte Danskheden i dens Kamp mod Forræderiet og Tydskheden. Derfor skulde der oprettes et dansk Seminarium i Jonsbæk; derfor skulde Skolen i Haderslev gjøres til en dansk Latinskole; derfor bestræbte man sig, om end ikke altid med lige Held, for at finde danske Mænd til danske Embeder. Vi skulle nævne et Exempel, som ikke kan være ret mange bekjendt: Als Bispestol og Døby Præstekald vare samtidig ledige (Nyaar 1848). Da kaldte Kongen en Mand til sig, som var tilstrækkelig prøvet igjennem mange Aars Kampe, og raadførte sig med ham om disse Embeders Besættelse. „Jeg vil have Mænd, som jeg kan lide paa, danske Mænd; og De veed, at Biskoppen paa Alz har en meget farlig og vanskelig Stilling." Der blev nævnet to Mænd. „Og dem indestaaer De mig for?" „Som for mig selv." „Ja for man har før givet mig Tydskere, hvor jeg vilde have Danskere, men man skal ikke oftere skrive mig et X for et U!" — Af det samme Hjertelag maa den Beslutning være udgaaet, ifølge hvilken der af det nedlagte Sorø Academi efter Samraad med Grundtvig skulde opstaae en dansk folkelig Høiskole. Resolutionen desangaaende var allerede afgivet (31. Decb. 1847), men den kom aldrig til Udførelse. Thi faae Dage efter blev Kongen syg, og efter fjorten Dages Svæven imellem Liv og Død udaandede han 20. Jan. 1848, Kl. 10 om Aftenen.

„Han gik til Himlens Sale, med Kongerne at tale,
De mægtige, de stærke, med Løvens Skjoldemærke;
De vise og de gode, Kong Fredrik og Kong Frode."

Men naar saa Tyre spørger ham, om han holdt hendes Hegn vedlige, da ville vi lade ham svare med Digteren:

„Ak, Tiderne var onde! jeg bødede, som jeg kunde.
Kong Valdemar! Du kjender den Svig af nære Frænder.
Niels Ebbesøn! Du mindes, hvor haarde Halse findes.
Kong Fredrik og Kong Frode! tung Arv I efterlode:
I Kronen var en Revne; jeg loddede efter Evne."

Den Throne, han besteg, var en smilende Blomsterhave, som gyngede paa Kanten af Vulkanens Afgrund; og paa Rigsæblet, der rakte ham, var den ene Side udhulet af Forræderiets Orm. Han bragte vel ikke Kongeskibet i nogen roligere Havn, i de otte Vintre, han stod for Styret; han havde ikke klaret nogen af Klipperne, der omspændte dets Farvande; men det er sagt og troet, og vi troe det gjerne med, at han i sin Dødsstund hviskede et kongeligt Ord i sin Søns Øre om at styrke sit Folk ved at udvide dets Selvbestemmelse.

---

493. Skal et Folkeliv foryngeš og forædles, da hjelper det kun lidet, at man fæster Blikket paa de Voxne, naar man overseer de Unge og Spæde; heller, hvis galt skal være, maa man lade de Gamle skjøtte dem selv og med udeelt Opmærksomhed anvende sin Kraft paa at udvikle og forædle de Unge. Vor Samtid har indseet

dette: den oversaae ikke de Mindste og Yngste, oversaae end ikke de Fattigste og Usleste. Brødrene Reventlovs Fortjenester af Skolevæsenet have vi tidligere omtalt; ligeledes Præsten Masmann, Søndagsskolernes Stifter. Vi kunde til disse føie Grev F. A. Holstein og mangen anden Ædling; vi kunde ogsaa nævne en Deel Foreninger af heel forskjellig Natur, der dog alle have det tilfælles, at de efter Evne ville reise, hvad der er bøiet og forladt, ja selv hvad der kaldes „moralskfordærvet." — Men iblandt dem, som toge det ringe og fattige Barn under sin beskyttende Varetægt, skulle vi med særlig Glæde fremhæve en Qvinde: Kong Christians Enke, Danmarks Enkedronning **Caroline Amalie.** From som en Christinde, trofast og kjærlig som en Danneqvinde, følte hun tidlig for Hytternes Elendighed, og „med Hjertets oplyste Øine" udfandt hun det Middel, som hun ikke tøvede med at anvende. Af sine egne Midler oprettede hun forskjellige Asyler, hvori de fattige Forældre kunde indsætte deres ubevogtede Smaabørn, medens de selv vare beskæftigede med de mangehaande Arbeider, der skulde yde dem det daglige Brød. Med Omhu sørgede hun for Valget af Bestyrerinder til disse Asyler, at ikke Gift skulde blive indgivet de Smaae istedenfor god og sund Næring; og tidt og gjerne besøgte hun dem selv for at kunne følge de kjære Stiftelsers Udvikling og indvirke heldbringende paa dem. Hun trættedes heller ikke gjennem Aarene: selv under Krigen, da hendes Indtægter mindskedes, vedblev hun med store aarlige Udgifter at vedligeholde sine Asyler, til hvilke hun endog havde føiet Asylskoler, hvori de ældre Børn kunde overgaae, naar de vare modnede til en rigeligere Underviisning. Og hun vedbliver saaledes endnu. Men trindt i Landet fulgte man hendes ophøiede Exempel: i de fleste af vore Kjøbstæder, ja selv i enkelte af de større Landsbyer, har man oprettet saadanne Stiftelser, af hvilke der med Guds Hjelp alt mere og mere skal udgaae en Slægt, som under Livets bittre Kampe vil mindes, at i dens tidlige Barndom kom opoffrende Kjærlighed den imøde.

---

494. **P. L. Møller** (f. i Aalborg 1814; Cand. philos.) er bekjendt som Forfatter til en Mængde lyriske, satiriske og andre Smaadigte. Af hans øvrige Virksomhed skulle vi fremhæve en Deel velskrevne „Digterskildringer," Biographier osv. I en Række af Aar har han opholdt sig først i Tydskland, siden i Frankrig. — **M. A. Goldschmidt** (f. i Nestved 1819; Cand. philos.) drog først Opmærksomheden paa sig som „Corsarens" vittige Udgiver. Siden viste han sig som Digter i Novellen „En Jøde." I „Nord og Syd" har han lagt en ganske ualmindelig stilistisk Færdighed for Dagen. Vi have neppe nogen anden Forfatter, hvis legende, spillende og underholdende Pen behandler de forskjelligste Æmner med den Letbed, Skjønhed og Afvexling. Kun savner han Alvor og Troskab. — **H. P. Kofoed-Hansen.** (f. paa Aastrup 1813; Præst i Haderslev) udgav Dialoger og Skizzer samt flere dybt psychologiske Fortællinger, f. Ex. „Liv af Død." Ogsaa som

Taler fortjener han Anerkjendelse for den christelige Aand og det varme Fædrelandssind, der betegne ham. — **H. V. Kaalund** (f. i Kjøbenhavn 1818) lagde sig først efter Billedhuggerkonsten, siden efter Malerkonsten. Hans lyriske og episke Digtninger havde en afgjort nordisk Tone, og blandt hans Fabler findes der mange, som ere særdeles lykkede. — **Chr. K. F. Molbech** (f. i Kjøbenhavn 1821; en Søn af Historikeren) er nu Professor i dansk Sprog og Literatur ved Kieleruniversitetet. Af hans tidligere lyriske Digte udmærke flere sig ved Billedrigdom og Farvepragt. Senere har han givet os forskjellige dramatiske Arbeider, i hvilke dog de lyriske Partier turde være de heldigste. Ogsaa har han gjort sig fortjent som Dantes smagfulde Oversætter. — **C. Ploug** (f. i Kolding 1813; „Fædrelandets" Redacteur) var først bekjendt for sine lystige Studenterviser samt for sine livlige, vittige og bidende Studentercomedier, af hvilke sidste dog ingen ere trykte. Senere har han høstet almindeligt Bifald for en Mængde kraftige lyriske Sange, der aande en glødende Fædrelandskjærlighed samt et varmt Fribedssind. — **P. A. Thisted** (f. i Aarhuus 1815; Adjunct ved Realskolen sammesteds) har i de sidste ti Aar været en saare frugtbar Forfatter, hvis Reiseerindringer, Livshistorier osv. udmærke sig ved et malende Sprog, der dog hellere fordyber sig i Egne og Situationer, end det skrider rask frem gjennem en kraftig og underholdende Handling. Hans „Danmark bestaaer" er en Række dramatiske Scener med Liv og Poesi, affattede i saa dansk et Sprog, som man ellers vanskelig skal finde hos ham, ja vanskelig selv hos de bedre af vore danske Forfattere. — **Fr. Smith** (f. i Roskilde 1813; Præst i Aarhuus) hører visselig til vore mindst frugtbare Forfattere, men derfor dog ingenlunde til dem, i hvis spredte Digtninger der er mindst af Poesi. — **Chr. Juul** (f. i Kjøbenhavn 1813; Cand. philos.) har allerede i flere Aar været en af vore flittigere Lyrikere; har desuden gjort sig bekjendt som Romanforfatter, æsthetisk Kritiker osv.

Neppe har dog nogen af vore yngre Digtere i den Grad vendt Blikket paa sig som **Jens Chr. Hostrup**. Født i Kjøbenhavn 1818, blev han 1837 Student og 1843 theologisk Candidat. Allerede forinden havde han afløst Ploug, eller kæmpede dog med ham om Forrangen, som Studenternes Digter. I hans Viser var der snart en utvungen Lystighed, snart en kraftig og eiendommelig Lyrik, og hans morsomme Comedier gjorde almindelig Lykke, selv udenfor den snevrere Studenterverden. Nu traadte han offentlig frem som dramatisk Forfatter, og paa det kongelige Theater bleve flere af hans Stykker til de mest yndede, ligesom de gik samtlige Provindsthеatrene rundt, ja gik til Norge og Sverrig med. Forfatteren turde vel endog være nok saa populær i Norge som i Danmark, idetmindste har man bistoppe fundet saa norsk en Opfatning af Livet og Naturen i hans „Mat mellem Fjeldene," som var den udgaaet af en norsk og ikke af en dansk Digtersjæl. Men herimod kan man vel nok paastaae, at i den sidste Snes Aar har Ingen lovet os saa rig en dramatisk Fremtid, hvilket bliver

saameget glædeligere, naar man mindes, at faae iblandt vore Digtere turde være mere hjemlige, mere danske. 1852-53 gjorde han med offentlig Understøttelse en Romerreise. — **Peter Faber** (f. i Kjøbenhavn 1810; Justeermester) gik samme Vei som Ploug og Hostrup og grundede i de samme Kredse sin tidligste Berømmelse. Der er hidtil dog forholdsviis kun lidet af hans Digtning blevet den større Almeenheds Eiendom; men een Vise har han skrevet, som alt paa sjette Aar har baade gaaet og gjeldt for Folkesang fra Nordcap indtil Eideren, fra Upsala indtil Stat og Blaavandshuk, og som alene skal være tilstrækkelig til at bevare hans Digternavn, saalænge Danmark vil mindes sin Kamp og sin Frihed. Det er Visen om den tappre Landsoldat, der „drog afsted," for at „offre Liv og Blod for gamle Dannebrog" og trøstede sig over Tanken, at han mulig ikke atter vendte tilbage til sin „gamle Fa'r og Mo'r," med den Bevidsthed, at han havde holdt sit Løfte. Det er den Vise, med hvilken vore røde Drenge stormede de fjendtlige Batterier og uimodstaaelige reve Æren og Seieren med sig. — **Erik Bøgh** (f. i Kjøbenhavn 1822; forhen Skolelærer i Fuglebjerg) er en frugtbar dramatisk Forfatter, men sin egentlige Styrke har han i den comiske Fortælling, og som Visedigter turde han for Øieblikket neppe have sin Sidemand hos os, endmindre sin Overmand. — **Joh. Fibiger** (f. 1821; Hospitalspræst i Haderslev) skylde vi forskjellige bibelske Dramaer med en eiendommelig Poesi og østerlandsk Farvetone. — Som ualmindelig smagfulde og poetiske Oversættere nævne vi: **Mart. Hammerich** (f. i Kjøbenhavn 1811; Bestyrer af Borgerdydskolen paa Christianshavn) og **Edv. Lembcke** (f. i Kjøbenhavn 1815; Conrector i Haderslev), den første fra Sanskrit, den anden navnlig fra Engelsk (Byron). De ere tillige bekjendte som særdeles dygtige Skolemænd. Endnu fortjener Hammerich Paaskjønnelse for sin kraftige og besindige Kamp for vort Modersmaals Reenhed.

---

495. Af Sprogmænd skulle vi nævne: Islænderen **K. Gislason** (f. 1808; Lector i de oldnordiske Sprog ved Kjøbenhavns Universitet). Um frum-parta Íslenzkrar túngu í fornöld er et berømt Værk, ligeledes hans store Dansk-islandske Ordbog. Desuden har han besørget fortrinlige Udgaver af forskjellige islandske Sagaer osv. — Islænderen **J. Sigurdsson** (f. 1811; Archivar i det nordiske Oldskriftselskab) reiste 1841 til Sverrig for at undersøge de i Stokholms og Upsala Bibliotheker opbevarede Haandskrifter vedkommende den islandske Literatur. Desuden er han Medarbeider i Regesta Diplomatica, Medudgiver af Ny Félagsrit osv. Til hans store og betydningsfulde literære Virksomhed skulle vi lægge hans statsborgerlige Fortienester som frisindet Medlem af Islands Althing; navnlig var han 1851 Hovedet for den „Opposition," hvis Fordringer om Islands Frihed og større Selvstændighed fandt saa unaadig en Optagelse hos Regjeringen. — **P. G. Thorsen** (f. i Varde 1811; Universitetsbibliothekar) er ingen Islænder som hans nysnævnte Venner, men turde

dog ikke staae langt tilbage for nogen af dem i Kjendskab til dettes Oldsprog og dettes Literatur. Desuden har han med særlig Flid lagt sig efter vor Runeliteratur, med hvilken han sagtens er fortroligere end nogen anden Nulevende. Af vore gamle Provindslove har han paabegyndt en omhyggelig Udgave. — **J. Levin** (f. i Randers 1810; Cand. philos.) har ikke saaledes studeret vort Oldsprog. Til dansk Sprog derimod, saaledes som det har formet og udviklet sig fra den Tid, da Pressen først begyndte at røre sig hos os, og indtil vore Dage, har han i sin „Lydlære" og „Kjønslære," i forskjellige Kritiker, Afhandlinger osv. godtgjort saa fortroligt et Kjendskab som kun Faae. — **N. L. Westergaard** er født i Kjøbenhavn 1815. Student blev han 1833 og kastede sig strax over den indiske Philologi, for hvis Skyld han 1838-39 gik til Bonn, Paris, London og Oxford. Med offentlig Understøttelse gik han dernæst 1841 Søveien til Indien og Persien, hvorfra han 1844 hjemvendte over Tiflis, Moskow og Petersborg, og blev strax Lector ved Universitetet, næste Aar Professor, i den indisk-orientalske Philologi og Literatur. Hans forskjellige Arbeider, navnlig i den indiske Literatur, have længst vundet ham et berømt Navn i den lærde Verden; men ogsaa vor Oldliteratur har han omfattet med Kjærlighed og blev derved istand til tydeligere at paavise Forbindelsen mellem Sanskrit og Islandsk. I Forening med Gislason, N. M. Petersen, Thorsen og forskjellige andre stiftede han 1847 det nordiske Literatursamfund. — **J. L. Ussing** (f. i Kjøbenhavn 1820; Professor i den græske og romerske Philologi og Archæologi) besøgte Grækenland med offentlig Understøttelse 1844-46. Hans Stilling fører det med sig, at han væsentlig maa beskæftige sig med den græske Philologi; men af de Prøver at dømme, som han alt har offentliggjort, ere vi udentvivl berettigede til at vente noget ganske Ualmindeligt af ham som kyndig og smagfuld Konstarchæolog, naar kun de ydre Betingelser ikke altfor meget maae hæmme hans aandrige Forsken.

496. Ogsaa vor Historieforskning og Historieskrivning kan glæde sig ved en Tilvæxt af nye og friske Kræfter. **Casp. Wegener** (f. 13. Decb. 1802) er en Præstesøn fra Gudbjerg og blev 1821 Student, 1828 theologisk Candidat. Allerede forinden (1826) var han bleven Adjunct i Sorø, hvor han fik Historie og Geographi som Underviisningsfag, blev Overlærer, tog Doctorgraden og blev endelig Lector ved Academiet. Som saadan udgav han sit bekjendte Skrift „Om Carl Danske, Greve af Flandern" (1839) samt den endnu mere bekjendte „Krønike om Kong Frederik og den danske Bonde" (1843), et af Landhuusholdningsselskabet kronet Prisskrift, der fremkaldte et Liv, et Røre i hele vor Bondestand, som i umindelige Tider intet andet Skrift. Et Par Aar senere udkom hans „Anders Sørensen Vedel, kongelig Historiograph," og havde han slet intet Andet leveret, havde det ligefuldt været sømmeligt, at han nu selv (1847) blev kongelig Historiograph. Næste Aar blev han tillige Geheimearchivar, og i de

følgende Aar hædredes han med den ene Æresbeviisning efter den anden, af sin egen Konge, af vore Nabofrænders Konge, af videnskabelige Selskaber osv. Han har i disse Aar ogsaa udfoldet en mægtig Virksomhed til at godtgjøre Slesvigs evige, statsretlige Forbindelse med det øvrige Danmark; paavise vor Landshøihedsret over det gamle Rendsborg paa Eiderøen; udrede Kilden til og Sammenhænget med det holsteenske Oprør; klare Danmarks Historie i hele det nærværende Hundredaar osv.- Samtidig maatte han anstille de forskjelligste Undersøgelser for Regjeringen og deeltage i Udarbeidelsen af flere offentlige Documenter. Tilsidst bragte dog hans Fædrelandssind ham en Regjeringstiltale (Novb. 1852), idet Januarministeriet fandt det baade forsvarligt og nødvendigt paa denne Maade at imødegaae hans grundige Paaviisning af det Farlige og Uforsvarlige i det Tillæg, Regjeringen i Arvebudskabet havde givet de afsluttede Tractater. — **Fred. Hammerich**, en Broder til Skolemanden (f. i Kjøbenhavn 1809; residerende Capellan ved Trinitatis Kirke) beskrev os Danmarks Tilstand i Valdemarernes Tid og i Unionstiden; skildrede os ligeledes Christian den Anden i Sverrig og Carl den Tiende i Danmark. Han havde forberedet sig til disse Arbeider ved et flittigt Kildestudium, og fremstillede os nu sit Udbytte med en svulmende, en yppig Pensel. Som Feltprovst havde han dernæst Leilighed til at see vor Heltekamp paa nært Hold, og Begyndelsen af den beskrev han os i „Skildringer fra den slesvigske Krig," paa hvilke fulgte „Det tredie slesvigske Felttog," der, mene vi, turde være hans bedste historiske Arbeide. — En Modsætning til ham er Professor **Ferd. Allen** (f. i Kjøbenhavn af skotsk Herkomst 1811; Docent i Historie ved Universitetet), hvis „Haandbog i Fædrelandets Historie," et af Efterslægtsselskabet kronet Priisskrift, siden 1840 har oplevet fire store Oplag foruden de tydske Oversættelser. Han er grundig og flittig, men er saa fjern som muligt fra Hammerichs Farvepragt. I den slesvigske Sag har han givet vakkre Indlæg, og forhaabentlig kunne vi snart imødesee fra ham en Mængde Oplysninger til Christian den Andens Historie, som han i betydeligt Omfang har sammensamlet fra vore egne og forskjellige fremmede Archiver. — Hans Collega ved Universitetet, Professor **Fred. Schiern** (f. i Kjøbenhavn 1816), behandlede med Liv og Lethed en Mængde forskjelligartede historiske Emner. Exempelviis skulle vi nævne: Et nordisk Sagns Vandringer; Om Historieskrivningens Udvikling og nærværende Standpunkt; Om Udvandringerne fra Normandiet til Italien og Normannernes første Erobringer sammesteds; Absolutismens historiske Udvikling osv. Senest (1851) har han paabegyndt et udførligt Værk om „Europas Folkestammer," der selv af saadanne, som ingenlunde ere enige med ham i alle de store Enkeltheder, er blevet anerkjendt baade som høist fortjenstligt og ualmindelig underholdende. — **Th. H. Erslew** (f. i Randers 1803; ansat i Cultusministeriets Archiv) udarbeidede „Almindeligt Forfatterlexicon for Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande," der medtager samtlige de Forfattere, som endnu

levede ved Begyndelsen af 1814, og gaaer indtil nærværende Tid. Det slutter sig nær til Nyerups Lexicon, men udmærker sig fra dette ved en langt større Udførlighed og Righoldighed samt ved en fuldstændig wormsk Nøiagtighed og Paalidelighed. — **J. J. A. Worsaae** (f. i Veile 1821) fik allerede 1842 offentlig Understøttelse til at foretage en antiqvarisk Reise i Sverrig og Norge og har senere paa samme Maade bereist det Meste af Tydskland og Schweitz samt England, Skotland, Irland og Frankrig. 1847 blev han Inspecteur over de antiqvariske Mindesmærker i Danmark samt Medlem af Commissionen for Oldsagers Opbevaring. Allerede ved „Danmarks Oldtid, oplyst ved Oldsager og Gravhøie“ (1843) gjorde han Opsigt hos vore nærmere og fjernere Slægtninger i Nord, Syd og Vest. Sin Anseelse vedligeholdt og forøgede han ved: Runamo og Braavalleslaget; Blekingske Monumenter fra Hedenold; Dannevirke, Danskhedens gamle Grændsevold mod Syden; „Om Dannebrog,“ vort gamle Rigsbanner osv. Med Normanden P. A. Munch kom han samtidig i en længe fortsat Kamp i Anledning af dennes sælsomme Paastand om en forhistorisk tydsk Befolkning i Danmark; og „Jyllands Danskhed“ forsvarede han dernæst mod Tydskeren Grimm. Hans Hovedværk bliver turde imidlertid være: „Minder om de Danske og Normændene i England, Skotland og Irland“ (1851). — **N. Kall-Rasmussen** (f. i Kjøbenhavn 1816; Registrator i Geheimearchivet) har umiddelbar kun udfoldet en temmelig indskrænket Forfattervirksomhed, men turde ligefuldt være enhver nordisk Historiker velbekjendt for sit grundige og omfattende Kjendskab navnlig til vor Middelalder; og middelbar har han havt en betydelig Indflydelse paa de fleste af vore nyere historiske Arbeider ved de righoldige Bidrag, han med stor Velvillie har ydet Forfatterne. — Endnu har Adjunct J. P. F. Koenigsfeldt i Frederiksborg leveret forskjellige større genealogiske Tabeller, som fortjene megen Paaskjønnelse for den Flid og Nøiagtighed, hvormed de ere udarbeidede; ligeledes Erkebispe- og Bisperækker for hele Danmark. T. Becker, tit. Professor, har ogsaa leveret forskjellige historiske Arbeider, iblandt hvilke vi særlig skulle fremhæve nogle livlige Skildringer af en Mængde danske Herregaarde. — Af Jurister skulle vi nævne: **A. V. Scheel** (f. i Stavanger 1799; Justitsminister) og **C. C. Hall** (f. paa Christianshavn 1812; constitueret Generalauditor), der begge særlig have lagt sig efter Romerretten, i hvilken den sidste har udarbeidet en omfattende Lærebog (1851), medens den første bearbeidede forskjellige Partier i vor Militærret, og 1851 forelagde Rigsdagen et godt og fuldstændig loyalt Udkast til en Rigsret; — samt Professor **A. F. Krieger** (f. i Kolbjørnsvig af dansk Æt 1817), der var Ordfører for Grundlovsudvalget under den grundlovgivende Rigsforsamling; — og Candidat **Hother Hage** (f. i Stege 1816; Broder til Kjøbmanden og til Overlæreren), der har havt en ikke ringe publicistisk Virksomhed, men dog navnlig har gjort sig fortjent ved sin udholdende Bestræbelse for at skaffe Nævninger Anerkjendelse og Indgang hos os. — Giver **Vilh.**

Sponneck (f. i Ringkjøbing 1815; Finantsminister) henvendte først Opmærksomheden paa sig ved sit dygtige Skrift „Om Toldvæsen i Almindelighed og det danske Toldvæsen i Særdeleshed" (1840).

---

497. Iblandt vore yngre Geistlige er der vel neppe nogen, der har vundet den Indflydelse, endog vidt udenfor det snevrere Fædrelands Grændser, som **Vilh. Birkedal.** Født paa Møen 1809, blev han Student 1829 og Candidat 1834. Tre Aar senere blev han Catechet i Ringkjøbing, var dernæst i otte=ni Aar Præst paa Jyllands Hederyg, men kaldedes 1849 til Præst i Ryslinge. Han tog levende Deel i Sogne= baandssagen, Ritualsagen og samtlige de øvrige Spørgsmaal, der bevægede vor Kirke, men sin Betydning har han dog nærmest som Taler. Først udgav han en Postille (i Forening med **J. F. Fenger**), der indeholdt Bidrag i rig Afverling fra et større Antal af vore strengt orthodoxe Præster. Dernæst udgav han en Aargang af sine egne Prædikener: „Synd og Naade," som i et Par store Oplag er gaaet hele Norden over, og navnlig i Danmark og Norge turde hen= høre blandt de mest skattede Opbyggelsesskrifter baade for Læge og Lærde. Der er en Troesfylde i ethvert af de veltalende Ord, som Hjertet lægger ham paa Læberne, men han kjender heller ingen anden Vei fra Synd til Naade end gjennem Daab og Tro. — Nær og nær= mest staaer ham vel Præsten i Vilstrup, **Fr. Boisen** (f. i Vesterborg 1808; en Søn af Biskoppen). Ogsaa ham ligger Hjertet paa Læ= berne i et vinget Ord, der atter veed at bane sig Vei til Hjerterne, og baade som christelig Præst og dansk Folketaler har han i mange Aar udøvet en mærkelig Indflydelse, tidligere nærmest i det sydvestlige Sjælland, nu fornemmelig i det nordøstlige Sønderjylland, hvorfra dog ogsaa hans „Budstikke" gaaer Landet rundt. — **J. Paulli** (f. i Kjøbenhavn 1809) blev Slotspræst i en Alder af otteogtyve Aar, og tre Aar senere tillige Hofpræst. Han staaer Mynster ulige nærmere end nogen af de nysnævnte, men allerede som ung Catechet vandt han et Ry for sin ualmindelige geistlige Veltalenhed, og det har han vedligeholdt gjennem de skiftende Tider, vedligeholdt i en Hovedstad, hvor der under hele hans Embedstid har været en ganske anden Næ= ring for det kirkelige Liv, end da hans Forbillede for fyrretyve Aar siden maatte gjenvække det. — Præsten **Mau** i Skjellerup, forhen i Haarsløv, har ikke alene udgivet en „Evangelisk=christelig Postil," men er tillige den fortjente Udgiver af Tidsskriftet „Christelig Samler." De Taler, **Hammerich** udgav som Feltpræst, vandt et mere end almindeligt Bi= fald, og hans Deeltagelse (med J. F. Fenger o. fl.) i Udgivelsen af Roskilde Convents Psalmebog fortjener altid Menighedens Paaskjøn= nelse. **Aug. Graae** var længst anseet som en saare dygtig og begavet Lærer, inden han 1851 modtog den betydningsfulde Ansættelse som Præst for den frie danske Menighed i Flensborg. — Endnu skulle vi nævne: Provsterne V. Bloch i Lønborg og J. Damkier i Kjettrup*, Præsterne N. Blædel ved Almindeligt Hospital, Fr. Helweg i Haderslev,

Andr. Leth i Aabenraa, M. Melbye i Asperup, J. Paludan-Müller i Aalborg og D. Pontoppidan i Ribe; men mene dermed ligesaalidet at have givet nogen fuldstændig Fortegnelse paa de mere bekjendte blandt vore yngre Præster, som vi i en tidligere Fortælling meente at have meddeelt en udtømmende Liste paa de mere fremragende fra en noget ældre Tid, og havde dog forbigaaet baade Agerbek i Østerhæsinge, Busck i Brøndbyøster og sagtens forskjellige andre. — De theologiske Candidater C. J. Brandt og R. T. Fenger fortjene ikke alene Tak af vor Kirke for Udgivelsen af Dansk Kirketidende, men tillige for Christen Pedersens danske Skrifter. I Forening med Candidat L. Helweg, der har store Fortjenester af vor Kirkehistorie, udgav Brandt endnu „Den Danske Psalmedigtning." Ogsaa var det Brandt og Helweg, som i Forening med J. F. Fenger, F. Hammerich og Mau stiftede Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. — En mere frugtbar, aandrig og indflydelsesrig Forfatter end **Søren Kierkegaard** har det sidste Slægtled dog endnu neppe frembragt os. Han er en Broder til Præsten af samme Navn, fødtes i Kjøbenhavn 1813, blev Student 1830 og theologisk Candidat 1840, men har endnu ikke modtaget nogen præstelig Virksomhed. I sin Magisterdisputats („Om Begrebet Ironi;" 1841) optraadte han som Philosoph, og den næsten talløse Række af tildeels omfattende Skrifter, som vi senere have modtaget fra ham, er deels af philosophisk, deels af theologisk Indhold. Han vil dog ikke udgrunde sin Tro, og endnu mindre vil han igjennem philosophiske Beviisrækker godtgjøre dens Berettigelse. Han er en skarp og aandrig Dialektiker, men han veed godt, at Menneskets Tanker ere ikke som Guds Tanker, veed ogsaa, at sin Tro hverken kan eller skal han begribe; og han skammer sig ikke ved at tilstaae dette. Han troer, fordi han maa troe, skjøndt han fuldtvel erkjender, at al *menneskelig* Klogt maa kalde Troens Gjenstande urimelige (credo, quia absurdum); og han har „forelsket sig i Troen," som han prædiker med en Overbeviisningens Inderlighed, der gjør Hjertet godt. Men Samfundslivet i den hellige „almindelige" Kirke synes saa lidet at være gaaet op for ham, at det snarere synes at være ham imod. Han skriver tykke Bøger, og synes dog hverken at haabe eller ønske mange Læsere; han skriver „Opbyggelige Taler," og synes dog kun at ville tale til een eller to. Han har imidlertid talt til mange Flere, og vidt og bredt turde man alt spore Virkninger af hans Indflydelse. — En saa eiendommelig Aand er alligevel lidet skikket til at danne nogen Skole; Professor R. Nielsen og Magister P. Stilling turde være de to mest bekjendte af hans Disciple.

---

498. **Salomon Drejer**, en Præstesøn fra Gvelbrup (1813-42), var udentvivl den meest begavede af Schouws Disciple, i den Grad begeistret for sin Videnskab, altsaa flittig og udholdende, men derhos aandrig og selvstændig baade i Opfattelse og Fremstilling. Han døde dog saa ung; endnu ikke tredive Aar gammel blev han bortrevet ved

en tilfældig Forgiftelse. Men forinden havde han udgivet forskjellige grundige og interessante Arbeider i Naturhistorien i Almindelighed og Botaniken i Særdeleshed, ja selv Fortsættelsen af Flora Danica var ham betroet. — I **Bernh. Kamphøvener** fra Kjøge (1813-46) tabte vi ligeledes en ung og lovende Naturhistoriker, der navnlig havde lagt sig efter Forstbotaniken, hvori han var ansat som Docent. — **F. M. Liebman** (f. i Helsingør 1813) havde allerede tidligere besøgt baade Tydskland, Norge og Sverrig, og imens været Docent i Botaniken baade ved Universitetet og Veterinærskolen. Men 1840 tiltraadte han med kongelig Understøttelse en naturvidenskabelig Reise til det fjerne og fremmede Mexico, hvorfra han tre Aar senere vendte tilbage med et stort og mangeartet Udbytte. Næste Aar overtog han Udgivelsen af Flora Danica og er nu Schouws Eftermand baade som Lærer ved Universitetet og som Director for den botaniske Have. — **Jap. Steenstrup**, en Præstesøn fra Thy (f. 1813), blev Student 1832, men var saa Lærer for sine yngre Brødre. Da han var vendt tilbage til Kjøbenhavn, fortsatte han sit Selvstudium af Naturen og tog allerede 1837 Videnskabsselskabets Præmie for en Afhandling om de Forholde, hvorunder Naaletræstammer forekomme i vore Moser, samt næste Aar Universitetets Guldmedaille for Fremstillingen af Forskjellen imellem Fuglenes Træk og Fiskenes Vandringer. Efter tidligere paa offentlig Foranstaltning at have besøgt et Par af vore egne Provindser, sendtes han dernæst til Island for at undersøge dettes geognostiske og naturhistoriske Forholde, navnlig i oeconomisk Henseende, og et Aar efter sin Hjemkomst constitueredes han 1841 som Lector i Naturvidenskaberne ved Sorø Academi. Det var herfra, han udgav de to mærkelige Afhandlinger, ved hvilke han drog Europas Øine paa sig: Om Forplantning og Udvikling gjennem vexlende Generationsrækker (1842) og: Undersøgelser over Hermaphroditismens Tilværelse i Naturen (1844). I sidstnævnte Aar fulgte han tillige vor Kronprinds paa en Reise til Skotland og Færøerne, og næste Aar blev han Professor i Zoologien ved Kjøbenhavns Universitet samt Bestyrer af dettes zoologiske Museum. Som en ægte nordisk Naturforsker har han forenet Landets Historie med Naturhistorien; og hvad han f. Ex. har læst i vore Tørvemoser, det staaer der ganske vist, men at der ligesaavel i Mosedyndet fandtes kostelige Bidrag til vor Oldhistorie, som i Høienes Bautastene, det have vi dog nærmest hans aandrige Blik at takke for.

---

499. Christian den Ottende efterlod sig kun eet eneste levende Barn, en Søn af hans første Ægteskab. Det var Kronprinds Frederik Carl Christian, født paa Amalienborg 6. Octb. 1808. I sin Ungdom (1826-28) havde han bereist Tydskland, Schweitz, Italien og Sydfrankrig, og havde paa denne Reise været ledsaget af den ædle Grev Conr. Rantzau. Senere (1834) havde han bereist Island, og 1839 blev han sin Faders Eftermand som Gouvernør i Fyens Stift. 1844 bereiste han endnu Skotland og Færøerne, hvilket vi

allerede leilighedsviis have berettet. — Hvad Deel han hidtil havde taget i Statsstyrelsen, kunde man vanskelig vide, og man kunde derfor heller ikke spaae med nogen stor Sikkerhed om det Regjeringssystem, hvortil han som Konge maatte ville slutte sig. Kun var det aabenbart, at han ligesaalidt var Slesvigholstenerne god, som de vare ham gode; thi han havde ved mere end eet Stridt sluttet sig aabenlyst til de danske Nordslesvigeres Kamp for Modersmaal og Fædreland. Lagde man til denne Kjendsgjerning hans levende Kjærlighed til vore Oldtidsminder, syntes det ikke nogen overilet Slutning, at man turde haabe sig en dansk Konge i ham. Ogsaa troede man at vide, at han slet ikke havde nogen overveiende Forkjærlighed for Aristocratiet, men sluttede sig nok saa nær til det menige Folk; og de, som kjendte ham nærmere, troede endnu dertil at kunne forsikkre os om hans levende Retfærdighedsfølelse, hans urokkelige Ordholdenhed. — Der var vel Ingen, som i det allerede Nævnte fandt tilstrækkelig Grund til at bortlægge enhver Frygt; thi „Tiderne vare onde," og vor tilkommende Styrmand gjennem de onde Tider var allenfalds uprøvet; men da Heroldderne Morgenen efter hans Faders Afgang udraabte: „Kong Christian den Ottende er død; Kong **Frederik den Syvende** leve!" da var det ikke blot Veiret, der var klart, og Føret, der var godt, men der var Haab i de danske Hjerter, og Haabet kæmpede seierrig med Frygten.

„Kong Frederik den Danske! paa Dig jeg stoler ganske:
Jeg veed, Du har et Hjerte for al Din Moders Smerte" —

sang vel mere end een vinget Fugl; og de tilføiede:

„Hvis Tider vorde onde, kald, Konge! paa Din Bonde:
Han er kun graa og ringe, dog er han haard at tvinge.
Naar Kongen gaaer med Bonden, da grønnes Bøgelunden,
Og Fuglesangen klinger, og Rosens Knop udspringer!
Hvis lykkelig de fegte, da vorder Seiren ægte;
Og hvis de sammen segne, ei Ærens Roser blegne."

Men der lød ogsaa andre Stemmer om den unge Throne:

„Af Huset Oldenborg er Du den sidste; —
Rust Dig til Kampen, Konge! og vær stærk;
Thi ingen Søn vil stande ved Din Kiste
Og love Frugt af det begyndte Værk.
I Krøniken er kun eet Blad tilbage,
Og tegner Du paa det en stor Bedrift,
Da vil Din Stammes Navn med gylden Skrift
End straale i de fjerne Fremtidsdage.

— — — — — — — — —

To store Ønsker Danmarks Hjerte rummer,
Og kun for dem det offre vil sit Blod:
For Frihed og for Danskhed vil det stride,
— For Heltens Farer end den Feiges Ro! —
O Konge, staa Du trofast ved vor Side!
Vær huld det Folk, som var Din Slægt saa tro!

Sæt to Juveler i Din gyldne Krone,
Og evig da Dit Navn i Marmor staaer!" —

Kun fire Dage havde Kongen siddet paa Thronen, da han (24. Jan.) hævede alle de mange Sogsmaal for politiske Forseelser. Atter fire Dage henrandt, og han gav Folket Tilsagn om en friere Forfatning med en udvidet Myndighed for en betydningsfuldere Folkerepræsentation end de gamle Stænder (28. Jan.). — Men den tilsagte friere Forfatning var en „Heelstats"-Forfatning, hvis Grundlag ovenikjøbet skulde udarbeides af P. G. Bang, Carl Moltke og Ørsted, og altsaa navnlig af Grev **C. Moltke**, der i Midnatsstunden efter Christian den Ottendes Død, og paa dennes Anbefaling, var udnævnt til Minister. Den tilfredsstillede derfor hverken Danske eller Slesvigholstenere, og hos de sidste fandt den aabenbar Modstand. Hos os var det nærmest Pressen, som udtalte sit Misnøie, og **Madvig** beklagede med mandigt Alvor, at til den paatænkte Heelstatsforsamling skulde Danske og Tydske sende ligemange Tillidsmænd, skjøndt deres Forhold i Heelstatens Befolkning var som 13 imod 8. En Bondedeputation, som midt i Februar vilde lykønske Kongen til hans Thronbestigelse, fandt den heller ikke fri nok, hvad Valgretten angik, men sluttede sig meget nærmere til **Tscherning**, som i et Møde med den improviserede en ny Valglov, væsentlig bygget paa almindelig Stemmeret, skjøndt med en ringe Valgretscensus. — Dog havde man neppe fra dansk Side reist en alvorlig Modstand mod den af Regjeringen tilsigtede Forfatning; men Modstanden kom sydfra, kom hurtigere, fuldstændigere og voldsommere, end Nogen havde ventet. Bevægelsen, som fra Schweitz af var gaaet til Italien, hvor den aftvang Neapels skræmmede Konge en Forfatning, gik tilbage over Alperne, og i et Jordskjælv knuste den Ludvig Philips Throne. Paa Stormens Vinger gik den nu imod Øst, og Thronerne ravede i Wien og Berlin og alle Tydsklands Smaastater. Den gik ogsaa over Elben, hvor Forræderiet længst var modnet, uden at vor gamle Regjering vilde ane dets Tilværelse, og fra Holsteen kastede den frække Oprørshob den vilde Brandfakkel ind i det fredelige danske Slesvig. — D. 18. Marts havde efter de Sammensvornes Indbydelse omtrent 70 holsteenske og slesvigske Stænderdeputerede samlet sig i Rendsborg, hvor Oprørsfanen samme Dag skulde plantes. Men hvad der her skete, bør aldrig forglemmes. Ikkun to danske Mænd havde indfundet sig ved Mødet, og den ene var **Hans Krüger** fra Bevtoft. Det ene oprørske Forslag fremsattes efter det andet, og vedtoges altid imod to Stemmer. Med brændende Tunge prædikedes der Haan og Had og uslukkeligt Fjendskab mod alt Dansk, og paa Dansk traadte Kr. de vilde Talere imøde under Forsamlingens lydelige Studsen og stigende Forbittrelse. Men da sluttelig de tagne Beslutninger endnu engang skulde stemples som „Schleswigholsteins" Fællesbeslutning, da tog den eenlig staaende Kr. endnu engang Ordet paa Dansk, og erklærede med rene og varme Ord, at det af Forsamlingens Beslutninger var klart, at den aldeles oversaae, at der var et dansk og danskfindet Slesvig,

som paa ingen Maade kunde være enigt med den: som aldrig vilde indlemmes i det tydske Forbund, men vilde af al Kraft stræbe efter, at dets Forening med det øvrige Danmark blev stedse nærmere og fuldstændigere. Med Haanlatter hilsedes han af „den forenede Stænderforsamling" og af Tilhørerne, men han havde ligefuldt vidnet, at der var et dansk Folk i Slesvig, der havde Mod og Kraft i sin danske Villie. — Herhjemme sov heller ikke Alt og Alle. Den Ængstelse for det Forestaaende, som hidtil var forfulgt med Bøder og haarde Straffe, saa tidt den gav sig Luft i Ord, den besluttede i Casinomøderne at gaae over til Handling. Det var Clausen, Hvidt, Lehmann, Schouw og forskjellige Andre, som havde indbudt til disse Møder, og det sidste af dem blev afholdt d. 20. Marts, just som den Efterretning havde naaet os, at Oprøret allerede i Rendsborg havde hævet sin trodsige og udfordrende Pande. Da var det, at **O. Lehmann** i et frimodigt og veltalende Foredrag, der hvert Øieblik afbrødes af levende Bifaldsraab, begrundede de Beslutninger, som Forsamlingen dernæst vedtog: **at** en slesvigholsteensk Forfatning er en Opgivelse af den danske Krones Ret over Slesvig, som det danske Folk aldrig kan taale, og hvortil Danmarks Konge er uberettiget; **at** det danske Folk tilsiger Kongen sin ubegrændsede Bistand til det dansk-slesvigske Riges Opretholdelse; **at** Danmarks og Slesvigs fortsatte Forbindelse sikkres ved en fælles Rigsforfatning, bygget paa en i Sandhed folkelig Valglov; **at** Slesvigs provindsielle Selvstændighed osv. betrygges ved tilsvarende provindsielle Indretninger; **at** Danmarks Velfærd fordrer, at Kongen uopholdelig omgiver Thronen med Mænd, der kunne give Regjeringen Kraft og indgyde Folket Tillid. — Der var mange, som i dette Øieblik støttede Lehmann; ingen gjorde det dog med større Hensynsløshed end den ildfulde og begeistrede **Tscherning**, den første, som havde paaviist de truende Farer ved Schleswigholsteinismen, den første, som i sin Tid havde opfordret til at grunde en „Krigskasse" mod Landsfienden (1842), og som nu atter med sin malmfulde Stemme kaldte os alle til Vaaben; hvem derfor ogsaa Tydskerne i hine Dage gave Hædersnavnet: den mest forstokkede af alle Eiderdanske. Men da samtlige Beslutninger vare eenstemmig vedtagne, var Tsch. atter den, som fremfor nogen anden vedligeholdt den uforstyrrede Ro og Ligevægt i det afgjørende, det brændende Øieblik. Der hørtes Stemmer i Forsamlingen, som opfordrede til, at man øieblikkelig skulde underrette Kongen om Folkets Villie; men det var seent paa Aftenen, og Tsch. raabte med sin Tordenstemme: „Nei, mine Herrer, vi sover først paa det i Nat! Ikke sandt?" Og Forsamlingen gav ham jublende Medhold, idet **Ploug** tilføiede: „Intet Skin af Overilelse maa klæbe sig ved dette Skridt; det er ingen Mørkets Gjerning, vi staae ifærd med at udføre, saa den skulde skye Dagslyset." Og Vandringen til Kongeborgen udsattes til næste Middag. Det blev ingen uordentlig, ingen feberagtig Nattestorm; det blev et roligt, besindigt, majestætisk Folketog. Det blev ingen Overraskelse; det blev Tid for Kongen til den

faste og modne Overveielse. Selv Skinnet af en voldelig Omvæltning blev forebygget, og det unge Danmark fremtraadte af det gamle som ved en smuk og venlig Fornyelse. — Ja, d. 21. Marts 1848 var en deilig Dag! Med rolig Alvor bevægede henved 20000 Mennesker sig gjennem Kjøbenhavns Gader, og i Spidsen gik Kjøbenhavns Communalbestyrelse med gamle **Hvidt** som Fører. Andensteds mødte Fyrsterne Folkene med trodsig Angst, der endte med feig Eftergivenhed og fremhyklet Frisind. Ikke saa Kong **Frederik den Syvende.** Da han saae sit Folk træde frem for sig, kjendte han intet til Frygt, men vel til en god Samvittigheds høihjertede og tillidsfulde Jævnhed. Ikke een Kanon var opkjørt paa Slotspladsen, ingen Tropper spærrede Broerne eller spækkede Slotsgangene; ja Slotsvagten traadte end ikke i Gevær, men forblev rolig i Vagtstuen, fra hvilken den deeltog i Folkets Jubel, saasnart Hvidt vendte tilbage med det kongelige Svar, at Folkets Bøn var hørt, før den endnu var fremført: at det gamle Ministerium var afskediget, og at Kongen vilde søge sig nye Raadgivere, der nøde Folkets Tillid. — Og det kongelige Ord blev indfriet med fuldstændig Ærlighed og Oprigtighed, uden Overilelse, men ogsaa uden Opsættelse. Allerede 22. Marts havde vi et „ansvarligt" Ministerium, blev det end først fuldstændig ordnet d. 24., og i det Væsentlige bestod det af Mænd, til hvilke Folket med Rette havde Tillid. Inden vi kaste Blikket paa dette Ministerium, maae vi dog en føie Stund vende det mod en anden Begivenhed. — I Rendsborg havde Oprørerne vedtaget at sende et Udvalg af Fem til Kjøbenhavn, som skulde aftrodset den gamle Regjering samtlige de slesvigholsteenske Fordringer. Det traf dog en ny Regjering, da det d. 22. Marts ankom til Kjøbenhavn. Men d. 22. Marts stod ikke i Skjønhed tilbage for d. 21. Fra den tidlige Morgenstund havde hele Byen været i Bevægelse, utaalmodig efter at erfare, hvem der skulde danne den nye Regjering, og dog oppebiende Udfaldet med den allerstørste Taalmodighed. Imens Tusinder saaledes bølgede over Slotspladsen og de tilgrændsende Gader og Pladser; mens talrige Møder afholdtes i forskjellige Samfund og Selskaber: kom der pludselig Bud til Studenterforeningen, at Holstenernes Afsendinger troede sig ikke sikkre i Hotel d'Angleterre, men ønskede under Studenternes Beskyttelse at begive sig andensteds hen. Der var virkelig en gjærende Uro i den Masse, som ombølgede Hotellet, men den lagde sig strax paa en venlig og forstandig Tiltale; og beskyttede af nogle faae Studenter gik de fem Afsendinger fra Kongens Nytorv gjennem Gothersgade langt ned i Kronprindsessegade, tæt omringet af mange Tusinder af den bevægede Befolkning, ja af Tusinder af d e n Befolkning, som man til daglig Brug kalder „Pøbel," uden at een af de mange med Ord eller Mine forstyrrede det alvorsfulde Togs Majestæt. Og da saa Oprørerne havde naaet deres Bestemmelsessted, var hele Kronprindsessegaden som et bølgende Menneskehav; men kun med et Ord behøvede man at minde Sværmen om, at Oprørerne stode under Be=

Styrelse af det danske Folks Ære, til hvilken de dumdristig havde betroet sig, da lød det mangestemmig fra dens egen Midte: „Og nu rolig enhver hjem til Sit!" og i det næste Nu var Gaden som feiet. Thi den kjøbenhavnske Befolkning havde under Indtrykket af Begivenhedernes Alvor hævet sig til en Storhed, en Majestæt, der havde gjennemtrængt alle dens Klasser, og alle dens Individer, kunde man næsten sige; saa den fortjente fuldelig sin Konges Tak i hans smukke „Hilsen" af 24. Marts: „For to Dage siden takkede I os jublende, fordi vi havde forekommet Eders Ønsker: nu takke vi Eder for den Orden og Ro, I have vedligeholdt i disse Dage." — Men den samme Værdighed vedligeholdt det hele Folk, skjøndt den samme Bevægelse, fremkaldt af de samme Aarsager, gjorde sig samtidig gjeldende overalt. Navnlig var det paa det store Møde i Viborg (22. Marts), at Embedsmand, Borger og Bonde enedes om væsentlig den samme Bøn til Kongen, som alt var udgaaet til ham fra Casino, og sendte i den Anledning en Deputation herover, som dog allerede fandt Kongen omgivet af de „frisindede" Mænd, som den var kommen for at bede ham om at udvælge sig. — Men disse Mænd skulle vi noget nærmere betragte. I det afträadte Geheimestatsraad havde Stemann og Ørsted siddet med de holsteenske Grever Criminil og Carl Moltke. Det var dem, til hvem Folket i en ualmindelig Grad nærede Mistillid, det var dem, hvis Fjernelse det særlig ønskede, men navnlig var det Moltke, i hvem man troede at finde det hele Statsraads Retning og Stemning afpræget. Og de bleve fjernede. — I Geheimestatsraadet havde dog endnu to Mænd havt Sæde: A. W. Moltke og C. E. Bardenfleth. Disse to bleve tilbage i Regjeringen. Greve **Vilh. Moltke** til Bregentved (født paa Einsidelsborg 1785) havde allerede 1831 fulgt Mösting som Finantsminister. Han er en mild og venlig Personlighed, om hvis Danskhed og Ærlighed endnu aldrig Nogen har næret Tvivl, og tre Konger havde han tjent med Uegennyttighed og Troskab. Under hans Finantsbestyrelse havde Danmarks Credit desuden fastnet sig i en Række af saare heldige Aar, og man haabede at kunne see den urokket af den truende Krig, naar blot M. blev ved Roret. Desuden var det Ingen, som ønskede at bryde fuldstændig med Fortiden, Kongen saalidt som Folket; og paa Kongens indstændige Opfordring beholdt M. sin Portefeuille og indtraadte som Premierminister i det nye Ministerium. Han maatte samtidig bryde med sin Fortid, og med sin Anseelse maatte han hjelpe en ny og fremmed Tid til at gjennemføre Anskuelser, der umulig i Eet og Alt kunde være hans egne; men af Kjærlighed til det gamle Danmark sluttede han sig med den fuldstændigste Villighed og Oprigtighed til det nye Danmark, og vandt herved et Krav paa dettes Taknemmelighed, som Samtid og Eftertid skal vide at anerkjende. **C. E. Bardenfleth** (f. i Kjøbenhavn 1807), forhen Stiftamtmand paa Island, dernæst i Fyen, nød i en høi Grad sin Konges personlige Tillid, og fortjente den vistnok ogsaa. Han var een Dag yngre Medlem af Geheimestatsraadet end G. Moltke.

Nu overtog han Justitsministerens Portefeuille. Handelsministeriet overtoges af **C. A. Bluhme** (f. i Kjøbenhavn 1794), der hidtil havde været Præsident i Generaltoldkammeret. Marineministeriet overtog Commandorcaptain **Zahrtmann** (1793-1853), hvis Navn vi kjende fra Lyngør. Endnu bedre kjende vi dog: Magister **Monrad**, siden 1846 Præst i Vesterulslov, som blev Cultusminister; Captain **Tscherning**, som blev Krigsminister; samt gamle **Hvidt** og **O. Lehmann** (siden 1844 Hoiesteretsadvocat), der begge bleve Ministre uden Portefeuille. Men til de allerede nævnte otte kom en niende: Grev **Fred. Knuth** til Knuthenborg (f. i Christiania 1813), en ung, fremadstræbende Mand, der først havde uddannet sig under en hæderlig Universitetsbane og i et ængt Samliv med forskjellige Mænd, som vi tildeels tidligere have nævnet, navnlig Hall og Monrad; dernæst havde han i et Par Aar bereist forskjellige fremmede Lande, og havde saa med stor Kraft og Dygtighed overtaget Bestyrelsen af sit Lehnsgods. Han var nys blevet Medlem af Universitetsdirectionen samt Overdirectør for Sorø Academi; nu overtog han det vigtige og vanskelige Udenrigsministerium og i Forbindelse dermed samtlige under det slesvigholsteen-lauenborgske Cancelli henhørende Sager. — Det var disse ni Mænd, til hvilke Kong Frederik i et skjebnesvangert Dieblik betroede sig selv og sit Folk; det var dem, igjennem hvilke han svarede de holsteenske Affendinger, at han umulig kunde gaae ind paa deres Fordringer: han havde hverken Ret eller Magt til at bortgive noget af Danmarks Rige; men Slesvig vilde han deelagtiggjøre i dansk Frihed, og den tydske Eenhedsstræben i Holsteen vilde han ingenlunde hæmme, men hellere lede og fremme. Det var dette „Martsministerium," der fik saa varme og utvetydige Beviser paa hele Folkets Tillid, og vissselig ogsaa sluttede sig selv til Folket og med ærlig Villie stræbte at bære de svære Byrder, som hvilede paa dets Skuldre. Vel indeholdt det heel forskjelligartede Bestanddele, som kun kunde arbeide sammen under idelige gjensidige Indrømmelser, og kun kunde sammenholdes ved Faren udenfra; vel kan det ikke frikjendes for en vis Svaghed og Halvhed i Beslutning og Udførelse, som er de gjensidige Indrømmelsers uudeblivelige Følge, navnlig hvor Talen er om Mænd med dansk Billighed, Blødhed og Jævnhed; men man maa saa sige, hvad man vil: med Kong Frederik og hans Martsministre begynder der et nyt Tidsrum i Danmarks Historie, et Tidsrum, der i det Hele taget var saa smukt og frit og glædeligt, at — naar man nu drømmer sig tilbage under Martsregimentet, findes der ingen ærlig Dansker, som jo af Hjertet ønsker, at det maatte vinde og vare. Det var vissselig under dette Ministerium, at Fjenden sagde om den Konge, som tog til Valgsprog: „Folkets Kjærlighed er min Styrke," at han var **ikke fri**; og dog kunde han sende hele sin Garde i Krigen, overbeviist om, at han ved Nat som ved Dag var tilstrækkelig bevogtet af sit menige Folks Kjærlighed. Og mens den „frie" Konge i Berlin maatte paa Commando hilse Ligene af dem, hans Garde

havde slaget, viste Kong Frederik i Kjøbenhavn sig aldrig, uden at der regnede ned fra Husene over ham med Blomster og Krandse.

---

500. „Hvis Tider vorde onde, kald, Konge! paa Din Bonde.
Han er kun graa og ringe, dog er han haard at tvinge." —

Kong Frederik kaldte to Gange paa sin Bonde: paa hele sit danske Folk; og han kaldte ingensinde forgjeves. — Men den nye Tid, som randt op for Danmark i Martsdagene, er endnu som et Barn at regne, hvis Træk vi umulig kunne saaledes opfatte, fastholde og gjengive, som den gamle Tid, der forlængst er afsluttet. Vi kunne saa meget mindre gjøre det, som den nye Tid, der begyndte med en fri og aaben kongelig Udtalelse om at ville „styrke Slesvigs uopløselige Forbindelse med Danmark ved en fælles fri Forfatning" (24. Marts 1848), den udstedte, inden den endnu var fire Vintre gammel (28. Jan. 1852), en thinglyst Vexel paa en Fællesforfatning for hele det saakaldte „danske Monarchi": for Danmarks Rige samt for de tydske Hertugdømmer Holsteen og Lauenborg, hvilke dog neppe nogensinde, saalænge Wienertractaten staaer ved Magt, kunne erholde en fri Forfatning. Vi kunne det saa meget mindre, som det Geheimestatsraad, der opløstes 21. Marts 1848, og af hvilket Danmarks Riges Grundlov ikke engang kjender en Skygge, det traadte pludselig atter tillive 27. Jan. 1852. Kunne det endmindre, fordi de selvsamme Mænd: Criminil, C. Moltke (og Ørsted), som fjernedes i Marts 1848, de sidde nu atter i dette Geheimestatsraad, der ikke er ansvarligt for den danske Rigsdag, og har dog i Gjerningen allerede to Gange opløst den, fordi den ikke uden videre vilde gjøre Statsraadet til Villie angaaende Eidertoldgrændsens Flytning og Arvebudskabets uforandrede Vedtagelse. — Den nye Tid, som er saa fuld af Gaader, hvilke først Fremtiden kan løse, den driste vi os ikke til at give noget udført Billede af, men kunne kun kaste et sammentrængt Overblik paa den. — Kongen kaldte to Gange paa sit danske Folk: han kaldte det til en krigersk og til en fredelig Storbedrift. Inden Holsteenernes Afsendinger endnu havde forladt Kjøbenhavn, var allerede det fuldt organiserede Oprør med sin provisoriske Regjering proclameret i Kiel (ved Midnatstid imellem d. 23. og 24. Marts). Næste Morgen havde det taget Rendsborg ved Overrumpling, og allevegne indkaldte det Folk og tømte Kasserne. Forgjeves løde Kongens fredelige Opfordringer, og i en urolig Hast maatte **Tscherning** ordne vor Krigsstyrke. Med den skarpsynede og heltemodige Captain **Læssøe** som Stabschef slog General **Hedemann** allerede 9. Apr. Oprørerne ved Bov og Flensborg. Deres feige Hærer tog Flugten, og saa fuldstændig bleve de oprevne, at det i en Fart vilde været ude med hele Oprøret, havde ikke det troløse Tydskland med Preussen i Spidsen øieblikkelig ilet det til Hjelp. Faae Dage senere stode Hedemann og Læssøe ved Slesvig og Dannevirke, men bleve her overfaldne af Preusserne, just som „Paaskeklokken kimed" (23. Apr.). Efter en haard og heltelig Kamp maatte

de trække sig tilbage gjennem Flensborg til Als, og baade Sønder- og Nørrejylland blev nu oversvømmet af Tydskerne. Fra Als gik vore Tropper dog et Par Gange over i Sundeved (28. Mai og 5. Juni), hvor de høstede sig rige Laurbær i aaben Mark. I den sidste Træfning faldt den kjække **Leijonhufvud** og den sangrige **Sommelius**, en Upsvenser og en Gothe, som vare ilede os til Hjelp i Kampen; i den saaredes og fangedes ogsaa Normanden **Løvenskjold**, den første af vore nordiske Grander, som traadte ind under Dannebrog, og som alt ved Bov og Slesvig havde udmærket sig ved sit eventyrlige Mod. Sex Dage efter døde han i Flensborg. — Krigen døde nu hen under Vaabenstilstandsunderhandlinger, og tilsidst blev Vaabenstilstanden sluttet i Malmø under svensk Mægling (26. Aug.). Paa Leerbæk Mark mønstrede Kongen dernæst (13. Sept.) sine Tropper, der bade ham aldrig bortgive „en Fodsbred Jord“ af hans Fædres Land, og fik til Svar hans bekjendte „Det skal ei skee!“ Noget senere afløstes Martsministeriet af Novemberministeriet, og General **Hansen** blev Krigsminister. Vaabenstilstanden opsagdes atter i Febr., og i April begyndte Krigen paany. Begyndelsen var dog sørgelig og nedslaaende, thi Skjærtorsdag (5. Apr. 1849) blev Christian den Ottende skudt i Brand af Tydskernes Landbatterier ved Egernførde, og mens det stolte Linieskib gik til Havsens Bund, maatte dets Besætning vandre i Lænker til Rendsborg, og Fregatten Gefion blev Fjendens Bytte; er det ogsaa endnu. — Men tillands blev der atter kæmpet smukt baade i Sundeved (13. Apr.), ved Kolding (20. og 23. Apr.) og ved Gudsø (7. Mai). Tydskerne bredte sig imidlertid i Nørrejylland indtil Nord for Aarhuus, og paa niende Uge droges Krigens Skaktavl om Fredericis. Bag denne Fæstnings hurtig udbedrede Volde skulde Danmark hente sin Seier eller sit Nederlag. Tydskerne grove sig nærmere og nærmere ind under den og opkastede den ene Skandse efter den anden. Der gik tidt en bange Anelse gjennem Danmark. Men i Nattens Stilhed kastedes der friske Tropper ind i Fæstningen, og endnu før Morgenen til d. 6. Juli 1849 gryede, begyndte de danske Løveunger den store Nattevandring mod de fjendtlige Skandser. Det var General **R. Bülow**, som førte dem, men hans Stabschef var den gjæve Oberst **Flensborg** (1804-52). Med en utrolig Tapperhed, et ubetvingeligt Heltemod stormede de den ene Skandse efter den anden, og allevegne blev Fjenden fordreven. Tilsidst maatte han søge den vilde Flugt og efterlade en Mængde af Fanger samt et mægtigt Bytte. Vi vandt den herligste Seier, men den var dyrekjøbt, og mange vare de Ædlinger, som havde betalt den med deres Hjerteblod. Ingen blev dog almindeligere savnet end Normanden, General **Olaf Rye** (f. 16. Novb. 1791), Folkenes Yndling. Han havde særlig udmærket sig saagodtsom i enhver af alle de Træfninger, vi hidtil havde bestaaet; Ingen fik heller et stoltere Eftermæle end han. Thi naar vore Fædre lode de bortgangne Helte vandre til Valhal, saa sagde Soldaten fra denne Dag af om enhver af sine faldne Vaabenbrødre: „Han gik til Ryes Brigade.“ — Atter

blev der nu sluttet Vaabenstilstand (afsluttet 10. Juli i Berlin), og i et fuldt Aar hvilede Krigen. Preusserne (ikke Oprørerne) skulde besætte det sydlige Slesvig, og et svensk-norsk Hjelpecorps besatte det nordlige. Vore Tropper droge igjen hjem til Arnens Fred, allevegne modtagne med den hjerteligste Begeistring, men i Kjøbenhavn holdt de et Indtog (9. Sept. 1849), som der længe skal gaae Sagn af. Der blev endog sluttet Fred med Tydskland i Berlin (2. Juli 1850), men Oprørerne vilde paa ingen Maade vide af Fred at sige. — Saa begyndte Krigen da igjen, og med Flensborg som Stabschef rykkede General **Krogh** imod Oprørerne. Ved Stenderup tog Kampen sin Begyndelse d. 24. Juli, og den fortsattes ved Isted d. 25. Fra begge Sider blev der kæmpet med Mandemod, og i lang Tid var der Ingen, som kunde forudsige, til hvad Side Vægtskaalen vilde synke; thi ingen af de Kæmpende vilde vige. Da gjorde i Middagsstunden General **Meza** Udslaget med sit Artilleri. Han var nys staaet op af et langt Sygeleie, men „Dengang da Seiren hældte, og Fegtningen var hvas," da meldte han sig atter til Tjeneste „og meldte sig tilpas." De skræmmede Tydskere flygtede nu atter ad Rendsborg til. — Ogsaa denne Gang var Seieren imidlertid dyrekjøbt, og den vundne Mark var besaaet med Lig af vore gjeve Hovdinger og deres trofaste Svende. I Blodbadet ved Øvrestolk segnede Normanden, General **Schleppegrell** (f. 28. Juni 1792), under Udraabet „Rask Folk, kun fremad!" En Kugle havde gjennemboret hans Hoved. Ved Grydeskov fik Oberst **Læssøe** (f. 23. Sept. 1811) en Kugle igjennem Brystet og udaandede paa Stedet sin Heltesjæl. Og mange flere Enhverier gik med dem til Ryes Brigade, men Ingen havde i de Danskes Rækker været mere elsket end Schleppegrell, som „regned meer ei Kugler end Hagl det haarde Field;" og til Ingen havde større Forhaabninger knyttet sig end til Læssøe, hvis stolte Pande endnu i Døden syntes at gjemme paa en Feltherres Tanker. — Vi stode atter ved det gamle Dannevirke, den venstre Fløi ved Østersøen, den høire ved Vesterhavet. Oprørerne vilde bryde denne vor Stilling, og først stormede de ved Midsunde (12. Sept.), men kastedes tilbage efter en blodig Kamp, skjøndt langt overlegne i Antal. Saa belagde de Frederikstad, og i otte Dage beskøde de den „tydske" By med gloende Kugler. Men Normanden, Oberst **Helgesen**, alt fra Ungdommen af et Kløverblad med Rye og Schleppegrell, holdt den tappert med sine Jyder, uden at vige en Tomme. Og da endelig de mandstærke Fjender (4. Octb.) vilde storme den nedbrændte Grushob, da fik de kun blaadne Pander til Løn og et koldt Bad i de leerede Grave. Efter fire Stormforsøg og efter et skjændigt Nederlag dreves de tilbage af den urokkelige Ildmand og hans lille Helteklynge. — Endelig, med det nye Aar (1851), opgave Oprørerne Kampen, enten det saa var Preussere og Østerrigere, der fik dem til det, eller det endnu langt snarere var disse vore nye „Venner," der i lange Tider havde holdt os tilbage fra at knuse Øglen med hele hans Rede. Nok er det: Seieren var vor, kjøbt ved vore Sønners og Brødres

Heltemod; det gamle Grændseskjel var atter fundet; maatte der kun aldrig vorde flyttet hverken af Ude- eller Hjemmetydskere, hverken os selv eller vor Fjende til Fordærv! Maatte der længe vorde sunget:

„Reist blev atter Dannevirke, Laas vi slog for Led,
Laas, som Tyven ei skal dirke, men skal studse ved!" —

— Men Kongen kaldte to Gange paa sit Folk: han kaldte det ogsaa til Fredens Gjerning. Mens vi maatte hegne vor Odel med Sværdet, maatte vi samtidig grunde vort Fribedsværk. Efter en Valglov, som Martsministeriet forelagde Roskilde og Viborg Stænderforsamlinger, og som begge disse gik villig ind paa, blev „den grundlovgivende Rigsforsamling" sammensat, og paa Christiansborg Slot traadte den sammen d. 23. Octb. 1848. Kongen aabnede den med en mandig og værdig Tale, og hans Regjering forelagde den et Par faare frisindede Udkast til en Grundlov og til en Valglov, der i det Væsentlige vare udarbeidede af Ministrene **Lehmann** og **Monrad**. — Kort efter aftraadte Martsministeriet, men Novemberministeriet tiltraadte Grundlovsudkastet „i dets Heelhed" og erklærede endnu dertil, at det vilde fortsætte sine Forgængeres folkelige Politik. Ogsaa forblev **Vilh. Moltke** i det nye Ministerium som Premier- og Udenrigsminister (Finantsministerens Portefeuille overgav han derimod til Grev Sponneck); eiheller Bardenfleth og Zahrtmann udtraadte. Bang blev nu Indenrigsminister, Hansen Krigsminister, **Madvig** Cultusminister og **Clausen**, der vel nærmest med Madvig skulde sige os god for en national Politik, blev Minister uden Portefeuille. — Ministerskiftet tilligemed et Finantsforslag, et Udkast til Indførelsen af almindelig Værnepligt osv. forsinkede Rigsforsamlingens Grundlovsgjerning, der desuden vanskeliggjordes ved de stridige Anskuelser, som stode skarpt imod hinanden. De vigtigste Repræsentanter for de forskjellige Retninger have vi dog leilighedsviis omtalt i forskjellige af de foregaaende Fortællinger, allenfalds med Undtagelse af Major **Andræ**, som senere igjennem tre Sessioner var Folkethingets saa ualmindelig dygtige Formand; og vi skulle her ikke gjentage os selv. Eiheller skulle vi skildre de lange og trættende Kampe, der langt om længe førte til det forønskede Maal. Thi Danmarks Rigsdagsmænd, saa uenige de end vare i Mangt og Meget, havde Hjerte nok til at indsee, at det her gjaldt det hele Folks Lykke og Frelse, som kun kunde vindes og befæstes igjennem Enighed; og de havde Selvfornegtelse nok til at begribe, at Enighed vandt man aldrig, naar enhver holdt haardnakket fast paa sit Eget og ikke i ærlig Underordnelse opgav saameget af dette, som han med frelst Samvittighed kunde. Altsaa kom man fra alle Sider hinanden imøde, saa man enedes om forskjellige Ændringer i det forelagte Udkast. Det var fornemmelig Valgsystemet, der havde fremkaldt de haarde og langvarige Kampe, fordi der var Mange, som ikke fandt Udkastets Bestemmelser tilstrækkelig betryggende for en rolig og sikker Udvikling af vor Fremtid. Et Forslag af **P. D. Bruun** og **C. M. Jespersen** (hvis oprindelige Forfatter imidlertid H. Hage turde befin-

des at være) fandt Novemberministeriets Understøttelse, men forekom „venstre Side" at indeholde et altfor betænkeligt Tilbageskridt, medens det endnu ikke tilfredsstillede „høire Side." Saalænge der var Haab om at gjennemføre sin Overbeviisning, holdt naturligviis enhver paa sit Eget; men i Afgjørelsens sidste Øieblik (7. Mai) erklærede **B. Christensen** paa hele „Venstres" Vegne, at denne nu ansaae det som sin Borgerpligt at underordne sig det stillede Hovedforslag. Og det var ingen tom Erklæring: den indfriedes med samme Ærlighed, som den var givet. Neppe saae „Høire" dette, før den med ganske enkelte Undtagelser traadte i det anviste Fodspor. Enhver Kamp var med det Samme tilende: den Enighed, som Alle attraaede, var opnaaet. Og 25. Mai 1849 vedtoges „Danmarks Riges Grundlov," den frieste og folkeligste, under hvilken et arveligt Monarchi bibeholdt sin hele og store Betydning, vedtoges under **Schouws** Formandskab med 119 Stemmer imod 4. — Da tillige Valgloven var vedtaget, stadfæstede Kong **Frederik den Syvende** Grundloven 5. Juni 1849 „af sit kongelig Villie," først med sin egen og samtlige sine Ministres Underskrift, dernæst ved en offentlig Erklæring for den samlede Rigsforsamling. Men det er den danske Mands Stolthed, at, er der nogen Grundlov i den vide Verden, om hvilken Fyrste og Folk have enedes med hinanden i fuldkommen Oprigtighed og Kjærlighed, da er det vor, der, som Kongen udtrykte sig, er „tilendebragt under det Samdrægtighedens Baand, som saa lykkelig forener Konge og Folk." Og er der nogen, der er bleven til paa en fuldkommen fredelig og lovlig Maade, da er det atter vor. Er der derfor nogen, som et langt Liv til en uafbrudt Velsignelse maatte synes at være forjættet, da er det visselig den samme. — Under denne Grundlov have vi nu levet paa femte Aar, og den, som maatte ønske at kjende, hvad Konge og Folk under den have udrettet til fælles Bedste, han kan ikke have lang Vei at vandre, inden han faaer Svar paa sit Spørgsmaal, saa det turde det være overflødigt at besvare det. Ikke heller er Grundloven aflægs endnu, saa vi maatte frygte for, at der ikke længer skulde være Gavn eller Glæde at vente af dens forstandige Brug. Men — Danmarks Riges Grundlov er jo givet til at gjelde for Danmark til Eideren! Endnu desværre gjelder den kun til Kongeaaen! Naar ogsaa Slesvig skal vorde deelagtigt i „den fælles frie Forfatning" med det øvrige Danmark, kunne vi umulig sige, men det er klart, at det vil skee, naar det frie Kongeord af 24. Marts vorder indløst. At dette snart maa skee, enten med eller uden Gjennemførelse af Kundgjørelsen af 28. Jan. 1852, maa hver ærlig Dannemand ønske og haabe. Visselig er der hidtil kun gjort saare lidet i denne Retning, men glemmes skal det aldrig, at, hvad der er gjort, det gjorde **Tillisch**, mens han (fra Juli 1850 til Juli 1851) var overordentlig Regjeringscommissair derovre, eller han forberedede det idetmindste (f. Ex. den af C. Moltke under 3. Juni 1853 gjennemførte Ophævelse af Patrimonialretten ɔ: Godsjurisdictionen). Det var Tillisch, der skaffede det danske Folk Ret til at

nyde dets Modersmaal i Kirke, Skole og paa Thinge, hvad mangen Konge forhen havde tænkt paa at gjennemføre, men forgjeves; det var ham, som rensede Embedsstanden og sørgede for hæderlige og danskſindede Embedsmænds Indsættelse; det var ogsaa ham, som i Forening med Sponneck flyttede Toldgrændsen fra Kongeaaen, hvor den i umindelige Tider havde overskaaret vort Fædreland, indtil Rigets rette Sydgrændse ved Eideren. — Denne Grændse bevare Gud! den agte Folket og Folkene! Men skulde nogensinde paany en fremmed Voldsmand frækt vove at overskride den,

„Ved Missunde skal han standse, bryde uden Frugt sin Landse!
Og ved Fredriksstad i Baalet synker han for Staalet!"

Rettelser.

S. 268, L. 11 f. o. Arnfast blev ganske vist indviet til Biskop i Aarhuus af Jakob Erlandsen, men der burde været tilføiet, at han aldrig kom i Besiddelse af Stiftet, da Pave Urban indviede den brave Biskop Tyge.
— 268, L. 13 f. o. Den daværende Biskop i Viborg hed Niels (ikke Kjeld).
— 344, L. 10 f. n. Ordene „den gamle" stryges; Krumpen var nemlig dengang ikkun 47 Aar.
— 361, L. 8 f. o. S. Norby var nok en Fyenbo (ingen Normand).
— 446, L. 4 f. n. 1659 skal naturligviis være 1657.
— 474, L. 2 f. n. Kongeloven blev underskrevet 24. Novb. (ikke 4. Decb.) 1665.
— 502, L. 19 f. n. Kingo skal være adlet 1679 (ikke 1683).
— 558, L. 12 f. n. Skuespiller Schwarz skrev ikke sit Navn Schwartz.
— 562, L. 21 f. n. (og S. 576, L. 4 f. n.) J. Juel (Maleren) skrev ikke sit Navn Juuel.
— 564, L. 13 f. n. Ascanius eiede Lund Gaard med Gods (ikke Dueholm).
— 589, L. 17 f. n. Ewalds Ven hed Arnsbach (ikke Arnbach).
— 629, L. 7 f. o. O. Worm var født 1757 (ikke 1756).
— 633, L. 2. f. o. Oehlenschläger stod ved den omhandlede Leilighed paa Søcadetacademiets (ikke paa Amalienborg) Altan.
— 688, L. 13 f. n. Aarestrup er født 1800 (ikke 1801).
— 717, L. 2 f. n. Fru Kofoed skrev ikke sit Navn Kofod.
Flere Feil har jeg ikke hidtil bemærket, det skulde da være blotte Bogstavfeil (f. Ex. S. 194, L. 3 f. n. ham, læs han; S. 485, L. 11 f. o. Fjortend evar, læs Fjortende var); men der er vist neppe nogen af disse Feil, som kan forstyrre Meningen.

☞ Fortoene til denne Bog have allerede været trykte i flere Maaneder. Af forskjellige Grunde ønsker jeg i denne Efterskrift at bemærke, at selve Bogen er afsluttet Søndagen d. 19. Juni 1853.

Navneregister.

Tverød v. Søllerød 576.
Tvitekloster v. Lund i Skaane 220.
Tvrestelk v. Isted 795.
Trundbjerg v. Refsnæs 370. 372.

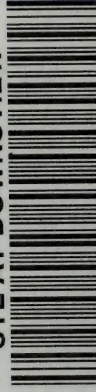
Fra Reformationstiden af (1536) har jeg allevegne brugt den nye Calender, skjøndt denne først indførtes hos os Aar 1700. Men i Aarene 1500-1700 svarer 1. Jan. gammel Stil til 11. Jan. ny Stil, 11. Jan. gammel Stil til 21. Jan. ny Stil og saa fremdeles. — Før Reformationen har jeg brugt Helgendagenes Navne, og Betydningen af dem, som forekomme, skal jeg derfor meddele:

Absalon	30. Octb.
Agapet	18. Aug.
Alexius	17. Juli.
Allehelgensdag	1. Novb.
Allesjælesdag	2. Novb.
Amalie	7. Octb.
Ananias	27. Apr.
Andreas (Andersmisse)	30. Novb.
Anianus	17. Novb.
Apollinaris	23. Juli.
Arcadius	13. Novb.
Arnolf	18. Juli.
Aurelius	28. Juli.
Barbara	4. Decb.
Barnabas	11. Juni.
Barthelomæus	24. Aug.
Bent	21. Marts.
Briccius	13. Novb.
Brodermisse	20. Jan.
Castor	27. Marts.
Castus	22. Mai.
Christi Legemsfest	19. Juni.
Clara	12. Aug.
Claudius	8. Novb.
Clemens	23. Novb.
Concordia	18. Febr.
Cosmus	27. Sept.
Crispin	25. Octb.
Cyprian	13. Sept.
Cæcilia	22. Novb.
Dionysius	9. Octb.
Egesip	7. Apr.
Eleonora	28. Juni.
Elisabeth	19. Novb.
Engelbrekt	7. Novb.
Enoch	3. Jan.
Erik	18. Mai.
Esther	24. Mai.
Eucharias	20. Febr.
Euphrosyne	11. Febr.
Eustachius	28. Marts.
Ezechiel	10. Apr.
Felix	14. Jan.
Findanus	17. Febr.
Frants	4. Octb.
Frue (Vor), s. Marie.	
Gallus	16. Octb.
Gebhard	27. Aug.
Gereon	10. Octb.
Gotfred	6. Marts.
Gothard	5. Mai.
Gregor	12. Marts.
Hannibal	2. Aug.
Hans (St.)	24. Juni.
Helene	21. Mai.
Helligtrekonger	6. Jan.
Hesychius	18. Novb.
Hippolyt	13. Aug.
Hugo	1. Apr.
Ib	25. Juli.
Ingenuus	13. Mai.
Inger . . 26. (i Skudaar 27.)	Febr.
Irenæus	26. Aug.
Jeremias	7. Juni.
Johannes ante Portam	6. Mai.
Jørgen	23. Apr.
Kalixt	14. Octb.
Kasper	9. Mai.
Kathrine	25. Novb.
Kjeld	8. Juli.
Knud Hertug	7. Jan.
Knud Konge	10. Juli.
Korsmisse i Vaar	3. Mai.
Korsmisse i Høst	14. Sept.
Kyndelmisse	2. Febr.
Laurentius (Larsmisse)	10. Aug.
Macedonius	13. Marts.
Magnus	6. Sept.
Mamertus	11. Mai.
Margrethe	20. Juli.
Marie Bebudelsesdag	25. Marts.
Marie Besøgelsesdag	2. Juli.
Marie Fødselsdag	8. Sept.
Marie Himmelfartsdag	15. Aug.
Marie Renselsesdag	2. Febr.
Marie Magdalene	22. Juli.
Mathias	24. Febr.
Maximin	29. Mai.
Medardus	8. Juni.
Mikkelsdag	29. Sept.

St. Hans Aften eller Nat, Laurentii Aften eller Nat osv. betegne altid den Aften eller den Nat, der gaaer forud for vedkommende Helgens egen Dag. — Vil man omskrive gammel Stiil i ny Stiil, da, for at vi skulle holde os til en enkelt Dag, svarer Laurentii Dag (10. Aug.) 1490 til 19. August ny Stiil, Laurentii Dag 1387 til 18. Aug., Laurentii Dag 1250 og 1157 til 17. Aug. Laurentii Dag 1062 til 16. Aug., og saaledes fremdeles. Paa samme Maade vil man kunne omskrive enhver anden Dag, og Marie Fødselsdag 801 (ↄ: Ansgars Fødselsdag) bliver da 8. Sept. gammel Stiil, men 12. Sept. ny Stiil.

(Rettelse til Side 502) **Kingo** var ganske rigtig personel Capellan i Helsinge, men han blev aldrig Præst der, som man ellers almindelig har fortalt. Hans første Befordring var til Slangerup.

Foruden Skuespillerinden Madam **Rosing** samt Admiral **Zahrtmann** er under Bogens Trykning (af Personer, som ere omtalte i den) følgende døde: Digteren **C. J. Boye**, Maleren **Eckersberg**, Generallieutenant **F. C. v. Holstein** samt Lægerne **Thal** og **Withusen**. Samtlige disse fem døde i Juli Maaned, og paa Holstein nær bortreves de alle af Cholera.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 09 08 11 017 7